SC. SUP. 23. Pl. 2.

Digitized by Google

43
1 H
11

PYMANDER MERCVRII TRISMEGISTI

Cum Commento

FRATRIS HANNIBALIS ROSSELI
CALABRI, ORDINIS MINORVM REGVLARIS
*obſeruantiæ, Theologiæ & Philoſophiæ, ad
S. Bernardinum Cracouiæ
Profeſſoris.*

Liber primus de SS. Trinitate.

Cum licentia & Authoritate Illuſtriſſimi & Reuerendiſſ. Domini Alberti Bologneti Cardinalis, & in Regno Poloniæ Nuntij Apoſtolici.

Cumq; Gratia & Priuilegio Sacræ Cæſareæ M. & Sereniſs. Regis Poloniæ.

CRACOVIAE.
In Officina Typographica Lazari Anno
M. D. LXXXV.

43 1 H 11

LICENTIA ET FACVLTAS

REVERENDISS. PATRIS FRATRIS FRANCISCI *Gonzagæ, totius ordinis S. Franciſci Generalis Miniſtri, pro edendis Commentariis Reuerendi Patris Fratris Hannibalis Roſſeli Calabri. &c. in Pymandrum Mercurij Triſmegiſti.*

EGO Frater Franciſcus Gonzaga, totius Ordinis S. Franciſci Generalis Miniſter, facultatem facio Reuereñ. P. Fratri Hannibali Roſſelo Calabro, eiusdem inſtituti obſeruantium, impreſsioni tradedi quæ edidit Commentaria in Pymandrum Mercurij Triſmegiſti: hanc conceſſionem manu mea ſubſcribens & Sigillo maiori obſignari mandans. Dat: Mantuæ Die 2. Auguſti. 1584.

Locus Sigilli.

Frater Franciſcus Gonzaga qui ſupra manu propria.

REVE-

REVERENDISSIMO PATRI, PATRI FRATRI FRANCISCO GONZAGÆ, TOTIVS ORDINIS S. FRANCISCI FRATRVM MINORVM MINISTRO GENERALI:

Frater Hannibal Roſſeli Calaber, eiuſdem Ordinis de obſeruantia Cracouiæ ad Sanctum Bernardinum Philoſophiæ & Theologiæ Profeſſor,

PATRI NOSTRO OBSERVANDISSIMO, SVBIECTIONEM. &c.

CVM ex tuis literis intellexerim Reuerendiſs. & in Chriſto Ieſu amantiſſime Pater, paruum meæ obedientiæ obſequium, cæteraque mea ſtudia, quæ tibi viro prudentiſſimo, & grauiſſimo, in ſtudiis promouendis, apud almam prouinciam Poloniæ præſtiti, grata tibi eſſe, vehementer gauiſus ſum: animosque addidit, vt indies maiori curæ mihi eſſet, religioſam pietatem veſtram, animumq́ verè Chriſtianum, ſolicitudinem non vulgarem circa omnes, præcipuè circa ſtudia noſtræ ſacræ religionis promouenda, omnibus meis ſtudiis atque officiis proſequi: tametſi ita à te, morum honeſtate, generis nobilitate, vitæ integri-

tate, regularis diſciplinæ obſeruantia, doctrinæ denique grauitate amplificata ſit, vt nihil addi poſſe videatur. Hæc mihi magis magisque cogitanti, in mentem venit, nullum gratius obſequii à me tibi Pater Reuerendiſſ. offerri poſſe, quàm ex multis noſtris laboribus, aliquem fructum, nempe, Primum librum Pymandri Mercurij Triſmegiſti, quem ipſe in Prouincia Sancti Franciſci, in ciuitate Tudertina, in monte ſancto Anno 1 5 7 1. commentatus ſum, non ſine multis curis animi & corporis; vt ſub felici Reuerendiſſ. paternitatis veſtræ auſpicio ſit excuſſus. Ne autem alicui mirum videri poſſit, quòd quaſi præpoſterum in edendis noſtris commentariis ordinem ſeruauerimus, cùm priùs liber quartus in lucē prodierit; facilè nos excuſatos habebit, ſi & rem ita poſtulaſſe, & mandatum Illuſtriſſ. & Reuerendiſſ. Domini Archiepiſcop. Gneſneñ. cuius liberalitate & impenſis etiam impreſſus eſt, acceſſiſſe intellexerit. In lucem autem venit, in primis quidem gratia Domini noſtri Ieſu Chriſti, deinde per pios labores, & ſanctam ſolicitudinem Reuerendi Patris F. Eraſmi Pencicii, Miniſtri Prouinciæ Polonæ: qui feruentiſſimum animum habens, circa pia opera, & ſtudia, gratum quoque ſe putans facere Reuerendiſſ. paternitati veſtræ, ita omnem operam nauauit, apud pios & egregios viros, præſertim verò apud venerabile Capitulum Eccleſiæ Cathedralis Crac. cuius liberalitate, liber iſte in lucem faciliùs prodiit, atque excuſſus eſt. Ipſi ergo Reuerendo Patri Eraſmo, pro ſuis ſanctis laboribus; viris autem illis, quorum eleemoſynis liber venit in lucem, immortales gratias ago, ſuppliciter orans, vt ille, cuius amore hæc fecerunt, ſit illorum merces & premium. Quamobrem impensè & ex animo veſtram Reuerendiſſ. Paternitatem rogo, vt huiusmodi munus oblatum boni conſulas, grato animo ſuſcipias, ac Paterna dilectione proſequaris. Habes enim Mercurium Triſmegiſtum Regem antiquiſſimum, Regem ſapientiſſimum, de omni ſcientiæ laude bene meritum, de noſtra ſacra religione Chriſtiana egregiè diſſerentem, ſuis indumentis regalibus ornatum. Læto ergo

animo

animo, colendiſſime ſemper Pater, ſuſcipe Mercurium: non enim tædium aut moleſtiam aliquam habet, conuerſatio illius; ſed lætitiam & gaudium. Id vt facias, ita rogo, vt maiori ſtudio, magisque ex animo rogare non poſſim. Quod ſi feceris (vti ſpero) ſanctæ obedientiæ labores, ærumnas, perplexitates, omniaque incommoda feliciter mihi ceſſiſſe putabo. Vale. Datum Cracouiæ ex ædibus noſtri Cœnobij ad S. Bernardinum.

Anno 1585. 3. Non. Ianuarij.

Cathaſogus tractatuum qui in hoc primo libro continentur.

De mundi creatione, atque principio copioſè diſputatur.
De elementorum origine, ordine, numero, & qualitatibus.
De cognoſcendo Deo, ſiue quomodo cognoſcitur Deus.
De mente Dei, ſiue de mente, quæ eſt ipſe Deus.
Deum eſſe quomodo cognoſcitur.
Deum eſſe vnum, & non plures oſtenditur.
De diuinitate filij Dei, quòd ſit verus Deus ex ſcripturis multis argumentis oſtenditur.
De filio Dei ſecundùm Philoſophos, quòd ſit Deus.
De filio Dei ſecundùm Theologos latiſsimè.
Verbum Dei eſt actualis notitia ex memoria Patris genita.
Verbum Dei, ſiue filius Dei ex Patris ſubſtantia gignitur.
Verbum diuini generatio eſt æterna.
Verbum Dei eſt imago Dei inuiſibilis.
De Patre, ſiue perſona Patris in diuinis.
Pater genuit filium natura, atque neceſsitate immutabili.
Pater eſt ſolus ingenitus in diuinis.
Nomina Dei quæ ſint, & quot.
De Diuinarum perſonarum æqualitate.
De ſimplicitate Dei.
De immutabilitate Dei.
De attributis Dei.
De eſſe & eſſentia Dei.
De ſubſiſtentia Dei.
De perſona in Diuinis quid ſignificet.
De perſona & relatione.

De di-

De diſtinctione perſonarum.
Quòd ſit vita eſſentialiter.
De ideis abundè diſputatio texitur.
De intelligere Dei.
Deum eſſe infinitum.
De Religione Chriſtiana.
De ſummo bono.
De fruitione.
De Dei voluntate.
Vnum eſſe, & non duo principia mundi.

FRA-

Fratris Iacobi Garibi
à Portumauritio Carmen.

Priſca fides noſtræ quantum conſentiat almæ,
Hannibalis Calabri connotat iſtud opus.
Aptior interpres certè non conuenit ipſi
Mercurio, quàm qui mente uiget ſimili:
Nam pius & doctus uoluit potuitq́; iuuare
Huic ſeclo ſcripto & probitate ſua.

PYMANDER

3.1 H 11

PYMANDER MERCVRII TRISMEGISTI.

Cum commento

F. HANNIBALIS ROSSELI CALABRI ORDINIS MINORVM Regularis obſeruantiæ.

TEXTVS MERCVRII TRISMEGISTI.

CVm de rerum natura cogitarem, ac mentis aciem ad ſuperna erigerem, ſopitis iam corporis ſenſibus, quemadmodum accidere ſolet iis, qui ob ſaturitatem, vel defatigationẽ, ſomno grauati ſunt: ſubito mihi viſus ſum cernere quendam immenſa magnitudine corporis, qui me nomine vocans, in hunc modum clamaret. Quid eſt ô Mercuri quod & audire, & intueri deſideras? quid eſt quod diſcere, & intelligere cupis? Sum ego Pymander, mens diuinæ potentiæ, vide quid velis: nam tibi vbique adero. At ego, cupio rerum naturam diſcere, Deumq́; cognoſcere. Ad hæc Pymander, tua me mente complectere, & ego in cunctis, quæ optaris erudiam. Cùm hæc dixiſſet mutauit formam, & vniuerſa ſubito reuelauit.

Commentum primum.

MAGNI MERCVRII HISTOriam in principio 4. libri texui, ideoq́; denuò hîc retexere, non opus eſſe indicaui; ſed illius intentionem, ordinemq́; quem in hoc primo libro obſeruat, exprimere. Intentio magni Mercurij in hoc primo libro circa ſacroſanctæ & indiuiduæ trinitatis myſterium potiſſimùm verſatur, quamuis & plura alia interſerit, quæ ad mundi creationem, & principium, ad elementorũ productionem, ad idearum cognitionem, ſpectant. Ordo Intentio Mercurij. Ordo libri.

De mundi principio.

autem libri ita ſe habet, vt multa interim dicat, & præmittat, quæ ad creaturarum co-
gnitionem pertinent, deinde ad ſanctarum perſonarum inquiſitionem reuertatur. Hanc
autem diuinam ſapientiam dicit ſe non ab hominibus accepiſſe, per ſtudiū, & exercitium
Pymander. *humanum, ſed per reuelationem diuini Pymandri, id eſt paſtoris hominum: ſic enim De-*
um vocat, cœlitus edoctus. Et reuera. Si fuerit, inquit ſcriptura, libri Numeri 12. vobiſcum
propheta, in viſione cognoſcar ab eo, aut in ſomno loquar cum eo: non talis eſt ſeruus me-
us Moyſes, ore ad os loquor cum eo, & palàm, non autem in ænigmatibus, & ſimilitudi-
Tres ordines diuinarū reuelationum. *ne videt dominum. Ex quibus verbis iuxta tres hominis cognitrices vires, ſcilicet ſenſi-*
tiuam, imaginariam, & intellectiuam, triplicem diuinarum reuelationum diſtinctionem
oſtendit. Ad ſenſitiuam exteriorem ſpectare, cùm dicit: In viſione cognoſcar ab eo. ad
imaginatiuam verò, quod addit: In ſomno loquar cum eo. ad viſionem verò intellectiuam,
quod de Moyſe ſubdit: Non in ænigmatibus Dominum videt. In ænigmate enim videre,
proprium eſt tam exteriorum, quàm interiorum ſenſuum: quippe qui nō ad cognitionem
Dei inuiſibilis, & incorporei, ſed ad corporalem tantùm ſpectat cognitionem. Prima ex
Subſtantia. *his in Abraham oſtenditur, quando vidit Deum in ſubſtantia creaturæ: vel quia tres*
vidit, & vnum adorauit, vel in agno, quem loco Iſaac filij ſui immolauit, vel in iuramen-
to ſui ſemoris. Abraham exultauit, vt videret diem meum, vidit & gauiſus eſt. Secun-
da in Pharaone, qui in ſomno vidit ſeptē ſpicas, & Nabuchodonoſor ſtatuam illam miri-
ficam. qui tamen prophetæ dici non poſſunt, quia intelligentiam illarum rerum, non ha-
bebant: ſed ſanctus Ioſeph, & S. Daniel, reuelationum interpretes, iure prophetæ ſunt ap-
pellati. Tertia in Apocalypſi Ioannis clarè conſpicitur: ſæpè enim vidit Deum ſub variis
formis, & figuris: Modò ſedentem inter ſeptem candelabra aurea, habentē ſeptem ſtel-
las in dextera ſua: modò tanquam agnum occiſum inter quatuor animalia: modò equo
albo inſidentem, vndiq; equis albis ſtipatum, & ſimilia multa. Petrus vigilans vidit in
Extaſis. *extaſi in linteo quadrupedia, & ſerpētia &c, In huiuſmodi mentis exceſſu, vires inferio-*
res ſopiuntur & abſorbentur, vt is, qui ſic diuino ſpiritu eſt afflatus, memoriā nequaquā
retineat, qua ea repetat, quæ vidit, cùm ſe diuinus ſpiritus ſubtraxerit. Per diuinum enim
ſpiritum tum homines, tum angeli diuina percipiunt myſteria. Nemo enim poteſt dice-
re dominum Ieſum, niſi in ſpiritu ſancto. Danieli viro deſideriorum ſacræ viſionis myſte-
Reuelatio viſionum per ſpiritum ſanctum. *ria ſpiritus ſanctus reuelauit; vnde nactus eſt ſapientiam, vt arcana docere poſſet. No-*
bis, inquit Apoſtolus 1. Cor. 2. reſerauit Deus per ſpiritum ſuum. Throni verò, principatus,
& cæteri ſpiritus cœleſtes, ſemper vident faciem patris. Viſio autem non eſt ſine ſpiritu:
Baſilius. *Nam quemadmodum, inquit Baſilius in libro de ſpiritu ſancto, ſi in nocte tollas lucer-*
nam è domo, ſupereſt vt nihil videant oculi, nihil operentur virtutes, nec agnoſcatur re-
rum dignitas; ſed per ignorantiam aurum perinde conculcetur, ac ſi ferrum eſſet: ita in
intelligibili gubernatione, impoſſibile eſt, illam beatam manere vitam abſq; ſpiritu ſan-
cto: nihilo profectò magis quàm exercitus in recto ordine manere poteſt abſente Duce,
aut chorus in cōſonantia, niſi adſit chori præfectus, qui temperet harmoniā. Tota namq;
illa supercœleſtis, & ineffabilis harmonia, tum in culturis Dei, tum in conſonantia inter
Opera ſpiritus ſancti. *ipſas conſeruanda, à ſpiritu ſancto dirigitur. Spiritus ſanctus operatus eſt patriarcharū*
benedictionem, auxilium per legem datam, figuras, prophetias, fortiter in bellis geſta,
miracula per ſanctos ædita: ipſe enim eſt omnis ſanctæ reuelationis, & viſionis author,
ſpiritualium bonorum diſtributor, magnarum & abſconditarum rerum magiſter. Mer-
curius in ſuo hymno circa finem primi dialogi profitetur, ſe diuino ſpiritu afflatum hæc
ſcripſiſſe. D. Cyprianus libro epiſtolarum 4. epiſtola 9. Memini, inquit, quid mihi ſit
oſtenſum, & quid mihi inter cætera reuelare dignatus ſit dominus, nec ridicula illa, &
viſiones ineptæ ſunt habendæ, ſicut de Ioſeph fratres ſui dixerunt: Ecce ſomniator venit.
Fatetur Cyprianus plurima ſacra myſteria per reuelationem ſpiritus didiciſſe, nec tamē
dignus, qui vt ſomniator habeatur. Quare ſi Magnus Mercurius dicit ſe per reuelatio-

nem Pymandri hæc omnia didiciſſe, quæ ad ſanctæ Trinitatis ſacramentum pertinent, nō eſt certè inter vanos ſomniatores habendus. Cùm, inquit, de rerum natura cogitarem. Laudanda profectò in tanto Rege, tam bona cogitatio. Non enim cogitabat de regni propagatione, plurimisq́ prouinciis ſuo regno ſubiugandis, quod ſæpè Reges cogitare conſueuerunt; ſed de rerum natura, vti ſolent boni philoſophi cauſas rerum inquirere. Ac mentis aciem ad ſuperna erigerem: mentis aciem vocat, oculum animæ, intellectum ſcilicet. Senſus eſt, naturali cogitatione naturalia indagabam, at diuina, acie mētis contemplabar. Sopitis ſenſibus, non qualicunq; ſopore, ſed ſicut accidere conſueuit iis, qui ob nimiam ſatietatem, vel defatigationem graui ſopore tenentur, omnis quaſi ſenſus expertes. Ex quo colligi licet, illam viſionem non fuiſſe primam neq; ſecundam; quia ſopitis pleniſſimè ſenſibus, tum exterioribus, tum etiam interioribus: Intellectiua ergo extitit, vel mentis exceſſus. Et rectè quidem ſopitis ſenſibus, quia animus edomitis, deuictisq́ ſuis paſſionibus, fit prudens, & intelligentiæ capax. A terrenis enim ad diuina migrare nos oportet, ſi diuinorum capaces eſſe cupimus: hoc ſiquidem modo animus aſcendendo exuit, quæ induerat deſcendendo, ait Plotinus enn. 1 lib. 6. cap. 7. Nam quemadmodum qui in ſancta ſacrorum penetrant, purgantur, exuuntq́ veſtes, nudiq́ procedūt, quouſq; progrediens aliquis, dimiſſis omnibus alienis à Deo, ſeipſo tantum, diuinum inſpiciat ſolum, ſyncerumq́ & ſimplex, atq; purum: à quo cuncta dependent, ad quod reſpiciunt & ſunt, & viuunt, atque intelligunt. Cauſa enim vitæ eſt & mentis, atq; eſſendi. Id igitur quiſquis videt, mirabiliter voluptatem cum ſtupore commiſcet. Talis namq; in illo mentis exceſſu Mercurius fuiſſe videtur: ſicut inquit accidere ſolet longo itinere, ſeu labore feſsis, ſeu ſaturitate cibi, ſeu potus correptis. Itaq; exterior relinquendus eſt oculorum intuitus, veſtigiaq́ & vmbræ, & ad Pymandrum confugiendum eſt, cuius hæc omnia quæ videntur ſimulacra reputantur. Quòd ſi quis ad hæc proruat, quaſi vera capeſcens, quæ velut formoſæ imagines apparent in aqua; id proculdubio patietur, quod, vt fabula tradit, ille perpeſſus eſt, qui vmbram captare contendens, ſeſe merſit, atq; diſperiit. Simili namq; modo, qui formas corporum amplexatur, in profundum, tenebroſum, mentiq́ horrendum præcipitatur: vbi & apud inferos cæcus, & hîc manens, vtrobiq; verſabitur inter tenebras. Hanc ob cauſam Diomedi Mineruam ab oculis nebulam abſtuliſſe Homerus ait; vt diſcerneret Deum ab homine. Ita & ab animo prius oportet caliginem, qua offunditur auferre, deinde illa propius admouere, per quæ bonum quid, atq; malum dignoſcat. Qui enim multis, inquit Plato 2. Alcibiadis, ac variis artibus ornatus eſt, ſit autem expers ſcientiæ optimi, ductus à ſingulis aliis; nonne meritò multa tempeſtate iactabitur? quippe cùm abſq; gubernatore aberret, in pelago breui tempore periturus. Sopitis ergo animi affectibus, Pymandrum audiamus. Subitò, inquit, viſus ſum mihi cernere quendam immenſa magnitudine corporis. Ex hoc poſſet aliquis dicere, Mercurij viſionē fuiſſe imaginariam, quia in phantaſia reſeruantur corporū imagines, & ipſe Pymandrū vidit, immenſam corporis magnitudinem habentem. Sed idem quoq; dici poſſet de viſionibus Ioannis in Apocalypſi: in qua plurima fidei noſtræ arcana, ſub diuerſis rerum imaginibus, ſe didiciſſe affirmat. Vidit Pymandrum in immenſa magnitudine corporis. Similis modus loquendi inuenitur in Iob propheta, cùm Dei formam deſcriberet: Eius, inquit, forma eſt altior cœlo, profundior inferno, longior terra, & latior mari, in quo Dei immenſitatem, atq; infinitatem oſtendit. Similiter & Mercurius ſub forma corporis immenſi, immenſam atq; infinitam Dei maieſtatem inſinuauit: quod profectò confirmant verba quæ ſequuntur. Subitò, inquit, mutauit formam. Mutatio in Deum non cadit: forma Dei eſt immutabilis. Quid ergo his verbis innuere voluit, niſi per illam immenſam corporis magnitudinem, nos debere intelligere immenſam Dei virtutem, & potentiam: hoc eſt mutare formam, ſcilicet ſub forma corporali, ſpiritualem virtutem intelligere: Sicut Ioannes

Textus expoſitio.

Viſio Mercurij quid fuerit.

Plotinus.

Plato.

Tex. expon.

Iob.

intelligebat in Apocal. & Ioſeph ſomniũ Pharaonis, & Daniel viſionem Regis Babyloniæ.
Tex. Tex. Quid eſt, inquit, ô Mercuri, quod audire, & intueri deſideras? quid eſt quod ſcire & intelligere cupis? Tanq̃ viro deſideriorũ optionẽ ꝓponit eorũ, quæ eũ ſummopere cõſequi peroptabat. Ego, inquit, optimè noui te eſſe virũ deſideriorũ, & au-
Audire. dire velle vocẽ tui Pymandri, eumq; intueri: ſcire quoq; & intelligere, audire, & vide-
Videre. re: hæc enim ſcientiæ, & intelligentiæ plurimũ famulantur: proinde ſurdi & cœci ſcientiam, & intelligentiam non capiunt Dei, cæterarumq; rerum. In diuinarum verò rerum cognitione, audire præcedit videre, quia priùs oportet credere diuina, deinde intueri: fides enim eſt ex auditu. Audi filia, inquit, & vide. Deinde ſequitur ſcientia multarum rerum, & ſapientia diuinorum Perfectus ergo erat iſte Mercurius, qui & Deum audi-
Scire. re, & videre, cupiebat ſcire & intelligere. Quapropter diuinus Pymander ad modum patris, Mercurium alloquitur, admonens, vt eum mente complectatur, hoc eſt, in mente perpetuò habeat, & verſet, & in cunctis te erudiam: quia non eſt mihi opus tempore in docendo, ſemperq; docebo, quòd alij magiſtri efficere nequeunt. Tex: Mercurius tam affabiliter admonitus, ex animo reſpondit: Cupio, inquit, intelligere, non magnas opes, non diuturnos dies, non caducas voluptates, ſed rerum naturam diſcere, phyloſophiam ſcilicet, quæ circa congnitionem rerum naturalium verſatur, & Deum intelligere, nempe theologiam, per quam Deus cognoſcitur. Optima, & iuſta petitio: ſcientia enim de rebus naturalibus, eſt quædam ſcala ad ſacræ theologiæ cognitionem capeſcendam. Siquidem per ea, quæ facta ſunt, ea, quæ non videmus, intelligimus, nempe ſempiternam Dei maieſtatem, & virtutem, de quo infrà multa ſunt dicenda, atq; diſputanda. Dei autem cognitio eſt, illa eximia ſapientia, ſempiternorum ſcientia, primarum, & altiſsimarum cauſarum intelligentia, deniq; quædam participatio diuinæ cogni-
Theologiæ laus. tionis. Diuinus intellectus, quia plenè capit diuinam eſſentiam, plenam, & abſolutam theologiæ rationem habet, perfectusq; theologus dici, & appellari poteſt. Creaturæ, quoniam huiuſmodi cognitionis perfectiſsimũ gradum aſſequi nequeunt, per fidem, per ſcripturas, per reuelationem, plurima de diuinis illis arcanis myſteria didicerunt. Vnde & theologi apud veteres diuini ſunt appellati, diuinorum ſecretorum ſcrutatores, fidei magiſtri, vitæ humanæ lumina, morum, & doctrinarum ſcholæ, fontes perennes, columnæ deniq; inflexibiles, & baſes veritatis. Clara eſt theologia, magiſtra veritatis, quæ nunquam marceſcit, & facilè videtur ab his, qui diligunt illam: præoccupat ſiquidem eos, qui ſe concupiſcunt. Qui de luce vigilauerit ad illam, non laborabit: aſsidentem enim illam foribus ſuis inueniet. Hæc eſt animi noſtri conſtantia, & fortitudo, quæ metu non frangitur, poteſtate non mutatur, non attollitur proſperis, non triſtibus mergitur, non vt paruulus fluctuat, neque circumfertur omni vento doctrinæ, ſed manet immobilis in Chriſti fide, & doctrina, in charitate fundata, & radicata. Ad huius inquirendæ veritatis ſtudia, magno & excellenti ingenio viri, quidquid laboris poterat impendi, contemptis omnibus publicis & priuatis actionibus, libenter contulerunt. Exiſtimantes multò eſſe præclarius, ſanctæ theologiæ rationes, arcana, diuinaque documenta inueſtigarè, quàm ſtruendis opibus, aut cumulandis honoribus inhærere. Hæc ergo vera ſapientia omnibus rebus eſt anteponenda, quippe quæ vna ſola, mœſtitiam pellit ex animis, metu exhorreſcere non ſinit, omniumq; poteſt cupiditatum ardorem extinguere. Hæc nos Deo coniungit, angelis ſociat, vereq; felices efficit & beatos. Huius igitur cognitionem, & notitiam, cum Magno Mercurio optemus, à Magno Pymandro nobis dari, qui eſt paſtor hominum, qui ratione vtuntur. Hæc de commento primi textus Pymandri Mercurij; pauca dixiſſe, ſufficiat.

MVNDI EXORDIVM.

MER-

Mercvrivs.

Cernebam enim immenſum quoddam ſpectaculum, omnia videlicet in lumen conuerſa, ſuauè nimium atq. iucundum, quod intuentem me mirificè oblectabat. Paulò pòſt vmbra quædam horrenda, obliqua reuolutione ſubter latebatur, in humidamq. naturam migrabat, ineffabili tumultu exagitatam. Inde fumus quidam magnus in ſonitum erumpebat: ex ſonitu vox egrediebatur, quam ego luminis vocem exiſtimabam, ex hac luminis voce, verbum factum prodiit.

Commentum II.

Mundi exordium.

MVNDI creationem, exordium, atq; ordinem, ſub verborum inuolucris, & ſententiarum caligine, propheticè quodammodo deſcribit: quem etiam ordinem, aliquos ex ſapientibus, quos philoſophus in libro primæ philoſophiæ 12. comment. 30. theologos nominat, ſemper obſeruaſſe inuenimus. Si, inquit, vt dicunt theologi, qui ex nocte generant, aut vt phyſici, erant ſimul res omnes, dicunt idem impoſſibile. Ex nocte, inquam, .i. ex priuatione, ſimpliciter omnia generant: rerum autem priuatio, quam Orpheus, cæteriq; poëtæ theologicè propemodum, noctem appellant, aut ipſa lucis priuatio eſt, aut Deus benedictus, qui poſuit nubem latibulum ſuum. Phœnicum quoque theologia, principium rerum omnium tenebroſum, ac ſpiritualem aërem eſſe affirmat, aut aëris tenebroſi ſpiritum: & præterea chaos turbidum omni luce priuatum. Sed & Moyſes, hoc idem de mundi exordio, in principio Geneſeos ſentire videtur. Terra, inquit, erat inanis, & vacua, & tenebræ erant ſuper faciem abyſſi. Multis planè nominibus, materia illa rudis, atque indigeſta, ex qua reliqua quæ videmus, producta ſunt, vocari conſueuit. In primis cœlum, & terra, quia ex illa manarunt: abyſſus, cùm videri non potuiſſet, etiamſi homo tum temporis adeſſet: aqua, vtpotè ductilis, & ſubdita imperio dirigentis. In rerum itaq; exordio nullo terra ſtirpium, ſeu herbarum germine veſtiebatur, ideò inanis apparebat, & vacua ab omni ſiquidem corpore animæ viuentis. Et tenebræ erant ſuper indiſcretum mundi corpus, ſuper aquarum profunditatem, quæ nondum ad locum vnum, Dei iuſſu redire curauerant. Porrò ipſa lucis abſentia (teſte Auguſt. contra Manichæos lib. 1. cap. 4.) tenebræ dicuntur. Sicut etiam ſilentium eſt abſentia vocis; vbi enim ſonus non eſt, ibi ſilentium inueniri dicimus. Explodenda eſt ergo Manichæorum opinio, quæ gentem tenebrarum, aduerſus gentem lucis pugnaſſe, dicere non erubuit, quaſi tenebræ fuiſſent æternæ, & aliquid verè in naturæ fundamento poſſiderent. Tenebræ ergo erant ſuper abyſſum vaſtiſſimam .i. non erat lux ſuper abyſſum. Quapropter ait Auguſtinus de Geneſi ad literam, in eodem libro cap. 4. Materia illa, quæ in rerum formas ordinata diſtinguitur, appellata eſt terra inuiſibilis, & incompoſita, & aquarum profunditas, luce carens, cœlum quoq; & terra, veluti ſemen terræ cœliq;. Sed primò, cœlum & terra non incongruè appellata eſt, vt ipſius vtiq; vniuerſitatis, propter quam materia ex nihilo facta eſt, cœli, ac terræ nomine vocaretur: deinde terræ incompoſitæ, atq; abyſſi nomine, inſinuaretur informitas: terra ſiquidem cæteris eſt elementis informior. Poſtremò aquæ nomine materia, terra

Orpheus.

Phœnices.

Antiquum chaos.

Primæ materiæ nomina.

Manichæorũ opinio.

 mobili-

Spiritus ferebatur ſuper aquas.

mobilior artificis operi ſubiecta oſtenditur. In principio ergo Deus fecit cœlum & terram .i. materiam, alii (χάος) Triſmegiſtus, materiam fluidam, quæ cœli & terræ formam capere poſſet, & hæc terra inuiſibilis, & incompoſita .i. informis, abyſſus ſine lumine iacens: quæ tamen, quoniam cedebat operanti, aqua dicta eſt. & ſpiritus domini ferebatur ſuper aquas: non ſicut ſuperfertur oleum aquæ, vel aqua terræ; ſed ſicut lux Solis, ſuper noſtra ſuperfertur corpora, quæ ſuo calore, ac lumine fouet; ſic ſuperfertur voluntas artificis rei, quam ad operandum mouet. Magno certè ſuper creaturam ſuam, creator affectu ducebatur, vt quia non poterat eſſe, quòd ipſe creauerat, tales profectò ex illa formas conderet, in quibus creator inhabitaret. Sed non eſt ſilentio illa ſententia tegenda, quæ ſpiritum, aêris elementum appellat, quod quidem cùm lucis beneficio non illuſtraretur, tenebroſum, ac lucis expers ſuper abyſſum imminebat. Superior verò ſenſus veritati, ac rationi conformior eſt. hoc idem puto Triſmegiſtum & vidiſſe, & nobis etiam ſub nube intimaſſe. Vidi; *inquit*, omnia in lumen eſſe conuerſa, *nullum apparebat veſtigium ſurgentis creaturæ. hoc mihi ſuauè erat, dum Deum ſuauiſſimè, non ad aliquam creaturarum diſtractum, contemplarer. Sed paulò pòſt ad conditarum rerum principia lumina defixi, vidiq;* vmbram quandam horrendam, *noctem ſcilicet, ſeu tenebras reuolui, atq;* migrare in humidam materiam, *id eſt, ſuper vaſtiſſimam aquarum profunditatem,* ineffabili tumultu exagitatam, *vnus namq; erat naturæ vultus in orbe, quem antiqui dixere, χάος. Tumultus planè ille, naturarum erat deſiderium, quo vnaquæq; ornatum ſui, atque perfectionem peroptabat.* Inde fumus magnus in ſonitum erumpebat, *id eſt, materia illa inuiſibilis erat, & fumo, hoc eſt, tenebrarum obſcuritate tegebatur.* Porrò ex ſonitu, vox luminis egrediebatur, *quia (iuxta Apoſtoli ſententiam, 2. Cor. 3.) Deus iuſſit ex tenebris lucem ſplendeſcere. Audi (quæſo) luminis vocem, Fiat lux. ex hac autem luminis voce,* verbũ factũ prodiit, *de quo poſtea nobis abundè loquendum eſt. hoc fuit Triſmegiſti ſpectaculum, quod magna inuolutum eſt tenebrarum caligine: cui vtique nonnulla addere de mundi principio, inutile fore non ſum arbitratus.*

Tex. expoſitio.

Tumultus naturæ.

Fumus.

Qvaestionis primmae. Cap. I.

De mundi principio, philoſophorum ſententiæ.

Thaletis opinio de creatione mundi.

Volens Philoſophorum de mundi principio texere ſentẽtias: ab eo exordiri volui, qui inter ſeptem Græciæ ſapientes, primas partes habuiſſe fertur, cuiuſmodi fuit Thales Mileſius, qui (vt ſcribit Plutarchus in libro de dogmatibus philoſophorum) vnus de ſeptem Græciæ ſapientibus, principium rerum aquam putauit: is primus philoſophari dicitur incepiſſe, & ab eo Ionicam philoſophiam eſſe appellatam. Dicitur autem Iunior Ægypto præfuiſſe, & Miletum Senior rediiſſe.

Rationes Thaletis.

Inductus autem fuit, vt ex aqua vniuerſa eſſe diceret, & in aquam
1. *demum reſolui, quia ſperma omnium animalium origo, humida ſubſtantia eſt. vnde ve-*
2. *riſimile putauit hoc modo cuncta ex humido oriri. Deinde quia herbæ, ac plantæ vniuer-*
3. *ſæ humido aluntur, & fructus ferunt, eius autẽ penuria langueſcunt, & decidunt. Ter-*
tiò, quia ignis ſtellarum atque Solis, & ipſe mundus aqueis vaporibus alitur, quam opi-
nionem Homerus quoq; approbare videtur, qui Oceanum, & Thetim. aquarum deam,
omnium eſſe parentes deorum affirmat. Sanctum præterea erat deorum per Stigem pa-
4. *ludem iuramentum, quod nemo audebat impunè violare. Calor inſuper ex humido fieri*
5. *videtur, eſt enim humidum quodammodo caloris materia. Amplius, vita animalis in hu-*
6. *mido verſatur, viuere autem in viuentibus eſt eſſe: humidum ergo, rebus principium eſt*
eſſendi. Is princeps philoſophiæ extitit, qui opinatus eſt, diis eſſe plena omnia. 1. de ani-
ma tex:

 De mundi principio.

ma tex: com. 86. Vbi Themiſtius illud de proximo congruebat: Iouis omnia plena, com- Homerus.
pita, & omne forum. Idem quodammodo Zenon ſentire videtur, qui Deum meare per o- Zenon.
mnem ſubſtantiam cenſuit. Veriſimile quoq; eſt idem poëtam cecmiſſe, Spiritus intus a- Virgilius.
lit, inquit, & per terras tractusq́; maris Deum meare. Sanè in ſubſtantia intellectuali 6. æn.
Deum eſſe intellectum, in animali animam, in naturali naturam, in affectu affectio-
nem, & habitum, eſſe putauit. Hanc autem Thaletis opinionem, & ſi in primo de anima
libro oppugnare videatur philoſophus, eam tamē 3. de generatione animalium ca. 11. ap-
probat potius, dum omnia eſſe plena animæ aſſerit. Is igitur, atq; Anaximander eius
auditor, primi poſt diluuium philoſophiæ ſtudium in Græcia excitarūt. teſtes ſunt Sim-
plicius in prologo phyſ: 1. Et Galenus in libro de hiſtoria phyloſophorum. De hoc,
phyloſophus primo met. copioſè diſſerit, & in libris politicorum primum fuiſſe oſten- Philoſophus.
dit, qui Lunæ Soliſque defectus inuenerit. Cui ſuffragari poteſt Platonis dictum in libro Plato.
de ſcientia: Dum, inquit, Thales cœlum ſuſpiceret, intentus ſyderibus, in foueam ceci-
dit, quem Thracenſis quædam eius ancilla facetè nimium carpſit, quòd quæ in cœlo ſunt
præuidere contenderet, quæ verò proxima & ad pedes, non videret. Latet enim phylo-
ſophum, non modò quid agat eius proximus, ſed ferè homó ne ſit an brutum: quid autem
homo ipſe ſit, quæ actio eius, aut paſſio ipſius hominis propria, ſtudioſè perquirit. Ete-
nim, ſi quando vir talis, vel priuatim cum aliquo, vel publicè in iudicio, ſiue alibi de his,
quæ ad pedes & in conſpectu ſunt diſſerere voluerit, riſum mouet, non Thracenſibus ſo-
lùm, verùmetiam & cæteris gentibus: quippe cùm in foueas, ambiguitatesq́; multas pro-
pter harum rerum imperitiam incidat. huius etiam meminit D. Auguſtin. de ciuit. Dei
lib. 8. cap. 2. Rerum naturas ſcrutatus, inquit, Thales ſuas diſputationes literis manda-
uit, aſtrologiæ quoq; numeris comprehenſis, defectus Solis & Lunæ prædicere potuit. A-
quam tamen putauit rerum eſſe principium: & hinc omnia elementa mundi, ipſumq́ue
mundum exiſtere. Quamobrem cùm à piſcatoribus Mileſiis, iuuenes quidam iactum eſ-
ſent mercati, hiq; menſam auream traxiſſent, contendentibus vtriſq; de menſa, Apollo
conſultus, iuſſit ſapienti dari. Data eſt ergo primùm Thaleti, qui à multitudine Ionia ſa- Menſa aurea.
piens exiſtimabatur. hic eam miſit alij ex illis ſeptem: qui alij remiſit, quòad ventum ad
Solonem, qui menſam iuſſit Apollini, nempe verè ſapienti dari. Natus eſt Olympiadis,
35. anno primo, vt Apollodorus numerat apud Laërtium, Romuli, atque Achas regum
temporibus.

CAP. II.

Anaximandri poſitio.

THaletis diſcipulus, atq; ſodalis Anaximander, ipſum infinitum rerum o- Infinitum rerum cauſa.
mnium generationis, atq; corruptionis cauſam eſſe dixit. Nam ex ipſo ait
cœlos ſegregatos, cæterosq́; mundos numero infinitos: corruptionem verò
& generationem multò prius ex infinitis arbitratur ſeculis in ſeipſis reuo-
lutis. Ex hoc igitur principio infinito omnia primùm oriri, & in hoc tan-
dem deuenire arbitratus eſt. hic Cylindri formæ eſſe terram aſſerit, tantæq́; profundi- Forma terræ.
tatis, vt ad latitudinem, profunditas tertia pars inueniatur. Ait præterea, ſpermaticas
vires ex ſempiterno calido ac frigido in origine huius mundi denſas fuiſſe, ac aliqua ex
flammea pila, aëre hoc circumuoluta, vt teſta nucleus diruta, & in quoſdam circulos
explicata, Solem, ac ſtellas conſtituiſſe hæc ad hominem primò ab animalibus natum:
nam alia, inquit, videmus citò, poſteaquam nata ſunt, ad propria pabula per ſe venire, ho-
minem verò diuturna egere lactatione. De hoc Aug. vbi ſuprà loquens, ipſum in his re- Auguſtinus.
rum operibus diuinæ menti tribuiſſe aſſerit nihil. Cicero quoq; de natura deorum, Ana- Cicero.

ximan-

ximandri, ait, opinio fuit, natiuos eſſe deos longis interuallis orientes, occidenteſq;, eorq; innumerabiles eſſe mundos: ita eundem eſſe qui faceret, & ex quo faceret, & qui fieret, contrarietates quæ in ipſo ſunt: hoc Ariſtoteles ſubindicat lib. primo phyſicorum. Reprehenditur autẽ, idq; iuſtè à Plutharcho, Euſebio, aliiſq; philoſophiæ cultoribus, quod non aperuerit infinitum iſtud aêr ne, an aqua ſit, aut aliud quoddam corpus. deinde ſubiectam materiã adducens, efficientem cauſam deſeruit: infinitum enim nihil aliud quàm materia eſt, quæ actu eſſe non poteſt, niſi ab efficiente eliciatur. Plotinus præterea lib. 4. enn. 2. cap. 7. his ſuffragatur rationibus: qui autem infinitum, inquit, materiæ loco ponit, quid hoc ipſum ſit debet exponere: ac ſi ita infinitum eſt, vt id pertranſire quis nequeat, nempè actu infinitum; meminiſſe oportet, non poſſe eiuſmodi quicquam in rebus exiſtere, neq; ſi ipſum per ſe & in ſe infinitum ſit, neq; ſi in alia ſit natura, quaſi cuiquã corpori accidens. Profectò neq; ipſum in ſe immenſum, quoniam pars quoq; eius neceſſariò foret immenſa: neq; infinitum accidens alteri, quoniam illud, cui accidit ſuapte natura, infinitum minimè foret: neq; ſimplex, & profectò neq; materia. non ergo eſt materia id quod accidit, quoniam in alio eſt: neq; materia illud, cui id accidit, ni ſit infinitum: neq; compoſitum eſt prima materia, non enim ſimplex, ſed in prius aliquid reſoluendum.

Plotinus.

Cæterùm, ſi Thaletis, atq; Anaximandri ſententiam ad pium aliquem, atq; ſupernaturalẽ intelligendi modum adducere licet; tunc planè rectè eos, de rerum principio locutos fuiſſe, apparebit. Thales namq;, authore Cicerone, mentẽ, quæ cuncta ex aquis finxit, ſapientiam æternam, ſolertiſſimam, omniſq; pulchri, boniq; repertricem vocat; quæ & chaos, nempè aquam cum terra, ad ædificium mundi præparauit, & ipſum mundum ſuper extraxit: atq; ideò aquam omnium eſſe principium dixit: quia verò illud chaos, immenſum quoddam corpus putabatur: propterea Anaximander, rerum principium, infinitum aliquod, nempè, chaos antiquum putauit, ex quo omnia extracta ſunt, & ad illud omnia reſoluenda: non enim veriſimile eſt, cauſam mundi efficientem eos ignoraſſe.

Thaletis, & Anaxamandri ſententię laudantur.

CAP. III.

Infinitum mundi principium eſſe ſecundum nonullos ex philoſophis.

VTrum ſit aliquod corpus infinitum, quemadmodum complures antiquorum philoſophorum putauerunt, an hoc ſit vnum aliquod impoſſibilium, non parum ſed multùm, inquit Philoſophus lib. de cœlo, Com. 33. ad contemplationem veritatis refert. Etenim hoc ferè contradictionum omnium his, qui de natura aliquid anuntiarunt, principium & fuit, & erit. Sanè, rerum quippè naturalium infinitum, materiale principium Anaxagoras, Parmenides, atq; Meliſſus eſſe putauerunt. Quare cùm illud ſit infinitum, rerum naturalium generationes, quæ per ſeparationis ordinem ab illo fiunt, nunquam defecturas eſſe arbitrati ſunt. Eſt autem infinitum multiplex, primo cœli, 33. vigore, aut virtute, vt Deus, qui eſt cauſa prima, primumq; principium, cùm ſecundum Catholicos, tum etiam ſecundum fortaſſis Peripateticos. Infinitum duratione, vtpote tempus, motus, cœlum, & quæ tempore voluuntur æterno, ſecundum aliquorum ſententiam: quod quidem primi rationem principij ſubire non poteſt. Aliud multitudine, vt numerus. Quartum verò magnitudine. in quibus profectò, principij, aut principati ratio minimè inueniri poteſt. In cauſa autem eſt, quia impoſſibili poſito in eſſe, impoſſibile ſemper ſequitur. Cùm enim infinita actu magnitudo eſſe non poſſit, aut multitudo, inde fit, vt illud impoſſibile ſequatur, ſi hoc, tanquam verum ſit admittendum. Infinitum autem vigore, mundi principium eſſe Plato confitetur.

Infinitum multiplex.

quod

quod planè Catholicam redolet veritatem: Magnitudinem verò infinitam, mundi principium Anaxagoras, Parmenides, & Meliſſus aſſeuerant. ſed in eandem puto, quam de Anaximandro narrauimus, incidere ſententiam. Nam ſi impoſsibile eſt, & ſenſui, & rationi, corpus actu infinitum inueniri: non video, quomodo præclariſsimi viri illi, tam abſurdè aberrauerint. Si mundus præterea ex infinita magnitudine conſtat, principio, & veteri, & nouo etiam carebit: nullum enim corpus infinitum, iuxta aliquorum opinionẽ, agẽs habere poteſt. cum vera quoq; ratione apertiſsimè pugnat, quoniam omne actu corpus exiſtens, fine concluditur, ac limite terminatur. at qui plures mundos, eoſdemq́; infinitos multitudine ſtatuunt, in magnam incidant abſurditatem neceſſe eſt, nempe plura eſſe prima principia, imò infinita prima. vnitas enim mundi, motoris vnitatẽ oſtendit.

CAP. IIII.

Anaximenis, & Diogenis Apolloniatæ poſitio.

ANaximenes verò, atq; Diogenes aêrem priorem aqua, & maximè principium aliquod ponunt ſimplicium corporum primo met. hunc autem aêrem genere infinitum, qualitatibus verò finitum Anaximenes eſſe putauit, cuius condenſatione, ac rarefactione, cuncta gigni arbitratur: motum verò ab æterno eſſe dicit: terram ex aëre conſtipato primùm omnium factam latam magis, idcirco non abſq; ratione ſuper aërem contineri: Solem verò, ac Lunam, ceteraſq́; ſtellas, à terra ortum habere. Itaq́; Solem terram eſſe, ait, velocitate motus, caliditatem aſſequutum. Diogenes verò Apolloniata, ſiquidem multi fuerunt, Sinopæus, qui Cynicus eſt dictus, & Syconius hiſtoricus, & ſtoicus, qui legatus iuit Romam cum Carneade, è Critolao, Seleucæ natus, ſed Babylonius dictus, & Tarſenſis Diogenes, qui de quæſtionibus poëticis ſcripſit, & is ipſe Diogenes Laêrtius: & qui ætate hos omnes anteceſſit, Diogenes Apolloniata, is elementum, aërem ponit, omnia moueri dicit, mundos infinitos aſſerit, quos factos eſſe arbitratur vniuerſi motu, quod huc, atq; illuc latum, ac alibi rarefactum, alibi conſtipatum: vbi fortè conſtipatum fuit, ibi globum factum, & mundum, in quo, quæ leuiora ſunt, ſuperiora petierunt. horum opinionem, diuus Auguſt. lib. de ciuit. Dei 8. cap: 2. recitat, Anaximenes omnes rerum cauſas, inquit, infinito aëri dedit, nec deos negauit, aut tacuit, non tamen ab ipſis aërem factum, ſed ipſos ex aêre ortos credidit. Diogenes quoq; Anaximenis alter auditor, aërem quidem dixit rerum eſſe materiam, de qua omnia fierent, ſed eum eſſe compotem diuinæ rationis, ſine qua nihil ex eo fieri poſſet. qui autem rationis compos eſt, intellectum habeat, neceſſe eſt, qui planè ſimplici aëris elemento concedi non poteſt. Aliquod ergo diuinum per aëris nomen intellexiſſe videtur, cuius virtutis potentia condita ſunt omnia. Fortaſſe ſub aëris natura, ſpiritus, qui ferebatur ſuper aquas, intelligi poteſt, eſt enim aër ſpiritus quòd ſi ita intelligi liceat, clara eſt, atq; catholica Anaximenis, & Diogenis poſitio: Verbo enim domini cœli firmati ſunt, & ſpiritu oris eius omnis virtus eorum. Porrò ſuam talibus poſitionem aſtruebant rationibus. Rerum principiũ, inquiunt, omnium ſimpliciſsimum eſt, cõpoſitum enim, primum eſſe principium non poteſt, cùm partes, compoſito ſimpliciores ſint: ſed aër eſt ſimplicior aqua: principij igitur ratio, aëri potiùs, quàm aquæ tribuetur. Præterea, humidum vnà cum frigido vitam tollit potiùs, quàm procurat, ſiue conſeruat, ob impendentem, atq; ad centrum trahentem horridam frigiditatis qualitatem, quare principij rationem, aqua, elementum vtiq; humidum & frigidum ſubire nequaquã poteſt, ſed aër, qui eſt humidus & calidus. Amplius, inter elementa, aëri potiſsimè congruit principij dignitas, tum ob eius ſimplicem naturæ qualitatem, quæ ad principij rationem pertinet, tum etiam ob congruam, quam habet cum viuentibus rationem. Aër

Anaximenis ſententia.

Multi Diogenes.

Diogenis ſententia.

Rationes Anaximenis.

1. [Rerum principiũ … ſimpliciſsimum eſt]

2. [Præterea, humidum …]

3. [Amplius, inter elementa …]

De mundi principio.

enim, ſpirationis cauſa eſt, qua vita animalis conſeruatur. inſuper aëris mutationes, atq; infectiones, vitam, aut mortem ingerunt viuentibus. Ignis namq; conſumptiuus eſt, atq; entium deſtructiuus potiùs: terra ſimiliter mortifera ſua necans groſſitie animãtia cuncta: aqua verò humiditate, atq; ſua frigiditate, omnia diſſoluit, & confundit. Quare aëris elementum, cùm omnium ſit puriſſimùm, vitæq; amiciſſimùm: non immeritò, omnium eſſe principium dicimus. Verùm eos erraſſe dicunt nonnulli: quare ex informi, ac ſimplici ſpiritu, atq; aëre, animalia poſſe conſtitui putauerunt. Impoſſibile autem omninò eſt, principium rerum ſolam eſſe materiam: cùm neceſſe ſit efficientem cauſam ponere. ſed ſatiùs eſt, priorem ſequi huius poſitionis ſenſum.

CAPVT. V.

Hippaſi Metapontini, & Heracliti Epheſii poſitio.

Hippaſij rationes.

Hippaſus autem Metapontinus, & Heraclitus Epheſius ignem primo met. rerum principium eſſe putarunt, quo extincto, cætera gignuntur: cuius ſolidiorem partem in ſe contractam, atq; conſtipatam, terram fieri: terram porrò ab igne reſolutam, in aquam verti, & exhalationes aquarum, in aërem tranſire.
1. *Rurſus autem vniuerſa corpora, mundumq; ipſum, ignis ardore corrumpi. Principium igitur ignis eſt, inquiunt, quia in eo ſunt omnia, & in eum denuò reſoluuntur.*
2. *Amplius, neceſſe eſt, vt principium quidem paruum corpore, ac tenuiſſimum ſit, virtute verò maximum: ſed ignis, elementorum omnium tenuiſſimus eſt, virtute verò maximè actiuus: atqui ignis non entitate, ſed raritate tenuiſſimus eſt, idcirco ratio huiuſmodi, non multi facienda eſt.* (Primo de cœlo 33.) *Verùm rurſus ſeſe rationibus munire contendunt.*
3. *Quod mouet ad eſſe, inquiunt, principium eſt: ſed lumen, quod è cœlo dilabitur, omnia ad eſſe corporalia mouet: porrò huiuſmodi lumen, corporis defluxus eſt, quod in perſpicuo per indiuiſibilia fluit, & per perſpicua corpora, intrinſecus ingreditur, atq; ita conſtituit omnia. nihil enim eſt, cui lumen non ſeſe intermiſceat, vel quod ſe abſcondat à calore eius. Lucem namq; primam, ignem appellauerunt, atq; ideò faſſi ſunt omnium eſſe principium. Si ignis, quem iſti principium putant, lucem, quam Deus in mundi exordio condidit, ſubindicet, tunc planè, illorum poſitio nequaquam abſurda reputabitur: lux certè rerum cauſa præcipua eſt, quòd ſi abſq; aliquo intelligentiæ ſuperioris, atq; eminentioris modo capiantur, dubium non eſt, eos non rectè de rerum principio ſenſiſſe.*

Lux cauſa rerum.

Elementa nõ ſunt prima principia rerũ

Quod enim in aliquod primum reſoluitur, principium vocari non poteſt: ſed quodlibet elementorum, in formam, atq; materiam reſoluitur: nullum ergo elementum, ſimplicis, veriq; principij nomen habere meretur, tametſi reſpectu mixtorum, principium dici poſſit.
2. *Amplius, illud, à Philoſopho in phyſicis principium vocatur, à quo alia fiunt, & ipſum à nullo: ſed elementa, mutua ad ſe inuicem congreſſione fiunt: non ſunt ergo prima principia rerum. Præterea, formam ſubſtantialem omninò interimunt, & non niſi accidentalem admittunt.*
3. *Quare nullum elementum, rerum principium ſimpliciter dicẽdum eſſe confitemur. hanc fortaſſis Heracliti mentem, qua credidit orbem quandoq; deflagraturum, vt huc omnia redeant, vnde profecta ſunt 3. phyſ. Com. 46. Ouidius ſecutus eſt in metamor: hæc carmina ſubſcribens:*

Ouidius.

Eſſe quoq; in fatis reminiſcitur affore tempus:
Quo mare, quo cœlum, correptaq; regia cœli
Ardeat, & mundi moles operoſa laboret.

Heracleti opinio.

Is Heraclitus ſcientiam negauit, omnia entia exiſtimans eſſe ſenſibilia, quæ quoniam continuæ ſubſunt mutationi, idcirco de illis ſcientiam haberi non poſſe putauit. 4. met. cõ. 22. à Cratylo increpatus eſt, quòd nec ſemel quidem in flumen intrare poſſet, huius autem me-

tem meminit diuus Aug. li.6. cap.5. de ciuit. Dei: An dij ſempiterno tempore fuerint, an ex igne, vt credidit Heraclitus, an ex numeris vt Pythagoras, an ex athomis, vt Epicurus.

CAP. VI.

Democriti poſitio, Leucippi, & Epicuri.

Domecriti opinio. Athomi.

DEmocritus, quem Epicurus ſequitur, principium rerum aſſerit corpuſcula quædã minutiſsima, quas Athomos appellat, ratione cognoſcibiles, ſolidas, non generabiles, nec corruptibiles, omni fractura ſuperiores, quæ alterari non poſsunt. Has in vacuo, & per vacuum moueri aſſerit, quod infinitum eſſe opinatur: athomos quoque ipſas infinitas numero dicit, quibus accidũt figura, & magnitudo ſecundum Democritum: Epicurus autem pondus quoque adiecit: nõ enim mouebuntur, inquit, niſi pondere deſſerantur. figuras porrò athomorum nec infinitas, & eiuſmodi eſſe aſſerunt, vt frangi non poſsint. Athomos enim dicta eſt, non quia minima ſit, ſed quia diuidi, aut frangi nequeat. Athomos autem eſſe dicunt, quia vacuum, atque vnitas elementa ſunt: Leucipus autem, & ſocius ipſius Democritus, ait philo. in primo metha: elemẽta quidem plenum, et vacuũ eſſe aiunt, vt ens quidem illud, non ens verò hoc aſſerentes; corpora nanque naturalia ex athomis componi dixerunt: quia verò indiuiſibile additum indiuiſibili non facit maiùs, & vnumquodque corpus altero maiùs aut minùs eſt, idcirco inter athomos, quas plenum appellabant, vacuum interponebant; vt reſpectus ille, qui inter corpora inuenitur, ſeruaretur. Omne igitur corpus ex pleno & vacuo conſtare putauerunt: nam totum ex ſuis partibus reſultat. Porrò, primæ corporum naturaliũ partes, athomi ſunt, cùm in priores minores diuidi nequeant: corpus autẽ naturale vnumquodque totum quoddã eſt. quare neceſſe eſt ex vacuo & pleno componi. Cæterùm, quanquam omne corpus naturale, quò eſt totum ſimilare, Athomis, quæ Philoſophus minima naturalia appellat, conſtare probabile ſit. quò tamen eſt totum eſsentiale, atq; diſsimilare, vt puta animal, ſtirps, aut mixtum, ex materia prima, & forma prima, veluti ex primis, & remotiſsimis partibus, & ex quatuor elementis, tanquam propinquioribus, & ex ſimilaribus membrorum officialium, adhuc partibus proprioribus, & ex membris officialibus, vt ex proximis partibus, conſtet, neceſse eſt. hunc autem ordinem in libris de ſtirpibus, & animalibus Philoſophus manifeſtat. Corpus itaq; naturale, quatenus ſimilare eſt, ex Athomis, tanquam ex partibus ſimilaribus componitur, non autem, quatenus eſt eſsentiale, ſicut ſupra diximus. Democritus ergo ex Athomorum congregatione caſualiter mundum factum eſse dicebat, & ne dum iſtum, quem videmus, ſed infinitos prorſus, quatenus in diuerſis infiniti vacui partibus Athomos cõgregari contigerit. Quare mũdum nequaquam perpetuum eſse opinatus eſt, materiã verò eius, & motũ æterna ꝑmanere credidit. Hæc cũ extranea nimis eſſet opinio à phil. 8. phy. negligitur: quippe, qui eam reprehenſione dignam non iudicauit. Is nullius ſempiterni principium, aut cauſam eſſe quærendam arbitrabatur: ſed malè: ideo à philoſo. 8. phy. corrigitur. tex.com. 15. In omnibus, inquit, non rectè dixit. Etenim triangulus ſuos angulos duobus rectis ſemper æquales habet, cuius tamen æternitatis eſt aliqua alia cauſa. 4. met. 21.com. aut nihil eſſe verum ait, aut nobis non eſſe manifeſtum. Dixit etiam impoſſibile eſſe omnia eſſe generata, quia tempus generari non poteſt 8.phy.tex.10. Plato verò ſolus ipſum generat. proinde vniuerſum infinitum eſſe putauit, quoniam à nullo creatum eſt. eorum verò, qui nunc gignuntur fieri per athomorũ congregationem. Epicurus Neoclis Athenienſis filius, maieſtati Deorum detrahere conatus eſt, nec aliquid ex non ente fieri aſſerit, ac ſemper vniuerſum ſic ſe habuiſſe, neq; aliquid noui fieri, præter id, quod tempore infinito factum eſt, corpusq; eſſe vniuerſum non ſolùm immutabile, ſed etiam

Epicurus.

Vnde Athomus dicitur.

Leucippi opinio.

Quomodo corpora conſtant ex Athomis.

Philoſophus.

Opinio Democriti extranea

Epicuri opinio.

De mundi principio.

infinitum, finem bonorum voluptatem ſtatuit. Arguit autem contra Democritum Plotinus lib. 4. Enn. 2. cap. 7. Neque, inquit, athomi materiæ ordinem ſortiri poſſunt, quia nihil omninò ſunt: Omne enim corpus eſt per omnia diuiſibile. Item, nulla prorſus natura præter athomos adinuenta, poteſt quicquam ex athomis fabricare, quandoquidẽ nullus artifex ex materia non continua conficere quicquam valet. Ex diſcretis, viſcoq; carentibus, humor corporum non coaleſcit. Rurſus nec ex eo, quod vita caret, vita creatur. de Epicuro D. Aug. loquitur lib. 18. de ciu: cap. 41. Apud Athenas, inquit, Epicurei claruerunt, aſſerentes res humanas ad Deorum curam non pertinere. Epicurus deos eſſe dixit, ſed ad illos nihil ſpectare de noſtris rebus, nec gratia, nec ira moueri Is ſanè nedum catholicus, verùm etiam nec philoſophus dici poteſt. quod quidem latiſsimè patet apud Platonem de legibus, & in aliis quàm plurimis philoſophiæ libris: & in 4. libro latiùs diſputaui.

Plotinus contra Democritum.

Auguſt. contra Epicurũ.

CAP. VII.

Xenophanis Ariſtippi, Metrodori poſitio.

Xenophanis poſitio.

XEnophanes Colophonius nouum quoddam iter ſibi fabricatus eſt, nec generationem rerum, nec corruptionem vllam eſſe contendit: eſſe namq; ſimile quicquid eſt. Nam ſi aliquid, inquit, gigneretur, id non fuiſſe antea neceſſe eſt: quod autem non eſt, id gigni non poſſe conſtat: neq; enim non ens faceret aliquid, neq; à nõ ente fieri quicquam poſſe. Aſſerit autem ſenſus omnes falſos eſſe: rationem quoq; vnà cum ſenſibus videtur abiicere. Terram verò continuè aquis delatam, paulatim in maria longo tempore abituram cenſet. Solem atq; alias ſtellas à nubibus gigni: Is autem, atq; Meliſſus paululum rudiores à philoſopho appellantur primo met: ſophiſticè enim, & non verè, vnum ens eſſe omnia probarunt. Ariſtippus Cyrenaicus voluptatem bonorum, dolorem malorum finem conſtituit: cæteras ſcientias excludit: illud ſolum eſſe vtile putans, vt quæras ſi quid domi mali, aut boni tibi contingat. Metrodorus Chius, ſempiternum eſſe vniuerſum ait: nam ſic factum eſſet à non ente. Infinitum etiam, quoniam ſempiternum, cùm non habeat principium vnde incipiat, nec exitum, quo terminetur. Immobile quoque aſſerit; quoniam moueri non poſsit, quod non tranſeat: tranſire autem neceſſe eſt, aut in plenum, aut in vacuum, quorum alterum non eſt, in alterum tranſitum non eſt. Sed iſte ignorauit corpora ſibi inuicem cedere, vt in phyſicis legimus: ex ætere autem fieri nubes, denſatam inde aquam, quæ ad Solem decurrens, extinguit ipſum, qui rarefactus, rurſus accenditur: Solem ſiccitate conſtipatum, ex aqua ſplendida, ſtellas efficere: diem etiam ac noctem inde fieri quod Sol extinguatur, atq; accendatur: ecclipſim quoq; extinctione fieri. hæc figmentis ſimilia ſunt, & à verò philoſophiæ genere alieniſsima.

Ariſtippus.

Metrodorus.

CAP. VIII.

Parmenidis poſitio.

Parmenidis poſitio.

PArmenides Eleata, Xenophanis auditor, atq; amicus, primùm Xenophanem deinde oppoſitam quandam viam ſecutus eſt. Sempiternum enim, atq; immobile cenſet eſſe vniuerſum, quod eſt ens ſecundum veritatem rerum, ſolum eſſe ſimplex, & intrepidum, atq; ingenitum. generationem verò eorum eſſe, quæ falſa exiſtimatione videntur eſſe cùm non ſint. Affirmat autem ſi quid eſt præter eſſe, id eſſe non ens: Deo vnitatem tribuit, ipſumq; verum vnum eſſe, quòd habet verum eſſe, alia verò exiſtimatione, ſeu ſenſu entia appellari. Fuit id vetuſtiſſimæ philoſophiæ ſacramentum, nam & in dogmatibus Chaldæorum, inter alias proprietates

Dei,

Dei, eſt nomen vnitatis, vnde Sibylla: At Deus vnus, ſolusq́ & celſiſſimus ipſe. Eſt Deus, vnus ſolus, maximus, ingenitusq́. Cum quibus eſt adiuncta ratio Zenonis, ideo Deum eſſe vnum, quia ſit ſummus, ſummum niſi vnum eſſe non poteſt. Mercurius, de quo poſtea dicemus. vnitas eſt radix omnium, fons, & origo. Damaſcius quoq; Platonicus, vnitas, inquit, tanquam procul obſcurè videtur, Si propiùs acceſſeris, obſcuriùs, demùm cæterarum rerum tollit apprehenſionem: Vnitas ergo honoretur ſilentio, vnitas omnia producit. Teſtatur quoq; Ariſt. in phy. & alibi, Parmenidem, & Meliſſum vnum & immobile decreuiſſe principium, eos verò ipſum vocaſſe Deum, & id dixiſſe vnum rerum principium. Parmenides vocat vnitatem, ille autem vnum principium, quo conſtat vnam fuiſſe vtriusq; philoſophiam: rurſus ipſam vnitatem omnium creatricem vocant. Quum ergo de rebus diuinis loquantur, non eſt veriſimile eos de principiis rerum naturalium fuiſſe locutos. Omnes igitur veteres confitentur Deum eſſe principium, & vnitatem, & hanc veterem ait fuiſſe theologiã Ariſt: Philo Platonicus in libro de mundo ſæpè ipſum Deum vnum vocat. Apud antiquos, vt Sophocles, Phocylides, Xenophanes decantabant. Tullio autore in academicis: Xenophanes, inquit, paulò etiam quàm Anaxagoras antiquior, vnum eſſe omnia, neq; id eſſe mutabile, & id eſſe Deum. Hoc ſanè modo Parmenides à contradictione liberatur, quæ in primo phyſ. ſcribitur. Com. 6. vnum ens immobile eum poſuiſſe dicunt, & 41. Com. plura entia contraria ſtatuiſſe. Aperta ergo cõtradictio elicitur, quam, ſicut diximus, facilè eſt auferri. Vnum certè eſt ens per ſe verum, & immobile: reliqua verò huic comparata, non eſſe magis, quam eſſe dicenda ſunt. Ego, inquit, ſum qui ſum. hæc eſt facilis ad docendum methodus, quid Parmenides velit de rerum principiis dicere, atq; ita omnis quæſtio ceſſaret: Sed Ariſtotelis authoritas plurimùm apud modernos valet philoſophos, ideo Parmenidi tacere opus eſt. Rationes autem Parmenidis & Meliſſi ita ſyllogiſticè componi conſueuerunt à peripatheticis, qui eos de principiis rerum naturalium locutos fuiſſe volunt. Meliſſus, omne quod non habet principium, eſt infinitum: omne quod non generatur, non habet principium, nam ſi generatur, habet principium: ergo quod non generatur, eſt infinitum. huiuſmodi autem infinitum eſt immobile, & vnum: Omne igitur ens eſt infinitum, immobile & vnum. ſed hæc ſyllogizandi ratio in primis peccat in forma: eſt enim minor in prima figura negatiua, eiusq; probatio eſt ad deſtructionem antecedentis: deinde in materia peccat, nam maior eſt falſa: cœlum namq; non habet principium, & tamen finitum eſt. minor quoque falſa cernitur, cùm cœlum non generetur, & principium habeat, ſaltem magnitudinis. Parmenidis ſyllogiſmus: quicquid eſt præter ens, eſt non ens: ſed quicquid eſt præter vnum, eſt præter ens, quoniam vnum, & ens conuertuntur: Igitur quicquid eſt præter vnum, eſt non ens. Tunc iterum ſic: ſed vnum eſt, & nihil quod non eſt vnum eſt: vnum ergo tantum eſt ens. In æquiuocis Parmenides verſatur: vnum enim & principium numeri eſt, & ens, ſi principium numeri intelligas: minor eſt falſa. ſin verò ens, tunc vera reputatur: verùm adhuc nihil probat, niſi omne, quod eſt præter ens tranſcendenter, non ens, aut nihil eſſe, quod & ipſi verum eſſe confitemur. Maior præterea iſtius ſyllogiſmi, infinita, & negatiua propoſitio eſſe poteſt, diuerſimodeq́ue verificari. Cæterùm, perpetua cum Parmenide Ariſtotelis pugna eſſe videtur, & primo, & 8. phyſ. & primo met: & in libris de cœlo, & alibi, quæ peripatheticis conſideranda relinquuntur. Extat apud Platonem Parmenides, de vno rerum principio, non paruæ obſcuritatis atque ſubtilitatis dialogus: vbi ſubtiliſſimè diſputans, vnum oſtendit eſſe rerum principium ſuper omnia, omniaq́ ab illo, de quo (Deo authore) alibi dicturi ſumus. Plotinus quoq; Enne. 4. lib. 1. ca 8. cùm omnia circa vnum Regem eſſe diceret, Parmenidem in teſtem adducit, Parmenides in idem ens intellectumq́ reduxit, atq; ens ipſum in rebus ſenſibilibus, inquit, minimè collocauit, dicens, intelligere atq; eſſe idem prorſus exiſtere, idq́ immobile, tametſi adiungat illic intelligere. Parmenides igitur loquens apud Platonem, exactiſſimè primum

Vnitas Deo ſoli conuenit.
Sibylla.
Zenon.
Mercurius.
Vnitas radix omnium.
Philo.
Cicero.
Rationes Parmenidis & Meliſsi.
Parmenidis Syllogiſmus.
Plato.
Plotinus.

 ipſum

ipſum vnum, quod & præcipuè vnum eſt ſolumque vnum: item, ſecundum vnum multa nominat: tertium deniq; vnum atq; multa. Nam triplici ordine, inquit Plotinus, omnia circa omnium regem diſponuntur, præcipua verò per primum, ſecunda deinde circa ſecundum, tertia verò circa tertium. Mundi artifex apud Platonem, eſt intellectus, quem genuit bonum, ipſe verò intellectus, ſiue idea animam creat. Quapropter apud Platonem cognoſcere licet, ex ipſo quidem bono, mentem, ſeu ideam, ex mente verò animam. catholici dicerent patrem, filium, & ſpiritum ſanctum.

Mundi artifex intellectus.

CAP. IX.

Empedoclis poſitio.

Empedoclis opinio.

EMpedocles Agrigentinus elementa quatuor ponit, ignem, aërem, aquam, terram, eorumq; cauſam, amicitiam, & lites: ac à prima elementorũ complexione, ſegregatũ aërem circumfuſum fuiſſe contendit: Poſt quem ignẽ erupiſſe, cumq; alium locũ non reperiret, ſurſum à frigore aëris repulſum. Circa terram autem duos circumferri dimidiatos orbes: alterum ex igne totum, alterũ ex aëre maximè, ac ex igne admodum exiguo: & illũ diem, hunc noctem eſſe putat. Initium verò noctis à die propter impetum ignis. Solem, natura non eſſe ignem: ſed ignis repercuſſionem, ei ſimilem, quam ab aquis fieri cernimus. Lunam ex relicto ab igne aëre congelato, ſicut grando congelatur, per ſe factam lucem à Sole recipere: mentem non in capite, nec in pectore, ſed in ſanguine diſſeminatam eſſe, ac illis partibus homines magis ſentire, quibus plus mentis ineſt. Is ſolus ex antiquis, præter materialia mundi principia, formale etiam, ſed occultè tamen, deſcripſit, tex: vlt. 1. met. naturales quippe, materialem tantùm, Anaxagoras verò, materialem, & efficientem, quibus Plato addidit formalem, ſed Empedocles & formalem, & efficientem cauſam attigit: Prima, inquit, philoſophia, vt noua quædam, primóq; orta balbutiens de omnibus eſſe videtur: nam & Empedocles dilucidè non dixit. Tertio autem met. comme. 16. cauſam efficientem adducit: Naturales autem, inquit, vt Empedocles ad notiùs redigens, dicit ipſum ens vnum eſſe. Concordiam enim ipſum eſſe dicere videtur, hæc enim cunctis eſt cauſa, vt ſint vnum. bene quidem concordiam ſolam numerauit, quoniam (authore Auer.) vnitas à concordia generatur: vnum enim eſſentialiter primò, cauſa eſt vnitatis, ab eoq; fiunt omnia; vt abundè docent eius carmina, è quibus potiſſimùm in libro de mundo, quæ etiam ab Ariſt: in prima philoſophia, & in compendio de mundo proferuntur:

Concordia cauſa eſt vnitatis.

Vnitas.

Quæ fuerint, quæ ſint, quæ poſt ventura ſequentur,
Et plantæ vincere, mares & fœmina quæq;
Atque feræ, volucresq;, habitantesq; æquora piſces,
Longæuiq; Dei, quorum eſt veneranda poteſtas.

Deus eſt ipſa veritas.

Audierat Empedocles, Deum vocatum vnitatem, & totam incipientem à diis. id eſt, angelis, creationem in vnum eum altiſſimum fuiſſe relatam. Deus igitur, teſte Empedocle, non ſolùm eſt vnus, ſed ipſa potentiſſima vnitas, rerum omnium creatrix, etiam ipſorum deorum. Primæ autem phyloſophiæ lib. 1. com. 2. principia materialia Empedocles perſcrutatur. Empedocles verò quatuor adiungens ad ea, quæ dicta ſunt, terram quartum, hæc enim permanere ſemper, & non fieri, dicit: ſed vt multitudines congregari in vnum, quando multa in vnum coaleſcunt ob amicitiam, quæ multorum in vnũ eſt congregatio: vel paucitate ſegregatio ex vno: lis enim ab vno per paucitatem ſegregat. Mixta igitur amicitia fieri, lite verò corrũpi, manifeſtiſſimè docet: & ſic præter principia materialia, ex parte agentis alia duo inueniri. Etenim, quemadmodum in hominibus, a-

Lis.

Odium & amicitia in entibus.

bus, amicitia congregandi, lis verò virtutem habet ſegregandi; ita planè in entibus, odium, atque amicitia naturalis ſeſe habere videntur. Empedocles dicere videtur, inquit philoſophus 8. phyſ. tex: 14. rebus competere neceſſariò, vt nunc amicitia, nunc lis vincat, ac eas moueat, in medio verò tempore quieſcant. Res ſanè duobus fieri modis 2. cō. eiuſdem libri arbitratur Empedocles: Congregatione quidem, vtpotè animalia, mundiq́ue partes: ſegregatione verò ipſum vniuerſum; idq́; non ſemel tantùm, ſed alternis vicibus, pluries. Duos namq; ſtatus, ipſum vniuerſum habere videtur: alterum quidem, quo ſuo in ornatu perſiſtit: alterum verò in ſui, ac rerum confuſione. Porrò ex confuſione inornatum, ex ornatu verò in confuſionem, infinito tempore migrat. Alterna certè vice ſic res permutabiles ſunt, videlicet nunc vnum ex multis concordia fit, vtpotè (chaos) ex elementis, aut ex vno, multa diſcordia facit, hoc eſt, ex chaos, multa elementa diſtinguuntur, aliáq; indiuidua rerum. Et cùm toties tranſitus fiat, nunquam ſimul deſinunt, nam vna deficiente, altera regnat confuſionis, diſtinctioniſq́; conditio. Illud autem vnum, quod ex multis aggregatur, interdum quidem complexione, interdum verò compoſitione eſſe videtur. Complexione planè, quando ſub vna mixti forma, eademq́ue complexione, contraria multa quieſcunt: cuiuſmodi ſunt complexiones animalium, plantarum, hominumq́; : Compoſitione autem, ex varia membrorum iunctura, animantiū, atque plantarum corpora compaginantur, tum quidem ex homogeneis, tum verò ex etherogeneis. hæc autem diſcordia moueri aiebat, cùm mixta in prima componentia, contrariorum natura litigante, reuerti feſtinant: quieſcere verò, ſi ad congregationem amicitia, ad ſegregationem verò diſcordia impellere deſinant. Ad hæc, philoſophus ſic reſpondere conſueuit 8. phyſ. Si quies motum præceſſit, profectò illius, aliquam opus eſſe cauſam quietis: quies enim priuatio motus eſt. quare ante primum motum, atq; mutationē, aliquam præfuiſſe mutationem, cuius ſanè quies, priuatio eſſet, omninò aſſerere oportebit, quod quidem abſurdum eſt. hæc diffuse expenduntur 8. phyſ. 24. 25. & 26. & com. 77. Vbi motum localem omnes motus præcedere affirmat, quippe, qui denuò mundum fieri non arbitratur. Is præterea corpora ſimplicia, ſecundum tempus, motum præceſſiſſe putauit. tex. com. 89 Erat, inquit philoſophus, & ante conuerſionem, aliud grauè, aliud leuè. Sed vbi infinitum eſt, omnis grauis leuiſq́; diffinitio ceſſat. Et primò phyſ. com. 32. quatuor elementa, & Deum, mundi, dixit eſſe principia: in quo certè ab Anaxagora, & Anaximandro diſſentit. Anaximander enim, cauſam efficientem reliquit: Empedocles verò ſtatis temporibus ſegregandi, congregandiq́; rerum viciſſitudines facit, atq; Anaxagoras infinita eſſe dixit ſimilaria, atq; contraria, & propterea infinitam rerum fieri migrationem aſſeruit. Sed tertio met. com. 15. ponit quidē corruptionis quoddam principium, cauſamq́; diſcordiam eſſe. Sed non minus quoq; ipſa, quàm concordia, præter ipſum vnum generare videbitur. cætera namque omnia ex ipſa ſunt præter Deum, dicit:

Philoſophus contra Empedoclem.

In quo differt Empedocles ab Anaxagora.

Ex his, quæ fuerint, quæ ſint, ventiantq́; futura
Sunt cuncta, arboribus genus hinc, homines feræq́;.
Hinc ortu volucres, nutritiq́; æquore piſces,
Cœlicolæq́; omnes longæui, numina magna.

Et ſine his etiam patet: nam ſi diſcordia non eſſet in rebus, vnum vniuerſa eſſent, vt inquit, etenim cùm vniuerſa conuenerint, tunc vltimò diſcordia extruditur. Quare, cùm mundus in rerum diſtinctione conſiſtat, quæ ſine rerum viciſſitudine haberi non poteſt: par eſt, vt generationis mundi cauſa, diſcordia ſit. ſed hac iſtius ſententia ſit, vt Deus, qui omniū eſt feliciſſimus, minus ſit quàm cætera prudens: non enim cognoſcit elementa omnia, quippe cùm diſcordiā non habeat: cognitio verò ſimilis ſimili fiat: dicit enim:

Nam terram terra, lympha cognoſcimus vndam,
Æterq́; ætere ſanè, ignis dignoſcitur igne,
Sic & amore amor, ac triſti diſcordia lite.

Arguit

Alexander.

Arguit Alexander, lib. 1. phil. 12. comm. 51. Deum non omnia intelligere, philoſophus apertiſsimè teſtatur, quoniam quædam melius eſt non intelligere, vtpotè mala: nec propterea Deus inſipiens reputatur. quomodo ergo, ſi diſcordiã ignoret, minus quàm cætera prudens erit dicendus? Sed mala appellat creata quæcunq;, non quidem per ſe, ſed ſummo bono comparata: quæ planè Deus intelligit ſeipſo, & non aliunde per rerum adminicula, cognitione accedente. Deceptus eſt autem Alexander, & poſt ipſum Theophraſtus, Themiſtius, atq; Auer: qui Deum bona tantùm intelligere putauerunt. imò ex hoc Ariſt. tex: Deum omnia intelligere, clariſsimè demonſtrauit. Deus namq; benedictus ſeipſum intelligendo, omnia intelligit. Quapropter, naturam agere propter finem, diuinæ, atq; naturalis ſcientiæ fundamentum eſſe, com. 2. phyſ. com. 35. affirmat: nam ſi eam diuinus non admiſerit, tunc Deum, eorum, quæ hîc aguntur, curam gerere, aſſerere, non audebit. Sed in quarto libro clariùs hæc explicaui. Ad propoſitum igitur de diſcordia, atq; concordia negotium redeamus Iam perſpicuum eſt, vt eueniat Empedocli, diſcordiam quidem non magis corruptionis, quàm, vt res ſint, concordiam verò non magis, vt ſint, quàm vt corrumpantur, cauſam eſſe: congregans enim in vnum, corrumpit cætera, quæ priùs erant diſtincta: atq; ita diſcordia, res in chaos confuſas, diſtinguendo generat, concordia verò, quæ priùs erant diſtinctæ, congregando corrumpit. Simul etiam mutationis ipſius cauſam, nullam dicit: niſi ita fieri aptũ eſſe: inquit enim:

Deum omnia intelligere.

Deum omnia cognoſcere.

At vbi nutrita eſt ingens diſcordia membris,
Tempore tranſacto dulcis concordia ceſsit,
Fœdere quod magno procedit vtriq; viciſsim.

Quaſi neceſſarium ſit mutationem fieri, neceſsitatis verò cauſam nullam aſsignat. Idẽ prudentiam mutari in hominibus, conſiliumq; augeri clariſsimè docuit, quemadmodum phyloſophus recitat 2. de anima, com: 150. & 4 met. com. 21. Mutato, inquit, habitu, prudentiam mutari dicit, cùm inquit:

Prudentiam mutari, conſilium augeri.

Ad præſens hominum creſcit ſapientia ſemper.
Vt vario ſemper, mutatur corpore quiq;,
Sic ſapere eſt illi mutato, ac mente moueri.

Et Parmenides eodem modo dixit:

Namq; vt quiq; ſuam retinet per membra reflexa
Temperiem, ſic mente valet mortalis vbiq;.

Anaxagoras.

Anaxagoræ etiam ſententia recenſetur ad nonnullos ſuos familiares, talia ipſis forę entia, qualia vtique exiſtimabunt. Sed in 4. met. clariùs hæc declaranda veniunt: nos autem obiter hæc attigiſſe, ſufficiat. Verùm, Empedoclem tam multa loquentem, ac de mundi principio, mirabili quadam prudentia phyloſophantem, rectè intelligere, neceſſe eſt, atq; ita eum à vero non aberraſſe, animaduertere licet. ex quatuor enim elementis, mixta procreari, atq; corrumpi, manifeſtum eſt; ſed diſcordia, & amicitia interuenientibus, nempe ſummi voluntate opificis, cuius nutu, res viuunt, atque liqueſcunt. ipſe verò ab omni prorſus diſcordia .i. viciſsitudinis mutatione ſecluditur, propterea ex concordia ſolum eum conſtare aſſeruit. Ego enim ſum Deus (ait propheta) qui non mutor: apud quem ſola concordia viget. Apud Empedoclem (inquit Plotinus) Enn. 5. lib. i. cap. 9. diſcordia quidem diuidit, in ipſa verò concordia, vnum ſignificatur. Iam verò & ipſe id poſuit incorporeum: elementa verò vicem materiæ obtinent. Deinde, ratio ſuperius adducta, qua, cognitionem ex ſimili oriri natura, phyloſophus probauit, aduerſus Empedoclem nequaquam militare videtur: Deus enim per ideas, quibus rerum naturæ diſtinguuntur, omnium eſt cognitor. Inſuper, quietem, vnde opifex mundum fabricare exorſus eſt, non oportet præcedentis fuiſſe mutationis finem. Non enim propriè, ſed ſimilitudine potiùs, quies illa nominatur. Qualis ergo ſit de mundi principiõ Empedoclis ſententia, dictum eſſe puto.

Defenditur Empedocles.

Malachiæ 3.

Plotinus.

CAP.

CAP. X.

Anaxagoræ poſitio.

DVplicia ſunt Theologiæ Chaldaicæ, de mente ab æterno genita teſtimonia, Magorum, & Sibyllarum: in dictis autem Magorum à Zoroaſtre deſcendentium hoc habetur: Omnia perfecit pater, ac menti tradidit ſecundæ. At Theologia noſtra, patrem dicit creatorem omnium, ac per filium omnia creaſſe: ille autem, mens ſecunda dicitur, ſi ad patrem referatur: ſi autem ad res viſibiles, & inuiſibiles, prima vocabitur, quarum hæc ipſa mens fiat principium. Mens autem hæc mortalibus nota, primum principium ab eis vocabatur. hanc Magorum Theologiam ſecuti ſunt poſteriores philoſophi, qui bonum in primo loco, deinde mentem, conſtituerunt. Siquidem idem ipſi Chaldæi, genitorem Deum non ſolùm patrem, ſed & Deum appellant: mentem verò primogenitam, & vnigenitam. Anaxagoras, eoſdem imitatus, pronunciauit omnium rerum principium mentem, quam ſapientiſſimam cenſuit, & vocauit, ſine complexu, ſine alterius rei mixtione, quod proprium, ac ſolum Dei eſt. Eidem menti omnia dabat Anaxagoras, atq; Moyſes apud Hebræos, & Triſmegiſtus apud Ægyptios, prædicans eam aggreſſam chaos modificaſſe, digerendoq; res creaſſe, & cùm omnia immota eſſent, motum eis dediſſe. Ariſtophanes verò ait, chaos erat, & nox, erebusq;. Democritus, Empedocles, & Anaximander mixturam rerum, & omnium commixtionem aſſeruerunt. quos ſequens Cicero in libro de natura Deorum ait: Vt enim faber, cùm quid ædificaturus eſt, non ipſe facit materiam, ſed vtitur ea, quæ ſit parata; ſic iſti prouidentiæ diuinæ, materiam præſto eſſe oportuit, nõ quã ipſe faceret, ſed quam haberet paratam. Sed in quo ab homine illa diuina vis differret, ſi vt homo, ſic etiam Deus, ope indiget aliena? ſiquidem maius eſt propria facere, quã aliena diſponere (inquit Lactantius) Heſiodus chaos, noctem, & tenebras, non rerũ eſſe principia ſtatuit; ſed ex principijs orta: ait enim in Theagonia, ex principio, & ſi quando aliquid primò factum eſt, eorum eſt, certè primùm chaos factum eſt: de chao autem erebus, nigraq; nox nata ſunt. Orpheus quoq; idem teſtatur, dicens: à tempore æther, & chao prodijt, hoc eſt, ab æuo forma & materia emanarunt per artem patris. rurſus dicit:

Mens. Magorum Theologia. Chaldæi. principiũ omnium rerum eſt mens. Cicero. Chaos contra Ciceronem. Heſiodus. Orpheus. Lactantius.

Vnus perfectus eſt, qui cuncta creauit,
Cuncta fouens, atq; ipſe ferens ſuper omnia ſeſe.

Ouidius quoq; in methamor. lib. hanc Anaxagoræ ſecutus eſt ſententiam, ait enim:

Ante mare, & terras, & quod tegit omnia cœlum:
Vnus erat toto naturæ vultus in orbe,
Quem dixêre chaos.

Ouidius.

Didicit ergo Anaxagoras hanc à veteribus creationẽ, ab Euripide quem ferunt illius præceptorem extitiſſe. Tum non mundum ſolùm didicit creatum, ſed rationem quoque creandi, vt mens informe, & immobile chaos formauerit, motumq́ue dederit omnibus quondam quieſcentibus. Plato in Phædone: Audiens, inquit, ex libro Anaxagoræ, mentem eſſe mundi ædificatricem, hac ſum mirificè lætatus, nullamq; puto probabiliorem reddi poſſe rationem. Nam cùm mens ſit ſumma ſapientia, omnia ſapientiſſimè fecit. De hac Plato in Cratylo: Eſſe, inquit, iuſtitiam, quam Anaxagoras mentem dixit, aſſerit Cratylus: quæ cùm ſit imperatrix, nulliq; commixta, eam tradit omnia creare, per omnia commeantem. hinc Platonicus Poëta ait: Mens agitat molem, & magno ſe corpore miſcet. Macrobius decerpſit nonnulla ex ipſis Platonicis, vt refert in ſomnio Scipionis, primum bonum omnium, mentem ex ſe genuit, originales rerum ſpecies continentem. Philo vocat eam mundum archetypum: Plato mundi authorem, apud quem (teſte Laërtio)

Euripides. Plato. Virgilius. Macrobius. Philo.

tio) idem eſt mens, & author. Si itaq; Anaxagoræ poſitio bene expendatur, Moyſi, atq; Mercurio, de mundi principio philoſophantibus, conſenſiſſe videtur. Porrò Ariſto. non amicè Anaxagoræ ſententiam perſcrutatus eſt, qui aſſerit à chaos, ad creationem, tempus infinitum interceſſiſſe. Non enim Anaxagoras, æternitatẽ confuſionis ſtabiliuit, etiamſi dicat chaos præceſſiſſe creationem: quemadmodũ Moyſes & Heſiodus prædicant, antea vacuam terram inuiſibilem fuiſſe, & Mercurius vmbram in humidam materiam labentem, deinceps terram, cœlum, lucem apparuiſſe; quos nemo putabit tamen tempus æternum, ab illis exordiis ad res creatas interieciſſe.

Philoſophus non rectè Anaxagoram expoſuit.

CAP. XI.

Ariſtotelis rationes contra Anaxagoram.

Ratio.

IN primo met. lib. com. 2. Anaxagoras autem Clazomenius, qui ætate, in-
1. *quit, quidem prior eſt Empedocle, operibus verò poſterior, infinita prin-*
cipia dixit eſſe: penè enim ſimilaria omnia, quæ complurium concretione
ſimilium generantur, diſcretione verò, intereunt. Diſſimilaria, in lib. de
gener: & corrup. ſimilarium congregatione, quæ diuerſæ rationis ſunt, ge-
nerantur. quemadmodum animal generatione carnis, nerui, & huiuſmodi, quæ ſpecie dif-
ferunt, ſed ſimilare eſt vnumquodq;, eorundem autem ſegregatione diſſoluuntur. Ex
quo apparet, ſecundum ipſius ſententiam, à mundi exordio, omnia fuiſſe permixta. Sed
abſurdum eſt, inquit philoſophus, hæc velle dicere, quippe, cùm mundus, rerum diſpoſi-
2. *tione pulcherrimus ſemper extiterit. Simplicia præterea, compoſitis priora ſunt, quare*
3. *impermixtum, atq; ſimplex, mixto, atq; compoſito, natura prius erit. Amplius, illa ſo-*
la miſcibilia ſunt, quorum ad inuicem tranſitus, per alterationem eſt naturalis: eſt e-
nim mixtio, miſcibilium alteratorum vnio. Non ergo quodlibet, cuilibet miſcetur cor-
4. *pori. Adhuc, quorum eſt permixtio, eorundem eſt ſeparatio: nam miſceri nequeunt,*
quæ per ſe non habent aptitudinem exiſtendi. Sed paſſiones, atq; accidentia (vt dicunt)
Anaxagoram ſenſiſſe, ſubſtantiis permixta ſunt, quare ab illis quoq; ſeparari poſſent,
5. *quod certè falſum eſt. Addit 1. phyſ. tex: 33. & 34. alias ſanè rationes, ad quas Ana-*
xagoram reſpexiſſe arbitratur. Infinita, inquit, ab Anaxagora poſita ſunt, tum quia
communem poſitionem naturalium veram eſſe ſumit, quòd nihil ex eo, quod non eſt, ex-
oriatur: quocirca hac intentione, cuncta præfuiſſe aiunt, vnde fiebat, vt generatio nihil
6. *aliud, quàm alteratio eſſet, vel congregatio potiùs, atq; ſegregatio. Tum etiam, quia con-*
traria ex ſeſe mutuò fiunt: quare nihil fit, quin illius contrarium, præfuerit, ſicq; omnia
in quolibet inerant. Vnde Syllogiſmum Anaxagoræ talem eſſe dicebant. quicquid fit, aut
ex ente, aut non ente, fit. non quidem ex non ente, quia ex nihilo, nihil fit: ergo ex ente
omnia fiunt. illi igitur inerant ſingula, ex quo omnia fiunt: atque ita quodlibet actu erit
in quolibet: omne enim, ex omni generatur, & quodlibet, ex quolibet, nam quodlibet ex
quolibet oriri videmus. Porrò 8. phyſ. comment. 2. intellectũ, qui eſt Deus apud Ana-
xagoram, elementa ſegregaſſe, deſcribit. Cùm, inquit, omnia ſimul eſſent, atq; quieſce-
rent tempore infinito, mentem motum cepiſſe, & ſegregaſſe. Sed de hoc ſuperius dictum
eſt. Verùm contra Anaxagoram, quaſi hæc ſentientem ita argumentatur. Si motus, in-
quit, incepit, tum vel mouens, atq; mobile non ſemper fuerunt, vel aliquo præpediebantur, quò minus motum exercere non poſſent. non primum quidem, ne mouens primum, atque mobile, de non eſſe, ad eſſe migraſſe dicamus, atq; ita de nouo genita, quod abſurdum, imò impium eſt, hoc de primo motore ſentire. Neq; etiam ſecundum, nam aliquam, ex parte motoris, aut mobilis, aut amborum diſpoſitionem impedimento extitiſſe neceſſe eſt. quo fit, vt alterari mouens, vel mobile, vel vtrumq; opus fuerit, antequam moueret,

Syllogiſmus Anaxagoræ.

Contra Anaxagoram arguit.

ſicq;

ſicque alterationem, motum circularem præceßiſſe, pronunciabimus. Sed de his in argumentis adducendis, latiùs erit differendum. Et 37. eiuſdem 8. intellectum, ſeu mentem huiuſmodi aſſerit eſſe impaßibilem, impermixtam, proprietates veri principij, (authore Auerroe) nobis innuens, idem 3. de anima tex: 4. Neceſſe itaq; eſt, quoniam omnia intelligit, impermixtum eſſe, ſicut dicit Anaxagoras, vt cognoſcat, atq; percipiat alienũ. Et 1. de anima 34. tex: Solus autem Anaxagoras, impaßibilem dicit eſſe intellectum, & commune nihil aliorum habere, 8. phyſ. tex: 37. Quocirca & Anaxagoras rectè dicit, mentem inquiens paßionis expertem eſſe, atq; impermixtam, nam eam eſſe principium motus contendit. Et 77. Anaxagoras quoq; mentem, quæ priùs mouet ſegregare contendit. In mundi igitur generatione, non ſine artis prudentia, intellectu vſus eſt. 1 met: 2 quamuis aliis in rebus cauſam efficientem neglexerit 2. phyſ: 75. ſuapte natura ſunt talia, quæ neceßariò ſunt, & fiunt, atq; apta ſunt. Etenim & ſi aliam cauſam dixerint, hic quidem concordiam, & diſcordiam, ille verò mentem, tangunt illam ſolùm, eam valere ſinentes Quam ob cauſam à Socrate in Phædone Platonis vehementer incuſatur. Cùm legiſſem, inquit, Anaxagoram dicentem omnium cauſam eſſe intellectum, magna lætitia perfuſus, putaui magiſtrum iam me Anaxagoram inueniſſe, qui mihi diceret omnia ab intellectu eſſe diſpoſita. ſæpè libros eius perlegi: & progreßius, aërem, aquam, ignem, cæteraq; huiuſmodi afferre Anaxagoram videns, eiq; cauſas rerum attribuere, nec intellectui, aut rationi aliquid, magna de ſpe decidi. Plotinus quoq; lib. 4. en. 2. cap. 7. ſuum etiam in Anaxagoram ſatagit ferre iudicium. Anaxagoras mixturam, ait, quandã inducens, velut aquam, dicensq; hanc non aptitudinem quandam habere ad omnia, ſed actu omnia continere: profectò intellectum, quem introduxerat, tollit è medio; quippè cùm non dicat eum formam ſpeciemq; tribuere, ſed cum materia ſimul, impoßibile quidem eſt ſimul eſſe. Ferunt enim nonnulli, ſi fas eſt credere, duo Anaxagoram poſuiſſe principia, intellectum videlicet, & materiam, quæ neq; ab intellectu ſit, neque ab eo nouas accipiat formas; ſed ipſa in ſe cunctas habeat, confuſas quidem, atq; imperfectas, quæ ab intellectu diſcernantur: Imperfecta eſt igitur materia, quæ ſua expedire non valet. Si enim miſtura ipſius eſſe eſt particeps, certè ens ipſum antiquius eſt: quòd ſi & ipſum ens miſtura quædam eſt, alio quodam his opus eſt. Quamobrem, ſi neceſſe eſt rerum artificem eſſe priorem, quid nam oportuit ſpecies ſecundum exigua in materia eſſe? Deinde intellectum inextricabili negotio ynfuſa diſcernere? cùm liceat materiæ, ſiquidem ſit non qualis, imprimere qualitatem, atq; formam per totam extendere. Poſtremò, qua ratione fieri poßit, vt in quolibet omnia ſint, profectò non video. Sed fortaſſis Anaxagoræ intentionem non perceperunt: ipſe namq; cùm triplicem mundum ſtatuiſſet, quodlibet eſſe in quolibet aſſeruit, vtpote quia nihil in vno illorum inuenitur, quin in alio ſimile reperiri non poßit. Quòd enim in mundo ſenſibili eſt ignis, in cœleſti eſt Mars, & in intellectuali eſt Seraphin. Item, quod hîc eſt aqua, in cœlo eſt Luna, & in angelis Cherubin. Præterea, ſummum omnium opificem, qui cuncta creauit, ab omni dixit paßione eſſe liberum, ab omni concretione ſemotum: quod etiam omnes propemodum philoſophos confiteri non ambigimus. Is extitit macte virtute Philoſophus, qui philoſophandi amore agros ſuos dicitur incultos reliquiſſe. Is primus efficientem cauſam rationalem arbitratus eſt, quæ confuſa priùs in ordinem redegit: parum autem defuit, quin ita ditentem Athenienſes lapidibus obruerent, quia videlicet non Solem, ſed Solis creatorem venerabatur. bonum, vt mouens dixit eſſe principiũ. 12. met. com: 52. & 2 phyſ. 75. Anaxagoras autem vt mouens quod bonũ principium, intellectus. D. Aug. lib. de ciuitate Dei 8. cap. 2. Anaxagoras verò, Anaximenis auditor, harum rerum omnium quas videmus effectorem, diuinum animum ſenſit, & dixit: Ex infinita materia, quæ conſtaret, dißimilibus inter ſe particulis, rerum omnium genera pro modulis, & ſpeciebus propriis ſingula fieri, ſed animo faciente diuino. ſed de Anaxagoræ poſitione hæc dicta ſint.

Auer.

Socrates accuſat Anaxagoram.

Plotinus.

Duo principia poſuit Anaxagoras.

Defenditur Anaxagoras.

Quodlibet in quolibet.

Cauſam efficientem rationalẽ qui primus inuenit.

Laus Anaxagoræ.

CAP. XII.

Pythagoræ poſitio.

Pythagorę opinio. *PYthagoras Samius, Italici philoſophorum generis author, à quo philoſophiæ*
nomen exortum eſt, Deum, & animas noſtras, cunctaq; quæ ſunt in mun-
do, numeris conſtare aſſeruit, ex eorumq; harmonia, atq; concentu vniuer-
Plato. *ſa generari. hos quidem numeros poſtea Plato, ab Italicis philoſophis, qui*
Pythagorei vocabantur, accipiens, clariores reddidit. Eſt enim numerus,
Quid ſit numerus. *authore Pythagora, extenſio, atq; actus ſeminalium rationum in vnitate regnantium.*
2. *Præterea, numerus eſt, inquit, primum in diuina mente conſiſtens, à quo, & ex quo om-*
3. *nia componuntur: & permanent ordine quodam indiſſolubili inuicem diſtributa. Item,*
Numerus. *numerus eſt exemplar (vt ait Pythagoricus Hippaſus) fabricæ mundanæ primum, & in-*
ſtrumentum mundani fabri iudiciarium. Vel, vt inquit Philolaus, numerus eſt imperioſa
Phyloſophus. *quædam, & ex ſe progenita ſempiternæ mundanorum perſeuerantiæ continentia. Pytha-*
gorici, inquit Ariſtot. primo met. com. 2. Mathematica, entium omnium principia eſſe
poſuerunt: numeri quidem elementa eſſe par, atq; impar: quorum certè alterum finitum,
alterum infinitum eſt. ſed vnum ex vtriſq; his eſt. Et tertio phyſ: 26. & hi quidem par
infinitum eſſe aſſerunt. hoc enim comprehenſum eſt, & ab impari ipſo. & primo met cõ.
Par, & impar. *3. omnium ſubſtantiam numerum eſſe affirmant. Primæ autem numerorum differentiæ,*
par, & impar. par autem, quia continui diuiſionem ſequitur, infinitatis principium iure
nominatur. Eſt enim par, numerus diuiſioni aptus: impar verò, cùm par ſub ſe contineat,
habeatq; vnitatem, diuiſionem refugientem, omneſq; per ordinem ſibi additos numeros,
Trinarius. *quadrati figuram retinentes, finiti nomen accepit. Trinarius namq;, primus profectò nu-*
merus impar, vnitati, quæ eſt principium numeri, ſi addatur, quaternarium efficit, pri-
mum vtiq; quadratum. Rurſus, ſi quinarius, qui eſt ſecundus impar, quaternario fuerit
Par numerus infinitus, impar finitus. *connexus, nouenarium conſtituit &c. Secus autem ſe habet numerus par, quippè, qui*
nunquam in eadem permanet figura. Binarius enim, primus numerus par, vnitati coniū-
ctus, ternarium reddit, cui, ſi addideris quaternarium, ſeptenarium habebis: atq; ſic
deinceps aduenientibus paribus, figuram ſemper mutare conſpicimus. hanc ob cauſam
puto, parem numerum, inſtar materiæ, nouam quotidie figuram, ſeu formam acquiren-
tem, infiniti; imparem verò eundem, veluti formam, ſtatum retinentem, finiti ſubire ra-
Maſculus & fœmina. *tionem. Quare, cùm infinitum, materiæ vicem obtineat, finitum verò formæ, idcirco, pa-*
rem numerum, fœminam, imparem autem maſculum nominauit. Materiæ certè, eſt pati,
formæ verò, agere. Porrò vnitas, & ſi actu non ſit, virtute tamen par, atq; impar nume-
Vnitas virtute eſt par & impar. *rus eſt. Quid enim aliud eſt numerus, niſi multitudo ex vnitatibus collecta? principia*
ergo entium ſunt par, & impar, finitum, & infinitum .i. materia, & forma ſecundum
nonnullos Pythagoræorum. vnitas, paris, atq; imparis, principium eſt numeri: par verò,
& impar, numeri: numerus autem principium eſt cœli: cœlum verò, omnium, quæ ſub
ipſius ambitu continentur. Omnium ergo principium eſt vnitas, quòd etiam Plato ap-
Vnitas eſt omnium principium. *probat, aſſerens in Parmenide, vnum eſſe ante ens, & Triſmegiſtus omnium fontem v-*
nitatem vocat, vt paulo poſt dicturi ſumus. Alij verò ex eiſdem Pythagoricu, principia
decem inquiunt eſſe ea, quæ per ſeriem dicuntur, videlicet:

Perfecta	*Imperfecta.*
Finitum	*Infinitum.*
Impar	*Par.*
Vnum	*Multitudo.*
Dextrum	*Siniſtrum.*
Mas	*Fœmina.*
Quies	*Motus.* *Curuum*

Curuum	*Rectum.*
Lumen	*Tenebræ.*
Bonum	*Malum.*
Quadratum	*Altera parte longiùs.*

Sed Almæon Crotoniates, noſter compatriota, qui fuit, cùm Pythagoras ætate eſſet ſenex, oppoſitiones rerum dixit eſſe principia, non quidem definitas, ſed quaſuis, vt album, nigrum, dulce, & amarum, bonum, & malum, magnum, paruum, & ſimilia. Itaq; huiuſmodi oppoſitionibus, nullum certum numerum deſtinauit. Ad quam tamen cauſarum reduci poſſint, dilucidè quidem ab illis non eſt pertractatum. Sed videntur in materiæ ſpecie elementa collocari; verùm generatio, quam ipſi poſuerunt, figmento ſimilis, authore Alexandro, eſſe videtur; licet aliqui ex ipſis, cauſam efficientem tetigerint. Numeros igitur, cunctis rebus naturalibus priores eſſe dixêre Pythagorici: nulla enim res, abſq; numero poteſt eſſe, ſed neq; cognoſci quidem omninò. Amplius, in quibus, eorum quæ fiunt, ſimilitudines rerum eſſe videntur, verè principia vocantur, rei planè gignendæ in ſuo principio, ſimilitudo quieſcit. nam omne genitum, ſui ferè ſemper principij ſimilitudinem gerit. Porrò in numeris clariùs quàm in corporeis elementis, eorum quæ fiunt ſimilitudines apparent, omnia enim quæ fiunt ſecundum naturam, numeris videntur eſſe ſimilia. Non temere ergo dictum eſt, omnia in numero, pondere, & menſura, Deũ feciſſe. Tolle ſanè numerum in rebus, & omnia erunt permixta, atq; confuſa.

Crotoniates Almæon. Noſter compatriota.

Numeri rebus naturalibus priores ſunt.

CAP. XIII.

Rationes aduerſus Pythagoræos.

QVoniam, par, & impar, finitum, & infinitum, entium principia nonnulli poſuerunt, inſufficienter de rerum generatione eos locutos fuiſſe animaduertere licet. Generatio enim rerum ſine motu eſſe nõ poteſt, ſed neq; motus, abſq; cauſa efficiente, quam illi ferè neglexerunt. Item ſi magnitudines ex numeris conſtet, vt ipſi dicunt, cùm numerorum rationes, ne dũ ſenſibilibus, verùm etiam Mathematicis attribuantur corporibus, naturalia, grauia, aut leuia corpora appellare non poſſumus; alioqui eadem facilitate, mathematica ſimiliter, grauia, aut leuia eſſent dicenda, quod profectò abſurdiſſimum eſt. Adhuc, nullũ planè principium, eſſentialiter corpus conſtituit aliquod, niſi eidem incorporetur. ſed ſi numerus, principium mundi, corporibus eſt connexus incorruptibilibus, ab illis vtiq; ſine ipſorum corruptione, ſeparari non poteſt. Tum ſic, aut vnus eſt numerus, entium omnium principium, qui à corporibus ſeiungi non poteſt, aut aliquis alius. Sed de huiuſmodi numero à Pythagoricis nihil dictum eſt. Quare non rectè de rerum principiis ſenſiſſe, manifeſtum eſt.

1. 2. 3.

CAP. XIIII.

Argumenta pro Pytagoricis defendendis.

QVod eſt cauſa proportionis illud idem, mundi principium vocatur, mundus enim in proportione conſiſtit: ſed numerus, proportionis cauſa eſt, vt patet in tripla, & quadrupla proportione, & ſimilibus: numerus igitur mundi principium eſt. Amplius, quod eſt cauſa rei, vt ſit vna, meritò illius principium appellatur: quælibet namq; res eſt vna natura, qua ipſa eſt hoc, quod ſit: ſed vnitas, authore Euclide 7. Geometriæ eſt cauſa, vt quælibet res vna ſit: vnitas ergo rei

Rationes. 1. 2.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA. VITTORIO EMANUELE

principium eſt. Item, à quo res habet eſſe, vt ſit, ab eodem quoq; vt ſit vna: ſed ab vnitate,
3. *res vna dicitur, quemadmodum album ab albedine: res ergo per vnitatem eſſe habere*
4. *videtur. Adhuc, ſicut forma eſt principium rerum, ita & vnitas formæ, nam forma realiter à ſua vnitate non differt, ens enim & vnum re nequaquam differre ſcimus: ſed forma eſt principium rerum naturalium, 1. phyſ. comm. 77. Ad argumenta: Verùm quidem eſt, vniuerſum in proportione conſiſtere, ſed illa rerum principium dici non debet: vtpotè, quæ vniuerſum ab agente diuino conditum, non præcedat, ſed ſequatur. Ad alia: vnum & numerus, ſi tranſcendenter intelligantur, rerum vtiq; principia ſunt, ad minus ſecundum rationem, ſecus autem, ſi quantitatis partes eſſe dicantur. hoc modo vnitas formæ à ſua forma naturaliter differt. Sed Pythagorici, Mathematica, in quantitatis genere haberi volebant; ideò illorum numeros, rerum principia non eſſe dicimus. Cæterùm cùm de cœli principio philoſopharentur, duo principia eſſe arbitrati ſunt. 2. cœli: comment, 11. Quamobrē, & Pythagoricos admirabitur quiſpiam, ſola hæc duo principia protuliſſe. Et 10. met: comm. 6. vnum, ſubſtantiam vocauerunt. Vtrum, inquit, vnum ſubſtantia ſit, perinde atque Pythagorici priùs dixerunt, & poſteriùs Plato, qui non modò ante mundum, verùmetiam ante ens, ipſum conſtituit. Nam quemadmodum ab ipſo puncto, linea, & ab ipſa, ſuperficies, & omninò ab indiuiſibili, diuiſibile fluit; eodem modo, ab ipſo vno, ens fluit, & multitudo. Ex quo, infinitum, numerum, & vnum, entium principia Pythagoram poſuiſſe, clariſſimè patet. Vnum autem verum, Deus eſt numerus, omnibus modis perfectus, infinitæ planè virtutis, atque potentiæ. Quòd ſi ita Pythagoricam velis intelligere doctrinam, pro rerum principio inueniendo, te non multum laboraturum certiſſimè ſcias. Fuerunt enim Pythagorici contemplatricis philoſophiæ cultores, Mathematicorum principes, ſummiq; theologi, moribus diuini. quam ob cauſam, de tranſmigratione animarum locuti ſunt, de qua Philoſophus 1. de anima com. 53. Et Plato in Phædro, & Phædone loquuntur, aliiq; Pythagoræ dogmatibus, de quibus piè vtique nobis ſentiendum, cùm ipſius philoſophia, & leges, diuinæ magis, quàm humanæ extiterint. Floruit iſte vir diuinus à condito orbe. ann. 4675. Olymp. 64. apud Iudæos, Pontificem agente Ieſu filio Ioſedech, poſt reditum à Babylone, Tarquini ſuperbi temporibus. Vita verò functus eſt Olympiade, 71. à principio mundi an: 4725. Vidi ego ipſe adhuc columnas Pythagorij auditorij erectas, cùm propè huiuſmodi locum natus ſim, & puer adhuc à maioribus noſtris multa de Pythagora audiuerim.*

Soluuntur argumenta.

Duo principia poſuerũt Pythagorici.

Pythagorici fuerunt diuini.

Locus natiuitatis Hannibalis.

CAP. XV.

Socratis poſitio.

SOcrates præclarus philoſophus, bonorum morum Magiſter, populi inſtitutor, patriæ pater, Delphici oraculo Apollinis, omnium eſt ſapientiſſimus declaratus: Sic enim legitur in Apologia Socratis apud Platonem: interrogaui, inquit, Delphicum Deum, an eſſet vllus me ſapientior: reſpondit Pythia, ſapientiorem eſſe neminem Ob hoc ô viri Athenienſes hæc calumnia aduerſus me exorta eſt, profectò cùm hæc audiſſem, ita mecum ipſe reputaui, quid nam Deus ait? aut quid hoc ſibi vult? ego mihi conſcius ſum, neq; in magnis, neque in paruis me eſſe ſapientem. Porrò Deum mentiri non eſt credendum. neq; id fas eſt Deo. Atq; ita diu ambiguus, ſcrutabar quid oraculum innuiſſet, ac vix tandem poſt longas ambages, & inquiſitionem, dum neminem ſapientem inuenirem, videtur mihi ſolus Deus ſapiens eſſe, atq; in hoc oraculo id ſibi velle, humanam videlicet ſapientiam parui, imò nihili pendendam eſſe: quod verò Socratem nominat ſapientem, ob id facere, quo nomine meo tanquã exemplo quodam vtens, quaſi ſic dicat: Is, ô viri, ſapientiſſimus eſt, qui quemadmodum

Oraculum Apollinis de Socrate.

Solus Deus ſapiens.

Socrates

Socrates, nouit reuera ſapientiam ſuam eſſe nihili pendendam: Qui in extrema paupertate ob Dei cultum ſum conſtitutus. Equidem, ô viri Athenienſes, non ob aliud certè, quàm ob ſapientiam quandam ego accuſor hodie apud vos, ſi qua mihi eſt ſapientia, teſtem vobis adhibeo Delphicum Deum. Cæterùm, quemadmodum neſcio, ita neſcire me puto. In hoc tantùm ſapiens mihi videor, quòd quæ ignoro, neq; ſcire me arbitror.

Vnum ſcio quod nihil ſcio.

Is primus vniuerſam philoſophiam ad corrigendos, componendosq; mores flexiſſe memoratur: cùm ante illum omnes magis phyſicis rebus perſcrutandis operam maximam impenderint. Mihi, inquit Cicero 1. Academicis quæſt. videtur, id quod conſtat inter omnes, primus à rebus occultis, & ab ipſa natura inuolutis, in quibus omnes ante eum philoſophi occupati fuerant, Socrates auocauiſſe philoſophiam, & ad vitam communem adduxiſſe.

Cicero.

Xenophõ in libro de Socratis memorabilibus dictis: Nemo, inquit, vnquam Socratem impium quiddam, & irreligioſum, aut facere vidit, aut dicere audiuit. Non enim de natura rerum, neq; de altioribus, ſublimioribusq; rebus, vt plurimi faciunt, diſputabat, nec conſiderare vnquam voluit, quonam modo, quaq; neceſſitatis ſerie, hæc moles, quam mundum ſophiſtæ appellant, aut ſingula cœleſtium corpora facta ſunt; ſed eos, qui aſsidua cura atque ſtudio hæc tractant, ſtolidos vanosq; homines eſſe oſtendebat. Valde autem mirabatur quòd non potuerunt intelligere non poſſe homines hæc adinuenire: cuius non paruum ſignum eſt, quod qui maximè harum rerum ſcientiam profitentur, quiq; cæteris ſapientiores videntur, non eadem, ſed pugnantia dicunt ad inuicem.

Xenophon.

His conſona in libro de anima ipſi Socrati orationẽ attribuens Plato ſcripſit. Nam ego, inquit, ô Cebes cùm iunior eſſem quàm mirabili exarſi cupiditate eius ſapientiæ, quam naturalem ſapientiam appellant: præclarum enim mihi videbatur cauſas rerum ſcire, cur ſingula, quoq; modo gignantur, atq; corrumpantur, & cur ſint, atq; permaneant; ac ſæpenumero meipſum huc & illuc verſabam talia diligenter conſiderans. Sed ad hanc conſiderationem mihi ipſi ineptior viſus ſum, cuius rei ſignum ſufficiens afferam: nam ex hac conſideratione, vel ipſa quæ priùs planè ſciebam, vt tam mihi quàm cæteris videbar, dedidici, ſic tardior, vel cœcus omninò factus ſum.

Socrates moralia dilexit.

Sed audi pauliſper Socratis verba in Athenienſes: ô viri Athenienſes, non grauiter fero me à vobis eſſe damnatum: quid nam dignum pati me, aut pendere, ob id quod quæ didici, non ſiluerim? ſed neglexerim quæcunq; multi facit vulgus, quæſtum, rem familiarem, præfecturas, contiones, cæterosq; magiſtratus: præterea vitauerim coniurationes atq; ſeditiones, quæ in republica contigerunt, arbitratus meipſum reuera ad æquiora officia natum eſſe, quàm vt ab ipſis ſalutem meam pendere exiſtimarem. Ad hæc, inquam, me non contuli, quibus occupatus, neq; vobis, neq; mihi ipſi profuturus eram.

Socratis verba in Athenienſes.

Quam ob cauſam Lactantius lib. 3. Non inficior, inquit, Socratem fuiſſe paulò cordatiorem quàm cæteros, qui naturam rerum putauerunt ingenio poſſe comprehendi: in quo illos non tantum excordes fuiſſe arbitror, ſed etiam impios, quòd in ſecreta illius cœleſtis prouidentiæ, curioſos oculos voluerunt immitere. Sed multò ſceleratiores, qui arcana mundi, & hoc cœleſte templum prophanari impiis diſputationibus quærunt: quàm qui ædẽ Veſtæ, aut Bonæ Deæ, aut Cereris intrauerit.

Lactantius.

Itaq; Socrates moriturus, teſte Platone in Phædone, oſtendit philoſophari rectè neminem poſſe, niſi ſe, quòad fieri poteſt, ab humanis affectibus ſeiungat: Qui, inquit, animum ſuum colunt, & non magiſtratus, aut honores ambiunt, neq; corpori fingendo viuunt; ii profectò cognoſcunt, eorum animam in corpore ligatam, atq; implicitam, & per ipſum, quaſi per carcerem quendam res conſiderare coactam: cumq; per ſeipſam id non faciat, omni prorſus inſcitia inuolutam eſse.

Quis verè philoſophatur.

Sed philoſophia animam ita conſtitutam ſuſcipiens, paulatim inſtruit, ſoluereq; aggreditur, oſtendens quàm fallax oculorum, aurium, cæterorumq; ſenſuum ſit iudicium, ſuadens ab his diſcedere, nec vlli credere, præterquam ſibi: quatenus videlicet ipſa per ſeipſam intelligat. huic ergo ſolutioni veri philoſophi animus repugnandum non eſse iudicans, à voluptatibus, pro viribus abſtinet: quod quidem in Socrate clariſſimè ſplenduit.

Anima ligata in corpore.

CAP.

CAP. XVI.

Platonis poſitio.

Platonis genus. *PLato Athenienſis, honeſto apud ſuos loco natus, excellentiſſima gloria clarus, quem Græci θεῖον, id eſt, diuinum appellant, cuius paternum genus ex Condro, qui vltimus regnum Athenis tenuit, maternum verò ex Solone, inclyto legum latore, certam tenuit propaginis ſeriem. Cuius eloquentia, tanto nitoris ſplendore, ac lepore fulſit, vt vulgatum fuerit apud veteres illud, Iouem Græcè ſi loqui vellet, non aliter locuturum, quàm Platonem. Natus eſt Athenis olymp: vt quidam dicunt, 88. Is poſt Socraticam diſciplinam, poſtquam ex Italia rediJt, Laertius, ad Ægyptum eum ſe contuliſſe ſcribit cum Euripide, Tarenti, Architam audiuit ſeniorem, Locris, Timæum, Crotoni, Philolaum: Megaram etiam profectus eſt, vt Euclidem Mathematicum audiret, & Cyrenas ad Theodorum itidem Mathematicum: profecturus vtiq; ad Perſarum magos, ni bella obſtitiſſent.* Apuleius. *Is ſanè omnibus, quæ admirationi ſunt ſingula, ita ſuos libros expleuit autore Apuleio in dogmate Platonis, vt primus tripartitam philoſophiam copularet:* Tripartita philoſophia apud Platonem. *hoc autem ex dialogis Platonis, ſatis patére puto legenti: alij enim ad rationem diſſerendi pertinent, vt Gorgias & Eutidemus: alij ad mores priuatos, vt Memnon, Eutyphro, Philebus, Crito: alij ad mores publicos, vt leges, & reſpublica: alij ad res naturæ, vt Timæus: alij ad Metaphyſica, vt Parmenides & Sophiſta.* Tempus natiuitatis. August. *Porrò centum ferè annos poſt obitum Ieremiæ Prophetæ, autore diuo Auguſtino lib. 8. de ciuitate Dei, cap. 11. Plato natus eſt: qui cùm octoginta & vnum vixiſſet annum, ab ipſius mortis anno, ad ſeptuaginta interpretes, 60. propemodum anni numerantur. quare nec Ieremiam audire potuit, nec diuinas literas Græcè tranſlatas videre.* Plato didicit literas ſacras. *Veriſimile tamen eſt, diligenti ſtudio, acerrimoq; ingenio, ſicut eum Ægyptias, ita & diuinas per interpretem didiciſſe. hoc nobis ſuadere videntur quàm plurima Platonis dogmata, quæ paſſim diuinarum redolent leporem literarum.* Numænius. *Quid enim eſt, inquit Numænius, Plato, niſi Moyſes Atticè loquens?* Plato alter Moyſes. *Moyſes vniuerſa à Deo creata eſſe prædicauit. In principio, inquit, creauit Deus cœlùm & terram, & tenebræ erant ſuper faciem abyſſi &c. & Plato in Timæo, quem de mundi conſtitutione conſcripſit, Deum dicit in illo opere terram primò ignemq; iunxiſſe: corporeum, & aſpectabilem, itemq; tractabilem eſſe, neceſſarium eſt: nihil porrò igni vacuum videri poteſt, nec verò tangi, quod careat ſolido.* Mundum habere principium. *Solidum autem nihil, quod terræ ſit expers: quam ob rem mundum efficere moliens Deus, terram primam, ignemq; iungebat. Eadem eſt ipſius Timæi Locrenſis in libro de mundo planè ſententia. Principiò ita mihi diſtinguendum eſſe videtur, quid ſit, quod ſemper eſt carens generatione, quid verò quod gignitur quidem, neq; eſt vnquam: Illud intellectu per rationis indaginem percipi poteſt, cùm ſemper ſit idem: hoc opinione per irrationalem ſenſum attingi, cùm gignatur, & intereat, neq; verè vnquam ſit. Quicquid autem gignitur ex aliqua cauſa, neceſſariò gignitur. Quando igitur opifex, in operis alicuius conſtructione, ad id quod eodem modo ſemper ſe habet, aſpicit, & huiuſmodi quodam vſus exemplo ideam, vimq; in opus educit, pulchrum fieri tunc opus omne neceſſarium eſt: quando verò ad id quod factum eſt reſpicit, minimè pulchrum.* Tempus non eſſe æternum. *Menſuratur enim vnumquodq; menſura reuera ſui generis propria: factum autem, æterno menſurandum non eſt. Quare id quod factum eſt, aliquo ſibi ſimili profectò menſurari debet: tempus autem, cùm rerum menſura ſit, quæ principium habent, ipſum quoq; cœlo coæuũ vnà ortum eſſe, ſimulq; diſſolui, dicimus, ſi fas eſt ratioq; patietur. Quod ſanè cernitur, tangiturq;, corpus habet. omnia verò huiuſmodi ſenſum mouent, quæ ſenſus mouent, opinione per ſenſus percipiuntur. hæc verò talia eſſe conſtat, vt gignantur, & genita ſint: opificem quidem & patrem mundi inuenire difficile eſt, & cum iam inueneris prædicare, elo-*

care, eloqui vulgo impoſsibile. Hæc Plato in Timæo, quæ præclaram de mundi exordio doctrinam oſtendunt.

De mundi principio.

CAP. XVII.

Platonicorum variæ de mundi principio ſententiæ.

CLaram Platonis, de mundi principio ſententiam, variæ Platonicorum opiniones obſcurare videntur: multa enim philoſophi dixerunt noſtræ religioni conſona, ſed contradicendi ſtudio inſanientes, vt ait Lactantius lib. 7. cap. 7. Veritatem diuiſerunt: quæ ſi in vnum fuiſſet collecta, non diſſentiret à nobis. Factum eſſe mundum à Deo dixit Plato: idem dicit ſcriptura, idemq; Sibyllæ carminibus cecinerunt. Errant igitur, qui, velut omnia ſua ſponte nata eſſe dixerunt. Ad virtutem capeſcendam naſci hominem Ariſtoteles diſſeruit: idem Prophetæ dicunt. falſus igitur Ariſtippus, qui hominem voluptati, tanquam pecudem ſubiugauit. Immortales eſſe animas Pherecydes, & Plato diſputarunt: ergo Decearchus cum Democrito errauit, qui diſſolui cum corpore argumentatus eſt. Eſſe inferos Zenon Stoicus docuit, & ſedes piorum ab impiis diſcretas, & illos quidem quietas ac delectabiles incolere regiones, hos verò luere pœnas in tenebroſis locis, atq; in cœni voraginibus horrendis: ergo Epicurus errauit, qui poëtarum id eſſe figmentum putauit. Veritatem igitur philoſophi attigerunt, ſed alijs refellentibus, defendere id, quod inuenerant, nequiuerunt. Seuerum, Atticum, & Plutarchum, vt dicit Proculus in Timæo, mundum genitum eſſe, pro comperto habuiſſe legimus, idq; Platonem in Timæo dicere voluiſſe: Plotinũ verò, Porphyrium, Iamblicum contrarium tenuiſſe: quibus planè chaos à Platone in Timæo poſitum aduerſatur. Si enim chaos, quod inordinato antea motu agebatur, in ordinem, rectamq; currendi ſeriem, mundi faber eduxit, non veluti radium à Sole, ſed verè factum eſſe dicimus mundum, initiumq; & temporis, & originis ab omnium opifice habere. Præterea, cœleſtia ſanè ſuapte natura corruptioni, ſecundum Platonis ſententiam in Timæo, ſubdita ſunt, Dei autem voluntate, quæ ipſorum nexu maior eſt, incorruptibilia ſunt, & æterna. Dij, inquit, quorum ego creator, ac pater ſum, quoniam facti eſtis, immortales quidem nõ eritis, nec indiſſolubiles omninò: non ergo diſſoluemini, neq; in mortem deducemini maiore vinculo colligati. Quare, ſi à Deo immortalitatem habent, ab eodem etiam temporis initium habuiſſe neceſſarium eſt: omne enim quod initium temporis, atq; naturæ habet, finem quoq;, ni aliud voluerit opifex mundi, habiturum ſcimus, ſi creatæ naturæ ratio patietur. Alexander Peripatheticus, productionem mundi æternam, diſtinctionem verò in tempore factam fuiſſe putauit: & in productione inordinatum, in diſtinctione verò ordinatum motum viguiſſe. Xenocrates Platonis diſcipulus, & Simplicius Peripatheticus, tum mundi productionem, tum etiam eius diſtinctionẽ, æternam eſſe putarunt: hoc tantum intereſſe, vt mundi productio, dependentia quædam ab opifice nominetur, quæ informis eſt, & confuſa: productio verò reſpectu partiũ, ipſius ornatus, atque genitura. Vnde quamuis vna ſit eius ab opifice, & à partibus dependentia, ratione tamen differt, quippe, quæ natura, non tempore, illa productio ſeu informitas, partium ornatum, diſtinctionem, mundiq; genituram præceſſerit. Hoc idem Ariſtoteles putauit. Quòd ſi verum ſit, ita Platonem de mundi principio ſenſiſſe; nulla prorſus inter Platonem atq; Ariſtotelem inuenitur diſſenſio.. Catholici Platonem nequaquam hæc voluiſſe aſſerunt, ſed illud idem, quod Moyſes in principio Geneſeos ſcripſit, nempè ex informi, confuſaq; materia, mundum iſtum pulchritudine magnum, diſtinctione rerum ornatum; conditum fuiſſe: & reuera, talem fuiſſe Platonis mentem, credendum eſt.

Plato dicit mundum eſſe factum.
Lactantius.
Philoſophorũ controuerſia.
Chaos inordinato motu agebatur.
Mundus eſt corruptibilis.
Res conditæ.
Alexander.
Xenocrates Platonis diſcipulus.
Plato non ſic intelligendus.
Conciliatio Platonis & Ariſtotelis.

CAP. XVIII.

Ariſtotelis rationes contra Platonem.

Argumenta. *MVndus, ante ipſius creationem, ſub non eſſe fuit, & in potentia ad eſſe, poſt-*
quam autem factus eſt, prior ceſſat potentia ad eſſe, ſurgitq; alia ad non
eſſe. Porrò, omne poſſibile non eſſe, eſt certè corruptibile, deſinet tandem
2. *quãdoq; corruptibile omne. Itẽ, aut mundus, ſuapte natura eſt neceſſarius,*
aut contingens. Si neceſſarius quidem, vtraq; ergo ex parte æternus eſt. Si
3. *contingens, quandoq; igitur non erit. Item, aut mundus eſt ſemper ens, aut ſemper non*
ens, aut vtrumq; non primum neq; ſecundum: ergo, quandoq; ens, quandoq; non ens, & ita
4. *non perpetuus. Item, omne poſſibile & intrinſecum, & extrinſecum eſt corruptibile: ſed*
Soluuntur. *mundus talis eſt: ergo &c. Reſpondeo ad prim: verum eſt quidem potentias ſibi viciſſim*
in propria ſubiecti natura ſuccedere; ſed opificis voluntate poteſt efficere cum ipſo eſſe,
Mundi æternitas. *non ſuccedere potentiam ad non eſſe. Vos quidem veſtra natura mortales eſtis, inquit,*
2. *mea autem voluntate æterni. Ad 2. vna ex parte æternum, abſolutè æternum dici non*
3. *poteſt: ita ergo mundus non ſua quidem natura, ſed voluntate artificis, æternus eſt. Ad 3.*
inter ens & non ens, plura media Plato collocauit, impoſſibile ſecundum quid, & neceſ-
ſarium ſimiliter. Quare non militat aduerſus Platonem, quod ſupra obiiciebatur.
4. *Ad 4 Mundus profectò ſua natura corruptibilis, ſed voluntate artificis manet æter-*
Auerrois obiectio. *nus. Obiicit Auerr: aut mundus ſua natura poteſt non eſſe, aut neceſſe eſt eſſe. Si autem*
neceſſariò eſt, tunc abſq; dubio omni ex parte eſt æternus. Sin autem non eſt, aliquando
Reſponſio. *erit omninò defecturus: aliter poſſibile nunquam poneretur in eſſe. Ad hoc diceret Pla-*
to, mundum ſua quidem natura, neq; neceſſarium, neq; poſſibile eſt eſſe, datur enim me-
dium, cùm non ſimpliciter, ſed ſecundum quid neceſſarium reputetur, nempè artificis vo-
Obiectio. *luntate. Dicis, mundus caret contrario, igitur ſimpliciter incorruptibilis, & ingenerabi-*
Reſpon. *lis. Verum planè eſt, mundum carere contrario, eſſeq; incorruptibilem, non ob id tantùm,*
ſed per artificis voluntatem potiſſimum: quam ob cauſam ingenitus dicendus non eſt,
niſi eo forſitan modo, quo ſanè animalia generantur: ordine autem, atq; diſtinctionis opi-
ficio, non quidem per realem aliquem motum ordinatum præcedentem, ſed per veram
Obiectiones Auerrois. *creationem genitum vocamus. Dicis cum Auer: tertio cœli com. 25. Si mundus ſit ex re-*
bus quieſcentibus, aut confuſa illa materia antea quieſcente, aut illa quieſcebat naturali-
ter ante mundi generationem, aut violenter. Si violenter, habebat vtiq; naturalem quie-
tem: violentum enim non niſi reſpectu naturalis dicitur. ſi naturaliter, habebat igitur
naturalem motum: atq; ita ante mundum, naturaliter elementa mota fuiſſe affirmabi-
mus: mundus igitur fuit, priuſquam inceperit. Etenim ſi mundus fabricatus eſt ex re-
bus longè antè præiacentibus, aut illæ certè actu, aut potentia tantùm ſubſiſtebant. Si a-
ctu, elementa illa vtiq; erant, & ita mundus antea erat: Sin autem potentia ſolùm, mate-
ria igitur erat, quæ eſt in potentia. Sed materia, ſine forma eſſe non poteſt: Mundus
igitur, priori ex illa materia forma corrupta factus eſt. Sed nihil corrumpitur, niſi præ-
eunte alteratione, quæ ſine primo alterante, id eſt, cœlo fieri nequit: Cœlum igitur, formã,
Reſpon. *atq; materiam ante mundi principium fuiſſe, neceſſarium eſt. Ad hæc ita dicimus, quòd*
mundus à Deo, non generationis ordine, ſed creationis virtute cõditus ſit: atq; ita omnes
illæ Auerrois coniecturæ incaſſum laborant.

CAP. XIX.

Plato poſuit magnum & paruum eſſe rerum principia.

Plato

De mundi principio.

Plato duo ponit, inquit Ariſt: 3. phyſ. Com: 27. magnum videlicet & paruū. Pythagoras certè, atq; Plato, infinitum, ſubſtantiam, non accidens eſſe putauerunt: cùm enim infinitum, rerum principium ſit, principio verò, ratio ſubſtantiæ conueniat; non temerè igitur huiuſmodi infinitum ſubſtantiam eſſe dixerunt. hoc profectò Plato magnum vocat, & paruum: magnum quidem virtute, quo maius eſt nihil; paruum verò, quippe, quia in rebus quantislibet minimis, nihil illo ſit minus. Proinde diuus Aug: Platonis ſententiam ſecutus ait: Magnus Deus in magnis, & minimus in minimis, Deus namq; benedictus, & magnis, nempè angelis, & minimis, id eſt, culicibus, & formicis, bonitatis ſuæ munera copioſè effundit. Pythagoras autem, infinitum extra cœlum extenſum nominat: eò quòd illud cœli intra ſe concludere nequeant, retinere non valeant. Siquidem cùm ſit immenſus, & tempore, natura, & virtute, chaos & infinitum extra cœlum feciſſe dicitur: in ſenſibilibus tamen illud contineri putauit: eſt enim eius ſemper rebus coniuncta potentia. Numeri paritate, infinitum inuenit, numero planè, nihil ita eſt conſtitutum, quin addi vnitas poſſit. Deus ſempiternum animal eſt, inquit Plato in Timæo, & vniuerſum hoc pro viribus tale facere ſtuduit. Illi reuera ſolum eſſe competit, æterna ſubſtantia, immobilis perſeuerat, non ſenior ſeipſa, neq; iunior, neq; fuit hactenus, neq; erit in poſterùm: ipſe magnus, & paruus, prouidentiæ ſuæ oculo ambiens omnia, nullusq; ab eo negligitur, etiamſi ita paruus ſit (inquit Plato de legibus) vt in terræ profundum ingrediatur, neq; ſi adeò ſublimis fiat, vt pennis elatus, in cœlum volet. Et 3. de legibus: Deus, ſicut antiquus quoq; ſermo teſtatur, principium, finem, & media rerum omnium continens, rectè peragit, ſecundum naturam circuens, quem ſemper iudicium comitatur. Ipſe profectò nobis rerum omnium maximè eſt menſura, multò magis, quàm quiuis, vt ferunt, homo. qui igitur huic tali amicus eſſe ſtudet, eum neceſſe eſt, vt quàm maximè pro viribus talis efficiatur. Sed alio certè modo de magno & paruo diſputauit philoſophus. vnde & tertio phyſ. com: 61 de infinito materiali loquens Platonem adducit, eundemq; mox repræhenſione dignum reputat, quia quæ dixerat, vti noluerit. qua ratione, inquit, & Plato propterea duo infinita inuexit, vt & alterum in augendo, alterum & in infinitum abeundo, atq; decreſcendo excellere videatur. & primo phyſ: comm 32. in hoc Plato à phyſicis differt, nam magnum, & paruū materiam conſtituit, ipſum verò vnū cauſam efficientem, atq; formam. at phyſici, vnū ſanè ſubiectum, atq; materiam, contraria verò, differentias atq; formas ſtatuerunt. & primo phyſ. comm: 55 veteres quidem, duo poſuerunt ex parte formæ, ſiue agentis: vnum verò pati, vt potè materiam: ſed Plato duo pati ex parte materiæ, vnum autem agere ex parte formæ. duo quidem ex parte materiæ principia eſſe videntur, materia ſcilicet atq; priuatio, quæ materiæ magis partem, quam formæ ſequitur: tertium verò ex parte formæ, quæ vna eſt, agentisq; vice fungitur. Et 4 phyſ: comm: 15. vnde & Plato in Timæo materiam, & receptaculum idem dicit eſſe: etenim receptaculum numerum putauit, hoc eſt, magnum, & paruum. Et primo phyſ. comm. 80 Plato autem non ens, id eſt, materiā ſeu ſubiectum, ex quo generatio ſit, magnum, & paruum nominauit, duobus pro materia nominibus vtitur, nihilominus, ipſam, ſubiectum vnum eſſe fatetur. Cæterùm, in Parmenide Plato alio modo intellexit, poſuit enim vnum ens, ipſo profectò ente communiùs, atq; priùs; quemadmodum etiam in Sophiſta loquitur: ipſum autem vnum, Deum; ens verò, decem prædicamenta, quæ ab illo vno procedunt, eſſe putauit. Porrò, materia, neq; illud vnum eſt, neq; decem prædicamenta, ideo extra vnum illud, atq; ens ſeponitur. Hæc ſiquidem, quoniam ab vno, atq; ente recedit, in multitudinem incidit, vt magnum eſſe dicatur, & paruum. Idem quoq; primo met. Com. 7.8.9. ſentire videtur: ipſum tamen vnum perinde atq; Pythagoras, vt ſubſtantiam eſſe, nec aliud quicquam eſſe, quod vnum dicitur. vnum quippe, vt forma, magnum verò, & paruum, vt materia: numeros quoq; cæteris cauſas ſubſtantiæ eſſe dicebat. Etenim, quemadmodum ſubſtantiæ numerorum cauſa,

Quid ſignificet magnum apud Platonē

Infinitum ſecundum Pythagoram.

In Timæo.

Quomodo Philoſophus intelligit magnum & paruum.

Materia eſt receptaculum.

Vnum apud Platonē quid ſignificet.

Materia eſt extra 10. prædicamenta.

vnitas eſt; ita proculdubio ſubſtantiæ rerum id, quod dicitur vnum. Pro infinito verò, vt vno, nempè numero pari, quo vtebantur Pythagoræi, Plato dualitatem, magnum, & paruum, exceſſum atq; defectum adinuenit: vnitas ergò formam, dualitas vero materiam ſequitur. Nam forma ſimiliter ſe habet, atque mas ad fœminam. hæc profectò vno coitu impletur, at mas plures implet. Omnis ergo quæſtio circa hoc potiſſimùm verſatur, vtrum ipſum ens, & ipſum vnum ſubſtantiæ ſint. 3. met. Com. 16. rerum, an ſit alia his ſubiecta natura, quæ ſit rerum ſubſtantia, atq; principium. Ex hac ſanè quæſtione, non parua philoſopho pendet controuerſia. quare infinitum, & vnum, paruum & magnum, quæ Plato voluit, authore philoſopho, eſſe principia rerũ, iuxta illorum ſententiam, qui in Platonica, atq; Ariſtotelica philoſophia, præclariſſimi extiterunt, fas eſt primum intelligere principium, cui, hæc omnia, quæ dicta ſunt, maximè conſentire, atq; conuenire confitemur. At ſi materialibus ſunt illa applicanda principijs, vnum formam, duo materiam, veriſimile eſt Platonem intellexiſſe.

Quid Plato voluit per magnum & paruum intelligi

CAP. XX.

Plato, inordinato motu omnia prius mota fuiſſe putauit.

Bonitas opificis mundum creauit.

CVM vellet Deus (inquit Plato in Timæo) bona omnia fore, bonus enim ipſe ſemper eſt, bonus autem nulla vnquam aliqua de re inuidia tangitur: ergo omnia ſibi quantum fieri poterant, ſimillima fieri voluit: Nihil verò, quòad natura pateretur, malum, quicquid erat, quod in cernendi ſenſum cadere poſſet, aſſumpſit, non tranquillum & quietum, ſed temerè agitatũ, & fluitans, idq; ex inordinata iactatione redegit in ordinem. hoc autem iudicabat eſſe præſtantiùs. Fas autem neq; erat, neq; eſt quicquam facere eum, niſi pulcherrimum, qui eſt optimus. Hæc Platonis verba, chaos antiquum enunciant, prioris mundi inornatum, confuſamq; molem, nondum enim elementa diſtinctionis ornatum induerant, & diſtincta rerũ ſeries, quæ conditarum pulchritudinem, venuſtatemq; creaturarum inſert intuentibus, videri poterat, ſed inquieta, inordinataq; iactatione, agebantur omnia. Quia ergo, ſimilibus ad pondus, exæquatiſque viribus nondum erat referta rerum natura, qualibet ex parte, vndiq; vergens agitabatur, perinde, vt quæ in frumenti purgatione piſtoriis inſtrumentis iactata, atq; excuſſa diſcerni videmus, atq; aliò ſolida grauiaq;, aliò rara, & leuia ferri; ſic illa tunc quatuor elementa (inquit Plato) ab ipſo eorum receptaculo, inſtrumenti illius piſtorij inſtar tumultuante, & diſcernente commota, diſſimilia quæq; à diſſimilimis longè ſeparabantur, ſimillima verò rurſus coibant. Atq; idcirco etiam antè mundi exornationem ſedibus diuiſa erant. Sed neq; his ratio inerat, neq; modus. at verò, vbi cuncta redigi ad modum placuit, Deus ignem primò, ac terram, aêremq;, & aquam, quæ quidem elementorũ præſeferebant veſtigia, ſed ita erant affecta, vt pars eſt illa, à quibus Deus abeſt, diſtinctis figuris, ſpeciebus, & numeris exornauit. Ea verò apud nos ſententia ſemper rata indubiaq; præ cæteris habeatur, quòd Deus illa, cùm talia non eſſent, quàm pulcherrimè, optimeque fieri poterat, ordinauit: & ea quoq; ſententia rata eſt apud Catholicos, quam Moyſes in principio Geneſeos poſuit, & Mercurius in Pymandro: Erat terra inanis, & vacua: erat vnus vultus in orbe. moles illa, quam Plato vocat elementorum receptaculum, inordinatè raptabatur, quæ ſex poſtea dierum circulo diſtincta, pulcherrimum hunc mundum compoſuit. Et dixit Deus, Fiat lux, & cætera, quæ ibi narrantur, mundi faber in ordinem redegit. Hæc in principio creata ſunt, cœlum, atq; elementa ſimul potenti Dei verbo, quæ diſtincturus, ordinaturuſque erat

Omnia priùs informia fuiſſe.

Rata Platonis ſententia.

Sententia ſcripturæ & Mercurij.

mundũ

De mundi principio.

mundi opifex, in id, quod fore præſtantiùs ipſe iudicauerat. Nullum ibi infinitum interueniſſe tempus putandum eſt, nulla ordinati, inordinatique occaſio quærenda. Hanc fermè puto fuiſſe Platonis ſententiam, de mundi genitura diſputantis.

CAP. XXI.

Rationes Ariſt. aduerſus Platonem.

Ariſt. arguit contra Platonem.

IN Timæo ſcriptum eſt (inquit Ariſto. tertio cœli comm. 21.) antè mundi facturam, quòd elementa inordinatè mouebantur: neceſſe eſt enim, aut violentum fuiſse motum, aut ſecundum naturam. Si autem ſecundum naturam mouebantur, neceſſe eſt mundum eſse, ſi quis velit contemplari cum diligentia: tunc enim primum mouens neceſſe eſt mouere ipſum cœlũ motu ſecundum naturam, & ea, quæ mouentur non vi in ſuis quieſcere locis; ſed eum facere ordinem, quem quidem nunc habent: ſcilicet, quæ grauitatem habent, ad medium, quæ autem leuitatem, à medio moueri: hunc autem ordinem habet mundus: violento ergo elementa motu nequaquam mouebantur, alioqui naturalem ea motum non habuiſſe, dicere oporteret. Nihil enim vi agitur, inquantum natura agitur. Ad hæc diceret Plato, motum illum, antè mundi exornationem, rerumq́ue diſtinctionem naturalem non poſſe, neque violentum appellari motum: nondum certè erat primum .i. cœlum, à quo diſcernendi, diſtinguendiq; motus ratio proficiſcitur omnis. Elementa reuera confuſa, & indiſtincta iacebant, tametſi ſuis in locis iactatione illa inordinata raptarentur. Neq; verum eſt, hunc, quem nunc videmus ordinem, mundum habuiſſe: nam figuris, diſtinctisq; ſpeciebus, atq; numeris, ſine quibus ordo eſse non poteſt, nondum mundi opifex, rerum naturas exornauerat. Rurſus Ariſto. arguit. Erat ne poſsibile, inordinatè mota, talibus etiam mixtionibus aliqua miſceri, ex quibus corpora conſtant, quæ ſecundum naturam conſtituuntur? Si poſsibile fuit, tunc planè non confuſa, ſed ordinata erant, ex quibus corpora ſecundum naturam fiebant; eratq; ex elementis mixtorum generatio. Si poſsibile non erat, elementa igitur nequaquam iacebant confuſa. Quidquid ergo dixeris, mundum præfuiſſe dices. Plato reſpondet, inordinatè mota fuiſſe dicimus, motui comparata, quem poſt illorum ornatum habuerunt: fieri quoq; ex illis mixtorũ corpora, non ſic quidem confuſè iacentibus, ſed poſt ipſorum diſtinctionem, ordinemq;, ad quem vtique orbis conditor, inordinatè priùs mota redigere placuit. Quomodo enim fierent mixta, ſi adhuc non erant diſtincta ſimplicia: hunc planè conditi orbis modum Ariſtot: ſi percepiſset, aut non neglexiſſet, aut à Platone minimè diſſenſiſſet. Iterum comm. 24. ipſum eſſe inordinatè nihil aliud eſt, quàm eſſe præter naturam: ordo enim propria natura ſenſibilium eſt: at verò & hoc abſurdum, & impoſsibile eſt, ipſum videlicet infinitum inordinatum motum habere: eſt enim rerum natura, vt quod eſt ordinatum, maiori tempore moueatur. Quare, ſi infinito tempore elementa inordinatè mota ſunt, inordinatum, ordinatum eſſe, neceſſarium eſt; ſed hoc eſt & abſurdum, & impoſsibile. Contrarium igitur ipſis accidit, inordinationem quidem eſse ſecundum naturam, ordinem verò, atq; mundum præter naturam. Verùm, ſi Platonis mentem cum diligentia contempleris, ordinem, atq; mundum, præter naturam eſse, inuenies nunquam. Etenim aliquid præter naturam moueri dicimus, ſi à natura inſtitutum violare ordinem, legesq; cõmunes infringere tentauerit: vbi autem hæc præſto non ſunt, nulla reuera erit ordinis, aut communium ſanè legum violatio. Porrò antè mundi ornatum, rerumq; diſtinctionem, cœlo, atq; elementis, diſtinctas figuras, ſpecies, numeroſq́ue non habentibus, certus non erat ordo naturæ, neq; illius aliqua legum violatio. Rectè ergo dici non poteſt, elementa priùs mota fuiſſe ordine innaturali, aut motu præter naturam. Præterea, tempus cœlo coæuum

Soluitur.

Ante cœlum non erat motus naturalis, aut violentus

Arguit.

Solutio.

Arguit.

Solutio.

Alia ratio pro Platone.

Plato eſſe aſſerit, quæ autem principium creationis ab opifice habent, qua ratione, inordinatè tempore infinito mota fuiſſe dicemus? Fas autem neq; erat (inquit Plato) neque eſt quicquam facere eum, ni pulcherrimum, qui optimus eſt. Pulcherrimum autem eſt, inordinatè acta, in ordinem redigere, illaq; non ſinere inordinata & æterna iactatione agitari. Illis namq; modus, aut ratio non inerat: at vbi cuncta redigi ad modum placuit, tunc quatuor, quæ elementorum præſeferebant veſtigia, diſtinctis figuris exornauit. Si placuit, igitur, non neceſſitate, ſed voluntate, mundũ condidit: ſi elementorum præſeferebant veſtigia, motus à caſu, vel præter naturã nondum illis acciderat. Tetigimus hanc ſuperius Platonis ſententiam, dum Auerrois argumenta adduceremus. Platonem, ſtudet Themiſtius defendere. comm, 25. Non, inquit, intellexerunt Platonis verba, falſóq; illi imponunt, quod non intelligunt. Mundum enim fieri ex inordinato apud Platonem, perinde eſt, ac ſi dixiſſet, mundus factus eſt ex informi materia: Informi, inquam, quæ diſtinctam, quietã, atq; ornatam in rebus formam non habebat. Conſentit Themiſtio Simplicius, pro tuenda Platonis opinione, quos tamen Auerr. multis oppugnat argumentis, quæ ex his, quæ diximus, ſoluta eſſe arbitror. Vnum eſt, Platoni conſonum, quod in oppugnandis planè prædictis, ab Auerr: aſſumitur, tempus ſcilicet æternum non eſſe, ſicut illi putauerunt. Plato, tempus generat, inquit, quod cùm orbis motum ſequatur, motum, atq; orbem ab æterno non fuiſſe, patet. Quam ob cauſam, non benè ſenſiſſe putandi ſunt, qui mundum Deo coæternum, etiam ſecundum Platonem fuiſſe arbitrati ſunt, inordinationemque, natura, non tempore ordinem præceſſiſſe: vbi enim tempus initium habet: non ſolùm naturæ, ſed etiam temporis priùs inueniri, neceſſarium eſt. hæc latiùs apud Auerroem patent legenti.

Themiſtius Platonem defendit.

Simplicius tuetur Platonẽ.

QVAESTIONIS SECVNDAE CAP. I.

Plato, mundum, natura quidem diſſolubilem, ſed Dei voluntate, æternum eſſe aſſeruit.

Mundus eſt incorruptibilis.

PLato volens in Timæo oſtendere, quomodo mundus non corrumpitur, inducit Deum ſic alloquentem angelos. Inquit, Dij deorum, quorũ opifex ego, & pater ſum, hæc attendite quæ à me facta ſunt, me ita volente indiſſolubilia ſunt. Omne ſiquidem quod vinctũ eſt, ſolui poteſt. Sed mali eſt, quod pulchrè compoſitum eſt, velle diſſoluere. Quapropter quia generati eſtis, immortales quidẽ, & indiſſolubiles omninò non eſtis. Nec tamen vnquã diſſoluemini, nec mortis fatum ſubibitis: nam voluntas mea maiùs, præſtantiùſq; vobis eſt vinculũ ad vitæ cuſtodiam, quàm nexus illi, quibus eſtis tunc, cùm gignebamini, colligati. Immortales Deos .i. angelos, non ſua quidẽ natura, ſed Dei opificis voluntate eſſe oſtendit. hoc idem, paulò ſuperiùs, vniuerſo tribuere videtur. Cùm igitur hoc à ſe factum ſempiternorum Deorum pulchrum ſimulacrum moueri, inquit, & viuere pater ille, qui genuit animaduerteret, delectatus eſt opere, & hac ductus lætitia, opus ſuo multò etiam magis primo illi exemplari ſimile reddere cogitauit. Itaq; quemadmodum illud ſempiternum animal eſt .i. idea patris, ſapientia, atq; mundus archetypius, quẽ Catholici filium patris appellant; ita vniuerſum hoc pro viribus, tale facere ſtatuit. Illius quidem animalis æterna natura eſt, quòd genito operi congruere omninò non poteſt: idcirco imaginem æui mobilem effingere decreuit: ac dum cœlum exornaret, fecit æternitatis in vnitate manentis æternam quandam in numero fluentem imaginem, quam nos tempus vocamus. æternum reuera tempus, ſed genitum, cùm priùs non eſſet, firmiſſimè oſtendit. Dies, inquit, & noctes, & menſes, & annos, qui antè cœlum non erant, tunc naſcente mundo, naſci iuſſit: tempus verò vnà cum cœlo factũ eſt, vt vnà orta, vnà etiam diſſoluantur, ſi qua his diſſolutio vnquam contigerit. Propter eam,

Mundus archetypus.

Tempus eſt genitum.

Quare mundus non penitus deletur.

am, quam ſuperiùs poſuit rationem, mali eſt, quod pulchrè factum eſt, diſſoluere. Amplius, Vnum, inquit, totum, ex omnibus totis, & perfectis perfectum, morbi, & ſenectutis expertem Deus mundum conſtituit. Videbat enim eam eſſe naturam corporis vt, importuna caloris, vel frigoris, aliarumq; rerum vehementiùs acceſſione lædatur, & in morbos, ſeniumque impulſum deficiat. Angelos igitur, cœlum, terramq́ue, ac vniuerſa prorſus elementa, tempora, & quæ ſunt generis eiusdem, licet cùm non eſſent, de nouo condita ſunt: infinito tamen tempore, ſeu æuo manſura, non natura quidem, ſed voluntate opificis: Ita clarè dilucideq; Plato affirmat, vt ſuperfluus ſit omnis ſermo, qui aliò, clariſſimam ipſius mentem retorquere aliquo pacto vellet. Id præterea (inquit Plotinus Plotinus.
Ænn. 2. lib. 1. cap. 3.) quod in ſeipſo, non autem à ſeipſo fluit, permanens idem, nec augetur, neq; minuitur, neque igitur conſeneſcit: nam & in nobis dum partes aſſiduæ permutantur, effluuntq; foras, diu quilibet interea viuit: vbi verò extra nihil exhalat, natura corporis non diſſentit ab anima, quominus vnum ex vtriſq; conficiatur animal, ſemperq́ue maneat. Si quis autem adiunxerit potiſſimam cauſam, animam vnà cum corpo- Mundi incorruptio.
ribus adeò puris, omninóq; melioribus viuere; is certè ſolidam de immortalitate cœli ſententiam in medium adduxiſſe videtur. Si quis autem animam ex Deo manantem, non iudicauerit omni vinculo fortiorem; is profectò cauſam omnia continentem ignorare videbitur. Abſurdum eſt certè opinari animam, quæ ad tempus cœlum continere poteſt, non etiam id ſemper efficere: perinde ac ſi per violentiam continuerit. Item, quaſi quicquam poſſit vi quadam illata, conſtitutionem mundi diſſoluere, ac veluti regnum, & principatum animæ naturam labefactare: proinde hoc ipſum quòd nunquam mundus inceperit (alioqui abſurdum fuerit) de futura eius perſeuerantia facit fidem: ſi in Dei certè natura conſideratur, in actu ſemper eodem exiſtens, penitusq; immutabilis; mundus videtur inde fuiſſe, ſemper & fore. In diuinis enim idem eſt agere, & poſſe. Quare, ſi actio- Reprehenditur Plotinus.
nem fuiſſe ſemper, & fore conſtat, æternam, perfectam, omni impedimento carentem, effectum quoq; pulcherrimum, quem mundum vocamus, illam comitatum fuiſſe, Plotinus putauit. Verùm ſi libera in Deo conſideratur voluntas, vt Plato, aliiq; ſentiunt, mundum de nouo, ſine diuinæ eſſentiæ nouitate conditum fuiſſe, facilè intelliges: non enim neceſſitate, ſed libera voluntate, mundum Deus creauit. Quæ enim naturæ diuinæ neceſ- Mundus liberè à Deo conditus eſt.
ſitate generantur; ea profectò à diuina eſſentia non diſſentiunt. Quapropter ſi mundum, à Deo quidem, ſed neceſſitate adacto genitum fuiſſe, ideóq; temporis initium non habere dixeris, ad hoc te proruturum profundum ſcias, vt hoc vniuerſum Deum eſſe fatearis: quod profectò omnium abſurdiſſimum, ne dicam impiiſſimum eſt. Mundi igitur æternitatem, ne dum primo principio, ſed animæ etiam orbem mouenti, corporiq; bene ſe habenti, Plotinus tribuiſſe videtur. Amplius, quid in cauſa eſſe poteſt, vt mundus aliquando deſinat: non enim elementa mundi, inſtar lignorum, reliquorumq; talium conteruntur. Cùm igitur ſemper maneant, nimirum manet vniuerſum. Pythagoras (authore Plutarcho lib. 2. de placitis philoſophorum) mundum à Deo genitum docuit, & ſuæ quidem naturæ reſpectu, vtpotè qui ſenſibilis ſit propter corpulentiam, corruptioni obnoxium, nec ideò tamen interiturum, nam diuina eum natura perennem continebit. Heracli- 2. Pythagoras mundũ dicit eſſe incorruptibilem. Heraclitus.
tus apud Plutharcum primo de placitis, & Hippaſus Metapontinus, ex igne omnia naſci, & in ignem omnia deſinere aſſeuerarunt. Heſiodus etiam apud Gellium, mundum, & omnia corpora in vniuerſi ólim conflagratione ſoluta iri aſſeruit. Panetius, vt refert Cicero 2. de natura deorum, idem ait. Ex quo, inquit, euenturum noſtri putant id, de quo Panetium addubitare dicebant, vt ad extremum omnis mundus igneſceret. Didicerunt hoc ex Sibylla (vt ſcribit Naſo primo met: fabula 7. cùm ait: Hippaſus. Gellius. Heſiodus. Panetius.

Eſſe quoque in fatis reminiſcitur affore tempus,
Quo mare, quo tellus, correptaq; regia cœli
Ardeat: & mundi moles operoſa laboret.

Sibylla

Sibylla Erythræa 18. de Ciuitate Dei.

Iudicij ſignum, tellus ſudore madeſcet.
E cœlo rex aduenıet per ſecla futurus,
Scilicet in carnem præſens, vt iudicet orbem.
Vnde Deum cernent, incredulus atq; fidelis,
Celſum cum ſanctis, æui iam termino in ipſo.
Sic animæ cum carne aderunt, quas iudicet ipſe,
Cùm iacet incultus denſis in vepribus orbis.
Reijcient ſimulacra viri, cunctam quoque gazam.
Exuret terras ignis, pontumq; polumq;
Inquirens, tetri portas confringet auerni:
Sanctorum ſed enim, cunctæ lux libera carnı̄
Tradetur, ſontes æterna flamma cremabit.
Occultos actus retegens, tunc quisq; loquetur
Secreta, atq; Deus reſerabit pectora luci.
Tunc erit, & luctus, ſtridebunt dentibus omnes,
Eripitur Solis iubar, & chorus interit aſtris.
Soluetur cœlum, Lunaris ſplendor obibit,
Deijciet colles, valles extollet ab imo.
Non erit in rebus hominum ſublime, vel altum,
Iam æquantur campis montes, & cærula ponti.
Omnia ceſſabunt, tellus confracta peribit,
Sic pariter fontes torrentur, fluminaq; igni.
Et tuba tunc ſonitum triſtem demittet ab alto
Orbe, gemens facinus miſerum, variosq; labores,
Tartareumq; chaos monſtrabit terra dehiſcens,
Et coram hic domino, reges ſiſtentur ad vnum.
Decidet è cœlis, ignisq;, & ſulphuris amnis.

Lucanus, Stoicus.

Inuida fatorum ſeries, ſummisq; negatum
Stare diu, nimioq; graues ſub pondere lapſus
Nec ſe Roma ferens. Sic cum compage ſoluta
Secula tot mundi, ſuprema coëgerit hora,
Antiquum repetens iterum chaos, omnia miſtis
Sydera ſyderibus concurrerent: ignea pontum
Aſtra petent: tellus extendere littora nolet.
Excutietq; fretum, fratri contraria Phœbe
Ibit, & obliquum bigas agitare per orbem
Indignata, diem poſcet ſibi, totaq; diſcors
Machina, diuulſi turbabit fœdera mundi.

Lucretius, Stoicus.

Vna dies dabit exitio, multosq; per annos
Suſtentata ruet moles, & machina mundi.
Nec me animi, quàm res noua, miraq; menti
Accidit exitium cœli, terræq; futurum.

Seneca.

Non terra, inquit, in epiſtolis, non cœlum, non ſemper hic omnium rerum contextus, quamuis Deo agente ducatur. Non ſemper tenebit hunc ordinem, ſed illum ex hoc curſu, dies aliquis deijciet. Conſentiunt his, quæ ſupra poſita ſunt, & Catholici, ſanctarum

erudit;

eruditi authoritate ſcripturarum, mundum planè igne cremandum, aſſerentes, non quidem, vt penitus intereat, ſed vt in meliorem rerum ordinem, atq; ſtatum, ſecundum partes, commutetur.

CAPVT. II.

Ariſt. atque Auer. rationes contra Platonem.

Arguit Philoſophus contra Platonem.

EA namque ſola probabiliter ponenda ſunt, quæ in multis (inquit Philoſophus 1. cœli com. 102.) aut in omnibus eſſe videmus: at de hoc, nempe mũdum ortum eſſe, atq; nunquam interiturum, contrarium accidit, cuncta
ſiquidem orta occidi videntur: malè ergo ſenſit Plato. Præterea, quod ge- 1.
neratur, ex aliquo gigni principio neceſſe eſt, ſicut primo phyſ. dicitur: 2.
quòd ſi aliter ſe habere non poteſt, in eademq; maneat diſpoſitione, fieri non poteſt, vt aliquid ex illo generetur. Si autem tranſmutari poteſt, etiam poſtquam mundus ex illo conſtitutus eſt, tranſmutabitur. Quare, cùm principium, ſeu principia aliter ſeſe habere poſſunt, & non ſemper ita ſeſe habere, neceſſe eſt: conſtituta quoque diſſoluentur, & diſſoluta priùs conſtiterunt, idq; infinities. Ad hæc Plato. Omne ſiquidem quod vinctũ eſt, ſolui poteſt, ſed mali eſt, quod pulchrè compoſitum eſt, velle diſſoluere: mundus

Reſponſio Platonis.

igitur diſſolubilis eſt, ſed Dei voluntate, nunquam diſſoluetur. Nam voluntas mea ma- 1.
ius præſtantiuſq; vobis eſt vinculum ad vitæ cuſtodiam, inquit, quàm nexus illi, quibus
eſtis tunc, cùm gignebamini, colligati. Ad illud, idq; infinities, Plato reſpondit, tempus 2.
vnà cùm cœlo factum eſſe, vt vnà orta, vnà etiã diſſoluantur, niſi diuinæ voluntatis vinculum obſiſteret. Dies, & noctes, & menſes, & annos, qui antè cœlum non erant, naſcente mundo, naſci iuſſit. Itaq; conſtituta, non priùs diſſoluta conſtiterunt, idq; infinities, cùm, tum ipſa, tum etiam ipſorum principia, priùs non eſſent. natus profectò eſt mundus, non quemadmodum animal ex animali naſci conſueuit; ſed ſicut artificiatum ex artifice: alioqui, ſi mundus ex Deo natus eſt, erit igitur filius Dei; quod ſupra reprobauimus. Porrò, artificiatum quandam habet imaginem naſcentis: nam ſicut genitum, ex natura gignentis; ſic artificiatum, ex mente quaſi generatur artificis, habetq; quodammodo artificis impreſſam naturam. Quapropter mundum à Deo genitum fuiſſe, ad primi animalis exemplar expreſſum, natura diuerſum, vtpotè corruptibilem, & non æternum, Plato ſuperiùs oſtendit. Itaq;, quemadmodum illud ſempiternum animal eſt, ad cuius imaginem mundus factus eſt; ita vniuerſum hoc pro viribus tale facere ſtatuit. Sed hoc intereſt, quòd primi animalis natura ſit æterna, quæ ſanè vniuerſo operi omninò congruere non poteſt. Si itaq; imperfecto animali ſimilis eſſet factus, pulcher certè non eſſet. Imò verò illius animalis eum ſimilimum eſſe dicamus, cuius animalia cætera, & ſingulatim, & generatim partes ſunt. Singula Platonis verba animo, complecti opus, atq; ita fiet nobis facilè, quod dicit. Mundum enim, nunc natum, nunc factum, iam conſtitutũ, iam opus eſſe dicit artificis: ex quo animaduertere poſſumus, de vera eum generatione non loqui. Præterea, primi naturam animalis æternam eſſe aſſeuerat, eamq; genito operi nequaquam congruere: quæ autem verè generantur, à generante diſſentiunt minimè in naturæ ratione. Ex quo tria quædam reuera animalia, animo Platonem complexum fuiſſe, cognoſcimus, & primum quidem, omnium principium, ex quo ſecundum eiuſdem naturæ ortum eſt, ad cuius exemplar, tertium, quod eſt vniuerſum, conſtitutum eſt: cui profectò natura ſecundi animalis, congruere omninò non poteſt. Argumenta itaque Philoſophi, Platonem rectiſſimè iuſtiſſimeq; oppugnarent, ſi vera mundum generatione genitum eſſe diceret, atqui diuerſum omninò Plato dixiſſe videtur, idcirco Ariſtotelis, atq; Auer. aliorumq; peripatheticorum rationes, aduerſus Platonẽ militare non poſſunt.

Quomõ mũdus eſt natus apud Platonẽ.

Expenduntur verba Platonis.

Tria animalia ponuntur à Platone.

Argumenta Philoſophi nõ pugnant cõtra Platonem.

Cæterùm, quilibet artifex, quia finita potentia conſiſtit, materia indiget aliena, opus cer-
Deus nō indiget materia. tè aliquod ſabricaturus: ſed mundi faber infinita cùm ſit potentia, mundum productu-
rus, aliorum ope non indiguit; quod profectò perfectiſsimi ſapientis, agentisq́; indicium
fuit: Agens enim per ſuam ſubſtantiam, neq; motu, neq; ſubiecto indiget, quod natura
quidem creata efficere nequit: quippe, qui per potentiam ſuæ eſſentiæ habitam opera-
tur, atq; immediatè accidens aliquod producit: ſemper enim effectus immediatè cauſæ
a. aſsimilatur in genere. Amplius, quò præſtantiùs agens eſt, eò minus aliquid præſup-
ponit in agendo: naturale namq; agens, paucioribus in agendo indiget, quàm artificiale,
quia illo præſtantiùs eſt. agens autem diuinum, quoniam omnium præſtantiſsimum eſt,
in mundi ſtructura componenda, materia opus non habuit priori, quæ longè antè ſuum
opus præceſsiſſet; alioqui non diuinum, ſed naturale, aut artificiale agens eſſet apellan-
Cicero reprehenditur. dum. Explodenda eſt ergo Ciceronis, aliorumq́; ſimilium ſententia, quam paulò ſuperi-
ùs recitauimus, qua diuinum agens, fabro terreno comparare audet: Qui ædificaturus,
inquit, non ipſe facit materiam, ſed vtitur ea, quæ ſit parata. quò igitur ab homine Deus
differret, ſi ope indiget aliena? indiget autem, ſi nihil moliri poteſt, niſi materia priùs
exiſtente. Si hæc, cum prudentia, atq; veritatis amore, ſine ſtudio contradicendi quiſpi-
am contemplari voluerit, Platonem rectè diuineq́; de mundi genitura (vt mihi ipſi vi-
dere videor) & dixiſſe, & ſcripſiſſe, intuebitur.

CAP. III.

Aliæ eorundem rationes.

IGitur nec id quod ſemper eſt (inquit 1. cœli comment. 124.) neque id quod
Arguit cōtra Platonem. ſemper non eſt, generabile, aut corruptibile eſt. Præterea perſpicuum eſt,
& ſi generabile, aut corruptibile ſit, non ſemper eſſe ſimul: namque erit
1. poſsibile, ſemper eſse, & poſsibile non ſemper eſſe. Sed hoc impoſsibile
2. eſt: Impoſsibile eſt (inquit Auer.) aliquod infinitum ad eſſe, vel non eſſe potentiam
Auerroes. habere: alioqui, eſſet illud, & non eſset ſimul. ſemper enim cùm vnius contrarij poten-
tia, alterum contrarium coaleſcit; veluti cùm poſse eſſe ægrum, ſtat ſanum eſſe, & è
In ſempiterno non eſſe potentiam. conuerſò: Potentiæ enim, quemadmodum, & actus, ſibi mutuò ſuccedunt. Quare, ſi in
ſempiterno, potentia eſt ad eſſe, ad non eſſe etiam erit, atque ita, duo contradictoria in
eo verificari poſsunt: in ſempiterno igitur ſimpliciter nulla eſt potentia. Quia ergò vide-
bat impendentem reſponſionem, mundum quidem æternum eſſe à parte poſt, haberéq;
potentiam ad non eſſe, & cum actu contrariò, contrarij potentiam conſiſtere poſſe, rur-
ſus arguit: Tunc, inquit, duæ potentiæ ad eſſe, & non eſſe in eodem inuenirentur: quod e-
nim ex vna parte eſt æternum, etiam ex omni idem erit. quòd ſi habet potentiam ad non
eſſe, quandoq; ergo non erit. Porrò, quia ſempiternum eſt, ſemper erit: vtraſq; igitur po-
tentias habebit. vel potentia ad non eſſe erit ſuperflua, quæ ad actum deduci non poteſt.
Reſpōſio Platonicorum. Reſpondent Platonici: Mundus, inquiunt, reſpectu ſui, eſt corruptibilis: reſpectu verò
ipſum regentis incorruptibilis; quia ſuum opus deſtruere, ſapiens artifex non vult. hac
Obiectio. enim lege conditus eſt mundus, vt ſit æternus. Sed iterum arguit. Si mundus corrupti-
bilis eſt, tum ab intrinſeco, tum etiam ab extrinſeco, corrumpetur tandē. poſsibile nam-
que, quod nunquam erit, non ſolùm poſsibilis, ſed etiam impoſsibilis nomen meretur. ſi
enim eſſet corruptibilis ab intrinſeco, poſſet poni in eſſe corrupto. Aut igitur à ſe, vel
ab agente: non à ſe, ſine agente: igitur ab vtroq;, aliter in eſſe conſtitui non poſſet, de-
Poſsibile quid ſit. ſtrueretq́; poſsibilis definitionem. Nam poſsibile eſt, quo poſito in eſſe, nullum ſequitur
impoſsibile. Si ab extrinſeco corruptibilis eſt, ab intrinſeco etiā idipſum patietur, quan-
doquidem cuilibet potentiæ actiuæ, paſsiuam correſpondere, neceſſarium ſit: ab intrin-
ſeco namq; poſsibile, atq; ab extrinſeco coincidere videntur. Quam ob cauſam, ſi mun-
dus na-

*dus natura eſt corruptibilis, æternus dici non poteſt: ne duo ſimul contradictoria vera
eſſe dicamus. Ad hæc Plato. Voluntas mea (inquit mundi faber) maiùs, præſtantiúſq́;* Reſpõſio Platonis.
vobis eſt vinculum ad vitæ cuſtodiam, quàm nexus illi, quibus eſtis tunc, cùm gignebamini, colligati. Neq; enim Plato, quæ inprimo de cœlo ab Ariſt. & Auer. longo ſermone, de genito, & ingenito, corruptibili, & incorruptibili, poſsibili, & impoſsibili, diſputata ſunt, reprobat, falſáq; eſſe demonſtrat, immò omne creatum, natura corruptibile eſſe oſtendit. Vos, inquit, natura mortales eſtis. Quare mundum quidem genitum, & materiæ reſpectu corruptibilem, Dei autem voluntate ipſum conſeruantis, nunquam interiturum eſſe, docet. Maiùs enim vinculum ad vitæ cuſtodiam eſt diuina voluntas, quàm ad vitæ deſtructionẽ, corruptibilitas materiæ. An fortaſsis in dubium reuocandus Deus eſt infiniti vigoris.
Deus eſt, vtrum infiniti vigoris ſit, nec ne. ſed hæc in 12. met. com. 41. & 8. phyſ. com. 79. à peripatheticis copioſe, dilucidéq; diſſeruntur. Vnum nobis ſufficere arbitror, ſi Deum, infiniti vigoris, etiam ſecundum Ariſt. eſſe oſtenderimus, quemadmodum præclariſsima hactenus ingenia ſemper, & vbiq; teſtata ſunt. Cauſam namq; effectiuam motus 1.
infiniti, infinitam ſecundum vigorem eſſe, neceſſe eſt: Deus verò ſecundum philoſophum, infiniti motus cauſa prima eſt: per ſe ergo, & non per accidens cauſa eſt. Etenim cauſa per accidens, primæ cauſæ rationem ſubire non poteſt: 2. phyſ. Adhuc, cauſæ per 2.
ſe, ſimilis quoq; effectus reſpondet, ne cauſa per ſe fruſtretur Inuenienti namq; theſaurum, effectus fortuitus, illius inuentione, ſepeliendi autem defuncti gratia, foſsio ſepulchri, effectus per ſe nominatur. Quapropter, motus reiteratione infinitus, primi eſt per accidens effectus mouentis: alius ergo per ſe infinitus eſt illi tribuendus, qui planè motorem ſecundum virtutem requirit infinitum. Igitur, & ſi motus per ſe infinitus eſſe non poſsit; nihil tamen refert, quin Deus in mouendo vigore non ſit infinito: repugnat certè mobili actu infinito, non autem infinitæ motoris virtuti. Amplius 8. phyſ. com. 79. 3.
Nulla virtus infinita eſt in magnitudine: ſed virtus primi motoris eſt infinita: non ergo eſt in magnitudine. Minor profectò de vigore, non de duratione infinita intelligitur: nam cœlum duratione, infinitum eſt, eiuſq́; virtus, cùm ſit corpus, in magnitudine eſt. Maior ergo, atq; minor veræ eſſe nõ poſſunt, niſi minorem, de virtute intenſiuè infinita loqui, aſſeramus. Ageret, inquit, in inſtanti, non ergo de virtute duratione infinita, quæ in cœlo eſt, & tamen non agit in inſtanti, Philoſophus loquitur. Amplius, quod eſt tota entitas 4.
eminenter, entis poſsibilis, & entis actu, ſiue creata, ſiue increata, eſt ſecundũ perfectionem ſimpliciter infinitum: ſed primũ principium eſt tale. 5. met. cõ. 21. cap. de perfecto: ſecundum perfectionem ergo ſimpliciter perfectũ eſt. Quamobrem dubiũ non eſt, Deum, mundum æternitatis dono, etiam ipſum natura corruptibilem, donare poſſe. Præterea, argumentorum vis, præcipuè aduerſus illa militat, quæ vera ſunt generatione genita, mundus autem verè genitus dici non poteſt, quamuis genitus appelletur ſecundum eum certè modum, quem Philoſophus ponit 1. cœli com. 112. Genitum, inquit, vno dicitur modo, ſi ſit quippiam poſteriùs, quod priùs non erat, ſiue per generationem, ſiue ſine generatione; vt motus, quo aqua actu caleſit, genituſq́; dicitur, non per generationem planè, nam mutationis non eſt mutatio. 5. phyſ. Et motus non eſt ad motum. com. 10. Mundus igitur à Platone genitus vocatur, ſine generatione tamen, quam philoſophi rationes rectiſsimè expugnant. Dicit ergo Plato ad Ariſt. Tu quidem benè argumentaris, ſed in me nihil habes expugnandi. Itaq; Philoſophi rationes eos expugnant, qui mundum generatione naturali genitum eſſe aſtruere conantur, quod nunquam Plato ſenſiſſe videtur. Philoſophi rationes nõ militant contra Platonem.
Cœlum præterea, cùm careat contrariis, & intelligentiæ materia, quæ corruptionis principium eſt. 8. met. Corruptioni non ſubduntur, ſed annihilationi, quam Plato corruptibilitatem vocat. Si enim à conditis rebus, diuina ſeſe ſubtraheret prouidentia, eò redirent planè, vnde venerunt omnia. Et hæc quidem de mundi æternitate ſecundum Platonem dixiſſe, ſufficiat.

CAP. IIII.

Ariſtotelis poſitio.

ARiſtoteles Platonis diſcipulus, vir excellentis ingenij, Stagiræ natus ex Nicomacho & Phæſtide, Olymp: 99. anno primo, ad Platonem erudiendum acceſsit annos natus xv. manſitq́ in eius ſchola xx. annos, de quo Plato, Ariſtoteles in nos recalcitrauit, inquit, vt in matrem pulli: ingenio, atq́ diligentia omnes ſuperauit, variarum rerum cognitione Platone ſuperior, elo-
Ariſtotelis laudes. *quio verò impar fuit: gloriæ, carpendique alios audior, non omninò pecuniæ contemptor, in tradendis artibus mirabilis, neminiq́ ſecundus, vtinam in refutandis aliorum opinionibus amicius, candidiusq́ egiſſet. hunc Græci* δαίμονα *nominabant: fuit enim regula in natura, & exemplar, quod natura inuenit, vt in materiis vltimam perfectionem humanā demonſtraret. 3. de anima com: 14. & in prologo primi phy. & .1. de gener. com: 38. & 3. meteo: de Iride. Inſuper in .1 de genera: animalium, in digreſs: contra Galenum, de Ariſtotele, inquit: Laudemus Deum, qui ſeparauit hunc virum ab aliis in perfectione, appropiauitq́ ei vltimam dignitatem humanam, quam non omnis homo poteſt quacunq́*
Auerroes. *ætate attingere. & is philoſophiæ pater, Methodi magiſter, authore Auer: primo cœli com: 22. Græcorum primus fuit, qui problema de cœli æternitate, in partem contrariam retorſit. Omnes .n. qui ante eum fuerunt Græcorum philoſophi, cœlum factum eſſe dixerunt, ipſe autem primus, cœli æternitatem probauit. Quam ob cauſam in neglectæ religionis ſuſpicionem incidit, accuſatusq́ apud Hirophantam, ſummum eo tempore ſacerdotem, quòd mundum æternum demonſtrauerat, in Chalcidem aufugit, ne Athenienſes in philoſophum bis peccarent. Nam pauló ante, Socratem contemptæ religionis crimine falsò accuſatum, mortis ſupplicio affecerant. Et eiuſdem libri com. 12. Ariſtoteles primus inter Græcos, huius fuit opinionis inuentor, quam tamen ex occultis Chaldeorum verbis*
Mundi æternitas fuit problema neutrū *excipi poſſe arbitratur; veriſimilius tamen, hoc tanquam problema neutrum apud Ariſtotelem fuiſſe, mundumq́ motu naturali non incepiſſe, ſemper demonſtrare voluiſſe. Qui enim ſimpliciter demonſtrat, rationes etiam ſimpliciter veras format, quæ ex præmiſſis veris, & neceſſariis ſimpliciter conſtant, quibus Ariſtote. nequaquam vſum fuiſſe conſtat. Etenim 12 meth: comm: 30. impoſsibile eſt, inquit, motum, aut ortum, aut corruptionem ſubire, ſemper enim erat, & tempus ſimili modo. Eſt enim impoſsibile, ſi tempus*
Philoſophi rationes nō demonſtrant. *non ſit, prius aut poſterius eſſe. Tempus certè, aut eſt idem quod motus: aut eſt quidam motus affectus. ſed hæc ratio neceſſariò non demonſtrat: neq́ enim ſi tempus aliquando incepiſſe dicimus, prius ponere, neceſſarium eſt; niſi imaginatum tantum. Sic quoque dicere conſueuimus, extra cœlum, non quidem verum, ſed imaginarium. Non poſſumus certè, non imaginari, aliquod extra cœlum ſpatium eſſe. Extra autem, ſi affirmatiuè intelligatur, tunc loci, in natura eſſe habentis, differentia eſt: vt extra domum, & cætera: ſi verò negatiuè, ſola imaginatione concipitur. Prius quoq́ & poſterius eodem planè modo ſe habent. Si enim affirmatiuè intelligantur, differentiæ temporis eſſentiales ſunt, vt ante ſenectutem, ſenectutis erat nihil. Negatiuè verò, in imaginatione ſola conſiſtunt, vt ante tempus, non eſt tempus. Quando ergò arguit, ſi cœpiſſet tempus, ante tempus, tempus præfuiſſet, non demonſtrat, ſed per quandam imaginem loquitur, aduerſus eos, qui*
Textus 8. phy. *mundum re vera, generatione phyſica ortum eſſe contendebant. Idem octauo phyſ: cō: 13. & ipſum autem corruptibile, corruptum fore oportebit, cùm corrumpitur, & poſt hæc rurſus id, quod huius eſt corruptiuum. Et com: 7. Quare ante primam mutationem, mu-*
Contra antiquos diſputat *tatio prior erit. Et 9. Erit ergo quædam mutatio prior prima. Et 11. Impoſsibile quidem eſt tempus ſine nunc intelligere. ſed nunc, principij, finiſue ſubit rationem: principij quidem futuri: finis verò tranſacti, tempus ſit ſemper profectò neceſſe eſt. Et 12. Si motus*

ortus

ortus eſſe dicitur, ſit, vt prima mutatione ſit aliqua prior. Si ergo tempus inceperit, ait, antè temporis ortum, prius erat, quod abſque tempore nequit conſiſtere. Itaq; ante tempus, erat tempus. Hæc profectò, atq; ſimilia, in eos iaciebat, qui (vt diximus) motu phyſico, mundum genitum eſſe putauerũt. huius autem rei fidem nobis facit, perpetuus philoſophi contextus, quo in hac materia vtitur. Semper reuera antiquorum hoc in negotio teſtimonia adducit, quod non demonſtrantis, ſed eſt probabiliter perſuadentis. Amplius, primo thopicorum Sunt quædam, inquit, problemata dialectica, de quibus rationes non habemus: vt, vtrum mundus ſit æternus. Dicis, quam igitur ob cauſam, huius inuentor opinionis appellatur? Reſpondeo, nihil referre Ariſtotelem ita ſenuiſſe, cogentemq́; rationem non habuiſſe: quemadmodum, perpetuam inferiorum generationem, & primum agens, naturæ neceſſitate agere, animam quoq; intellectiuam immortalẽ eſſe &c. Credidiſſe (quidam aiunt) demonſtraſſe verò, aut probaſſe minimè. Quia verò ſenſibilia, aptiorem habent modum ſuadendi, idcirco in hanc partem declinauit. Ordo namque, quem in cœleſtiũ ſubſtantia corporis perpetuò cernimus, in continua etiam, atq; vniformi elementorum, mixtorumq́; generatione, inuiolabilis motus, præteritarum quoque rerum memoria, ita illi perſuaſerunt; vt induceret animum ad credendum mundi æternitatem, quamuis veras, atq; neceſſarias, cogentesq́; rationes ad probandum non haberet.

2.

Philoſophus inuentor opinionis q̃ mũdus ſit æternus.

Quare æternum eſſe mũdum putauit.

Animaduertit præterea multa in abſurda antiquos incidiſſe, qui phyſico motu mundum 2.
genitum eſſe dixerũt. Inſuper quibuſdam antiquorum hoc ſuadentibus fidem præſtiit. 3.
2. cœli 1. & 2. com. Cœlum igitur, vniuerſumq́; neq; ortum eſſe, neq; corrumpi poſſe, quidam dicunt: Magnum & hoc vtiq; momentum, inquit, ad faciendam fidem de immortalitate, æternitateq́; ipſius habet. Quare benè ſe habet quemq; ſibi perſuadere, veteres, & maiorum maximè noſtrorum ſententias veras eſſe: quæ quidem aſſerunt eſſe quippiam eorum immortale, atq; diuinum, quæ motum quidem ſubeunt, talem tamen, vt nullus ipſius ſit finis, quippe, qui neq; principium, neq; exitum vllum habet. Cæterum, ſi bene ſe habet, quemq; ſibi perſuadere, maiorum ſententias veras eſſe; quare non ſibi perſuaſit, Platonis philoſophi celeberrimi, ſuiq; magiſtri ſententiam, de mundi æternitate, veram eſſe, ſed eam multis modis labefactare, euertereq́; tentauit?

Rationes cõtra Ariſtotelẽ.

Adhuc, ſi inter Problemata Dialectica, de quibus rationes non habemus, mundi æternitatem inſerendam, numerandámque eſſe in topicis docuit, quid tot paſſim ſuis 13. libris argumentis, æternitatem mundi ſtatuere conatur? Sed ille reſpondet: eſſe quidem motum omnes affirmant de natura aliquid dicentes: impoſſibile reuera eſt mundum ſine motu eſſe, qui circularis dicitur, qui vtiq; ſemper eſt. 8. phy. com. 55. & 56. Si igitur, inquit, ſemper motum eſſe neceſſe eſt, & latio ſit motuum prima, neceſſe eſt. hic autem motus ineſt vt vita, & natura his, quæ motus huiuſmodi aguntur. Quemadmodum igitur vita eſt actus viuentis, ita & motus circularis omnium, quæ ſub cœlo continentur, quo profectò ſemper currente, omnia etiam illius actu viuunt, atq; ita non ſolum ſuperior, ſed hic etiam inferior mundus æternus eſſe reputatur. 2.

Ariſt. arguit contra Platonem.

Adde, quòd primum corporum nunquam ſeneſcit, primo cœli com. 22. Omnes enim homines de Diis exiſtimationem habent, & vniuerſi, qui deos eſſe putant, tam Græci, quàm barbari, ipſum ſupremum locum diis tribuerunt, propterea quod immortale ad immortale eſt accomodatum. Emergit autem hoc, & per ſenſum reſpectu fidei humanæ ſufficienter: in toto namq; præterito tempore per traditam ſucceſſionẽ memoriam poſteris, non mutatum vllo pacto fuiſſe videtur, aut in toto vltimo cœlo, aut in ſuarum partiũ vlla. 2.

Verùm Plato his conſentit minimè: Cùm, inquit, mundi faber, mundum hunc ſenſibilem faceret, primo, cœleſtem circulum fecit, eundemq́; in duos circulos diuiſit: non ergo omnes philoſophi motum circularem æternum, & ſine principio eſſe dixerunt. Porrò cœlum, eſſe Dei ſedem ſecundum antiquos, nihil momenti habet ad faciendam fidem rei, quam ſtatuere ſatagit. Deus ſanè ſine principio eſt, quod cœlo congruere omnnìò non poteſt. Principium ſiquidem vniuerſitatis non eſt niſi vnum vt ipſe dicit in epiſtola de prin-

Plato diſentit ab Ariſtotele.

Cœlum ſedes Dei.

Soluuntur rationes Ariſt.

cipio vni-

De mundi principio. cipio vniuerſitatis, authore Alpharabio, à quo ſunt omnia, & in quo, ſicut in regente, & mouente, ſicut in duce exercitus. 12. met: 52. omnia, eſſe, & ceperunt, & habent. De fide autem humana propter traditam ſucceſſionem memoriam, demonſtratiuus non eſt argumentandi modus, diluuiis enim, atque incendiis ſæpè terra obruta, hominum memoriam mutauit, vna ſolummodo apud Hebræos diuinitus remanente. Neq; cœlum carere principio etiã temporis, manifeſtat, ſed id ſolùm, cœlum poſtquam factum eſt, nulla ſuſcepiſſe mutationis decrementa. Philoſophi itaq; rationes, quas ſupra recitauimus, aduerſus eos, qui mundum phyſica quidem generatione genitum eſſe, ſimiliq; etiam corruptione interiturum fore crediderunt, iuſtiſſimè, rectiſſimeq; procedunt; non autem aduerſus eos, qui ſimplici emanatione mundum conditum eſſe arbitrati ſunt. Suffragatur huic profectò ſententiæ Albertus Magnus, non minus Theologus quàm philoſophus, 4. phyſ. ca. de vacuo, & 8. qui docet philoſophum librum de natura Deorum ſcripſiſſe, in eoq; mundum factum eſſe, apertè demonſtraſſe.

Philoſophi rationes pugnãt contra phyſicos.

CAP. V.

Aliæ rationes philoſophi, quibus mundi æternitatem probare videtur, ex parte materiæ, atque diuinæ potentiæ.

1. MAteria, inquit, philoſophus primo phyſ: Com. 82. non occidit, neque oritur: nam ſi gignitur, ſubijciatur aliquid primũ oportet, ex quo hoc pacto naſcetur, vt inſit in ipſa, hoc autem eſt ipſius natura. Idem quoq; 7. met: com. 26 & 27. & 23. Subiectum non niſi per accidens fit. Itaq; ſi materia ingenerabilis eſt atq; incorruptibilis, mundus autem ſine materia fieri non poterat: Materiam igitur antequam mundus fieret, præfuiſſe dicere oportet. atqui mundi ſenſibilis res à materia nunquam ſeparantur, neq; materia ab eis. 4. phy. com. 59. Materia non eſt ſeparabilis à corporibus: Mundus ergo erat antequam fieret. Verum quidem eſt materiam phyſica generatione factam non eſſe, ſed emanatione ſimplici productam, ex qua poſt modum fiunt alia, & in ipſam redeunt: Si ſit motiuũ, vel effectiuum, inquit philoſophus 12. met. com. 29. nihil autem operetur, motus non erit: fieri enim poteſt, vt id, quod potentiam habet, omninò non operetur: nulla ergo prorſus erit vtilitas. Si enim non operabitur, motus profectò non erit, nec etiam ſi operabitur: ſubſtantia autem ipſius potentia eſt: non enim perpetuus motus erit. quod autem potentia eſt, id poteſt non eſſe. Quare primum principiũ tale eſſe oportet, vt ſubſtantia ipſius ſit actus per ſuam eſſentiam perpetuus. hunc autem actum actio commitatur. Porrò, cuius actio eſt æterna, effectus quoq; eſt æternus, veluti ſi Sol eſſet æternus, & lumen quoq; Solis eſſet æternum. ſed actio Dei eſt æterna, ſua enim ſubſtantia eſt: ergo effectus eſt æternus 12. meth. 39. Ineſt illi vita, mentis enim operatio vita eſt. illud autem eſt ipſa operatio atque actus: Actus igitur, qui eſt per ſe, illius eſt optima, atq; perpetua vita. Dicemus autem ipſum Deum animal perpetuum optimum eſſe. quare Deo vita, nimirum æuum continuum, atq; perpetuum ineſt: hoc enim eſt ipſe Deus. Vera planè, atq; catholica hæc eſt, quæ à philoſopho depromitur, doctrina. Dei enim actus, ipſius voluptas eſt, intellectio iucundiſſima, quæ per ſe eſt optima, eius profectò operatio, mentis illius eſt. Seipſum ergo intelligendo, ſemper actu agit, & actio illius perpetua, cuius effectus æterna voluptas eſt: non enim aliunde, quam ſeipſo beatus. Etenim ſi operatio diuinæ mentis, vita illius eſt, & voluptas itidem: Deus ergo hæc omnia, quæ nobis alijs ſub nominibus, ob noſtri paruitatem ingenij, tenuitatemq; intellectus innoteſcunt. Quando igitur dicitur, cuius actio æterna, & effectus

2\.

Solutur.

Alia ratio.

Vita Dei.

Reſponſio.

effectus æternus: diuinæ ſanè reſpectu eſſentiæ, vt diximus, verum eſſe dicimus, aliorum verò à Deo, negamus. Dicis, fruſtra eſt agens, quod propria operatione caret, recte quidem diuino, primoq́; agenti hoc conuenire dicimus: nunquam enim ſine propria operatione, ne dum non eſt, ſed neque eſſe poteſt: operatio namq; mentis diuinæ, ipſius vita eſt, Deus autem ſine vita non eſt: neq; ergo ſine propria operatione erit. Dicis, Deus & natura nihil fruſtra faciunt, 3. de anima comment. 45. quòd ſi natura nihil facit fruſtra, inquit, neque neceſſariorum quidquam omittitur &c. Si ab æterno mundi producendi actum perfectiſſimum habens, non produxit, nulla prorſus ſui actus fuiſſet vtilitas, fuiſſetq́; ocioſus: Deo autem ocioſo exiſtente, omnia prorſus eſſent ocioſa. Reſpondeo, non poteſt eſſe ocioſus, cuius actus eſt ſumma per propriam eſſentiam voluptas, cuius intellectio eſt perfecta iucunditas: ipſe enim perpetuò degit, quippe cùm & voluptas ipſius ſit actus, & idcirco vigilia, ſenſus, intellectio iucundiſſima ſunt. Si igitur Deus ſemper ſic ſe habet, vt aliquando nos bene habemus, admirabile quid eſt ipſe, quòd ſi magis & benè ſe habet, magis admirabile eſt profectò: at ſic ſe habet: nunquam ergo ocioſus, qui à propria operatione nunquam ceſſat. vtilitas autem ſuiipſius, eſt actus eius, non enim ex mundi fabrica, aliquam ſibi vtilitatem comparauit, quam prius non habuerit, cùm ſuis propriis diutiùs diues ſit. Nam, ſi ex mundo genito aliquam ſibi vtilitatem nouam accidiſſe dixeris; non erit profectò animal perpetuum atq; optimum: quod enim externis indiget rebus, vt ſit perpetuum, nullo modo perpetuũ, atq; optimũ dici poteſt. Dicis, potentia actiua, per paſſiuam diffinitur 9. meth: 2. quare ſi non eſt potentia paſſiua, actiuam quoq; non eſſe, neceſſarium eſt: ſiquidem ex parte agentis poſſibile nihil eſt, quin etiam ex parte paſſiua poſſibile ſit. proinde omnes formas, in paſſiua potentia materiæ, & actiua primi motoris, Commentator contineri arbitratus eſt. 12. met. 18. & 24. & 8. phyſ. 4. Homo, inquit, generat hominem, inſuper & præter hæc, eſt id, quod omnium primum, omnia mouens. Si itaq; potentia primi motoris æterna eſt, & rerum quoq; creatarum paſſiua ſimiliter. Vera profectò ſunt hæc de agente per motum, non autem de diuino agente, cuius actus eſt æternus, & potentia, actioq; idem. Nam in Deo paſſiuam potentiam, tum corruptiuam, tum etiam perfectiuam inueniri, fas non eſt: diuiniſſimum namq; atq; perfectiſſimum, externa perfectione opus non habet: Proinde voluntas, & intellectus diuinus, actiones perpetuæ ſunt, atq; perfectiſſimæ. Potentia verò actiua, nondum actui coniuncta, tribuenda Deo non eſt, ſua certè potentia, actio ſua eſt. Porrò, potentiam actui vnitam, quæ in aliud principium eſt agendi, Deo concedere licet: potentia autem, quæ non ſolùm ipſius effectus, ſed etiam operationis principium eſt veluti ignis principium eſt caloris, in Deo in eſſe formali, neceſſariò non ponitur: bene verò in ideali, atq; obiectiuo. Nihil planè ſuiipſius principium eſt: diuina autem actio, cùm ſua potentia ſit, idcirco non actionis, ſed facti, Dei potentia dicitur eſſe principium. Quòd ſi opus factum in eſſe formali non adſit, illius reſpectu, æterna minimè appellatur. hunc autem reſpectum connotatum quidam nominant. Cùm ergo dicis, ex parte agentis nihil eſt poſſibile, quin etiam ſit ex parte paſſi, valet quidem hoc in humano, non autẽ in diuino agente, cuius actio nõ eſt accidens, ſed ſubſtantia agentis. Quare, ſi ſubſtantia primi agentis eſt ſimplex, immutabilis 12. meta. 41. à ſenſibilibus ſeparata, quæ tempore non menſuratur. primo cœli. com. 100. quæ illic ſunt, tempore non ſeneſcunt: non eſt dicenda ex potentia aliquando in actum migrare; ita profectò hoc abſurdum eſt, ac ſi aliquis diceret, primum agens diuinum, de ſua ſubſtantia, in ſuam ſubſtantiam mutari, quod reuera, nedum Theologi, ſed philoſophi etiam deteſtantur. Materiæ præterea, ſi præſto non ſit in eſſe formali potentia paſſiua, in ideali, atq; obiectiuo primi inuenitur agentis, in quo res præſtantiùs, quam in ſeipſis eſſe habere cenſetur: quàm ob rem, quod ſupra, philoſopho teſtante, 12. met: com. 29. didicimus, quòd potentia eſt, id poteſt non eſſe, primo, diuinoq́;, nullo modo, ſi rectè philoſophamur, tribuitur agẽti Nam intellectus poſſibi-

Obiectio.

Deus nunquã eſt ocioſus.

Deus ſeipſo beatus.

Obiectio.

Soluitur.

An in Deo ſit potentia.

Actio diuini agentis eſt ſua ſubſtantia.

lis eſt

lis eſt in pura potentia,paſſiua ad ſpeciem intelligibilem,& tamen non eſt corruptibilis:
3. de anima,Com.3. formæ ſuſceptiuum eſſe opus, & potentia talem, & 5. quò fit, vt neq;
Intellectus ſpeculatiuus. vlla ſit ipſius natura; niſi ea ſolum, quæ poſſibilis eſt. Intellectus autem ſpeculatiuus, ſe-
cundum Commentatorem, quia caret materia, eſt incorruptibilis: omnia enim quæ ſine
materia ſunt,incorruptibilia reputantur. 12. met: com. 33. Quoniam igitur vnicuiq; con-
uenit agere ſecundum quod eſt in actu,vt 9. met: dicitur: potentia autem actiua, id eſt,
ſecundum quod competit alicui agere: quod ergo in actu eſt perfectiſſimo; perfectiſſi-
Obiectio. mam quoq; potentiam talem habere,neceſſarium eſt. Arguis iterum, ordo primi moto-
ris,atq; ipſius inclinatio ad motum, ipſius ſubſtantia eſt: ſemper ergo mouet,ſicuti ſem-
Solutio. per eſt. Soluitur,licet in Deo, in quo non niſi Deus eſt, idem ordo,& eius ſubſtantia,non
tamen modus idem,nec connotata, atq; ſubiecta eadem: quando ergo obiicis: ſubſtantia
diuina ab æterno fuit,voluntas quoq; mundum mouendi eſt ipſius ſubſtantia: ergo ab æ-
terno fuit: fallaciam incidis accidentis, dum idem ſubiecto, & accidenti ineſſe putas:
quod falſum eſt.

Quaestionis tertiae. Cap. I.

An Deus agat ex neceſſitate naturæ ſecundum philoſophum.

Pro huius quæſtionis intellectu, ſciendum quoſdam ſic arguere 12. met: com.
38. Si quippiam igitur mouetur,aliter ſeſe habere poteſt, quare ſi latio pri-
ma,actus eſſet, quo mouetur hoc ipſo ratione loci,etſi non ſubſtantiæ ratio-
Quod Deus agat ex neceſſitate. ne aliter ſeſe habere. Cùm autem ſit quippiam mouens immobile, atq; actu,
id,vt aliter ſeſe habeat nullo pacto fieri poteſt. Quare primus motus,ratio-
ne finis,non autem violentiæ,neceſſarius eſt.Quòd ſi ita motus ſe habeat,ſubſtantia,à qua
talis motus dependet, quum ad huiuſmodi motum, aliter ſe habere non poſſit, naturæ
2. omninò neceſſitate mouetur. Amplius,motus æternus,ſine æterno eſſe motore non poteſt:
cùm autem fieri non poteſt,vt non ſit motus æternus 8. phy. com:7. Nam ſi quædam ſunt
mobilia,quædam motiua, & interdum eſt actu quid primum mouens, & aliquid quod
mouetur interdũ nihil,ſed quieſcit,hoc priùs mutetur oportet.erit enim aliquid cauſa pro
fectò quietis: quies enim eſt priuatio motus. Igitur,ante primam mutationem, mutatio
Contradictio Ariſt. prior erit, & motorem æterno motu mouere,neceſſarium eſt. Dubium autem eſt,an iſta
fuerit philoſophi ſententia,ne ſi ita ſenſiſſe dixerimus,ſui quodammodo oblitus fuiſſe vi-
deatur. Septimo namq; politicorum,Deum ſeipſo ſolo beatum eſſe demonſtrat: non ergo
naturæ neceſſitate adactus, mundum ab æterno mouet, ſuam quaſi inde perfectionem
Quod Deus non agat ex neceſſitate. conſequuturus. Quæ enim ratione prædita ſunt,atq; naturæ neceſſitate mouentur; ea pro-
fectò,motu illo naturali,ſuum finem,perfectionemq́;,mouendo inquirunt. Sic homo, na-
3. turæ neceſſitate mouetur,ad felicitatem capeſcendam: Deus autem ad ſeipſum. Adhuc,
ſi diuinum,primumq́; agens,ab æterno mundum & producit, & mouet, idq; naturæ ne-
ceſſitate: non erit plane ſimpliciter neceſſarium: nam mundo non exiſtente, ipſum quoq;
non exiſteret. Habens certè neceſſariam habitudinem ad aliquid, ſi illa deſit, etiam il-
lud deeſſe,neceſſarium eſt. veluti, ſi ſplendor,ac Solis lumen non eſſent, ipſum quoq; So-
4. lem non fore,aut non eſſe diceremus. Amplius, agens ex naturæ neceſſitate, ſecundum
vltimum ſuæ potentiæ agit: Si Deus ergo neceſſariò influit, atque agit in hæc inferiora:
nullum prorſus in hoc mundo malum inueniretur: ſuam enim omnibus, ita bonitatem cõ-
municaret,cùm ageret ſecundum vltimum ſuæ potentiæ,vt nulli malo locus nõ eſſet:quod
profectò veritati apertè repugnat. Entia ergo à Deo,altiori quodam modo,quàm naturæ
aut hu-

aut humana voluntas ſit, procedunt, atq; emanant. Actus profectò diuinus, qui vtiq; à
ſolo Deo cognoſcitur, non eo quippe quo noſtræ voluntatis modo actus procedit, ſed quàm
nobiliſſimo, atq; diuiniſſimo: quemadmodum diſpu: 11. in ſolutione primi dubij contra
Algazelem clariſſimè dicitur. Sed dices, in omni entis differentia, neceſſarium, præſtan- Obiectiones.
tius eſt contingenti: in ente enim per ſe, perfectius eſt: cùm autem primum ens ſit per- 1.
fectiſſimum, perfectiſſimam planè entis differentiam habet: neceſſariò ergo, & non cõ-
tingenter cauſat. Adhuc, cauſans ex naturæ neceſſitate, plures entis differentias produ- 2.
cit, ergo perfectius: producit enim poſſibile, & neceſſarium. ſed agens voluntarium, ens
tantùm contingens; quod autem perfectiſſimum eſt, Deo tribuere debemus: ergo. Am- 3.
plius, aliqua planè cauſa, neceſſariò cauſat: prima igitur ſimiliter in eſſentialiter ſanè or-
dinatis, poſterius neceſſitatem non habet, niſi prius habuerit: ſed aliqua cauſarum, ne-
ceſſariò effectum inducit, vtpote ignis calorem, & aqua frigiditatem: prima igitur cau- Soluuntur.
ſa naturæ neceſſitate mundum mouet, & ab æterno mouit. Soluuntur: Verum quidem eſt, 1.
neceſſarium, contingenti præſtantius eſſe, eſſeq; entis perfectiorem conditionem, modò
illi ſit enti compoſſibilis: atqui poſterius, talem non habet ad primum agens neceſſita-
tem, poteſt enim ſine aliquo conſiſtere cauſato, propterea conſequentia meritò negatur.
Ad aliam, ens, quod fieri poteſt, poſſibilem, & non neceſſariam differentiam habet: eò 2.
enim quò fieri poteſt, defectus, & non neceſſarij rationẽ ſubit. Quare poſſe huiuſmodi cau-
ſare entis differentias, nullam innuit cauſæ perfectionem cauſantis. ſi enim naturæ neceſ-
ſitate res produceret, neceſſaria ſola, & non contingentia produceret. Ad vltimum, ſe- 3.
cundum quid, non autem ſimpliciter ſecundum cauſam, cauſare dicimus: non enim cau-
ſat, niſi prima, eius cauſatum concauſante, idq; naturaliter prius, quàm proxima cauſa.
Sed prima contingenter cauſat, & ſecunda ſimiliter, quæ à primæ cauſæ ordine, rationé-
que dependet. Hæc ſunt, quæ à quibuſdam obiiciuntur. Porrò, Auicenna ens diuidit in ne- Auicenna ens diuidit.
ceſſarium, & poſſibile: neceſſarium autem vnum eſſe dicit, quod profectò per ſe exiſtens,
atq; independens, omnium principium eſt. de hoc autem 2. ſuæ met. cap. 2. & 3. loquitur,
poſſibile verò eſſe dicit omne productum, quod ſine producente eſſe non habet. ſic 9. met.
cap. 4. Auer. autem 12 met. com. 41. duplex quidem neceſſarium eſſe affirmat, & al- Auerr. ponit duplex neceſſarium.
terum planè ex ſe, alterum autem ex alio, id eſt, ex motore. Motus enim quia contrariam
habet quietem, defectum ſubire poteſt. 9. Met. com. 17. Non eſt timendum, quòd cœlum
quieſcat: timor autem circa poſſibilia, non autem circa neceſſaria verſatur: quapropter
ſemper agit Sol, inquit, & Stellæ, & totum cœlum, & non eſt timendum, vt quandoque
ſtent. Neq; laborant id agentia, non enim ineſt potentia contradictionis ipſis, vt corru-
ptibilibus motus, vt laborioſa ſit continuatio motus. In ſubſtantia autem nihil neceſſariũ
ex alio, ex ſe verò poſſibile eſſe dicit: Tunc, inquit, natura contingens in neceſſarium ver-
teretur. Sed repugnat vnum oppoſitum in aliud tranſmutari. Cœlum ergò, atq; intelli-
gentiæ, quoniam contrarium non habent, apud Auerroem ſunt entia neceſſaria: non enim
habent principium intrinſecum corrumpendi, qua quidem ratione entia nec nominan-
tur: quia tamen hoc non habent primò per ſe, atq; per eorum eſſentiam; idcirco neceſſa-
ria per ſe dici non poſſunt.

CAP. II.

An creatio ſecundum philoſophum, aliquo modo probetur.

QVi mundum in tempore creatum eſſe dixerunt, ij profectò, creationem cum
nouitate eſſendi conſtituunt: prius enim duratione habuit non eſſe huiuſmo-
di: ergo creatio ſine nouitate eſſendi fieri non potuit. Qui verò natura tantùm,

non autem duratione,res productas, non eſſe habuiſſe affirmant, nullatenus egent tali-
Creatio ſecũdum philoſophum conceditur. opere eſſendi nouitate. Ceterũ,ſi Deus omnium eſt,ſecundum philoſophum, cauſa productiua intelligentias ab eo productas eſſe, neceſſarium eſt: Licet enim, vt ipſe dicit, res ſint æternæ,atq; ideo careant nouitate eſſendi: ſunt tamen à Deo productæ, alioqui non omnium verè cauſa productiua diceretur.
1. Quòd ſi dixerimus, intelligentias Deum produxiſſe,eaſdem quoq; creaſſe dicere compellimur: ſunt enim abſq; materia 12. met. com. 29. Has igitur,inquit,ſubſtantias materiæ expertes eſſe oportet: omne autem, quod ſine materia fabricatur,creari profectò dicimus.
2. Amplius,anima humana eſt forma corporis, quæ ante corpus non producitur, 12. met. 16. mouentes igitur cauſæ antecedunt: at hæ, quæ ſunt,vt ratio cauſæ, ſimul ſunt: anima autem non producitur, ſicut cæteræ de potentia materiæ,alioqui ſecundum philoſophum,vt poſtea dicemus, corruptionis expers
Humanę animę immortalitas. nullo modo eſſet reputanda: ſit ergo cum corpore ſine materiali principio. quicquid autem ita conditur; creatum, cum nouitate eſſendi, non immeritò appellatur: Cauſa agens, inquit,præcedit, non cauſa formalis; ſed ſimul eſt cum eo,cuius eſt forma: cùm enim homo eſt ſanus, tunc & ſanitas eſt, figura etiam æneæ pilæ, & ipſa ænea pila ſunt ſimul. Si verò eſt,& poſterius quippiam permanet cõſiderare oportet. In quibuſdam autem nihil prohibet,veluti ſi anima talis ſit,non omnis,ſed mens ipſa: vt autem omnis permaneat fieri non poteſt: Anima igitur, & forma corporis, & immortalis eſt, quippe,quæ poſt corpus permaneat. Hanc autem rei veritatem 3 de anima.com 20. latiùs, clariusq; proſequitur. Cùm autem terminus generationis formalis,forma ſubſtantialis, per generationem ac uiſibilis eſſe dicatur: forma autem hominis,anima intellectiua ſit,per generatio-
Homo generat hominẽ. nem nequaquam acquirenda; non video,quonam modo verum dicant, qui hominem generare hominem aſſeuerant: homo enim animam intellectiuam effectiuè minimè producit; nec aliquam cum anima intellectiua formam conſiſtentem. Quidam ita veritatem tetigiſſe ſe putant,dum dicunt hominem generare hominem,quia ſufficientes in materia pro animæ intellectiuæ acquiſitione, diſpoſitiones inducit. Iſtorum autem non omnibus pro-
An homo generet hominem. batur ſententia,cùm tales diſpoſitiones accidentia ſint: hominis autem actiua generatio ad accidentia non terminatur. Alij, hominem generare hominem dicunt,quippe,qui ſua actione,hominem genitum, ad formam, ſuæ ſimilem poſſidendam inducit: atq; ita,etſi animam intellectiuam, ſecundum ſubſtantiam non attingat, ſecundùm vnionem autem attingit, quod pro vniuoca hominis conſeruanda generatione ſufficere putant. Itaq; rationalis anima,cùm ſit forma ſimplex,materiæ potentiam,non præſupponit, ex qua, virtute naturalis agentis extrahatur,ſed materiam,in qua recipiatur: hoc autem, quoniam
Simplicia creantur: cõpoſita gignũtur philoſopho probatur, creationem eum conceſſiſſe, credendum eſt. Omnia ſiquidem ſimplicia creari,compoſita verò gigni putauit. Quemadmodũ enim formæ artificiales, materiam,in qua recipiendæ ſunt,nõ ex qua educendæ,præſupponunt; ita etiam formæ ſimplices ſubſtantiales,materia carentes: entia profectò naturalia, in quibus tales formæ recipiantur,nec inclinandi,nec contradicendi aptitudinem, talium reſpectu formarum
Animæ origo vocatur acceſſus,& Dei iuſſus. habent. Hanc autem animæ creationem, acceſſum interdum philoſophus nominat; accedere enim mentem de foris dixit,in lib. de generatione animalium: nunc verò, Dei iuſſum. in lib. de proprietatibus elementorum: Spiritum vitæ Dei iuſſu venire: aliquando dependentiam appellauit 12. met. 29. Deus eſt animal, inquit, æternum, à quo cœlum,& tota
Anima diuinus effectus. natura dependet: in lib. de bona fortuna,effectum diuinum à Deo omnem venire exiſtimauit. Cũ aũt anima intellectiua diuinus effectus ſit,à Deo venire firmiſſimè conſtat: nõ
Anima ex nihilo fit. enim alicui conuenit creaturæ animæ creatio: Propria certè virtute,cauſa ſecunda, ſine primæ concurſu agit nihil. Quòd ſi in primæ cauſæ virtute,ſecunda cauſa animam creat; nõ ipſa,ſed prima creatrix appellatur: ex nihilo igitur ſecundũ philoſoph. anima creatur, nam ſi,vt dicit Themiſtius primo de anima,vnà cum totius animati productione generatur ſeu producitur, veluti pars producti; deficiente producto, ipſa quoq; deficeret,quod

planè

planè aduerſatur philoſopho 12. met. 17. eam poſt corpus manere aſſerenti. Quocirca in eodem temporis inſtanti, eſt anima creationis terminus, quo per ſe ſubſiſtit: generationis verò extrinſecus, ſubſiſtit certè ſubſiſtentia totius: Prius tamen, ordine quodam per ſe ſubſiſtens, quam pars intelligitur ſubſiſtentiū. huic autē ſuffragatur ſententiæ, authoritas philoſophi 1 phyſ. com. 76. Si autem, inquit, aliquod debet fieri animal non ſecundum accidens, ex non animali erit: Si generatio eſſet poßibilis, ait Commentator, animalis ſimpliciter; tunc eſſet neceſſe, vt ex non animali ſimpliciter generaretur. Quare, ſi ens ſimpliciter fieret, ex non ente ſimpliciter, id eſt, ex nihilo fieret. ens autem ſimpliciter à deo fieri, ex philoſopho ſatis colligitur: nam ens totum, nempe ſecundum totam eſſentiam ſuam Deum producere dicit, & non formam tantùm, quam agens naturale inducere ſolet.

Anima rationalis non fuit ab æterno.

Anima autem rationalis, quia ea producitur ratione, vt corpus informet: corpus verò ab
æterno non fuit; ideo ab æterno illam fuiſſe productā, non eſt neceſſe. Inſuper, ſine agente 2.
naturali non producitur: quod etſi animæ ſubſtantiam attingere nequeat, ſine illo tamen non creatur, quòad integrum quoddam, id eſt, hominem producendum. Creationem ergo apud philoſophum, quæ ſubſtantiarum eſt immaterialiū, inueniri dicimus. Libro ſexto Pymandri de anima humana plurima ſcripſi.

CAP. III.

Deus eſt omnium rerum cauſa effectiua ſecundum philoſophum.

Ariſt.

Omnia effectiuè à deo dependent.

DEus eſt ſempiternum animal, ex quo Cœlum, & natura dependet, inquit Philoſophus 12. met. 38. quicquid igitur extra Deum eſt, ab ipſo eſſentialiter dependet. ſi autem ita dependeat, & cauſatur etiam. Porrò, non cauſaretur, niſi etiam effectiuè ab eo produceretur. Quòd ſi aliquod ens inueniretur, à Deo nullam planè dependentiam habens, illud ſanè ad vniuerſi ordinem non pertineret: vniuerſa ſiquidem entia ad omnium principem vnitatem, ordinēq; eſſentialem habere conteſtatur 12. met. 51. com. ad vnum quidem enim omnia ordinata
ſunt, inquit. Omne autem talem habens eſſentialem ordinem, & cauſalitatis ſuæ rationem 1.
inde etiam habet, alioqui ſine primo conſiſteret, atq; ita, ab illo nullatenus dependeret.
non n. repugnat eſſe abſq; eo, quod ſua cauſa non eſſe dignoſcitur. Amplius, habens cau- 2.
ſam finalem, pariter etiam efficientem habet, nam finis cauſalitas eſt, cuius gratia aliquid fit. Sed omne ens, præter primum, cauſam finalem habet 12. met. 51. efficientem ergo habere, neceſſarium eſt: ſi autem ſint entia inproducta, non ergo omnia cauſam finalem
haberent, quod apertè Philoſopho aduerſatur. Impoßibile præterea eſt, quòd rerum or- 3.
dinem Deus produxerit, entia vniuerſi non producendo. Item 12. met. com. 25. eadē ſunt 4.
prima principia omnium: ad vnum enim primum principium agens deueniendum eſt, quod eſt ſubſtantia, à quo producuntur accidentia omnia: Vna eſt igitur ſubſtantia omnium cauſa effectiua ſubſtantiarum, & ex conſequenti, omnium etiam accidentium. vna certè eſt prima ſubſtantia, quæ mouet, vt deſideratum. 12. met. com 35. Effectiuè igitur mouet: nam balneum in mente ſecundum Commentatorem 12. met. 43. effectiuè mouere
putauit. Adhuc, ars communis, ſubſeruientes ſibi artes effectiuè producit, & cauſat, vt 5.
militaris, equeſtrem, & frenatiuam: ſed ſecundæ intelligentiæ, ad primam, veluti artes ſpeciales referuntur, autore Commentatore 12. com. 44. Habitudo, inquit, aliarum intelligentiarum ad primam, eſt habitudo artium ſpecialium ad communem, ergo &c.
Iterum 8. phy. com. 15. Trigonus, inquit, ſemper habet duobus rectis æquales angulos, 6.
ſed tamen eſt perpetuitatis huiuſmodi altera cauſa. intelligentiæ igitur, atq; corpora Cœleſtia, cùm, iuxta ipſius ſententiam, æterna ſint, habent nihilominus cauſam ſui eſſe, nem-

pè primum agens. Sed dicis, Philoſophum de complexis ibi locutum fuiſſe, ideo de illo
Obiectio. complexo demonſtrabili, exemplum poſuiſſe, modò, de incomplexis æternis, vt puta, de
Reſponſio. Cœlo, & intelligentijs, loquimur. Sed hoc non tangit Philoſophi mentem: ipſe enim Em-
pedoclem reprehendit non aſſignantem cauſam. quare lis, & amicitia æqualibus tempo-
ribus alternatim motum cauſarent, nec excuſatione dignus reputatur, ob id certè, quòd
ſempiternorum cauſam non eſſe aſſignandam putauerit: nam quædam ſunt æterna, quo-
Si æternã habeant cauſam ſui eſſe. rum tamen altera cauſa eſt. Si itaq; Philoſophus de incomplexo æterno non loqueretur,
non rectè Empedoclem argueret: negaret profectò hanc conſequentiam: Complexum
æternum habet cauſam, ergo & incomplexum. Nec de cauſa finali intelligi poteſt, nam
complexum, quod eſt demonſtrationis concluſio, vtpote trigonum habere tres, cauſam
habet effectiuam: præmiſſæ namque, ex quibus concluſio deducitur, officio funguntur
cauſæ efficientis. Philoſophum ergo de cauſa effectiua rei incomplexæ, & non tantum
Obiectio. complexæ, loqui manifeſtum eſt. Iterum inſtas. Æternum ſemper eſt, non ergo cauſa o-
pus habet ad eſſe ipſum deducente. quare 8. phy. 15. de æterno loquitur ſucceſſiuo, nem-
pè de motu, qui ſine motore fieri non poteſt: qui certè cauſam habet effectiuam, intelli-
Reſponſio. gentiam ſcilicet æternam mouentẽ. Dico verũ ſanè eſſe, motus, qui interpollatè fit, cauſam
Philoſophum ſcire velle, verba tamen ipſius, cùm vniuerſaliter proferantur, ad ſucceſſi-
uum, atq; permanens æternum diſtribui poſſunt: de triangulo autem exemplum adducit,
2. quem in permanentium, non autem ſucceſſiuorum numero computari conſtat: Æterna i-
gitur incomplexa, cauſam, ex his quæ diximus, habere effectiuam, manifeſtum eſt. Am-
plius, primum in vno quoq; genere, eſt cauſa omnium, quæ ſunt ſub illo genere, veluti ignis,
cuiuslibet calidi cauſa eſt. 2. met. com. 4. primum autem ens, eſt perfectiſſimum. 12.
met. com. 37. & primum vnum, com. vlti. eiuſdem libri. cuiuſlibet ergo cauſa eſt effecti-
Obiectio. ua, eſſe, vnitatemq; habentis. Dicis, quamuis Deus ſit omnium entium maximum, non ta-
Reſponſio. men omnium eſt cauſa effectiua. ſed hoc philoſophi doctrinam non ſapit: etenim pri-
mum ens, primo quidem calido comparat: ſed primum calidum, omnis caloris cauſa eſt
effectiua; idem etiam primo enti conueniat, neceſſe eſt, alioqui vana eſſet comparatio.
2. Ad huc 5. met. cap. de neceſſario. Horum quidem, inquit, altera cauſa eſſendi neceſſaria,
horum autem nulla, ſed propter hæc alia ſunt ex neceſſitate. Omne autem ens neceſſari-
um eſt incorruptibile: cœlum igitur, atq; intelligentiæ, cùm ſint entia incorruptibilia,
cauſam aliquam habent, quæ profectò Deus eſt benedictus. Porrò, quamuis de comple-
xo neceſſario ibi loqui videatur, non propterea in aliũ ſenſum detorquenda eſt philoſophi
ſententia, quaſi de incomplexo loqui voluerit: ſic enim diſputando vtrumq; contexuit.
Primum neceſſarium. Quare primum, inquit, & propriè neceſſarium quidem ſimplex eſt: quod planè primum
agens eſſe, paſſim ab omnibus admittitur. Neq; trahendum eſt ad illud primum ſimplex,
complexum ſcilicet, impoſſibile eſt idem ſimul eſſe, & non eſſe: nam ſi primum, inquit,
per ſe neceſſarium ſimplex non eſſet, contingeret aliter ſe habere: compoſitum enim eſ-
Commentator. ſet, atque ita neceſſarium nequaquam eſſet appellandum. Suffragatur autem nobis com-
mentator, ſic verba philoſophi librando: Si tale, ait, neceſſarium per ſe non eſſet ſimplex,
eſſet compoſitum ex materia & forma, & per conſequens multis certè modis ſua ſubſtan-
tia mutaretur: de primo ergo principio incomplexo loqui philoſophum, atq; Commenta-
Obiectio. torem, clariſſimè patet. Dicis non valere conſequentiam, neceſſarium incomplexum ha-
Reſponſio. bet cauſam, igitur cauſam habet efficientem: Soluitur, Imò optimè ſequitur, non enim in-
telligentiæ cauſam habent materialem, quippe, quæ ſine materia ſunt 12. met. 30. com.
neq; formalem, formæ enim forma non eſt. ſi verò finalem, & efficientem habeant, ne-
3 ceſſarium eſt. Sunt igitur aliqua entia neceſſaria, vtpote intelligentiæ, quæ cauſam ha-
bent ſui eſſe, atq; vnitatis, efficientem, id eſt, primum ens.

CAP. IIII.

Si com-

Si Commentator idem ſenſerit.

QVod maximè eſt, vt diximus, cauſa eſt entitatis in cæteris. 2. met. comm. 4. 1.
ſed Deus, eſt maximum ens : omnium ergo eſt entium cauſa effectiua. Ne-
que de cauſa finali tantùm intelligi debet : nam 12. met: comme. 36. & 44.
quodlibet à materia ſeparatum, cuiuscunq; eſt finale principium, & efficiens
quoq; ſit, neceſſarium eſt. Ex immaterialitate autem rei, cauſalitatem quidem effecti-
uam, reſpectu effectus eiuſdem finalem concomitari, Commentator eodem in commen-
to, apertè demonſtrauit. Suffragatur huic quidem ſententiæ comment. de ſubſtantia or-
bis cap. 2. Cœlum, inquit, eget intelligentia, non ſolùm mouente, ſed largiente in ſua ſub-
ſtantia permanentiam æternam : & de intelligentiis ſimile eſt iudicium. Finis, inquit, ſi-
gnificat agens ſignificatione neceſſaria. 12. met. com. 44. Modum productionis ponens,
Auicennam reprehendit dicentem Deum per modum naturæ intelligentias cauſare. Sic
etiam 2. met. comm. 4 Omnia non acquirunt, inquit, eſſe, & veritatem, niſi à prima cau-
ſa : Vniuerſi itaq; Deus cauſa eſt effectiua, finalis, & formalis. Tertia præterea diſput.
libri deſtru. deſtru. contra Algazelem, in ſolutione dubij 18. mundum eſſe Dei effectũ,
oſtendit, & in ſeparatis à materia illa tria, vnum eſſe. Omne, inquit, dans formam ali- 2.
cui, dat illi eſſe, & eſt illius efficiens : ſed primus motor, mundo formam tribuit : illius
igitur eſt efficiens. Idem 12. met. comm. 44. & 2. cœli, comm. 58. & alibi pluries ſen-
tire videtur. Omnia, inquit, agentia reducuntur ad ipſum, & agunt, & ſunt participati-
one primi entis, vt 2. met. com. 4. conſtat : ad vnum ergo, quod per eſſentiam cauſa eſt
cæterorum, reducenda ſunt omnia. Prima cauſa omnium entium, ait, eſt magis digna &
in eſſe, & in veritate, quàm omnia entia : omnia enim entia non acquirunt eſſe, & verita-
tem, niſi ab iſta cauſa. hæc quidem Auer. 2. met. comm. 4. Semper exiſtentium princi-
pia (ait philoſophus ibidem) ſemper eſſe veriſſima neceſſe eſt, non enim quandoq; vera,
quandoq; non. nec illis cauſa aliquid eſt vt ſint, ſed illa aliis. Philoſophus (inquit Auer.)
innuit per hoc, diſpoſitionem principiorum corporum cœleſtium. Explodenda eſt autem
illorum ſententia, qui de principiis ſcientiarum philoſophum hæc dixiſſe putarunt : te-
xtus [illegible]m clarus eſt, prauas omninò interpretationes abijciens. Principia autem appel-
lauit, quia & ſi vnum tantùm ſit principium improductum, ſecundum rem, ratione au-
tem eſt multiplex, quemadmodum Auer. in lib. deſtru. affirmat : Primum, inquit, prin-
cipium, omnium iſtorum principiorum, eſt principium efficiens, formale, atque finale :
nam forma, atq; finis idem ſunt in hoc entium genere, dans ſiquidem finem, dat etiã for- 3.
mam, atq; efficiens. Amplius lib. deſtruct. quæſt. 3. in modo 2. Si mundus, inquit, eſſet
æternus ex ſe, & exiſtens, non ſecundum quòd mobilis : nam omnis motus conſtitutus ex
partibus, nouus eſt, id eſt, factus, non haberet efficiens. Si autem, per diſpoſitionem, qua
eſt in factione, vel creatione, æternus eſt, tunc dans, vel iſtius cauſa factionis æternæ,
efficiens magis diceretur, quàm factionis æternæ cauſa: mundus igitur à Deo factus eſt,
ſecundũ Commentatorem. Adhuc, de ſubſtantia orbis cap. 2. Et non eſt dubium, inquit,
quòd agens ipſum, eſt mouens ipſum : quod enim mouet ipſum motu proprio, eſt illud, 4.
quod ei largitur diſpoſitiones, per quas acquirit motum propriũ. Debes ergo ſcire, quòd
iſtud corpus cœleſte non indiget virtute mouente in̄ loco tantùm, ſed largiente in ſe, &
in ſua ſubſtantia permanentiam æternam : quoniam & ſi ſit ſimplex, & non habeat prin-
cipium ad corruptionem, tamen eſt finitæ actionis virtus neceſſariò ; quia finitarum di-
menſionum eſt, & terminatum à ſuperficie continente ipſum. His autem, atq; ſimilibus,
nonnullæ eiuſdem aduerſantur ſententiæ, quæ in 8. phyſ. & 12. met. comm. 41. habentur:
ibi enim diſputans contra Alexandrum, cœlum ab altero, eſſe perpetuum non habere,
diſputauit. Quare ſuis in verbis, ſibi ipſi conſtare non videtur, ideóq; incertus, atq; con-
fuſus eſſe iudicatur in huius rei inquiſitione.

Rationes Auer. quæ oſtendũt Deum eſſe omnium cauſam effectiuã.

Omnia entia habent eſſe à prima cauſa.

Quod Deus ſit cauſa effectiua omniũ, aperte Auerroes oſtendit.

CAP. V.

Auicennæ poſitio.

Intelligentiarũ productio.

ARbitratus eſt Auicenna, quòd Deus, ſeipſum intelligendo, primam produxerit intelligentiam, quæ ſanè producta, Deum intelligendo, ſecundam intelligentiam produxit. ſecundum autem id, quod de actualitate habet, ſeipſam intelligendo, primi orbis animam: at ſecundum id, quod habet de potentialitate, primum orbem produxit. hoc idem ſecundam intelligentiam facere aſſeruit, ad vltimam vſq;, quæ actiuorum præſidet ſphæræ, atq; paſſiuorum: Vnũ ergo tantùm à Deo immediatè procedere aiebat: Quam ob cauſam à Commentatore iuſtè repræhenditur. Non, inquit, 12. com. 44. illic eſt prouentus, neq; conſequutio, neq; actio; ita, vt vnam actionem, vnum ſequi agens, neceſſarium ſit. Deſcribit autem veræ productionis modum dicendo: tantùm enim eſt, illic cauſa, & cauſatum, ſecundũ quod dicimus intellectum eſſe intelligentis. Porrò, Albertus Magnus 12. met. de his differens, ita loquitur: Sunt, inquit, intelligentiæ eſſentialiter opifices: in artibus talis ordo habetur, quòd ars communis, atq; principalis, ſubſeruientibus artibus & exemplar eſt, & efficiens cauſa: Omnes enim inferiores artifices, dum artem intuentur principalem, atq; communem, ad illius imitationis exemplar, ſuas proportionabiliter operationes, formare ſtudent. Deus autem, cùm ſit ars prima, & communiſſima, omnibus artificibus .i. intelligentiis, ſeſe imitandum ingerit. Igitur, vt ſic imitandus, per motum talem, qualis eſt motus Saturni, eiuſdem intelligentiæ artem cauſat: & ſic conſequenter cæteras, non ſolùm exemplariter, verùmetiam effectiuè, totaliterq; cauſat intelligentias. hoc autem, vniuerſalis ars humana præſtare non valet; niſi enim concurrat lumen intellectus agentis, in alterius intellectu fieri non poteſt. Si namq; ars vniuerſalis, à materia prorſus ſepararetur, atq; per ſe ſubſiſteret, poſſet vtiq; artes, ſui imitatrices, effectiuè producere: proinde ars diuina, cùm ab omni prorſus materia ſit immunis, coagente non eget externo, ſed intelligendo ſeipſam, vt pluribus certè imitabilem modis, particulares orbium artes motiuas tanquam propriorum inſtrumentorum produxit. Cæterùm, huiuſmodi artes, nedum formas intelligibiles, verùmetiam intelligentes eſſe, neceſſe eſt: non enim in aliquo receptæ coaleſcunt, ſed per ſeipſas ſubſiſtunt. Omnis profectò res immaterialis, ſi eſt ſubſiſtens, eſt intelligens. 3. de anima comm. 16. Deus autem, quoniam multarum eſt productor, ſeu inſtitutor artium: intelligentiarum quoq; eſſe, neceſſarium eſt, quæ artes ſunt, per ſe ſubſiſtentes. Ars enim communis intellecta, eſt cauſa artificis intelligentis ſubſeruiens. Non eſt planè impoſſibile, vt id, quod eſt per ſe intelligentia, & intellectum, plurium ſit cauſa entium, quatenus varijs ſanè modis, ex eo intelliguntur. Aliud namq; eſt, quod concipit de primo motore, motor orbis Iouis, & aliud, quod concipit motor orbis Saturni. Eſt reuera inter intelligentias proportio ab ipſo Commentatore aſſignata. 12. met. comm. 44. vt paulò antè diximus. Habitudo, inquit, intelligentiarum aliarum ad primam, eſt habitudo artium ſpecialium ad communem: ita, quòd ſicut artes ſpeciales perficiuntur, & cauſantur à communi in humanis; ita proportionabiliter, aliæ intelligentiæ, à prima, & perficiuntur, & cauſantur.

Auerroes rep̄hendit Auicē nam.

Albertus Magnus.

Deus eſt ars prima.

Intelligentiæ ſunt artes intelligentes.

CAP. VI.

Rationes atque argumenta contraria.

Quod deus nõ ſit omniũ cauſa effectiua.

COnſueuerunt aliqui contra prædicta ſic arguere, atque rationibus pugnare. Quæcunq; effectiuè, ab aliquo dependent, ab illo vtique & eſſe, & ordinem habent: ſed intelligentiæ, quæ ſunt corporum principia cœleſtium, eſſe ab alio non habent, quemadmodum Philoſophus, 2. met. comm. 4. teſtatur: Nec

illis,

 De mund- principioi

illis, inquit, cauſa aliqua eſt, vt ſint, ſed illa aliis: intelligentiæ igitur effectiuè à Deo non
dependent. Aiunt quidam, agens, quod de potentia materiæ ſuum non educit effectum,
propriè efficiens non appellari: proinde reſpectu quidem intelligentiarum, quæ ex ma-
teria non producuntur, primum agens, efficiens non dicitur: quatenus verò ex ſe eſſe
non habent, ſed à primo agente, extenſo certè nomine, efficiens nominatur: dixerat enim,
maximum entium, omnis entis cauſam eſſe. Sed ſi ita res ſe habeat apud philoſophum, Si intelligentię habeāt cauſam effectiuā ſui eſſe.
omnis profectò efficientia, phyſica dicenda eſt, quæ potentia eget ſubiectiua. Verùm non
eſt difficilè apud philoſophum, efficientiam inuenire methaphyſicam, ſine motu, muta-
tioneq; methaphyſica acquiſitam: Potentia (inquit 9. met. tex: 1.) & actus, ſunt in plus,
quàm eorum, quæ dicuntur ſecundum motum ſolùm: intelligentiæ igitur, quamuis ex po-
tentia materiæ, per motum phyſicum productæ non ſint; eſſe tamen habent à primo a-
gente, à quo productæ ſunt. Quòd ſi dantur plura principia inproducta, in eodem pla- Exponitur locus Ariſt. obſcurus. 2. met. comm 4.
nè textu philoſophus contra ſeipſum pugnare videbitur. Vnumquodq; verò, inquit, ma-
ximè ipſum dicitur aliorum &c. de prima cauſa loquitur, ait Commentator, à qua om-
nia entia acquirunt eſſe, & veritatem. Itaq; principia ſemper exiſtentium, id eſt, intel-
ligentiæ, non habent aliquam cauſam, vt ſint aliquo tempore, & aliquo non, vel non ha-
bent aliquam cauſam, vt ſint mobilia, ſed cauſa ſunt aliis, vt moueantur. Sed meliùs eſt,
ſicuti paulò antè annotauimus, vt pluralis, pro ſingulari intelligatur: principia, id eſt,
principium, id eſt, Deus, ſemper exiſtentium, nempe, & intelligentiarum, & ipſorum
orbium, à nullo cauſam habet vt ſit; ſed ipſe, vt alia ſint, principium eſt. Sed iterum ar- Obiectiones.
gues. Omne agens aliquid, per motum illud agit, teſte philoſopho 1. de gen. com. 45. ſed 1.
agens non poteſt in intelligentias motu agere. 12. com. 12. Omnis, inquit, productio tribus
opus habet, à quo, ex quo, & ad quod, quæ in intelligentiis ſaluari non poſſunt: ergo etc.
Amplius, ex nihilo, nihil fieri, communis eſt omnium propemodum philoſophorum ſen- 2.
tentia, at ſi, intelligentiæ, effectiuè à Deo producantur, cùm ex materia non producan-
tur; ex nihilo fiant, neceſſe erit. Adhuc, nullum æternum habet efficiens, ſicut Commē- 3.
tator ait 1. cœli, comm. 1. niſi per modum formæ, & finis, & 12. met. comm, 44. In ſepa-
ratis à materia non eſt verè agere. ſed intelligentiæ ſunt æternæ: non habent ergo cau-
ſam effectiuam. Item, nullum poſſibile ex ſe, eſt neceſſarium ex alio, apud Commenta-
torem, 12 met. comm. 41. niſi motus, ſed ſi intelligentiæ à Deo effectiuè producantur, 4.
ex ſe quidem poſſibiles ſunt, non ergo ex alio neceſſariæ, atq; ideò corruptibiles. Ad hæc Soluuntur obiectiones.
ſic dicendum puto. Agens, aliquando, ſua reuera actione, paſſionem infert, atq; hoc mo-
do agens, & patiens opponuntur: aliquando verò, pro omni, quod in genere cauſæ effici-
entis cauſat, accipitur, & communius eſt mouente, vt videre licet 7. meth: com: 31. Por-
rò vnica reſponſione omnia illa dubia ſoluenda veniunt, de productione phyſica, non au-
tem methaphyſica eſſe intelligenda. Commentator quoque de agente proprio, & phyſica
productione loquitur, aut contra Auicennam diſputat. Ad aliud, conceſſa maiore, mi-
nor negatur: poteſt enim aliquod effectiuè ab alio produci, & ex ſe eſſe neceſſarium.
Vt ſupra dictum eſt. Iterum inſtas. quod fit, non eſt ſimplex: ſed cœlum eſt ſimplex Aliæ obiectiones quòd cœlum non ſit creatum.
corpus: non enim (vt inquit Commentator 1. cœli, comme. 20.) eſt compoſitum ex ma-
teria, & forma: cœlum igitur non eſt factum. mundum quoq; ſimiliter factum non eſſe,
1. cœli, comm. 109. clariſſimè oſtenditur. Omne ſiquidem æternum eſt ingenitum, omne
verò ingenitum eſt incorruptibile: corpora autem cœleſtia, motores quoque ipſorum,
atq; prima materia, cùm ſint æterna. 12. met. comm. 44. & ingenita, & incorruptibilia
eſſe, neceſſarium eſt. genitum reuera eſt, cui conuenit priùs non eſſe. Suffragatur huic
planè philoſophi opinioni, Commentator eiuſdem libri comm. 124. Generabile eſt, inquit,
quod in præterito tempore eſt non ens. Simile quiddam autem dicit, 4 cœli, com. 1. & 1.
cœli, comm. 108. Itaq;, quæ æterna eſſe cenſentur, creationis rationem ſubire non poſſunt.
Amplius, quæ fiunt, aut motu, aut mutatione fiunt. 5. phyſ. Omnis, inquit, factio eſt mo- 2.
tus,

*tus, vel mutatio; ſed, quæ prædiximus, motui, aut mutationi non ſubiacent: omnis certè
motus finitus, finito tempore menſuratur, mutatio verò, inſtanti. Quare, ſi aliquod æ-
ternum fieret; aut in inſtanti, aut in tempore fiat, opus eſt. ſi in tempore, quoniam au-
tem nunc, non fit; ſuum factum eſſe, ſuum fieri præceßiße, atq; ex conſequenti æternum
non eſſe, dicere oportebit. nullum planè inſtans æternum extitit, imò ante quodlibet in-
ſtans, infinitum tempus præceßiße, neceſſe eſt. Adhuc, omnis mutatio, eſt inter oppoſi-
3. ta 5. phyſ: ſed æterna non ſunt inter oppoſita; non enim ipſorum eſſe, non eſſe præceßit:
4. non ergo æterna facta ſunt. Item, materia prima (vt ſupra annotauimus) non habet cau-
ſam efficientem: quod autem fit, ſine efficiente, fieri non poteſt: materia prima ergo nõ
5. fit, alioqui ex nihilo fieret, niſi proceſſum infinitum concesseris. Item, idem manens idẽ,
non poteſt, inquit philoſophus 2. de gene: producere, niſi idem: ſed Deus eſt ſemper i-
dem, vtpotè immutabilis. 12. met. aliorum ergo à ſe, efficiens non eſſe videtur, quippe,
6. qui non niſi vnum producit. Præterea, quod fit, ſuæ habet factionis terminum, ſed acti-
onis, non eſt actio, vt terminus. 5. phyſ. actio igitur non fit, quæ eſt: tamen eſt ens ali-
Soluuntur obiectiones. quod, vtpote in determinato prædicamento. Sed his reſpondere neq; inutile, neq; diffici-
lè erit: & ad primum quidem ſic. Corpus ſanè cœleſte, non motu præueniente, ſed ſim-
plici Dei iuſſu, atq; emanatione factum eſt: non opus ergo eſt illud huic tribuere, quod
motu genitis, tribuitur. An autem cœlum ex materia, & forma conſtet, poſtea dice-
mus libro 3. Auer. autem, philoſ. 12. comm. 10. non conſentit. Omnia verò, inquit, quæ
mutantur, materiam habent tamen diuerſam, & perpetuorum, & quæ non ſubeunt ge-
nerationem, mobilia verò ſunt latione, at non generabilem, ſed ſubeuntem tantùmmodo
Simplex emanatio. lationem. dicis, ſimplicem emanationem ab Auerroe non admitti, in eo ſiquidem com.
vbi Auicennam reprehendit, 12. comm. 44. imò, ſi diligenter inſpexeris, non producti-
2. onem, ſed modum arguit producendi, veluti paulò ante diximus. Ad 2. Æterna, gene-
rabilia non ſunt, eo quidem modo generandi, quo cætera per motũ generantur, & tranſ-
mutationem. Commentator igitur arguit, mundum dicentes æternum eſſe, atq; per mo-
tum ex nihilo productum. Mundus præterea in inſtanti factus eſt, non quidem tranſe-
unte, quod ſolùm in tempore reperitur, ſed ſtante, quod infinitis inſtantibus coëxiſtere
3. poteſt. Ad 3. Omnis transmutatio eſt de non eſſe, in eſſe: non eſſe autẽ duplex, natura, &
duratione: non eſſe autem natura, non eſſe duratione in mundi genitura præcedere quidã
dicunt. ſed meliùs eſt aſſerere, hæc inueniri in his certe, quæ ſunt, non autem in his, quo-
4. rum eſſe, & natura, duratione ſimul exorta ſunt. Ad illud, ex nihilo, nihil fieri, ſicuti
ex materia, actione phyſica, non tamen emanatione ſimplici, ſine motu præcedente. Ita
ſiquidem materia comproducta eſt, non tanquam emanationis totalis terminus, ſed quaſi
5. res conſtituens, id, quod per ſe eſt talis productionis terminus. Ad illud de agente, ve-
rùm quidem eſt in agente limitato, non autem in diuino, cuius velle efficax eſt, atq; om-
6. nipotens. Ad vltimum, actio, & ſimilia à Deo ſiquidem effectiuè ſunt, non ſicut ter-
mini, ſed velut viæ in actionum motuumq; terminos. Poteſt etiam dici, actionis humanæ,
diuinam actionem poſſe aßignari, quæ cùm ſit ſuum velle, non opus eſt in actionibus in
infinitum abire.*

CAP. VII.

An creatio potuerit eſſe ab æterno.

Prima ratio. *QVI volunt mundum, angelos, elementa à principio eſſe potuiſſe, ita argu-
mentantur: Simplex emanatio, ſimplex rei deductio eſſe dicitur, & à pe-
nitus non eſſe, ad eſſe, omninò indiuiſibilis, atq; in inſtanti fit: ſed intelli-
gentiæ, elementa, cœlumq;, ſimplici emanatione condita ſunt: in inſtanti
ergo, & fieri potuerunt. Porrò effectus, qui à ſua cauſa, eſſe habere poteſt*

per

per fieri indiuiſibile, cauſam immediatè inſequitur; ita, vt ſi cauſa fuerit æterna, & ef- Prima ratio.
fectus ſimiliter æternus. Deus autem, qui ſimplici mundum emanatione, ſeu creatione
produxit, cùm ſit æternus; mundus quoq;, Dei effectus, potuit vtiq; eſſe æternus, quippe
cùm fieri, & factum eſſe, in ſimplici emanatione ſimul ſint. neq; perfectè agere, poſte-
riùs eſt ipſo agente: cauſa ſiquidem in ſuo perfecto eſſe conſiſtens, mox agere incipit, ſi
vult, & ſuæ eſt liberæ voluntatis. Quare, licet mundus æternus non ſit, potuit tamen eſſe
æternus: in eodem enim inſtanti, & ignis ponitur, & calefactio, & Sol, & Solis lumen, Si mundus potuit eſſe ab æterno.
atq; ſimile de his, quæ in inſtanti fiunt rebus, poteſt eſſe iudicium. Agens igitur, ſuum
producens effectum, actione quidem ſubita, illum, duratione neceſſariò præcedere, non
eſt neceſſe. Amplius, voluntas, & natura diuina, eiuſdem omninò ſunt, & efficaciæ, & 2.
perfectionis. Si ergo naturæ neceſſitate, mundus ab æterno productus eſt, voluntatis quo-
que libertate produci potuit: agens enim omnipotens per ſuum velle, quoties libuerit,
ſuum poteſt effectum producere. rei etiam creatæ hæc productio congruere poteſt, cu-
ius non eſſe, eſſe, neceſſariò ordine non præcedit: non eſſe enim creaturæ, eiuſdem eſſe ne-
ceſſariò non præceſſiſſe, conſtat. inter eſſe ſiquidem, & non eſſe creaturæ, non eſt ordo
aliquis eſſentialis, atq; neceſſarius. Etenim in ordine eſſentiali, priùs non poteſt eſſe po-
ſterius, alioqui naturæ ordo inuerteretur: ſed creatura, quæ nunc eſt, poteſt annihilari,
atq; ita non eſſe: at tu dicis, priùs non fuiſſe, & poſt non eſſe, accepiſſe eſſe: priùs ergo,
poſteriùs erit, quod ſanè, neceſſarius, atq; eſſentialis ordo non patitur. Adhuc, crea-
tura poſſe habet eſſendi, ſecus eſſet impoſſibilis, & etiam non eſſendi, alioqui eſſet pror- 3.
ſus neceſſaria: cùm autem neutrum ſibi determinet, ſitq; indifferens ad vtrumq;, ex ſo-
la pendet voluntate agentis. Amplius, quod deſtruit naturam, non debet omninò præ-
cedere, atq; ei neceſſariò conuenire: ſed non eſſe, naturæ bonum deſtruit: non ergo fuit 4.
neceſſe, naturæ creationem anteire. itaque in condenda creatura, non opus fuit, non eſſe
præceſſiſſe. Amplius, quemadmodum tempus poteſt eſſe æternum à parte poſt; ita etiã 5.
à parte antè: quodlibet enim inſtans temporis, eiuſdem eſt cum alio, rationis: ſed alicui
conuenit inſtanti, futuri principium, & finem eſſe præteriti: omni igitur conueniat, ne-
ceſſe eſt: tẽpus ergo ſemper eſt, ſicuti 8. phyſ. & 12. met. doctiſſimè oſtenditur. Item, pri- 6.
ma cauſa, mundum de nouo produxit: aut igitur potuit antea produxiſſe, aut non. fas
autem non eſt dicere, non potuiſſe, eſt enim primæ cauſæ actio ſine temporis differentia,
quippe, quæ nullo tempore limitari, aut concludi poteſt. Potuit ergo, antequam mundum
condidit, condidiſſe: igitur ab æterno. Adhuc, ſi triangulus eſſet ab æterno, etiam ab æ- 7.
terno tres angulos haberet: & ſi pes ab æterno puluerem calcaſſet, ſuæ impreſſiſſet figu-
ræ veſtigium: nec quiſpiam dicat, hoc agenti naturali, non libero conuenire: nam ſi i-
gnis, pro temporis ſui duratione, calorem immittere valet, quantò magis agens primum?
Ex his ergo, atq; ſimilibus, mundum ab æterno fieri potuiſſe, manifeſtum eſſe puto.

CAP. VIII.

Auicennæ, atque aliorum rationes contra prædicta.

RAtiones Auicennæ, atq; aliorum contra rationes in præcedenti capite di- Mundum ab æterno eſſe non potuiſſe.
ctas, tales ſunt. Naturæ ordine (inquit 5. met.) illud creaturæ conuenire di-
cimus, quod ex ſe, & non ex alio conuenire dignoſcitur: ſed non eſſe in a-
ctu, ex ſe, eſſe verò, ex agente, rei creatæ conuenit: non eſſe ergo, naturæ 1.
per ſe conuenit. Adhuc, Deus, natura præcedit ſuam creaturam: cauſa e- 2.
nim, naturaliter effectu prior eſt. in quocunque autem ſigno, ſiue naturæ, ſiue duratio-
nis, vnum contradictorium non eſt, reliquum certè ponendum eſt: ſimul enim eſſe nul-
lo modo poſſunt: in illo ergo priori naturæ, quo Deus creaturam antecedit, non eſſe crea-

turæ apparet : ex quo habemus, non eſſe creaturæ, eſſe illius præcedere. Amplius, nihil
3. *eſt non ens, ſicut, nihil eſt nihil : ſed creatura antequam ſit, eſt nihil, quia ordine natu-*
4. *ræ de nihilo : priùs igitur non eſſe præcedit. Terminus præterea à quo, prior eſt termino*
ad quem : ſed conditarum terminus à quo creaturarum, eſt non eſſe, ad quem verò, eſt
5. *eſſe : ergo, &c. Iterum, in rebus factũ, poſſe differt ab eſſe : ſed creatura eſt facta : pri-*
ùs ergo potuit eſſe, quàm fuit, alioqui non eſt facta, nam in æternis, 3. phyſ eſſe non dif-
fert à poſſe. omne namq; æternum eſt neceſſarium apud philoſophum. Itaq; licet non eſſe
creaturæ, illius eſſe, antecedere dicatur, ab æterno tamen illam fuiſſe putauit. In hoc au-
tem nulla eſſe poteſt contradictio : à ſe planè creatura, eſt non ens : ens verò à primo a-
6. *gente, ſibi eſſe largiente. inſuper, ſibi derelicta, profectò non ens, magis quàm ens di-*
ceretur ; qua de cauſa, non ens illam præcedere, idq; neceſſariò naturæ ordine exiſtima-
Opinio Auicennę expenditur.
uit. Sed opinio Auicennæ multas habet difficultates : nam, ſicut priùs, & poſteriùs na-
tura contradictoria ſunt, & in vno eodemque eſſe non poſſunt, nec duratione eidem con-
uenire ; ita ſanè eſſe, & non eſſe creaturæ, ſimul eidem, ſecundum durationem nequa-
quam conuenunt. Quare, ſicuti non eſſe, priùs natura, quàm eſſe dicitur ; ita quoq; du-
ratione. Velle itaq; aſſerere, creaturam habuiſſe non eſſe, & ab æterno extitiſſe, ita con-
tradictionem incidat, opus eſt, niſi illud non eſſe, imaginarium, non actu exiſtens, fuiſſe
aliquis dixerit. Nam ſi inter non eſſe creaturæ, atq; eſſe, ordinem conſtituat neceſſarium,
eamque ab æterno fuiſſe aſſerat, ſibi ipſi aduerſari videtur. idem enim ſimul duratione
eſſe, & non eſſe, impoſſibile eſt: De eſſe ſiquidem creaturæ, & non eſſe vero, atq; in re
ſic exiſtenti loquimur, quorum neutrum abſque aliqua temporis duratione eſſe poteſt.
Soluũtur rationes Auicen.
Quamobrem non opus eſt, vt creatura priùs ſit non ens, quàm ens, cùm vtrumq; ex pri-
mo habeat agente, ſitque ex ſe, ad vtrumq; indifferens. Ad rationes autem Auicennæ
1. *ſic dicimus. Ad primam, ad eſſe, atq; non eſſe, creatura eſt indifferens, vtrumq; enim*
2. *ab agente eſt illi communicabile. Ad 2. Deus quidem ſua prior eſt creatura, vtpotè, quia*
perfectior, a quo creatura dependet : nec ideò, creaturæ non eſſe, illius eſſe præcedere
debet. nam ſi creatura æterna eſſet, adhuc, natura prior, Deus eſt ſemper dicendus Ad
3. *3. Verum certè eſſe dicimus, quod etiam fide confitemur, ante ſui conditionem, creaturã*
nihil fuiſſe ; nihilominus ab æterno eſſe illi agens largiri potuit, atq; ita nunquam nihil
4. *fuiſſe. Ad 4 In his rebus, ratio illa valet, quæ motu, mutationeq; fiunt, non autem in his,*
5. *quæ ſimplici emanatione procedunt. Eadem quoque facilitate, 5. ratio ſolui poteſt, poſſe*
namq; & eſſe in ea re ſimul eſſe non poſſunt, quæ, per viam motus, non autem ſimplicis
ſit emanationis. hoc autem modo Auicenna defendi poteſt, vt non eſſe creaturæ præce-
Poſſe non differt ab eſſe.
dere dicamus, quippe, quæ ex ſe, eſſe, & non eſſe poteſt. Porrò in perpetuis, poſſe, non dif-
fert ab eſſe, potentia ſiquidem non diſtat ab actu eſſendi, nec illum inſtar humanæ na-
turæ diu præſtolatur, mox planè ſimul ſunt, & operantur. eſſe autem, non eſt de conce-
ptu quidditatiuo cuiuſlibet entis perpetui, niſi primi tantùm agentis.

CAP. IX.

Quòd mundus non potuerit eſſe æternus.

Mundus non potuit eſſe ab æterno.

QVidam contrariis rationibus nituntur contra prædictam opinionẽ, hoc modo arguentes. Si aliquod ens, & quidem finitum, poterat Deus ab æterno producere ; illud profectò ſemper producatur, neceſſe eſt : quod planè impoſſibile eſt, non enim eſſet permanens, atq; completum. Creatio præterea, atque conſeruatio, idem omninò eſſent : ſed conſeruatio, eſſe, non autem creatio præſupponit : ergo. Amplius, verùm quippe eſt dicere, omne productum, aut eſt, vel erit productum. aut igitur, ens finitum, ab æterno productum, ſemper producitur, quamdiu eſt :

aut aliquando, & non ſemper producitur. Si autem ſemper produci dixeris, abſurdum
incurres, quod diximus. Si verò non ſemper, habet durationis principium: creatura e-
nim eſſe habet acquiſitum, & propterea eſſe poſt non eſſe, Dei ſanè ſolius eſt, permanens
atq; æternum eſſe poſſidere. Amplius, omne, quod eſt, dum eſt, neceſſe eſt eſſe, 1. Periher- 2.
menias. non poteſt igitur nõ eſſe, niſi aliqua præcedens potentia impediuerit. at ſi aliquod
ab æterno Deus ens produxit; nullam reuera potentiam præceſſiſſe conſtat. Quòd ſi ita
res ſe habeat, non liberè, ſed neceſſariò à Deo productũ eſſe dicemus. in perpetuis nam-
que, authore Ariſt: 3. phyſ. comm. 32. & 9. met. 17. eſſe non differt à poſſe. Item, tunc 4.
tempus eſſet infinitum, & à parte ante, & à parte poſt: potuit enim cœlum cum motu
ab æterno produci. ex hoc autem, abſurdum iſtud ſequetur, vt pars, toto, maior eſſe di-
ceretur. Sed his obviare volentes, quod ſuprà citauimus, reſpondendum ita eſſe dici- Contrariæ rationes.
mus. Quemadmodum aër, ſubitò à lumine illuſtratur; ita certè creatura, quamdiu eſt,
à Deo ſemper & in habendo, & in conſeruando pendet. toto igitur ſimul, nullam vicissi-
tudinis profectò iacturam pateretur, ſi ab æterno condenda fuiſſet: nec aliquod nouum,
quod ad ſuæ perfectionem integritatis pertineret, de nouo acquiſitura eſſet. Porrò, ſi
ab æterno creatura condita fuiſſet, idem planè ore, ratione verò differrent conſeruatio,
atq; creatio. Creatio ſiquidem, non eſſe naturæ, non durationis ordine ſupponit, quod ſa-
nè conſeruationi non aduerſatur. quamuis autem in aliquibus fieri, à conſeruari diſtet,
& naturæ, & durationis ordine; in omnibus tamen habenda non eſt, neque obſeruanda
differentia huiuſmodi. Ad conſequentiæ probationem, verum quidem eſt, quod produ-
ctum producitur, non tamen, quod nunc primò producitur, & priùs non erat produ-
ctum. ex quo apparet, creaturam dici, eſſe habere acquiſitum, quia à Deo ſibi conceſ- Eſſe acquiſitũ creaturæ.
ſum, nec nouiter, ſi ab æterno condita fuiſſet: Deo autem nullo quippe modo, fieri po-
teſt æqualis, cuius eſſentia in ſui conditione, recipiendi virtutem non habuit, nec vnquam
eſt habitura. Ad aliud. omne quod eſt &c. Valet illa ratio in neceſſitate ſuppoſitionis, 2.
non autem abſolutè. in tota namq; æternitate, Dei potentia quodlibet conditæ rei inſtans
præceſſit, in quo & impedire & annihilare potuit iam conditam creaturam. Nullum
ergo tempus determinatum in tota illa duratione conceditur, in quo mundum ſimpliciter
conditum eſſe, neceſſe prorſus extiterit: Dei profectò ſemper præceſſit potentia, anni-
hilatura (ſi vellet) condita cuncta. Ad vltimum. Nullum ſucceſſiuum poteſt eſſe actu 3.
infinitum, rationem ergo ſubit finiti magis, quàm infiniti. Sed dices, ſi mundus ab æter-
no extat, infiniti vtiq; dies pertranſiti ſunt; alioqui ad præſentem diem nunquam aliquis
perueniſſet. Sed repugnat infinito pertranſiri. Verùm hæc conſequentia neganda eſt: per-
tranſire ſiquidem, eſt per motum ab extremo, ad extremum, rem attingere: infinitos
autem dies attingi ab extremo, ad extremum vſq;, eſt impoſſibile; extremis enim, cùm
ſint infiniti, careant neceſſe eſt. Nam & ſi antè hodiernum diem infiniti præfuiſſent di-
es, ex parte tamen ante, pertranſiri minimè potuerunt, inchoatio certè ab aliquo extre- Si præceſſerint infiniti dies.
mo fieri non poterat. à parte verò poſt, vſq; ad vltimum nunc, aliquo quidem modo per-
tranſiti dicerentur. Itaq; conſequentia nequaquam oſtendit infinitum, quatenus infini-
tum pertranſiri potuiſſe. Iterum arguis. ſi mundus potuit ab æterno produci, tunc planè
eſſet aliquid actu infinitum; quod philoſophus non admittit: potuiſſent vtiq; eſſe ani-
mæ infinitæ, quæ, quoniam ſunt incorruptibiles, nunc porfectò animæ actu infinitæ eſſent
numerandæ. Soluunt autem quidam, dicentes, philoſophum, de infinito quantò, non au- Si animæ infinitæ.
tem immateriali locutũ fuiſſe 3. phyſ. & 1. cœli: animæ autem, quoniam incorporeæ ſunt,
& per accidens ordinatæ, poſſunt eſſe infinitæ. his autem aduerſatur philoſophus 3. phy.
comm. 36. Separatum, inquit, infinitum à ſenſibilibus eſſe non poteſt. Reſpondent, infi-
nitum Pythagoricum, philoſophum ſignificaſſe. Ponebat enim pythagoras infinitũ quan-
tum, ſeparatum ab omni materia ſenſibili, nos autem loquimur de infinito ſeparato in-
tellectualis naturæ, qualis eſt anima. Verùm, hæc quidem forſitan inquiſitio, inquit, com.

De mundi principio.

39. vniuerſalis eſt magis, vtrum videlicet eſſe poſsit infinitum, & in mathematicis, & in intellectualibus, & in his, quæ nullam prorſus habent magnitudinem. Metaphyſicæ ergo ſpeculationis eſt, de hoc negotio diſſerere. atqui.tex. com.37.infinitum, & quantum, & immateriale prorſus auferre videtur: Manifeſtum eſt, ait, infinitum eſſe non poſſe, vt actu ens, & vt ſubſtantia, atq; rerum principium: nam quicquid ipſius acceperis, infinitum erit, ſi partibile ſit. Si enim ſubſtantia ſit, & non in ſubiecto, infiniti ratio, & ipſum infinitum eſt idem: in abſtractis ſiquidem à materia, eſſe, & id cuius eſt eſſe, nequaquam differunt. Non ergo ſecundum philoſophum, in rebus, tum materialibus, tum etiam immaterialibus, actu infinitum conceditur. Quare, ſi mundus ab æterno fuiſſet, eſſent certè animæ actu, numeroq; infinitæ. Deus talem legem, inquiunt aliqui, poſuiſſet, qua animæ actu nunquam. eſſent infinitæ, aut productas deſtrueret: ſed ſapientis non eſt bonum vniuerſi inuertere, deſtruereq; quod ſua eſt natura incorruptibile. Præſtat ergo dicere, Ariſtotelem de quanto infinito diſputaſſe, cui profectò infiniti ratio præcipuè congruit, non autem de immateriali, quod planè, loci occupandi, nullam habet aptitudinem. Sed de infiniti ratione in quarto libro abundè ſatis diſputaui.

CAP. X.

Aliæ quoq. rationes, quòd mundus productus non fuerit ab æterno.

Mundum non eſſe productū ab æterno.

QVod accipit eſſe poſt non eſſe, non poteſt ab æterno produci: implicat enim
contradictionem eſſe ab æterno, & aliquando non fuiſſe. ſed creatura acci-
pit eſſe poſt non eſſe: etenim, aut habet eſſe poſt non eſſe duratione, aut ſo-
1. lo naturæ ordine: ſi autem prius duratione habeat non eſſe, non poteſt vti-
que eſſe æterna: ſi naturæ tantùm ordine, eſſe ergo, & non eſſe ſimul habe-
bit: quæ enim habent ſolam naturæ prioritatem, duratione ſimul eſſe cognoſcuntur, veluti
ſubiectum, & propria paſsio: natura igitur non poteſt eſſe creaturæ, vt ab æterno conda-
2. tur. Effectui præterea conuenit, priùs non eſſe prioritate naturæ, quàm eſſe: dari ergo
aliquam durationem, in qua non eſſe eius præceſſerit eſſe, neceſſarium eſt: productio ſi-
quidem cuiuſlibet cauſati, eſt de non eſſe ad eſſe: prius ergo habuit non eſſe, quàm eſſe, &
ex conſequenti non fuit ab æterno. Impoſsibile profectò eſt, aliquid eſſe æternum, & il-
lud duratione aliquando non eſſe habuiſſe. vnde ſophiſtica magis, quàm demonſtratiua
hæc ratio eſſe videtur; quæ in ſenſu diuiſo, vera, in compoſito autem falſa computatur.
Neq; enim valet, Deum produxiſſe mundum, eſt propoſitio de poſsibili vera, ergo ſua de
ineſſe eſt poſsibilis, ſcilicet Deus ab æterno produxit mundum: propoſitio namq; vniuer-
3. ſalis poſsibilis dici non poteſt, cuius ſingulares ſunt incompoſsibiles. Item, eſſe creatum
includit nouitatem, quia nihil accipit, quod habet: omne igitur creatum, de nouo acce-
pit eſſe, & ideo neceſſariò incepiſſe, conſtat. Nam quemadmodum annihilatum iri non
poteſt & eſſe à parte poſt æternum; ita à parte ante eſſe æternum, & creatum fuiſſe
4. Item, quæ aliqua menſura, in eorum creatione menſurantur, non ſunt æterna, ſed omnia,
Deus ſolus eſt æternus. quæ creantur à Deo, aliquo indiuiſibili menſurantur, actio enim primi principij aliquo
menſuratur indiuiſibili: nihil ergo aliud à Deo poteſt eſſe æternum. Itaq; mundus à Deo
creatus eſt in aliquo inſtanti indiuiſibili, ſed ante illud inſtans non fuit, non ergo ab æter-
no. rei quippe permanentis productio, menſuratur inſtanti: ſed in nullo inſtanti produ-
cebatur mundus, æternus ſanè cùm eſſet, inſtans omne præcedebat: mundum ergo eſſe
5. productum, & æternum, nedum abſurdum, ſed impoſsibile eſſe cognoſcitur. Amplius,
quicquid eſt in potentia ad duo oppoſita contradictoria, vno acquiſito, alterum relin-
quitur: ſed potuit de quolibet creato ita dici, hoc poteſt eſſe, & nō eſſe. habito igitur eſſe,

alterum

alterum ſcilicet contradictorium, nempè non eſſe, reliquiſſe probatur: nihil enim relin-
quere poteſt, quod non habet. Adhuc, aut motu factus eſt mundus, aut ſubita mutatio- 6.
ne. ſi primo modo, tunc reuera mundum æternum non eſſe cognoſcitur, motus certè du-
ratione præcedit terminum. neque ſecundo modo: mutatio ſiquidem illa aliquo menſu-
rata fuiſſet inſtanti, quod ſui principium rectè appellaretur, atq; ita æterna minimè eſ-
ſent appellanda. Adhuc, ſi creatura ab æterno fuit producta, vnum eſt altero maius in- 7.
finitũ, quod eſt impoßibile, Lunæ reuolutiones profectò plures fuiſſent, quàm Solis, & Lunæ Reuolutiones.
animantium generationes, quàm hominum. fuiſſent quoq; infinita cœli reuolutiones, infi-
nitiq; dies præteriiſſent. Porrò, omne præteritum aliquando fuit futurum, ſed nunquam
fuit futurum infinitum in actu, aliquando enim principium habuit. Amplius, ſicut en- 8.
titas creata, entitatis reſpectu, minor eſt entitate increata; ita omninò duratio creata,
duratione æterna: at duratio minor æternitate, alicuius non æterni ſit, neceſſe eſt. omne
autem huiuſmodi, nouum eſt, implicat certè contradictionem, ponere æternitatem crea-
tam. Ad hæc ita quidam reſpondent, ad primum, naturæ ordine, non eſſe, creaturam ac- Soluuntur rationes.
cipere potuiſſe: non eſſe namq; duobus modis dicitur, altero quidem ſimpliciter, omni ca- 1.
rens limitatione: altero verò modo, ex ſe non eſſe, vel ad non eſſe aptitudinem habere.
Actu igitur eſſe, & non eſſe ſimpliciter ſimul, impoßibile eſt, non autem eſſe duratione
ſimul, & eſſe actu, & non eſſe a ſe. indifferens ſiquidem eſt creatura, vti diximus, ad
vtrumq;. Ad 2. effectui etiam conuenit non eſſe prius, quàm eſſe; qui vtiq; ad eſſe per
fieri peruenit diuiſibile. Ad 3. verum quidem eſſet, ſi de productione propriè ſumpta, 2.
quæ ſine motu fieri non poteſt, loqueremur. Cùm autem mundum ſimplici à Deo emana- 3.
tione potuiſſe produci dicimus; propterea aduerſus nos huiuſmodi rationes militare nõ
video. Ad 4. Si mundus conſideretur, vt effectus propriè ſumptus, qui cauſam efficien- 4.
tem demonſtrat, abſq; dubio, non poteſt ab æterno eſſe: natura enim, & duratione cauſam
præcedere efficientem, opus eſt: at ſi effectus pro omni cauſato intelligatur, qui inter-
dum ſe habet ad cauſam, vt aër, Solis lumine illuſtratus, & imago in aqua, ſiue in ſpeculo
ex aſpectu inſpicientis cauſata, quorum vtrumq; ex priori cauſa dependet; huic certè ef-
fectui, ſuæ eſſe cauſæ coæuum, repugnat nihil: eſſet namq; ſine ſui nouitate per præſentiam
ſuæ cauſæ in actu productus, ſicuti lumen in diaphano conſeruatur per præſentiam cor-
poris illuminantis. hoc ſanè modo, mundum à Deo proceßiſſe, nullum videtur eſſe impoſ- Quomodo
ſibile. Argumenta igitur illa pugnãt contra eſſectũ propriè dictũ, cuius cauſam, & natu- mundus potuit
ra, & duratione præceßiſſe neceſſe omninò eſt. ſed ſimpliciter actu infinito, nihil eſt e- eſſe æternus
iuſdẽ ratiõis maius, bene verò alterius. at Solis, atq; Lunæ eiuſdẽ rationis, nequaquã ſunt re-
uolutiones, ſed alterius potius. Ad 5. fuiſſent vtiq; infiniti dies præteriti, vt diximus, nõ 5.
tamen pertranſiti. demum omne præteritum, aliquando fuiſſe futurũ, falſum eſt, ſicuti o-
mne futurum, aliquando fore perpetuum: alioqui nihil poſſet in perpetuum durare. Ad
aliud, creari potuit creatura in inſtanti, non quidem temporis determinanti, atq; fluentis: 6.
quicquid enim ita creatur, nouum eſt, ſed inſtanti manente, ſicuti eſt inſtans æui. eſſe
igitur creaturæ, eſſet in continuo fieri? minimè. ſi succeßionem aliquam intelligere opor-
teat, bene verò, ſi ſit, ab alio eſſe, ſemper accipere. Filius Dei (vt dicunt Theologi) à
patre ſemper generatur, nec tamen eſt aliquod ſucceßiuum. Ad aliud, de potentia ad 7.
oppoſita, veritatem profectò habet in potentia, nouiter acquirente eſſe per ſui mutatio-
nem. hoc modo, maiore conceſſa, minor negatur: potentia enim creaturæ, actui ſemper
fuiſſet coniuncta, idcirco, non eſt dicendum, vnum acquiſiuiſſe, alterum verò reliquiſſe.
Ad illud de duratione creata, & increata, intenſiuè verum eſt, non autem extenſiuè, 8.
fuiſſet quidem eadem rei increatæ, atq; creatæ æternitas, duratione quidem, non autem
perfectione.

CAP. XI.

Aliæ rationes, mundum ab æterno produci non potuiſſe probantes.

1. *AGens liberum, ſi alicui eſſe largiatur, ſub oppoſito prius illud intelligit, alio*
qui ad eſſe nullatenus determinaret: quomodo enim largiretur aliquid, ni-
ſi non habenti? Deus igitur, cùm ſit agens liberum vt ſuperiùs dictum eſt,
mundum creans, illius non eſſe priùs intellexit, ex parte obiecti. Mundus
ergo in ſe formaliter non ens priùs intelligitur, ne diuinæ aliquid falſi poſſe
ſubeſſe intellectioni, dicere ſit neceſſe. Omne autem huiuſmodi non eſt æternum, non enim
2. *ſimul duratione poteſt eſſe ens, & non ens. Voluntas præterea, alteram partem eligens,*
de oppoſito, in oppoſitum tranſit, aut quidem ipſa formaliter, ſi ſit humana, aut ſuum
obiectum, ſi primi eſt agentis. Sed cùm mundum condere diuina voluntas liberè decre-
uiſſet, atq; nullus in ea tranſitus inueniretur, in mundo vtiq; erat ſtatuendus. Iſte autem
tranſitus, de eſſe ad non eſſe, abſq; mundi nouitate fieri non poterat: mundus igitur æ-
3. *ternus eſſe non potuit. Adhuc, formalis, obiecti ipſius quippe electionis ratio, futurum*
reſpicit, & contingens: atqui, nullum futurum eſt vel eſſe poteſt æternum, quatenus
4. *huiuſmodi; ex quo apparet, mundum nullo modo ab æterno eſſe potuiſſe. Amplius, quæ*
ab æterno ſunt condita, illa abſq; dubio neceſſariò ita conſiſtunt; potentia ſiquidem æter-
na à ſuo actu non diſtat, alioqui non ad æternitatem, ſed ad aliquid noui, potentia huiuſ-
modi diceretur. Sed in perpetuis non differt eſſe à poſſe 3. phyſ. vt paulò ante diximus:
actui igitur potentiam æternam coniunctam eſſe, manifeſtum eſt, alıter æternum non
eſſet vtiq; æternum, ſuam namq; potentiam ſequeretur. Si mundus ergo ab æterno pro-
5. *ductus eſt, neceſſitate conditum eſſe diceremus. Item, nullum æternum eſt temporale, ſeu*
factum in tempore: ab inuicem profectò ſeparantur genere, ſicuti corruptibile, & in-
corruptibile, ſed mundus eſt temporalis, vtpote factus, & nouus: ab æterno ergo eſſe non
6. *potuit. Adhuc, non minus abſurdum eſt, intrinſecas habere durationes indeterminatas,*
quàm proprias paſſiones. Nam quemadmodum abſurdum eſt dicere, hominem indiffe-
renter ſe habere ad riſibile & non riſibile, ita etiam & mundum ad æternum, & tempo-
rale. Nihil, inquit Auguſtinus 8 ſuper Geneſin cap. 11. diuinæ naturæ poteſt eſſe coæuū.
Magnum ſiquidem inconueniens eſt, quòd creaturæ duratio coniungatur æternitati, In
Examerō Ambroſius. Nō enim apta nata eſſe coæua ſuo principio, qui nō eſt de eo, quod
7. *eſt, non eſt. 2. lib. Damaſc. Amplius, omnis productio eſt mutatio, quæ abſq; negatione*
termini producti præcedente fieri non poteſt. Si ergo ex materia æterna mundus fuiſſet
productus; nullo modo æternus fuiſſet: ſimul quoq; ens, & non ens ſecundum duratione͂
8. *eſſe diceretur. Amplius, ſicut annihilatio eſt ab eſſe ad non eſſe, ita etiam creatio à non*
Soluuntur. *eſſe ad eſſe: quod igitur fit, prius nō eſſe, fuiſſe neceſſariū eſt. His autē, atq; ſimilibus, fa*
1. *cile eſt obuiare. Ad primū, Dei electio eſt æterna, voluntas quoq; efficax ad præſtandū*
quodcunq; voluerit ab æterno, ſicut in inſtanti temporis: proinde ab æterno ſi voluiſſet
2. *mundum condere, valuiſſet. Ad 2. voluntas quidem diuina ab æterno determinata eſt,*
licet contingēter ad obiecta extrinſeca: quam ob cauſam nullus ſecundum rem ab inde-
terminato ad determinatum, tranſitus in ipſa fit, neq; in obiecto à non eſſe in eſſe. Qua-
tenus ergo fieri decreuit, ita actum eſt: creatura enim ad eſſe atq; nō eſſe indifferens eſt:
3. *electio autē noſtra, quoniā mora indiget in eligēdo conſilio, quod ad futurū cōmuniter*
ſpectat, formaliter futurum intuetur: non ſic autem electio diuina, cui omnia præſto ſunt
moraq́; non indiget in ſuo ſtatuendo cōſilio: Conſilium enim Domini manet in æternum.
4. *Ad 4. Si rectum eſſet argumentum, ita etiam modò dicere valeremus: Hodie Deus con*
didit mundum. Neceſſariò igitur, & non liberè creauit: potentia enim ipſius ſic actui cō-
iuncta eſſet hodie, ac ſi ab initio condidiſſet. Ad diuinam ergo æternitatem, non autem

ad ob-

ad obiecta extrinſeca illa referenda ſunt: nullum ſiquidem ens, præter primum, eſt verè
neceſſarium. Ad 5. temporale & æternum, ſi entia ſpectent diuerſa, vtpotè Deum, & 5.
creaturam, ſine dubio differunt genere: at quatenus denominationes eiuſdem entis poſ-
ſibiles nominantur, quòd, ſecundum ſe ad eſſe, & non eſſe indifferenter ſe habent, poſſunt
profectò eidem ineſſe, non quidem ſucceſſiuè, aut ſecundum actum, ita, vt vnum priùs
actu inſit, alterum poſtea ſequatur, aut ambo ſimul in actu, vtrumque namque impoſſibile
eſt: ſed diuiſim, pro tota ſua duratione potiùs, æternum ſcilicet vel temporale. contraria
autem eidem poſſunt actu ſucceſſiuè ineſſe: corruptibile verò & incorruptibile, nec ſimul
nec ſucceſſiuè, coniunctim aut diuiſim eidem nunquam. Ad 6. vnumquodque, ſuæ, quam 6.
à primo mutuauit agente, durationi contemperatur, vnam profectò, nouam, aut æternam
durationem habeat, neceſſarium eſt; ad quas planè ex ſe omne ens indifferens eſſe, ſæpiùs
diximus, non ſic autem ſubiectum circa ſuam ſe habet propriam paſſionem, vni quippe
determinatum eſt. Ad Auguſt. verum eſt, nihil à ſe eſſe æternum, atque immutabile, ſicuti
eſt Deus. Ad Damaſcenum, ſecundum ordinem, quem nunc in creatura eſſe videmus, nõ
eſt apta nata ſuo coæua eſſe principio. potuit tamẽ diuina illam ab æterno condidiſſe po-
tentia. Ad Ambroſium, duratio quidem creaturæ, æternitati coniungi non poteſt, ſicuti
aliqui dixêre philoſophi, mundũ vicæ, & æternum, & à Deo conditum non eſſe: aut na-
turæ neceſſitate fabricatum. Ad 7. Si materia fuiſſet æterna, & mundum ex illa Deus 7.
facere voluiſſet, adhuc ſine motu, aut mutatione, id præſtare potuiſſet: motus ſiquidem
requirit tempus, & mutatio inſtans: ſed Dei operatio non eſt moroſa: per ſimplicem ergo
acceptionem eſſe totius compoſiti, mundum condidiſſet, non mediante vtique mutatione:
Omne enim per mutationem productum, æternum eſſe non poteſt: nec ſimul fuiſſet ens,
& non ens, duo ſanè eidem ſimul actu conuenire non poſſunt contraria. proinde poteſt
eidem, actu vnum conuenire, alterum verò in potentia. quare, ſi mundus ab æterno con-
ditus fuiſſet, eſſe in actu illi conueniſſet ab æterno, cum potentia tamen ad nõ eſſe, quem-
admodum quando de nouo factus eſt, non eſſe ab æterno habuit, cum eſſendi potentia.
Itaque ſi creatura fuiſſet ab æterno, nunquam fuiſſet non ens: Neque opus eſt dicere, ex ni-
hilo illam conditam fuiſſe, non enim de omni creatione hoc neceſſarium eſt aſſerere. ſuf-
ficit certè non de aliquo illam fuiſſe creatam. Ad 8. Argumentum benè concludit con- 8.
tra creationẽ, quam in mundo eſſe, fide confitetur: non autẽ aduerſus eam, quam produ-
ctionem non de aliquo eſſe vocamus. Hoc ſanè modo annihilatio, atque creatio, nullam ha-
bent conuenientiæ aptitudinem: nam annihilatio, eſſe alicuius præſupponit entis, quod
eſt annihilandum, illudque duratione præceſſiſſe oportet: creatio verò, quæ eſt non de ali-
quo productio, ſi habuerit terminum in quem, & realem in actu, ſaluari poterit; ideoque
non eſſe, illam præceſſiſſe, neceſſarium non eſt: non enim omnis creatio verſio eſt, ſed illa
ſolummodo, quæ de non eſſe, ad eſſe verum migrare, clariſſimè conſpicitur. Sed dices, ſi Obiectio.
omne quod eſt, quando eſt, neceſſe eſt eſſe: ſimiliter ergo quod fuit, quando fuit, neceſſe 1.
eſt fuiſſe: ſed æternum ſemper fuit: igitur neceſſe eſt ſemper fuiſſe. Si autem mundus
eſt æternus, ſemper fuiſſe neceſſe eſt: non potuit ergo non creari, nec antequam creare-
tur, cùm ante æternum ſit nihil, nec dum crearetur, quia tunc non eſſet æternus, nec poſt-
quam creatus eſt Deus præterea non poteſt facere ingenita. ſi itaque ab æterno, mundum 2.
condidit, non potuit non cõdidiſſe. Non pauci magnifaciunt huiuſmodi argumentum; ad
quod tamen ita reſpondendum eſſe arbitror. In illo quidem æterno, quo mundum Deus Solutio.
conderet, abſolutè, atque diuiſim, non condere potuiſſet: nec aliqua ibi abſoluta inueniri
neceſſitas poteſt, niſi conſequentiæ tantùm: alioqui beatum Ioannem baptiſtam, neceſſi-
tate quidem abſoluta prædeſtinatum fuiſſe diceremus, cuius obiectum, etſi in re, atque in
effectu futurum, in eſſe tamen prædeſtinato, præſens atque coæternum erat. Sed nihil ad
extra eſt neceſſarium: ergo quod prius. Sed audiamus catholicorum rationes.

CAP.

CAP. XII.

Catholicorum rationes contra mundi æternitatem.

Voluntas, quæ eſt ſuum velle, inquiunt, actus purus exiſtens, habens nouum,
1. *ſi dici poteſt, & ſuum ſemper in actu antiquum velle, ſemper idem vult,*
nec vllã nouitatis viciſſitudinẽ ſubire poteſt: ſed diuina voluntas eſt huiuſ-
modi: ergo etc. Quòd ſi creatura ab æterno producta nõ fuerit, in cauſa quidẽ
eſt, quia nondum venerat temporis momentum imaginati, in quo diſpoſue-
2. *rat, illam fore producendam. Amplius, quemadmodum in vno æternitatis inſtanti, mun-*
dum producere potuit; ita etiam in quolibet: neq; enim formalis ibi, repugnantia impedi-
3. *mento eſſe poterat, quippè, quæ nullo in tempore inueniretur. Adhuc, ſi mundus à Deo,*
Potiſsima ratio Commentatoris. *veluti à cauſa finali, vt quidã dicere vidẽtur 12. meth. com. 44. eſſe accepit, nullãq; habu-*
it potentiam ipſum præcedentem, ex qua formaretur, ſed erat ens per potentiam ſuæ cau
ſæ in eſſe; profectò eadem certè ratione, qua ab æterno, ſiue præeunte potentia eſſe po-
tuit, ita etiam in tempore: tota ſiquidem in hoc vertitur ratio cõmentatoris, mundũ, ſci-
licet agẽs habere non poſſe, eò quòd ens præexigat in potentia, non ſic autẽ finis. Item,
4. *qui aiunt, ſi in tempore, ſiue de nouo, Deus mundum condidiſſet; nouam acceſſuram di*
ſpoſitionem, qua ad opus agendum determinaretur, in Philoſophiæ præcepta peccare
probãtur: aduenit nanq; alicui relatio, vt pote albo exiſtenti, nulla in ipſo mutatione fa-
cta 5. Phyſ: fundamentum enim eius præceſſit in eo, cui aduenit, alioqui mutaretur per
relationis aduentum: hanc ob cauſam, ſine fundamenti nouitate, poteſt contingere.
Itaq; Deus, omnium influxuum author, atq; ordinator potentiſſimus, abſq; ſui mutatio-
ne, mundum de nouo formauit. Inſuper, ſi noua hodie, per cauſam ſecundam creatura
produceretur: nulla autem cauſa ſecunda, ſine primæ influxu, vt dicitur in libr: de
cauſis, aliquid agere poteſt, in illam Deum influere, apertiſſimè conſtat. Qui ergò
nouam hodie ſine ſui mutatione creaturam condere poteſt; mundum producturum, ali-
quid noui paſſum fuiſſe, dicere non debemus: voluntatis ſiquidem creatæ hoc proprium
eſt, non autem Diuinæ, & increatæ. Si hodie penes me diſpoſuero, me hinc ad decem di
es diſputaturum, peractis his vtiq; diebus, ſine voluntatis mutatione, id exequi poſſum.
Poſſibile enim eſt de contradictorio, in contradictorium tranſire, abſq; reali ipſius mu-
tatione tranſeuntis. Vnde prima cauſa de non creante, fit creans, nulla in ipſa reali mu-
Inſtans initiatiuum. *tatione facta. Deus igitur voluit in tali inſtanti mundum producere, inſtanti, inquam,*
initiatiuo, non continuatiuo, quod planè inſtans initiatiuum, eſt principium temporis
tantùm, & non finis præteriti. ante autem huiuſmodi inſtans, non poteſt eſſe reale, ſed
ſecundum nos, imaginatum tempus. Mobile productum eſt, mutatione à re produ-
cta, nequaquam diſtincta: relatio quoq; producta fuit, ad ipſius mobilis productionẽ.
5. *Amplius, nihil ex vtraq; parte finitum, æternum eſt nuncupandum: ſed primus motus*
eſt huiuſmodi; nam omnis motus, authore Philoſopho 2. Phyſ: eſt ab aliquo in aliud,
hoc eſt, à termino in terminum: Item, 3. Phyſ: com: 6. motus eſt actus entis in poten-
6. *tia, quæ certè definitio, & communi conuenit motui, & æterno: ergo &c. Amplius, mo-*
tus primus ad finem aliquem ordinatur, ne caſualis eſſe videatur: fine igitur adepto,
7. *ceſſabit, vel ceſſare poteſt motus. Adhuc, motus primus ex parte ante infinitus eſſe*
non poteſt; totus ſiquidem motus præteritus ſecundum ſe, eſt actualiter pertranſitus:
ſed nullum infinitum ſecundum ſe totum, actualiter pertranſiri poteſt: ex omni ergo par
8. *te motus primus finitus eſſe videtur. Adhuc, ſi Deus eſt agens liberum, liberè igitur*
mundum produxit: quare autem ab æterno, aut ſicut Catholici dicunt, in tempore mun-
dum fabricauit, ſciri non poteſt: nemo enim nouit quæ ſunt Dei, niſi Spiritus Dei.
9. *Cauſa præterea diuinæ non eſt quærenda voluntatis, cùm ipſamet ſumma cauſa ſit effi-*

cax

cax ad præſtandum quodcunq; voluerit: Omnia, inquit David, quæ Dominus voluit, fecit, in mari, & in omnibus abyſſis. Si hæc, & crederentur, & tenerentur, non tot indigeremus argumentis.

CAP. XIII.

Philoſophi, atque aliorum argumenta de mundi æternitate: idq; ex parte motus, & temporis.

ALiorum argumenta ponenda putaui, præcipuè Ariſtotelis, vt clariùs res Ariſtotelis rationes.
innoteſceret. Si motus cœli non eſt æternus, inquit Philoſophus 8. Phyſ:
ante primũ motum, aliũ motũ præceſſiſſe, neceſſarium eſt; aut enim mobile, 1.
& mouens ſunt facta, aut perpetua. ſi de nouo facta, eorum vtique compoſitio, ſiue factio, vt ita dicam, mutatio quædam eſt, quæ ipſorum motum neceſſariò præcedit: quare ante primum motum, eſt mutatio, & conſequenter motus: ſi verò perpetua ſint, & non ſemper motus, quieſcebant igitur antea: aliqua ergo quietis erat cauſa; qua profectò dominante, motus eſſe non poterat. Si motus itaq; progreſſurus ſit, quietis cauſa erat remouenda: ſed abſq; permutatione remoueri non poterat: primum igitur motum aliqua anteceſſit mutatio. Quòdſi mouens de nouo, mobile mouere incepit, cùm priùs nõ moueret: nouã planè aliquam, mobile inter, atq; mouens, diſpoſitionem interuenturam neceſſe eſt. ſed habitudo, aut diſpoſitio huiuſmodi, non abſque mutatione, ſaltem alterius extremi, fieri poteſt: idem ergò ſequitur abſurdum, nempè, vt primum
motum, mutatio anteiuerit. Amplius, tempus eſt æternum, & motus quoq;: eſt enim. 2.
tempus numerus motus. Vbi namq; priùs eſt, & poſteriùs; ibi abſq; dubio tempus inuenitur: atqui ſemper fuit priùs, atq; poſteriùs, & tempus ſimiliter. Nam ſi vnum nunc, ſit temporis principium, quòd nullum præcedat tempus; tunc ſanè priùs illius nunc, nõ eſt tempus: ſed priùs eſt, ante, nunc: igitur, & tempus: etenim vbi priùs eſt, inibi &
tempus. Adhuc, de tempore non habemus niſi nunc, at ipſum, medium eſt inter præ- 3.
teritum, & futurum: ſemper ergo tempus fuiſſe conſtat. Motus præterea eſt actus en- 4.
tis in potentia, 3. Phyſ: omne igitur motum, aliquid in potentia præcedit, id eſt mobile, quod neceſſariò fuit per motum præcedentem. Quare, ſi motus non eſt æternus, ante primum, vt diximus, erat motus, imò ante omnem motum, fuit motus infinitus: ante enim illum motum, quo fiebat mobile, ens in potentia præcedere oportuit, illudq; iterum
fieri per motum. Præterea, quod ſit ex præcedenti potentia, eſt aliquid antequam fiat: 5.
eſſe enim in potentia non eſt purum nihil, ſed aliquid, imò aliquo modo in actu, vt pote, quod eſt in potentia ad formam ignis, eſt in actu ad formam aëris. Itaq; ſi mundus nouiter factus eſt, ex aliqua potentia præcedente, fieri debuerat. 8. Phyſ: com: 4. atq; ita mundus erat, antequam fieret; quia omne quod eſt in potentia, non ſolùm eſt nihil, ſed
ſecundùm aliquas eius partes, in actu eſt aliquid. Amplius, Deus, duratione eſt æter- 6.
nus, & cœlum, & tempus, atq; motus ſimiliter. quando namq; duo ſunt, quorum vnum, natura alterum præcedit. ſi natura priùs, duratione eſt æternum, & natura poſteriùs erit æternum: ſed Deus, natura ſolùmmodo illa præcedit: duratione ergo pariter ſunt æterna. nam ſi duratione illa anteceſſerit, cùm nulla ſit, abſq; tempore duratio, ſit, vt cœlo, atq; tempore prior ſit, prioritate temporis; atq; ita tempus ſit ante cœlum, & tẽ-
pus. Reſpondent aliqui: Duplex eſt duratio, & vna quidem ſucceſſiua, altera verò, Duratio dũx.
quæ eſt ſimul tota, nullamq; habet ſucceſſionis viciſſitudinem, & hæc profectò, cœlo, atq; tempore, Deus prior eſſe dicitur. Sed quæritur de illa duratione, ſit ne eadem, an diuerſa à natura Dei. ſi diuerſa, tunc ſanè aliud, quod non eſt Deus, eſt æternum: ſi

principio. *verò eadem: natura ergo, non duratione cœlo, atq; tempore, Deum priorem eſſe manifeſtum eſt. Quare, ſi tempus factum eſſe aliquis dicet, quærendum eſt ab eo, in quo tẽpore factum ſit. His ergo atq; ſimilibus rationibus, motus cœli, cœlum, atq; tempus æ-*
Soluuntur argumenta. *terna eſſe videntur. Quibus tamen ita reſpondere poſſumus. Ad primum: negatur conſequentia, & ad probationem dicimus, mouens quidem eſſe æternum, à quo mobile, id*
1. *eſt cœlum, non mutatione, quæ ſit terminus motus, ſed ſimplici emanatione, quæ creatio nuncupatur, factum eſſe confitemur: Motum igitur, primum anteceſſiſſe motum, non fuit neceſſe, ſed actionem tantùm, quæ eſt ſimplex emanatio, vel creatio, & ibi eſt ſtatus. Præterea, motus & mutatio, non propriè ſiunt, idcirco non opus eſt motum, licet nouum, fieri per alium motũ; quia motus non eſt motus, nec actio actionis, 5. phyſ:*
Obiectio. *Dicis, in motu non eſt dare mutatum eſſe, vt dicitur 6. phyſ: ſed mutatum eſſe, ſemper continuat partem motus cum poſteriori, idq; in infinitum: motus ergo eſt æternus. Sed*
Reſponſio. *ſi hoc verum eſſet, tunc planè nullus ferme motus dicendus eſſet æternus. Itaq; in motu, non eſt primum mutatum eſſe in potentia: ſunt namq; in quolibet infinita in potentia: in actu verò, indiuiſibile initiatiuum, atq; terminatiuum, bene conceditur. Ad aliam autẽ probationem dicimus, aliquam habitudinem inter mouens, atq; de nouo motum intercedere, alterius tamen extremi nouitatem non quærentem, ſed ſimplicem in altero ema-*
2. *nationem extremo ſequentem. Ad 2. ſicut ſæpiùs diximus, datur nunc, quod eſt principiũ temporis: & cùm dicis, ante ipſum non fuiſſe tempus, ſed, ante dicit priùs, & ex conſequenti tempus, reſpondeo, illam propoſitionem, ante, tempus imaginarium ſolùm, non autem verum ſignificare: non enim oportet ad quodlibet temporis indiuiſibile, parti ad partem continuatiuum eſſe; ſed ſufficit aliquod initiatiuum eſſe, ſicut punctum in linea. Vnde, quamuis de nouo tempus factum ſit; non oportuit tamen illud in tempore factum fuiſſe. negationi certè temporis, affirmatio eiuſdem, atq; poſitio ſucceſſit. Illud*
3. *præterea, quod de motu adducitur ex 3. phyſ. agenti conuenit particulari, non autem v-*
Agens vniuerſale non eguit materia. *niuerſali, atq; æterno, cuius actio eſt ſimplex emanatio, non præſupponens potentiam ſubiecti: abſq; enim materia, omnia produxit, quod agens quidem particulare efficere non poteſt. Ad illud de duratione reſpondeo: durationem, in qua priùs, & poſteriùs*
4. *inuenitur, verè atq; realiter, ſecundum eum, quem modo videmus eſſe ordinem rerum, ante conditum orbem minimè extitiſſe, ſed ſecundum imaginationem tantùm: æternitas enim, eſt tota ſimul, non habens priùs, atq; poſteriùs, aut noui eſſe acquiſitionem. Dices, quandocunq; Deus fuit, tempus etiam fuit, verum eſt ſi pro temporibus, atq; temporis inſtantibus diſtribuat, ita, vt dicatur; non fuit aliquod tempus, aut inſtans, in quo Deus non fuerit, vel rectiùs, vt Plato dicit, in quo Deus non ſemper eſt. Vnde ante*
Duratio vera non fuit ante cœlum. *inſtans totius temporis fuiſſe dicitur, ſub hac profectò conditione: ſi ante inſtans totius temporis, aliquod adhuc daretur tempus, etiam in illo Deus abſq; noui eſſe acquiſitione ſemper eſt ſeu fuiſſet: Cùm ergo vera duratio cœlum non anteceſſerit, argumentum profectò de duratione nullum eſt. Præterea vt diximus, motus non poteſt eſſe infinitus, tùm ex parte terminorum, quia termini ſunt finiti, tùm etiam propter finem. Sed*
Obiectio. *dicet aliquis: intelligentiarum optimus finis eſt, mouere ſuos ſcilicet ſingulas orbes: mo-*
Reſponſio. *tus ergo cœli eſt æternus, quia eius intelligentia eſt æterna. Soluitur: vt verus non conceditur intelligentijs huiuſmodi finis: conſtat enim, ſine Deo liberè agente, & cooperante, illum aſſequi non poſſe: non neceſſario igitur, ſed de nouo, atq; ex parte illum ſortitas fuiſſe, manifeſtum eſt. Ex quo apparet motum cœli, reſpectu intelligentiarum non eſſe æternum.*

CAP. XIIII.

Mundi æternitas oſtenditur ex parte primi agentis, atque materiæ.

A Voluntate antiqua non præcedit nouus effectus, ſine motu, inquiunt: ſed mũ-
dus factus eſt à voluntate antiqua primi agentis, cum motu: ergo conditus 1.
eſt ante motum: igitur primùm fuit motus, quod quidem falſum eſt. A-
gẽs quippè antiquum, tempore quidem infinito quieuiſſet: aliqua igitur cauſa
eum ad mundi fabricam conſtituendam compuliſſet. ſed abſurdum eſt, primum agens,
à quopiam alio, quam à ſe moueri: mundus igitur, qui eſt Dei effectus, eſt æternus:
etenim noua actio, nouam cauſam requirit. Item, quod de nouo aliquid agit, aut mouet, 2.
mutetur neceſſe eſt, aut mouens, aut motum, aliqua certè relatio nouiter aduenit: por-
rò omnis relatio tranſmutationem ſequitur: itaq; mutatio huiuſmodi in nihilo fieri non
poterat, quia non eſt ſubiectum entis, neq; in Deo, immutabilis eſt omninò: in mobili er-
go facta eſt: præceſſit ergo mobile, ſicut eius ſubiectum. ſed quod præceſſit mutationẽ,
& motum omnem; præceſſit etiam & tempus, quæ eſt paſſio motus: quod autèm tempus
anteceſſit, æternum eſt: mundus ergo eſt æternus. Si primus præterea motor, non eſt 3.
purus actus, ita vt ſemper agat, ſed nouiter mundum fecit: in potentia eſt ergo ad a-
gendum: egebit ergo extrahente ipſum de potentia ad actum, quod eſt abſurdum, atq;
impoſſibile. Item, quòd agens, modò agat, & non priùs, in cauſa eſſe poteſt; aut quia 4.
agens non habet virtutem agendi, vel ſuæ impedimentum actionis aliquod adeſt; aut o-
portunè agendi, tempus expectat. ſed nihil horum, primo eſt attribuendũ agenti: ergo etc.
Item, voluntas efficax, ad vnum oppoſitorum determinata, neceſſariò atq; immediatè, 5.
illum producit ſed voluntas Diuina eſt huiuſmodi, vtpotè purus actus, ab æterno ſu-
um effectum, nempè mundum, produxit. Item, omne agens per voluntatem, & intel- 6.
lectum, ſi nunc agat, & priùs non agebat; tempora apprehendit diuerſa, agendi ſcili-
cet & non agendi. ſed huiuſmodi ſine motu eſſe non poteſt: à voluntate ergo antiqua,
abſq; motu, aliquid non proficiſcitur. Amplius, ſicut ſe habet voluntas noua, ad acti- 7.
onem antiquam; ita voluntas antiqua ad actionem nouam: ſed voluntas noua, non eſt
cauſa immediata actionis antiquæ: nec igitur actionis nouæ, voluntas antiqua; par cer-
tè in vtriuſq; eſſe videtur ratio dicendi. Adhuc, à voluntate antiqua non producitur 8.
aliquod nouum, niſi mediante actione noua: ſed in primi voluntate agentis non cadit
aliquod nouum ab ipſo ergo de nouo factum eſt nihil. Item, quod eſt formaliter neceſ- 9.
ſarium, eſt æternũ, tale namq; non poteſt nõ eſſe. ſed intelligentiæ ſunt huiuſmodi, vtpotè
ſine materia, & ex ſe incorruptibiles: neceſſariæ igitur ſunt atq; æternæ. Item, quæ de 10.
nouo fiunt, ex aliqua neceſſe eſt materia fieri. ſed materia eſt ingenita, & incorruptibi-
lis, 1. phyſ. eſſetq; proceſſus in infinitum. materia ergo eſt æterna. Quòd ſi materia ita
ſit, & compoſitum quoq; nam non eſt materia ſine forma: ab æterno igitur fuit aliquod
compoſitum. Item, omne poſſibile ad eſſe, & non eſſe habet contrarium: ſed aliquod 11.
ens eſt non habens contrarium, nempè corpus cœleſte, authore Ariſt. in lib. de cœlo.
cœlum igitur ſemper eſt. Ad hæc, atq; ſimilia, quamuis ex ſupradictis pateat reſpon- Soluuntur argumenta.
ſio, ſæpiùs namq; idem inculcauimus, quò fortiùs tantæ rei argumenta memoriæ figerẽ-
tur, pauca tamen hæc dicere decreui. falſa imaginatione philoſophorum argumenta de-
luduntur, dum tempus æternum eſſe contendunt, mundumq; alio non potuiſſe ordine fie-
ri, præter illum, quem rebus à natura inſitum eſſe videmus: Deus enim cùm ſit omnipo-
tens, ſimplici emanatione omnia produxit. Vera tamen eſſent philoſophorum argumen-
ta, ſi ordine naturali, quem nouimus, Deus mundũ condidiſſet. Voluntas præterea pri- Voluntas Dei non eſt noua neq; antiqua.
mi opificis, antiqua, aut noua dicenda non eſt, ſed æterna tota ſimul beata poſſeſſio: pro-
indè, nullam poteſt ſubire nouitatis mutationem, aut varietatis viciſſitudinem. Cùm er-
go ſit tota ſibi præſens, nihil vult, quod ſemper non voluit, meliùs, quod ſemper nõ vult.
Mundũ ergo de nouo condidit, non certè noua ſuperueniente actione; ſed ea quã ſemper
habet. Agens ergo æternum, per voluntatem æternam, potuit effectum non æternum,
ſine ſui mutatione producere. Ab æterno profectò determinauit ſe producturum effe-

ctum, quando produxit. Nunc igitur non vult aliud, quàm antea non voluerit: nec aliter ſe habet nunc, quàm priùs intrinſecè. Et cùm dicis, non magis nunc producit, quàm priùs, negatur conſequentia; quia voluntas Diuina determinauit ſe producturam nunc, & non priùs. Nulla in ipſa eſſe poteſt impotentia, impedimentum extrinſecum nullum, aut tempus fuerat vllum aptum præſtolandum; habitudo inſuper illa noua, mutatione alterius non indiget extremi, cùm ſimplici emanatione gaudeat. Ab æterno omnia determinauit, licet pro eodem inſtanti æternitatis, quo ea determinauit, determinaſſe potuiſſet oppoſitum, diuiſim quidem intelligendo, vt poſtea dicemus. Porrò ad actum, ſecundùm ſubſtantiam, & quatenus tranſit in obiectum Diuinum, determinata eſt ſemper, non autem neceſſariò determinatur ad actum creandi, obiectumq́; creabile. Ceterùm, nulla intelligentiarum, præter primam, neceſſaria eſt formaliter, vt ſuperiùs di ximus. Materiam quoq; de nouo per mutationem ex alia materia fieri non dicimus; ſed ex nihilo per creationem: ſpectat namq; hoc ad perfectiſſimũ agens, res ex nihilo producere. neq; hoc eſt poſſe impoſſibile agenti vniuerſali, bene autem particulari Sed tem pus eſt re leundi ad noſtrum Triſmegiſtum, poſtquam tranauimus maria, & bello glorioſiſſimo, duce Chriſto IEſu, vicimus impiam Turcarum claſſem. 1571. 9. Nouemb. Laus deo Patri, Filio, & Spiritui ſancto.

ELEMENTORVM GENITVRA.

MERCVRIVS.

Verbum hoc, naturæ humidæ adſtans, eam fouebat: ex humidæ autem naturæ viſceribus, ſyncerus ac leuis ignis protinus euolans, alta petiit. Aër quoq. leuis, ſpiritui parens, mediam regionem inter ignem & aquam ſortiebatur. Terra verò & aqua, ſic inuicem commixtæ iacebant, vt terræ facies obruta nuſquam pateret. hæc duo deinde commota ſunt à ſpiritali verbo, quod eis ſuperferebatur, aures eorum circumſonans.

Commentum III.

E*Lementorum genituram deſcribens, cauſæ modum efficientis, ordinemq́; ſignificauit.* Verbum, *inquit*, naturæ humidæ adſtabat, fouebatq. materiam illam confuſam, *quam humidam naturam appellat, vt pote, artificis voluntati parentem. Idem profectò Moyſes in principio Geneſeos, dum mundi exordium depingeret, magna cum prudentia demonſtrauit. Et ſpiritus domini ferebatur ſuper aquas.* Diluciđij quæſt. 8. *Aquæ nomine, totam corporalem materiam appellauit, authore Auguſt. atq; ita inſinuauit: Vnde facta, formataq́; ſunt omnia. Rectè ergò ex humida naturæ viſceribus, omnia erupiſſe, Mercurius proteſtatur. nam humida ex natura, omnia in terra per ſpecies varias formari, atq; concreſcere videmus. Superferebatur, ait, ſuper ſuperfluitantem materiam, quæ bonæ Creatoris voluntati ſubiacebat, atq; parebat. Ex his autem elementorum materiam, humidam illam fuiſſe naturam, quam alij Chaos vocant, apertè cognoſcimus; efficientem verò, verbum Dei,*

formalem,

formalem, intrinſecas ipſorum formas. Protinus, *inquit,* ignis ſyncerus ac leuis, alta petiit, *à ſua planè intrinſeca forma agitatus, atq; impulſus. finalem deniq;, quoniam ad propria vnumquodq; elementorum profectum fuiſſe, deſcribit. itaq; ex tota (authore Platone in Timæo) conſtat materia mundus, quam quidem ſine ordine vllo, ante cœli generationem tumultuantem, Deus ex confuſione deformi, in pulchrum ordinem reuocauit, numeriſq; decentibus, & figuris, eius partes vndiq; decorauit, vt ea ſit mundus proportione contextus, quàm etiam nunc ignis, atq; terra ad aërẽ, & aquam ſeruant. Horum tunc veſtigia ſolùm abſq; ratione, atq; menſura, in ipſo elementorum receptaculo confuſè iacebant, quatiebantq; materiam, & à materia viciſſim quatiebantur. ex integris enim quatuor elementis eum compegit, ex toto ſcilicet igni, àëreq;, & aqua ſimul, ac terra, nullam alicuius partem potentiamuè relinquens. Quoniam verò corporeus, ſpectabiliſq;, & tractabilis erat futurus, ac ſine igni videri nihil poteſt, nihilq; ſine ſolido tangi, & ſolidum abſq; terra nihil; ideo in operis huius exordio, Deus ignem primùm terramq; creauit. ſed duo ſola, abſq; tertio quodam, commodè cohærere non poſſunt, mediumq; aliquod vinculum vtrorumq; deſiderant. Vinculorum verò id aptiſſimum eſt, atq; pulcherrimum, quòd ex ſe, & ex his, quæ aſtringit, quàmmaximè vnum efficit: ignis namq; ſubſtantiam habet, virtutem, atq; actionem; ſubſtantia certè ſubtilis eſt, virtute quidem acutus, actione verò mobilis. Terra autem contrà, ſubſtantia eſt craſſa, virtute obtuſa, actione immobilis horum autem naturas, Plato ſolidas vocat. Etenim ad modum dimenſionis trinæ, trinas poſſident qualitates: nam ſi planorum tantùm naturas haberent, vnum illis ſufficeret medium; atq; ita, in qualitate quidem vna congrueret cum extremis, in altera verò differret. Sed quoniam tres inuicem oppoſitas habent duobus; vnum, vt omnia fiant, medijs opus habent; quorum vtrumq; cum proximo quidem, tùm extremo, tùm medio, duplici conueniat qualitate, in vnica verò diſſentiat: cum rerum verò, in vna quidem congruat, ſed differat in duabus. horum autem ſeries atq; ordo ſit iſte.*

Plato in Timæo.

Ex quatuor elementis mũdum conſtare.

Ignis natura.

Terræ quoq;.

Trinæ qualitates.

	Subſtantia.	Virtute.	Actione.
Ignis	*ſubtilis,*	*acutus,*	*mobilis.*
Aer	*ſubtilis,*	*obtuſus,*	*mobilis.*
Aqua	*craſſa,*	*obtuſa,*	*mobilis.*
Terra	*craſſa,*	*obtuſa,*	*immobilis.*

Subtilitate profectò, atq; mobilitate, igni perſimilis eſt àër, ſed obtuſitate diſſimilis, in qua, cum terra conſentit, cum aqua verò, duabus, obtuſitate videlicet, atq; mobilitate, diſcrepans autem ſubtilitate. Aqua igitur in his duabus, àëri ſimilis eſt, mobilitate verò, igni: craſſitie autem atq; obtuſitate, diſſimilis. Porrò aqua duabus, nempè craſſitudine, atq; obtuſitate, terræ ſimilis eſt, diſcrepat autem mobilitate. Ignis autem ad terram proportio, ſeu analogia aliqua eſſe dicitur: nam ſicut ſe habet ignis ſubtilitas ad terræ craſſitiem; ita profectò acumen ignis ad terræ obtuſitatem, & ad immobilitatem terream, ignea mobilitas. In his ergo tribus, inquit Plato, quando medium ita ſe habet ad poſtremum, vt primum ad medium, viciſſimq;, vt poſtremum cum medio, ita medium cum primo congruit; tunc quod medium eſt, & primum fit, & poſtremum. poſtremum quoq; & primum, media fiunt. Ita neceſſitas cogit, vt omnia quæ ſic deuincta fuerint, eadem inter ſe ſint. eadem verò cùm facta ſint, efficitur, vt omnia ſint vnũ. Quòd, ſi vniuerſi corpus latitudinem habere debuiſſet, nullam autem profunditatem; vnum ſanè, tùm ad ſeipſum, tùm ad extrema vincienda interiectum medium ſuiſſet. Sed cùm ſoliditatem mundus requireret, ſolida verò non vno, ſed duobus ſemper medijs copulentur; inter ignem, & terram, Deus àërem, aquamq; locauit, eamque inter ſe inuicem quoad fieri poterat, comparauit; vt quemadmodum ignis ad àërem, ita àër ad aquam; vt àër ad aquam, ſic aqua ad terram congruè conferatur. Qua ex coniun-

Conuenientes elementorum qualitates.

De elemẽtis.

ctione ita conſtitutus eſt mundus, vt aſpici tangique poſsit. Propterea ex huiusmodi rebus, numero quatuor, mundi corpus conflatum eſt, eaque connexum eſt comparatione, quam dixi: ex quo ſeipſum amicitia concordi complectitur, atque ita aptè cohæret, vt nequeat diſsolui vllo modo, niſi ab eodem à quo eſt colligatum. Quatuor igitur earum rerum quamlibet integram, mundus accepit. Ex omni quippe igni, aëre, aqua, terra, ipſius faber, ita ipſum compoſuit; vt nullam cuiuſquam iſtorum partem, aut vim extra relinqueret: Idque ea ratione fecit, primùm quidem, vt totum hoc animal quàm perfectum ex perfectis partibus eſſet: deinde, vt eſſet vnum, cùm nihil extra relictum fuerit, ex quo alterum generetur: proſtremò, ne quis ipſum morbus, aut ſenectus attingeret: videbat enim, eam eſſe naturam corporis, vt importuna caloris, vel frigoris, aliarumq; rerum nimis vehementium acceſsione, lædatur, & in morbos ſeniumq; impulſum deficiat. Quam ob cauſam, rationemq;, vnum totum, ex omnibus totis, & perfectis perfectum, morbi & ſenectutis expertem Deus mundum conſtituit.

Timæus.

Plotinus.

Reſpondet ergo Timæus, vt narrat Plotinus libr. 1. cap. 6. Æneadis 2. Mundi corpus, ex igne primum terraque componi, vt per ignem quidem videri, per terram verò ſolidum eſse, tangiq; valeat. Et cap. 7. Forte, operæpretium eſt audire Platonem dicentem, oportere in vniuerſo eſſe tale quiddam ſolidum, quod videlicet ſit reſiſtens;

Terra in medio collocata

vt terra in medio collocata, fundamẽtum ſit omnibus per eam incedentibus ſtabiliſsimum, animaliaq; terrena neceſsariò habeant talem quandam ſoliditatem. Terra namq;, hoc ipſum, quòd continua eſt, ex ſeipſa poſsidet, illuſtratur autem ab igne, particeps quoque aquæ, ad ariditatem nimiam deuitandam, habet inſuper facultatem, qua non prohibeantur partes cum partibus conſpirare, vnde aër, terræ molem, quadam leuitate ſuffulcit. terra igitur non ita miſcetur igni ſublimi (inquit Plotinus) vt in ipſa ſtellarum compoſitione connumeretur: ſed cùm in vno mundi corpore ſingula collocentur, nimirum & ignem aliquid habere terrei, quẽadmodum, & terra ignei aliquid habet, ac ſummatim ſingula habere aliquid ſingulorum, non quidem, vt ex vtriſq; conſtituatur, ex ſeipſo videlicet, atq; ex eo, cuius eſt particeps, imò in ipſa mundi communione, ritè ſitum, non tam alterum, quàm alterius nonnihil recipiat, velut non ipſum aërem, ſed aëris ipſius liquiditatem; ſic & terra, non tã ignem, quàm igneam claritatem.

Elementa vocata ſunt principia.

Non temerè ergo philoſophus 1. phyſ. comm. 48. aſſerit ſub quodam certè velamine, elementa Platonem primùm, cauſas intrinſecas appellaſſe, quæ principia ab antiquioribus dicebantur: Omnes enim, inquit, elementa, & ab ipſis vocata principia, & verè ſine ratione ponentes, tamen contraria dicunt, tanquam ab ipſa veritate compulſi. 11. met. cap. 1. Dubitabit autem vtiq; aliquis circa principia, vocata ab aliquibus elementa: & in principio 2. de partibus animaliũ: Ex vocatis ab aliquibus elementis. Et 2 de gene: comm. 172. Similiter autem & aliorum omnium, vt in Timæo ſcripſit Plato, vbi dicit elementa eſſe plana, quæ ſunt trigona, æquilatera, & rectangula, pyramidem non elementum ignis, ſed ſemen, eodem modo & terræ cubum, indiuiſibilia ea appellauit, vtpotè, in alia vlteriùs principia non diuidenda. Et 1 de gene. comm. 14. Et Plato quidem de generatione elementorum tantùm loquutus eſt. Sed latiùs de his inferiùs dicemus. Mercurij ergo doctrina de elementorum origine, atque numero congruit doctrinæ, quæ apud Moyſen habetur in Geneſi, à Platone quoque in Timæo diſputante minimè diſſentit: quam verò cum philoſopho conuenientiam habeat, ex philoſophi, quam mox ſubſcripturi ſumus ſententia, facilè animaduertere poterimus.

DIGRESSIO PRIMA CAP. I.

Quid ſit elementum.

De Elementis.

Quid ſit elementum.

Qvamùis de elementis in 5. libro expreſſè diſſerui, hîc tamẽ nonnihil dicã, & imprimis quid ſit elementũ. Elementũ dicitur id (inquit philoſophus 5. met. comm. 4.) ex quo primò quippiã componitur, ita vt inſit indiuiſibile ſpecie, in aliam ſpeciẽ: ex quo, veluti ex materia, primò quippiam componitur: eas excludit res, ex quibus indiuiduum ſecundò componitur; ſic cuprum, ſtatuæ elementum dici non poteſt, nec corpus inſtrumentarium, animalis elementum: habent enim adhuc ſuperiora, in quæ ſunt reſoluenda. Elementum planè illud eſt, quod ex alio nequaquam componitur priore elemento, ita, vt inſit. Ex quo patet, alimentum, priuationem, atq; huiuſmodi, non vocari elementa, ea quippe ratione, qua elementum propriè nominatur: nullum enim ipſorum rei factæ ineſt, etiamſi ex vnoquoq; eorum aliquid primò fiat. Caro namq; ex ſanguine generatur; ſed illius elementum non appellatur, non enim in carne remanet genita: Materia igitur, quæ tranſmutatur, cùm aliquid generatur ex ea, elementum minimè nominatur. Indiuiſibile ſpecie, in aliam ſpeciem, vnumquodque profectò elementorum, in alterius ſpeciei elementa indiuiſibile eſt, ideò ſpecie indiuiſibile dicitur. Interdum autem, vocata elementa appellat; non quin ipſe, abſoluto nomine, non vocet elementa, ſed propter veteres, qui ſic illa vocabant, ſed minimè intelligebant. Itaq; quatuor ſunt elementi propriè dicti conditiones, cauſa materialis, prima, intrinſeca, ſpecieque indiuiſibilis, quæ ex ipſa philoſophi diffinitione, clariſſimè patent. Ceterùm elementum peculiari nomine, materiam ſignificare, Commentator putauit. 5. meth. comm. 4. hoc reuera innuit Ariſtotelis definitio: Elementum, inquit, dicitur id, ex quo primò aliquid componitur. Et 29. eiuſdem libri. ex aliquo eſſe, vno quidem modo dicitur ex eo, ex quo eſt, vt ex materia. Et 2 phyſ. comm. 31 Materia eſt id, ex quo ſit aliquid exiſtente: Elementum ergo cauſas ſignificat intrinſecas, materiam autem magis: ipſa namq; eſt compoſitionis principium, reſolutionis verò vltimum. At forma in reſolutione corrumpitur, hac de cauſa, ea, quæ à philoſopho 7. met. commen. vltimo ponitur, non congruit deſcriptio: elementum enim eſt, in quod diuiditur inexiſtens, vt in materiam. Corporum igitur compoſitorum quatuor, corpora ſimplicia, elementa quidem ſunt, ſed non primò: ſunt etenim ex prima materia, formiſq; ſimplicibus compoſita. 10 met. com. 2. Quare materiam primam, elementi rationem ſubire, ac elementi formam, ſimplicem formam appellari apud Commentatorem, manifeſtum eſt. quæcunq; namq; intra materiam primam, atq; vltimam formam continentur, exceptis tamen elementariis formis, formæ compoſitæ à Commentatore nuncupantur. Itaque ſi elementum illud eſſe dicitur, quod compoſitionis principium eſt, reſolutionis verò vltimum; tunc planè prima materia, propria certè ratione, elementum nominatur. At ſi verò illud ſit, ex quo aliquid cõponitur primò inexiſtente, quatuor complectitur elementa: Iſte autem modus eſt magis communis, quo omnes propemodum vtuntur: de quo 3. cœli, & 2. de genera: philoſophus loquitur Omne præterea corpus ſimplex, quod actu, aut virtute, mixti compoſitionem ingreditur, elementum à philoſopho appellatur in principio. 3. de cœlo, cœlum elementum vocat: eſt enim principaliſſima pars vniuerſi, ingrediturq; ſubſtantiam mixti, & ſi non formaliter, virtualiter tamen. Elementum præterea appellatur, quod rei conſtituendæ cum alio ſitum ordinemq; continet, ſic lineam, figuræ elementum vocare conſueuimus. Prima adhuc principia, quæ ſua quidem virtute, ſingularium ſubſtantiam, aut demonſtrationem ingrediuntur, elementi rationem ſuſcipiunt. Et his quidem modis, ſecundum rectam elementi rationem, ipſius nomine vtimur: tranſumptiuè verò, duobus modis, altero quidem ſecundum quantitatem, veluti punctus, lineæ dicitur elementum; altero verò, diffinitione, vt genera, magiſq; vniuerſalia, ſunt elementa ſpecierum: aliquam profectò cum elementis conueniendi aptitudinem habent, tum quia prima, tum etiam, quia in diuerſarum partes rationum diuidenda non ſunt; ſed defectum non minimum patiuntur, quippe, quæ componendi ex ſe non habeant virtutem. non enim punctus eſt

Quatuor elemẽti propriè dicti conditiones.

Prima materia eſt elementum.

2\. Quot modis aliquid elemẽtum dicatur.

3\. Tranſumptiuè quot modis dicitur.

eſt materia linearum, nec genera ſpecierum. Non mirum ergo, ſi tranſumptiuè elementa
2. dicantur, cùm præcipua elementi ratio, eis congruere nequeat. Amplius, 3. cœli com. 31.
ſic elementi naturam deſcribit: Sit igitur, id corporum elementum, in quod cætera cor-
pora diuiduntur, in quibus ineſt potentia, aut actus. hoc enim vero modo ſe habeat, du-
bitabile eſt adhuc. Ipſum autem eſt in diuerſa ſpecie indiuiſibile: tale quid enim, omnes
ipſum elementum, & in omnibus dicere volunt. Hæc planè deſcriptio, quatuor congruit
elementis, in quæ cætera corpora diuiduntur, de quibus dubitat, potentia, an actu in mi-
Mercurij doctrina de elementis. xto ſint, nec ne Etenim, generatio, corruptioq́ ſi congregatione, atq; ſegregatione fiant,
actu, mixtis ineſſe, neceſſe eſt elementa: ſi verò ſubſtantiæ motatione, potentia tantùm.
Sed paulò latiùs de hoc eſt nobis diſputandum. Non multùm ergo Mercurij de elemẽtis,
philoſophia, ab Auer: atq; Ariſt: diſcrepare videtur. Ex humidæ, inquit, naturæ vi-
Expoſitio textus. ſceribus, ſyncerus, ac leuis protinus euolauit ignis &c. elementa profectò mi-
xtorũ prima nequaquam eſſe appellanda principia inſinuans, ſed ea, ex cuius viſceribus
elementa manarunt. Ipſam enim primam materiã, compoſitionis omnium, primum prin-
cipium, eorundem verò reſolutionis vltimum eſſe, multù probatur. Manifeſtum eſt (in-
quit Commentator 5. met. comm. 4.) quòd verum elementum eſt commune omnibus cõ-
poſitis, quod eſt primũ, ex quo componuntur omnia, & exiſtens in vnoquoq; eorum, & in
quod diſſoluuntur omnia: & iſtud elementum debet eſſe cauſa aliorum elementorum,
Obiectio. & hoc quod dixit, eſt materia prima. Sed dicet aliquis, quod elementi rationem ſubit,
determinata eſt ſpeciei, atq; in diuerſas eſt indiuiſibile ſpecies: ſed prima, nullam habet
Reſponſio. materia determinatam ex ſe ſpeciem: igitur elementi ſubire rationem nullatenus poteſt.
Soluitur: ſi ſpeciem, rei rationem, naturamq́ dixerimus; tunc planè determinatæ ſpeciei
i. rationis eſſe cognoſcimus: habet enim rationem, in partes diuerſarum indiuiſibilẽ ra-
Plato. tionum: Natura illa (inquit Plato in Timæo) quæ cuncta recipit corpora, idem ſemper
eſſe dicenda eſt. ſiquidem, ex propria potentia nunquam recedit. ſuſcipit enim ſemper
Auer. omnia, nec vllam vnquam iis ſimilem vllo pacto ſibi formam contrahit. Auer: etiam de
ſubſtantia orbis, hoc autem eſt ſubiectum vnum entium, & elementum vnum æternum
exiſtentium. Quid autem ſit elementum, & quot modis accipiatur, dictum eſt.

CAPVT. II.

Quare elementa ſint numero quatuor.

QVoniam autem (inquit philoſophus 2. de gene: comm. 121) quatuor elemen-
1. Coniugationes elementorum quatuor. ta ſunt, eorum autem quatuor, ſex coniugationes ſunt, contraria autem, nõ
nata ſunt coniungi; calidum enim, & frigidum eſſe idem, & rurſus humi-
dum & ſiccum, impoſsibile eſt; manifeſtum eſt, quòd quatuor erunt ele-
mentorum coniugationes, calidum, & ſiccum, calidum, & humidum, rur-
ſus frigidum, & humidum, & frigidum, & ſiccum: & ſequuntur, ſecundum rationem,
ſimplicia apparentia corpora ignem, & aërem, & aquam, & terram. Ignis enim calidus
& ſiccus eſt, aër autem calidus & humidus: nam aër eſt veluti euaporatio; aqua autem
frigida & humida; terra verò frigida & ſicca. Vt igitur rationabile eſt, differentias
Quatuor tantum elementa eſſe, neceſſe eſt primis corporibus diſtribuere; ita multitudo eorum erit ſecundum rationem. Cùm enim
quatuor termini, in quibus duæ ſunt contrarietates, ſex modis coniungi poſſunt, quarum
quatuor ſunt poſsibiles, duæ verò impoſsibiles; qualitates verò primæ, quatuor termini
ſunt, in quibus duæ ſunt contrarietates: ſex ergo modis combinari poſſunt. quarum qui-
dem combinationum, duæ cùm impoſsibiles ſint, quatuor, vt poſsibiles ſunt admittendæ.
Etenim, ſi vnum eſſet elementum tantùm, quoniam contraria eidem quidem rei ſimul
non inſunt, qualitates profectò actiuæ contrariæ deſtruerentur prorſus. Illis autem non

De elemẽtis.

exiſtentibus, alteratio non eſſet: qua ſanè deficiente, generatio quoq; deficeret. Item, 2.
duo etiam elementa, ad vniuerſi ornatum non ſufficerent, nec ſe inuicem paterentur: v-
num certè calidum eſſet, & ſiccum, alterum verò frigidum, & humidum, quæ mutua,
atq; contraria altercatione confligentia ſeſe prorſus deſtruerent; vtriſq; enim qualitati-
bus contrariis in ſe inuicem agentia, atq; bellantia, citiùs ſeipſa conſummerent. Quòd ſi
tertium eſſet elementum, illudq; humidum & calidum; inter duo contraria conſiſtere
nequaquam poſſet elementa. nam elementum calidum & ſiccum, ſua quidem ſiccitate,
tertij humiditatem deſtrueret elementi: alterum verò, nempe frigidum, & humidum
elementum, & ipſum quoq; viciſſim, ob ſuam quippe frigiditatem, in tertium agendo,
illius caliditatem penitus auferret: Quatuor ergo elementa ſint, neceſſarium eſt, quæ al-
ternantibus certè qualitatibus, & agere, & pati ſe inuicem poſſint. Ex motuum autem
diuerſitate, elementorum numerus eſt etiam colligendus, quemadmodum longo diſputa-
tionis contextu, apertiſſimè diſſerit philoſophus. Alia, inquit, quatuor corpora, 1. meteo-
rorum c. 4. propter quatuor principia, quorum duplicem dicimus eſſe motum, hunc
quidem à medio, hunc autem ad medium: quatuor autem exiſtentibus his, igne, & aëre,
& aqua, & terra: ſunt namq; motus genere duo, ſpecie verò quatuor. quod planè 1. cœli,
comm. 17. clariùs oſtendit. Neceſſe eſt, inquit, omne quod fertur, aut deorſum, aut ſur-
ſum, aut leuitatem, aut grauitatem, aut vtrumque habere, non ad idem tamen: ad alia
namq; ſunt grauia, & leuia, vt aër ad aquam, & aqua ad terram. Et commen 23 patet 3.
autem ex dictis. Cur ergo impoſſibile eſt numero plura eſſe ea, quæ ſimplicia corpora
dicuntur? ſimplicis enim corporis, motum ſimplicem eſſe, neceſſe eſt. Solos autem hos
ſimplices dicimus eſſe, & circularem, & rectum: & huius duas partes, alteram quidem
è medio, alteram verò ad medium. Cùm igitur elementa motu recto moueantur, & alia
quidem à medio, alia verò ad medium: rurſus, quæ à medio, vnũ ſimpliciter, vt ignis, al-
terum verò reſpectum potiùs ad inferiùs habens elementum, ſicq; aer ſurſum ferri dici-
tur aquæ reſpectu. Simile quoq; iudicium habetur, de his quæ ad medium feruntur ele-
mentis. Quoniam ergo quatuor ſunt motus recti ſimplices, quatuor etiam ſimplicibus
tribuendi ſunt corporibus: elementa autẽ corpora ſimplicia ſunt: quatuor igitur eſſe, ma-
nifeſtum eſt. Amplius, ſi terra eſt (inquit 2. cœli, comm: 18.) ignem etiam eſſe neceſſe 4.
eſt: contrariorum enim, ſi alterum eſt natura, & alterum eſſe natura, neceſſe eſt, &
hoc quidem reſpectu vniuerſi, non autem reſpectu partium, quæ in vniuerſo continentur:
materia enim, actu planè ſub vno, potentia verò ſub altero contrario eſſe poteſt. Conue-
nit autem perfectioni totiùs, vt ſi vnum reale natura tribuerit contrarium, alterum, ſe-
cundum ſpeciem ſaltem, conceſſerit, ne dignitas, ordiniſque pulchritudo, rebus deeſſet
creatis. Si terra itaq; eſt, & ignis, quòd hæc duo tributa ſunt extrema, & media quoque
ſimul congenita fuiſſe ratio docet, & experimentum etiam teſtatur: Ex natura ergo
contrariorum, quatuor eſſe elementa, manifeſtum eſt. Amplius, elementorum numerum 5.
motiuæ qualitates approbare videntur, quæ, cùm quatuor numero ſint, quatuor quoque
ſimplicibus corporibus attribuuntur: leuitas namq; & grauitas, & vtraq; duplex, vna
quidem abſoluta, altera verò reſpectiua. omnia enim corpora ſimplicia, præter corpus
cœleſte, leuia ſunt, aut grauia; & leuia certè, aut ſimpliciter, vt ignis, aut verò reſpe-
ctiuè, vt aër. ſic etiam grauia: nam terra, ſimpliciter graue eſt elementum, aqua autem
reſpectiuè tantùm: quamuis determinatæ leuitatis, grauitatiſq; ſingula quæq; ſint orbis
elementa. hæ namq; qualitates, quæ à philoſopho 2. de gene. tangibiles vocantur, primas
immediatè inſequuntur qualitates, ex quibus profectò emanant, atq; generantur. Rari-
tas enim & leuitas, ex caliditate proficiſcuntur: proprium namq; calidi eſt, rarefacere,
ad rarefactionem verò, ſequitur leuitas. Proinde ignis elementum, omnium eſt rariſſi-
mum, & ex conſequenti, leuiſſimum. Porrò grauitatis cauſa, frigiditas dicenda eſt, cu-
ius intereſt, frigida condenſare, partes autem condenſatæ, ſibi magis cohærentes, gra-

Tertium tantùm elementum non ſufficit.

Elementorũ numerus ex motuum diuerſitate.

Motus ſimplices.

Si vnum contrariorum, & reliquum.

Motiuæ qualitates.

Tangibiles qualitates.

 uita-

Durities, aſperitas, lenitas, grauitas, leuitas, raritas.

uitatem procreant: grauitatem autem durities, raritatem verò mollities inſequuntur. Ad duritiem autem ſequitur aſperitas: pars certè duri, alteri ſupereminet, ex quo aſperitas oritur. lenitas autem, & duritiem, & mollitiem amplectitur; nam dura, & mollia, partes interdum habere poſſunt non ſupereminentes. Cùm ergo hæ planè tangibiles qualitates in elementis eſſe probentur, eaſq; à primis illorum fluere qualitatibus ſit neceſſarium; iam patere arbitror, omne elementum, aut leue, aut graue eſſe, idq; bifariam, vt ſupra diximus. Si autem, quod mouetur (inquit philoſophus 3. cœli, com. 25.) non habeat natura momentum; impoſſibile eſt ipſum moueri, aut ad medium, aut à medio. grauia namq; ad medium, leuia verò à medio mouentur. Etenim, ſi erit aliquod corpus motum, quod neq; leuitatem, neq; grauitatem habet; neceſſe eſt ipſum vi moueri: vi autem motum, infinitum efficit motum. Quare, omne corpus naturale, quod recto mouetur motu, ſi leuitate, aut grauitate vacat, vi moueri neceſſe eſt, inquit Commentator com. 27. Patet igitur, omne definitum corpus, neceſſariò grauitatem, aut leuitatem habere. His ergo, atq; ſimilibus philoſophi rationibus, elementa eſſe numero quatuor, conſtat ſatis.

Philoſophus.

CAP. III.

Aliæ rationes, elementorum numerum ſignificantes.

Numerus quaternarius.

PReter ea, quæ ex Platone ſunt, pro elementorum numero ſtatuendo, paulò ſuperiùs adducta, ſunt etiam, pro tantæ rei dignitate & alia argumenta adducenda: eſt enim elementorum numerus ſacer, multarum dignitate rerum coornatus. Quatuor namq; mundi à Platonicis deſcribuntur, diuinus, ſcilicet angelicus, cœleſtis, mundanus, de quibus nobis poſtea erit loquendum: quaternarius ſanè numerus, differentiam numerorum amplectitur omnem, & parem, & imparem primum. ſimplicem inſuper numerorum progreſſionem complet, quippè, qui quatuor terminis, denarium expleat, vno, duobus, tribus, quatuor, denarium abſoluens: dimenſionum quoq; progreſſum perfectiſſimè implet, ſigno videlicet, longitudine, latitudine, atque profundo. Intra quaternarij numeri limites, muſices conſonantia conſeruatur. nam & dupla, & tripla, & quadrupla, & ſeſquialtera, & ſeſquitertia, diapaſon, diſdiapaſon; diapente, diateſſeron, continentur. In ipſa etiam natura, quaternarius numerus celebratur: inſunt enim naturæ, ſubſtantia, quantitas, qualitas, & motus. Supra verò naturam, ſeu methaphyſices ſunt elementa, eſſentia, eſſe, virtus, & actio. Non ergo immeritò Pythagorici, animi, ac mundani plenitudinem orbis, quaternitatem eſſe teſtabantur quaternarius enim elementorum numerus, plenitudo eſt vniuerſi. Quatuor item temporibus anni circulus adimpletur. quatuor etiam humoribus, mixtorum quatitur, atq; temperatur natura, atq; quinq; corporis ſenſus gubernantur. Oculi namq;, ignis elemento, aures verò, aëris, olfactatus, & guſtus, naturæ humidæ alimento, tactus autem, terræ qualitate diſponuntur. humanum ſiquidem corpus ex quatuor elementis compoſitum eſt: ſed in carne, & oſſibus, terræ qualitas maximè cernitur, aqua verò in humoribus, aër in pulmone, qui motu planè ſemper agitatur, cùm ſit cordis ventilabrum, ignis autem in corde, quod quidem ignis formam geſtare videtur: inferiùs enim latum eſt, ſuperiùs verò, acutum. Quædam autem vis ignea, aëre temperata, à corde, ad cerebrum aſcendit, tanquam in cœlum corporis noſtri, ibiq; purificata, & colata, per oculos, aures, nares, cæteraq; ſenſuum inſtrumenta, foras progreditur, contatuq; exteriorum formata, quinq; ſenſus corporis facit. Ab anteriori certè parte cerebri, ad poſteriorem tranſiens, & inde per ceruicem, & medullam ſpinæ deſcendens, per totum corpus diffunditur. Porrò, ipſa vis ignea, quæ exterius formata, ſenſus dicitur, eadem formata, per ipſa ſenſuum inſtrumenta, per quæ egreditur, & in quibus formatur, natura operante introrſum, ad

Quatuor mundi. Quaternarius numerus. Muſices conſonantia. Naturæ quatuor inſunt. Quaternitas plenitudo mundi. Quatuor humores.

cellam

cellam phantaſticam vſque retrahitur, atque imaginatio efficitur. Sed alterius ſunt hæc ſpeculationis, cui contemplanda committimus. Quatuor præterea animi affectus, ex quaternario elementorum numero profluunt, quibus profectò humana vita, implacabili quodammodo iurgio conteritur, atq; turbatur. Quatuor item virtutibus, quaſi quibuſdā rationis cardinibus, vitæ noſtræ ianua dirigitur. In cœlo quoq; nonnulli dicunt, quatuor eſſe elementa: apud inferos, Acherontem, Oceanum, Cocytum, Pyriphlegetontem poëtæ deſcribunt: Aſtronomi ſtellis, atq; planetis, elementorum qualitates attribuere conſueuerunt: Non temerè ergo, Mercurius, ex humidæ naturæ viſceribus, quatuor elementa primùm erupiſſe deſcribit, cùm mundi huius quatuor ſint fundamenta, quibus tota illius machina ſubſiſtit. Sed dicet aliquis, ignis elementum non apparet, tria ergo ſunt elementa; totum enim hoc, quod videmus interuallum, aëre plenum eſt, cuius puriſſima pars, concauo lunæ adhærens, ignea dicitur potiùs, quàm aërea In medio quidem igitur (inquit philoſophus 1 met. comm. 24.) & circa medium eſt quòd grauiſſimum, & frigidiſſimum, ſegregatum terra, & aqua. Circa autem hæc, & habita his ſunt, & aër; & quod propter conſuetudinem vocamus ignem. Non eſt autem ignis: exceſſus enim calidi, & veluti feruor, eſt ignis. Quòd ſi non datur ignis verus, authore philoſopho: non ſunt ergo quatuor elementa. ſed verum vocat, quatenus ad nos pertinet, qui ſenſilem, atq; accenſum ignem, verum vocare conſueuimus. Nam vt chryſtallus exceſſus eſt frigidi, quaſi lapis; ita ignis carbo exceſſus eſt calidi. Ignis autem elementum in rerum natura inueniri, neceſſarium eſt. Nam ſi motus ſimpliciter ſurſum eſt, & ignem neceſſe eſt eſſe: non enim accidens proprium alicuius, atq; eſſentiale, ſubiecto non exiſtente conſiſtere poteſt. Terra præterea eſt, & ignis, per regulam topicam 2. topicorum. Item, leuitas ſimpliciter datur: igitur, eſt elementum ignis, cui per ſe leuitas ſimpliciter competit. Amplius, coniunctio eſt calidi & ſicci poſſibilis, ignē ergo eſſe, opus eſt. Adhuc, partes ignis, earumq; motus, quo ſuperna petunt, ignis elementum omninò neceſſarium eſſe oſtendunt, teſte Commentatore 4. cœli, comment. 32. Quemadmodum enim, ſi nuſquam mare videretur, flumina tamen meare quotidie cernantur ad medium, quod aërem inter, atq; terram conſiſtit, illud profectò mare, ſeu aquarum locum vocaremus; ita proculdubio, de ignis elemento ſimilis ſententia ferenda eſt, ad quod inceſſanter calida currere cuncta videmus. Nec mirum eſt, ſi propria in ſphæra non luceat, cùm lux illi non competat, vt dicit Commentator 4. cœli, comm. 32. ex ſe, ſed ex aliquo ſibi denſo terreo adiuncto. Etenim, ſicut congelatio, ob vaporum mixtionem aquæ contingit; ita & lucere ignem, ex aliquorum mixtione contingere arbitrantur: lux ergo accidit ei propter admixtionem eius cum opaco. Vnde quidam dicunt, ignem in ſua ſphæra, inſtar tunicæ eſſe ignitæ, lucem non habentis. Amplius, certum eſt naturam optimè rebus conſuluiſſe: nam ſi ignis in ſua ſphæra lucidus videretur, tunc planè, & cœlum ſuſpiceretur igneum, atq; purpureum, & noctis bonum à mortalibus tolleretur. Sed praſtat dicere, ignis lucem in ſua ſphæra albam eſſe ob materiæ raritatem, quæ ſereno tempore apparet: calidum namq; ſicco permixtum, lucem efficit, quam ob cauſam aër non lucet: quoniam & ſi calidus natura ſit, atq; humidus, ſiccus eſt tamen per accidens. Itaq; quatuor cùm ſint combinationes elementorum, quatuor quoq; motus, & loca, inſuper quatuor qualitates actiuè, quatuor, & non plura mundi demonſtrant elementa.

Quatuor animi effectus.

Quatuor virtutes.

Mercurii verba expēdūtur

Ignis elemētū neceſſarium.

Rationes, quòd ignis ſit

Commētator

Quare ignis nō lucet in propria ſphæra.

Ignis lux eſt alba.

CAP. IIII.

Si qualitates elementorum ſint formæ ſubſtantiales ipſorum.

Ratio prima. POſtquàm oſtenſum eſt, quid ſit elementum, & quot numero elementa, de eorum formis ita argumentamur: in ſubſtantia nullus eſt motus, cùm nihil ſit ſubſtantiæ contrarium, inquit philoſophus, 5. phy com. 10. qualitates autem elementorum inuicem opponuntur, vt caliditas frigiditati, ſiccitati verò humiditas, 2 de gener. com. 48. non ſunt ergò elementorum formæ ſubſtantiales: nec puto illorum rationem valere, qui aiunt, compoſitis, non autem ſimplicibus quod à philoſopho dicitur 5. phy. & in prædicamentis conuenire ſubſtanijs: præclara namq; extat philoſophi ſententia, in ſubſtantiam motum non eſſe, eò quòd non habeat cõtrarium, vtiq; ſecundum formam. Si itaq; in ſubſtantia ſecundum formam contrarietas inueniretur, eſſet profectò motus ad ſubſtantiam, quod apertè philoſopho aduerſatur 5.
2. phyſ. Adhuc, impoſſibile eſt, vt vna eademq; res diuerſorum ſit prædicamentorum, quod enim vni eſt ſubſtantia, alteri accidens eſſe non poteſt, authore philoſopho 1. phyſ. com. 27. quod verè eſt, id eſt, ſubſtantia, nulli accidit. Quod ſi calor, igni eſt ſubſtantia, nobis verò qualitas, planum eſſet, quòd verè eſt, alicui tunc accidere. Amplius, ſi calor in igne ſubſtantia eſt, in mixto verò qualitas, tunc profectò æquiuocè de vtroq; diceretur:
3. ſed qualitas ſubſtantiæ rationem ſubire non poteſt, ergo. Adhuc, ſi calor, eſt ignis differentia ſubſtantialis, mixta vtiq; ignis definitionẽ ſuſciperent; quædam namq; mixtorum per calidum, vt cholericum, alia verò, per frigidum, vt phlegmaticum, definiuntur. Calidum certè ex ſubſtantia, & qualitate, id eſt, ex materia & ex qualitate ignis componitur.
Eſſentiales formæ ſunt nobis incognitæ. Sed hoc medicis non probatur: latent ergo nos eſſentiales elementorum differentiæ, quas per actiones, quæ ex ipſis proficiſcuntur, aliquo modo cognoſcimus. Vnde elementorum qualitates, nempè, caliditatem, frigiditatem, ſiccitatem, atq; humiditatem, ipſorum ſubſtantiam appellare conſueuimus. Caliditas ſiquidem, quæ eſt ſubſtantia, à caliditate quæ eſt accidens, & re, & genere diſſentit, quamuis communem habeant nominis appellationem.

Obiectiones. His autem ſic obuiare quidam conſueuerunt. Rei ſubſtantia eſſe putatur,
1. ad cuius remotionem, res penitus deſtruitur: ſed calore ab igne remoto, ignis prorſus aufertur,
2. ſubſtantia igitur ignis, eſt caliditas. Item, quod ingreditur rei definitionem, in illius ſubſtantia deputatur. ſed caliditas eſt tale quid in igne, nam ſine calore definiri nõ
3. poteſt. Ergo, &c. Amplius, effectus contrarij, à cauſis contrarijs proficiſcuntur. ſed qualitates ſeu formæ Elementorum, ſunt inuicem contrariæ: à contrarijs ergo cauſis profi-
4. ciſcuntur. Item, accidentia non ſunt principia mouendi, nam natura eſt principium motus & quietis ſed formæ elementorum, ſunt principia mouendi, grauitas enim, & leuitas, quæ primas inſequuntur qualitates, ſuapte natura, elementa ad motum & quietem impellunt: primæ igitur illæ, quæ elementorum vocantur qualitates, non accidentia, ſed ſub-
5. ſtantiæ dicendæ ſunt. Item, quod verum eſt in materia naturali, ad ſubſtantiæ rationem pertinet. ſed ignis eſt calidus, & aqua eſt frigida, veræ ſunt hæ propoſitiones in natu-
6. rali materia: calor ergo in igne, ad illius ſubſtantiã pertinet. Amplius, quæ ſunt alicuius rei accidentia, actu aut definitione ſeparabilia ſunt, quemadmodum apud Porphyrium, atq; philoſophum latiſſimè patet: ſed calor ab igne nec actu neq; definitione ſeparabilis eſt, vt dictum eſt ſubſtantia ergò eſt, & non accidens ignis.

Solutiones. Soluuntur. His autem ſic re-
1. ſpondendum eſſe dicimus: & ad primum quidem, veram eſſe maiorem de ablatione, ſeu remotione prima, non autem ſecunda, idq; ex antecedenti, & non ex conſequenti: ſed calor ſi ab igne remoueretur, cùm non ſit illius ſubſtantia, quæ nomine caret, ſed actio quædam, veluti abſciſio in gladio, & actio manus in manu: fieri non poteſt, vt ipſo remoto,
2. ignis ſubſtantia deſtruatur. Ad 2. elementa certè per has deſcribuntur qualitates, non veluti per differentias eſſentiales, quæ nobis incognitæ ſunt, ſed per quaſdam ſibi cognatas, & vicinas, quia illarum vice funguntur. hæ autem qualitates ſecus ſe habent in ſubſtantiis compoſitis; remotiſſimè enim ab illis diſtant, ideo in illarum definitionem non ca-
3. dunt. Ad 3. effectuum contrarietas, non contrarias, ſed cauſas arguit eſſe diuerſas, vt po-

eſſe dicturi ſumus, cùm de cauſis agemus. Ad 4. qualitates elementorum, quæ ad tertiam ſpectant qualitatis ſpeciem, interdum ab elementis ſeparantur: omne autem, quod ab aliquo ſeparatur, ad illius non pertinet ſubſtantiam: quam ob rem non ſunt dicendæ principia mouendi. Qualitates verò ſecundæ ſpeciei, vt pote calefactiuitas, inſeparabilis eſt: quia tamen paſſio eſt, ignis ſubſtantia non eſt dicenda: elementa namq; ſunt abſoluta entia: aptitudo autem non pertinet ad ſubſtantiam abſoluti. Itaq; inſtrumentalia potiùs, quàm ſubſtantialia in elementis ſunt mouendi principia. Ad 5. Propoſitiones huiuſmodi materiæ conueniunt contingenti, magis quàm naturali. Ad 6. caliditas, quæ eſt ſubſtantia, nec actu, nec definitione ſeparatur: ſed nobis non eſt manifeſta: propterea eam quam videmus, illius ſubſtantiam eſſe putamus. Qualitates igitur elementorum, nequaquam ſubſtantiales formæ dicendæ ſunt. 4. 5. 6.

CAP. V.

Si elementa in mixto, actu, vel potentia, remaneant.

Si elementa maneant in mixto, actu, vel potentia, ita quidam argumentari conſueuerunt. Sit igitur, inquit philoſophus 3. cœli com. 31. id corporum elementum, in quod cætera corpora diuiduntur, in quibus ineſt potentia, aut actu, hoc enim vtro modo ſe habeat, dubitabile eſt adhuc. Sed in primo de gener. cap. de mixtione ſoluere videtur. Neq; igitur, ait, manent elementa actu, vt corpus album, neq; corrumpuntur, neq; alterum, neq; ambo. Ex pluribus namque entibus in actu, non fit aliquod tertium quod ſit per ſe vnum, ſed ſolum eſt vnum per accidens, veluti ex manu, & nigredine. Elementa autem cùm actu ſint plura entia, ſi actu in mixto remanſerint: mixtum vtiq; non eſſe vnum aliquod per ſe, neceſſarium eſſet: quod planè abſurdum reputatur. In 8. namq; met. ideo ex materia prima, & forma ſubſtantiali, vnum per ſe fieri aſſerit, quia alterum quidem eſt ens in potentia, alterum verò ens in actu: & 2. de anima com. 7. & 8. ex anima & corpore vnum fieri dicit, quippe cùm corpus materiæ vicem, anima verò, actus locum obtineat. Amplius, ſi manent elementa actu in mixto, tunc ſanè ſubiectum generationis eſſet in actu, quod philoſopho aduerſatur 5 phyſic: vbi ſubſtantialis ſubiectum generationis ens in potentia eſſe aſſeuerat, accidentalis verò, ens in actu. Porrò elementa, cùm corpora ſimplicia ſint, non eſt dubium eſſe entia in actu, Quare, quemadmodum in anima intellectiua, & vegetatiuum & ſenſitiuum virtualiter continentur, quæ ſecundum diuerſas quidem potentias, vegetatiua, ſenſitiua, atq; intellectiua opera exercet; ita proculdubio, in vna forma mixti, quæ ex quatuor mixtione elementorum conſurgit, ſecundum virtutes, illorum naturæ continentur. Sic in pentagono, vt dicitur 2. de anima, & tetragonum, virtute continetur, & trigonum; reſolui enim poteſt in tetragonum, & trigonum: omne ergo mixtum perfectũ ex quatuor conſtat elementis, quæ virtute in mixto continentur: nam in ea, vnde conſtat mixtum reſoluitur omne, ſi fas ſit omne mixtum reſolui. Amplius, propter quod vnum quodq; tale, & illud magis, ſi ergo in mixto calor inuenitur, & ignis, qui eſt primus in calidis, ſed non ſecundum propriam formam ſubſtantialem, alioqui plures formæ ſubſtantiales in vno coaleſcerent mixto, quod certè mixti vnitatem ſubuerteret: vnum enim mixtũ ſubſtantiale, à formæ vnitate nominatur. Hæc quidem nonnullis vera eſſe probantur, verumtamen à philoſopho diſſentire videntur: manifeſtè enim docet, vnum, alteri ſimpliciter non prædominari elemento; alioqui non mixtio eſſet, ſed elementi potiùs generatio. Præterea omnium corruptionem elementorũ admittendam non eſſe teſtatur; tunc planè, excepta materia cum forma mixti, elementorum relinqueretur nihil: atq; ita mixti generatio, & non mixtura vocaretur. Inſuper ne dum elementis mixtio tribueretur, ſed

Philoſ p. Elementa nõ remanere actu in mixto. 1. 2. Vegetatiuum & ſenſitiuum continentur in intellectiu. In pentagono, trigono. 3. Elementa manent in mixto ſecundũ qualitates remiſſas. 1. 2. 3.

anima intellectiua, quæ ſenſitiuum virtute continet, & vegetatiuum. Sed hoc philoſopho minimè probatur. Quam ob cauſam elementa ſecundum formas, qualitateſque remiſſas in mixto remanere aſſerit: medium enim ipſorum, mixtum eſſe ſignificauit. & quia calidum, & frigidum, inquit 2. de gener. com. 168. ſecundū magis, & ſecundum minus ſunt; propterea quando ſimpliciter quidem alterum actu eſt, alterum erit potentia: quando autem non ſimpliciter actu, ſed vel vt calidum frigidum, vel vt frigidum calidum, quia quæ miſcentur, corrumpunt excellentia ad inuicem, fit vt neq; materia ſit, neq; illorum contrariorum alterum actu ſimpliciter, ſed medium. Itaq; mixtum, nec eſt alterum extremorum, nec compoſitio, ſed medium; quod ad extrema comparatum, nunc calidum; nunc frigidum, iam ſiccum, iam humidum eſſe per comparationem dicitur.

Mixtum eſt mediū quoddam.

4. *Amplius, eo deſtructo, ſine quo eius virtus naturaliter conſiſtere nequit, & ipſam quoq; deſtruendam eſſe virtutem, neceſſarium eſt. Quare ſi in mixto elementa non ſint remanſura, nec virtus ipſorum: deſtructis enim primis ſubſtantijs, aliquid ipſarum remanere, eſt impoſſibile: accidens ſiquidem, ſine ſubiecto non permanet, neque ex ſubiecto in ſubiectum migrare poteſt. Dicemuſne in virtute paſſiua manere elementa cum forma mixti, quæ elementorum formas eminenter continet? ex mixto profectò fieri poſſunt elementa, quorum formæ quodammodo, in mixti forma ſecundū perfectiorem virtutem, conſiſtunt. etenim forma mixti, nobilitate, atq; virtute elementorum formas ſuperat, eaſq́; vt diximus, eminentiori perfectioriq́; continet modo. Ex elementis ſanè, vna coagulatur materia, idq́ue actionibus mutuis, propriiſq́; paſſionibus, materiam ad ipſorum corruptionem diſponentibus: qua planè inducta, ab aliquo ſuperiori, elementis corruptis, in vltimo vtiq; illius diſpoſitionis inſtanti, nouum ens, id eſt, mixtum generatur, in quo quidem, elementa, partim in virtute paſſiua, partim verò in forma mixti, ipſorum formas, eminentius, perfectiùſq́; contineri dicimus. Quomodo ergo elementa, & ſecundum materiam, & ſecundum formam in mixto maneant, hæc dicere iudicaui.*

CAP. VI.

Auicennæ poſitio de elementorum qualitatibus in mixto.

Elementa eſſe in mixto in perfecta forma ſubſtantiali.

MIſcibilia, neq; corrumpi neceſſe eſt, inquit Philoſophus, primo de gene: cōmen: 118. dum miſcentur, neq; eadem ſimpliciter adhuc eſſe, quæ præerant; neq; compoſitionem eſſe miſtionem eorum, neq; ſenſum; ſed miſcibile quidem eſt, quod bene determinabile exiſtens, paſſiuum fuerit, & actiuum &c. Si itaq; elementa in mixto, per mixtionem, non corrumpuntur, nam mixtio, eſt miſcibilium alteratorum vnio; nec eadem prorſus manent, quæ priùs. Sunt igitur, inquit Auicenna, vt Commentator hoc in textu innuere videtur, in perfecta quidem forma ſubſtantiali, non ita verò intenſa, ſed remiſſa potiùs. ſecundū eorum qualitates ſanè ſubſtantia nō ſuſcipit magis, neq; minus: quare formæ ſubſtantiales elemētorū in mixto, abſq; intendendi, remittendiq́; viciſſitudine, maneant oportet; non enim corrumpuntur miſcibilia. manent ergo incorrupta. Porrò ſubſtantia incorrupta manens, non intenditur, neque remittitur; in ſua igitur forma ſubſtantiali perfecta perſeuerat: Elementa ergo in mixto, ſecundum formas quidem ſubſtantiales in mixto perfecta ſunt, ſecundum verò eorum qualitates, diminuta potiùs, atq; remiſſa.

Quid ſit mixtio.

2.

3. *Amplius, ſi in aliquo elementi motus inueniatur, & elementi quoq; formam inueniri, neceſſe eſt. motus certè à forma proficiſcitur: ſed mixtum mouetur ad elementi motum prædominantis: igitur illi ineſt dominantis forma. Cùm autem ex vno non conſtet elemento, nec duobus, aut tribus; ex quatuor ergo*

tuor ergo conflatur: proinde, & quatuor etiam elementorum in mixto eſſentias inueni-
ri fatetur. Item, ex eiſdem ſumus, & nutrimur (ait Philoſophus de ſenſ.) ſed elemen- 4.
tis ſuſtentamur, atq; nutrimur; ex illis igitur compoſiti ſumus: quæ profectò, ſi actu no-
bis non inſunt, philoſophi ratio non eſt firma. Adhuc, ſi elementorum formæ in mixto 5.
non maneant, falſa eſt elementi definitio à philoſopho 5. meta. aſſignata, quod ita pro-
bari poteſt. Elementum eſt, inquit, ex quo manente, & inexiſtente, mixtum fieri di-
cimus. at ſi formæ corumpantur elementorum in mixto, ipſa certè manere minimè poſ-
ſunt; vnumquodq; enim per formam dicitur eſſe: maneant ergo formæ ſubſtantiales in
actu, ſecundùm philoſophum, neceſſe eſt. Illa præterea in mixto manent, in quæ planè 6.
mixtum reſoluitur, vnumquodq; namq; ad ea redit, ex quibus eſſe conſtat; ſed mixtum
in elementa naturaliter tendit, atq; reſoluitur. Sanè elementa in mixto, cùm non ſint in
proprijs locis, ligatum potiùs, quàm liberum. 2. cœli com. 27. eſſe poſſidere videntur; i-
deo ad propria feſtinant loca reuerti, ſeparariq; à mixto: quod planè verum non eſſet, ſi
in mixto elementa actu non eſſent. Elementa inſuper in mixto non corrumpuntur, ſed 7.
alterantur magis: mixtio enim, vt diximus, eſt alteratorum non corruptorum vnio; ma-
nent ergo diſtincta, vnio ſiquidem diſtinctorum eſt. Item, omne corruptibile â ſuo con- 8.
trario corrumpitur: ſed mixtum non habet contrarium, ſi elementorum formas actu
in ſe contrarias non habeat: erit igitur natura incorruptibile, quod abſurdum eſt, &
falſum. Elementa ergo actu in mixto manere, ex his, atq; ſimilibus probabile eſſe vide-
tur. Porrò hæc Auicennæ ſententia, non eſt omninò à contradictione libera, imò multo-

Auicenna ab Aueroe oppugnatur.

rum rationibus oppugnatur. Si elementi qualitas, & non forma remittitur (inquit A-
uerroes) hoc planè ſequetur abſurdum, vt ſubſtantia elementi, abſq; omni prorſus qua- 1.
litate conſiſtere poſſit. conſequentia ita probatur: ſi in mixto, ſubſtantialis elementi for-
ma integra perſeuerat, qualitate ipſius ſecundùm aliquod gradus remiſſa, ſine omni eti-
am qualitatis gradu eſſe poterit, atq; ita ignem nullum caloris gradum habentem inue-
niri, poſſibile erit; omnes enim gradus, aut qualitatis partes, eiuſdem plane ſunt ratio-
nis. Item ſi forma elemẽti eſt in mixto in actu perfecto, ſub qualitate remiſſa; tunc pro- 2.
fectò in mixto violenter continebitur, nullaq; mixtio erit naturalis, quod abſurdum eſt.
conſequentia enim patet: nam elementa ſuapte natura, ad ſuas perfectas certè qualita-
tes, impedimento ceſſante, redire feſtinant. Aqua namq; calefacta, ſeipſam reducit, vir-
tute generantis, ad ſuã perfectam frigiditatem. Amplius, tunc ex elementis vera mix 3.
tio nequaquam fieret, etenim formæ contrariæ ſunt incompoſſibiles; ſed formæ elemento-
rum in actu perfecto ſunt adinuicem contrariæ: per iuxta ergo poſitionem elementorũ,
non autem per veram ipſorum mixtionem, in mixto erunt collocandæ: ſed veram hoc
deſtruet elementorum mixtionem: mixtumq; non erit verè vnum, nec vnam habebit for
mam mixti, ſed quatuor potiùs, vt latiùs diſputat comment 3. cœli, comm. 67. ſed
vnum ſubſtantiæ ſuppoſitum, plures intrinſecè naturas ſpecificas, ſecundùm quidem
ſpecies ſpecialiſſimas, ſimul claudere impoſſibile eſſe videtur: in genere enim ſub-
ſtantiæ ſpecies ſpecialiſſimæ, ab inuicem ſubſtantialiter diſtinguuntur; vnaq; ſine
altera & conſiſtit, & conſiſtere valet: ſuppoſitum igitur mixti, vnica elementi na- 4.
tura conſiſtet: ſed hoc falſum eſſe, ſuperiùs oſtendimus: ergo. Formæ præterea elemento-
rum ſingulæ, ſingulas etiam habent materias, ſed naturæ mixtæ ſuppoſitum, vnicam. pa-
tet ergo in mixto, elementorum formas in actu perfecto eſſe non poſſe. Si quis autem

Defenditur Auicenna.

Auicennam defenſurus, Commentatoris argumenta diſſoluere velit, facilè id perficiet:
planum enim eſt, in actu, aut gradu remiſſo, elementa interdum inueniri; ſine verò o-
mni penitus gradu, nunquam. Etenim, quando ex aqua ignis generatur, aquæ frigiditas
ſucceſſiuè, per ignis virtutem alterantis, remittitur: atq; ad vltimum inſtans, quo aqua
corrumpitur, integra ipſius forma perſeuerat; hoc autem intermedio in gradu remiſſo,
aquæ formam manere, manifeſtum eſſe puto. Nec valet, quod inſerre voluit Commenta-
tor, abſq; omni penitus calore, ignem inueniri poſſe, ob eam quidem rationem; quia e-

iuſdem

iuſdem ſunt rationis, omnes profectò caloris gradus. Aliquod certè eſt ſeparabile à parte, quod non eſt ſeparabile à toto; etiamſi eiuſdem ſit cum ſingulo rationis gradu: determinato enim gradu elementa continentur, infra quem, eorum forma corrumpuntur. ſic aquæ frigiditas, ſuæ habet frigiditatis terminum, quem pertranſire illi non licet. Incongruè igitur, atq; ineptè Commentator arguit: ignis, ſi in aliquo gradu poteſt eſſe remiſſo, omni prorſus calore excluſo, adhuc ignis forma manebit. Ad argumenta, quæ Auicennæ ſententiam tueri videntur, ſic reſpondere poſſumus. Ad primũ, in mixti ge-

Determinato gradu elemēta continētur.

Solutiones.

1. *neratione, elementa quidem ſecundum virtutem, non autem ſecundũ eorum ſubſtantias*
integras atq; perfectas vniuntur; forma enim mixti, vnitiuè illorum qualitates in virtute, & non ſubſtantias in actu continet: quæ profectò mixti qualitates, non eædem omninò, ſed ſimiles ſunt elementi qualitatibus. Quòd autem elementa in mixti fabricatione non corrumpi Philoſophus aſſerit, in cauſa eſt nobilitas mixti. ſiquidem, cùm in nobiliorem aliquid formam tranſierit, corruptionis nomine, veluti ignobiliori quadam appellatione exuitur. Quare non ſolum alteratorum, verùm etiam & miſcibilium corrupto-

nobilitas mixti non permittit corruptionem.

2. *rum, dici poteſt elementorum vnio. Ad 2. Si minor vera eſſet, tunc planè nuſquam na-*
turaliter mixtum moueretur: nam etſi ſurſum ab elemento prædominante ageretur, id tamen illi contra aliorum inclinationem accideret elementorum; atq; ita & violēter moueretur, & quieſceret, idq́; profectò ſemper, quod planè totam euertit mixtorum naturã: mouetur igitur ad motũ elemēti prædominantis, cuius ſimilitudinem & non ſubſtantiam gerit. Sanè, ſi ſecundum ſubſtantias integra in mixto manerent elementa, vna quidẽ ipſius pars in puluerem, altera verò in aquam deflueret, aliæ autem duæ in ignem, & aërẽ

3. *exhalarent. Ad 3. ſufficit illa, ex quibus ſumus atq; viuimus, in nobis virtus, manere*
4. *autèm ſubſtantiæ integritatem non oportet. Ad 4. elementi definitionem à philoſopho 5.*
met. poſitam, materiæ primæ conuenire dicimus: in re enim manet, quæ ex ipſa compo-
5. *nitur; elementum planè eſt, quòd ex nullo componitur omninò. Ad 5. ſi mixtum in e-*
lementa, veluti in corpora in ipſo contenta reſolueretur, aggregatione potiùs, quàm formæ ſubſtantialis vnitate, vnum eſſe diceretur. Quoniam ergo ex materia mixti, elementa fieri poſſunt, illa quippè diuiſa, atq; diſpoſita, vel vnicum ſaltem, ſi indiuiſa manſerit, elementum fiet: hac de cauſa elementis mixta conſtare, in eaq; dicimus eſſe reſoluen-
6. *da. Ad 6. quamuis in mixto, ſecundùm ſubſtantias non maneant elementa, mutua ta-*
men partium actione, paſſioneq́;, corruptibile eſt. Hæc diximus ad Auicennæ opinionẽ.

CAP. VII.

Commentatoris poſitio, ſi elementa in mixto maneant in actu perfecto.

OMnis ſpecies, proprium habet accidens, quo profectò mediante, propriam operationem exercet: ſed ignis mediante calore, ſuam vim exerit, naturamq; manifeſtat: calor igitur, illius eſt ſubſtantialis differentia, aut accidens proprium. Vigente præterea calore, ignis augetur, ex quo apparet il-

Qualitates eſſe elementorũ ſubſtantiales differentias.

1. *lius proprium eſſe. Porrò, ſi proprium alicuius rei, intenſionem atq; re-*
2. *miſſionem ſuſcipit eſſe; rem quoq; ipſam, ad ipſum ſubiturã dicimus. Si itaq; elementi pro*
pria paſſio, inquit Auer. 3. cœli. 67. nempè calor, in mixto intenditur, atq; remittitur, & ipſa quoq; elementi ſubſtantia. licet enim formarum non ſit perfectarum, magis minùsq; ſuſcipere, in quarum numero mixtorum formas contineri, haberiq; profitemur; cõuenit tamen elementorum formis, quæ inter ſubſtantiales, atq; accidentales formas mediæ reputantur. Accidentalibus certè vna ex parte iunguntur, quippè quæ inſtar accidentium intendendi, atq; remittendi viciſſitudinem ſubeunt; ſubſtantialibus verò, ob

Elemētorum formæ ſuſcipiunt magis & minus.

aptitudinem

De elemẽtis.

aptitudinem, quam habent informandi conſtituendiq́ ſubiecti. manent ergo elementa, eorumq́ qualitates in mixto, in eſſe quidem fracto, atq; remiſſo. Amplius, ſi formæ elementorum ſubſtantiales non manerent in mixto, hoc plane ſequeretur abſurdũ; vt materia non ordinatè, in formis quidem recipiendis procederet; reciperet enim immediatè quamlibet formam: prioribus ſiquidem, nempè elementaribus dimiſſis; ac poſteriores, Elementa manere in eſſe remiſſo.
quæ mixtorum ſunt, ordine inuerſo ſuſciperet: ſed hoc deſtruit naturæ ordinem: manent ergo, vt dixit, elementa in eſſe remiſſo. nec obeſt illud philoſophi 2. de anima, oportere receptiuum, eò denudari, quod eſt recepturum: cùm autẽ materia mixti formam ſit ſuſceptura, omni reuera ſubſtantiali elementorum forma, priùs denudetur neceſſe eſt. hoc ſanè de toto recepti genere intelligendum non eſt; ſed de eo potiùs, quod certè cum recepto eiuſdem eſt rationis, vel generis; ſicut coloris receptiuũ, ab omni prorſus colore eſt denudandum. Porrò, formæ elementares eiuſdem ordinis aut rationis, non ſunt cum forma mixti; ideo elementorum formæ explodendæ, ſeu extrudendæ non ſunt, vt noua mixti forma introducatur. neq; etiam accidens appellabitur, quia nimirum materiæ aduenit actu, ſub forma elementi ſubſtantiali exiſtenti; forma namq; illa incompleta, imperfecta eſt; idcirco, ens in actu perfectum, completumq́ conſtituere non poteſt. Poteſt ergo forma mixti, ſimul cum formis conſiſtere elementorum; ipſa enim actualior eſt atq; perfectior; imperfectiora autem in perfectiori continentur. Formæ elemẽtares diſtant à forma mixti.
Sed dicis, in lib. de ſubſtantia orbis, huic apertè contradicit ſententiæ, abſolutè (inquit) loquendo, & ſecundùm ſermones vniuerſales, materia manens ſub aliqua forma, non poteſt aliam recipere. Obiectio.
Sed hoc intelligendum eſt, ſub aliqua forma eiuſdem profectò rationis. Solutio.
Iterùm arguis, ſi formæ eiuſdem ordinis, authore cõmentatore, ſimul eſſe non poſſunt; diſtinctas ſiquidem materias exigunt: ſed formæ elementares, eiuſdem ſunt rationis, vt potè primæ materiæ quàm ſimiles, atq; propinquæ: in vna ergo eademq́ cohabitare non poſſunt materia. Obiectio.
Verùm diceres, ſi in eſſe perfecto atq; completo, in mixti materia inuenirentur: cùm verò in eſſe ibi remiſſo, & imperfecto contineantur, potiùs quam contineant; propterea ſingulæ, ſingulis planè elementis, non ſunt attribuendæ diſtinctæ materiæ; ſufficit enim vna, quæ mixti dicitur eſſe materia. Solutio.
Dicis, ſi vera eſſet Commentatoris ſententia, verum Obiectiones.
quoq; eſſet aſſerere inter contradictoria, medium poſſe inueniri: nam inter ſubſtantiam 1.
& accidens, dantur formæ elementares. Præterea, medium, teſte philoſopho 10. met. 2.
eiuſdem eſt generis; cum extremis: ſed ſubſtantia & accidens non poſſunt eſſe eiuſdem 3.
generis: nullum ergo inter ea medium eſſe poteſt. Item, omnis differentia ſecundum formam ſubſtantialem, variat ſpeciem, 8. met. ſi itaq; forma ignis magis ac minus Solutiones.
ſuſciperet, à ſeipſa vtiq; differret. Reſpondeo, quoddam eſſe medium inter formas, 1.
quod vtraq; forma participat, vt rubrum, medium eſt inter album & nigrum; vtroq; enim participat: hoc autem modo elementa, medias inter ſubſtantiam & accidens formas, nequaquam eſſe dicimus; ſed medium potiùs formarum conditionem repræſentans. Elemẽta ſunt mediæ formæ.
Elementa autem mediæ formæ vocantur, quia partim ſubſtantialium conditionem gerũt formarum, partim verò accidentaliũ. Tunc ad formam primi, & ſecundi argumenti di- 1.
co, inter ſubſtantiam & accidens, non dari medium per formarum participationem, ſed 2.
per conditionem potiùs. medium præterea per participationem, eiuſdem generis eſt cum 3.
extremis, de quo Auerroes non loquitur. Ad 3. omnis differentia ſubſtantialis, atq; perfecta, eſt ſpecifica, non autem imperfecta, cuiuſmodi ſunt formæ elementares in mixto. Obiectiones.
Iterum arguis, ſi formæ elementorum eſſent in mixto, cùm quælibet nata ſit conſtituere 1.
compoſitum in genere ſubſtantiæ per ſe ſubſiſtens; tunc planè in mixto, vt dictum eſt, 2.
plura eſſent per ſe compoſita ſubſiſtentia. Amplius, ſubſtantiam corpoream, dimenſio, veluti propria paſſio conſequitur: ſed forma elementi, quantumlibet remiſſa cum materia, ſubſtantiam conſtituit compoſitam, quam immediatè dimenſio conſequitur, quæ plurium eſſe non poteſt ſubiectorum: non ergo in mixto actu continentur elementorum for-

mæ, ne

mæ, ne plures eſſe dicamus dimenſiones, quod Commentatori clariſſimè aduerſatur in
3. *libro de ſubſtantia orbis. Amplius, terminus à quo, & terminus ad quem in eodem re-*
4. *ſpectu eiuſdem, ſunt incompoßibiles. ſed forma elementi eſt terminus, à quo mixtum generatur, mixti verò, ad quem: ſimul igitur eſſe non poſſunt. Item, ſi quatuor elemẽtorum formæ, in materia eſſent coëxtenſæ; in quolibet reuera materiæ puncto quatuor*
Solutiones *quoq; formæ elementorum inuenirentur; atq; ita penetratio daretur ſaltem ſubſtantiarum.*
1. *Ad hæc ſic reſpondere poſſumus. Ad primum, elementi forma, in ſua perfecta exiſtens*
2. *eſſentia, aptitudinem habet, vt diximus, indiuiduum conſtituendi: non ſic autem ſe habet, quatenus ad vlteriorem formam acquirendam eſt diſpoſitio. Ad 2. negatur minor;*
3. *forma enim elementi non informat, ſed materiam diſponit potiùs ad formam mixti recipiendam, quam dimenſio conſequitur. Ad 3. forma elementi, & forma mixti, ſi eſſẽt ſimul materiam perficientes; profectò ſimul nequaquã coaleſcerent: ſed quia informatio*
4. *formæ mixti conceditur, à cuius virtute mixtum in eſſe conſtituitur ſpecifico: non repugnat ergo mixti naturæ in eſſe remiſſo formas continere elementorum. Ad 4. vt corporum atq; formarum penetratio fiat, æquali, eademq; propemodum ratione, eodem in loco recipienda ſunt, quod certè ſecus ſe habet in mixti forma, atq; elementorum: illa ſiquidem per ſe informat mixtum, hæ vero diſpoſitiones ſunt potiùs. ex quo patet, argumẽtum non directè Commentatorem oppugnare. Hæc pro commentatoris tuenda ſententia dicta ſufficiant.*

DE FILIO DEI.

MERCVRIVS.

Ait ergo Pymander: lumen illud ego ſum, mens, Deus tuus, antiquior quàm natura humida, quæ ex vmbra effluxit. Mentis verò germen, verbum lucens, Dei Filius. Sic, inquit, cogita, quod in te videt, eſt verbum Domini, mens autem Pater Deus, neq. enim diſtant ad inuicem: horum vnio vita eſt.

Comment. IIII.

Expoſitio textus.

A*Perit Pymander viſionis myſterium, ac Triſmegiſtum, Deum, rerumq; naturam ſcire cupiẽtem, familiariter inſtruit.* Ego, *inquit,* ſum lumen illud, *in quod omnia conuerſa vidiſti:* ſuaue nimium atq. iucundum, quod te intuentem mirificè oblectabat. *Ne autem in me corporeum aliquod eſſe putes,* ego, *inquam,* mens ſum, *& non corpus:* ſpiritus, *omni prorſus cõcretione carens. Inſuper, te non ignorare deſidero, præter me nõ eſſe aliquem alium Deum; ſed me eſſe* Deum tuum *ſcias,* antiquiorem profectò humida illa natura, quæ ex vmbra effluxit. *Quatuor quædam diuinæ maieſtatis inſignia Mercurio manifeſtauit,* lumen *ſcilicet,* mentem, Deum, eumq. æternum. *Ipſe ſiquidem Pymander* lumen eſt, mens, Deus æternus. *Lux planè ſpiritualibus magis, quàm corporalibus conuenit rebus: ampliſſimè enim, latiſſimèq; ſeſe diffundit, cùm qualitas quædam ſit ſpiritualis. Subitò certè multiplicatur, totumq; hemiſphærium complet, corpora leuiſſimè ſubintrat, omnia ſui fulgoris clarita-*

Lux ſpiritualibus conuenit rebus.

De cognitione Dei.

Lucis proprietates.

ris claritate lætificat, illuſtrat, atq; viuificat: nulli rei miſcetur, aut componitur: omnibus ſeſe communicat, quod ad bonum pertinet: omnibus blanda, inimica nemini: ad ſui naturam cuncta conuertere ſtudet. Bene ergo dicit Pymander, ego ſum lumen: nam ſi ea quæ diximus, Deo pro ſua dignitate accommodaueris: ipſi cognatam, atq; affinem lucem eſſe percipies. Phœnicum theologia lumen viſibile, dicit eſſe diuinæ, ac angelicæ intelligentiæ actum perennem, per ſolarem feneſtram ad oculos emicantem, atq; in materias paſsim perſpicuas, ſibi conuenientes diffuſum. Aſtrologi lucem aſſerunt in cœlo ſenſum eſſe. Iamblicus de myſterijs Ægyptiorum, cap: 14. Lux, inquit, eſt imago perſpicua, & actus intelligentiæ. Orphici autem aiunt, ſphæram Solis animam habere, cæteris animabus cœleſtibus præſtantiorem, quæ per globum Solis intellectum inprimis exercet, & viſum intellectum quidem per lucem intelligibilem in ipſo Solis centro exiſtentem: viſum verò, per viſibilem in vniuerſo Solis ambitu, tanquã oculo perlucentem. Pytagorici, multa Deo attribuunt, nempè potentiam, ſapientiam, bonitatem, vnitatem, pulchritudinem, atq; veritatem, quæ lucis quoq; naturæ conuenire videtur. Plato Dialog. 6. de Repub. Quemadmodum, inquit, Sol iſte viſibilis in loco viſibili ad viſum ſe habet, & ad omnia quæ videntur; ſic Deus in loco intelligibili, ad intellectum, & ea quæ intelliguntur. Oculi porrò quoties non ad ea vertuntur, quorum colores diurnus fulgor illuminat, oſtenditq́;, ſed ad illa, quæ nocturnis radijs attingunt, cæcutiunt; ac ſi purus in illis viſus non eſſet: quoties verò ad ea, quæ Sol illuſtrat, perſpicuè cernunt, in oculis viſus apparet. Sic & de animo cogita: Quando enim illi inhæret, in quo veritas, & ipſum ens emicat; intelligit illud, cognoſcitq́;, & intellectum habere videtur: ſed quum ad id fertur, quod tenebris eſt, quod vezt generat atq; corrumpit, eius obtunditur acies, opinioneſq́; verſat varias, ac mentis expers videtur. Porrò, quemadmodum lumen, ac viſum, Solis ſpeciẽ quandam habere exiſtimare decet: ſolem verò ipſum non eſſe; ita cognitionem & veritatem, boni ipſius ſpeciem habere quidem aliquam, eſſe verò ipſum, minime. auguſtior enim ipſius boni maieſtas. Solem dices, ijs quæ videntur, non modò videndi præbere potentiam, verùm etiam generationem, augmentum, nutritionem, cùm ipſe tamen generatio non ſit. Ita dicas, bonum ijs, quæ cognoſcuntur dare, non modò vt cognoſcant, ſed eſſe, inſuper & eſſentiam largiri, cùm ipſum eſſentia non ſit, ſed ſupra eſſentiam dignitatẽ ipſam, & potentiam ſuperans. Cogita fontem principium aliud non habentem (inquit Plotinus Enneadis 3. lib. 8. cap: 9) fluminibus verò ſe totum tradentẽ, nec tamen fluminibus vllis exhauſtum, ſed in ſe quietè manentem: flumina verò ab ipſo fluentia, antequã aliud aliò fluat, adhuc vnà manentia, & quaſi iam cognoſcentia, quò ab ipſis fluxuri ſint riuuli. Aut cogita arboris ingentis vitam, ſeſe per totam arborem propagantem manente principio, neq; diuiſo per totam, ſed velut in radice fundato. hoc vtiq; præbet quidem totam arbori vitam, atq; multiplicem: ipſum verò manet nequaquam multiplicatum, ſed multiplicis vitæ intelligentiæq́; principium: quod enim ſuper eſſentiam eſt, & intellectum, & eſſendi cauſa eſt, & intelligendi. Intellectio autem ſine lumine fieri non poteſt, lumen verò noſtri intellectus, abſq; Pymandri lumine, parum, aut nihil efficere valet.

Phœnicum de luce ſententia.

Aſtrologi.

Iamblicus.

Orphici.

Pytagorici.

Plato.

Deus eſt lumẽ noſtri intellectus.

Plotinus dicit Deum eſſe velut fontem, & arborẽ ingentem.

Rectè ergo dixit Pymander, ego ſum lumen: in lumine planè eius videmus lumen, vt dicit Dauid. Viſioni quidem noſtræ ſenſibili, ab obiecto ſenſibili plenitudo, & ſua quadam perfectio prouenit; menti verò noſtræ perfectio Pymandri lumen eſt: ſi enim intellectus noſter eſſet ipſum Pymandri lumen, vnico actu omnia intelligeret, ſeu videret. aliã igitur circa lumẽ illud æternum, & propter ipſum actionem habent: ipſum verò lumen nullo penitus indiget, quia lucem habitat inacceſsibilem, vt dicit Paulus; ideoq́; nihil ipſi erit præter ipſum. Huius autẽ luminis veſtigiũ impreſsũ eſt intellectui humano: Signatũ, inquit Dauid, eſt ſuper nos lumẽ vultus tui Dñe. Quapropter in intellectu quidẽ eſt appetitio, & quædam ad ipſius luminis ſpeciem applicatio. Pymandri igitur lumen omnium pulcherrimum, in lumine puro ſplendoreq́; ſimili conſiſtens, entium naturam il-

Dauid.

Paulus.

De cognitione Dei.

Intellectus agens, ſimilis eſt Soli.

luſtrat, cuius quidem noſter hic mundus pulcher, vmbra eſt, & imago. Intellectus præterea agens apud peripatheticos, alius Soli ſimilis, qui primo attribuitur motori. 12. met. commen. 38. huius planè virtute intelligibilia, intelligi poſſunt, ſicuti viſibilia, viſibilis virtute Solis videntur: Alius verò lux eſt, qui Solis lumini comparatur; à diuino enim lumine procedit, ſicut lumen viſibile à luminoſo Solis corpore; lumenq; inde accipiens, lumen efficitur. 3. de anima comm 5. ex hoc autem ſic illuminato, prima concluſionum

Lumen Pymandri ſuaue.

omnium principia cognoſcimus: quibus planè cognitis, reliqua facilè intelligimus. Erat autem illud Pymandri lumen ſuaue nimium atq; iucundum; quia nimirum omnem profectò Mercurij intellectum, mentemq; compleuerat, extuleratq; in æternæ diuinitatis admirandam ſanctamq; maieſtatem. Mutauit, inquit, formam, ac ſubitò omnia reuelauit. Viditnè ergo Mercurius in illo raptu diuinam eſſentiam? poteſtnè Deus ab homine mortali cognoſci? fuitnè beatus in illa viſione Triſmegiſtus? Itaq; hæc, quoniam vtilia ſunt, ſilentio tegi non debent. Dicamus ergo de his, quæ Pymander dici voluerit, ſecundum catholicæ fidei veritatem.

QVAESTIONIS PRIMAE. CAP. I.

Si aliquis homo, diuinam viderit eſſentiam, in præſenti vita degens.

Duplex modus cognoſcendi.

DVplex eſt apud philoſophos cognoſcendæ diuinitatis modus: alter quidem ab effectu, qui per qualitatiuorum conceptuum, atq; quidditatiuorũ compoſitionem fit, à rebusque, quæ à Deo conditæ ſunt, emanat; ideòque intuitiuus non dicitur huiuſmodi cognitionũ ordo; non enim ipſius immediatus terminus, Deus eſt. Pari quoq; ratione abſtractiuus dicendus non eſt, nihil profectò in orbe inuenitur vniuerſo, quod Dei ſimilitudinem perſpicuè repræſentet. Deus certè infinitus eſt, ſecundum theologos, ſed nihil præter Deum eſt infinitum: nihil ergo eſt Dei perfectè repræſentatiuũ. Etenim inter ſimilitudinem, atq; rem, cuius eſſe dicitur, æqua debet eſſe proportio: finiti verò ad infinitum nulla eſt proportio. vbicunque præterea ſimilitudo poneretur, cùm ſit creata, affinis magis creatæ, quàm rei increatæ

Cognitio veſpertina.

reputaretur: Iſtius ergo modi cognitio, veſpertina, obſcura, ſiue nocturna meritò appellatur. Alius autem intelligendi modus, per cognitionem fieri dicunt peripathetici, qui ipſemet Deus eſt; vbi nulla conceptuum adeſt compoſitio, nec phantaſmatum abſtractio: in abſtractis namq; à materia, intellectio idem planè eſt, quod res intellectæ.

Intellectio, qua Deus eſt, ſine medio fit ſecundum peripatheticos.

Cognitio matutina.

Deus ſiquidem, hoc intelligendi modo, non alio aliquo medio, quàm ſeipſo intelligitur. Nulla ibi ſpecies media, actusq; intelligendi medius nullus, aut lumen aliquod medium neceſſarium eſt. hæc autem, quia medio non indiget, rectè clara vocata eſt, atq; matutina cognitio. hac quippe cognitione Deus beatus eſt. Vnde 7. politicè Deum ſeipſo eſſe beatum, philoſophus proteſtatur: cætera verò beatitudinis participia, hoc modo felicitatem, atque beatitudinem conſequuntur. Sed inquirendum eſt nobis, ſi hoc cognoſcendi modo, aliquis intellectus corpori copulatus, Deum viderit vnquam. Moyſi, & Paulo hoc contigiſſe ſcimus, tum ex ſacris, diuiniſque ſcripturis, tum etiam ex diuo Auguſtino de videndo Deo. Peripathetici quoq; innuere idipſum videntur: poſt namque virtutis He-

Virtus Heroica.

Si Deus videri poſsit alio intellectu corpori copulato.

roicæ aſſequutum dominium, intellectus Deo coniungitur. Eſt autem virtus Heroica, habitus quidam in appetitu exiſtens ſenſitiuo, recto, libenter intellectui obtemperans. Etenim ex appetitu ſenſitiuo, atq; intellectiuo anima conſtat, in quibus bellum non paruũ quotidie geritur. Si autem contigerit, deuictis, debellatiſque belli iurgiis, ad paceatum tranquillumq; ſtatum deuenire; Heroicus vocatur, atq; regius intellectus, dignusq; reuera, qui Heroëm illum, omniumq; artificem, & videre, & cognoſcere queat. Cum autem

huiuſ-

huiuſmodi in corpore compari virtutem eſſe oporteat, in quo pars illa ſenſitiua vigere dignoſcitur; intellectum profectò corpori coniunctum ad hunc felicitatis apicẽ peruenturum fore, peripathetici autumant. Inter Catholicos autem, atq; peripatheticos plurimum intereſt. Catholici planè, ex puris naturalibus, atq; hac in vita fieri non poſſe aſtruunt: peripathetici verò, non niſi in hac vita haberi poſſe, affirmant: vbi anima, propria virtute, intellectum ſpeculatiuum, ſiue Heroicæ aſſequitur dominium virtutis. Auerr. 3. de anima, comm. 36. Deus, qui eſt agens intellectus, inquit, in principio nobis copulatur vt agens: poſt verò intellectus ſpeculatiui adeptionem, vt forma: immediatè igitur animam beatam reddit, nullumq; medium, beatitudinis effectiuum, ſed diſpoſitiuum potiùs neceſſarium eſſe exiſtimant. Illa autem Auerrois, Themiſtii, atque Alexandri ſententia, non omnibus probatur: nec ipſi quoq; rationi conuenire videtur. Sanè, ſi verum ſit Deo coniungendum fore neminem; niſi intellectum ſpeculatiuum attigerit; mulieres profectò, atq; ignari, erunt beatitudinis expertes, flagitioſi inſuper, quiq; ad huiuſmodi munus capeſcendum, apti eſſe videbuntur: ſed hoc apud philoſophos abſurdum eſt, ne dicam apud theologos. Qui igitur apud philoſophos, intellectum ſpeculatiuum adipiſcitur, aut Heroicæ poſſeſſionem virtutis, ſubſtantias ſeparatas intelligere poteſt; apud theologos verò, hac in vita, ſine miraculo conceditur nemini. Plotinus in libro de homine cap. II. Cum intellectu potentiæ, quem rationalem animam vocat, ſubſtantiarum certè ſeparatarum inditam nobis fuiſſe cognitionem exiſtimat. Intellectus, inquit, noſter, intellectione perpetua, diuina, atq; intelligibilia omnia ſemper contuetur. Iamblicus inuentum affirmat eſſe Ægyptiorum: idcirco Origenes, atq; Ammonius, paruulorum intellectum, cœleſtis patris ſemper faciem aſpicere teſtantur. Pueri profectò magna in iucunditate, riſu, ac iubilo verſantur, ob eam nimirum, quam cum ſubſtantiis ſeparatis habent viſionem. Sed procedente ætate, intellectus ad rationem conuertitur, ratio verò ad imaginationem, imaginatio autem ad ſenſum, vnde ad vitia defluens habitus exoritur; quò, beatæ illius viſionis contuitus aufertur. Plato in Memnone, ſcire noſtrum quoddam eſſe planè reminiſci arbitratur: animamq; noſtram, natura, habere principium ſciendi; ſed propter corporis cohabitationem, velatum, atq; confuſum. Cui alludere videtur philoſophus in fine propemodum ſecundi de anima: Multa, inquit, ſecundum viſum operantur animalia, alia quidem, quia intellectu carent, vt beſtiæ, alia verò ex velamento intellectus, aut paſſione, aut ægritudine, aut ſomno. Sanè homines habent intellectum plenum ſcibilibus, ſed velatum, teſte Simplicio. Sed de his latiùs diſputandum.

Catholici diſſentiunt à peripatheticis.

Auerrois error, Alexandri, & Themiſtii.

Intellectus Heroicus.

Plotinus dicit nos perpetua intellectione intelligere diuina.

Pueri quare in iubilo verſentur.

Plato ſcire eſt reminiſci.

Philoſophus.

Lumen velatum.

CAPVT. II.

Argumenta, quibus probatur, intellectum corpori copulatum, ſubſtantias ſeparatas poſſe intelligere.

OMNE agens, potens producere effectum perfectum in ſuo genere, ſub tanta illum perfectione producit, ſub quanta ille capax eſt; alioqui impotentiæ imputaretur agentis: ſed Deus eſt agens perfectum: cuilibet ergo ſuipſius effectui, iuxta vniuſcuiuſque virtutem, propriam perfectionem largitur. Eſt enim (vt dicunt) neceſſariò agens ſecundum vltimam virtutem. Aut (vt dicit Moyſes) omnia ipſius opera ſunt valdè bona. valdè autem bonum eſt, quod perfectionem ſibi poſſibilem, aut habet, aut habere poteſt. Porrò homo, eſt Dei effectus, naturaliter capax diuinorum, aliter à brutis non ſepararetur. à principio igitur ſuæ conditionis indita eſt illi ſublimium mentium, atq; ſubſtantiarum virtus cognoſcendarum. Item, omnis homo natura ſcire deſiderat, aut enim huiuſmodi deſiderium ſciendi in aliquo indiuiduo inuenietur perfectum, aut defectui admixtum ſemper erit. Sed 2.

De cognitione Dei.

tunc natura otioſa reputaretur, quæ ſciendi dederit deſiderium, perficiendi verò minimè: De futura verò cognitione nihil habetur certi apud philoſophum. Quare in hac vita, in aliquo erit complendum indiuiduo. Huius autem deſiderij finis, ens materiale eſſe non poteſt, ſed diuinum: intellectus igitur corpori cõiunctus ſubſtantias valet ſeparatas co-
3. *gnoſcere. Item, ſi intellectus abſtracta à materia intelligit: quæ ſunt ergo à materia remotiſſima, & in actu magis conſiſtunt; illa profectò intellecturum fore dicendum eſt. intelligit enim ſub ratione: immaterialis maximè autem immaterialia, ſubſtantiæ ſeparatæ ſunt: quam ob cauſam abſtrahit, quòadusque ad ea peruenerit, quæ puram habent*
4. *quidditatem. Amplius, ſi intellectus ſeparatus, diuinas ſubſtantias intuebitur, multò magis intellectus corpori vnitus, eſt enim perfectior, quia completus, atq; perfectus:*
5. *perfectioris verò potentiæ, perfectio vtiq; debet eſſe operatio. Adhuc, forma aliqua, ſuo non eſt fine priuanda, ob naturalem quam habet cum aliquo vnionem, alioqui naturalis vnio, formæ perfectionem deſtrueret. ſed diuinarum cognitio ſubſtantiarum, intellectus humani eſt finis: ob vnionem igitur, quam habet cum corpore naturalem, ab*
6. *hoc fine non eſt impediendus. Item, æternus intellectus ab aliquo ſuperari non poteſt, quominus illum intelligere queat. ſed huiusmodi eſt intellectus noſter ſecundum philoſophos: à ſubſtantiis igitur ſeparatis non ſuperuincitur, vt eas capere non poſſit. Am-*
7. *plius, intellectus noſter, aut per ſuam ſubſtantiam, aut per ſpeciem influxam, aut per ſpeciem cauſatam à phantaſmate, ſubſtantias natus eſt ſeparatas intelligere: Si per ſubſtantiam, poterit vtiq; abſtracta à materia capere; nam ob corporis vnionem, eius non impeditur ſubſtantia: Si verò per ſpeciem à phantaſmate ſumptam; corporis vnio, non impedit, ſed adiuuat potiùs: Si autem per ſpeciem influxam; talis profectò influxus à corpore impediri non poteſt, niſi contrariam habuerit diſpoſitionem; quia vnius non impeditur ſpeciei generatio à corpore contrariam diſpoſitionem non habente. Nullum ſanè corpus, coloris generationem impedit, niſi opacitatem diaphaneitati contrariam diſpoſitionem habuerit. ſed corpus humanum, diſpoſitioni ſpeciei intelligibilis influendæ contrariam non habet diſpoſitionem; quamobrem intellectus ſua nobiliſſima operatione, vt*
8. *dicitur 1. & 10. eth. ob corporis vnionem non erit ſpoliandus. Item, quod impedit bonum alicuius ſimpliciter, malum eſt: ſed corpus nón eſt malum, ſed bonum: non ergo impe-*
9. *dit bonum intellectus, quod eſt ſubſtantiarum immaterialium cognitio. Præterea, ſi intellectus noſter intelligit res ſenſibiles, factas immateriales, vt diximus, ergo intelligit res ſecundum ſe immateriales: nam intellectus excellenti intelligibili, authore philoſopho 1. de anima, comm. 7. vigoratur ad altiùs intetelligendum: ſufficiens igitur cauſa*
10. *virtuti cognoſcitiuæ eſt immaterialitas, ſicuti tactus virtutis ſenſitiuæ. Amplius, omne quod mouetur ad acquirendam aliquam formam, illa perfectè acquiſita, operationem ſecundùm illius formæ virtutem exercet, aut exercere valet. ſic aqua, caloris forma acquiſita, calefacit. Sed intellectus poſſibilis, vt nobis appropiatus ad intellectus acquiſitionem mouetur agentis, veluti ad ſuam planè formam: illo igitur acquiſito, eius operationem exercet, cuius eſt abſtracta intelligere, ſeu ſubſtantias ſeparatas quidditatiuè cognoſcere. Nam ſi intellectus poſſibilis ad acquiſitionem mouetur intellectus agentis, vt finis: ergo, vt forma: intellectus ſiquidem agens, illius motus, quo mouetur intellectus poſſibilis ad ipſum, cauſa eſt efficiens. In ſeparatis autem à materia idem eſt efficiens, & finis motus: teſte Commentatore 12. met. circa finem comment. 36. conſequentia autem patet ex 2. phyſ. tex. 170. vbi oſtenditur, finem motus, & formam idem eſſe: quem*
11. *admodum etiam 12. met. commen. 38. idem Commentator probare videtur. Item, ex eodem Commentatore, comm. 2. ſecundi met. ſic arguitur. Si intelligentiæ non eſſent à nobis cognoſcibiles, natura otiosè egiſſet: feciſſet profectò, id quod eſt in ſe naturaliter intellectum, non intellectum ab aliquo; ac ſi Solem condidiſſet, non comprehenſum ab aliquo viſu. ſunt namq; ab intellectu noſtro cognoſcibiles, ſiue intelligibiles, quia ſub pri-*

*mo eius obiecto continentur, nempe ſub ente: quare intellectus noſter ſuaptè natura na-
tus eſt eas intelligere. Etenim naturali actiuo, quale eſt intelligentia, naturale paſſiuum,
vt puta intellectus correſpondeat, neceſſariũ eſt ex 5. met. Itaq; intelligentiæ ad noſtrum
intellectum comparantur, velut potentia actiua ad paſſiuam. Quam ob cauſam ſi po-
tentia noſtri paſſiua intellectus ad actum non reduceretur cognoſcendi, intelligendíque
ſubſtantias ſeparatas, inanis reputaretur, & vana. Adhuc, huiuſmodi cognoſcendi modus, 12.
intelligentiarum finis eſt ſecundarius: agunt namq; prima intentione propter ſe, ſecunda-
riò verò propter alia. 2. cœli com. 21. Sanè omne agens nobile, atq; diuinum, ſi agit pro-
pter ſe, agit propter aliud: ſuæ namq; perfectionis eſt alteri largiri quod ſibi communi-
cat: Motibus, inquit, multis corpora cœleſtia mouentur, non quidem primarij ipſorum fi-
nis gratia, ſed ſecundarij magis. Ex his ergo, intellectum corpori copulatum diuinas in-
telligentias cognoſcere ſatis patêre arbitror.*

CAP. III.

Soluuntur Argumenta.

*AD primum, negatur minor, nam quamuis homo naturaliter capax ſit diui- 1.
norum; quia eo ipſo quod factus eſt ad imaginem Dei, diuinæ maieſtatis,
ac ſubſtantiarum capax factus eſt altiſſimarum; propter ſtatum tamen
animæ in corpore tenebroſo, illas quidditatiuè comprehendere nequit. Nam
quemadmodum anima corpori coniuncta modum habet eſſendi cum cor-
pore; ita etiam intelligendi per corpus, conuertendò ſe vtiq; ad illius phantaſmata. Porrò
nullum eſt corporis phantaſma, quod ſublimiſſimas quidditatiuè ſubſtantias repræſenta-
re poſſit: habet igitur aut habere poteſt illarum cognitionem, ſuæ capacitatis modum nõ
excedentem: Separatus verò à corpore intellectus, alium habet modum eſſendi, & in-
telligendi, ſimiliter ad ſuperiora planè ſe conuertit, vnde ſpecierum influxum recipit, nõ
egens amplius phantaſmatum officio; ex quo claram habebit videndarũ ſubſtantiarum
viſionem. Alligatus itaq; intellectus phantaſmatibus, ſubſtantias immateriales per ſpe-
cies à ſenſibilibus acceptas intelligat neceſſe eſt: ſeparatus verò, per ſpecies proprias,
vtpote ad ſuperiora conuerſus. Ad 2. ſecundum ſuæ capacitatem naturæ deſiderij na- 2.
turalis modus eſt metiendus, ſeu computandus: ad quem reuera ſi intellectus peruenerit
humanus, felix, iuxta humanæ felicitatis modulum exiſtimatur: non igitur naturam
otiosè egiſſe putandum eſt, ſi intellectus corpori alligatus, quidditatiuè ſubſtantias ſe-
paratas intelligere nequeat, cùm iuxta capacitatis naturalis modum, naturale quoq; ac
rationabile ſit illius deſiderium. Ad 3. intellectus aptus eſt intelligere maximè abſtra- 3.
cta, non ſine autem phantaſmatibus, quemadmodum dicit Dionyſius Areopagita pri- Dionyſius.
mo ca. cœl. Ierarchiæ: Impoſſibile eſſe nobis lucere diuinum radium niſi varietate ſacro-
rum velaminum circumuelatum. Et philoſophus 3. de anima: Oportet intelligentem phan- Philoſophus.
taſmata ſpeculari. Porrò, vt diximus, diuinæ ſubſtantiæ noſtris phantaſmatibus figurari
non poſſunt: nec valet intellectus quidditates rerum intelligere materialium: ergo im-
materialium. alium certè habent modum eſſendi, intelligendiq;: diuerſæ enim ſunt quid-
ditates, ſpecie inter ſe differentes. Ad 4. Anima coniuncta corpori, perfectiorem qui-
dem habet ſpeciei naturam, imperfectiorem verò actum intelligendi, actus quippe per- 4.
fectio corporis organo non dependet: non enim alicuius eſt corporalis organi, ſed illud
ſuperegreditur, alioqui ſimul cum illo deſtrueretur: Quamdiu verò corpori connectitur,
illius eget in intelligendo adminiculo, ideo quaſi velatus, in aliena ferè regione conſtitu-
tus, cæcutiens, diuina rimatur, atq; contemplatur. Dices, actum ſequi naturam: quare ſi Obiectio.
perfectiorem coniunctus naturam habet: perfectiorem quoq; actum habebit, actum in-
telligendi,*

Diuinæ ſubſtantię noſtris fantaſmatibus non ſubſunt.

telligendi: ſed perfectior eſt intuitiuè quàm per ſimulacrorum formas, Deum cognoſce-
re: in corpore igitur intellectus exiſtens, ſubſtantias altiſſimas quidditatiuè cognoſcit.
Solutio. *Verum quidem eſt, eſſe perfectiorem, id eſt, magis completam ſpeciei naturam habere,*
non autem indiuidui; actus enim ſunt actiuorum, id eſt, ſingularium: cùm autem propria
intellectus natura ſit à corpore ſeparata; tunc profectò actus ſequitur naturam, quando
5. *à corporis contubernio liber extiterit. Ad 5. intellectus humanus ſuo fine non priuatur*
ob eam quam habet cum corpore naturalem coniunctionem, immò adiuuatur potiùs: per
virtutum namq; ſtudia, bonarumq́ merita actionum, quæ in corpore geruntur, ad ſuum
finem obtinendum melius diſponitur. verum autem eſſet argumentum, quando perpetuò
6. 7. *cum corpore corruptibili anima eſſet manſura. Ex hoc autem apparet falſitas 6. & 7.*
8. *argumenti 8. autem ex 3. ſolutione, diſſoluitur. Ad 9 maior eſt vniuerſaliter falſa, ſi te-*
9. *neatur, vt decet, ad intentum concludendum. Vniuerſale profectò eſſe debet nedum ſub-*
iectum, ſed etiam prædicatum, vnde ita formandum eſt argumentum: Omne, quod moue-
tur ad acquirendam aliquam formam, illa perfectè acquiſita, ſecundum omnem illius
formæ operationem poterit operari: ſed tunc falſa eſt: ſufficit certè eam tantùm formæ
partem imitari recipiens, quæ ipſum principaliter reſpicit. Sanè forma ad ſuperiora, at-
que inferiora reſpiciens, ſi alicui coniungenda ſit inferiorum, non eam opus habet com-
municare operationem, qua ſuperioribus propinquat; ſed illam potiùs, qua inferioribus
vnitur, atq; ſociatur. Quapropter, quamuis intellectus poſſibilis acquiſiuerit intellectum
agentem, vt formam, non inde tamen ſequitur, eum ſequi poſſe in his, quæ intellectus a-
gens operatur, vt contemplatiuus, ſed vt factiuus tantùm; eſt enim intellectorum ſpe-
culatiuorum forma, cuius eſt formare intellecta in actu. hanc planè intellectus agentis
operationem, intellectum imitari poſſibilem, verum eſt, non illam, qua intellectus con-
10. *templatiuus nominatur. Ad 10. negatur conſequentia, ſunt enim à ſeipſis intelligibiles,*
in prima autem probatione committitur fallacia conſequentis, à ſuperiori ad ſuum in-
feriùs affirmatiuè deſcendendo, nam conceſſo, intelligentias contineri ſub primo intelle-
Quidditatiuè cognoſcere. *ctus obiecto, non licet tamen inde inferre, ab intellectu quidditatiuè poſſe cognoſci. Ens*
namq; adæquatum eſt noſtri intellectus obiectum extenſiuè quidem, intenſiuè verò mi-
nimè; omne ſiquidem ens intelligere poſſumus, non tamen omnes illius differentias vlti-
Quidditas obiectum intellectus. *mas penetrare, quod eſt quidditatiuè cognoſci: atq; ita rei materialis quidditas adæqua-*
tum eſt noſtri intellectus obiectum, idq; adæquatione intenſiua: quippe qui eam ſolam,
atq; omnem, natus eſt intellectus noſter quidditatiuè intelligere. Pari etiam facilitate
11. *diſſoluitur alia confirmatio de ſecundario intelligentiarum fine: non enim ſequitur, à*
nobis quidditatiuè cognoſci, quia ſecundarius illarum finis eſt, vt à nobis cognoſcantur.
12. *Ad authoritatem 3. de anima com. 7. dicitur intellectum reſpectu excellentis intelligi-*
bilis, paſſionis eſſe expertem, vtpote, qui non ſit virtus materialis: ob tamen obiecti emi-
nentiam, atq; improportionem, non clarè, ſed caligine quadam velatum intelligere. Eſt
enim proportionatus naturaliter ad intelligendum intelligibile non purum, ſed materiæ
tegmine obumbratum, qualis profectò eſt quidditas à ſenſibilibus abſtracta. Porrò ſen-
ſus, cùm virtus ſit in materia, ob excellentis præſentiam ſenſibilis, & paſſionis, eſt ſuſce-
Senſus & intellectus in quo differunt *ptiuus, & propter ſui improportionem, diſtinctè cognoſcere nequit. In hac igitur ſentien-*
di cognoſcendiq́ proprietate, ſenſus, atq; intellectus conueniunt, in altera verò diſſentiunt.
Quapropter ſenſum ex excellenti ſenſibili debilitari ait philoſop. intellectum autem in-
telligibili apprenſo, vigorari, ad fortiùs intelligendum, ſecundum modum vtiq; ſibi poſſi-
lem: ſed quidditatiuus intelligendi modus, hic eſt illi impoſſibilis. adhuc, potentia noſtri
intellectus paſſiua, ſi quidditatiuè ſubſtantias ſeparatas non cognouerit, ocioſa appellan-
da non eſt: ſufficit certè cognitio ſua congrua naturæ, quæ ſub vmbra cauſas altiſſimas
conſiderat.

CAP.

De cognitione Dei.

CAP. IIII.

Alia argumenta, quibus oſtenditur intellectum in corpore exiſtentem, quidditatiuè Deum ſeu intelligentias cognoſcere.

*Omnis potentia, quæ naturaliter alicui eſt improportionata obiecto, nullo ſibi
extrinſecus habitu adueniente, proportionari poterit; nam nullus habitus al- 1.
tior eſt potentia, nec accidens præſtantiùs ſubſtantia. Omnis autem habitus
accidens eſt, & non ſubſtantia. neq; etiam in ſubſtantia eſt receptibilis, ſi ſub-
ſtantiæ illius proportionem exceſſerit. Sed ſi intellectus eſt hîc improportionatus ad in-
telligendas ſubſtantias diuinas, tanquam oculus noctuæ: quare, aut hîc intelligat neceſſe
eſt, aut nunquam erit intellecturus, quod profectò falſiſſimum eſt. Item, eiuſdem poten- 2.
tiæ eſt idem obiectum, 2. de anima, com 8. ſed intellectus ſeparatus aliud habet obie-
ctum, nempè rerum immaterialium quidditates: in corpore verò exiſtens, materialium
tantùm: aliam ergo habet potentiam, & ex conſequenti alius erit intellectus, quod eſt
impoſſibile Item, nullum agens per intellectum, in finem intendit incognitum, ſicut dicit 3.
philoſophus 2. met. ſi fines eſſent infiniti, nullum eſſet agens per intellectum. Conſequen-
tia tenet, quia finis omnis eſt per ſe ab intellectu cognoſcibilis: ſed homo eſt agens per
intellectum: illum ergo vltimum finem cognoſcit; alioqui agens per intellectum non eſſet
appellandum, quod eſt abſurdum. Patet etiam veritas maioris ex 2. met. com. 11. Si cau-
ſæ, inquit, eſſent infinitæ, nihil contingeret cognoſci: omnes ergo cauſæ cognoſcuntur; eti-
am prima, aliter prima, ac potiſſima cuiuſlibet effectus cauſa ignorata, nullius effectus
eſſet ſcientia. tenet conſequentia, illud planè, quod ab intellectu noſtro primo intelligitur,
quidditatiuè ab eo cognoſcitur, etiam in hac vita: ſed Deus à nobis primò cognoſcitur;
patet, quia veritatis alicuius obiecti cauſa primò à potentia apprehenditur, vt lumen,
priùs quàm coloratum: Deus autem eſt cuiuſlibet veritatis obiectiuæ potiſſima cauſa
formalis, vel ſaltem exemplaris: ab intellectu ergo corpori vnito intelligi, neceſſe eſt. Item 4.
ſi anima poteſt cognoſcere ſuam quidditatem: ergo & diuinam; nam res ſicut ſe habet ad
eſſe, ita ad intelligi: ſed Deus eſt maioris entitatis, maioris vtiq; erit intelligibilitatis: paſ-
ſio enim entis, eſt intelligibilitas. Adhuc, nullius generatio in infinitum tendit, ſed vbi ad
ſuam perfectionem peruenerit, quieſcit: ſed generatio intellectus, eſt, vt omnia intelligi- 5.
bilia, & materialia, & immaterialia cognoſcat: cùm ergo ad illam peruenerit, quieſcet,
intellectus enim eſt quodammodo omnia intelligibilia, ſicut ſenſus, ſenſibilia 3. de anima
com. 37. cùm ergo ſubſtantiæ ſeparatæ, ſint maximè intelligibilia: ab intellectu ergo hu-
mano intelligi poſſunt. Item, veritas rei, aut eſt conformitas ad primam menſuram: aut 6.
ſine illa omninò eſt, quod eſſe non poteſt; prima enim veritas eſt metrum omnis, & men-
ſura veritatis: non ergo poteſt alicuius rei naturalis veritas abſq; conformitate ad pri-
mam menſuram intelligi, quæ profectò idea eſt in mente diuina exiſtens. Quare confor-
mitates ad ideam non contingit intelligere, idea incognita; quia relatio ſine termino non
intelligitur. cùm igitur alicuius effectus veritas habeatur, eaq; ſine diuinæ ideæ habe-
ri non poſſit notitia; idea verò eſſentialiter à Dei eſſentia non diſſentiat: patet ergo, aut
nos nullam ſcire veritatem, aut Deum quidditatiuè cognoſcere: Summa ſanè veritas, eſt
ſummè cognoſcibilis. Præterea, ſi intellectus noſter, rerum quidditates materialium ſe- 7.
parando intelligit; multò magis, multòq; faciliùs immaterialium quidditates: quod ſic ma
nifeſtum fiet. Difficiliùs eſt ea ſeparare, quæ quodammodo ſeparari non poſſunt, atque
ita ſeparata intelligere, quàm ea, quæ per ſe ſeparata ſunt. Ex his ergo atq; huiuſmodi
manifeſtum eſſe puto, intellectum corpori coniunctum, ſubſtantias ſeparatas quiddita-
tiuè cognoſcere poſſe.*

CAP. V.

Soluuntur Argumenta.

1. AD primum,potentia , alicui dicitur improportionata obiecto , vel quia ob-
Quomodo potentia eſt improportionata obiecto. iectum ſub illa non cadit omninò,veluti ſonus ſub viſus obiecto non contine-
tur: & tunc maior vera eſt,ſed negatur minor: vel quia obiectum,potentiæ
ſuperat modum,ideoq́ habitu eget ſubleuante ; qui profectò , quatenus eſt
accidens,inferior eſt potentia;vt verò à Deo immediatè infunditur,& diui-
nitatis quodammodo ſimilitudinem gerit,præſtantior eſſe videtur, atque potentior. Ad
2. 2. eiuſdem potentiæ,eſt idem obiectum, non tamen idem modus cognoſcendi , idq́ ob li-
gamina,quæ cum corpore gerit anima. Modus namq́ cognoſcendi,vt 7. dicitur met. mo-
3. dum ſequitur eſſendi. Ad 3. intellectus corpori coniunctus ſub ratione finis, atq́ appeti-
bilis,non autem quidditatiuè,ſubſtantias cognoſcit ſeparatas : fallacia ſiquidem commit-
titur accidentis:vt,cognoſco Coriſcum venientem,ergo cognoſco Coriſcum.Ita ſanè non eſt
neceſſe,vt ſi ſubſtantias cognoſco ſeparatas ſub ratione finis , neceſſe ſit eas me quiddita-
tiuè cognoſcere. Nec omnino finis eſt mihi incognitus, nec prorſus manifeſtus : habeo ta-
men congruentem de fine intento cognitionem.Eodem quoq́ modo prima diſſoluitur con-
firmatio Cognoſcitur ſanè Deus,vt prima cauſa : nec opus habet, vt quidditatiuè hîc in-
telligatur. Ad ſecundam confirmationem,quamuis prima ratio cognoſcendi finalis, effi-
ciens, atq́ formalis,id eſt,exemplaris,Deus ſit; non tamen obiectiualis eſt prima hac de
Obiectio. cauſa non eſt neceſſe nos, ipſum primò quidditatiuè cognoſcere. Sed dicis,Deus eſt nobis
Solutio. naturaliter notus , ergo ipſius eſſentiam quidditatiuè cognoſcimus. Conſequentia patet,
quia ſuum eſſe,à ſua eſſentia non differt. Reſpondeo, à natura nobis inſita eſt Dei cogni-
tio ; quia beatitudinem naturaliter appetimus , cuius finem , Deum eſſe exiſtimamus.
Quatenus ergo homo beatitudinem deſiderat; eatenus,Deum illi cognitum eſſe fatemur.
Verùm non vna eademq́ eſt de beatitudinis actu,& quibus in rebus conſiſtat, determi-
nata ſententia. Ad 3. confirmationem,intellectus quidem poſsibilis non directè ſuam ap-
prehendit eſſentiam ; ſed per ſpeciem à phantaſmatibus ſumptam;quæ profectò efficax
eſſe non poteſt , ad ſubſtantiæ quidditatem eminentiſsimè nobis ingerendam , repræſen-
Obiectio. tandamq́ Dicis,intellectus poſsibilis,teſte philoſopho 3. de anima com. 15. eſt intelligibi-
Solutio. lis, ſicut & alia Porrò quod maximè eſt,maximè eſt intelligibile. Reſpondeo , nihil eſſe
intelligibile,vt dicitur met.9. niſi ſit in actu: cùm autem intellectus poſsibilis ſolummo-
do ſit potentia in eſſe intelligibili; per formam à phantaſmatibus acceptam, qua intelle-
ctus in actu conſiſtit,intelligatur, neceſſarium eſt. ſic enim qualibet res per ſuam intel-
ligitur formam: communeq́ eſt omnibus animæ potentiis, vt actus nimirum per obiecta,
Difficultas potentiæ verò per actus, demq́ vt animæ per ſuas potentias cognoſcantur. Quando verò
cognoſcendi infers , maximum ens,eſſe maximè intelligibile ; verum quidem eſt ex parte entis , non
vnde ſit. autem ex parte intelligentis: in genere namq́ ſpiritualium ſubſtantiarum, intellectus ho-
minis,eſt omniū infimus,quippe,qui in cognoſcendo , à ſenſu, atq́ phantaſmatibus depen-
deat. Difficultas igitur non prouenit ex obiecto cognito , quod eſt in actu, non indigens
opera intellectus agentis,de ordine,in ordinem illud extrahentis ; ſed ex noſtri debilita-
te intellectus Sane, ſi eſſent vniuerſalia Platonica extra animam ; non opus eſſet, inquit
Commentator 3.de anima.com.18.ponere intellectum agentem.Forſitan,inquit Ariſt.ibi-
dem com. 1.difficultate duobus modis exiſtente, non in rebus , ſed in nobis eſt eius cauſa.
hæc autem cognoſcendi difficultas , non paruam in rebus latitudinem habet. quædam
Cognoſcendi enim comparatione ad alterum cognoſcuntur,ſicuti prima materia 1.phyſ.com. 69. & 7.
modus multi met. com: 7 Dico autem,materiam æs.formam aut figuram ſpeciei: ſicq́ per formas pla-
plex. nè artificiales,materiæ cognitionem monſtrauit.Negatione quoq́ cognoſcitur 10.met. cō.

De cognoſcendo Deo.

24. aliqua cognoſcuntur per effectus, quæ certè magis minusq́; fuerint ſenſata, eò planè magis, minusq́; cognitu ſunt difficilia 1. poſt: com. 33. Manifeſtum eſt, inquit, quòd ſi aliquis ſenſus defecerit, neceſſe ſit, & ſcientiam deficere. quum autem maxima entia à ſenſibus quàm remotiſsima ſint; non eſt mirum, ſi cum caligine illorum ſit nobis ingeſta cognitio. Ad 4. generatio, ſeu reductio intellectus poſsibilis, ſecundum habitum ſibi conuenientem, eſt intelligenda; aëris enim generatio, etiam ſi ad perfectum ſui peruenerit 4.
ſtatum, nondum tamen, illud efficere poteſt, vt ignis perfectionem aſcendat: ita, intellectus perfectio per habitus acquiſitos, licet congruentem ſibi ſpecierum, atq; habituum generationem ſortiatur; eò tamen perfectionis hac in vita aſcendere nequit; vt ſubſtantias ſeparatas quidditatiuè intelligat. Præterea, ſubſtantias intelligere ſeparatas, non ſequitur alicuius generationem intellectus, neq; ſemper, neq; in pluribus. Porrò omnes rerum generationes à cauſis ſunt determinatis, quæ ſemper, vel in pluribus, ſuos ſequuntur effectus. Ad confirmationem dico, intellectum noſtrum eſſe omnia, quorum ſimilitudines per phantaſmatum myniſterium recipere poteſt: ſed huiuſmodi ſpecies, à phantaſmatibus abſtractæ, ſeparatarum nequeunt eſſe ſimilitudines ſubſtantiarum. Ad 5. 5.
licet, intellectus conformitatem menſuræ, ipſamq́; menſuram intelligat; id tamen non ſine magna caligine efficit: enigmaticè namq; cognoſcit magis, quàm ſpecificè. Nam, ſi imago Dei in homine, Deū perfectè repræſentaret; tunc ſanè, ſicut naturali ratione ſeipſum, ita proculdubio Deum cognoſceret. ſed magna eſt differentia, inquit Aug. 15. de trinit: trinitatis diuinæ ad noſtram trinitatē. trinitatem enim in nobis videmus; illam verò, quæ eſt diuina, intelligimus, ſeu potius credimus, quàm videmus. Arguis, Deus eſt in nobis, ergo vt forma intelligibilis: modus reuera mentis noſtræ, eſt ipſa intelligibilitas. Reſpondeo, quamuis in mente noſtra ſit Deus; non opus eſt tamen, vt in ea ſit ſemper, vt forma intelligibilis; ſed ſufficit eſſe, ſicuti in cæteris creaturis, nempè tanquam dans eſſe, & vitam: quod quidem diuerſimode rebus communicat omnibus. Intellectus igitur humanus, corpori coniunctus, quidditatiuè, ſubſtantias ſeparatas intelligere nequit. Ad 6. difficili- 6.
ùs eſt abſtracta intelligere, licet ſint in actu, quàm abſtrahere à potentia in actum, atq; ita abſtracta intelligere; ſuperant enim illa noſtræ in corpore capacitatem mentis, hæc autem minimè; ideoq́; illa ad intelligendum difficiliora, hæc autem faciliora ſunt.

Trinitatis diuinæ & noſtræ magna differentia.

Quaestionis secundae Cap. I.

Si Deus non cognoſcitur in hac vita, minus cognoſcetur poſt hanc vitam.

Poſſet aliquis ſic arguere, atq; multorum rationibus niti, quæ veriſimiles videntur: ſi anima corpori coniuncta, ſubſtantias ſeparatas intelligere nequit, 1.
nec etiam ſeparata. Patet, aut enim illas per eſſentiam, aut per earum ſpeciem cognoſcet. Sed primum ſtare non poteſt, quia ſubſtantiæ ſeparatæ eſſentia, ab anima ſeparata diſsentit. Neq; alterius pars diſiunctiuæ vera eſſe cognoſcitur: à ſimpliciſsimis enim rebus, cuiuſmodi ſunt ſubſtantiæ abſtractæ, fieri abſtractio non poteſt. Species profectò abſtracta ſimplicior eſt eò, ex quo ſit abſtractio: atqui Deo nihil eſt ſimplicius: nulla igitur Dei conuenit obſtractio fieri his, qui in cœlis morantur, ſed Dei potius intuitiua cognitio. Sed hæc fieri nequaquam vidētur: nullo igitur modo, quoad ipſius quidditatem pertinet, Deus cognoſcitur. Item, intellectus 2.
humanus vel ſenſu cognoſcit diuinas illas, atq; eminentes ſubſtantias, vel intellectu: non ſenſu, quia ſubſtantiæ profectò ſeparatæ ſenſu non ſunt percipiendæ; à ſenſus enim obiecto remotiſsimæ ſunt: neq; intellectu, nam ſingularium non eſt intellectus, ſed vniuerſalium: ſub-

De cogno ſcen.Deo. lium: ſubſtantiæ verò ſeparatæ ſingulares ſunt, & non vniuerſales ſubſtantiæ. Item, ſi
3. ſubſtantiæ ſeparatæ, quid nominis tantùm, non autem quid rei cognoſcantur, vt quidam
dicunt; tunc argumentor, hoc eſſe impoſsibile: definitio enim, rei manifeſtat, atq; aperit
naturam: ſed ratio, quam nomen ſignificat eſt definitio, teſte philoſopho 4. met. com. 18.
patet ergo, nomina ſubſtantiis impoſita ſeparatis, illarum ſignificare naturam; atq; non
4. ſolùm quid nominis, ſed quid ſint etiam intelligi poſſe. Item, quoties de aliquo cognoſci-
mus ſecundùm ſe, & non per accidens, ſi eſt, quid ſit quoque cognoſcamus neceſſe eſt,
quemadmodum philoſophus 2. poſteri. clariſsimè teſtatur. ſed eſſe quidem ſubſtantias
ſeparatas ſcimus, idq́; non per accidens; nam de accidente non eſt vera ſcientia: quid er-
5. go illæ ſint cognoſcimus. Præterea, ſi cognoſcimus illud, quod prædicatur in quid de ali-
quo; igitur quidditatiuè illud cognoſcimus: quid enim rei quidditatem ſignificat. ſed de
ſubſtantiis planè ſeparatis prædicata ſubſtantialia cognoſcimus, vt potè, quòd ſint entia
æterna, tempori non ſubdita, incorporea, atq; ſimilia: quidditatiuè ergo in hac vita à no-
6. bis intelligi poſſunt. Amplius, in conceptibus neceſſe eſt dare ſtatum, ne proceſſus ſit
in infinitum: ſed conceptus, ſcilicet quando ſapientem intelligo, non quieſcit, quòad
vſq; ad conceptum aliquem quidditatiuum ventum fuerit: quidditatiuè ergo primam
ſubſtantiam hîc intelligere poſſumus, quippe, qui ad quidditatiuum ipſius peruenire poſ-
ſumus conceptum.

CAP. II.

Soluuntur Argumenta.

1. AD Primum, animam ſeparatam per ſpeciem atq; ſimilitudinem, ſubſtantiam
ſeparatam cognoſcere aſſerimus, quæ profectò ſimilitudo ab illis abſtracta
non eſt, ſed impreſſa potiùs animo cognoſcentis: etenim. ſi res cognita fu-
erit in cognoſcente atq; intelligente ſimplicior; tum ſpecies, qua res intel-
ligitur in mente intelligentis, immiſſa eſt magis quàm abſtracta, & ex
conſequenti, re cognita nequaquam immaterialior reputatur. ſecus autem eſt, quando
cognoſcens à re, illam abſtrahendo aſſumit: eſt enim tunc ſimplicior in cognoſcente, quàm
2. in re, quæ per eam cognoſcitur. Ad 2. dicimus, intellectu, diuinas nos fore ſubſtantias
cognituros: & cùm infers, intellectum eſſe vniuerſalium: Reſpondeo, ſingularia, quorũ
natura per materiam minimè indiuiduatur, veluti ſunt ſubſtantiæ ſeparatæ, vt dicitur
12. met. intellectus capacitatem in intelligendo non ſuperuincere; ſed ea duntaxat, quæ
per materiam in ſuæ natura ſpeciei indiuidua conſtituuntur: noſtri ſiquidem intellectus
3. ſpecies neceſſe eſt à materia liberas eſſe. Ad 3. nominum impoſitio, quæ ex rerum pen-
det natura, per quam ratio rei completur, quam nomen ſignificat, ſpecifica eſt rei diffe-
rentia: quæ profectò, quoniam nobis minùs innoteſcunt, illarum vice accidentibus, effe-
ctibusq; nobis cognitis vtimur. 2. phyſ. & 8. met. idq́; ex parte nomina imponentis. Qua-
re cùm illud non ſit ipſamet ſpecifica differentia, ſed illius vicem gerens, non opus eſt ſpe
cificam eſſe rei naturam, ſed illud potiùs, quod ad illam ſignificandam imponitur. hu-
iuſmodi autem ſunt nomina, quæ ſubſtantiis attribuuntur cœleſtibus, ideoq́; nominibus nõ
quidditatiuè cognoſcuntur. non enim ex parte illarum, quarum differentiæ ſpecificæ no-
bis incognitæ ſunt; ſed ex parte noſtra ſunt impoſita, qui ſanè accidentibus vtimur, pro
Obiectio. ſubſtantialibus rerum differentiis. Sed dicis, de Deo, aliiſq́; ſeparatis ſubſtantijs, non-
nullas accepimus definitiones: ergo quidditatiuè cognoſcuntur, nam definitio rei quiddi-
tatem euiſcerat. antecedens autem patet: dicimus enim Deum eſſe, quo maius eſt nihil:
Solutio. ſubſtantias præterea cœleſtes eſſe immortales, æternas, & quæ ſunt generis eiuſdem. Sed
Deus nõ poteſt definiri. falſum eſt antecedens, quia Deus definiri non poteſt. omne enim quod definitur, intelle-

ctu com-

De cognoſcen. Deo.

ctu comprehenditur definientis: ſed Deus creato non poteſt comprehendi intellectu : igi-
tur definiri non poteſt. Dicis, Angeli cùm habeant genus & differentiam, veriſimile Obiectio.
eſt ergo poſſe definiri. non eſt dubium definiri poſſe, ſed à nobis minimè, quos cõſtat pro- Solutio.
prias illarum ignorare differentias. Ad 4. argumentum laborat in æquiuoco, falſum 4.
ſupponendo: de ſubſtantijs namq; æternis quid nominis cognoſcimus, non autem quid rei,
niſi ſub confuſo tantùm. Ad 5. verum eſt nos ſcire ſupernarum quidditates ſubſtanti- 5.
arum, non autem quidditatiuè: qui enim quidditatiuè aliquid cognoſcit, ad vltimam vſq;
perueniſſe rei differentiam putandus eſt: ſed illarum differentiæ vltimæ ſubſtantiarum
nobis occultæ ſunt: igitur eas quidditatiuè cognoſcere nequimus. etenim, quid, bifariam Quid bifariã
accipi poteſt, quemadmodum philoſophus 7. teſtari videtur met. vno quidem modo, quia accipitur.
communiter de aliquo in quid prædicatur, veluti ſubſtantia de homine: atque ita par-
ui refert, ſubſtantias intelligere ſeparatas. alio verò modo, vt idem prorſus ſit, quod
quid erat eſſe; quod reuera impoſſibile eſt. Ad 6. verè oſtendit entis conceptum, præ- 6.
cedere conceptum ſapientis quòad noſtrum intelligendi modum: ex hoc tamen fieri non
poteſt, vt quidditatiuè Deum intelligamus. Quamuis enim Deum eſſe ſapientem primũ,
atq; ſupremum intellexerimus; non ideo tamen quidditatiuè ipſum cognoſcimus, quia
nimirum differentias illius vltimas atq; proprias apprehendere non valemus.

CAP. III.

Intellectus corpori vnitus, diuinas non poteſt ſubſtantias quidditatiuè intelligere.

QVemadmodum intelligibile creatum à ſenſu apprehendi non poteſt, ob pro-
prij quidem obiecti diuerſitatem; ita planè, imò longè magis intellectus co- 1.
pulatus, ſubſtantias ſeparatas intelligere nequit. conſequentia enim manife-
ſta eſt: maior ſiquidem inter ſubſtantias ſeparatas, atq; intellectum copula-
tum, diſtinctæ naturæ, obiectiq; diuerſitas eſſe probatur, quàm inter intelligibile crea-
tum, & ſenſuum naturam. ſubſtantiæ ſanè ſeparatæ æternæ ſunt & immateriales: intel-
lectus verò humanus temporalis, & ſine ſpecie à materia aſſumpta minimè intelligens.
hæc ſunt certè apud philoſophum 12. met. & 3. de anima clariſſima: igitur intellectus co
pulatus ſubſtantias incorporeas intelligere non valet. Item, ſi intellectus copulatus il- 2.
las intelligeret, aut vtiq; per ſui ſpeciem, aut verò per ſpecies aliorum: ſed per ſpeciem in-
tellectus fieri non poteſt; tum quia ſubſtantiæ ſeparatæ phantaſmatibus nequaquam re-
præſentari poſſunt; tum etiam, quia potentia paſſiua non ſuperat actiuam; ſed actiua,
vt potè intellectus agens, ſine phantaſmate non intelligit: ergo. ſimile profectò erit iu-
dicium de intellectu poſſibili: nec per aliorum ſpecies, alioqui per ſe minimè intellige-
rentur. Amplius, in ſupernarum cognitione ſubſtantiarum, humani conſiſtit intellectus 3.
beatitudo: ſed nullus intellectus (diuino tantùm excepto) naturaliter ſuam poteſt habe
re beatitudinem: igitur intellectus humanus, ex puris naturalibus ſubſtantias non cogno-
ſcit æternas. Adhuc, vnius potentiæ naturalis, vel vnius naturæ, vnus eſt per ſe operã- 4.
di modus, authore philoſopho in lib: cœli. ſed intellectus poſſibilis, ſuum habet à natura
determinatum modum operandi, nempè phantaſmata intelligere; nam internorum læſis
organis ſenſuum, ſuo reuera nequit fungi officio, munereq; intelligendi; amittit enim tũc
phantaſmatum adminiculum, quorum vſu atque arte intelligere conſueuerat. virtutes
namq; ſenſitiuè quæ intellectui miniſtrant, ita intellectui adhærent, & illis viciſſim in-
tellectus, vt altera non operante, altera ceſſet ab officio operandi: ſed huiuſmodi intel-
ligendi modus ſubſtantiis non conuenit cœleſtibus: quare manifeſtũ eſt, ſubſtantias qui-
dem ſeparatas ab intellectu copulato intelligi non poſſe. Præterea, quicquid per ſe in- 5.
telligitur, aut quidditas eſt materialis, aut certè per ſe ſub ipſa contentum: quorum pla-

nè ſubſtantiis ſupernis, neutrum conuenire intelligimus. omne enim quod intellectus copu-
latus intelligit, per abſtractionem operatur. cùm autem ſubſtantiæ æternæ, nulla poßint,
neq; per ſe, neq; per ſuos effectus phantaſmata efficere, quippè quæ ſenſu percipi neque-
unt; nec vllus hic effectus ſit, qui illarum poßit adæquatam præſeferre ſimilitudinem.
par igitur eſt, vt nullo modo quidditatiuè à copulato hominis intellectu intelligi queant.
6. *Item, finiti ad infinitum nulla eſt proportio: ſed prima ſubſtantia eſt infinita, noſter ve-*
rò intellectus finitus: igitur à noſtro intellectu non intelligitur. Amplius, intellectus poſ-
7. *ſibilis, vt dicitur 3. de anima, non ex ſua ſane eßentia, ſed ex aliorum potiùs intellectio-*
ne ſeipſum intelligit: nec ergo per ſe ſubſtantias intelliget cœleſtes. tenet conſequẽtia. ſi e-
nim ſuam dum vult naturam intelligere, ope indiget aliena; quantò magis ſi ſupernas il-
8. *las mentes intelligere ſatagit, ſuis id viribus efficere non valebit. Item, intellectus no-*
ſter cum motu & tempore intelligit: ſed Deus motum ſuperat omnem, atq; tempus: igi-
tur à noſtro non eſt intellectu perceptibilis. antecedens eſt philoſophi 3. de anima. con-
9. *ſequentia verò manifeſta eſt. Item, ſicut ſe habet intellectus agens ad intellectum poſ-*
ſibilem; ita planè res materialis ad rem immaterialem: ſed ſicut primum ad tertium, ita
ſecundum ad quartum: intellectus verò agens, non intelligit res materiales: igitur nec
intellectus poßibilis res immateriales; plus enim diſtant ſubſtantiæ diuinæ ab intellectu
10. *poßibili, quàm intellectus agens à rebus corporalibus, ſeu materialibus. Item, ſicuti*
impoßibile eſt veſpertilioni in ſphæram ſolis intendere; ita ſanè nobis impoßibile eſt di-
cit philoſophus, diuinas cognoſcere ſubſtantias. Ex his ergo atq; ſimilibus quàmplurimis,
inducti ſunt nonnulli ad dicendum, ſubſtantias ſeparatas ab intellectu copulato quiddi-
tatiuè nequaquam poſſe cognoſci.

CAP. IIII.

Reſolutio dictorum.

Philoſophus dicit nos ignorare diuinas ſubſtantias.

IN tertio de anima tex. com. 36. quæſtio mota eſt à philoſopho, vtrumnè anima ſubſtantias intelligere poßit ſeparatas, quæ profectò de intellectu à corpore ſeparato intelligẽda non eſt: quippè, qui propter paßiui intellectus corruptionem, reminiſcendi officium amittit, ſecundum philoſophum 3. de anima com. 20. clarè etiam textus hoc ipſum innuere videtur. Vtrum, inquit, contingit aliquod ſeparatorum intelligere intellectum, ipſum non ſeparatum exiſtentem: de hoc poſteriùs erit conſiderandum. hæc autem quæſtio, cùm ad met. pertineret, in 9 met. ſoluiſſe videtur com: vltimo, vbi nos nequaquã decipi, ſed ignorare potiùs aſſerit diuinas ſubſtantias. Ignorantia verò noſtra talis non eſt, qualis eſt cæcitas. cæcitas enim eſſet, ſi intellectiuam vim non haberet aliquis: atq; ita neque in præſenti, neq; in futuro abſtractas poſſet ſubſtantias intelligere. itaq; illud 2. met. de veſpertilione inductum exemplum, non impoßibilitatem, authore Auerr. ſed difficultatem demonſtrat intelligendi. felicitas præterea hominis, quam in diuinarum conſiſtere aßerit 10. Ethi. cognitione ſubſtantiarum poßibilis eſt; alioqui ad impoßibile humanum deſiderium tenderet, quod ſine dubio abſurdißimum eſt. ſubſtantiarum igitur ſeparatarũ cognitio nobis non eſt, vt cæcitas, ſed difficilis, idq; ob noſtram paruitatem atque ignorantiam: quæ profectò ex nobis magis, quàm ex illis prouenit. forſan, inquit 2. met. com. 1. difficultate duobus modis exiſtente, non in rebus; ſed in nobis eſt eius cauſa. nam intellectus poßibilis, cùm virtus ſit paßiua, actiuã, id eſt intellectum agentẽ non ſuperat. porrò intellectus virtus agentis à materiæ conditionibus abſtrahit, atq; ſubſtantiæ materialis quidditatẽ actu intelligibilem facit, non autem abſtractæ ſubſtantiæ: cùm enim ſit immaterialis, ex ſe planè actu intelligibilis eſt. quam ob cauſam quidditas rei materialis obiectum eſt proportionatũ,

Ignorantia noſtra qualis.

Virtus intellectus agẽtis & poſsibilis.

atq; mo-

De mente Dei.

atq; motiuum intellectus coniuncti, non autem terminatiuum. Virtus ſiquidem intellectus agentis, ad ea tantùm ſe extendit, ex quibus phantaſmata effingere poteſt: poßibilis verò ab agente mendicat, quod ſibi erit intelligendum. immaterialia autem non cadunt ſub ſenſu, nec etiam ſub phantaſia: ſola ergo ſubſtantiæ materialis quidditas, primo mouet intellectum coniunctum, non autem terminat omninò, atq; explet actum intelligendi; fertur namq; ad ſupernarum exiſtētiam ſubſtantiarum, quas certè non quidditatiuè, ſed ſecundùm quidditates intelligit. cognoſcere enim quidditatem, per aliquem fieri poteſt conceptum a priori, ſeu à poſteriori, quo ire quidditas attingitur. veluti, qui cauſam per effectum cognoſcit, cauſæ attigiſſe quidditatem videtur. Etenim effectum ſuam inferre atq; monſtrare cauſam videmus: quidditatiua verò cognitio, per rei cognitæ eſſentiam fit, vel per ſpeciem ſufficienter repræſentatiuam, aut per effectum ſuæ cauſæ virtutem adæquantem. quia verò quidquid hîc intelligimus, per ſpecies à phantaſmatibus aßumptas habemus, quarum nulla ſufficiens eſt, ad quidditatem ſubſtantiæ abſtractæ repræſentandam; alterius enim rationis, atque inferioris ordinis ſunt; ideo quidditatiuè non intelliguntur. Quoniam igitur hæc ita ſe habere videntur, manifeſtum eße puto modum intelligendi, quo intellectus coniunctus abſtractas ſubſtantias intelligit; quæque ſit cauſa difficultatis intelligendarum ſanè ſupercœleſtium ſubſtantiarum: illarũ ſiquidem quidditates, non autem illas quidditatiuè intelligimus: quòd ſi aliqui diuerſa ſenſiße videantur, in idem profectò recidunt, & verbis magis quàm rebus diſſentiunt. Ex his patet, quid ad argumenta iam poſita ſecundum nonnullos ſit dicendum, nempè admittenda eſſe, & pro veris tenenda; intellectum copulatum, quidditatiuè ſubſtantias ſeparatas non poſſe intelligere, licet earum quidditates intelligat. Sed quorſum hæc tam longo repetita ſermone? vt palam vtiq; fiat, quonam modo noſter Mercurius diuinam illā viderit lucem: manifeſtum eſt enim intellectum corpori coniunctum, diuinas atque abſtractas ſubſtantias contueri non poſſe. Quare, aut in exſtaſi, ſicut Paulus, & Moyſes, aut per claram aliquam intelligendi viſionem conſpexiſſe cenſendus eſt. verùm de his hactenus: tempus eſt, vt ad textus enarrationem reuertamur.

Illaorũ quidditates, non quidditatiuè intelligimus.

Quam Mercurius viderit diuinam Pymādri eſſentiam.

MERCVRIVS.

Mens, Deus tuus, antiquior quàm natura humida, quæ ex vmbra effluxit.

Commentum V.

PYMANDRVM, id eſt, Deum patrem, eſſe lumen, dictum eſt. nunc autem nobis opus eſt alterius rationem mentis, ſeu nominis manifeſtare. Ego, inquit Pymander, non ſolùm ſum lumen, ſed etiam mens: res quippe ſpiritualis, à corpore libera, ſimplex, æterna, atq; immortalis: cui omnia peruia ſunt, & nuda, in actu ſemper conſiſtens, cuius vita eſt ſumma delectatio. Mens, *inquam, quia omnis principij ratio à me exoritur. à me verbum, quod eſt germen mentis, æterna generatione emanat: creatura verò, mundus, cœlumq; profundum, cum tempore non æternaliter, ſed in tempore condita ſunt à me. Vnde Aratus poëta, quem Apoſtolus in Actis Apoſtolorum citare videtur, ita loquitur:*

Ab Ioue principium facimus, quem dicere nunquam
Ceſſant ore viri: Ioue nam ſunt omnia plena.
Atq; hominum cœtus implet, ſimul æquora ponti,

Et por-

Et portus : Ioue mortalis namq; indiget omnis.
Eius enim genus extitimus.

Quam ob cauſam D. Paulus arguit Athenienſes, qui Deum lapidis ſculpturæ ſimilem eſſe dicebant. In ipſo, inquit, viuimus, mouemur, & ſumus.

Parmenidis carmina.

Vnde nefas is qui eſt, includi finibus vllis,
Quem nulla vnquam rerum ſollicitauit egeſtas.

Orpheus.

Et ſolùm regem formatorem aſpice mundi.
Vnicus, ac ſibi perfectus, ſunt omnia ab vno.

Heſiodus.

Sunt homines, dijq; vna ab radice creati.

Homerus.

Iuppiter antè alios, & longè plurima cernens.

Vergilius.

Spiritus intus alit, totaq; infuſa per artus
Mens agitat molem, & magno ſe corpore miſcet.

Oraculum Apollinis.

Immortalis, ineffabilis, pater æterne, ſacer, ſuper mundis circumuertentibus inuectus, dominator in campis æthereis, vbi poteſtatis tuæ robur eſt defixum : indeq; omnia deſpicis, pulchris & auribus audi : exaudi filios tuos, quos dilexiſti ad omne tempus. Tua enim ſuprà mundum, & cœlum ſydereum, aurea ſemper eminet, magna, æterna poteſtas. Tu es pater, & matris præclarum exemplum, & filiorum tener flos, exiſtens forma in omnibus formis, & anima, & mens, & concentus, & numerus.

Pythagoras.

Craſin vocat, temperamentum, quaſi moderamen, gubernaculumque totiùs, omnium intelligentiarum, ac vitarum fons. Rogatus dæmon à quodam Thophilo, an ipſe Deus eſſet, reſpondit ad hunc modum : Eſt ſuprà cœleſti vaſtitate, deſuper fulgor, motus immenſum æuum. eſt autem inter beatos inæſtimabilis, incomprehenſibilis mens, pater magnus, cuius nomen ſermone non capitur, in igne habitans.

Ariſtoteles.

Deus, & natura nihil agunt fruſtra. noſtri melior pars eſt mens, in illo nulla pars extra mentem. Mens eſt, quæ ſeipſam contemplatur, & contemplando eſt beata. vnica beatitudo eſt, quòd ſeipſa fruatur. 10. eth. Qui, inquit, ſecundum mentem operatur, & hanc excolit, is videtur Deo acceptiſſimus. Si qua enim cura rerum humanarum eſt diis, ſicut apparet; vtiq; rationabile eſt eos delectari re optima, ſibiq; proxima. hæc autem mens eſt · quam qui diligunt, redamari eos à diis, tanquam rerum acceptarum curatoribus, affirmant. Addit adhuc & aliam rationem, quare Deus mens vocetur. Mentem, inquit, qui dixit eſſe cauſam mundi, & totius ordinis, quaſi euigilaſſe videtur, ad comparationem eorum, qui antea temerariè loquebantur. Benè profectò conſtituerunt mentem, vnde motus fuiſſet omnibus rebus. mentem namque rerum omnium dicit eſſe principium : nam cùm Deo det rerum principium; vtiq; etiam menti dediſſe credendus eſt, quia mens eſt ipſe Deus.

Chaldæus.

Vocat patricon Nun, paternam mentem : mens prima, omnia ſecundæ menti tradidit, quia omnia per verbum ſuum Deus condidit. vnde humanum animum decerptū eſſe dixit ex mente diuina : mentem diuinam faciens implentem omnia, ſed præcipuè ſapientum mentes. Ab hac mente omnium principio fulsêre radii bonitatis, ſapientiæ, veritatis omnes. Sed de hac mente multa diximus in Anaxagoræ poſitione. Ex his igitur patet,

De mente Dei.

tet, quare Pymander, id eſt, paſtor humani generis ſe mentem nominet : eſt enim omnium rerum principium, omnisq́ generationis author; quem mente colere oportet, quum ipſe ſit mens ab omni concretione libera, æterna, actu ſemper videns, omnia fouens, penetrans vniuerſa, ſuper omnia exiſtens, ferensq́ ſeſe, qui eſt beatus ſemper ſeipſo, à quo omnia, & ſine quo nihil omnia

Quare Pymander dicitur mens.

QVAESTIONIS PRIMAE CAP. VNICVM.

Quare Deus vocetur mens ſecundum Theologos.

QVoniam dictum eſt ad mentem philoſophorum, quare Deus mens appelletur, deinceps videndum, quid de hoc ſentiant theologi. Inprimis autem occurrit ſententia D. Auguſt. 9. de Trinit. cap. 4. ſic diſputantis : Mens, inquit, notitia, & amor, in nobis præſeferunt Trinitatis imaginem : per mentē Deum patrem, per notitiā Deum Filium, per amorem verò Deum Spiritum ſanctum intelligendū. Et reuera per mentem poſſumus intelligere actum primum perfectum, patris ſcilicet, reſpectu vtriusq; actus ſecundi, nempe generationis Filij, & productionis Spiritus ſancti : ille enim actus primus paternæ mentis, eſt fœcundus ad gignendum, & ad ſpirandum. hoc igitur nomen mens, rationem gerit perfectè parentis; nempe, quia perfectè includit vtramq; fœcunditatem notitiæ & amoris, Filij, & Spiritus ſancti. In patre namq; non ſolùm eſt fœcunditas ad generandum Filium, verùm ad ſpirandum Spiritum ſanctum : & hoc quidem à ſe. Nam ſi pater fœcunditatem ſpirandi haberet ex Filij productione; illam à ſe non haberet, ſed ab alio : ſed omnia pater habet à ſe ipſo : igitur vtraq; fœcunditas eſt in patre, & à ſe quidem. Quòd ſi vnam tantummodò haberet, puta notitiæ; dubioprocul non haberet perfectiſſimæ mentis rationem, quippe quæ altera careret fœcunditatis poteſtate: Mens igitur pater Deus, vtraq; eſt fœcunditate pleniſſimus. Mens ſignificat perſonam patris.

Gregorius Nazianzenus in oratione de natali domini noſtri : Deus, inquit, inſtar mentis intelligitur, idq́ ſubobſcurè, & perexiguè : non ex iis quæ in ipſo, ſed quæ circa ipſum ſunt, priusquam teneatur, effugiens, & antequam cognoſcatur, euaneſcens, tantiſper illuminans id, quod in nobis principatum habet. Vocatur enim mens, qui ſola mente cognoſcitur, ſola mēte cernitur; tametſi à mentibus creatis perfectè comprehendi non poſſit. Eſt enim mens penitus incomprehenſibilis, inſatigabilis, incircumſcripta, illimitata, omnia replens, per omnia means, infinita, æterna. Inter appellationes Dei (inquit idem Nazianzenus, lib. 2. de theologia) eſt hoc nomen mens : quam quidem nos mentem non concipimus, niſi in aliquo reſidentem : cuius agitationes ſint cogitationes, nunc aſſentientes, nunc dubitantes : ex quibus Deo nihil tribuendum eſſe ſcimus. nam in hoc mens noſtra laborat, vt è corporeis vinculis abſoluta, diuinis, nudis, & corpore rebus carentibus interſit, etiamſi per paruum temporis ſpatium hoc illi liceat habere: Dei ſiquidem & primæ cauſæ amore, & cognitione ardet rationalis natura omnis. Nazianzenus.

Damaſcenus lib. 1. cap. 4. dicit Deum eſſe rem infinitam, interminatam, infiguratam, intangibilem, inuiſibilem, ſimplicem, incompoſitam : ſed huiuſmodi conditiones, atq; naturæ, Deo optimè attribui poſſunt : igitur, Deus eſt mens, id eſt, incorporeus, quia nullum corpus eſt infinitum, interminatum, infiguratum, intangibile, inuiſibile, ſimplex, incompoſitum. Deus verò eſt huiusmodi : ergo. Item, quicquid circumſcribitur, & paſſionis iniuriæ obnoxium eſt, non eſt immutabile : Deus autem eſt immutabilis : igitur Deus non eſt corpus; & conſequenter Deus eſt mens, & non corpus : non qualiſcunq; mens, ſed ſicut dictum eſt, ſcilicet, ſtabilis, ſupereminens, ſupra ens, ſupra eſſentiam, ſupra cognitionem, ſupra omne quod intelligi, aut cogitari poteſt, ne dicam eſſe. Damaſcenus. Deus incorporeus.

MERCVRIVS.

Deus tuus, antiquior quàm natura humida, quæ ex tenebris apparuit.

Comment. VI.

Quid ſignificet hoc nomẽ Deus.

EGo, *inquit Pymander,* ſum lux, mens, & Deus tuus*: quod ſanè nomen in latinum ex Græca eſt appellatione tranſlatum,* θεός, *id eſt, timor, quòd eum colentibus ſit timor. Porrò Hebræi, qui in Dei nominibus ſunt prudentes, Deum nomen habere non poſſe aſſerunt, cuius nos cognitionem obtinere plenam non poſſumus. Nam, ſi ſubſtantiam ipſius, nomen ſignificat, illius autem, cùm ſit infinita; profectò nomen inueniri non poteſt, quo, diuina propriè ſit appellanda maieſtas. Omnia igitur illius nomina attributa potiùs, quàm ſubſtantialia eſſe af-*

Nomen 4. literarum.

firmant: excepto quatuor literarum nomine, quod ſoli diuinæ conuenit trinitati. huius etymologia neſcitur, nihilque cum alio participat; ideò non dicebatur, niſi in ſanctuario à ſacerdotibus ſanctificatis, & ſolùm in benedictione ſacerdotis, & tunc etiam à ſacerdote magno, & in die ieiunij ſanctificationisglorioſæ, Numeri, cap. 5. Dicunt autem nonnulli generans ſignificare, alij verò eſſentiam, ſiue quia dat omnibus eſſe: alij, vnus & omnia, ſiue vnus omnia eminenter continens. Hoc autem nomen eſt ineffabile, cuius nominis literæ, etſi quoad numerum quatuor, in veritate tamen non ſunt niſi tres, ſcilicet,

Iod, He, & Vau.

Iod, He, & Vau: ex eo autem quòd (He) ſecundo ponitur, & quarto loco, quatuor eſſe cenſentur. Tres igitur huius nominis literæ, tres diuinas deſignant hypoſtaſes. Nam prima quidem, ſcilicet (Iod) quæ principium interpretatur, rectiſſimè in diuinis patrem inſinuat, à quo, omnis emanat principii atq; originis ratio. He, quæ eſſe, vel viuere ſignificat, filium oſtendit, per quem omnia quæ ſunt eſſe cœperunt, & quod factum eſt, in ipſo vita erat. Vau, eſt copulatiua particula, quæ Spiritum ſanctum exprimit, qui planè patris, ac filii nexus nuncupatur. In illis autem literis, ſecunda geminatur: quia vtiq; ſecunda perſona in trinitate, duplicem habet reſpectum: Pater enim eſt perſona producens, non producta: Spiritus autẽ ſanctus, perſona producta, & non producens: ſed filius, eſt perſona producens, & producta: non immeritò igitur in nomine illi admirabili, ineffa-

Iehoua.

biliq; ipſius litera geminatur. Hoc autẽ nomen (Ie—houa) vnde falsò aliqui putant Iouis nomen irrepſiſſe; cùm literæ benè punctatæ, non Ioua reddant, ſed Ie—houa efficiant, diuinam, vt diximus, ſignificat naturam, ſine mixtura, creaturæq; communione. Non ſic

Adonai. Agla. Sadai. Ehie.

(Adonai) quod à verbo Adon, quod eſt dominus deriuatur. Agla, id eſt, æternus. Sadai, id eſt, ſufficiens, quæ interdum creaturis communicantur. Nomen (Ehie) vel (Eheieh) id eſt, qui fuit, eſt, & erit. hoc reuera nomen (qui eſt) Deo aptiſſimum eſſe, theologi affirmant; comprehendit namq;, veluti quoddam pelagus ſubſtantiæ diuinæ infinitatem: quodlibet enim alio nomine determinatur aliquis ſubſtantiæ rei modus. ſed hoc nomen, qui eſt, nullum modum eſſendi determinat; ideò ipſum nominat pelagus ſubſtantiæ infinitum. Præſens etiam eſſe, non præteritum, atque futurum ſignificat, quod ſolius Dei eſt proprium. Inſuper non formam aliquam, ſed ipſum eſſe oſtendit, idcirco Deo aptiſſimè tribuitur, cuius eſſe ab eſſentia non diſſentit. Benè ergo dictum eſt Moyſi, Dei

Ego ſum qui ſum.

nomen ſcire cupienti, Ego ſum, qui ſum, vel ego ero, qui ero, vt aliqui interpretantur. Ille, *Mercurio ait,* ego ſum Deus tuus*: de cuius certè nomine, ipſe Mercurius dicit, nomẽ*

Apollo Delphicus.

illius non poſſe humano ore effari. Et Delphicus Apollo, cuius nomen, nec verbo capiendum: Tu, inquam, dicis mihi, ego ſum Deus tuus; ſed vellem ſcire quid ſit Deus meus.

ſed

Quòd Deus ſit.

ſed ſolus es domine, qui penuria ſermonis comprehendi non potes. Quid ſit Deus (inquit Dionyſius 7. de diuinis nominibus) nec intelligitur, neq; dicitur, neq; nominatur, nec eſt aliquid eorum quæ ſunt, neq; apprehenditur in aliquo exiſtentium: in omnibus enim, omnia eſt, & in nullo, nullum. vnde Deus, nihil eſt omnium, & Deus eſt omnia: Deus nullum nomen habet, Deus habet omne nomen. Deus vnus eſt, *inquit Mercurius, vnus autẽ nominis non eget; eſt enim qui ſine nomine eſt: Deo igitur nomen non eſt, quia vnus eſt. Et iterũ,* ineffabilis eſt, *inquit,* ſolo ſilentio prædicandus. *Propterea Plato in Timæo tantam eſſe ait vim Dei, atq; maieſtatem; vt cum nec mente concipere, nec verbis enarrare quiſquam poſsit.* Ego, *inquit,* ſum Deus, antiquior quàm humida natura, *quod chaos dicunt nonnulli: ſiquidem creaturam, creatori coæquari indignum eſt.* Antiquior igitur ſum, *tum naturæ dignitate, antiquitateq́; tum etiam temporis diuturnitate: quippe cùm omnia ſint à me, cœlum, tempus, omnisq́; natura, & ego ante omnia: quæ profectò humida natura, ſiue indigeſta rerum moles,* ex vmbra effluxit, ſiue ex tenebris apparuit. *Tenebras, ſeu vmbram vocat, informem rerum naturam: quæ poſtmodum indiſtinctas rerum ſpecies, diſtinctè, ornateq; viſa eſt. Itaque ô Mercuri, inquit Pymander, id eſt, paſtor humani generis,* Ego ſum lumen: *quippe, qui omnia luminis mei fulgore illuſtro, atq; foueo:* mens, *quia omnia penetro, ab omniq́; mixtura liber ſum, & meipſo beatus:* Deus, *quoniam omnia poſſum, nulloq́; ore effabilis:* antiquior humida natura, *vtpotè æternus, omniumq́ue veriſsimum rerum principium, ſempiternus, ingenitus, primus, & nouiſsimus, caput, & medium, atq; omnium finis. deniq; id, quo maius aliquid cogitari non poteſt, quo perfectiùs, atq; potentiùs, nihil eſſe poteſt.*

Plato.

Expoſitio tex

Qvaestionis primae cap. I.

Deum eſſe, omnibus conſtat.

POſt textus elucidationem, non temere quærendum venit, an Deum eſſe ſit omnibus notum. Plato 10. de legibus, quomodo ſi Deus ſit aliquis diſſerat, inquit: Quum à pueritia id didicerimus: dũ enim lacte nutriremur à nutricibus; ad Deos affirmandos animũ induximus: quippe qui à matribus, multa de illis ioco, ſerióq; dicta, decantataque in orationibus audiuimus. — Plato à pueritiã didicit Deum eſſe.

Perperam igitur ſentiunt, qui Deos non natura, ſed arte, & legibus quibuſdam conſtare volunt, eosq; alii alios, prout ſinguli ſecum conſentientes lege ſanxerunt. vnde iunioribus impietas innaſcitur; vt credant non eſſe deos. Improborum præterea iniuſtorumq; hominum, publicè, priuatimq́; ſucceſſus, qui licet reuera felices non ſint; vulgò tamen felices habentur; Dei cognitionem, atq; notitiam minus rectè cogitantibus, confuſam reddiderunt. Aut enim deos non eſſe omninò, aut humana non curare putauerunt. Porrò, qui deos eſſe putant, nec facit vnquam ſponte impium quicquam, nec loquitur. faciunt autem, aut dicunt impium aliquid in deos: vel qui deos eſſe negant, vel qui etſi putant eſſe Deos; de rebus tamen humanis curare ipſos minimè arbitrantur: vel tertiò, quamuis & ſint, & de hominibus curam habeant; facilè tamen placari eos votis, & ſacrificiis opinantur. Deos autem eſſe, manifeſtum eſt: nam ordo vbiq; à ratione procedit. ſed vniuerſi diſpoſitio ordinatiſsima eſt, ſemper, & vbiq; talis: ab optima ergo ratione procedit. Cùm autem vnum ſit vniuerſum, vnum verò ex diuerſis non fiat, niſi ab vno: conſequens eſt, vnam eſſe eiuſmodi rationem. Amplius, naturalis cuiuſq; ſpeciei inſtinctus inanis eſſe non poteſt. ſed hominis ſpecies immutabiliter ad deorum religionem fertur: deos igitur eſſe, clariſsimum eſt. Vnde Iamblicus ait: Antè omnem rationis vſum, ineſt naturaliter inſita Deorum notio: imò tactus quidam diuinitatis melior, quàm notitia; ex quo

Quare aliqui dixerunt Deum non eſſe.

Deum eſſe. 1 2

Iamblicus.

incitatur naturalis appetitus boni, & ratiocinatio, & iudiciū. Haud quaquam ergo nos
Damaſcenus. deſerit Deus (inquit Damaſcenus, lib. 1. cap. 1.) omnimoda ſui circumfuſos ignorantia:
quin imò cunctis cognitio (quòd Deus ſit) ab ipſo naturaliter inſita eſt, atq; ingenita. Ci-
Cicero. cero 2. de natura deorum: Nulla gens eſt tam fera, nemo hominum eſt tam immanis,
Plotinus. cuius mentem non imbuerit deorum opinio. Plotinus mentis aciem diuino centro ſemper
Mens noſtra naturaliter ſemper eſt Deo coniuncta. eſſe coniunctam arbitratur; ſicut cœlum inferiùs, cœlo ſublimiori ſemper eſt vnitum.
quoniam verò ratio inferior, atq; phantaſia, ad vitæ ſunt opera procliuiores; mentis aci-
em circa diuina laborantem non clarè perſentiunt: inde eſt diuina nos non animad-
uertere: ſic interdum oculus aliquid præſens aſpicit; ſed quia phantaſia in aliis occu-
3. patur, non agnoſcit. Adhuc, quotidie in ortu, & occaſu Solis, ac Lunæ, Græci, ac bar-
bari, in ſecundis aduerſiſque rebus ſupplices adorant: quo planè ſigno, deos eſſe prote-
ſtantur. Huiuſmodi autem adoratio non Solis eſt, & Lunæ, ſed deorum, quibus quotidie
Platonis rationes. pro tanto luminis atq; beneficij dono, gratias perſoluunt. Qui ergo dixerunt (inquit Plato)
principia eſſe corporea, ignem, terram, aquam, aërem, & hæc omniū prima; verā deorum
naturā ignorauerunt: quod enim poſteriùs eſt, id ſanè priùs poſuerūt. Deniq; qualis ani-
ma ſit, quòd antè omnia corpora nata ſit, & trāſmutationis decorisq; corporis ipſa ſit ma-
4. ximè omnium princeps, neſcierunt. Amplius, neceſſe eſt eū, qui ſe & alia mouere poteſt,
lōgiſſimo interuallo præcedere: cæteros verò omnes motus, ſiue motores eſſe longè poſte-
riores. ſed primus motor eſt huiuſmodi: omnes igitur præcedat, neceſſariū eſt. Decem e-
Decem ſpecies motus. rum ſunt motus, ſpecies, circuitus, localis, tranſitus, condenſatio, rarefactio, augmentū, de-
crementū, generatio, corruptio, mutatio, ſiue alteratio in alio ab alio facta, & mutatio ex
ſe. Decimus motus eſt, quo anima & ſe, & alia mouet. hic autem motus, tam generatione,
quàm robore ſecundum rationem eſt primus. Nam quando aliud ab alio mouetur, idque
rurſus ſemper ab alio; primum dicendum non erit, cùm ab alio mouetur: antiquiſſimus
Motus potentiſſimus, quo ſeipſum mouet. igitur, potentiſſimusq; motus eſt, quo aliquid ſeipſum mouet, & alia mouet. viuere autem
dicendum, quod à ſeipſo mouetur. Porrò, propter ſucceſſus improborum, deos non eſſe,
aut illorum prouidentiam negare non debemus ait Plato: ignoramus certè ad quid eorum
progreſſus vniuerſo conducant. Deos igitur eſſe ſatis demonſtratum eſt ex Platonis ſen-
5. tentia. Adhuc, ſi quædam in rerum natura inueniuntur, quæ cùm in ſe multa ſint, inquit
Plotini rationes. Plotinus Enne. quintæ lib. 5. cap. 4. Vnius tamen participatione ſunt vnum: accipiendum
profectò eſt vnum ipſum, quod non participatione, ſed ex ſeipſo ſit vnum. Ex hoc cæ-
tera profluunt, ipſo manente ſemper eodem. In numeris quidem manente vno, ſecundum
ipſum fit numerus: multò ergo magis, eo manente vno, quod eſt ſuper omnia entia, reli-
qua fiunt, atq; facta ſunt. vnde quemadmodum in numeris, ſpecies vnitatis, principij nu-
merorum ſeruatur, neq; ſinguli ſequentes numeri vnitatem æquè participant; ſic & in
ordine rerum, vnumquodq; ſequentium veri illius, primiq; entis ſpeciem aliquam habet:
& in numeris quidem, vnitatis participatio, quantitatem in numeris producit; hîc autem
vnius veſtigium, eſſentiam rebus impreſſit, adeò, vt ipſum eſſe, veſtigium ſit vnius. Ex
6. rerum ergo multitudine, Deum eſſe cognoſcimus. Adhuc, omne productum, ab aliquo
producitur, quia nihil ſeipſum producit: ſed aliquid eſt, quod non eſt ab aliquo productū
quia nimirum in eſſentialiter ordinatis non eſt progredi in infinitum: vnum eſt ergo ens
improductum, quem Deum vocamus. Nam productorum vniuerſitas, aliquo indiget ex-
tra ſe exiſtente: Illud autem, aut eſt cauſatum, aut non. ſi cauſatum, de numero eſt ergo
productorum, atq; ita non erit extra vniuerſitatem cauſatorum collocandum. vt ſit igi-
tur extra productorum multitudinem, improductum ſit, neceſſe eſt: ſed hoc Deus eſt.
7. Item, quæ inordinatè fiunt, à caſu vel à fortuna fiunt. 2. phyſ. ſed pulcherrima guberna-
tio mundi, non ſolùm non inordinatè, ſed maxima cum ordinis pulchritudine fit, ſuis vi-
cibus, temporibusq;, vniformes ſeruans naturæ leges, atq; præcepta: mundi ergo guber-
natio, Deum eſſe clariſſimè oſtendit. Omnis enim ordo à ratione eſt: qui ſi fuerit non in-

terceptus

terceptus vſquàm, & vnquam; à ratione, & quidem potentiſſima oritur, quæ ipſum im- 7.
mutabiliter conſeruat: rationi namq; conuenit, ordinem conſtituere, immobiliter verò
conſtitutum conſeruare, non cuiuscunq;, ſed potentiſſimæ eſt rationis. ſed huiuſmodi or-
do in mundo cernitur: à diuina ergo proficiſci, neceſſe eſt ratione. Etenim ſicut ex motib.
& adminiſtratione corporis, animam, quam non videmus, eſſe intelligimus; ſic ex admi-
niſtratione totius mundi, & regimine omnium creaturarũ, Deum eſſe cognoſcimus. Am- 8.
plius, omne quod mouetur à ſe, diuiditur in partem motam, & in partem mouentem 8.
phy. ſed natura cœlorum mouetur à ſe: igitur in partem motam, atq; mouentem diuidi-
tur. Sed illa virtus mouens non poteſt eſſe corpus, neq; à corpore dependens, alioqui eſſet
corruptibilis: datur ergo tertia ſubſtantia æterna, inſenſibilis, independens. Vnde aliquod
eſt mouens, inquit Auicenna 8. met. cap. 3. à ſe, hoc eſt independenter: igitur illud eſt
extra magnitudinem. Antecedens patet, quia in eſſentialiter ordinatis, non datur pro-
ceſſus in infinitum, vt dictum eſt. Conſequentia tenet: Omne reuera corpus, vel virtus in
corpore mouet dependenter, vel à partibus, vel ab aliquo alio: aliquod ergo mouens, eſt
à nullo dependens, à quo in cæteris alijs ipſum eſſe, viuereq; dependere, ait philoſophus
primo cœli com 100. & alijs quidem clariùs, alijs verò obſcuriùs. Hoc autem primum,
atq; ſummum ens, quod nunquam ſeneſcit, nullius prauitatis eſt particeps, neq; bonorum
alicuius indiget. Amplius, ſi iſtud, & iſtud indiuiduum, & ſic de ſingulis, ſuum appetit 9.
bonum; quantò magis omnia entia ſimul: Bonum autem vniuerſi in ordine conſiſtit, ſicut
ait philoſophus 12. met. com. 52. ſed pluralitas principum mala: vnus eſt ergo princeps.
Adhuc, primum eſt cauſa medij, & medium eſt cauſa vltimi. ſed remota cauſa, remo- 10.
uetur etiam effectus: quare primam cauſam eſſe, opus eſt: alioqui effectus omnis peri-
ret, nullusq; vltimus appellaretur, neq; mediæ cauſæ eſſent ponendæ. Præterea, ſi quædam 11.
ſunt in rebus poſſibilia ad eſſe, & non eſſe: ergo aliquod eſt neceſſarium ſemper eſſe. An-
tecedens manifeſtum eſt, Conſequentia autem patet. nam dato oppoſito, tunc ſequeretur
nihil modo eſſe, quod falſum eſt. quod enim poſſibile eſt non eſſe, quandoq; non eſt. igi-
tur ſi omnia poſſibilia ſunt non eſſe; aliquando profectò nihil in rebus extitit. quòd ſi ve-
rum ſit; etiam modò verum eſt dicere nihil eſſe. Etenim quod non eſt, non incipit eſſe, niſi Eſt omninò
per aliquod, quod eſt. Si igitur nihil fuit ens; aliquid incæpiſſe, planè impoſſibile fuit: aliquod ens
atq; ita modò in rerum natura nihil eſſet. Oportet ergo aliquod ens neceſſarium in rebus neceſſarium.
inueniri. Omne autem neceſſarium, quod aliunde ſuæ habet cauſam neceſſitatis, primum
dicendum non eſt. Eſt igitur aliquod, quod per ſe eſt neceſſarium, alijsq; communicat ne-
ceſſitatis cauſam, quem Deum appellare poſſumus. Præterea ſi in rebus aliquid eſt boni, 12.
idq; per participationem, ſimiliter pulchri, ſapientiæ, & huiuſmodi: per ſe erit omninò
aliquod bonum, pulchrum, atq; ſapiens. Conſequentia patet, ex 2. met. in omni genere dari
vnum ſupremum, quod ſit omnium metrum, quæ ſub illo genere continentur, hoc autem
Deum eſſe dicimus. patet etiam hoc ex agentium natura, quæ agit propter finem: ſed
quædam ſunt ſine cognitione agentia, non à caſu quidem, cùm eodem ſemper modo agant,
ab aliquo igitur diriguntur ad finem: & hunc nos Deum nominamus. Deum ergo eſſe,
clariſſimum eſt.

CAP. II.

Deum eſſe, fide tantùm conſtare.

Nihil eſt ponendum, niſi ſenſibile fuerit, aut ex ſenſibilibus accidentibus col- 1.
ligibile; quia profectò omnis noſtra cognitio ortum habet à ſenſu: ſed in re-
bus ſenſibilibus, earumq; accidentibus, vt dicebat Heraclitus, nihil inueni- Heraclitus.
ri poteſt, ex quo æternam aliquam eſſe ſubſtantiam demonſtratiuè ſtatue-
re valeamus: Deum igitur eſſe, fide potiùs, ac probabili quadam coniectu-

Quòd Deus ſit.

ra, quàm demonſtratione cognoſcimus. Sanè ſenſibilis ad inſenſibile, viſibiliq; ad inuiſibile nulla eſt proportio Porrò ad diſtinctam alicuius notitiam, ducit nihil niſi illi æquetur, ad quod adducit. ſed nihil Deo æquari poteſt, tum quia infiniti nulla eſſe poteſt imago, tum quia omnis ſpecies, atq; creata ſimilitudo, creaturæ potiùs eſt, quàm creatori cognata, atq; affinis: patet ergo, Deum non eſſe naturaliter cognoſcibilem.

Obiectiones. *Sed dicis, motus circularis eſt perpetuus, vt dicitur 7. & 8. phy. alioqui ante primum motum, eſſet motus: igitur motor eſt æternus. Item, ſi tempus eſt perpetuum, vt quartus refert phyſicorum liber: motum quoq; æternum fore, neceſſe eſt, & ex conſequenti mobile, atq; motorem.*

Solutiones. *Verùm, vt ita dicam, ſomniant magis, qui talia ſentiunt, quàm demonſtrant: nam motum non eſſe æternum, ſuperiùs dictum, illumq; per accidens ad mobilium vel inchoationem, initium ſumpſiſſe aſſerimus in mouentibus præterea datur proceſſus in infinitum;*

2. *cuius oppoſitum demonſtratiuè oſtendi non poteſt. Amplius, omnis demonſtratio, aut eſt per cauſam, aut per effectum, aut per cauſam remotam: ſed Deum eſſe, nulla iſtarũ demonſtrari poteſt. non enim per cauſam, quum Dei nulla ſit cauſa, aut ſi fuerit, nobis planè poſteriùs innoteſcit. neq; per effectum, quia tunc eſſet petitio principij: Deum ſanè æternum eſſe, non niſi per effectum probari poteſt æternum: atq; ita ſupponitur eſſe, quod erat demonſtrandum. neq; per cauſam remotam, quia ad ſolas pertinet concluſiones negatiuas. igitur Deum eſſe, demonſtrari non poteſt.*

3. *Item, Quod in infinitum captũ ſuperat intelligentiũ; ad illud intelligendum nullo modo poteſt naturaliter attingere, cùm nullam habere poſsit æqualitatem: intelligentis verò ad intelligibile aliqua debet eſſe proportio, intelligibilitatis ſaltem. ſed ille lucem habitat inacceſsibilem: à ſolo ergo intellectu diuino, naturaliter eſſe cognoſcitur, ab aliis verò per gratiam tantùm. Plus namq; diſtat, vt paulò aute diximus, intelligibile increatum, ab intellectu creato, quàm intelligibile creatum à ſenſu. Senſus autem quum ad in intelligibile creatum capiendum attingere non poſsit; multò minus increatum intelligibile eſſe, animus noſter intelligere nequit.*

4. *Item, ſi Deum eſſe omnibus conſtat, profectò illum eſſe neceſſe erit quoddam ens independens, primum, atq; æternum Tunc ſic, aut huiuſmodi ens erit à ſe, & quidem effectiuè, aut ab alio. non ab alio ſanè, quandoquidem primum, atq; independens, ab alio eſſe nou poteſt. nec etiam à ſe, quia nihil ſeipſum generat. nec à ſe, vt finis: quemadmodum enim nihil efficit ſeipſum; ita profectò nihil eſt finis ſui. Non à ſe ipſo materialiter, vtpote ens, in quod materia cadere non poteſt. neq; à ſeipſo formaliter: vnum quodque enim eſt ens ex ſe formaliter, ex quo Deum non eſſe naturaliter cognoſcibilem, clariſsimè patet. Quòd ſi eſſet, aut planè neceſſariò ageret, atque ita in vniuerſo contingens eſſet nihil: aut contingenter, vnde prorſus omne neceſſarium deſtrueretur: quorum vtrũque falſum eſſe, omnibus patet.*

Obiectiones. *Sed dicet aliquis, certum eſt in rerum natura dari nonnullos effectus. tunc quæro, aut huius effectus ſunt à ſe, aut à nullo, aut verò ab alio non à ſe, quia, vt diximus, eſſet ſui ipſius cauſa. nec à nullo; cùm non ens, entis cauſa eſſe non poſsit.*

Neceſſe eſt dari vnam cauſam primam. *Ab aliquo ergo ſit, neceſsarium eſt. Sed tunc de illo principio effectiuo ſimilis erit quæſtio: à quo nam ſit. quare ad vnum deueniendum eſt principium, quod eſt omnium cauſa, finis, & exemplar, in quo omnia eminentiſsimè continentur: Alioqui in eſſentialiter ordinatis, eſſet proceſſus in infinitum: quod certè eſt impoſsibile.*

Ratio prima. *Id autem ſic manifeſtum fieri poteſt: Conditarum rerum vniuerſitas, ab aliqua profectò cauſa eſſentialiter dependet: ſed huiuſmodi vniuerſitas eſt condita, ſeu cauſata: ab aliqua ergo cauſa proficiſcitur. ſed citra rerum vniuerſitatem illa conſtitui nou poteſt, niſi circulus contingat in cauſis, aut idem ſit cauſa ſui, quorum neutrum eſt admittendum: in eſſentialiter ergo ordinatis, vna eſt prima cauſa independens: vel rerum vniuerſitas non erit cauſata, aut circulus in cauſis inuenitur, vel deniq; idem cauſabit ſeipſum.*

2. *Adhuc, cauſæ eſſentialiter ordinatæ ad effectum producendum, neceſsariæ ſunt: ſed illæ per ſe ſunt infinitæ: actu ergo adeſſe cauſas infinitas ad alicuius effectus productionem oportebit, quod reuera falſiſsimum*

ſiſsimum eſt. Item, in eſsentialiter ordinatis, priùs inuenitur, atq; poſteriùs, alioqui ordi-
nis ratio penitus periret: priùs enim eſt, quod primo cognoſcitur eſse propinquiùs. Porrò 1.
in proceſſu, qui in infinitum tendit, priùs atq; poſteriùs inueniri non poſsunt, infinito nam-
que huiuſmodi aduerſantur: in eſsentialiter ergo ordinatis, proceſsus in infinitum minimè
inuenitur. Effectus præterea aliquis infinitos certè reſpectus haberet reales, vtpote ad 2.
infinitas cauſas relatus: atq; ita à priori perfectè cognoſci non poſset. Sanè cauſæ infinitæ
nulli peruiæ ſunt intellectui creato. Sed his reſpondere, nõ erit difficile: eſsentialiter enim Solutiones
ordinata, ſi ad aliquod vnum, atq; primum principium habitudinem habeant, illudq; re- 1.
ſpiciant, veluti vnicum, atq; primarium ordinis fundamentum; abſq; dubio, quæ hacte-
nus recitata ſunt argumenta veriſsima ſunt. ſecus autem res ſe habet, ſi alia ordinis ratio
habeatur, nempè diuerſas rerum naturas inueniri, quarum vna, cùm altera ſit nobi-
lior, & ordinis, & entitatis, ſuæ profectò inferiori principium eſſe dicitur: ſicq; ignobi-
liorem ſemper à ſua dependere nobiliori, idq; in infinitum; vnde fit aliquis circulus, quo
illud euitatur abſurdum, vt idem ſcilicet nõ ſit cauſa ſui, atq; à ſeipſo. Ex quo patet, quòd
conditarum vniuerſitas rerum, non ſit aliquod vnum eſſentialiter, quaſi ab vna depen-
deat cauſa extrinſeca; ſed potiùs vnum; quia quælibet illius pars à ſuperiori, nobilioriq;
cauſalitatem habeat, atq; entitatem. Prior itaq; cauſa, atq; ſuperior, maioris eſt perfecti-
onis, nec ideo ab alijs infinitè diſtare debet, quemadmodum in numeris, vnus eſt altero
ſuperior, idq; in infinitum: nullus tamen ab aliis diſtat in infinitum. Nec obeſt illud, in-
finitas cauſas ad effectum producendum eſse neceſſarias: tum quia non minus refert, v- 2.
nam ſanè cauſam infinitam, Deum ſcilicet, in producendo huiuſmodi effectu, neceſſariam
eſſe, ac infinitas: tum quia immediata, ad id efficiendum ſufficit cauſa, quamuis ipſa à
ſua producta ſit ſuperiori atq; nobiliori. De infinitarum quoq; cognitione cauſarum ſi-
mile erit iudicium: æquè enim impoſsibile eſt vnius cauſæ, & quidem infinitæ immenſi- 3.
tatem comprehendere, & eiuſdem generis infinitarum. Vnum ſanè infinitum altero ma-
ius non eſt. Soluitur quoq; illa, quæ de ordine recitata eſt difficultas: ſaluatur ſiquidem 4.
in rebus ampliſsima eſſentialis ordinis ratio, etiam ſi non fuerit vna prima omnium cau-
ſa efficiens, finalis atq; eminẽtiſsima: vna quoq; planè à ſua pendet ſuperiori, idq; in in-
finitum. ex quo patet, vnum eſse omnium principium, nempè Deum, fide conſtare potiùs,
quàm demonſtratiua ſcientia, vt quidam ſpeculatiui dicere videntur, prior tamen opinio
communior eſt & verior.

CAP. III.

Deum eſse, eſt per ſe notum.

QVoniam audiuimus rationes vtriusq; partis, operæpretium erit, ad maiorem huius quæſtionis declarationem, nonnihil addere, in primisq; non ignorare, quid ſit propoſitio per ſe nota; ſic enim lucidiùs clariùsq; intelligemus, quomodo Deum eſse ſit per ſe notum. Propoſitio per ſe nota. *Porrò eò dicitur propoſitio per ſe nota, quæ non per aliam propoſitionem, ſed per ſuos terminos proprios in intellectu, huiuſmodi terminos concipiente, euidentem cauſat veritatem. quòd ſi ab aliquo non percipiatur intellectu, non minùs tamen eſt propoſitio per ſe nota. exempli gratia: Homo eſt animal rationale, quoniam ex propriis terminis cognoſcitur: eſt propoſitio per ſe: quia quãtum ad ſe ſpectat, nata eſt facere intellectui ſe concipienti ſuæ veritatis fidem. itaq; quæcunq; propoſitio per ſe nota, cuicunq; intellectui eſt per ſe nota, licet non ſit actu cognita; quantùm tamen ad illius terminos ſpectat, eſt euidenter nota. Porrò Deum eſſe, eſt per ſe notum, accipiendo Deum ſub propria ratione deitatis, nempè pro hac eſſentia; vt à Deo, vel à beatis cognoſcitur: iſta enim extrema, ſcilicet Deus, & Eſt, nata ſunt, e-* Deum eſſe nõ eſſe per ſe notum.

uidentem

ſe.

uidentem reddere illam propoſitionem, Deus eſt, cuilibet perfectè ipſam apprehendenti, ſcilicet intellectui diuino, & mentibus beatorum propterea eſt propoſitio immediatiſſima, ad quã omnes enũciationes, quæ de Deo fieri poſſunt, quomodocunq; concepto reſoluuntur: ſecus verò res ſe habebit, ſi Deus ab intellectu apprehendatur, vt ens infini-
Prima ratio. tum, vt ſummum bonum, & huiuſmodi; tunc ſanè per ſe notum dici non poteſt. In cauſa eſt, quia propoſitio per ſe nota, cuilibet intellectui ex terminis cognitis innoteſcit, ſiue eſt per ſe nota ſed hæc propoſitio, Ens infinitum eſt, non eſt ex terminis omni intellectui euidens: terminos enim propoſitionis priùs concipimus, quàm ipſam per demonſtrationẽ ſciamus, vel eam credamus: atq; ita ex terminis nobis euidenter notam non eſſe, conſtat
2. ſatis. Item, illa propoſitio non eſt per ſe nota, cuius termini immediatè non cadunt ſub
3. ſenſu: ſed termini huius propoſitionis, Deum eſſe, ſunt huiuſmodi: ergo quod priùs. Item, omne quod per demonſtrationem haberi poteſt, non eſt per ſe notum: quandoquidẽ per ſe notum ex proprijs terminis cognoſcitur. ſed Deum eſſe demonſtratur in 8. phyſ. & 1.
4. met. Auicen. cap. 1. ergo idem quod ſuperius. Item, nihil eſt per ſe notum de conceptu non ſimpliciter ſimplici, niſi partes illius conceptus ad inuicem vniri, ſit per ſe notum: ſed nullus conceptus Deo proprius, & non conueniens creaturæ, quem nos de ipſo habemus, eſt ſimpliciter ſimplex; nec nobis notum eſt, partes illius conceptus ad inuicem v-
Argumenta. niri: ergo Deum eſſe non eſt per ſe notum. Sed poſſet aliquis ſic arguere: Illud eſt per ſe
1. notum, cuius notitia omnibus naturaliter eſt inſerta, 2. met. ſed eius, quod eſt Deum eſſe, notitia omnibus naturaliter eſt inſerta, vt dicit Damaſc. lib. 1 cap. 1. ergo &c. Soluitur.
Solutio. Illa propoſitio, cognitio Dei eſt omnibus naturaliter inſerta, bifariam intelligitur: vno quidem modo pro cognitione actuali, & id Damaſceno non probatur: Nemo, inquit in eodem cap: Deum nouit, niſi in quantum ipſe Deus reuelauerit: Alio modo accipitur pro potentia cognitiua, naturaliter nobis inſita, per quam, in quibuſdam conceptibus communibus Deum cognoſcimus: ſed tunc argumentum contra rationes propoſitas, militare
2. nequaquam conſpicitur. Item, veritatem eſſe, eſt per ſe notum: ſed Deus eſt veritas: igitur Deum eſſe, eſt per ſe notum. maior patet ex ſuo oppoſito: ſi enim nulla veritas, igitur
Soluitur. verum eſt nullam veritatem eſſe, ergo veritas. Soluitur, veritatem eſſe in communi, eſt per ſe notum. ſed cùm infertur, ergo Deum eſſe eſt per ſe notum, non valet propter falla-
3. ciam accidẽtis, à ſuperiori ad inferius affirmatiuè deſcendendo. Item propoſitiones, quæ habent ex proprijs terminis neceſſitatem ſecundùm quid, eò quod ipſi termini entitatem habeant ſecundùm quid, per ſe notæ eſſe dicuntur, ſicut prima principia ſunt per ſe nota ex terminis, qui tantùm eſſe habent in intellectu. multò ergo magis illæ propoſitiones ſunt per ſe notæ, quæ neceſſitatem habent ex terminis ſimpliciter neceſſariis, cuiuſmodi eſt,
Solutio. Deus eſt. Soluitur, propoſitiones dicuntur per ſe notæ, non propter maiorem neceſſitatem, ſed propter euidentiorem veritatem, quæ planè in hac propoſitione non inuenitur eo
4. modo, quo dictũ eſt. Item, omne ſimplex, aut totaliter cognoſcitur, aut totaliter ignoratur. ſed Deus eſt, huiuſmodi, & non totaliter ignoratur: ergo totaliter à nobis cognoſcitur. ſed omne totaliter cognitum, eſt per ſe notum: ergo quod priùs. Soluitur, A-
Solutio. liqua res duobus modis poteſt cognoſci, vel in ſe, ſine alterius adminiculo, quia ipſamet terminat actũ intelligendi, & ſic nihil quod eſt realiter Deus, poteſt hîc à nobis cognoſci, ita, vt nihil aliud, quàm ipſe Deus concurrat in ratione obiecti. Secundo modo cognoſcitur in aliquo conceptu ſibi proprio, & ſic cognoſcitur à nobis in conceptu, cuius partes abſtrahuntur à rebus: dico igitur ad argumentum, illud quod ſimpliciter cognoſcitur in ſe, aut totaliter cognoſci, aut totaliter ignorari; quia nihil illius latere poteſt, quin totum lateat: ſed Deus non cognoſcitur in ſe, vt dixi: ideo hæc propoſitio Deus eſt, non eſt naturaliter nota: ſemper intelligendo ſub ratione propriæ deitatis, in hac vita, non autem ſicut percipitur ab Angelis, & ſanctis ſpiritibus, qui in illa felici & cœleſti patria degunt.

CAP-

 Deũ eſſe vnum.

CAP. IIII.

Deum eſſe vnum.

EGO ſum Deus tuus, inquit Pymander ad Mercurium, antiquior quàm humida natura, Deus, inquam, tuus: non plures ergo Dij. Sanè Deus res eſt indeficiens, ſine principio, ſine fine, ſecundùm omnia perfectiſſimus. Quare ſi mul:os aſſerimus Deos, in multis etiam differentiam contemplari oportebit. Rationes quòd ſit vnus Deus
etenim ſi nulla in ipſis differentia extiterit; vnus planè potiùs erit, & non multi. quòd 1.
ſi differentia in ipſis, vbi nam quæſo erit perfectio? ſiue enim ſecundùm bonitatem, ſiue ſecundùm virtutem, vel quæ ſunt generis eiuſdem, vnus ſubeat diſcrimen; à perfecti reuera ratione decidit: non itaq; Deus erit appellandus. ſi verò per omnia fuerit identi-
tas: vnum potiùs oſtendet, & non multos. Amplius, quomodo etiam ſi multi diuerſiq; 2.
ſint, incircumſcripti erunt, quandoquidem vbicunq; fuerit vnus, nequaquam erit alter:
atq; ita circumſcripti, quod Dei naturæ conuenire non poteſt. vnus eſt ergo Deus. Item, 3.
ſi ad mundi regimen ſuſtinendum vnus non ſufficit, ſed multis opus eſt; profectò minus habere ſingulos neruorum atq; virium arbitrari poſſumus: quod quidem faciunt ij, qui eſſe multos Deos volunt. ſed Deus mens æterna eſt, ex omni vtiq; parte perfectè conſũmataq; virtutũ: vnus ergo ſit neceſſe eſt: cuius poteſtas abſoluta & perfecta retinet pro-
priam firmitatem. Vbi præterea eſt diuerſitas, ibi ſanè naſcitur differentia; ex qua di- 4.
ſceptatio inter eos & certamen oriatur, neceſſarium erit: ſicut Homerus inter ſe Deos finxit bellantes, cùm alij Troiam capi vellent, alij verò repugnarent. diſſoluetur ergo mundus, ac corrumpetur, ob pugnam vtiq; gubernantium. Quòd ſi dixeris, quia quiſq; parti principatur; tunc quæro, quisnam illis hanc ordinis diſtributionem diſtinxit? ſanè cæteris erit potentior, quem nos Deum, eundemq; vnum iure appellare poſſumus.

Orpheus.

Orpheus, qui eſt vetuſtiſſimus Poëtarum, vt traditur, Deum verum Protogonon, id eſt primogenitum appellat, quòd ante ipſum nihil ſit genitum, ſed ab ipſo ſint cuncta generata: eundemq; Phanita, id eſt apparentem nominat, quòd cùm adhuc nihil eſſet, primus ex infinito apparuerit atq; extiterit. cuius originem atq; naturam; quia concipere animo non poterat, ex aëre immenſo natum eſſe dixit. hunc ait eſſe omnium Deorum parentem, quorum cauſa cœlum condiderit, liberisq; proſpexerit, vt haberent habitaculũ ſedemq; communem. Carmina autem eius ſunt hæc. Orpheus.

Solum Regem aſpice mundi,
Vnicus ex ſe natus, ſunt atq; omnia ab vno.
In his ingreditur, nec quiſquam reſpicit illum
Mortalis: verùm ipſe immenſus reſpicit omnes.
Isq; bonis demptis, mala dat mortalibus atra,
Et ſæuum bellum, & lachrymas, ſæuosq; labores.
Nec quiſquam eſt altus, niſi rex is maximus. illum
Non video: circum eſt etenim caligine ſeptus.
Non ſunt mortales acies mortalibus, atq;
Cernere non poſſunt regem, qui cuncta gubernat.
In cœlo ærato, robuſto & præſidet axe.
Inq; throno ſedet aurato, pedibusq; per ipſam
Ingreditur terram, Oceaniq; ad vltima, dextram
Porrigit vndiq;, montes ingentesq; tremiſcunt.
Flumina, & cani fluctus, æquorq; profundum.

Deũ eſſe vnum.

Sibylla.

Sibylla quoq;, quam Iuſtinus Philoſophus vocat vetuſtiſſimam: Vnus Deus ſolus eſt, inquit, ſupra omnem maieſtatem ingeneratus, omnipotens, inuiſibilis, videns ipſe omnia, ab omni mortali corpore non viſus. cuius carmina:

Sunt homines illi verè in tellure beati,
Qui magnum coluêre Deum, & cecinêre priùsquam
Ad potumq; cibumq; adeant pietate decori.
Qui delubra oculis mox auferre videntes
Atq; aras, lapides, vita, & ratione carentes,
Sanguine pollutos animãtum pecudumq;
Cæſorum, vniusq; Dei aſpiciunt decus ingens.

Phocylides.

Phocylides è priſcis illis ante Platonem pòëtis, vt refert Suidas, de ſingulari Deo ſic ſcripſit. Eſt vnus, ſapiensq; potens Deus, atq; beatus.
Putat autem Suidas ex verſibus Sibyllinis hæc Phocylidem deſumpſiſſe.

Carmina Sibyllina.

Vnus ſolusq; eſt Deus, maximus ingenitusq;.
At Deus eſt vnus, cunctis altiſſimus idem:
Sed Deus eſt vnus, ſummus, qui ſydera fecit,
Cœlum, phœbeumq; iubar, lunæq; nitorem,
Frugiferam & terram, ponti fluctusq; tumentes.

Sanè, ſi Deus non ſit vnus, Deus eſſe non poteſt. Deus ſiquidem eſt ſummus, vt dicit Sibylla: ſed huiuſmodi plures eſſe non poſſunt: vnus ergo eſt Deus. ſic enim Zenon argumentabatur. ſi duo vel plures ſint, optimus atq; præſtantiſſimus Deus non eſſet; vnus certè alterum vinceret: neq; enim poſſet omnia quæ vellet, neq; poſſet eſſe vnus multis exiſtentibus. proinde Sophocles, authore Cyrillo, contra Iulianum hæc ſcripſit:

Sophoclis Carmina.

Vnus verò duntaxat, vnus eſt Deus,
Qui polum creauit, & latum ſolum,
Pontiq; lætos fluctus, ventorumq; impetus.
Mortales autem multi animo vagi,
Ereximus erroris & cladis, animi
Deorum ſimulachra, è lapidibus, materiaq;,
Siue conſtructa auro, vel ebore.
His ſacrificia, feſtosq; celebramus dies.
Sic pietatem retinere credimus.

CAP. II.

Pythagoras.

Pythagoras, authore Plutarcho, & Cicerone, Deum quidem vnum eſſe dixit, in ſeipſo totum in toto, omnes circumquaq; generationes conſiderantem. eſt namq; temperies omnium ſeculorum, opifex ſeu lumen ſuarum facultatũ, & operum. In cœlo lumen, omnium pater, mens & animatio cunctarum rerum, & motus. Hanc Pythagoræ ſententiam, Philolaus diſcipulus Pytagoræ, authore Philone Iudæo, literis mandauit, nonnulla adijciens. Princeps, inquit, & dux omnium Deus, vnus, ſemper exiſtens, ſingularis immotus, ipſe ſui ſimilis, alius ab alijs.

Archita.

Archita etiam Tarentinus Philolai condiſcipulus (teſte Iamblico) Quicunq;, inquit, poſſit omnia genera rerum, ad vnum, & idem principium reſoluere, & rurſus componere &

 Deum eſſe vnum.

nere & connumerare: is mihi ſapientiſſimus maximèq́ veridicus eſſe videtur. inſuper, pulchram ſpeculam reperiſſe, ex qua poſſit contemplari Deum, & omnia, quæ in coordinatione, & ſerie eius ſeparata ſunt; hacq́ regia via aperta mẽti, recta pergere, curſumq́ conficere, principia finibus connectens: cognoſcens, quòd Deus eſt principium, medium, & finis omnium, quæ ſecundùm ius rectamq́ rationem peraguntur. hic Archita inter Pytagoreos nobiliſſimus, diuinam reſonat theologiam; Deum vnum confitetur, qui omnium eſt principium, medium, atq́ finis. Deus eſt principium, medium, & finis.

Aſclepius.

Aſclepius ad Ammonẽ Regem, indefatigabilis, ait, ſpiritus eſt Deus, ſemper & eodem modo habens ſua ſcientia: perennis felicitate, operationibus eiſdem vtens ad omne tempus: ſupremus omnium rex, bonus Deus, tria ſempiterna poſſidet, ſempiternam poteſtatem, ſempiternam ſapientiam, ſempiternam beatitudinem.

Thales.

Thales Mileſius, authore Laertio, Deum vocat antiquiſſimum, ingeneratum, vt potè mentem, vt refert Cicero atq́ Lactantius, quæ cunctis ex aquis finxiſſet, nimirum ſapientiam æternam, ſolertiſſimam omnis pulchri boniq́ repertricem. Cui conſentit Pythagoras: Animus, inquit, eſt Deus, qui vniuerſas mundi partes, omnemq́ naturam commeãs atq́ diffuſus eſt, ex quo omnia vitam capiunt. Anaxagoras Deum eſſe dixit infinitam Anaxagoras. *mentem, quæ per ſe ipſam moueatur. Antiſthenes multos quidem eſſe populares* Antiſthenes. *Deos, vnum tamen naturalem, id eſt, ſummæ totius artificem. Vnde Euripides apud* Euripides. *Plutarchum, nullum è fabuloſis Dijs, quos ſecula illa recipiebant, recepit; ſed vnũ præpotentem, vniuerſalem, ſemper animis occurrentem eſſe aſſeruit Pindarus propter pulchritudinem, ordinemq́ rerum cœleſtium, & omnium bonarum inuentionem, appellat Deum ſolertiſſimum opificem.*

CAP. III.

Plato.

Plato in Timæo, rerum creationem exordiens, hoc diuino principio auſpicatus, Marco Tull. interprete: Atq́ illum quidem quaſi parentem huius vniuerſitatis inuenire, & cùm iam inueneris, vulgo manifeſtare, difficile. Deum vocat parentẽ omnium. *Sæpè ſæpius etiam, mundi fabrũm, atq́ opificem, angelos alloquentem introducit. Decimo etiam atq́ ſexto de Repub. Aſpice, inquit, quemnam dicas opificem iſtum. illum, ait, qui facit omnia, quæcumq́ ſingulus quiſq́ opificum iſte enim artifex, non modò omnia poteſt facere opificia, ſed etiam facit omnia, quæ è terra naſcuntur: & item animalia machinatur, cæteraq́ omnia, & etiam ſeipſum, terram, cœlum, & Deos, tum quæcunq́ ſunt in cœlo, & quæ in inferis ſub terra. hæc, inquam, vniuerſa efficit ille in momento. Duo autem ſunt Deorum genera apud Platonem, quorum,* Duo Deorum genera apud Platonem. *vnus eſt parens, Deus ſcilicet benedictus: intelligentiæ circumrotantes, & aliæ corporibus àereis, per vrbes, totumq́ mũdum vagantes, duces, & principes rerum humanarũ, vt ipſe, & in ſympoſio, & in legibus confeſſus eſt. hoc item in Critia ſiue in Atlantico retulit, quoties Deorum ortum nominat. Dei autem æternitas ex Platonis ſententijs probatur.* Dei æternitatem probat Plato. *Si enim Deus naſcitur à ſeipſo, vel à nihilo, vel ab alio naſci poteſt. Neceſſariò ſemper fuit Deus, à quo Deus ipſe naſceretur Si Deus eſt, non eſt natus ex nihilo, non ex aliquo alio. in æternum igitur fuit ipſe ſui cauſa: à ſe planè habet, quod eſt. non temere ergo ſe antiquiorem eſſe confeſſus eſt, quàm humida natura. propterea vocat illum Plato mirabilem artificem, admirandæ ſapientiæ archytectum, naturæ opificem. Timæus* Timæus. *quoq́ Locrenſis, Platonis magiſter, in ſua quaſi geneſi, aut coſmopopeia, vnum eſſe Deum, bonarum rerum principium confitetur: cæteras autem ſocias cauſas appellat. Vnum itaq́ Deum eſſe atq́ æternum Plato manifeſtè proteſtatur.*

Deum eſ-
ſe vnum.

CAP. IIII.

Ariſtoteles.

Deum eſſe animal.

Dicimus autem (inquit 12. met. comm. 39.) Deum eſſe animal ſempiternum optimum. quare vita & duratio continua & æterna exiſtit Deo. hoc enim Deus eſt. Deum igitur vnum, atq; æternum eſſe clariſsimè docuit. Si enim eſſent plura animalia, ſeu principia ſimpliciter optima, vel certè eſſent æquè perfecta, vel ſanè vnum eſſet altero perfectiùs. quòd ſi hoc ſecundum verum ſit; tunc planè vnum eſſet ſimpliciter, & optimum animal, quò perfectiùs eſt nihil, quippe cùm omnem perfectionis latitudinem contineat. Vnum ergo eſt animal optimum, & non plura. Nam ſi plura fuerint æquè optima, atq; perfecta; eiuſdem profectò ſpeciei erunt, atque plura numero: omnia verò huiuſmodi, aut principaliter, aut concomitanter abſq; materia eſſe non poſſunt: ac proinde corruptioni obnoxia, vel ſaltem contingentia; quòd de Deo ne dicam abſurdum, verùmetiam impoſſibile iudicatur, tum à philoſophis, tum etiam theologis. Si plures (inquit commen. 49.) eſſent cœli, vt homines, foret principium circa vnumquodq; ſpecie vnum, numero verò multa. ſed quæcunq; ſunt numero multa, materiam habent. ſed primum principium non habet materiam, eſt enim purus actus: vnum ergo & numero, & ratione, eſt primum mouens. Quæ verò traduntur à ſenioribus, & antiquis, in fabulæ figura dimiſſa poſterioribus;

Deos plures eſſe eſt impoſsibile.

2. *quòd dij ſunt hi, & quòd ipſum diuinum continet naturam totam Com. 38. Eſt, inquit, principium non contingens, ſed ſimpliciter neceſſarium. ex tali autem principio dependet cœlum & natura. Hoc autem primum principiũ comm. 38. ſubſtantiam primam appellat, primum & optimum ſemper eligibile, cuius gratia cætera mouentur. Inſuper ad regimem legitimè tuendum vnius ſufficit boni, & optimi prudentia gubernantis. Sanè,*
3. *entia nolunt malè diſponi, pluralitas autem principum mala: vnus ergo princeps, 12. met. vltimo. Etenim ſi plura prima principia ſimpliciter eſſent; aut vnus quidem, atq; idem effectus bis eueniret; aut certè ſimul tempore geminus eſſet. Primus namq; cœli motus, vel geminus tẽpore, vel duo ſucceſsiuè fierent, vtpotè effectus æquè mouentis, atq; potentis. ſed neutrum iſtorum rationi conſentit: itaque magna rerum omnium, ſi plura eſſent prima principia, oriretur confuſio, quam admittere non debuit ſapiens, atque optimus*
4. *mundi artifex. Amplius, 1. cœli, commen. 100. vnum eſſe dicit primum principium, à quo eſſe, & viuere cæteris communicatur, aliis quidem clariùs, aliis verò obſcuriùs. huiuſmodi autem primo principio nihil eſt præſtabiliùs; eſſet enim illud porrò diuiniùs ipſo. Sanè, ſi omnium rerum, Deus eſt prima forma, efficiens, atque finis: ſi plura eſſent prima principia ſimpliciter; abſq; dubio, plures in mundo eſſent primæ formæ, cauſæq; efficientes primæ, atq; finales: quod reuera abſurdiſſimum eſſet. ſingularium quidem rerum eſſent duo fines vltimi, æquè perfecti: duo primi motores: cauſæ quoque primæ, atque formales. Non immeritò ergo Parmenides omnia aſſeruit eſſe vnum (vt Plato refert in Parmenide) ob vnitatem vtiq; totiùs dominium vniuerſi gubernantis. Eſt autem Deus forma vniuerſi, non inſtar animæ, corpus perficientis; ſed cuiuſdam potiùs extrinſeci, entia profectò perficientis, ad ſuiq; amorem, atq; ſimilitudinem trahentis. Omnia ſiquidem entia pro virili, naturali mouentur deſiderio ad illius ſimilitudinem aſſequendã. Eſſe enim ab ipſa forma prima diuerſimodè mutuantur, ſecundum quidem varios gradus diſtantiæ, diuerſitatisq; entium: Exiſtente, inquit 1. phyſ. commen. 81. quodam diuino, & optimo. Quoniam autem diuina perfectio eſt maxima (teſtante ibidem Auer.) profectò illi aſſimilari cupiunt entia vniuerſa. forma igitur rerum omnium appellatur, quia ipſam imitari omnia geſtiunt: ſimilitudo verò in entibus eſt à forma: quæ 1. cœli, commen. 92. ratio dicitur eſſe communicabilitatis. Itaq; Deus eſt forma omnium. 12. met. commen. 44. Non ſolùm certe earum rerum, quæ via motus nobis innoteſcunt, ſed earum*

Parmenides omnia dixit eſſe vnum.
Deus eſt forma vniuerſi.

etiam,

Deum eſſe vnum.

etiam, quæ ſunt per conceptus abſtractos, vtpote entis, atq; ſubſtantiæ, qui planè in prima forma, quæ eſt ens per eſſentiam eminentiſsimè continentur. Duplex enim in formis modus eſt eſſendi, alter quidem materialis, alter verò abſtractus. Porrò ſecundum eſſe materiale, in potentia ſunt in prima materia; in actu autem, ſeu potentia primi actiua motoris; ad cuius notitiam, per viam motus, ex mobilium cognitione formarum, aſcendimus: ſecundum verò eſſe abſtractum, nempe entis atq; ſubſtantiæ, ad primæ formæ cognitionem adducunt. Ex his ergo, atq; aliis, Deum eſſe vnum, apud philoſophũ, patet.

Duplex modus eſſendi in formis.

CAP. V

Theologorum rationes, quibus oſtenditur, plures deos eiuſdem, aut alterius rationis eſſe non poſſe.

Nihil eſt ſummè perfectum, cui deeſt aliqua perfectio, ſimpliciter alteri incompoſsibilis: decet enim huiuſmodi, omnem perfectionis latitudinem intra ſe amplecti, vt ſit, atq; vocetur ſummè ſimpliciterq; perfectum: ſed Deus, eſt per omnem modum abſolutè perfectiſsimus, alioqui Deus dicendus non eſſet: vnus ergo eſt Deus, & non plures: vna quidem perfectio, ſimpliciter, altera eiuſdem rationis, nec ſeparatim inueniri, nec vocari poteſt melior, atque præſtantior: repugnat planè rationi, plura infinita eſſe realiter diſtincta. Amplius, ſi plura ſint eiuſdem rationis ſimpliciter prima principia; quoddam planè impoſsibile 2.
eſſet admittendum, nempe plura eſſe ſimpliciter prima, nullumq; eorum eſſe ſimpliciter primum, atq; purum actum. Eorum certè quodlibet aliquid potentiæ haberet, ad illud ſcilicet ens ſimpliciter perfectum, quod ab ipſo diſtinguitur: ſed Deus ſanè eſt ſimpliciter ſimplex, puriſsimus, atq; perfectiſsimus actus: plures ergo dii non poſſunt eiuſdem eſſe rationis. Etenim quod eiuſdem eſt rationis, non eſt determinatæ multitudinis: ſed in infinitum poteſt augeri, vt indiuidua multarum ſpecierum: ſed dij infiniti eſſe non poſſunt, eſſent enim infinita in actu; Deum ſiquidem actum, ſiue in actu ſemper eſſe, omninò neceſſarium eſt: plures ergo eſſe non poſſunt. Sanè maior, atq; perfectior ea dicenda eſt perfectio, quæ in pluribus, quàm in vno eſſe inuenitur, authore Auguſtino 8. de trinitate: ſed infinitum ab aliquo ſuperari non poteſt: in pluribus igitur diuinam perfectionem inueniri eſt impoſsibile. Adde, quòd ſi duo eſſent æquè potentes, vterque illorum, alterum prohibendo nullipotentem faceret. vnius quippe velle, altero impedimento eſſet, quominus ſuam exequi poſſet actionem virtutis: etiam ſi fuerint voluntate concordes; adhuc profectò neuter eorum eſſet omnipotens: alter namq; omnipotens, quodcunq; volitum poſſibile (ſe tantùm excepto) ſua quidem voluntate producere valet, ad quod alter attingere non poterit; atq; ita non erit omnipotens: eiuſdem ſiquidem effectus; in eodem planè cauſæ ordine, duas cauſas, & quidem totales eſſe, eſt impoſsibile: alioqui illius cauſa diceretur effectus; à quo reuera, effectus, eſſentialẽ non haberet ordinem dependentiæ. nam à nullo aliquid ita eſſentiali dependere ordine exiſtimandũ eſt; vt ſine illo ſit producibile: hoc autem in abſurdum eſſet incidendum, ſi duæ cauſæ totales eiuſdem eſſent effectus; ſiquidem, vna deficiente, altera ſufficeret, & altera non exiſtente, altera produceret. Patet ergo plures deos eiuſdem rationis ſimul eſſe non poſſe. Adde adhuc philoſophi rationem, 12. met. de vniuerſi ordine diſputantis. Omnia certè, quæ in vniuerſo eſſe vi[...]ntur, ordinem habent ad inuicem: ſed diuerſa in vnum non 3.
coirent ordinem, niſi ab vno; vnius quippe per ſe, vnum eſt cauſa; multa verò, vnius cauſa ſunt per accidens, quatenus, ſcilicet, vnius rationem ſubeunt: vnus igitur eſt Deus, ens perfectiſſimum, quo omnia reducuntur in vnum: alioqui ens appellaretur, & imperfectum, & per accidens potiùs, quòd omnium eſt abſurdiſsimum. Amplius, De-

Nullo modo poſſe fieri, vt ſint plures dij

Deum eſſe vnum.

us eſt ſimpliciſsimus, ergo vnus, & non plures. id enim, vnde ſingulare eſt hoc aliquid,
4 multis communicari non poteſt: vt hic homo, in multis nullo modo inueniri poteſt, deſtrueretur
plane indiuidui natura: Sed idem eſt Deus, & hic Deus, cùm ſua ſit ipſe natura,
ſuum ꝑ eſſe: vnus ergo eſt, & non plures. Item, quod eſt maximè ens, eſt maximè vnū:
5. ſiquidem vnum, ens dicitur eſſe indiuiſum. ſed Deus eſt maximè ens, maximeq; indiuiſum,
tum quia eſſe ipſius, ab aliqua non eſt determinabile natura; quippe cùm per ſe ſit
ſubſiſtens, modiſq; omnibus illimitatum; tum etiam, quia nullum diuiſionis modum ſubire
poteſt. Quare Deus, non ſolum eſt vnus, ſed etiam maximè vnus. Quamuis enim, vt
4. met. dicitur, vnumquodq; ens per ſuam ſubſtantiam, atq; eſſentiam vnum eſſe dicatur;
ſubſtantia tamen cuiuſlibet non æqualiter habet ſe ad vnitatem: eſt enim quorundam
ſubſtantia ex multis, atq; ideò non ita vnum, ſicut illa, quæ omninò eſt vna, ſimplex,
atq; perfecta. Itaq; eiuſdem rationis, eiuſdemq; reſpectus deos plures eſſe in vniuerſo,
eſt impoſsibile. Alterius quoq; rationis plures deos eſſe, æquè eſt impoſsibile: intellectus
Alterius rationis deos plures eſſe eſt impoſsibile. enim diuinus, omne reuera intelligibile, perfectiſsimè intelligat, neceſſe eſt, nempe omnibus
profectò modis, quibus eſt intelligibile, ſi diuinus eſt intellectus dicendus. Verùm,
ſi duo in vniuerſo dij inuenirentur, vnus ſanè alterum perfectè non intelligeret, atq; ita
1. infinitus nequaquam eſſet appellandus. Nam, ſi vnus, alterum percogniti eſſentiam non
cognoſceret; imperfectam planè illius haberet notitiam: vnumquodq; enim perfectè cognoſcitur,
ſi illius eſſentia cognoſcatur, aut in ſe, aut in alio, in quo eminenter continetur.
atqui in alio contineri, diuinæ omninò repugnat naturæ: nullo ergo modo, ſic vnus, alterū
perfectiſsimè deum cognoſceret. Quòd ſi dixeris, vnum ab altero per eſſentiā cognoſci;
tunc planè hoc ſequetur abſurdum, vt actus intelligentis, poſterior ſit eſſentia intellecti:
actus cognoſcendi, qui non eſt idem cum ſuo obiecto, eò ſemper eſt poſterior, cùm non
ſit prior, nec ſimul natura. Si autem Deus eſt actus purus, poſterior verò eſſentia intellecti;
huiuſmodi ſanè Deus vocari non poteſt. Amplius, vnus, nequaquam omne diligibile,
2. nempe alterum deum infinitè diligeret: naturaliter certè plus ſe, quàm alterum diligeret,
cuius non eſt pars, atq; effectus. ſed voluntas libera, ſi recta fuerit, naturalem
imitatur: non ergo vnus, alterum infinitè diligeret, nec ex conſequenti, quantū eſſet diligibilis.
ſed tunc voluntas, non eſſet infinita, quod Dei non congruit naturæ. Sed poſſet
aliquis reſpondere, vnum intelligere alterum, non quidem per ſubſtantiam intellecti, ſed
Obiectio. intelligentis: nec obeſt illud, quod infertur, nullam, ſcilicet, eſſentiam, alterius eſſe rationem
intelligendi, niſi aliquo ipſum modo continuerit: cùm in eſſe ſaltem intelligibili
contineat huiuſmodi, pro dignitate diuini intellectus, cuius intereſt perfectiſsimum intelligibile,
perfectiſsimè intelligere. Sed dices, Deus perfectè cognoſcitur per ſuam eſſentiam,
alter verò Deus, per ſuam ipſius, & non per alterius eſſentiam cognoſcit: imperfectè
igitur, & confusè intelliget. Reſpondeo, verùm eſſe argumentum ex parte Dei
Solutio. ſeipſum intelligentis, non autem ex parte alterius. eadem quoque facilitate aliam ſolueret
rationem. Etenim ſi duo æquè ſint bona perfectiſsima, atque ſimpliciter prima, ſecundum
legitimam amandi legem, voluntas humana, non magis vnum, quàm aliud diligeret.
quantò magis voluntas diuina, quæ ſibimet lex eſt legitimè amandi. Iterum
Obiectio. inſtas, aut vnus Deus fruitur alio Deo, ipſum diligendo, aut vtitur. ſi autem vtitur, abutitur
ergo, abuſus enim eſt vti ſruendis. ſi verò fruitur, abutitur ſeipſo, qui duobus æquè
frui non poſſumus. Dico, vnum frui altero, nec ſe, nec illo vti, ſed rebus profectò omnibus,
Solutio. quæ non ſunt Deus. Pater certè, vt dicunt theologi, à filio in eſſe perſonali diſtinguitur,
Obiectio. nec tamen ſe magis, quàm filium diligit. Adhuc arguis: voluntas ſemper tendit
ad maius bonū, ergo non ſunt plures dij: tenet conſequentia: nam bonum, quò magis extenditur,
aliiſq; communicatur, eò magis ſanè eſt bonum: maius ergo bonum eſt, plures
eſſe deos, quàm vnum. Quare vnus, voluntatem amantis non explebit, vtpotè ad maius bonum,
Solutio. nempe ad plures deos tendentis. ſed falſum eſt, Deum, voluntatem diligentis qui-

etare

 Deũ eſſe vnum.

ſtare non poſſe. plures ergo deos ratio nulla admittet. dico, ambos non eſſe maius bonum quàm vnum, quia nimirum intenſiuè vnus non eſſet altero maior, eſt enim vnusquiſque eorum infinitum, atq; ſupremum bonum. extenſiuè verò ſunt maius bonum, quia plura bona, quod tamen non impedit voluntatem diligentis. Solutio.

CAP. VI.

Deum eſſe vnum probatur.

QVamuis multa dicta ſint, quæ huius rei fidem facere valeant, aliquid tamẽ
dicere, non erit inutile. Veritatis ergo aſtruendæ cauſa, hæc ponenda eſſe Rationes.
putaui. Porrò Deum eſſe vnum, ex infinito intellectu ita probari poteſt. Si 1.
eſſent duo Dij, aut vnus intelligeret alterum, aut non: ſi non intelligit, im-
perfectus ergo, & per conſequens, Deus minimè eſt appellandus. ſi verò
intelligit, aut per ſuam eſſentiam, aut per eſſentiam alterius Dei: ſi per ſuam eſſentiam,
igitur non eſt Deus; quia non perfectè intelligit, nempè alium Deum per propiam illius
eſſentiam; tunc enim res perfectè cognoſcitur, quando per propriam ipſius rei cognitæ
eſſentiam cognoſcitur. Eſſentia autem alterius Dei, in nullo perfectiùs, quàm in ipſo Deo
includitur. Si autem vnus Deus intelligat alium Deum, non per ſuam, ſed per Dei intel-
lecti eſſentiam: igitur non eſt Deus, actus enim eius poſterior eſt obiecto: ſed actus Dei,
qui eſt eius vita, non eſt aliquo obiecto poſterior: Deus ergo eſt vnus. Amplius, vnius 2.
potentiæ non ſunt duo obiecta adæquata. Sed ſi eſſent duo Dij, tunc iſtud abſurdum ſe-
qui neceſſe eſſet: vnus enim Deus haberet pro obiecto adæquato ſuam eſſentiam, & alte-
rius quoq; Dei eſſentiam, quod fieri non poteſt. Item ex infinita voluntate itidem oſtendi 3.
poteſt: vnus ſiquidem Deus, aut alium tanto proſequetur amore, quanto ſanè eſt proſe-
quendus, infinito ſcilicet, aut non. Non autem infinito amore, eò quod nihil diligat aliud,
ſiue amore proſequatur, quanto ſe proſequitur, cuius non eſt pars, neque ab eo dependet.
Sed vnus Deus non eſt pars alteriùs, neq; ab eo dependet. Igitur vnus Deus non proſe-
quetur amore alium Deum, atq; ita illius voluntas erit peruerſa: quippe qui non tanto
amore alterum Deum diligat, quanto eſt diligendus. Item, aut vnus Deus fruitur alio, 4.
aut vtitur: non quidem fruitur, alioqui haberet duo obiecta æquè perfectè beatifica,
quod fieri non poteſt. neq; vtitur, magna ſiquidem eſſet peruerſitas voluntatis, vtifru-
endis. ſed in Deum non cadit huiuſmodi peruerſitas voluntatis: ergo quod prius. Item, 5.
Deus eſt ens ſummè, & vltimatè neceſſarium: igitur non ſunt plures, ſiue duo Dij: qua
enim ratione duo ſunt, eadem ratione, & infiniti: cùm enim vltimatè neceſſaria, multipli-
cationem ignorent, ſi in duodenarium numerum excreuerint, pariter & in infinitũ. Am- 6.
plius, vnus Deus vellet Petrum producere, alius verò nollet: Tunc quæro, aut Petrus pro-
ducitur, & ſic, vnus illorum ab alio vincitur, atq; ita Deus nequaquam appellabitur: aut
non producitur, & tunc ſimile erit de altero iudicium. Nec valet dicere, eiuſdem eſſe
voluntatis, propterea quòd in eodem ordine cauſæ, eiuſdem effectus non poſſunt eſſe duæ
cauſæ totales. Effectus enim ab vna cauſa productus, ab alia produci non poteſt: quia
vtraq; cauſa eſt infinita: pluritas quoq; non eſt ſine neceſſitate ponenda: vnus igitur mũ- Deum vnum
di Princeps, & non multi: vnus dominus, vna fides, vnum baptiſma, vnus Deus, cuius eſſe ordo crea
vnitatis teſtis planè eſt vnitas creaturarum. Solis multi quidem radij, ſed vnum lumen: turarũ oſten-
rami arboris multi, ſed robur vnum tenaci radice fundatum: ex vno fonte riuuli pluri- dit.
mi defluunt, vnitas tamen ſeruatur in origine: vno Rege bene regitur regnum, modò in
ſeipſo non fuerit diuiſum: vno patrefamilias, domus rectè gubernatur: vno duce exerci-
tus fortitudo, & adminiſtratio conſiſtit: vno gubernaculo, & quidem paruo, nauis inter
vndas feri Maris, & concitatos fluctus, optimè dirigitur: vnus paſtor ouium, cuius pro-

uidentia

Deũ eſſe vnum.

uidentia oues legitimè paſcuntur: vna eſt tunica Chriſti, hæc tunica ſcindi non poteſt: vnum corpus Chriſti, diſsidio compaginis ſeparari non poteſt, nec diuulſis laceratione vulneribus diſcerpi: quicquid à matrice diſceſſerit, ſeorſum uiuere, & ſpirare non poterit, ſubſtantiam ſalutis amittit: credentium erat cor vnum, & anima vna, Actor. 1. Vna eſt columba mea, perfecta mea, vna eſt matri ſuæ, electa genitrici ſuæ, Cant. 6. vnus ſpiritus, vna ſpes vocationis noſtræ. Eph. 4 Vna Archa Noë, extra quam conceſſa eſt vita nemini: vnus agnus paſchalis, in vna domo comedebatur: vnum erat regnum Dauid, deinde Salomonis, ſed poſt mortem Salomonis ſciſſum eſt regnum, ſicut prædixerat

Tunica Chriſti.

Achias Propheta, 3. Regum 11. At tunica Chriſti tota contexta eſt per totum, tota ſibi cohæret, diuiſa à poſſidentibus non eſt. Sacramento veſtis & ſigno declarauit Dei, & eccle-

Vnitas.

ſiæ vnitatem. In Euangelio Ioan. 10. monet ipſe dominus, quòd erit vnus grex & vnus paſtor: Obſecro vos, inquit Paulus 1. Cor. cap. 1. vt id ipſum dicatis omnes, & non ſint in vobis ſchiſmata, ſitis autẽ compoſiti in eodem ſenſu, in eadem ſcientia. Et ad Ephe. 4. Sollicitis ſeruare vnitatem ſpiritus in vinculo pacis. Carnes agni extra illam domum non comedebantur. Qui habitare facit vnanimes in domo, dicit Pſal. 67. In domo Dei vnanimes habitant, concordes, & ſimplices perſeuerant. Idcirco & in columba venit ſpiritus ſanctus, ſimplex animal & lætum eſt, non felle amarum, non morſibus ſæuum, non vnguium

Ioan. 4.

laceratione violentum. Ego & pater vnum ſumus. In Apocaly. 4. Seraphim non habent requiem die ac nocte, dicentes: Sanctus, Sanctus, Sanctus dominus, non domini, Deus,

Deut. 6.

non Dij Sabaoth. Deut. 6. Audi Iſraël Deus, Deus tuus, Deus vnus eſt. Huic ſententiæ aſtipulatur Paulus ad Rom: 9. Idem Dominus omnium, diues in omnes, qui inuocant illum. Et 11. Quoniam ex ipſo, & per ipſum, & in ipſo ſunt omnia, ipſi honor, & gloria in ſecula ſeculorum, Amen. Deut. 32. Videte quòd ego ſim ſolus, & non ſit alius præter me. Ego occidam, & ego viuere faciam, percutiam, & ego ſanabo, & non eſt, qui de manu mea poſſit eruere. Leuabo ad cœlum manum, & dicam: viuo ego in æternum. Propheta regius Pſal: 17. Quis Deus præter dominum? aut quis Deus præter Deum noſtrum? Similiter Pſal 46. Quoniam rex omnis Deus, regnauit Deus ſuper gentes, Deus ſedet ſuper ſedem ſanctam ſuam. Et Pſal. 47. Ad eundem modum vnius Dei regnum, & æternitatem oſtendit. Hic eſt Deus, Deus noſter in ſeculum, & in ſeculum ſeculi, ipſe reget nos in ſecula. Pſalmo autem 82. Deum compellat ẽnuitatq; ad punitionem eorum, qui Dei populum diris, et miris iniuriis, & damnis affligebant: Deus quis ſimilis tibi, inquit, ne taceas, neq; compeſcaris Deus. vt cognoſcant, quia nomen tibi dominus, tu ſolus altiſſimus in omni terra. Vnus ergo altiſſimus, non plures altiſſimi. vnde Pſal. 73. oratoriè deſcribit vnius Dei dominium: Tu, inquit, confirmaſti in virtute tua mare: tu contriuiſti capita draconum in aquis: tu dirupiſti fontes & torrentes: tuus eſt dies: tua eſt nox, tu fabricatus es auroram & Solem: tu feciſti omnes terminos terræ, æſtatem, & ver tu plaſmaſti. Hæc omnia fecit dominus propria virtute, non alieno ſuffultus auxilio. Vnus ergo Deus. Quam ob cauſam Pſal. 85. aitidem Propheta, non eſt in dijs, hoc eſt, in angelis, ſimilis tui domine, & non eſt ſecundum opera tua. Omnes gentes adorabunt coram te, & glorificabunt nomen tuum, quoniam magnus es tu, faciens mirabilia, tu es Deus ſolus. Item, Pſal. 134. Ego cognoui, inquit, quòd magnus eſt dominus, & Deus noſter præ omnibus diis. Omnia quæcunq; voluit, fecit in cœlo, & in terra, in mari, & in omnibus abyſſis. Quomodo ergo poterit eſſe alius Deus, ſi ad vnius Dei nutum omnia mouentur, omnia obediunt, agunt, & aguntur?

CAP. VII.

Plures Deos eſſe, non eſt impoſſibile.

Contra

Deũ eſſe vnum.

Contra prædicta, quæ veriſsima ſunt, poſſet aliquis ſic argumentis pugnare:
Omne poſſibile, & melius in ſempiternis, eſt neceſſarium, ex 2. cœli. ſed me- 1.
liora ſunt plura bona, quàm vnum bonum: plura igitur bona ad conſtitutio-
nem vniuerſi ſunt neceſſaria. Porrò, ſummum atq; verum bonum, Deus eſt:
igitur plures deos eſſe, neceſſarium eſt. Amplius, ſi bona à bono, mala verò 2.
à malo proficiſcantur, multa igitur ſunt prima principia; alioqui mala, & bona indiffe-
renter à malo, & bono proficiſcerentur principio. Item, vnumquodq; perfectum dicitur, 3.
lib. meteororum, & 2. de anima, ſi poteſt producere ſibi ſimile: ſed Deus eſt perfectiſsi-
mus: ſibi ergo ſimilem ab æterno produxit; in perpetuis enim non differt eſſe à poſſe, 3.
phy. Item, intellectus noſter poteſt plura prima principia, ſeu plures deos intelligere, 4.
ergo ſunt plures dij: patet ſequela, nam plus poteſt intellectus diuinus, ſiue Deus facere,
quàm noſter intelligere. Adhuc, ſi iſta eſt vera, deus eſt; ita quoq; hæc, dij ſunt. nam 5.
quemadmodũ ſingulare, includit ſingulare, ita etiam plurale, plurale; ſingulare enim,
atq; plurale idem ſignificant. Omne præterea ens per participationem, ad aliquid tale 6.
per eſſentiam reducitur: ſed cuiuſcunq; ſpeciei indiuidua participatiuè ſunt entia, alioqui
non eſſent multa numero: igitur ad aliquod illius ſpeciei ens per eſſentiam ſunt reducen-
da. vt aliquis homo, ad hominem per eſſentiam, aliquis angelus, ad angelum per eſſentiã,
atq; ita de alijs naturæ ſpeciebus; quæ quum ſint multæ, multa quoq; entia per eſſentiam
conſtituere videntur. Adhuc, deum eſſe vnum, fide potiùs, quàm naturali conſtat ratio- 7.
ne: nam ſi diuina vnitas, à naturali poſſet ratione indagari: eſſentia profectò diuina, ſub
ſingularitatis reſpectu, ab ipſamet poſſet naturali ratione cognoſci; vt, hic deus, ſecundũ
propriam determinatamq; rationem, quod falſum omninò eſt. Amplius, vnitas dei, aut 8.
realiter differt ab ipſius bonitate, aut ratione, vel ſaltem formaliter. ſi realiter, tum pla-
nè plurium compoſitio in deo erit collocanda: ſed quicquid eſt in deo, eſt deus: plures
ergo erunt ſi verò ratione: aut talis ratio in re habet fundamentum, aut non: ſi autem
non habet; figmento eſt ſimilis: ſi verò ſic, tunc primum ſequetur, etiam ex natura rei.
quòd ſi formaliter, in idem profectò incidere oportet, vt plures ſcilicet deos formaliter
eſſe dicamus. Item deus non eſt vnum, quod eſt principium numeri, quia in eo non eſt 9.
quantitas: nec vnum tranſcendenter, quia in eo non eſt priuatio; huiuſmodi verò vnum,
priuationem dicit: igitur deus non eſt vnus.

CAP. VIII.

Soluuntur argumenta.

AD primum, negatur minor, nam pluralitas principum eſt mala, plures 1.
præterea deos eſſe, eſt impoſsibile, neuter ſanè Deus diceretur, vt paulò
antè dictum eſt: vnus enim, perfectionem complectitur omnem, quæ habe-
ri poteſt. Quare pluribus bonis, quæ rerum natura eſſe videntur, ratio illa
conuenit, idq; ſecundum voluntatem omnia gubernantis. Ad 2. bifariam 2.
primum principium intelligi poteſt: aut ſiquidem primum ſimpliciter, & ita vnum eſſe Cauſa mali.
opus eſt, à quo mali aliquid eſſe nõ poteſt. Bonus eſt Deus, inquit Plato dialogo 2. de rep.
nullum autem bonum noxium eſt; aut primum alicuius, ſcilicet ordinis, & ita plura ſunt Si datur ſummum bonum ergo ſummũ malum.
prima principia ſecundùm plura cauſarum genera, vt materiale principium, formale, &
huiuſmodi, quæ ad rem non pertinent. Dicis, ſi vnum contrarium eſt in mundo, & alte-
rum etiam eſſe, neceſſarium eſt, authore philoſopho, 2. cœli. ſed primum bonum, atque
ſummum eſſe confitemur, à quo bona cuncta procedunt: ſummum quoque malum in quo
omnia mala, ponendum eſt. Dico, priuationem, atq; habitum nata eſſe fieri circa idem.
Porrò priuationi ſubiectum, eſt ens in potentia: malum autem, cum ſit priuatio boni, il-
li profectò

Deū eſſe vnum.

li profectò bono opponitur, cui annexa eſt, atq; coniuncta potentia, nõ autem actui purißimo, cuinſmodi eſt deus. Summum ergo malum, voce potiùs, quàm re, ſummo bono aduerſatur. Nihil ſanè ita malum eſt, quin ſaltem habeat eße, quod eſt bonum naturæ; alioqui ſeipſum ferre non poſſet. 4. eth. Illi præterea bono, cui auferri, aut minui aliquid nequaquam poteſt, priuatiuè, aut contrariè opponitur nihil. Quare particulare malum, directè, ſummo non opponitur bono, ſed particulari potiùs, cuius planè priuatio eſſe cognoſcitur. Ex his ergo apparet ſummum malum inueniri non poſſe, ſed quædam particularia
3. quæ ex boni alicuius particularis priuatione proficiſcuntur. Ad 3. autoritas illa, generabilibus, corruptibilibusq; conuenit agentibus, non autem ſubſtantiis ſeparatis. Angelus ſiquidem quiſpiam, alium ſua quidem virtute producere nequit, quanto magis deus, alium non poteſt producere deum. Et reuera, deus productus, Deus dici non poßet, quandoquidem producentem, natura, atq; tempore, productum anteire, neceßarium eſſet. hæc autem intelligenda non ſunt de filij dei atq; ſpiritus ſancti productione, de qua citiùs ſu-
4. mus locuturi. Ad 4 negatur ſequela de intellectu phantaſtico: multa certè phantaſia cogitare poteſt, quæ propter ipſorum repugnantiam, etiam Deo ſactu ſunt impoßibilia.

Non erit impoſsibile omne verbum.

Quare illud euangelij, Nõ erit impoßibile apud deum omne verbum, de illo certè intelligendum eſt, quo rationalis ſyllogizat intellectus, quodq́; contradictionem non implicat.
5. Ad 5. ſingulare propriè deo conuenit, nam vnitas, dei eſt proprietas: non ſic autem plurale, quia deo non competit multitudo, atq; diſtinctio naturæ, ſiue in natura. quando ergo dicis ſingulare, & plurale ſignificant idem; negatur aſſumptum: nam ſingulare, vt pote deus, congruum atq; aptum habet modum diuinæ maieſtatis ſignificandæ: plurale verò, id eſt, dij, repugnantem potiùs, atq; dißentientē, falſam ſane rationem complectitur. Non valet ergo illatio, nimirum plurale verum eſſe de plurali, ſicuti de ſingulari, ſingu-
6. lare: cuius enim ratio falſa eſt, illius verum eſt nihil. Ad 6. Ens perfectum, dupliciter

Ens perfectū duplex.

conſiderari poteſt, aliud enim abſolutè, in quod nulla cadit imperfectio, ad quod planè, perfectißimum reducuntur omnia: aliud autem perfectum eſt in ſuo genere. verumtamen quia eſt ens creatū, atq; ita ex ſe annihilabile, ideo omnibus modis perfectum nequaquam erit appellandum. Ex quo apparet, omnes homines, ad vnum hominem reuocandos non eſſe, neq; omnes angelos, ad vnum ipſorum. Non ſunt ergo ponenda plura per
7. eßentiam principia, pluresq; dij. Ad [illegible] quamuis ex Deuteronomio 6. habeatur deum

Scriptura Deuter. exponitur.

vnum eſſe, naturali tamen haberi poteſt ratione. ſed conſulit ſcriptura hebeto, craſſoque populi inſanientis auditui, ne in dubium verteret, quod natura conſtat eſſe manifeſtum: tutior ergo illi, atq; facilior fuit ſcripturæ autoritas, cui aſſentiens, argumentorum volubilitate non quateretur. Ex hoc tamen non ſequitur, rationibus conſtare non poſſe Dicis,

Deus vnus eſt

ſi cognoſcitur vnus deus, ergo hic deus: Negatur conſequentia. cognoſcimus certè deum vnum eſſe, ſub ſingularitatis verò ratione, minime. cognoſco ſanè Mercurium hominem

Obiectio.

eſſe particularem, ſub propria tamen ſingularitatis ratione, nequaquam. Dicis, intellectū, aliquid ineſſe Mercurio cognoſcere, eſt impoßibile, abſq; extremi vtriuſq; notitia: quare, ſingularitatem Mercurio ineſſe, ſi cognouerit, ſingularitatis quoq; rationem ipſum fore

Solutio.

cognoſciturum, dubium debet eſſe nemini. Reſpondeo, quòd dum intellectus Mercurium cognoſcit eſſe ſingularem, etiam ſingularitatis rationem cognoſcere; ſed ſub communi quadam ratione, quæ cæteris poteſt conuenire indiuiduis, nõ autem ſub propria, ob quam ab alijs ſecernitur, atq; diſtinguitur. Itaq; deum in hac vita per ſuam eſſentiam, ſingularitatemq́; non cognoſcimus, ſed per quædam communia, quæ pro obiectis cognitis, nobis de-
8. ſeruiunt. Ad 8. vnitas, atque bonitas dei ratione quidem differunt, non ſolùm certè ex parte rei ratiocinantis, ſed etiam rationabilis; nec tamen eſſentialiter, ſed ſecundū diuerſum noſtrum intelligendi modum, de quo inferiùs, cum de dei attributis erit agendum.
9. Ad 9. vnum tranſcendens, quod cum ente conuertitur, deo conuenit, nec inde ſequitur realem aliquam in deo eſſe priuationem, ſed in noſtro potius intelligendi modo.

DE FILII DEI GENERATIONE.

Mercvrivs.

Mentis verò germen,verbum lucens, Dei filius.

Comment. VII.

DIVINAM abſconditamq́; ſui germinis generationem, Pymander, hominum mentibus inſerere ſtudet, alloquens Mercurium, ſimulq́; erudiens, vt ſuæ partum mentis intelligat: Ego, inquit, ſum mens, non ſterilis quidem, ſed fœcunda: nam ſi, iuxta Iſaiæ prophetæ vaticiniũ cap. vlt. aliis generationem tribuo, nunquid ego ſterilis ero? Scito me igitur, æterno quidem partu, germinaſſe, germen ſanè pulcherimum, quod verbum lucens appello, deiq́; filium. Verbum certè hoc, ô Mercuri, eſt notitia genita, notitia verò, eſt perfectio intelligentiæ: quæ actu ſemper exiſtit. Etenim, vt ita loquar, quemadmodum verbum planè veſtrum, de veſtra ſcientia oritur; ita certè, imò diuiniori ineffabilioriq́; modo, de mea quidem mente, verbum eſt natum. Eſt enim huiuſmodi verbum, meæ profectò proles mentis, vtpote perfectio per memoriam, & ex memoria producta, atq; genita. Porrò, verbum veſtrum, æternum eſſe non poteſt, quia cogitatio veſtra non eſt æterna: at quia ego ſum mens æterna, æternum quoq; verbum, mecum ſemper habeo: vnde propheta: In æternum domine, verbum tuum permanet in cœlo. Eſt igitur verbum meum, actus purus, non aliquis habitus, quia abſque actuali cognitione manere poſſet: neq; ſpecies, quia actum præcedit: neq; perfectio formalis, intellectui inhærens alicuius, veluti verbum creatum; ſed eſt intellectio, per meam reuera memoriam producta, repræſentata per verbum creatum, nõ vniuoce quidem, ſed analogicè potiùs: itaq; ſolus filius meus, eſt verbum, quia eſt intelligentia ſubſiſtens, meæ quidem virtute memoriæ producta, ideoq́; perfectiſſimum eſt, atq; æternum, ſemperq́; veriſſimum. Sanè, mea eſſentia diuina, quoniam præſens ſemper eſt, meæ intellectiuæ potentiæ, dicit verbum, gignit ſecundam mentem, ſeu perſonam, hoc eſt, verbum cordis mei, quod ab æterno, dum me ipſum intelligerem, dixi, ſiue eructaui, atq; ſemper eructo & dico. Intellectus namq; in actu intelligens, ſibiipſi loquitur: Verbum autem eſt conceptus ille, quem intellectus intelligens, format de re, quam cognoſcit: qui planè conceptus, eſt rei conceptæ imago quædam, & ſimilitudo. Ex veſtra autem verbi intelligibilis, atq; interni ſimilitudine, verbum meum increatum quoquo modo intelliges Si potes verbum tuum intelligere, ô Mercuri, non ſolùm dum ſonat, verùm etiam antequàm ſonorum imaginibus inuoluatur, poteris, quantum eſt poſſibile, verbi mei ſimilitudinem videre. Conceptus ſanè, de ſui ratione habet, vt ab alio procedat, nempè à notitia concipientis: verbi etiam nomine, ordo originis, & proceſſionis importatur, verbum enim intelligi nequit, niſi à dicente. Ex quo patet, verbum eſſe nomen perſonæ filij ab æterno à me geniti. Emanatio ſiquidem ſecundum modum intellectus, atq; rationem, generatio in diuinis nominatur; filium autem meum, ideo verbum nomino, quia ſine motu à me genitum eſt; mei quoq; eſt imago gignentis, totumq́; in ſe monſtrat genitorem; quemadmodum ferè verbum hominis, quod totius cogitationis humanæ imaginem refert. Quæ enim ſecundum cor nouiſtis, hæc verbo profertis: & quod loquimini, exemplar habetis eius, quod corde cogitatis. Verbum, inquam, voco, vt impaſſibilem generationem oſtendam, atq; perfectam. Siquidem verbum ſemper ex mente, & in mente, inſuper etiam mens in verbo. Mens vtiq; ſemper verbi radix, & origo, mentis autem verbum, germen, & proles. Et illa quidem ſine

Cap. 1.

9. de Trin. 15. cap. 36.

Verbi æterni generatio.

Solus filius eſt verbũ verum.

9. de Trin: 8.

Ex verbo noſtro mẽtali aliquo modo intelligitur verbũ Dei.

Emanatio eſt generatio in diuinis.

Quare filius vocetur verbum.

verbo, nunquam, hoc autem gignentis qualitatem, vt ita dicam, & ſpeciem, vt propriā naturam ſortitur. Sic igitur cogita, ô Mercuri, quod in te videt, & audit, *id eſt,*
Textus. *facit te videntem atq; audientem*, eſt verbū domini, mens autem pater Deus:
neq; enim diſtant ad inuicem, *cùm vna ſit vtriuſq; ſubſtantia. Itaq; ſic mirabiliter Mercurius à Pymandro inſtructus, nedum ſemel, ſed ſæpè ſæpius gratias refert, qui per ſuum verbum omnia ei reuelauerit. in hymno quippè ita loquitur:* Gratias habeo tibi Deus, omnium poteſtas actuum. Verbum tuū per me te laudat, ô Lux
Verbum Spiritus ſanctus. totum illuminans Spiritus Deus. Verbum tuū me agit, Spiritifer opifex.
Et ad Tatiū: Mundū verbo nō manibus fabricatus eſt opifex: hoc verbū, ô fili, cole atq; adora. Cultus Dei vnus, non eſſe malum. Verbum imago ac Dei mens eſt. Mens quidem ô Tati ex ipſa Dei eſſentia naſcitur: & ab illa nunquam diuiditur; ſed illi potiùs connexa eſt, quomodo Solis corpori lumen. *Hac quoq; dicendi ſimilitudine, pro declaranda Dei verbi generatione vſus eſt Plato, 6. de Repub.*

DIGRESSIO. PRIMA. CAP. I.

Plato, de Filij Dei generatione.

Boni idea.

PLato 6. de Repub. boni idea maxima eſt diſciplina, qua quidem & iuſta, & alia conducibilia fiunt: hanc autem non ſufficienter agnoſcimus. ſin uerò & ipſam neſcimus, & ſine ipſa alia quàm maximè nouerimus; ſcire debemus, nullam ex alijs nobis vtilitatem fore. Eſt autem boni ipſius filius.

Partus boni.

partum boni ipſius filium eloquar. cauendum tamē mihi eſt, ne inſcius ipſe vanam de filio reddam rationem: Multa quidem ſunt pulchra, multa etiam bona, & ſingula ſimiliter; ſed vnum ipſum pulchrum, vnumq; per ſe bonum, cuius eſt idea vna. Sanè quamuis adſit res viſibilis, & videntis potentia, ſi medium defuerit lumen, neq; viſus videbit quidquam, neque videri colores poterunt. Solis certè lumen efficit, vt viſus noſter quàm optimè cernat, & oculis obiecta cernantur. Viſus Sol non eſt, neq; oculus, cui ineſt viſus, Sol eſt; ſed ex omnibus ſenſuum organis, id maximè Solis particeps; nempè vim quandam habet ex Sole infuſam, ipſamq; ſeruat. Sol viſus non eſt, cauſa verò ipſius eſt.

Dei filius inſtar Solis.

hunc ego voco Dei filium, quem ipſum bonum in hac ſecum genuit comparatione conſimilem; vt quemadmodum ipſum in loco intelligibili ad intellectum, & ea quæ intelliguntur ſe habet; ſic & iſte ad locum, ſiue in loco viſibili ad viſum ſe habet, & ad ea quæ videntur. Oculi porrò, quoties non ad ea vertuntur, quorum colores diurnus fulgor illuminat, oſtenditq;, ſed ad illa, quæ nocturnis radijs attinguntur, cæcutiunt, ac ſi purus in illis viſus non eſſet.

Animus cæcutit ſine Deo

quoties verò ad ea, quæ Sol illuſtrat, perſpicuè cernunt, in oculis viſus apparet. Sic & de animo cogita: quando enim illi inhæret, in quo veritas & ipſum ens emicat, intelligit illud, cognoſcitq;, & intellectum habere videtur: ſed quum ad id fertur, quod tenebris eſt permixtum, quod videlicet generat atq; corrumpit; eius obtūditur acies, opinioneſq; verſat varias, ac mentis expers videtur. Illud igitur, quod veritatem illis, quæ intelliguntur præbet; & intelligenti vim ad intelligendum porrigit; boni ideam eſſe dicito, filium boni, ſcientiæ, & veritatis, quæ per intellectum percipitur cauſam. Sol quidem viſum efficit, ipſe tamen viſus non eſt; ita & boni filius cognitionem ac veritatem efficit, ipſa verò minimè eſt: auguſtior enim eſt ipſius boni maieſtas. Sol præterea ijs quæ videntur, non modò videndi præbet potentiam, verùm etiam generationem, augmentum, nutritionem, quum ipſe tamen generatio non ſit. ita dicas, bonum ijs, quæ cognoſcuntur dare, non modò vt cognoſcantur, ſed eſſe inſuper, & eſſentiam largiri, quū ipſa eſſentia non ſit, ſed ſupra eſſentiam, dignitatem ipſam, & potentiam ſuperans. Ex his ergo, quæ à Platone in hoc Dialogo dicta ſunt, & verbi increati generationem, eiuſdēq;

illuminan-

Filius Dei eſt boni idea.

illuminandi virtutem intelligimus. eſt enim verbum lucens, *vt dicit Pymander,* quod in nobis videt & audit, *id eſt vidẽtes atq; audiẽtes reddit.* & *dial 7.* Boni ipſius idea ſuprema exiſtit, vixq; videtur: *ſi autem viſa fuerit, aſſerẽdum eſt eam omnibus, omnium rectorũ atq; bonorũ cauſam eſſe: cùm ipſa in loco viſibili lumen creauerit, & luminis authorem Solem ſcilicet. in ipſo verò intelligibili regnet ipſa, veritatẽq; & mentem protulerit: quam noſſe neceſſe eſt omnem, quicunq; ſana mente quidquam, vel priuatim, vel publicè eſt acturus. Et in Timæo: Si pulcher eſt hic mundus, & opifex mundi bonus, ſempiternum certè, non generatum exemplar imitatus eſt: nam cùm mũdus omnium genitorum pulcherrimus ſit, & eius author cauſarum omnium optimus; dubium non eſt, quin ſempiternum ſit ſecutus exemplum. ſic igitur generatus, id eſt effectus, quod ratione & ſapientia ſola comprehendi poteſt, & immutabile permanet. Ex quo efficitur, vt neceſſe ſit hunc mundum alicuius ſimulachrum eſſe. Videtur fortaſſe illud Plato intellexiſſe, quod apud Dauid legimus: Omnia in ſapientia feciſti domine: ſapientia autem patris eſt filius, dico Chriſtum Dei ſapientiam, & Dei virtutem, ait Paulus Cor: 1. cap. 1. Eſt igitur filius Dei huius mundi cauſa exemplaris atq; efficiens. Etenim ſi mundus imperfecto animali ſimilis eſt factus, pulcher certè non eſſet: illius ergo animalis ſimilimum eum eſſe dicamus, cuius animalia cætera, id eſt angeli, & homines, partes ſcilicet participes ſunt. Illud ſiquidẽ verbũ Dei lucens, viuentia omnia, quæ mente perſpiciunt, in ſeipſo complectitur: quemadmodum mundus hic nos, & cætera quæ cernuntur animalia, continet.*

Filius eſt exemplar æternum

Dauid.

Paulus.

CAP. II.

Plotinus de verbo atq. filio Dei ſic loquitur. Ennead. 5. lib. 8. cap: 32.

Partus Dei.

IN mundo diuino, inquit Plotinus, quando mente ſciẽtes ſummopere vtimur, videmus Deũ: pulchrũ filium, & omnia in filio generantẽ, conceptũq; abſq; labore in ſe habentẽ. Deus enim delectatus his quæ genuit, ſuosq; partus amãs, penes ſeipſum cuncta continuit, tùm ſuiipſius, tùm ſuorũ ſplendore congratulans. quum verò hæc omnia pulchra ſint, & quæ intus permanent pulchriora; ſolus omnium Iupiter, filius foras emicuit. ex quo etiam filio videre licet, tanquam ex quadam imagine, quantus eſt ille pater, quantiuè Iouis fratres, id eſt angeli, atque electi quiq;, quos cohæredes atq; fratres Chriſti Paulus appellat, apud patrem perſeuerantes. Hinc autem non fruſtra dixerit à patre veniſſe, eſſe namq; alterum ab eo mundum, qui pulcher ſit effectus, veluti pulchri ipſius imago: nefas enim eſſet imaginem pulchri ipſius atq; eſſentiæ, non eſſe pulchram. imitatur itaq; exemplar vbiq;: vitam namq; habet, & eſſentiæ donum, tanquam imitatio quædam: habet & pulchritudinem, quatenus inde prodit: habet etiam vt ſit ſemper, tanquam æternitatis illius imago. Porrò imago omnis natura conſtans tamdiu eſt, quamdiu manet exemplar. Imitatur Platonem, quem paulò antè adduximus de exemplari mundi cauſa loquentem. Cæterùm propriè imago dicitur, quæ ad alicuius exẽplaris ſimilitudinẽ expreſſa eſt: ideo in diuinis illius eſt perſonæ, quæ procedit, vt ſimilis alteri; idq; per modum intellectus. Filius ergo imago patris, propria ratione nominatur; tùm quia ſimilis; tùm quia eius proceſſio à patre eſt ſecundùm ſimilitudinis modum, vtpotè verbum patris, in quo condita ſunt vniuerſa. Plato igitur atque Plotinus, verbum patris, animal primum, atq; increatum exemplar vocant, ad cuius exemplum mundus omnium creatorum pulcherrimus conditus eſt: idea inſuper, & imago patris, ex cuius pulchritudine, æternitate, vnitateq;, mundi pulchritudinem atq; vnitatem inuenerunt antiquiſſimi quiq;.

Filius eſt imago patris.

Imago propriè filio conuenit.

CAP: III.

De filij dei generat.

Carmina Orphei de Dei verbo.

Dicam queis fas eſt, claudatur porta profanis:
Inq; Dei verbum aſpiciens, huic ſemper adeſto,
Defigens animi altas luces, perge, viamq;
Rectam, factoremq; vnum nate aſpice mundi
Immortalem, quem patrum fert fama priorum
Vnum, perfectumq; ſibi, tum perfici ab illo
Cætera, cumq; illis verſari: non tamen ullis
Cerni animis hominum, ſed ſola mente videri.
Te cœlum obteſtor ſapiens opus omnipotentis,
Vocem te patris adiuro, quam protulit ipſe
Primum, conſiliis eius, cùm conſtitit orbis.

Oraculum Apollinis.

Ne me vtinam ſupremum, infelix ipſe ſacerdos,
Sciteris de ſancto, ac diuino genitore.
Et ſobole chara, rebus magni induperantis,
Et flatu, qui mundum aſtrictum continet omnem,
Montes, tellurem, fluuios, mare, tartara, & ignem.
Aëramq; heu templis is me diſcedere ab iſtis
Coget, linquetur quo edebam oracula limen.

Sibyllæ Carmina.

Tum Deus excelſo demittet ab æthere regem,
Qui bella è tota pellat tellure nefanda.
Atq; tuum cognoſce Deum, qui natus ab ipſo.

Virgilius.

Iam noua progenies cœlo demittitur alto.

CAP. IIII.

Filij Dei generatio æterna.

Porphyrius in 4. lib: de hiſtoria philoſophi, quem locum adducit Cyrillus contra Iulianum. A ſummo, inquit, bono, ratione quadam hominibus incognita genitam mentem tradit Plato: quæ prorſus per ſeipſam exiſtat. in qua videlicet ſint veræ res, & omnis rerum ſubſtantia, quod & primum pulchrum, & per ſe pulchrum ſit, habeatq; ſpeciem pulchritudinis. Proceſsit autem ante ſecula, vel æternitate ab authore Deo promanans, per ſe genita exiſtẽs & per ſe pater. neq; enim illo mouente ſe ad generationem huius proceſſus fuit; ſed iſto progrediente per ſe generabiliter, vel ex ſua generatione à Deo; & progrediente non à principio aliquo temporali; nec dum enim tempus erat, caret namq; tempore, ſolaq; eſt æterna mens. Sicut autem Deus ille primus, vnus, & ſingularis ſemper eſt; ſic & mens ſempiterna, ſola & ſine tempore permanens in vnitate ſuæ ſubſtantiæ. Plotinus quoque in lib. de tribus principalibus hypoſtaſibus: Quid (inquit) de perfectiſsimo dicere conuenit? nihilnè ab ipſo, an maxima poſt ipſum? Maximum autem poſt ipſum, mens, & ſecundum. etenim mens aſpicit ipſum, & eius tantùm indiget: ipſum autem mentis nihil prorſus. & quod à mente maiore generatur, mentem eſſe: & omnibus maior eſt mens quia poſtea ſunt cuncta. Patrem dicit eſſe principium maximum præcedens mentem, non naturæ quidem, aut temporis prioritate; ſed originis tantùm, vt potè totius diuinitatis fons, atq; principium. ab hoc genita eſt mens. Porrò omne quod gignit, id quod gignitur, deſiderat: maximè verò cùm ſoli fuerint gignens, & genitum. & in lib: de pulchro. Si quiſq; primum Dei formis, pulcherq;, ſi Deum, & ipſam pulchritudinem ſit contem-

Plotinus de filiò Dei apertè loquitur.

Prima pulchritudo Dei filius.

De filij dei generat.

contemplaturus: primùm aſcendat ad mentem, ibiq; omnes ſpecies pulchritudinis noſcet, ſupra hanc naturam boni dicimus. quocirca perfecta ratione eſt prima pulchritudo; bonum autem, quod eſt vltra fontem & principium pulchritudinis.

Proclus.

Proclus, primatum omnium rerum vnitatem eſſe dicit, ipſam autem mentem vnum multa, animam verò vnum & multa eſt igitur mens diuina progenies, lumen de lumine, verbum lucidum; lux viuens, & vita amicta lumine, genuit vitam, & lucem.

Exemplum generationis.

Inter generantem autem, & genitum, eſt connexio, qualis inter lumen, & lucem Sanè, lux à lumine, ſiue radius à luce nunquam ſeparatur, nec radius ſine luce poteſt eſſe genitrice, neq; lux ſine radio; quia nunquam poteſt lux non generare lumen.

Logos quomodo interpretetur. Verbum quare dicitur.

Quare ſi æternam generationem ſpectes, filius appellatur: ſi verò authoritatem principiumque creandi, quod accepit à patre, verbum vocatur, quaſi locutor, & interpres Dei, aut ratio & forma, origo rerum creatarum. hoc & poteſtas Dei, & authoritas, & miſſio, & ſapientia.

Logos.

Logos Græcè, quod interpretari poteſt, rei cuiuſq; ratio, & forma, & eſſentia. Filius autem Dei omnium rerum ratio, & principium, forma formarum omnium eſſentiarum. Congruè autem verbum dicitur: eſt enim quaſi locutio eius, & ſermo, & miſſio, interpres, & legatus. ſiquidem Hebræi pro denominatis abuti conſueuerunt denominationibus, vt ſaluatorem appellant ſalutem, hac ratione eum qui loquitur pro Deo, verbum Dei appellant, id eſt, locutorem, & interpretem.

Philo copioſè de verbo Dei loquitur.

Philo in libro de Allegoria legum: Librum, inquit, vocat Moſes allegoricè verbum Dei, in quo impreſſæ vniuerſarum rerum exiſtentiæ, tanquã forma capaciſſima omnium rerum creandarum, omniũ rationes, atq; eſſentiæ continentur.

Logos omnium formarũ locus.

Sanè verbum diuinũ locus eſt, quẽ repleuit totum per omnia incorporeis poteſtatibus ipſe Deus, id eſt idea. Et in libro de duobus primis, Solem vocat diuinum, qui per cœlum circumambulat. Duo ſunt, inquit, templa dei, vnum quidem mundus iſte, in quo & Pontifex primogenitus eius, diuinũ verbum: alterum verò rationalis anima, cuius ſacerdos, eſt verus homo. Tria ſunt hîc diuina nomina, verbum diuinum, ſummus ſacerdos, primogenitus. In libro de flammeo gladio: Aſpice mundum hunc, inquit, inuenies eius cauſam Deum, à quo factus eſt, materiam, quatuor elementa, è quibus conſtitit, organum autem verbum Dei, per quod conſtructus eſt: conſtructionis autem cauſam, bonitatem opificis.

Vmbra eſt verbum Dei.

Et in 2. Allegoriarũ libro: Vmbra Dei, eſt verbum eius, quo tanquam organo vſus, quando creabat mundum. hæc autem vmbra, & quaſi aſſimilatio, aliorum eſt exemplar; ſicut Deus exemplar imaginis, vocat imaginem reſpectu naturæ, organum verò reſpectu creationis

Exponitur illud Trisme. ex vmbra effluxit.

Ex hoc autem loco licet Mercurij verba ita intelligere. Ego, inquit, ſum Deus tuus, antiquior quàm humida natura, quæ ex vmbra, id eſt, verbo Dei, effluxit, hoc eſt, creata eſt atq; formata. Verbum dei quoq; acutè videre omnia dixit, vbi illius prouidentiam oſtendit, quem dicit totum inambulare mundum.

Filius eſt imago patris.

Duas etiam rationes ponit; vnam quidem exemplarem ſupra nos, alteram verò imitationem, quæ noſtra eſt. quæ autem ſupra nos, Dei imago à Moyſe vocatur: quæ autem noſtra eſt, imaginis ſimulacrũ. Fecit enim, inquit, hominem, non imaginem, ſed ſecundum imaginem: quò ſit, vt ſinguli cuiusque noſtrum mens, tertia ſit expreſſio ab eo qui fecit.

Prototypon.

Iure ergo Græci, Dei filium, prototypon, id eſt, primum exemplum vocant. Verbum hoc, omnia, quæ natura continentur, diuiſit, ac diſtribuit.

Quot nominib⁹ vocetur verbum Dei apud Philonẽ

Et in lib. quòd mulieres non decet indecorè agere: Anima hominis, inquit, ſigillum eſt ad archetypum altiſſimum verbum formata. Verbum igitur apud Philonem eſt primogenitus, eſt filius, eſt organum Dei, idea idearum, mundus archetypus, hominis exemplar, imago Dei, diſtributor, moderator, Sol, pontifex in templo Dei, mens ſupra nos. In primo namq; de agricultura: Hæc vniuerſa paſtor ille, & rex Deus iure gubernat, inquit, legemq; ſtatuit: rectum eius verbum, & primogenitum filium, qui curam totius gregis, quaſi maximi regis lux, diligenter ſuſcepit.

Mundus verbo Dei conſeruatur.

Et in 2. Qui dubitandi ruborem effugere velit, audacter dicat nulla re materiali machinam mundi conſeruari: ſed verbo æterni Dei ſempiterno, quod à mediis, ad extrema, & ab extremis

ad me-

generat.

Mundus verbo Dei conſeruatur.

ad media protenſum, inuictum naturæ ſuſtinet curſum, fouens ipſum, atq; conſeruans, quaſi vinculum quoddam pater qui genuit, ipſum conſtituit. Et in 1. quæſtionum libro: Nullum mortale ad ſupremum patrem tanquam imago conferri poteſt, ſed confertur ad ſecundum Deum, qui primi eſt verbum. neceſſe enim erat rationalem vim à Deo verbo, animæ hominis imprimi, Deus enim qui ſupra verbum eſt; origine, non natura, ita ſupremus eſt; vt nulla rationalis natura ſimilitudinem eius poſſet recipere. Et in libro, quem ſcripſit, quòd peiora ſoleant melioribus inſultare: Si nondum aliquis filius Dei appellari dignus ſit, ſtudeat nihilominus primogenitum eius verbum, angelorum omnium principem ſequi. Satis ergo clarè Philo filij Dei generationem oſtendit.

CAP. V.

Numenius de verbo Dei, hæc loquitur.

Plato eſt Moyſes Attica lingua loquens.

NVmenius inter Pythagoræos philoſophus inſignis, cuius libros (teſte Porphyrio) libenter legebat Plotinus, quiq; apud Platonem, philoſophiã Moyſi credidit eſſe, dicens non aliud eſſe Platonem, niſi Moyſen Attica lingua loquentem. Is igitur, ſiue quæ legiſſet in Platone, aut Philone, vel Moyſe, multa dicit de patre, & filio. Deus primus, inquit, in ſeipſo quidem exiſtens eſt ſimplex, propterea quòd ſecum ſemper eſt, nunquam diuiſus: ſecundus, & tertius eſt vnus nec oportet Deum primum creare, ſed creantis Dei patrẽ eſſe: hunc omnia gubernare dicimus, à quo interiora mens mittitur ad omnia, quæ ad communicationem illius ordinata ſunt. Cùm igitur ad nos conuerſus Deus, nos reſpiciat; tùm ipſius radiis fit, vt viuamus, corpora quoq; alantur, & viuant.

Amelius.

Amelius Platonicus nobiliſſimus: Hoc certè, inquit, erat verbum, per quod certè ſemper exiſtens, ea quæ ſunt, facta fuerunt.

Heraclitus. Ioannes Euangeliſta. Verbum Dei, Deum eſſe.

Sicut Heraclitus cenſet: quod etiam ipſe barbarus putat, id eſt, Ioannes Euangeliſta, quem barbarum vocat: in ordine principij, atq; dignitate conſtitutum apud Deum eſſe, & Deum eſſe, in quo quod factum ſit, fuerit viuens, & vita, & ens: tum in corpora lapſum, carnemq; indutum, hominem apparuiſſe, oſtendens etiam tunc naturæ ſuæ magnitudinem; quare rurſus reſolutum in Deum rediiſſe, & Deum talem eſſe, qualis fuit antequam in corpus, & carnem, & hominem deſcendiſſet.

Iamblicus.

Iamblicus autem de myſteriis Ægyptiorum cap. 39. Primus Deus, & vnus, inquit, vnius primi Dei eſt pater, quem gignit in ſolitaria ſui permanens vnitate. eſt autẽ exemplar filij, qui nominatur ſuimet filius, ſui pater, atq; vni pater, Deus verè bonus. Ille enim fons eſt idearum, à quo verè vno, Deus per ſe ſufficiens ſeipſum explicauit in lucem.

Orpheus.

Vnde Orpheus in hymno, nox quæ lucem emittit. noctem appellat patrem ob immenſitatem ſui ſplendoris, ob quam intellectui noſtro tenebreſcit. hæc autem emittit lucem, quoniam filium generat, qui etiam dicitur cœlum, quod eſt lucidum corpus.

Ennius. Euripides.

Propterea Ennius ait: Aſpice hoc ſublime candens, quem vocant omnes Iouem. Et Euripides: Vides excelſum, qui illum infinitum ætherem, & terram vndequaq; complectitur humentibus vlnis. hunc crede Iouem, hunc arbitrare Deum. Patrem vlnis terram complecti dixit, id eſt, verbo, quod brachium domini vocat Iſaias 53. Complexus eſt terram corporis humani, quando illum in carnem miſit. complexus eſt ætherem, hoc eſt, produxit ſpiritum ſanctum. Spiritus intus alens (ait Maro) vlna humens reſpectu terræ, cui tanquam aquæ vnitum eſt verbum diuinum.

Nomina verbi Dei.

Itaq; Dei verbum, mundi opifex, idea boni, mundus archetypus, moderator, & diſtributor, imago primi entis, rationalis creaturæ exemplar, paſtor, & ſacerdos, vlna humens, lux, Sol, cœlumq; candens, mentis germen diuinæ, verbum lucidum, filius primogenitus, primi Dei ſemper viuentis, vmbra, & vita, ſplendor, & virtus, candor lucis, æther, & character ſubſtantiæ ipſius, ſic mirificis, magniſq; celebratum eſt nominibus, etiam à philoſophis; vt liquido pateat, quicquid veri ab illis dictum ſit, à veritatis fonte emanaſſe:

emanaſſe: vtq; ne dum ipſius verbi magnificentia, à ſacris quidem literis, atq; doctoribus commendetur, approbeturq́, verumetiã ab his, qui fidei illius inimici eſſe cenſentur.

QVAESTIONIS SECVNDAE CAP. I.

Sanctarum ſcripturarum oracula de Ieſu Nazareno, quòd ſit verus filius Dei.

POſt philoſophorum, atq; poëtarum documenta, cum diuinis ſcripturis, & ſacris doctoribus, ſic poterimus arguere. Ille, per quem Deus creauit omnia, eſt eiuſdem ſubſtantiæ, potentiæ, & ſapientiæ cum Deo: ſed talis eſt Dominus IESVS: ergo. Maior ſatis patet, non enim creauit Deus mundum per filium, tanquam per inſtrumentum, quandoquidem illa particula, per, non ſit nota inſtrumenti, ſed vnius potiùs operationis naturæ. Sic enim docet Hilarius, 8. de trinit. & Baſilius libro de ſpiritu ſancto: Per, inquiunt, in diuinis cauſam inſtrumentalem non ſignificat, ſed vnitatem potentiæ, perſonarum verò diſtinctionem. Filius cum patre creauit mundum; ſed à patre accepit naſcendo hanc poteſtatem creandi. Alioqui ſi velis contendere, notam eſſe inſtrumentalem, in eandem abſurditatis foueam te oportet incidere, vt dicas patrem in diuinis, inſtrumenti rationem ſubire: ſic enim loquitur Apoſtolus, 1. Cor. 1. Fidelis Deus, per quem vocati eſtis in conſortium filij eius. Et 2. Cor. 1. Paulus Apoſtolus Ieſu Chriſti per voluntatem Dei. Ad Gal. 4. Itaq; non eſt ſeruus, ſed filius; quòd ſi filius, & hæres per Deum. Ad Gal. 1. Paulus Apoſtolus Ieſu Chriſti, per Ieſum Chriſtum, & Deum patrem. Ex quibus ſcripturæ locis ſatis apertè colligitur, illã notulam in diuinis (per) ſcilicet, inſtrumentalem cauſam non oſtendere, ſed æqualitatem potentiæ. Minor probatur plurimis ſanctarum ſcripturarum authoritatibus. Coloſ. 1. loquens de filio Dei: Ipſe, inquit, eſt imago Dei inuiſibilis, primogenitus omnis creaturæ, per quem condita ſunt vniuerſa, quæ in cœlis ſunt, & quæ in terris, ſiue throni, ſiue dominationes. &c. & omnia per eum, & in eo ſunt condita. Ad Hebræos 1. Nouiſſimè locutus eſt nobis in filio, per quem fecit & ſecula. Et in eodem cap. inſerit authoritatem Pſal 101. de Chriſti diuinitate loquentis: In initio, inquit, tu domine terram fundaſti, & opera manuum tuarum ſunt cœli: ipſi peribunt, tu autem permanebis. Ex quo abſq; omni dubio palàm eſſe puto, dominum Ieſum eſſe verum Deum, eſſe & verum filium Dei, eiuſdem ſubſtantiæ, eiuſdemq́ potentiæ cum patre: diuinum ſiquidem Apoſtolum de filio Dei ibidem fuiſſe locutum, nulli dubium eſſe poteſt. Confirmatur authoritate Ioannis 8. Pater meus vſquemodò operatur, & ego operor. Senſus eſt, ne putetis patrem meum poſt mundi creationem, ab optimi parentis, & peritiſſimi opificis operibus ceſſaſſe; quandoquidem perpetua ratione mundum gubernet, foueatque nouas formas creando, conſeruando, ad ſui præſentiam, & iudicium vocando. Et ego operor: vtiq; eadem opera: nam quæcunq; pater facit, hæc & filius ſimiliter. vnius ergo eſt filius cum patre maieſtatis, æqualis honoris, atq; dignitatis. Quod reuera confirmat Apoſtolus ad Coloſ. 1. Chriſtus eſt ante omnia, & omnia per eum conſtant. Quid eſt ante omnia viſibilia, & inuiſibilia; niſi Deus, qui eſt intra omnia, extra omnia, ſuper omnia, & ante omnia? Sed dominus Ieſus, vt dicit Apoſtolus, eſt ante omnia: igitur eſt Deus. Item illud, à quo omnia ſuſtentantur, eſt Deus: ſed omnia à Chriſto ſuſtentantur: ergo quod prius. Portans (inquit Apoſtolus ad Hebræos 1.) omnia verbo virtutis ſuæ: hoc eſt, ſolo ſuo nutu omnia ſuſtentat. Idem confirmari poteſt authoritate Ioan. 8. Ego principium, qui & loquor vobis: id eſt, Deus & homo: non eſſet principium omnium, niſi eſſet Deus, alioqui eſſet principium ſui: neq; locutus fuiſſet Iudæis, quomodo dominus loquebatur, niſi verus homo extitiſſet. In Apocalypſi cap. 1. & 22. Ego ſum Alpha, &

Per quid ſignificet.

Creare per filium quid ſignificet.

Colos. 1.

Heb. 1.

Pater per filium creauit omnia.

Pater meus operatur & ego operor.

Deus ante omnia.

Principium et finis omnium

Ego ſum Alpha & Ome.

De filij dei generat.

Omega, principium, & finis, non huius, vel alterius rei. ſed omniū prorſus rerum : igitur ſum verus Deus : principij enim ratio, & finis omniū rerum ſoli Deo competit, à quo ſunt omnia, ad quem omnia redeunt, per quem omnia viuunt. Cùm igitur dominus ſit principium omnium rerum, medium, & finis : igitur eſt verus Deus.

Ex diuinæ eſſentiæ vnitate.

Idem aſtruitur ex diuinæ naturæ vnitate, ad Philip: 2. Hoc ſentite in vobis, quod & in Chriſto Ieſu : qui, cùm in forma Dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt, ſe eſſe æqualem Deo; ſed ſemetipſum exinaniuit, Formam ſerui accipiens.

In forma Dei.

Forma Dei, eſt diuina eſſentia : hanc diuinam naturam, Chriſtus non rapuit, ſed naſcendo accepit : quæ cùm ſit vna, & indiuiſibilis : eſt igitur filius æqualis Deo, & per conſequens Deus verus. forma enim Dei nullo pacto poteſt dici

Forma ſerui.

forma ſerui. Quòd ſi filius, ait Baſilius 4. lib: contra Eunomium, creatura Dei eſt, omnis verò creatura, ſerua eſt creatoris: Chriſtus igitur Dei ſeruus eſt, & non filius. factura factori in eadem virtute non communicat : nihil ergo commune patri cum filio, quod eſt falſum. Ioann. ſiquidem in ſua canonica dicit : Vt cognoſcamus ſolum verum Deum,

Hic eſt verus Deus & vita æterna.

& ſimus in vero filio eius Ieſu Chriſto : hic eſt verus Deus, & vita æterna. Ad Phil: 4. Expectamus beatam ſpem, & apparitionem magni Dei, & ſaluatoris noſtri Ieſu Chriſti. Nō quòd filius ſit maior patre, quia vocatur magnus Deus, nec quòd ſit pater ſolus Deus, quia dicit Euangelium, Vt cognoſcant te ſolum Deum : iſtæ enim dictiones excluſiuæ, non

Filius natura Deus.

excludunt perſonas diuinas, ſed quidquid extra illas inueniri poteſt. Porrò ſi filius natura Deus eſt, Deus verò natura etiam pater : non aliter filius Deus eſt, aliter pater, ſed ſimiliter. Quod eſt in forma Dei, in ſubſtantia Dei eſt. non enim aliud forma, aliud ſubſtantia dei, ne compoſitus ſit. Qui ergo in forma æqualis, & in ſubſtantia æqualis eſt. Si genitus minor eſt eo, qui genuit ; non eſt culpa geniti, ſed genitoris imbecillitas. Sed quomodo pater eſt Deus, ſi non potuit per omnia generare ſibi ſimilem? Vides, quòd qui di-

Qui cognoſcit filium, cognoſcit patrem.

cit filium eſſe minorem patre, ipſa ratione cogitur aſſerere patrem non eſſe Deum. Item, ſi me cognouiſſetis, inquit dominus in Euangelio Ioan & patrem meum vtique cognouiſſetis : igitur filius eſt conſubſtantialis patri. Item, ſi cognitio patris & filij vita æterna eſt : neceſſe eſt eiusdem patrem, & filium eſſe ſubſtantiæ. quæ enim diuerſæ ſubſtantiæ ſunt, vna cognitione non comprehenduntur, nec ſimiliter viuificare poſſunt. Idem palam

Chriſtus imago Dei inuiſibilis.

fieri poteſt ex parte imaginis: dominus enim Ieſus ab Apoſtolo vocatur imago dei inuiſibilis Col: 1. & Heb. 1. ſplendor gloriæ, & figura, ſiue character ſubſtantiæ ipſius. Tunc ſic arguo, ſi patris imago verè filius eſt ; omnis autem imago, vel formæ, vel figuræ, vel ſubſtantiæ, vel ſpeciei & coloris imago eſt ; Deus autem nihil horum præter quàm ſub-

Filius ſplendor patris.

ſtantia eſt : filius ergo cùm ſubſtantiæ ſit imago, conſubſtantialis patri eſt. Si omnis lucis ſplendor, generatur quidē ex luce, non verò aliquando, ſed ſine tempore, & coæternaliter illi; non eſt enim lux ſine ſplendore: filius etiam cùm ſplendor ſit, non aliquando erit, ſed

Filius lumen.

coæternaliter : In lumine tuo, inquit David, videbimus lumen. Si Chriſtus eſt lumen de lumine genitus à patre, & genitura eſt ſubſtantia: igitur Chriſtus & ſubſtantia dei, ſiue

Filius ab æterno genitus.

vnius ſubſtantiæ cum generante. Item, ſi pater in diuinis non generat, in cauſa eſt, quia non poteſt, vel quia non vult. Si non poteſt, minor vtiq; reputabitur quàm generans, & perfecta natura; cùm ad hoc etiam imbecillitas ipſi inſit. Quòd ſi poteſt & noluit, quod natura habet, voluntate retinuit. Quare, & ſi nondum genuit, tamen cùm aliquando voluerit, generabit : quod eſt abſurdum; cùm Deus ſit ſemper vnicus, & perpetuus actus,

Ego & pater vnum ſumus

præſertim ad intra, quæ ſunt æterna, & perpetua. Item in Euangelio Ioannis ſcriptum eſt. Ego & pater vnum ſumus. Si operatione vnum, neceſſe eſt & ſubſtantiam dicere vnam : quorum enim vna ſubſtantia non eſt, eorum non eſt vna operatio. Quòd ſi voluntate vnum, non ſolùm quæcunq; pater velit ; ea neceſſe eſt, & filium velle : ſed quæcunq; etiam filius velit ; ea neceſſe eſt, & patrem velle. Iubebit igitur & filius patri de quibus vult, quoniā & ipſi iubetur. Relinquitur ergo vt ſint vnum ſubſtantia: igitur conſubſtātialis patri. Itaq; operationis imago eſt vnigenitus : operatio verò dignitatis, & dignitas

ſubſtantiæ.

ſubſtantiæ, vnigenitus imago erit ſubſtantiæ imago non inanimata, nec non in figuræ ſi- Filius imago viuens.
militudine, nec artis & cogitationũ opus; ſed imago viuens, imò ipſa vita, in ipſa ſubſtã-
tia identitatem retinens. Ideo dicitur, in forma dei: quia ſicut formam ſerui ſuſcepiſſe,
hominis ſubſtantiam, dominum ſuſcepiſſe ſignificat; ſic cùm in forma dei eſſe dicat A- Forma Dei.
poſtolus, diuinæ ſubſtantiæ ipſi profectò atteſtatur proprietatem. Qui me videt, inquit,
videt & patrem meum. Item, Chriſtus eſt virtus & ſapientia patris, ad Cor. 1. 2. tota Chriſtus virtus & ſapientia patris.
ergo virtus paterna ipſi videlicet ineſt. Quare quæcunq; videt patrem facientem, ipſe ſi-
militer facit: cùm autem pater nunquam extiterit ſine virtute, & ſapientia; & ſapientia
& virtus in Deo non ſint accidentia, quia in Deũ non cadit accidens: Igitur filius eſt æ-
ternus, & conſubſtantialis patri. Enimuero Ioannes euangeliſta, in principio ſui Euãgelij,
Chriſti diuinitatẽ clariſſimè proteſtatur: In principio erat verbum, & Deus erat verbũ: In principio erat verbum.
ſed Chriſtus erat verbum, quia verbũ caro factum eſt .i. homo: Igitur Chriſtus, eſt Deus:
Hic eſt de quo dixi, qui poſt me venturus eſt, ante me factus eſt, quia prior me erat: O-
mnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo nihil. Eſt ergo ante mundi creationem. Sunt & Scripturæ de diuinitate Chriſti.
alia in diuinis ſcripturis aperta teſtimonia, quæ Chriſti diuinam humanamq; aſtruunt, &
oſtendunt naturam: Tecum priucipium: vocans ipſum principium à generationibus.
Vnigenitus filius, qui erat in ſinu patris enarrauit nobis, Ioann: 1. via, veritas, vita, lux.
Ego ſum via, veritas, & vita, ego ſum lux mundi, dei virtus, dei ſapientia, dei ſplendor,
character, imago, ſigillum, qui erat, qui eſt, & qui venturus eſt, omnipotens. Quæ o-
mnia de filio dici ſatis conſtat: quorum nullum filio poſteriùs eſt, aut aduentitium dici
poteſt. Neq; enim perfecti ratio acceſſione conſtat: neq; aliquando erat pater, quando fi-
lius non erat: nec aliquando filius ſine patre. Cæterùm, vt hæc res clariùs intelligatur, Scripturę mixtim de humanitate, & diuinitate Chriſti.
ſcripturas, quæ mixtim de vtraq; in Chriſto natura loquuntur, inſerere non erit inutile.
Naſcitur quidem, ſed iam olim natus erat: naſcitur ex muliere, ſed virgine: illud hu-
manum, hoc verò diuinum: hic ſine patre, ſed illic ſine matre: faſciis quidem eſt inuolu-
tus; ſed reſurrexit ex ſepulturæ inuolucris: in præſepe reclinatus eſt, ſed ab angelis glo-
rificatus: à ſtella præſignatus, à magis adoratus: fugatus eſt in Ægyptum, ſed Ægy-
ptiorum ſtudia fugat: tinctus quidem lauacro, vt homo, ſed à peccatis abſoluit, vt Deus:
tentatus eſt vt homo, ſed vincit vt Deus: Confidite, inquit, in me, quia ego vici mundum.
eſuriuit, ſitiuit, ſed clamauit: Qui ſitit veniat ad me, & bibat: laſſatus eſt, & fatigatus
ex itinere, ſed dicit: Venite ad me omnes qui laboratis, & fatigati eſtis, & inuenietis re-
quiem animabus veſtris: perſoluit tributũ, ſed ex piſce producit: interrogat, vbi eſſet La-
zarus, vt homo, ſed Lazarum ſuſcitat, vt Deus: venditus eſt triginta argenteis, ſed ma-
gno pretio mundum redemit: langueſcit & vulneratur, ſed idem omnem morbum, om-
nemq; laborem curat: in lignum affigitur, ſed hominem ligno vitæ reſtituit: emiſit ani-
mam in cruce, ſed reſumendæ habuit poteſtatem: velamen rumpitur, ſaxa finduntur, ſed
mortui antea reſurgunt: moritur, ſed moriendo mortem vicit: ſepelitur, ſed reſurgit: ad
inferos deſcendit, ſed reducit inde animas, ſed in cœlum redit, ſed venturus eſt ad iudi-
candum viuos & mortuos. Quis non videt ex huiusmodi ſacris ſcripturis conſtare ſatis;
Chriſtum verum deum, verumq; hominem eſſe? Ego Deus primus (inquit dominus per Iſa. 43.
Iſaiam prophetam) & ego poſthæc, & ante me non fuit alius Deus, & poſt me non erit.
Itaq; ſi poſteriorem patre dicis filium; quomodo dicit pater, quòd poſt me non erit alius
Deus? ſin exponis hoc de filio, quomodo dicit, ante me non fuit alius Deus? Quapropter
ex his collige filium coæternum eſſe patri. Hebr. 1. Et cùm introducit primogenitum in or-
bem terrarum, dicit: Et adorent illũ omnes angeli dei. Dauid quoq; clamat, Dixit domi- Dauid.
nus domino meo, non dixit, dominus domini mei. Iſa. 7. Ecce virgo concipiet, & pariet fi-
lium, & vocabitur nomen eius Emmanuel, quod eſt interpretatum, nobiſcum Deus, vtiq;
ipſe filius dei. Et cap. 9. Puer natus eſt nobis, filius datus eſt nobis; et vocabitur deus for-
tis. Baruc, hic eſt deus noſter, loquens de filio dei, qui conuerſatus eſt nobiſcum in natura Baruc 3.

humana, & non æſtimabitur alius ad illum. hic inuenit omnem viam ſcientiæ, & dedit eam
Iacob puero ſuo, & Iſraël dilecto ſuo: poſtea ſuper terram viſus eſt, & cum hominibus
Michæas. 5. *conuerſatus eſt. Ex Bethlehem Ephrata egredietur dux, dicit Michæas, & egreſſiones*
eius ab initio dierum: Vidi, inquit Iſaias, Deum ſuper thronum excelſum & eleuatum,
& Seraphim in circuitu eius, & dixi: ô miſerum me, quoniam immunda labia ego ha-
bens, habito in medio populi immunda labia habentis: et Regem dominum Sabaoth vi-
Iſaias. 6. *di oculis meis. Actorum vltimo D. Paulus, benedixit ſpiritus ſanctus per Iſaiam prophe-*
tam, inquit, Vade ad populum hunc, & dices: auribus audietis, & non intelligetis. Vidit
Titum. 2. *ergo Iſaias diuinitatem Chriſti, quem Paulus ad Titum vocat magnum Deum, exſpe-*
ctantes beatam ſpem, & aduentum magni Dei. Hæc planè ſufficere poſſunt ſcripturarũ
teſtimonia, quæ Chriſti diuinitatem aſtruunt, nam omnia velle tractare, impoſſibile eſt,
mihiq́; dicenti deficeret tempus.

CAP. II.

Argumenta.

1. *SI filius eſt æqualis patri, ſcit omnia, quæ pater ſcit: ſed non ſcit, ergo. Maior*
eſt nota, quia vna eademq́; eſt ſcientia in diuinis: Minor probatur autho-
ritate euangelij Marci 13. Nullus ſcit diem illam, & horam vltimi iudicij,
Solutio. *neq; angeli, neq; filius, niſi pater. Soluitur à Chriſoſtomo in ſermone de tri-*
nitate ad hunc modum: Duæ, inquit, ſunt notitiæ: quarum vna ex opere ſu-
Duæ notitiæ. *mitur, altera verò ex cognitione. Pater qui non iudicat quenquam, ſcit diem illam vtroq;*
modo: filius vno tantum modo, ſcilicet cognitione: ſed in die iudicij, tunc etiam ſciet opere,
De die illa nemo ſcit. *quia iudicabit orbem terræ in æquitate. Ideo dixit ignorare illum diem, notitia vtiq; ope-*
ratiua. Nam ſi cognitionem omnium, inquit Baſilius libro 4. contra Eunomium, quam pa-
ter habet, filius non habet, mentitus eſt cùm dixit: Omnia quæ pater habet mea ſunt: Et,
ſicut pater nouit me, ego noui patrem: Nemo nouit patrem niſi filius. Si quod maius eſt
cognoſcit; quod minus eſt, non cognoſcet? Sed quia nõ conferebat hominibus iudicij tem-
pus audire, idcirco reticuit. Idem ſentire videtur S. Aug. Dicit ſe ignorare illum diem,
inquit, quia ipſi nõ erant idonei ad audiendum illius diei arcanum. Item, omne creatum nõ
eſt æquale deo, quia Deus eſt creator & non creatura: ſed filius eſt creatus: ergo non eſt
Soluitur. *Deo patri per omnia ſimilis, & per cõſequens verus Deus dici nõ poteſt. Soluitur. Minor*
Dominus poſſedit me. *probatur authoritate Prouerbiorum 8. Dominus in initio viarum ſuarum creauit me, vbi*
loquitur de ſapientia genita, qui eſt filius Dei. Soluit Gregorius Nazianzenus lib. 4 Si
Nazianzenus *ſapientia illa genita intelligatur, reſpectu generationis humanæ, creata dicitur, ſaltem*
reſpectu animæ & corporis, non autem perſonæ verbi: ſi verò ad generationem diuinam
referatur, genita dicitur, & non creata. Dominus, inquit, ab initio viarum ſuarum crea-
uit me, ante omnes colles gignit me. Quomodo igitur quod gignitur, creatur? vel quomo-
do quod creatur, gignitur? Et quomodo poſſibile eſt increato, natum eſſe filium creatum?
3. *Itaq́;, Creauit me, prædicit futurũ, quaſi iam eſſet factum. Item, filius eſt ſubiectus patri:*
Soluit. *igitur non eſt æqualis patri. Antecedens patet authoritate Apoſtoli 1. Cori. 15. Cùm ſub-*
iecerit ei omnia, tunc & ipſe filius erit ſubiectus patri, vt ſit Deus omnia in omnibus. Re-
Baſilius. *ſpondet Baſilius, ſi ſecundum diuinitatem, inquit, filius patri ſubijcitur, ex principio pro*
fectò ſubiectus eſſet, ex quo & Deus erat. ſin verò nõ ſubiectus erat, ſed poſtea; ſubijcie
tur ſecundum humanitatem pro nobis, & non pro ſe, ſecundum deitatem. Quare, quemad-
Nazianzenus *modum, inquit Nazianzenus lib. 4. Dominus execratio dici voluit propter me, quia me-*
am ſoluit execrationem; & peccatum, quia mundi tulit peccatum: ſic & hoc loco meam
inobedientiam ſuam facit, vt qui caput ſit totius corporis, Itaq́; cùm omnia Deo ſubiecta
fuerint

De filij Dei diuinitate.

fuerint cognitione pariter, & transformatione; tunc ipſe filius dicitur ſubijci patri, quia
legationem ſuam conſumauit, nempè vt cognitione, & transformatione electi, Deo pleniſ-
ſimè ſubderentur: Chriſtum enim ſubijci nihil aliud eſt, quàm paternam expleſſe volun- Tunc ipſe filius ſubiectus
tatem Tunc erit Deus omnia in omnibus, quum planè fuerimus Deiformes, & perſimi- patri.
les in nullo repugnantes. Item, qui de nouo aliquam recipit dignitatem, quam prius non
habebat; imperfectioni ſubiacet: quod enim ex ſe omnem perfectionem habet; acceſſio- 4.
nem alterius non recipit, cuiuſmodi eſt Deus benedictus: ſed Chriſtus accepit nomen
nouum, nouamq́; poteſtatem, vt Apoſtolus dicit ad Philippenſes: Dedit illi nomen, quod
eſt ſuper omne nomen: & Math: cap. vlt: Data eſt mihi omnis poteſtas in cœlo, & in terra:
Ergo Chriſtus non eſt patri coæqualis. Soluitur, de humanitate, & non de deitate Chriſti Soluitur.
illa intelligenda ſunt: vna ſiquidem eſt patris, & filij poteſtas. A principio autem ſuæ
ſanctiſſimæ incarnationis & nomen habuit ſuper omne nomen, & poteſtatem, ratione di- Dedit illi nomen.
uinæ perſonæ, quæ eſt etiam perſona humanæ naturæ in Chriſto: per mortem verò huius
nominis, poteſtatisq́; declarationem meruit. Item, ipſemet Chriſtus in Euangelio Ioannis 5.
apertè fatetur ſe non eſſe patri æqualem: Pater maior me eſt, inquit, igitur inferior, &
non æqualis, & per conſequens non eſt Deus. Reſpondet Baſilius: Pater non eſt maior fi- Soluitur.
lio magnitudine, incorporeus eſt enim: neq; tempore, nam filius temporum eſt creator: Pater maior me eſt.
nec virtute, quæcunq; enim facit pater, hæc & filius ſimiliter: neque vt cauſa, quia filius Soluitur.
factus non eſt, ſed æternaliter genitus. Præterea quod maius eſt, non eſt omninò diuer-
ſæ ſubſtantiæ: homo enim maior homine dicitur, & equus equo proinde quæ comparatio-
nē ſuſcipiunt, diuerſas ſubſtantias habere minimè dignoſcuntur: homo enim propriè irra-
tionali non dicitur maior, neq; irrationale inanimato; ſed homo homine, irrationale irra-
tionali. Pater ergo etſi maior filio dicitur, ei tamen filius conſubſtantialis eſt. Maior er-
go dicitur, vel authoritate originis, vel reſpectu humanæ naturæ. Item, filius dicit: Pa- 6.
ter, ſi poſſibile eſt, tranſeat à me calix iſte: accuſat ſe imbecillitatis, dubitat, nec certior Tranſeat calix iſte à me.
eſt, an pater poſſit ipſum ab imminenti periculo ſaluare: quæ profectò deo tribui nō poſ-
ſunt. Ergo. Soluit. hæc dicta ſunt à ſaluatore nō de ſeipſo, ſed de his qui in eo peccaturi erāt. Soluitur.
Non oportet igitur ea quæ ſecundū diſpenſationē dicta ſunt, quaſi ſimpliciter dicta acci-
pere. Similis modus loquendi habetur in Pſal 21. Deus deus meus, vt quid dereliquiſti me: Deus Deus meus, vt quid dereliquiſti me
ipſe enim non erat derelictus neq; à patre, neq; à ſua deitate; ſed nos eramus prius deſer-
ti, & deiecti, & per eius paſſionem ſaluati ſumus. Ad eum modum & inſipientiam, &
errorem noſtrum ſibi vendicat. Contrà ipſe dicit: Ego viuo propter patrem: minor eſt er- Viuo propter patrem.
go, & non æqualis patri; qui enim viuit propter alium, ipſe ſibi vita eſſe non poteſt. Sol- Soluitur.
uitur: non ita locutus eſt, perinde ac ſibi vita dependeat inde, vt nobis; ſed quòd inde
exiſtat abſq; tempore, abſq; cauſa, vel de humanitate eius hæc dixit: Contrà filius facit ſi-
cut videt patrem facientem, prius ergo pater facit, deinde filius: igitur non æqualiter, Filius facit quæ videt patrem facientē
& ex æquo operantur, & per conſequens non eſt vna, eademq́; in vtriſq; natura. Solui-
tur: filius non facit, quæ videt patrem facientem, ſicut diſcipulus imitatur in ſcribendo Soluitur.
notulas ſibi præſcriptas: ſed potiùs quòd eorundem operum formulas pater quidem per-
ſcribit, filius verò exequitur; idq́; non vt ſeruus, ſed vt herus; non vt imperitus, ſed vt pe-
ritus. Itaq; operum ſimilitudo, vtriſq; par eſt facultas, atq; maieſtas. Item, ſi filius eſt 7.
æqualis patri: igitur vnius cum patre voluntatis. ſed non eſt, ſic enim ipſe dicit: deſcendi Soluitur.
de cœlo, non vt facerem voluntatem meam, ſed voluntatem eius, qui miſit me. Si ergo vo- Non mea voluntas ſed tua fiat.
luntate diſtinguuntur, quomodo ſunt æquales? Soluitur: non eſt probabile voluntatem
Chriſti rationalem patris voluntati ſe opponere: ſed illa vox eius eſt, qui eius natu-
ram aſſumpſit, hoc ſatis indicat, quòd deſcendiſſe dicitur. ſignificari ergo illa voce voluit
præter patris voluntatem filio nullam propriam eſſe. Senſus igitur eſt ſecundum Nazi-
anzenum, non vt faciam voluntatem meam; neq; enim eſt mea voluntas à tua diuerſa; Vna voluntas patris & filij.
ſed eadem mihi tecum communis. Quorum vt vna eſt deitas, ita & voluntas. Eius generis
plurimæ inueniuntur ſcripturæ, quæ non aliquid aſſirmant, ſed negant potiùs: de quarum

numero eſt illa,neq; peccatum meum,neq; iniquitas mea: hic enim ſermo,non quòd ſit,ſed
quòd non ſit,oſtendit. Item illud: non propter iuſtitias quas fecimus nos; ſentiunt enim
8. nullas eſſe iuſtitias ſuas. Item, Nemo bonus, niſi vnus Deus: ergo ſolus Pater eſt Deus,
Nemo bonus niſi ſolus Deus.
vnus ſolus Deus,& per conſequens filius non eſt Deus. Soluitur: Repercuſſit dominus legiſperitum illum,qui captioſè tentans,homini bonitatem aſſerebat: Summè enim,& vnicè bonum,inquit,ſolius Dei eſt:quamuis nomen hoc aliquoties & homini tribuatur,vt,Bonus homo de bono theſauro profert bona. Et illud Pſalmi:Benefac domine bonis,& rectis corde. Quæcunq; ergo bona dicuntur in creaturis, ſunt tanquam riui primi boni, ex fonte puro in alterum vas promanantes.Hæc Nazianzenus. Baſilius verò ad hunc modum: Si ſaluator bonus non eſt,neceſſariò malus eſt: cùm enim ſimplex ſit, nihil eorum, quæ ſunt in medio ſuſcipit:& quomodo non abſurdum,bonorum authorem,malum eſſe? Sicut ergo ad ignorantem loquitur,quòd Deus bonus eſt, & non ſimpliciter magiſter bonus.

Soluitur.

Filius à ſeipſo nihil facit.

Contrà,filius dicit nihil à ſeipſo facere, neque,inquit,filius à ſeipſo aliquid facit. Tunc ſic arguo,ſi quod eſt ſui arbitrij,melius eſt,quàm quod eſt ſub alieno arbitrio: homo autem ſui arbitrij eſt,filius autẽ Dei ſub arbitrio patris:melior ergo homo filio Dei,quod eſt inconueniens. Soluitur, ſi nihil Saluator à ſeipſo facere poterat,ſed imperante patre, ait Baſilius; nullius eorum, quæ facta ſunt,cauſa eſt, quod eſt abſurdum: Voluit ergo his

Soluitur.

9. verbis vnitatem deitatis,& operationis,quam habet à patre, oſtendere. Item, filius dicit:
Ego ſum vitis vera.
Ego ſum vitis,vos autẽ palmites,pater meus agricola eſt.Vitis palmitibus cõnaturalis eſt, non agricolæ. filius ergo connaturalis nobis eſt, & pars nos ipſius: non autem connaturalis filius patri; ſed per omnia alienus. Soluitur, non deitatis ſuæ,ſed humanitatis dominus dixit nos palmites eſſe: Neſcitis, inquit Paulus, quòd corpora veſtra membra ſunt Chriſti? Si viri caput eſt Chriſtus,Chriſti autem caput Deus: Chriſtus ergo conſubſtantialis eſt patri.Non enim,vt viri caput eſt Chriſtus,ita Chriſti caput eſt Deus.Nam creaturæ natura,& creatrix deitas in vnum,ac idem non conueniunt: Ergo ille vt pater caput eſt Chriſti,hic verò, vt factor,noſtrum caput eſt, quantum ad donorum,& gratiarum erogationem ſpectat.

Soluitur.

Caput Chriſti Deus.

Contrà,ille qui petit quod non habet,imperfectus eſt, & per conſequens non eſt Deus. ſed filius talem ſe eſſe dicit, Pater,inquit, glorifica me: ergo petebat gloriam,quam non habebat.Soluitur: Non acceſſionem gloriæ, ſed manifeſtationem diſpenſationis fieri petebat.In quantum ergo homo, non deitatis defectu hoc dixit.

Pater glorifica me.

Soluitur.

10. Item, Chriſtus vocatur primogenitus omnis creaturæ: ſi ante creaturam filius non eſt genitura,ſed creatura,primo creatus vtiq; diceretur: & conſequenter Deus dici nõ poſſet,Deus enim creator eſt,& non creatura. Quòd ſi primogenitura dicitur omnis creaturæ: igitur creatura eſt genita,& non creator: ſicut dicitur primogenitus mortuorum; quia primus ex mortuis ſurrexit,non ampliùs moriturus. Soluitur,quòd quemadmodum Chriſtus dicitur primogenitus mortuorum, eò quod cauſa ſit reſurrectionis ex mortuis; ſic & primogenitus creaturæ; quoniam cauſa ſit,vt à nihilo ad eſſe creatura producta ſit. Quomodo primogenitus omnis creaturæ eſt factus,ſiue creatus, per quem facta ſunt omnia? Non enim Apoſtolus dixit,ipſe factus eſt ante omnia,ſed eſt ante omnia; oſtendens vtiq; eum ſemper eſſe,creaturam verò factam eſſe.

Primogenitus omnis creaturæ.

Soluitur.

Contrà,ſi eſt primogenitus, ergo non vnigenitus:ſed alius quoque eſſe debet, ad quem primogenitus dicitur. Soluitur, Chriſtus dicitur primogenitus matris: Et peperit,inquit,filium ſuum primogenitum: nõ ergo eſt neceſſe ad fratrem primogenitum dici: idem ergo eſt primogenitus, & vnigenitus.

Vnigenitus.

Soluitur.

Poteſt etiam primogenitus appellari,qui primus natus eſt:poteſt & ad eos referri,qui per adoptionem ſpiritus ſancti,ex Deo nati ſunt: Quos præſciuit,inquit Apoſtolus ad Rom: 8. & prædeſtinauit fieri conformes imagini filij eius, vt ipſe ſit primogenitus in multis fratribus.Senſus eſt, vt ipſe qui eſt per naturam vnicus, per gratiæ communicationem habeat multos fratres,inter quos ipſe primatum teneat. Similis phraſis eſt, modusq; loquendi in Pſal.Primogenitum ponam illum pro Regibus terræ,id eſt,inſigniorem

Primogenitus in multis fratribus.

De filij dei diuinitate

cæteris, atq; illuſtriorem. Item, ſi Chriſtus eſt aduocatus noſter apud patrem, vt dicit Ioannes in ſua canonica 1. primo cap. & Paulus ad hebræos: igitur non eſt Deus: Aduocati enim & iudicis officia ſunt diſcreta: non enim idem intercedit, & iudicat; ſupplicat, & exaudit; interpellat, & culpas dimittit Soluitur: Chriſtus à diuinis ſcripturis aduocatus appellatur, non quia ſupplicantiũ ſeruorum more ante pedes patris pronus voluatur, eiusq; genibus procumbat: ſeruilis eſt, & ſpiritu indigna talis cogitatio. Iterpellare quoq;, non vt vulgi conſuetudo habet, vltionem deprecari ſignificat; ſed legatione fungi pro nobis, quomodo ſpiritus dicitur interpellare pro nobis gemitibus inenarrabilibus. Vnus enim Deus, vnus Dei & hominum mediator, Chriſtus. Aduocati igitur officio fungitur: quippe qui ſuam humanam naturã ſanctæ trinitati perpetuò oſtendens, quam ſemel obtulit in cruce in odorem ſuauitatis, perpetuò pro nobis interpellare dicitur. Itaq; dominus noſter eſt & dicitur filius Dei; eò quòd eiuſdem eſſentiæ ſit cum patre, & à patre genitus: Vnigenitus, quia ex ſolo ſolus genitus, & ſingulari quidem modo: Verbum, quia ſine motu genitum, nulli paſſioni obnoxium. Breuis & compendiaria naturæ patris demonſtratio: omnis enim proles parentis ſui tacita eſt enunciatio. Sapientia, vt qui diuinarum pariter & humanarum rerum ſit ſcientia; qui enim fieri poteſt, vt omnium architectus, eorum quæ condiderit rationes ignoret? Potentia, vt qui quæ facta ſunt, ea conſeruet, quiq; omnibus conſiſtendi facultatem ſuggerat: Veritas, vt natura vnum, non multa; verum enim quod eſt, vnum eſt; mendacium autem multiplex; tum qui purum patris ſui ſit ſigillum, & character certiſſimus. Imago verò, qui ſit eiuſdem eſſentiæ: & quòd hic ab illo, non autem ab hoc pater. hæc enim eſt imaginis natura: vt princeps exẽplar, vnde ducatur figura ſua, referat: viuentis imago viua: Lux, vt qui ſit animarum, quæ ſermone & vita purgantur Splendor: ſi enim tenebræ ſunt ignorantia, & peccatum, vtiq; lux erit cognitio, vitaq; diuina: Iuſtitia verò, quòd quid cuiusq; merito debeatur diſcernit, iura iuſtè dictans, & his qui ſub lege, & his qui ſub gratia: Sanctificatio autem, vt qui ſit puritas, nempè vt purum quod eſt, vitæ quoque puritate complectamur: Redemptio, vt qui nos peccatorum vinculis alligatos liberet, & ſeipſe pretium pro nobis rependat: Reſurrectio autem, vt qui hinc nos reſuſcitet, & ſub peccato mortuos, ad vitam reducat: Filius hominis, partim ob Adam, partim ob virginem, ex quibus natus, ex lege, & ſupra legem generationis: Via, vt qui per ſe nos ducat: Oſtium verò, vt qui nos introducat: Ouis, vt victima: Agnus, vt integer ac purus: Pontifex, vt Conciliator: Paſtor, vt qui in loco paſcuæ nobis habitacula præbeat, & ſuper aquam requiei enutriat: quæ nobis concedat Ieſus Chriſtus filius Dei, patri conſubſtantialis, verus Deus, & verus homo.

Aduocatum habemus.

Nomina Chriſti diuerſa, Filius. Vnigenitus. Verbum. Sapientia. Potentia. Veritas. Sigillum. Imago. Lux. Splendor. Iuſtitia. Sanctificatio. Redemptio. Reſurrectio. Filius hominis. Via. Oſtium. Ouis. Agnus. Pontifex. Paſtor.

CAP. III.

Diui Ambroſii doctrina de diuinitate Chriſti.

Hactenus cum Doctoribus Græcis diſputando, Chriſti diuinitatem oſtendi deinceps idem exequi opus intendo, cum Doctoribus Latinis; vt catholicæ fidei veritas atq; vnitas oſtendatur. Inprimis autem nobis obuius venit grauiſſimus ille Ambroſius, lib: 2. Hexamer. cap: vltimo, exponens illud Geneſis: Vidit Deus quia bonũ eſt. Facit filius, inquit, quod vult pater, laudat pater, quod facit filius: nihil in filio naturæ degeneris inuenitur, cuius opus à paterna non degenerat voluntate. Hæc ille. Si itaq; filius eſt eiuſdem naturæ cum patre, eiuſdemq; voluntatis: Deus vtiq; eſt, & non creatura. Eodem ſanè pater & filius maieſtatis honorantur nomine: dicit Ambroſius ibidẽ. Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi complacui. ſcit autẽ ſemper filius patrem, ſeu voluntatem patris: & pater filij: & audit patrem filius ſemper, & pater filium per vnitatem naturæ voluntatis, atq; ſubſtantiæ. Sciebam (inquit Ioan: 11.)

Ambro. de diuinitate Chriſti.

Hic eſt filius meus dilectus in quo mihi complacui.

Vna voluntas in patre & filio.

De filij dei diuinitate

Imago patris.

an: 11.) quia ſemper me audis. hæc Ambroſius. Deinde in eodem capitulo oſtendit vnitatem naturæ patris & filij, per rationem imaginis. Imago, inquit, eſt inuiſibilis Dei filius: omnia patris quaſi imago exprimit: omnia eius quaſi ſplendor gloriæ illuminat nobis, atq; manifeſtat. Videt filius patrem facientem, & videt per ſecretum inuiſibilis naturæ. Hæc Ambr. Et in libr. 1. de fide ad Gratianum imperatorem cap: 2. filius non eſt ex tempore, qui fecit tempora, neq; poteſt eſſe imperfectus Deus. Qui enim minor eſt, imperfectus vtiq; eſt, cui deeſt aliquid, quo maiori poſſit æquare. Verbum dicitur: filius dicitur: Dei virtus dicitur: dicitur Dei ſapientia.

Verbum filius

Virtus.

Sapientia.

Verbum, quia immaculatus: virtus, quia perfectus: filius, quia genitus ex patre: ſapientia, quia vnum cum patre, vnū æternitate, vnum diuinitate. non enim pater ipſe qui filius, ſed ex Deo Deus, & ex pleno plenus. Eſt plenitudo diuinitatis in patre, eſt plenitudo diuinitatis in filio, non diſcrepans, ſed vna diuinitas. Ioan: 5. Pater qui in me manet, ipſe facit opera. Et 14. Ego in patre, & pater in me eſt. Deus in Deo eſt, ſed non duo Dij: dominus in domino, ſed non duo domini. Audi Iſrael, dicit ſcriptura Deut: 6. dominus Deus tuus, Deus vnus eſt.

Vnxit te deus

Vnxit te deus deus tuus, Pſ. 44. Deus eſt qui vngit, & deus qui ſecundùm carnem vngitur dei filius: Præ conſortibus tuis: non enim Chriſtus, niſi in carne habet ſuæ vnctionis conſortes. Vides igitur, quia deus à deo vnctus, ſed in aſſumptione naturæ vnctus humanæ dei filius deſignatur, nec legis forma violatur. can: 4. eiuſdem libri, oſtendit filium eſſe ſimilem patri.

Filius eſt ſimilis patri.

Non poteſt, inquit, bono patri placere, ſi filius degeneraſſe potiùs à patre, quàm patrem æquaſſe credatur. Apoſt: Colo: 2. vocat filium primogenitum creaturæ vniuerſæ, vt genitus pro natura, & primus pro perpetuitate credatur. Ad Hebr: 1. Per quem fecit & ſecula: Qui cùm ſit ſplendor gloriæ, & figura ſubſtantiæ ipſius; cur imago dicitur, ſi ſimilitudinē illius non habet? Pater diſſimilem non genuit, quaſi impotens. Sap: 7. ſplendor eſt enim lucis æternæ, & ſpeculum ſine macula dei maieſtatis, & imago bonitatis illius. quomodo ergo erit patri diſſimilis? ſi ſplendor non eſt ſine luce, & imago patris non videtur, niſi in iſto ſpeculo, nempe in filio, & bonitas patris in tali imagine videtur expreſſa? patri ergo eſt per omnia ſimilis.

In principio erat verbum.

In principio erat verbum. omnes hæreſes hoc capitulo breui, piſcator noſter excluſit. Quod enim erat in principio, non includitur in tempore, non principio præuenitur: ergo aduerſarius ſcilicet Arrius conticeſcat. Quod ante erat apud Deum, non commixtione confunditur; ſed ſolida perfectione diſtinguitur: Sabellius ergo obmuteſcat. Et Deus erat verbum: non ergo in prolatione ſermonis hoc verbū eſt, ſed in illa cœleſtis deſignatione virtutis, vt confutetur Photinus. Quod verò erat in principio apud deum, ſempiternæ diuinitatis in patre, & in filio, inſeparabilis vnitas edocetur; vt erubeſcat Eudoxius, & Eunomius. Poſtremò cùm per ipſum omnia facta dicantur: ipſe conditor vtiq; noui & veteris teſtamenti deſignatur; vt Manichæus locum tentationis habere non poſſit.

Rationes.

1\. *Dic mihi quæſo, fuitnè aliquando tempus, quo omnipotens deus pater non erat, & deus erat? Si fuit tempus, ergo ante filium: ſed quomodo filius creator & author eſt temporis? non poteſt enim poſt opus ſuum ipſe incepiſſe. ante tempora igitur eſt filius. Si autem pater eſſe cœpit: deus ergo primo erat, poſtea pater factus eſt. Mutatus eſt ergo generationis acceſſione? Abſit. Semper ergo deus, ſemper pater, ſemper filius: Sempiternitas filij paternæ maieſtatis inſigne eſt. Si iſte non ſemper fuit, ergo ille mutatus eſt: ſed ſemper fuit filius; nec aliquādo pater mutatus eſt. Itaq; qui voluerit negare filium non eſſe æternum, patri conſubſtantialem, aſſerit patrem eſſe mutatum.*

Virtus Dei, Chriſtus.

2\. *Item, Chriſtus eſt dei virtus, & dei ſapientia: ſed virtus dei eſt æterna; igitur Chriſtus eſt ſempiternus. In æternum Dñe, ait Dauid Pſ: 118. verbū tuū permanet in cœlo. Quod enim manet, nec ſubſtantia, nec æternitate deficit. Dicis, quomodo ſi filius ſit, non priorem habeat patrem? Reſpondeo, licet ſcire quòd natus ſit, non licet diſcutere quemadmodum natus ſit. Manum tuam ori admoue, ſcrutari non licet ſuperna myſteria. Si ſecundùm hominem loquar, negare non potero,*

priorem

*priores eſſe in homine patris, quàm filij paſsiones. Prior creuit, prior ſenuit, prior dolu-
it, prior fleuit. Si igitur hic tempore minor, ille paſsione antiquior. Iſte generationis in-
currit ætatem, ille generandi non euaſit pudorem. Hæc non ſunt in deo corporaliter æſti-
manda. Incomprehẽſibiliter generatur filius, impaſsibiliter generat pater; & tamen ex
ſe generauit, & ante omnem intellectum generauit Deus verus Deum verum. Item, ſi* 3.
*diuina generatio ſubiecta tempori fuerit, & id ex vſu generationis vſurpatur humanæ:
ergo & pater corporali vtero portauit filium, decem menſium curriculis onus vexit. ſed
quomodo ſine ſexu generationis vſus? quæ ſunt abſurdiſsima. Deſine ergo, quæ creatu-
rarum ſunt aptare diuinitati. Si enim in virgine matre, ex qua Chriſtus natus eſt ſecun-
dùm carnem, vſus defuit generationis humanæ; quomodo in Deo patre propriæ gene-
rationis vſum requirimus? Naſcitur Chriſtus à Patre, vt ſplendor, quia ſimul ſplendor* Splendor.
*operatur, vt naſcitur. Non fuit momentum aliquod, quo fuerit ſine ſapientia Deus, aut
ſine ſplendore lux. Noli ergo ex noſtris æſtimare diuina; ſed diuina crede, vbi humana
non inueneris. Item, Matth: 14. Hic eſt filius meus dilectiſsimus, ipſum audite. Non* 4 Hic eſt filius
Moyſes filius meus, non Helias filius meus; ſed, hic eſt filius meus. Prociderunt Apoſtoli meus.
*in faciem conſternati patris voce, & filij claritate; ſed eleuati à filio, vnum viderunt dei
filium, ſeruulis recedentibus. Cùm ergo audimus ex vtero filium, ex corde verbum; cre-
demus, quia non plaſmatus eſt manibus, ſed ex patre natus; non artificis opus, ſed pro-
genies patris. Et ideo dicit: Hic eſt filius meus. non dixit, hic eſt temporalis: non di-
xit, hæc eſt creatura mea, hæc factura mea, hic ſeruus meus; ſed, hic eſt filius meus, quẽ
videtis in gloria: hic eſt, qui legem dedit, qui locutus eſt Moyſi dicens: Ego ſum Deus
Abraham, Deus Iſaac, Deus Iacob.*

CAP. IIII.

Filium Dei creaturam non eſſe.

*PAtuit, vt arbitror, Dominum noſtrum ex tempore non eſſe, neq; patri diſ-
ſimilem. Reſtat (inquit diuus Ambroſius cap: 6. eiuſdem libri) vt pro-* Filius non eſt
bemus creaturam non eſſe Dei filium. Item, inquit Marc. vlt. Prædicate creatura.
*euangeliũ omni creaturæ. Qui vniuerſam creaturam dicit, nullam excipit:
Quòdſi filius Dei creatura eſſet; nunquid ipſe ſibi mandaret euangelium
prædicari? Non igitur creatura eſt, ſed creator; qui docendæ creaturæ diſcipulis ſuis
mandat officium. Item, vanitati ſubiecta eſt creatura non volens, Rom: 8. Si filius Dei
eſt creatura; nunquid Chriſtus ſubiectus eſt vanitati? nunquid congemiſcit & parturit* Genitus.
*vſq; adhue? nunquid liberabitur à ſeruitute corruptionis? Legimus genitum, quia ex
vtero ante luciferum genui te: legimus primogenitum, quia nemo ante ipſum: legimus* Primogenitus.
vnigenitum, quia nemo poſt ipſum; ſed non legimus creatum ſimpliciter: nam ſi creauit Vnigenitus.
*omnia, ſeipſum creaſſet, quod eſt abſurdum: Generationem eius, inquit Iſa: 53. non cre-
ationem, quis enarrabit? Aſcendo ad Patrem meum (inquit Ioan: 20.) & patrem ve-* Aſcẽdo ad patrem meũ &
ſtrum. Separatio iſta diuerſitatem oſtendit, quòd illius genitor, noſter creator ſit. Et hoc patrem veſtrũ
*quantùm ſpectat ad naturam diuinitatis in Chriſto. Quantùm verò ad naturam humani-
tatis, Deum appellat, vt eſt illud: De ventre matris meæ, Deus meus es tu. Eum igitur,
qui principaliter ſemper erat, ex illo Deũ ſibi eſſe, ex quo de ventre matris iactatus eſt,
ſignificauit. Illæ autem ſcripturæ, quæ aſſerunt Chriſtum ſactum eſſe, vt ad Gal. Factus
ex muliere: & in Euangelio Ioan: Qui poſt me venit, ante me factus eſt, ita ſunt intelli-* Qui poſt me venit ante me
gendæ: non Deum quidem ſactum; ſed Deum Dei filium natum, poſtea verò ſecundùm factus eſt.
*carnem hominem factum ex Maria virgine. Nunquid factus eſt ſub lege, vt Deus? Mi-
nimè: quia author legis non eſt ſub lege, vt homo: ergo factus eſt ſub lege. Ita quoq; vt*

Factus ſub lege. *homo factus eſt ex muliere. Dicis in actis apoſtolicis ſcriptum eſſe, & Deum eũ, & Chri-*
ſtum fecit Deus. Reſpondeo ſic eſſe ſcriptum: & Deum eum, & Chriſtum fecit Deus,
hunc Ieſum quem vos crucifixiſtis; non diuinitas crucifixa, ſed caro eſt: non ergo eſt
factura filius Dei. Dominus creauit me, non pater creauit me; caro dominum agnoſcit.
A Deo exiui. *A Deo exiui, inquit Ioan: 8. & Ioan: 16. A deo proceßi, & veni. Qui ex deo proceßit, &*
à deo exiuit, nihil aliud poteſt habere, niſi quod dei eſt. Vnde non ſolùm Deus, ſed verus
Deus, verus è vero, & adeò verus; vt ipſe ſit veritas. Qui proprio filio ſuo non pepercit,
Proprio filio non pepercit. *ſed pro nobis omnibus tradidit illum, Rom: 8. Tradidit vtiq; ſecundùm carnem. Proprie-*
tas diuinitatis eſt, veritas proprietatis, miſericordia pietatis, oblatio ſecuritatis. Chriſtus
dilexit nos, & tradidit ſemetipſum pro nobis. Epheſ: 5. Traditus eſt à patre, & ipſe ſe
tradidit: vna ergo eſt patris & filij operatio, vnaq; voluntas. Qui ergo genitum eſſe Dei
filium inficiatur à patre; proprium dei filium eſſe negat: qui proprium abnuit, commu-
nem cæteris arbitratur. Exiuit ergo à patre filius dei: exire enim, perinde eſt, ex inte-
rioribus ſecretis prodire. Exiuit deus de deo, filius ex patre. Turbati in mari Apoſtoli,
cùm in inquieto maris æſtu dominum deambulantem conſpicerent, & in nauim aſcen-
Vere filius dei eſt. *dens placita æquora, & elementa famulantia feciſſet, dixerunt: Verè filius dei eſt. hoc*
Centurio, *idem Centurio cum alijs qui ſecum erant, tremefactis mundi cardinibus, in paßione do-*
mini confitetur: Verè filius dei erat iſte. & tu errore deceptus negas. Ioan. 1. 5. Scimus,
quoniam filius dei apparuit, & dedit nobis ſenſum; vt cognoſcamus patrem, & ſimus in
vero filio eius Ieſu Chriſto: hic eſt Deus & vita æterna.

CAP. V

Argumenta contraria.

Solutio. *ERat quando non erat, & omne tale non eſt Deus: ſed non erat filius ante-*
quam naſceretur: igitur non eſt deus. Solutio. Scriptura dicit: Erat. non
dicit: non erat. In principio erat verbum, & verbum erat apud deum, &
deus erat verbum, hoc erat in principio apud deum. Ecce quoties erat, &
Semper erat filius. *nuſquam dixit, quòd non erat. Et cùm dicis, antequã naſceretur, non erat.*
Scriptura reſpondet: Omnia per ipſum filiũ facta ſunt. Quomodo ergo alijs dedit eſſe, qui
non erat? Quando & ante tempus oſtendunt: quomodo negat Arius tempus ante fili-
2. *um, & dicit ipſum aliquando non fuiſſe? Item, omne quod modò eſt, & ante non erat, ex*
nihilo factum eſt. ſed Chriſtus modò eſt, & ante non erat: igitur ex nihilo factus eſt.
Soluitur. *Soluitur. Si eſt ex nihilo, igitur non eſt dei filius; alioqui quomodo genitus ex paterno*
Chriſtus non eſt ex nihilo. *vtero? quomodo eructatum ex corde verbum legitur, niſi ex intimo, & inæſtimabili*
patris intelligatur prodiße ſecreto? Deniq;, quomodo ex nihilo ille, qui ex nihilo fecit
Eructauit cor meum. *omnia? Non habet filium, qui neſcit vnde ſit. Qui negat ex patre filium, nec patrem ex*
quo eſt filius nouit. Neq; me noſtis, inquit, neq; patrem meum: neq; filium nouit, qui pa-
3. *trem neſcit. Item, ſi filius eſt conſubſtantialis patri, eſt de ſubſtantia patris: ſed non eſt.*
Solutio. *ergo. Soluitur, vna eſt vſia, ſiue ſubſtantia in diuinis: ſi ergo filius non eſt eiuſdem ſub-*
Filius de ſubſtantia patris. *ſtantiæ cum patre, & non eſt de ſubſtantia creaturarũ: plures ergo Dii in diuinis, quod*
vniuerſa planè multitudo verè philoſophantium reprobauit, vt paulò ante oſtenſum eſt
de vnitate Dei. Arius enim dicit creaturam Dei filium, non ſicut cæteras creaturas; ſed
quæ creatura non eſt, ſicut alia creatura, homo, non vt angelus, terra non vt cœlum, Sol
non vt aqua, lumen non vt tenebræ? hæc ſunt vana Arii figmenta. Arius dicit, mu-
tabilis eſt filius Dei: ſed quomodo Deus, ſi eſt mutabilis? Si Deus non eſt, nec vita eſt:
Nemo bonus niſi ſolus Deus. *ſi non eſt vita, nec veritas eſt. Arius inſtat: nemo bonus, niſi ſolus deus. Matth: 10.*
Igitur filius non eſt bonus. Reſpondeo. Si vnus eſt Deus, & dei filius à deitatis plenitu-
dine non

dine non ſeparatur, nec etiam à plenitudine bonitatis. non enim dixit: nemo bonus, niſi ſolus pater; ſed, nemo bonus, niſi ſolus deus. pater enim proprium generantis eſt, Deus autem vnus eſt, deitatem Trinitatis excludit. Bonitas ergo in natura dei eſt, & in natura etiam dei filius. & ideo non quòd ſingularitatis, ſed quòd vnitatis eſt, prædicatur.

Item, Deus eſt omnipotens, alioqui non eſſet deus: ſed filius non eſt omnipotens; ergo nõ eſt deus. Minor patet ex ſcripturis, Matth: 26. Pater, ſi poßibile eſt, transfer à me calicem iſtum. Si enim omnipotens eſt, quomodo de poßibilitate ambigit? Verba Chriſti ſunt, hominis naturam & affectum gerentis: non enim quaſi deus, ſed quaſi homo loquitur; deus enim poßibile aliquid, aut impoßibile non ignorabat: neq; eſt aliquid impoßibile deo; niſi quod contradictionem implicat. fragilitatem ergo carnis exponit, vt excluderetur eorum impietas, qui Chriſti humanitatem erant negaturi. Contrà, filius dei non fuit liberæ voluntatis: ergo non erat deus. conſequentia patet, antecedens probatur authoritate Ioan: 6. Deſcendi de cœlo, non vt faciam voluntatem meam, ſed voluntatem eius qui miſit me. Soluitur. In Euangelio Ioan: 5. Pater quos vult viuificat, & filius quos vult viuificat: vna ergo operatio, vnaq; voluntas vtriusq;. Quid eſt autem viuificare, niſi per filij paßionem? paßio autem Chriſti, voluntas eſt patris: quos ergo filius viuificat, per patris voluntatem viuificat. Vna igitur voluntas. Quæ autem voluntas patris, niſi vt veniret Ieſus in hunc mundum; & nos mundaret à vitiis? Audi leproſum petentem: Si vis potes me mundare. Reſpondit Dominus: Volo, & ſtatim ſequutus eſt effectus ſanitatis. Eſt igitur Chriſtus verus deus, patri conſubſtantialis.

4. Solutio. Transfer calicem iſtum à me.

Solutio.

Vna voluntas patris & filii.

QVAESTIONIS TERTIAE CAPVT I.

Auguſtini de diuinitate, & humanitate Domini noſtri Ieſu Chriſti.

QVàm clara ſit doctrina Diui Auguſtini de Chriſti diuinitate, atq; humanitate, ex plurimis eiuſdem tractatibus atq; ſententijs colligi poteſt. Super primum caput Ioannis Euangeliſtæ, in expoſitione illius ſententiæ: In principio erat verbum. Exeat nunc neſ..o quis infidelis Arianus, inquit, & dicat, quia verbum dei factum eſt. Quomodo poteſt fieri, vt verbum Dei factum ſit, quãdo deus per verbum fecit omnia? Si verbum dei factum eſt, per quod aliud verbum factum eſt? ſi hoc dicis, quia hoc eſt verbum verbi, per quod factum eſt illud; ipſum ego dico vnicum filium dei. ſi autem non dicis verbum verbi, concede non factum, Per quem facta ſunt omnia. Poterat dicere Euangeliſta, in principio fecit deus verbum, ſicut dicit Moyſes: In principio fecit deus cœlũ & terram. hæc autem Auguſtinus. Cùm ergo verbum dei non ſit factum, & per ipſum facta ſint omnia, & verbum erat in principio apud deum, & deus erat verbum: igitur verbum, ſcilicet filius Dei, eſt verus Deus.

In principio erat verbum.

Prima ratio Auguſt.

Item, Tractatu 18. Arguit Arius: ſi filius non poteſt facere quidquam, niſi quæ viderit patrem facientem; præcedit ergo opus patris filij operationem; ſicut opus magiſtri operationem diſcipuli: & ſic, cùm vna eademq; non ſit operatio vtriusq;, filius non erit conſubſtantialis patri. Soluit Auguſt: Audit filius, & videt filius, & ipſa viſio & auditio filius eſt. & hoc eſt illi audire, quod eſſe: & profectò hoc eſt illi videre, quod eſſe. Et tractatu 19. quomodo poßit intelligi, quòd videat filius primo patrem facientem, tũc demum ipſe faciat, quæ facta conſpexerit, cùm pater nihil, niſi per filium fecerit?

2. Quæ viderit patrem facientem.

Arguit Arius: Pater diligit filium, & omnia ei demonſtrat, quæ ipſe facit: ſed ſi pater demonſtrat quæ facit, nec filius poteſt facere, niſi pater demonſtrauerit: paterq; demonſtrare non poterit, niſi fecerit. conſequens eſt, vt non per filium faciat omnia pater. Soluit Auguſt: Si non facit aliquid ſine filio, quia filius dei, verbum dei, & omnia

3. Pater diligit filium & omnia ei demonſtrat.

De diuinitate filij Dei.

per ipſum facta ſunt; remanet, vt quæ pater facturus eſt, demonſtret facienda, vt per filium ſint facta. Demonſtrat autem pater filio omnia, non quidem per temporis interuallum, ſed per diuinæ generationis arcanum.

Solutio.

Sequitur textus Euangelij: Sicut enim pater ſuſcitat mortuos, & viuificat; ſic & filius quos vult viuificat.

Vna voluntas patris & filij.

Auguſt. Filius non ſolùm poteſtatem habet, ſed etiam voluntatē: filius quos vult viuificat, & pater quos vult viuificat: & ipſos filius, quos & pater: ac per hoc eadem patris, & filij poteſtas eſt, & voluntas: & per conſequens filius eſt verus Deus.

4.

Ego & pater.

Item, Ioan 10. Ego & pater vnū ſumus: non dixit, ego & pater vnum ſum, aut, ego & pater vnum eſt: ſed, Ego & pater vnum ſumus. In duobus iſtis verbis, quòd dixit, Vnum, liberat te ab Ario: quòd dixit, Sumus, liberat te à Sabellio. Si vnum, non ergo diuerſum: ſi ſumus; ergo & pater & filius; Sumus enim non diceret de vno: & vnū non diceret de diuerſis. Et 8. ca Verum eſt, inquit, iudicium meum, quia non ſum ſolus, ſed ego, & qui miſit me pater.

Quia non ſum ſolus.

Senſus eſt, non ſic ſum filius Dei, vt patrem deſeruerim: non ita hîc ſum, vt cum ipſo non ſim: non ita ibi ille eſt, vt mecū non ſit: formam ſerui accepi, ſed formā Dei non amiſi.

Philip. 2.

5. ratio.

Sed quomodo hæc vera eſſent, niſi filius dei eandē prorſus numero eſſentiam haberet cum patre? Item, Ioan 14. tractatu 70.

Philippe qui videt me, videt & patrem

Nunquid arguendus erat Philippus, qui patrē videre cupiebat? poterat enim dicere: video quidē te, & credo te eſſe ſimilimū patri; ſed adhuc cupio videre patrē: Oſtende itaq; nobis patrem, & ſufficit nobis. Sed ideò magiſter diſcipulū arguit, quoniam vidit cor poſtulantis. tanquam enim melior eſſet pater quàm filius; ita Philippus patrem videre cupiebat: & ideò nec filium ſciebat, quò melius eſſe aliquid credebat: Te, inquit, Philippe, patrem videre cupis; quia illum putas eſſe meliorem: non credis quia ego in patre, & pater in me eſt?

Ego in patre, & pater in me

cur in ſimilibus diſtantiam cupis cernere? cur inſeparabiles, ſeparatis deſideras noſſe? Sed quomodo pater in filio, & filius in patre, niſi quia eadem diuina eſſentia numero, quæ eſt in patre, eſt etiam in filio per diuinæ generationis productionem? Non enim perſona patris eſt in perſona filij, quia illa eſt incommunicabilis: neq; relatio patris, filij perſonæ attribui poteſt Vnus eſt ergo in altero per communicationem diuinæ naturæ; quæ eſt vna numero in patre, & filio.

Inſtantia.

Patter maior me eſt.

Arius arguit: Pater maior me eſt: igitur non eſt æqualis patri Auguſtinus reſpondet, filius dicit ſe non æqualem patri, quod iturus erat ad patrem à quo venturus erat, iudicaturus viuos & mortuos Per illud autem, in quo eſt æqualis gignenti vnigenitus, nunquam recedit à patre; ſed cum illo eſt vbiq; totus pari diuinitate, quam nullus continet locus.

Solutio.

In forma ſerui loquens, dixit: Pater maior me eſt. in forma Dei dixit: Ego & pater vnum ſumus. Vnum ſunt, ſecundum id, quòd Deus erat verbum: & maior eſt pater, ſecundū id, quòd verbum caro factum eſt. Secundum hanc naturam Chriſtus ſubditus erat parentibus. Chriſtus in ſe naturam commendat humanam, & Arianus in illo audet deformare diuinam.

Ingratus qui non agnoſcit Chriſti humanitatem.

Infidelis, & ingrate: ideóne tu minuis eum qui fecit te, quia dicit ille quid factus ſit propter te? Æqualis enim patri filius, per quem factus eſt homo, vt minor eſſet patre, factus eſt homo: quod niſi fieret, quid eſſet homo? Agnoſcamus ergo geminam ſubſtantiam Chriſti, diuinam ſcilicet, qua æqualis eſt patri; humanam verò, qua maior eſt pater.

Duplex naturæ in Chriſto.

Vtrumq; autem ſimul non duo, ſed vnus eſt Chriſtus: ne ſit quaternitas, non trinitas Deus. Sicut enim vnus eſt homo, anima rationalis & caro; ſic vnus eſt Chriſtus Deus & homo. Item in libro primo de trinit. cap. 7. exponens illud Pauli 2. ad Philip. Semetipſum exinaniuit, formam ſerui accipiens: Non ſic, inquit, formam ſerui accepit, vt amitteret formam Dei; cùm & in forma ſerui, & in forma Dei idem ipſe ſit filius vnigenitus Dei patris: in forma Dei æqualis patri, in forma ſerui minor patre, imò minor ſeipſo, in quantùm eſt Deus.

Forma ſerui.

Forma Dei.

Non igitur immeritò ſcriptura vtrumq; dicit, & æqualem patri, & patrem maiorem filio. Et cap. 11. Secundum formam Dei: Omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil. Secundum formam Dei: Sicut pater habet vitam in ſemetipſo; ſic dedit filio vitam habere in ſemetipſo. ſecundum formā ſerui: Triſtis eſt

anima

De diuinitate filij Dei.

anima mea vſq; ad mortem: &, Si fierì poteſt tranſeat à me calix iſte. Secundum formã dei: Ipſe eſt verus Deus, & vita æterna, Ioan 5. ſecundum formam ſerui: Factus eſt obediens vſq; ad mortem, mortem autem crucis. Secundum formam dei, omnia quæ habet pater ipſius ſunt, Ioan: 16. & 17. Omnia tua mea ſunt, & mea tua ſunt. ſecundum formã ſerui: Doctrina mea, nou eſt mea, ſed eius, qui miſit me. Secundum formam Dei, ego & pater vnum ſumus: ſecundum formam ſerui non veni facere voluntatem meam, ſed voluntatem eius, qui miſit me. hæc Auguſtinus. Ex cuius doctrina, regula nobis datur, qua omnes ſcripturas, quæ de Chriſti humanitate, & diuinitate loquuntur, commodè conciliare valemus, vt nulla prorſus in eis videatur eſſe verborum repugnantia. Arius dicit, quoniam filius neſcit diem iudicij futuri, igitur non eſt Deus: Dei enim eſt, ſcire omnia. Auguſtinus reſpondet, lib. 1. de trinit. cap. 12. Hoc, inquit, neſcit, quòd neſcientes facit, id eſt, quando non ita ſciebat, vt tunc diſcipulis indicaret: ſicut dictum eſt ad Abraam Gene. 22. Nunc cognoui quòd timeas Deum, id eſt, nunc feci, vt cognoſceres, quia & ipſe ſibi in illa tentatione innotuit. Confirmat auhoritate Apoſtoli 1. Cor. 2. Non iudicaui me ſcire aliquid inter vos, niſi Ieſum Chriſtum, & hunc crucifixum; & tamen multa etiam alia altiora eis locutus eſt de Chriſto: quia dixit: Non potui vobis loqui tanquam ſpiritualibus, ſed tanquam carnalibus. hoc ergo inter illos neſciebat, quod per illum ſcire non poterant. Eo namque genere locutionis neſcire quiſque dicitur, quod occultat; quomodo dicitur foſſa cœca, quæ occulta eſt. Arius dicit, Creatura eſt filius Dei, quia Prouerb. 8. dicitur: Dominus creauit me in principio viarum ſuarum: igitur non eſt Deus. Auguſtinus reſpondet lib. 1. de trinit. cap. 12. Secundum formam Dei dictũ eſt: Ante omnes colles genuit me, id eſt, ante omnes altitudines creaturarũ: Et, Ante luciferum genui te, id eſt, ante omnia temporalia. ſecundum autem formam ſerui dictum eſt: Deus creauit me in principio viarum ſuarum quia ſecundum formam Dei dixit: Ego ſum veritas: & ſecundum formã ſerui: Ego ſum via. Quia enim ipſe eſt primogenitus à mortuis; iter fecit eccleſiæ ſuæ ad regnum Dei ad vitam æternam, cui caput eſt ad immortalitatem etiam corporis, ideo creatus eſt in principio viarum ſuarum, in opera eius: ſecundum formam enim dei, princip[illegible] eſt, quod & loquitur nobis, in quo principio fecit dominus cœlum & terram, primogenitu[illegible] omnis creaturæ, Col. 1. Et ipſe ante omnes eſt, & omnia in illo conſtant. Arius dicit, pater [illegible] maior, qui dat filio, quæ filius diceret, & faceret: Ioan 12. Ex me ipſo, inquit, non ſum locutus, ſed ſicut pater mihi dedit: igitur filius minor eſt patre. Auguſtinus ſoluit in eodem cap: Ego ex me non ſum locutus, id eſt, ego non ex me natus ſum. Et quum dicit: Dedit mihi pater; vult intelligi, quòd eum genuerit pater, non vt tanquam exiſtenti, & non habenti dederit aliquid; ſed ipſum dediſſe, vt haberet; genuiſſe, vt eſſet. non enim ſicut creatura vnigenitus dei filius aliud eſt, & aliud habet; ſed hoc ipſum eſt, quod eſt id quod habet, ſcilicet intrinſecè Item Ioan. 5. Sicut habet pater vitam in ſemetipſo; ita dedit filio vitam habere in ſemetipſo: id eſt, genuit filium incommutabilem vitam, quod eſt vita æterna. Ioan 14 Creditis in deum, & in me credite: Et eſt ſenſus: ſicut creditis in deum, ſic & in me, quia ego & pater vnus deus. liquet ergo dei filium eſſe verè deum, & vitam æternam, iudicem viuorũ atq; mortuorum. cuius formam, qua æqualis eſt patri, impij non videbunt in iudicio, vt dicit Auguſtinus 1. de trinit. cap. 13. ſed formam hominis: in claritate quidem, qua iudicabit, non autem in humilitate, in qua iudicatus eſt. Ipſa enim viſio eſt facie ad faciem, qua ſummũ præmium promittitur iuſtis: & ipſa fiet, cùm tradet regnum deo, & patri, 1. Cor. 15. in quo ſuæ formæ viſionem vult intelligi, ſubiecta deo vniuerſa creatura, & ipſa, in qua filius dei, filius hominis factus eſt: quia ſecundum hanc naturam humanam, & ipſe filius, tunc ſubiectus illi erit, qui ei ſubiecit omnia, vt ſit deus omnia in omnibus. Quantùm verò ad diuinã naturam ſpectat, inſeparabilis eſt, & par eſt operatio patri & filio, ſed à patre eſt filio: ideò filius non poteſt à ſe facere quicquã, niſi quod viderit patrẽ

Omnia tua mea ſunt.

Inſtantia de die iudicij nemo ſcit, neq; filius.

Solutio.

Inſtantia dominus creauit me.

Solutio.

Inſtantia. Sicut dedit mihi pater.

Solutio.

7. ratio.

Creditis in Deum, & in me credite.

Impij non videbunt formam Dei in iudicio.

Cùm tradet regnum Deo, & patri,

facientem, Ioan. 5. Ita enim videt filius patrem; vt quo eum videt, hoc ipſo ſit filius: ſiquidem non eſt aliud illi eſſe de patre, id eſt, naſci de patre, quàm videre patrem: nec eſt aliud videre operantem, quàm pariter operari: ſed ideò non à ſe; quia non eſt à ſe, ſed à patre. Hæc diuus Auguſtinus.

Non poteſt filius à ſe facere quicquam.

Inſtantia.

Arius dicit, filius non eſt conſubſtantialis patri, qui mittitur à patre, Gal. 4. Miſit filium ſuum: ſed mittens eſt maior miſſo: ergo.

Filius mittitur à patre.

Solutio.

Reſpondet diuus Aug. lib. 4. de trinit. cap. 19. & 20. Maior mittit minorem, fatemur & nos factum minorem, & in tantùm minorem, in quantùm factũ, & in tantùm factum, in quantùm miſſum. Et hæc quidem ſecundum naturam aſſumptam intelligenda ſunt. Hæc eſt contra æqualitatem patris & filij, ſi etiam ſecundum coæternam patris diuinitatẽ intelligitur filius miſſus; quia ille pater eſt, ille filius; ille genitor, ille genitus; ille à quo eſt qui mittit, ille qui eſt ab eo qui mittitur; filius enim eſt à patre, non pater à filio.

Miſſio æterna eſt quædam emanatio.

Miſſio ergo huiuſmodi eſt emanatio quædam claritatis dei omnipotentis ſincera. vbi quod manat, & de quo manat, vnius eiuſdemq́ ſubſtantiæ ſunt. Neq; enim ſicut aqua de foramine, aut lapide manat: ſed ſicut lux de luce, coæua ſiquidem eſt lux luci, de qua manat, integra, continua, & æqualis.

Lux de luce.

Candor lucis æternæ.

Candor, inquit, eſt, lucis æternæ, Sapientiæ 7. Candor quippe lucis, quid niſi lux eſt? Et ideò coæterna luci, de qua lux eſt. Maluit autẽ dicere, candor lucis, quàm lux lucis; ne obſcurior putaretur iſta quæ manat, quàm illa, de qua manat. Candor, inquit, eſt illius lucis æternæ; atq; ita oſtendit æqualem: ſi enim hæc minor eſt, obſcuritas illius eſt, non candor illius: ſi autem maior eſt, non ex ea manat. Quia verò non obſcuritas illius, ſed candor illius eſt, non eſt minor: æqualis eſt ergo. Neque hoc mouere debet, quia dicta eſt manatio quædam claritatis omnipotentis dei, tanquam ipſa nõ ſit omnipotens, ſed omnipotentis manatio: mox enim de illa dicitur: Et cùm ſit vna, omnia poteſt: quis autem omnipotens, niſi qui omnia poteſt? Ab illo ergo mittitur filius dei, cuius eſt filius: ab illo mittitur, de quo natus eſt. mittit qui genuit, mittitur qui genitus eſt: Emitte, inquit, illam de ſanctis cœlis, & à ſede magnitudinis tuæ; vt mecum ſit, & mecum laboret: id eſt, doceat me laborare, ne laborem.

Sapientia ſe transfert in animas ſanctas

Hæc autem diuina ſapientia aliter mittitur, vt ſit cum homine; aliter miſſa, vt ipſa ſit homo. In animas enim ſanctas ſe transfert, atq; amicos dei, & prophetas conſtituit: ſic etiam implet ſanctos angelos, & omnia talibus miniſteriis congrua [illegible] operatur.

Tribus modis filium Dei mitti.

Tribus ergo modis filius Dei mitti dicitur, vel quia manat ſicut ex [illegible], ſicut lux de luce, & hæc quidem miſſio, ſiue emanatio eſt æterna; vel quia ex tempore ad ſanctorum animas mittitur, à quibus percipitur; vel quia in plenitudine tẽporis, apparuit in forma humana, habitu inuentus, vt verus homo. Nulla ergo miſſionũ ſuæ diuinitati derogare poteſt, quominus ſit conſubſtantialis patri.

Inſtantia.

Ingenitus, & genitus.

Arguit Arius: quicquid de Deo dicitur, vel intelligitur; non ſecundum accidens, ſed ſecundum ſubſtantiam dicitur. Quapropter ingenitum eſſe patri ſecundũ ſubſtantiam eſt, & genitum eſſe filio, ſecundum ſubſtantiã. Diuerſum eſt autem ingenitũ eſſe, & genitum eſſe, diuerſa eſt ergo ſubſtantia patris, & filij.

Solutio.

Reſpõdet D. Aug. li. 5. de trint. cap. 3. & ſequent. Si quidquid dicitur de deo, dicitur ſecundum ſubſtantiam: ergo quod dictũ eſt, Ioan. 10. Ego & pater vnum ſumus, diceretur ſecundum ſubſtantiã. Item illud Philip. 2 Non rapinam arbitratus eſt, ſe eſſe æqualem Deo: Ergo æqualis eſt in ſubſtantia? Aliquid ergo dicitur de Deo, non ſecundum ſubſtantiam. In Deo nullum accidens inuenitur, quia eſt omninò immutabilis.

Ingenitũ non eſt ſubſtantia, neq; accidens

Quòd verò dicitur, quòd omnia, quæ dicuntur de Deo, aut ſecundum ſubſtantiam, aut ſecundum accidens dicuntur: hoc quidem dicimus veritatem habere in rebus creatis; ingenitum autem & genitum in diuinis non dicuntur ſecundum ſubſtantiam, neq; ſecundum accidens; ſed ſecundum relationem, quæ non eſt accidens, quia non eſt mutabilis. Contra arguit Arius: ingenitus ad ſeipſum dicitur, & genitus ad ſeipſum. ſed quicquid ad ſeipſum dicitur; ſecundum ſubſtantiam dicitur: ergo quod prius.

Syllogiſmus Arianorum.

Senſus eſt ſecundum Arianos: Quicquid dicitur in diuinis ad ſe, dicitur ſecundum ſubſtantiam: ſed ingenitum dicitur ad ſe, ſimiliter & genitum: ergo

ſecundum ſubſtantiam. Tunc ſic prologizatur: Omne ingenitum differt à genito, in quantum tale, ſed pater & filius ſe habent ſicut ingenitum & genitum: igitur ſecundum ſubſtantiam diſtinguuntur. Soluitur à diuo Auguſt. lib. 5. cap. 5. de Trin. Ingenitum non dicit quid ſit pater, ſed quid non ſit. Cùm autem relatiuum negatur in hoc, quod dicitur ingenitus; non dicit aliquid ſecundum ſubſtantiam. Conceſſo ergo maiori, negatur minor. Ingenitum enim, ſiue innaſcibilitas, non eſt proprietas patris conſtitutiua; quia non dicit quid pater eſt, ſed quid non eſt. Mira cæcitate, inquit Auguſt. non animaduertunt quòd genitus ad genitorem referatur, ſicut pater ad filium, genitor ad genitum. Ideoq; alia notio, qua intelligitur genitor, alia qua ingenitus: nam quamuis de patre Deo vtrumque dicatur; genitor tamen ad genitum dicitur: ingenitus verò non eſt notio poſitiua, quia non dicit quid eſt, ſed quid non eſt. Quòd verò ingenitum non ſit proprietas conſtitutiua patris, patet; quia cuius formale conſtitutiuum eſt priuatio, ipſum quoq; eſt priuatiuũ formaliter, quod de patre dici non poteſt. Deinde oſtendit, in quo filius æqualis eſt patri: Non, inquit, ſicut amicus amico, aut vicinus vicino, quorum æqualitas fundatur in pari quantitate amicitiæ, ſiue vicinitate. Quia verò filius non ad filium relatiuè dicitur, ſed ad patrem, non ſecundum quod ad patrem æqualis eſt filius patri; reſtat, vt ſecundũ id æqualis ſit, quòd ad ſe dicitur. Quicquid autem ad ſe dicitur, ſecundum ſubſtantiam dicitur: reſtat ergo, vt ſecundum ſubſtantiam ſit æqualis. Cùm verò ingenitus dicitur pater, non quid ſit, ſed quid non ſit, dicitur. cùm autem relatiuum negatur, non ſecundum ſubſtantiam negatur, quia ipſum relatiuum non ſecundum ſubſtantiam dicitur. Itaq; pater & filius ſimul vna eſſentia, & vna magnitudo, & vna veritas, & vna ſapientia. Sed non pater & filius ſimul ambo vnum verbum, quia non ſimul ambo vnus filius. Quomodo ergo filius conſubſtantialis ſit patri, ex diui Auguſtini doctrina, breuiter dixi.

De diuinitate filij Dei.

Solutio.

Genitos & ingenitur.

Ingenitum nõ conſtituit perſonam.

Epilogus.

CAP. II.

Diui Hieronymi doctrina de diuinitate Chriſti.

MAgnus ille Hieronymus plurimè afferet argumenta, quæ Chriſtum conſubſtantialem patri eſſe clariſſimè oſtendunt. In epiſtola ad Amandũ, tertiæ eiuſdem propoſitioni reſpondens, quomodo ſcilicet ſubditus eſſet patri, qui ſubiecit ei omnia, 1 Cor. 15. Omne, inquit, in hoc ſcandalum eſt, quare filius patri ſubiectus eſſe dicatur. Quid eſt inferiùs, patri ſubiici, quod ſæpè pietatis eſt, vt in Pſalmo ſcribitur: Nonne Deo ſubiecta erit anima mea: an crucifigi, & maledictum crucis fieri? qui ergo pro nobis maledictus factus eſt, vt nos de maledictione liberaret, miraris, ſi pro nobis ſubiectus ſit, vt nos patri faceret eſſe ſubiectos, dicens in euangelio: Nemo vadit ad patrem niſi per me? Chriſtus igitur, in his qui fideles ſunt. ſubiectus eſt patri, quia omnes credentes, corporis ſui membra reputantur. In fine autem mundi, cùm omnia membra regnantem viderint Chriſtum, id eſt, corpus ſuum, & ipſa membra ſubiicientur Chriſto, id eſt, corpori ſuo; vt omne Chriſti corpus ſubiiciatur Deo & patri, tunc erit Deus omnia in omnibus: nõ dixit, vt ſit pater omnia in omnibus; ſed, Vt ſit Deus, quod eſt nomen totius trinitatis. Modò dominus Ieſus, eſt pars in ſingulis, puta in Salomone ſapientia, in Dauid bonitas, in Iob patientia, in Daniele cognitio futurorum, in Petro fides, in Paulo zelus, in Ioanne virginitas, in cæteris cætera. Cùm autem rerum omnium finis aduenerit, tunc omnia in omnibus erit; vt ſinguli ſanctorum omnes virtutes habeant; vt ſit Chriſtus totus in cunctis. In expoſitione 43. Iſaiæ. pulchre inquit; Præter Deum patrem, alter nullus eſt Deus; quia Chriſtus Dei virtus eſt, & Dei ſapientia, qui loquitur in Euangelio Ioan 14. Ego in patre, & pater in me eſt. Sicut enim vnus Chriſtus dominus non aufert patri, ne dominus ſit; ſic vnus Deus pater, non aufert filio, ne Deus ſit, qui

Quomodo filius ſubiectus ſit patri.

Deus omnia in omnibus.

Chriſtus Dei virtus.

De diuinitate filij Dei.

ſit, qui in principio erat verbum,& verbum erat apud Deum,& Deus erat verbum: hoc erat in principio apud Deum. Et in expoſitione 42.cap. Gloriam meam alteri non dabo:

Gloriam meã alteri non dabo.

Non excludit filium,inquit,cui dicenti in euangelio: Pater glorifica me,gloria,quam habui apud te, priuſquam mundus eſſet,ipſe reſpondit: Et glorificaui,& glorificabo. Neq; enim dixit: gloriam nulli dabo, ſed,Gloriam meam alteri non dabo.præter te cui dedi,

Vidi dominũ ſedentem.

cui daturus ſum. Interpretans verò illud Iſaiæ 6. Vidi dominum ſedentem ſuper ſolium excelſum,& eleuatum:Viſus eſt,inquit,filius Dei in regnantis habitu: & locutus eſt ſpiritus ſanctus propter conſortium maieſtatis, vnitatemq́; ſubſtantiæ. Vna ſiquidem in trinitate natura eſt, quæ oculis corporeis videri non poteſt, videtur autem hominibus, vt voluerit. Et in cap. Math 24. Cùm omnia, inquit, tempora fecerit verbum Dei, in omnibus autem temporibus dies iudicij ſit: qua conſequentia poteſt eius ignorare partem,

Dies iudicij, nota Chriſto.

cuius totum nouerit? Quid eſt maius,notitia Dei, an iudicij? ſi maius nouit, quomodo ignorat,quod minus eſt? Scriptum eſt,Omnia quæ patris ſunt,mihi tradita ſunt: Si omnia patris filij ſunt,qua ratione vnius Dei notitiam reſeruauit,& noluit ea communicare cum filio? Apoſtolus ad Colloſ: 2. In Chriſto ſunt theſauri ſapientiæ,& ſcientiæ abſconditi Actorum 1. Non eſt veſtrum ſcire tempora & momenta,quæ pater poſuit in ſua poteſtate. ſed vna eſt filij & patris poteſtas: ſciebat, & ſcit filius; ſed Apoſtolis non expediebat noſſe. In epiſtola ad Hedibiam: Vnus, inquit, atq; idem filius Dei, & filius hominis eſt, qui non rapinam arbitratus eſt ſe eſſe æqualem Deo: vna enim eſt patris, & filij natura. Hæc,& ſimilia fidei noſtræ dogmata,facile eſt in lebris Diui Hieronymi inuenire.Verùm

Cyrilli doctrina de diuinitate Chriſti.

quia de hac re diſertè,coproſeq; Diuus Cyrillus Alexandrinus Epiſcopus diſputauit,illius doctrinam inſerendam eſſe huic tractatui,iudicaui. lib. primo theſauri cap.1. Ariani, inquit,nos ita aggrediuntur: Pater eſt ingenitus, filius eſt genitus: igitur ſolus pater eſt Deus,filius vero creatura. Soluit Cyrillus: Ingenitũ,inquit, multifariam dicitur,vt quod

Ingenitum quid ſignificet.

nondum factum eſt,puta ab ære ſtatua, ingenitum dicitur. ſimiliter quod nunquam eſt, neq; poteſt fieri, vt triangularis figura fieri non poteſt quadrilatera. Item,quòd cùm ſit, & ſubſiſtat;nunquam tamen ex alio fuit, & ſic pater dicitur ingenitus: filius autem genitus ex patre,non tamen creatura,quia eſt verb[illegible] patris. Tale autem oportet eſſe verbum,qualis eſt etiam,qui ipſum genuit. Nih[illegible] prohibet,quum vnus pater ſit non factus,verbum quoq; quod ex ipſo eſt,no[illegible]ſe factum. In patre enim ſemper eſt eſſe,& vnum cum ipſo propter naturæ incommutabilitatem: quod ipſe quoq; de ſeipſo ait: Ego & pater vnum ſumus,Ioan.10. In quo,& identitatem naturæ, & perſonarum diſtinctionem oſtendit. Præterea,ſi patris incommutabilis imago Chriſtus eſt, vt pater in ipſo videatur. Ioan.14 Qui videt me,videt & patrem meũ: neceſſe eſt,non eſſe factum,quod ex patre non facto emanat. Præterea, melius eſt Deum, patrem vocari,quàm ingenitum: Pater enim filij eſt, genitus verò non eſt: quare ab eo,quod eſt commodiùs, quàm ab eo quod

2.argum.

non eſt,Deum nominamus. Arguit Eunomius,ſi abſq; principio,& ſemper pater eſt,filius

Solut.

verò genitus: principio ergo circumſcribitur. Soluitur. De rebus corporeis non eſt ſermo, vt genitũ tempori ſubiiciatur, & quaſi à non eſſe ad eſſe progrediens termino,ſiue principio circumſcribatur; ſed de diuina, & ineffabili natura, in qua omnia ineffabiliter,vt Deo conuenit,ſunt. Et qui ſemper eſt, durationis principium attribui non debet. Eunomius autem,quia pater eſt ingenitus, filius autem genitus, putauit filium principium tem-

Semper filius procedit à patre.

poris habere. ſed quamuis ingenitum, & genitum oppoſitæ ſint notiones; non tamen omnia oppoſita ei attribuuntur, vt rex & non rex, immortalis, & mortalis, inuiſibilis, & viſibilis, incorruptibilis, & corruptibilis: quæ enim eſſentialia ſunt, vtrique communia ſunt. Erat igitur in ipſo genitore filius genitus: nec præcedit generatio eius eſſe ipſi-

Exemplũ diuinæ generationis.

us,ſed ſemper ſimul & eſt,& generatur. Ignis ex ſeipſo calorem, qui naturaliter in ipſo eſt & lucet,generat atq; producit,neq; à non calido calidus factus eſt, nec ceſſabit vnquam generare, & producere, quod ſecundum naturam in eo eſt. Sed ſimul atq; factus

eſt ignis,

De filij dei diuinitate.

eſt ignis; & calor & lumen, in eo ſunt. Quòd ſi ignis eſſet æternus, illa quoq; eſſent æterna. Sic & filius à patre æternaliter procedit. Contrà: filius dicitur coæternus patri, Inſtantia.
non quia ſemper cum patre fuerit; ſed quia pater ſemper voluntatem habendi filium in ſe habuit. Solutur: Filius procedit à patre neceſſitate naturali, quia non potuit non producere: non ſic autem creatura, quia filius de ſubſtantia patris gignitur, creatura verò de Soluitur.
nihilo. Præterea, ſi non ſemper erat cum patre, ſicut coæternus, & ex ipſo ſecundum naturam prodiens, ſed poſtea accidit ei; patri quoq; neceſſariò accidit, vt eſſet pater, & ita Filius coæternus patri.
mutatus eſt: ſed ab omni mutatione longè abeſt Dei natura: Ergo filius coæternus eſt patri. Contrà: pater perfectus eſt in ſua magnitudine, nec aliquid ad perfectionem ſuæ naturæ ſibi deeſt: ſuperfluè igitur ſibi filius adiungeretur. Soluitur: Perfectus quidem Soluitur.
pater in ſua magnitudine inuenitur, non ſolùm quia Deus, ſed etiam quia pater. Quare qui negat Deum patrem eſſe, is planè fœcunditatem aufert à diuina natura, vt iam perfecta non ſit, cùm generandi virtute careat. Contrà: Deus nõ eſt ideo perfectus, quia fœcundus, ſed quia Deus, ideo perfectus, & poſtea factus eſt pater. Soluitur: Si poſtea factus eſt Solutio.
pater; quid erat, antequam pater fieret? Vtiq; nunquam Deus, ſine filio, & per conſequens ſemper pater, Ioan. 20. Aſcendo ad patrem meum, & patrem veſtrum, Deum meum, & Deum veſtrum: prius nominat patrem, poſtea Deum. Contrà: coæternus filius patri dicitur, qui poteſtatem habuit generandi, non quia genuit. Solutur: eodem modo creatura Solutio.
coæterna Deo dici poſſet Deus, quia habuit poteſtatem condendi eam ab initio, vt paulò antè dixi, cùm de mundi creatione res ageretur. Item, Eunomius ait, nunquam pater generationem peregit, ſed generandi actu ſemper caruit; quomodo ergo genitus filius eſt? 3.
ſi verò actu genuit, qui genitus eſt, eſſe neceſſariò cœpit. Soluitur. Si de creaturis ſermo Soluitur.
eſſet, rectè operantem Deum induceres: Verùm quia filius Dei, non eſt opus Dei, ſicut creatura, nec ad extrà productus, ſed genitus ex ſubſtantia patris, æterni patris germen: non ergo eſt minus æternus quàm pater: generatio enim in patre, ſicut actiua, ſic naturalis, & ſubſtantialis, & inſeparabilis, ab hypoſtaſi. quare neceſſariò coæternus pa- Filius coæternus patri.
tri filius erit, cùm generare inſeparabile ſit ab hypoſtaſi patris. Cùm ergo ſemper paterna hypoſtaſis ſit, erit ſemper etiam ex [illegible] naturæ ſuæ fructus. Contrà: ſi filius ex ſubſtantia patris prodijt, diminuta eſt ergo ſub[illegible]ntia patris: immutabilitas ergo patris ſeruabitur, ſi filius non erit de ſubſtantia patris. Soluitur: Quemadmodum non corporum Soluitur.
lege, cuncta Deus continet; ita nec corporum lege generat, vt ex filij ſui generatione aliquid amittat, quod priùs habuerat. Etenim diuina eſſentia, quam pater per actũ genera- Diuina eſſentia tota ſimul in patre, & filio.
tionis filio communicat, cùm ſit indiuiſibilis, tota eſt in filio, ſimiliter tota in patre. Contrà: ſi pater eſt perfectus ante generationem filij, quomodo ergo ipſe perfectus poſt generationem erit, ſi ab vnitate in dualitatem proceſſit? neceſſe eſt enim quicquid ab vnitate in dualitatem venit, minus ſeipſo vigere, niſi multiplicata ſubſtantia eius ſit, vel adaucta interea fuerit; quorum neutrum eſſentiæ diuinæ accidere poteſt: Pater ergo ex ſeipſo non genuit filium. Soluitur: diuiſiones, minutiones, crementa, multiplicationes, de- Soluitur.
fluxus in Deum non cadunt, idcirco argumentum procedit ex falſa imaginatione, nempè Deo attribuendo, quæ tantummodò rebus creatis competere poſſunt. Deus verbo ſuo, ſine aliqua paſſione condidit omnia; quomodo ergo in generatione filij ſui, paſſionibus ſubdi potuit? Impiè ergo, ac ſtultè paſſionem aliquam diuinæ naturæ aſcribunt, quæ nihil paſſionis ſuſcipere poteſt. Etenim, ſicut ſapiens ex ſapientia ſua geometriam, vel aliquid Similitudo verbi.
huiuſmodi excogitauerit, à ſapientia non ſeparatur: nam cùm ſit ex ſeipſa, in ipſa etiam eſt, & imago eius eſt; ſic filius inſeparabiliter ex patre eſt, & in propria hypoſtaſi, omnium prorſus ſimilitudinum, quæ in hac re afferri poſſunt, virtutem excedens. Intelle- Intellectus fœcundus.
ctus ergo patris fœcundus, non eſt paſſus aliquem defluxum in productione ſui verbi; ſed totus in ſua natura conſeruatus, & totus in filio depingitur, & videtur. Contrà: alia eſt perſona patris, alia eſt perſona filij; ſed quæ erant patris tranſierunt in filium: quare

tate filij Dei.

Soluit.

Pater omnia dedit filio, ſed extra ſuam eſſentiam non emiſit.

vel pater non retinuit gloriam, ſi filio dedit; vel ſi retinuit, filium ea gloria priuauit. Ergo quod prius. Soluitur: Pater genuit filium, & omnia dedit; non tamen extra ſuam eſſentiam emiſit, ita vt illis priuaretur: Pater enim vſq; nunc operatur, & ego operor, Veritas ait Ioan: 5. Sicut igitur virtus creatiua non ſeparata à patre, ſed eſt in eo perfectè, & ſimiliter in filio; ſic & gloria perfecta eſt in vtroq;: ſimilis eſt enim in omnibus genitori ſuo, perfectamq; ideo habet gloriam, quoniam ex habente perfectam, natus eſt.

CAP: III.

Vtrum volens, an nolens pater genuit filium.

1. ARguet aliquis ſic, aut pater volens, & conſiderans genuit filium; aut nolens, & nō conſiderans: ſi nō cōſiderans neq; volens, aliquid paſſus eſt quod nolebat: ſin autem volens & conſiderans, quoniā neceſſe eſt conſiderationem & voluntatem ante rem eſſe, quæ ſecundum voluntatem conſideratur; pater ergo præceſſit filiū; voluntas enim, & conſideratio, neceſſariò generationē præceſſit, atq; ita filius non erit coæternus patri.

Soluitur.

Pater voluntariè non autē voluntate, vt principio productiuo genuit filium.

Soluitur: nullū temporis, aut durationis principiū filio Dei ſcripturæ dederunt; ſed qui eſt, & qui erat, & qui venturus eſt, nominatur Apoc. 1. Math. Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi complacui. Pſalm 2. Dominus dixit ad me, filius meus es tu, ego hodie genui te. 1. Cor. 2. Filius Dei virtus, & Dei ſapientia appellatur: igitur filius eſt, in quo Deus vult, & per quem facit omnia. Quomodo ergo per voluntatem patris factus eſt, ſi in eo patris voluntas eſt? Aut igitur aliam ſapientiam fingere neceſſe eſt, in qua deliberauit, & fecit Deus filium ſuum: aut ſi altera non eſt, ſed ſolus filius ſapientia patris eſt: non ergo præceſſit vllo temporis ſpatio voluntas filij genituram.

Inſtantia.

Contrà: ſi filius Dei non eſt natus, quia pater ita voluit, neceſſariò pater inuitus genuit: quæ enim præter voluntatem fiunt, à coactis fiunt. quare, neceſſitas illa, quæ patrem ad generandum compulit, ipſo maior eſſe comprobatur: quod eſt abſurdiſſimum: relinquitur ergo, vt volens fil[illegible] genuerit.

Soluitur.

Soluitur: Interrogo, vtrum ipſe pater volens ſit Deus, aut nolens. ſi v[illegible]ens, præcedit ergo voluntas eſſentiam eius, quod eſt falſum: ſi autem nolens, aut præ[illegible]er eius voluntatem eſt Deus; quis coegit eum, vt Deus eſſet? Quòd ſi eſt neq; ex voluntate, neq; præter voluntatem, ſed natura Deus; eadem quoq; ratione Deum genuit.

Inſtantia.

Contrà: ſi natura, & non voluntate genuit: didicit ergo quia ſibi filius eſt; & ſic cognitio patris de filio, de nouo acceſſit, quod eſt omnibus modis falſum, & ab omni ratione alienum: voluntate ergo filium producit, præſciuitq; ipſum futurum, atq; ita voluntas generationem anteceſſit.

Soluitur.

Soluitur: Pater ad filium, & eſt, & dicitur, & conuerſim filius ad patrem nouit, quia ſcit quid ipſe ſit: Erat igitur ſemper pater, erat etiam ſemper filius, nulla ergo interceſſit temporis mora, aut interuallum. Et cùm dicis Deum non ex ſeipſo, ſed ex natura didiciſſe filium, Reſpondeo non eſſe aliud natura Dei, aliud verò ipſum Deum; ſimplex eſt enim, atq; incompoſitus: quare ſi à ſua natura didicit, à ſeipſo didicit: neq; enim voluntas, intellectus, & natura compoſitionem in Deo oſtendunt, quia omnia hæc in eadem ſunt natura.

Quomodo pater in filio.

Itaq; pater in ſe eſt, & filius ſimiliter in ſe: nec pater filius eſt, nec filius pater, vnuſquiſq; in ſua proprietate: eſt tamen pater in filio, & filius in patre, ſicut ſolis ſplendor in ſole: alius quidem ab ipſo, vnum verò natura, vtpote ſigillum, & imago perfectiſſima patris.

4. Argum.

Item, Chriſtus eſt veritas, veritas eſt in voluntate: igitur non eſt ſimilis patri, ſed voluntati patris.

Soluitur.

Filius non dicitur ſimilis voluntati, ſed naturæ patris.

Soluitur: Si Chriſtus eſt ſimilis voluntati patris; igitur voluntas eſt per ſe ſubſiſtens, perſona enim perſonæ ſimilis dicitur; atq; ita filius tertia perſona erit à patre, quod eſt falſum. Quare, aut manifeſtè ſimilem eſſe patri filium, negare oportet; aut non voluntati, ſed ipſi patri ſimilem confiteri neceſſe eſt. Præterea, ſi filius voluntati ſimilis eſt, & patri diſſimilis; neceſſe eſt, vt etiam vo-

De diuinitate filij Dei.

tiam voluntas patri diſsimilis ſit, quod eſt abſurdiſsimum. Præterea, ſi patri vnum filium dicere ſimilem recuſaueris, duos profectò te inducere oportebit, ſi voluntatem per ſe ſubſiſtere arbitraris: nam ſi voluntas per ſe non ſubſiſtit, qualitatem in Deo pones, nec filius voluntati comparabitur; animal enim animali confertur, non ſapientiæ, ſcientiæ, quæ per ſe non ſubſiſtunt. Ad hæc accedit, quòd quorum eſt vna operatio, & eadem naturalis virtus; ea eiuſdem eſſentiæ eſſe oportet: diuerſa enim natura ſunt, quorum virtutes, & operationes diuerſæ. Porrò, quorum vna eſt ſubſtantia, opera ſimilia quoq; ſunt: ſed patris & filij vna eſt operatio, & eadẽ virtus conſubſtantialis: ergo filius patri ſimilis eſt, atq; conſubſtantialis: Qui videt me, inquit Ioan.14. videt & patrem meum: non dicit, videt patris mei voluntatem.

Patri filius ſimilis.

Inſtantia.

Contrà, patris ſubſtantia generationem non recipit, filius verò genitus eſt; quomodo igitur conſubſtantialis erit, qui natus ei, qui generari non poteſt? Soluitur: genitum, & ingenitum, non mutant ſubſtantiam; Adam enim non eſt genitus, Abel genitus, eiuſdem tamen ſubſtantiæ. Porrò, ſi filius non eſt productus extra diuinam eſſentiam, ſicut creatura, vt Ariani dicunt; quare non eſt conſubſtantialis patri? vel quia non potuit, vel quia noluit Deus Pater: Sed vtrumq; abſurdiſsimum eſt: in Deum enim non cadit impotentia, neq; pigritia. Cùm igitur Deus pater omnia poſſit, & meliora velit, melius eſt autem ſibi per omnia ſimilem, quàm diſsimilem generari: Ergo filius eſt conſubſtantialis patri.

Soluitur.

Inſtantia.

Deus ſolus bonus.

Soluitur.

Contrà, Math. 10. Cur me bonum nominas? Nemo bonus, niſi ſolus Deus. Soluitur: Naturalis bonitas naturæ paternæ proprietas eſt, quia ex ipſo patre naturaliter prodijt, ideoq; patri conſubſtantialis. Cùm autem dominus dixit, quid me interrogas bonum; ſicut homo locutus eſt, ſuam tamen gloriam non minorauit. Simili formula loquendi vſus eſt Ioan.4. Vos adoratis quod neſcitis, nos adoramus quod ſcimus: nõ enim filius eſt ex adoratoribus; ſed cum patre & ſpiritu ſancto ſimul adoratur, Heb. 1. Adorent, inquit, ipſum filium omnes angeli Dei. Nulli autem naturæ præterquam Dei adorationem ſcriptura attribuere conſueuit. Dominum Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſeruies, Deuterono.6. Quare, licet filius ſit adorabilis, tamen vt homo adorat. ſic quamuis ſecundum naturam ſit bonus, vt homo tamen loquens, ſolum Deum bonum appellauit.

5.

Item, Chriſtus vocat patrem Deum [illegible] Ioan: 20. Vado ad deum meum, & deum veſtrum. Et Pſ. 21. Deus deus meus, vt quid me dereliquiſti? Si deus illius eſt, quomodo conſubſtantialis? Nam quæ naturæ ſunt eiuſdem, non erunt alterutra alterutris dii; ſicut nec anima animæ Deus eſt, nec angelus angelo. Soluitur: Hæc locutus eſt dominus ſecundùm humanam naturam, ſecundùm cuius diſpenſationem, patrem deum appellat; alioqui non eſſet conſubſtantialis patri, deus & dominus. Etenim ſi verè filius eſt, vtiq; neceſſariò patri conſubſtantialis erit.

Soluitur.

Pater principium filij.

Soluitur.

Contrà: quomodo conſubſtantialis eſt patri, qui ex ipſo, vt ex principio eſt, cùm pater non ſit ex principio? Soluitur: Si filius eſt ex patre, ſicut creatura ex creatore; tunc non erit ex vtero patris ante luciferum genitus: ſin autem eſt à patre, vt à genitore, à quo naturaliter procedit, eiuſdem eſt ergo cum illo ſubſtantiæ, quamuis alterum principium ſit, alterum verò ex principio. Itaq; conſubſtantialis eſt filius patri, quoniam eadem in vtriſq; natura eſt: differunt quidem, quia pater quidem ingenitus, filius autem genitus: non omnis autem differentia ſubſtantias diſſeparat, ſed ſola quæ natura definit. Contra: Eiuſdem filius cum patre non poterit eſſe ſubſtantiæ, qui huiuſmodi principium nunquam habuit. Si ergo perfectè pater filium genuit, generandi finem iam habuit: is finis eſſendi principium filio eſt: quomodo igitur conſubſtantialis patri erit?

Soluitur.

Pater non cœpit generare, nec habet finẽ generandi.

Soluitur: Si finem generandi pater fecit, principium etiam generandi habuit: filius ergo patri acceſſit, vt recens, atq; ita eſſet deus recens. ſed quomodo dicit Pſ. 80. Non erit in te deus recens, neq; adorabis deum alienum. Ad hæc accedit, ſi pater generare cœpit, & finem generandi habuit; mutatus neceſſariò eſt: aliter enim ſe habebat antequàm generaſſet, aliter in generando, aliter poſtea. ſed hæc ſunt abſurda: igitur nec generare cœpit, nec generandi finem habiturus eſt. Coæternus eſt ergo filius patri, &

idcirco conſubſtantialis. Contrà. Si identitas ſubſtantiæ eſt in patre & filio, & in nullo differunt: igitur nihil prohibet patrem eſſe genitum, filium verò ingenitum, quod eſt
Soluitur. *abſurdiſſimum. Soluitur: Si filius eſt genitus ex ſubſtantia genitoris, quaſi naturalis fru-*
Filius naturalis fructus genitoris. *ctus ipſius: eiuſdem eſt ergo ſubſtantiæ. Quòdſi non eſt genitus ex ſubſtãtia patris: creatura eſt ergo, & non ex ſubſtantia patris, quod eſt ſalſum. Item, quæ naturæ eiuſdem, e-*
6. *iuſdemq́ ſubſtantiæ ſunt, non ſuſcipiunt magis & minus: homo enim homine ſecundùm rationem ſubſtantiæ maior eſſe non poteſt. Si ergo in conſubſtantialibus nullus maiori, & minori locus datur, & filius patrem maiorem ſe eſſe apertè docuit: non eſt ergo ei con-*
Soluitur. *ſubſtantialis. Soluitur: Quamuis filius ſecundum rationem ſubſtantiæ æqualis ſit patri,*
Pater maior me eſt. *quia non rapinam arbitratus eſt ſe eſſe æqualem Deo; maior tamen ipſo pater eſt, qui eum generat, quia ex illo filius, & principium filij ſecundùm originem. Et certè quæ naturæ eiuſdẽ ſunt, huiuſmodi comparationẽ ſuſcipiunt: diuerſarũ autem naturarũ res, hoc modo non conferuntur; nemo enim rectè dicet bouem leone eſſe maiorem. Quare ſecundùm Arianos, ſi pater maior ſit filio; ſecundùm eſſentiam dici non valet: homo enim homine, in quantum homo maior non dicitur, neq; diuerſæ ſubſtantiæ maius & minus ſuſcipiunt. Reliquum eſt, vt pater maior dicatur, quia filius à patre procedit, vel propter*
7. *incarnationis ipſius mirabilem diſpenſationem. Item, illa ſententia Chriſti in Ioan: 14: Ego in patre, & pater in me eſt, non oſtendit, dicit Eunomius, filium conſubſtantialem eſſe patri: ſed ita dixit, ſicut loquitur in actis Apoſtolicis 17. de nobis: In ipſo viuimus, mouemur, & ſumus. Quomodo enim filium maiorem ſeipſo patrẽ capere poſſet? aut quo-*
Solutio. *modo filius minor, maiorem patrem replere valeret? Soluitur: Iſti de patris, & filij cõſubſtantialitate, quaſi de corporeis vaſis loquuntur: neq; nos ita in patre, ſicut filius in patre: nos quidem gratia & participatione in Deo viuimus, & mouemur; filius natura*
Ego in patre, & pater in me eſt. *in patre, quia eiuſdem naturæ cum patre. Nam, ſi quemadmodum nos, ipſe viueret, non eſſet naturaliter vita, quod de foris alicui aduenit, id non eſt ipſi ſecundùm naturam: filius autem de ſeipſo dicit, Ioan: 14. Ego ſum vita: non ergo, vt nos, in Deo viuit; ſed na-*
Soluitur. *turaliter, ſecundùm identitatem eſſentiæ. Contrà: ideo dicebat ſe eſſe in patre, & patrem in ipſo; quia tùm verba, tùm opera ſua non ſua erant, ſed patris. Soluitur: Pari ratione dicere poterat Moyſes, ego in deo, & deus in me; quia verba mea, non mea ſunt, ſed Dei. Fruſtra Chriſtus appellaretur filius Dei; ſi veluti ſanctorum aliquis externa virtute operaretur. Eſt autem pater in filio, ſicut Sol in ſuo ſplendore, & ſicut intel-*
Imago regia filius Dei. *lectus in verbo ſuo, & ſicut fons in fluuio Vnde, quemadmodum ſi quis depictam regis imaginem videat, & miratus pulchritudinem imaginis, ipſum regem videre deſiderat: iureitaq; imago ad eum diceret: qui me videt, regem videt: et rurſus: Ego & rex vnum ſumus, quantum ad exactam ſimilitudinem: Ego in rege, & rex in me eſt, quantùm ad formam. Sic filius Dei: Qui videt me, videt & patrem meum, & ego in patre, & pater in me eſt. 2. Cor: 5. Deus erat in Chriſto mundum ſibi reconcilians. Contrà: Filius*
Inſtantia. *eſt in patre, & pater in filio; quia quæcunq; pater vult, eadem vult & filius, propter*
Soluitur. *identitatem voluntatum. Soluitur: Pſ. 102. Benedicite domino omnes angeli eius, miniſtri eius, qui facitis voluntatem: igitur angeli poſſunt dicere; nos in patre ſumus, & pater in nobis eſt. idem dicere poſſent, ignis, grando, nix quæ faciunt verbum, ſiue vo-*
Inſtantia. *luntatem patris, quod abſurdum eſt cogitare, ne dicam dicere, vel aſſerere. Contrà: V-*
De imagine. *nius ſubſtantiæ dicitur filius cum patre; quia eſt imago eius: ſed nos quoq; ſumus ad i-*
Soluitur. *maginem dei; igitur vnius ſubſtantiæ cum deo, quod falſum eſt: Igitur, falſum eſt aſſerere, filij & patris vnam eſſe ſubſtantiam, quia filius eſt imago patris. Soluitur: Immẽſa differentia eſt inter nos per gratiam filios, & inter filium dei, qui eſt natura filius.*
Filij Dei qui Dei imaginẽ recipiunt. *De illo dicitur in Pſ. 88. Quis ſimilis tibi domine in dijs? Non enim de foris, ſed naturalis filius eſt. De nobis autem Pſ. 81. Ego dixi dij eſtis, & filij excelſi omnes: vos autem ſicut homines moriemini. Imago dei ſumus, quoniam veram imaginem eius, id eſt filium*

ſuſcepimus : alioqui pater ſecundùm hanc obiectionem, nomiue ſolùm pater erit, filius
verò non erit incommutabilis, & ſic non erit genitori conformis. ſed quomodo verum e-
rit: Qui videt me, videt & patrem meum; ſi filius non eſt vera & uaturalis imago patris?
Et Ioan: 14. Ad eum veniemus, & manſionem apud eum faciemus. Item, Ioan: 17. Pa- 8.
ter ſancte cuſtodi eos in nomine tuo, quos mihi dediſti, vt ſint vnum ſicut & nos : ſicut
tu pater in me, & ego in te ; vt & ipſi vnum in nobis ſint: Ego in ipſis, & tu in me; vt ſint Vt ſint vnum
perfecti in vnum. Igitur ſicut filius eſt in nobis per gratiam ; ita eſt in patre per gratiã,
& non per naturam : & ſicut nos ſumus vnum cum patre & filio per gratiam ; ita pater
cum filio ſunt vnum per gratiam : aut nos ſumus vnum cum Deo ſecundùm ſubſtantiam.
Soluitur : Conſueuit Saluator uoſter bona, quæ naturaliter inſunt ſibi, proponere, & ad Soluitur.
ſimilitudinem illorum hortari ; vt ad diuinam ſic imaginem, ad quam facti ſumus, refor
met : Diſcite à me, inquit, quia mitis ſum, & humilis corde : nec tamen ſi eum imitati,
mites erimus, uatura quoq; ei ſimiles erimus ; ſed in ſola manſuetudine, quoad fieri po-
teſt, ei aſsimilabimur. Sic igitur hortatur nos ad bonum vnitatis : vt quemadmodum na
turaliter ipſe vnum eſt cum patre; ſic nos concordia & conſenſu ſimus conſummati in v-
num : naturalemq; identitatem patris & filij, quaſi exemplar ſecuti, voluntatis coniun- Vt ſint vnum ſicut & nos.
ctione ipſum imitemur ; quæ nos quaſi corpus vnum, & animum vnum efficiat. Similis
modus loquendi eſt in actis Apoſtolicis 4. cap. Multitudinis credentium, inquit, erat cor
vnum, & anima vna. Vnitatem igitur naturalem, quam habet cum patre, nobis propo-
ſuit in exemplar ; vt illam, quantum fieri poteſt, imitaremur ; nempè, vt voluntate eſſe-
mus vnum ; vt id voluntate nos efficiamur, quod ipſe natura cum patre eſt : pater enim
& filius vnam habent voluntatem, atq; conſenſum. hoc eſt, quod dicit, vt ſint vnum, ſi-
cut & nos. Porrò, ſimilitudinis aduerbia, ſicut, quaſi, veluti, non totam rem eandem toti
ſignificant ; ſed aliquam ſimilitudinem oſtendunt : Sicut ego in ipſis ; quia homo factus Similitudinis aduerbia.
ſum cum ipſis: & tu in me ; quia eiuſdem tecum ſum ſubſtantiæ. Item, Si filius eſt in- 9.
commutabilis, ſimilisq; patri in omnibus, quare uon generat ? Si autem non generat ; erit Quare filius
ergo generanti diſsimilis, & alienus à patre. Soluitur: de hac latius poſtea dicemus, ſuf- non generat.
fecerit hoc reſpondiſſe, filium non ge[...]are alium filium, quia completus eſt in eo actus
generandi in diuinis : per omnia autem ſim[...] eſt patri. Contrà: Ioan: 5. Sicut pater eſ- Soluitur.
ſentialiter eſt vita, ſic dedit filio habere vita[...] in ſemetipſo : eſt ergo minor patre ; quia
recipit à patre, quod priùs non habebat. Soluitur : Pater habet vitam in ſemetipſo, id
eſt eſſentialiter : filius quoq; dante eſſe ei patre, ſiue generante eum patre, habet vitam
in ſemetipſo, id eſt, eſſentialiter eſt vita, non per additamentum : patri ergo eſt æqua-
lis, & ſimilis in omnibus ; quum uon aliter ſit vita, quàm ipſe pater. Nam ſi non ſecundũ Habere vitam
naturam filius eſſet, quomodo verè diceret : Qui credit in me, vitam habet æternam? Io- in ſeipſo.
an: 6. & 10. Et ego vitam æternam do eis. Et iterum : Ego veni, vt vitam habeant, & a- Quomodo pa
bundantiùs habeant. Omnia igitur quæ pater eſt, filius ſimiliter eſt, præterquam pater ter vitam de
non eſt filius, & filius non eſt pater. Scribitur autem patrem dediſſe filio vitam, vt na- dit filio.
turaliter, & eſſentialiter ex patre filius eſſe ſignificaretur: nou enim pater aliquid dedit
filio, quaſi à ſeipſo auferens, & filio non habenti tribuens ; ſed genuit filium, qui eſt eſ-
ſentialiter vita. Ad hæc accedit, quòd diuinæ ſcripturæ veritatem filium appellant: quo- Filius eſt vita
modo ergo veritas erit, ſi falsò dicit : Ego ſum via, veritas, & vita ? non enim ille vita, qui eſſentialiter.
eſſentialiter vita non eſt : itaq; filius non participatione, ſed ſubſtantialiter vita eſt. Am- 10.
plius, cuius cognitio viuificat ipſum cognoſcentes; ille eſt vita eſſentialiter, ſicut cognitio
patris : ſed cognitio filij eſt huiuſmodi, Ioan: 17. hæc enim eſt vita æterna, vt cognoſcant
te deum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtũ : filius ergo eſt vita eſſentialiter. Sed dicet ali- Inſtantia.
quis: Si pater habet vitam in ſemetipſo : aliud ergo ipſe qui habet, aliud vita quæ habe-
tur. quomodo igitur ſimplex ſecundùm eſſentiam deus eſt ? Reſpondeo : Perſonam pa- Soluitur.
tris & vitam, id eſt, diuinam eſſentiam idem eſſe omninò realiter, diſtingui verò ex na-

diuinitate

tura rei, quia natura diuina communicatur, non autem perſona; alioqui perſona patris
Eſſentia & perſona in patre quomodo diſtinguantur. *poſſet eſſe perſona filij, quod eſt impium aſſerere. Neq; ex hoc ſequitur aliqua compoſitio inter perſonam & eſſentiam, ſed ſumma ſimplicitas. Pater igitur habens vitam in ſemetipſo, genuit filium habentem vitam in ſemetipſo: neq; propterea duæ vitæ, ſed vna vita: ideoq; filius eſt naturaliter vita, ſicut & pater. Inquantùm verò factus eſt filius hominis; & vitam, & poteſtatem accepit, quam non habebat, vt homo, habebat autem vt Deus.*
Obiectiones. *Sed aliqui dicunt filium creaturam eſſe, quia de eo ſcriptum eſt in prouerbijs Salomonis 8. cap. Dominus creauit me. nec tamen eſt vnigenitus dei, ſicut vna creaturarū.*
Solutiones. *Ad hæc reſpondemus, quod ſi filius creatus ſit, erit quoq; de numero creaturarum, & per conſequens, ſicut vna de creaturis: omnibus enim creaturis illud commune eſt, ex nihilo eſſe. quare ſi filius dei creatus eſt, erit quoq; ex nihilo: quomodo ergo haberet authoritatē creandi? Non ergo ideo creare poteſt, quia creatura eſt; ſed non ſicut vna creaturarū; ſed quia ex ſubſtantia patris genitus, hoc eſt, genitus habet eandē ſubſtantiā cum patre.*
Filius Dei nō eſt creatura. *Amplius, ſi filius eſt creatura, ergo ſeipſum creare poteſt: omnia enim pater per ipſum creat. ſed hoc eſt ſtultiſſimum: ſequeretur enim, vt aliquid eſſet, quando ipſum nō eſſet. non ergo eſt creatura filius Dei, ſed Dei patris filius, creandi virtutem veluti deus naturaliter habens. Adde, quòd ſoli filio Dei competit patrem alijs reuelare, & manifeſtare, Matth: 10. Nemo nouit filium, niſi pater: & nemo nouit patrem, niſi filius, & cui voluerit filius reuelare. Et Ioan: 1. Deum nemo vidit vnquam, vnigenitus filius Dei, qui erat in ſinu patris, reuelauit nobis. Igitur filius Dei non eſt creatura: nulla quippè*
Soli filio competit patrē alijs reuelare. *creaturæ hanc patris reuelationem in hominibus efficere poteſt; quia nulla creaturarum videt, & cognoſcit patrem, ſicut cognoſcit filius: idcirco ſolus filius poteſt patrem reuelare: non enim poteſt perfecta naturalisq; creatoris ſimilitudo in creaturis inueniri, neq; in ijs, quæ ex nihilo producta ſunt, qui æternus eſt perfectè vnquam inſpici poterit. Inſpicitur autem perfectè in filio: imago enim incommutabilis eſt. Quare cùm pater non ſit creatura, nec filius cretura erit; in quo, vt in vera naturaliq; imagine atq; charactere pater inſpicitur, & ideo ipſe quidem adoratur à creaturis. Cùm ergo ſolus filius perfectè cognoſcat & videat patrem, quia ex eo eſt [illegible] in eo eſt; ſolius filij eſt patrem alijs reuelare, quod certè creaturæ facere ne[illegible]unt: igitur filius, vt dixi non eſt creatura.*
Inſtantia. *Inſtant illi; creaturæ non potuiſſent [illegible]ram Dei patris virtutem ſufferre, propterea filium creauit, quem verbum appellauit, cui totam virtutem ſuam infudit, vt per ipſum*
Reſponſio. *quaſi per medium cætera fierent: indecens enim fuiſſet, ineffabilem Dei virtutem ad hæc minima peruenire, & caducarum rerum curam habere. Sed hæc facilè ſolui poſſunt per apertum Euangelij teſtimonium, Matth: 10. Nónne, inquit, duo paſſeres veneunt aſſe, &*
Dei prouidentia. *vnus ipſorum non cadit in terram abſq; patre veſtro, qui in cœlis eſt? Et iterum: Si fœnū agri quod hodie eſt, & cras in clibanum mittitur, Deus ſic veſtit, quantò magis vos? falſum eſt ergo Deum hæc minima non curare, & caducarū rerum rationem non habere. Quomodo ergo erit omniū creator, quibus prouidere non dignatur? Quare huiuſmodi homines ſuperbiæ certè vitium Deo innuere conantur, cùm dicant non eſſe decens, vt minimarum rerum creator ſit. ipſe enim omnium creator eſt, etiam minimorum, omnibusq; prouidet, & ſeſe per miſericordiam ſuam participabilem præbet: ſicut copioſiùs dictū eſt in 4. de prouidentia Dei.*

CAP. IIII.

Rationes quorundam, quibus docere conantur filium creaturam eſſe & creatorem.

Audeant

De diuinitate filij Dei.

Confutantur rationes.

AVdent quidam hæc abſurda aſſerere. Creatura, inquiunt, eſt filius, & tamen creat, quia id à Deo, quaſi à magiſtro, atq; artifice didicit, vt eſſet miniſter ad opera ſua. hæc illi. Ad hæc reſpondemus: ſi filius Dei eſt creatura, & poteſtas creandi non ineſt illi naturaliter, ſed per accidens: poſſet ergo tali poteſtate ſpoliari, & dediſcere quod priùs didicerat. quod profectò abſurdum eſt de dei filio ſentire. Amplius, ex nihilo creaturas producere, non eſt officium artis, ſed ineffabilis atque creatiuæ virtutis. artis enim eſt, ea quæ ſunt, quaſi per ſubiectam materiam, ſolummodo immutare: creandi autem virtus, ipſam rerum ſubſtantiam à nihilo ad eſſe producit. Si ergo arte, atque doctrina filius creator factus ſit: ſola ergo doctrina creandi filius Dei à nobis erit diſcretus: quā ſi nos haberemus, omnes eſſemus creatores. Hæc cùm ſint ſtultiſſima, igitur non doctrina accidentali, ſed virtute naturali filius eſt creator. Amplius, aliud eſt ſapientia, & aliud ſapiens: ſapientia enim eſt, qua quis ſapiens fit, ſapiens autem, qui ſapientiam habet. quomodo igitur ſapiens per doctrinam filius fiebat, qui ſapientia ipſa eſt? Dico, inquit Apoſt. ad Cor. 1. cap. 1. Chriſtum Dei virtutem, & Dei ſapientiam. ſi enim indigebat doctrina, non erat ſapientia. Amplius, ſi doctrina creatio datur, potuit ergo artem creandi multos docere, vtpotè multos angelos, & archangelos: quòd ſi potuit, & noluit, inuidit ergo: atqui in Deum non cadit inuidia: igitur non per doctrinam filius, ſed per naturam vnà cum patre creat; ſiquidem per generationem omnia à patre accepit. alioqui quomodo filius diceret, Ioan: 5. Pater meus vſquemodò operatur, & ego operor. quòd ſi pater etiam nunc operatur, fruſtra ſecundum vos creatus erit filius, quod eſt dictu abſurdiſſimum. Non ergo ad producendas creaturas factus eſt filius. ſed ex patre natus, cuncta cum patre operatur, natura deus, & natura creator. Amplius, ſi filius eſt factus propter nos, cùm finis ſit nobilior his, quæ ſunt ad finem: creaturæ ergo filio dei præſtantiores erunt: earum enim cauſa, creatus eſt filius Dei. ſed iſta ſunt ſtultiſſima, pari quoque ratione, ſtultiſſimum eſt dicere, filium dei creaturam eſſe. Ad hæc accedit, quòd ſi propter nos filius dei creatus eſt, vt iſti dicere audent, primi nos erimus apud Deum: ſic enim nos Deus primò, deinde filium propter nos intendiſſe videbitur. ſed quomodo tunc erit primogenitus inter multos fratres? aut quomodo verum eſt, quod à Propheta, & Apoſt. 1. ad Hebr. dicitur: Et adorent eum omnes angeli dei? Et iterum, Thronus tuus Deus in ſeculum ſeculi, virga directionis, virga regni tui? Amplius, ſi aliter nos creari non poteramus, niſi filius dei priùs crearetur: filium ergo pater non produxiſſet, niſi nos creare voluiſſet. Quare nobis creatis, ſuperuacaneus eſſe videtur filius: productis enim creaturis, pater iam non eget ampliùs illius opera: quæ omnia ſtultiſſima ſunt. Nam & ſi nullam creaturam Deus producere voluiſſet; verbum tamen ſuum erat in ipſo, quia In principio erat verbum, & Deus erat verbum. Lucere ſine ſplendore Solem non poſſe, clariſſimè nouimus: ita planè intelligamus, nihil niſi per filium patrem operari: Omnia enim per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil: ideò & dextera, & brachium dei nominatur; quia quaſi per manum omnia Deus per ipſum operatur. Et cùm dicunt Ariani, ſcripturam in Prouerbiis Salomonis manifeſtè loqui: Dominus creauit me initium viarum ſuarum: reſpondemus, illa quæ prouerbialiter dicuntur, alium ſenſum habere: Ioan. 16. Hæc in prouerbiis locutus ſum vobis; ſed veniet hora, quando non in prouerbiis loquar vobis, ſed palàm. hinc perſpicuū fieri poteſt, per prouerbia nō palàm, quæ volumus, oſtendere. Locus autem ille Prouerb. 8. paulò antè oſtenſus, & declaratus eſt, cuius ſenſus eſt: Dominus creauit me, in quantùm factus ſum homo, initium viarum ſuarum in opera eius; vt initium viarum domini, & operum ſuorū omnibus daret. In Chriſto enim primo euangelica vita effulſit. mandata enim euangelica, viæ ſunt, quibus recto itinere ad Deum pergimus: Item, creauit me initium, id eſt, fecit ſuper prophetas, & legum initium, id eſt, poteſtatem, vt non in illorum verbis ſiſtere faciam meos cultores.

Filius Dei nō eſt arte, ſed natura creator.

Dominus creauit me.

Loqui in prouerbiis quid ſignificet.

Declaratur illa ſcriptura dominus creauit me initiū viarū ſuarum

ſed ad

tate filij Dei.

ſed ad ſpiritualem illorum verborum ſenſum tranſire. Præterea, ſi filius eſt vnigenitus dei, quomodo eſt creatus? non enim quia primò creatus erit vnigenitus. nam & Ruben principium factus eſt filiorum Iacob, nec tamen idcirco vnigenitus, aut alienus à natura fratrum ſuorum, Gene. 29. Quare, ſi filius initium eſt creationis aliorum, non erit alienus à natura creaturarum; atq; ita non rectè Ioannes dixit, in principio ſui euangelij: In principio erat verbum: ſi enim erat, quomodo creatus eſt? Quod verò in illa ſcriptura prouerbiorum dicitur: Dominus creauit me: ad aſſumptæ humanitatis naturam retulit; Ioan: 20. Vado ad deum meum, & deum veſtrum: patrem ſuum, deum ſuum, vt homo appellat. Nam quemadmodũ nos natura ſerui ſumus, etiam ſi deum patrem appellamus; ita & filius non amiſit, vt ſecundum naturam ſit filius, quamuis homo factus, Deum ſuum patrem appellet. Matth. 11. Confiteor tibi pater, domine cœli & terræ. Ecce patrem ſuum dominum appellat: Dominum, inquam, omnium, quæ cœli ambitu continentur.

Dominus.

Quomodo filius Dei dicitur factus.

Sed illa ex nihilo ſunt producta; Quia ipſe dixit, & facta ſunt: filius autem non eſt ex nihilo, neque de aliqua materia: igitur de ſubſtantia patris, quod perinde eſt, filius eſt ſubſtantia eadem, ſiue eiuſdem ſubſtantiæ cum patre. Ita ergo filium dei factum eſſe dicimus, ſicut Iſaias dicit 53. Quia ipſe infirmitates noſtras accepit: Et Apoſtolus ad Gal. 3. Factus eſt pro nobis maledictio: Et 2. Cor. 5. Pro nobis peccatum fecit. Hæc omnia factus dicitur, non quia in illa mutatus, ſed quia pœnam peccatis noſtris debitam perpeſſus eſt, in corpore ſuo ſuper lignum, 1. Petri 2. non enim eſt facta perſona filij Dei, ſed propter naturam aſſumptam facta dicitur. Præterea obſerua, quòd ſcriptura indifferenter interdum vtatur hoc verbo genuit, pro creauit: Deut. 32. Deum, qui te genuit, dereliquiſti. Iob 38. Quis, inquit, genuit glebas terræ? Ex hoc autem non licet inferre, angelos ex ſubſtantia dei genitos, neq; glebas roris. Quare ſicut de creaturis verbum genuit, abuſiuè dicitur; ita ſanè de filio dei, verbum creauit. Creaturæ ſiquidem adoptione gratiæ, filij dei appellantur, Ioan: 1. Dedit eis poteſtatem filios dei fieri. filius autem non adoptione, ſed natura eſt filius dei: Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi complacui: Et in Pſalmo: Dominus dixit ad me, filius meus es [illegible], ego hodie genui te: Et Ioannes in prima ſua Canonica cap. 1. Vt ſimus in vero fili[illegible]. Cùm ergo ſit filius naturalis, & non per adoptionis gratiam; qui fieri poteſt, [illegible] creatura ſit, qui æternaliter à patre generatur, & eiuſdem eſt cum patre ſubſtantia, omniaq; ſubſtantialia cum patre communia habet? Sed aliquis ita arguet: quod ex aliquo prodit, pars illius ſubſtantiæ eſt, vnde prodit: ſed à patre prodit filius, ergo eſt pars ſubſtantiæ patris. Confirmatur, quia quod ſemel ſeparatum eſt, atque diuiſum, id totum eſſe non poteſt. ſed filius ſeparatur à patre; quia generans à genito realiter diſtinguitur: igitur non eſt idem cum patre. Soluitur: ex falſa imaginatione argumentum procedit: eſſentia enim diuina, quam pater per generationem filio communicauit, eſt ſimpliciſſima, & indiuiſibilis, ideóq; non ſequitur, patrem vnam partem ſibi conſeruaſſe, alteram verò filio dediſſe; ſicut interdum pater, partem hæreditatis, antè ſuum obitum filio ſuo vnigenito tradere conſueuit, ſed vna & eadem numero manet in filio & in patre. Similitudo aliqua huius rei in Sole cõſpici poteſt: Sol enim ita lucet, vt nullo modo imminuatur, nec aliquis poterit localiter lucem à Sole diuidere, nec ſeparari calorem ab igne: exit enim ab igne inſeparabiliter, quaſi fructus eſſentiæ ſuæ, ſicut & ſplendor lucis: ſemper namq; cum iſtis rebus ſunt, quæ ex ipſis generantur. Ita planè intellige filium ex patris eſſentia emanare, vt æternaliter in ipſo ſit; & in propria hypoſtaſi eſſe non deſit. Hanc ob cauſam euangelium ſic loquitur: Ego in patre, & pater in me eſt. Et iterum: Ego & pater vnum ſumus. non ergo filius, quia à patre prodit, eſt pars non integra diſſeparata; ſicut nec ſplendor diſſeparatus eſt à luce, & calor ab igne, & verbum à mente, ſiue intellectu. Sed iterum inſtas, animalia vniuerſa, quæ naſcuntur ab aliis, multò poſteriora parentibus ſunt: ſed filius generatur à patre, igitur eſt poſterior patre. Soluitur: Argumentum veritatem habet in natura creata,

Genuit.
Creauit.
Indifferenter accipiuntur.

Inſtantia.

Soluitur.

Similitudo Solis.

Inſtantia.

Soluitur.

 De diuinitate filij Dei.

ęta, non autem in natura increata, in quam mutatio non cadit. Lux eſt pater, & quidem æternus; huius autem lucis ſplendor, nempe filius Dei, vt dicit Paulus ad Hebræos 1. Qui cùm ſit ſplendor gloriæ &c. ſemper cum ipſo patre eſt. verbum Dei viuum ex patre viuo profluit, & ideò ſemper eſt: nunquam enim erat, ſed nec erit vnquam Deus ſine verbo. Ex quo ſequitur, verbum, ſiue filium Dei creaturam non eſſe: alioqui miſeriùs ſe modò haberet genus humanum, quàm antea. dum enim credit beneficio filij dei à falſorum deorum ſeruitute liberatum eſſe, in maiorem incidiſſet impietatis iniuriam, Deo ſcilicet ſeruiens, qui naturaliter non eſt Deus. Item omne creatum eſt recens: ſed nefas eſt in FiliusDei non eſt creatura. *recentem Deum credere, ſicut dicitur in Pſal: Non erit in te Deus recens, neq; adorabis deum alienum: igitur filius dei non eſt creatura. Item, omnis creatura eſt ſerua ex ſuæ naturæ conditione: Omnis (inquit Apoſtolus, 8. ad Romanos) creatura ingemiſcit, quærens liberari à ſeruitute corruptionis. ſed Chriſtus nos liberauit à ſeruitute legis, mortis, & peccati, ad Gal. 4. quomodo ergo filius dei, qui nos exemit omni ſeruitute corruptionis, creatura dici poteſt, cùm creatura ab huiuſmodi ſeruitute ſeipſam eximere nequeat? filius dei ergo non eſt ſeruus, ſed liber; non libertate, qua nos liberauit, ſed libertate naturali, quam à patre accepit. Amplius, omnis creatura facta eſt in tempore, nullũ verò tempus generationem filij præceſſit, neq; ſpatiũ, aut duratio vlla: nõ ergo eſt factus filius dei, ſed genitus. Quomodo enim eſſet omnium creator, ſi eius generationem aliqua duratio creata præceſſiſſet? Amplius, rationales creaturæ filij dei vocantur, non quidem natura, ſed participatione: Ego dixi, Dij eſtis: filius autem, non participatione, ſed natura eſt Deus: quia qui non honorat filium, non honorat patrem, vt dicit euangeliũ. ſi ergo æqualis honor debetur vtriq;; abſq; dubio, pares ſunt in deitatis honore.*

QVAESTIONIS QVARTAE CAP. I.

Filium Dei eſſe verum verbum, atque naturale Dei patris.

Licet multa dicta ſint, quæ ſu[illegible] dei diuinitatem clariſſimè oſtendunt, nonnullis tamen opinionibus, quæ de verbo dei perperam loquuntur, occurrendum eſſe cenſui, atq; ita adhuc addere aliquid neceſſarium eſſe putaui. Quidam ſic arguunt: Si filius, inquiunt, eſt verbum patris, & ipſi conſubſtantialis: in nullo ergo differt à patre; atq; ita verbum pater appellari poterit, quod ſcripturis non probatur. igitur verbum nõ eſt eiuſdem naturæ cum patre. Argumentũ. *Soluitur: Euangelium Ioannis ca. 1. ſine aliqua dubitatione loquitur: Et Deus erat verbum, inquit: verbum ergo eſt filius Dei ſubſtantialis.* Solutio. *Et cùm dicis patrem appellari poſſe; non probatur, propter differentiam perſonarum, quæ realiter diſtinguuntur; vnius tamen ſunt diuinitatis, propter eandem numero diuinam eſſentiam, quæ eſt in vtraq; perſona.* Verbum Dei filius ſubſtantialis. *Adhuc inſtant hoc modo: in euangelio Ioannis legimus, ita filium patrem alloquentem: Et glorificaui, inquit, & glorificabo. Quomodo igitur filius verum patris erit verbum, cùm ad eum pater loquatur? locutio autem ſine verbo fieri non poteſt. aut igitur per ipſum, ſi verbum verum eſt, loquitur filio pater, quod eſt abſurdum; aut aliud eſt illud verbum interius, atq; naturale, quo ad filium locutus eſt pater.* Inſtantia. *Soluitur: Verbum, ſiue filius dei, quatenus deus, more humano per labia, guttur, & linguam non emittitur, neque aures audientium verberat; ſed intrinſecus mentem monet, inſtruit, & mouet. neq; vox illa patris propriè naturalis fuit; ſed ſonus quidam factus, quo ſignificabatur, quantæ dignitatis filius ſit apud patrem. quòd autem vox illa colliſione corporis facta fuit, dominus oſtendit Ioan. 12. Non propter me, inquit, facta eſt hæc vox, ſed propter vos. non dicit, non propter me locutus eſt pater, ſed, facta eſt vox. facta eſt ergo illa vox miracu-* Soluitur. Verbum Dei quomodo loquitur. Glorificaui, & glorificabo.

De diuinitate filij Dei.

loſè propter diſcipulos; vt paternam voluntatem in glorificatione filij ſui cognoſcentes, pericula, opprobria omnia non pertimeſcerent. Iterum inſtãt: Inueniutur, inquiunt, in ſcripturis, pater dicens ad filium, Gen. 2. Faciamus hominem: Et Ioan. 8. Ego à meipſo non loquor; ſed quæ à patre audiui, hæc nuncio vobis. ſi pater locutus eſt ad neſcientem filiũ, & tunc diſcentem, quando verbum patris percepit; aliud profectò ipſe verbum erit, quàm illud natura intrinſecum, quo didicit: ſin verò ad ſcientem filium; ſuperuacaneum videtur fuiſſe, ſcientem docere. Soluitur: omnia pater docuit, & dedit filio generatione æterna, nec per aliud verbum, per interualla temporis filium docuit; ſed genuit æternaliter deum, omnia ſcientem, omnia potentem. vnicum ergo eſt verbum Dei naturale, atq; intrinſecum, id eſt, filius dei. Amplius, ſi aliud verbum inſitum patri eſt, ſecundum naturam, quàm illud de quo ſcripturæ loquuntur, vt ſit aliud intrinſecum, quaſi occultatum in patre, aliud enuncians, manifeſtansq; myſteria Dei, quod deum eſſe Ioannes euangeliſta aſſerit; proculdubio in patrem compoſitio caderet: componeretur enim Deus pater, ſecundum iſtos, ex eſſentia diuina, & verbo ſuo intrinſeco. ſed nullo pacto in deum cadit compoſitio: vnicum ergo eſt verbum dei, & non duo, vt iſti dicunt. Ruṙſus obijciunt, filius dei, verbum & ſapientia dei appellatur: ſed ſapientia eſt quædam ſcientia, & verbum eſt prolatio vocis; hæc autem non competunt filio, quippe qui non eſt prolatio vocis, neq; ſcientia aliqua acquiſita: igitur verbum dei dici non poteſt. Soluitur: verbum dei eſt ſubſiſtens ex ſubſiſtente, viuum ex viuo; non enim eſt ſicut verbum humanum, ſed tantùm excedit verbum humanum, quantùm humana ſubſtantia à dei ſubſtantia exceditur. Loqui autem patrem ad filium, ſic intellige: filium habere perfectam voluntatis paternæ cognitionem, nec expectare verbum, quum ipſe ſit vnicum dei verbum connaturale, & coæternum patri. Quando ergo legis in euangelio loquentem patrẽ cum filio, hoc modo intellige; nempe filium, abſq; alio doctore, perfectè cognoſcere voluntatem patris. Inſtantia: Verbum appellatur, non quia ex patre ſecundum naturam ſit; aut quia ipſe filius ſit intrinſecum, atq; inſitum patri; ſed potiùs quia patris verbum audiens, nobis enunciat voluntatem patris: ſicut ſanctificatio quoq; dicitur filius, quia alios ſanctificat; iuſtitia, quia alios iuſtificat [illegible]uitur: ſi filius verbum dicitur, quia verbum audit, erit vtiq; ipſe verbum partic[illegible]tione illius verbi: ſed quæ per participationem habentur, poſſunt amitti: igitur fil[illegible], quia eſt verbum per participationem, poteſt deſinere eſſe verbum, quod eſt omnibus modis abſurdum: non enim rectè diceretur à filio: Qui videt me, videt & patrem meum, propterea, quòd pater eſt Deus natura immutabilis, filius verò mutabilis; quippe qui eſſet Deus, non quidem per naturam, ſed per participationem. fateamur ergo neceſſe eſt, filium dei eſſe verum verbum Dei, non autem alterius verbi participem. Inſtantia, nomen illud ſi filio naturaliter ineſt; proculdubio non diceret Apoſtolus 2. cap. ad Philip. Chriſtum ob meritum crucis, & humilitatis accepiſſe nomen, quod eſt ſuper omne nomen: nemo enim de nouo accipit quod habet. ſed Apoſtolus apertiſſimis, & elegantiſſimis verbis hoc profitetur: Ergo non eſt Deus natura, ſed factus per gratiam. Soluitur: cùm filius dei ſit in ſinu patris altiſſimus, non opus illi erat labore quærere, quod naturaliter habebat. Quare illa Pauli verba ſic intellige: Dedit illi nomen: non nomen, quod priùs non habuerat; ſed illius declarationem, & manifeſtationem nominis. priùs enim paucis hoc nomẽ innotuerat; ſed poſt Chriſti paſſionem, toti prorſus mundo innotuit. Exaltatus eſt præterea, non ſecundum quòd Deus; ſed ſecundum, quòd verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis. Altiſſimus dei filius ſemper eſt vt deus, exaltatur verò, vt homo. Pſal. 44. Sedes tua, inquit, in ſeculum ſeculi: addit: Propterea vnxit te Deus, Deus tuus. &c. vt verbum, & filius Dei regnabat ante vnctionem cum patre. Exaltatur autem, vngitur propter nos, vt per ipſum in omnes nos gratia percurrat. Ioan. 17. Et pro ipſis ego ſanctifico meipſum, vt ipſi quoq; ſanctificati ſint: omnia enim quæ in Chriſto, vt in homine ſunt, in vniuerſam redundant

Marginal notes:

Inſtantia.

Soluitur.

Vnicũ eſt verbum Dei.

Inſtantia.

Soluitur.

Pater loquitur ad filium quo modo intelligitur.

Inſtantia.

Soluitur.

Verbum Dei non audit aliud verbum.

Inſtantia.

Dedit illi nomen.

Soluitur.

Gratia Chriſti redundat in electos.

De filij dei diuinitate

dant eccleſiam electorum. Inſtantia : Apoſtolus 1. ad Hebr. ita loquitur : Tantò meli-
Inſtantia.
ór angelis effectus, quantò præ illis differentiùs nomen hæreditauit. Arguunt ergo ex his
verbis hoc modo : Quod fit meliùs, priùs non erat : ſed Chriſtus factus eſt melior an-
Melior angelis effectus.
gelis ; igitur priùs non erat : atqui deus ſemper eſt eodem modo, & non poteſt fieri me-
lior, neq; deterior : igitur filius non eſt Deus. Soluitur : quando propter nos factus eſt
Soluitur.
homo, & immunditia peccatorũ per ipſum purgata, ſedit in dextera magnitudinis in ex-
celſis, tunc melior angelis cognitus eſt ; non quia naturam in aliud mutauerit, vel quia
factus ſit poſtea, quod antea non erat ; non enim de natura filij modò ſermo habetur ;
ſed de ea potiùs, quæ incarnationis tempore, aſſumpta eſt natura : itaq; non angelorum
natura naturæ Chriſti comparatur; ſed Chriſti adminiſtratio adminiſtrationi angelorũ,
quam dicit meliorem fuiſſe. Inſtantia : in Actibus Apoſtolicis ſic loquitur Apoſtolus
Iſtantia.
Petrus : Sciat omnis domus Iſraël, quia dominum & Chriſtum fecit Deus hunc Ieſum,
quem vos crucifixiſtis. Apoſtolus ad Hebr. 3. Conſiderate Pontificem confeſſionis noſtræ
Factus quomodo intelligitur.
Ieſum Chriſtum, qui fidelis eſt ei, qui fecit ipſum. Tunc ſic formatur argumentũ : quòd
fit à Deo, non eſt Deus, quia Deus non fit, cùm ſemper ſit. ſed filius fit à Deo patre : igi-
tur non eſt Deus. Soluitur : verbum illud facere, quando de filio dei dicitur, vel de hu-
Soluitur.
mana natura aſſumpta à Chriſto intellige, aut indifferenter, abuſiuè accipias pro gene-
rare. 4. Regum 12. Ab hodierno die, inquit, filios faciam, id eſt generabo. Non ergo de
Facere pro generare.
natura verbi, ſed de incarnatione eius, hæc Paulus ſcripſit : tunc enim factus eſt pro
nobis homo, quando verbum caro factum eſt : tunc, vt homo fidelis creatori ſuo fuit, quia
opus ſibi commiſſum fideliter perfecit : tunc Apoſtolus, pro nobis fuit ad nos miſſus,
& fidelis Pontifex confeſſionis noſtræ ; offerens ſeipſum pro nobis hoſtiam immaculatã
deo in odorẽ ſuauitatis. Non ergo ad eſſentiam filij illa verba ſunt referenda, ſed ad ſum-
ptæ humanitatis ſacramentum nam & Paulus antea homo erat, quàm factus ſit Apo-
ſtolus. & Moyſes ſimiliter, antequam factus ſit fidelis miniſter in tota domo dei, Exod.
28. Eodem quoq; modo intelligenda eſt illa ſcriptura, quæ ſumpta eſt ex Actibus Apo-
ſtolorum. Dei filius erat ſemper, & eſt omnium dominus : In ſerui autem forma factus
eſt, vnctus eſt, quoniam id homini co[illegible]it : hominem enim aſſumpſit, non vt diuinita-
tem amitteret ; ſed vt ſeruitutem noſtram ;. dominandi honorem extolleret ; & dede-
cus noſtrum ad nobilitatem ſuam traduceret. Quando ergo dicit ſcriptura, & dominum
Dominum Ieſum Deus fecit.
ipſum, & Chriſtum Deus fecit ; deum, aut pro tota trinitate accipias ; aut ſi ad patrem
referas, verbum patris, ea operatione non priuabis : opera enim trinitatis ad extra ſunt
indiuiſa : Ego à me nihil facio, ſed pater in me manens, facit opera, Ioan. 14 Vel accipias
fecit, pro declarauit : pluribus ſiquidem operibus miraculoſis, quæ per filium facere di-
Fecit, id eſt, declarauit.
gnatus eſt, filij diuinitatem declarauit. Ioan. 10. Et ſi mihi non vultis credere, operibus
credite, vt cognoſcatis, quia ego in patre, & pater in me eſt. Ad hoc accedit, quòd fieri,
& effici, non ſemper eſſendi principium ſignificat : Fias mihi in Deum protectorem, Pſa:
30. canit. & Pſ: 9. Factus eſt dominus refugium pauperi. nemo enim audebit dicere,
tunc cœpiſſe deum eſſe, quando pauperi factus eſt refugium : ſed ſemper fuiſſe. Quare
quemadmodũ qui ſemper eſt, aliis fieri refugiũ dicitur, dum eſt illis ſolatio, & adiumento ;
ita cùm dominus noſter ſemper ſit deus, & omniũ dominus, fieri nobis dicitur ſaluator,
cùm per aſſumptæ humanitatis ſacramentũ, nobis auxilium præſtitit ſalutis. Sed dicet ali-
Inſtantia.
quis, quomodo filius erit ſimilis patri, qui de ſeipſo apertè dicit, omnia ſe à patre accepiſſe:
Omnia, inquit, tradita ſunt mihi à patre meo. Nam ſi à ſeipſo haberet, non vtiq; accepiſſet:
Omnia mihi tradita ſunt à patre meo.
quoniã verò ſe accepiſſe verè ait, certè non habebat à ſeipſo. Soluitur : Dum filius à patre,
omnia naturaliter accipere dicitur, vno duntaxat excepto quòd pater non eſt : non ergo
Soluitur.
[fi]lius de nouo aliquis à patre accipit, quòd priùs ab æterno nõ acceperat naſcẽdo : alioqui
quare diceret, omnia quæ habet pater mea ſunt, & omnia mea patris ſimiliter? Nã ſi nihil
habet filius à ſeipſo, nihil etiã haberet pater à ſeipſo, quod eſt omninò abſurdũ. Accipere

S 2 autem

De diuinitate filij Dei.

autem ſe dicit à patre, ne quis putet eundem eſſe patrem & filium, ſicut dixit Sabellius, ſimili ſcripturæ teſtimonio confirmatur: Sicut, inquit, pater habet vitam in ſemetipſo, ſic dedit & filio habere vitam in ſemetipſo.

Sicut pater habet vitam in ſemetipſo.

Ex patre ſiquidem filium habere vitam naturaliter ſignificatur, & alium perſonaliter eſſe, quàm qui dedit, demonſtratur. Senſus ergo illius ſcripturæ eſt: ſicut pater æternaliter vitam habet in ſemetipſo; ſic & filius æternaliter habet vitam in ſemetipſo. Quare, ſi aliquando filius non habebat vitam in ſemetipſo, nec pater habebat: ſed hoc eſt impium: igitur filius ſemper habet vitam in ſemetipſo. Cùm autem dicit, ſe à patre eam accepiſſe; diuinitatem ſuam non minorauit, ſed ſuæ emanationis originem inſinuauit, alium ſcilicet eſſe perſonaliter, ita tamen, vt identitati naturali in nullo derogetur.

Inſtantia.

Primogenitus.

Inſtantia: Poſſet aliquis obiicere: ſi creatura, inquit, non eſſet filius Dei; non diceretur omnium creaturarum primogenitus: quoniam enim magnam habet cum creaturis coniunctionem, propterea hoc nomine appellatur; alioqui quomodo earum primogenitus rectè diceretur?

Soluitur.

Soluitur: Paulò antè com. 7. Quæſt. 2. cap. 4. de hoc nomine nonnihil dixi: Dominus ſiquidem noſter, vnigenitus dicitur, quia ſolus ex patre naſcitur, & ſolus Dei filius naturaliter eſt. Primogenitus autem dicitur, quum in multis ſcribitur fratribus; quando nimirum homine aſſumpto, frater noſter effectus eſt; tunc primogenitus factus eſt in multis fratribus, quia multos filios Dei per gratiam effecit.

Quare vocatur primogenitus, & vnigenitus.

Primogenitus igitur vocatur, non quia tempore alios præceſſit, neque quia eiuſdem ipſe, in quantum Dei verbum, cum creaturis eſſentiæ eſt; ſed quia in ipſo primò deificati ſumus. vnigenitus verò ſimpliciter dicitur, nulla alia cauſa addita, quia ſolus, vt verè filius, in ſinu patris eſt, primogenitus in multis fratribus, & primogenitus ex mortuis. non eſt ergo ipſe filius, verbum Dei creatura: nam ſi in eo vniuerſa creata ſunt, Colloſ. 1. nihil ergo eſt creatum, quod per ipſum creatum non ſit; alioqui ſeipſum creaſſet.

Primogenitus ex mortuis.

Vocatur quoque primogenitus ex mortuis, quia primus ipſe, morte calcata, ſurrexit, & primus carnem noſtram in cœlos reduxit. Quare, quemadmodum initium viarum creatus eſt, quia per ipſum omnes poſſunt in ſalutem recurrere; ita planè primogenitus vocatur in multis fratribus, quia vocauit nos omnes ad adoptione[illegible] per gratiam: primogenitus verò ex mortuis, quia ex mortuis reſurgens, nat[illegible]am noſtram in incorruptionem reuocauit.

Vnigenitus quare.

Vnigenitus, quia ſolus à patre genitus, c[illegible]a verò per ipſum ſunt condita. Non ergo vnigenitus appellatur, vt quidam dicunt, quòd ſolus à patre creatus ſit; ſed potius quòd ſolus à patre natus ſit, ſiue naturaliter naſcatur; alioqui non erit pater omnium vniuerſaliter creator, quod ſanctis ſcripturis, & fidei catholicæ non conſentit. Itaque filius Dei naturalis rectè vnigenitus appellatur, quia ex patre naturaliter prodiens, eſſentiæ paternæ verus per generationem hæres inuenitur: neque illorum ſententia probanda venit, ideo vnigenitum appellari, quòd ſolus omnia excedat; alioqui pater, qui ſimili excellentia pollet, poſſet ſimili nominis titulo gaudere, appellarique ſcilicet vnigenitus, quod ſcripturis diuinis minimè probatur: Pater enim eſt ingenitus, non autem genitus, aut vnigenitus: non ergo propter exceſſum, ſed quia à patre naſcitur, vocatur vnigenitus Dei filius.

Primogenitus Mariæ virginis,

Præterea, Euangelium vocat dominum noſtrum, primogenitum virginis matris, eò, quòd primo natus ſit, non quòd alios etiam genuerit; ſed quia primum plerumque abſolutè, & ſine comparatione dicitur. Itaque non quia creatura eſt filius Dei, totius creaturæ primogenitus dicitur: ſed ſicut dixi, quia per ipſum adoptati, filij Dei per gratiam efficimur, cuius gratiæ per ipſius meritum participes facti ſumus. Primogenitus quoque dicitur, quia ipſe primus filius verè eſt, ſicut & pater primus pater: & per ipſum omnia facta ſunt, & per ipſum omnia adoptantur. Habes igitur quare dominus noſter vocetur vnigenitus, & primogenitus Dei; primogenitus in multis fratribus; primogenitus glorioſæ virginis matris; primogenitus ex mortuis.

CAP. II.

Quomodo

Quomodo intelligitur ſedere à dextris meis, aut à ſiniſtris, non eſt meum dare vobis.

POſſet aliquis ſic arguere: Si filius Dei æqualis eſt patri, eandem profectò habet poteſtatis virtutem cum patre: vbi enim non eſt æqualis virtus poteſtatis; nec æqualis dignitas maieſtatis: ſed æqualis poteſtas filio negatur, vt Euangelium Math.20. cap. apertiſſimè nos admonet: Sedere, inquit, à dextris meis, non eſt meũ dare vobis: igitur non eſt æqualis patri. Soluitur: Vobis petentibus ſupremos honores, nõ eſt meũ dare vobis; ſed illis, qui in certando ſuperabunt. Ordinatũ eſt certamẽ, ſtatuta ſunt præmia, diſtributi ſunt honores; certate viriliter, & ſupremos accipietis honores, quos tantopere quæritis. non ergo eſt meũ dare vobis hunc ſupremum honorem, qui reſeruatus eſt in præſcientia patris illis, quos exceſſus certandi commendabit. Quare dominus poteſtatem non negauit, ſed diſpenſationem oſtendit. alioqui non rectè dixiſſet, Omnia tradita ſunt mihi à patre. certè omnia pater per ipſum operatur, ex quibus omnibus vnum eſt, diſtributio munerum ſingulis ſanctorum. Item, non eſt meum dare vobis, quia iuſtus ſum iudex, & honores ſingulis pro ſuis meritis diſtribuo. Dixi vos ſeſſuros ſuper 12. thronos; vultisne, vt aliis ſine honoribus remanentibus, vobis ſolis omnium honores impendantur? non eſt meum dare vobis, non fert hoc mea iuſtitia, non patitur iuſti iudicis munus & officium: iuſtus enim ſum munerum declarator, & diſtributor. Itaq; ſuſpicari non debemus ideò à patre honores præparatos eſſe, quia ipſe præſtare nõ poſſet, ſed propter diſpenſationem incarnationis, ita fuiſſe locutum. Conſueuit enim Dominus omnia quæ naturam hominis excedunt, patri, vt Deo attribuere.

Sedere à dextris non eſt meum dare vobis

Soluitur.

Omnia pater per filium operatur.

Non eſt meũ dare vobis.

Inſtat aduerſarius alio medio, Ioannes cap.17. dicit: Vt cognoſcant te ſolũm Deum: filius ſolum patrem Deum verum eſſe fatetur: Pater quoq; in Iſaia Propheta 44. Egò Deus primus, & ego poſt hæc, nec eſt Deus præter me. ſi ergo pater eſt verus, & primus Deus: filius ergo non eſt Deus, qui[illegible]nus Deus, & non plures dij, niſi participatione, ſeu adoptione, non autem natura. Soluitur [illegible] cognoſcant, inquit, te ſolum verum Deum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum. vt ergo verus [illegible]us pater cognoſcendus eſt; ita non aliter Ieſus quoq; Chriſtus habendus eſt. Cùm ergo pater per prophetam dicit: Ego Deus primus; non filium, ſed creaturas, à quibus falsò Dei nomen occupabatur, repuliſſe intelligitur: Falſi ergo dij, quos humana ignorantia finxit, repudiantur. Illa quoq; ſcriptura, ex Euangelio Ioan. deſumpta, eodem modo eſt intelligenda: Vt cognoſcant te ſolum verum Deum, Patrem à falſis dijs, non autem à filij natura extrudendum eſſe inſinuauit alioqui, ſi filius non eſt natura Deus, ſicut & pater; cur patri ſe æquauit? & quem miſiſti, inquit, Ieſum Chriſtum. docuit ſiquidem in patris, filijq; cognitione, vitam æternam conſiſtere: igitur eiuſdem ſunt naturæ, & maieſtatis. Soli filio hæc verba congruunt, quia creatura non eſt, ſed ex patris ſubſtantia prodit, & genitori non iniuria connumeratur. Manifeſtaui nomen tuum hominibus, Ioan.17. nempe quòd ſis verus pater, & filium verum habeas, vt idem Ioannes dicit 1 Epi.cap.5. Et ſimus in vero filio Dei domino Ieſu Chriſto. Ita illa dictio excluſiua non excludit filium à patris natura & operatione; ſed falſos Deos, quos error mortalium inuenit.

Vt cognoſcãt te ſolũ Deum.

Ego primus.

Soluitur.

Et quem miſiſti Ieſum Chriſtum.

Et ſimus in vero filio eius

Inſtat aduerſarius: Qui proficit in ſapientia, non eſt Deus; quia Dei ſapientia huiuſmodi profectus non recipit incrementa: ſed Chriſtus proficiebat in ſapientia, Lucæ 2. proficiebat ætate, ſapientia, & gratia apud Deum & homines: igitur non erat Deus natura, ſed nuncupatione, ſiue adoptione. Soluitur: Chriſtus vt Deus, perfecti patris filius, proficere non poterat; profeciſſe autem dicitur ſecundum aſſumptæ naturæ diſpenſationem. Nam ſi Chriſtus eſt ſapientia Dei, virtus, forma, & imago patris; quomodo profectus erat ſuſceptibilis? Eſſet enim aliquid maius Dei ſapientia, virtute, forma, & imagine, quod eſt abſurdiſſimum. Adhæc accedit, quòd profectus ſit de im-

Inſtantia.

Ieſus proficiebat ætate, & ſapientia.

Soluitur.

perfecto, ad perfectum aſcenſus: ſed filius eſt totus in patre, & totus in patre filius; patre autem nihil ſublimiùs, nihilq; perfectiùs: Quò ergo filius proficiendo aſcendet, qui replet patrem, vt more corporum loquar, & repletur à patre? nam ſi receperit incrementum; maior patre videbitur, quod nefas dictu omninò eſt. Non ergo proficit, qui perfectus eſt, neq; mutatur, qui immutabilis eſt.

Quomodo Chriſtus creſcebat in ſapientia.

Dicitur autem Chriſtus profeciſſe in ſapientia, eò, quòd paulatim corpore creſcente, paulatim quoq; ſapientior videbatur: occultam ſcilicet ſapientiam ſuam paulatim reuelando, noſtræ naturæ legem ſecutus. Videntibus igitur atq; audientibus eum ſapientiorem gratioremq; ſe præbebat, ideoq; dicitur profeciſſe; non perſona quidem verbi, ſed humana natura.

3. Inſtantia.

Contrà: Si vnus eſt filius Dei, & hic vnus proficiebat, imperfectus erat certè: quomodo igitur perfectiſſimo patri erit æqualis?

Soluitur.

Soluitur: Vnus profectò dominus noſter Ieſus, & non duo, & vnus hypoſtaticè, atq; perſonaliter in duabus naturis; quia Verbum caro factum eſt. Si ergo ſecundum naturā dicitur profeciſſe humanam, ſaltem ſecundum experimentalem cognitionem, vt quidam ſentire videntur: ex hoc autem non licet colligere, ſecundum diuinam in eo naturam profeciſſe, quæ eſt expers omnis incrementi.

4. Inſtantia.

Contrà: filius patri ſubiicitur, vt dicit Apoſt. 1. Cor. 15. Igitur non eſt æqualis patri. nemo enim negare poteſt, minus eſſe quod ſubiicitur eo, quod ſubiicit: ſicut victore, quod victum eſt.

Soluitur.

Filius ſubiicitur patri.

Soluitur: Qui alicuius voluntatem facit ei vtiq; ſubiicitur: ſed filius facit voluntatem patris: igitur patri filius ſubiicitur. Hæc autem ſubiectio æqualitatem non deſtruit, ſubiicitur enim æquali æquale, diſpenſationis interdum modo quodam. Prioris ad Cor. 14. Spiritus prophetarum, inquit, prophetis ſubiectus eſt.

Spiritus ſanctus ſubiectus prophetis.

Spiritus prophetarum eſt ſpiritus ſanctus, cuius æqualitatem non deſtruit ſubiectio, qua prophetis ſubiicitur: multò ergo minus deſtruit æqualitatem filij ſubiectio, qua ſubiicitur patri. Ad hæc accedit, quod ſcriptura dicit, filio patrem eſſe ſubiectum, miniſtrat enim filio: igitur eſt illi ſubiectus. Quòd miniſtret, audi quæſo, pſalmum concinnentem: Sede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos, ſcabellum pedum tuorū. Si ergo pater quamuis miniſtret filio, minor tamen ipſo propterea non eſt; nec filius quia patri ſubiicitur, minor patre putandus eſt. Senſus ergo illius ſententiæ talis eſt: In futuro

Deus omnia in omnibus.

ſeculo, filius nobis patrem largietur, atq; ita p[illegible] per filium erit omnia in omnibus, & vita, & incorruptibilitas, & gaudium, & v[illegible]as, & quicquid ſanctū gratiæ dabitur, ex patre per filium in ſpiritu dabitur. Quo[illegible]am verò dixerat, à patre omnia ſubiecta iri filio; ne quis putaret, patrem non omnibus dominaturum, filium ſubiicit patri; vt rerum omnium principatus in patrem per filiū redigatur, & ita deitas, pater ſcilicet cum filio, & ſpiritu ſancto regnet.

5. Inſtantia.

Quomodo ſubiicietur, ſi modò non ſubiicitur.

Contrà: Apoſtolus dicit: Subiicietur, ſcilicet in futuro ſeculo: ergo modò patri non ſubiicitur, & conſequenter patris non facit voluntatem. Si verò in præſenti ſeculo ſubiectus eſt patri, quomodo in futuro ſeculo ſubiicietur?

Soluitur.

Soluitur: ſubiectus nunc quoq; Chriſtus patri eſt, non tamen pro omnibus, ſed pro ſolis credentibus in eum, quos ab omni peccato ſuo pretioſo ſanguine liberatos, patri ſedulò offert. Cùm verò propulſatus fuerit omnis error à mentibus hominum, & ſubditus erit mundus Chriſto

Subiectionis modus.

domino; tunc & ipſe quoq; pro omnibus patri ſubiicietur; vt ſit Deus omnia in omnibus; tunc omnibus largietur, vt per ipſum patre omnes participent: & hic eſt ſubiectionis modus, qui non ſeparat filium à paterna dignitate, & natura, quia incommutabilis eſt Deus.

6. Inſtantia.

Glorifica me pater.

Contrà: Ioannes ſcribit 17. Glorifica me pater ea gloria, quam habebam apud te, antequam mundus eſſet: Glorificans eſt maior eo, qui glorificatur: igitur pater maior eſt filio.

Soluitur.

Soluitur: Non ſibi à patre gloriam petebat, qua ſicuti Deus natura non indigebat; ſed paternam gloriam in hominem quem aſſumpſit: Doxa δόξα, modò gloriam, modò

Gloria quam Chriſtus petebat.

opinionem ſignificat. Senſus ergo illius petitionis eſt talis. Quoniam ô pater homo factus, id ſolùm eſſe hominibus videor, nec cognitus ſum tibi coæternus eſſe, glorifica me tu, id eſt, talem opinionem ac fidem hominibus de me largiaris, qualem habent credentes in me; vt ſcilicet credant me natura deū, lumen de lumine, deū verū de deo vero. Petit à pa-

tre, vt

De filij dei diuinitate

tre, vt homo, & quicquid à patre, vt homo petit, à ſeipſo vt deo, & ſpiritu ſanctо petit: perfectam ſiquidem, ſicut & pater, & ſpiritus ſanctus, poſsidet gloriam: igitur perfectus Deus.

CAP. III.

Chriſtus eſt natura Deus, rationibus oſtenditur.

QVod dominus noſter Ieſus Chriſtus ſit verus Deus natura, non participatione, aut adoptione, Apoſtolus 1. cap. ad Rom. oſtendit, & quidem clariſſimè: Gratia, inquit, vobis, & pax à deo patre, & à domino Ieſu Chriſto. ex cuius authoritate talis ratio colligi poteſt: Quorum virtus & operatio vna & eadem penitus eſt; eorum vtiq; vna, & eadem natura eſt: ſed ita res habet inter patrem & filium, vt apertè Apoſtolus teſtatur: Gratia, inquit, vobis à deo patre, & domino Ieſu Chriſto; vnam enim eandemq; eſſe operationẽ Dei veri, & creaturæ, concedet nemo. Confirmatur, ille cenſendus eſt Deus verus, qui vnà cum patre, pacem & gratiam ſanctis ſuis largitur. ſed Chriſtus de ſe dicit: Pacem meam do vobis, pacem meam dimitto vobis. Si ergo pacem ſuam eſſe dicit, non ergo participatione, ſed identitate eſſentiali, eſt Patri coæternus; vt potè collargitor naturaliter, atq; inſeparabiliter gratiæ & pacis cum patre.

Prima ratio. Gratia vobis & pax, Rom:1

Pacem relinquo vobis. Ioan: 14.

2. Ratio.

Item, Paul. ad Rom: 2. Secundùm duritiam tuam, theſauriſas tibi iram in die iræ & reuelationis iuſti iudicij Dei, qui retribuet ſingulis ſecundùm opera ſua. Et ad Cor. poſterioris epiſtolæ cap: 5. Omnes nos, inquit, oportet manifeſtari coram Chriſto, vt vnusquiſq; accipiat propria corporis prout geſſit, ſiue bonũ, ſiue malum. Ioan: 5 Pater omne iudicium dedit filio. Ex quibus ſanè ſcripturis poteſt talis ratio formari: Qui retribuet ſingulis ſecundũ opera eorum; eſt infinitæ potentiæ: ſed filius dei, vt ſcripturæ dicunt, ſingulis hominibus eſt redditurus ſecundũ opera eorum: igitur eſt infinitæ potentiæ, & conſequenter eſt deus: Deus enim ſolus eſt infinitæ virtutis. Confirmatur authoritate Euang... Matt: 25. Ite maledicti in ignem æternum: & venite benedicti patris mei. Ipſe ergo eſt, ...i conſtitutus eſt iudex viuorum atq; mortuorum.

Omnes nos oportet manifeſtari ad tribunal Chriſti.

3. Ratio.

Iuſtitia per filium Dei.

Item: qui iuſtificat, Deus eſt: quo... do enim poterit creatura creaturam iuſtificare; id eſt, de iniuſta iuſtam facere? iuſtitia enim iſta non eſt extrinſeca, ſed intrinſeca, vt dixi in quarto libro, in tractatu de iuſtificatione. Deus autem ſolus intrinſecus mentem purgat, & iuſtitia veſtit: ſed Chriſtus iuſtificat ſuos fideles, Paul: ad Rom: 3. Iuſtitia, inquit, dei per Ieſum Chriſtum. & iterum: Qui credit in eum, qui iuſtificat impium. & poſterioris ad Cor. 5. Qui factus eſt nobis iuſtitia, ſanctificatio, &c. et ad Rom. 3. Vnus eſt Deus, qui iuſtificat circumciſionem ex fide, & præputium per fidem. Ioan. 6. Amen dico vobis, qui credit in me, non iudicatur; ſed habet vitam æternam. Igitur Chriſtus eſt verus Deus. Ego ſum vita, inquit dominus, Ioan. 14. Et qui credit in me, habet vitam æternam: & ego ſuſcitabo ipſum in nouiſsimo die. Ioan 6. Et ego ſum reſurrectio & vita, Ioann 11. Quæ omnia, non niſi ſoli Deo competere poſſunt. Quare, aut ſcriptura non eſt vera, aut Chriſtus eſt verus Deus: ſed illud eſt ſalſum: igitur hoc eſt verum.

4. Ratio. Dominus gloriæ.

Item: qui eſt dominus gloriæ, ipſe eſt deus per naturam; quia gratiam & gloriam dabit dominus, & dominus potens ipſe eſt rex gloriæ: ſed Chriſtus eſt rex gloriæ, 1. Cor. 1. Si cognouiſſent, non vtiq; crucifixiſſent dominum gloriæ: igitur Chriſtus eſt deus. Confirmatur: qui ſcit, & manifeſtat conſilia cordium, ipſe vtiq; eſt deus: Ego Deus ſcrutans corda, & probans renes, dicit dominus: ſed Chriſtus manifeſtabit conſilia cordium, 1. Cor. 4. Nolite ante tempus iudicare, donec veniat dominus, qui illuminabit abſcondita tenebrarum, & manifeſtabit conſilia cordium: igitur eſt natura deus, & non adoptione.

Manifeſtabit conſilia cordium.

5. Ratio.

Item: Qui ſemper eſt, deus eſt: Ego ſum, qui ſum, dixit dominus Moyſi in Exodo: & in Malachia propheta 2. Ego deus, qui non mutor: ſed dei filius ſemper eſt

De filij dei diuinitate

Ieſu Chriſtus heri & hodie. Hebr. 13.

ad Hebr. 13. Ieſus Chriſtus heri, & hodie, ipſe & in ſecula: incommutabilis eſt ergo naturæ, quod ſolius dei proprium. Nam de angelis, qui cæteris rebus naturæ dignitate antecellunt, ſcribitur in Iob: Ecce qui ſeruiunt ei non ſunt ſtabiles, & in angelis reperit prauitatem. De alijs autem rebus in Pſal. 101. Tu ſolus ipſe es, & anni tui non deficient: alia verò, velut amictum mutabis ea, & mutabuntur. in Pſal. 96. Et adorent eum omnes angeli Dei. Et Pſal: 2. Filius meus es tu, ego hodie genui te. Pſ. 109 Sede à dextris meis. Hæc autem diuinarum ſcripturarum oracula, ſoli dei filio, qui eſt dominus noſter Ieſus Chriſtus, ſunt attribuenda: ex quibus perſpicuum fieri poteſt, dominum noſtrum Ieſum Chriſtū eſſe natura verū Deum, & verū filium Dei.

Adorent eum omnes angeli

6. Ratio. CHriſtus poteſt omnia ſibi ſubijcere.

Item: ille qui propria potentia poteſt ſibi ſubijcere omnia, eſt verus deus; quia nemini ſubeſt, & omnia illi ſubſunt: ſed Chriſtus ſua propria poteſtate poteſt ſibi ſubijcere omnia, ad Phil: 3. ſecundum operationem; quia ipſe poteſt ſubijcere ſibi omnia: Chriſtus igitur eſt verus deus. Quomodo nō erit verus deus, qui non aliter quàm pater poteſt coacta ſibi ſubijcere? Confirmatur authoritate Apoſtoli Coloſ. 1. Tranſtulit in regnum filij dilectionis ſuæ, id eſt dilecti ſui, in quo habemus redemptionem, & remiſſionem peccatorum. Si filius dilectus nominatur, per quem ſortiti ſumus redemptionem & remiſſionem peccatorum; quomodo non erit verus Deus? & quis poteſt dimittere peccata; niſi ſolus Deus?

Filius dilectionis ſuæ.

7. Ratio. In quo condita ſunt vniuerſa.

Item: qui creator eſt omnium, ipſe vtiq; non eſt creatura: alioqui crearet ſeipſum, quod eſt falſum: ſed Chriſtus creauit omnia, Coloſ: 1. In ipſo creata ſunt omnia, quæ in cœlis, & quæ in terris ſunt, ſiue viſibilia, ſiue inuiſibilia: Si ergo omnia per ipſum creata ſunt; non ergo cum creaturis connumerandus venit. aliud enim ipſe eſt præter creaturas; & ideo non eſt creatura. Confirmatur: Ille, in quo ſunt omnes theſauri ſapientiæ & ſcientiæ abſconditi, eſt verus deus: quis enim poteſt omnia ſcire, niſi ſolus Deus? ipſi enim omnia patent, omnia ſunt nuda & aperta: ſed dominus noſter habet huiuſmodi cognitionis theſauros; igitur eſt verus Deus: ſic enim Paulus ad Col. 1. loquitur: In quo ſunt omnes theſauri ſapientiæ & ſcientiæ abſcōditi. Quomodo ergo non erit Deus, qui omnem intellectum & ſcientiam excedit, quem nulla poteſt comprehendere creatura? Confirmatur authoritate eiuſdem epiſtolæ cap. 3. Vbi Chriſtus eſt, inquit [illegible] dextris Dei ſedens: nulla creatura in eodem cum rege omnium ſolio ſedet. cui e[illegible] dixit vnquam Angelorum; ſede à dextris meis? ſed Chriſtus ſedet à dextris dei [illegible] eodem ſolio: non igitur eſt creatura, ſed creator Deus.

In quo ſunt omnes theſauri ſcientiæ & ſapientiæ.

Vbi Chriſtus eſt in dextris dei ſedens.

8. Ratio. Chriſtus vita veſtra.

Item, creatura vita eſſe non poteſt, ſed particeps vitæ: ſed Chriſtus eſt vita, Col: 3. Cùm apparuerit, inquit, Chriſtus vita veſtra, tunc & vos apparebitis cum ipſo in gloria: igitur Chriſtus non eſt creatura, ſed deus verus. Et vita erat lux hominum, ait Ioannes in principio ſui Euangelij. & iterum: Ego ſum reſurrectio & vita: &, Ego ſum via, veritas, & vita. Cùm ergo ſit vita per eſſentiam; eſt ergo deus per eſſentiam: idem enim eſt deo viuere & eſſe. Confirmatur authoritate primæ epiſtolæ ad Theſſal: cap: 1. Conuerſi eſtis ab idolis veſtris, ad ſeruiendum Deo viuo & vero, in Chriſto domino: Si ergo eſt deus viuus, non ergo eſt idolum mortuum: ſi verus, non eſt ergo creatura; quia falsò ſibi non vſurpauit hoc nomen, neq; rapinam arbitratus eſt ſe eſſe Deum. Quis audebit negare Chriſtum eſſe Deum viuum & verum, niſi qui negat veritatem? qui contemnit ſcripturas, qui inflatus ſenſu carnis ſuæ, putat ſe omnibus ſuperiorem & ſapientiorem eſſe: Dixit inſipiens in corde ſuo, non eſt Deus.

Ad ſeruiendū deo viuo & vero.

9. Ratio. Hæres omniū

Item, qui eſt à patre omnium hæres conſtitutus, ipſe vtiq; eſt verus filius dei, & verus deus: ſed dominus noſter Ieſus Chriſtus, eſt omnium hæres, Hebr. 1. Quem conſtituit, inquit, hæredem vniuerſorum, per quem fecit & ſecula; igitur eſt verus deus. nulla ſiquidem creatura ante ſecula fuit; omnia enim in tempore ſunt, præter ſolum Deum: ſed filius Deus fecit omnia ſecula per quem fecit & ſecula, Hebr. 1. igitur filius dei non eſt creatura, ſed verus Deus. In primo quoq; & ſecūdo capitulo eiuſdem epiſtolæ præponit Chriſtū angelis, quòd differētiùs nomen hæreditauerit, quòd euangelium præſtantiùs ſit lege Moyſis: in tertio autē

Per quem fecit & ſecula.

cap præ-

cap. præponit Chriſtum Moyſi, aſſerens Moyſen, ſerui quidem, Chriſtum autem filij officio functum fuiſſe. Si ergo Chriſtus maior eſt angelis, præſtantior Moyſe, & filii officio fungitur; proculdubio, non eſt creatura, ſed verus deus: neq; enim inter creatorem, & creaturam aliquod medium rectè excogitari aut inueniri poteſt. In epiſtola priori ad Timoth. cap. 1. Chriſtum appellat glorioſum, & beatum deum: Secundùm euangelium, inquit, gloriæ beati Dei, id eſt Chriſti. Si Chriſtus eſt verus deus, non eſt ex nihilo; & per conſequens non eſt creatura. Confirmatur authoritate Lucæ cap: 1. Hic erit magnus, & filius altiſsimi vocabitur, & regni eius non erit finis: natura igitur Deus, cuius regni non erit finis. Item: ille qui fungitur officio ſingularis mediatoris inter Deum & homines; ipſe vtiq; non ſolùm eſt homo, verùmetiam & deus: ſed Chriſtus eſt huiuſmodi 1. Tim. 2. Vnus Deus, & vnus mediator Dei & hominum Ieſus Chriſtus, non ſolùm quia reconciliauit homines deo; verùm quia naturaliter & ſubſtantialiter, & Deus, & homo in vna hypoſtaſi eſt. hoc enim modo naturam noſtram Deus ſibi reconciliauit: nam alioqui quomodo vnus mediator, cùm plurimi ex ſanctis hominibus, mediationis miniſterio vſi ſint? Exod: 20. Moſes mediator fuit, qui legem à deo accipiens, filiis Iſrael intimauit: Ieremias de ſe ipſo ita loquitur, 18. Recordare mei domine ſtantis coram te, ad loquendũ pro ipſis bona. 2. Cor: 5. Paulus clamat: rogamus pro Chriſto reconciliamini deo. de alijs ſanctis quoq; ſimile erit iudicium. Itaq; Chriſtus vnus mediator dei & hominum, quia in eo vno, Deus & homo coniunguntur: non eſt tamen ipſe aliquid tertium, præter deum & hominem; ſed Deus verè, & homo verè. non eſt ergo creatura filius dei, ſi naturæ noſtra ipſi connexa, Deo vero coniungitur. Confirmatur authoritate eiuſdem epiſtolæ cap: 4. Fidelis ſermo, inquit, & omni acceptione dignus: in hoc laboramus, & certamus; quia ſperamus in deum viuum, qui eſt ſaluator omnium, maximè fidelium. Si eſt Deus viuus: ergo eſt naturaliter vita, & conſequẽter non erit creatura. Confirmatur per eandem epiſtolam cap. 6. Omnis creatura ex ſeipſa non habet immortalitatem; ſed poteſt deficere; conſtat enim ex nihilo: neq; eſt cognitionis infinitæ. ſed Chriſtus ex ſeipſo habet immortalitatem, & cognitionis eſt infinitæ: igitur non eſt pura creatura, ſed verus deus. ſic enim docemur ab Apoſtolo 1. Tim. 6. Rex regum, & dominus dominantium, qui ſolus habet immortalitatem, & lucem habitat inacceſsibilem. Et quæ eſt iſta lux, niſi eius diuinitas, quam nulla creatura comprehendere poteſt? Et quis iſte ſolus immortalis, niſi ſolus deus? omnes enim morimur, & tanquam aqua in terram dilabimur, dicebat illa prudens mulier. Item: qui à diuinis ſcripturis appellatur magnus deus; proculdubio creatura dici non poteſt: ſed Chriſtus dominus hoc nomine vocatur ab Apoſtolo Tit. 2. Expectantes beatam ſpem, & aduentum gloriæ magni Dei, & ſaluatoris noſtri Ieſu Chriſti: quomodo non erit magnæ inſipientiæ inter creaturas eum collocare? Confirmatur: nulla creatura poteſt præſeferre imaginẽ diuinæ ſubſtantiæ; quia finitis gradibus naturæ concluditur: diuina verò ſubſtãtia aliquot naturæ gradibus non cõſtringitur, ſed eſt immenſa & infinita: ſed Chriſtus eſt imago dei inuiſibilis Col. 1. & character ſubſtantiæ illius, Hebr: 1. id eſt, in ſe habens totam ſubſtantiam patris: deus eſt ergo, & non creatura; vt potè forma, & imago increata. Item, cuius eſt ſpiritus ſanctus, eius vtiq; proprium eſt, deum eſſe: Spiritus ſanctus enim deus eſt, vt dicetur in 2. lib. idcirco non poteſt alicui competere, qui propria authoritate, eius eſſe dicatur, niſi deus extiterit, & eiuſdem ſubſtantiæ cum ſpiritu ſancto: ſed ſpiritus ſanctus vocatur ſpiritus Chriſti, Actor. 16. Tentabant in Bithyniam ire, & non dimiſit eos Spiritus Ieſu. Et Rom: 8. Qui non habet ſpiritum Chriſti, hic non eſt eius. Quomodo ergo filius non erit natura deus, ſi ſpiritus ſanctus ita ſuus eſt, quemadmodum patris? creaturas enim excedit, vt ſolus cum patre ſpiritum ſanctum poſſideat. Vnde Euangeliſta Ioan. epiſto. 1. cap. 2. Qui negat patrem, filium quoq; negat: & qui negat filium, is quoq; patrem negat: filius autem negatur, ſi creatura eſſe credatur. Quidquid igitur de patre dicitur, id de

Euangelium gloriæ beati Dei.

Et regi eius non erit finis.

10. Ratio.

Vnus mediator dei & hominum.

Speramus in Deum viuum

Qui ſolus habet immortalitatem.

11. Ratio.

Aduentus magni Dei.

Imago dei inuiſibilis.

12. Ratio.

Spiritus Ieſu

Qui negat filium negat patrem.

T

filio quoq;

De filij dei diuinitate *filio quoq; neceſſario dicitur ; præter quod, nec pater filius eſt , nec filius pater. Confirmatur per eundem Euangeliſtam prioris epiſtolæ cap: vlt. Hoc teſtimonium dei, quòd vi-*
Vita æterna Chriſtus. *tam æternam dedit nobis, & hæc vita in filio eius eſt. Qui habet filium, habet vitam : qui non habet filium, non habet vitam Æternitatis vocabulum de deo dicitur apud ſcripturã, productio enim à nihilo, æternitatis nomen penitùs interimit ; & ideo æternitas Dei ſolummodo naturæ ſubſtantialiter ineſt. Si ergo æterna vita Chriſtus eſt & apud patrem ; quomodo erit creatura ; cùm creatura æterna dici non poſſit ? Et ſcimus, inquit Ioan : in fine illius capituli, quoniam filius Dei venit, & dedit nobis ſenſum ; vt cognoſcamus De-*
Vt cognoſcamus verum Deum. *um verum, & ſimus in vero filio eius Ieſu Chriſto: hic eſt verus Deus & vita æterna. Apertiſſimè Chriſtum dominum noſtrum, filium Dei, & Deum verum appellauit : eſt enim verus deus ſubſtantialiter, non participatione ſicut creaturæ: ſiquidem qui deus ve-*
Deus verus. *rus eſt, natura deus eſt, & non creatura, cap. 4. Quiſquis, inquit, confeſſus fuerit , quoniam Ieſus eſt filius Dei , quem paulò ante vocauit verum Deum , Deus in eo manet , & ipſe in deo. Qui negat ergo filium dei eſſe verum deum, deus in eo non manet ; ſed princeps huius mundi, qui dominatur in filijs diffidentiæ. Caueamus ergo hoc baratrum infi-*
13. Ratio. *delitatis. Item Matth. 16. laudatur confeſſio Principis Apoſtolorum, Matth. 16. Tu es*
Tu es Chriſtus filius dei. *Chriſtus filius Dei viui : Beatus es, inquit, Simon Bariona , quia caro & ſanguis non reuelauit tibi ; ſed pater meus, qui eſt in cœlis. A patre cœleſti Petrus didicit, Chriſtũ eſſe filium dei viui : neq; enim dixit, ipſum vnum eſſe de filijs dei, ne per adoptionem & gratiam filius eſſe putaretur : ſed, Tu es Chriſtus filius dei viui , id eſt, vnicus , & naturalis filius patris. laudatur hac ſua profeſſione Paſtor ouium , quòd maiora , & ſublimiora dei arcana diſcere diuinitùs potuerit. ſi autem Chriſtus eſt creatura, quid opus erat Petri confeſſionem ita commendare ? naturali ſiquidem cognitione creaturas cognoſcimus. aut quomodo pater diuinitus per Petrum Apoſtolum , filium ſuum credentibus reuelauit ; ſi filius non eſt deus, ſed creatura ? Idem confirmatur verbis, quæ ſequuntur : Venturus eſt, inquit, filius hominis in gloria patris ſui cũ angelis ſuis , & tunc reddet vnicuiq;*
Gloria patris. *ſecundum opera ſua. Quomodo gloria patris, eſt gloria filij , ſi filius non eſt eiuſdem naturæ cum patre ? Gloriam meam alteri non da[illegible] , dicebat deus per Iſaiam Prophetam*
14. Ratio. *42. igitur filius eſt conſubſtantialis patri. [illegible] : ſi pater natura eſt deus, filius quoq; natura eſt deus ; alioqui minoris erit dignit[illegible]s quàm omnes creaturæ ; creaturæ enim conſubſtantialem ſibi fructum ex ſeipſis producunt ; non enim naſcũtur ex dumis vuæ, neq;*
Illuminat omnes homines. *ex vuis dumi. Quomodo erit creatura, qui illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum? ex cuius plenitudine omnes accepimus gratiam & pacem? Item : qui dedit ho-*
15. Ratio. *minibus poteſtatem filios dei fieri, per gratiam adoptionis, Ioan. 1. Ipſe vtiq; non eſt filius*
Dedit poteſtatem filios Dei fieri. *per gratiam , ſed per naturam : ideoq; neceſſe eſt ; vt filius dei ſit deus per naturam. Sic deus dilexit mundum, ait Ioan. 3. vt filium ſuum vnigenitum dederit. Si præcipua mi-*
Sic Deus dilexit mundum. *rabiliſq; Dei patris , dilectio erga mundum , ex hoc cognoſcitur, quòd filium ſuum hominem factum , pro mundi ſalute dederit ; parua profectò, nec magni æſtimanda eſſet dilectio ; ſi non verè filium , ſed creaturam quandam pro mundo dediſſet : ſed hæc eſt præcipua , maximaq; in mundum dilectio : non ergo creaturã , ſed verè filium aſſumere hominem pro mundo voluit : propterea Euangeliſta vnigenitum appellauit. Reuera , ſi*
Omnia quæ patris ſunt, mea ſunt. *omnia quæ patris ſunt, mea ſunt, Ioan. 16. Eſt autem præcipuum eſſentiæ patris, vt increatæ ſubſtantiæ ſit : erit ergo filius ſimiliter increatus , & ita in principio cum patre , & in patre , verbumq; eius , & filius eius , ſecundùm ineffabilem & incomprehenſibilem generationis modum. Ecce domine Ieſu multa dicta ſunt, & dici poſſunt, de tua ſanctiſſima diuinitate ; ſed multi non credunt , quia non ſunt de ouibus tuis , quæ vocem tuam ſimpliciter audiunt, & tuis obediunt mandatis, domine Deus cordis mei.*

Quæſtio

De filij dei generati.

QVAESTIO QVINTA. CAP. I.

Verbum eſt notitia actualis, ex memoria patris genita, proprium nomen filii dei in diuinis.

Quid eſt verbum creatum

POſtquam audiuimus diuinitatem filij dei, eiuſdem deinceps generationẽ audiamus: ex verbi autem creati ſimilitudine, ad increati intelligentiam nos aſſurgere ſuperiùs annotauimus. Porro verbum creatum, teſte Auguſtino de Trinitate ſic deſcribitur: Verbum eſt perfectio intelligentiæ, producta vel expreſſa à memoria: ex ſuæ quidem productionis modo, abſq; actuali cognitione, diuini verbi repræſentatiua, nequaquam conſiſtens: ex quo patet, omnem noſtram intellectionem à memoria certè genitam, verbum appellari: quippè, quæ perfectio ſit intelligentiæ, à memoria manans cum actuali, manenteq́; cognitione, verbum diuinum repræſentans. ea verò, quæ confuſa dicitur cognitio, vtpotè priùs nobis nota, perfecti verbi nomen habere non poteſt, quia à perfecta ſanè memoria non producitur. Quam ob cauſam non omnis intellectio in diuinis, eſt verbũ formaliter: eſt enim eſſentialis intellectio communis tribus, ideoq́; verbum formaliter non vocatur: vnde patris intellectio, ac ſpiritus ſancti, cùm per memoriam non ſit producta; verbum formaliter non nominatur, Verbum ſanè filij proprium eſt, quod hoc ipſum ſonat verbum: nam aliquod eſt ab alio realiter emanans, intellectus, ſeu memoriæ ordine, atq; modo. Eadem autem perſona, quatenus in eſſe ſubſtantiali per generationem in natura viuente, à producente quoq; viuente, eiuſdem gignitur naturæ; Filius nominatur: quatenus autem in natura intellectuali ſubſiſtente, per memoriæ virtutem, ab aliquo producitur eiuſdem naturæ; Verbum dicitur in diuinis: quæ planè verbo creato neceſſaria non ſunt; quia profectò dignitatẽ perſonæ ſubire nequit, ob eam, quam habet accidentis naturam: igitur qualibet notitia genita, quæ authore Augu. proles vocatur, verbi non eſt repræſentatiua diuini, niſi verbum fuerit perfectum: aliquo tam[illegible]odo verbũ appellatur: nam qualibet intellectio actualis, ex memoria gignitur; & hæc qu[illegible]m magis, hæc verò minùs perfecta; quatenus magis minusq́; memoria perfecta extiterit. p[illegible]cit autem quamlibet notitiam prolem eſſe, & ſui quidem expreſſiuam parentis: Omne quod notum eſt, inquit Auguſt: de Trin. 9. cap. 10. vel 24. verbum dicitur animo impreſſum, quamdiu ex memoria deffiniri proferriq́; poteſt. Quare inter notitiam primam genitam imperfectam, & eam quæ inquiſitionem ſequitur, formalis non eſt collocanda differentia; ob quam hæc poſſit verbum dici, illa verò minimè: ordo autem, qui in perfecta notitia comparanda à nobis obſeruatur, talis eſt. Intellectus ſiquidem noſter, à confuſis, ad diſtincta natura proficiſcitur; ideo originis ordine, notitia nobis primùm imprimatur obiecti confuſa: idcirco, vt ad diſtinctam claramq́; notitiam perueniamus, multa nobis inquiſitione opus eſt; quæ ſanè verbo ſit præuia perfecto. etenim verbum perfectum, actualis cùm ſit notitia perfecta, per diuiſionis differentiarum viam, illi vtiq; conuenientium, commodè haberi poteſt. Quare aliquo obiecto confusè cognito, per viam diuiſionis, vt diximus, poſtea inquiſitio ſequitur: omnibus autem illis differentijs inuentis, tunc profectò illius obiecti diffinitiua cognitio, actualis reputatur atq; perfecta: illius planè habitualis notitiæ, quæ primo in memoria erat, perfectè declaratiua: talis autem diſtincta notitia, verbum eſt perfectũ. Placet mihi, ait Auguſt. vbi ſuprà, quod noui, diffinio, quid ſit intemperantia, & hoc eſt verbum eius: itaq; intellectus imperfectus, ad verbum quidem perfectum habendum, inquiſitione indiget, quæ tamen ipſius verbi formaliter generatio non dicitur, ſed quædam potiùs præuia diſpoſitio. Hac atq; illac, inquit Auguſt: 15. de Trinit. cap: 15. vel 39. quadam motione, id eſt inquiſitione tactamur; quæ planè non eſt verbi formaliter genera-

Verbum in diuinis non eſt omnis intellectio.

Filius propriè eſt verbum.

Notitia confuſa.

Verbum perfectum.

De filii dei generatione.

ter generatio, ſed eam ſequitur, quando obiectum in memoria habituali cognitũ, in lucem, claramq; cognitionẽ inquirendo, reuocamus. Tunc, inquit, fit verũ verbũ, quando ad illud, quod ſcimus, peruenerit inquiſitio; indeq; formabitur verbum. Vt igitur inducatur forma perfecta, motus inquiſitionis eſt neceſſarius: ideò talis ordo, ſic deſcribitur. Primo quidẽ habitualis notitia cõfuſa præcedit: hanc ſequitur actualis cognitio, ſiue intellectio confuſa: tertiò inquiſitio, de multis profectò notitiis habitualibus, in memoria habituali cõtentis: poſtea inquiſitio diſtincta, & primi obiecti, cuius cognitio inquiritur actualis notitia. Porrò actualis diſtinctáq; notitia, habitualẽ in memoria perfecta imprimit; vnde fit, vt memoria omninò perfecta reddatur; atq; ita memoriæ, quæ eſt in patre, quòad fieri poteſt, ſimilis fiat. vbi autem memoria perfectionis huiuſmodi ſummam attigerit, inquiſitionis non indiga; verbum gignit perfectum; quod ſanè diuinum, atq; paternum repræſentat. Verbi autem diuini generatio, pro noſtræ balbutiei tenuitate, ita depingitur. Eſſentia diuina, quæ eſt in patre, ſua præſens eſt intellectiuæ potentiæ: eſſentia autem & intellectus memoriæ aſtant; ex qua fit, ſeu dicitur verbum, id eſt, ſecunda perſona generatur. Illud verò dicere, ipſum generare, alio nomine, actiua generatio: ipſum autem dici, generari nominatur. Itaq; eſſentia diuina in patre duarum eſt operationũ principium, idq; ex talium operationum natura, ordine quodam proueniente, nempe eſſentialis intellectionis, productionisq; notitiæ declaratiuæ. Sanè, per notitia ſimplicis medium, declaratiuæ eſt principium notitiæ; vt ita dicam, quò res facilius intelligatur: Eſſentia in patre, obiecti vice fungitur: eſſentialis præterea intellectio, ſiue notitia ſimplex: notitia poſtmodum declaratiua, quæ verbum eſt æternum. his ſanè duobus, paternæ memoriæ aſtantibus, verbum dicit, id eſt, filium gignit; idq; ab æterno, abſq; vlla interpollatæ viciſſitudinis mora. Cæterùm intellectio eſſentialis, non eſt actio verbi producendi; ſed ita ſe habet, ſicuti prior, ad poſteriorem actionem, ſic quòd vna, alterius ratio, aut cauſa nullo modo dicitur: ordinem tamen habent ad inuicem. Memoria igitur patris fœcunda habens diuinam eſſentiam, pro obiecti ratione; intellectum verò diuinum, loco potentiæ intelligentis, ſuum verbum dicit. Sed dicet aliquis: aſtatnè ſimul voluntas patris, memoriam agens ad verbi productionem? Re[illegible] quæritur (inquit Augu. 9. de trinit. cap. 10. vel 24) vtrum omnis notitia ſit verb[illegible]a, an tantùm amata notitia. nouimus enim & ea quæ odimus, ſed non parta dicenda [illegible] animo: ad verbi autem rationem non pertinet, obiecti cogniti amore gigni, neq; notitiæ, quæ eſt verbũ: perfectũ tamen concomitatur verbum, duplex voluntatis actus: primus quidem, qui præuiã inquiſitionẽ imperat, 9. de trinit. cap. vltimo: ſecundus verò, quò intellectus, inhabita iam intellectuali notitia quieſcit, ſine qua, inhabita non perſiſteret notitia. actus igitur voluntatis, nec formaliter, nec vt cauſæ ad verbi eſſentiam pertinet; ſed concomitãter potius, ob inquiſitionem certè præuiam, eiuſq; continuationem. inſuper, quia intellectus in huiuſmodi notitia diu nõ permaneret, niſi voluntatis complacentiam haberet, atq; conſenſum: licet huiuſmodi permanentia non ſit de perfecti verbi intenſiua ratione. hæc quidem de verbi generatione dixi.

Qomodo verbum Dei generetur.

Dicere, & dici in diuinis.

Memoria fœcunda.

Intellectio eſſentialis.

Voluntas diuina quomodo eſt principiũ generationis filij.

CAP. II.

Argumenta, quibus probari videtur, eſſentiam in diuinis, verbi geniti eſſe principium.

1. Sicut vnumquodq; ſe habet ad eſſe, ita certè ſe habet ad operari, ex philoſopho in met. 2. ſed eſſentia diuina eſt illa, ad quam profectò intellectus, & voluntas in diuinis in eſſendo reducuntur: ergo & in principiando. Sanè, diuina eſſentia, intellectum, & voluntatem virtualiter continet; ita quòd ſi per impoſſibile intellectus & voluntas diuina produci poſſent, vel cauſari

De filij dei generatione.

ſari; ab eſſentia vtiq; producerentur diuina. Item: quod per identitatem, vel virtuali-
ter calorem, & lucem continet; illud abſq; dubio calefactionis, atq; illuminationis prin-
cipium nominatur. ſed eſſentia diuina, intellectum, & voluntatem identicè continet: igi- 2.
tur generationis, ſpirationisq; principium iure dici poteſt. Natura etiam, teſte philoſopho
2. phyſ. principium eſt motus, ſeu productionis. Inſuper, intellectus, atque voluntas in
creatura, ſubſtantiæ productiua non ſunt: in deo quoq; virtutem non habent producendi:
vniuocè enim in Deo, atq; in creatura dicuntur. Quòd ſi dixeris in Deo idem eſſe reali-
ter cum ſubſtantia, in creatura verò minimè; propterea vniuocè in vtriſq; non dici: in-
telligas hoc nihil habere momenti. ſi enim intellectus per ſe eſſet generationis principi-
um in diuinis; etiam à ſubſtantia ſeparatus, idem præſtaret: haberet certè hoc ex ratio-
ne formali, qua intellectus eſſet, & non ſubſtantia. Idemptitas ergo illa, reſpectu gene-
randi, per accidens ſe habere videtur. alioqui ſubſtantia potiùs generationis diceretur
principium; præſertim cum ab ea principij rationem intellectus accipiat. Intellectus ergo
diuini, atq; voluntatis idemptitas cum diuina ſubſtantia, pro hoc ſtabiliendo propoſito nō
prodeſt. Amplius, quod eſt proprietas accidentalis in creaturis; non eſt immediatum
principium communicandæ naturæ: ergo nec in diuinis. patet; quia accidentalis videtur 3.
proprietas, vt intellectus ſcilicet, vel voluntas, principia ſint producendi, cum hoc à
diuina habeant eſſentia: illa igitur principij rationem in diuinis perfectiſsimè habet.
Adhuc, primum in vnoquoque genere, & perfectiſsimum, principij nomen, ratio- 4.
nemque obtinet. ſed eſſentia inter diuinas perfectiones eſt prima: ergo. &c. Item, per 5.
operationes nihil producitur, 9. met. com. 16. per operationes, inquam, immanentes. ſed
intelligere, eſt operatio immanens: per ipſam ergo verbum non producitur. Profectò,
quemadmodum, per actum voluntatis, aut potentiæ ſenſitiuæ, verbum nequaquam pro-
ducitur; ita, abſq; dubio, per actum intellectus. Conſequentia tenet, cùm omnes eſſe o-
perationes immanentes, clariſsimè conſtet. Quòd autem operationes immanentes nihil 6.
producant, ita probatur: actio, non eſt actionis, 5 phyſ. ſed intellectio eſt actio imma-
nens: non ergo gignit notitiam, ſiue verbum; niſi velis dicere, alia actione gigni, & ita
conſequenter vſq; in infinitum, quod, perfectæ generationi non conuenit. Amplius, 7.
omninò probabile eſſe videtur, eſſentiæ diuinæ, conuenire generandi principiū, ita
arguendo: Si eſſentia diuina non generat, neq; generatur; tunc in trinitate erit quater-
nitas. tenet conſequentia: eſt enim in diuinis res generans, nempe pater; res genita, id eſt,
filius; res ſpirata, hoc eſt, ſpiritus ſanctus: & res vtiq; non generans, nec genita, nec e-
tiam ſpirata: ſed hoc falſum eſt, dari, ſcilicet, quaternitatem: eſſentia ergo generat. Ad 8.
huc, pater generat, ergo eſſentia generat, patet, nam eſſentia per ſe prædicatur de pa-
tre, pro ipſo ergo ſupponere valet. Præterea, de quocunq; prædicatur diffinitio, & diffi- 9.
nitum: ſed diffinitio patris, etiā eſſe filij patrem; verum eſt quoq; dicere, diuina eſſentia
eſt pater: & ex conſequenti, diuina eſſentia, verbum generat. Item, perſona patris gene- 10.
rat, ergo & eſſentia. patet: quia vnum, eſt idem alteri; vtpotè diuerſas non habens pro-
prietates. proprietas enim in diuinis, eſt relatio diſtinguens: atqui referri, eſſentiæ non
conuenit: huiuſmodi ergo non habet proprietatem diſtinguendi: eſſentiam ergo in di-
uinis verbum gignere, verum eſt.

CAP: III.

Soluuntur argumenta.

AD primum, negatur maior: nam attributa, in ratione eſſendi ad eſſentiam, 1.
veluti ad primam perfectionem ſimpliciter, reducuntur, non autem, vt ad
principium operandi: proinde philoſophi ſententia ita intelligenda eſt: vnū
quodq; eatenus operatur, quatenus eſt; & quo operatur, eo quoq; eſſe dici-

tur : & tunc nihil facit ad rem. Ad 2. Negatur ſimilitudo : lux enim, atq; calor non ſunt perfectiones ſimpliciter : iccirco vnitiuè, ſeu eminenter, vel virtualiter ab vno, & per
2. *vnum continentur ; vtpotè à continente non diſtincta : ita, vt ex ſeipſis nequeant rationes formales habere. quam ob cauſam, ipſorum continens, & calefactionis dicitur, & illuminationis principium. Intellectus autem & voluntas, quoniã ſunt perfectiones ſimpliciter, vbicunq; ſuas proprias habent rationes formales ; ideóq; principia appellantur productiua. Ad confirmationem autem de intellectu, & voluntate in creatura, non eſt ſimile. Quamuis enim intellectus humanus, atque voluntas eiuſdem ſint ſubſtantiæ ; non ita tamen, ſicut intellectus diuinus, atq; voluntas : ſunt ſanè realiter eadem, in ſuiſq; rationibus formaliter infinita, quorum actus ſunt perfectiſſimi in ſubſtantia; non ſicut creaturæ, cuius actus ſunt accidentia. inſuper, propter ipſorum fortaſſis rationes, non ob*
3. *conſubſtantialitatem, productiua nominantur. Ad 3. Negatur ſimilitudo, cùm huiuſmodi actus idem ſimpliciter ſint eſſentiæ diuinæ, eandemq; poſſideant in eſſendo dignitatem : ex ſeipſis namq; ſubſiſtunt, etiam infinitè formaliter. intellectus autem, & voluntas in nobis, non ita adæquantur animæ eſſentiæ, quia profectò ipſorum operationes, &*
4. *actus, accidentia ſunt : ideò virtutem non habent communicandæ naturæ. Ad 4. In diuinis, illud, quod in eſſendo alia continet, non eſt præcisè principium naturam communicandi; niſi vicem habuerit obiecti cum potentia intellectiua : tunc planè, quaſi è duobus memoriam vnam integrantibus, principium integrant communicandæ naturæ, ipſa certè principium, quo, vt potentiam, & obiectum, quod, vel circa quod, ſua fœcunditate cõplectitur, gignitq; verbum perfectiſſimum. Patet ergo, quomodo illud primum, quod eſt*

Memoria fœcunda.

5. *principium generandi, ſit intelligendum. Ad 5. Negatur maior, nam & ſi ad extra per tales operationes producatur nihil ; ad intra tamen, tum in intellectu, tum etiam in voluntate, habitus generantur. Vnam præterea intelligentiam, per actum intelligendi ad extra, alteram producere, Auicenna conſtantiſſimè docet. Ad confirmationem, negatur conſequentia, voluntas enim, non eſt conceptiua potentia, ſicut intellectus : ad ſenſum etiam non ſpectat, quemadmodum ad intellectum, [illegible] ſibi obiectum formare. Ad 6.*
6. *Actio illa, quæ eſt ad terminum, nequit ſine te[illegible]no intelligi : verbum autem, quoniam terminus eſt intrinſecus, vlteriori non eget [illegible]ione. Sed dicis, verbum eſt principium cognitionis obiecti, ergo non eſt eius term[illegible]. Reſpondeo, non eſſe cognitionis obiecti principium, illius nempe actus, quo obiectum cognoſcitur, ſed rationem potiùs obiecti cognoſcendi.*

Obiecto.

Solutio.

7. *Ad 7. Negatur conſequentia, quamuis enim, eſſentia diuina non generet, neque generetur ; eadem tamen realiter eſt cum generante, & genito : propterea non opus eſt in diuinis quaternitatem intelligi. Porrò eſſentiam generari, aut generare, omninò impoſ-*

Eſſentia non generat.

1. *ſibile eſt. Sanè, vbicunq; eſt principium vnum naturale, eius certè rationis, niſi paſſiuorum diſformitas obſiſtat, producibilia producit. ſi ergo eſſentia diuina eſt totale principium producendi, quoniam in diuinis ex parte paſſiui nulla poteſt eſſe diſformitas; eiuſdẽ profectò rationis, & filium, & ſpiritum ſanctum productura eſſet, ſeu produxiſſet: at-*
2. *que ita ſpiritus ſanctus eſſet genitus, filius, & verbum. Amplius, genitum, eſſe accipere ſimpliciter per generationem, conſtat : terminatur enim ad eſſe ſimpliciter ipſa generatio. ſed diuina eſſentia, non accipit eſſe ſimpliciter, niſi quia ſuppoſitis communicatur*
3. *accipientibus : igitur non generat, neq; generatur. Adhuc, genitum non eſt ratio eſſendi ipſi generanti : ſed diuina eſſentia eſt ratio eſſendi ipſi generanti in diuinis : non ergo eſt*
4. *genita. Præterea, vbi eadẽ extrema prorſus ſunt, ibi eadem eſt habitudo ; relationes enim à fundamentis, & terminis diſtinguuntur. ſi ergo vtriuſq; emanationis terminus, diuina eſſet eſſentia ; non duæ, ſed vna eſſet emanatio ; quandoquidem vnus vtriuſq; eſſet*
5. *terminus, diuina ſcilicet eſſentia. Illud præterea quod generat, à genito realiter diſtinguitur, ſiquidem nulla certè res ſeipſam gignit, vt ſit. ſed eſſentia diuina, realiter à ſei-*
6. *pſa non diſtinguitur : ergo &c. Item, ſicut iſta eſt falſa, humanitas currit ; ita etiam,*

ſecun-

De filij dei generatione.

*ſecundum formalem ipſius rationem, iſta eſt falſa: eſſentia generat Verbum namq; acti-
uum ſeu paſsiuum, quod planè rem, per modum adiacentis ſuppoſito enunciat, de forma,
vltima planè abſtractione, abſtracta nequaquam prædicatur. ſed eſſentia diuina eſt
huiuſmodi, Ergo &c. Ex his igitur atq; ſimilibus patet, diuinam eſſentiam non eſſe tota-
le principium generandi. Ad 8. Eſſentia eſt pater, eſt prædicatio identica, non forma- 8.
lis: generare verò, formalis eſt, atq; denominatiua. quam ob cauſam non ſequitur, eſſentia
eſt pater, & pater generat, ergo eſſentia generat. Ad 9. negatur minor adiectiuè, ſub- 9.
ſtantiuè verò conceditur: aut clarius, conceditur identicè, negatur autem formaliter.
eſſentia eſt pater filij identicè, vtpote exiſtens ille, qui eſt pater, non autem formaliter,
alioqui verum eſſet dicere: eſſentia generat. Ad 10. dictum eſt in diuinis, eſſentiam 10.
identicè à perſonis non diſtingui, neq; identicam diuerſam habere proprietatem; diſtingui
verò formaliter: nam ſi penitus idem eſſet; & generans diceretur, & genita, quod ſupra
improbatum eſt. Ex quo patet, diuinam eſſentiam non eſſe totale verbi diuini principiū.*

CAP. IIII.

Argumenta quibus oſtenditur, verbum in diuinis nomen eſſe ſubſtantiale non perſonale.

*SI ſolus pater diceret in diuinis; tunc aliæ profectò perſonæ non dicerent: ſed 1.
hoc eſt falſum: ergo & antecedens. Quælibet namq; perſona, & aliam dicit
perſonam, de qua loquitur, & creaturam. Sancto ſanè ſpiritui, idem eſt di-
cere, & cogitando rem intueri. Porrò hoc tribus eſt commune: eſſentialiter
ergò, & non perſonaliter in diuinis verbum dicitur. Amplius, verbū, actus 2.
intelligendi, ab intelligente quandam profectò emanationem ſignificat: ſed quælibet cer-
te diuina perſona, intelligens eſt, habensq; intellectionem: igitur quælibet verbū gignit.
Tria ergo ſunt verba, & non vnum: vel ſi vnum eſſe volueris, tribus erit commune. Ver-
bum ergo non eſt proprium, ſed appropriatum filij in diuinis. Item, quemadmodum pater 3.
eſt intelligens, & filius eſt intelligens, atq; ſpiritus ſanctus; ita certè pater eſt dicens, at-
que ſimiliter eorum quilibet: ergo, verbum in diuinis, eſſentialiter dicitur, & non perſo-
naliter. Adhuc, quicunq; intelligit, dum certè intelligit, verbum concipit: ſed filius intel- 4.
ligit: ergo ipſius eſt aliquod verbum, atq; ita eſſet verbum verbi. patet autem per illud
Apoſtoli ad Hebr. 1. Portans, inquit, omnia verbo virtutis ſuæ. quam planè ſcripturam
Baſilius ſic expoſuit, vt ſpiritum ſanctum, filij verbum dicere non vereretur. Item, vnius
conſtituti in eſſe, vnum reuera eſt formale conſtitutiuum: ſed filiatio, genitæ eſt conſti-
tutiua perſonæ, Auguſtino authore, de fide ad Petrum cap. 2. non ergo verbum. Eiuſdem
ſanè proprietatis eſſe non videntur, filius, & verbum: non enim omnis filius, verbum eſt, 5.
nec omne verbum eſt filius. Præterea, verbum eſt ſecundum Auguſt. 9. de Trinit. cap. 10. 6.
vel 25 cum amore notitia: ſed hæc ſunt eſſentialia: igitur verbum in diuinis eſſentiale no-
men eſt, & non genitæ perſonæ proprium.*

Quælibet perſona dicit.

Verbo virtutis ſuæ.

Spiritus ſanctus verbum filij.

CAP. V.

Soluuntur argumenta.

*AD primum: quælibet perſona in diuinis dicit, id eſt, intelligit verbum, &
dicit verbo, hoc eſt, intelligit in verbo: omnia enim pater in ſeipſo nouit, &
in verbo obiectiuè, ſimiliter & ſpiritus ſanctus: ſed non quælibet perſona
dicit, id eſt, gignit verbum, niſi ſolus pater. Sanè, quod dicit realem ema-
nationem in diuinis ab alio per memoriam, alicui neceſſe eſt cõuenire per-
ſonæ. ſed*

ſonæ. ſed verbum eſt aliquid, à memoria paterna, veluti à principio realiter emanans, vt
pote partus mentis realis: igitur iſte modus dicendi, patri tantùm conuenit, atque ipſius eſt
notiale. Solus etiam pater dicit verbo, id eſt, declarat verbo producto, idque effectiuè, atque
Declarare duplex.
productiuè. aliquid enim declarare, bifariam poteſt intelligi: vno quidem modo forma-
liter, ſeu per modum formæ; veluti, id cuius eſt, imaginem declarare dicimus; atque ita
verbum, character patris à Paulo vocatur, Hebr. 1: alio verò modo effectiuè productiuè
Dicere multiplex.
que, vt pictor imaginis, ipſum declarat imaginatum. Quo planè modo, verbum à patre
declarari profitemur. Itaque pater in diuinis propriiſſimè & dicit verbum, & verbo. Dice-
1. re namque in diuinis, interdum idem eſt, ac intelligere: proinde non vocamus tres, ſed vnũ
intelligentem; neque tres, ſed vnum dicentem, & cogitando rem intuentem. Huiuſmodi au-
tem dicere, tribus eſt commune, ideo eſſentiale, & non perſonale nomen eſt dicendum. A-
2. liquando, de agendis ſignat imperium, vt eſt illud: Ipſe dixit, & facta ſunt. nonnunquam
3. quod eſt declarabile, manifeſtare; ſicque qualibet perſona, ſeipſam declarat, & agendorũ
4. habet imperium. Adhuc, idem eſt, quod eum dicere, id eſt, declarare, à quo habet ema-
5. nandi principium, ſolique filio tribuitur. Interim dicere, eſt producere verbum, partum
mentis, propriamque imaginem: qui profectò modus propriiſſimus cùm ſit, patri tantùm-
6. modo conuenire, dubium non eſt. Poſtremò, eſt, aliud verbo producto declarare. pater
Pater dicit verbo.
igitur hoc modo dicit verbo. quemadmodum enim verbum declarat formaliter omnia;
ita plane, pater ſuo verbo producto, cuius eſt productiuus, principatiuè etiam declarat
omnia: non identicè autem, aut formaliter. & vt clariùs dicam: pater dicit verbo, hoc eſt,
Verbi duplex reſpectus.
eſt principium producens verbum declaratiuum. Verbum certe diuinum, vnum habet ad
patrem mutuum, atque realem reſpectum: alterum verò, ad alia, quæ manifeſtat, atque de-
clarat, eſſentiam ſcilicet vt primum obiectum, perſonas, atque creaturas. Porrò huiuſmodi
verbi reſpectus, rationis potiùs eſt, quàm realis, quippe cùm declaratiui, ſeu declaratio-
nis nomine ſignificetur. Primus itaque reſpectus, eſt intrinſecus verbi, quòad patrem di-
centem refertur: idem enim eſt, quòd verbatio paſſiua, aut filiatio. Ex ſuo igitur princi-
pali hunc tantum reſpectum complectitur. Habet etiam ad intra rationis reſpectum, vti-
pote patris declaratiuum, à quo eſt, & ſuiipſius, [illegible] eſt ab ipſo. qui plane rationis re-
ſpectus, licet verbi proprij ſint, ad ipſius [illegible] quidditatiuum conceptum non pertinent.
Inſuper ad creaturas reſpectum habe[illegible]citur, quatenus, teſte Auguſtino 6. de Trinit.
85. quæſt. Logos.
ars nominatur omnipotentis Dei, plena rationibus omnium viuentium. Logos enim melius
per factum interpretatur, quàm per rationem; vt ſignificetur certè, nò ſolùm ad patrem
reſpectus; ſed ad ea quoque, quæ per verbum facta ſunt operatiua potentia. Connotat ergo
Ars in diuinis eſt verbum Dei.
verbum, ad creaturas, ſibi appropiatum reſpectum. Cæterùm ars in diuinis abſolutè ac-
cepta, tribus eſt attributa perſonis: filio tamen propriùs conuenit. Ars verò producta,
& filio communis eſt, & ſpiritui ſancto: ſed per memoriam productam, ita filio conueni-
re dicimus, ſicuti improductam, patri, & ſancto ſpiritui per voluntatem productam.
Itaque verbum ad creaturas reſpectum profert: Deus ſiquidem, dum ſe cognoſcit, omnem
prorſus creaturam cognoſcit, idque vno actu; propterea vnicum habet verbum, quòd, non
ſolùm patris eſt expreſſiuum, ſed omnium prorſus creaturarum. Ipſum quippe in mente
conceptum, eorum ſanè omnium eſt repræſentatiuum, quæ mente diuina intelliguntur. vn-
Pater in diuinis propriè dicit verbum, & verbo.
de, quemadmodum Dei ſcientia, ipſius quidem Dei eſt cognoſcitiua tantùm; creaturarum
verò, & cognoſcitiua, & factiua; ita planè, Dei verbum, eius, quod eſt in patre, expreſſi-
uum eſt: creaturarum autem, expreſſiuum, pariterque operatiuum. Quare ergo ſolus pater
in diuinis dicat verbum, & verbo, hæc puto debere ſufficere. Ad 2. iſta non eſt formalis,
2. verbum eſt intellectio producta, ſicut nec iſta, verbum eſt eſſentia, aut voluntas: ſed be-
Actualis intellectio eſt verbum.
ne eſt identica: abſtractum enim non prædicatur de concreto formaliter: Non in-
congruè tamen per appropiationem, non autem per proprietatem actualis intellectio
nominatur. nam, ſicut quælibet perſona eſt identicè eſſentia: ita quoque eſt identicè noti-
tia. De-

De filij dei generatione.

tia. Deinde, quæ ad intellectum pertinent, filio appropiantur omnia: deniq; ſuæ emanationis modus, notitiam exprimit actualem, per actum dicendi productam. maior ergo negatur, ſi formaliter intelligatur, & conceditur identicè, ſed tunc ad rem non pertinet. 3.
Ad 3. quemadmodum in diuinis propriè loquendo, verbum dicitur perſonaliter, & non eſſentialiter; ita quoq; & dicere. proinde, ſicut tribus verbum non eſt commune; ſic, neq; 4.
verum eſt dicere, tres eſſe formaliter vnum dicentem. Ad 4. eo modo, filium intelligentem vocamus, quo etiam Deum eſſe dicimus: intelligere enim in diuinis eſſentialiter dicitur. Sicut ergo filius, Deus eſt genitus, & non generans; ita certè eſt intelligens, non verbum producens; ſed verbum procedens. Illud autem Apoſtoli, pro effectu imperioque virtutis, rectè, vereq; intelligitur. Baſilius verò figuratè loquitur, vtpote verbum filij, quia manifeſtat filium. ſic alicuius verbum nominatur, quod illius profectò manifeſtatiuum eſſe videatur. 5.
Ad 5. illud Auguſt. 5. de Trinit. cap. 40. paulò antè dilucidatum eſt. Porrò verbum in diuinis, non eſt qualiſcunq; notitia, qualitercunq; producta; ſed ea duntaxat, quæ à memoria paterna, per productionem realem producitur. Igitur Auguſtinus inibi circumloquendo, noſtri inſinuat verbi naturam: amor enim imperat intellectui verbi generationem: ideo ad verbum formandum, pariendumq;, dominium habere videtur. hoc autem contingit, quia intellectus ex ſe efficatior non eſt, ad partum verbi proferendum, idcirco voluntate indiget impellente. Verùm, Deo hæc nequaquam conueniunt: quam ob cauſam, verbum habet æternum, ſimplex, atq; perfectum. Sed dicis: omne dicens verbum formaliter, per verbum intelligit: ſed pater non intelligit formaliter per verbum, alioqui haberet à filio eſſe intelligendi: ergo. Negatur maior: cùm enim eandem cum dicente verbum eſſentiam habeat; profectò dicendi ratio formalis, non erit dicenti: non per eſſentiam quidem, quæ prior eſt in dicente, ſaltem prioritate originis, aut rationis. ex quo patrem formaliter non intelligere per filium, ſatis patet. 6.
Ad 6. non ſunt duæ, ſed vna tantummodo proprietas: filius enim, & verbũ, vt dictum eſt, eandem relationem ſignificant, licet alia connotent. Vna ſanè, eademq; perſonalis propietas, cùm eſſet res ampliſſima, diuerſis nominibus ſignificatur: vnum enim nomen inueniri non potuit, quo illa complecterentur omnia: ideo filius dictus [illegible] vtpote, patri connaturalis, ſplendor, eidem coæternus, imago, illi ſimilis, verbum, quia [illegible]terialiter genitum, & patris eſt expreſſiuum. Itaq; filius naturam connotat viuentem, [illegible] commun: verbum verò notitiam actualem, & expreſſam.

Verbum, id eſt imperium virtutis.

Spiritus ſanctus dicitur verbum filij.

Verbum eſt notitia cum amore.

Voluntas in nobis imperat intellectum.

Obiectio.

Reſpon.

Filius imago, ſplendor, verbum.

CAP. VI.

Argumenta, quæ nituntur probare, verbum non eſſe notitiam ſeu intellectionem actualem.

VErbum eſt aliquid genitum à memoria, authore Aug. 9. de Trinit. cap. vlt: 1.
Sed intellectio non poteſt eſſe genita, quia actio non gignitur, ſed eſt, qua aliquid gignitur: actionis verò non eſt actio, imò eſt actio manens. verbũ ergo aliquid eſt formatum præter actum intelligendi. 2.
Amplius, terminus operationis intellectualis, non eſt intellectio: ſed verbum eſt terminus: igitur non eſt intellectio. 3.
Item non videtur, quod verbum diuinum ſit intellectio actualis, quod certè ita probari poteſt: intelligere non eſt actio, entis quidem realis productiua, vt 9. met. dicitur: ſunt enim operationes huiuſmodi fines, vt primus teſtatur æthicorum liber. nihil ergò reale per actum intellectus producitur. Si verbum ergo diuinum ſit actualis intellectio, non reale, ſed ens erit rationis: quod profectò impium eſt dicere; 4.
Item, ſi verbum eſt intellectio actualis, ergò aliquid eſt, quod ad intellectum pertinet. ſed ad intellectum nullo modo pertinet: igitur non eſt actualis intellectio. etenim ſpecies profectò eſſet, vel habitus, aut actus, vel obiectum, deniq; vel aliquis rationis reſpectus, aliquod

Verbum non eſt ſpecies intelligibilis.

De filij dei generatione.

iſtorum conſequens. Porrò ſpeciem non eſſe intelligibilem, clariſſimum eſt: illa namque
ex phantaſmate conſurgit, quæ ſanè, quoniam imperfectionem ſonat; in diuino planè in-
1. tellectu non eſt ſtatuenda. Illud præterea eſt verbum intellectus, quod per ſuum quidem
2. actum intellectus dicit. ſed intellectus, ſpeciem intelligibilem non dicit, cùm ſit præuia
3. actui: igitur ſpecies non eſt verbum. Adhuc, quod eſt res intellecta in actu, non eſt ſpe-
4. cies intelligibilis: in eo namq; conſiſtere poteſt, qui actu non intelligit: verbum autem nō
5. eſt, niſi actu intelligatur: ergo. Inſuper, ſpecies eſt ab intellectu agente, verbum autem
ab intellectu poſſibili: ſpecies quoq; & actus reflexè, verbum autem ab intellectu di-
6. rectè cognoſcitur. Adhuc, intellectionis intrinſecæ terminus, verbum eſt, in quo cognoſci-
tur natura ad extra: ſpecies autem & actus non ſunt termini intellectionis: verbum er-
go non eſſe ſpeciem, clarè patet. Sed dices: imago in cogitatione, verbum eſt hominis: ſed
imago eſt ſpecies: ergo ſpecies eſt verbum. verum, imago pro ipſa notitia actuali intelli-
gitur, vnde aliquando cogitatio verbum appellatur, impropriè tamen. Verbum præterea
non eſt habitus, vtpote qui perpetuò in actu non permanet. Quòd ſi dixeris verbum eſſe
notitiam, ſeu intellectionem impreſſam declaratiuam: eſſentia enim diuina, velut obie-
ctum, ſimplicē paterno notitiam intellectui imprimit, quæ profectò fœcundus effectus,
ratio eſt producendi actiua, notitiā genitam: conuertit ſe namq; nudus intellectus, ad in-
tellectum ſimplici formatum notitia obiectum, actumq; intelligendi: atq; ita partu ſuo,
generat notitiam declaratiuam, id eſt, verbum. hoc quoq; dubitatione non vacat: In actu
1. enim puro nihil eſt poſitiuum: ſed diuina natura eſt actus purus: nihil ergo poſitiuum
ibi eſt collocandum nec habes effugiendi locum, vtpote, quia modus eſt intelligendi, qui
2. nihil poſitiuum addit: nam verbi generationem quærimus realem. Item, per impreſſio-
nem, nulla forma ſubſiſtens producitur: ſed verbum diuinum eſt forma ſimplex ſubſi-
3. ſtens: Ergo &c. Adhuc, intellectus conuerſio, ad intellectum formatum, eſt ſanè aliqua
actio, quæ neceſſariò alicui eſt tribuenda ſuppoſito: filij autem ſuppoſito non conuenit,
alioqui origine ſeipſo prior inueniretur, neq; etiam patris: ergo nullius. Cuius namq; eſt
intellectus nudus formaliter: eiuſdem planè eſt omne illud, quod ſibi per illam conuerſio-
nem imprimitur. ſed intellectus, vt conuertitur. [illegible] formatur, eſt patris: eiuſdem ergo erit
notitia, quæ formatur. ſed quicquid eſt in p[illegible]e, vt pater eſt, ingenitum eſt, atq; ita ver-
bum eſt notitia ingenita. aut ſi dixeris eſ[illegible] genitam, tunc ſanè pater eſſet ſapiens ſapien-
tia genita: quod certè à veritate longè diſſentit: pater enim eſſet genitus: & ita in Sa-
4. bellij hæreſim incideremus, qui perſonarum in diuinis diſtinctionem negauit. Amplius, in
diuinis illa conuerſio, non eſt potentia, ſed intellectus potius, neq; actio; eſſet enim notitia,
eſſentiali notitia poſterior, quæ verbum appellatur; atq; ita verbum eſſet prius verbo: ne-
que actio, quæ eſt dicere; quandoquidem verbo priorem eſſe nonnulli reputant. Denique
non eſt potentiæ determinatio, aut diſpoſitio: intellectus reuera in diuinis, indiſpoſitus,
aut indeterminatus eſſe non poteſt: fruſtra igitur ponitur talis impreſſio, atq; conuerſio.
Adhuc, verbum non eſt actus intellectus. Omnis enim actus intellectus, vt intellectus, eſt
communis tribus: ſed verbum non eſt commune tribus: igitur non eſt actus intellectus.
1. Item, aut eſt actus dicendi, aut intelligendi, aut ambo ſimul. non ambo ſimul, alioqui ver-
2. bum non eſſet vnum, ſed plura: actus ſanè dicendi eſt in prædicamento relationis: intelli-
gendi verò in prædicamento qualitatis. neq; actus intelligendi, cùm omnibus ſit diui-
nis certè communis perſonis: atq; ita ſingulæ, verbum dicerentur. neq; actus dicendi: eſt
namq; ingenitus, vtpote in patris intellectu conſiſtens. quicquid autem eſt ita in patre
ingenitum eſt, niſi velis perſonarum diſtinctionem confundere: ſed verbum eſt genitum:
3. ergo non eſt actus. Item, verbum eſt terminus intellectionis: ſed actus non eſt terminus
4. intellectionis: ergo actus non eſt verbum. Præterea, aut eſt actus, alius ab actu patris,
quod ſanè dicendum non eſt, aut eſt idem patris actus. tunc quæro, an ſit intelligendi,
aut dicendi actus. ſi intelligendi, igitur verbum cauſa eſt, ob quam pater formaliter ver-
bum

Verbum non eſt habitus.

Notitia impreſſa.

Filius non eſt notitia impreſſa.

Verbum non eſt actus.

bum intelligit, quod ſupra negauimus. aut dicendi: ſed omne dicens verbũ, formaliter per
verbum intelligit: in eandem ergo abſurditatis foueam incideremus; ſi verbum, actum
eſſe dixerimus. Item, verbum non eſt obiectum. Obiectum reuera in diuinis, eſt diuina

Verbum non eſt obiectum.

eſſentia, quæ tribus eſt communis perſonis: ſed verbum formaliter vnius eſt perſonæ, 1.
nempè filij: igitur verbum non eſt obiectum. Inſuper, obiectum non fit per intellectum: 2.
ſed verbum ſine intellectus operatione non eſt: ergo non eſt obiectum. Item obiectum 3. 4.
& verbum non ſunt idem formaliter: ergo &c. Præterea, vt diximus, pater eſſet verbũ,
& ſpiritus ſanctus quoq;, qui ſunt certè obiecta formaliter diſtincta, non autem identi-
cè, id eſt, ratione diuinæ eſſentiæ; quæ ſanè, quoniam vna eſt in omnibus diuinis trinitatis
perſonis, de verbo formaliter non dicitur. Amplius, verbum eſſe non poteſt rationis re-
ſpectus, cùm ſit ſummum ens. Quare ſi non eſt ſpecies, habitus, vel actus, aut obiectum,

Verbum non eſt reſpectus rationis.

neq; rationis aliquis reſpectus; ſatis patet, nullo modo, intellectionem, ſeu notitiam eſſe 5.
actualem. Amplius, actus primus in patre, eſt principium productiuum. nam licet in
patre concurrant memoria, intelligentia, atq; voluntas; pater tamen, intelligentia, vt quo
formaliter verbum non gignit, ſed memoria, authore Auguſt. 15. de Trinit. cap. 7. vel
15. hoc eſt, vt in actu memoriæ exiſtit: quod tunc verè eſt, quando obiectum intelligibile
ipſius intellectui adeſt, appellaturq́; actus primus, ſecundus verò, actu intelligere. Sed
ſecundus actus non eſt principium productiuum: igitur intellectio, vt eſt patris opera-
tio, verbi diuini ratio formalis, ac productiua non dicitur. perfectarum ſanè eſt operatio-
num, fines eſſe, non aliquorum gratia finium fieri. actus ergo primus, cuius virtute illa 6.
elicitur operatio, verbi diuini principium eſt productiuũ. Item, ſi verbum eſt formaliter
ab actuali patris intellectione diſtinctum; tunc in patre erunt duo verba, nempè intelli-
gentiæ vnum, memoriæ verò alterum. obiectum enim, patris præſens intellectui, natum
eſt immediatiùs verbum gignere, quàm actus intelligendi. Sed conſequens eſt falſum,
ergo, & antecedens. Sanè, illius immediatiùs verbum eſſe dicendum eſt, à quo cer-
tè immediatiùs exprimitur: ſed immediatiùs ab eſſentia exprimitur: igitur actualis pa-
terni intellectus notitia, non eſt verbi ratio elicitiua; alioqui tam intellectionis paternæ,
quàm eſſentiæ patris verbum dice... ſed tunc profectò in eandem rurſus impietatis
abſurditatem proruendum eſſet, ſcilice... vnum ſit verbum eſſentiæ patris immediatè 7.
declaratiuum, intelligentiæ verò alterum. S... eterea verbum eſt actualis intellectio; pa-
tris erit, & non alterius. ſed verbum eſt notitia genita: actualis ergo illa notitia eſſet ge-
nita atq; producta: nõ vt iam cognita, ſed omni cognitione prior; alioqui proceſſus in infi- 8.
nitum daretur, actus ſcilicet intellectus ante actum intelligendi. ſed tunc magna hære-
ſis exurget, vt dicamus, patrem ſine cognitione, verbum diuinum genuiſſe. Adhuc, actua
lis illa cognitio, à diuina, vt aiunt, eſſentia producta, alteriùs non eſt dicenda rationis;
quia nimirũ in patre eſt, vt in producens, & in verbo, vt producta: niſi velis dicere, dei-
tatem, alterius eſſe in patre rationis, vtpote ab alio eſſe non habente, & in filio, à patre
procedente, quod certè hæreticum eſt. Pater ergo in diuinis verbum eſſet: actualis enim
notitia, quam filium eſſe dicunt, eiuſdem eſt in ambobus rationis: quæ autem eiuſdem
ſunt rationis, formaliter ab inuicem diſſentire non videntur: Itaq; ex his, quæ dicta ſunt,
filium ſeu verbum diuinum, ex actu paterni intellectus non eſſe genitum, omninò clarum
eſſe conſtat. Supereſt autem nunc arguere: ſi hæc ita ſe habeant, in hoc abſurdum eſſe

Verbum non eſſe productũ ex actu memoriæ.

deueniendum, vt patrem nec actu memoriæ quidem, verbum gignere dicamus: pater e- 1.
nim in actu primo, ſicut eſt operatiuus tantùm; in ſecundo verò formaliter intelligit; ita
etiam in eadem momoria, in actu primo eſt productiuus, in ſecundo verò producit noti-
tiam genitam. Quare ſi actu intelligentiæ verbum non gignit: nec etiam memoriæ: vterq; 2.
enim actus, eſt ſecundus: ideo ſimile de vtroq; eſt habendum iudicium. Item, verbum, au-
thore Auguſt. 15. de Trini. cap. 13. vel 37. viſio eſt de viſione. actualis ergo notitia, eſt ra- 3.
tio gignendi verbum. Iterum, intelligentia eſt in patre, ſub propriè certè intelligentiæ ra-

 tione:

tione: ſed huiuſmodi, cùm propria ſit intelligentiæ perfectio, verbum eſſe conſtat. verbum ergo eſt patris intelligentia, quatenus pater eſt. quam ob cauſam, aut verbum à patre non eſt genitum, aut per intellectum productum eſſe, dicendum eſt.

CAP. VII.

Soluuntur Argumenta.

Verbum quot modis accipitur.

VErbum in nobis eſt, quod voce profertur: in voce autem duo inueniuntur, ipſa ſcilicet vox, atq; eiuſdem ſignificatio vocis Vox enim teſte philoſopho in Peri hermenia intellectus conceptũ ſignificat. iterum, ex imaginatione ſignificationeq; proficiſcitur, vt in lib: de anima dicitur. ex quo apparet, vocem non ſignificatiuam, verbum dici non poſſe. etenim vox exterior, ideo verbum dicitur, quia
1. *reuera interiorem ſignificat conceptum mentis. Igitur interior mentis conceptus, propriè*
2. *verbum appellatur: deinde vox ipſius ſignificatiua conceptus: tertiò ipſa vocis imagi-*
3. *natio, verbum dicitur imaginatum. Non temerè ergo Damaſc. lib: 1. cap: 27. ita philo-*

Quid verbum ſecundum Damaſc.

ſophatur. Verbum, inquit, eſt naturalis intellectus motus, ſecundum quem mouetur, & intelligit, & cogitat, veluti lux & ſplendor: propriam certe verbi indolem intimauit. Rurſus,, tertiam innuit, cùm dicit: Verbum eſt, quod non verbo profertur; ſed in corde pronunciatur. Vltimum verò, verbum, eſt angelus, id eſt nuntius intelligentiæ. Poſtremò, verbum ſub quadam figura accipitur, eſt autem ſignificatum enunciantis atq; imperantis

Verbum in diuinis.

Caterùm verbum in diuinis, conceptum ſignificat intellectus, 15 de Trinit: Quisquis poteſt, inquit Auguſt. intelligere verbum non ſolùm antequam ſonet, aut ſonorum eius aliquæ imagines inuoluantur; iam poteſt aliquã verbi illius ſimilitudinem intelligere, de quo dictum eſt: In principio erat verbum. conceptus autem cordis, ex ſui natura, ab alio procedit: verbum igitur in diuinis, ſignificat aliquid ab alio procedens, atq; emanans. Porrò intelligere ita ſe habet ad intellectum in actu, ſicut eſſe ad ens in actu: non enim intelligere, actionem ab intelligente ſignificat exeuntem; ſed in intelligente manentem.

Verbum eſt ſapientia genita

Cùm ergo verbum in diuinis notitia dic[illegible]r, non ſanè actus aut habitus intelligitur, intellectus cognoſcentis; ſed id plan[illegible], quod intellectus concipit cognoſcendo: quam ob cauſa[m] Auguſtinus ſapientiam [gen]itam, verbum eſſe dicit, quæ profectò ipſa eſt conceptio ſapientis: pari quoq; modo notitia genita nominatur. cogitatio autem propriè non dicitur: in inquiſitione enim veritatis conſiſtit, quæ in deum non cadit. nam cùm intellectus ad formam veritatis peruenerit; non cogitat, ſed contemplatur. Itaq;, verbũ

Verbum diuinum eſt notitia genita.

diuinum eſt notitia genita, à patre procedens: intellectus ſiquidem perfectus in patre, quatenus potentia eſt operatiua, obiectum natus eſt intelligere, quantum certè intelligibile eſt: quantæ vero notitiæ genitæ potentia eſt productiua; tantæ profectò nominæ, quanta poteſt eſſe obiecti, principium eſt productiuum. Quoniam ergo intellectus in patre eſt perfectiſſimus, vtpote non reducibilis ad aliquod ſe perfectius; obiectum quoq;

Notitia infinita.

infinitũ intelligibile, notitiã abſq; dubio produxit infinitã, id eſt verbũ ſuum. Porrò actus ille primus, qui eſt operatiuus & productiuus, ſuppoſitum in actu ſecundo, ratio eſt perficiendi, qui planè operatio nominatur, prior ſanè intelligibilis, quã id quod producitur. quemadmodum enim, ſi quis dixerit, aliquam in luminoſo operationem lucem eſſe: illuminare autem, luminis productionem à luminoſo; lux ſine dubio in luminoſo eſſet principium quo; tùm ex parte operationis, quæ eſt lucere; tùm etiam ex parte productionis, quæ eſt illuminare. lucere tamen, quod eſt operatio illuminationis, quæ eſt productio, cauſa non eſt dicenda formalis. ordo nihilominus ibi inuenitur, quaſi effectiuum,

Intelligere & dicere in patre

ad eandem planè cauſam communem ordinatorum, à qua vnus immediatiùs, quàm alius procedit effectus. Ita ſane de verbi diuini generatione eſt intelligendum: ſiquidem actus primus, qui paternæ eſt memoriæ, ad intelligere, quod eſt patris operatio, & dice-

re, quod

re, quod eſt notitiam genitam producere; habere videtur ordinem prioritatis, originis
ſaltem: quamuis intelligere patris, non ſit verbi dicendi principium elicitiuum, eſt tamẽ Immediatiùs
immediatiùs intelligere; quaſi à memoria patris productum; quàm dicere, vel quã ver- eſt intelligere quàm dicere.
bum ſit ab eodem productum: pater enim non generat filium, elicitiua intellectione in- 1.
telligens; intellectio namq; actus eſt immanens, qui ad aliquod per eam productum nõ 2.
terminatur: intelligere præterea, eſt eſſentiale, generare verò perſonale; ſed eſſentialia, 3.
perſonalia præcedũt: genuit tamen filium intellectu, & concõmitante, & eliciente; tùm
quia in diuinis omnia ſunt coæterna; tùm etiam, quia verbum non eſt, niſi à dicente. Vn-
de, ſicut Sol naturæ perfectione, Lunam antecellit, ſine luna verò, nunquam conſtitit;
ita planè pater ſine filio nunquam fuit: filius autem in primo originis ſigno, quod non ab
alio, ſed à ſe eſſe habet, extitit nunquam: verum tamen eſt, patrem prius filium genera-
re, quàm intelligere: idem enim eſt generare, & patrem eſſe: ſiquidem generatio, pa-
trem in eſſe perſonali conſtituit. Porrò priùs eſt patrem eſſe, quàm patrem intelligere
filium: ſed intellectio ſimpliciter prior eſt, in patre veró, quatenus pater eſt, eſt poſte-
rior. Pater in primo ſigno originis intelligit filium, hoc enim habet à ſe: filius verò in ſe-
cundo ſigno generatur, vt potè à patre habens eſſe. Quare pater priùs intelligit filium,
quàm filius generetur. Sed dicet aliquis, eadem intellectione intelligitur eſſentia, & fi- Obiectiones.
lius: ſed eſſentia eſt prior illa intellectione: ergo & filius. Item: quod non eſt, videri nõ 1.
poteſt: ante ergo generationem filij, pater filium videre non poteſt. Adhuc, nulla certè 2.
intellectio, ſuo præeoncipitur obiecto: ſed filij generatio eſt obiectum intellectionis: an- 3.
te ergo ipſius generationem, pater nequit filium intelligere. Reſpondeo: maior eſt vera, Reſponſio.
dum modo non æquè primo intelligatur. Ad 2. illud quod non eſt, ſimpliciter videri nõ 1.
poteſt, bene quidem, quod pro aliquo ſigno non eſt, ſimpliciter tamen eſt. Ad 3. ante- 2.
cedens verum eſſe dicimus de obiecto primario, non autem de ſecundario, cuiuſmodi, quo- 3.
ad perſonalem relationem verbum eſſe dicimus. His ita excuſſis, facilior ad argumenta
patebit reſponſio. Ad primum: concedimus verbum in diuinis mentis prolem eſſe, atq; Verbum eſſe a
notitiam genitam: productionem verò, actualem intellectionem non eſſe exeuntem, ſed ctualem intel
in intelligente manentem eſſe dic[illegible]us. Porrò illa actualis intellectio, non eſt actio de ge lectionem
nere actionis, ſcilicet tranſeuntis; ſed q[illegible]litas quædam, vt ita loquar, illius actionis imi- Solutio primi
tatrix, veluti eſt dicere: hæc certè ſemper r[illegible]rit, ſuæ cauſæ præſentiam, quaſi continuè argumenti.
influentis: ſic pater perpetuò filium generat. vnde, quamuis actus intelligendi, quia eſt
immanens, non ſit operatiuus, ſeu productiuus; bene tamen eſt actus dicendi: dixi e-
nim patrem in primo ſigno filium non gignere, ſed in ſecundo; actumq; intelligendi, a-
ctus dicendi, cauſam non eſſe, nec vnum ſine altero conſiſtere; ſed ordine quodam, ſi li-
ceat dicere, dignitatis actum intelligendi, præcedere actum dicendi. Quando ergo dicis, Verbũ eſt per-
intellectio non eſt actus productiuus; hoc idem etiam ego confiteor: ſed actu dicendi, petua emana-
qui profectò quædam eſt emanatio à dicente, quã verbum genitum eſſe dico: hæc autem tio.
quoniam quotidie à patre fluit, non tranſit, aut tempore interrumpitur aliquo; ſed per-
petuò tempore, aut æternaliter à patre in verbum, imò ipſum verbum, abſq; vlla moræ
interpollatione producitur. hanc ob cauſam actus non dicitur tranſiens, neq; itidem a-
ctio, aut habitus, vel aliquid huiusmodi, quæ apud nos in vſu habentur; ſed perpetua
quædam à patre fluens emanatio. Sed dicet aliquis: patris intellectio, eſt verbi genera- Obiectio.
tio: dicere enim, quod eſt verbum gignere, actus eſt intellectus, vnde quoddam eſt in-
telligere. Vnius planè potentiæ vnus eſt actus: nam, teſte philoſopho 2. de anima, poten- Reſponſio.
tiæ diſtinguuntur per actus. ſed vt diximus, intelligere eſt perfectio ſimpliciter, non au-
tem dicere: ergo. Item: intelligere cùm ſit patris operatio, obiectum quaſi præſuppoſi-
tum habet: dicere verò, quia verbi eſt generatio, terminum per eam productum eſt, id
eſt, verbum. Ad illud autem philoſophi, ita reſpondendum fore puto: actum ſeu actio-
nem, interdum immanentem ſignificare actionem, quæ in fieri magis, quàm in facto cõ-

De filij dei generat.

Vnus & idem actus non poteſt eſſe diuerſarũ potentiarum.

ſiſtit, ſemperq́ habet alicuius intelligibilis reſpectum, quam profectò in diuinis intellectionẽ vocamus: aliquãdo verò, actus emanationem denotat, cui correſpõdet in diuinis actus dicendi. Vnus ergo actus cùm hæc duo complectatur, rectè vni tribuitur potentiæ. vel ſic intellige: vnum eundemq́ actum diuerſarum potentiarum eſſe non poſſe, vnius verò potentiæ actus plures. Hæc certè quæ diximus, ad ſoluendas reliquorum obſcuritates argumentorum, paucis exceptis, ſufficere arbitror. Ad illud autem, quod de memoria, atq; intelligentia obijciebatur, reſpondeo: quamuis memoria, & intelligentia patris, realiter non differant, tanta nihilominus inter illa differentia coaleſcit; vt illorum alterum, productionis ſit principium productiuum, alterum verò minimè. Dicis, quòd

Operatio & productio.

vterq; eſt actus ſecundus. Reſpondeo: hanc eſſe præpoſitionẽ per ſe: operatio, quatenus eſt operatio, non eſt productiua: ſunt enim operationes fines perfectionesq́ operantis: productio autem, quatenus eſt productio, non eſt perfectio producentis, ſed eſſe habentis productum, non formaliter incluſum in producentis perſona. Actus igitur ſecundus, quo pater intelligit, ſeu operatur, formaliter non producit: intelligere ſiquidem ex ſua quidem ratione, operationem & productionem in patre non ſignificat; dicere verò actũ

Viſio de viſione filius dicitur.

producendi denotat. Ad 2. filius eſt viſio de viſione, id eſt, actus ſecundus, natus ex actu primo. Dicis, proprius actus intelligentiæ, eſt verbum. Minimè, natura enim verbi eſt, vt ſit notitia genita. Sed iterum inſtas, ſi notitia fuerit declaratiua, ſufficit. Nequaquã, ſi relationem rationis intellexeris, vtpotè intelligibilis ad intellectum: talis enim relatio eſt actualis notitiæ, patris declaratiuæ, qua profectò pater formaliter intelligit, ad ha-

Notitia actualis in patre nõ eſt verbum.

bitualem notitiam patris, vt eſt ſcilicet memoria: ita quòd obiectum patris paterno intellectui, æquè perfectè per notitiam patris actualem declaratur, ac per actualem notitiam, quæ eſt filius: notitia tamen actualis in patre, verbum non dicitur; quicquid enim in patre eſt formaliter, ingenitum eſſe, neceſſarium eſt. filius ergo in diuinis eſt viſio de viſione, ſeu notitia de notitia, id eſt actus ſecundus, qui eſt viſio, ſcie[illegible]tia, fortitudo, &c. de patris memoria fœcunda emanans, atq; procedens. Quomodo autem verbum diuinũ ſit actualis intellectio, dictum eſt.

QVAESTIO SEX[illegible] CAP. I.

Verbum diuinum ex patris ſubſtantia gignitur, non quaſi ex materia, ſed ex formali potiùs conſubſtantiali.

Verba Mercurij.

MEntis (*inquit*) germen, eſt verbũ lucidũ: *germen quippè ex radicis ſubſtantia exurgit, illius & naturæ conditionem ſecum adducens, & formæ ſimilitudinem. Si itaq; verbum lucidum, mentis paternæ eſt germen, proculdubio ex mentis natura prodijt, illiusq́ ſimilitudinem gerit: operæpretiũ igitur fuerit percunctando inquirere, quomodo ex mentis prodierit*

Verbum non fuit ex nihilo.

ſubſtantia: nam ex nihilo prodijſſe, quemadmodum & cætera, quæ condita ſunt, impoſſibile eſt. ſcamnum enim facit artifex ex ligno: homo autem generat filium de ſeipſo. Quare, ſicut artifex, ex materia aliquid, ita ſanè deus ex nihilo cuncta condidit: non quia nihilum in rei ſubſtantiam tranſierit; ſed quia nullo præſuppoſito, tota rei ſubſtantia ab ipſo fuerit producta. Si ergo verbum ex nihilo procederet, inſtar artificiati ſe haberet ad patrem, veriq; atq; naturalis filij nomen amitteret: verbum igitur lucidum ex patris ſubſtantia genitum eſt, ſublimiori certè modo, quàm filij hominum ex ipſorum parentibus generantur: partem namq; non totam prorſus ipſorum naturam in filios transfundunt: diuina autem natura, quoniam impartibilis eſt, per generationem filio communicatur,

De filij dei generati.

nicatur, ſola diſtinctione ſecundum originem permanente. quamobrem verbum diuinū propriiſſimè filius nominatur: vt enim aliquis verè dicatur filius, ſex opus habet. Primum eſt: vt ab eo ſit productum. Secundum: vt non per artem intellectualem; alioqui domus, filia domificatoris appellaretur. Tertium: vt aſsimiletur in ſpecie producenti: qua ratione aurum, filius terræ non dicitur, nec cœleſtium inferiora hæc: deficit enim inter gignens, & genitum vnitas ſpecifica. Quartum: vt genitum & generans viuant: hinc eſt, quòd ignis genitus, generantis filius dici non poſsit. Quintum: vt virtutem ſentiendi vtrumq; formaliter vel eminenter contineat: vnde planta radicis filia non dicitur. Vltimum: vt actus ille, per quem generatur, ſit cognoſcitiuus: proinde, & ſi generatiua operatio in nobis cognoſcentis ſit; tamen quia cognitiua non eſt, cùm ad vim vegetatiuam ſpectet, quæ non eſt virtus cognitiua, ſequitur; vt nullus noſtrum, filius ſui patris propriè dicendus ſit. Solum ergo verbum lucidum, exactiſſimè filius patris æterni dicendus eſt: nam, & ab eo producitur, & per modum naturæ, patri in natura ſingulariſſima aſſimilatur: ſummè viuit cum patre: omnem vitæ gradum formaliter vel eminenter continet: & denique actus notialis ille, quo generatur, cognitiuus eſt. Spiritui ſancto autem, quoniam ſecunda conditio deficit, ideo filius dici non poteſt. Eſt igitur verbum de ſubſtantia patris, hoc eſt conſubſtantialis, & à patre procedens: hoc enim innuit illa propoſitio, de: quam ob cauſam, quia pater à filio non procedit; ipſum de filij ſubſtantia eſſe, dicere non licet: cùm autem patris ſubſtantia præexiſtat, de qua verbum gignitur, de nihilo ergò eſſe non potuit. Etenim, ſi ignis de ſua aliquid generaret forma, non de nihilo, ſed de ſeipſo, illud generaturum eſſe diceremus. Cæterùm eſſentia diuina, forma eſt ſuppoſitorum in diuinis, quibus eſſe largitur diuinum formaliter: & primò quidem, vt ita dicam, patris perſonæ, filij deinde per modum naturæ, poſtremo ſpiritus ſancti ſuppoſito, ſiue perſonæ. hæc autem largiendi libertas, diuinæ competit eſſentiæ, non quaſi materiæ, ſed formæ locum habenti; ſanè nobilior, quæ in creaturis habetur cōditio, illi eſt tribuenda: formæ autem modus præſtantior eſt, vt potè non vni, ſed plurimis rebus communis: nam vna eademq; anima, & genitæ eſt forma carnis, & gignendæ: materia verò ſub diuerſis non ordinatis, ſed diſpara[...] formis ſimul eſſe non poteſt: congruè igitur eſſentia diuina formæ comparatur, vtpotè, q[...] ſimul tota ſit in verbo & in dicente, in ſpiritu, & in ſpirante. Porrò, quoniam cauſa materialis, ſecundùm vniuerſam generis ſui latitudinem, imperfecta omninò reputatur: quippè quæ in ſuo genere ad aliquod ſimpliciter perfectum reduci non poſsit: iure ergo in eo, quod omnibus eſt modis perfectiſſimū, non eſt reponenda: ideo in Deo non ſolùm materia non eſt, ſed neq; etiam aliquid, quod quaſi materia reputatur. In materia profectò perfectionis eſt nihil, quin ſit imperfectioni permixtum, quod planè perfectiſſimo nequit enti conuenire. Mutatio autē, ex ſui certè ratione imperfectionem ſonat; tum quia in mutabili potentialitatem indicat; tum etiam quia concomitanter potentiæ dicit etiā imperfectionem actiuæ; vtpotè quæ ad producendum cauſa indigeat concauſante. hæc autem, quoniam in Deum cadere non poſſunt: ideo generatio diuina, nec materiæ, nec quaſi materiæ eſt comparāda. Non ſic autē ſe habet generatio humana; ſed productionem atq; mutationem complectitur: productio autem ipſius eſt producti, nempe compoſiti, 7. met. cui certè accidit, cum alicuius reuera partis compoſiti mutatione fieri. Porrò mutatio, formaliter eſt rei mutabilis actus, quæ profectò de mutatione tranſit ad formam. In creaturis namq; mutatio productionem concomitatur, idq; ob productiuæ imperfectionem potentiæ, quæ planè eſſe totale, productionis termino, largiri non valet. quare aliquid, quod præerat, ad aliam ipſius partem tranſmutat: atq; hoc modo, compoſitum producit. Quòd ſi generans, agens eſſet perfectum, non opus ſibi eſſet materia, de qua, vel in quam ageret; ſed per ſe effectum produceret, in qua quidem productione, mutatio non eſſet: quemadmodum, ſine ſui mutatione, Deum, vniuerſa condidiſſe dicimus. In qua planè productione, terminus produ-

ctus,

Veri filij conditiones ſunt ſex.

Filius Dei propriè filius dicitur.

De ſubſtantia patris quid ſignificet.

Eſſentia diuina eſt vt forma, & non vt materia.

Eſſentia comparatur formæ.

Generatio diuina, ab humana multū differt.

Mutatio vbi inuenitur.

Agens perfectum non indiget materia.

De filij dei generati.

ctus, id eſt, mundus, per omnipotentem producentis virtutem, accepit eſſe, nulla quidem mutatione interueniente: quippe, quæ illius eſt ſolius, nempe rei mutabilis, quæ aliter nunc ſe habere poteſt, quàm priùs, vt 6. recitat phyſicorum liber. ſed in creatione, huiuſmodi fuit nihil: itaq; verbum diuinum, ex ſubſtantia patris, non tanquam ex materia, ſed tanquam ex forma potiùs, genitum eſt.

CAP. II.

Argumenta, quibus probatur, verbum diuinum ex patris ſubſtantia, quaſi ex materia gigni.

1. ILlud, quod ſub vtroq; generationis, extremo generanti, ſcilicet, & genito,
conſiſtit; ſine dubio, materia, vel quaſi materia nuncupatur. ſed diuina eſ-
ſentia, & in generante eſt, & in genito: igitur ex ea, veluti ex materia, vel
quaſi materia, lucidum Pymandri verbum, æterno quidem tempore ſaltem
2. imaginario genitum eſt. Item, quod recipit formalem generationis termi-
num, materiæ officio fungitur, eſt enim veluti generationis ſubiectum: ſed eſſentia, quaſi
recipit, ſubiectum generationis formalē, vtpotè relationem, qui eſt vtiq; formalis termi-
nus; quandoquidem genitum verbum conſtituat, atq; diſtinguat. Cùm igitur in eſſentia
ſit relatio, quæ profectò generationis ferè terminus eſſe videtur; in ipſa etiam generatiò
erit. Amplius, vt ſuprà annotauimus, ſecundum philoſophi doctrinam, omni potentiæ
3. quidem actiuæ, correſpondeat neceſſe eſt aliqua potentia paſsiua: fœcunditati igitur
patris, actiuæ, quaſi potentiæ exiſtenti, aliqua correſpondet potentia, quaſi paſsiua, de
qua verbum educitur. omne autem huiuſmodi, aut verè eſt materia, aut quaſi materiæ
ſimilitudinem gerit: ſed diuinæ hoc congruit eſſentiæ: ex ea igitur, veluti ex materia,
aut quaſi ex materia, verbum generatur. Item, ſi ignis, de ſua quidem ſubſtantia, ignem
4. gigneret; adhuc certè ſubſtantia ignis generantis ... in potentia eſſet ad formam ignis
generandi, ſicuti modò eſt aliena materia, e[illegible] qua generatur. eſſentia ergo patris, de
qua filium pater generat, reſpectu gener[illegible]onis, inſtar materiæ ſe habere, manifeſtum
5. eſt. Amplius, quemadmodum generare eſt priùs origine filio in diuinis; ita certè &
generari, atq; filiatio; ſunt enim generare, & generari ſimul. Porrò conſtitutiuum, pri-
ùs eſt conſtituto. in illo ergo priori, generari erat in eſſentia; non ſicut in formali, patri,
6. ac filio conſubſtantiali, quia filius nondum erat: igitur ſicut in materia, quæ prior eſt
origine ipſo, per eam conſtituto. Eſſe præterea de aliquo (teſte Ambroſio lib. de Spiritu
ſancto 3. cap. 5.) bifariam dicitur, aut certè materialiter, aut verò effectiuè, ſeu produ-
ctiuè. Quare, ſi filius eſt de ſubſtantia patris materialiter, habetur intentum: ſi verò ef-
fectiuè, tunc planè duo ſequentur abſurda, imò impoſsibilia; alterum, ſcilicet, quod eſ-
ſentia, filium generat; alterum verò, ſicut cætera creata, verbum eſſe genitum: illa enim
effectiuè à Deo procedere, verum eſt. Præſtat ergo dicere, filium de ſubſtantia patris
materialiter magis, quàm effectiuè fuiſſe genitum. Adde, quodlibet formale ex parte
patris, vicem habere principij pruductiui: quare de ſubſtantia patris, cauſa materialis
circumſtantias ſonare videtur: alioqui in eandem certè abſurditatis foueam eſſet inci-
7. dendum; vt filium, effectiuè à patre eſſe dicamus. Adhuc, ſi verbum eſt de ſubſtantia,
id eſt, conſubſtantiali formali, hoc autem in patre tantùm inueniatur: filij profectò for-
male eſſe non poſſet; nam formale in patre, principium dicit productiuum. Si ergo hoc
modo verbum eſſet à patre; non genitum quidem, ſed creatum eſſet dicendum. ſi autem
in patre, & filio hoc formale ſubſtantiale inueniatur; tunc ſanè filius ex ſua propria eſſet
ſubſtantia generatus. ſed hoc eſt impoſsibile, nihil enim ſeipſum gignit, aut cauſa eſt ſui
8. eſſe. Adhuc, ſi ſubſtantia eſt formale in generante, & genito; igitur generatur ipſa, ac-

Eſſe de aliquo dupliciter dicitur.

quiri-

quiritur magis, quàm relatio: in generatione enim, magis formale generari dicitur. ſed
quod in natura præſupponitur, veluti materia, generari non dicitur: igitur diuina eſſen-
tia in filij generatione, vt materia ſe habet, præſupponitur enim; relatio verò vt forma.
etenim, ſi non eſt formalis terminus; materia ergo eſt. Conſequentia patet: attributalis Confirmatio.
namq; proprietas, quæ in eſſe ſecundo perfectio eſt, illi conuenire non poteſt; multò eti-
am minus hypoſtatica. Porrò termino formali, per productionem, eſſe accipere conue-
nit, eſſentiæ verò minimè, eſt enim improducta. Totalis præterea formalis terminus ge-
nerationis, eſt eſſe genitum. Quare, ſi diuina eſſet huiuſmodi, terminus eſsentia; genita
etiam diceretur. Præterea, verbum eſt, aut de nihilo, aut ex materia, vel quaſi materia. 9.
ſed non eſt de nihilo, neq; negatiuè, neq; affirmatiuè, neq; originaliter. ergo de ſubſtan-
tia, vt de materia.

CAP. III.

Soluuntur argumenta.

AD primum, termino generationis producto, eſsentia diuina nequaquam præ- 1.
ſupponitur, velut materia, aut materiæ inſtar; ſed ſicut formale potiùs, quo Eſſentia tenet
ſanè, & generans, & genitum, conſubſtantiale habent diuinum eſſe. Non e- locum formæ
nim diuina eſſentia, his planè terminis ſubditur; quorum alter, forma ſit; al- & non mate-
ter verò negatio formæ, ſicut materia in corruptibilium generatione ſe habet: diuina ſi- riæ.
quidem generatio, terminum à quo negatiuum non habet; ſed ad quem tantùm poſiti-
uum. per ipſam certè nihil abijcitur, aut poſitiuum, ſcilicet, vel negatiuum: imperfectæ
enim eſt generationis. Itaq; cùm diuina generatio, omnium ſit perfectiſsima, in generan-
te, & genito; non materiæ vicem, ſed conſubſtantialis formæ, diuina obtinet eſſentia. Ad
2. Relatio non eſt formalis generationis terminus; ſed diuina ſanè eſſentia, vt poſtea di- 2.
cemus: neq; in eſsentia eſt, veluti forma in materia. verùm ſi perſona eſt ibi relatiua;
tunc profectò in eſsentia eſse dicet.. ſicut proprietas ſuppoſiti eſt in natura. Porrò in
aliquo, vt ſuppoſitum, vel rationem ſuppoſiti eſſe, modum non inſert, quo forma eſt in
materia. Ad 3. In Deo potentia generandi, propriè actiua dici non poteſt, ſed producti- 3. Potentia ge-
ua potiùs: cui aliquod correſpondet producibile, vt terminus; ſubiecto verò, vel paſsiuo, nerandi non
nihil. Potentia præterea actiua primi agentis, in actu creandi, paſsiuam non habuit cor- eſt actiua.
reſpondentem, quum nullum tunc eſset paſsiuum, ſed creabile tantùm, vt terminum. Ad
4. Falſum aſsumit: ſi enim ignis, ſuam quidem naturam ad intra generando communi- 4.
caret; de ſua certè ſubſtantia, non vt de materia, vel quaſi de materia, ſed ſicut de for-
mali, & quidem genito, ac generãti conſubſtantiali, ignem planè gigneret, atq; verè pro-
duceret. Ad 5. Verum quidem eſt, ſecundum communiorem dicendi vſum, illis duobus 5.
modis, eſse de aliquo. ſed quia modus, quo diuinum verbum à patre procedit, eſt ſingu- Modus verbi
laris, & naturæ incognitus: ideò ſub illorum lege non comprehenditur, niſi partialem a- geniti eſt na-
liquam conſubſtantialitatem ibi eſse dixeris: generatio ſiquidem naturalis, eſt de imper- turæ incogni-
fecto ſubſtantialiter, diuina verò de perfecta ſubſtantia. Ad confirmationem, negatur tus.
antecedens: nam formale in patre, reſpectu filij, rationem certè habet termini, per pro-
ductionem communicati: non enim diuina eſſentia gignitur, ſed per generationem com-
municatur. ex quo deſtruitur illa creatio, quam filio quidam attribuunt. Ad 6. Gene- 6.
rari in illo priori, eſsentiæ, vt fundamento ineſt, nec obeſt eſsentiam in illo priori, for-
male non eſſe ſubſtantiale genito, & gignenti: nam eadem eſt difficultas; ſi in eſsentia,
veluti in materia filij fuerit, filio nondum exiſtente. Itaq; generari in eſſentia eſt, ſicut
in formali conſubſtantiali, filium cum ipſa filiatione conſtituente. Sed dicis, filius non-
dum eſt, Negatur hoc aſsumptum: etenim eſse prius origine, ſiue vt conſtituiuum, ſi- Prius origine

De filii dei generati. *ue vt productiuum, non eſt prius, & poſterius eſſe: ſed hoc magis, vnum ſcilicet eſſe*
non eſt eſſe *productiuum, aliud verò productum; vnum eſſe conſtitutiuum, aliud conſtitutum.*
prius & po- *conſtitutiuum autem, conſtituto prius eſt; vbi conſtitutum, aliquid eſt præter conſti-*
ſterius. *tutiua, ſicut in naturalibus patet, in quibus conſtitutum, nempe compoſitum per ſe vniſ*
eſt aliquid, præter conſtituentia. Non ſic autem res ſe habet in diuinis: nam filij perſo-
na, præter eſſentiam, atq; relationem, dicit nihil. quam ob cauſam, ſicut filij conſtituti-
ua, ſcilicet, eſſentia, atq; relatio, ſeipſis priora non ſunt; ita quoq; filio priora non ſunt
dicenda. Ad 7. Eſſentia, vt formale conſubſtantiale genito, & gignenti, in vtriſq; inue-
7. *nitur: genitum enim non procedit, ſicuti, ſi materia, vel quaſi materia eſſet. Nec obeſt*
illud, quod ſtudent quidam inferre, tunc ſcilicet, de ſua eſſe filium ſubſtantia genitum:
nam, quamuis eandem cum patre eſſentiam habeat; à patre tamen, & non à ſeipſo ori-
ginem ducit. pater enim nedum conſubſtantialitatem; verùmetiam originem dicit, at-
8. *que enunciat. Ad 8. Diuina eſſentia non generatur, ſed communicatur, nec etiam rela-*
Terminus for- *tio. Infers, terminus formalis in creaturis generatur, materia verò per accedens. Verum*
malis in crea- *quidem hoc eſt in creaturis; vbi terminus formalis accipit nouum eſſe: non ſic autem ſe*
turis. *habet eſſentia diuina, ſed eſſe terminum communicatum; iccirco relatio magis, quàm*
eſſentia, generationis paſſiuæ ſimilitudinem habet, quippe, quæ accipit eſſe, & aliis non
9. *communicatur. Ad 9. Filius non eſt de nihilo, nec etiam de aliquo, quaſi de materia; ſed*
Filius non eſt *de ſubſtantia, ſicut de conſubſtantiali formali. Quare fallaciam eſſe conſequentis dici-*
de nihilo. *mus, dum ſic arguitur: Non eſt de aliquo, ſicut ex materia, vel quaſi ex materia: ergò*
eſt de nihilo Verbum igitur diuinum non eſſe ex patris ſubſtantia, veluti ex materia,
clariſſimum eſt.

CAP. IIII.

Eſſentia diuina, eſt formalis diuinæ generationis terminus, vt quo, filius verò, vt quod.

1. Quomodo per- *QVemadmodum quidditas cre[illegible], id eſſe dicitur, quo certè aliquid eſt ens*
ſona in diui- *quidditatiuè, idq; ex ſui habet natura, quod perfectionem magis, quàm*
nis dicatur *imperfectionem indicat: ſicut etiam ipſa quidditas, vtpotè humanitas, ob*
vna. *imperfectæ actualitatis conditionem, diuiſibilis eſt, ſeu ad in indiuidualem*
contrahibilis eſt proprietatem: à qua, & aliquam actualitatem, & vnita-
tem, ſiue indiuiſibilitatem recipit: vnde fit, vt quod eſt contrahens, ſiue proprietas in-
diuidualis, ne dum formaliter indiuiduo, ſed ipſi aliquomodo inſit naturæ: illius enim
reſpectu, ad modum potentiæ ſe habet: contrahitur namque ab illa, atq; determinatur.
Præterea, ſicut humanitas in indiuiduo eſt aliquis actus, & quatenus humanitas, ipſa
indiuiduali proprietate perfectior eſt, licet ipſa viciſſim ſit proprius actus, & aliquomo-
do actus naturæ, contrahit enim ipſam, atq; determinat; ita etiam, ſi ita loqui licet, dei-
In quibus cō- *tas in diuinis, per ſe eſt, qua ſanè Deus, eſt Deus, & ſubſiſtens, ſiue perſona: à ſecunda*
uenit & diſſen- *autem quidditatis ſimilitudine diſſentit, non enim per perſonalem proprietatem deter-*
tit diuina eſſē- *minabilis eſt, aut aliquo cōtrahibilis modo; hoc certè imperfectionis eſt, atq; potentialita-*
tia à quiddita- *tis in natura creata, quod Deo tribui non debet. Deitas namq;, quemadmodum ex ſe v-*
te humana. *nitatem habet; ita etiam actualitatem. proprietas ergo perſonalis, eſt actus perſonæ,*
non autem naturæ diuinæ, quam aliquomodo perficeret, vel informaret. Cum tertia au-
tem ſimilitudine, quamuis aliquomodo conueniat, diſſentit tamen, & quidem plurimùm;
Eſſentia, & re- *eſſentia enim formaliter eſt actus infinitus, relatio verò ex ſua formali ratione, minimè.*
latio, conſtitu- *Quare, licet relatio ſit proprius actus perſonæ; eſſentiā tamen diuinam non actuat; ſicut*
unt perſonam *in creaturis, indiuidualis proprietas, aliquo certè modo naturam actuat, quæ eſt actus*
ſine compoſi-
tione.

perfe-

De filij dei generati.

perfectior. Sed dicet aliquis: ſi iſti duo actus, neuter eſt actus alterius; quonam modo, vnum conſtituent? Dico, compoſiti vnitatem, ex actus potentiæq́ ratione effluere, authore philoſopho 7. & 8. met. cap. vlt. Sed perſona in diuinis: eſt ſimpliciter ſimplex; ideò compoſitionem nullo pacto ſubire poteſt, ſed eſt per ſe conſiderata, ſicut eſſentia diuina ſimpliciter ſimplex, quamuis formalis ratio vnius, non ſit alterius. Sed cur non conſtituunt vnum compoſitum, ſi duorum actuum formales rationes non ſint eædem, & in eandem tamen perſonam conueniant? In cauſa eſt, quia, cùm eſſentia infinitæ virtutis ſit, quicquid poteſt eſſe cum ea, eſt idem perfectè illi. Porrò perfectio identitatis, quæ formales rationes non aufert, omnem compoſitionem excludit: ideò ex his duobus, quaſi ex potentia, & actu, nullum emanat compoſitum; ſed vnum ſimpliciſſimum: vna ſiquidem ratio, eſt perfectiſſimè eadem alteri. habes ergo quomodo perſona dicatur vna,
ſine vlla ſui compoſitione. Sed dicet aliquis, ſi actus, eſt diſtinguere, vt dicitur 7. met. 2.
quam ob cauſam, ſi relatio perſonam diſtinguit, non diſtinguit etiam eſſentiam? Dico; Relatio diſtinguit perſonã, ſed non eſſentiam.
relationem eſſe actum perſonalem, perſonaliter diſtinguentem, formaliter finitum; eſſentiam verò, actum quidditatiuum, formaliter infinitum. quum igitur formaliter diſtinguantur; vnus, alterius diſtinguendi, aut contrahendi, determinandiq́, officium non
habet. Sed iterum percontaris, quod ſit diuinæ relationis fundamentum. fundamentum 3.
enim, relatione, prius eſſe videtur, ab ea certè perficiendum, magis quàm è conuersò; alioqui fundamento præſupponeretur. cùm ergo eſſentia diuina, iſtarum ſit relationum fundamentum; illarum profectò, quaſi materia eſſe videtur. Dico, quòd creaturæ de imperfecto, ad perfectum proficiſcuntur, quia à potentia, ad actum pergunt: ideò generationis ordo, à perfectionis ordine diſſentit: priora enim generatione, vt dicitur 9 met. ſunt poſteriora perfectione. ſed in diuinis, generationis ordo, ab ordine perfectionis non diſcrepat, à ſimpliciter enim perfecto, ad ſimpliciter perfectum itur: idem ergo ſimpliciter ſit perfectum, neceſſe eſt. Sanè, ordo originis ad aliquod primum perfectionis reducitur, ſicut ad totalis originis primum. Quare, ſi in natura creata huiuſmodi ordo haberetur; non materia primum, quæ formæ eſſet ſubijcienda, ſed ipſa potiùs forma quæreretur; deinde ſuppoſitum, quo[illegible]atum eſt per ipſam formam ſubſiſtere. ita etiam in

Fundamentũ relationis diuinæ.

diuinis agitur; in quibus ſiquidem in primo naturæ ſigno, diuina occurrit eſſentia per ſe Quid ſit eſſentia in primo ſigno, & ſecundo.
ſubſiſtens, quod alicui naturæ creatæ compe[illegible]re nequit; quia nulla earum eſſe habet per ſe, niſi in ſuppoſito. hæc autem eſſentia, in ſuo quidem primo ſigno, per ſe ſubſiſtens, non eſt alicuius perfectionis receptiua: in ſecundo autem ſigno, communicatur quidem, non veluti forma, materiam informans; ſed vt quidditas, ſuppoſito, tanquam forma per eam exiſtenti Ex hac autem diuina quidditate, ſiue eſſentia, in ſecundo ſigno exiſtente, relatio pullulat, quæ propter identitatem, quam habet cum diuina ſcilicet eſſentia, Deus
vocatur. Ex quo patet, diuinam eſſentiam, iſtarum fundamentum relationum eſſe, non Eſſentia communicatur, vt quidditas.
quidem potentiale, ſed formale magis: in quo profectò fundamento, non per informationem; ſed ſicut ea, quæ naturæ per ſe inſunt, aut per ſe in natura ſubſiſtunt, relationes, atq́ formæ huiuſmodi, ſubſiſtendi habent naturam Itaq́ eſſentia diuina, reſpectu fundamenti, non potentiæ, ſed formæ habet naturam. Nam, ſicut natura, ſuppoſito comitatur; ita (vt ſic loquar) eſſentia, relationi, ob quam, relatio ſubſiſtens, eſt Deus: & cùm in perſona ambæ planæ ſint; neutra tamen eſt forma, alteram informans; ſed ſunt perfectæ idem, licet non formaliter. Quatenus autem hoc modo ſe habent, relatio, diuinæ eſſentiæ terminus formalis, vtpotè in ipſa receptus, nullo modo eſſe poteſt: eſſentia verò, quoniam eſt formalis generationis terminus, ob quam, relatio, & eſt, & Deus eſt, ſine du-
bio, relationis forma appellanda eſt. Sed dubitabit aliquis, terminus generationis forma- Obiectio.
lis communicatur: præſupponit ergo illud, cui eſt communicãdus. ſed diuina eſſentia, re- 4.
lationem nequaquam præſupponit, ſed è cõuersò potiùs: non ergo relationi communica- tur: imò relatio, eſſentiæ communicatur: atq́ ita relatio, productionis eſt formalis terminus,

Quomõ diuina eſſentia, relationi communicetur.

De filij dei generatione.

minus, eſſentia verò, materialis. Dico, id, quod communicatur, quatenus productio eſt communicatur, non opus habere, illud præſupponere, cui eſt communicandum, neque è conuersò: nam communicatio huiusmodi, rei iam exiſtenti, non communicatur, veluti in alteratione fieri videmus, quam ſanè res alterabilis præcedit: ſed rei profectò ſimul exiſtenti, quam, nec communicatio, nec res communicabilis, natura præcedit, niſi perfectionis prioritate, quatenus, ſcilicet eſſentia eſt formaliter infinita, relatio verò, minimè, ſed identicè.

CAP. V.

Rationes, quibus oſtenditur, diuinam eſſentiam eſſe formalem terminum generationis diuinæ.

1\. *NON præſtatur, ſeu communicatur, per generationem forma ſimplex, alicui*
producto, niſi illa formalis extiterit, talis productionis terminus. ſed eſ-
ſentia diuina, eſt forma ſimpliciſſima, quæ filio per generationem commu-
Ioan. 10. *nicatur, vt D. Ioann ait: Quod dedit mihi pater, maius eſt omnibus: in-*
finitum enim ſit neceſſe eſt, quod omnia ſua magnitudine vincit: proinde
Auguſt. *Auguſt. 15. de Trinit. cap. 26. & 78. & in eundem Ioannis locum: Filio, inquit, eſſenti-*
Quomodo pater communicat eſſentiam filio. *am præſtat pater, ſine vllo initio temporis, ſine vlla mutabilitate naturæ: ergo ipſa eſt*
terminus formalis diuinæ generationis. Patet etiam ratione: nulla enim entitas, formali-
ter, ſimpliciterque, termino productionis formali, perfectior, productione haberi poteſt:
ſed eſſentia diuina, formaliter eſt infinita; non autem ipſa relatio. Si ergo relatio, diui-
næ eſſet generationis terminus: perſona planè filij, per generationẽ, diuinam non haberet
2\. *eſſentiam: atque ita Deus non eſſet dicendus, quod impium eſt, aſſerere velle. Amplius,*
natura, eſt terminus formalis generationis, in rebus creatis, non autem indiuidualis pro-
prietas: generatio enim, vt dicitur 2. phyſ. eſt via ad naturam, hoc eſt, ad formam. ſed
relatio non eſt natura diuina, ſed eſſentia; nam tria ſuppoſita, eiuſdem ſunt naturæ;
non eiuſdem nihilominus relationis: eſſentia igitur [illegible]ina, eſt terminus formalis. Ad-
de, quòd ſi diuinæ generationis terminus formalis, eſſet relatio; tunc planè generatio,
3\. *non ad ſubſtantiam, ſed ad aliquid, eſſet [illegible]erminanda, quod falſum eſt. Si præterea,*
formalis generationis terminus, eſſet relatio; diuina generatio non eſſet vniuoca: eiuſ-
dem ſane non eſt generis in generante, & genito, quod profectò abſurdiſſimum eſt. I-
4\. *tem, illud eſt alicuius productionis formalis terminus, quod per productionem primò*
eſt in producto: ſed eſſentia diuina, eſt prima filij perfectio: igitur illius eſt formalis
generationis terminus. Sanè, ille eſt terminus generationis actiuæ, in quo quidem
generatio paſſiua fundatur: ſed hæc, abſque dubio, eſt diuina eſſentia: igitur ipſa eſt
generationis terminus: productio certè ſuppoſiti ſubſtantialis, terminatur ad ſubſtanti-
5\. *am. Adhuc, quod communicatur filio à patre, diuinæ eſt generationis terminus: ſed eſ-*
ſentia, non relatio communicatur: relatio enim in diuinis, ſaltem ipſa filiatio eſt proprie-
tas perſonalis, quæ generationis terminus eſſe non poteſt, alioqui productio non eſſet vni-
uoca igitur eſſentia, diuinæ eſt generationis terminus formalis, totalis verò eſt ipſum ſup-
poſitum genitum, quod planè, relatione poſterius eſſe non poteſt. neceſſe autem eſt, præ-
ter terminum generationis totalem, formalem etiam ſtatuere; nam omnis habitudo, ex-
tremis poſterior eſt: ſed generatio actiua, filij perſona, poſterior eſſe non poteſt: igitur
neceſſariò, terminus formalis eſt addendus, qui natura, productione prior ſit, ſiue origi-
nis prioritate in hominis enim generatione, anima, natura priùs creatur, quàm infundi-
tur, nam prius eſt eſſe, quàm ineſſe. Itaque cùm perſona filij non ſit terminus, quo quia id
eſt, quod generatur: neque filiatio, cùm ſit relatio: nulla autem relatio eſt terminus per ſe,
5. phyſ. com. 10. eſſentia ergò terminus eſt: in filio enim, non niſi eſſentia eſt, & relatio.

CAP.

CAP. VI.

Argumenta contrariæ opinionis.

Omnis terminus quo generationis, vt dicit Commentator 7. met.com. 31. & 2. 1.
phy. com.14. per generationem accipit eſſe: Generatio, inquit, eſt via ad
hoc, quod forma fiat. ſed eſſentia diuina eſſe non accipit: igitur diuinæ eſſe
nequit generationis terminus. Item, omnis productionis terminus, produ- 2.
ctione poſterior eſt ſed eſſentia diuina, non eſt poſterior generatione: gene-
rationis ergo nō eſt formalis terminus. Amplius, vbi ex vno aliud generatur: id certè, in 3.
quo generans, & genitū conueniunt, illorum eſt ſubiectum, & non terminus. ſed diuina eſ-
ſentia, & genito communis eſt, & gignenti: non ergo poteſt eſſe generationis terminus for-
malis. Illud præterea, quod producitur; ob formalem productionis terminum, eſſe acci- 4.
pere dicitur. ipſe ergo terminus, ad eſſe accipiendum, maiorem habet aptitudinem: nam
propter quod vnumquodq;, & illud magis. Item, quod generatione priùs eſt, ipſius ter- 5.
minus ad quem, nequaquam eſſe poteſt. ſed eſſentia, eſt abſolutum, quod profectò relati-
uo priùs eſt, Ergo &c. maior autem authoritate Commentatoris.1.cœli com.132. & in lib.
de ſubſtantia orbis cap.1. confirmatur: Dimenſiones, inquit, nō generantur; quia eædē, quæ
erant in corrupto, manent in genito. Anima præterea, nequit eſſe formalis nutritionis ter- 6.
minus, quia ſcilicet præeſt in nutrito: nec formalis terminus reſurrectionis, quia præſiſtit
reſurrectioni. quam ob rem, ſi anima priùs crearetur, deinde materia, quàm eſſet infor-
matura, cùm priùs extiterit; illius certè materiæ, atq; productionis, non eſſet formalis
terminus. Adde, quòd eſſentia, eſt generationis principium: à termino ergo formali ge-
nerationis ipſius geniti, diſtinguitur. Ex his igitur, atq; ſimilibus patet, diuinam eſſen-
tiam, non eſſe formalem diuinæ generationis terminum.

CAP. VII.

Soluuntur contrariæ opinionis argumenta.

Ad primum, verum quidem eſt, terminum totalem in diuinis, per productio- 1.
nem accipere eſſe ſimpliciter: non autem formalem terminum, nempè di-
uinam eſſentiam; ſed eſſe tantùm in ſuppoſito. Eſſentia enim diuina, à for- Eſſentia diuina diſſentit ab aliis formis.
mis materialibus bifariam diſſentit: primò quidem, quia per ſe ſubſiſtit, for-
mæ autem materiales, minimè: quam ob cauſam eius, in quo ſunt, aliquid
præſupponunt, à quo reuera, virtutem habeant ſubſiſtendi. Eſſentia præterea diuina, eſt
ſuum eſſe: formæ verò materiales ab alio ipſarum eſſe recipiunt, quod diuinæ competere
nullo modo eſſentiæ poteſt. Quare maior in formis, quæ ſunt ſuum eſſe, falſa eſt, cuiuſmodi
eſt diuina eſſentia: ſufficit enim, productionis termino formali, producto communicari,
atq; per illum, aſſimilari, producenti. Ad 2. maior vera eſt in diuinis de termino totali, 2.
non autem de termino formali. Ad 3. maior vera eſt, vbi vnum, ex alio, veluti ex tranſ- 3.
eunte materia generatur: non autem vbi vnum generatur ex alio, ſicut ex vniuoco pro-
ducente: ibi enim vniuoca communis eſt natura, quæ non generatur, ſed per generatio-
nem communicatur. Ad 4. negatur conſequentia: nam illa philoſophi ſententia non te- 4.
net in cauſis æquiuocis, quæ denominationem non recipiunt. Vnde non valet: concluſio ſci-
tur propter principia: igitur principia ſunt magis ſcita. Ita certè, formalis terminus in-
terdum non accipit eſſe: ideoq; non ſequitur quod magis accipiat eſſe. Quotieſcunq; enim
fuerit aliqua diſpoſitio, quæ magis ac minus recipit, cauſam formaliter denominans, atq;
cauſatum, competit autem cauſato, propter cauſam; propriùs abſq; dubio, ſimpliciterq;

generati-
one.
de cauſa dicitur, poſteriùs verò, & ſecundum quid, de cauſato. Quam ob cauſam Commentator 8. phy. com. 77. inquit: Horũ autem de quibus nomen dicitur ſecundum priùs, & poſteriùs, & ſimpliciter, & ſecundum denominationem, illud, de quo dicitur priùs, eſt cauſa eius, de quo dicitur poſteriùs. Et 7. met. com. 3. Eſt, inquit, declaratum, quòd cùm plura communicant in eodem nomine, & quoddam digniùs quibuſdam: illud, quod eſt digniùs illo nomine, ſit cauſa cæterorum, & diſpoſitio illorum in illo nomine. ſed hæc in diuina
5. eſſentia, quia magis, minusq; non ſuſcipit, locum habere non poſſunt: Ergo. Ad 5. maior eſt falſa, in forma, quæ eſt ſuum eſſe: non enim eſt inconueniens, viæ, quæ per metaphoram, ita nominatur, terminum præexiſtere. Præterea, ſi in ſubiecto generationis, vtpote in materia, præexiſtit; maior quidem eſt vera, ſed minor falſa. Quod ſiquidem hoc modo præexiſtit, producto, ex productionis virtute communicatur. Sed diuina eſſentia ob ſuam ſimplicitatem, immutabilitatemq;, ita ſe habere non poteſt. Secus autem eſt, ſi aliquid in generante præextiterit · ſic enim maior eſt falſa, minor verò vera. Ad illud au-
Ad Commen. tem commentatoris dicimus, dimenſiones, non eſſe ſuum eſſe, atq; in generatione, vſq; ad materiam primam, reſolutionem fieri. Ad illud, quod de anima adducitur, negatur antecedens: nullus ſanè alius terminus formalis nutritionis datur, niſi anima, quæ eſt ſola forma ſubſtantialis in nutrito. Pari quoq; facilitate, negatur 3. confirmatio, nam reſurre-
Reſurrectio non eſt generatio. ctiò non eſt generatio; partim quidem, quia genitum reſurrectioni præfuit; partim verò, quia non aliquam ſequitur alterationem, materiæ diſpoſitiuam, ad animam recipiendam. Ad 4. confirmationem, dico: ſi illud, in rerum natura inueniri poſſet; anima nihilominus, creationis materiæ, eſſet formalis terminus: quatenus ſcilicet eſſet formalis terminus compoſiti, ex materia nouiter creata, & ex præexiſtente forma, reſultantis. Ad 5. confirmationem, conſequentia quoq; veluti falſa abijcitur: etenim, principium quo, & id, quod eſt ab ipſo, realiter diſtinguenda nequaquam ſunt.

CAP. VIII.

Argumenta, quæ probare conantur, verbum diuinum non eſſe genitum ex patris ſubſtantia.

1. SI pater de ſeipſo filium gignit: igitur eſſentia generat, quod falſum eſt: tenet
conſequentia: id enim de quo aliquid generatur, eſt principium geniti: ſed
pater generat filium, de ſua ſubſtantia: ergo, ſubſtantia patris, eſt princi-
pium filij, non quidem materiale, vt dictum eſt: effectiuum igitur erit filij
2. principium. Adde adhuc aliud abſurdum, nempè patrem, filium quoq; di-
ci poſſe: etenim ſi id, de quo aliquid generatur, permanſerit in generatione idem, eiuſdem
quod generatur, prædicationem eſſet ſuſcepturum. Alterum ergo duorum neceſſariò ſe-
quetur; aut ſcilicet patrem non manſurum in filio; aut filium eſſe appellandum: ſed
3. vtrumq; falſiſſimum eſſe, conſtat: ergo &c. Item, tres perſonæ non ſunt ex eadem eſſen-
tia, filius ergo non eſt de ſubſtantia patris. Antecedens eſt Auguſtini dicentis: Non eſt
aliud perſona, & eſſentia. 7. de Trinitate, cap. 11 & 12. ideo tres perſonas, ex eadem ſub-
ſtantia non dicimus: ſed perſona filij, non eſt aliud ab eſſentia: igitur non eſt de ſubſtan-
4. tia patris. Amplius, ſi iſta eſt vera, filius eſt de ſubſtantia patris, hæc quoq; erit vera, fi-
lius, eſt eſſentiæ filius: ſed iſta eſt falſa: nam propter genitiui conſtructionem, eſſenti-
am profectò, filium generare, aliquis dicere poſſet. Prior ergo propoſitio falſa eſt. Non
minorem certè diſtinctionem ſecunda, quàm prima importare videtur propoſitio: alio-
5. qui eadem ratione, patrem eſſe de ſubſtantia patris, diceremus. Item, illa propoſitio, de,
aut identitatem dicit, aut diuerſitatem. ſi identitatem quidem, cùm eſſentia diuina ſit,
summa

De filij dei generat.

ſumma identitas: tunc planè ſequeretur verè poſſe dici, ſubſtantiam eſſe de ſubſtantia, quod negant Theologi. Si verò, diuerſitatem, maior emergeret falſitas, vt filij ſubſtantiam, à patris ſubſtantia, diſcretam atq; ſeparatam eſſe diceremus: atq; ita, ſecundum diuinam eſſentiam, patre eſſe minorem.

CAP. IX.

Soluuntur argumenta.

AD 2. In diuina generatione, hæc præpoſitio, de, conſubſtantiale, non mate- 2.
riale principium ſignificat: quod enim de materia producitur, per illius fit
tranſmutationem, de quo in aliam producitur formam. ſed diuina eſſentia
non eſt tranſmutabilis, nec alterius formæ ſuſceptiua: ideo non ſequitur,
quòd pater, filius dici poſſit. Ad primum, filius eſt de ſubſtantia patris, 1.
quod certè, & naturæ conſubſtantialitatem, & filij originem à patre manantem ſignifi-
cat. ex quo conſequentiam falſam eſſe, manifeſtè patet. Ad 3. Auguſtinus accipit ibi 3.
ſubſtantiam pro ſuppoſito, vt ipſemet ibidem proſequitur. Præterea non ſequitur, filius
non eſt de eſſentia, ergo non eſt de eſſentia patris. nam in ſecunda, & conſubſtantialita-
tis, & originis ordo oſtenditur: in prima verò, nihil ponitur, quod originem demonſtret.
quare ex vſu, textuq; ſermonis, filium eſſe de eſſentia, idem eſt, ac ſi diceretur, filium eſſe
ex materia. Ad 4. negatur conſequentia: ſiquidem in antecedente, relatio inter filium, 4.
& eſſentiam, tanquam ad ſuum correlatiuũ, eſſe manifeſtatur: in conſequente verò, in-
ter patrem & filium, conſubſtantialitas, & origo. quam ob cauſam, hæc præpoſitio, fili-
us eſſentiæ, ſubſtantiæ diſtinctionem generantis à genito indicat: iſta autem, de ſubſtan-
tia patris, diſtinctionem perſonarum. quando ergo dicitur: filius eſt de ſubſtantia; con-
ſubſtantialitatem; cùm verò additur, patris; originis proceſſionem, oſtendit. Ad 5. neq; 5.
diuerſitatem dicere, neq; identitatem, ſed conſubſtantialitatem, cum originis habitudine,
affirmamus.

QVAESTIONIS SEPTIMAE. CAP. I.

Verbi diuini generatio eſt æterna.

In creaturis non poteſt eſſe generatio æterna.

IN creaturis haberi non poteſt generatio æterna, quia nimirum abſq; muta- 1.
tione illa fieri nequit: cui planè neceſſe eſt, ipſius terminos correſpondere,
nempè eſſe, poſt non eſſe. Diuina verò generatio, quoniam mutationem i-
gnorat. intra illorum limites terminorum non concluditur; hac de cauſa,
æterna eſt, neq; initium habens, neq; finem dierum. Amplius, agens om- 2.
ninò ſufficiens, à nullo ſcilicet dependens, producensq; per naturæ modum, coæuam re-
uera ſibi habet productionẽ, productumq; perfectum, præſertim, ſi in agendo, motu nõ
indigeat. hæc autem omnia, quoniam patri in diuinis optimè perfectiſſimeq; conueniunt;
abſq; dubio, æterna certè generatione, filium genuit omnibus modis perfectũ. ipſe quippe
agens ſufficiens eſt, per modum naturæ agens, in filio producendo, motuq; non indigens
in illius productione. quòd ſi productionem ſuam non produceret, in cauſa profectò eſ-
ſet, aut quia poteſtatem haberet agendi, & non agendi: vel ſi determinaſſet ſe ad agen-
dum; ab aliquo tamen præpeditus, agere non potuiſſet; quæ ſanè duo ſecum habent ab-
ſurda: alterum quidem in generatione filij, alterius auxilio atq; dependentia, deo opus
eſſe: alterum verò, filium per motum gignere. His igitur excluſis expulſisq;, iam ap-

paret, quo-

De filij dei generat.

paret, quòad humanæ poßibile eſt infirmitati, patrem in diuinis, agens eſſe perfectißimum, ſuumq́ filium per modum naturæ genuiſſe, cui ſine motu ſuam naturam communicauit. Si ignis, inquit Auguſt. 6. de Trin. cap. 1. & 2. eſſet æternus, ſplendorem ſibi coæuum atq; coæternum haberet: ſanè, quoties in aliquo ratio communioris alicuius, minusq́ communis inuenitur: quicquid certè per ſe rationem communioris ſequitur; eandem profectò ſequetur; vbi abſq; ratione minùs communis inuenitur. Exempli gratia: ſi in creatura ratio concurrat, naturaliter cauſantis, atq; ratio naturaliter producentis: quicquid planè reſpectu huius communioris, quod eſt naturaliter producere, creaturam ſequitur; eam etiam, vbi abſq; cauſatione naturaliter, ſeu naturali habetur, indubiè ſequetur. Ignis autem non vt producens, ſed vt cauſans, naturaliter ſplendorẽ gignit: nam ſi per impoſſibile illum non cauſaret, ſed produceret; ita quòd ſplendor eiuſdem eßet naturæ cum igne; non minus propria coæuitas ſequeretur geniti ſplendoris. Cùm ergo in diuinis vera ſit ratio producentis naturaliter, abſq; ratione naturaliter cauſantis; productum ſibi habet verißimè coæternum, atq; coæuum. Amplius: in ſucceßiuorum generatione, ad illorum perfectionem pertinet eſſe, dum fiunt: ad imperfectionem verò, in fluxu partis poſt partem, eſſe habere. Porrò in generatione permanentium, manere perfectionis eſt: non eſſe verò, dum fiunt, imperfectionis: ſpectat enim ad imperfectionem facientis; nam ſi perfectũ eſſet agens, coæuum ſibi productum gigneret: producti quoq; imperfectionem denotat, quòd eſſe, poſt non eßе acceperit. Ex his igitur, quæ in creaturis, perfectionis, imperfectionisq́ eſſe videntur, remotis quidem imperfectis conditionibus, perfectas verò ad vnum aliquod cogendo; illud planè generatione, naturaq́ per-
4. *fectißimè genitum dicendum eſt, quod ſemper gignitur, ſemperq́ manet, in (nunc) æternitatis, nec vllam capit temporis, aut naturæ vicißitudinem. Amplius: ſi filius non eſt æternus, nec generatio quidem: igitur non tantùm filius, Deus appellandus non eſt; ſed nec etiam pater. De filio autem dubium non eſt, quin poſt non eſſe, accepit eſſe, ſi ab æterno non fuerit genitus: omne autem huiuſmodi eſſe, & non eßе poteſt: quod planè deo congruere non valet. Idem quoq; de patre eßet ſentiendum; quippè, qui de nouo pater fieret, adueniretq́ ei paternitas, relatio realis ad filium; atq; ita immutationi eſſet ſu-*
5. *bijciendus, quod Dei naturæ non conuenit. Quemadmodũ præterea patris ſubſtantia eſt, ex qua filius generatur; ita quoq; filius eſt æternus. valet conſequentia: alioqui, patris ſubſtantia, ſui quidem reſpectu neceſſaria, filij verò minimè eſſet: atq; ita vna, eademq́*
6. *patris ſubſtantia, & neceſſaria, & non neceſſaria diceretur, quod eſt falſum. Amplius: diuina generatio, omnium eſt generationum perfectißima: nullam ergo poteſt imperfectionis nouitatem admittere, tùm in genito, tùm etiam in generante: quorum enim eſt idem eſſe; eorum planè eſt eadem duratio. ſed patris & filij eſt idem eſſe exiſtentiæ, licet non ſubſiſtentiæ: eorum ergo eſt eadem duratio. Cùm autem pater ſit æternus, & filius quoq; æternus; ex conſequenti, æterna erit generatio: perfecta ſiquidem eſt huiuſmodi generatio, non expectans terminum, ſicut corruptibilium generationes, in quibus; quod ſemper naſcitur, nunquam natum eſt, authore Auguſtino 83. queſt. quæſt. 3. nati-*
7. *uitas habet enim moram. Item: ſi filius eſt ſapientia, virtus, & idea patris; ſine his autem pater nunquam extitit; filius igitur ſemper fuit. etenim, ſi intelligere, coæternum ſit menti paternæ; de non intelligente namq; ad actum intelligendi, deum conuerſum fuiſſe, impium eſt aſſerere: ſuum ergo intelligere, æternum eſt. ſed verbum lucidum, eſt coæternum menti intelligenti, vtpotè illius partus æternus: verbum igitur diuinum æternum eſſe, clarißimè patet.*

Si ignis eſſet æternus ſplẽdor eſſet æternus.

CAP. II.

Argumenta, quòd verbi diuini generatio non ſit æterna.

 De filij dei generat.

QVod habet principium durationis, non eſt æternum: implicat enim principi- 1.
um habere durationis, & æternum eſſe: ſed filius ſuæ habet durationis prin-
cipium, quippe, qui habet principium ſui eſſe: non ergo eſt æternus, nec eius
per conſequens generatio. Item, ſi filij generatio eſt æterna, ergo ſemper ge- 2.
neratur, & per conſequens, nunquam eſt genitus; & ita nunquam eſt filius. Quod ſem-
per naſcitur, inquit Auguſt. 83. quæſt. nunquam eſt natum: quod nunquam natum eſt,
nunquam eſt filius. Amplius: ſicut ſe habet corruptio ad non eſſe; ita generatio ad eſ- 3.
ſe. ſed omne quod corrumpitur, habet non eſſe, poſt eſſe: igitur omne quod generatur,
habet eſſe poſt non eſſe: atq; ita non eſt æternum. Item: principium eſt prius principi- 4.
ato: igitur pater prior eſt filio, non quidem natura, cùm vna eademq; ſit amborum: du
ratione ergo. Sanè, vbi eſt idem eſſe; atq; duratio: ſi aliquid eſt principium eſſe, durati-
onis quoq; erit. ſed pater eſt principium eſſe filij; quia principium deitatis (authore Au
guſt. 4. de Trinit. cap. 17.) principium igitur eſt durationis filij. ex quo patet, filium
non eſſe æternum. Amplius: ſi duo quædam menſurentur tempore; & vnum ab altero 5.
generetur; generans profectò tempore priùs eſt genito. Quare cùm pater & filius, æ-
ternitate menſurentur, & de patre filius generetur; pater ergo prior eſt filio æterni-
tate, & per conſequens duratione. Item, Arius, 12. generationis modos aſignat. Primus 6.
quidem modus eſt, lineæ fluxus à puncto, in quo planè ſimplicitatis deeſt æqualitas. Se- Arij poſitio.
cundus verò eſt, emiſſio radiorum à ſole, vbi naturæ æqualitas deficit. Tertij ordinis, eſt Duodecim
characteris impreſſio, vbi deeſt conſubſtantialitas, poniturq; efficientia. Quarti modi, eſt modi genera-
bonæ voluntatis immiſſio à deo, in quo non adeſt conſubſtantialitas. Quintus modus, eſt tionis.
ſecundum accidentis exitum à ſubſtantia; ſed accidenti non adeſt ſubſiſtentia. In ſexto
modo, ſpeciei à materia cōtinetur abſtractio, ſicuti ſenſus ſpeciem accipit à ſenſibili; ſed
hîc deficit ſpiritualis ſimplicitatis æqualitas. Ad ſeptimum modum, pertinet voluntatis
excitatio à cogitatione, quæ certè temporalis eſt. Octauus modus in transfiguratione nu-
meratur, vt potè, ſi ex ære fiat imago, quæ profectò materialis eſt. Noni modi, eſt motus
à mouente; ſed effectum indicat à cauſa procedentem. Decimus, ſpecierum eductionem à
genere complectitur, qui vtiq; diuinis non congruit: nam pater non prædicatur de
filio, ſicut genus de ſpecie. Vndecimus, ideationem dicit, vt opus exterius ab eo, quod mē-
ti inſidet. Duodecimus, ad animalium genituram ſpectat: in qua quidem priùs eſt, atq;
poſteriùs, ſecundùm tempus. Itaq; ſi filius dei in aliquo iſtorum modorum generationis
ordine continetur, patri in diuinitatis æqualitate non eſt conferendus: ſin verò alium ha
bet peculiarem, hunc natura modum ignorauit: quæ hos tantum modos, velut ſibi fami-
liares habere conſueuit. Amplius: omne quod eſt ex altero, habet principium: ſed nullum 7.
æternum habet principium: ergo filius non eſt æternus. Item! filius à patre genitus, aut 8.
ſemper generatur, aut eſt dare aliquod ſuæ generationis inſtans: ſi ſemper generatur, dū
ſic eſt in generari; imperfectus vtiq; ſemper erit, quemadmodum in ſucceſſiuis patet, quæ
ſunt ſemper in fieri, vt tempus, & motus: ſi verò aliquod inſtans diuinæ generationis de-
tur: ante illud ergo inſtans, filius non erat. ex quo patet in diuinis, filij generationem nō
eſſe æternam.

CAPVT III.

Soluuntur Argumenta.

AD primum: ſi principium, originem dicat, atq; initium, ita vt ſit ſenſus: 1.
pater eſt principium originatiuū, & eſſe filij, & durationis. Maior eſt fal-
ſa: æternitati enim non repugnat huiuſmodi principium. Quòd ſi principi-
um intelligatur, velut inſtans, quod eſt principium temporis, filij genera-
tioni tribui non poteſt, cùm æternitatis maieſtatem ſuſcipere nequeat. Ad

Filius ſemper genitus melius dicitur quã quòd ſemper generatur.

2. *Auguſtinus, de animalium generatione loquitur, in qua non ſimul conſiſtunt naſci,
& natum: ſi ergo iuxta animantium genituram, filij generatio intelligatur; dubium
non eſt, non debere dici, filium ſemper generari: ne id, quod in creaturis imperfectio-
nis eſt, deo ſit tribuendum: præſtat ergo dicere, filium ſemper genitum eſſe, quàm fili-
um ſemper generari. Etenim, cùm dicitur, ſemper generatur, eſſe ſemper accipere indi-
cat. Cùm verò ſemper genitus, à generante, eſſe demonſtrat ſemper habere verum, atq;
3. perfectum. Ad 3. antecedens verum eſt de generatione, quæ mutatio fit, & à non eſſe,
4. ad eſſe progreditur: ſed generatio diuina non habet terminum, à quo negatiuum; ideo
mutationi non ſubijcitur, nec eſſe, poſt non eſſe accipere poteſt. Ad 4. Pater, quatenus
eſt pater, eſt principium filij; & ipſo quidem filio, non natura, aut duratione, ſed ori-
5. gine prior. Ad 5. quando genitum, per motum à generante procedit; tunc planè geni-
tum, tempore poſteriùs eſt, ipſo generante; quia nimirum motus res ſucceſſiua eſt, &
tempus ſimiliter: at ſi generatio fiat in inſtanti, genitumq; non per mutationem, motum-
ué procedat; non opus eſt certè generante, aliqua duratione eſſe poſteriùs. Porrò diui-
na generatio eſt in inſtanti æternitatis: quod ſanè inſtans, quoniam permanens eſt geni-
6. tum, vt natura, aut duratione; poſteriùs ſit generante, fieri non poteſt. Ad 6. nullus
modus, authore Auguſt. de verbis domini, proceſſionis alicuius, perfectè diuinam re-
præſentat generationem: ex multis enim modis ſimilitudinem colligere oportet; vt quod
ex vno deeſt, aliquo modo ſuppleatur ex altero. vnde coæternum patri eſſe filium, ſplen-
doris ortus à ſole nobis indicat: impaſſibilem verò eiuſdem natiuitatem, verbi generatio:
conſubſtantialitatem autem, filij nomen inſinuat. Ex his autem modis, clarior eſt, atque
lucidior, verbi ab intellectu proceſſio: verbum enim, eo, à quo procedit, poſteriùs eſſe
nequit; niſi profectò illius fuerit intellectus, qui de potentia in actũ proficiſcitur, quod
7. certè diuino intellectui minimè conuenit. Ad 7. æternitas non admittit durationis prin
8. cipium, ſed originis tantùm. Ad 8. in æternitate, ipſum indiuiſibile ſemper permanet,
in quo filius naſcitur, vel vt rectiùs dicam, ſemper eſt natus; nam ſemper æternitatis ſi-
gnat permanentiam: natus verò, perfectionem geniti. Filij ergo dei generatio eſt æterna.*

Plurimi modi ſunt neceſſarij ad explicandam verbi generationem.

CAP. IIII.

Diuina generatio, realem geniti à gignente, diſtinctionem indicat.

*1. QVicquid largitur, alicui eſſe ſimpliciter: oportet priùs eſſe, illudq; præce-
dere, cui ſimplex eſſe comunicare debet: ſed generans dat genito eſſe ſim-
pliciter; generatio enim eſt ad eſſe ſimpliciter: generans ergo, non eſt ipsũ
2. genitum realiter. Amplius, relatiua realia, quatenus ſunt relatiua; reali-
ter ad inuicem ſeparantur: ſed generans & genitum in diuinis, ſunt rela-
tiua realia, vtpotè oppoſitis diſtincta relationibus: pater ergo & filius in diuinis, rea-
3. lem inter ſe diſtinctionem habent. Adhuc: omne, quod ad ſui ſimilitudinem aliquid gi-
gnit; ab eo planè ſeparatur: nam nihil ita ſibi aſſimulat, quin ab ipſo diſtinguatur. ſed
generatio diuina, & ſi natura patri ſimilem filium gignat; manent tamen hypoſtaſum, ſeu
4. perſonarum proprietate diſtincti: realiter igitur ab inuicem ſecernuntur. Præterea, om-
ne productum in diuinis eſt ſubſiſtens; nullum enim ibi accidens inuenitur, quod inhære-
at ſubſiſtenti: ſed filius in diuinis eſt productus, realiterq; diſtinctus: ſubſiſtit igitur in
natura intellectuali, & ex conſequenti in perſona. Quare à patre realiter diſtinguantur,
neceſſe eſt.*

CAP. V.

Argumen

Argumenta contraria.

QVemadmodum idem poteſt eſſe mouens, & motum, vt patet in voluntate, 1.
quæ eſt mouens, & mota; ita quoq; idem eſſe poteſt, & producens, & pro-
ductum, generans, & genitum. Generatio ergo actiua, atq; paßiua, ei-
dem poſſunt ſuppoſito cõuenire: nulla ergo inter ipſas erit realis diſtinctio.
Item, ſicut diuina eſſentia, ob ſuæ infinitatis amplitudinem, vllis nequit 2.
terminis concludi, ſed tribus communis eſt perſonis; ita ſanè, quæcunq; relatio in diuinis,
quoniam eſt infinita, cùm à diuina eſſentia realiter non diſtinguatur, illimitata eſt, atque
eidem ſuppoſito indifferenter conuenire poteſt. Amplius, in quo perfectiſſima eſt gene- 3.
ratio; in eo certè nulla debet eſſe diſtinctio: quod enim eſt ſummè perfectum, eſt ma-
ximè vnum; quia diſtinctio imperfectionem dicit; maximè verò vnum, nullam diſtin-
ctionem admittit: ſed in deo eſt perfectiſſima generatio: igitur nulla in eo inueniri po-
teſt realis diſtinctio. Præterea, non pluris facienda eſt in diuinis diſtinctio, quàm muta- 4.
tio: ſed generatio diuina fit ſine mutatione: igitur ſine diſtinctione.

CAP. VI.

Soluuntur argumenta.

AD primum, negatur conſequentia: generans enim dat genito in actu pri- 1.
mo eſſe, & ſimpliciter quidem; nihil autem ſeipſum in actu primo conti-
net: alioqui ſibi ipſi præſupponeretur, atq; ſeipſo priùs eſſet. Porrò moue-
re aliquid; non in primo, ſed in ſecundo actu, eſſe largitur: hoc ergo ſanè
modo, actus primus, virtualiter certè ſecundum continere valet: non igi-
tur eſt ſimile, quòd ſi aliquid ſeipſum mouere queat, ſeipſum etiã poßit producere. mo-
ti præterea, & mouentis relationes, non ſunt formaliter oppoſitæ, ſicut producentis, &
producti, quæ planè nequeunt eidem ineſſe; præſertim, ſi productum ſubſtantia extite-
rit, in genere ſubſtantiæ per ſe ſubſiſtens, non inhærens producenti. Ad 2. negatur ſimi- 2.
litudo: etenim relatio ex ſe non eſt infinita; ſiue, vt aliis verbis vtar, non eſt formaliter
infinita; ideoq; non indifferenter eſt omnibus communicabilis. Quòd ſi quis naturaliter
eſſe infinitam dixerit, ex hoc tamen dicere non audebit, eſſe omnibus communicabilem.
Ad 3 generatio non vnitatem generantis cum genito; ſed ſimilitudinem aliquam oſten- 3.
dit, quæ ſine profectò diſtinctione conſiſtere nequit. Cùm igitur perfectiſſima ſit diuina
generatio, & optimam, ſummamq; ſimilitudinem, et minimam, ſed realem diſtinctionem
habet. Ad 4. generatio communiter accepta, à mutatione quidem abſtrahit; non autẽ 4.
à generantis & geniti diſtinctione: non ergo eſt ſimile, generatio diuina fit ſine mutatio-
ne; igitur ſine diſtinctione.

QVAESTIONIS OCTAVAE CAP. I.

Verbum lucidum, eſt imago Dei inviſibilis.

DIuini germinis ſubſtantiam, balbucientes hactenus perſcrutati ſumus, eiuſdẽ modo pulchritudinem inquiramus: germen enim, nedum parentis ſubſtantiam, naturamq; præſeferre ſatagit; ſed & pulchritudinem; ſed & ſimilitudinem; ſed & producentis imaginem. Eſt autem Pymandri verbum, imago dei inuiſibilis, authore Paulo, character, ſeu figura ſubſtantiæ ipſius: totam ſcilicet in ſe

De filij dei generati.

habens Pymandri ſubſtantiam. Etenim genuinus quidem filius, non ſolùm parentis naturæ, morumq́ue qualitates; verùm etiam viuam paternæ ſigilli effigiem, vultusq́; ſimulacrum prætendit: Qui videt me, inquit, videt & patrem meum: illius ego ſimilitudinem gero: pater ſiquidem in me eſt, & ego in patre. Cæterùm imago in diuinis, vno modo, id eſſe dicitur; ad cuius typum, ſimilitudinemq́; aliquid producitur. hoc autem modo, tribus eſt communis perſonis: proinde, cecinit Moyſes: Faciamus hominem ad imaginem, & ſimilitudinem noſtram. alio modo, productum in eadem naturæ ſubſtantia, ſecundū Græcorum ſententiam, imago in diuinis appellatur: Latini verò, modum imaginis producendæ dicunt eſſe neceſſarium; vt aliqua perſonarum in diuinis, propriè imago ſit appellanda. Quare, verbum in diuinis veriſſimè imago nominatur, quippe, cùm naturæ habeat identitatem, productionisq́; modum naturalem. vnde Auguſtinus 7 de Trinit. Eò verbum eſt, inquit; quò filius, & imago: quod planè de imaginis connotato intelligendum eſt. formale enim, ipſius ſignificatum, producti ſimilitudinem, à ſuo producente, per modum naturæ productam, oſtendit. Porrò reſpectus huiuſmodi, rationis eſt potiùs, quàm filij perſonæ conſtitutiuus. non ſic autem formale verbi ſignificatum ſe habet, ſed propriè, veriſſimèq; filij perſonam conſtituit, eiusdemq́; productionis ſimilitudinem, ad viuum (quòad fieri poteſt) exprimit, atq; enunciat. Verbi igitur, atq; filij principale ſignificatum, connotat imaginis naturam. Itaq́; imago in diuinis, eſt nomen perſonale, verbi perſonæ attributum. imago enim, non quæcunq; eſt ſimilitudo; ſed ea certè, quæ eſt ſpecifica, vel in aliquo ſpeciei ſigno ſaltem: ſignum autem ſpeciei in corporeis rebus maximè videtur eſſe figura. vnde, quamuis multorum animalium ſecundum ſpeciem diuerſæ ſint figuræ; non tamen diuerſi colores: quam ob cauſam, ſi quiſpiam, alicuius rei in pariete colorem tranſtulerit, non autem figuram; nondum certè imago dicitur: præter namq; ſpecificam ſimilitudinem, originis eſt neceſſaria productio; vt legittima poſſit imago nominari. quamobrem, Auguſt. lib. 83. quæſt. vnum ouum, alterius non eſſe imaginem dicit; quia nimirum, non eſt de illo expreſſum. Vera igitur imaginis ratio, ſimile, à ſimili in ſpecie produci, oſtendit: qui planè producendi modus in diuinis, verbi ſolius eſt, eiuſdemq́; tantùmmodo perſonæ competere poteſt. Nam & ſi Spiritus ſanctus, ſua quidē proceſſione, patris accipiat naturam; tamen, quia non dicitur natus, quemadmodum & filius: ideò imago in diuinis nequaquam appellatur. Porrò, quoniam filius procedit vt verbum, ad cuius certè rationem ſpectat, ſpecificam ſui parentis gerere ſimilitudinem; ideo imago Dei, Coloſſenſium in epiſtola nominatur. Patet ergo, quare verbum Pymandri, imago in diuinis appelletur, Spiritus autem ſanctus minimè.

Imago in diuinis quomodo accipitur.

Verbum eſt verè imago.

Imaginis & verbi diſcrimen.

Rationes perfectę imaginis

Spiritus ſanctus non dicitur imago.

CAP. II.

Argumenta contrariæ opinionis.

1. August.

Quæcunq; perſona in diuinis, ab alia procedit per ſimilitudinis modum; illa profectò in diuinis, imago eſt appellanda: id autem pater, per illud Auguſtini 83. quæſt. imaginis ratio, eſt ſimilitudo cum expreſſione. Sed Spiritus ſanctus in diuinis, per modum ſimilitudinis procedit; habet enim patris in ſe, ac filij manentem ſubſtantiam, quæ vera eſt in trinitate ſimilitudo, in qua nulla poteſt eſſe corporalis figura: igitur, Spiritus ſanctus, imago dicitur, atq; appellari poteſt. Confirmatur hoc Damaſceni, non minus theologi, quàm philoſophi, ſententia: Spiritus ſanctus, eſt imago filij, inquit; non igitur in diuinis eſt proprium filij nomen. Inſuper D. Paulus 1. Cor. 11. hominem, Dei imaginem appellat: Vir, inquit, non debet velare caput, quoniam imago, & gloria eſt Dei. Solius ergo filij, imago non erit. Amplius, vbi eſt vna ſanctæ Trinitatis deitas, atq; imago; ibi certè, nullum eſt perſonale nomen inferendum:

Damaſcen.

2.

ſed

 De filij dei generati.

ſed vna eſt ſanctæ Trinitatis imago, dicente Moyſe: Faciamus hominem, ad imaginem
noſtram: & Auguſtino de fide ad Petrum. Imago igitur, nomen eſt eſſentiale, non
perſonale. Item, eius profectò rei eſt imago; ad quam imaginatur (teſte Hilario in lib.
de Sinodis) ſpecies indifferens. ſed eſſentia in diuinis, eſt ſpecies indifferens: ipſa ergo 3.
eſt imago in ſancta Trinitate.

CAP. III.

Soluuntur argumenta.

AD primum: quamuis Spiritus ſanctus eandem habeat cum patre, & filio
naturam; tamen, quia ſimilitudinem naſcentis non habet, ſed procedentis 1.
potius, ideò imago non vocatur. Porrò Damaſcenus, cæterique Græcorum
ſapientiſſimi, imaginis nomine, pro perfecta ſimilitudine vtuntur. Ad illud
autem Pauli: dicimus hominem, dei imaginem appellari; quatenus ad Dei imaginem eſt
expreſſus: ſic denarius, Cæſaris imago vocatur, proprius tamen, ad imaginem dicitur,
in quo planè, motus, ad perfectionem deſignatur tendentis. Ad 2. Auguſtinus, exem-
plari, pro imagine abutitur: imago enim, propriè eſt, quæ ad alterius ſimilitudinē pro- 2.
cedit. Quare, id, ad cuius ſimilitudinem aliquid effingitur; non imago propriè, ſed e-
xemplar dicitur. Ad 3. Species, quam Hilarius intelligit, forma eſt ab alio procedens:
ſicuti dicere ſolemus, hunc, alteri eſſe ſimilem: quatenus ſcilicet, vnius forma, alterius 3.
formæ ſimilis eſſe videtur. ſed hoc, ad imaginis rationem pertinet. Quomodo ergo filius
in diuinis vocetur à ſacris literis imago patris, breuiter dixi.

CAP. IIII.

Verbum eſt in patre, & pater eſt in verbo.

DEinceps videndum eſt, quomodo pater eſt in filio, & filius in patre, vt ſcri-
pturæ loquuntur. Aliquid eſſe in aliquo, bifariā intelligi poteſt. aut certè 1.
ſecundum ſe totum; quemadmodum dicere ſolemus, vinum ſecundum ſe to- Aliquid eſt in
tum, in amphora eſſe; vel ſecundum partem, idq́; dupliciter: vel reſpectu aliquo dupliciter.
partis tantùm, quæ in aliquo continetur, cuius gratia, totum etiam corpus
inibi haberi pronunciamus: ſic auis eſt in laqueo, quia illius pes, laqueo inuolutus, a-
ſtringitur. vel quia pars ita eſt in alio, vt eius, in quo eſt, aliquid eſſe videatur: veluti, ſi
monſtrum aliquod, duo ſecum ferens capita, duo etiam corpora, non quatuor, ſed duos
haberet pedes: vnum profectò illorum corporum, reſpectu pedis in eodem exiſtentis
monſtro, in altero eſſe diceretur. Quomodo ergo dicemus, patrem eſſe in filio? non pri-
mo quidem modo: nam id, quod primò eſt in altero, qualibet ſanè ipſius pars, æquè pri- Quomodo pater in filio.
mò in illo eſſe dicenda eſt. Si ergo pater primò eſt in filio: paternitas etiam æquè primò
erit in filio, ſicut & ipſa deitas. ſed hoc, inde orietur abſurdum; vt quemadmodum filius,
deitate, eſt Deus; ita quoq; paternitate, ſit pater: quod planè eſt impoſſibile. Amplius,
id, in quo primò aliquid eſt; illud reuera videtur, quaſi ambitu ſuo complecti, & pene- 2.
trare, & continere. ſed idem, reſpectu eiuſdem, continere, & contineri, intelligi nequit:
itaq; vna perſona, eſt in alia, ſecundum aliquid ſui, quod certè, eius, in quo eſt, aliquid eſt.
Hæc autem diuina eſt eſſentia, quæ ita eſt aliquid exiſtentis; vt etiam ſit aliquid eius, in
quo coëxiſtit. vbicunq; enim, alicuius fuerit relationis fundamentum; ibi, profectò, re-
latio in ipſo fundata conſiſtit. Vbi igitur fuerit eſſentia; ibi erit & filiatio, quæ in ipſa 3.
fundatur: eſſentia autem ſola, aut ſola relatio, non eſt huius inexiſtentiæ cauſa; alioqui
pater in ſeipſo eſſe diceretur. Atqui realem, Saluator diſtinctionem demonſtrauit: Pa-

ter eſt in me, inquit, & ego in patre. Relationes præterea originis, in perſonis, quæ referuntur,
4. eiuſdem non ſunt rationis. Si ergo illæ, formales eſſent rationes eſsendi perſonarum in ſe inuicem; vniformiter in ſe inuicem perſonæ non eſſent. Cùm igitur in perſona, eſſentia, & relatio ſint: ambæ profectò talis erunt cauſa exiſtentiæ. Etenim, licet nihil ſibi, ſed alteri ſimile eſſe dicatur; in qualitate tamen, authore philoſopho 5. met. cap. ad aliquid, ſimilitudo ſuper vnitatem fundatur. Ex quo patet, ſolam relatiuorum diuerſitatem, ſolamq́ fundamenti vnitatem, non ſufficere ad ſimilitudinem ſtatuendam; ſed vtrumq́, veluti cauſam vnam totalem, eſſe neceſſarium. Ita profectò, (ſi fas eſt dicere)

Quomodo vna perſona ſit in alio.

ſola perſonæ exiſtentis diſtinctio, aut ſola eſſentiæ vnitas non ſufficiunt, ſed ſimul concurrant, neceſſe eſt; vt perfecta ſit ratio perſonarum in ſe inuicem exiſtentium. Eſſe enim in alio, communis eſt relatio, eiusdemq́ planè rationis, quæ omnibus profectò diuinis conuenit perſonis: perſonarum autem relationes, atq́ rationes, minimè; ſed ſingulæ, ſingulis tantùmmodo conueniunt. non ergo cauſæ eſſe poſſunt totales inuicem exiſtendi. Sanè, in æquiparantiæ relatiuis, vna eſt ratio fundamentalis: eſſe autem inuicem, ſiue vnam in altera perſonam, eſt ab æqualitate, atq́ ſimilitudine ſumptum, quod ad relatiuum pertinet. atqui, totales perſonarum rationes, eiuſdem non ſunt rationis: nec igitur fundamentales. variatis certè per ſe fundamentis, variantur etiam relationes. Eſſentia
5. præterea, quatenus eſt eſſentia, perſonis largitur deitatem, ſiue eſſe Deum: relatio verò, eſſe relatiuum. Porrò, perſona in alia exiſtens, cùm ſubſiſtenter, & non formaliter exiſtat, eſſe illi nequaquam largitur. Patet ergo, rationem exiſtendi in eſſentiæ, vel relationi primò minimè conuenire. Cæterùm, perſona in diuinis, incommunicabiliter ſubſiſtit, atq́ ita per ſeipſam eſt in alia, vt ſubſiſtens, ſcilicet in ſubſiſtente. conuenit autē perſonæ iſte ſubſiſtendi modus, per ſeipſam primò, vt primò denominato. aliquid ſiquidem, alicui conuenire poteſt per partem: idq́ dupliciter; aut per partem certè, ſicut per rationem; aut verò, ſicuti primò denominatum per illud, quod conuenire dicitur.

Generare conuenit patri.

Verbi gratiâ: generare, conuenit patri in diuinis, per eſſentiam, ſcilicet, ſicut per rationem, & principium quo generandi; ſicut compoſito competit, per formam agere apud creaturas. criſpitudo autem, ſiue albedo, vni tantùm corporis parti: cuius gratia, toti corpori ineſſe dicimus, vnde vocatur homo criſpus, vel albus: vna tamen pars eſt primò denominata: corpus autem hoc modo, denominationem primò non habet. Cùm igitur in diuinis perſona, per ſe ſit ſubſiſtens; primò hanc denominationem habet ſubſiſtendi: vt ſubſiſtens ergo in ſubſiſtente, ſubſiſtit velut primum denominatum. Ex quo patet, perſonas diuinas inuicem eſſe, hoc eſt, vnam in altera per mutuam æqualitatem, atq́ ſimilitudinem ſubſiſtere: perſonæ, vt primo denominato, congruere. per eſſentiam verò, ſicut ver rationem fundamentalem: ſic enim eſſe in diuinis, eſt relatio communis: ergò & ſuum fundamentum: quod planè aliud eſſe non poteſt, niſi diuina eſſentia. Quamuis ergo relationes non ſint fundamenta perſonarum inuicem exiſtentium:

Verbum in patre, vt in dicente.

neceſſariæ tamen ſunt, ad extremorum, perſonarumq́ diſtinctiones ſtatuendas. Eſt autem verbum, vel filius in patre, ſicut verbum in dicente, & amor in amante, & notitia in cognoſcente: quamuis huiusmodi ſimilitudines, diuinis non ſint conferendæ perſonis. Intelligentia ſiquidem humana, rationem huius dicti non capit; nec exemplum aliquod, rebus diuinis, comparatio humana præſtabit. Exemplum autem, quamuis tenue, & tantæ rei, non multùm conueniens, ex animæ potentiis aſſumitur: ſicut latiùs diſputaui libro ſexto. In nullo ergo modorum, quos philoſophus numerat, 4. phyſ. iſte eſſendi modus concluditur: ſed peculiari quodam nomine theologi vocant circumince ſſionem, id eſt, ſubſiſtentis, in ſubſiſtente in eadem eſſentia, præſentiæ aſsiſtentiam. Itaque diuinæ perſonæ, per hunc exiſtendi modum, vna, in altera tota eſt: & viciſſim altera, in altera. totus in patre eſt filius, & totus in verbo pater, inquit Ambroſius, perſona namque diuina; ex eſſentia, & originis relatione conſtat. Porrò, relatio, in eſſentia, veluti in funda-

Circumince ſſio.

fundamento eſt inſeparabili. Quare iu diuina eſſentia, patris eſt filiatio cum paternitate: & paternitas etiam cum filiatione. Cùm autem certum ſit, vnam, eandemq; patris, ac filij eſſentiam eſſe; indubiè ſequitur, totam patris perſonam in filio; & filij, in patre eſſe. Idem quoq; iudicium eſt, de ſpiritu ſancto. huius autem circumincisionis cauſa completa, eſt vnitas eſſentiæ, cum diſtinctione perſonarum: ideo in ſolo Deo reperitur, in quo pleniſſimè eſt vnitas eſſentiæ, cum perſonarum diſtinctione.

Circumincisionis cauſa.

CAP. V.

Argumenta, perſonam, in perſona per ſe totam primo eſſe, probantia.

CONTRA prædicta poſſet aliquis ſic arguere: aut perſona eſt in perſona
per ſe primò, & per ſe totam: aut per partem, vel quaſi per partem; 1.
quæ eſt eſſentia. Non ſecundo modo: nam per partem in alio exiſtere;
eundem ferè modum exiſtendi in illo habet, quem profectò pars habere
videtur. Cùm autem eſſentia ſit formaliter in patre; & filius ſit in patre
per eſſentiam. filius igitur in patre erit formaliter: atque ita, pater eſt filius, & pater.
Item, ſubſiſtere per ſe in alio, diuinæ non conuenit eſſentiæ, aut relationi; neutra enim per-
ſonaliter ſubſiſtit, ſed in perſona tantùm: ſed perſona eſt in perſona, ſicut ſubſiſtens, in 2.
ſubſiſtente, teſte Hilario 7. de Trinitate. Omne autem, quod ſic ſubſiſtit, per ſe totum; &
non per partes ſubſiſtit: Perſona igitur per ſe totam, in perſona, & non per eſſentiam ſub-
ſiſtit: in patre totus filius, & totus in verbo eſt pater, ait carmen Ambroſii. Sed diceres
fortaſſis, de proxima hoc ratione eſſe intelligendum, de remota autem minimè. Porrò,
eſſentia, vt eſt formaliter in patre, non eſt filij eſſendi in patre proxima; ſed remota po-
tiùs ratio: proxima autem, eſt proprietas perſonæ inexiſtentis. Sed hoc friuolum eſt: ſi-
quidem, illud conuenire primò, al[illegible]ui dicitur; quod non ſecundum aliquam ſui partem, ſed
ſecundum omnes ſibi conuenit intrinſecas partes. In perſona autem, eſſentia eſt, & rela-
tio: quidquid igitur perſonæ conuenit, hoc certè ſibi conuenit primò; non quidem eſſentiæ
reſpectu tantummodò, aut relationis, ſed amborum ſimul: quippè cùm abſq; his, perſona
ſubſiſtere nequeat. Quoniam ergò perſona, ſecundum ſe totam, in his duobus conſiſtit igi-
tur eſſentia, non remota filij gignendi, ſiue geniti, vt rectiùs dicam, cauſa, ſeu ratio; ſed
proxima quoq; eſt dicenda. Amplius, ſi eſſentiæ vnitas, tota eſſet ratio, perſonam in per
ſona exiſtendi: pater igitur eſſet in ſeipſo. tenet conſequentia: in ſe enim habet perſonæ 3.
vnitatem. ſed hoc eſt impoſſibile, igitur & antecedens. Adhuc, quod perſonæ in diuinis
conuenit, eſſentiæ conuenire non poteſt: perſona enim generat, non eſſentia. igitur à ſimi- 4.
li, quod eſſentiæ conuenit, perſonæ minimè conueniet. Sed eſſentiæ patris conuenit, eſſe in
filio: quatenus à patris perſona diſtinguitur, quæ non eſt, ſicut eſſentia communicabilis.
patri ergò non conuenit eſſe in filio per eſſentiam, neq; filium in patre: alioqui perſona,
ſicut eſſentia communicabilis eſſet, atq; ita ſibi ipſis viciſſim cederent, quod planè im-
poſſibile eſt. Item, ſicut iſta non valet: eſſentia filij eſt in filio; ergo filius eſt in filio;
ita quoque iſta non eſt admittenda: patris eſſentia eſt in filio; igitur pater eſt in filio 5.
per eſſentiam. Perſona ſiquidem eſt in alia, ſicut ſubſiſtens in ſubſiſtente, authore Au-
guſtino de fide ad Petrum cap.2. Sed eſſentia non eſt in perſonis, ſicut ſubſiſtens: non er-
go eſt ratio exiſtendi perſonarum inuicem. Patet ergò vnam perſonam in altera, non
per eſſentiam; ſed per perſonam ſubſiſtere. Sed dices: etſi non per eſſentiam; per rela-
tionem ſaltem. ſed hoc quoq; falſum eſt. Etenim, ſi ratione relationis, & non eſſentiæ, 6.
vna perſona eſt in alia: igitur reſpectu eiuſdem, vnum ac idem, per ſe primò erit con-
tinens, atq; contentum. ſed hoc certè, philoſophi repugnat doctrinæ 4. phyſ. comm. 24.

In patre totus filius, & totus in filio pater.

igitur

*igitur &c. Conſequentia autem clariſſima eſt: id enim, quod ſecundum ſe totum contine-
tur in alio, & è diuersò continet quoq;, abſq; dubio, reſpectu eiuſdem, primò, & per ſe;
& continens eſt, & contentum. ſed vna perſona eſt in alia, idq; per relationem: igitur vna
continet alteram, & continetur ab altera: nihil enim aliud eſt in perſona, quàm eſſentia,
7. & relatio. Præterea, relatio eſt ratio, ob quam, vna alteri opponitur perſona: non ergo
ratio eſt, qua vna ſit in alia. Perſona ergo non eſt in perſona.*

CAP. VI.

Soluuntur Argumenta.

1. *AD primum, negatur probatio ſecundæ partis diſiunctiuæ: non enim neceſſe
eſt, vt id, quod perſonæ in diuinis conuenit per partem, vtpote per rationem
fundamentalem, id eſt, per eſſentiam, vel per principium, quo eodem modo,
& ſibi, & parti conueniat. generare ſiquidem, non eſſentiæ, ſed perſonæ cō-
uenit, idq; per eſſentiam, ſicuti per fundamentum, & principium, quo. Non
ſequitur ergo, pater eſt in filio, & filius eſt in patre: ſed pater generat, ergo filius gene-
rat: quia nimirum, ſi aliquid, in alio ſit per partem; eodem modo, in illo erit, ſicut, &
pars. pater enim, ſiue filius eſt in patre, per eſſentiam, fundamentaliter: ex quo certè
fundamento, non ſequitur, quòd vna eademq; perſona, ſit pater, & filius: vt ſubſiſtens ve-
rò, in ſubſiſtente, tanquam primum denominatum. Conuenit autem iſte modus eſſendi,
perſonæ primò per ſe totam: nec inde ſequitur, quòd vna ſit altera perſona: nam perſona
in diuinis non eſt communicabilis. igitur quando aliquid alicui parti conuenit, vel toti,
alicuius partis ratione; non opus eſt alteri competere parti; præſertim, ſi huiuſmodi par-
tes, ad integrandum totum, non eiuſdem fuerint rationis. Non ergo valet, pater eſt in fi-
lio per eſſentiam, ergo per paternitatem, quia eſſentia patris, nō eſt ſine paternitate. Nam
relatio, & eſſentia in patre, non ſunt eiuſdem, vt diximus, rationis. Cōmittitur igitur fal-
lacia æquiuocationis. Verbi gratia: filius eſt in patre, quia præſentialiter, & intimè, totus
exiſtit in toto patre. igitur formaliter, ſeu per informationem. Minimè ſequitur: pri-
2 mus nihilominus modus, ſecundum præſupponit. Ad 2. quamuis perſonæ, vt primo de-
nominato per ſe totam perſonaliter ſubſiſtere conueniat; non tamen inde ſequitur, per
3. eſſentiam in alia perſona, quaſi per fundamentalem rationem, non poſſe ſubſiſtere. Ad 3.
ſola quidem eſſentia ſufficit ad eſſe in, idq; fundamentali ratione; cùm hoc etiam neceſ-
ſaria eſt perſonarum diſtinctio, quæ, reſpectu eiuſdem perſonæ, haberi non poteſt. ideoq;
non ſequitur: Vnitas eſſentiæ eſt in patre: igitur pater eſt in ſeipſo: nam in patre forma-
4. liter non eſt perſonarum diſtinctio. Ad 4. eſſentia, quatenus à perſona diſtinguitur;
perſonis ineſt diuinis formaliter, atq; communicabiliter: qui planè modus nequit conue-
nire perſonis. Perſonis viciſſim, ineſt ſubſiſtenter ineſſe. Quando ergo dicis, eſſentiæ pro-
prietas eſſendi perſonis non conuenit: igitur vna non poteſt in altera per eſſentiam ineſ-
ſe perſona: reſpondeo, per eſſentiam, vtpote per rationem fundamentalem, non per eſſen-
5. tiæ modum eſſendi, vnam perſonam in altera eſſe. Ad 5. negatur conſequentia: eſſe enim
in, vt diximus, perſonarum innuit diſtinctionem: quam ob cauſam, non valet, filij eſſentia
eſt in filio, ergo filius eſt in ſeipſo: æquiuocatio ſanè in modo eſſendi eſſe videtur. Ad cō-
firmationem quoq; negatur conſequentia: ſiquidem, vt primum denominatū perſona ſub-
6. ſiſtit, per eſſentiam autem, fundamentaliter. Ad 6. iſte modus eſſendi, in, non continen-
tiam, ſed præſentiam ſubſiſtentis in ſubſiſtente enunciat: atq; ita vnius eſt in vtroq; ratio-
nis. Etenim, quemadmodum vna perſona ſubſiſtens eſt, præſensq; alteri; ita profectò, &
7. alia viciſſim, alteri. Ad 7. negatur conſequentia: eſſe certè in alio, ſecundū intellectum
in oppoſitis relatiuè, vnum eſt, de intellectu alterius relatiui: ſed adhuc non ceſſant argu-*

mentis

Quamuis pater eſt in filio fundamentaliter, non tamen pater eſt filius.

mentis agere, atque oppugnare huius rei veritatem, vt dicetur in ſequenti capittulo.

CAP. VII.

Argumenta, quæ probare videntur, nullo modo, vnam perſonam in altera eſſe.

SI perſonæ diuinæ eſſent inuicem, vt dictum eſt; tunc eſſent confuſæ: ſed non 1.
debemus confundere perſonas, iuxta illud Athanaſii: Neq; confundentes
perſonas. Antecedens autem patet: nam tunc ſequeretur, quòd quodlibet
eſſet in quolibet, iuxta Anaxagoræ ſententiam. Igitur in diuinis, vna perſona
non eſt in altera. Sanè indiuiſibile, ab indiuiſibili non ſeparatur; niſi extra
illud extiterit, vt dicitur 6. phy. duo ſiquidem indiuiſibilia ſimul poſita, nõ faciunt maius
cùm ſint vnum indiuiſibile. Si ergo perſonæ diuinæ fuerint ſimul, non erunt vtiq; diſtin-
cta; indiuiſibiles ſunt enim. Amplius, ſi perſona ſubſiſtit in perſona, idq́; cum perſona- 2.
rum diſtinctione; tunc abſq; dubio, in illis compoſitio inueniretur. Tenet conſequentia:
nam ſi aliquid in deitate eſſet, quod nihilominus ipſa deitas non eſſet; deitas ſanè, eſſet
compoſita, ſiue componibilis, authore Auguſtino. 20. de ciuitate dei: Ideo ſimplex eſt
Deus, inquit, quia eſt illud, quòd habet, excepto quòd perſona dicitur relatiuè ad alte-
ram, & non eſt ipſa. Igitur ſi perſona habet aliquid, quod nõ eſt ipſa; ipſa planè eſt com-
poſita, vel componibilis. Præterea, in quo eſt filius, in eodem planè eſt filiatio; filius enim 3.
& filiatio non ſeparantur ab inuicem. ſed in patre eſt filius, quia in patre totus eſt filius:
in patre ergo eſt filiatio. At illud, in quo eſt filiatio, eſt filius: Pater ergò eſt filius. Item, 4.
ſi pater eſt in filio, & viciſſim, filius eſt in patre: ergo filius ſeu pater eſt in ſeipſo. tenet
conſequentia per illud philoſ. 4. phyſ. Si aër eſt in igne, & ignis eſt in cœlo: aër ergo eſt
in cœlo. Igitur à ſimili: pater eſt in filio. & filius eſt in patre: ergo pater eſt in ſeipſo.
Sanè, quicquid ſequitur, inquit philoſop. in prædicamentis, ad prædicatum, ſequitur ad
ſubiectum. Vnde ſunt illæ maximæ famoſiſſimæ videlicet: quidquid ſequitur ad conſe-
quens, ſequitur ad antecedens: & quidquid antecedit ad antecedens, antecedit ad con-
ſequens. & quod eſt priùs priore, eſt priùs poſteriore: & quidquid eſt cauſa cauſæ, eſt
cauſa cauſati. Item, ſi pater eſt in filio: ergo eſt Deus in Deo. tenet conſequentia: nam 5.
filius eſt Deus. ſed nihil in alio eſſe dicitur, quin ab ipſo diſtinguatur: igitur Deus di-
ſtinguitur à Deo. Item, Ariſtoteles 4. phyſ: ponit modos eſſendi in alio, aut ſicut totum 6.
in partibus, vel ſicut genus in ſpeciebus, aut ſicut pars in toto, aut ſpecies in genere, vel Modi eſſendi in alio.
ſicut forma in materia, aut locatum in loco, vel ſicut res in fine optimo, aut motum in mo-
uente, vel regnum in rege. ſed ex his, patri in filio exiſtenti, modus propemodum nullus
aptari poteſt, vt facilè eſt inſpicere. igitur pater non eſt in filio.

CAP. VIII.

Soluuntur argumenta.

AD primum, ſi in diuinis qualibet perſona in qualibet eſſet, ſecundum Ana- 1.
xagoræ mentem; abſq; dubio, confuſio illa ſequeretur: ſic enim perſona eſſet
in perſona, vt pars certè ipſius. ſed perſona non eſt in perſona, vt pars: non
ergo eſt neceſſaria confuſio. Ad confirmationem, negatur ſimilitudo: ete-
nim ratio ſitus, diuinis nequit congruere perſonis. Ad 2. deitas, omni in 2.
natura ſubſiſtenti diuina, communis eſt: quapropter in illa natura aliquid eſt ſubſiſten-

De filij dei generat.

tis: ideoq́ ab illo realiter diſtingui non poteſt; eſſet enim cum illo componibilis. nam quomodo in aliquo plura erunt ſubſiſtente, niſi vnum cum altero ſit componibile? Porrò perſona, non eſt aliquid ſubſiſtentis in natura diuina. quare, etſi perſona ſit in perſona, in-
3. *uicem tamen non eſt componibilis, ſicuti de deitate eſſet dicendum. Ad 3. illud certè, in quo filiatio, ſicut forma in formato exiſtit, filius planè, & eſt, & nominatur. ſed hoc modo filius, non eſt in patre, ſed per intimam potiùs inexiſtentiam: ex quo patet, patrem,*
4. *filium non eſſe appellandum. Ad 4. in relatiuis æquiparantiæ, non valet ille arguendi modus, nimirum, Mercurius eſt ſimilis Platoni, & Plato eſt ſimilis Mercurio: igitur Mercurius ſibiipſi erit ſimilis. dici ergo non debet, pater eſt in filio, & filius eſt in patre, er-*
5. *go pater eſt in ſeipſo. Ad 5. concedimus, Deū eſſe in Deo. ſed non inde ſequitur: ergo deus diſtinguitur à Deo; quia conſequentis fallacia committitur. in prima enim non diſtribuitur ille ablatiuus, Deo; ſed in ſecunda, idq́ virtute negationis in illo verbo diſtinguitur*
6. *incluſæ. Ad 6. modus iſte eſſendi, abſconditus fuit ab oculis viuentium, patuitq́ ſolùm oculis fidei. Itaq́, quonam modo vna perſona ſit in altera, ſiue per eſſentiam diuinam, ſiue per eſſentiam & perſonam, hæc dixi.*

MERCVRIVS.

Mens autèm pater Deus.

Comment. VIII.

D*IVINI germinis ſacramenta, hactenus Pymandro docente, in medium adduximus: operæpretium fuerit, Pymandri nunc eximiam dignitatem, virtutem, potentiamq́ generandi, rimari: ipſe quippe eſt* mens, *de qua ſuperius locuti ſumus*, pater Deus. *Dicamus ergò primùm, quare pater, & quæ ſint huius patris arcana: quæ ipſemet per ſuum verbum lucidum reuelare dignabitur. Ecce Pymander bone, veritatis amator, incerta, & occulta tua, per verbum tuum, manifeſta mihi.*

QVAESTIONIS PRIMAE CAP. I.

Potentia generandi, eſt magis quid abſolutum, quàm reſpectiuum.

Potentia multiplex. Logica. Realis.

M*Vltiplex, huius eſt vocis ſignificatio: nam interdum à theologis Logica vocatur potentia; quæ factæ ab intellectu compoſitionis, modum indicat; in ſolaq́ conſiſtit non repugnantia terminorum. Proinde, patrem hoc modo poſſe generare dicimus: filium verò minimè. Alia autem eſt realis potentia: & hæc quidem duplex. quædam enim in qualibet entis creati ſpecie, atq́ in indiuiduo, ab actu ſeparatur; quatenus ſcilicet ens, à potentia, ad actum proficiſcitur: hæc autem potentia, ob ſui imperfectionem in Deum non cadit, qui eſt actus purus. quædam verò, eſt principiū agendi, illius planè relationis fundamentum proximum:*

Potentia productiua.

hanc vocant theologi, operatiuam, aut productiuam potentiam: quæ etiam alijs terminis, atq́ nominibus, pro per ſe ſignificato, eſt potentialitas: pro denominato autem, eſt fundamentum potentialitatis proximum. vnde potentia fundamentalis in Deo, quæ quidem

dici

De patris potentiâ generatiua.

dici poteſt actualis: eſt potentia generandi, & ſpirandi. hæc autem potentia reſpectum innuit aliquem, ſiquidem terminum protendere videtur. Quapropter hæc potentia generandi, & reſpectum nominat, & fundamentum: atq; ita, & per ſe ſignificatum, & denominatum complectitur. hoc autem modo accepta, non eſt purum ad aliquid: quippè cùm potentia generandi, Hilario authore 4. de Trinit. perfectionem dicat infinitam. nec ex reſpectu formali, & abſoluto, ſicut perſona, aliquod eſt conſtitutum. Prima enim formalis relatio in diuinis, eſt paternitas: potentia autem generandi, præintelligitur; tanquam eius certè proprium fundamentum. Huiuſmodi ergo potentia, ex reſpectu fundamentali, & abſoluto conſtat. Sed dicet aliquis, quod eſt illud abſolutũ, proximum fundamentum iſtius relationis? Hæc certè, vt apertius, lucidiùſq; intelligas, oportet ſcire actiuam, ſeu operatiuam potentiam, præcise interdum ſignificare fundamentum. ſi hoc modo potentia intelligatur actiua; non eſt profectò relatio, ſed aliquod abſolutum. aliquando autem pro fundamento accipitur cum his certè conditionibus, quæ ad filij generationem ſunt neceſſariæ: ſicut in creaturis, approximatio paſsi, & impedimenti remotio. Iſta autem potentiæ diſtinctio, clariſſima eſt apud philoſophum 9. met. cap. 4. com. 10. Quoniam autem, inquit, aliquid poſsibile, & quando, & quomodo, & quæcunq; alia neceſſe eſt adeſſe in diffinitione; agens propinquum debet eſſe ipſi paſsiuo, quo præſente agit; alioqui agere profectò non poteſt. Igitur, ſi hoc modo potentia generandi intelligatur; & abſolutum, & reſpectiuum complectitur: abſolutum autem magis. principium enim

Potentia fundamentalis, ſiue actualis eſt potentia generandi.

Fundamentũ proximum relationis.

Abſolutũ eſt principium generandi.

agendi totale quo, termino actionis, productioniſq; formali imperfectius eſſe non poteſt. 1.
Patet, nam minus perfectum, vel non æquè perfectum ſaltem, non eſt ratio communicandi magis perfectum, ſeu aliquid perfectius. ſed relatio, quoniam formaliter non eſt
infinita, non eſt principium quo generandi. Amplius, ſi ipſa proprietas patris, ſeu rela- 2.
tio paternitatis eſſet principium, quo pater generat filium; tunc planè in diuinis, duæ productiones, per modum naturæ, & voluntatis, non eſſent formaliter diſtinctæ. Conſequens eſt falſum, conſequentia verò probatur. In diuinis ſiquidem, productiones per modum naturæ, & voluntatis, hac certè ratione diſtinctæ eſſe dicuntur; quia nimirum principium, quo producens, producit, aliter ſe habeat ad productionem, & productum: quia hoc ſcilicet naturaliter, illud verò liberè producitur. Porrò omnis relatio, ſuum proprium correlarium, æquè naturaliter reſpicere videtur. Quam ob cauſam, relatio ſpiratiua, ſeu rei ſpiratæ, ita ſanè naturaliter, ſuum reſpicit correlarium, quemadmodum & ſuum re-
latio generantis. Item, tunc ſequeretur, vnam, eandemq; relationem ſuiipſius eſſe princi- 3.
pium. in patre quippe, vnica eſt originis relatio ad filium, nempè paternitas: quocirca, ſi illa eſt principium, quo, reſpectu generationis; quæ quidem generatio, eadem eſt relatio,
licet aliter nominetur: erit ergo principium ſui. Præterea tunc etiam paternitas, filiatio- 4.
ne eſſet perfectior: illud enim, quo producens, producit, ſi eiuſdem non fuerit rationis cum forma producti, virtualiter eam continet, atq; illa eſt perfectius. Quam ob rem, ſi paternitas eſt, quo pater agit, eiuſdem autem rationis cum filiatione non eſt: continet ergo filiationem virtualiter, illaq; eſt perfectior. filiatio præterea nõ dat filio, ad intra, vel ad extra aliquid agere; cùm filius filiatione producat nihil. Itaq; ſi pater paternitate formaliter agit; paternitas profectò, filiatione erit perfectior. Potentia ergo actiua generandi,
eſt magis quid abſolutum, quàm reſpectiuum. Sanè, quod eſt in principio produ- 5.
ctiuo perfectionis; ob principij productiui rationem non auſertur. Sed in identitate numerali, atque adæquata ſibi communicatione, ſeipſum communicare, principij productiui perfectionem indicat: igitur ob aliquam principij productiui rationem non eſt auferendum. Vnde, ſi per impoſsibile, Deus generaret alium Deum: Deitas quidem, principium eſſet productiuum illius, non autem relatio. ſed Deitas in huiuſmodi generatione, ſeipſam, in identitate numerali, adæquataq; ſibi in ratione principij productiui cõmunicatione, nequaquã communicaret: patet: nam adhuc aliũ poſſet deum gignere. quare,

De patris potentia generatiua.

cùm ita deitas, in idẽtitate numerali, communicatione ſibi adæquata, in verbi diuini ge-
neratione communicetur; vt alia numero, eiuſdem rationis communicatio eſſe non poſſit;
abſq; dubio, abſolutum magis, quàm reſpectiuum eſt potentia actiua generandi. Adhuc;
6. aliquid abſolutum eſt terminus formalis generationis: ergo eſt ratio formalis, qua a-
gens agit. antecedens iam ante declaratum, quòd ſcilicet eſſentia diuina eſt formalis
terminus generationis. conſequentia autem probatur: impoſſibile enim eſt, forma-
lem productionis terminum, agens communicare; ſi forma æquè perfecta non egerit, mó
dò vniuocè agat; perfectiori verò, ſi æquiuocè. Cum autem in diuinis abſoluto perfecti-
ùs ſit nihil, infinitum eſt enim; relatio verò minimè: igitur in diuinis, abſolutum eſt
7. principium, quo generandi. Item: ſi producens & productum eiuſdem fuerint naturæ;
atq; productio per conſequens vniuoca; proprietatem ſanè indiuidualem, vel quaſi in-
diuidualem principium eſſe productiuum, eſt impoſſibile: principium enim producendi
cauſa, ſiue ratio eſt, quare productum aſſimilatur producenti. ſed indiuidualis condi-
tio, non eſt ratio aſſimilandi; cùm à qualibet re, quæ eſt in producto, tota ſeparetur;
Proprietates. atq; diſtinguatur, ab illius maximè indiuiduali proprietate; ſiquidem indiuiduales ſe
totis formaliter diſtinguuntur, in nulloq; conueniunt, ac diuerſæ, ſiue alterius ſunt rati-
Generatio diuina eſt vniuoca. onis. ſed generatio diuina eſt vniuoca, vtpotè ſubſiſtentis alicuius in vna eademq; natu-
ra cum producente, relatio verò, quoniam ſuppoſitalis eſt proprietas, formaliterq́; à re-
latione diſtinguitur producti: certè ratio vel principium eſſe nequit producendi. Ad-
8. huc, ſi relatio eſt principium formale quo generandi; pater profectò filio eſſet perfecti-
or. tenet conſequentia: producens namq; æquiuocum totale alicuius, ſimpliciter nobilius
& perfectius eſt ipſo producto. ſed relatio in patre, eſt principium quo producendi to-
tale, producensq́; æquiuocum; eſt enim relatio alterius rationis in producente & produ-
cto; vnde principium producendi in producto ſimile non habet: igitur pater filio ſim-
9. pliciter erit perfectior; atq; ita filius, deus dicendus non eſſet. Iterum, principiũ pro-
Abſolutum principiũ formale productiuum. ductiuum quo, aut eſt pura relatio, aut purum abſolutum, aut ex vtroq; conſtat. pu-
ram autem non eſſe relationem iam patet; neq; ex vtroq; conſtitutum; oportet enim a-
liquid eſſe vnum per ſe, multò fortius quàm actus, cuius principium nominatur: purum
ergo eſt abſolutum. Sanè, quando producens & productum, eiuſdem ſunt naturæ abſo-
lutæ: principium certè producendi abſolutũ ſit, omninò neceſſarium eſſe videtur. Cùm
autem in diuinis huiuſmodi generationis ordo habeatur: igitur abſolutum magis, quàm
10. relatiuum, eſt actiua potentia generandi. Amplius: in quocunq; agente illud certè po-
tentia propriiſſimè vocatur, quo agens agit. Porrò producens per ſuam actionẽ, aliquid
ſibi ſimile producit, quantùm ad formam, qua agit. ſic homo genitus in natura humana,
ſimilis eſt generanti: pater enim naturæ humanæ virtute, filium generat. quare illud eſt
in aliquo generante, potentia generatiua; ſecundùm cuius naturam, genitum eſt ſimile
gignenti. Cùm autem in natura diuina, filius patri ſimilis ſit: natura ergo diuina, eſt in
patre potentia generandi. Natiuitas dei, inquit Hilarius 2. de Trinit. non poteſt eam,
ex qua profecta eſt, non tenere naturam. Ex quo apparet, potentiam generandi, diui-
nam principaliter ſignificare naturam: nec eam ſanè, quatenus idem eſt relationi, vt ex
æquo ſignificet vtrumq; nam quamuis paternitas, vt forma patris ſignificetur: eſt tamen
perſonalis proprietas, ſic habens ad perſonam patris, quemadmodum, vt ita dicã, indiui-
dualis forma ad aliquod indiuiduum forma autem indiuidualis in rebus creatis, perſonã
conſtituit generantis: non autem id eſt, quo generans generat: alioqui Mercurius ge-
neraret Mercurium: vnde paternitas conſtituit patris perſonam: id autem non eſt, quo
pater generat, aliter pater patrem generaret. Natura ergo diuina in qua filius eſt ſimi-
lis patri, eſt potentia actiua generandi in patre. Generatio eſt opus naturæ, inquit Da-
maſcenus, non ſicut generantis; ſed ſicut eius, quo generans generat. Ex quo apparet in
recto, naturam ſignificare diuinam, in obliquo autem relationem. Ex his ergo & ſimili-
bus oſtendi poterit, quod eſt principium formale productiuum in diuinis.

De patris potentia generatiua.

CAP: II.

Argumenta, quæ, oſtendere videntur generationem in diuinis eſſe æquiuocam.

1. *Contra prædicta poſſet aliquis ſic arguere: Paternitas & filiatio, in diuinis differunt ſpecie: ergo perſonæ conſtitutæ per eas. antecedens autem manifeſtum eſt, ſecundum quidditates enim differunt: talis autem differentia eſt ſpecifica. Adde, quòd puri actus ſunt; actus autem & formæ, differentia eſt ſpecifica. conſequentia autem patet: non enim maior eſt in principijs, quàm in principiatis diſtinctio. eadem præterea eſt & conſtituentium, & conſtitutorum differentia formalis.* 2. *Amplius, productiones differunt ſpecie: ergo & producta. antecedens autem clariſſimum eſt: in diuinis enim non eſt productio, niſi vnica vnius rationis. conſequentia tenet: quia productiones cum productis, eiuſdem ſunt rationis: proportio præterea non eſſet productionum ad producta. Inſuper, alterius rationis potentiæ: alterius rationis obiecta requirunt. Quare ſi ſua producerent obiecta; ea certè alterius rationis eſſent productura.* 3. *Item, differentia ſpecifica, perfectior plane reputatur, quàm numeralis: ſiquidem ad vniuerſi perfectionem pertinet ſpecierum diſtinctio, indiuiduorum verò minimè: quam ob cauſam cùm ea, quæ ſunt alicuius in creaturis perfectionis, atque eminentiæ, deo ſint attribuenda; probabile eſſe videtur in diuinis, non numeralem, ſed ſpecificam generationem inueniri. Sed hæc parum ad rem facere videntur: in æquiuoca quippè generatione, principium productiuum, eſt perfectiùs forma terminante: nihil autem in deo, abſoluto perfectiùs eſt, præſertim ipſa relatio; eſſet certè abſurdiſſimum, relationem virtualiter diuinam continere eſſentiam: igitur concluſio quam adducunt falſa eſt. cùm enim in primo generationis termino, hoc eſt, in ipſo producto, natura & relatio ipſius producti propria, qua eſt hæc, concurrant; aut profectò æquiuoca, ſeu vniuoca generatio, à formali generationis termino appellatur, quæ eſt eſſentia diuina; aut à formali ipſius producti, quæ eſt forma indiuidualis. Si primo modo; vniuoca vtique eſt generatio; nam diuina eſſentia eadem eſt in producente, & producto. Si verò ſecundo modo; nulla planè erit vniuoca generatio, quippe, cùm nullum genitum, ſua in forma indiuiduali aſſimuletur gignenti.*

Specifica differentia eſt de perfectione vniuerſi.

CAP. III.

Soluuntur argumenta.

1. *AD primum: in diuinis non eſt ſpecies, genus, aut differentia; quamuis paternitas & filiatio, quoniam ſunt oppoſitæ, alterius ſint rationis. quando ergo infertur, quòd conſtituta ſunt alterius rationis, quaſi ſpecificè, negatur conſequentia. Ad probationem autem dicitur: conſtituentia, maiori ab inuicem diſtinctione ſeparari, quàm ipſa certè conſtituta. facilè eſt id perſpicere in differentijs indiuidualibus, quæ ſunt primò diuerſæ, non autem ipſa indiuidua. conſtituta namque, materiam, in qua conueniunt, complectuntur: conſtituentia verò, minimè. ſic ſpecies, genus includunt in quid, non autem ſpecificæ differentiæ. ſiquidem, nonnulla interdum, ob minorem in aliquo genere conuenientiam magis diſtinguuntur, quàm ea, quæ habent maiorem repugnantiam, ſiue incompoſſibilitatem: nam contraria, vt album, & nigrum, magis diſtingui videntur, quàm diſparata, nempè homo, & album. verùm huiuſmodi modus, proprius dici non debet, quo aliqua, magis minuſque diſtingui dicimus: etenim, quæ minus in aliquo genere conueniunt, propriè diſtingui videntur: atque*

Diſtinctionis ratio.

De patris potentia generatiua.

ita, quæ genere generaliſsimo ſunt diſtincta, plus diſtinguuntur, quàm contraria eiuſdem generis, tametſi inter ſe maximè repugnent. Quocirca, quanta eſt conſtituentium, vel formaliter diſtinguentium repugnantia; tanta, ſine dubio, & conſtitutorum: nam ſi
Diſtinguentia magis differũt interſe, quã diſtincta. *album & nigrum ſunt incompoſsibilia; ex his etiam conſtituta, ſimiliter. Item, quanta eſt paternitatis, & filiationis incompoſibilitas, propter quam, paternitas non eſt filiatio; tanta eſt & patris, & filij: ita quòd pater non eſt filius. Quòd ſi iuxta primum modum acceperis: minus, reuera diſtinguentia conueniunt, quàm diſtincta, ſeu quæ per illa diſtinguuntur. Differentiæ enim ſpecificæ, genus, in quo conueniant, nequaquam includunt:*
Ratio diſtinctionis. *ſpecies verò per eas diſtinctæ, genus includunt, ſub quo conuenire dicuntur. In cauſa autem eſt, quia diſtinguentia, aliquid in ipſis præſupponunt diſtinctis, quod ipſa non includunt diſtinguentia: hac de cauſa in illo conueniunt; diſtinguentia autem, nequaquam. Ex his apparet, nihil virium habere illud, quod in argumenti robur aſſumitur: non maiorem in principiis, quàm in principiatis diſtinctionem eſſe: in paucioribus certè eſt principiorum conuenientia, quàm principiatorũ. Ita ſpecificæ differentiæ, quæ ſunt principia ſpecierum, in eo, in quo ſpecies conueniunt genere, nequaquam conueniũt. De differentiis verò indiuidualibus, & indiuiduis, reſpectu naturæ ſpecificæ, ſimile eſt iudicium. Non igitur quanta eſt formalium diſtinctio conſtituentium; tanta eſſe debet, & conſtitutorum.*
Obiectio. *Sed dicet aliquis, relationes huiuſmodi in producto, ſubſiſtentes ſunt. tantum ergo*
Reſponſio. *differunt, quantum perſonæ ſubſiſtentes. Dico, quòd quamuis relationes ſint ſubſiſtentes: perſonæ tamen diuinæ, præter relationes, naturam, in qua ſubſiſtunt, includunt: relationes verò, ipſam naturam formaliter non includunt. diuinæ ſiquidem perſonæ, in aliquo, id eſt in diuina eſſentia conueniunt: in qua ſanè relationes formaliter conuenire*
Obiectio. *nequeunt: Idcirco non eſt par in vtriſq; diſtinctio. Sed dices, perſonæ diſtinguuntur formaliter: igitur ſpecificè. Antecedens patet, conſequentia etiam probatur: in perſonis enim inuenri nõ poteſt alia differentia formalis, quàm ipſarum planè relationum, quæ eſt*
Reſponſio. *ſpecifica, aut nulla prorſus. Reſpondeo, non ſequitur: relationibus perſonæ diſtinguuntur;*
Obiectio. *ſed relationes diſtinguuntur ſpecie: ergo perſonæ ſpecie diſtinguuntur. Dicis, nulla ergo eſt diſtinctorũ differentia, tum quia illis non tribuitur illa quæ eſt diſtinctorum: tum eti-*
Solutio. *am quia nec aliqua alia per illa? Dico, minorem eſſe diſtinctorum, quàm diſtinguentium differentiã in diuinis enim, illa, quæ ſunt diſtincta, nempè diuinæ perſonæ, numero ſeu per-*
2. *ſonaliter diſtinguuntur, non autem natura, quamuis relationes ſint oppoſitæ. Ad 2. negatur conſequentia. Ad probationem autem dico, productiones eiusdem eſſe rationis cũ productis; quia nimirum productiones ſunt relationes; producta verò, relatiua. ſed producta ſunt formaliter in diuina natura ſubſiſtentia; productiones verò, minimè. Quãobrem, producta, in natura, per productiones eis communicata, aliquam habent vnitatem, quam nequeunt productiones habere. Ad confirmationem de productione, reſpondeo, non opus eſſe, productionis proportionem eiusdem eſſe rationis cum termino formali: ex ſuis enim rationibus formalibus aliter diſtinguũtur, quàm ex terminis formalibus. Ad illud autem de potentiarum, & obiectorum diſtinctione, cùm de productionibus diuinis loquemur, latiùs, clariùsq; reſpondebimus. Ad 3. differentia in creaturis ſpecifica, per-*
3. *fectio eſt, quæ illarum ſupplet imperfectionem: in creaturis namq;, ob earum limitationem, abſq; diſtinctione ſpecifica, perfectio eſſe non poteſt: natura ſiquidem quæ non perſeuerat in indiuiduo, in ſpecie manet perpetua. Quare, cùm natura diuina ſit infinita, ad ſui perpetuitatem conſeruandam, ſpeciei adminiculo non eget. non oportet ergo, quaſi in creaturis, ſpeciem ponere, diuinæ naturæ imperfectionem ſupplentem. Sed adhuc inſtant argumentis, quæ ponentur in cap. ſequenti.*

CAP. IIII.

De patris potentia generatiua.

Argumenta, quæ conantur probare, relationem eſſe in diuinis potentiam actiuam generandi.

Poſſet aliquis contra ſupradicta ita argumentari. Potentia actiua, ex 5. 1.
met eſt principium agendi. potentia actiua eſt relatio; nam in diuinis, re-
ſpectu perſonæ, principium notionaliter dicitur: igitur relatio eſt principi-
um agendi. Item, generatio in diuinis, relationem ſignificat: ergo, & poten- 2.
tiam actiuam: poſſe enim, & agere idem ſunt in diuinis. Item, quæ ad di- 3.
uinam eſſentiam pertinent, communia ſunt tribus: ſed potentia generandi eſt patris ſo-
lius; pater verò, relatione conſtituitur: relatio ergo eſt principium generandi. Item, 4.
ſicut ſe habet eſſentia ad operationes eſſentiales; ita, proculdubio, proprietas, ad ope-
rationem perſonalem: ſed eſſentia eſt principium operationum eſſentialium: proprietas
ergo eſt principium operationis perſonalis. ſed generare, eſt operatio, ad patrem tantùm
modo ſpectans: paternitas ergo, quæ ipſius eſt proprietas, eſt potentia actiua generan-
di. Præterea, ſi relationi repugnat, eſſe principium agendi; pariter repugnabit, prin- 5.
cipium eſſe, ſuppoſitum conſtituendi: par namq; ratio in vtroq; eſſe videtur. ſi ergo re-
latio, ſuppoſitum conſtituit, agendi quoq; poteſt eſſe principium. Sanè, eò pater generat
filium, quò eum à ſe diſtinguit. ſed diſtinguit eum paternitate, vt ſatis patet: ergo ge-
nerat eum paternitate: diſtinctio ſiquidem ad generationis rationem ſpectat, quia ni-
hil ſeipſum gignit. Amplius, productiones ſpecificæ diſtinctæ, ad principia formalia, 6.
ſpecie quidem diſtincta, reducuntur: ſed generare, & ſpirare in patre, ſpecificè diſtin-
guuntur: igitur ad paternitatem, & virtutem ſpiratiuam reducuntur; non ad eſſentiã,
quæ vnius eſt rationis: ex quo patet, relationem eſſe principium agendi. Certè, eò pater
generat, (authore Auguſtino) quò eſt pater. ſed eſt pater, paternitate: ergo paternita-
te generat. Amplius, in filio, terminus formalis, qui illi communicatur, eſt eſſentia: pro- 7.
ductus verò, eſt filiatio. eſſentia igitur in patre, eſt principium communicationis: pa-
ternitas verò formale productionis principium. Præterea, omnis forma, alicuius profe- 8.
ctò actionis ſufficienter elicitiua, ſi per ſe eſt; illa etiam actione, per ſe agit. ſi ergo dei-
tas per ſe ſit generatiua potentia: per ſe etiam generabit. ſed deitati, quatenus deitati
per ſe eſſe conuenit, & in ſeipſa aliquo modo prius eſt, quàm in perſona eſſe intelligatur:
Tres perſonæ (inquit Auguſtinus 7. de Trinit. cap. 8.) ipſa deitate per ſe ſunt; non è
conuersò. ſequitur ergo, quòd in primo naturæ ſigno, in quo intelligitur deitas, antequam
in perſona intelligatur, generabit, atq; ita à genito diſtinguetur. ſed hoc eſt impoſſibi-
le: relatio ergo eſt actiua potentia generandi. Amplius, producentis, & formæ, qua pro- 9.
ducens producit, eadem eſt ad productum relatio (authore philoſopho 2. phyſ. & 5.
met) in quibus diſputat, ad idem cauſæ, principijq; genus pertinere, & artem, & ædi-
ficatorem. quapropter ad idem principij genus, producens, & illud, quo producit, per-
tinere videntur. Quamobrem, ſi eſſentia, eſt potentia actiua generandi, qua pater gene-
rat filium; indubiè eandem habebit realem relationem ad filium, quam pater habet ſed
eſſentia non refertur: igitur non eſt actiua generandi potentia. Patet etiam hoc, Dama-
ſceni authoritate, lib. 1. cap. 8. Forma, inquit, in qua generans, & genitum aſſimilan-
tur, non habet vnitatem, niſi rationis: eandem ergo habebit rationis entitatem: ſed tunc,
actionis realis nequaquam erit principium elicitiuum. Adde, quòd forma non ſit princi-
pium agendi, niſi certè in quantùm per eam agens eſt in actu: in actu verò eſt, qua-
tenus eſt in ipſo, & in ipſo eſt vt hoc. ſic ergo erit generandi principium. Amplius, pro- 10.
ductio, prius eſt diſtinctiua, quàm aſſimilatiua. omnis enim productio eſt diſtinctiua;
aſſimilatiua verò, non omnis. forma ergo, quæ eſt principium producendi, id planè ha-
bet ex actu diſtinguendi, & non ex actu aſſimilandi. Porrò, ei conuenit in quantùm eſt

hac,

potentia generatiua.

hæc, actus diſtinguendi; illi verò, actus aſſimilandi, quatenus eſt forma: igitur principium erit generandi, in quantùm hæc, nõ autem in quantùm forma. Brutum ſiquidem, ſimile eſt ſuipſius genitori in ſpecie: forma tamẽ ſpecifica non eſt geniti bruti principiũ, ſed potentia vegetatiua. Sic calor, in augenda carne, teſte philoſopho 2. de anima eſt principium actiuum: caro tamen, ſimilis eſt gignenti in forma planè vegetatiua. ex his ergo apparet, diuinæ generationis principium, magis eſſe relationem, quàm eſſentiam: relationis enim eſt diſtinguere, non autem eſſentiæ, quæ vna eademq́ eſt in tribus.
11\. Adhuc, actio poſitiua, eſt per principium poſitiuum: ſed generare, eſt actio poſitiua: per principium ergo erit poſitiuum. Porrò in diuinis, eſſentia eſt, & relatio. vnde, quemadmodum relatio, vt dicitur, 5. phyſ. non poteſt eſſe actionis terminus; ita ſanè nec principium agendi elicitiuum: eſſentia ergo erit in diuinis omnis actionis, atq; productionis principium elicitiuum. ſed quidquid eſt huiuſmodi, eſt indeterminatum, ad hanc, vel ad illam actionem, productionemq́ agendam. quam ob cauſam, vt hanc, vel illam actionem agat diuina eſſentia, eget determinante: ſed hoc ad relationem ſpectat: potentia ergo generandi & abſolutum, & reſpectiuum complectitur: reſpectiuum autem magis: nam
12\. determinare, præcipuam, ſeu primam in actione dignitatem demonſtrat. Præterea: ſi eſſentia eſt principium agendi: igitur filius poteſt generare. tenet conſequentia: ad agentis rationem ſpectat, ſuppoſitum eſſe perfectum, non impeditum, habens principium ſufficiens generandi: quæ omnia in filij perſona copioſiſſimè eſſe videntur: ergo &c. Nam ſi diuinæ conuenit eſſentiæ eſſe per ſe præcisè principium generandi; filio, abſq; dubio conueniret. ſi verò, quatenus relationem paternitatis in patre conſtituit, habetur propoſitum, nempe, relationem maximè eſſe principium generandi. Sanè, potentia generandi eſt in patre: atqui eſſentia in patre eſt paternitas, vel ſaltem paternitatem dicit: pa-
13\. ternitas ergo, eſt actiua potentia generandi. Item: ſi eſſentia eſt potentia actiua generandi: ergo poſſunt eſſe plures perſonæ genitæ, vel ſpiratæ. conſequentia patet: cuicunque enim ineſt potentia generandi, vt diximus, poteſt generare: ſed in filio eſt talis potentia, quia diuina eſt eſſentia: alium ergo filium poteſt gignere. Suffragatur huic ſententiæ Augu. contra Maximinum. Filius non genuit creatorem, inquit; non, quia non potuit, ſed quia non oportuit. Ex his ergo apparet, relationem eſſe principalius principium generationis diuinæ.

CAP. V.

Soluuntur argumenta.

Eſſentia diuina eſt principium quo generationis.

1\. AD primum, ipſam principij relationem, potentia non ſignificat; alioqui in genere eſſet relationis: id ergo ſignificat, quòd eſt principium, non quidem ſicut agens; ſed ſicut id, quo agens agit. Agens enim à facto diſtinguitur, ſimiliter generans, à generato: ſed id, quo generans, generat; genito commune eſt, & gignenti; præſertim in diuina generatione, in qua eſt idem numero, non ſpecie tantùm, ſicut in creaturis. cùm ergo eſſentia diuina ſit principium, quo generans, generat; non diſtinguitur à genito: bene autẽ hoc innueret, ſi diceretur, eſſentia diuina
2\. generat. Ad 2. Quemadmodum in diuinis eadem eſt cum generatione potentia generandi; ita etiam, eſſentia diuina cum generatione, atq; paternitate, idem eſt, re quidem, non
3\. autem ratione. Ad 3. Potentia, in recto ſignificatur; generatio verò in obliquo: ac ſi diceremus eſſentiam patris. vnde quatenus ad eſſentiam, quæ ſignificatur, communis eſt tribus; quatenus verò ad notionem, quæ connotatur, ad ſolam pertinet patris perſonam.
4\. Ad 4. Negatur ſimilitudo, ſiquidem per eſſentialem operationem, cuiuſmodi eſt creare, creaturis communes Deus communicat perfectiones: eſſe ſcilicet & viuere, & quæ

ſunt

De patris potentia generatiua.

ſunt generis eiusdem : per operationem autem perſonalem , id , quod eſt ſibi proprium ,
nempe paternitatem, pater non communicat. forma præterea ſpecifica, quoniam dat eſ-
ſe ſimpliciter , eſt principium agendi : forma autem indiuidualis , quia eſſe ſimpliciter
præſtare non poteſt ; ideò non eſt productionis principium , ſed indiuiduationis poti-
ùs. Quare, cùm eſſentia diuina , ſit vt forma communis patris, paternitas autem, vt in-
diuidualis ; ideò in patre non eſt principium agendi, quamuis id agat, vt patris ſit ſolius
huiuſmodi operatio. Itaq; , quoniam potentia generandi, paternæ eſt operationis princi-
pium ; ipſa profectò principaliter eſſentiam , connotatiuè verò paternitatem, oſtendit ,
atq; ſignificat : potentia ſiquidem generandi , patris eſt, ſiue in patre eſſe dicitur. Ad 5. 5.
Negatur minor : nam quatenus ſe habet ad modum formæ indiuidualis , poteſtatem ha-
bet ſuppoſiti conſtituendi. vnde etiam repugnantia illi oritur , principium eſſe generan-
di. Ad confirmationem , negatur maior : ad probationem, negatur conſequentia. quam-
uis enim, diſtinctio ad generationis ſpectet rationem ; non opus eſt tamen , idem forma-
le diſtinctiuum eſſe, atq; formale generationis principium. nam formale diſtinctiuum ,
generationem conſequitur. Ad 6. Quoniam generare , & ſpirare in patre ſunt idem rea- 6.
liter, ratione verò diſtinguuntur : hac de cauſa, ad principia , quæ ſunt idem re , ratione
autem diſtincta, reuocantur, ſeu reducuntur. Sanè, producti verbi principium, ſub me-
moriæ fœcundæ, ſiue intellectus ratione, diuina eſt eſſentia ; quæ profectò, ſub voluntatis
ratione , amorem produxit. Porro generari , & ſpirari, realiter diſtinguuntur : quæ ta-
men non inferunt eorum principia realiter eſſe diſtincta: ſufficit enim illis diſtinctæ ori-
ginis ordo. Ad confirmationem : eò certè formaliter generat, quò eſt formaliter pater:
paternitas namq; & generare idem ſunt : verùm huiusmodi proprietas, quando genera-
re dicit , actionem ſignificat ; relationem verò , ſi paternitatem connotet. non eſt autem
eò formaliter pater, quò ſecundum rem, genitum elicit, & generationem ſecundum mo-
dum intelligendi, hoc eſt, pater, paternitate eſt formaliter pater : atq; per ipſam pater-
nitatem, habet filium correlatiuè, non autem principatiuè ; ſed per eſſentiam magis, quæ
eſt Deus. Ad 7. In filio , nullus eſt formalis terminus productus ; ſed ipſemet filius eſt 7.
productus. vnde , quamuis filiatio eſſet producta , conſtitutiuè quidem ; non tamen ſe-
quitur, eam eſſe formale principium productiuum abſolutum. relationi ſiquidem magis
repugnat producere, quàm conſtitutiuè produci. Sed dicet aliquis, ſi eſſentia eſt forma-
le principium, quo pater generat : igitur filius non eſt per patris intellectum genitus. te-
net conſequentia : nam formale principium , quo in agente , non eſt inferioris ordinis ad
terminum formalem. ſed intellectus eſt huiusmodi : ergo &c. Ad eſſentiam enim , au-
thore Auguſtino 15. de Trinit. cap. 5. omnia attributa comparantur , quaſi qualitates.
Dico, filium in diuinis, & verbum eſſe, & filium, & Deum. intellectus namque, quate-
nus intellectus, ſub ea certè ratione, qua eſt verbum, eſt illius producti principium : vt
natura verò, ea quidem ratione, qua eſt filius. ſed intellectus, vt diuina eſſentia, eius eſt
principium, quatenus eſt Deus : ſingulæ igitur producti rationes, ſingulis correſpondent
rationibus producentis. Ad 8. Illa propoſitio intelligenda eſt de illa forma, quæ eſt poten- 8.
tia proxima, productiua à ſe diſtincti realiter, vel eſſentialiter, ſicuti oſtendit Auicen-
næ exemplum , 6. met. quòd calor ſcilicet ſeparatus ageret. ſed cùm eſſentia diuina non
ſit potentia proxima , nec alicuius perſonæ à ſe realiter , ſeu eſſentialiter diſtinctæ pro-
ductiua ; non licet inferre , in primo ſigno , diuinam eſſentiam generaſſe. Ad 9. Philo- 9.
ſophi ſententia vera eſt in cauſa, & cauſato, in quo cauſæ, & principij, quo cauſat , di-
ſtinctio eſt realis ab ipſo cauſato. Dependentia etiam eſſentialis eſt cauſati, ad principi-
um cauſatiuum ; quia principium cauſatiuum vnicum eſt , in vno ſuppoſito. atqui ſup-
poſitum diuinum producens , à ſuppoſito producto diſtinctum quidem eſt ; quo autem
producit, indiſtinctum : quare inter productum, & principium quo producendi, non po-
teſt eſſe realis diſtinctio , ſed rationis tantùm. Ad primam confirmationem dico , for-

Forma ſpecifica, & non indiuidualis dat eſſe ſimpliciter.

Principiũ productiuum verbi, memoria fœcunda.

De patris potentia generatiua.

mam, in qua generans, ſecundum aliquid illius formæ, aſſimilatur genito, non eſſe tan-
tùm ens rationis; ſed aliquam vnitatem, omnem actum intellectus præcedentem, habe-
re. Etenim, ignis generaret ignem, & aquam corrumperet, etiam ſi nullus intelligeret,
propter ſimilitudinem ſcilicet, contrarietatemq́; naturalem. Porrò Damaſcenus, com-
municabilitatem alicuius vnius ſecundùm naturam, & ſecundùm numerum intelligit;
qualis profectò inuenitur in eſſentia diuina, quæ eadem eſt in tribus: huic autem ſimilem
10. in creaturis inueniri, impoſſibile eſt. Ad 10. Priùs ſecundum conſequentiam, non eſt
ſemper priùs ſecundum cauſalitatem. ſic enim dicimus: ignis eſt, ergo calidus: non ta-
men è conuersò. calidum igitur eſt priùs ſecundum conſequentiam: ignis verò ſecundũ
Priùs ſecundũ cõſequentiã, & cauſalitatẽ. cauſalitatem. Simile quoq; poteſt eſſe iudicium de actione diſtinctiua, atq; aſſimilati-
ua. diſtinguere namq; in generatione priùs, id eſt, communiùs eſſe cernitur, quàm aſſi-
milare: omni quippe generationi, etiam imperfectiſſimæ, quatenus eſt à forma, vt hæc,
conuenire videmus. aſſimilare autem ſibi conuenit, quatenus eſt à forma abſolutè. Cæte-
Productio aſſimilatiua eſt perfectior. rùm perfectior eſt formæ ratio, quàm ſingularitatis Omnis igitur productio, priùs, ſecũ-
dum intentionẽ productionis eſt aſſimilatiua, quàm diſtinctiua. productio autem aſſi-
milatiua vniuoca eſt à natura producentis, quæ eſt principiũ quo productionis. Ad pri-
mam inſtantiam, dico non eſſe alicuius momenti: ibi enim, communicatur vtraq; for-
ma, & principalis actiua, & immediata. ſiquidem caro genita, eſt animata, habens
calorem genitum aliqualem naturalem. vtraq; etiam forma eſt generationis principiũ,
quamuìs vnum ſit mediatum, immediatum verò alterum. Ad 2. Dubium eſt, an vege-
tatiua tantùm operetur ſine ſenſitiua. quum autem propria inquiſitione egeat, ad illud
11. tempus differimus, quando de hac materia erit nobis loquendum. Ad 11. Duo ſunt hîc
maximè inſpicienda: alterum quidem principium indeterminatum, in actum exire non
poſſe, niſi determinetur: alterum verò huiuſmodi, per reſpectum determinari. Contra
primum ſic arguo: indeterminatum actione potentiæ actiuæ, differt ab indeterminato
potentiæ paſſiuæ, in hoc ſcilicet, quòd paſſiuè indeterminatum nequeat in actum exire,
Diuina eſſentia non eget determinante ſine determinante; actiuè verò, bene ſine determinantis auxilio. Quoniam autem diui-
na eſſentia, eſt potentia actiua, vtpotè purus actus; non eget ergo aliquo determinante.
Sanè, nulla in ea conſtitui poteſt indeterminatio, ſiue imperfectio, quæ illius actionem
impediat. quod enim ad plura, quodam ordine producenda indeterminatum eſt, idq́; vt
principium in actu; poteſt certè illa producere, eo planè ordine, quo nata ſunt produci,
ſine aliquo determinante. Quocirca, ſi eſſentia diuina (vt quidam dicunt) ad productio-
nes ſit indeterminatum principium; non indiget certè relatione determinante. eſſentia
præterea diuina non eſt indeterminata ad duas productiones diuinas; imò ex ſe eſt ſuf-
ficienter determinata ad vtramq;; & priùs quidem ordine originis ad generationem,
Paternitas nõ determinat diuinam eſſentiam. deinde ad ſpirationem. Contra ſecundum ſimiliter inſtabo. Si relatio actualis, cuiuſmodi
eſt paternitas, diuinam determinet eſſentiam: aut hoc quidem agit, vt actuale potenti-
ale, quod falſum eſt; eſſentia enim cùm ſit purus actus, illo non indiget: aut ſicut ratio
agendi; ſed relatio non eſt ratio agendi: aut ſicut conditio ſuppoſiti agentis; ſed condi-
tio ſuppoſitalis, cuiuſmodi eſt paternitas, non tribuit principio, quòd ſit aliquid agendi
determinatum principium; ſicut lignum non dat albedini, vt determinatum ſit diſgre-
gandi principium, ſed magis è conuersò. Nullo ergo modo, relatio, diuinam poteſt deter-
minare potentiam. Item, quod determinat ad producendum aliquod infinitum, eſt infi-
nitum: ſed paternitas non eſt formaliter infinita: non determinat ergo eſſentiam ad
12. producendum ſuppoſitum infinitum. Ad 12. Maior vera eſt in rebus creatis: in diuinis
autem, minimè. nam, quamuìs ſuppoſitum diuinum ſit perfectum, & non impeditum,
habeatq́; principium quo generandi; adhuc tamen, huiuſmodi actioni conueniat, neceſ-
ſe eſt. filius autem, quoniam accipit naturam per productionem, principio generandi
adæquatam, quamuìs habeat principium quo; non habet tamen ſufficiens principium

gene-

De patris potentia generatiua.

generandi. Sanè, potentia generandi, ſi pro fundamento præciſè intelligatur, id eſt, pro
ipſa forma abſoluta; ita certè tribus eſt communis perſonis: ſi verò pro forma abſolu-
ta reſpectu potentialitatis, cùm omnibus, quæ conueniunt potentiæ propinquæ generandi,
ipſa quoq; forma eſt actui cõiuncta; tunc, ſine dubio, ad patris tantùmmodo perſonã po-
tentia generandi ſpectat. Ad primam confirmationem: eſſentiale quo, eſt in filio, non
tamen generat; quia non habet ea, quæ ad generationem ſunt neceſſaria. Ad 2. Poten-
tia proxima, bene reſpectum amplectitur, vt dictum eſt. principaliùs autem in poten-
tia proxima eſt abſolutum, quàm reſpectus; nam abſolutum eſt illud, per quod poten-
tia eſt proxima ad agendum: abſolutum enim eſt infinitum, & in quolibet ſuppoſito
diuino ſimpliciter perfectum, non autem relatio. Ad 13 Ex ſupradictis patet reſponſio:
omnem ſiquidem perfectionem, quam habet pater, habet etiam filius. ſed potentia gene- 13.
randi, duo complectitur, eſſentiam ſcilicet in recto, & relationem in obliquo Quantum
autem ad id, quod dicit in recto; eſt perfectio ſimpliciter, tribus communis: quantum
verò ad relationem, non eſt perfectio ſimpliciter. In his etiam argumentis eſt fallacia fi-
guræ dictionis: quid profectò in ad aliquid mutatur; arguendo à potẽtia ſimpliciter, ad
potentiam generandi. Quando ergo dicimus non eſſe in filio potentiam generandi; non ali-
quam ab eo potentiam, ſed modum potentiæ negamus. omnis planè potentia, quæ eſt in pa-
tre, & in filio quoq; eſt: ſed non eadem in vtroq; relatio. quando ergo dicitur, paternitas
in ratione potentiæ generandi includitur: igitur eſt potentia generandi. Reſpondeo: pa-
ternitatem, pro proprietate accipi; quatenus ſcilicet eſt hypoſtaſis forma conſtitutiua:
non autem pro relatione, quæ certè ſecundum rationem, ipſa generandi potentia, poſte-
rior eſt: poſteriùs autem non eſt de ratione prioris. paternitas præterea filiationi eſt op-
poſita: vna ergo non eſt ratio, alterius producta. Licet ergo productio ſimplex, tantùm
vnum formale principium requirat, producti principaliter elicitiuum; alia tamen con-
currunt, vt modi talis reuera principij paternitas autem, quia ſe habet ad patrem, vt
indiuidualis forma, non eſt forma productiua; ſed modus potentiæ. omnis namq; poten-
tia generatiua, eſt principium generationis: ſed paternitas, vt relatio non eſt principi-
um generationis, cùm ad eam ſequatur: igitur non eſt potentia generatiua. Sed adhuc
aliquis ita contra ſupradicta arguere poſſet.

Filius habet potentiam generandi.

Potentia generandi duo complectitur.

Paternitas duobus modis accipitur.

Productio, & modus producendi.

CAP. VI.

Argumenta, quæ videntur oſtendere, paternitatem, ſiue relationem, eſſe principium generandi.

PRopria ſuppoſiti operatio, eſt per propriam formam; ſuppoſitum enim ha- 1.
bet propriam formam: per illam ergo agit. propria ſiquidem forma dat eſ-
ſe: igitur, & agere. quia, ſi forma eſt communis, & effectus etiam eſt cõ-
munis: nam cauſa, & effectus ſibi inuicem correſpondent; vniuerſalis, v-
niuerſali; particularis verò, particulari: vt dicitur 5. met. cap. de cauſa:
& 2. phyſ. Sed propria operatio, ſiue actus patris, eſt generare: à propria ergo forma,
quæ eſt paternitas, ille actus proficiſcitur. Suffragatur huic ſententiæ, authoritas Au-
guſtini, 5. de Trinitate capite 6. Eò pater eſt, inquit, quò, ei eſt filius: ergo eò eſt pa-
ter, quò generat. Tenet conſequentia, generatione planè eſt ei filius; ſed paternitate, eſt
pater: paternitate igitur generat. quòd ſi deitate generet: deitate ergo eſt pater. Am- 2.
plius, medium eiuſdem eſt generis cum extremis. ſed ſuppoſita, cùm ſint extrema, in re-
latiuorum numero habentur. Illud ergo, quo ſuppoſitum agit, quoniam mediat inter illa;
proculdubiò relatiuum eſt dicendum. Item, potentia eſt eiuſdem generis cum actu: igi-
tur relatio eſt principium generandi. Tenet conſequentia: quia potentia, & actus ſunt 3.

De patris potentia genitiua.

idem in diuinis. ſed actus generandi eſt relatio, vel relatiuum : ergo & principiũ. Item,
omne abſolutum in diuinis, eſt abſolutum tribus: ſed potentia generandi, non eſt commu-
5. *nis tribus: igitur non eſt quid abſolutum. Amplius, producens, & productum, eidem cõ-*
uenire, eſt impoſſibile, authore Auguſtino 1. de Trinit. ergo à ſimili, producere, & pro-
duci: ſed produci conuenit Deo, ſecundum aliquod abſolutum, quia nimirum eſſentia;
diuinæ eſt productionis terminus : non ergo ei, per abſolutum, ſed per relationem po-
tiùs, conuenit producere.

CAP. VII.

Soluuntur argumenta.

Diuina eſſentia eſt forma communis tribus perſonis diuinis.

1. *AD primum, ſi forma communis, non communitate quidem prædicationis,*
ſed identitate numerali, vna, eademq; fuerit in pluribus ſuppoſitis; tunc
ſuppoſitum agens, per talem communem formam, aget; præſertim, ſi re-
quiſita ad huiuſmodi productionem, ei praſto fuerint, quemadmodum in
diuinis agitur. In rebus autem creatis, res non ſe ita habet, quippe, cùm vnũ
quodq; ſuppoſitum per propriam, & non per communem agat formam. Ad probatio-
nem: propria forma dat eſſe: ergo dat agere. Negatur conſequentia: multæ enim ſunt for-
mæ dantes eſſe, quæ non ſunt actiuæ; atq; ita non dant actum ſecundum: in quarum nu-
mero haberi poſſunt paternitas, & filiatio. Ad ſecundam probationem, philoſophi ſen-
tentia de cauſis communibus intelligenda eſt, quæ in rebus habentur; non de illa com-
munitate, quæ eſt in diuinis. Ad authoritatem Auguſtini, reſpondeo, illud eſſe intelligen-
dum formaliter, non fundamentaliter, ſeu cauſaliter. vult ergo Auguſtinus dicere, eò eſt
pater, quò eſt ei filius, id eſt, illa notione: pater enim non dicitur ad ſe, ſed ad filium: non

Eò eſt pater, quò eſt filius.

autem intelligit, quò pater, ſit pater, ſiue generet, vt principio generationis elicitiuo. Ad
2. *2. eſſentia propriè medium non appellatur; ſed magis ſpectat ad partem generantis.*
Quare ſi in his, medium aliquod detur, illud profectò erit generatio, quæ eiuſdem eſt ra-
3. *tionis cum extremis: ipſa quippe relatio eſt, ſicut extrema ſunt relatiua. Ad 3. vera eſt*
maior de potentia, quæ eſt differentia entis : nam ita ens, non ſolùm per actum, & per
potentiam diuiditur, ſed quodcunq; etiam genus entis: vnde ad idem genus pertinent a-
ctus, & potentia. ſed hoc modo non conuenit potentia in diuinis, quæ actui opponitur; illa
namq; generatio eſt ſimpliciter in actu neceſſaria: ideo non eſt in potentia, quatenus po-
4. *tentia actui repugnat. falſa eſt ergo huiuſmodi propoſitio. Ad 4. verum quidem eſt in*
5. *diuinis abſolutum, tribus eſſe commune, non tamen generare, vt dictum eſt. Ad 5. pro-*
ducere, & produci, eidem non poſſunt realiter conuenire: bene autem, diſtinctis ſuppo-
ſitis, ſecundum idem, vt principium quo, & terminum formalem. Principium enim pro-
ductiuum quo, producto, à producente communicatur. Ex quo apparet, nullam eſſe con-
tradictionem: nam communicatum, præexiſtere poteſt communicationi, non autem pro-
ductum productioni: idem enim ſeipſum producere, eſt impoſſibile. Quomodo namque
poteſt non ens, ens producere? Sed tempus eſt, tam obſcuriſſimæ quæſtioni imponere fi-
nem: ſi tamen, intellectus humanus, hæc quoq; modò intelligere queat. tu autem ſanctiſſi-
me Pymander, per verbum tuum lucidum, mentis noſtræ tenebras diſcute; vt tuo illu-
ſtrati lumine, myſteria magnitudinis tuæ intelligere valeamus.

QVAESTIONIS SECVNDAE CAP. I.

Pater genuit filium natura, atq; neceſſitate immutabili.

Poſt

Pater natura filiũ genuit.

Poſt elucidationẽ principij productiui diuinæ generationis, deinceps, neceſſitate, an liberè genuerit quærendum eſt. Natura, quantùm ad propoſitum ſpectat, eſſentia rei interdum nominatur: proinde hominis naturam, humanitatem vocamus. Alio verò modo, eſt rei naturalis proprietas: ſic ignem calidum dicimus. Poſtremò, eſt determinatè aliquid vnum agendi principium. Vnde philoſ. 2. phy. com. 3. Natura eſt principium quoddam, & cauſa quietis, & motus eius in quo eſt primò per ſe, & non ſecundum accidens: principiũ, inquam, veluti cauſa efficiens: & cauſa, quatenus materiam, atq; alias cauſas intuetur. Si ergo hoc modo natura intelligatur, impetũ quendam naturalem ſignificat, & ab agente à propoſito diſtinguitur. Ex his ergo, ad diuina, ſi licet, aſſurgere, naturam diuinam, primo quidem modo, eſſentiam, ſecundùm propriam diuinitatis rationem ; appellamus. ſecundo, eſſentiæ diuinæ quamlibet proprietatem: iuxta quem certè dicendi modum, voluntas, natura appellatur. tertio, alicuius vnius determinatæ productionis, principium productiuum, non liberum planè, ſed ſimpliciter primum, in Deo natura vocatur. Cæterùm, pater, natura filium genuit, tertio ſanè, non primo, aut ſecundo modo. etenim nullum principium, eiuſdem rationis actum, modò illud principium fuerit ſimpliciter, perfectum habere poteſt, niſi vnum productum, adæquatum ſibi ſimpliciter. Eſſentia ergo diuina, cùm ſit huiuſmodi; vnius tantùm ad intra erit productionis principium. Quam ob rem, licet filio, natura diuina, primo certè modo dicta, communicetur; patrem tamen, natura, vel eſſentia, tanquã principio productiuo, ipſum non genuiſſe, dicunt Theologi: non enim ſic intellecta natura; ſed intellectus, ſiue memòria, eſt verbi principium productiuum. Nec etiam ſecundo modo, filius producitur: modus namque ille indeterminatus eſt: generationis autem filij, determinatus ſit, neceſſe eſt. Tertius igitur modus, tantæ rei congruere videtur: principium namq; illud productiuum, contra liberum diſtinguitur, quod eſt voluntas. Memoria reuera, vel intellectus, ſuorum actuum reſpectu, quos ipſe elicit, naturalis habet principij rationem; naturalis inquam, & non liberi. Patet, quia prima libertas in voluntate conſiſtit: idcirco in intellectu non poteſt eſſe libertas, quæ voluntatis libertatem antecedere valeat: imò ſine voluntatis imperio, liberum non habet principium. Quoniam igitur filius, memoria, vel intellectu producitur; productiuo ſiquidem principio producitur, quod à voluntate diſtinguitur; alioqui vna tantùm in diuinis eſſet productio: natura, hoc tertio modo, filius producitur, qui principium naturale, modum principiandi naturalem habet. Conteſtatur nobis Auguſtinus 5. de Trinit. cap: 2. Verbum Dei, inquit, per quod facta ſunt omnia, eſt filius Dei natura: eſt enim Deus de Deo, non per protenſionem, ſicut ramus ab arbore, autore Hilario 5. de Trinit. aut per deriuationem, cum participatione naturæ; ſed ex virtute naturæ, atq;, & ex principio naturaliter productiuo, in eadem natura cum generante ſubſiſtit. Quantùm ad 2. de neceſſitate productionis, dicimus patrem, filium producere neceſſitate ſanè immutabilitatis, quæ cognationem, ſeu proportionem habet cum formæ neceſſitate: hæc autem neceſſitas, ex diuinæ naturæ formali, atq; intrinſeca perfectione proficiſcitur. ſi enim pater, filium contingenter, & non neceſſariò generat; aliquid contingens eſſet in Deo. Porrò memoria patris cùm ſit perfecta, atq; fœcunda; verbum omninò ſibi adæquatum habet, atq; perfectum: producit ergo filium neceſſitate immutabili.

Natura variè dicitur.

Natura diuina quid ſignificet.

Intellectus in patre habens præſentem diuinam eſſentiam, eſt principium productiuum filij.

Natura filius producitur.

Neceſsitas immutabilis.

CAP. II.

Argumenta quæ his aduerſantur.

ALiquis ſic arguet: illud quod producitur per modum artis, non producitur natura: ars enim, & natura ſunt diſtincta principia, ſicut artificiatum, non eſt naturale. Sed filius, authore Auguſtino 6. de Trinit. aliiſq; Platonicis, producitur ſicut ars: eſt namque ars omnipotentis Dei, plena rationibus

Pater natura filiū genuit. *omnium viuentiū: Ergo &c. Item, natura eſt principium motus, & quietis, vt citauimus:*
ſed filius non producitur per motū, nec pater ab eius ceſſat productione, cùm ſit æter-
2. *na igitur non eſt per naturam, ſeu naturæ modum productus. Item, natura, & intelle-*
3. *ctus ſunt principia diſtincta productiua, vnde habent, vt dicitur 2. phyſ. diuerſas prin-*
cipiandi rationes. ſed filius producitur per modum intellectus: igitur non per modum
4. *naturæ. Item, agens neceſſariò, eſt imperfectum: ſuæ enim actioni non dominatur: ſed in*
Deum non cadit imperfectio: non producit ergo neceſſariò. Adde Anſelmi authorita-
tem lib. 2. cur Deus homo, cap. 4. Impropriè dicitur neceſſitas, vbi nulla eſt coactio, aut
5. *aliqua prohibitio; ſed pater non generat filium coactus, vel prohibitus: Ergo &c. Item,*
ſi pater neceſſariò genuit filium; aut genuit ipſum æquè ſibi neceſſarium; aut non. ſi non
æquè neceſſarium igitur non eſt patri æqualis: nec videtur, quòd poſſit eſſe æque neceſ-
ſarius: nam pater eſt à ſe neceſſarius; filius autem non eſt ex ſe neceſſarius, ſed contin-
gens potiùs. Etenim, ſi filius non habet neceſſitatem, niſi à patre: ergo pater eſt magis
neceſſarius: atq; ita non ſunt æquè neceſſarij Conſequentia prima probatur per philoſo-
phi clariſſimam ſententiam in poſterioribus: propter quod vnumquodq; tale, & illud
6. *magis. Item, generatio eſt voluntaria, & libera, quia in diuinis nihil eſt inuoluntarium:*
igitur non ex neceſſitate filius generatur.

CAPVT III.

Soluuntur Argumenta.

1. *AD primum negatur maior: nam quod fit per artem, eſt artificiatum: ſed*
Filius dicitur ars. *verbum non eſt artificiatum, ſed potiùs ars, & pater etiam eſt ars, atq; ſpi-*
ritus ſanctus; filio tamen appropiatur, quia verbum eſt à memoria fœcunda
2. *procedens: ex quo apparet inualidum eſſe argumentum. Ad 2. in diuinis nō*
eſt proprie motus; ſed ipſius vice fungitur productio, actio, ſiue operatio. Præterea, na-
tura eſt principium motus, & quietis; & tamen in vno eodemq;, non eſt ſemper vtrumq;
principium. Nam cœlum naturaliter mouetur, & tamen naturaliter quieſcere non poteſt,
ſecundū philoſophi ſententiam. Sic quoq; pater, natura generat filium: & natura etiam ab
3. *illius generatione non ceſſat. Ad 3. quia verbum eſt quaſi ſubſiſtentis intellectio, vt di-*
ximus, per memoriam, ſeu intellectum producta ſiue elicita; ideo per naturam produci-
tur: nam intellectus reſpectu actuum, quos elicit: modum certè naturæ habere videtur.
4. *Ad 4. negatur maior: non omne planè agens neceſſariò, eſt imperfectum; imò in crea-*
Agens imperfectum. *turis, non agere neceſſariò, maioris eſt imperfectionis: ſed illud dicitur imperfectum,*
cuius actio, à ſubſtantia diſtinguitur: hoc autem modo, Deum agere impoſſibile eſt. Ad
authoritatem Anſelmi dico, ipſum loqui, atq; intelligere neceſſitatem, ab efficiente cau-
5. *ſa extrinſeca, manantem. Ad 5. filius eſt æquè neceſſarius, vt pater; quia eandem habet*
Filius quomodo eſt neceſſarius. *naturam: nec ſequitur, non eſt ex ſe originaliter neceſſarius, igitur ex ſe, eſt originaliter*
contingens; quia neceſſarium, & contingens ſunt immediata ſimpliciter; nam aliis con-
ditionibus concurrentibus, regula huiuſmodi non tenetur: quocirca filium, formaliter,
etſi non originaliter, neceſſarium eſſe fatemur. Ad philoſophi authoritatem reſpondeo,
ipſius regulam, in hac ſanè diuina generatione, locum habere non poſſe: nam filius in di-
uinis non dicitur alicuius cauſæ effectus. Illa autem regula vera eſt inter cauſam, & ef-
6. *fectum, aliis ſibi adiunctis conditionibus, de quibus paulò antè diſputaui. Ad 6. filij*
Filij productio eſt, naturalis & libera. *productio eſt naturalis, & libera: naturalis, quatenus diſtinguitur à violento, & à li-*
bero, libertate elicitiua: libera verò, libertate reuera complacente & præcedente, non ta-
men vt principio elicitiuo. intellectus namq; procedit ab eſſentia, vt potentia merè natu-
ralis in principiando, non autem voluntas, ideo eſſentiam non determinat ad productio-
nem per

nem per modum intellectus, ſicuti voluntas, ad modum liberum: eſſentia autem ſine hi- non agit; nec viciſsim illæ, ſine eſſentia: hac de cauſa, duæ tantum ſunt in diuinis productiones. Pater volens genuit filium.

CAP. IIII.

Pater genuit filium volens, nec tamen eum voluntate genuiſſe dicimus, vt principio productiuo.

PRo tantæ rei maiori notitia habenda, nonnulla alia addere cenſui, quæ in ſequenti capitulo continentur. Intellectio patris, quatenus pater, eſt verbi generatio: eſt enim filius partus mentis paternæ, ex Aug. 15. de trinit. cap. 27. Generatio igitur filij, patris volitionem præcedit: eiuſdem enim potentiæ nō ſunt plures actus; quia actus, potentias diſtinguunt. 2. de anima. ſed gignere filium, ſiue dicere verbum, quod idem eſt in Deo, eſt potentiæ intellectiuæ, & intelligere ſimiliter: dicere ergo, eſt formaliter aliquod, patris, quatenus patris, intelligere: intellectio autem patris, eſt verbi gignitio. Quam ob cauſam, ſi intelligere præcedit velle, & generatio præcedet volitionem: prius ergo eſt pater, quàm volens, quia prius eſt eſſe patrem, quàm velle. Non volens ergo pater, filium generat. Aduerſus autem huiuſmodi, modum dicendi, ita arguere valemus: intelligere eſt perfectio ſimpliciter: dicere verò, minimè: non ſunt ergo idem formaliter. ſiquidem, pater ſua eſt intellectione beatus; ſed nō eſt beatus, niſi perfectione ſimpliciter. Intelligere ergo in patre, eſt perfectio ſimpliciter. Porrò, ſi dicere, eſſet perfectio ſimpliciter; tunc planè, filius, & ſpiritus ſanctus nō eſſent ſimpliciter perfecti: non enim hoc modo dicunt, id eſt, verbum exprimunt, ſiue producunt. In creaturis præterea, actionis ratio, atq; factionis, formaliter diſtinguuntur: actio namq; eſt vltimus terminus. ſed factionis, eſt alius terminus ab ipſa productus: proinde, in diuinis, operatio, qua formaliter pater operatur, à productione diſtinguitur, qua pater formaliter producit: etenim operatio, obiectum, quaſi præſuppoſitum habet: productio verò, terminum ab ipſa productum. Intelligere ergo, quæ eſt patris operatio, formaliter à dicere diſtinguitur, quæ eſt filij productio. Cæterùm in noſtro intellectu, primam naturaliter intellectionem habente, qua proculdubio, in noſtra non eſt poteſtate, accedere poteſt voluntas, de illa certè intellectione ſibi complacens: propriè autem, illam actionem voluntas non dicitur velle; ſed eam elicitam, eſſe velle. Si itaq; formaliter dicere, eſſet intelligere; pater formaliter volens, non digneret; ſed ipſa filij generatio, quaſi aliquo modo poſteriùs, ipſi complaceret. Ad illud, de actu, & potentia, dico, actionem in creaturis, vno quidem modo, actionem, de genere actionis ſignificare: alio verò, actum ſecundum, quæ eſt qualitas abſoluta Vnius ergo potentiæ, hoc modo, vnus eſt actus. Poteſt tamen vnius potentiæ, actus eſſe duplex; quorum vnus eſt de genere actionis, alius verò de genere qualitatis: hoc autem modo intellectus noſter pro actione, ad actionis genus ſpectante, verbum gignit: pro actione verò, de genere qualitatis, notitiam genitam intelligit. Ex his autem, ad diuina aſcendentes, dicimus, intellectum diuinum, vnum habere actum, noſtræ, vt ita dicam, intellectioni correſpondentem, quæ eſt qualitas; quò planè actu, patris intellectus formaliter intelligit: alterum verò, quo exprimit verbum. Pater ergo, hoc modo gignit filium volens: quippe, qui in primo originis ſigno, formaliter intelligit, atq; actum habet in illo priori, volendi formaliter; in ſecundo autem ſigno, filium gignit. Illam autem verbi generationē, non voluntate, ſeu volitione ſequente, vult; ſed ea prorſus, quæ eſt in primo originis ſigno, qua pater formaliter vult, intellectione præſuppoſita aliquo modo, qua pater intelligit, non autem verbi generatione. Quare, pater volens, voluntate quidem antecedente, filium genuit. Itaq; volitione originis, vult filium, eiuſq; generationem, priùſquam generet.

Intelligere, & dicere differunt.

2.

3.

Quomodo vnius potentiæ ſit vnus actus.

Primum originis ſignum

Pater volens genuit filium.

ret. Sanè, quidquid habet filius, à patre accepit, excepta relatione, quæ non eſt commu-
nicabilis: ſed habet volitionem, atq; intellectionem: à patre ergo ſuſcepit. pater præterea
à ſe habet omnem profectò perfectionem ſimpliciter. verbi autem intellectio, atq; voli-

Rationes oppoſitæ.

tio, in patre, verbi productionem præcedunt. In primo ſigno originis, filij generationem
voluit, antequam genuit. Hæc autem, quamuis ſubtiliter dicantur; dubitatione tamen
1. non carent. Illud ſanè, quod eſt ſimpliciter neceſſarium, atq; eſſe habet, per productio-
nem realem; ante ſuam productionem, nequit eſſe intellectum, ſeu volitum. Aut enim
in illo priori, in quo præintelligitur, habet eſſe reale, aut non. Si habet eſſe, & non per
productionem: igitur eſt, antequam producatur. ſi autem eſſe habet intelligibile: eſt
diminutum, & imperfectum. Sanè, omne, quod ante eſſe reale, habet eſſe, non eſt ſim-
pliciter perfectum, nec ſimpliciter neceſſarium, quod de filio Dei ſentire, nefas eſt.
2. Amplius, nullum magis neceſſarium, minus neceſſarium præſupponit: ſed verbum Dei,
quia realis eſt productionis terminus, eſt ſimpliciter neceſſarium, quemadmodum &
pater: cognitum verò, ſiue volitum, quia ſunt entia rationis, non ſunt ſimpliciter neceſ-
ſaria: igitur verbum productum, non præſupponit ſuiipſius cognitionem, volitionemq́.
3. ſiue, vt clariùs dicam, ipſum priùs fuiſſe cognitum, atq; volitum. Adhuc, ſi verbum
cognoſcitur à patre ante ſui productionem: igitur eſt in patris ſcientia, antequam ſit.
ſed omne productum, quatenus eſt in ſcientia producentis, eſt ratio ſuiipſius producen-
di; quia domus exterior, fit à domo in anima exiſtente: ſed verbum non eſt ratio produ-
cendi ſeipſum, nec de ſui notitia naſcitur: non fuit ergo priùs in notitia cognoſcentis.
4. Præterea, ab arte fiunt, quorum ſpecies eſt in anima, vt dicitur 7. met. Igitur, ſi verbum
diuinum, ante ſui productionem, eſt præcognitum, atq; volitum; ad alicuius profectò e-
xemplaris typum productum eſt. Sed hoc abſurdiſſimum eſt: filius enim Dei, fons eſt
5. omnium idearum, quæ ſunt, paſſim, & vbiq; in diuinis. Iterum, reale aliquod relatiuum,
priùs in eſſe reali, quàm alio quouis modo, ſuum reſpicit correlatiuum: ſed pater in di-
uinis, eſt relatiuum reale: ſuum ergo correlatiuum, realiter productum, nempè filium

Filius nõ prius fuit intellectus, ſiue volitus, quàm productus.

realiter exiſtentem, priùs reſpicit, quàm intellectum, vel volitum. Ex his ergo apparet,
filium, priùs non fuiſſe intellectum, ſiue volitum, quàm productum. Quam ob cauſam,
ad tam profundiſſimæ quæſtionis ſenſum, ita mihi videtur eſſe dicendum: quòd pater;
filium volens genuit, volitione, inquam, generationem, & genitum communicante: &

Determinatio quæſtionis.

in genito, & generante complacente; ſimul enim generat, & habet filium, & vult ge-
nerare filium. ſi enim habet intellectum perfectiſſimum, & obiectum perfectiſſimum,
ſibiq; præſens; omnia planè ſimul ſunt, nullius ibi opus eſt ſubſequentis, aut antecedentis
voluntatis adminiculo, quo priùs generet, & poſtea velit; aut priùs velit, & poſtea ge-

Filius nõ producitur volũtate, vt principio productiuo.

neret. Quantùm ad productionis modum, dico filium non produci voluntate, vt princi-
pio productiuo: quod enim producitur per modum naturæ à principio omninò perfecto;
non eſt dicendum per modum voluntatis produci: ſiquidem huiuſmodi modi formali-
ter ab inuicem diſtinguuntur. ſed filius producitur per modum naturæ, vt dictum eſt:
2. non ergo voluntate, ſiue per modum voluntatis. Amplius, quando eſt aliquod principi-
um omnibus modis perfectum; alterius cooperatione principij non eget. ſed memoria
fœcunda, verbi eſt principium productiuum perfectiſſimum, vt dictum eſt: igitur, vo-
3. luntatis opera, veluti principio alio productiuo, opus non habet. Illud præterea, quòd in
diuinis, vt natum, & non vt datum producitur, non ex voluntate producitur. ſed filius,
authore Augu. 5. de trinit. producitur, vt natus, & Spiritus ſanctus, vt datus: ergo &c.
Hoc certè modo, quoniã diſtincta ſunt productiua principia, diſtincta quoq; producta in
diuinis; ideò conſtanter dicimus, filium voluntate, vt principio productiuo, non eſſe pro-
ductum, nec etiam voluntate, vt ſuperiori principio, memoriam ad intelligentiam copu-
lante. reſpectu enim primæ intellectionis, voluntas noſtra non mouet; intellectum, qui-
4. bus ſanè tangamur, inquit Aug. 3. de libero arbitrio, non eſt, noſtræ voluntatis. quare ſi
in nobis

Pater volens genuit filium.

in nobis eſſet actus intelligendi perpetuus, nullo quidem modo interruptus; voluntas profectò principij non fungeretur autoritate in conuertendo intelligentiæ aciem in memoriam, aut ipſam, ſuo imperio conuerſam, intelligendo. Cùm autem in diuinis vnica tantùm ſit intelligentia, ex fœcundæ memoriæ plenitudine producta, quæ eſt verbum diuinum; hanc ob cauſam, voluntas, nec principij, nec conprincipij, in verbo gignendo, habere poteſt dominium. Quomodo autem pater volens, non tamen voluntate, vt principio productiuo, filium genuerit, hæc dicta ſufficiunt: non autem omnibus: propterea iterum aliis argumentis reſpondendum eſt, quibus quidam ſic arguere videntur.

CAP. V.

Argumenta, quæ videntur probare, filium produci voluntate, vt principio productiuo.

QVod copulat potentiam cum obiecto, in verbi generatione, aut eſt principium, aut certè in loco principij eſt habendum: ſed voluntas, hoc agit in 1.
filij genitura: igitur, eſt principium productiuum, & ex conſequenti voluntate filius producitur. Maior ex ſeipſa clariſſima eſt: minor autem fortiſſimis Auguſtini roboratur ſententiis. 9. ſiquidem de trinit. ca. 8. Verbum, inquit, cum mente, de qua gignitur, medius amor coniungit: & cap. 4. Verbum, quod inſinuare volumus; eſt cum amore notitia: eadem namq; notitia ſibi placita, dignéque amata, verbum eſt. & 11. de trinitate cap. 2. Voluntas, inquit, conuertit aciem; vt formetur intrinſecus: proinde 9: de trinitate, partum mentis, appetitum præcedere voluit. & 11. Ad viſionẽ, neceſſaria eſt intentio copulans parentem cum prole: intentio autem, eſt voluntatis actus. Voluntas ergo copulat parentem cum prole. Item, ingenitum 2.
patrem, velle habere alium ſibi conformem, atq; condignum; eſt gignere filium. ſed non vult, niſi voluntate: voluntate ergo filium gignit. Sanè, vt teſtatur Auguſtinus contra Maximinum, pater genuit filium, quia potuit, vtpote non impotens: voluit quoq;, quia non eſt inuidus: voluntate igitur, filium genuit. Adde, quòd pater voluerit generationem, & genitum, ante filij generationem: voluntate ergo filium genuit. Item, omne 3.
inuoluntarium eſt triſte, autore Philoſopho 5. methap. capite. de neceſſario: ſed nihil eſt triſtè in diuinis: nihil ergo eſt inuoluntarium: voluntate ergo filius generatur. Sanè filius eſt amor, & eſt productus; quia nihil, niſi natus accipit filius, ſiue habet. ſed amoris producti, voluntas, principium dicitur: voluntate ergo filius gignitur. Si dixeris, concomitanter eſſe amorem; cùm primò ſit notitia producta; inualida planè inſtantia videtur: idem certè, & primi termini formalis, & cuiuſcunq; ipſum concomitantis, videtur eſſe principium: igitur, filium in diuinis, voluntate eſſe genitum, eſt neceſſe. Item, quod non eſt voluntarium, eſt neceſſarium. ſi filius ergo non voluntate 4.
genitus eſt: neceſſitate ergo generatur. ſed pater, teſte Hilario, in lib. de ſynodis, non genuit filium, naturali neceſſitate ductus: filium ergo genuit voluntate. Præterea, quod 5.
procedit per modum intellectus, vt verbum à dicente procedit; per voluntatem procedit: ſed filius procedit, vt verbum: per voluntatem ergo; & non per naturam procedit. Paulus quoq; ad Coloſſ: 1. vocat filium dilectionis Dei, non naturæ: dilectio autem eſt in voluntate: voluntate ergo gignitur.

Auguſtini autoritates.

Verbum eſt cum amore notitia.

Lib. 3. cap. 1.

Filius dilectionis.

CAP. VI.

Soluuntur argumenta.

lens genu it filium.

AD primum. quoniam verbi productio in diuinis, eſt ſimpliciter prima; ideò voluntas, illius productionis reſpectum, principij virtutem productiui ha-
1. bere non valet: Auguſtini autem ſententiæ, & ſi in nobis locum habeant;
in Deo tamen habere non poſſunt. ad verbi enim productionem, ſufficit
memoriæ fœcũditas. Sed dicet aliquis, huiuſmodi actus nobis tribuit Au-
Obiectio. guſtinus, quatenus trinitatis myſterium exprimimus; vnde voluntas, tertia eſt imaginis
Solutio. pars: non ſolùm ergo nobis, ſed Deo etiam attribuuntur. Reſpondeo, actum illum, ob-
iectum cum potentia copulandi, intelligentiaq; aciem ad memoriam conuertendi; eſſe
ipſius voluntatis: ipſi tamen, quatenus ad imaginem pertinet, minimè conuenire: eſt e-
nim amor obiecti, qui ad intellectum maximè ſpectat: notitiam autem obiecti amari,
contingit, non autem obiectum. Placet mihi, inquit Auguſt. 9. de trinit. diffinire intem-
Obiectio. perantiam, non autem ipſa intemperantia placet. Sed iterum aliquis dicet: nobiliſſimo
1. producto, nobiliſſimum conuenit producendi principium: ſed filius in diuinis, eſt nobi-
liſſimum productum: igitur nobiliſſimum congruit principium producendi, nempè vo-
2. luntas. Item, quod maioris eſt perfectionis, Deo vtiq; eſt attribuendum. Porrò, maior
videtur eſſe perfectio, duobus principiis, æquè productiuis, filium gigni; quàm vno ſo-
lum modo. ita planè omnis dubitandi locus, procul eſſet expulſus, nullaq; imperfectio
in mentem ſubiret. vtrum ſcilicet ex naturæ neceſſitate, filius eſſet genitus, an ex volun-
tatis imperio; parentem cum prole copulantis: filius ergo, voluntate, atq; intellectu pro-
3. ductus eſt. Item, ſi in producendo ſpiritu ſancto, intellectus principij ſubijt rationem
productiui, vt poſtea dicemus; quare ergo, in filio gignendo, eandem non poteſt produ-
Solutio. ctiui principij habere rationem? Sed hæ facilè ſoluuntur. intellectus enim diuinus, eſt
ita nobilis, ac ipſa voluntas, in ſuaq; productione intrinſeca, voluntate, vt principio pro-
ductiuo, non eget; ideò ad eandem intrinſecam intelligentiam producendam; non eſt o-
pus, ex æquo ſimul concurrere: & ita ſoluitur ſecundum. Ad 3. autem, idem puto eſſe
dicendum. intellectus ſiquidem, ſiue intellectio, productionis Spiritus ſancti, per ſe prin-
cipium nequaquam appellatur; ſed ob potentiarum ordinem, concurrere dicimus. Ad
2. 2. velle, & gignere filium, idem ſunt: realiter quidem, non autem formaliter: atq; ideò
non oportet voluntatem vtriuſq; eſſe principium: quamuis velle identica prædicatione,
ſit ipſum intelligere. Ad Auguſtini autoritatem, dico, patrem voluiſſe ab æterno filium
gignere, & genuiſſe; non tamen voluntate, vt principio effectiuo produxiſſe; ſed vo-
Hic eſt filius meus dilect9. luntate, in generatione, ac genito ſibi complacente: Hic eſt, inquit, filius meus, in quo mi-
hi bene complacui: ipſum audite. Nec inde ſequitur, voluit generationẽ, & genitum: ergo
voluntate genuit. Ad 3. quoniam in diuinis nihil eſt inuoluntariũ, hac de cauſa, filij gene-
ratio, nullo quidẽ modo inuoluntaria dicenda eſt: non tamen voluntate, vt principio eli-
citiuo, eſt producta. Multa reuera facimus, aut voluntate quidem præcedente, aut conco-
4. mitante, quorum tamen, voluntas non eſt immediatum principium. Ad 4. neceſſariũ,
Neceſſarium duobus modis dicitur. duobus modis poteſt intelligi: vno quidem modo per ſe, quòd ſcilicet non poteſt non eſſe,
quo quidem modo, patrem dicimus, filium producere: aliud autem per cauſam agentem,
aut cogentem fit, ſiue per cauſam finalem. ſed vtrumq; in Deum non cadit, tum quia co-
actus non generat, tum etiam, quia propter finem aliquem extrinſecum non agit. Ad
Hilarij verò autoritatem, reſpondeo, aduerſus eos fuiſſe locutum, qui voluntatis pater-
næ concomitantiam in filij generatione, à patre auferebant; atq; ita filium genuiſſe, vt
voluntas generandi ei non adeſſet: ſicut nos, multa, naturali neceſſitate inuiti patimur.
hac ſanè neceſſitate, filium fuiſſe genitum, impium eſt dicere. Ad aliam confirmatio-
nem reſpondeo, filium à patre procedere, voluntate complacente ſibi in generatione,
& genito; non autem, vt principio productiuo. Ad illud apoſtoli, ita puto eſſe dicen-
dum, dici filium dilectionis .i. dilecti, ſecundum Hebræorum conſuetudinem: ex hoc ta-
men non habetur; dilectionem, generationis filij eſſe principium. Sed adhuc inſtant con-
tra prædicta.

CAP.

Pater volens genuit filium.

CAP. VII.

Argumenta, quòd pater volens, filium non genuerit.

QVidquid producitur per intellectum, producitur ante velle: patet, quia in- 1.
telligere eſt ante velle, prior enim eſt intellectus, quàm voluntas. ſed filius
producitur per intelligere: igitur ante velle: atq; ita, pater volens, nequa-
quam filium producit. Item, ſi pater producit filium volens: ergo volunta- 2.
te: non enim eſt volens, niſi voluntate. ſed hoc antea reprobauimus: non igitur pater
volens filium, ſiue verbum genuit. Confirmatur hoc per Auguſtini ſententiam 15. de trin.
vbi approbat cuiusdam dictum, contra quendam hæreticum diſputantis; an ſcilicet pa-
ter ſit Deus volens, vel nolens: quòd ſi indignum eſt ſentire, patrem Deum inuitum,
ſeu non volentem, filium gignere: volens ergo filium generauit. Item, quidquid pater 3.
intelligit ad intra, vult ſe illa intelligere; alioqui inuitus illa intelligeret: ſed prima ſua
intellectione, filium genuit: voluit ergo: atq; per conſequens filium volens genuit.

CAP. VIII.

Soluuntur argumenta.

AD primum, quamuis intelligere, quatenus dicit perfectionem ſimpliciter, ſit 1.
prius ipſo velle; ipſum tamen dicere, non eſt prius, quia nimirum, nequa-
quam dicit perfectionem ſimpliciter. Ex quo clarum eſt, quod pater vo-
lens, filium generet. Nam dicere, quod ad filij productionem ſpectat, non
eſt prius, quàm velle. Ad 2. antecedens, falſum eſſe, ſuperius diximus. Sed dicis, pa- 2.
ter producit filium liberè: ergo voluntate. Reſpondeo, & ſi pater volens filium producat;
non tamen voluntate, vt principio elicitiuo, bene tamen voluntariè. Ad 3. dicimus, pa- 3.
trem voluntate ſibi complacente genito, filium genuiſſe: & hac voluntate volens, ver-
bum genuit. Cæterùm ſciendum eſt verbi diuini intellectionem, atq; volitionem, termi-
no comparatam, ipſo non eſſe priorem; neq; prius patri, quàm filio, qui eſt terminus pro-
ductus conuenire: ad ſuppoſita autem comparata intelligentia, atq; volentia, alio cer-
tè modo ſe habere. ſic enim, patri prius conuenit, quàm filio producto; quia nimirum
filius, habet illam à patre. Secundum ergo ſignum originis, quod eſt ſignum filij produ-
cti, in duo diuiditur ſigna: alterum quidem conuenit patri, in quo à ſe habet, verbi in-
tellectionem, atq; volitionem: ſecundum verò conuenit filio, idq; à patre: patri autem
non conuenit ante productionem verbi: vnde non ſequitur, pater in primo ſigno habuit
volitionem verbi. prius ergo voluit generare, quàm genuit. fallatia ſiquidem committi-
tur conſequentis, à pluribus cauſis, vel modis præhabendi, ad vnum determinatum. Ac-
cipe aliquid ſimile ſpirare, reſpectu termini producti, non prius patri, quàm filio con-
uenire, certiſsimum eſt: non enim ſunt duo, ſed vnum ſpirans: quòd ſi ad patrem, & ad
filium referatur; proculdubio, prius patri, quam filio conuenit: quia filius habet à patre,
pater verò à ſeipſo. Ex hoc tamen non ſequitur prius patrem ſpirare, ſeu producere ſpi-
ritum ſanctum. Poſset tamen iſte locus, ſiue quæſtio, ita conciliari. Verbi intellectio, atq;
volitio, ſi abſolutè, vt perfectionem dicunt ſimpliciter, conſiderentur; in patre præce-
dunt filium, ſecundum originem: ſi verò, vt cadunt ſuper obiectum .i. ſuper verbum; i-
pſum præcedere non opus eſſe; quia ſic non dicunt perfectionem ſimpliciter.

Signum filij producti ſecũdum ſignum originis.

Spirare non prius patri quàm filio conuenit.

QVAESTIONIS TERTIAE. CAP. I.

Ingenitum in diuinis, ſoli patri conuenit.

Pater eſt ingenitus.

POſtquam de modo generationis diuinæ dixi; deinceps dicendum erit, quomodo ſoli patri conueniat eſſe ingenitum. Omnis compoſita dictio, ex aliquo multiplici, & priuatiua particula conſtans; & affirmatione, & priuatione eſt multiplex. Vnde philoſo. 5. met. comm. 17. impotentiam, tum multiplici potentiæ opponit, tum etiam priuationi com 27. Impotentia, inquit, eſt, potentiæ priuatio, aut ab eo, quòd aptitudinem habet, vt habeat &c.. Cum ergo hæc vocula ingenitum, partim quidem ex affirmatione ſit, vt potè, genitum; partim verò, ex priuatione, nempe ex illa particula, in, dubium non eſt, multiplicem habere ſignificationem.

Genitū quid ſignificet.

Genitum, vno quidem modo, eoq́ proprio, illud dicitur; quod per generationem, vt primus terminus producitur: alio autem modo, non tamen proprio; id quod per generationem communicatur, atq; generationis eſt formalis terminus: Nihil, inquit Hilarius, niſi natum habet filius. Demum, quocunq; modo productum, genitum appellatur. Cæterùm, primus modus, filio; ſecundus, eſſentiæ; tertius verò, ſpiritui ſancto conuenit.

Tribus modis accipitur.

Priuatio autem, & ſi multiplex ſit, vt philoſophus 5. met. comm. 27. teſtatur; vnus tamen modus, huic propoſito magis deſeruire videtur; ille nimirum, qui ſecundum genus dicitur. Proinde talpa, quatenus eſt animal, luminibus priuatur: negatio ſanè in apto nato: priuatio à philoſopho appellatur 4. met. quæ naturam, in qua ſit, aptam requirit; aliud verò addens nihil. Itaq; generis, vel in genere negatio, quocunq; modo intelligatur, cùm aliquo modo in apto nato ſit ſecundum genus, non autem in ſuo ſuppoſito; proculdubio, priuatio nominatur.

Ingenitū quid propriè ſit.

vnde ingenitum propriiſſimè dicitur carentia eius, quòd natum eſt ineſſe. Hoc autem modo in diuinis inueniri non poteſt: nulla certè perſona eo caret, quod ſibi natum eſt ineſſe. Deinde ſubſiſtentem connotat perſonam, quæ genitorem non habet: atq; ita patri, ac ſpiritui ſancto conuenit: quorum vterq;, eſt ſubſiſtens, & non genitus. Eſſentia autem, quamuis ſit ens, & non genita; non tamen per ſe eſt ſubſiſtens perſona. Tertio quidem modo, pro eo, quod non communicatur, non certè abſolutè; ſed in aliquo exiſtente: atq; ita, eſſentia in patre, quia non communicatur, ingenita vocatur. Poſtremò, eſt improductum in diuinis propriè dictum, quod autore

Pater ſolus ingenitus.

Augeſtino 15 de Trinit. cap. 26. 78. patri ſolùmmodo tribuitur. Pater enim ſolus non eſt ab alio: ideò ſolus appellatur ingenitus. Et Ad Oroſium, non duos eſſe ingenitos, fides declarat. Quatenus igitur ingenitum, ſubſiſtens in natura diuina ſignificat, quod producti negationem oſtendit; pater ſolus eſt: in qua videtur aliqua, ſecundum genus tribus commune, eſſe priuatio. filius enim genitus eſt: ſpiritus ſanctus procedens: pater verò, neq; genitus, neq; procedens; ſed ingenitus.

Obiectio.

Sed dicet aliquis, priuatio, imperfectionem dicit: ſed in Deum non cadit imperfectio: nec ergo priuatio.

Solutio.

Dico verum eſſe, de priuatione alicuius, ſecundùm ſubiectū; non autem ſecundùm genus: animal namq; in rationale, & irrationale diuiditur. Porrò irrationale in boue, priuationem dicit; non eius ſanè, quod ſecundùm ſuam ſpeciem bos ad habendum aptus eſt, ſed eius potiùs, quòd ſecundùm animal habere poſſet.

Obiectiones.

1. Sed iterum aliquis ſubtiliter arguet. Vbi nō eſt aliquod vnum, productionibus, quas ingenitum negat, commune; illa regula locum nō habet. ſed ſic eſt in propoſito: ergo &c.

2. Præterea, quod eſt proprium patris; illi non conuenit per aliquod commune; ſoli enim patri, nec alteri conuenire poteſt: igitur exemplum, de talpæ cæcitate, nullum eſt. nam etſi cæcitas talpæ, vt talpæ conuenit; non tamen, vt animali: ad aliquem autem non ſpectat eſſe ingenitum, niſi ad patrem: iccirco, priuatio in eum, propter hanc vocem ingenitum, nullo modo cadere poteſt. Ergo non eſt ſimile, quod de talpæ cæcitate adducitur:

Solutio.

nam ex natura rei, non eſt aliquod commune paterno ſuppoſito, & aliis; cuius ratione, aliqua negatio realis ſibi conuenire queat. Dicendum igitur eſt, ingenitum, ex ſuo planè formali ſignificato, paſſiuæ, atq; realis productionis; negationem connotare, ſolique patri in diuinis eſſe tribuendum: ipſe quippe eſt ſubſiſtens, non aliquo quouis modo productus. vtrum verò, proprietatem dicat poſitiuā, poſtea dicemus.

CAP.

Pater eſt ingenitus.

CAP. II.

Argumenta, quibus oſtenditur, ingenitum non eſſe ſolius patris proprietatem.

*POſſet aliquis contra prædicta ſic arguere. Quod eſt multis commune, non 1.
eſt alicui proprium: ſed eſſe ingenitum, eſſentiæ conuenit, atque ſpiritui ſan-
cto: non ergo eſt patris ſolius. Minor autem ſic declaratur: ad negatiuam
de prædicato infinito, ſequitur affirmatiua de prædicato finito cum con-
ſtantia ſubiecti, ſicut refert ſecundus de interpretatione liber. ſed eſſentia,
quatenus eſt eſſentia nō eſt genita: nec etiā ſpiritus ſanctus: ergo eſt ingenita, ingenitusque
ſpiritus ſanctus. Amplius, perſonalis proprietas, eſt relatio: nam quidquid ad ſe dicitur, 2.
eſt tribus commune, authore Auguſtino 5. de Trinitate ſed ingenitum non eſt relatio,
vt poſterius dicemus: ergo patris non eſt proprietas. Item, ſi ingenitum eſt proprium 3.
patri: ergo eſt relatio, & ex conſequenti, ingenitum erit relatum. omne autem genitum
eſſe relatum, clariſſimè patet. Conuertendo autem illam per contrapoſitionem, ita ar-
guam: Omne non relatum, eſt non genitum. tunc ſic, omne ingenitum, vel non genitum
eſt relatum: ſed omne non relatum, eſt non genitum: ergo ōne non relatum, eſt relatum.
Conſequens eſt impoſſibile: ergo altera præmiſſarum. non iſta certè, omne genitum, eſt
relatum: illa ergo erit, omne non genitum, vel ingenitum eſt relatum. Item, ſicut ſe ha- 4.
bet innaſcibilitas ad patrem; ita proculdubio inſpirabilitas ad vtrumque: ſed inſpirabili-
tas, non eſt vtriuſque notio; ne plures, quàm quinque notiones, in diuinis haberentur: nec
igitur ingenitum, ſiue innaſcibilitas, erit notio paterna. Adde Ambroſium 4. de ſpiri- 5.
tu ſancto, in diuinis, nomine ingeniti vti nolentem Omnis præterea proprietas, in eo, cu-
ius eſt proprietas, aliquid ponere videtur. ſed ingenitum in patre, remonet tantùm, po-
nit autem nihil: igitur, patris nequaquam proprietatem ſignificat. Etenim, ſi negatiuè
intelligatur, & eſſentiæ, & ſpiritui ſancto conueniet, vt diximus; non ſunt certè geniti:
ſi verò priuatiuè; imperfectionem denotat. Iterum, ingenitum, aut dicit patris relatio- 6.
nem, aut ſubſtantiam: non quidem relationem, quia relatiuè non dicitur; ſubſtantiam
ergo ſignificat, atque ita, filius à patre, ſecundùm ſubſtantiam differt; vnus namque eſt
ingenitus, alter verò genitus. Adde, quòd ſi reſpectu filij geniti dicitur ingenitum; e-
odem modo reſpectu perſonæ procedentis, improceſſibilis eſſet appellandus; vtrumque re-
uera perſonæ in diuinis, principium exiſtit.*

CAP. III.

Soluuntur argumenta.

*AD primum. ingenitum, ſicut paulò antè dictum eſt, nullo modo diuinæ 1.
eſſentiæ, aut ſpiritui ſancto conuenire poteſt. Ad illationem autem, dico
neceſſariam eſſe ſubiecti, aptitudinem habentis, conſtantiam. Quam ob
cauſam non ſequitur: lapis non eſt iuſtus: ergo eſt iniuſtus; non enim ad iu-
ſtitiam habendam, aptitudinem habet. Eodem modo non ſequitur: diuina
eſſentia non eſt genita: ergo eſt ingenita; non eſt enim apta generari. ideò argumentū
gratia formæ, in patre quoque verificari non poſſet: pater non eſt genitus: ergo eſt inge-
nitus. quocirca alio modo non genitum accipiendum eſt. vel dicas, negationem illam ex-
tra genus accipi debere; ad negatiuam talem de prædicato finito, non ſequitur affirma-
tiua de prædicato infinito; quia in affirmatiua de prædicato infinito, in genere negatiua*

Diuina eſſentia ingenita non dicitur.

accipi-

Pater eſt ingenitus. *accipitur in prædicato infinito. Ad 2. Ingenitum, authore Auguſtino 15. de Trinit. cap.*
2. *8. eſt proprietas relatiua, non poſitiuè, ſed priuatiuè: non enim oportet, omnem propri-*
etatem, relationem dicere poſitiuè: ſufficit autem ſi poſitiuè, aut negatiuè dicatur. nam
ſi relatio, alicui perſonæ fuerit perſonalis, & propria; relationis etiam negatio, alij erit
propria perſonæ; atq; ita tribus nequaquam erit communis. Sanè, vno modo ingenitum,
non priuationem dicit, ſed negationem tantùm in genere propriè dictam; quæ ſubiectũ
3. *quidem, non autem in ſubiecto, aptitudinem ponit. Ad 3. Quando dicis, omne genitum*
eſt relatum, concedo. ſed cùm dicis, omne non relatum, eſt non genitum, nego: ſi rela-
tum poſitiuè intelligas: bene verò, negatiuè. vnde, licet non genitum non ſit abſolutum;
4. *non eſt tamen poſitiuè, ſed negatiue relatum. Ad 4. Inſpirabile, aliquam dignitatem*
Inſpirabile. *non ſonat, ſicut ingenitum. contra: æquè planè eſt dignitatis in patre, & filio, non ſpirari,*
ac in patre non generari. Dico, quòd, non conuenit notioni, proprietatem dicere: cùm
enim in ingenito contineatur, notitiam non ponit ab ingenito diſtinctam. contra: ingene-
ratio eſt ſolùm in patre: inſpiratio verò in patre, & filio: vna ergo ab alia diſtinguitur:
ſed tunc tres eſſent notiones in patre, ſcilicet paternitas, innaſcibilitas, inſpiratio; quæ
apud veteres in vſu non erant: vnde Ambroſius hoc nomine ingenito, vti noluit: ideò
dicendum eſſe puto; locum ab authoritate negatiuè non tenere. ad authoritatem Am-
broſii dico, ſuo quidem tempore huiuſmodi nomen non fuiſſe notum: poterat ſanè ſim-
plicibus errandi cauſam ingerere; vtpotè, quòd ad ſe aliquid dicere videretur: non e-
nim ita, ſicut genitum, claram rationem indicat. conſultum ergo eſt ſimplicium imbe-
5. *cillitati, ne illo vocabulo vterentur. Ad 5. Ingenitum, inquit Auguſt. 5. de Trinit. gene-*
Ingenitus idẽ eſt, ac non filius. *rationis paſſiuæ negationem dicit. vnde idem eſt, ac ſi diceretur, non filius. propria au-*
tem ab aliquibus, patris notio appellatur; quia prima, & ſimplicia, per negationes in-
noteſcunt: ſic dicimus punctum eſſe, cuius pars non eſt. Ad confirmationem dico, inge-
nitum non dicere imperfectionem, ſed perſonam: quæ, cùm ſit aliarum principium per-
ſonarum; ipſa nihilominus nullo proceſſionis, generationisq; modo ab alia quapiam per-
6. *ſona dependet. Ad 6. Ingenitum, authore Damaſceno, vno modo idem eſt, ac increatum,*
Ingenitus ſignificat ſubſtantiam. *atq; ita ſubſtantiam ſignificat: alio verò, id, quòd non eſt genitum; ſicq; relatiuè dici-*
tur, eo quidem modo, quo planè negatio, ad affirmationis genus reducitur: ſic non ho-
mo, ad genus ſubſtantiæ, & non album, ad qualitatis genus. Igitur quoniam genitum in
diuinis relationem connotat: ingenitum verò, ad relationem reducitur; filius certè à
patre non diſtinguitur ſecundùm ſubſtantiam. ſed ſecundùm relationem: quia nimirum;
Innaſcibilis. *filij relatio de patre negatur. Ad confirmationem dico. patris proprietatem, per natiui-*
tatis filij remotionem potiùs, quàm per proceſſionis ſpiritus ſancti ſignificari: naturæ
ſanè ordine illa, filij generationem præſupponat, neceſſe eſt. Quare, non eſſe genitum, à
patre remoto, cùm ſit tamen generationis principium; immediatè ſequitur, quòd ſpiri-
tus ſancti proceſſione non ſit improceſſibilis. Etenim ſpiritus ſanctus, non eſt generatio-
Obiectio. *nis principium; ſed à genito, ac genitore procedens. Sed dicis, ſi in diuinis ſunt plures ab*
alio procedentes, quare non ſunt plures exiſtentes? Quia nimirum, vnum tantùm de-
Solutio. *bet eſſe principium. Si ergo duo eſſent innaſcibiles, duæ planè eſſent naturæ; atq; ita nõ*
vnus, ſed dij plures eſſent, quod falſiſſimum eſt. Verùm nonnulli conantur probare, in-
genitum proprietatem eſſe poſitiuam, hoc modo.

CAP. IIII.

Argumenta, quæ cupiunt oſtendere ingenitum, præter paternitatem, aliquod poſitiuum ſignificare.

Quod

Pater eſt ingenitus.

QVod dicit in patre aliquam perfectionem, eſt poſitiuum: negatio enim perfe-
ctionem non demonſtrat. Sed ingenitum in patre, illius perfectionem oſten- 1.
dit: patri ſanè perfectio eſt, ab alio non eſſe productum: ergo ingenitum,
dicit aliquid poſitiuum. Si præterea non eſſet ingenitum, in diuinis iretur in
infinitum, quæ maxima eſſet imperfectio: ſed quod eſt negatio imperfectionis, ponit per-
fectionem: ergo eſt aliquid poſitiuum. Adde, notionem ſpecialem, eſſe aliquid poſitiuũ:
tria enim pertinent ad notionem, nempè originem, dignitatem, atq; ſpecialem ſignificare
proprietatem; quæ planè aliquod poſitiuum oſtendunt. Sed ingenitum eſt notio patris:
ergo &c. illud certè eſt notio patris, quo pater innoteſcit: ſed pater, quatenus non eſt ab
alio, innaſcibilitate innoteſcit: igitur ſolius eſt patris notio. Amplius: Quemadmodum 2.
eſſe poſitiuum, dicit aliquid in ſe; ita planè eſſe à ſe, eſt etiam eſſe poſitiuum: non enim
magis repugnat eſſe à ſe, quam eſſe in ſe. Sed eſſe in ſe, in prima ſubſtantia eſt poſitiuũ: ſi-
militer quoq; eſſe à ſe in paterno ſuppoſito. Eſſe præterea ab alio dicit quid poſitiuum.
ergo eſſe à ſe. imò maius aliquid eſſe videtur: eſſe à ſe, quàm eſſe in ſe. Adde, quod in ſuo
eſſe, alio non indiget, eſt eſſe poſitiuum: ſed hoc eſt eſſe à ſe in patre, in quo eſt primum
& ſummum eſſe, vtpote à nullo dependens: ergo &c. Nam ſi ingenitum, eſſet extra ge-
nus, negatio; ita profectò, & enti, & non enti conueniret: quod in diuinis locum habere
non poteſt, in quibus non eſt priuatio: ingenitum ergo, eſt ad contrarium ipſi genito. ſed
contrarium, dicit aliquid poſitiuum: ingenitum ergo in patre, eſt aliquid poſitiuum. eſt
enim negatio in genere, id eſt, in ſuppoſito, ipſum præſupponens, in quo tamen non eſt pri-
uatio, cum illi oppoſitum in eſſe non poſſit. Quare in patrem, neq; ſecundum ſeipſum, neq;
ſecundum genus commune, cadit priuatio. Adhuc, eſſe à ſe, eſt modus abſolutus omninò,
in quo negatio fundatur, quam dicit ingenitum: aliquid igitur, à paternitate diſtinctum,
importat ingenitum. Item, ratio primi eſt aliquid poſitiuum. ſed ingenitum dicit ratio- 3.
nem primi; quia idem eſt, quod ab alio non eſſe: Ergo &c.

CAP. V.

Soluuntur Argumenta.

Tria ſpectant ad notionem.

AD primum, ſciendum eſt, quòd ingenitum non dicat aliquod poſitiuum: 1.
illud enim eſſet, ſub ratione principij; nam patri conuenire nequit notiona-
le aliud. ſi autem ſub principij ratione intelligatur; aut ſub aliquo com-
muni illi conueniet; aut ſub ſpeciali: ſi autem ſub particulari paternita-
tem diceret, aut ſpirationem; & ita non eſſet notio ab illis diſtincta: ſi ve-
rò ſub communi, idem quoq; ſequeretur: nam commune non ponit in numerum cum con-
tentis ſub eo. Ingenitum ergo in patre, non eſt abſolutum, neq; reſpectiuum, neq; relatio:
duæ namq; ſunt in patre relationes; paternitas, & ſpiratio: abſolutum verò diuina eſſen-
tia. Item, ſequeretur hoc abſurdum, ſi huiuſmodi reale poſitiuũ in patre poneretur; quòd
pater ſcilicet ſuppoſitum eſſet abſolutum: illud enim poſitiuum non eſt paternitas; alio-
qui ab ipſa non diſtingueretur: neq; ſpiratio actiua; quippe, quæ filio conuenit etiam. ab-
ſolutum ergo aliquid eſſet, paternitate quoq; priùs. ſed hoc falſum eſt: nam tunc pater
non eſſet primò abſolutum ſuppoſitum. Ex quo patet, ingenitum formaliter nullam dice-
re, aut negare perfectionem. Quando ergo dicis: perfectionis eſt in patre, non eſſe pro-
ductum; falſum eſt formaliter, quatenus eſt ſuppoſitum, ſiue ſpectat ad formale ſup-
poſiti. Ad confirmationem dico, negationem affirmationis, nihil ponere formaliter. Por-
rò, nulla notio, dignitatem formaliter dicit: dignitatem, inquam, id eſt, perfectionem; a-
lioqui perſona, in qua plures ſunt notiones, dignior, perfectiorq́; eſſet habenda: habere
namq; naturam ab alio, non dicit indignitatem, aliter in filio eſſet indignitas. Ita ſanè, &
non ha-

Ingenitum in patre non eſt abſolutũ, neque reſpectiuum.

Pater eſt ingenitus

non habere naturam ab alio, dignitatem nequaquam dicit. Tenet conſequentia: quia ſicut ſe habet oppoſitum in oppoſito; ita ſanè propoſitum in propoſito. Sed aliquis reſpondere poſſet: non haberet ex ſe quidem dignitatem, ſed ex ſuo certè fundamento; quatenus ſcilicet poſſe alteri naturam communicare, dignitatem dicit. hoc eſt, ille modus communicandi, vt primæ conuenit perſonæ, dignitatis, id eſt, authoritatis eſt. Sanè, omne, quod in diuinis dignitatem, id eſt, perfectionem dicit, eſt formaliter infinitum: ſed nulla notio eſt formaliter infinita: ergo &c. Ad quod planè dicimus: etſi non dicat formaliter perfectionem; ſignum tamen eſt perfectionis; ſicut paternitas, actualitatis paternæ; filiatio eſt viuentis ſignum naturæ; ſpiratio verò, naturæ intellectualis. Ingenitum autem, quamuis

Ingenitũ formaliter non dicit perfectionem.

1\. non ſit relatio; ad relationem tamen, ſicut priuatio ad habitum reducitur: cuius gratia, alicuius eſt dignitatis ſignum. Non dicit ergo ingenitum dignitatem ſimpliciter; alioqui non omnes perſonæ diuinæ haberent omnẽ dignitatem ſimpliciter: quod nulli licet fideli

2\. aſſerere. Ad 2. Eſſe in ſe, vel à ſe non dicit aliquid poſitiuũ. illud enim, quod dicit rationis relationem formaliter; non dicit aliquid reale poſitiuum: ſed eſſe à ſe, eſt huiuſmodi: eiuſdem namq; ad ſeipſum habitudinem nunciat: ergo non eſt aliquid reale poſitiuum. Iterum, quod nullum habet compoſitum reale poſitiuum, ſed conceptum ſolummodo, eumque negatiuum, non dicit certè aliquem modum poſitiuum; ſed eſſe à ſe non plus dicit, quam ab alio non eſſe: nam ſi poſitiuum reale diceret; pater vtiq; à ſe eſſet realiter, atque à ſe realiter produceret: Ergo &c. Præterea, quemadmodum modus eſſendi in ſe, ſolam negationem huius dicit, in alio videlicet non eſſe; alioqui ſi poſitiuum diceret; tunc profectò poſitiuè, & realiter aliquid in ſeipſo eſſe diceretur; Ita ſanè eſſe à ſe, præter quam ab alio non eſſe, oſtendit nihil. cùm autem hoc ſit rationis reſpectus; non erit igitur reale poſitiuum. Ad primam probationem, negatur conſequentia: nam eſſe ab alio, veram dicit productionem; non autem eſſe à ſe. Ad aliam, non eſt ſimile; etenim aliquid eſt, & eſſe poteſt ab alio, à ſe autem realiter poſitiuè nihil; ſicut in quocunq; cauſarum generè, nihil eſt ſuiipſius cauſa, aut ſeipſum gignit. Ad aliam: eſſe à ſe formaliter, ſolam negationem dicit, poſitiui autem nihil. Dicis: eſſe in ſe eſt modus poſitiuus eſſendi ſubſtantiæ: ergo eſſe à ſe eſt ſimile. Reſpondeo: bifariam eſſe in ſe intelligitur; vno quidem modo, affirmatiuè, atq; ita negatur antecedens, quia nihil in ſe eſt.; alio verò modo non eſſe in alio. ſed tunc conceſſo antecedente, negatur conſequentia. ſimilis autem ſententia eſt de

3\. modo eſſendi à ſe. Ad 3. Negatur maior, nam primitas negationem prioris indicat: illud namq; eſt primum, quod præceſſit nihil. Sed aliqui his rationibus volunt oſtendere ingenitum, eſſe patris proprietatem conſtitutiuam, hoc modo.

Eſſe à ſe non dicit aliquid poſitiuum.

CAP: VI.

Argumenta, quæ conantur probare, ingenitum, patris eſſe proprietatem conſtitutiuam.

1\. Quid conſtituit perſonã.

PErſona, in eſſe perſonali, per incommunicabilem conſtituitur proprietatem: perſona enim nihil habet, quod ſit priùs incommunicabile, quàm ipſam proprietatem conſtitutiuam. ſed ingenitum, ſiue innaſcibilitas, eſt huiuſmodi: Ergo &c. Nam ſi paternitas, ipſa innaſcibilitate, prior eſſet; abſq; dubio, filiatio, quæ ſimul eſt cum paternitate, innaſcibilitatem præcederet. ſed prior eſt negatio, ordine ad priùs, quàm poſitio ordinis ad poſteriùs, in eſſentialiter planè ordinatis, quod eſt primum; neceſſariò habet ordinis negationem ad priùs, non autem ordinis poſitionem ad poſteriùs; vt patet de Deo reſpectu creaturæ, quæ ſine deo eſſe non poſſunt, benè autem Deus, ſine illis. Ingenitum autem in patre, ad priùs, ordinis ne-

gationem

Pater eſt ingenitus

*gationem dicit: paternitas verò ordinis poſitionem ad ſequentes: Ergo &c. Item, eſſentia,
mediante paternitate, paſsiuam filij productionem ſibi determinat; ſed id facit, vt in ali-
quo exiſtens ſuppoſito, quod per innaſcibilitatem eſt conſtitutum Prior ergo eſt innaſci-
bilitas. Item, prima perſona conſtituitur per proprietatem nobiliſsimam: ſed innaſcibili- 2.
tas eſt proprietas nobiliſsima: ipſa ergo eſt perſonæ patris conſtitutiua. Prius enim eſt
eſſentiam à ſe habere; quàm alteri communicare. Suffragatur nobis Damaſceni ſenten-
tia lib primo cap. 8 dicentis: Omnia in diuinis vnum eſſe, præter generationem, & inge-
nerationem, atq; proceſsionem. Quare, ſi generatio paſsiua, filij ſuppoſitum conſtituit, &
ſpiratio, ſuppoſitum ſpiritus ſancti; ingeneratio igitur, quæ eſt innaſcibilitas, patris eſt
ſuppoſiti conſtitutiua. item, per illam proprietatem, pater conſtituitur; qua manente, ma- 3.
net ipſius ſuppoſitum, etiam ſi quæcunq; alia fuerit circumſcripta. ſed innaſcibilitas eſt
huiuſmodi, autore Auguſtino 5. de Trinit. cap. 6. Si pater non genuiſſet, inquit, nihil pro
hiberet, ipſum dicere ingenitum: ingenitum ergo, ſiue innaſcibilitas, patris ſuppoſitum
conſtituit. Amplius, nullum poſterius, ſui poteſt fundamentum eſſe prioris: ſed prius eſt 4.
ingenitum, quàm generare. Sanè nihil dicitur alicuius rei productiuum, niſi antea per ſe
ipſum fœcundum extiterit: non per illius potentiæ actum: vnde ſpiritus ſanctus non habet
voluntatem fœcundam, ſeu virtutem ſpiratiuam; quia nimirum per huiuſmodi potentiæ
actum procedit. In patre autem prior videtur eſſe fœcunditas, quàm filium gignere: ſed* Innaſcibilitas
*hoc eſſe non poteſt, niſi per innaſcibilitatem: ipſa igitur eſt patris conſtitutiua. ſiquidem
illud dici non poteſt innaſcibilitatis fundamentum: quo remoto, innaſcibilitas manet. ſed
principij productiui ratione remota, manet innaſcibilitas; nam ſi in diuinis vna tantùm
eſſet perſona, adhuc ingenita diceretur; quamuis productiui relatio principij, nulla in
ipſa inueniretur: ergo &c Præterea, prius eſt, ſiue intelligitur diuina eſſentia non com- 5.
municata, quàm communicata: ergo prius eſt ipſius correlarium, nempè non communi-
cans ſuppoſitum, quàm communicans: ſed communicans, paternitate, non communicans
autem, innaſcibilitate conſtituitur: Ex quo patet, paternitate, innaſcibilitatem eſſe prio-
rem: prius ergo ipſam, quam paternitatem, ſuppoſiti paterni eſſe conſtitutiuam, clariſsi-
mum eſt.*

CAP. VII.

Soluuntur argumenta.

*AD primùm, negatio ordinis ad aliquod prius, immediatiùs, non conſequi- 1.
tur aliquid, quàm ipſius ordo ad ſecundum; ſi tamen per ordinem eius ad
ſecundum in eſſe conſtituatur: alicuius enim entis poſitiui formale conſti-
tutiuum, negationem entis ſibi repugnantis, præcedit. Sanè, ſi prima perſo-
na, ſit formaliter negatione incommunicabilis; tunc planè, non vniformi-
ter, diuinæ ſe habebunt perſonæ, in perſonalitatis ratione conſtituenda: proinde æquè non
erunt perfectæ. Prima igitur perſona, in ordine ad ſecundam, conſtituitur relatione po-
ſitiua; alioqui ſecunda, prima profectò perfectior eſſe videretur: quod eſt impoſsibile.* Relatio poſitiua conſtituit perſonam.
*Præterea, quando affirmatio, & negatio in aliquo conuertuntur; prior eſt, ſecundùm rem
affirmatio, quàm negatio: alioqui negatio in illo, ante omnem affirmationem, ſimpliciter
prima eſſet. ſed paternitas & innaſcibilitas, in natura diuina, ſecundum veritatem con-
uertuntur: paternitas ergo, vtpote affirmatio, innaſcibilitatem, velut negationem præce-
dit: atq; ita prima eſt incommunicabilitas. Iterum, quod non eſt ex ſe primò incommu-
nicabile, primum nòn poteſt conſtituere ſuppoſitum: ſed nulla negatio èx ſe eſt incom-
municabilis, quia ſicut negatio, ex affirmatione; ita etiam incommunicabilitas penſatur:
Innaſcibilitas ergò, non eſt prima incommunicabilitas primæ perſonæ in diuinis. Quando
ergo dicis, quòd filiatio, ſicut paternitas prior eſſet innaſcibilitate, dico, illationem nō eſſe* Paternitas præcedit innaſcibilitatem.

Pater eſt ingenitus

*validam: paternitas enim & filiatio, natura ſimul ſunt, non autem origine. Vnde non ſe-
quitur: paternitas origine eſt prior innaſcibilitate: igitur filiatio innaſcibilitatem ante-
cedit. Ad aliam autem probationem reſpondeo: regulam huiusmodi conſtituendam eſſe
in abſolutis, ordinem habentibus, vel in relatiuis, per habitudinem ad priùs, in eſſe con-
ſtitutis, ſicut patet in exemplo de Deo, atq; de creaturis. Quoniam autem prima perſona
habitudinem habet ad ſequentem; per illam ergo, vtpote per paternitatem conſtituitur;
vnde priùs ſine poſteriori, nec eſſe, nec intelligi poteſt. quæ cùm non ſint eſſentialiter di-*
2. *ſtincta; eſſentialis ordo in eis nequit haberi. Ad 2. nobiliſſima perfectio in diuinis, eſt
eſſentia diuina: illa autem, cùm ſit vna, eademq; eſt in tribus; non eſt in vna nobilior,
quàm in altera; modusq; communicandi, perfectionem non dicit ſimpliciter. Ad autori-
tatem Damaſceni, ſic puto eſſe dicendum: per ingenerationem, paternitatem intelligere;*
3. *aliter paternitas, & innaſcibilitas eadem eſſent relatio, ſiue proprietas. Ad 3. Auguſti-
ni ſententia ita eſt intelligenda: Ingenitum ex ſui ratione atq; ſignificato, patrem non con-
notat: aliquam nihilominus proprietatẽ poſitiuam præcedere oportet; propter quam, &*
4. *ipſum inſit ingenitum. Ad 4. negatur minor, & ad probationem, maior: in Mercurio
ſiquidem eſt potentia generatiua, quam planè habet per actum generatiuæ potentiæ; ſi-
militudo autem negatur: principium enim ſpirandi, non ſolùm includit voluntatem; ſed
& ſpirationẽ actiuam, cuius relatio oppoſita, nempe paſſiua ſpiratio, in ſpiritu ſancto re-
ponitur. Ad aliam probationem, vno modo ingenitum, eſt patris notio, cuius fundamen-
tum eſt paternitas; vnde hoc ſenſu, minor eſt falſa: nam in diuinis vna tantùm ſi eſſet
perſona, illa certè non eſſet ingenita notionaliter; quia pater non eſſet. alio modo eſt di-
uinæ attributum eſſentiæ, ſicut æternitas &c. & ita verum eſt argumentum. ſed non mi-
litat aduerſus nos. negatio ſiquidem, quam innuit ingenitum, ſi eſſentiam habet pro
fundamento, ſicut & cætera attributa; inſtar attributorum, ſuppoſitorum diſtictione
non opus haberet. quoniam autẽ innuit, eſſentiam habere non ab alio; ideo illius eſt fun-*
5. *damentum paternitas, quæ patris eſt ſuppoſiti conſtitutiua proprietas. Ad 5. Eſſentia,
vt in patre, aliquo modo eſt prior origine, quam in filio, vtpote communicata. Ex hoc ta-
men non licet inferre, quòd non communicans ſit prius ſuppoſitum, quàm pater: nam etſi
non communicata, & non communicans ſint ſimul natura, ſicut correlatiua, quorũ vnum
ſine altero eſſe nequit; vnum tamen alterum poteſt origine antecedere. Vnde eſſentia, vt
non communicata, aliquo originis modo, prior eſt ipſa paternitate. cùm hoc tamen verum
eſt dicere, patrem, vel communicantem, ſecundùm originem, aliquo modo, non communi-
cante, eſſe priorem. Eſſentia præterea, vt non communicata, origine præſupponit, patrem:
nam non eſſe per productionem communicatum, eſſentiæ conuenit; quatenus eſt in patre:
patre ergo hoc modo, videtur eſſe poſterior. Vnde, quamuis ingenitum, non communicans
fortè dicat; patre tamen non eſt priùs: ipſum profectò præſupponit. Ingenitum etiam,
vt quidam dicunt, ex ſuo formali ſignificato, nequaquam dicit non communicans; ſed non
genitum potiùs in aliquo ſuppoſito, cuiuſmodi eſt pater. priùs ergo eſt ſecundum ali-
quem modum, patrem eſſe, quàm ingenitum. Sanè, eſſentia diuina, quatenus eſt à ſe ſim-
pliciter prima, reſpectu proprietatum, quas ſibi non ut forma informans; ſed vt quid-
ditas determinat, primam certè relationem poſitiuam, productiuam, nempè paternita-
tem, non adæquatè quidem, ſed immediatè reſpicit, ſiue determinat. ex ipſa autem eſſen-
tia, primaq; relatione poſitiua, ac conſtitutiua, ſuppoſitum profectò conſtituitur primũ:
mediante illa relatione, producit ſecundum ſuppoſitum. igitur primum ſic conſtitutum,
non producitur; quia prima productione producit: atq; ita eſſe ingenitum,
conſequitur eſſe patrem. hæc autem de ingenito Pymandro,
dixiſſe puto ſufficere.*

Spirandi principium.

Si eſſet vna perſona eſſet ingenita.

Vnum correlatiuũ poteſt origine aliud præcedere.

MER-

MERCVRIVS.
Pater autem Deus.

Comment. I X.

DE hoc ſanè nomine, Pater, nonnulla hactenus, quæ ad rei methodum ordinisq́ rationem ſpectare viſa ſunt, adducere curaui: deinceps autem, quid hoc nomen, Deus, *ſignificet, elucidare tentabo: ipſo opem ferente, cuius nomen eſt admirabile. Communis eſt autem omnium ſententia, hoc quidem nomine,* Deus, *ſignificari primum ens, & ſummum in nobilitate, & perfectione, omnium cauſam incorruptibilium primũ, expertem partium ſecundùm Zoroaſtris ſententiam, ſibi ipſi ſimillimum, bonorum omnium aurigam, munera non expectantem, optimum, prudentiſſimum, iuris patrem. Orpheus verò apud Apuleium lib. de mundo, ait: Iuppiter omnipotens, eſt primus, caput, & medium: Iouis omnia plena: tu cuncta videto. hîc ipſum in terris melius, quo cernere poſſis: hîc etenim video ipſius veſtigia: verùm ipſum cernere, quis ſit, nequaquam valeo; nam nubibus inſidet altis.* Deus, *inquit Hermes,* nihil eſt omnium: Deus eſt omnia: Deus nullum nomen habet: Deus habet omne nomen: ita fermè res omnes in Deo ſunt pariter, atq; non ſunt: ſicut domus in Architecto; formæ membrorum in vegetabili: igneus in Sole calor: in vnitate, numeri: longitudo lineæ, in puncto. Deus vnus eſt: vnus autem nominis non eget: eſt enim, qui ſine nomine eſt. Deo igitur nomen non eſt; quia vnus eſt, nec opus eſt proprio vocabulo, niſi cum diſcrimen exigit multitudo, vt vnamquamque perſonam, nota appellatione deſignes: Deo autem qui ſemper eſt vnus, proprium nomen eſt Deus. *Iterum:* Ineffabilis Deus, ſolo ſilentio prædicandus. *Plato in Timæo, tantam eſſe ait, vim Dei, & maieſtatem, vt eum nec mente concipere, nec verbo enarrare quiſquam poſſit, ob nimiam, & inextimabilem eius poteſtatem. Opificẽ quidem & patrem mundi, inuenire, inquit, difficile; & cùm iam inueneris prædicare, & eloqui vulgo, impoſſibile. Et in Cratylo: Fateri nos oportet, nihil de Deorum nominibus nos cognoſcere, quibus ipſi ſe vocant: conſtat enim illos quidem veris ſe nominibus nuncupare. ſecundùm verò rectæ denominationis modum exiſtimo, vt quemadmodum lex in votis ſtatuit precari Deos, quomodocunq; nominari his placet; ita & nos, ipſos vocemus, tanquam nihil aliud cognoſcentes. Hoc autem in cauſa fuit, vt non vno, eodemq́ nomine apud omnes nuncuparetur. nam Ægyptij quem nos Deum, Theut; Perſæ verò, & Syrij, atque magi, Orſi, vnde Oromaſis; Hebræi quatuor literis, ineffabile nomen per Adonai, exprimere conati ſunt; Græci, Theos; Arabes Allà, Machomet, Abdi; Chriſticolæ Deus, & Ieſus. quatuor vbique literis inuocatur: quatuor enim, nempe eſſentia, eſſe, virtute, actioneq́ cuncta diſponit. Cœleſtia præterea triplicitatibus ſignorum quatuor, ignea, aërea, aquea, terrea, & quæ ſub cœlo ſunt, quatuor vocantur elementa. Et in Epinomide, Deum bonorum omniũ autorem vocat, quem nos honoribus colere, atq; præcipuè adorare, condocet. Parmenides Pythagoricus apud Platonẽ omnia de ipſo vno rerũ principio negat pariter, & affirmat. Vnde graphicè pſaltes canit 138. Sicut tenebræ eius, ita & lumen eius: quamobrem Orpheus aſſerit Deum eſſe noctem, & diem: nox ſimul, atq; dies, ſapientia, primaq́ origo eſt. Igitur immenſus ſplendor, noſtros obtutus adeò percellens, & captus deuincens; vt veriùs dici videatur, homines te non videre, quàm videre. Quare, ſi me rogat quid ſciam de Deo meo, reſpondeo, nihil me ſcire, niſi hoc; quod omne, quod ſcio, non eſt Deus meus. Non temerè ergo Dauid pſal. 17. dixit: Poſuit tenebras latibulum*

Zoroaſtres.

Orpheus.

Hermes.

Plato.

Nomen Dei apud populos diuerſos.

Nomen Dei quare quatuor literis nominatur.

Parmenides.

Orpheus.

 ſuum.

nomine. *ſuum. Maro autem noſter 6. ait Deum ire per omnes tractus maris, cœlumq́ profun-*
Maro. *dum. Cicero in Tuſculanis: Nec verò ipſe Deus, qui intelligitur à nobis, alio modo intelligi*
Cicero. *poteſt, niſi mens ſoluta quædam, & libera ab omni concretione mortali. Thales vocat*
Thales. *Deum mentem, quæ ex aqua cuncta creauit: diis quoq; omnia plena eſſe aſſeruit, primo*
Anaxagoras. *de anima tex. com 86. Anaxagoras 8. phy: & alibi, mentem infinitam dixit ſeipſam*
Zeno. *mouentem. Zeno, naturalem legem nuncupauit. Chryſippus etiam, naturalem vim ra-*
Chryſippus. *tione præditam, & diuinam neceſſitatem appellauit. Deus, ſecundum Zenonem, in omni*
ſubſtantia permanet: in intellectuali, eſt intellectus: in animali, eſt anima: in naturali,
Auguſtinus. *natura: in affectu, eſt affectio, & habitus: quam ob cauſam Auguſtinus ſuper illud, Qui*
es in cœlis, Deus eſt in ſeipſo, inquit, ſicut α, & ω, i. principium, & finis: in mundo, ſi-
cut rector, & auctor: in angelis ſicut ſapor, & decor: in Eccleſia, ſicut paterfamilias
in domo: in anima, ſicut ſponſus in thalamo: in iuſtis, ſicut adiutor, & protector: in re-
probis, ſicut pauor, & horror. Et epiſtola 36. Deus totus oculus eſt, quia omnia videt:
totus manus, quia omnia operatur: totus pes, quia vbiq; eſt. vnde de cognitione veræ vi-
tæ cap. 3. Deus, nullis verbis poteſt exprimi, nulla cogitatione poteſt comprehendi: quã-
obrem diuinæ lucis immenſitas apud nos tenebræ ſunt. Bene igitur dictum eſt à philoſo.
Ariſtoteles. *2. met. oculum noſtrum ſe habere ad modum noctuæ ad lumen Solis, ad manifeſtiſſima*
Hermes. *naturæ. Proinde Hermes vocat Deũ* ſphæram intellectualẽ, cuius centrum eſt v-
biq;, & circũferentia nuſquã *Eſt igitur nobis incognitus, inuiſibilis, incõprehenſibi-*
Iſaias. *lis. Deniq; ſecundum Iſ. vaticiniũ, Verè Deus abſconditus. Et alius Propheta: Eſt longior*
Iob. *terra, latior mari, altior cœlo, profundior inferno: ipſe nãq; vbiq; præſens eſt, & vix inue-*
Gregorius. hom 8. *niri poteſt: ſtantẽ ſequimur, & apprehendere non valemus: manet intra omnia: ipſe extra*
Ezech. *õnia: ipſe ſupra õnia: ipſe infra omnia ſuperior eſt per potentiã, inferior per ſubſtentatio-*
nẽ, exterior per magnitudinẽ, interior per ſubtilitatem: ſurſum regens, deorſum continẽs:
Bernardus de conſideratione. *extra circũdans, interiùs penetrans Deus eſt longitudo propter æternitatẽ latitudo pro-*
pter charitatẽ ſublimitas propter maieſtatem profundũ propter ſapientiam. Deus amat,
vt charitas: nouit, vt veritas: ſedet, vt æquitas: dominatur, vt maieſtas: regit, vt principium:
tuetur, vt ſalus: operatur vt virtus: reuelat, vt lux: aſſiſtit, vt pietas. Rectè ergo dixit
Dionyſi. areopa. *Dio. Areopagita de diuinis nominibus cap. 7. quid ſit Deus: Nec intelligitur: nec dicitur:*
nec nominatur: nec eſt aliquid eorum, quæ ſunt: neq; apprehenditur in aliquo exiſten-
Aratus. *tium; in omnibus enim omnia eſt, & in nullo, nullum. Aratus: A Ioue, inquit, nos ſumus:*
Epicarmus. *ille fauet, & vires cunctis miniſtrat. Epicarmus Pythagoricus: Nihil Deo clam, ſed i-*
Democritus. *pſe omnia videt, nihilq́ eſt ei impoſſibile. Democritus: Omnia Iupiter cognouit: omnia il-*
Xenophon. *le dare, & omnia poteſt auferre: Rex omniũ ipſe ſolus eſt. Xenophon Athenienſis: Deus*
omnia quatit, inquit, omnia quieſcere facit: magnus, potensq; eſt: qui omnibus patet:
Sophocles. *qualis autem formæ ſit, nemini patet; niſi ipſi ſoli, qui luce ſua omnia perluſtrat. Sopho-*
cles tragicus: Vnus verè eſt Deus, qui cœlum, latamq́; terram fundauit: qui ceruleam
Menander. *ponti vndam, & ventorum flatus produxit. Menander comicus: Deus omnia videt, &*
prope eſt, quod illi ſimile eſt. vnde propheta: Ego ſum Deus appropinquans, & non Deus
Boetius. *de longe. Boetius de conſolatione lib. 5 Dei æternitatem, ita deſcribit. Æternitas eſt*
Æternitas quid ſit. *interminabilis tota vitæ ſimul, & perfecta poſſeſſio. tota, inquam, quoniam duratio hæc*
non fluit, vt tempus, non labitur, vt inſtans: nihil enim eſt in tempore conſtitutum, quod
totum vitæ ſuæ ſpatium pariter poſſit amplecti: nam futura non ſunt, nec etiam præte-
rita. Quoniam igitur in motu, & in tempore ſucceſſio quædam eſt; ideo ſimultate hac
Auguſtinus. *partium carens, æternum dici non poteſt. Suffragatur huic ſententiæ Aug. de vera re-*
ligione: Mentis aſpectu, inquit, omnem mutabilitatem ab æternitate ſeiungo, & in i-
pſa æternitate, nulla ſpatia temporis cerno: quia ſpatia temporis, præteritis, & futuris
Æternitas declaratur per Auguſtinum. *rerum motibus conſtant. Quare, & ſi angeli, ſecundum nonnullos, ſuæ non haberent dura-*
tionis principium; æterni tamen dicendi non eſſent: nam licet actus, id eſt, volitio, &

cognitio

cognitio angelica (vt ipſi dicunt) ſucceßione in ſe careant ; vnus , nihilominus , alteri ſuccedere poteſt. At Deus vnico, & ſimplici actu, omnem perfectionem, & actum cõprehendens, nihil expectat, neq; aliquid eius in præteritum cedit. Proinde Aug. 12. confeßionum de angelis loquens: Quomodo, inquit, in ipſis eſt vera æternitas, vbi oritur voluntas, quæ non erat ? Bene ergo Dauid pſal. 101. dixit : Tu autem idem ipſe es, & anni tui non deficiunt. nunquam enim veniunt, vel eunt, ſed ſemper ſtant. Deus præterea pro corpore ſumitur cœleſti, ſecundùm antiquos 8. phyſ. com 64. & 12. met. com. 39. Deum dicimus animal optimum ſempiternum, cuius vita , & duratio exiſtit Deo continua , & æterna, hoc enim Deus & 2. cœli com. 17. Dei operatio eſt immortalitas. hæc autem eſt vita ſempiterna. Eſt enim omnium maximum ſecundùm Plotinum, non magnitudine quidem, ſed potentia. Deum etiam infinitum dicimus, non quaſi ſit magnitudo quædam, vel multitudo, quam non liceat pertranſire; ſed quia ſit poteſtas quædam, quam comprehendere nequeas : quamuis enim excelſum pro viribus cogites illum ; adhuc tamen ſupereſt admodum excellentiùs : omnium namq; eſt ſufficientißimus, maximeq́; ſeipſo contentus. Itaq; Deus, apud Latinos dicitur , quod quidem nomen ex Græca appellatione tranſlatum eſt nam Deus Græcè θεὸς appellatur, quaſi δέος .i. timor : vnde tractum eſt nomen Deus , quod eum colentibus ſit timor : ipſe certè eſt ſummum bonum , authore Iſidoro de ſummo bono, quia incommutabilis eſt, & corrumpi omninò non poteſt. creatura verò bonum. ſed non ſummum eſt ; quia mutabilis eſt. Circa principium ſeptimi libri, de hac re multa dixi, vt videre eſt.

Deus animal optimum. Ariſtoteles.

Plotinus enne. 6. lib. 9. cap. 6.

Iſido.

Qvaestionis primae cap. I.

Quòd Deus non ſit nominabilis, nonnullis probatur argumentis.

Poſſet aliquis contra ea, quæ dicta ſunt, elucidandæ veritatis gratia, ita arguere. Quod non eſt intelligibile, non eſt nominabile : nomen enim nuntius eſt rei, quam mente concepimus. ſed Deus à nobis intelligi non poteſt , vtpotè , qui phantaſmatibus non ſubditur noſtris. vel , vt ita dicam , non eſt phantaſiabilis: ergo non eſt nominabilis &c. 1.

Amplius , quod alicui eſt ineffabile, conſequens eſt, vt eidem ſit innominabile: ſed Deus eſt huiuſmodi, authore diuo Ambroſio: Mens, inquit, deficit, vox ſilet , non mea tantùm ; verùm etiam angelorum : ineffabilis enim eſt illa generatio, multò etiam magis diuina eſſentia. Proinde Dionyſius cap. 1. de diuinis nominibus : Theologi, inquit, laudant Deum, vt innominabilem. 2. Ambroſius.

Adhuc, Omne nomen, aut eſt concretum , aut abſtractum : ſed nullum iſtorum Deo congruere poteſt: ergo &c. Concretum ſiquidem , ſimplicitati derogat diuinæ : abſtractum verò ſubſiſtentiæ eiuſdem : ſed Deus eſt ſimplicißimus, atq; per ſe ſubſiſtens : nullo igitur nomine eſt nominabilis. 3.

Adde, ex creaturarum coniectura, Deum nos diuerſis vocare nominibus : ſed Deo cum creaturis commune videmus eſſe nihil: igitur creaturæ eſt ineffabilis. vnde in prouerb. 15. dicitur : Quod eſt nomen eius, & quod eſt nomen filij eius , ſi noſti ? & Dionyſius de diuinis nominibus : Neq; nomen eius eſt , neq; opinio. 4.

Nomina præterea ſignificant ſubſtantiam, cum qualitate : verba autem & participia cum tẽpore : pronomina verò cum demonſtratione , vel relatione ; quorum nihil Deo competere poteſt : etenim qualitati non ſubeſt ulli, tempori, aut accidenti.: ſentiriq́; non poteſt, vt demonſtrari poßit : nec relatiuè ſignificari ; quippè cùm relatiua , aut nominum, aut participiorum, vel pronominum demonſtratiuorum rememoratiua, aut recordatiua eſſe dicantur. Nullo ergo modo, Deus à nobis vocari , ſeu nominari poteſt.

Amplius , nul- 5.

lum nomen propriè de aliquo dicitur, à quo veriùs eſt remoueri, quàm de eo prædicari. ſed omnia nomina, quæ de Deo dicuntur, ſunt huiuſmodi, autore Dionyſio 2. cap. cæleſtis Hierarchiæ, vtpote ſapiens, bonus &c. nullum igitur eſt proprium nomen, quod Deo
6. *ſit attribuendum. Præterea, nomina, rerum naturam enuntiant: ſed hoc nomen Deus operationis eſt, & non naturæ: ergo &c. etenim Damaſcenus, non minus philoſ. quam theologus primo lib: cap. 1. Dei nomen ita interpretatur: Deus, inquit, dicitur à Thein, quod eſt currere, atq; vniuerſa fouere: aut ab Ethin, hoc eſt, ardere; eſt enim ignis conſumēs: vel à Theaſte, quod eſt conſiderare omnia. Porrò hæc omnia ad operationem pertinent; non autem ad Dei naturam: quod profectò nominis diffinitionem penitus deſtruit, atq; confundit. Adde, vt diximus, quatenus res à nobis cognoſcitur, eatenus nominatur. ſed diuina natura eſt nobis incognita, innominabilis igitur.*

Deus quid ſignificet ſecūdum Dama.

CAP: II.

Soluuntur argumenta.

1. *AD primum. dico diuinam eſſentiam à nobis intelligi poſſe, vt ſuperiùs annotauimus, idq; per effectus, quamuis ſimplici nequeamus conceptu ipſam ab aliis diſtinguere. Ex quo, quemadmodum imperfectè Deum concipimus; ita etiam, ex parte noſtra, imperfectè nominare valemus: nominare, inquam, aut nomen imponendo, aut impoſitis vtendo nominibus. Sanè, cùm qualibet creatura limitatæ, finitaq; ſit naturæ; non videtur veriſimile perfectè Deum poſſe appellatione diſtinguere. imperfectè igitur à creatura, à ſeipſo autem perfectè, & comprehenditur, & vocatur, eò planè modo, quo concipitur ab eadem appellatur. Ad*
2. *2. verum quidem eſt, Deum nobis eſſe ineffabilem, & ex conſequenti innominabilem; non ſimpliciter tamen; ſed perfectè, vtpote, qui ipſum efferre, fariq; perfectè non poſſumus.*
3. *Ad 3. ea, quæ in creaturis perfecta reputantur, ſubſiſtunt certè, & compoſita ſunt: forma autem in eis non eſt aliquid ſubſiſtens, atq; completum, ſed id magis, quo aliquid eſt: nomina ergo, quæ perfectionem aliquam ſignificant, concreta ſunt, ſiue in concreto dicuntur: compoſitis enim rebus, atq; ſubſiſtentibus completisq; conueniunt. Porrò, quæ ad formas ſimplices ſignificandas imponuntur; aliquid profectò ſignificant, non quidem vt ſubſiſtens, ſed potius, vt quo aliquid eſt. Sic ſanè albedo id ſignificat, quo aliquid eſt album. Quoniam igitur Deus, & ſimplex eſt, & ſubſiſtens; iccirco ad ipſius ſimplicitatem innuendam nomina accomodantur abſtracta: concreta verò ad eiuſdem ſubſiſtentiam, perfectionemq;. Itaq; nomina concreta, quatenus ſubſiſtentiam dicunt, non autem compoſitionem, Deo attribuenda ſunt: abſtracta autem, prout ſonant, communicabilitatem, non autem inhærentiam. Ad confirmationem, quamuis creatura nihil vniuocum cum Deo habere videatur; Analogicè tamen ad ipſum refertur: atq; ita, iuxta ipſius modulum Deum imitatur, & nominatur. Ad autoritatem Prou. reſpondeo, quòd ea certè ratione Deus nomen non habere dicitur, qua nimirum, ipſius eſſentia, id vincit,*
4. *quod de Deo intelligimus, & voce balbutiendo, interdum ſignificamus. Ad 4. ſignificare ſubſtantiam cum qualitate, perinde eſt, ac ſignificare ſuppoſitum cum natura, vel cum forma determinata, in qua vtiq; ſubſiſtit. Quare ſicut aliqua concreta nomina, ad Dei ſubſiſtentiam, perfectionemq; ſignificandam impoſita ſunt; ita profectò nomina, quæ ſubſtantiam cum qualitate ſignificant: verba autem, & participia, quæ tempus conſignificant; ideò de Deo dicuntur, quia ſcilicet, ipſius æternitas omne tempus complectitur. Etenim, quemadmodum, ſubſiſtentia ſimplicia, per compoſitorum modum apprehenduntur; ita planè Dei æternitas, non niſi per temporalium modum rerum intelligi poteſt. Porrò, demonſtratiua pronomina, id certè, quod intelligitur, non autem quod ſentitur, demon-*

Imperfectè Deum nominamus.

Nomina abſtracta & concreta in diuinis quid ſignificent.

Verba, & participia Deo tribuuntur.

Demōſtratiua

demonſtrare fatemur. Eo ſanè modo ſub denominationē cadit, quo certè intelligitur. Pa- narum æ-
tet igitur, quonam modo verba, pronomina, relatiua, atque nomina Deo attribuantur. qualitate.
Ad 5. Nomina, quæ Deo attributa eſſe videmus, ſecundùm Dionyſii ſententiam, negati- 5.
one potiùs vera eſſe, quàm affirmatione dicimus: ob eam profectò rationem, quia id, Diony. de diuinis nom.
quod nomine ſignificatur, excellentiùs eſt, ſuperatque nomina vniuerſa. ex quo non te-
merè Dionyſius ait, Deum ſuperare omnem ſubſtantiam, atq; vitam. In his igitur, quæ
Deo attribuuntur nominibus, duo planè obſeruāda veniunt: alterum quidem, perfectio- Perfectiones, & modus perfectionis.
nes, quæ nominibus ſignificantur: alterum verò perfectionum modus. Porrò perfectio-
nes, Deo propriùs, quàm creaturis competunt, vtpotè bonitas, ſapientia, ſimplicitas, &
quæ ſunt generis eiuſdem: modus verò, creaturis potiùs: modus enim, quo creaturis di-
uina communicatur, ſeu participatur perfectio, imperfectus eſt; ideò Deo attribui non
poteſt, niſi metaphoricè tantùm. Ad 6. Quoniam diuina natura nobis eſt incognita, id- 6.
circo ex ipſius operationibus, nomina acquirere ſatagimus: quæ profectò operationes,
atq; effectus nobis notiores ſunt. hanc ob cauſam, ab vniuerſali prouidentia, Deum vo-
camus, vtpotè omnibus prouidentem, atq; cuncta regentem. Deitas (authore Dionyſio
12. de diuinis nominibus) omnia videt prouidentia, & bonitate perfecta. hoc certè modo
ſi Damaſcenum intellexeris, argumentum facilè ſolues. Caterùm huiuſmodi nomen eſt Nomen Dei, quomodo eſt cōmunicabile
incommunicabile, nec alicui propriè rei, ſiue creaturæ eſt attribuendum. Sanè, id
propriè communicabile eſſe dicimus, quod ſecundum totam, vniuerſamq; nominis latitu-
dinem, non vni tantùm, verùmetiam multis communicari poteſt: per ſimilitudinem ve-
rò, quando aliquid complectitur, quod intra nominis ſignificationem continetur. Exem-
pli gratia, hoc nomen, aquila, his propriè communicatur, in quibus, natura inuenitur,
quam huius nominis æthimologia complectitur, nempe eiuſdem naturæ conſortibus: per
ſimilitudinem verò his tantùmmodo, qui nonnihil aquilinum præſeferunt, vtpotè egre-
giam intuendi virtutem, nubeſq; penetrandi audaciam. Proinde aquilæ per metaphoram
nonnulli appellantur. Quoniam igitur hoc nomen, Deus, diuinam ſignificat naturam, quæ
multiplicabilis nequaquam eſt; propterea, incommunicabile eſt, & quidem ſecundùm
rei veritatem: ſecundùm verò participationem, multorumq; opinionem, multis commu-
nicabile eſſe, immò communicatum fuiſſe legimus: Ego dixi (inquit David) dij eſtis, & Ego dixi, dij eſtis.
filij excelſi omnes. Deos dixit, ad quos ſermo Dei factus eſt. ſecus autem ſe habent no-
mina, à perfectionibus diuinis procedentia; vt bonus, ſapiens, & huiuſmodi, quæ multis
communicantur, idq; ſecundum rei veritatem: non enim diuinam naturam, ſed perfe-
ctiones potiùs diuinas ſignificant. Clariùs iſta in ſeptimo libro videri poſſunt.

MERCVRIVS.

Neque enim diſtant ad inuicem: horum vnio vita eſt.

Commentum X.

V*ERBI lucidi abſconditam, ſanctamq; genituram, cum diuini Py-*
mandri potentia, atq; maieſtate, in medium adducere ſtudui: ipſo-
rum iam reſtat differentiam, ſi aliqua fuerit, æqualitatem, vnio-
nemq; afferre. Hæc, *inquit,* duo ô Mercuri, nempe verbū Difficultas cognoſcendi æqualitatem perſonarum vnde.
lucidum, & mens, pater Deus, non diſtant ab inuicem,
ſed horum vnio vita eſt. *Non capit conſuetudo carnalis, inquit*
Auguſt. 8 de Trinit. cap. 1. æqualitatem perſonarum, non ob aliud
certè; niſi quia vera, quæ creata ſunt, ſentit, vt poteſt: veritatem autem ipſam, quæ

creata

narum æqualitate.

*creata ſunt, non poteſt inuenire. nam ſi poſſet, nullo modo eſſet lux iſta corporea má-
nifeſtior quàm hoc, quod diximus. Pymander enim, & ipſius lucidum verbum ab inui-
cem ſapientia, non diſſentiunt: nam pater & verbum vna ſunt ſapientia; quia vna eſſen-*

Æqualitas perſonarum.

*tia, & ſapientia, de ſapientia. 7. lib. cap. 2. Quapropter, non quia pater non eſt filius,
& filius non eſt pater; ideò non vna eſſentia: quia his nominibus relatiuæ eorum oſten-
duntur. vterq; autem ſimul vna ſapientia, & vna eſſentia, vbi hoc eſt eſſe, quod ſapere:
non autem ſimul vterq; verbum, aut filius: quoniam non eſt hoc eſſe, quod verbum, aut
filium eſſe. nulla ergo poteſt eſſe naturæ diſſenſio, vbi vna, eademq; numero eſt eſſentia.
Quocirca Pymander à ſuo germine, verboq; lucidiſſimo, non natura, ſed perſona diſtin-*

Quę ſint dicẽda æqualia.

*guitur, relatione, atq; origine. Itaq; in Pymandro, eiusq; verbo ſumma eſt æqualitas, i-
dentitas, atq; ſimilitudo: æqualitas enim authore philoſopho 5. met. relatio eſt, quæ pro-
fectò ſuper vnam numero, aut ſpecie fundatur quantitatẽ. æqualia namq; ſunt in quan-
titate, ſicuti eadem in ſubſtantia, & ſimilia in qualitate. Duplex eſt autẽ quantitas, vna
quidem molis, quæ quantitatis dicitur prædicamentũ: alia verò perfectionis, atq; virtu-
tis, quæ ſanè determinati nequaquã eſt prædicamenti; ſed tranſcendentis potiùs, deoq;
conuenit, quem omni prædicamento priorem eſſe fatemur. Qualitas præterea, & pro ter-
tio prædicamento, & pro tranſcendente qualitate accipi poteſt; vtpotè forma, quæ eſſe
largitur, quemadmodum 5. met. differentia ſubſtantialis, qualitas nominatur. Itaq; in*

Quomodo æqualitas ſit in diuinis.

*Pymandro, atque ipſius germine æqualitas eſt tranſcendens. Etenim ad veram ſpectat
æqualitatem, vnam eſſe, inueniriq; perfectionis magnitudinem, atq; ea, quæ æqualia di-
cuntur, ab inuicem eſſe diſtincta; nihil enim ſibiipſi propriè æquale eſſe dicitur. Porrò
in diuinis vna, eademq; eſt perfectionis magnitudo, & perſonarum diſtinctio: in ipſis er-*

2. *go ſummam, & omninò perfectiſſimam æqualitatem inueniri, neceſſe eſt. Amplius, ſi
in diuinis aliqua eſſet inæqualitas, abſq; dubio, aliqua perſonarum imperfecta eſſet di-
cenda; quippe, quæ non eãdem haberet perfectionis magnitudinem: quod certè abſurdiſ-
ſimum eſt, ne dicam impium, atque hæreticum. Rectè ergo canit eccleſia: Et in perſonis*

Auguſt.

*adoretur æqualitas. Quoniam igitur in diuinis ſumma eſt ſimplicitas, ſummaq; perfecti-
onis vnitas, perfectiſſima planè in eis inuenitur æqualitas. Vnus eſt Deus (inquit Augu-
ſtinus 6. de Trinit. 3.) & magnus. Vnde ergo pater erit maior? ſi enim maior, magnitu-
dine erit maior. cùm autem magnitudo filius eius ſit, nec ille vtiq; maior ſit eo, qui ſe ge-
nuit, nec maior eſt ea magnitudine, qua magnus eſt: æqualis ergo eſt. nam vnde æqua-
lis, ſi non in eò, quòd, cui non eſt aliud eſſe, & aliud magnum eſſe? æqualis, inquam, in
omni re, quæ de ſubſtantia eius dicitur: vna enim eſt ſubſtantia, & vnum eſt eſſe ambo-
rum. Animo namq; humano, non hoc eſſe, quod eſt fortem eſſe, aut prudentem eſſe, &
huiuſmodi: poteſt enim eſſe animus, & nullam iſtarùm habere virtutum. Deo autem hoc
eſt eſſe, quod & fortem eſſe, aut ſapientem &c. Igitur æqualis eſt patri filius, & vnius
eiuſdemque ſubſtantiæ. Sanè, non poteſt eſſe in natura pater maior, quia non eſt in quo
creſcat illa perfectio, vbi vnica tantùm, atq; ſingularis eſt perfectionis, magnitudo. Quic-
quid enim perfectionis, atq; virtutis eſt in Pymandro; in eius quoq; verbo eſſe, neceſſari-
um eſt: in eodem profectò perfectionis gradu; quia nimirum eſſentia diuina eſt infini-
ta: propterea vna eſt in ſumma perfectionis magnitudo, quoniam vna eſt in ambobus
infinitas. In cæteris autem æqualibus, deficit hæc magnitudinis vnitas; quia non vna, ea-*

3. *demq; infinitas, atq; magnitudinis ratio. Præterea Pymander non præcedit ſuum verbũ*

In diuinis ſumma eſt æqualitas.

*æternitate, nec excedit magnitudine, neq; ſuperat poteſtate. Porrò in æternitate, æqua-
litas ſecundum durationem eſt intelligenda: in magnitudine autem, ſecundùm perfecti-
onem: in poteſtate verò, comparatio quædam eſt ad ea, quæ extrinſecus habentur obie-
cta. Cæterùm poteſtatis æqualitas, à magnitudinis æqualitate non diſſentit; ſed eam po-
tiùs explicat, per comparationem ad extrinſeca. vnde dicere conſueuimus illa habere
maiorem calefaciendi virtutem, quæ profectò habent potentiam caloris maiorem. Æter-*

nitas

De perſonarum æqualitate.

Quid ſit æternitas.

nitas autem, quæ eſt interminabilis vitæ, tota ſimul, & perfecta poſſeſſio, ſucceſſione caret, atq; dependentiæ ordine, quæ planè ſine ſumma perſonarum ſimplicitate, atq; immutabilitate conſiſtere nequit. Cùm igitur Pymander ſit ſimpliciſſimus, atq; penitus immutabilis; ideò perfectiſſimam habet vitæ interminabilis totam ſimul manentem poſſeſſionem, eandemq; æterna productione ſuo quidem verbo communicauit. Qualis ergo ſit æqualitas in diuinis, dixi.

QVAESTIONIS PRIMAE CAP. I.

Quòd Pymander diſtet à verbo ſuo, magnitudine, argumentis quibuſdam, nonnulli probare conantur.

Poſſet aliquis contra prædicta ſic arguere. Nihil eſt ponendum in Deo, 1.
quod imperfectionem ſonare videtur; alioqui in Deum aliqua caderet im-
perfectio. ſed æqualitas eſt huiuſmodi, authore Augu. 83. quæſt. quæſt.
81. repugnat enim ei, quæ in creaturis habetur perfectioni: Si omnia, in-
quit, eſſent æqualia, non eſſent omnia. Igitur ſi æqualitas, bonum vniuerſi
euertit; non eſt ſuo oppoſito, id eſt, inæqualitate ſemper, & in omnibus melior. perfe-
ctionem ergo ſimpliciter non eſſe, perſpicuum eſt: diuinæ igitur eſſentiæ conuenire non
poteſt. Item, perfecta æqualitas, ſine mutua communicatione haberi non poteſt; alioqui 2.
inter Deum, & creaturas perfecta eſſet æqualitas: ſed in diuinis, non inuenitur huiuſ-
modi communicatio, teſte Auguſt. 6. de Trinit. cap. 27. Imago, inquit, ſi perfecta eſt,
æquatur ei, cuius eſt imago, non illud ſuæ imagini. inter Pymandrum igitur, & ſuum
verbum, non eſt perfecta æqualitas: verbum enim lucidum eſt imago Pymandri. Am- 3.
plius, illud, in quo plures inueniuntur notiones, alteri æquale dicendum non eſt, in quo
pauciores eſſe conſpicimus. ſed pater in diuinis, tres habet notiones, filius verò duas: er-
go &c. Præterea, paternitas, ad patris dignitatem pertinet: ſed paternitas non conue- 4.
nit filio: patri ergo æqualis dici non poteſt: non enim eandem habet cum patre digni-
tatem. Si pater non poteſt generare filium (inquit Auguſtinus contra Maximinum)
non eſt omnipotens: ſed filius non poteſt generare filium: ergo non eſt omnipotens. va-
let ſequela à deſtructione conſequentis, ad deſtructionem antecedentis. Adhuc, perſo- 5.
næ diuinæ vnam eandemque habent eſſentiam: igitur æquales eſſe non poſſunt. Patet
conſequentia: nam eſſentia per modum formæ ſignificatur: quæ autem ita conueniunt;
non æqualia, ſed ſimilia potiùs dicenda ſunt. Adde, quòd æqualitas, relatio quædam eſt:
relatione autem perſonæ ad inuicem diſtinguuntur: æqualitatem ergo diuinis, non poſſe
competere perſonis, probabile eſſe videtur. Iterum, ſi in diuinis eſt æqualitas, erit etiam 6.
quantitas: æqualitas enim, authore philoſopho in prædicamentis, & in 5. met. ad quan-
titatem pertinet. ſed in diuinis non eſt quantitas: non ergo erit qualitas, ſiue æqualitas.
Sanè, quantitas continua intrinſeca, quæ dicitur magnitudo, nullo modo ſtatuenda erit:
Deus enim eſt bonus, ſine qualitate, & magnus ſine quantitate. nec quantitas continua
extrinſeca, quæ dicitur locus, & tempus. neq; ſecundum quantitatem diſcretam, plures
enim ſunt duæ, quàm vna perſona. Itaq; in diuinis non eſt æqualitas.

CAP. II.

Soluuntur argumenta.

De perſonarum æqualitate.

1. In diuinis perfectiſsima æqualitas.

AD primum, negatur minor: ad authoritatem autem reſpondeo: in Deo eſt æqualitas, eaq; perfectiſsima, quæ profectò in creaturis inueniri non poteſt. ipſarum enim perfectio, ex vario naturarum ornatu conſurgit: quia limitata natura, vnius tantùm æqualitate, aut ſpecie adimpleri, perficiq; non poteſt. verum ergo eſt, ſi omnia eſſent æqualia, non fore omnia, vtpotè quia vniuerſi deſtrueretur pulchritudo: in diuinis autem hæc locum nō habent.

2. Ad 2. Quamuis patris ad filium ſit mutua æqualitas; filius tamen patri, nō pater filio, coæquatur. coæquari enim, præter communem æqualitatis æquiparantiæque relationem, aliam diſquiparantiam ſignificat, nempe æqualitatem ab alio accipere, quæ reuera patri non conuenit; ſed oppoſita potiùs, hoc eſt, æqualitatem alteri communicare: dat ſiquidem pater filio æqualitatem, eum ſcilicet in naturæ identitate producendo. formalis igitur, non originalis eſt in diuinis æqualitas.

3. Ad 3. Perſonæ diuinæ (authore Auguſt. 5 de Trinit.) ſecundùm relationes, nec dicuntur ſimiles, nec æquales, nec etiam diſsimiles, nec etiam inæquales. penes ergo notiones, aut relationes, æqualitas diuinarum non attenditur perſonarum. Relatiuum de Deo, inquit cap 5. lib. 5. de Trinit. non ſecundùm accidens dicitur: quia ſemper fuit pater & filius. non ſecundùm ſubſtantiam: quia ad ſeipſos non reſpiciunt; ſed pater ex eo, quòd eſt ei filius, dicitur; & filius, quia habet patrem. ſecundùm autem ſubſtantiam hæc non dicuntur: quia non quiſque eorum ad ſeipſum, ſed ad inuicem, atq; alterutrum, ad alterutrum iſta dicuntur. neque ſecundùm accidens: quia & quòd dicitur pater, & quòd dicitur filius, æternum, atq; incommutabile eſt eis. Quamobrem, quamuis diuerſum ſit patrem, & filium eſſe; non eſt tamen diuerſa ſubſtantia: quia hæc non ſecundùm ſubſtantiam, ſed ſecundùm relationem dicuntur. quod quidem relatiuum non eſt accidens, mutabile enim non eſt.

4. Ad 4. Magnitudo in diuinis, naturæ perfectionem ſignificat; in qua quidem conſiſtit æqualitas. Porrò, paternitas, dignitas eſt patris, ſicut etiam eſſentia. Propterea, quemadmodum eadem eſſentia, quæ eſt in patre, paternitas eſt: & in filio, eſt filiatio; ita profectò, eadem dignitas, quæ in patre, eſt paternitas; in filio, eſt filiatio. Rectè ergo dicimus, quicquid dignitatis habet pater, filium quoq; habere. neq; ſequitur pater habet paternitatem, & filius ſimiliter: mutatur enim quid in aliquid: eadem namq; eſt in ambobus eſſentia, atq; dignitas: ſed in patre ſecundùm relationem dantis; in filio verò ſecundum relationem accipientis. Ad authoritatem Auguſtini reſpondeo, conſequentiam non teneri per locum intrinſecum, quaſi poſſe generare, ſub illo contineatur vniuerſali, nempe eſſe omnipotentem; ſed per habitudinem potiùs extrinſecam: quia nimirum eſſe omnipotentem, eſſentiæ infinitas neceſſariò concomitatur: quam ſanè infinitatem, in naturæ idemptitate communicabilitas conſequitur, in qua reuera perfectionis æqualitas inuenitur. Sed dicis, potentia generandi eſt in filio, & tamen generare non poteſt: non ergo eſt omnipotens. Dico, maiorem eſſe veram in habente potentiam, & non valente operari ob aliquem ſui aut potentiæ defectum ſed res ita non ſe habet: quòd enim filius non generet, ex pleniſsima proficiſcitur perfectione potentiæ: quæ planè in illo ſuppoſito ab actu non diſtat, atq; diſſentit. Iterum arguis: ſi filius non ſciret patris generationem, non eſſet omnipotens: à ſimili ergo. ſi non poteſt in patris generationem, nequaquam erit omnipotens. Reſpondeo: negatur conſequentia ſcientiam enim ad ſuum obiectum, prioritatis ordine non indiget: poteſt enim eſſe tum de priori, tum etiam de poſteriori. Secus autem ſe habet potentia, quæ ordinis prioritatem omninò requirit ad ſuum obiectum, quomodocunque poſsibile nominetur. Quamobrem, omnipotentia, ad illud, quod natum eſt eſſe poſteriùs, ſeſe tantùm extendit.

Magnitudo in diuinis quid ſignificet.

Potentia generandi in filio.

Quare filius non generat.

Obiectio.

5. Ad 5. Quando ſecundùm quantitatem virtutis, æqualitas numeratur, tunc ſimilitudinem complectitur, atq; exceſſum excludit: quæcunq; enim in vna forma communicant, etiam ſi inæqualiter illam participent, æqualia nihilominus eſſe dicuntur, aut dici poſſunt. ſicut aërem ſimilem igni in calore eſſe dicimus. Quòd ſi vnum altero perfectiùs formam illam participet, nequaquam æqualia dicenda ſunt. Itaq; quoniam in patre, & in

De potentia generandi.

filio, ne dum vna ſecundùm ſpeciem, verùmetiam ſecundùm numerum, natura conſiſtit; ideò non ſolùm dicimus patri, filium eſſe ſimilem, quo Eunomij error confunditur; ſed æqualem prorſus, atq; ita Arij perfidia excluditur. Ad 6. Ex ſuperioribus, argumenti ſolutionem patere arbitror: planè in his, quæ non mole, ſed virtute, magna ſunt; hoc eſt maius eſſe, quod eſt melius eſſe, authore Auguſt. 6. de Trinit. nam melius dicitur, quod perfectius eſt. cùm autem in Deo virtutis, non molis quantitas inueniatur; non eſt locus obiectioni, quæ de quantitate molis loquitur. hæc præterea virtutis quantitas ex formæ effectibus dignoſcitur. Primus autem formæ effectus eſt, eſſe: omnis enim res, per ſuam formam, eſſe habere cenſetur. ſecundus verò eſt operatio: ſiquidem agens quoque omne per ſuam formam agit. ex quo patet, virtutis quantitatem, ex eſſe, atq; operatione pendere. etenim ea, quæ ſunt perfectioris naturæ; & maiora ſunt duratione, & æternitate, & potentiora ad agendum, atq; ad operandũ. Cùm igitur ineſt diuinis huiuſmodi quantitas; ideò, teſte Auguſtino de fide ad Petrum, cap. 2. Pater, filium non præcedit æternitate, aut excedit magnitudine, aut ſuperat poteſtate. Quænam igitur magnitudo ſit in diuinis, manifeſtum eſt.

Eunomij, Arij errores.

6.

Formæ effectus primus, & ſecundus.

CAP. III.

Quomodo potentia generandi ſub omnipotentia eſſe, aut cadere dicitur.

PRO intellectu iſtius quæſtionis, non ignorare oportet, quòd terminus ſingularis, ex ſui natura, diſtribui non poteſt; eò, quòd non habeat ſignum vniuerſale: nam cui ſignũ vniuerſale coniungitur, latitudinem habet ad multa ſeſe extendendi. eſt autem quoddam vniuerſale, prædicatione tantùm, vt generaliter dicitur: aliud verò, eminentia, perfectione, virtuteq́. Ceterùm vtriq; poteſt addi ſignum diſtributiuum: quod quidem termino coniunctum, ſecundùm illius termini naturam diſtribuit: & vniuerſale profectò prædicatione, pro ſuis contentis formaliter: quoniam ſcilicet in ipſo formaliter continentur, veluti homo, formaliter eſt in Platone, cæteriſq; ſub ſe contentis indiuiduis: vniuerſale autem virtute, per eminentiam; quatenus eminenter ſua continet inferiora. Ex quo fit, vt non ſit pro contentis formaliter diſtributum; ſed æquiualenter potiùs. Quoniam autẽ Dei potentia formaliter accepta, ſingularis quidem eſt, ſigni non ſuſceptiua diſtributiui; niſi quatenus eminenter continet omnia; atq; ita vniuerſalis ſubit rationem, vocaturq́; vniuerſale per eminentiam, atq; virtutem: vnde dicta eſt omnipotentia: continet namq; eminenter omnium potentiam. Nomine igitur omnipotentiæ, primò diſtribuitur potentia, pro qualibet ſcilicet potentia, non quidem formaliter; ſed æquiualenter: ſecundò, pro quolibet poſſibili formaliter. Quando ergo Deum vocamus omnipotentem, perinde eſt, ac dicere, Deum habere poteſtatem in quodlibet obiectum poſſibilis cuiuſcunq;. Etenim ſignum diſtributiuum, alicui additũ termino diſtribuibili, priùs pro quolibet immediatè, quàm mediatè contento, diſtribuendi naturam largitur: atqui Dei potentia, immediatiùs potentiam, quàm poſſibilitatem reſpicit; nam poſſibile quidem, potentia mediante, intuetur: priùs igitur pro potentia, quàm pro poſſibili diſtribuitur. Ex quo patet, ſub potentia diſtributa in diuinis, puta ſub omnipotentia, non cadere potentiam generandi. Sanè, omnipotentia, non pro qualibet potentia formaliter; ſed eminẽter diſtribuitur: ſed potentia generandi in Deo eminenter, aut virtualiter nõ continetur; alioqui in ſeipſo eminenter contineretur, quod abſurdum eſt: idem enim, illa potentia, quod Deus. ergo &c. Amplius, Signũ vniuerſale, potentiæ additum, eam ſic diſtribuit; vt negatio in ſubiecto eiuſdem rationis, impotentiã deſignet: veluti in apto nato ad videndum, negatio viſus. ſed negatio po-

Terminus ſingularis.

Vniuerſale multiplex.

Vniuerſale eminẽter, ſiue per eminentiam eſſentia diuina dicitur.

Deus eſt omnipotens.

Sub potentia diſtributiua in diuinis, non cadit potentia generandi.

2.

De potentia generandi.

tio potentiæ generandi in filio, nullam prorſus imperfectionē, ſiue impotentiam enunciat,
authore Auguſtino contra Maximinum lib. 3. cap. 13. Filius, inquit, non genuit, non quia
non potuit, id eſt, non quia impotens fuit; ſed quia non oportuit: potentia ergo gene-
3. randi, ſub omnipotentia non cadit. Accedit, quòd ſi potentia generandi ſit per-
4. fectio ſimpliciter; tunc planè filius eſſet imperfectus, quod falſum eſt: potentia præ-
terea actiua, quam Deo attributam legimus tum apud Philoſophos, tum etiam apud
Theologos, eſt omnium cauſa, ſiue cauſatiua. potentia autem generandi non eſt huius
5. modi: ſub omnipotentia igitur ſimpliciter alicuius non continetur perſonæ. Adhuc, vbi
aliquid eſt eiuſdē ſimplicis, indiuiſibiliſq; rationis, idq; in pluribus, æquè ab omnibus poſ-
ſidetur; alioqui ſimplex illius ratio deſtrueretur: ſed omnipotentia eſt huiuſmodi in diui
nis: omnipotens enim pater dicitur, & omnipotens filius; non ſic autē potentia generandi:
ergo &c. Sanè non ſunt tres omnipotentes; ſed vnus omnipotens, ſicut non tres æterni; ſed
vnus æternus. Quicquid ergo ad omnipotentiæ rationē ſpectare videtur, idem omninò eſt
in Pymandro, eiuſq; verbo lucidiſſimo. Si ergo potentia generandi, ſub omnipotētiæ clau-
deretur ratione; illam abſq; dubio, etiam perfectiſſimo modo in filio reponendam fore,
6. dicere non dubitarem. Amplius, ſicut ſe habet obiectum ad obiectum; ita ſuo modo,
potentia ad potentiam. ſi ergo potentiæ obiectum, excedit obiectum; & potentia ſimili-
ter, potentiam ſuperabit. Itaq; ſi potentia generandi, in ratione obiecti poſſibilis, ſub pa-
tris omnipotentia continetur, non autem ſub filij omnipotentia; tunc planè obiectum ſu-
peraret obiectum; & potentia patris vinceret filij potentiam: atq; ita non eſſet vnus om-
7. nipotens. Præterea, aut omnipotentia eſt per ſe ad actum generandi, vt ad terminum:
aut non. ſi non: igitur ad alicuius omnipotentiam non ſpectat potentia generandi. Quòd
ſi primum verum eſſe dixeris, tunc iterum arguo. Illud ſanè, in quo non eſt potentia ad
aliquem actum, ad quem producendum per ſe omnipotentia intendit, caret profectò om-
nipotentia: ſed in filio non eſt potentia ad actum generandi: ergo filius non eſt omnipo-
tens, quod planè falſum eſt: Ergo &c. Generatio igitur non eſt ad ſublimitatem poten-
tiæ; ſed ad proprietatem refertur naturæ. Nam ſi omnipotens pater, quia filium habet;
8. omnipotentior vtiq; eſſet, ſi plures haberet: quod de Deo ſentire, abſurdiſſimum eſt. Item,
Vel omnipotentiæ obiectum illud dicendum eſt, quod reſpectu aliquorum, ad quæ faci-
enda ſe extendit, nullam patitur contradictionem: determinatam enim, non autem abſo-
lutam habet potentiam. ſed tunc, vnumquodq; agens vocaretur omnipotens. nam quod-
libet agens in id agere poteſt, quod ſuæ ſubeſt potentiæ, nullamq; implicat contradictio-
nem. Vel, omnipotentiæ obiectum erit prorſus abſolutum, ſine aliqua omninò comparatio-
ne conſiſtens. Itaq; ſi potentia generandi ſub omnipotentiæ obiecto continetur, eſſet quo-
que in filio; in quo planè abſolutum, atq; liberum firmiſſimè ſubſiſtit obiectum omnipo-
tentiæ: ſed ſuperius non eſt conceſſum: omnipotentia ergo patris non includit potentiam
generandi.

CAP. IIII.

Argumenta, quæ nituntur probare, potentiam generandi, ſub omnipotentia contineri.

1. Contra prædicta ſic aliquis arguere poterit. Id certè ad omnipotentiam ſpe-
ctat: quo remoto, ipſa etiam remouenda, auferendaq; eſt omnipotentia. ſed
potentia generandi, eſt huiuſmodi, teſte Auguſtino lib. 2. contra Maximi-
num cap. 18. Si pater, inquit, non generaret ſibi filium æqualem; non eſſet
omnipotens, ſed impotens. potentia ergo generandi ad patris omnipoten-
2. tiam pertinet. Amplius, quemadmodum quodlibet ens in creatura, ſub ente continetur
diſtributo; ita planè, potentia quæcunq; ſub potentia diſtributa; omne enim inferius ſub

 De potentia gener.

ſuo ſuperiori continetur. ſed potentia generandi, ad omnipotentiam ſe habet vt inferius,
ſub ſuo ſuperiori: ſub ipſa igitur omnipotentia continetur. Sanè, generare eſt actus realis
productiuus, qui certè ad aliquam ſpectat potentiam. Porrò, quælibet potentia ſub omni-
potentia continetur. Item, ad omnem ſcientiam pertinet ſcientia generandi. Igitur ad o- 3.
mnipotentiam, potentia generandi: qui enim neſciret generare, neſciret etiam omnia. Igi-
tur, qui non poteſt generare, non poteſt omnia: ex conſequenti, non erit omnipotens. Am- 4.
plius, omnipotentia ad omne illud ſeſe extendit, quod contradictionem non includit: ſed
patrem generare, nullam contradictionem includit: filium verò generare, contradictio-
nem oſtendit: omnem enim productionem, eamq; adæquatam accepit potentiæ generan-
di. Quare ſi filius generaret; ſeipſum gigneret: Ergo &c. Adhuc, poſſibilitas actionis im- 5.
manentis, ex comparatione eius, in quo manet agentis, eſt metienda: ſed generatio eſt actio
immanens: ipſius ergo poſſibilitas, non ex termino; ſed ex ſuppoſito dependet agentis: ſi
nimirum illi compoſſibilis ſit ſuppoſito, in quo ineſt Patri autem compoſſibilis eſt genera-
tio, non filio: igitur idem, quod prius. Neq; ex hoc filius impotens eſſet nominandus, ſicuti
ignis non dicitur impotens; quia potentiam non habet ad frigefaciendum: deeſt enim illi
forma ad huiuſmodi actionem agendam. Cùm igitur pater conuenientem habet formam
ad generandum, filius verò minimè: Iure ergo, ſi non generaret, impotens vocaretur: quod
certè de filio nequaquam eſt ſentiendum. Quemadmodum igitur pater in diuinis, non mi-
nus dicitur potens; quia ſeipſum, aut alium filium generare non poteſt; ita ſanè, quamuis
filius, alium gignere filium nequit; non minus tamen eſt appellandus omnipotens: alio-
qui omne ens vocaretur impotens; quia in id non agit, in quod non habet formam agendi.

CAP. V.

Soluuntur Argumenta.

AD primum, argumentum Auguſtini non tenet per locum intrinſecum, ſcili- 1.
cet, à toto in quantitate, ad ſuam partem; quaſi potentia generandi, ſub om-
nipotentia claudatur, atq; concluſa teneatur. Per nonnullas ergo potius ſub
intellectas propoſitiones verificari poteſt. Cæterùm Auguſtini mens perci- Auguſt. exponitur.
pienda eſt, atq; ita facilè illius ſoluitur dubium. Arguit enim contra Ma-
ximinum, aſſerentem quidem patrem filium genuiſſe, Deitate verò minorem, minimeq; Non genuit quia non oportuit,
ſibi æqualem, quod impium eſt aſſerere: ſiquidem ex hoc, pater non eſſet omnipotens
nominandus, tenet conſequentia. uam ſi filio Deitatem dedit minorem; Deitas vtiq; non
eſſet infinita: infinitum enim minui non poteſt. habens igitur Deitatem, non erit omnipo-
tens: omnipotentia ſiquidem eſſentiam exigit infinitam. Ad 2. verum quidem eſt, quod- 2.
libet ens formaliter, ſub ente contineri diſtributo: ens enim ſecundum communitatem
prædicandi, diſtribuitur: omnipotentia autem nequaquam in qualibet potentia formali-
ter includitur: ſed eminenter potiùs, alias continet potentias, in quarum numero, poten-
tia generandi habenda non eſt: etenim formalis eſt in diuinis, virtualis autem, minimè. Generare eſt
Ad confirmationem, dico, generare actus eſſe realis, atq; productiui; non alicuius tamen actus produ-
poſſibilis non neceſſarij: ſed eius certè, quod neceſſe eſt eſſe. Quam ob rem, etſi potentia, ctiui, neceſſa-
reſpectu huiuſmodi rei neceſſariò genitæ, nempe verbi diuini aliquo modo potentia di- rij non poſſi-
cenda ſit; illa tamen ſub potentia diſtributiua in diuinis non continetur; alioqui virtualis bilis.
potiùs, quàm formalis eſſet in diuinis: bene tamen ſub potentia diſtributa contineretur,
ſi potentia in diuinis, vniuerſalem haberet modũ prædicandi. Dei autem potentia non ita
diſtribuitur, neq; hoc modo omnipotentia nominatur. Ad 3. Negatur ſimilitudo, nam ſcire
ſiue ſcibile, ſi abſolutè intelligatur, nullũ habet ad inuicem realem ordinẽ: ideoq; alicuius
ſcientia in omnia indifferenter cadere poteſt obiecta, etiam in ſcientẽ, quippe quæ inter

 ſcientem

narum æqualitate.

ſcientem & ſcitum, diſtinctione eſſentiali non indiget: ſecus autem ſe habet omnipoten-
tia, quæ aliquod poſſibile, ab ipſa dependens, & eſſentialiter poſterius, determinate re-
Scientia & omnipotentia quomodo differunt. ſpicit. huiuſmodi autem eſt ens creatum; non autem potentia generandi. Ex quo planum
eſt, ad ſcientiam pertinere, ſui ſcientiam, non autem ad omnipotentiam ſeipſum
poſſe producere, ſiue in ſeipſum poſſe. Patet igitur, non eſſe ſimile, quod infertur. Ad
4. 4. Omnipotentia non reſpicit pro obiecto, quicquid non implicat contradictionem; alio-
Omnipotentiæ obiectum qui ſeipſam reſpiceret, poſſetq́; in ſeipſam; ſed in id ſolùm intendit, quod à ſe eſt eſſentia-
liter diſtinctum: filius autem, cùm vnius ſit eſſentiæ cum patre, in ipſum huiuſmodi re-
5. ſpectus cadere nequit. Itaq́; potentia generandi, ad ſolius patris omnipotentiam ſpecta-
re, falſum eſt. Ad 5 Poſſibilitas illa, non eſt per ſe, neq́; intrinſecè, per locum à parte
totiùs in quantitate deſtructiuè; ita quòd potentia generandi, ad patris omnipotentiam
ſpectet, niſi concomitatiuè tantùm: cum ſiquidem in patre eſſentia ſit, & relatio, propriæ
relationis ratione generare, patri non repugnat. Ad confirmationes reſpondeo. Quam-
uis aliquid non valens agere in id, ad quod formam non habet agendi, impotens priuati-
uè dicendum non ſit; omnipotens nihilominus vocari non poteſt: non enim valet agere in
omne, quod eſt poſſibile factu. ſic ignis, etſi impotens non dicatur, quia frigefacere ne-
quit; eo tamen ipſo, quòd in hoc poſſibile agendi non habet potentiam, omnipotens dici,
Si potentia generandi ad omnipotentiã ſpectet, filius neceſſariò nõ eſſet omnipotens. appellariq́; non poteſt. Quam ob cauſam, ſi generandi potentia, ad omnipotentiam per-
tineret, licet filius, priuatiuè non diceretur impotens; neceſſariò tamen non vocaretur
omnipotens: quippe, qui non haberet id, quod ad omnipotentiam per ſe pertinet, nempè
potentiam generandi. ex hoc etiam ſequeretur, patrem, & filium non eſſe æquè potentes:
pater enim generationis actum, qui eſt per ſe terminus potentiæ ſimpliciter, producere
poteſt: filius verò, minimè: Ergo &c. Irrationabile igitur eſſe videtur, ex virtute ſermo-
nis velle aſſerere, ſub omnipotentia, generandi potentiam, contineri. Etenim generationis
diuinæ terminus, neceſſarius eſt, non poſſibilis, niſi poſſibile intelligatur; quatenus impoſ-
ſibili opponitur: quo ſanè modo, Deum eſſe, dicimus eſſe poſſibile; quia nimirum, impoſ-
ſibile eſt Deum non eſſe. omnipotentiæ verò terminus eſt poſſibilis ad extra, ab ipſa eſ-
ſentialiter ſeparatus, quod planè filio in diuinis congruere non poteſt. Itaq́; qualiter ſub
Dei omnipotentia, generandi potentia contineatur, ſatis dixiſſe me arbitror.

QVAESTIONIS SECVNDAE CAP. I.

Quòd perſonæ diuinæ in potentia ſint æquales.

Potentia quot modis accipitur.

Logica potentia.

Methaphyſic.

Actiua. Paſsiua.

Poſtquam viſum eſt potentiam generandi non contineri ſub omnipotentia; deinceps videndum erit, quomodo perſonæ ſint æquales in potentia. Multiplex autem eſt vſus huius nominis, potentia, apud omnes propemodum ſapientiæ cultores, aliarumq́; artium inuentores. Nam quædam eſt potentia logica, quæ compoſitionis modum ab intellectu quidem compoſitè indicat: alia verò eſt metaphyſica, qualis in geometricis habetur diſciplinis: punctum namq́; eſſe in potentia ad lineam, & lineam, ad magnitudinem, geometræ imaginantur. Nonnunquam verò eſt entis differentia, actui oppoſita. Alio modo phyſica principium vtique eſt agendi, authore philoſopho 5. met. cap. 12. com 17 vt principium mutationis, & motus agendi, patiendiq́;. Ex quo dicta eſt potentia actiua, atq́; paſſiua. potentia autem paſſiua apud philoſophum in lib. de anima, eſt principium, quo aliquod patiens patitur; aut quidem corruptiuè, vt lignum quidem ab igne; aut verò perfectiuè, vtpote intellectus ab intelligibili, & mobile ſecundum locum à motore. Eodem quoq́; modo potentia actiua eſt intelligenda: & corruptiuè ſanè: ſecundùm quem vtiq́; modum qualitates primæ, potentiæ vocantur actiuæ: perfectiuè autem, quemadmodum intelligibile agit, perficitq́; intellectum.

 De perſonarum æqualitate.

intellectum. Cæterùm in ſeparatis à materia, ſi aliquid denominatur à concreto; ab abſtracto quoq; denominabitur: Deus enim eſt intellectus, & intelligens, intellectio etiam, atq; intelligibile. Quam ob cauſam, potentiam actiuam, atq; paſſiuam primæ non eſſe attribuendam ſubſtantiæ, ex his, quæ dicta ſunt, manifeſtiſſimè patet. ipſa ſiquidem nõ agit, aut patitur corruptiuè; alioqui in potentia eſſet ad aliquam perfectionem habendam: atq; ita, teſte philoſopho 12. met. com. 51 aliquod eſſet ens, quod diuinam perficeret ſubſtantiam: ſed impium eſt hoc de Deo ſentire. prima namq; ſubſtantia, nec in ſe, nec per ſe, aut per accidens, ab alio extra ſe, perfectibilis eſt: ſecundùm autem rationem mobilis, cui applicatur, eſt aliquo modo in potentia paſſiua. Etenim primum mobile, & ſi Quomodo potentia ſit in Deo.
ſecundùm materiã non mutet vbi; ſecundùm formam verò eſt in potentia ad vbi 6. phy. Prima igitur ſubſtantia, quæ primum agit, mouetq; mobile, in potentia quaſi videtur eſſe paſſiua: ſicuti columna, dextra, aut ſiniſtra nominatur, dexteritate quidem non in ipſa, ſed in animali cadente; ita etiam prima ſubſtantia in potentia eſt ad vbi, non ſui quidem, ſed alterius reſpectu, nempè mobilis, in quod cadere poteſt vbi. hæc autem dixerim ſecundùm mentem commentatoris 8. phy. com. 51. Prima præterea ſubſtantia per ſe mouet primum mobile localiter: eſt enim actus per ſe ſemper mouens: motus autem localis eſt per ſe perfectiuus, & generatiuus. igitur prima ſubſtantia, eſt potentia actiua, perfectiua per eſſentiam. Itaq; ſecundùm Ariſtotel. atq; Auerro. prima ſubſtantia hoc Auerrões.
modo potentiam actiuam, atq; paſſiuam habere dicitur. Sunt autem nonnulli ex eorum numero, qui Platonici nominantur, potentiam Deo actiuam, atq; paſſiuam tribuentes. Platonici Deo tribuunt actiuam, & paſſiuam potentiam.
quia enim Deus eſt primum mouens, inquiunt, primumq; agens: nihil autem mouet, aut agit; niſi per potentiam actiuam: ineſt ergo Deo actiua potentia. Præterea, Deus eſt numerus ſeipſum mouens, ſeſeq; intelligens: habet ergo paſſiuam potentiam. Etenim, niſi ab eo, quod ſeipſum mouet, alia mouerentur, moueretur nihil. ſed à Deo mouentur omnia: 1.
Deus ergo ſeipſum mouet. quòd ſi ſeipſum mouet, & ſeipſum intelligit: ipſe profectò à 2.
ſeipſo mouetur, recipitq; à ſeipſo intellectionem; quòd planè ad paſſiuam pertinet potẽtiam. Obuiat autem huic ſententiæ philoſophus 12. met. com. 30. Oportet, inquit, principium eſſe tale, cuius ſubſtantia eſt actus. Quòd ſi prima ſubſtantia in potentia paſſiua Obiectio.
extiterit ad mouendum; tunc certè motus non erit æternus. Probatur, quia potentia exiſtens, poteſt non eſſe. poſſibile enim eſt, quod eſt, & poteſt non eſſe; aut non eſt, & poteſt eſſe: omne autem huiuſmodi, æternum nequaquam dicendum eſt: poteſt namq; mouere, & non mouere: atq; ita motus quandoq; non erit. Item, ſi ſubſtantia prima eſt Ariſt. quòd potentia paſſiua non ſit in Deo.
in potentia paſſiua, vt 9. met. dicitur, aliquod eſſet ens, quod ipſam præcederet: omne enim, quod eſt in potentia paſſiua, ab aliquo in actu priùs exiſtente, extrahitur, atq; in actum deducitur. Adhuc, ſubſtantia prima, eſt ſimpliciter perfecta: non ergo eſt in potentia paſſiua: omne ſiquidem in potentia exiſtens paſſiua, imperfectum eſt, atq; mutabile. Hæc ſunt, atq; ſimilia, quæ contra Platonicos, philoſophus obijcere conſueuit. Quòd Potentia actiua in diuinis.
autem potentia actiua in Deo, ab ipſius eſſentia non diſtet, ſic ſolent nonnulli arguere. Quod primò, atq; propria mouet virtute; non habet potentiam, à ſua ſubſtantia differentẽ. ſed Deus, propria mouet virtute: ergo &c. Præterea, ad quod participatiuè reducũ- 1.
tur omnia, per potentiam mouet, quæ eſt eius eſſentia: omne enim tale per participationem, ad aliquod tale per eſſentiam reducitur. ſi ergo ad primam ſubſtantiam, mouentia prorſus omnia reuertuntur: ipſa igitur mouet per potentiam, quæ à ſua non diſtat eſſentia. atqui eſſentia diuina, non eſt potentia, ſed actus puriſſimus, actus autem, & potentia opponuntur: in Deo ergo actiua non eſt ſtatuenda potentia. Item, agere, & pati 2.
ſunt qualitates actiuæ, atq; paſſiuæ, teſte phil. in lib. de gener. cap. de agere. ſed prima ſubſtantia non eſt qualis, neq; quanta: igitur potentiam non habet actiuam, neq; paſſiuam. Adde, quòd ſi prima ſubſtantia eſſet in potentia actiua: agere, & non agere poſ- 3.
ſet. contingens enim autore Auicenna, tam in actiuis, quàm in paſſiuis, æquale habetur Auicenna.

poten-

De perſonarum æqualitate.

potentiis hæc ſunt, quæ velitando nonnulli philoſophantium, de Dei potentia ſubtiliter diſputarunt. Tempus autem eſt redeundi ad ſacræ Theologiæ magiſtros, atq; de hac quæſtione alibi altiùs ſpeculari, quando nimirum de Dei infinitate erit nobis agendum: modo autem puto nobis ſufficere, ſi perſonarum æqualitatem oſtenderimus. Potentia igitur in diuinis, aut pro principij relatione quam ſignificat, intelligi poteſt: aut pro iſtius relationis proximo fundamento. Planum autem eſt, actiuam potentiam Deo eſſe attribuendam; alioqui non eſſet principium efficiens.

Æqualitas potentiæ.

Potentia actiua in Deo.

Porrò, huius potentiæ æqualitas bifariam percipi poteſt: vel ſecundùm poſſibilium obiectorum extenſionem, atq; latitudinem, ad quæ ſeſe porrigendo, ſe extendit actiua Dei potentia: aut verò ſecundùm illius in ſe potentiæ intenſionem, atq; virtutem. Exemplo autem nobis eſſe poſſunt duo in charitatis virtute quidem exiſtentes, non tamen æquali eiusdem gradu imbuti: ii profectò, in ea, quæ ex charitate ſunt diligenda, intendere ſtudent, non pari tamen charitatis menſura.

Intenſiua, & extenſiua æqualitas.

Intenſiuè verò, vt ſi vnus ignis, alium generet ſibi æqualem, atq; æquè perfectum; planè huiusmodi ignes, potentia calefaciendi æquales intenſiuè numerarentur: extenſiuè verò, minimè. Ignis enim generans, & ingenitum iam ignem, virtutem habet gignendi, & in omnes prorſus, in quot genitus poteſt ignis: ipſe verò genitus in ſeipſum non poteſt; quippè, qui ſeipſum gignere non valuit, ſunt autem nonnulli qui tum intenſiuè, tum etiam extenſiuè, pares habentur: quando ſcilicet pari diligendi, intelligendiq; gratia præditi ſunt.

Diuinæ perſonæ ſunt intenſiuè, & extenſiuè æquales.

Ex his ergo, ad noſtram mentem redeuntes, diuinas perſonas, omnipotentia, & intenſiuè, & extenſiuè, æquales eſſe, conſtantiſſimè aſſerimus; etenim, vna, eademq; ineſt illis eſſentia. quæ quoniam ſimpliciſſima eſt; omni planè diuiſione caret. intenſiuè ergo pares eſſe, manifeſtè patet. Porrò extenſiuè eſſe quoq; æquales, clariſſimum eſt. omne ſiquidem ſuppoſitum perfectum, perfectè habens aliquod principium productiuum, ipſa, quæ ex ipſo principio producitur, re, vel vt ſemel dicam, ipſo principiato, natura, atq; origine priùs, huiusmodi principiatum producendi habet facultatem. ſed omnipotentia eſt huiusmodi in qualibet diuina perſona, nempè naturæ ordine prior omni producibili: quælibet ergo diuina perſona, parem, atq; eandem habet omnipotentiam ad producendum, cauſandumq;, quicquid ad extra cauſari, produciq; poteſt. Quamobrem intenſiuè, extenſiuèq; Pymandrum, atq; verbum eius, magnitudine, potentia, atq; virtute æquales eſſe, firmiſſimè & credere, & tenere debemus. Bene ergo dixit Mercurius, hæc autem non diſtant ab inuicem.

Quare filius non generatur.

Nam etſi, pater habeat proximam generandi potentiam, quam filius non habet, & in illa æquales eſſe non poſſint: quia tamen huiusmodi potentia perfectionem non dicit abſolutam, atq; ſimplicem, ſed patris notionem potiùs, quæ eſt paternitas, vel relatio; ideò omnipotentiam filio non adimit, neq; potentiam diuinam confundit. Itaq;, non ex imperfecta virtutis potentia, filius non generat; ſed ex ſua magis proprietate, qua ita productione principio adæquata productiuo, productus, atq; genitus eſt; vt alium produci filium, ſit omninò impoſſibile.

Alium filium gigni eſt impoſſibile.

Filium ad generat nō quia non potuit, ſed quia non oportuit .i. conuenit.

Igitur ſi filius in diuinis, alium filium produceret; ipſe vtiq; imperfectus eſſet dicendus: non enim perfectam, adæquatamq; haberet in ſe patris naturam: atq; ita ſuæ, diuiſionem ingereret, inferretq; naturæ. Totam ergo filius in ſe habens patris naturam, atq; vnica natiuitate, filiationem prorſus omnem in diuinis compleuit. Illud ergo Auguſtini contra Maximinum. filius non genuit, non quia non potuit, ſed quia non oportuit, ita intelligendum eſt. non quia non potuit, ex imperfecta naturæ potentia: vult enim à filio omnem amouere imperfectionem; ſed quia non oportuit, id eſt, non conuenit, propter eam, quam diximus cauſam. non autem tribuit potentiam generandi; alioqui neceſſariò generaret.

CAP. II.

Quòd perſonæ diuinæ potentia æquales non ſint: quibusdam oſtenditur argumentis.

De perſonarum æqualitate.

INſtant adhuc nonnulli contra prædicta aliis rationibus, quæ in hoc capite poſitæ ſunt. Si pater poteſt generare, & filius etiam. tenet conſequentia ob authoritatē Aug. li. 3. contra Maximinum: Si pater non poteſt generare, 1.
inquit, ſibi filium æqualem, eſt impotens. genuit: ergo eſt omnipotens. poſſe igitur generare filium, ad omnipotentiam ſpectat. ſed filius non poteſt
generare: igitur non æqualis potentiæ cum patre. Amplius, pater, ſuo velle, omnia poſ- 2.
ſibilia potuit producere: non ergo filius potuit ea producere, & per conſequens, non eſt æqualis cum patre potentiæ. Conſequentia patet: eadem enim non poſſunt bis totaliter produci. Antecedens autem clariſſimum eſt: nam pater, priùs ordine originis habet velle, quàm filius: igitur priùs ordine originis, quàm filius, intelligitur pater producere. in hoc ergo ſigno, in quo filius deberet producere, nulla ſunt producibilia, ſiue poſſibilia Omnipotens præterea, alterius omnipotentis poſſibilia omnia, ſua quidem voluntate impedire valet: Amborum enim omnipotentium voluntates, in his, quæ ad extra habentur, nequaquam neceſſe eſt eſſe concordes: etenim contingenter ſe habent ad illa. Sed dicis, vnam, eandemq; eſſe illorum voluntatem, atq; ideò in volendo conuenire neceſſe eſſe in vnum. Contrà, forma, quæ eſt principium agendi, ſi in pluribus fuerit; ita profectò vnicuiq; eſt eorum principium agendi, ac ſi vni tantùm ineſſet. Patet in albedine, quæ ita officium exercet diſgregandi in vna, ac in multis ſuperficiebus. Quare voluntas huiuſmodi in vno ſolo, puta in patre, poteſt filium nulli potentem reddere: omnia ſcilicet poſſi-
bilia ab eo volita impediendo. Amplius, plus cauſat prima, quàm ſecunda cauſa, pro- 3.
poſitione de cauſis, & 2. met. ac primo poſteriorum. ſed pater dat filio virtutem cre-
andi, & non è conuerſo: ergo pater eſt potentior. Item, maioris eſt potentiæ, diuinam 4.
producere perſonam, quàm creaturas condere. ſed ſi filius creaturas condere non poſſet: æqualem non haberet cum patre potentiam: igitur, multò magis, ſi aliam nequit producere perſonam. Confirmatur: nam ſi Sol, in omnia poſſet, excepto actu intelligendi, ſimpliciter omnipotens non diceretur; non enim poſſet in omne poſſibile: igitur, & ſi filius omnium habeat virtutem, atq; potentiam; quia tamen in actum generandi exire non poteſt: omnipotens vocari non debet.

CAP. III.

Soluuntur Argumenta.

AD primum, patet ſolutio, com. 10. Quæſt. 1. cap. 5. ad reſponſionem primi
argumenti, & tertij quoq;, vbi de hoc diſputauimus. Ad 2 plures Deos 1.
eſſe non poſſe, ſuperius abundè oſtendimus. Ad alia eiuſdem argumenti 2.
dico, cùm pater, & filius vnicam potentiam habeant; vnico etiam actu omnia volunt: quapropter nulla inter eos poteſt eſſe diſſenſio: proinde vna perſona, alteram nulli potentē reddere non poteſt. Quando ergo dicis, vna perſona, priùs origine habet omnipotentiam, atq; actum volendi: reſpondeo, illam originis prioritatem, nulli in diuinis perſonæ potentiam adimere; ſed ordinem tantùm illius oſtendere potentiæ: nam in primo inſtanti naturæ, vna eſt in patre, atq; filio, potentia. Sed dicis, quāuis eandem pater, ac filius eſſentiam habeant; vnus tamen generat, alius verò minimè: ergo ſimiliter habent & velle. Dico, eſſentiam non ita eſſe proximam generandi potentiam, ac voluntatem, volendi Ad confirmationem de forma, quæ eſt principium operandi, reſpondeo, quòd in eodem inſtanti naturæ, eandem voluntatem, actumq; volendi, eiuſdem obiecti, pater, ac filius intelliguntur habere. quare eadem forma in ambobus, eandem habet virtutem operandi. Ad 3. argumentum, verum eſt in cauſis, qua-
rum vna altera eſt principalior, ac naturæ ordine prior: fallit autem in his, quarum ori- 3.
go, non natura diſtinguitur: in quibus planè reſpectu tertij, eadem eſt virtus cauſandi

Prioritas originis, non minuit potentiam.

4. *Al 4. poſſe producere perſonam diuinam quantùm ad illud certè, quod abſolutam perfectionem ſimpliciter nuntiat, quæ perſonis eſt communis diuinis, reſpectum dicit, atq; ideò maius reputari non debet, quàm creaturas condere: creaturarum enim productio ad omnipotentiam pertinet, non autem potentia generandi; niſi per conſequentias extrinſecas, vt ſupra dictum eſt. Ad confirmationem: non poſſe intelligere potentiæ defectum ſubindicat: non ſic autem potentia generandi; imò, ſi poſſet generare, ſuppſitum, imperfectionem diceret Pymandri verbum lucidum. Hæc igitur 1. Pymander, ac ipſius verbum, non diſtant ad inuicem: non magnitudine: non tempore: non natura, atq; potentia: Etenim ſimpliciſſimæ ſunt naturæ; alioquin tanta in eis non poſſet eſſe connexio: de qua quidem ſimplici natura aliqua nobis ſunt dicenda.*

Mercurij textus.

QVAESTIONIS TERTIAE. CAP. I.

De ſimplici Pymandri, eiusq́ verbi natura, ac diuinitate.

Philoſophus. **P***Oſtquam viſum eſt Pymandrum eſſentialiter à verbo ſuo non differre; deinde loqui congruum eſt de eorum ſimplicitate. Eſt igitur quippiam (inquit philoſophus 12. met. com. 35. & ſequentibus) quod motu ciet: cùm autem ſit id, quod mouetur, & id quod mouet, & medium; eſt quippiam profectò quod mouet, & non mouetur: quod quidem perpetuum eſt; & ſubſtantia, atq; actus: hoc autem modo ipſum appetibile, atq; intelligibile mouet. Mens ſiquidem ab intelligibili ipſo mouetur: atq; altera ſpecies per ſeipſam intelligibilis eſt: & huius ipſa ſubſtantia primò: & huius & ea, quæ ſimplex eſt, atq; actu vnum autem, & ſimplex non eadem ſunt. vnde enim menſuram, ſimplex quomodo ſeſe habeat; ipſum ſignificat. Quoniam ſubſtantia prima eſt purus actus, omni prorſus compoſitione carens; illa profectò ſimpliciſſima eſt, atq; primum intelligibile, & appetibile: hoc autem primum intelligibile, ne dum ſimplex tantùm, verùmetiam vnum vocatur: vnum, inquam, quia metrum eſt, atq; menſura omnium 10. met. ſimplex verò, quia nullius eſt compoſitionis ſuſceptiuum. ſimplex namq; eſt, quod caret potentia 8. phyſ. com: 78. & met 9. com. 2. Simplicia carent potentia omninò: & illud, in quo eſt potentia, eſt compoſitum. ſimplex non permutatur, neq; ad aliam ſubſtantiam conuertitur; aliter enim ſe haberet, quod planè primæ ſubſtantiæ congruere non poteſt. Eſt namq; mouens immobile, atq; actu ſemper exiſtens: id autem, vt aliter ſe habeat, nullo pacto fieri poteſt. ergo primũ eſt omnium principium, à quo cœlum ipſum, atq; natura pendet. Eſt igitur ſubſtantia quædam immobilis, atq; ſimplex, quam Deum vocamus. Quòd autem ſimpliciſſima ſit ſubſtantia; non ſolum ex his, quæ dicta ſunt; ſed ex aliis etiam pateſieri poteſt rationibus. Sanè, compoſita in aliquo determinato continentur genere: atq; aut vniuerſalia ſunt, aut particularia, communia; vel propria nominantur: Deo autem horũ nihil conuenit 1. nihil: genus enim prædicatur de pluribus differentibus ſpecie quidditatiuè: primæ autem ſubſtantiæ; minimè. non eſt autem indiuiduum, vel ſpecies; alioqui eſſet compoſita ex genere, & differentia; vel ex materia, & forma neq; generũ principium eſſe poteſt: eſſet enim ante aliquod elementum, quod eſt ſubſtantia, ex quo genus conſtitueretur, vnde forma, vel materia diceretur: atq; ita multis eſſet viſibilis per eſſentiam, atq; compoſibilis. non eſt etiam in aliquo genere accidentium. In nullo igitur determinato genere continetur. Eſt autẽ ſubſtantia, non tamen prædicamentalis; ſed per ſe exiſtens. quippè, quæ non habeat ſuæ ſubſiſtentiæ cauſam: ſed eſt ſuũ eſſe, ſuumq́; ſubſiſtere non eſt vniuerſale, commune, propriũ, vel ſingulare. in quacunq; enim natura hæc inueniuntur, duæ inibi numerantur naturæ. altera quidem communicabilis, incõmunicabilis altera. ſed in ſimpli-*

Quare Deus eſt ſimplex.

Simplicia quæ ſint.

Dei ſimplicitas probatur.

Vniuerſale, & particulare non ſunt in prima ſubſtãtia.

ciſſima

De ſimplicitate Dei

*ciſsima ſubſtantia, non eſt, niſi vnum, vna, & ſimpliciſsima natura : aliter in eo eſſet cō-
poſitio, quod contradictionem implicat. vniuerſale ergo, & particulare non eſt in pri-
ma ſubſtantia. Sanè, id, quod eſt primum, & ſimplex; in multis eſſe, eſt impoſsibile : 2.
prima enim, plura eſſe nequeunt. quamuis autem diuina ſubſtantia, pluribus ſit commu-
nicabilis ſuppoſitis; vniuerſale tamen dici non poteſt: nam vniuerſale, pluribus ſecundùm
eſſe diſtinctis communicatur: quod planè ſuppoſitis non contingit diuinis, quæ vnam, ean-
demq́ habent eſſentiam, atq; naturam. Purus ergo actus, qualis eſt Deus, omnipotentia
receptiua, atq; dependentia caret : componibile verò, ſiue compoſitum omne, abſq; his
conflari, componiq́ non poteſt. Amplius, omne cōponibile, aut eſt alicuius pars: aut ali- 3.
quas partes cōplectitur: Deus autē, cùm ſit ſimpliciter infinitus; ab aliqua nequit parte
ſuperari : nec aliquid includere poteſt exceſsum, vt partem. Ergo quod priùs. Infinitum
præterea intenſiuè, cuiuſmodi eſt Deus, ſibiipſi per realem identitatem eſt idem, & v-
num, eſt enim in vltima perfectione; ideò ad aliam acquirendam, habendamq́ pote. ti-
am, non habet poteſtatem : nulli ergo ſubdi poteſt compoſitionis modo. Eſt autem multi-
plex compoſitio : vna quidem, quæ ex materiæ, ac formæ vnione conſurgit, veluti ex
principiis eſſentialiter diſtinctis. Porrò, omne ſic compoſitum, ex aliqua cauſa effici-
ente dependeat, neceſſe eſt : materiæ namq; cauſalitas, atq; formæ, eſt imperfecta : ad
perfectam ergo eſt reuocanda, nempè ad efficientem, atq; finalem. Materia præte-
terea, eſt in potentia contradictionis merèq́ paſsiua : quamobrcauſam, vt de potentia, ad
actum migrare queat; abſq; dubio, cauſa indiget efficiente, atq; extrahente : forma ſi-
quidem ſubſtantialis, id ei præſtare non poteſt; ſed informare tantùm. Quoniam autem
Deus, eſt primum efficiens : à nullo prorſus dependet efficiente. compoſitus ergo non eſt
ex materia, & forma. Item, vnitas compoſiti, formæ, ac materiæ vnitate perfectior eſt:
ad neutram planè illarum eſt reducibilis : quælibet namq; ex illis, reſpectu illius tertij,
eſt diminuta : vtpote, non habens perfectiorem modum, vel æquè perfectum, qualem
habere decet cauſam præſtantiorem effectiuam : ad quam ſanè, cætera imperfecta re-
ducuntur. ſed entitas diuina, in aliquod, velut in efficiens reduci non poteſt, nec in ſei-
pſam, nec in aliquod aliud; eſt enim primum efficiens : igitur, quod priùs. Alia eſt cō-
poſitio ex ſubiecto, & accidente : ſed Deus eſt purus actus: in eum ergo non cadit alicu-
ius accidentis potentia paſsiua, atq; receptiua : & ex conſequenti, nulla ineſt illi mate-
riæ, formæq́ compoſitio. Tertia eſt compoſitio ex eſſe, & eſſentia : quidquid autem ita
conſtat, ex ſe poſsibile eſt eſſe, autore Auicenna 5. met. Deus verò eſt neceſſarium ens:
ergo &c. Adhuc, quod eſt primum ſubſiſtens, non eſt compoſitum ex eſſe, & eſſentia :
Deus autem eſt huius : ergo &c. Amplius, illud, cuius conceptus quidditatiuus, eundē
penitus cum eſſentia conceptum conſtituit; non eſt certè ex eſſe, & eſſentia compoſitum:
idem enim non componitur ſibiipſi : ſed Deus eſt omninò talis : non ergo eſt compoſitus
ex eſſe, eſſentia. Quarta eſt compoſitio, quæ ex actu conſtat, & potentia : quæ profectò,
Deo minimè conuenit : actus certè eſt puriſsimus, ab omni prorſus huiuſmodi potentia
liberrimus. Omne præterea ex actu, & potentia compoſitum, poſsibile eſt eſſe: Deus au-
tem eſt ens omnibus modis neceſſarium: non conſtat : ergo, ex potentia, & actu. Quinta
quoq; numeratur compoſitio ex genere, & differentia, de qua paulò ante loquti ſumus,
Deum ex genere, & differentia nequaquam componi, aſſerentes. Sexta conſtat compo-
ſitio ex partibus quantitatiuis : ſed Deus non eſt quantus, quantitate molis, ſed virtutis:
nam ſi ex partibus quantitatiuis componeretur; ſubiectū vtiq; eſſet quantitatis, vel quā-
titas quædam molis ſubſiſtens, aut virtus per accidens extenſa, veluti albedo, in aliquo
per ſe extenſo corpore. Porrò, inter huiuſmodi modos, nullus eſt, qui diuinæ eſſentiæ a-
ptari poſsit. nam ſi ſubiectum eſſet quantitatis; accidentis planè compoſitioni ſubdere-
tur; eſſetq́ ens dependens, atq; imperfectum. Quantitas item molis, aliis aptitudinem
habet adhærendi, quod diuinæ repugnat maieſtati. virtus præterea in corpore extenſo,*

Compoſitio multiplex.

Deus non eſt compoſitus ex materia & forma.

Compoſitio ex ſubiecto & accidente.

Auicenna.

Compoſitio ex eſſe eſſentia.

Compoſitio ex actu & potentia.

Compoſitio ex genere & differentia.

Compoſitio ex partibus quantitatiuis.

citate dei. *eſſe non poteſt (teſte philoſopho 8. phyſ.) Virtus, inquit, primi motoris non eſt in ma-*
gnitudine; eſſet enim in maiori magnitudine, maior: ſed virtus primi motoris eſt infini-
ta: non eſt ergo in magnitudine finita. Præterea, mouebit in non tempore, idque motu
propriè accepto, vt contra mutationem diſtinguitur: mouebit enim toto conatu ex na-
turali impetu ſed motus, ex ſui natura, eſt ſucceſſiuus: in non tempore ergo fieri mo-
tum, eſt impoſſibile. Quòd ergo virtus diuina, quæ eſt infinita, ſit virtus in magni-
tudine coëxtenſa, fieri non poteſt. Sed dicet aliquis, ita virtus infinita poteſt mouere in
Mouere in nõ *non tempore extra magnitudinẽ, ac ſi eſſet in magnitudine, præſertim, ſi ſecundùm vlti-*
tempore. *mum poſſe, & neceſſariò moueat; non enim minus, virtutem ſuperat finitã vigore, quàm*
ſi in magnitudine eſſet. Quare huiuſmodi ratio non cogit, neq; oſtendit Deum non eſſe
quantum. Dicamus ergo, Deum non eſſe quantum: quia nimirum, non eſt in potentia ad
Cõpoſitio ex *alicuius compoſitionem ſubeundam, quod certè imperfectionem denotat. Adhuc ſepti-*
homogeneis. *ma reſtat compoſitio, ex homogeneis partibus reſultans: vt albedo, vel calditas, ſecun-*
dùm varios virtutis gradus conſiſtens. hæc autem in Deum cadere nequit compoſitio;
qui eſt puriſſimus actus: inſuper conceptus vnus quidditatiuus; qui profectò in huiuſ-
modi graduum varietate ſaluari non poteſt. Cùm igitur omne compoſitum, ſit poſteriùs
ſuis componentibus, à quibus dependet; cauſam quoq; habet adunantem, atq; potentiam,
& actum; inſuper aliquid, quod alicui ſuarum partium non conuenit, imò diſſimillimũ;
quæ omnia à Deo quàm longiſſimè abſunt: Deum ergo nullo modo eſſe compoſitum, cla-
riſſimè, lucidiſſimeq; omnibus patet.

CAP. II.

Quòd Deus ſit compoſitus, nonnullis probatur argumentis.

1. *SI ſimplicitas eſt in Deo: igitur eſt perfectio ſimpliciter. tenet conſequen-*
tia. quicquid enim eſt in Deo, perfectio profectò perfectiſſima eſt. ſed
ſimplicitas non eſt perfectio ſimpliciter; alioqui forma, perfectior eſſet
2. *compoſito: ſimplicitas ergo non eſt in Deo. Item, quod alicui eſt accidens,*
1. phyſ. *nulli poteſt eſſe ſubſtantia: ſed ſapientia in creaturis, eſt accidẽs: in Deo*
ergo non poteſt eſſe ſubſtantia. aliquod ergo accidens erit in Deo: igitur ſimplex non
eſt dicendus Præterea, vnitas, & punctus ſunt res ſimplices, & indiuiſibiles: forma
quoque eſt ſimplici, & inuariabili neceſſaria conſiſtens: inſuper prima principia ſunt
ſimpliciſſima, alioqui proceſſus in eis fieret in infinitum. ſolus ergo Deus ſimplex appel-
3. *lari non poteſt. Amplius, ad formæ perfectionem ſpectat, eſſe, poſſe largiri; imperfecti-*
oris verò à materia dependentiã habere: ſi ergo prima ratio ſeparetur a ſecunda, in qua
quidem ſeparatione, nulla apparet contradictio; deitas, quæ à nullo dependet, forma e-
rit, largiens omnibus eſſe, atq; illis, quibus ſeſe communicat, componibilis. Patet hoc ar-
gumentum eſſe verum ob nonnullas authoritates. Eſſe omnium eſt, quæ ſuper omne eſt
Diony. eccle- *deitas (inquit Dionyſius cap. 4.) ſed eſſe omnium, vniuſcuiuſq; compoſitionẽ ingreditur:*
ſis hierarchiæ *Deus ergo in aliorum compoſitionem venit. Auguſt. de verb. domini: Verbum Dei, quod*
eſt Deus, eſt forma non formata: ſed forma eſt pars compoſiti: igitur Deus eſt pars
compoſiti. Adhuc, quæcunq; ſunt, & nullo modo differunt, omninò ſunt idem: nam quæ-
cunq; differunt, aliquibus differentiis differunt: atque ita oſtendunt ſe eſſe compoſita.
ſed Deus, & materia ſunt prorſus ſimplicia: nullo ergo modo differunt. atqui, materia
4. *prima intrat compoſitionem: igitur Deus quoq; intrat compoſitionem. Adhuc, quicquid*
in creaturis eſt præſtantiſſimum, atq; optimum; id planè Deo eſt attribuendum: ſed a-
pud nos compoſita ſunt præſtantiora ſimplicibus; ſicut corpora mixta, elementis, &

De ſimplicitate dei.

animalia, ſuis partibus Deus ergo non eſt omninò ſimplex, ſed compoſitus. Sanè, quæ
ſunt à Deo, ipſum imitantur: à primo enim ente ſunt omnia entia, & à primo bono, om-
nia bona. ſed in rebus nihil penitus eſt ſimplex: ergo quod prius. Iterum, in Deo ſunt ac- 5.
cidentia: igitur non eſt ſimplex. antecedens patet, tum ex 2. argumento, quia ſubſtan-
tia nulli eſt accidens, vt dicitur 1. phyſ. vnde, quod vni eſt accidens, alij non poteſt eſſe Comm. 27.
ſubſtantia. qua de cauſa, calor non eſt forma ſubſtantialis ignis, quia in alijs eſt accidens:
tum etiam, quia neceſſe eſt in quolibet genere aliquod primum conſtitui. ſed multa ſunt
accidentium genera: vnum ergo erit ſupremum, atq; primum. Porrò, plura prima eſſe
non poſſunt: primum ergo, quod in accidentium generibus habetur, in Deo erit ſtatuen-
dum. Adhuc, Deus eſt primum mouens, teſte philoſopho 12. met. loco citato: ergo non 6.
eſt ſubſtantia ſimplex. tenet conſequentia: quia omne mouens, mouet aliquod mobile:
ſed motus eſt actus mouentis, & mobilis, tertio phyſ. in primo ergo mouente eſt motus, &
per conſequens compoſitio. Præterea, ab vno non procedit, niſi vnum, teſte philoſopho 7.
2. de gene. commen. 56: & citatur à Commentatore contra Auicennam 12. met. comm.
44. Si Deus ergo eſt ſimplex, non fieret niſi ſimplex. ſed à primo mouente procedunt
multa, etiam compoſita: non eſt ergo ſimplex. Planè, in quo eſt aliquid, vt determina-
bile, & aliud, vt determinans, ibi eſt compoſitio: ſed in Deo eſt eſſentia, vt determina-
bilis, ſapientia verò, vt determinans: ergo Deus non eſt ſimplex.

CAPVT III.

Soluuntur argumenta.

AD primum: quamuis ſimplicitas, imperfectionis negationem, quæ eſt ipſa 1.
compoſitio, enunciet; non autem perfectionem ſimpliciter; in Deo tamen
conſiſtit, vt vnitas, quæ planè negationem non indicat; & velut relatio;
quæ perfectionem ſimpliciter minimè ſignificat. Præterea, alio modo di-
cerem, quòd licet in Deo, perfectio ſimpliciter ſit ſimplicitas; forma ni-
hilominus, ob ſuam ſimplicitatem, compoſito nequaquam eſt perfectior; actualius eſt
enim compoſitum: actualitas autem in creaturis, præſtantior eſt, atq; perfectior, quàm
ſimplicitas. perfectiones igitur ſimpliciſſimæ ſunt in Deo, atq; æquales: in creaturis au-
tem ſecundùm gradus diſtinguuntur. Ad 2. Sapientia in Deo, non poteſt eſſe accidens, 2.
quum ſit aliquid tranſcendens, atque enti conueniat, antèquam in Deum, & creaturam
diuidatur. Quamuis igitur (vt quidam aiunt) ex natura rei in Deo diſtincta ſit; in i-
pſo tamen compoſitionē non facit. ſapientia ergo in Deo, eſt perfectio ſimpliciter, ab o-
mni imperfectione, aut limitatione libera. Ad confirmationes reſpondeo, materiam ac
formam non eſſe componentia ſimpliciter prima; ſed quidditatem potiùs, atq; indiuidu-
alem differentiam, quæ ex alijs quibuſdam minimè componuntur. forma præterea ex-
trinſecus aduenìens, eſt ſimplex; quippe, quæ non conſtat ex materia, & forma, nec e-
tiam ex partibus intrinſecis: conſtat nihilominus ex actu, & potentia, & ex genere, &
differentia. Ad 3. Id, quod alicui dat eſſe formaliter, omninò eſt limitatum, atque de- 3.
pendens: nam, quamuis ſeparetur ab eo dependentia ad materiam; manet tamen ſemper
ad ſuam cauſam efficientem dependentia. quòd igitur forma det eſſe per compoſitionē,
abſq; dependentia; eſt planè impoſſibile. Cùm autem Deus, à nullo dependet, talis for-
mæ rationem omninò ſubire non poteſt. Ad authoritatem Dionyſij dico: deitatem, effe- Deus non forma informãs per eſſentiam
ctiuè quidem, atq; exemplariter; non autem per eſſentiam, eſſe omnium dici, atq; ap-
pellari. Quam ob cauſam perperam quidam dixerunt, Deum eſſe animam mundi, aut
animam primi cœli, (teſte Auguſt. 10. de ciuit. Dei) aut rerum omnium formale prin-
cipium: vel materiam primam, ſecundùm ſtultam quorundam ſententiam. cauſa enim

De ſimplicitate dei.

efficiens, cum forma rei factæ non incidit in idem numero; bene tamen in idem ſpecie. Porrò, materia, & numero, & ſpecie, à cauſa efficiente ſeparatur: hæc namq; eſt in potentia, illa verò in actu. Deus præterea, quoniam eſt prima ſubſtantia, ad ipſum ſpectat primò, & per ſe agere: quòd autem venit in compoſitionem, non eſt primò, & per ſe agens; ſed compoſitum potiùs: etenim manus non agit, ſed homo per manum. ſed Deus alicuius compoſiti pars dici non poteſt. Sanè, nulla pars compoſiti in entibus eſt ſimpliciter prima, ueq; materia, & forma: materia ſiquidem eſt in potentia; potentia autem, actu eſt poſterior: forma verò, quæ eſt pars compoſiti, eſt forma participata: omne autem participans, eo poſteriùs eſt, quòd eſſe habet per ſuam eſſentiam: ſicut ignis, & ignitum. Itaq;, cùm Deus ſit ens ſimpliciter, nullo modo forma huiuſmodi, aut materia

Deus non venit in compoſitionem.

4. dici poteſt. Ad 4. Apud nos, compoſita ſunt meliora ſimplicibus; quia nimirum perfectio, atq; bonitas creaturarum, non in vno; ſed in multis conſiſtit, idq́ue ob ſuam certè imperfectionem: deitas autem, cùm ſit perfectiſſima, vnico tantùm actu completur. Ad confirmationem dico, entia, Deum imitari, ſicuti cauſata primam cauſam. ad cauſati autem rationem pertinet, eſſe compoſitum: ipſius enim eſſe, ab eo quod quid eſt, di-

5. ſtinguitur. Ad 5. Accidens eſt in ſubiecto: Deus verò, quoniam eſt forma ſimplex, non poteſt eſſe ſubiectũ (teſte Boëtio de Trinit.) in deo ergo non eſt accidens. ſubiectũ præterea ad accidens, ſicuti potentia ad actum, comparatur: ſed inter Deum & accidens, nulla eſt comparatio: ergo Deus inſuper, eſt ſuum eſſe: nihil ergo poteſt habere adiunctum, aut aliquod extraneum. Deniq;, omne, quod eſt per ſe, priùs eſt eo, quod eſt per accidens. ſed Deus eſt huiuſmodi: in ipſo igitur non eſt aliquod accidens, neq; accidentia, quæ ex principiis ſubiecti profluunt, atq; cauſantur. Ex quo primi patet argumenti ſolutio: virtus enim, & ſapientia, de Deo, atq; creaturis, nequaquam vniuocè dicuntur. Ad aliam probationem dico, accidentium principia, in ſubſtantiæ reduci principia, veluti in ſua priora: ſubſtantia quippe, & natura, & tempore, atq; deffinitione, accidente eſt prior. Ceterùm, Deus eſt ſupra omne genus, nec in genere continetur: in Deo ergo

In Deo non eſt accidens.

6. accidentia non inueniri, manifeſtiſſimum eſt. Ad 6. Triplex eſt mouens, quoddam quidem mouens per contactum dimenſiuum, habens in ſe motum effectiuè, non autem formaliter quatenus eſt mouens. Duplex eſt autem contactus; virtutis vnus, alius verò corporeus, atq; dimenſiuus. omne igitur mouens, per virtutis mouet contactum: non ſic autem per contactum dimenſiuum, niſi mouens fuerit corporeum Quam ob cauſam, & ſi Deus per illimitatæ virtutis contactum mouere dicatur: angelus verò per finitæ, atque limitatæ; non tamen mouent per contactum corporeum. mouens igitur per contactum virtutis, duplex eſſe probatur: finitum, ſcilicet, vt angelus: infinitum verò, nempe primum, & optimum ens. Angeli autem motio, ſiue actio, quoniam non eſt ſua ſubſtantia, eſt mouens motum: atq; ita cadit in ipſum compoſitio. Deus verò, cuius actio, eſt ſubſtantia ipſius; omni prorſus potentialitate, atq; compoſitione caret. Planè, nullo modo repatitur; ſua enim eſſentia, eſt purus actus. Ad 7. Non ignorare oportet, duplex eſſe agens: vnum quidem agens naturale, ex naturæ neceſſitate agens, quod ſanè ad vnum

Triplex mouens.

Duplex contactus,

In angelũ cadit cõpoſitio.

Ab vno in quantum nõ procedit niſi vnum.

7. ſecundùm ſpeciem, non autem ſecundùm numerum, determinatam habet operandi virtutem. ſic homo, hominem; leo verò, leonem generat. Aliud autem eſt agens voluntarium, quod licet ſimpliciſſimæ ſit eſſentiæ; virtute tamen, ac intellectu plurima producit. Ratio ergo illa intelligenda eſt de agente naturali limitato, non autem de agente infinito, atq; voluntario, cuiuſmodi eſt Deus. hac autem authoritate, quàmplurimi decepti ſunt, & Manichæi, & Auicenna, qui hoc in negotio multùm laborauit: 9. ſua met. cap. 4. Prima, inquit, intelligentia, cùm ſit maximè vna; vnum tantùm producit, & erat eſſentiæ ſecundæ, quæ eſt primum cauſatum primæ, deficiens ſimplicitate, & vnitate primæ. vnde in natura eius eſt multitudo. &c. Corripitur autem, atq; damnatur ab Auer: huiuſmodi ſententia 12. met. comm. 44. & lib. deſtr. diſp. 3. in ſolutione 25. Du-

Auicenna.

Auer.

Attributa quomodo diſtinguã tur in deo

hij. Eſſet, inquit, tunc aliqua pluralitas ſine cauſa: in ſecunda enim intelligentia, quæ eſt primum cauſatum, multitudinem collocauit. Duo ergo dixit repugnantia: alterum quidem, quòd ab uno non prouenit, niſi unum: alterum verò, quòd in tali vno, aliqua eſſet multitudo; quæ profectò ſine cauſa eſſet. Ad probationem, negatur minor: eſſentia namque Dei, atque ſapientia determinabilis, atque determinantis rationem non ſubeunt. Quare nullo modo, quantum ad eſſentiam ibi inueniri poteſt pluralitas; niſi ſecundum correſpondentiam ſolùm, atque obiectiuè. Quid ergo ſit ſimplicitas, & quotuè illius modi, atque qualiter in Deo inueniatur, dictum eſt.

Error Auicẽ.

QVAESTIONIS QVARTAE CAP. I.

Qualiter attributa diſtinguantur à Deo.

QVoniam hactenus Dei ſimplicitatem ſpeculantes; nonnulla inſerendo contexiſſe mihi viſus ſum, quæ ad Dei attributa ſpectant; operæpretium me facturum putaui, ſi illius attributa elucidanda in medium adducerem ex quorum planè notitia, atque lumine, diuina nobis ſimplicitas, faciliùs illuceſceret, lucidiùs appareret, clariùs videretur. Cæterùm diſputat Commentator 12. met. com. 39. contra duas antiquorum poſitiones quarum prima, trinitatem ſubſtantiæ in Deo collocauit; Dei enim ſapientiam, amorem, atque vitam, ſiue eſſentiam contemplantes, tres ſubſtantias in Deo eſſe dixerunt: nam in Deum non cadunt accidentia. ne autem Deo attribueretur compoſitio: Deum ſubſtantialiter eſſe trinum, vnum verò congregatione, aſſeuerabant. Arguit autem Auerr. hoc non poſſe conſiſtere, aliquin Deus eſſet vna forma, illi addita congregatio, veluti mixtum eſt vnum. propter vltimam formam mixtionis. ex quo patet, de Dei attributis, noſtros etiam antiquos fuiſſe ſollicitos. Vocantur autẽ attributa à theologis, nomina, quæ per modum adiectiui, aut accidentis de Deo prædicantur; vt, ſapiens, iuſtus, & quæ ſunt generis eiuſdem. Dictum eſt autem attributum, vel quia ex effectibus Deo attribuitur, vel quia eſſentialia ſequitur. Eſſentia autem apud philoſophos vocatur diffinitio, ſiue id, quod diffinitio ſignificat: etenim diffinitio ſermo eſt certificatiuus 6. met. & Auerr. comment. 49 & 43 eſſentiale diſtinguit contra accidentale: accidentale vtique appellans, quod ad diffinitionem non ingreditur. Theologi autem, eſſentiale, ſiue eſſentiam, rationem dicunt eſſe ſimpliciter eſſendi. Quoniam autem in Deo eſt eſſe, & non diffinitio: ideo ab eſſe nomen dictum eſt eſſentiale; vtpote, Deus, qui à Deitate, id eſt, diuina aſſumitur eſſentia. Itaque, quod Commentator diſpoſitionem, Auicenna, proprietatem, Algazel, deſignationem; Theologi attributum appellant. Porrò, ſi aliquo diſtinctionis modo à diuina eſſentia diſtent, videre cupientibus nobis, opus eſt huiuſmodi diſtinctionis modos palam facere. Primus itaque modus, rationis diſtinctio vocatur: quæ profectò per intellectum fit collatiuum præciſè tantùm: vt Mercurius eſt Mercurius. nam Mercurius in prædicato poſitus, à ſeipſo in ſubiecto poſito, ratione differt. Præciſè autem dixi: quoniam rationis diſtinctio, ex parte rei rationabilis non prouenit; ſed ex parte intellectus ratiocinantis. diſtinctio enim rationis ex parte rei, ab ea vtique non differt, quæ ex natura rei nominatur diſtinctio. Eſt autem diſtinctio ex natura rei, quæ in ordine habetur ſecunda, inter duo extrema; de quibus, ſine opere intellectus, prædicata contradictoria verificari poſſunt. hoc autem diſtinctionis modo, totum, & partes diſtinguuntur. nam totum eſt quid conſtitutum, partes verò ſunt conſtituentes. ſic genus diuiditur differentiis: differentiæ autem non diuiduntur differentiis. Tertia diſtinctio vocatur formalis: quæ ſanè in his inuenitur, quæ in primo modo dicendi per ſe, ſeſe mutuò non continent; ſiue includunt; vt paſſio, & ſubiectum. Quarta eſt diſtinctio realis, eaque inuenitur in

Auer. diſputat contra antiquos.

Tranſſubſtantiæ in Deo ſecundum antiquos.

Eſſentia apud philoſophos quid ſignificet.

Eſſentia ſecundum Theolog.

Modi diſtinctionis ſeptẽ.

Diſtinctio rationis.

Ex natura rei.

Formalis.

Realis.

his,

ta diſtinguantur in Deo.

his, quorum vnum ab altero ſeparari poteſt; vt ſubiectum, & accidens commune. Quinta vocatur eſſentialis, quæ eſt inter duas eſſentias: quarum vna ab altera per aliquam ſeparabilis eſt potentiam; vt Mercurius, & albedo. Cæterùm, quamuis in creatis, quæcunque

Eſſentialis.

diſtinguuntur realiter, diſtinguuntur etiam eſſentialiter: non ſic certè in diuinis: perſonæ enim diuinæ realiter diſtinguuntur, non tamen eſſentialiter. Sanè, per abſoluta ſit eſſentialis diſtinctio, ideo in Deum non cadit, in quo eſt ſumma ſimplicitas. Sexta vocatur di-

Totis ſubiectiuè.

ſtinctio ſe totis ſubiectiuè, quæ inter duo extrema realiter diſtincta, atq; actu exiſtentia conſiſtit. hæc namq; duo, in aliquo ſubiecto ſimul nequeunt conuenire: quemadmodum duo eiuſdem ſpeciei indiuidua: & quæcunq; ſimiliter ſe habent. Hæc autem differt à diſtinctione reali, cui potentialis ſufficit ſeparatio: huic autem actualis neceſſaria eſt. Quare anima & corpus non diſtinguuntur totis ſubiectiuè, quia in vno coaleſcunt compoſito:

Totis obiectiuè.

bene tamen realiter: ab inuicem enim ſeparabilia ſunt. Septima dicitur, ſe totis obiectiuè, quando ſcilicet duo extrema in aliquo vno conceptu reali quidditatiuè, nequaquam

Diſtinctio rationis duplex

conueniunt; vt Deus, & creatura, ſubſtantia, & accidens. Eſt autem diſtinctio rationis duplex, quædam præcisè ex parte noſtri intellectus dependens, abſq; rei correſpondẽtia, de quo paulò antè diximus: quædam verò, tum ex parte intellectus, tum etiam ex parte rei correſpondentiam habet. Diſtinctis namq;, & interdum oppoſitis rationibus, apta nata eſt correſpondere. Cæterùm, quamuis ante actum intellectus, non ponatur in actu; ponitur tamen in fundamento, ſiue ipſa in re conceptibili. Eſt igitur huiuſmodi diſtinctio rationis in re quidem inchoata; per actum verò intellectus facta, atque completa. Patet autem huiuſmodi ratio in puncto, de quo duas intellectus format rationes, finis nempè, atq; principij; quæ quidem rationes, licet non ſint in actu, niſi per intellectum concipientem; in ipſa tamen puncti natura inchoantur, quæ vtriq; habet rationi aptitudinem

Philoſophi de Dei attributis

reſpondendi. Itaq; his ſic excuſſis, ad rem accedamus: atq; quid de hac quæſtione philoſophi ſenſerint, in medium adducamus. Illud perpetuum ens, inquit Ariſto. 12. met. com.

Ariſtot.

39. cuius voluptas eſt actus eius, & iccirco vigilia, ſenſus, intellectio iocundiſſima ſunt: idem enim eſt intellectus, quod eius intellectio atq; intelligibile ipſius. Suffragatur huic

Auerr.

philoſophi ſententiæ ſuus Commentator com. eodem, tex. eiuſdem: In abſtractis, inquit, diſpoſitio, & diſpoſitum, id eſt, perfectio, & res, cui ineſt perfectio, ſunt idem. Multiplicitas igitur in Deo non eſt; niſi in intellectu differentia, & non in eſſe. Quaſi diceret, diuinæ diſpoſitiones, ſiue attributa in Deo, ſecundùm rem non differunt, ſed ſecundùm intellectũ.

Auicenna.

Conſentit his etiam Auicenna 8. met cap. 7. Nulla, inquit, harum diſpoſitionum facit in eſ-

Algazel.

ſentia primi, debere eſſe multitudinem vllo modo, nec variationem. Algazel præterea in primo ſuæ met. cap. 1. dicit, quòd in neceſſe eſſe nulla ſit pluralitas attributorum; ſed ne-

Plotinus.

ceſſe eſt in eo diſtinguere deſignationes. Amplius, Plotinus Enneadis 6. libr. 8. cap. 13. præclariſſimè diſputat: Nõ ſunt, inquit, duo quædam ponenda in ſummo, etiam ſi tantùm

Quomodo differant attributa Dei.

differant ratione: actio enim Dei, voluntas, atq; eſſentia ſunt penitus idem. Itaq; ex his, quæ dicta ſunt, patere arbitror, quòd attributa Dei, ab ipſius non differant eſſentia totis obiectiuè, cùm in vno conceptu quidditatiuo, atq; vniuoco conueniant: neq; totis ſubiectiuè; in vna certè, atq; eadem coaleſcunt, ſiue ſunt eſſentia neq; eſſentialiter; quia vnum habent abſolutum: neq; realiter; nam vbi ſunt plura entia diſtincta realiter; ibi profectò eſt realis compoſitio, quæ nullo modo Deo aptari poteſt: neq; differunt formaliter; æquè enim Deus eſt iuſtus, ac ſapiens. Reſtant ergo duæ diſtinctiones, ſcilicet ex natura rei, & rationis: quæ ſi rectè intelligantur, coincidunt certè: omnemq; è medio auferunt ingeniorum controuerſiam. Diſtinctio ſiquidem rationis 2. modo, æquiualet diſtinctioni ex natura rei: tollere enim ſufficit contradictionem præteritorum realium contradictoriorum in diuinis maximè perfectionibus. Etenim diſtinctio rationis 2. modo, licet ſecundùm ſe ſit ens rationis; in diuinis tamen fundatur ſuper ens reale perfectiſſimum: ideo ſufficienter remouere poteſt contradictionem. Sanè, ſi dantur duo entia rationis, quorum primum eſt

Si attributa diſtinguantur in Deo.

mum eſt ens rationis, & ſecundùm ſe, & ſecundùm ipſius fundamentum: alterum verò, licet ſit ens rationis; ipſius tamen fundamentum eſt ens realiſſimum, atq; perfectiſſimum: ſecundùm certè ens, ob gratiam ſui fundamenti, eſt maioris entitatis: atq; ita poteſt eſſe cauſa primi. Sed remotio contradictionis, & diſtinctio rationis 2. modo, ſunt entia rationis: ablatio autem contradictionis, eſt ens debiliùs, vtpote negatio contradictionis: negatio verò ex 4. met. eſt ens rationis: & contradictio, in qua talis ablatio fundatur, eſt etiam ens rationis; contradictio namq; eſt oppoſitio, relatio vtiq; inter ens, & non ens, quæ non poteſt eſſe realis. Ens autem rationis, cuius fundamentum eſt ens realiſſimum, ſufficit ad tollendam contradictionem, vt dictum; eſt enim magis actu, quàm ablatio contradictionis, quæ eſt purum nihil. Porrò rationum pluralitas, quæ formatur de perfectionibus diuinis, non ſolùm ex parte noſtri prouenit intellectus; ſed etiam ex parte rei. Diuina planè eſſentia, vt principium intelligendi conſiderata, fundat conceptum intellectus; vt principium verò volendi, conceptum voluntatis: de reliquis autem perfectionibus ſimile eſt iudicium. Nulla tamen ex hoc, in diuina eſſentia, actualis conſtituitur diſtinctio, quamuis diſtinctis correſpondeat conceptibus, ab intellectu noſtro de diuinis perfectionibus, formatis. Quam obrem, fundamentaliter ac correſpondenter diſtingui dicere poſſumus: Diuina ſiquidem eſſentia, cùm ſit perfectiſſima, atq; ſufficientiſſima, diſtinctas format rationes, atq; illis correſpondet: noſtri autem debilitas intellectus, quia vnico non poteſt conceptu diuinam explicare perfectionem, diſtinctis vtitur rationibus. Qui ergo dicunt diuinas perfectiones, ſiue attributa, ex natura rei diſtingui; cum his profectò coincidunt, qui attributa aiunt in Deo diſtingui ratione tantùm, ratione inquam, 2. modo accepta. Verùm, aliquorum ſunt adducenda argumenta, vt quiſq; pro ſuo libito accipiat.

Diſtinctio rationis, & ex natura rei coincidant.

CAP: II.

Quòd attributa diſtinguantur ex natura rei formaliter, quibuſdam argumentis probatur.

Diſtinctio ex natura rei, vt dixi, ex ipſarum rerum natura prouenit, abſque omni intellectus operatione: formalem autem appello, vtpote, quæ ex quidditatibus, ſeu rationibus formalibus fit: non enim omnis diſtinctio ex natura rei, formalis dicitur. primùm ſic arguo. Sapientia, & bonitas abſolutè 1.
diſtinguuntur formaliter ex natura rei: ergo ſapientia infinita, & bonitas infinita eodem modo diſtinguuntur. Patet antecedens, conſequentia autem probatur; nam infinitas non variat rationem eius formalem, cui additur: in quocunq; enim perfectionis ſuæ latitudinis gradu intelligatur aliqua perfectio, eandē profectò ſemper retinet rationem formalem. Infinitæ ergo ſapientiæ ratio formalis, à bonitatis infinitæ ratione formali diſtinguitur: ratio enim formalis ſapientiæ infinitæ, bonitatis infinitæ rationem formalem, nequaquam includit. Amplius, Diſtinctio, primi diſtinctiui, rationem præcedens, 2.
per tale certè non poteſt eſſe diſtinctiuum: ſed naturæ, atq; intellectus diſtinctio intellectionem, quæ eſt primum diſtinctiuum, præcedit: Ergo &c. Probatur minor: quia ſi nulla eorum diſtinctio præcederet; non minus intellectione, vt intellectio eſt, quàm ea, vt natura eſt, diſtinguerentur. quicquid enim intellectione, vt eſt omninò indiſtincta à natura, diſtinguitur; natura quoq; diſtinguitur. Adhuc, illa, quæ formaliter diſtincta in- 3.
tellectu intuitiuo intelliguntur, habent planè diſtinctionem, vt exiſtentem: ſed perfectiones diuinæ intelliguntur formaliter diſtinctæ ab ipſo Dei intellectu intuitiuo: habent ergo diſtinctionem vt exiſtentem in eis. Porrò, huiuſmodi diſtinctio rationis eſſe non poteſt: alioqui intellectus diuinus, aliquam, ſua intuitione rationis relationem cauſaret in

Attributa quomodo diſtinguã tur in deo

ſua eſſentia vt exiſtentem, quod ſalſum eſt. Igitur talis diſtinctio eſt ex natura rei. Maior patet ex ea, quæ habetur inter intellectum intuitiuum, atq; abſtractiuũ, differentia. Minor verò ex ſe nota eſt. Iterum: Deus intelligit eſſentiam ſuam, vt veram, vult autem
4. *vt bonam. Ante ergo omnem actum intellectus, veritas, & bonitas diſtinguuntur: obie-*
5. *ctorum enim diſtinctio præuenit diſtinctionem actuum, ſicut cauſa effectum. Præterea, bonitas, & veritas in Deo non diſtinguuntur ex natura: ſunt ergo ſynonyma, quod non eſt verum. fruſtra ſiquidem inuenta huiuſmodi attributa eſſent; ſi vnum atq; idem ſignificarent. Conſequentia patet, bonitas ſiquidem, & veritas, ipſas ſanè puras perfectiones in re*
6. *nullo modo diſtinctas, ſignificant. Item, inter perfectiones diuinas, eſt ordo demonſtratiuus, quo doctores, vnam ex alia demonſtrant: eſt præterea inter prædicationes formales atq; nõ formales diſtinctio: ſapientia enim non prædicatur formaliter de bonitate, quamuis ſint æquales, autore Auguſt. 15. de Trin. diſtinguũtur ergo ex natura rei: nam ſi omnia*
7. *eſſent idẽ formaliter; inanis antiquorũ in hoc negotio inquirendo labor probaretur. Amplius, inter diuinas perfectiones ante omnem actum intellectus, contradictio inuenitur: Deus enim intellectu, intelligit, & non vult: voluntate autem, vult, & non intelligit. igitur*
8. *ex natura rei inter diuinas perfectiones reperitur diſtinctio. Præterea, ad doctrinæ cõplementum, diſtinctio, realem fundans diſtinctionem; ab opere intellectus minimè dependet: ſed perfectionum diſtinctio diuinarum, diſtinctionem fundat realem emanationum diuinarum: igitur ex natura rei, & non ex intellectus operatione proficiſcitur.*

CAP. III.

Soluuntur argumenta.

1. *AD primum: Antecedens bifariam intelligi poteſt: aut de infinitate infra propriam actionem; atq; ita antecedens negatur; nullum enim priùs includit formaliter ſuum poſteriùs. ſed diuina ſapientia prior eſt infinitate illa, ob modum ſcilicet eius intrinſecum &c. Aut intelligitur de infinitate infra entis latitudinem: & tunc antecedens eſſet verum. Sit nobis exemplo quantitas molis: quæ ſi daretur infinita; eſſet quidem ſecundùm quantitatis rationem infinita, quia infinita eſſet quantitas: non tamen eſſet ſecundum eſſe infinita; eſſet namq; ens finitum, & limitatum ad quantitatis genus. Albedo præterea, ſi eſſet infinita intenſiuè, infinita quoq; eſſet ſecundùm propriam rationem, quia eſſet infinita albedo: non tamen eſſet infinitum ens; quia ad ſpeciem eſſet definita. ſed hæc infinitas Deo non eſt attribuenda, ſed illa, quæ omnibus numeris, eſt omnimoda infinitas, nulliſq; clauditur terminis, ſed in ſua ratione formali perfectionem omnem complectitur. Quoniam autem in Deo, omnes perfectiones ſunt infinitæ; omnium neceſſe eſt, vnam eſſe ſimplicem ratio-*

Vna ſimplex ratio formalis omnium perfectionum in diuinis.

2. *nem formalem. patet ergo argumenti ſolutio. Ad 2. negatur minor, ſi de diſtinctione actuali fiat ſermo: ad probationem, negatur aſſumptum. ſufficit enim aliqua diſtingui intellectione, vt intellectio eſt, & non natura. Ad illam dictionem, indiſtincta, reſpondeo: aut illa eſt intelligenda actualiter, aut fundamentaliter: primo modo eſt falſa, ſecundo verò, eſt vera ſed tunc nego minorẽ ſcilicet, intellectio & natura ſunt indiſtinctæ fundamentaliter ante operationem intellectus; habent enim rationis diſtinctionem fundamentaliter. Sanè, quemadmodum Deo aſſimilantur omnes perfectiones ſimpliciter in proprijs naturis exiſtentes; ita omnes earum conceptus formales, qui nihil aliud ſunt, quàm ipſæ perfectiones in eſſe intentionali. Cùm ergo ſecluſo omni opere intellectus, cauſet, & terminet huiuſmodi conceptus; ipſum habere dicimus diſtinctionem rationis, virtualiter tamen, ſeu fundamentaliter. Inſunt autem, vt diximus, hæc diuinæ maieſtati, ob ſummam, & illimitatam ſui perfectionem, intellectus verò creatus ad formandum vnum conceptum, di-*

Intellectio & natura.

Attributa quomodo diſtinguā tur in deo

ptum, diuinæ adæquatum perfectioni, impotens eſt, atq; imbecillis. Ad 3. negatur minor: nam etſi ab æterno Deus ſuas intueatur perfectiones, non tamen actualiter diſtinctas; vna eſt enim illarum omnium ratio formalis. Ad 4. negatur conſequentia, ſufficit enim, ſi obiecta intellectus & voluntatis prædeſtinguantur fundamentaliter, nec opus 3.
eſt diſtinctione actuali pro tunc; quemadmodum nec voluntas & intellectus Dei pro 4.
tunc, niſi fundamentaliter diſtinctione rationis pro tunc diſtinguuntur. Ad 5. negatur 5.
conſequentia, ſynonymeitas namq;, cùm ſit paſſio nominum, non attenditur penes identitatem rationis formalis rei ſecundùm ſe; ſed penes identitatem conceptus formalis, ſiue mentalis. Voces ſanè ſunt notæ earum, quæ ſunt in anima paſſionum Quare, cùm veritas, & bonitas Dei, diuerſos habeant conceptus; in nobis ſynonyma eſſe non poſſunt. Ad probationem dico: licet eandem rem formaliter ſignificent, & ſolùm illam, vt rem ſignificatam; conceptus tamen mentales diſtinctè ſignificant, vt rationes ſignificandi. vnde

Veritas & bonitas non Synonyma in Deo.

ſynonyma dicenda non ſunt. Ad 6. ex parte rei, ad omnia illa ſufficit diſtinctio rationis 6.
virtualiter, ſeu fundamentaliter cum diſtinctione rationis actuali ex parte noſtra: loquimur enim, vt concipimus, formamus ſanè diſtinctos conceptus, quorum vnus ex alio oritur, & de alio non prædicatur, habetq; aliam habitudinem, quam alius non habet balbutiendo loquimur, ac ſimpliciſſimam illam Dei rationem formalem diuerſis conceptibus inquirimus. Ad 7. Ante omnem actum intellectus non inuenitur contradictio for- 7.
maliter, ſed fundamentaliter tantùm; quia alterum contradictorium eſt formaliter negatio, idq; per opus intellectus. Sufficit ergo pro tunc diſtinctionem rationis fundamentaliter inueniri. Ad 8. Emanationes diuinæ, & realiter diſtinguuntur, & formaliter: 8.
vnde quamuis diſtinctionis formalis earum fundamentum, ſit voluntatis, atq; intellectus diſtinctio; non tamen diſtinctionis realis earum: non enim ideo proceſſiones diuinæ diſtinguuntur realiter, quia altera eſt ab intellectu, altera verò à voluntate; ſed quia habent realem oppoſitionem relatiuam. diſtinctio ergo perfectionum diuinarum non fundat realem diuinarum emanationum diſtinctionem: poteſt namq; fundare inter eas diſtinctionem formalem, diſtinctio formalis fundamentalis inter intellectum, & voluntatem. Vel dicito: in diuinis ante omnem actum intellectus, quòd ſit diſtinctio formalis non formaliter, ſed virtualiter, id eſt, eminenter, contenta: quodlibet namq; diuinum propria exequitur, ac ſi ab alio diſtinctum eſſet formaliter. Quam ob cauſam intellectus ita intelligit, & non vult, & voluntas ita vult, & non intelligit, ac inter eos diſtinctio formalis formaliter inueniretur. fundatur autem talis modus habendi diſtinctionem formalem ſupra deitatis eminentem vnitatem formalem formaliter, quæ eminenter æquiualet omnibus, quæ per diſtinctionem formalem formaliter ſaluanda inducuntur. Arguunt iterum quidam contra prædicta hoc modo.

Balbutiendo loquimur diuina.

Emanationes diuinæ & formaliter, & realiter diſtinguuntur.

CAP. IIII.

Quòd attributa Dei non diſtinguantur ex natura rei formaliter.

QVæcunq; formaliter in vna, & adæquata ratione formali ipſius Dei adunantur; non diſtinguuntur formaliter ex natura rei: ſed perfectiones diuinæ, 1.
ſecluſo omni opere intellectus, adunantur in vna, & adæquata ratione formali ipſius: ergo &c. Maior patet, quia aliter diffinitio non adæquaretur diffinito. minor verò ex inferiorum qualitatum natura probatur. res enim inferiores in propriis naturis, ſine omni opere intellectus, hac de cauſa formaliter diſtinguuntur; quia ſe mutuò non includunt ſuis in rationibus formalibus. Quamobrem, ratio formalis vnius non eſt alteriùs. ſic virtus calefactiua, ita eſt calefaciendi principium; vt non ſit principium deſiccandi: virtus ergo calefactiua, & virtus deſiccatiua in

Vnde res inferiores diſtinguantur.

Attributa quomodo diſtinguā tur in deo

*propriis naturis diſtinguuntur formaliter ex natura rei. hæ autem in luce Solis inuentæ,
ita in vna lucis natura adunantur, vt indiſtinctæ ſint formaliter. Aſſignata ſiquidem
lucis ſolaris diffinitione, non opus eſt amplius illarum diffinitiones inquirere, propter ad-
æquationem, quæ eſt inter diffinitionem, & rem diffinitam. ex his autem licet ad diuina*

Dionyſi. dicit perfectiones diuinas eſſe in Deo ſimpliciter.

*contemplanda aſſurgere. Sanè, perfectiones diuinæ, teſte Dionyſio 5. de diuinis nomini-
bus, ſimpliciter ſunt in Deo, non ad proprias naturas definitæ; ſed ad ipſius eſſe illimi-
tationem eleuatæ. Quare, quemadmodum omnes in vna ſimpliciſſima re formaliter ad-
unantur; ita profectò in illius ſimpliciſſima ratione formali, indiſtinctæ formaliter ſunt.
Etenim, ſicut ſapientia diuina, non magis eſt ſapientia, quàm bonitas, quàm eſſe diuinũ,
& è contra; ita ſanè ratio formalis ipſius eſſe diuini, non magis includit ipſum eſſe, quàm
ſapientiam, & bonitatem. Nam ſi adæquata illius rei ſimpliciſſimæ diffinitio daretur,
quæ eſt Deus, in illa vnica ratione formali, quicquid eſt Deus includeretur formaliter.
vnde ipſe Deus, qui ſeipſum per modum ſui intelligit, vnicam tantùm rationem formalẽ,
nempè verbũ format. Itaq́; ſi qualitates inferiores in luce ſolari ſunt indiſtinctæ; quantò*
2. *magis diuinæ perfectiones in deo? Amplius, õnis actualis diſtinctio ex natura rei, funda-
tur ſuper actuali oppoſitione ex natura rei; ſed inter perfectiones nulla eſt actualis oppo-
ſitio ex natura rei: ergo. Maior habetur ex 10. met: cõ:24. In eadẽ, inquit, ſerie prædica-
mẽti contraria eſſe debent. Minor, inductione probatur: in illis enim nõ eſt oppoſitio con-
tradictoria, neq; priuatiua formaliter: nam vtriuſq; oppoſitionis alterum membrum, eſt
formaliter negatio. In Deo autẽ non eſt huiuſmodi negatio, niſi fundamentaliter tantùm:
diſtinctio ſiquidem actualiter, oppoſitionem exigit actualiter; oppoſitio actualiter, exi-
git extrema actualiter: neq; ibi eſt oppoſitio contraria, quia alterum contrariorum
ſemper eſt defectiuum 10. met: com. 16. quòd autem non ſit inter eas oppoſitio relatiua,
ex ſe patet. Deus ergo eſt vna perfectio illimitata habens in ſe multiplicabiles in aliis*
3. *perfectiones omnes. Præterea, diſtinctio formalis ex natura rei, maior eſt diſtinctione
reali: perfectiones ergo diuinæ non diſtinguuntur ex natura rei. Antecedens probatur.
diſtinctio per intima rei, maior eſt illa, quæ ſit per extrinſeca: ſed diſtinctio formalis
ex natura rei ſit per prædicata primi modi, quæ inſunt rei in primo ſigno, diſtinctio autẽ
realis ſit per ea, quæ poſtea inſunt: ergo &c. Sanè, ſi ſimpliciter ſequitur ad ſimplici-*
4. *ter, & magis ad magis; maximum neceſſariò ſequitur ad maximum. Item, diuinæ per-
fectiones abſtractæ abſtractione vltima, ſunt formaliter infinitæ: ergo ſunt idem forma-
liter ex natura rei. conſequentia probatur, quia in Deo eſt vna ratio formalis omnium
perfectionum, vt iam dictum eſt. antecedens autem manifeſtum, nam in diuinis propter*
5. *ſummam, veramq́; infinitatem omnia ſunt idem. Amplius, vbi eſt ſumma ſimplicitas,
ibi eſſe non poteſt diſtinctio formalis, ex natura rei: ſed in Deo eſt ſumma ſimplicitas,
vt paulò antè diſputauimus: non eſt ergo diſtinctio formalis ex natura rei. Probatur mi-*
6. *nor, vbicunq; eſt talis diſtinctio, eſt profectò aliqua compoſitionum, de quibus locuti ſu-
mus. ſed in Deo nulla eſt compoſitio: ergo. Præterea, omnis diſtinctio apud Peripathe-
ticos, aut eſt ſecundùm rationem, aut ſecundùm ſubiectum. diſtinctio quoq; realis, vel
eſt re eſſentiæ, vel re exiſtentiæ, ſiue prædicamenti: nulla eſt ergo diſtinctio ex natura
rei apud Philoſophum. Quocirca, ſi attributa ſunt in Deo, per eſſentiam, & circumſcri-
pto actu intellectus, vnum non eſt aliud. diſtinguuntur ergo realiter, non realitate qui-*
7. *dem exiſtentiæ, ſed eſſentiæ: non ergo ex natura rei. Adhuc, quæ ſunt in diuerſis gene-
ribus, realiter diſtinguuntur: ſed attributa, & eſſentia ſunt in diuerſis generibus; nam
eſſentia eſt in prædicamento ſubſtantiæ, attributa verò, in prædicamentis accidentium:
igitur realiter differunt, & nõ ex natura rei. Adde, quòd attributa, eiuſdẽ generis, ac ſpe-*
8. *ciei nequaquam ſunt ab inuicẽ ergo realiter differunt. Amplius, ex 2. phy: et 5. met. c. de
cauſis. effectus in actu requirit cauſam in actu, ſicut effectus in potentia, cauſam in po-
tentia. ſed cauſa, ob quã affirmatio, & negatio de aliquo non contradicunt, eſt diſtinctio*

vel non,

Attributa quomodo diſtinguãtur in deo

*vel non identitas exiſtens. ſi igitur actu aufertur contradictio : actu igitur, & non vir-
tute tantùm in huiuſmodi re erit diſtinctio, vel non identitas. ſed ſine vlla intellectus ope-
ratione, in deo actu iſtæ ſunt veræ, intellectus intelligit, & voluntas non intelligit : inter
diuinas ergo perfectiones, neceſſaria eſt diſtinctio rationis, nedum virtualis, ſed etiam
actualis. quomodo enim actu aufertur contradictio, ſi in Dei ſubſtantia, non datur actu
diſtinctio? Præterea, prædicatio in abſtractis non eſt vera, niſi per ſe primo modo : ſed* 9.
*illa, quorum vnum prædicatur de altero, & è conuerſò primo modo, non diſtinguuntur
ex natura rei; quia idem prædicatur de ſeipſo, diffinitio de diffinito, & è conuerſo. in di-
uinis autẽ teſte Aug. 5. de trin: ca. 5 Non ſicut, inquit, in creaturis, ſapientia & iuſtitia
ſunt duæ qualitates, ita in Deo; ſed quæ iuſtitia, ipſa eſt & ſapientia : ergo &c. Adhuc,
quæcunque ex natura rei diſtinguuntur, & quodlibet illorum eſt ſimpliciter ſimplex, ſe* 10.
*totis diſtinguuntur: in nullo igitur cõueniunt, nec ſunt idẽ aliquo modo. ſed quodlibet at-
tributũ eſt ſimpliciter ſimplex, ſi ab inuicem diſtinguuntur: ex natura rei, ſe totis diſtin-
guũtur. Iterum, quodlibet diſtinctũ ab alio ſecundum rationem, eſt profectò res ab alio* 11.
*diſtincta, vel ens rationis. ſi ergo attributum, ab alio diſtinguitur attributo ex natura
rei; ab inuicem vtiq; vt res, & res neceſſariò diſtinguentur. Amplius, ſi diſtinguuntur* 12.
*ex natura rei; abſq; dubio, ſicut quidditas & quidditas diſtinguuntur, aut formalitas,
& formalitas. ſed formalitas, vel quidditas eius, cui ineſt realitas eſt : realiter ergo di-
uina attributa ab inuicẽ diſtabunt: quod planè diuinam ſimplicitatem omninò euerteret.*

CAP. V.

Soluuntur argumenta.

Attributa diſtingui ex natura rei.

*QVi Dei attributa ex natura rei formaliter diſtingui dixerũt; ea profectò nec
realiter nec eſſentialiter, nec aliis ſequentibus diſtinctionibus, realem præ-
ſupponentibus, diſtingui voluerũt; ſed ratione ex parte intellectus, & ex na-
tura quoq; rei. Etenim, duabus diuinis perfectionibus ſumptis, puta intelle-
ctu, & voluntate, contradictoria prædicata de eis verificari poſſunt : diſtinguuntur ergo
ex natura rei, & diſtinguuntur formaliter. alij in idem recidunt, ſub aliorum inuolucris
verborũ : Attributa, inquiunt, diuina, diſtinguuntur ratione, tum ex parte intellectus, tũ
etiam ex parte rei: alij dicunt ex natura rei. id autẽ ex ampliſſima Dei magnitudine pro-
ficiſcitur, quæ fundamentaliter multis reſpondet rationibus. quãuis enim vna ſit eſſentia*

Vnum attributum nõ includit conceptum alterius formaliter.

*diuina infinita, in qua attributa ſint vnum realiter; quia tamen vnumquodq; eorum eſt
infinitum, nec includit conceptum alterius; formaliter ex natura rei eſſe diſtincta, ne-
ceſſarium eſt. Identitas ſiquidem realis, & diſtinctio formalis non opponuntur : ſed be-
ne ſunt oppoſitæ idemptitas formalis, & diſtinctio formalis. Sanè, diſtincta formaliter,
vnum, alteri eſſe idem formaliter, eſt impoſſibile. Porrò, diſtinctio realis oſtendit neu-
trum eorum, quæ realiter diſtinguuntur, actu eſſe infinitum : nam ſi alterum ex ſua ra-
tione formali eſt infinitum; alterius realitatem neceſſario complectitur : atq; ita, vnum
eſt amborum eſſe reale, ſiue realitas. ſi autem neutrum eorum eſt infinitum, & forma-
liter, & realiter diſtinguuntur. Non rectè ergo agunt, qui ex diſtinctione formali ex
natura rei, realem inducere, inferreq; ſtudent : eſt enim fallacia conſequentis ab inſuffi-
ciente : eſt etiã fallacia ſecundùm quid ad ſimpliciter, ex dictione ſecundùm quid, di-
ſtinctionẽ inferendo ſimpliciter. hæc planè locum habent in creaturis, in quibus ſimplici-
ter infinitum eſt nihil : quapropter, quæ diſtinguuntur formaliter ex natura rei; realiter
quoq; diſtinguantur, neceſſe eſt. Sanè, diſtinctio interdum idemptitati formaliter op-
ponitur, aliquando vnitati, nonnunquam potentialitati, & confuſioni. Prima oppoſitio
indicat relationem ſolam, quemadmodum idemptitas, cui opponitur; idq; poſitiuam a-
liquam relationem diſtinguendo, vel identitatis relationem negando. Cæterum huiuſmo-*

Diſtinctio cui opponitur.

Attributa quomodo diſtinguãtur in deo

Quæ oppoſitio ſit in diuinis.

di diſtinctio, in diuinis eſſe non poteſt, quæ idemptitati oppoſita ſit diuinæ: igitur hoc modo nulla ſunt ibi oppoſita ex natura rei, niſi per operationem tantùmmodo intellectus. Bene ergo dictum eſt in diuinis, ſecundùm hunc modum, diſtinctionem ex natura rei, nequaquam eſſe. Secunda autem oppoſitio, quæ vnitati opponitur, priuationem, ſeu negationem vnitatis indicat. priuatio autem eorum eſt vnitatis carentia, quæ nata ſunt, eſſe vel efficere vnum. Quam ob cauſam huiuſmodi oppoſitio, imperfectionem ſonat; idcirco in diuinis locum non habet, in quibus eſt ſimplex, ſummaq́; perfectio. ſi autem vnitatis negationem oſtendat; tunc abſq; dubio, ex natura rei in diuinis locum habebit. verum

Perſonæ diſtiguntur realiter, eſſentia & relatio formaliter, ex natura rei.

eſt enim dicere, patris perſonam non eſſe filij perſonam. Quare inter diuinas perſonas eſt diſtinctio realis: inter eſſentiam verò, & relationem, diſtinctio formalis ex natura rei. hoc etiam modo attributa ab inuicem, & ab ipſa eſſentia diſtinguuntur. Porrò, oppoſitio, quæ potentialitati opponitur, in diuinis ponenda non eſt, à quibus omnis prorſus confuſio, quàm longiſſimè abeſt. Itaq; ex his, quæ iam diximus, omnium ſoluta eſt argumẽtorum controuerſia; ſicut patere poteſt legitimè, candideq́; intuenti Verùm, vt ad plenũ

Attributa ſũt vnũ non formali, ſed reali ratione.

illis morem geram; ad ſingula quæq; reſpondere decreui. Ad primum, negatur minor, nam attributa non adunantur in vna ratione formali, ſed reali tantùm: proinde, quamuis diuina eſſentia ſit infinita ſimpliciter, & ſimiliter attributa, atq; huiuſmodi infinitas, omnem penitus imperfectionem extrudat, nempe realem eſſentiæ ſiue attributorum diſtinctionem; id tamen, quod ad perfectionem pertinet, diſtinctionum ſcilicet formalem, non tollit. Quocirca, & ſi tum eſſentia, tum etiam attributa ſint formaliter infinita; nihilominus non eadem inter ſe formaliter ſunt, ſed diſtincta potiùs. Exemplum autem de virtute calefactiua, atq; deſiccatiua non eſt ſimile: nam neutra illarum eſt infinita

Obiectio.

ſimpliciter. Sed dicis, tunc intellectus diuinus, plura prima obiecta, & adæquata ſimpliciter, haberet; atq; ita quodlibet illorum propria ratione, & primò intellectum moueret diuinum. ſed tunc actus intelligendi diuinus, non eſſet vnus, ſed plures; ſimili-

Solutio.

ter & actus generandi: atq; ita in diuinis plures haberentur filij: ergo &c. Soluitur: In diuinis vnicum eſſe obiectum intelligendi, volendiq́ue, nempe diuina eſſentia, ſecundùm eſſentiæ rationem. Quando ergo arguis, multa ſunt attributa: ergo multa obiecta: negatur conſequentia. nam attributa ab ipſa eſſentia, atq; ab inuicem non realiter; ſed formaliter tantùm differunt: obiectum autem diuini intellectus, eſt vnum, atque idem

2. realiter cum omnibus attributis. Ad 2. Maior eſt vera in rebus, quarum eſſe reale eſt diuerſum: tunc planè actualis diſtinctio ex natura rei, fundatur ſuper actuali oppoſitione ex natura rei. vbi autem eſt actualis oppoſitio ex natura rei; ibi certè eſt naturæ diuerſitas. ſed diuina attributa, non realiter, ſed formaliter ab inuicem, atque à diuina eſſentia differunt; quæ quidem formalis diſtinctio non opponitur diſtinctioni reali, ſed

3. idemptitati formali: ſimul igitur coaleſcere poſſunt. Ad 3. Negatur maior in perſonis diuinis: nam diſtinctio, quæ ſit per abſolutum in diuinis, eſt intimior, quàm illa, quæ ſit per relationes, aut per aliquem conceptum, qui dicitur diſtinctio formalis. Siquidem tunc argumentum eſſet efficax, quando ipſa attributa, ab inuicem, atq; ab ipſa eſſentia diuina realiter diſtinguerentur. in primo igitur ſigno, & prædicatum primi modi eſt eſ-

4. ſentia diuina, cuius vnio, ſiue diſtinctio (ſi daretur) omnes alias antecelleret. Ad 4. Negatur conſequentia, quamuis enim omnium diuinarum perfectionum ſit vna ratio rea-

Formalis diſtinctio.

realis; diſtinguuntur tamen formaliter. Illa ſanè diſtinguuntur formaliter, quorum vnum non eſt quidditas, ſeu diffinitio, vel pars metaphyſica diffinitionis eius, prædicabilis de ipſa per ſe primo modo. ſed iuſtitia Dei, non prædicatur de ipſius miſericordia; vtraque tamen eſt infinita ſimpliciter: igitur formaliter ex natura rei ab inuicem ſeparantur: in Deo ergo eſt vna ratio, ſcilicet eſſentia, attributa tamen formaliter differunt.

5. Ad 5. Negatur maior: & ad probationem dico, attributa, atq; diuinam eſſentiam eſſe formaliter infinita, in quibus profectò nulla poteſt eſſe compoſitio: ſunt enim vnum in-

finitum

ſinitum reale, ſiue eſſentiale; cui diuiſionem, aut compoſitionem non addunt formales *Attributa quomodo diſtinguãtur in deo*
ex natura rei diſtinctiones. Sed dicis: quæcunq; diſtinguuntur ex natura rei, diſtin-
guuntur realiter: patet, nam diſtinctio cùm ſit paſsio entis; ad ens ſolùm pertinet ratio-
nis, atq; reale: ens autem rationis in anima, reale verò extra animam reponitur. Porrò, Obiectiones.
reale, ex rei natura proficiſcitur. ſi ergo attributa ex natura rei diſtinguuntur, entia re- 1.
uera realia eſſe probantur; atq; ita in diuinis multa erunt entia realia. Item, aucto infe- 2.
riori, ſuperiùs augeatur, neceſſe eſt; ſicuti aucto, vel multiplicato homine, augetur, &
multiplicatur animal. ſed formalitas, reſpectu realitatis, ſecundùm rationem entitatis,
eſt quid inferiùs: igitur, ſi in diuinis multæ ſunt diſtinctiones formales, ſiue formali-
tates; multæ quoq; erunt realitates, atq; entia realia, quod impium eſt credere: ergo &c.
Reſpondeo: ſi realiter diſtingui, idem ſit apud te, quod ex natura rei, & non ex opere Solutio.
intellectus diſtingui, verum dicis. ſin autem id ſonet, quod eſt re, & re diſtingui, falſum 1.
eſt, & hæreticum. Ad 2. dico, ſequelam illam, locum non habere in diuinis, in quibus at- 2.
tributa, & eſſentia ſunt formaliter infinita; infinitum autem augeri non poteſt. Secus
eſt in creaturis, quæ ſunt finitæ, atq; augmenti, & decrementi ſunt ſuſceptiuæ. Ad 6. Di- 6.
co, non ſequitur, non eſt apud philoſophum; eſt ergo negandum, atq; abijciendum quic-
quid dictum ſit ab aliis diuinæ ſapientiæ cultoribus. Ad 7. Negatur minor in diuinis: nã 7.
inibi (vt diximus) nullum poteſt eſſe accidens; ſed attributa, atq; eſſentia ſunt idem re- *Eſſentia diuina, & eius attributa ſunt idem realiter.*
aliter. Quòd autem nulla in diuinis eſſe poſsit diſtinctio realis, clariſsimè conſtat. Quæ-
cunq; enim realiter diſtinguuntur, diſtinguuntur etiam exiſtentia: ſed in Deo vna eſt
exiſtentia, vnum ergo eſt eſſe. omnia igitur in illo ſunt idem realiter. Item, quæ diſtin-
guuntur realiter, per intellectum ſeparari poſſunt, etiam ſecundùm eſſe: ſed diuina eſ-
ſentia, ſecundùm eſſe, à ſuis attributis ſeparata, intelligi nequit; nec vnum attributorũ,
ſine alio: ergo quod prius. Adhuc, ſi attributa ab inuicem, & ab ipſa eſſentia realiter
differunt; tunc profectò in diuinis, ex re, & re eſſet multiplicitas, atq; compoſitio: pro-
inde Auer: in lib. deſtru. deſtru. diſp. 5. in ſolutione ad vltimum, Deo huiuſmodi mul-
tiplicitatem realem, nullo modo dicit eſſe tribuẽdam. Inter ergo diuinam eſſentiam, eiuſ-
que attributa non eſt aliqua diſtinctio realis. Ad 8. Antecedens eſt verum, quando ef- 8.
fectus eſt realis poſitiuus: quòd ſi effectus extiterit negatio, ſicut eſt in propoſito, quo-
niam auferre contradictionem, eſt negare contradictionẽ; pro cauſa illa ſufficit diſtin-
ctio virtualis, vel ex natura rei, quæ ſufficienter eſt in actu, pro huiuſmodi effectu ſta-
tuendo, qui eſt negatio. Quamobrem, quemadmodum in nobis iſta duo non contradicunt, *Intellectus & voluntas diuina diſtinguũtur ex natura.*
intellectus intelligit, voluntas non intelligit, quia nimirum eſt actualis diſtinctio, & non
identitas inter intellectum creatum, & voluntatem; ita profectò iſta duo in diuinis, in-
tellectus intelligit, & voluntas non intelligit, non contradicunt: ſtat enim inter ea di-
ſtinctio virtualis, aut ex natura rei; quæ abſq; dubio, actuali æquipollet. Ad 9. Attri- 9.
buta in diuinis ſunt idem realiter, ideóq; vnum prædicatur de altero etiam in abſtracto:
per idemptitatem quidem; non tamen in primo modo dicendi per ſe. quare non omnis
prædicatio in abſtracto, eſt per ſe in primo modo conſtituta. Sed dicis: ens perfectiſſi- Obiectiones.
mum, nempe Deus, eſt maximè vnum ex natura rei, ſicuti eſt maximè perfectum: v- 1.
nitas enim ad entis perfectionem ſpectat. ſed attributa ad Dei perfectionem ſpectant:
igitur ſecundùm attributa, vnitas potiùs, quàm diſtinctio Deo attribuitur. Præterea, ſi 2.
attributa, ex natura rei quidditatiuè diſtinguuntur; omninò diffinitione etiam diſtin-
guuntur: ſed quæ diffinitione differunt; re quoq;, atq; eſſentia differunt: eſt enim diffi-
nitio, eſſentiæ declaratio. Re ergo, atq; eſſentia, attributa inter ſe ſeparantur, quod eſt
falſum. Item, plura ſecundùm rem, vnum eſſe ex natura rei, niſi ſecundùm rationem, 3.
eſt impoſsibile. igitur è conuersò, vnum ſecundùm rem, multa eſſe ex natura rei, atque
ſecundùm diſtinctionem formalem, ſimiliter eſt impoſsibile. Reſpondeo: vnitas realis, Solutio.
eorum prorſus omnium, quæ compoſsibilia ſunt, in eodem ſuppoſito exiſtens, ad perfe- 1.
ctionem

quomodo diſtinguã- tur in deo

ctionem pertinet, quippè, quæ ens ſupremum, atq; perfectiſſimum indicat, cuiuſmodi eſt Deus: de formali autem vnitate, non eſt ſimile iudicium. Sanè in ente ſimpliciter perfecto, formalis multiplex diſtinctio cum diuinæ vnitate naturæ, ampliſſimam, atq; ſingulariſſimam diuinam manifeſtat, oſtenditq; eſſentiam. Etenim, ſi ſunt plurimæ in Deo perfectiones ſimpliciter, & proprios conceptus quidditatiuos non haberent diſtinctos; imperfectionis certè magis, quàm perfectionis aliquid diceret. Quamuis igitur in diuinis, ſumma, primaq; perfectio ad diuinam eſſentiam pertineat: in qua omnia ſunt vnum attributa, atq; perſonæ; ne in diuinis perfectionibus proceſſus fieret infinitus, ſunt nihilominus aliæ diſtinctiones, atq; perfectiones formales, ex natura rei, quæ attributa vocamus.

Vnitas realis ad perfectionem dicit, nõ ſic vnitas formalis.

2\. *Ad 2. dico, in Deum, atque in aliquod ipſius attributum non cadere propriè diffinitionẽ. Igitur non diffinitione, ſed conceptibus propriis metaphyſicis, attributa diſtinguuntur.*

3\. *Ad 3. antecedens eſt falſum: perſonæ enim diuinæ diſtinguuntur realiter, vnum tamen ſunt; vtpotè vnus Deus, eſſentialiter, etiam ſine aliqua intellectus operatione. Itaq;, quamuis attributa ſecundùm rem ſint idem; diſtinguuntur tamen formaliter ex natura rei, idq; ſecluſo opere intellectus.*

10\. *Ad 10. Verùm quidem eſt, quodlibet attributum ſe totum formaliter, ab altero diſtingui, idemq; eſſe cum illo realiter.*

Obiectiones.

1\. *Sed dicis, quicquid eſt forma, & idem alteri; eſt etiam idem ſibi formaliter: quemadmodum, quicquid eſt materia, & eſt idem alteri; eſt etiam idem ſibi materialiter. ſed quodlibet attributum eſt idem alteri, etiam ſecundùm ſe, & ſimpliciter idem: idem ergo erit formaliter.*

2\. *Item, præſtantior eſt multiplicatio per vnam formalitatem, quam per plures: ergo vna tantùm ratio formalis in diuinis inuenitur. antecedens probatur authoritate, & ratione: authoritate planè Dionyſii in cœleſti hierar. cap. 12. dicentis: ſuperiores angelos præ cæteris, maiori pollere ſcientia; quippe, qui vnicam, ac vniuerſalem habeant: ratione autem, quia poſſe in plura per vnam formam, præſtantiùs eſt, quàm per plures. vnde Sol per vnicam ſuæ lucis formam melior eſt, quàm per multarum agentia formarum: ergo &c.*

Superiores angeli pollent maiori ſciẽtia

Solutio.

1\. *Reſpondeo, negando maiorem: non enim opus eſt, quòd ſi attributum cũ altero ſit idem realiter; cum eodem quoque eſſe idem formaliter, vt dictum eſt.*

2\. *Ad 2. antecedens eſt verum in rebus, quarum nulla eſt perfecta ſimpliciter. ſed quia perfectiones, ſiue attributa diuina, ſunt perfecta ſimpliciter: ideò ſecundùm vnam, eãdemq; rationem formalem, haberi non poſſunt.*

11\. *Ad 11. Idem realiter diſtinctum, à ſeipſo ratione diſtinguitur. Igitur aliquod diſtinctum ratione, non oportet eſſe plura entia rationis, neq; ens rationis: ſed vnum, atq; idem ens reale, à ſeipſo ſecundùm rationem diſtinguitur: non ergo oportet, quæ ex natura rei diſtinguuntur, ea diſtingui realiter: idem enim realiter in ſeipſo, diſtinctionem recipit formalem.*

12\. *Ad 12. & vltimum. Formalitas eſſentiæ diuinæ, & ſapientiæ, ſunt idem realiter: vnum ſiquidem, ratione infinitatis, in idemptitatem migrat alterius; ita vt vnum in abſtracto prædicetur de altero. Eodem quoque modo realitas ſapientiæ, atque eſſentiæ ſunt idem penitus realiter, ob eandem profectò cauſam. cum his autem diſtinguuntur formaliter; quippe, quæ non ſunt eædem in primo modo dicendi per ſe: ſunt ergo aliquæ realitates, non realiter certè, ſed formaliter diſtinctæ.*

Obiectiones.

1\. *Sed dicis, attributum, in quantum diſtinguitur ab attributo, eſt aliquid, vel nihil. ſi aliquid: duo ergo attributa ſunt duo aliqua, ſiue duæ res: realiter ergo diſtinguuntur. ſi nihil, ex ſola igitur intellectus operatione, & non ex natura rei diſtinguuntur. planè, nihil, extra intellectum, diſtinguitur ab alio ex natura rei.*

2\. *Amplius, ſi attributa ex natura rei diſtinguuntur; erunt profectò veluti duo abſoluta diſtincta: quæ quidem ſi ita diſtincta manſerint, ſuppoſitum vtiq; diuinum, vnum non erit: ratio enim vnius, vt dicitur 5. met. eſt ratio indiuiſionis. Quod ſi vnita fuerint, tunc planè eorũ ſuppoſitum, nequaquam ſimplex, ſed compoſitum erit. hoc autem iudicium de relationibus haberi non poteſt: ſimplicitas ſiquidem alicuius, comparationem ipſius realem, minimè tollit: ergo quod prius.*

Solutio.

1\. *Solutio: ad 1. Attributum in quantum diſtinguitur ab attributo, eſt*

to, eſt quidem res vera, & aliquid; non tamen aliquod reale diuiſum, ſed idem omninò.
nam aliquid ſi eſſet in quantum diſtinguitur ab attributo; tunc planè oſtenderetur, di-
ſtinctionem huiuſmodi, inhærentiæ prædicati ad ſubiectum, cauſam eſſe: atq; ſenſus eſ-
ſet: attributa ſunt res diſtinctæ realiter, quod falſum eſſe, ſæpè ſæpius diximus. Ad 2. 2.
negatur conſequentia: nam pari facilitate duæ relationes in eodem ſuppoſito, realiter nõ
diſtinguerentur, neq; ex natura rei. aut enim diuiſæ manentes, ſuppoſitum reddunt di-
uerſum; nam ratio vnius, eſt ratio indiuiſionis. &c. non minus certè abſoluta, quàm re-
lationes in eodem ſuppoſito ſunt, atq; ex natura rei diſtingui poſſunt. Dicis: Inter attri- Obiectiones.
buta, & diuinam eſſentiam, nulla datur diſtinctio formalis: patet authoritate Auguſt. 1.
7. de Trinit. cap. 1. Eò, inquit, ſapiens, quò Deus; non eò pater, quò Deus. negat igitur
diſtinctionem formalem attributi à diuina eſſentia, & attributorum ab inuicem. Præ- 2.
terea 12. confeſſionum cap. 6. Sapientia, inquit, tua vult: velle autem in diuinis, de eo,
quod à voluntate eſt indiſtinctum, prædicatur: idem igitur ſunt ſapientia, & voluntas.
Omnia prædicamenta (teſte Boëtio de Trinitate) in diuinis, tranſeunt in ſubſtantiam, ſola
relatio manet. Cui Suffragatur Damaſcenus li. primo dicens: Omnia in diuinis ſunt idẽ,
præter generationem, & ingenerationem, & proceſſionem. Anſelmus in Monologio 17.
Omnia quæ ſunt in Deo, eſſentialiter ſunt ibi vno modo, & vna conſideratione; quod cer-
tè ex parte obiecti eſt intelligendum: ergo &c. Reſpondeo ad primum, non eodem for- Solutio.
maliter Deus eſt Deus, quò ſapiens; ſed concomitanter potiùs: nam illud eſt nomen pro-
prium, hoc verò tranſlatitium. nec eò Deus, quò pater, & è conuersò: deitas enim per-
fectionem dicit ſimpliciter, non autem relatio. etenim, quamuis deitas in diuinis, de om-
nibus prædicetur, non tamen paternitas. vnde deitas, paternitatis realitatem includit; id
profectò non ex parte paternitatis prouenire credendum, ſed ex parte eſſentiæ diuinæ.
Quando ergo dicis, eò ſapiens, quò Deus: verum quidem eſt eſſentialiter, non autẽ for-
maliter. Ad 2. Sapientia tua vult. Senſus eſt: voluntas tua, quæ eſt eadem realiter ſa-
pientiæ tuæ, vult, & eſt. non ergo ſequitur, quòd nullo modo diſtinguantur; alioqui dice- 2.
remus eſſentiam generare per identitatem, quam habet patris. Ad authoritatem Boë-
tij: omnia prædicamenta, ſiue attributa tranſeunt in ipſam ſubſtantiam, id eſt, ſubſtan-
tiæ ſimilem habent modum prædicandi. Ad Dama. omnia ſunt idem realiter, non autẽ
formaliter. Ad Anſelmum: omnia eſſentialia in diuinis ſunt vno modo, vnaq; conſide-
ratione. Quid ergo ſint attributa diuina, & quomodo differant, hæc dixiſſe ſufficiat.

QVAESTIO QVINTA. CAP. I.

De immutabilitate Dei.

POſteaquam de ſimplicitate Dei, atq; ipſius attributis diſputauimus: opor-
tunum eſſe iudicauimus, de illius immutabilitate verba facere, ſermoniſque
ordinem contexere. ſiquidem, quod eſt omninò ſimplex, omnibus numeris
eſt immutabile. Non ergo immeritò philoſophus 12. met. comme. 41. Deum Ariſtoteles dei
immutabilem eſſe aſſeruit: Eſſe igitur, inquit, ſubſtantiam quandam æternam, immo- immutabilitatem oſtendit.
bilemq;, atq; à ſenſibili ſeparatam, ex hiſce, quæ iam diximus, patet. & comm. 38. eſt
quippiam mouens immobile, atq; actu exiſtens: id vt aliter ſe habeat nullo modo fieri
poteſt. Porrò, quod aliter ſe habere non poteſt, immutabile eſt: impaſſibile profectò eſt,
nullam deniq; alterationem ſubire poteſt. Neceſſe eſt, inquit Plato dial. 2. de rep. ſi quid Plato de immutabilitate Dei.
à ſpecie ſua diſcedat, vel ipſum à ſe mutari, vel ab alio. ſed haudquaquam ab alio quæ
optimè ſe habent, mutantur, atq; vertuntur, quemadmodum corpus à cibis, & poculis,
& laboribus; & plantaria omnia ab æſtu, tempeſtatibuſque ventorum. Quicquid igitur
bene ſe habet, vel natura, vel arte, vel vtriuſq; minimùm perturbationem ab alio ſuſci-

tabilitate Dei.

pit. At verò Deus ipſe, & quæ Dei ſunt omni ex parte quàm optimè ſeſe habent: nunquid ſe in ſe verteret, mutaretq́ Deus? vtrum igitur in meliùs, & pulchriùs; vel in peiùs, & turpiùs? neceſſe eſt in peiùs, ſi modò mutatur: non enim indigũ pulchritudinis, & virtutis eſſe Deum dicimus. ſed credo, ſua ſponte aliquem, ſiue Deum, ſiue hominem non velle ſe deteriorem facere. Impoſſibile eſt igitur Deum mutare ſe velle; ſed vt videtur, pulcherrimus, optimusq́ cùm ſit; ſua in forma ſempiterna, & ſimplici perſeuerat.

Plotinus. *Conſentit his Plotinus Aenn. 5. lib. 5. cap. 10. Deus eſt ſimplex, eſt & primum, inquit, quoniam eſt principium. ab eo namque omnia profluunt: ab eo motus primus exoritur, neq; tamen eſt in eo: ab eo quoq; ſtatus, quoniam ipſe nihilo indiget; neq; enim mouetur, neq; quieſcit, cùm nihil habeat in quo requieſcat, in quo reuoluatur. nam circa quid, aut ad quid potiſſimùm, aut in quo præcipuè vel mouebitur, vel requieſcet? eſt enim ipſe*

Deum nō poſſe definiri. *primus. ſed neq; poteſt definitus eſſe: alioqui à quo poterit definiri? Neq; rurſus ſic eſt infinitus, vt immenſa moles ſolet excogitari. tum verò quònam progredi debet? nunquid vt aliquid inde reportet, qui nullo penitus indiget? Aliter ergo nunquã ſe habet: eſt igitur immobilis. & Aenn. 6. lib. 8. cap. 16. Deus eſt vbique, & nuſquam: nuſquam certè contigit. Rurſus, ſi eſt vbiq;, proculdubio quantus ipſe eſt, tantus eſt & vbiq;. ipſe exiſtens ſupremus, ſubdita habet omnia: ſibimet exhibet ſubſiſtentiam, vna cum ipſo eius actione collata. ab illo igitur, & ex illo ſuum eſſe producitur: non ergo ſicut contingit,*

Auguſt. *ſed vt ipſe voluit, ſic prorſus exiſtit. Suffragatur philoſophicæ doctrinæ D. Aug. lib. 1. de Trini. ca. 1. Qui ſolus habet immortalitatem, ait Apoſtolus 1. Tim. 6. Solus, inquam, quia vera immortalitas incommutabilitas eſt; quam nulla habere poteſt creatura, quoniam*

Iacobus. *ſolius eſt creatoris. Vnde Iacobus: Apud quem non eſt tranſmutatio, neq; viciſſitudinis*

David. *obumbratio. Et David Pſal. 101. Mutabis eos, & mutabuntur: tu autem idem ipſe es. Et*

Malach. *Propheta Malachias 3. Ego Deus, & non mutor. Sanè, quemadmodum ſcribit philoſo-*

Ariſt. quid ſit mutatio. *phus 3. phyſ. cap. de motu: Mutatio eſt actus entis in potentia, ſecundùm quod huiuſmodi, vel actus mobilis, in eo quòd mobile. igitur mutatio opus habet ſubiecto, cuius ipſa ſit actus, & accidens: mutari enim eſt aliter ſe habere nunc, quàm priùs: actualitas autem eſt entis: igitur creatio, propriè mutatio dicenda non eſt, quippè, quæ priùs nihil*

Creatio nō eſt mutatio. *extiterit. Deinde, ſubiecto, neceſſaria eſt alicuius termini poſitiui negatio: eſt namq; actus entis in potentia: cæterùm ens in potentia, illius, ad quod eſt in potentia, negationem includit. Quare, ſi ab æterno aliquid produceretur, etiam ſi in ſubiecto, vel de ſubiecto produceretur; id tamen per veram mutationem non fieret: in ſubiecto enim, termini negatio non præceſſiſſet. Tertiò, mutatio, ad terminum ordinem habet, vtpotè quæ eſt actus entis in potentia ſecundùm quod huiuſmodi: quia nimirum ad alicuius termini acquiſitionem, vel deſtructionem ipſa ordinem obtinet. Ex quo patet, formas abſolutas, quæ ad huiuſmodi terminum, ordinem non habent, à mutationis varietate, atque*

Formæ quæ non ſubditæ ſunt mutationi. *defectu liberas eſſe. Idcirco, nec albedo, nec forma ſubſtantialis, mutationes ſunt appellandæ: alioqui mutatio, actus eſſet mutabilis in ordinem ad ſeipſum. Poſtremò, mutatio eſt actus inſtantaneus, vt generatio: ſucceſſiuus verò, vt motus: formam autem permanentem, mutari eſt impoſſibile; etenim inter ſeſe oppoſita ſunt, ſicut album & nigrum.*

Rationes, quòd Deus non ſit immutabilis. *Et hæc quidem diximus, vt mutabilitatis, ſeu mutationis natura palàm fieret, ex cuius notitia, Deum prorſus eſſe immutabilem, cognoſceremus. Sanè, quod ſubiecti naturam ſubire non poteſt, mutationi nō ſubditur, vt iam patet: ſed Deus eſt huiuſmodi: ergo. Am-*

1\. *plius, quod non eſt in potentia ad aliquid, eſt immutabile: quia mutatio eſt actus entis*

2\. *in potentia. ſed Deus eſt actus puriſſimus: ergo quod prius. Item, id, quod eſt idem re-*

3\. *aliter omni compoſſibili ſibi formaliter, in eodem ſuppoſito, eſt immutabile. ſed Deus*

4\. *cùm ſit intenſiuè ſimpliciter infinitus, eſt huiuſmodi: ergo. Præterea, illud, quod ſecundùm totum id, quod eſt, & quod habet, neceſſe eſt eſſe, eſt immutabile: quod enim eſt mutabile, aliquid habere poteſt, quod non habet. ſed Deus nullo indiget; quandoquidē in*

ſeipſo

De immutabilitate Dei.

*ſeipſo habeat omnia: ergo &c. Adhuc, etiam ſecundùm negationem mutationis largo
modo intellecta, quæ pro quolibet eſſe realis principio, ſeu defectu accipitur: Deus eſt
immutabilis. Reuera, quod ex ſe eſt formaliter neceſſarium non eſſe, vel eſſe poſt non* 5.
*eſſe, eſt impoſſibile. ſed Deus ex ſe formaliter eſt ſolùm ens neceſſarium: ergo. Antece-
dens autem ſic poteſt manifeſtum fieri, ens ex ſe formaliter neceſſarium, eſt primum
ſimpliciter in entibus: quicquid autem tale eſt, ab eſſe in non eſſe, nec è conuersò muta-
ri poteſt; ab alio certè dependeret, atque ita primum nequaquam vocaretur. at Deus, à
nullo dependet: eſt igitur immutabilis. Amplius, illud, ab eſſe in non eſſe mutari non* 6.
*poteſt, ad cuius quidditatiuum conceptum pertinet eſſe: quemadmodũ conceptus quid-
ditatiuus, in non conceptum, uerti non poteſt. ſed Deus eſt ſuum eſſe: ergo Quoniam i-
gitur Deus non poteſt eſſe ſubiectum, nec alicuius mutationis terminus, neq; ipſa muta-
tio per ſe, vel per accidens; omninò immutabilem eſſe, & fidei, & rationi eſt conſenta-
neum. Præterea, omne quod mutatur, motu aliquo mutetur, neceſſe eſt: ſed quod moue-* 7.
*tur, partim quidem manet, partim verò tranſit, quæ Deo non competunt: ergo Item, a-
liquid acquirit aliquis, ad illud pertingendo, quod priùs non attigerat, aliquid verò de-
ſerit: ſed hæc omnia diuinæ repugnant infinitati: Deus ergo eſt immutabilis, perfectiſſi-
mus, ſimpliciſſimus, immenſus, intranſmutabilis.*

CAP. II.

Quòd Deus ſit mutabilis, quædam probare conantur argumenta.

QVicunq; vult aliquid de nouo, mutatur. ſed Deus vult aliquid de nouo, quia 1.
*creauit aliquod nouum, vtpote mundum; ſuum enim creare eſt ſuum velle:
ergo mutatur. Planè, quemadmodum ſe habet voluntas noua ad effectum
nouum; ita certè voluntas antiqua ad effectum antiquum. ſed voluntate
noua, effectus antiquus non producitur: nec etiam voluntate antiqua, ſiue
æterna, effectus nouus. Cùm autem Deus, mundum de nouo produxerit; id profectò noua
& non antiqua produxit voluntate: mutabilis eſt ergo. Adde, vel Deus ab æterno vo-
luit effectum ſuum, atq; ita ex neceſſitate, effectus quoq; eſſet æternus: vel contingenter
voluit, fuiſſetq; ipſius voluntas indeterminata. Porrò, nihil quod eſt indeterminatum, in
actum prodit; niſi ab aliquo determinetur: quod autem determinatur, mutabile eſt: er-
go. Sanè, ſi illius voluntas eſt indeterminata; quare hoc magis, quàm illud vult, atq; ap-
petit? Amplius, ſi Deus eſſet immutabilis: igitur ad illud, ad quod immediatè ſe habet,* 2.
*immutabiliter ſe haberet. Illud ergo aliud eſt immutabile. Immutabile enim, quod eſt
primum agens, ad ſuum effectum diuerſimode ſe habere non poteſt. Nam ſi quandoq;
agat, quandoq; verò non, ex ſui videtur mutatione prodire: non ex noua paſſi approxi-
matione, vel impedimentorum amotione: actio ſiquidem primi agentis, his opus non ha-
bet. Quòd autem illud, ad quod ſe habet, eſſet immutabile, patet: nam ad quodcunq; ne-
ceſſarium, neceſſariò ſe habet; illud quoq; eſt neceſſarium. Adhuc: Deus aliter ſe habet* 3.
*nunc, quàm priùs: ergo mutatur: de non creante certè fit creans. Conſequentia nota eſt,
quia mutari eſt aliter ſe habere nunc, quàm priùs. Item 7. Sap. dicitur: Omnibus mobili-
bus, mobilior eſt. Præterea, id, quod habitudinem habet ad aliquod mutabile, eſt etiam* 4.
*mutabile; habitudo ſiquidem non permanet, ſuo termino non permanente: ſed Deus habi-
tudinem primitatis habet, ſiue omnium primitatum creaturarum, & accidentium: patet
ergo quomodo dicendus ſit mutabilis. Iterum, Quicquid mouet ſeipſum, eſt aliquo modo* 5.
*mutabile: ſed ſpiritus creator, autore Auguſt. ſuper 4. gen. ad liter: mouet ſe, non certè
per tempus, neq; per locum; Deus ergo aliquo modo eſt mutabilis. Plato etiam vocat*

Deum, numerum ſeipſum mouentem. Præterea effectus aſsimilatur ſuæ cauſæ: ſed creaturæ mutabiles, effectus Dei ſunt: ergo Deus eſt mutabilis. Item, ſi primum ens eſſet
6. penitus immutabile; tunc planè eſſet ens neceſſarium, quippe, qui eodem modo ſemper
7. ſe haberet. ſed tunc non eſſet omninò liber, quia neceſsitas libertati opponitur: nam quod eſt liberum, ad vtrumlibet indifferenter ſe habet: Deus autem eſt maximè liber, liberè ergò, & non ex neceſsitate agit. Ex quo non eſt neceſſe, vt primum mouens, neceſſariò moueat primum cœlum: atq; ita poteſt eſſe mutabilis: quod enim eſt in potentia, ſiue li-
berum ad agendum, ab actione, atq; motu poteſt quieſcere, & ita mutari. Ex his ergo patet, quòd Deus ſit aliquo modo mutabilis.

CAP. III.

Soluuntur Argumenta.

1. AD primum: Deus nullum habet actum volendi de nouo ſibi aduenientem, ſed vnico, eoq; æterno, tum ex parte ſui, tum etiam ex parte volitorum, ſecundùm aliquod tempus, vult omnia. Itaq;, ratio actiua volendi, eſt æter-
Voluntas Dei æterna. na Dei volitio, ſiue voluntas; quæ tunc mundum eſſe voluit, quando conditus eſt. Ad primam confirmationem, negatur ſimilitudo, ſiue comparatio: nam voluntas noua, eſt limitata, atq; creata; quæ profectò, nec natura, nec duratione, ante effectum antiquum, eſſe habere poteſt: voluntas autem diuina, quoniam limite caret, atq; omnipotens exiſtit, effectum nouum, quem natura, & duratione præcedit; producere valet. Igitur voluntas Dei, ob ſummam, infinitamq; perfectionem, æterno ac ſimplici actu, & noua vult, & antiqua. Ad ſecundam confirmationem, voluntas Dei æterna voluit omnia ab æterno: nec inde ſequitur, eſſe aliquem effectum æternum: voluit enim omnia condita in tempore fieri, atq; creari. Quamobrem, etſi diuinæ voluntatis actus ſit æternus
Si voluntas Dei poſsit dici indeterminata. in ſe, atq; neceſſarius; obiectum tamen, in quod tranſit, contingens poteſt eſſe, & nouum. Quando ergo dicis, tunc voluntas ſecundùm ſe, indeterminata meritò diceretur, atq; ita contingenter vellet. Reſpondeo, indeterminatam quidem dici, non paſsiua, ſed actiua indeterminatione: idq; non tempore aliquo indeterminato, aut duratione; ſed ratione ſolùm; ideoq; determinante, aut mutante non indiget: quippe, quæ ſecundùm actum intrinſecum ſit determinata; non ſic autem ad obiectum contingens, atq; extrinſecum. Ad tertiam confirmationem: primæ planè cauſæ, cauſa non eſt quærenda: ſed voluntas Dei eſt prima cauſa, ad quam tandem omnis voluntas, ſiue res contingens deueniat, neceſſe eſt: ergo. Hæc ſiquidem diuina voluntas in ſeipſa neceſſaria eſt: reſpectu verò obiecti con-
2. tingentis, vocatur contingens. Ad ſecundum: Deus eſt immutabilis, mutabilia condens immutabiliter: quæ ſanè, quoniam ex nihilo condita ſunt, mutationi ſubiacent. ſecus autem eſſet, ſi ex ſua ſubſtantia cuncta condidiſſet: tunc planè fierent, atque eſſent omnia immutabilia. quoniam autẽ ex nihilo condita eſſe voluit, & corruptioni, mutationiq; obnoxia; ideo, tum ex parte conditionis, tum etiã ex parte conditoris, ita inſtituentis, creata
3. omnia, aut mutantur, aut mutari poſſunt. Ad 3. Ratio illa valet in agente creato, non autem in Deo, qui actionem habet æternam; quam ob cauſam, licet ab æterno res eſſe vo-
Obiectio. luerit; non tamen ab æterno creare, aut creaſſe dicitur. Dicis, à contradictorio, in contradictorium, ſine mutatione tranſitum fieri non poſſe: creans autem, & non creans ſeſe
Solutio. mutuò oppugnant: ergo. Dico, mutationem huiuſmodi in creaturam cadere, non in Deum: quemadmodum dicimus de nouo lapidem cognitum eſſe, non ſui quidem; ſed cogno-
Omnibus mobilibus mobilior eſt. ſcentis mutatione facta. Ad confirmationem de ſapientia reſpondeo: ſapientiam, omnibus mobilibus, mobiliorem appellari: quia nimirum velociſsimum in creaturam ſuæ diuinitatis curſum immittit. Omnia ſiquidem à diuina ſapientia proficiſcuntur: cuius reuera,

quæ

quæ proximiora ſunt, maiorem præſeferunt ſimilitudinem: remotiora verò, minorem:
Proinde Dionyſius cœleſtis Hierar. cap. 1. Omnis, inquit, proceſſus diuinæ manifeſtationis,
venit ad nos à patre luminum. Ad 4. Deus nullam habet ad creaturam aptitudinalem, 4.
ſeù realem rationem; ſed magis ipſa creatura ad Deum. Argumentum ergo nihil con-
cludit. Ad 5. Diuus Auguſt. Platonicè locutus eſt: putabat enim Plato, intelligere, & 5.
velle, motum quendam eſſe. Quoniam igitur Deus, ſeipſum perfectiſsimè intelligit, atq;
vult; ideò ſeipſum mouere arbitratus eſt. Ad 6. inter effectum, & cauſam duplex ſi- 6.
militudo perpenditur: vna quidem idemptitatis, altera verò proportionis. Prima autem
neceſſaria non eſt, ſed ſecunda potiùs. Licet igitur corporalia quatenus mutationi ſubdi-
ta ſunt, à Dei ſimilitudine quàm longiſsimè abſint; illam tamen, quatenus entia ſunt, imi-
tantur. hæc certè ſimilitudo ſufficiens eſt, ad effectum ſtatuendum. Ad 7. de hac ma- 7.
teria dixi folio 30. vbi ad plenum, huic quæſtioni reſpondiſſe me puto.

MERCVRIVS Dial. X.

Deus, & pater, & bonum, ô Tati, naturam eandem, imò eundem actum habent. Huius actus voluntas eſt, huius eſſentia velle cuncta ſubſiſtere.

Commentum XI.

POSTQVAM de generatione, & diuinitate filij Dei, pro tenuitate noſtri ingenij, in rè tam grauiſsima, & obſcuriſsima, aliquid in medium protuli, nec non de ſimplicitate, & attributis Dei, deq; ipſius immutabilitate; par eſt, ac rationi conſentaneum eſſe iudico, vt de Dei eſſentia, & exiſtentia, nonnihil in medium proferam; vt quæ dicta ſunt, & dicenda, clariùs, lucidiùsq; intelligi poſsint. Porrò Mercurium in Pymandro ita legimus de hac re fuiſſe locutum: Deus, *inquit,* et pater, & bonus. *Tribus egregiis titulis Patris perſonam appellat. In primis* Deum, *ab ipſa vtiq; deitate ſiue diuina eſſentia, ſic dictum, & eſſe habentem nominat. Deinde* Patrem, *à paternitate. Poſtremò,* bonum *à fœcunditate: fœcunda eſt enim prima perſona in diuinis, ad intra quidem duplici fœcunditate, nempè partu intellectus & voluntatis: ad extra verò productione creaturarum omnium, atq; conſeruatione, quæ communis eſt tribus perſonis diuinis.* Deus, *inquit,* ô fili, & Pater, & bonum, naturam eandem, *nempè diuinam eſſentiam,* imò eundem actũ, *eſſentialem ſcilicet* habent, *non autem perſonalem, quia perſona generat, non autem diuina eſſentia.* Huius *ſcilicet, Dei patris* actus, eſt volũtas, *quæ idẽ eſt eſſentialiter & realiter cum diuina eſſentia.* Eſſentia *verò huius Dei patris, eſt, qua cuncta ſubſiſtunt: omnibus enim eſt eſſe: quibuſdam autem eſſe & viuere: nonnullis verò rebus, eſſe, viuere, & intelligere. Quia voluit, ideo ſunt: & quia eſt per ſe ipſam; ideo alia habent eſſe per participationem. In 12. autem Dialogo declarat, quomodo filius ſit de eſſentia patris, vt ſupradictum.* Mens, *inquit,* ô Tati, *id eſt, filius, Mens de patre, filio, et ſpiritu ſancto dicitur: qui ſunt vna mens eſſentialiter, tres verò perſonaliter. Hæc perſona naſcitur de eſſentia, quia naſcendo, diuinam accepit eſſentiam. Magis ergo accedit ad confeſsionem, & veritatem fidei catholicæ, quàm Arius, Sabellius, Eunomius, Manicheus, Valentinus, & alij, qui Chriſti diuinitatem negarunt, & quidem ineptè & inductè. Si enim filius naſcitur de eſſentia, & iſta eſſentia eſt æterna: igitur filius eſt æternus. Neq; enim per mentem, perſona patris intel-*

Expoſitio textus.

Actus Dei.

Actus eſſentię

Mercurius.

Vna mens eſſentialiter.

ligi poteſt: quia pater non naſcitur; alioqui eſſet ab alio, quod patri non conuenit. Neq; filius naſcitur ab eſſentia, id eſt, à diuina eſſentia generatur; alioqui diuina eſſentia generaret: Sed diuina eſſentia non generat, neq; generatur: igitur naſcendo ex patre, diuinam accepit eſſentiam: in quo duo maximè declarauit, nempè conſubſtantialitatē & originem filij Filius enim, & conſubſtantialis eſt patri, & ab eo ſubſtantiam accipit: Deinde quantum diſcriminis inueniatur inter generationem filij Dei, & creaturā, & creaturarum generationem, clariſſimè oſtendit. Mens, *inquit*, ab eſſentia Dei nequaquam diuiſa, ſed illi potius connexa eo modo, quo Solis corpori lumen. *Senſus eſt: filius Dei, qui dicitur mens ſecunda, ita à patre naſcitur, ſicut lumen à corpore Solari. Proinde quemadmodum lumen à ſolis corpore perpetuò fluxu luminoſo dependet; ita, vt nunquam ſit ſol ſine ſuo lumine, nec viciſſim lumen, ſine ſole; eodem modo, ita filius naſcitur à Patre, ab eo accipiens per generationem æternam diuinam eſſentiam, vt nunquam pater fuerit ſine filio, nec viciſſim filius ſine Patre. Præterea, quemadmodum lumen eſt de ſubſtantia luminis ſolaris; ita filius de ſubſtantia patris, eadem numero, non ſic autem lumen de corpore Solis. Secus autem ſe habet modus generationis in creaturis: filius enim non eſt de eadem ſubſtantia patris, numero, ſed ſpecie: nec ſemper pater filio coëxiſtit, aut filius patri: propterea genuina patris imago dici nō poteſt. Quod verò iſta mens genita de eſſentia Dei patris, ſit Deus, audi quæſo patienter magnum Mercurium, quaſi alterum Ioannem euangeliſtam, ante omnes prophetas, excepto duntaxat Moſe de filij diuinitate mira prædicentem.* Hæc mens, *inquit*, Deus eſt: *ſic Ioannes in Euangelio ſuo: Et Deus erat verbum. Iſtius mentis effectus, ſoli Deo competere poſſunt; igitur eſt Deus. ſi opera facio, quæ nemo alius facere poteſt: & ſi mihi nō vultis credere, operibus credite. Enarrat effectus mētis ſecundæ:* in hominibus, *inquit*, eſt Deus. atq; idcirco nōnulli ex hominū numero Dij, eorumq; humanitas, diuinitati proxima eſt. *hæc ille. Senſus eſt, iſte filius Dei dedit hominibus poteſtatē filios dei fieri, quorū humanitas, diuinitati proxima, quia homo in terris eſt mortalis Deus, in cœlo autem immortalis Deus* In animalibus autem irrationabilibus, mens illa, natura eſt: nam vbicunq; anima; ibi quoq; mens; quemadmodum vbicunq; vita, ibi etiam anima. *hæc Mercurius. Senſus eſt, Mens illa, quæ dedit hominibus poteſtatem filios Dei fieri, quæq; Deo conformes efficit per morum probitatem, & virtutem intelligendi; ipſamet animalibus ratione carentibus naturam præſtat ſenſibus ornatam. Mercurius*, In viuentibus abſq; diſcurſu, *inquit*, eſt vita. *Senſus eſt, mens ſecunda, quæ in hominibus eſt Deus, in animalibus irrationabilibus eſt natura ſenſitiua, in plantis eſt vita vegetatiua, in omnibus deniq; rebus eſt eſſe: talis ergo mens proculdubio eſt Deus: neq; enim ab aliquo alio iſta fieri poſſunt, quam à ſolo Deo.* Mens quippe adiutrix eſt hominum animarum, eas in proprium bonum reuocans. in animis hominum reſiſtit interdum, atq; repugnat. Anima ſiquidē infuſa corpori à voluptate, atq; dolore continuo deprauatur. *hæc ille. hæc omnia, quæ dicta ſunt à Mercurio, Catholicæ fidei conformia ſunt, quæ propterea elucidanda ſuſcepi; vt ex ethnicis ſcriptoribus, eiſdemq; antiquiſſimis, qui ſcripturarum diuinarū peritiam profitentur, ſatis rationabiliter confutari poſſent & conuinci, qui de Chriſti diuinitate perperā loquuntur: itaq; eſſentia diuina, per ſe exiſtit, omnibus creatis dat eſſe: filius autem, æterna generatione à patre naſcendo, diuinam accepit eſſentiam, à qua nunquam ſeparatur, vtpote Deus verus, vt patet per ipſius effectus, & opera. ſed audiamus Ariſtotelem, quid de eſſentia Dei dicat.*

Generatio filij declaratur.

Mercurius.

Filius Dei à patre procedit, ſicut lumē à corpore ſolari.

Mercurius.

Effectus mentis ſecundæ.

Adiutrix hominum.

Qvaestionis primae cap. I.

Dei eſſentia, & eſſe ſunt idem.

De eſſentia Dei.

Philoſophus.

SI Deus, inquit Philoſophus 12. met. com. 51. nihil intelligit; ſed ita ſe habet, vt is qui dormit, quid nam ipſius excellens? quid egregium erit? ſin intelligit, huius verò eſt alīud auctor; non eſt certè id, quod eſt ipſius ſubſtantia intellectio, ſed potentia, non erit ſubſtantia optima. igitur intellectus, intellectio, & quod intelligit, ipſius ſubſtantia eſt. Ex quo patet, Deum eſse, ſuum intelligere; alioqui ipſius intellectus, inſtar potentiæ ſe haberet ad actum: vnde laborioſa ſibiipſi intellectio fieret: quod profectò nobiliſsimæ ſubſtantiæ, minimè conuenit. ſi igitur nobiliſsimæ ſubſtantiæ intellectus, in actu ſemper non extiterit intelligendi, ſed interdum in potentia; profectò non erit illud egregium, & præclariſsimum bonum, quod omnia confitentur & appetunt. Sanè, intellectus in potentia, vel in habitu exiſtens, ſimilis eſt dormienti, qui vitæ actum, nequaquam exercet; nam ſomnus, eſt dimidium vitæ. quamobrem, felix dormiens, ab infelici non differt: nec virtute præditus, ab inſipiente. Intellectus ergo nobiliſsimæ ſubſtantiæ, actu ſemper intelligat, neceſſarium eſt: per ſuum enim intelligere, ineſt nobilitas intelligenti. Planè intelligere ineſt intelligenti intrinſecè, & foras non progreditur: eſt certè perfectio intelligentis, ſicut eſſe exiſtentis, & viuere, viuentis. Quemadmodum enim, eſse conſequitur formam; ita, abſq; dubio, intelligere ſpeciem intelligibilem: Dei autem forma (ſi licet ſic loqui) eſt ſuum eſſe: proinde, quoniam ipſius eſsentia, ad ſimilitudinem ſe habet ſpeciei intelligibilis: eius planè intelligere, ſuum eſse, atq; eſsentia eſt omninò. Sed videndum nobis eſt, quid diſcriminis ſit inter eſſentiam, & eſse, eſsentia namq; vno modo, idem eſt, ac ens poſsibile: quam quidem potentiam obiectiuam appellant: quam profectò, roſam hyemis tempore habere, affirmant: cui opponitur eſse actualis exiſtentiæ. Alio autem modo eſsentia pro natura accipitur: vnde hominis eſsentiam, humanitatem vocant. ſimiliter etiam eſſe condiuiditur: itaq; eſſe potentiæ obiectiuæ, ab eſſe potentiæ ſubiectiuæ, quæ eſt in materia, differre non videtur re, ſed ratione tantùm: forma namq; producenda, actione agentis, & obiectiuæ, & ſubiectiuæ potentiæ terminus eſt. Ex quo patet, duplicem in formæ productione, compoſitionem inueniri: alteram quidem, ex forma, & materia, alteram verò, ex eſſe, & eſſentia. Cæterùm, in ſeparatis à materia idem eſt eſse, & eſſentia, tum ſi primo, tum etiam ſi ſecundo modo ſumatur. etenim, quæ à materia ſeparata ſunt, ſecundùm Peripatheticam doctrinam, æterna conſiſtunt: ideoq; ante illorum eſse, potentia nulla præceſsit, nec obiectiua, nec etiam ſubiectiua. Omne namq; poſsibile ibi, neceſse eſt eſse, quia eſse melius, eſt neceſsarium. ſed poſsibile eſſe in illis, idem eſt, quod eſse: igitur, idem eſt eſse, & eſsentia primo modo accepta, idem quoq; ſecundo modo. Et indiuiduū. quandoquidē in ſeparatis à materia, in vna ſpecie, vnū tantùm modo ſit indiuiduū: itaq; in ſimplicibus eſsentia, eſt ſtatim id, quod eſt, vt 7. & 8. met. dicitur, quia nimirū, nulla eſt ibi compoſitio. Auerr. etiam 12. met. com. 51. Eſsentia, inquit, nō eſt eadem cum intelligere, quod eſt actio intellectus in nobis: & intellectu in nobis, non eſt idem, quod intelligere omnibus modis: & cauſa in hoc eſt, quia intellectum in nobis, eſt aliud ab intelligentia: in eis autem, quæ ſunt non in materia, contingit vt intellectum, & intellectus, & actio ſint idem. huiusmodi ſententiæ extitit Auicenna, Algazel, Phil. Themiſtius, Simplicius, Alexander, aliiq; plurimi. Plato in lib. Parmenidis ab Ariſtotele diſsentit quoad ſecundùm modum eſsentiæ: poſuit enim, teſte Ariſtotele, compoſitorum eſsentias ſeparatas, de quibus poſtea dicetur. Ariſt. verò, vt in 8. met. diſputat, ab indiuiduis non ſeparat. Catholici verò, qui præter primam ſubſtantiam, condita, ac de nouo creata omnia eſse fatentur; huiusmodi eſsentiæ, atq; eſse vnitatem, ſoli Deo attribuunt. in ipſo quippè eſse, & eſsentia, & re, & ratione idem ſunt. Re quidem, ſiue ſubiecto, quia omni ex parte ſimpliciter eſt æternus; ratione verò, quoniā cauſatus, aut dependens, nullo modo intelligi poteſt. hæc autem, neq; intelligentiis, etiam ſi æternæ extiterint, neq; conditis in tempore, ſunt attribuenda. Sanè Auer. 3. de anima, com 5. in cœ-

Deus eſt ſuū intelligere.

Intelligere eſt perfectio intelligentis.

Eſſentia, & eſſe, variè ſumuntur.

Eſſe potentiæ obiectiuæ, & ſubiectiuæ.

Separata à materia ſunt æterna.

Auerroes.

Plato diſſentit ab Ariſtote.

Catholici.

Eſſe & eſſentia idē in Deo

Auerroes.

lis com-

De eſſe & eſſentia Dei.

lis compoſitionem quandam æternam ſtatuere videtur ex eſſe, & eſſentia, nempè ex intelligentia, & orbe, quam ex motu percipimus. Præterea, quælibet intelligentiarũ (prima tantùm ſecluſa) eſt cauſata, vt ipſemet dicit in eodem com. proinde compoſita quodammodo dicitur, ex aliquo eſſentiæ ſimili, & ex aliquo actui ſimili. Cæterum, quoniam ſecundùm ipſius doctrinam, neutra harum compoſitionum, eſt noua; hac de cauſa, eſſe, & eſſentia in illis idem eſſe dicuntur: per attributionem verò diuerſa: quemadmodum exemplicat met. 12. com. 39. etenim intelligentiarum eſſentia, ſine eſſe fuit nunquam, nec eſſe poteſt: eſſe ergo, & eſſentiam in illis idem eſſe, clariſſimum eſt: in nouiter verò cõditis, quoniam poſſibile, præceſſit eſſe; idcirco, ex eſſe, & eſſentia in illis vera eſt compoſitio.

Compoſitio ex intelligentia & orbe.

Obiectio. Sed dicis, ſi eſſentia pro natura, eſſe verò pro indiuiduo intelligantur in nouiter creatis; profectò talis eſſentia de indiuiduo dicitur: vel ambo de eodem prædicantur: igitur eſſe, & eſſentia in rebus creatis, ſunt eadem ſubiecto. ſi verò pro ente in potentia, intelligatur; ambo planè, materiæ accidunt, vel eſſe, eſſentia accidit: ergo quod priùs.

Reſponſio. Reſpondeo, ſubiecto eadem eſſe, ſeparabiliter tamen: quamob cauſam, eadem ſubiecto ſimpliciter ſunt minimè. At in æternis, & ſubiecto eadem ſunt, & inſeparabili connexionis vnitate: itaq; intellectus diuinus propriè eſt ſuum intelligere, ſuaq; intellectio, atq; ſuum intelligibile: authore Auerro. 12. met. com. 15. & lib. deſtr. deſtr. diſp. 3. in ſolutione 16. dubij. Quamuis, inquit, intellectus, & intelligibile in ſeparatis intelligentiis ſint vnum, & idem; non ob id tamen, in ſimplicitate ſunt æquales: differunt enim magis, minusq́. profectò huiusmodi ſimplicitas, in primo tantummodo intellectu, pura conſiſtit: primi ſanè intellectus ſubſtantia, per ſe exiſtit: alij verò id habent, quod à primo intellectu receperunt. Et 3. de anima, com. 5. In ſolo 3. quæſt. in ſola prima intelligentia, quidditas, & eſſentia ſunt idem omnibus modis: in aliis verò, quoquo modo diſtinguuntur. Et 5. met. com. 21. Deus ſublimis eſt ſimpliciter perfectus, in quo intellectus eſt exiſtens per ſe, & eſſentia, & quidditas, ſunt omnibus modis eadem. Deniq; Moſes dicit: Ego ſum, qui ſum: quia nimirum ſum meum eſſe ſimpliciter. Conſentit his Plotinus enn. 6. lib. 7. cap. 39. ineſt Deo quidam ſimplex intuitus ad ſeipſum: in quo, cùm non ſit aliquod interuallum, nec differentia ad ſeipſum prorſus vlla; meritò hoc ipſum, quod dicitur intendi in ſe, vel intueri ſeipſum, nihil aliud niſi ipſummet exiſtit. Et cap. 40. Actio Dei, eſt eius eſſentia, coëxiſtitq; in eſſentia. neq; illic diuerſum intelligentia, atq; hæc ipſa eſſentia: ſed hæc ipſa natura ſeipſam intelligit, non tanquam diuerſum aliquid, vbi nulla eſt diuerſitas: Deus ergo eſt ſuum eſſe, ſua quidditas, atq; intellectio, & eſſentia: quoniam ex ipſo, & in ipſo, & per ipſum ſunt omnia: cui eſt gloria in ſecula ſeculorum Amen.

Auerr.

Intellectus diuinus propriè ſuum intelligere.

Auerroes.

Moſes.

Plotinus.

Actio Dei eſt eius eſſentia.

CAP. II.

Quòd Dei eſſentia, & eſſe non ſint idem.

1. POſſet aliquis contra ea, quæ ſupra dicta ſunt, hoc modo oppugnando, arguere. Intelligere, authore philoſopho in lib. de anima, eſt quædam operatio. ſed ſubſtantia nobiliſſima non eſt operatio: nam operatio, ab operante aliquid procedens ſignificat: ſubſtantia autem Dei à nullo operante procedit: igitur, Deus non eſt ſuum intelligere. Sanè, omne intelligere, alicuius reſpectum intuetur: at ſubſtantia nobiliſſima, ab alicuius reſpectu non pendet: igitur ipſamet, non eſt ſuum intelligere: alioqui intelligeret ſe intelligere ſe, & ſic deinceps, vſq;

2. in infinitum. Amplius, pater in diuinis, non eſt ſuum intelligere: igitur, Deus non eſt ſuum intelligere: etenim ſi pater in diuinis eſſet ſuum intelligere: aut certè ſuum intelligere filij ipſius intelligere eſſet, aut diuerſum, eſſentialiter loquendo. ſi diuerſum, tum, aliqua eſſentialis perfectio, patri conueniret, qua filius omninò careret. quòd ſi idem ſit

De eſſe & eſſentia Dei.

*vtriusq; intelligere : ergo, pater eſt filius : filius enim eſt ſuum intelligere. ſi certè filij
intelligere, vnum, ac idem ſit, quod patris intelligere, & vterq; eſt ſuum intelligere; abſq;
dubio, pater eſt filius, & viciſſim, filius eſt pater: ſed vtrumq; iſtorum, rationi, ac fi-
dei non conſonat: pater ergo, non eſt ſuum intelligere. Adhuc, nihil eſt in ſemetipſo :* 3.
*ſed eſſentia diuina, nempe deitas, in Deo eſſe dicitur: Deus ergo non eſt idem, quod ſua
eſſentia. Adde, quòd effectus, ſuæ cauſæ aſſimilatur: omne enim agens, agit ſibi ſimile:
ſed in rebus creatis, quæ Dei effectus ſunt, ſuppoſitum, & natura, id eſt Ioannes, & hu-
manitas, non ſunt idem: igitur, nec Deus eſt idem, quod ſua deitas. Præterea, quæ ſunt* 4.
*eadem ſubiecto, & ratione; eundem profectò quidditatiuum conceptum habent. ſed eſ-
ſentia, & eſſe in hoc maximè diſcrepant : non ſunt ergo idem, exiſtere, & ſubſiſtere, ſi-
ue eſſe, per quod conſtituitur ſuppoſitum: ad quidditatiuum enim eſſentiæ conceptum nõ
pertinet : igitur exiſtere, ſiue eſſentia, non eſt eſſe. Profectò, quæ diſtinguuntur ſecun-
dùm communiſſimas rationes formales, quidditatiuè non ſunt idem : ſed exiſtere, & ſub-
ſiſtere talia eſſe probantur : ergo quod priùs. Item, quod non ſolùm conuenit eſſentiæ,* 5.
*ſed etiam aliis attributis; ab ipſa reuera eſſentia, quidditatiuè diſtinguitur, aut ſaltem
ad illius quidditatiuum conceptum non pertinet. ſed eſſe actualis exiſtentiæ, diuinis con-
uenit attributis : igitur eſſe ab eſſentia in diuinis ſeparatur. Nam ſi per impoſſibile diui-
na eſſentia non eſſet, adhuc abſtractiuè poſſet intelligi: eſſe non intelligendo, per aliquod
ipſius repræſentatiuum. ex quo patet, eſſe ab ipſa diuina eſſentia, aliquo modo poſſe ſe-
parari. Ex his igitur, atq; ſimilibus conantur nonnulli oſtendere, eſſe, atq; eſſentiam in
Deo idem non eſſe.*

CAPVT III.

Soluuntur argumenta.

AD primum, ex ſupra dictis, patet ſolutio : Dei enim intelligere, atq; opera- 1.
*tio huiusmodi eſt ſua eſſentia. Ad confirmationem dico : Dei intelligere,
ſuiipſius eſſe, & non alterius : propterea, non opus eſt in infinitum profici-
ſci. Ad 2. patris intelligere, à filij intelligere, non re, ſed ratione, ſeu mo-* 2.
*do diſcrepat intelligendi : pater ſiquidem ſeipſum intelligit, vt concipiens:
filius verò, vt conceptus. vnde Plotinus enn. 6. lib. 7. cap. 40. Ipſa, inquit, actio prima,* Plotinus.
*ſubſiſtentiam generans in eſſentiam. cùmq; alteriùs ſit imago, tam excelſi imago eſt, vt
ſit etiam eſſentia. ſin autem illius quidem foret, neq; tamen ab illo nihil in ſe aliud eſſet,
quàm quod foret illius, neq; in ſeipſa ſubſtantia foret: vnum ergo, atq; idem eſt patris, ac
filij eſſentiale intelligere; diuerſus tamen, vel alius modus intelligendi. Ad 3. ſimplicia,* 3.
*per compoſitorum cognitionem intelligimus; atq; ideò, quando de Deo loquimur, nomi-
nibus vtimur concretis, vt eius ſubſiſtentiam ſignificemus, apud nos ſiquidem compoſita
tantùm ſubſiſtunt : abſtractis quoq; vtimur, ad ipſius ſimplicitatem demonſtrandam.
Quam ob cauſam, quando deitas, vita, vel aliquid huiusmodi in Deo eſſe dicitur; non dei-
tatis, ſed noſtri indicat diuerſitatem intellectus. Ad confirmationem reſpondeo, Dei ef-
fectus, ipſum imperfectè imitari : id namq;, quod eſt ſimplex, & vnum, per multa re-
præſentetur, neceſſe eſt : proinde contingit compoſitio, ex qua fit, vt ſuppoſitum non ſit
ipſius natura. Ad 4. negatur minor, & ad probationem dico, in diuinis ſubſiſtere du-* 4.
plex eſſe : vnum quidem incommunicabile, quod eſt perſonale, ſiue ſuppoſiti; alterum In diuinis eſt
verò eſſentiale, & communicabile, quod planè eſt idem penitus cum eſſentia. de exiſte- duplex ſubſi-
re autem ſimile eſt iudicium. Ex quo patet argumentum nihil valoris habere. Ad confir- ſtere.
*mationem dico, non dari talem eſſentiæ, & eſſe abſtractionem, ſecundùm vniuocam ali-
quam Dei ad creaturam, communitatem. quòd ſi tanquam poſſibilis, concedatur; adhuc*

 tamen eſſe

tamen eſſe, veluti & neceſſe, in Dei conceptu clauderetur: quamuis ab intellectione eſſendi in communi accepta diſtingueretur. Ad 5. negatur maior: nam ita bene eſſentia attributis conuenit, quemadmodum & eſſe, quod ſanè eſt quidditatiuè idẽ eſſentiæ. quare ratio maioris nulla eſt. Ad confirmationem reſpondeo: notitiam abſtractiuā de Deo, quidditatẽ ab eſſe, ſub ratione obiecti cogniti non abſtrahere; ſed vt in re, & in ente, quoniam accidit ſibi, vt abſtractione cognoſcatur, quod ſcilicet in re exiſtat: quemadmodū exiſtentiæ accidit eſſe in re: vt ſic fiat cognoſcibilis. Itaq; eſſentiam diuinam aliquo modo non eſſe idem, quod ſuum eſſe, omninò fieri nequit, neq; intelligi poteſt. Illud ſanè, quod formaliter eſt ſummè neceſſarium, ex ſeipſo, eſſe complectitur; alioqui non eſſet formaliter ex ſe neceſſarium: ſed eſſentia diuina, ex ſeipſa eſt formaliter neceſſaria, abſolutiſſima: ergo ratio eſſendi, illi conuenire debet. Neceſſarium planè, authore philoſ. eſt inuariabile, & quòd aliter ſe habeat, eſt impoſſibile: ſed Deus eſt talis per eſſentiam: ergo quod priùs. Item, in Deo eſt vna, & eadem ratio & quidditatis, & eſſe ſecundùm Algazelem in primo tractatu ſuæ met. primaq; diuiſione; quod planè à veritate quàm longiſſimè abeſſet, ſi diuina eſſentia, quadditatiuè, & per ſe primò non eſſet ſuum eſſe. quòd igitur ſuum eſſe ſit diuina eſſentia, ex his, quæ diximus, manifeſtum eſſe puto. Verùm, verum eſſentia, & eſſe actualis exiſtentia in creaturis differant realiter, in ſequenti capitulo, dicetur.

Eſſentia diuina ex ſeipſa neceſſaria.

CAP. IIII.

Argumenta, quæ videntur probare eſſentiam, & eſſe actualis exiſtentiæ in creatura differre realiter.

1. *Participans realiter differt ab eo, quod participatur: nihil enim ſeipſum*
2. *participat. ſed eſſentia participat, & recipit eſſe; quia nimirum eſt ens i-*
pſum participans: igitur, realiter differunt ab inuicem. Præterea, id, quod
per ſe eſt in potentia ad aliquid, atq; ex ſe indifferens ad ipſum, vel eius
oppoſitum, ab ipſo realiter differt; ad ſeipſum certè, vel ad ſuum oppoſi-
tum indifferens, eſt nihil: ſed eſſentia creaturæ, eſt in potentia contradictionis; alioqui
ſi determinaret ſibi eſſe, non poſſet non eſſe, & ſic omninò eſſet neceſſaria ſi non eſſe,
3. *eſſet impoſſibilis: ergo quod priùs. Amplius, ſi eſſentia in creatura non differt à ſuo*
eſſe; tunc planè eſſet ſuum eſſe. ſed hoc eſt impoſſibile, quia tunc creaturæ eſſentia, eſſet
planè ſuum purum eſſe ſubſiſtens, quod ſoli Deo conuenit: igitur realiter differunt.
4. *Item, illa, quæ diuerſis potentiis cognitiuis apprehenduntur, realiter ab inuicem ſeparā-*
tur. ſed creaturæ eſſentia, ſeu quidditas ab intellectu (cùm ſit eius obiectum) eſſe verò,
à ſenſu apprehenditur; eſt enim particularium, ac actu tantummodo exiſtentium co-
5. *gnitiuus: ergo &c. Adhuc, terminus mutationis realis, à ſubiecto, vel quopiam ſubie-*
cti vice fungente, realiter differt: ipſum enim naturaliter præſupponit, quippè, cùm mu-
tatio ad ipſum, non autem ad ſubiectum terminetur. ſed eſſe, eſt primus terminus crea-
6. *tionis, quæ eſt mutatio: eſſentia autem, vice ſubiecti fungitur: ergo &c. Iterum, eſſe*
cauſatur ex principiis eſſentiæ: differunt igitur realiter; alioqui, ita propoſitio iſta erit
neceſſaria: eſſentia habet eſſe, ſicuti eſſentia eſt eſſentia; atq; ita creatura ex neceſſita-
te naturæ à Deo procederet, eſſetq; penitus annihilabilis, quod rectæ rationi non conſo-
nat. Sanè, omnis eſſentia creata habet aliquid ſibi realiter coniunctum, præter ſuum eſſe:
ſortes enim præter ſuum eſſe, habet quantitatem, albedinem, & ſimilia. ſed nullum eſſe,
quod eſt idem cum ſua eſſentia, habet aliquid adiunctum, præter ſe; alioqui in alio eſſet
receptum: igitur nullū eſſe per ſe eſt eſſentia creaturæ. Suffragatur huic ſententiæ Bætius
in hebdo-

Anno 1572. Obijt Summus Pontifex Pius quintus ordinis Sancti Dominici, cuius anima requieſcat in pace.

tius in Hebdomadibus, dicens: In omni, inquit, eo, quod eſt, præter primũ, differt quod eſt, & quo eſt : ſed quod eſt eſſentia, quo verò eſt ipſum eſſe : ergo &c. Conſentit Auicenna 5. met. Eſſe, inquit, actu, vel potentia, ſunt paſsiones entis : ſed paſsio realiter differt ab eo, cuius eſt : ergo &c. De eſſe & eſſentia Dei. Auicenna.

CAP. V.

Soluuntur argumenta.

AD primum reſpondeo: ſi diſtingui realiter rerum diuerſitatem denotet, qua- 1.
lis nimirum eſt inter materiam, & formam, aut accidens & ſubiectum;
falſa profectò eſt huiuſmodi ſententia : ſin autem, alio modo; tanquam bo-
nam admittimus. Eſsentiam ſanè, rei quidditatem, per diffinitionem expreſ- Eſſentia quid
ſam, intelligo : eſſe verò actualis exiſtentiæ, ipſius eſsentiæ productæ reſpectum ad De- ſit.
um creantem, atq; conſeruantem : ſicuti, effectum ad primam per ſe cauſam efficientē. Eſſe quid ſit.
Ad hanc certè cauſam primam, eſſentia eſt in potentia, velut fundamentum eſt in po-
tentia reſpectu creaturæ, vbi reſpectus realiter ſaltem diſtinguitur à fundamento. ſit
nobis exemplo, genus, quod planè in natura ſpecifica, ſuo modo in potentia eſt ad diffe-
rentiam, facitq; compoſitionem veram: ſpecies enim ex genere, & differentia, ſicut cre-
atura ex eſſe, & eſſentia componitur. Porrò, eſſe actualis exiſtentiæ, atq; ipſa eſſentia,
quamuis eiuſdem ſint generis, atq; prædicamenti; diuerſimodè tamen ſe habent. nam eſ- Eſſe, & eſſen-
ſentia per ſeipſam eſt in prædicamento : eſſe verò, quia eſsentiæ conſubſtantiale eſt : i- tia in creatu-
gitur, res non eſt in prædicamento reſpectu exiſtentiæ, ſed eſsentiæ, vel quidditatis po- ris differunt.
tiùs. Ex quo patet, res cuiuslibet prædicamenti proprium eſse exiſtentiæ habere, ſicuti
propriam eſſentiam : in creatura autem, eſſe actualis exiſtentiæ, reſpectus reuera eſt eſ-
ſentiæ creatæ, & dependentia quædam, ad primam cauſam efficientem. Quando ergo
dicitur, in creatura eſſe ab eſſentia realiter diſtingui : ſi hoc modo intelligas, conſentio
quidem; ſin aliter (vt diximus) nego. Sed his præmiſsis, ad argumenti ſolutionem acce-
damus : omne participans &c. Reſpondeo, participans bifariam intelligitur : vno quidē Participans
modo, vt effectus ſuam cauſam participans, & ſic ab inuicem realiter differunt; ita ve- duplex.
rò, eſſentiam, ab eſſe in creatura differre, negamus : alio verò modo, vt eſse participat
ſuum fundamentum, à quo realiter diſtinguitur, ſicut genus participat differentiam. in
his certè non eſt realis .i. eſſentialis diſtinctio, ſed ille quidem, quem paulò ante enuclea-
uimus, modus. Ad 2. id ſanè, quod eſt in potentia ad aliquod poſitiuum, vtiq; indiffe- 2.
rens ad oppoſitum, ipſumq; recipit, ſicut forma, materiam, aut ſubiectum, accidens; ab
ipſo profectò realiter .i. eſſentialiter differt. eſſentia autem creata, non ita eſt in poten-
tia ad ſuum eſse; ſed magis ſicut fundamentum in creatura, ad ſubſtantialem reſpectum, Eſſentia deter
& eundem eſſentialiter ſibi; & ſicut genus ad differentiam, quæ ſimul neceſsariò ſunt, minatur ad
& non ſunt. hoc modo realiter diſtinguuntur : ſed nihil eſt contra nos, ſed fauet magis. eſſe.
Quando ergo arguis, in minore, eſsentia eſt potentia contradictionis ad eſse, vel non eſse,
quod neutrum ſibi determinat, dico : eſſentiam, ſi erit manſura, ad eſse, ſicut ad ſeipſam,
determinatam eſse; poteſt tamen non eſse, quia poteſt non manere, atq; excidere ex en-
te in nihil : eò planè eſt annihilabilis, quò non eſt penitus neceſsaria. Ad hunc etiam, &
ipſum exiſtere poteſt non eſse in actu; quia nimirum exiſtentia poteſt non exiſtere, ſi-
cut eſsentia, ab exiſtere tamen realiter non differt. Ad 3. Negatur conſequentia : nam 3.
creaturæ eſsentia non eſt ſuum exiſtere : nec vnum de altero, in recto, & in abſtracto,
prædicatur. Secundùm ergo modum prædictum, realiter differunt : non certè ſicut for-
ma, & materia, aut aliquid huiuſmodi, ſed ſicut genus & differentia. Itaq; eſsentia crea-
turæ non eſt ſuum eſse, quemadmodum animalitas non eſt rationalitas. hæc autem in-

Deum cadere non poſſunt, vt dictum eſt. Ad 4. Maior, veritatem habet in potentiis
ſenſitiuis exterioribus, quarum per ſe obiecta poſitiua realiter diſtinguuntur: in poten-
4. *tiis autem ſubordinatis, nempè in intellectu, & ſenſu, aliter res ſe habet: Etenim eadem*
res ab vtroq; percipitur, ſiue percipi poteſt. Idem ſanè, quod ſentitur, intelligi poteſt: in-
tellectus namq; circa totum ens ſenſibile, ſuam valet potentiam extendere. Proinde, quan
Eſſentia cognoſcitur ab intellectu quidditatiuè. *do in minore, ais, eſſentia, & eſſe diuerſis potentiis cognitiuis apprehenduntur, dico, eſſen-*
tiam, & intelligi, & ſentiri poſſe: differenter tamen. intellectus profectò quidditatiuè
cognoſcit eſſentiam ab eſſe, ſiue à ſuo ſingulari, & abſtrahendo, & diffiniendo; quia illius
obiectum eſt quidditas, ſenſus autem minimè. Adhuc, eſſe non eſt id, quo obiectum ſen-
ſus eſt ſingulare, quippe, cùm indiuidualis naturæ ſenſibilis, differentia non ſit: idcirco
argumentum non facit ad rem. Præterea, etiam ſi eſſentia ab intellectu, exiſtentia verò
à ſenſu cognoſcantur; non ob id tamen, realiter, id eſt, eſſentialiter diſtinguuntur, quem-
5. *admodum nec eſſentia, & ſuum ſingulare, ſed realiter, vt diximus. Ad 5. terminus mu-*
tationis realis, quæ profectò vera mutatio appellatur, nedum realiter; verùm etiam eſſen-
tialiter, & à mutatione, & à ſubiecto mutationis ſeparatur. Porrò, creatio, non eſt verè
mutatio: non enim eſt de aliquo ſubiecto. quam ob rem, eſſentia, reſpectu ipſius eſſe, ſicut
ſubiectum nequaquam ſe habet: alioqui non crearetur, ſed creationi præſupponeretur,
quod reuera falſum eſt. Ipſa igitur eſſentia creationis terminus eſt: ſuum verò in actu
exiſtere, ad producens refertur. Quòd ſi dixeris, referri, exiſtere, vel eſſe præſupponit,
verum eſſe dico, de eo quod reſpectum habet accidentalem, & eſſentialiter diſtinctum:
6. *qualem certè eſſentia, & eſſe non habent. Igitur nihil concludis. Ad 6. Negatur conſe-*
quentia, & ad probationem reſpondeo, quòd eſſentia eſt eſſentia, ipſam ab actu abſtra-
hendo, vel potentia: aut ſub diſiunctione accipiendo, propoſitio neceſſaria eſt. Contin-
gens autem eſt, eſſentia eſt actu, & extra intellectum: hoc ſiquidem modo eſſentia po-
teſt non eſſe eſſentia. Similiter iſta eſt neceſſaria, eſſentia habet eſſe actu, vel potentia:
& iſta eſt contingens, eſſentia habet eſſe actu. Et cùm hæc ita ſe habeant, diſtinguuntur
tamen realiter, vt dictum eſt. Ad confirmationem Boëtii reſpondeo: verum quidem eſſe,
quod eſt, & quo eſt, in creatura realiter differre, modo ſupra dicto, & eſſe, aliquo modo
ad eſſentiam poſſe comparari; ſicuti reſpectum ad ſuum fundamentum, & actum, ad
ſuam potentiam. Ad Auicennam autem dicimus, paſſionem à ſubiecto non realiter, id
eſt, eſſentialiter differre: verùm nonnulli contendunt hæc quæ dicta ſunt, ex natura rei
tantùm ab inuicem diſtingui.

CAP. VI.

Quòd eſſe actualis exiſtentiæ, & eſſentia, diſtinguantur tantùmmodo ex natura rei.

1. *MAnente eadem ratione, inquiunt, manet idem effectus: ergo eſſe realiter*
differt ab eſſe, & eſſentia ab eſſentia. patet: nam ſi ratio, qua eſſe ab eſſen-
tia realiter differt, ſit nimirum potẽtia contradictionis, id eſt, indifferen-
tia eſſentiæ ad eſſe, & non eſſe; igitur, vbi talis differentia inuenitur, talis
diſtinctio eſt ponenda: ſed conſimilis inuenitur differentia eſſe ad eſſe, &
non eſſe; eſſe enim roſæ in hyeme non eſt, in vere autem eſt; & creaturæ eſſentia ab æ-
2. *terno non erat, modò autem eſt: ergo quod prius. Amplius, quandocunq; ſunt aliqua duo*
eſſentialiter ordinata, & realiter diſtincta; prius abſq; poſteriori, ſine contradictione,
fieri poteſt: ſed eſſentia ſine exiſtentia, fieri non poteſt: eſſentia namq; particularis, quæ
ſola ſit, neceſſariò eſt exiſtens: ergo realiter ab inuicem non differunt. Præterea, quæ di-

De eſſe & eſſentia.

ſtinguuntur realiter,ſe habent ſicut res,& res : ſed eßentia, & exiſtentia , non ſic ſe ha-
bent: ergo. patet : quia res conuertitur cum ente in actu, actualitate exiſtentiæ. Iterum, 4.
nulla res componit cum ſua realitate: ergo nulla quidditas differt realiter à ſua exiſten-
tia : tenet Conſequentia: quia exiſtentia eſt ipſa realitas rei ; nihil enim eſt aliud dicere,
rem eße realiter,quàm exiſtere,& è conuerſo: Antecedens autem de ſe notum eſt. ab-
ſurdum enim eſt dicere,aliquid cum ſua realitate componi. Adhuc,homo verus non com- 5.
ponit cum ſua veritate,nec homo affirmatus cum ſua affirmatione : igitur quidditas non
componit cum ſua exiſtentia. patet conſequentia: nam rei exiſtentia,nihil aliud eſt,quàm
poſitio veritatis, & affirmatio eius : antecedens autem oppoſitum non videtur bene in- 6.
telligibile. Præterea,eßentia, & exiſtentia habent idem contradictorium : ergo non di-
ſtinguuntur realiter. Conſequentia eſt nota : antecedens verò manifeſtatur. nihil ſanè
eſt,quod priuet eſſe,quin priuet eßentiam. Adhuc,homo in potentia non componit cum 7.
homine in actu: ergo eßentia, & exiſtentia non componunt,& conſequenter non realiter
diſtinguuntur. Conſequentia relinquitur per ſe nota,quia eßentia eſt in potentia,exiſten-
tia verò eſt actualitas eius: Antecedens verò patet,actus ſiquidem,& potentia diuidunt
ens,vt cōditio diminuens,& perficiens; ſicuti verum,& pictum diuidunt animal,autho-
re Commentatore 9.met. com.7. Quare homo in potentia,non eſt ſimpliciter homo:quan-
do verò eſt in actu,quia ſub conditione perficiente poſitus eſt,ſolam conditionem diſtra-
hentem perdit: atq; ita nullam compoſitionem habet cum homine in actu. Item,eße exi- 8.
ſtentiæ,ſi eſt diſtinctum realiter à quidditate,nō eſt ſubſtantia,nec accidens: ergo. An-
tecedens patet : nam quòd non ſit accidens, tanquam verum ponatur : quòd vero non ſit
ſubſtantia,probatur : aut enim eſt materia,aut forma,aut compoſitum. ſed nullum iſtorū
eſt apud te:ergo &c. Amplius,exiſtentia & eſſentia diſtinguuntur realiter.Ergo in qua- 9.
libet generatione ſubſtantiali ſunt duo termini totales, & duo termini formales : Conſe-
quens eſt impoßibile: ergo &c. Ariſtotel. namq; 8. met. com. 15.cauſam aßignat,quare
compoſitum ſubſtantiale eſt per ſe vnum;quia nimirum materia eſt per ſe potentia, for-
ma verò per ſe actus. compoſitum ergo per ſe vnum,ſit ex per ſe actu,& per ſe potentia:
ſed eßentia ſe habet loco potentiæ, exiſtentia autem loco actus : igitur,id, quod reſultat
ex eße,& eßentia,eſt per ſe vnum: atq; ita erunt duo compoſita vnitatem habentia,quo- Duo termini formales, & duo termini totales.
rum alterum erit compoſitum ex materia,& forma ; alterum ex eße, & eßentia. Itaq;
quoniam vnumquodq; natum eſt per ſe generationem terminare; hac de cauſa in genera-
tione,duo videntur eße termini totales. Sunt quoq; duo termini formales,ſcilicet exiſten-
tia,& forma ſubſtantialis. Profectò, formalis generationis terminus eſt id , quo aliquid
generatur: ſed hoc tum exiſtentiæ conuenit,tum etiam formæ: ambæ ergo erunt formales
termini. Siquidem eo modo,qua aliquid eſt ratio eſſendi , eſt ratio generandi. ſed exi-
ſtentia eſt ratio eßendi: igitur eſt ratio generandi : ergo quod prius. Amplius , ex exi- 10.
ſtentia,& eßentia fit per ſe vnum: ergo datur proceſſus in infinitum in eſſentiis. Conſe-
quens eſt impoßibile: ergo &c.Quemadmodum enim ex materia & forma,reſultat ter-
tium per ſe vnum; quia ſcilicet illa eſt per ſe potentia , hæc autem per ſe actus ; ita certè
ex exiſtentia,& eſſentia; quandoquidem exiſtentia eſt per ſe actus,eſſentia autem per ſe
potentia: eadem enim ratio eſt. Conſequentia autem probatur: nam ſi ex eſſe, & eſſentia
fit tertium per ſe vnum , cùm illud iterum diſtinguatur à ſua exiſtentia ; componet cum
ea,& ex eis fiet aliquid per ſe vnum: & iterum arguitur eodem modo de illo,& ſic in in-
finitum. Itaq; ex his,quæ iam dicta ſunt,eſſentiam ab exiſtentia realiter non differre,ma-
nifeſtißimum eſſe puto.

CAP. VII.

Soluuntur argumenta.

1. AD primum, negatur conſequentia: nihil enim eſt indifferens ad aliqua duo
quorum alterum in ſua diffinitione ſibi determinat: eſſe namq; ad intelle-
ctum ipſius eſſe, & eſſentiam ad intellectum ipſius eſſentiæ pertinere, a-
Roſa, vt roſa ſemper eſt. pertiſſimè conſtat. Quòd autem eſſe roſæ hyemis tempore non ſit, ſed tem-
pore veris; in cauſa eſt, quòd eſſentia roſæ, cui ſua prædicata quidditatiua
ſemper adſunt, ad actum eſſendi non peruenit: & non ideò, quòd eſſe indifferens ſit ad
vtrumlibet. Ad confirmationem de eſſentia dico, ex negatione actus eſſendi ab æterno,
bene ſequitur, ad eſſe, & non eſſe, roſam eſſe indifferentem; non ſic autem ad roſam, &
2. non roſam: ſiue ergo roſa ſit, ſiue non, ſemper eſt roſa: Ergo &c. Ad 2. negatur vtraq;
præmiſſa, & maior quidem oſtenſa eſt falſa: minor verò in Chriſto oſtenditur, in quo hu-
3. manitas, abſq; creata exiſtentia actuali, eſt. Sed de hoc alibi dicemus. Ad 3. negatur
maior, non enim neceſſe eſt ad tuendam diſtinctionem realem, vtrumq; eorum, propri-
4. am habere exiſtentiam. Ad 4. Quemadmodum eſſe eſt duplex, ſcilicet exiſtentiæ, &
eſſentiæ; ita profectò duplex eſt realitas, nempè eſſentiæ, & exiſtentiæ. vnde, quamuis
nulla res componat cum ſua realitate eſſentiæ; componit tamen cum realitate exiſtentiæ.
hominis namq; eſſentia abſolutè in reali ſubſtantiæ prædicamento reponitur: poſita au-
5. tem in rerum natura, ſit realis, exiſtentiæ quidem realitate. Ad 5. homo ſimpliciter, bi-
fariam dicitur eſſe verus, veritate nimirum eſſentiæ, & veritate exiſtentiæ. Porrò, homo
verus, veritate eſſentiæ, non componit certè cum tali veritate; quæ nihil aliud eſt, quàm
fundamentalis ad ſua prædicata quidditatiua conformitas: ſed benè cum ſua veritate ex
iſtente, id eſt, cum eſſe, quod fundat hanc veritatem, homo eſt, componit. De affirmatio-
6. ne autem, ſimile eſt iudicium. Ad 6. negatur antecedens, cuius probationis vtrumq; aſ-
ſumptum eſt falſum. Sanè, vt dicit philoſophus primo top. ca. 12. quot modis dicitur vnũ
oppoſitorum, tot dicitur & reliquum. Quare, ſicut ens dupliciter dicitur, quidditatiuũ,
& exiſtentiæ; ita proculdubio non ens, ſiue nihil, nempè nihil quidditatiuè, & nihil exi-
ſtenter. Cæterùm, homo abſolutè ſumptus, quoniam eſt in prædicamento ſubſtantiæ, eſt
ens quidditatiuè: non tamen extra nihil actuali oppoſitum exiſtentiæ: quam ob cauſam,
aliud eſt nihil oppoſitum enti prædicamentali, ſiue eſſentiæ; & aliud, exiſtentiæ actuali.
7. ſimiliter, alia eſt negatio eſſentiæ, & alia exiſtentiæ. Ad 7. negatur conſequentia: non
enim idem eſt dicere: homo in potentia componit cum homine in actu, & eſſentia compo-
nit cum exiſtentia: prima ſiquidem falſa eſt, quoniam idem non componit cum ſeipſo:
ſecunda autem eſt vera, quia extrema realiter diſtinguuntur. Itaq; non eſt eadem exi-
ſtentiæ ad eſſentiam proportio: qualis profectò eſt hominis in actu, ad hominem in po-
tentia: in prima planè, receptiuæ ad actum potentiæ, proportio eſt, & diſtinctio realis,
vtroq; extremo, extra ſuas cauſas poſito: in ſecunda verò, nequaquam; ſed potiùs euſ-
dem ad ſeipſum vocatur proportio, ſecundùm diuerſas ſui diſpoſitiones ſimul incompoſſi-
8. biles, ſcilicet eſſe in potentia, & eſſe in actu. Ad 8. negatur antecedens, ſiquidem ſub-
ſtantiæ exiſtentia, eſt ſubſtantia, & accidentis exiſtentia, eſt accidens. ſubſtantiæ autem
exiſtentia, non eſt materia, neq; forma, neq; compoſitum; ſed eorum omnium actualitas:
Obiectio. atq; ita in genere ſubſtantiæ eſt reductiuè. Sed dicis: quicquid eſt reductiuè in genere
ſubſtantiæ; in eo ſanè, vt principium ipſius reponitur: ſed eſſe non eſt principium ſub-
Solutio. ſtantiæ: ergo, non eſt in genere ſubſtantiæ reductiuè. Reſpondeo, quoniam autem eſſe,
vltima eſt rei actualitas, vltimum autem in generatione, primum eſt in intentione: eſſe
ergo in genere ſubſtantiæ, erit vt principium formale vltimatum ipſius ſubſtantiæ. Nam
ideo in genere ſubſtantiæ res reponitur; quia nimirum eſſe ſubſtantialis capax, reputatur.
9. Sanè in generibus omnibus, ab ordine ad ipſum eſſe, differentiæ ſumuntur. Ad 9. Nega
tur conſequentia, & ad authoritatem philoſophi, dico, philoſophum nequaquam ita loqui,
Ex potentia & actu fit per ſe vnum. quòd videlicet, ex per ſe potentia, & ex per ſe actu, vnum tertium reſultet; ſed id potiùs,
quòd hac de cauſa, habens partes, vna eſt potentia, & altera actus, modò ad compoſi-

tionem realem referatur: nam ex duobus actibus non fit vnum tertium per ſe. At, rei quidditas, eiusq́ exiſtentia, non ſic ſe habent, nempè, ſicut pura potentia, & actus, neque ſunt partes: non rectè ergo, atq; appoſitè philoſophi ſententia adducitur. falſum igitur eſt, quòd ex eſſe, & eſſentia fiat tertium per ſe vnum: vnde verum non eſt, eſſe ibi duo compoſita. Ad aliam probationem, dico, nullum eſſe inconueniens, generationem, duos habere terminos formales difformiter: primarium vnum, ſecundarium alterum. Terminus autem formalis generationis primus, eſt forma: ſecundarius, eſt eſſe: in creatione autem oppoſito modo ſe habet, & ſic argumenta admittuntur. Quòd ſi eſſe dixeris primum generationis terminum; tunc profectò ratio tua eſt falſa, qua arguis: eo modo, quo aliquid eſt ratio eſſendi, eſt ratio generandi: nam licet verum ſit, id, quod eſt ratio eſſendi, eſſe rationem rei, quod generetur; non tamen verum eſt, quòd eo modo, quo eſt ratio eſſendi, ſit ratio generandi. In cauſa autem eſt, quoniam in generatione, ſiue per generationem, res non prodijt de puro nihil, ſed de priuatione ad formam vt dicitur primo phy. com. 75. per creationem verò de non eſſe omninò, res progrediuntur. vnde fit, vt eſſe, quod eſt prima ratio eſſendi, ſit etiam prima ratio producendi, ſiue productionis, quæ eſt creatio: & forma, quæ eſt ſecundariò ratio eſſendi, ſecundæ ſit productionis prima ratio, id eſt, generationis: principia namq; generationis, forma, & priuatio, ponũtur, primo phyſ. com. 66. & 67. patet ergo ſolutio ad formam argumenti, cùm alius ſit modus creationis, alius verò generationis. Ad 10. falſum eſt antecedens: ex dictis autem patet ſolutio. Sed quia hæc res obſcura eſt, in ſequenti capitulo clariùs dilucidabitur: quamuis eadem ferè repetantur.

Duo termini formales generationis.

Creatio differt à generatione.

CAP. VIII.

Si eſſe & eſſentia diſtinguantur realiter.

PRo intellectu iſtius Quæſtionis ſciendum, quòd eſſentia in generali eſt quidditas, quam explicat diffinitio Proinde eſſe eſſentiæ, eſt eſſe quidditatiuũ, cui aduenit eſſe exiſtentiæ determinans ad ſuppoſitum naturam ſpeciei. Quidam affirmat eandem penitus eſſe rem, eſſe & eſſentiam. Putat enim rem, antequam ſit, produci ab æterno; intellectu primæ cauſæ, ſicut exemplatum in exemplari, etiamſi non producatur. Hoc autem modo dicitur eſſentia, puta homo. vt eſt in intellectu primæ cauſæ, dicitur eſſentia hominis: vt autem eſt in actu, vocatur eſſe hominis. Proinde homo actu exiſtens dicitur eſſe per talem reſpectum, ſicut per primum reſpectum dicitur eſſentia.

Eſſentia quid ſit.

Prima opinio

CAP: IX.

Contra iſtam opinionem ſic inſtatur prima ratione.

ESſentia hominis, lapidis, equi, & huiuſmodi, eſt ens abſolutum, vt patet. Ergo non eſt res per relationem. Item, nulla relatio eſt incluſa, in ratione ſui fundamenti, quoniam fundamentum eſt priùs relatione fundata: ſed eſſentia eſt fundamentum huius relationis, quæ eſt inter rem exemplatam & primam cauſam, vt exemplar; nam exemplatum eſt illud quod producitur per diuinum exemplum: in ſua ergo relatione formali non includitur reſpectus; eò quòd reſpectus ſit poſterior fundamento.

Rationes contrariæ.

Porrò, quidam arbitratur in omnibus citra primum eſſe, & eſſentiam realiter eſſe diſtinctam. puta, eſſe hominis, eſſe id, quod eſt homo. Probatur hoc modo: ſi homo, & eſſe

Secunda opinio.

hominis,

eſſentia. *hominis,ſunt idem: Ergo ſicut homo non recipitur in alio;ita etiam nec eſſe hominis; quia*
1. Ratio. *tunc eſſe hominis eſſet illimitatum; quia limitatum contrahitur & recipitur ab aliquo, ſicut accidens in ſubiecto, vel forma in materia, vel ſicut animal contrahitur ad hominem per rationale. Sed eſſe per ſe non recipitur in aliquo,cùm ſit idem cum eſſentia,quæ non recipitur in aliquo; eſt enim Ens abſolutum, non habens differentias contrahentes, 3. Metaph 10. Manet ergo illimitatum: & per conſequens infinitum,atq; ita erunt plura eſſe infinita, ſcilicet eſſe primæ cauſæ, & eſſe rei creatæ, quod eſt manifeſtè falſum,vt*
2. Ratio. *dicitur 12. Metaph. Item, eſſe habet cauſam productiuam, quia eſt effectus agentis, quod largitur eſſe ſuo productiuo. Eſſentia autem non habet cauſam productiuam: igitur non ſunt idem realiter. Probatur: Quia de roſa poteſt haberi ſcientia,etiamſi roſa non exiſtat in actu: ſcientia enim,vt dicitur 1. poſteriorum,eſt de incorruptibilibus & neceſſarijs, roſa verò,vt exiſtit corruptibilis eſt contingens: igitur in rebus creatis, non eſt*
3. Ratio. *idem eſſe eſſentiæ & eſſe exiſtentiæ. Item,hoc probatur auctoritate 2. poſteriorum, vbi docetur: Quòd,quodquid eſt hominis,& eſſe hominis,non ſunt idem. Auicenna quoq; apertè docet: In omnibus excepta prima cauſa,eſſe accidere,eſſentiã verò nulli accidere. Item*
4. Ratio. *eſſe rei creatæ,effectiuè eſt ab agente: formaliter verò,à forma. Probatur: Quia habet cauſam productiuam: ergo eſt effectiuè à cauſa agente, vel producente, vel forma. Non à forma,quia omnis cauſa efficiens,eſt prior ſuo effectu 12. Metaph.Textu 16. Sed forma non eſt prior ſuo effectu: ergo & efficiens,non coincidunt in idem numero 7.phy. Ergo non dat eſſe effectiuè,ſed formale;quia proprium eſt formæ,dare eſſe formale.*

Tertia opinio *Quidam opinatur,eſſe actualis exiſtentiæ,& eſſentiam rei,eſſe idem realiter; licet diſtinguantur ex natura rei,ſicut modus intrinſecus,& quidditas cuius eſt, albedo enim*
Rationes contra ſecundam opinionem. *non diſtinguitur à ſuo modo intrinſeco, gradus ſcilicet,vel tria,vel ſex,vel nouem. Arguit ergo ſic: Quandocunq; ſunt aliqua duo eſſentialiter ordinata,vel realiter diſtincta, prius poteſt ſine contradictione fieri,abſq; poſteriori: ſed eſſentia non poteſt fieri ſine*
1. *exiſtentia,quia eſſentia particularis quæ ſola ſit, neceſſariò exiſtit: igitur eſſe,& eſſentia*
2. *non diſtinguũtur realiter. Item, Quæcunq; diſtinguũtur,realiter ſe habent,ſicut res et res: ſed eſſentia & exiſtentia non ſe habet hoc modo. Probatur: Quia res propriè loquendo conuertitur cum ente in actu, actualitate exiſtentiæ: igitur eſſentia & exiſtentia non*
3. *diſtinguuntur realiter. Item,nulla res componit, cum ſua realitate, quia ridiculum eſt dicere quod aliquid componat cum ſua realitate,id eſt,quod diſtinguatur realiter à ſua realitate: ergo nulla quidditas differt realiter à ſua exiſtentia. Patet conſequentia. quia exiſtentia eſt ipſa realitas rei: nihil enim aliud eſt dicere rem eſſe realiter, quàm exi-*
4. *ſtere. et è conuerſo. Item,eſſentia,& exiſtentia habent idem contradictorium, quia nihil priuat eſſe, quin priuet eſſentiam. nec eſt aliud priuans eſſe, & priuans eſſentiam: igitur non diſtinguuntur realiter. Item, ſi eſſe exiſtentiæ,realiter diſtingueretur à quid-*
5. *ditate,ſiue ab eſſe eſſentiæ;tunc non eſſet ſubſtantia neq; accidens. Quòd non ſit accidens: patet: quia eſſe non dicit accidens. quòd verò non ſit ſubſtántia: probatur: quia non eſt*
6. *materia,neq; forma,neq; compoſitum, vt quidam volunt. Item, de quibuſcunq; prædicantur & verificantur prædicata contradictoria, non diſtiguuntur realiter, ſed potiùs ex natura rei: ſed de eſſe & eſſentia verificantur prædicata cõtradictoria; nam hæc duo ſunt vera: Eſſentia poteſt eſſe in potentia obiectiua,eſſe nõ poteſt eſſe in potentia obiecti-*
7. *ua: Diſtinguũtur ergo,ex natura rei,& per conſequens,nõ realiter. Item, ſi ex exiſtentia, & eſſentia,ſit per ſe vnũ,daretur proceſſus in infinitũ in eſſentijs. Nam ſicut ex materia & forma,reſultat per ſe vnũ,quia illa eſt potentia,hæc verò eſt actus; ita ex exiſtentia & eſſentia,fieret per ſe vnũ. Conſequens eſt falſum,quia nõ datur huiuſmodi proceſſus in infinitũ in eſſentiis Conſequentia probatur. Si ex eſſe & eſſentia fieret vnũ tertium per ſe, ſicut ex materia & forma,cùm illud tertiũ iterum diſtinguatur,à ſua exiſtentia: componet ergo cum ea,atq; ita ex eis fieret aliquid per ſe vnũ. Et eodem modo de illo poſſet dici,& ſic in infinitum, quod eſt falſum.*

CAP.

CAP. X.

Soluuntur argumenta.

AD primum, Negatur maior, quoniam non eſt vniuerſaliter vera. Nam materia & forma diſtinguuntur realiter, & tamen materia non poteſt ſeparari à forma, quantum ad eſſe formale, quod recipit à forma. 1. *Ad ſecundum,* 2. *non eſt neceſſe, vt diſtinctio realis pro vtraq; parte ſit, ideſt, quòd eſſentia & exiſtentia, habeant veram exiſtentiam, cùm eſſentia abſtrahat ab exiſtentia. Ad 3.* 3. *duplex eſt realitas: Realitas eſſentiæ & exiſtentiæ: nulla autem res componit cum realitate ſuæ eſſentiæ: eſſentia enim hominis abſolutè in reali prædicamento ſubſtantiæ reponitur; ideoq; non componit cum homine, cùm ſit eſſentia hominis: illa ſiquidem dicuntur componere, quæ diſtinguuntur realiter, vt materia & forma componunt vnum tertium. Poſita autem huiuſmodi eſſentia in rerum natura, ſit realis realitate exiſtentiæ. Et ſic res componit cum realitate exiſtentiæ, & non cum realitate eſſentiæ. Ad quartum,* 4. *negatur, quod eſſe & eſſentia habeant idem contradictorium. Tot enim modis dicitur vnum oppoſitorum, quot modis dicitur & reliquum, teſte Ariſtot. in Topicis. Quare ſicut dicitur ens eſſentiæ & exiſtentiæ; ita quoq; dicitur non ens eſſentiæ, & non ens exiſtentiæ: Aliud ergo oppoſitum eſt eſſentiæ, aliud verò oppoſitum exiſtentiæ. ergo non habent idem contradictorium. Ad quintum, exiſtentia ſubſtantiæ, non eſt materia, ne-* 5. *que forma, neq; compoſitum; ſed omnium iſtorum actualitas. & ſic reductiuè in genere ſubſtantiæ, eſt enim vltima actualitas rei. Ad ſextum, vt de eodem prædicato contra-* 6. *dictoria verificentur, ſufficit rationis diſtinctio, ſumpta ex parte rei, & non ſolùm ex parte intellectus rationantis. Vnde de puncto ſignato in medio lineæ, verum eſt dicere: Punctus eſt principium, & non eſt principium, ſcilicet partis præcedentis. Et tunc idem punctus vt principium diſtinguitur ſolùm ratione à ſeipſo, prout non eſt principium. Ad* 7. *ſeptimum, ex eſſe & eſſentia non fit per ſe vnum, eò quod non ſe habent, vt pura potentia & actus. Cùm enim quidditas, & exiſtentia, non ſint eiuſmodi vt potentiæ & actus: non ſequitur ex his duobus fieri vnum tertium, ſicut ex materia & forma.*

Realitas eſſentiæ & exiſtentiæ.

CAP. XI.

Soluuntur rationes tertiæ opinionis.

AD primam, Negatur ſimilitudo. Homo enim recipitur in alio, quaſi in ſubie- 1. *cto, quia prima ſubſtantia non eſt in alio, ſicut in ſubiecto: eſſe autem bene recipitur in eſſētia. vnde eſſentia & eſſe, poſſunt conſiderari duobus modis: Vno quidem modo, quatenus eſſentia nō eſt in eſſe, & ſic eſſe dicitur prius eſſentia, & prius fuiſſe creatum: Alio autem modo, in quantum eſſe recipitur in eſſentia quia non ſubſiſtit ſine eſſentia. Non ergo valet dicere: Homo non recipitur in alio: ergo eſſe ſimiliter non recipitur in alio. Ad ſecundam, tam eſſe hominis quàm eſſentia ho-* 2. *minis ſunt in aliquo effectiuè, quia ſimiliter generantur & corrumpuntur: igitur non diſtinguuntur realiter. Contra: eſſentia abſtrahit ab omni motu, & ab omni mutatione, et per conſequens ab efficiente: ergo non eſt ab aliquo effectiuè. Soluitur: Eſſentia poteſt conſiderari duobus modis, vno modo præciſe, ſecundum ſuam rationem formalem, ſcilicet, eſſentia vt eſſentia; & ſic abſtrahit ab omnibus illis, quæ ſunt extra rationem ſuam formalem, atq; ita abſtrahit ab exiſtentia: Alio modo conſideratur eſſentia in ordine, ad exiſtentiam; quia ſecundum rei veritatem, nunquam eſſentia eſt ſine exiſtentia. & ſic eſſentia non abſtrahit ab efficiente neq; à motu, aut mutatione: ita, quòd licet eſſentia*

quidditatiuè & formaliter non includat efficientem cauſam, motū & mutationem; ſunt tamen ſibi compoſsibilia: atq; ita omnis eſſentia creata eſt effectibilis: quia quæcunq; res creata producitur ſecundùm eſſe exiſtentiæ, producitur etiam ſecundùm eſſe eſſentiæ. Contra: Eſſentiæ rerum dicuntur æternæ et immutabiles, ſecundùm Ariſtotelem: ergo non ſunt effectibiles. & per conſequens non dependent ab efficiente. Soluitur: Eſſentia poteſt dici æterna, negatiuè, & poſitiuè: Negatiuè concedo, Poſitiuè nego. Eſt autem negatiuè æterna, quia non eſt ex tempore, neq; includit coëxiſtentiam, ad quamlibet partem temporis. Non tamen eſt æterna poſitiuè, quia æternitas poſitiuè, eſt conditio exiſtentis, & illius quod habet coëxiſtentiam, ad quamlibet differentiam temporis formaliter, & ſic omnis eſſentia eſſet increata. Similis ratio eſt de incommutabilitate eſſentiæ. Eſſentia enim negatiuè eſt incommutabilis, quia non eſt poſsibile aliter ſe habere in ſua ratione formali & quidditatiua. Non tamen eſt incommutabilis poſitiuè, quia de ſe non habet exiſtentiam indefectibilem, eò, quòd talis natura ſiue eſſentia indefectibilis ſoli
3. *Deo competit. Ad tertiam, illa auctoritas indicat inter eſſe & eſſentiam fundari deſtructionem ſeu non identitatem ex natura rei. Ex quo tamen non ſequitur realis diſtinctio, inter eſſentiam & eſſe. Ad auctoritatem Auicennæ: accidens poteſt accipi tribus modis: vno modo pro eo, quod accidentaliter perficit rem in ſuo eſſe completo, ſicut albedo eſt accidens hominis, & ſic nulla exiſtentia in aliquo eſt eius accidens: alio modo pro eo, quod eſt extraneum à cōceptu formali, & quidditatiuo alicuius rei, & ſic differentia dicitur accidere generi, & inferiùs accidere ſuo ſuperiori. hoc autem modo exiſtentia in quolibet creato eſt accidens, quia non includitur in eius conceptu quidditatiuo: tertio modo dicitur accidens quodlibet mutabile, cuius eſſe eſt contingens. et ſic in quolibet creato eſt accidens, quia tale eſſe eſt mutabile. Loquendo ergo de accidente, primo modo nulla exiſtentia eſt accidens: bene autem ſecundo & tertio modo. & ſic intelligitur dictum Auicennæ.*
4. *Ad quartam, Eſſe rei effectiuè eſt ab agente, ſimiliter & eſſentia rei, in quantum habet ordinem ad exiſtentiam: neq; res dicitur componi ex exiſtentia & eſſentia, tanquam ex duabus rebus exiſtentibus, quaſi vna haberet ſuam realitatem, altera verò alteram, cùm exiſtentia & eſſentia ſecundùm eſſe reale nunquam ſeparentur; bene tamen ſecundùm modum intelligendi.*
Conciliatio. *Atq; ita hæ duæ opiniones conciliari poſſunt, hoc ſcilicet modo. Si eſſentia conſideretur præciſe, ſecundùm eſſe formale & quidditatiuum; ſic abſtrahit ab omni exiſtentia: & hoc modo eſſentia & exiſtentia diſtinguuntur realiter. Si verò conſideretur ſecundùm ordinem, quem habet ad exiſtentiam, quoniam ſimul generantur & corrumpuntur, ſic non diſtinguuntur realiter.*

MERCVRIVS.

Horum vnio vita eſt.

Comment. XII.

D*E æqualitate diuini Pymandri, quam habet cum ſuo verbo lucido, deq; potentia, magnitudine, ſimplicitate, immutabilitate, eſſentia & eſſe, paulò antè balbutiendo locuti ſumus; vt illa arcana, abditaq; ſapientiſsimi Mercurij verba, nempè,* hæc autem non diſtant ad inuicem, *enuclearemus. Nunc autem, textum proſequentes, Pymandri propriam ſubſiſtentiam, relationem, proprietatem, quibus à ſuo verbo ſeiungitur, atq; diſcernitur, eloqui nos oportet: ſic enim ipſius verba proteſtantur:* Horum, *inquit,* vnio vita eſt. *Si vnum tantùm in diuinis eſſet*

eſſet ſuppoſitum, ſiue vna perſona; proculdubio non dixiſſet Mercurius prudentiſſimus: De ſubſiſtentia dei ſiue perſona.
Horum autem &c. *ſi autem diuerſa eſſet vtriſq; ſubſtantia, ſiue eſſentia; nec puto*
vnquam eum fuiſſe dicturum: Horum vnio vita eſt, *vbi vnam, eandemq; vitam vtriſ-*
que conceſſit. Igitur, Pymander eiusq; verbum, vnam vitam, atq; eſſentiam habent: per- Perſona quid
ſonarum verò proprietatibus diſtinguuntur, de quibus loquendum nobis eſt, initium aſ- ſit.
ſumentes ab hoc nomine, perſona, de quo non paruam apud Græcos Latinosq; controuer-
ſiam extitiſſe, Diuus Hieronymus refert: Tota, inquit, in Epiſtola ad Damaſum, ſecula- Hieronym.
rium literarum ſchola nihil aliud hypoſthaſim, quàm vſian vocat, ſiue nouit; quæ vox à
ſubſiſtendo dicitur. Baſilius magnus Epiſtola 14. ad fratrem ſuum, rem indiuiduam ſub- Baſilius.
ſiſtentem ſignificare, aſſeruit. Fatendum eſt ergo, quòd tempore Hieronymi, naturam ſi-
gnificabat: & ideo in Epiſt. ad Damaſum, non audet dicere in trinitate tres eſſe Hypo-
thaſes. Diuus autem Auguſt. lib. 7. de Trinit. cap. 4. loquendi, inquit, neceſſitate à Græ- Auguſt.
cis & Latinis hæc vocabula parta ſunt aduerſus errores, inſidiasq; Hæreticorum: cùm
enim conaretur humana inopia loquendo proferre ad hominum ſenſus, quod in ſecretario
mentis de Deo tenet, ſiue per piam fidem, ſiue per qualemcunq; intelligentiam, timuit di-
cere tres eſſentias, ne intelligeretur in illa ſumma æqualitate vlla diuerſitas. Rurſus, non
poterat dicere, non eſſe tria quædam: quod quia dixit, Sabellius in hæreſim lapſus eſt. Sabellij error.
Quæſiuit ergò quid tria diceret, & dixit tres perſonas, ſiue tres ſubſtantias ſecundùm
Græcos. Et cap. 6. Sic enim illi dicunt: tres ſubſtantias, vnam eſſentiam, id eſt, tres hypo-
thaſes, vnam vſiam, quemadmodum nos dicimus tres perſonas, vnam eſſentiam, ſiue ſub-
ſtantiam: quanquam & illi, ſi vellent, ſicut dicunt tres ſubſtantias, tres hypothaſes, poſ- Tres hypoſtaſes.
ſent dicere tres perſonas, tria proſopa. illud autem maluerunt dicere: quia fortaſſe ſe-
cundùm linguæ ſuæ conſuetudinem, aptiùs dicitur. Itaq; perſona; quam Græci ſubſtanti-
am, ſiue hypothaſim appellant, diuina ſuppoſita, nempe patrem, filium, & ſpiritum ſan-
ctum ſignificat. Quoniam autem in trinitate ſunt tria ſuppoſita, tres quoq; perſonas eſſe,
dubium non eſt. Sed dices: nulla inter græca, ac latina idiomata in hoc nomine, videtur Obiectiones.
eſſe conſonantia: quid ergo cauſæ latinos mouit, vt hoc vterentur vocabulo, cùm Græci 1.
æquiualenti, vtpote proſopo, non vtantur? Præterea, latina vox perſona, fictam, ſeu per- 2.
ſonatam faciem oſtendit, quæ profectò prophani potiùs, quàm diuini aliquid ſonare vi-
detur. Rectè ergo Deo tribui non poteſt. Poſtremò, quam ob cauſam, Græci, loco perſo- 3.
næ hypoſtaſi vtuntur, id eſt, ſubſtantia, dum aſſerunt in Chriſto duas eſſe vſias, vnam au-
tem hypoſthaſim: in trinitate verò tres hypoſthaſes, hoc eſt, tres ſubſtantias; cùm lati-
ni penitùs negent in diuinis ſubſtantiarum pluralitatem? Reſpondeo, hæc quidem ſcili- Solutio.
cet ſubſtantiam & ſubſiſtentiam, apud Latinos bifariam dici: & nunc planè eſſentiam,
quæ eſt ens per ſe: interdum verò aliquod ſubſtans in natura, aliqua proprietate diſtin-
ctum, ſignificare. Cæterùm, ſubſtantia, & ſubſiſtentia, ſecundùm priorem modum dicen-
di, perinde ac vſioſim; ſecundo verò modo, hypoſthaſim ſignificant. At, latini, nominis
ſubſtantiæ æquiuocationem euitare cupientes, tres ſubſtantias in Trinitate eſſe negaue-
runt: quam ob rem, tres perſonas maluerunt, quàm tres ſubſtantias, ſiue ſubſiſtentias, ap-
pellare. Porrò, quatuor nominibus, quibus in hoc ſacro, abditoq; myſterio Græci vſi ſunt,
quatuor reſpondent latinorum vocabula: Græca autem nomina ſunt hæc, vſia, vſioſis, hy-
poſtaſis, & próſopō: Latina verò, eſſentia, ſubſtantia, ſubſiſtentia, & perſona. Eſſentia au-
tem ſeu vſia, in quouis prædicamento nomen eſt generale: ſicuti eſſe, conuenit omni eſſe:
Deo tamen propriiſſimè attribuitur. Subſiſtentia autem, ſiue vſioſis, à ſubſiſtere appel-
lata eſt. Vnde apud Grammaticos ſubſiſtere, eſt per ſe exiſtere. ſignificat ergo rem, quæ
vt ſubſiſtat, non opus habet alterius auxilio. Subſtantia, græcè hypoſtaſis, à ſubſtare no- Subſtantia.
minatur, tanquam baſis alicuius, ac fundamentum. Ex his autem, quid ſit reſpondendum
præpoſitis obiectionibus, facilè patet. Plerumq; certè tam nomen proprium, quàm com-
mune, ab aliqua accidentali proprietate inſtitutum, non quidem accidentalem, ſed ſub-

 ſtantialem

De ſubſiſtentia dei ſiue perſona.

ſtantialem proprietatem ſignificat. Proinde, quamuis perſonæ nomen, à perſonare deriuatum, ficticiæ cuiuſdam faciei ſimulachrum prætendat, vt in comœdijs agitur; hic tamen, naturæ intellectualis perfectam, atq; indiuiduam ſignificat ſubſtantiam.

Perſona in diuinis quid ſignificet.

Itaq; perſona accipitur pro re intellectuali, quæ eſt diſtincta, & incommunicabilis. Deus autem, etſi deitatem, quæ eſt forma non multiplicabilis in plures, ſignificet; eſt tamen concretũ nomen, quod verificabile eſt de ſingulis in eadem ſubſiſtentibus perſonis. Nomen autem perſonæ, ſecundùm vniuocationis communitatem, tribus commune eſt perſonis. Vniuocationis verò communitas, eſt rationis nominis inſtitutio, ad eam rem, de qua dicitur, ſignificandam, vt indiuiduam, atq; incommunicabilem: atq; ita ſecundum illud nomen perſona, rationis rei deſignatæ communitatem non tollit: modus ſiquidem incommunicabiliter

Perſona de pluribus prædicatur vniuoce.

exiſtendi, pluribus poteſt eſſe communis. Itaq; perſona de pluribus prædicatur vniuoce, nempè ſecundùm eandem ſubſtantiæ rationem: ratio autem communis, ſecundùm quam ipſum nomen perſona prædicatur, non eſt eſſentiæ diuinæ; alioqui diuinam ſignificaret eſſentiam, nec poſſet de tribus pluraliter prædicari. Quemadmodum enim, omnibus indiuiduis, indiuidui ratio vniuoce competit; ita, abſq; dubio, ratio perſonæ, multis conuenit perſonis. vnde quando hanc nomino perſonam, illam indiuiduam, atq; incommunicabilem eſſe pronuncio: ſimiliter, cùm dico: tres eſſe perſonas, indiuiſionem oſtendo, atq; incommunicabilitatem eſſe in ſingulis earum. Sed de ethymologia iſtius nominis, ſatis. Sunt igitur in diuinis diſtinctæ perſonæ, quæ ab inuicem non natura, ſed perſonalibus proprietatibus diſtinguuntur. Non immerito ergo ait Mercurius: Horum autem, *ſcilicet Pymãdri, & verbi lucidi* vnio, vita eſt.

Plotinus deſcribit verbi generationẽ.

Plotinus Enn. 5. lib. primo cap. 6. verbi lucidi emanationem, atq; generationem pulcherrimè deſcribit. Quod ab vno illo gignitur, inquit, ipſo non agitato; gigni neceſſe eſt: alioqui ſi moto illo aliquid generaretur; certè id, quod gignitur, non ſecundum, ſed tertium erit ab illo pòſt motum. Quamobrem neceſſarium eſt, cùm illud ſit prorſus immobile, ſi quid ſecundum pòſt ipſum naſcitur, id profectò illo neq; annuente, neq; voluntate decernente, neq; vllo pacto commoto ſubſiſtere. Quonam igitur pacto, quidue nobis eſt circa illud ſtabile cogitandum? lumen vndiq; circumfuſum, ex ipſo dependens, ex ipſo inquam penitus quieſcente, ceu fulgorem circa Solem, quaſi circumcurrentem, ex ipſo ſemper manente progenitum. Nam ignis ex ſe foras emittit calorem, nix quoq; frigus non intrinſecus tantùm cohibet; ſed & alijs exhibet, præcipuè verò res odore flagrantes, ex ſeipſis odoris ſuauitatem emittunt. Quæcunq; igitur perfecta iam ſunt, aliquid generant: quod autem ſemper eſt perfectũ, nunquid nihil prodit ab eo? Semper ergo gignit ſempiternum.

Iſa.

Alludit Plotinus ad illud Iſa. vlt. Nunquid ego, qui alijs generationem tribuo, ipſe ſterilis ero?

Sapient.

Et ad illud Sapientiæ 7. Candor eſt enim lucis æternæ, & ſpeculum ſine macula, Dei maieſtatis, & imago bonitatis illius.

Hebr.

Et ad Hebr. 1. Qui cùm ſit ſplendor gloriæ, & figura ſubſtantiæ ipſius: Lux ſiquidem æterna eſt Deus pater, quæ ſine ſplendore, id eſt filio, nunquam fuit. Igitur germen mentis diuinæ coæternum eſt ſuo Pymandro.

Prouer.

Vnde Prou. 8. Ante omnes colles generat me.

Ambro.

Noli credere, inquit Ambro. lib. 5 de fide, quòd fuerit vel momentum aliquod quo fuerit, vel ſine ſapientia Deus, aut ſine ſplendore lux.

Auguſt.

Diſtinctio trium perſonarum.

Auguſt. quoq; 6. de Trinitate: Arius dixiſſe fertur: Si filius eſt, natus eſt. ſi natus eſt, erat tempus, quando non erat filius, non intelligens etiam natum eſſe de Deo, ſempiternum eſſe, vt ſit coëternus patri, ſicut ſplendor (qui gignitur ab igne, atq; diffunditur) coæuus eſt illi. & eſſet æternus, ſi ignis eſſet æternus.

Plotinus.

Porrò Plotinus cap. 8. eiuſdem lib. in tres perſonas diuinas multiplicat trinitatem, vel in bonum, mentem, & animam. Hac de cauſa, inquit apud Platonem, omnia circa omnium regem triplici ordine diſponuntur, præcipuè verò per prima, ſecunda deinde circa ſecundum, tertia deniq; circa tertium.

Plato.

Pſal. 103.

Tum verò dicit eſſe & cauſæ patrem: cauſam quidem intellectum appellans, nam mundi artifex apud Platonem eſt intellectus, quem Dauid vocat ſapientiam: Omnia in ſapientia feciſti Domine. Et Paulus

De ſubſiſtentia dei

Hebr. 1. Per quem fecit, & ſecula. hunc autem intellectum, animam in illa patera procreare dixit, ſæpè etiam appellat ideam. Quapropter apud Platonem cognoſcere licet, ex ipſo quidem bono, mentem atq; ideam, ex mente verò animam. Parmenides quoque prior eiuſmodi opinionem attigit, vbi in idem ens, intellectumq; reduxit, dicens intelligere, atq; eſſe idem prorſus exiſtere. Plato exactiùs hæc diſtinguit: primum ipſum vnum, quod eſt præcipuè vnum, ſolumq; vnum. Item, ſecundum vnum, multa nominat: tertium deniq; vnum, atque multa. hic itaq; tres dictas confirmat ſubſtantias, ſiue hypoſtaſes. In diuinis ergo, nedum ex ſacris, ſed etiam ex ſecularibus profectò ſcriptoribus, diſtinctionem eſſe cognouimus perſonarum. Suffragantur his Numænius apud Euſebium, & Porphyrius apud Cyrillum lib: contra Iulianum, cùm ait, diuinitatem tantùm ad tres proceſſiſſe. Plato autem epiſt: 6. Teſtamini Deum rerum omnium ducem præſentium & futurarum, ac ducis, & cauſæ patrem dominum. quem, ſi verè philoſophemur, cognoſcemus apertè omnes, quatenus felicis hominis natura attingere poteſt. & 6. de Repub. Solem inuiſibilem Dei verbum vocat, & filium Dei patris ſimillimum. Vnde ait: quem pater generauit ſibi proportione conuenientem. Noſter quoq; Mercurius in lib. de verbo perfecto ait: Dominus factor Deorum, ſecundum fecit, ſiue genuit Deum. *huncergo genuit primum, & vnum: bonus autem ei viſus eſt, & pleniſſimus omnium bonorum. lætatus eſt, & valde dilexit eum, tanquam vnigenitum ſuum. hic filius benedicti Dei eſt, qui non poteſt humano ore narrari. Primogenitus eſt Iupiter, & nouiſſimus. Vnde Græci Iouem, Zina iuſto vocabulo nuncupant; quia zin viuere dicimus: vitã autem omnibus ille tribuit, in quo omnia, quæ facta ſunt, viuebant, antequam, & poſtquam facta ſunt. Eſt autem vita hæc verbum Dei, ex ſolo patre genitum. vnde Mercurius de ſolo Deo,* Dominus omnium, dominante mortalibus. *In ſacris literis legimus: In ipſo vita erat, & vita erat lux hominum. Et Pſ. 110. Ex vtero, id eſt, ex arcano ſubſtantiæ meæ genui te. Refert diuus Aug. 10. de ciuit. cap. 23. beatum Simplicianum, ex ſententia cuiuſdam Platonici retuliſſe, euangelium Ioannis aureis literis inſcribendum, & ſupra omnium templorum ianuis imponendum. Refert etiam in 7. Confeſſionum, cap. 9. ſe legiſſe in libro cuiuſdam Platonici totum Euangelium Ioannis, præter illud, & verbum caro factum eſt. Iamblicus de myſterijs Egyptiorum cap. 39. ait: primus Deus & vnus, vnius primi Dei eſt pater, quem gignit in ſolitaria ſui permanens vnitate: eſt autem exemplar filij, qui nominatur ſuimet filius, ſui pater, atq; vnipater, Deus verè bonus: ille enim fons eſt idearum, à quo verè vno Deus per ſe ſufficiens ſeipſum explicauit in lucem: propterea ſufficiens per ſe nominatur, ſuiq; pater: eſt enim hic principium, Deus Deorum, vnus ex vno, ſuper eſſentiam omnem, principiumq; eſſentiæ. Ecce quàm clara teſtimonia à philoſophis prolata ſunt, de diuinarum diſtinctione relationeq; perſonarum. Sed tempus eſt, vt exactius perſcrutemur, quid apud ſacros ſignificet perſona.*

Parmenides. Plato. Numœnius. Phorphyrius. Plato. Hermes. Orpheus. Iouem, Zina, id eſt viuere. Euangeliũ Ioannis inuenit Auguſt. apud quendam Platonicum. Iamblicus. Vnitas ſolitaria.

QVAESTIONIS PRIMAE CAP. I.

Quid ſit perſona.

BOëtius de duabus naturis, & vna perſona Chriſti, ita perſonam deſcribit: Perſona eſt naturæ rationalis indiuidua ſubſtãtia. Alius quidam ſic: Perſona eſt naturæ intellectualis exiſtentia incommunicabilis. Sanè, rationalitas ei ſolummodo rei competit, ad quam ratiocionari ſpectat: quam profectò actionẽ, homini propiiſſimè dicimus conuenire. Quare, prima diffinitio non ita appoſitè, diuinis perſonis accommodari poſſet. Subſtantia præterea propriè Deo non conuenit, quippe, qui nullis ſubſtat accidentibus: deniq; in natura diuina, proprio vocabulo indiuiduum nullum eſt; ibi certè non eſt natura diuiſibilis, aut partibilis:

Perſona quid. Duplex deffinitio.

Perſona in diuinis quid.

aptior ergo, atq; efficatior ſecunda eſſe videtur perſonæ diffinitio. Caterùm, duobus modis aliquid incommunicabile vocamus: & vno quidem modo, vt quod, quando nimirum vniuerſale, ſingulari, & ſuperius, inferiori, vt ei, quod re ipſum eſt, communicatur. hoc profectò modo, cuilibet in diuinis ſuppoſito, diuina certè natura, quoniam idem eſt realiter cum vno quoq; ſuppoſito, nequaquam communicabilis eſt: alio verò modo, vt quo alicui communicabile appellamus; atq; ita forma communicatur materiæ, & pars toti.

Incommunicabile duplex quo & quod.

Perſona duobus modis incommunicabilis.

Perſona autem, his duplicem contrariam, oppoſitamq́; incommunicabilitatem habet: neque enim eſt communicabilis vt quod, neq;, vt quo; proinde nec vniuerſale nuncupaturi nec forma eſt, quæ alicui inhærere poteſt ſuppoſito; vt anima ſeparata, & natura humana in Chriſto. hanc autem duplicem communicabilitatis negationem, perſonæ indicat ſignificatum formale, quæ planè priuatio dicenda non eſt; ſed in ſubiecto non apto negatio, præſertim in diuinis. deinde poſitiuum illud, vtpote patrem, filium, & ſpiritum ſanctum, quod immediatè duplex conſequitur negatio, connotat. poſtremò eſſentiam diuinam. Dicunt tamen nonnulli poſitiuum illud connotatum, proprietatem in diuinis eſſe relatiuam, & non abſolutam ſicut in creaturis.

Obiectio.

Dices, ſi perſona duplicem in diuinis connotat negationem, quònam modo tribus erit communis perſonis, abſq; aliqua affirmatione communi, ob cuius gratiam, talis inſit negatio? ſiquidem negatio, niſi aliquam affirmationem conſequatur; eis reuera conuenire nequit: deitas autem, quoniam in tribus non numeratur; non eſt iſta affirmatio: aliquod ergo poſitiuum commune ab eis abſtractum priùs, quàm ſit negatio talis, detur neceſſe eſt. neq; enim huiuſmodi negationem hoc nomen perſona præciſe, ac ſolùmmodo ſonat: imò, rem omninò ad dignitatem, perfectionemq́; pertinentem: negatio autem, vllam dignitatem, aut perfectionem ponit. Rationis præterea relationem innuere videtur, quod ex ſuo oppoſito facilè apparet: nam communicabile in eſſentia diuina, relationem rationis indicat tantùm: eſt enim eſſentia filio communicabilis, ad quem nihilominus realiter non refertur.

Solutio.

Ad primum, ita reſpondeo: ab vltimis diſtinctiuis perſonarum, atq; conſtitutiuis, quæ idem realiter includunt nihil, aliquod commune, in quid de eis dictum, abſtrahi non poteſt; alioqui iuſta eſſet inquiſitio, ob quam cauſam ſcilicet diſtinguuntur. Quamobrem omne commune abſtractum ab eis: aut eſt conceptus omninò negatiuus: aut vnius ſaltem rationis. non eſt quidditatiuus cõceptus: certum eſt autem, ab illis vltimis aliquam abſtrahi poſſe negationem, etiam vnius rationis. etenim negatio, propterea vnius cenſetur eſſe rationis; quia vnius rationis affirmationi repugnat. Igitur quibuſcunq; affirmatio vnius rationis repugnat; abſq; dubio, vnius rationis negatio congruit: atq; ita, tribus perſonis, illarumq́; diſtinctiuis vltimis, communis aliqua negatio competere poteſt. Sed quæ nam eſt illa? ſi, incommunicabilitatem eſſe dixeris, ita, vt perſonalitas perinde ſit, ac incommunicabilitas, naturæ in intellectuali ſubſiſtentis; profectò, conceptum propriè poſitiuum, perſona non diceret. ſed tunc, quo modo negatio poteſt eſſe communis, ſine poſitiuo, cui ineſt? Dico, quantùmcunq; diuerſis, nihilq́; commune habentibus; negatio nihilominus poteſt eſſe communis. Quamuis enim illa, quibus probatur eſſe communis negatio, aliquod habeant poſitiuum commune; per illud tamen, negationem illis ineſſe, non oportet. Sanè, non rationalitas, Leonis, & equi, vltimæ conuenit differentiæ, idq́; non per aliquod in illis commune, quibus conuenit iſta negatio. nam, vel nihil commune eſt vltimis differentiis, aut ſi entitas fuerit; non ob eam tamen talis negatio competit. Maior ergo argumenti eſt falſa: non homo enim, & enti, & non enti commune eſt, quibus affirmatiuum, ſiue poſitiuum commune eſt nihil: ergo &c.

Perſonalitas.

2\.

Duplex negatio in genere, & extra gen9

Ad illud, Negatio, dignitatem non dicit. dico, quòd duplex eſt negatio: in genere vna, extra genus, altera: quæ diſtant ad inuicem: extra genus verò negatio, quia de ente, & non ente, æqualiter dicitur; nihil abſolutè requirit. negatio autem in genere, & ſi ſubiectum de quo dicatur exigit, non tamen aptitudinem ad formam; vt talpa dicitur cæca ſecundùm genus, non ſecundùm formam 5. met. cap. de priuatione. Porrò, talis ne-

 Perſona in diuinis quid.

talis negatio, negat identitatem, quæ planè incommunicabilitas nominatur. ſiquidem,
perſona duplicem oſtendit incommunicabilitatem in natura intellectuali, aptitudinem
verò nullam. huiuſmodi autem negatio, non quidem ratione ſignificati; ſed connotati po-
tius, & ſubiecti, dignitatem ſonat. vnde dicimus, perſonas gigni in diuinis, atq; adorari,
quemadmodum cœcum ambulare: non quòd cœcitas, ratio ſit ambulandi; ſed id magis,
in quo cœcitas inuenitur. Patet ergo negationem huiuſmodi, ad dignitatem ſpectare. Ad 3.
illud de cõmunicabili, & incommunicabili, dico, vnũ oppoſitum poſſe ad rationis relatio-
nem pertinere: alterum verò, ad realem: in cauſa autem eſt, quia licet aliquid, rei non
competat, niſi ex opere intellectus negotiantis; poteſt tamen rei ex ſe repugnare, atq;
abſiſtere: Quare, & ſi communicabilitas in eſſentia, rationis relationem tantummodo di-
cat; perſonæ tamen, ex ſe, vel ex aliquo, quod eſt in ſe, repugnat: ob quam cauſam in-
communicabilitas ſibi competit. itaq; ex his patere arbitror, quæ in hac materia dicen-
da ſunt, nempè, à perſonis diuinis, atq; illarum formalibus conſtitutiuis, conceptum nega- Conceptus negatiuus.
tiuum, negationis in genere abſtrahi poſſe, qui ſit commune poſitiuum, poſſibile abſtra-
hi ab eis. Res, inquit, Aug. de doctrina Chriſtiana, quibus fruendum eſt, ſunt pater, fi-
lius, ſpiritus ſanctus. res autem dicit aliquod poſitiuum: vnde tres perſonæ, dicunt tria
ſuppoſita incommunicabiliter exiſtentia. vbi & primò, conceptus exprimitur poſitiuus, Conceptus
ſecundo verò, negatiuus. Itaq; perſona, eſt naturæ intellectualis exiſtentia incommunica- poſitiuus.
bilis. intellectualis, inquam, vt à ſuppoſito, perſona eſſet diſcreta, atq; diſtincta: ſuppoſi- Suppoſitum.
tum enim, & intellectuali, & non intellectuali attribuitur naturæ: perſona verò, intel-
lectuali tantùm. Quæ ergo per ſe non ſubſiſtunt, vt accidentia; huius honore nominis pri-
uantur, ſiue carent: incommunicabilis, loco differentiæ ponitur. quocirca ſaxa, bruta o-
mnia, ac quæq; materialia perſonam nõ habere dicuntur. Sed non deſunt argumenta, qui-
bus aliquis poſſet prædictam perſonæ definitionem oppugnare.

CAP. II.

Quòd perſona non ſit bene diffinita, nec diuinis ſit attribuenda Hypoſtaſibus.

NVllum ſingulare diffinitur: ſed perſona, quoddam profectò ſingulare ſigni- 1.
ficat, nempè, rem per ſeipſam ſubſiſtentem, atque incommunicabilem: er-
go &c. Antecedens manifeſtum eſt, quia nimirum diffinitio eſt vniuerſa-
lium: quippè, quæ ex genere, & differentia componitur. Amplius, ſub- 2.
ſtantia, quæ in perſonæ diffinitione ponitur, aut prima dicenda eſt, aut ſe-
cunda. ſed neutra illarum dici poteſt: ergo &c. Prima enim ſubſtantia, cùm ſit indiui-
duum, illius ſanè particulæ additione opus non habet, eſt indiuidua ſubſtantia &c. Se-
cunda verò, multis probatur eſſe communis. quare ſubſtantiæ diffinitio incongruè, ine-
ptèq; à Boëtio tradita eſt. Adhuc, nomen intentionis, in rei diffinitione ponendum non 3.
eſt: proinde, ſi quiſpiam hominem ſic diffiniret: Homo eſt ſpecies animalis, quoniam ho-
mo eſt nomen rei, ſpecies verò, intentionis, is profectò non rectè, verèq; diceret. At per-
ſona, quoniam nomen rei eſt; ſignificat enim rationalis quandam naturæ ſubſtantiam;
indiuiduum planè, quod eſt intentionis nomen, in eius diffinitione inconuenienter poni-
tur. Item, natura eſt principium motus, & quietis in eo, in quo per ſe, non per accidens 4.
2. phyſ. ſed Deo, atq; angelis, huiuſmodi conditio non conuenit, quum ſint ab huiuſmodi
motu, quàm longiſſimè: igitur, talis perſonæ diffinitio, imperfecta reputatur, quæ ſcili-
cet omnibus non conuenit, ſub diffinitione contentis. Adhuc, anima rationalis, à corpo- 5.
re ſoluta, eſt indiuidua ſubſtantia: nec tamen perſona dici, appellariq; poteſt: inconue-
niens ergo, atq; inſufficiens perſonæ eſt tradita diffinitio. Præterea, à quocunq; remo- 6.
uetur dif

Perſona in diuinis quid.

uetur diffinitio, & diffinitum. ſed diffinitio perſonæ Deo non competit, vt diximus, tum
quia ratio diſcurſiua, quam diffinitio innuit, Deo non congruit; non enim diſcurſiuè ra-
tiocinatur; ſed vnico rationis actu omnia, & agit, & intelligit: tum etiam ob indiuidu-
am ſubſtantiam, cuius ſanè indiuiduationis, materia, principium eſt. atqui, in Deo, pe-
nitus nulla inueniri materia poteſt: ergo, quod priùs. Adde, quod perſona eſt Hypo-
ſtaſis: ſed autore Boëtio, Hypoſtaſis, id omninò ſignificat, quod ſubſtat accidentibus: &
Hieronymus, ſub hoc nomine, venenum ſub melle latere, atq; abſconditum eſſe dixit. per-
8. ſonæ ergo nomen diuinis non eſt attribuendum. Præterea, nullum Deo nomen eſt attri-
buendum, niſi quod ex ſanctis ſcripturis didicimus, authore Dionyſio de diuinis nomini-
bus in principio illius libri. ſed nuſquam in ſcripturis huiuſmodi nomē legimus: ergo &c.
Adde, quod vt dicit Boëtius in lib. de duabus naturis, ex perſonis, quæ in comædiis,
nunc Aiacis, nunc Vlixis perſonas agunt, traductum ſit. vnde perſona à perſonando, quaſi
per ſe reſonando: reſonat autem, quod aliis in ſono præeminet. Græci, vocant proſopon,
hominem laruatum, vultum contectum habentem. hæc autem Deo non competunt: ergo
&c. Perſona ergo deſinitio diuinis tribui non poteſt.

CAP. III.

Soluuntur argumenta.

1\. Singulare quomodo definitur.

AD primum, quamuis ſingulare diffiniri non poſſit; id tamen, quod ad com-
munem ſingularitatis rationem ſpectat, à diffinitione alienum non eſt: Sic
philoſo. primam diffiniuit ſubſtantiam, & Boëtius, perſonam. ſiquidem,
& ſi omnibus in generibus vniuerſale, & particulare inueniantur; præci-
puè tamen in ſubſtantiæ genere: ſubſtantia enim per ipſum, indiuidui ſubit
rationem, accidentia verò per ſubiectum, quæ ſubſtantia eſt. Ex quo patet, ſubſtantiæ in-
Hypoſtaſes. diuidua, præ aliis, ſpeciale aliquod nomen habere: dicuntur namq; hypoſtaſes, & primæ
ſubſtantiæ: in ſubſtantiis autem rationabilibus, inuenitur indiuiduum, quod ſui actus
dominium habet. actio autem ſingulari conuenit ſubſtantiæ: qua de cauſa inter cæteras
ſubſtantias, quoddam ſpeciale nomen, rationalis naturæ ſingularia habere videntur: hoc
autem nomen, perſona eſt: quam ob cauſam, in ipſius diffinitione, ſubſtantia, vt dicit
2. Boëtius, vel rectiùs, exiſtentia, ponitur indiuidua. Ad 2. ſubſtantia communiter ſumi-
tur, quatenus per primam, & ſecundam diuiditur: cùm verò, indiuidua additur, pri-
3. mam ſolummodo innuit, quæ eſt per ſe ſubſiſtens. Ad 3. quoniam quidem ſubſtantiales
differentiæ nobis incognitæ ſunt, vel nominibus carent; propterea, illarum vice, acciden-
talibus vtimur. ſic enim dicere conſueuimus: ignis eſt corpus ſimplex, calidum, & ſiccũ:
Indiuiduum ponitur in definitione perſonæ. vbi propria accidentia, eas formas manifeſtant, quarum ſunt effectus. hoc etiam modo
intentionum nomina, pro aliquibus accipiuntur rerum nominibus, quibus non inſunt pro-
pria. quare hoc nomen indiuiduum, in diffinitione ponitur perſonæ; vt eum videlicet, qui
particularibus competit ſubſtantiis, deſignaret modum ſubſiſtendi. Ad 4. Nomen na-
4. Nomen naturæ competit turæ (authore Philoſ: 5. met. cap. de natura) primò generationem ſignificat viuentium,
quæ profectò natiuitas appellatur. verùm, quoniam huiuſmodi generatio, à principio
progreditur intrinſeco; ideò cuiuſq; rei principium intrinſecum complectitur: atq; ita
diffinitur 2. phyſ: vbi mixtim materiæ, ac formæ tribuitur: at quia vniuſcuiuſq; rei eſ-
ſentia per formam completur; propterea, eſſentia vniuſcuiuſq; natura vocatur. vnde
Boëtius in eodem lib. Natura eſt vnumquodq; informans ſpecifica differētia. hæc autem
differentia ſpecifica, quia diffinitionem complet, & à propria rei forma ſumitur; ideò
in perſonæ diffinitione conuenientiſſimè poſita eſt. nam eſſentia, quæ ab eſſe deriuatur,
omnibus eſt communis, natura autem non ſic, quæ determinati alicuius generis eſt ſingu-

lare: apti-

Perſona in diuinis quid.

lare: aptiùs ergo, atq; efficatiùs naturæ, quàm eſſentiæ nomine vſus eſt. Ad 5. quoniam anima humanæ ſpeciei pars eſt, idcirco, etiam ſi, ſeparata extiterit, aptitudinem ta-
men habet vniendi: quam ob cauſam perſonæ appellatione caret. Ad 6. rationalis natu- 5.
ra Deo tribuitur, quatenus intelligibilem ſonat, non diſcurſiuam naturam. eodem quoq; 6.
modo indiuiduum ei competit, non quatenus indiuiduationis principium eſt materia; ſed quia incommunicabilitatem innuit. ſic etiam, ſubſtantia, quòd exiſtere per ſe ſignificat, in Deo eſſe dicitur. pari quoq; facilitate, confirmatio ſoluitur: Hypoſtaſim enim ideò dicitur Deo eſſe tributam, non ob id certè, quòd ſubſtet accidentibus, vt nominis vis ſona-
re videtur; ſed quia rem ſubſiſtentem ſignificet. Ad 7. quamuis ex diuinis literis, non 7.
ita expreſſe hoc nomen perſona Deo conueniat; id tamen, quod nominis ratio ſignificat, nempè rem per ſe maximè ſubſiſtentem, perfectiſſimeq; intelligentem, non ſemel à ſcripturis ſanctis Deo attributum fuiſſe legimus. Etenim, ſi ea tantummodo Deo eſſent attribuenda, quæ ex ſola ſcripturarum voce haberentur; proculdubio, cùm de Deo loquimur, ea tantùm lingua, quæ in ſcripturis habetur, nos vti oporteret. Itaq;, quando interdum aliqua nomina Deo attribuuntur, quæ à ſcripturarum ſenſu nequaquam ſunt aliena; propterea prophana dicenda non ſunt. Ad confirmationem dico, non ea certè ratione hoc nomen Deo tribui, qua homines in comœdiis vtuntur; ſed ob eam potiſſimùm, vt dignitatis magnitudinem oſtenderet. Sanè in comœdiis, atq; tragœdiis, homines virtute illuſtres, ſic repræſentabuntur: hinc emanauit, vt ij, qui gloria, ac laudum magnitudine inſignes ſunt, huiuſmodi nomine donentur. quam ob cauſam, quidam, ita perſonam diffinire conſueuerunt: perſona eſt hypoſtaſis, proprietate diſtincta ad dignitatem pertinente. Quoniam autẽ non paruæ eſt dignitatis in rationali natura ſubſiſtere; hac de cauſa, rationalis naturæ indiuiduum, perſona nuncupatur. verùm, quia Deus, virtute, atq; dignitate omnia ſuperat; propiiſſimè, digniſſimeq;, perſonæ nomen ei competere, probabile eſt. hoc modo, ſi res intelligatur, nedum prophani aliquid, ſed dignitatis potiùs, & quidem maximè, perſonæ nomen afferre videtur. Non igitur, vt grammatici ſignificare cõſueuerunt certi officij diſtinctionem, vt dicunt, Roſcum ſuſtinere aliâs perſonam Aiacis, alias perſonam Achyllis; ita & Theologi hoc nomine vtuntur: ſed hoc vocabulo ſubſtantiam indiuiduam intelligentem, intelligunt: igitur perſonæ generaliter vſurpatur pro re incommutabili & diſtincta, ſubſiſtente in qualibet natura intelligente. Verùm aliqui nituntur probare hoc nomen ſubſtantiam potiùs, quàm relationem in diuinis oſtendere.

Rationalis natura Deo tribuitur.

Nomen perſona non eſt in ſcripturis.

Perſonæ in commedijs.

Perſona nomen eſt dignitatis.

CAP. IIII.

Argumenta, quibus probatur, perſonam in diuinis, ſubſtantiam potiùs, quàm relationem ſignificare.

Quod non dicitur relatiuè in diuinis, ſecundùm ſubſtantiam, & abſolutè dici- 1.
tur; authore Auguſt. 5. de trinit. cap. 5. ſed perſona non dicitur relatiuè, quia nullum ſibi habet correlatiuum: igitur perſona in diuinis ſubſtantiam ſi-
gnificare videtur. Amplius, perſona eſt rationalis naturæ indiuidua ſub- 2.
ſtantia: ergo ſubſtantiam dicit, & non relationem: ſubſtantiæ enim indiuiduum, ad ſubſtantiam, non autem ad relationem pertinet: profectò ens abſolutum relatiuo nobiliùs eſt: ſimiliter abſoluta, quàm relatiua perſona. At, diuina perſona eſt nobiliſſima: igitur eſt abſoluta. Adde, quòd perſonæ nomen, vt diximus, ad dignitatem ſpectat: ſed
relatio non ita perfectionem dicere videtur: ergo, quod priùs. Præterea, id, quod ad ſe 3.
refertur, ſubſtantiam dicit, & non relationem: ſed perſona, authore Auguſt. 7. de Trinit. cap. 5. ad ſe refertur, & non ad filium. ergo. Antecedens patet ex ſe: conſequentia

Auguſtinus.

Perſona in diuinis quid.

verò Auguſtini authoritate roborata conſiſtit. Tres ſunt, qui teſtimonium dent in cœlo. Pater, Verbum, & Spiritus ſanctus. Si quæris, quid illi tres ſint: Tres (inquit Auguſtinus) perſonas pronunciabo, quibus planè nominibus, non diuerſitatem intelligi volo, ſed ſingularitatem: nomen ergo perſonæ ſubſtantiam ſignificat. Amplius, hoc nomen perſona, tùm in hominibus, tum etiam in angelis, non relationem, ſed abſolutum aliquod ſignificat. Quare, ſi in Deo relationem ſignificaret; æquiuocè de Deo, angelis, & hominibus diceretur. Adde, quòd id, quod ſignificatur per nomen, eius ſit definitio, teſte Philoſopho 4. met. ſed definitio perſonæ eſt huiuſmodi: ergo &c. Itaque perſona ſubſtantiam potiùs, quàm relationem ſignificat.

Treſſunt qui teſtimonium dant in cœlo.

4.

CAP. V.

Soluuntur argumenta.

1\. Perſona ſignificat relationẽ ſubſiſtentem.

AD primum: dico perſonam ſignificare relationem ſubſiſtentem per modũ ſubſtantiæ: & ad minorem reſpondeo, verum eſſe, ſi abſolutè, & in ſpeciali relationem ſignificaret: at, quia in communi, & per modum ſubſtantiæ; ideo minor nihil concludit. neque enim relatiuũ in cõmuni correlatiuum habet, aut etiam ipſa relatio; alioqui, duo relationis generaliſſima eſſe probarentur. Cæterùm, res cùm eſſet multa caligine circumfuſa, in varias dicentium ſententias erupit. nam quidam Auguſtini verbis lib. 7. de Trini. adhæſerunt: Nihil, inquit, eſt aliud dicere perſonam patris, & ſubſtantiam patris: perſona ergo patris ad ſeipſam, non ad filium refertur: ſed quod ad ſe refertur, in multitudinem non exit, aut plurificatur: igitur perſona in ſingulari quidem numero, ſubſtantiam; in plurali verò relationem ſignificat: atque ita plures eſſe perſonas fatemur. Verùm abſurda eſt iſtorum ſententia, quippè, cùm ſingulare ac plurale eiuſdem ſint ſignificatiuæ naturæ, & in modo tantùm differant ſignificandi. Quòd ergo perſona in ſingulari ſubſtantiam, in plurali relationem ſignificet, eſt prorſus impoſſibile. ſiquidem plurale aliud eſt nihil, quàm geminatum ſingulare: quapropter, ſi ſingulare ſubſtantiam ſignificet, & plurale, vt homo, & homines. Sed dicis, perſonæ nomen ex proprio, principalique ſignificato, ſubſtantiam; ex adiuncto verò relationem ſignificare; quemadmodum dicimus, aliam eſſe perſonam patris, aliam filij, aliam ſpiritus ſancti. Sed hoc à vero quàm maximè aberrat; vox enim ex adiuncto, licèt à connotato cadere poſſit; à ſuo tamen principali ſignificato, nunquam. Porrò, illud principale eſt reputandum ſignificatum, quod ex ſe ipſo, abſoluteque ſignificat, quod nulla adiunctione mutari poteſt: quod præterea ſecundùm ſe relationem ſignificat, vt paternitas, ex adiuncto ſubſtantiam ſignificabit nunquã. igitur, quod principaliter ſubſtantiã ſignificat, ex adiuncto relationem nõ ſignificabit. Dices, perſona relationẽ ſignificat, non ſecundùm generis quidẽ rationem; ſed ſpeciei potiùs. ſed hæc quoque ſententia veritati non conſonat: nam, quamuis ſpecies genus includat, atque ideo per ſuum genus, ad aliquid dici queat; genus tamen è conuerſò ſeſe ita non habet: vnde per ſuam ſpeciem ad aliquid nequaquam dicitur, niſi fortaſſis per accidens. Siquidem, homo per animal ſenſibilis dicitur; non tamen è conuerſò, niſi per accidens, quemadmodum per accidens animal eſt homo. Præterea, quodcunque inferiùs relatiuè dicitur; & ſuperiùs ſimiliter, licèt non primò, id eſt adæquatè. Quare, ſicut ad dimidium duplum refertur; ita quoque multiplex, licèt non primò. Quicquid igitur ſecundùm ſpeciem, aut inferiùs relatiuè dicitur; & ſecundùm ſuperiùs ſimiliter, quòd in ſpecie concluditur: ſed perſona, ſecundùm genus relationem non dicit; nec ergo ſecundùm ſpeciem. antecedens patet: ſicut enim pater dicitur pater filij; ita profectò perſona diceretur filij: ſicuti duplum non ſolùm dicitur duplum dimidij; ſed etiam dicitur multiplex dimidij. conſequentia nota

Variæ de hac materia ſententiæ.

2\.

3\.

Perſona per ſe non dicit relationem.

eſt. nam

Perſona in diuinis quid.

eſt : nam ſi ſecundùm ſpeciem dicitur ; & ſecundùm genus etiam : atqui Auguſt. 7. de Trinit. cap. 5. vel 34. pater non eſt perſona filij, nec è conuersò. Dicis , perſona , naturæ intellectualis ſubſtantiam ſignificat ſecundam, idq́ indifferenter, in communi, & ab- 4.
ſolutè, primam non determinando ſubſtantiam , quæ relationem queat includere, vel excludere. Cæterùm, quòd hæc quidem ſubſtantia in diuinis ſit reſpectiua , in creaturis autem abſoluta ; id profectò non ex ſuo principali proficiſcitur ſignificato, quòd ſcilicet eſt aliquod in intellectuali perfectaq́ natura ſubſiſtens ; ſed per accidens potiùs. Verùm quarta hæc ſentētia eſt imbecillis, & ſibi ipſi non conſtat ; perſona namq́ incommunicabilitatem ſonat, indiuidua autem ſubſtantia in creaturis, hac certè proprietate caret ; ei ſiquidem communicari repugnat minimè , nam humana natura à verbo aſſumpta eſt.

Quarta ſententia.

Obiectio. 1. 2.

Sed obijcis iterum, Auguſt. 7. de Trinit. cap. 4. vel 7. Quid eſt tres perſonæ ? quid autem quærit eſſentiam : perſona ergo denotat eſſentiam. Prætereà cap. 5. vel 9. eiuſdem libri : Non eſt aliud, inquit, Deum eſſe, & perſonam eſſe : ergo quod priùs.

Solutio.

Quid, quot modis dicitur

Reſpondeo: quandoque, quid diffinitione; quandoq́ verò quæri illud, de quo aliquid dicitur, ex Topicorum primo. Ratio primi manifeſta eſt: Diffinitio, inquit, eſt oratio indicans quid eſt eſſe rei. Secundum, ex met. eluceſcit. totaliter quærendum eſt quid vnum , quemadmodum & quid ens , tanquam non ſufficiens ; quia hoc ipſum iſtius natura eſt : quaſi diceret: non ſufficit aſſerere ipſum vnum eſſe principium, ſicut Platonici dicunt; ſed aliquid de quo dicitur vnum. hoc autem modo, ſi quis quæreret, quid eſt elementum, duobus modis reſpondere valet : & vno quidem elementi diffinitionem, altero verò, id, de quo dicitur elementum , vtpotè ignis eſt elementum, aſsignando. In propoſito Catholicis , tres eſſe perſonas confitentibus, Hæretici quæſierunt : quid tres, non quidem nominis diffinitionem inquirentes ; ſed potius quid eſſet illud ſubſtantiuum , quod adiectiuum illud ; nempè tres determinaret. Ad hanc autem interrogationem per hoc, quòd eſt perſona, rectè reſpondetur. Quando ergo dicis, quòd quid quærit de eſſentia , vniuerſaliter negatur, ſicut iam patet. Ad 2. quamuis perſona ſit ad ſe, tum in ſe , tum etiam in ſuis inferioribus ; non ita tamen, ſicut eſſentia, quæ ad ſeſe perfectiſsima eſt.

Verior ſententia.

Verùm in hac ſententiarum diuerſitate , conſideratione , atque fide nobis opus eſt ; vt perſonæ conditiones in diuinis ſtatuere valeamus. Perſonarum diſtinctio non fit in diuinis per aliquod abſolutum : nam quidquid abſolutum eſt in Deo, hoc eſt, in tribus perſonis , non poteſt facere diſtinctionem ; ſed per relationem , ſiue proprietates perſonales ſibi inuicem oppoſitas. Quoniam autem in Deo ſumma eſt ſimplicitas, per quam neceſſe eſt ; vt quidquid in Deo eſt, ſit ipſe Deus, habens idem eſſe, quod diuina eſſentia; relationes idem eſſe habeant cum diuina eſſentiā, neceſſariū eſt, & ſecundùm intelligentiæ tantùm rationem ab illa diſtinctas; ſed inter ſe tamen realiter diſtinctas. hæ autē relationes in Deo nō habent eſſe accidētale, ſed diuinū ; ità vt ſint in Deo verè ſubſiſtentes in vna natura diuina.

Relationes bifariam conſiderantur.

Ex quo licet diſcere, quòd relationes oppoſitæ , per quas ſolas in diuinis fit diſtinctio , poſſunt bifariam conſiderari ; vel vt comparantur ad inuicē, & ſunt ſibi inuicem oppoſitæ, & à ſe inuicem realiter diſtinctæ : & ſic ſunt relationes. Relationū enim ratio eſt eſſe ad aliud, hoc modo ſignificatæ, ſignificātur his nominibus, pater, & filius: pater enim & filius importāt relationes, vt ſunt relationes, & proinde ſunt ex vi ſuæ ſignificationis nomina relatiua. Altero modo, poſſunt relationes in diuinis conſiderari, non vt ſunt ad inuicem oppoſitæ ; ſed vt ſunt ſubſiſtentes in diuina natura : ſic autem non ſignificatæ non ſignificant, vt relationes, ſecundùm modum relationis ; ſed magis ſecundùm modum ſubſtantiæ : quia nimirum ſignificantur vt res diſtinctæ & incommunicabiles , exiſtentes diuino eſſe in diuina natura.

Perſona eſt nomen abſolutum.

Ex quo patet, perſonam eſſe nomen abſolutum, & non relatiuū : deinde non ſignificare eſſentiam in recto, id eſt, quòd non ſignificet eſſentiam, vt eſſentia eſt, ſecundùm rationem eſſentiæ : ſic enim dicentes tres perſonas, ſignificaremus tres eſſentias. Poſtremò ſimiliter patet, quòd nomen perſona importet ex vi ſignificationis ſuæ

diſtin-

Perſona & eſſentia quomodo differunt.

Perſona non ſignificat eſſẽtiam, ſed relationem.

diſtinctionem aliquam. Cùm ergo diſtinctio in diuinis non accipiatur, niſi ſecundùm rela
tiones oppoſitas: perſona igitur ex vi ſuæ ſignificationis relationem importat; non qui-
dẽ vt relatio, ſed per modum ſubſtantiæ relatiouẽ importat: vt eſt res ſubſiſtens in di-
uina natura. Quare nomen perſona quid ſit in diuinis, ſatis patet: vnde forma importa-
ta per nomen, perſona, non ex vi ſignificationis ſuæ, eſſentia vel natura diuina eſt; ſed
proprietas perſonalis, ſiue relatio: ideo nomen perſona, quia plures ſunt proprietates in
diuinis, non ſingulariter ſed pluraliter prædicatur de tribus: non autem Deus, aut eſſen-
tia; quia ſignificat formam non multiplicabilem in tribus, ſed eandem prorſus in tribus.
ſed eadem in tribus non poteſt prædicari, de tribus pluraliter; ſed de tribus ſingulari-
2. *ter. Ad 2 principale, ſubſtantia, ſiue intellectualis natura, non eſt pincipale perſonæ*
ſignificatum; ſed connotatum potius, ſeu proprietas perſonalis. ergo &c. Ad primam
confirmationem dico, non opus eſſe perſonam abſolutam, relatiuam nobilitate vincere.
Dicis, abſolutum eſt nobilius reſpectiuo: verum quidem eſt; ſi præcisè ens abſolutum
intelligatur: ſed quia perſona relatiua diuina, aliquod includit abſolutum, quod eſt ſua
perfectio, cuius gratia, cætera quæq; nobilitate ſuperat: ergo quod prius. Ad 2. con-
firmationem dico, quòd perſona in diuinis ex vi ſignificationis ſuæ diſtinctionem ſignifi-
cat; quæ certè in illis haberi non poteſt, niſi per relationem: quam quidem perſona deno
tat, non per relationis, ſed ſubſtantiæ modum: propterea dignitatem dicit, atq; enunti-
at. Ad 3. Verùm quidem eſt, hoc nomen perſonam, ad ſe, & non ad alterum dici; quia
3. *nimirum relationem per modum ſubſtantiæ ſignificat, quæ eſt hypoſtaſis: atq; ideo ait*
Auguſtinus, eſſentiam ſignificare; quatenus in Deo eſſentia idem eſt cum hypoſtaſi:
non enim in Deo differt, quod eſt, & quo eſt. Ad confirmationem dico, quid, quandoq;
quæret de natura, quam ſignificat diffinitio, vt iam diximus. interdum ſuppoſitum, vt
quum quæritur, quid natat in mari? reſpondetur, piſcis: & ſic quærentibus, quid tres,
4. *reſponſum eſt, tres perſonæ. Ad 4. diuerſa ratio minus communium, æquiuocationem*
non facit: nam & ſi alia ſit equi propria definitio quàm leonis; in animalis tamen no-
mine vniuocantur; quippè, cum communis animalis diffinitio vtriq; conueniat. Quam-
obrem, licèt in diuinæ perſonæ ſignificatione relatio contineatur, in angelicæ autem, atq;
humanæ minimè: ex hoc tamen perſonam eſſe nomen æquiuocum, dicere non audimus;
tametſi Deo, eiusq; creaturis vniuocum ſit nihil: proinde nec vniuocè dicitur. Ad ali-
ud, ſubſtantia indiuidua, relatio eo modo, vt diximus, in diuinis intelligenda eſt. Sed
poſthac quærere oportet, quomodo eſſentia non ſit idem quod relatio.

QVAESTIONIS SECVNDAE CAP. I.

Quòd eſſentia non ſit idem quod perſona.

1. *NAtura, & res naturæ non ſunt idem, authore Hylario: ſed natura eſſen-*
tia eſt, perſona verò res naturæ: ergo. Sanè, in quibuscunq; eſſentia & per
ſona, ſeu ſuppoſitum ſunt; idem ſuppoſitum vnius naturæ ſit, neceſſe eſt:
quemadmodum in ſubſtantijs ſeparatis clariſſimè cernitur. Porro, quæ e-
adem ſunt, vnum ſine altero nequit multiplicari: at in diuinis eſt vna eſ-
2. *ſentia, & tres perſonæ: non ſunt ergo idem. Item, affirmatio, & negatio ſimul, & ſe-*
mel non verificantur de eodem: ſed affirmatio & negatio verè eſſe probantur de eſſen-
tia, & de perſona; perſona ſiquidem eſt diſtincta, eſſentia verò non eſt diſtincta: igitur
3. *idem eſſe non poſſunt. Amplius, eſſentia eſt vna, perſona verò multiplex, vtpote trina:*
4. *ergo quod prius. Præterea, nihil ſibi ipſi ſubijcitur; ſed perſona ſubijcitur eſſentiæ, vn-*
5. *de ſuppoſitum nominatur. ergo &c. Amplius, abſolutum & reſpectiuum non ſunt idẽ:*
ſed eſſentia eſt quid abſolutum, perſona verò quid relatiuum. idem ergo non ſunt Præ-

terea eſ-

Perſona& eſſentia quomodo differunt.

terea, eſſentia eſt communicabilis realiter, non autem perſona. igitur non ſunt idem realiter.

CAP: II.

Soluuntur argumenta.

AD primum, maior eſt vera ex natura rei, non autem realiter: item, vera eſt Rationes.
in creaturis, non autem in diuinis. Quam ob cauſam ſcire debemus, eſſenti-
am in perſona eſſe inſtar naturæ in ſuppoſito, ſibi formaliter eſſe Deum lar
gientis: & perſonam viciſſim in eſſentia, inſtar ſuppoſiti in natura quieſcen-
tis. Eſſentia ergo diuina, atque perſona ſunt idem realiter. Sanè, id, quod ſim- 1.
plex, atque vnum cum alio ſuppoſitum conſtituit; eſt certè idem cum ipſo realiter: ex rea- 2.
liter enim diſtinctis, vnum per ſe fieri non poteſt, niſi compoſitione tantùm. ſed ſic ſe ha-
bet eſſentia & perſona: realiter ergo ab inuicem non ſeparantur. Omne præterea abeſ-
ſentia diuina, vel à Deo realiter diſtinctum, in creaturarum numero eſt habendum: Sed
perſona diuina non eſt creatura, ergo quod prius. Præterea, ob ſummam, perfectiſſi- 3.
mamque Dei ſimplicitatem, idem eſt ipſi eſſentia, & ſuppoſitum, quemadmodum ſuperiùs
cùm de ſimplicitate Dei loqueremur, abunde demonſtrauimus. Idem ergo ſunt realiter. Eſſentia& perſona, quomodo ſunt idem realiter, & formaliter.
Perperam igitur locuti ſunt, qui relationes diuinas, ab eſſentia diuina realiter ſegrega-
runt, nihil aliud eſſe illas aſſerentes; niſi quòd ad inuicem referantur. Cæterùm, perſona,
vt diximus, relãtio eſt ſubſiſtens in diuina natura, quæ ab ipſa realiter non diſtinguitur.
Sed dubitabit aliquis, nunquid diſtinguuntur formaliter? Profectò, ſi in eſſentia identi-
tas fundetur, ad perſonam verò terminetur; idem formaliter proculdubio eſſe cenſen-
tur. Secus autem ſe habet, ſi contrario modo illa dixeris eſſe diſpoſita: perſona enim ad
eſſentiæ conceptum non ſpectat, ſicuti è conuerſò eſſentia ad conceptum perſonæ. Planè, Perſona non eſt de conceptu eſſentiæ.
perſona, relationē, quæ eſt extra quidditatiuum eſſentiæ conceptum, includit: non eſt ergo
æqua ad inuicem identitas. eſſentia namque realiter ſibi omnes diuinas adæquat perſonas:
non ſic autem vna perſona ſecundùm rem, ipſam ſibi adæquat eſſentiam; ſed ad alias ſe-
ſe extendit: alioqui poſſibile eſſet vnã tantùm in diuinis inueniri perſonam. Præterea, non
ineſt vtrique eadem identitas prædicandi: nam de quocunque prædicatur perſona; & eſſen-
tia ſimiliter: non autem è conuerſò. Sed dicis: ſi eſſentia, & perſona ſunt idem formali- Obiectio.
ter; tunc abſque dubio, iſtæ eſſent vera, pater eſt paternitas, & pater eſt eſſentia; ſicuti iſta,
homo eſt animal. Reſpondeo, ob diuerſum modum ſignificandi, nempè concretiuè, & ab- Solutio.
ſtractiuè, huiuſmodi obiectionem validam non eſſe: quamuis enim animalitas, & ratio-
nalitas ſint de quidditatiuo conceptu hominis; iſta tamen per ſe primò vera non eſt: ho- Homo eſt animalitas.
mo eſt animalitas, vel rationalitas. Quare, ſi in concreto, atque modo conuenienti ſignificen
tur; tunc profectò prædicatio in primo modo per ſe vera eſt: vtpote, pater eſt Deus, pa-
ter eſt ſuppoſitum relatiuum, & quæ ſunt generis eiuſdem: quemadmodum iſtæ, homo eſt
animal, homo eſt rationalis. His ergo ita excuſſis ad cõfirmationem primi argumenti ac-
cedamus. Quoniam in creaturis non ſunt relationes ſubſiſtentes, propterea ſuppoſitorum In creaturis non ſunt relationes ſubſiſtentes.
diſtinctio, per eſſentialia principia, non per relationes, fiat, neceſſe eſt. In diuinis autem,
quia ſubſiſtentes ſunt; ideo, ex oppoſitis relationibus, ſuppoſitorum emanat diſtinctio: nec
tamen ob id, eſſentiam diuidi, neceſſe eſt, quippè, cùm in eſſentia ſint idem realiter. Ad
ſecundum, cùm eſſentia & perſona in diuinis, ſecundùm intelligentiæ rationem differunt 2.
tantùm, vt quidam aiunt, aut formaliter ſecundùm nonnullos; hac de cauſa, non eſt in-
conueniens, aliquid de vno quidem affirmari, de altero verò, negari. Ad 3. pari facili- 3.
tate refellitur cum primo argumento: perſona namque multiplicatur propter relationes
oppoſitas, non propter eſſentiam, à qua realiter non eſt diſcreta. Ad 4. ſecundùm crea- 4.

Perſona & relatio ſi ſint idem realiter.

tarum rerum modum, diuinis nomina accommodare conſueuimus: quia verò creatarum
naturæ rerum per materiam indiuiduantur, quæ ſpeciei naturæ ſubncitur; hac de cauſa
indiuidua, ſubiecta, ſuppoſita, ſiue hypoſtaſes appellamus. Perſpicuè ergo patet, quare
diuinæ perſonæ ſuppoſita, aut hypoſtaſes vocentur, vbi fas non eſt ſubiectionem huiuſ-
modi cadere, atq; inueniri. Ad 5. perſona non eſt ita reſpectiuum aliquid, quin ſit idem

Quare vocentur hypoſtaſes.

5. realiter cum eſſentia: Ratio ergo huiuſmodi leuis eſt, & nullius momenti. Ad 6. Illa, quæ
6. ſunt idem realiter, ſic ſeſe habere poſſunt, quòd vnum ſit realiter incommunicabile, alte-
rum verò minimè; idq; propter eam, quæ ex natura rei illis ineſt diſtinctio formalis. Ita-
que eſſentia diuina, atq; perſona ſunt idem realiter: ex natura autem rei, formaliter di-
ſtinguuntur, aut ſecundum intelligentiæ rationem. Sed deinceps reſtat inquirere, ſi per-
ſona & relatio ſint idem realiter, non autem formaliter.

CAP. III.

Quòd relatio, ſiue proprietas, & perſona ſint idem realiter, non autem formaliter.

NOn parua apud nonnullos, de perſonæ relationiſq; diuinæ ſubſiſtentia, vnio-
ne, atq; entitate, extitit controuerſia: verum idem eſſent realiter, ac vni al-
tera inhæreret nec ne. vnde quidam, relationes, ſeu proprietates, neq; per-
ſonas, neq; in perſonis eſſe, arbitrati ſunt: relationes enim non vt in aliquo,
ſed magis, vt aliquid ſignificare videntur. Quapropter res quaſdam aſſi-
ſtentes, relationes eſſe dixerunt. Alij rem huiuſmodi perſpicatiùs, atq; acutiùs conſide-
rantes, nempè quòd relatio, quatenus res in diuinis, ipſa profectò eſt eſſentia: eſſentia
autem idem eſt, quod perſona: igitur, relatio idem eſt, quod perſona. quam ob rem, re-

Duæ opiniones.

1. lationes quidem perſonas eſſe faſſi ſunt; in perſonis verò nequaquam eſſe. Cæterùm, quo-
niam relationes ſignificantur in abſtracto, vt quædam perſonarum formæ: ad formæ au-
tem rationem ſpectat, vt illi inſit, cuius forma eſſe cenſetur: ideo, & perſonas, & in per-
ſonis eſſe relationes, dicere audemus; quemadmodum eſſentiam in Deo eſſe, quæ tamen
eſt Deus, confiteri non erubeſcimus. Amplius, relationes diuinæ, & res veræ ſunt, &
2. æternæ: ſed res vera, quæ non eſt in eſſentia, vel perſona diuina, eam profectò à Deo eſ-
ſentialiter eſſe diſcretam dicimus: ergo quod prius. Adhuc, quæcunq; ad alicuius vnius
3. conſtitutionem conueniunt, quorum vnum, non eſt in altero; non vnum per ſe component,
ſed aggregatione vnum, vt aceruum lapidum. Si ergo relatio non ſit in perſona, & eſſen-
tia, niſi per aggregationem; neceſſitas nos coget, vt dicamus, vnum in diuinis per aggre-
gationem eſſe, quod planè impium eſt aſſerere. Iterum, eſſentia eſt relationis fundamen-
tum: igitur relatio eſt in eſſentia veluti in fundamento; alioqui non video quomodo fun-
damentum reale eſſet dicendum. Præterea, conſtitutiuum alicuius, ac formale diſtincti-
4. uum, in ipſo ſit, neceſſe eſt: ſed aliqua proprietas reſpectu perſonæ, ita ſe habet: in ipſa er-
go perſona eſſe, clariſſimum eſt. Porrò, relatio diuerſimode in eſſentia, & perſona eſſe
cenſetur: in perſona enim eſt, ſicut actus perſonalis, ipſam conſtituens, atq; diſtinguens,
referens, & denominans: in eſſentia verò, veluti in fundamento: quo ſanè modo non eſt in
perſona. Eſt etiam in eſſentia, ſicut proprietas in natura quemadmodum ſuo modo in-
diuidualis proprietas eſt in natura creata: quo tandem modo non eſt in perſona;
ſed in ea potiùs eſt, ſicut proprietas indiuidualis in naturæ ſuppoſito, vt differentia
indiuidualis in Mercurio. Differt autem in natura creata huiuſmodi, ab ea, quæ
eſt in perſona diuina. in natura ſiquidem creata indiuidualis differentia, quamuis ab
ipſa eſſentialiter diſcreta non ſit; in ipſam tamen per identitatem realem non migrat:
quapropter ipſam actuat, contrahit, atq; determinat, deniq; cum ipſa compoſitionem fa-
cit. At,

Diuerſimode proprietas eſt in eſſentia, & in perſona.

Perſona & relatio ſunt idem realiter.

cit. At, in natura diuina contrario modo ſe habet, quippe, quæ compoſitionem non facit:
ſed ſuppoſitum tantummodo determinat, denominat, atq; conſtituit. Præterea, ſi relatio,
vt conſtitutiua conſideretur; ſic eſt in perſona, ſicut in conſtituto: ſi verò in aliquo, veluti
in fundamento eſſe conſideretur, hoc certè modo, eſt in eſſentia, & non in perſona. Sed — Relatio an ſit prius in eſſentia quàm in perſona.
dices, quare relatio, vt paternitas, in eſſentia ſit, vt in fundamento, & in perſona, vt in con
ſtituto vel relato; nō ſic autem æqualitas, vel ſimilitudo? Quia nimirum æqualitas in ſup-
poſitis fundatur: paternitas verò in eſſentia, quatenus in ſuppoſitis præintelligitur. Quam
ob rem ſi iſta admitteretur, pater eſt pater ſecundùm eſſentiam; tunc aliquis crederet
paternitatem eſſe actum eſſentiæ. Itaq; relationem eſſe in perſonis, manifeſtum eſt. Quòd
autem ſint idem realiter, ſic poteſt facillimè elucidari. Infinitum ſanè intenſiuè, cuilibet — Relatio & perſona ſunt idē realiter.
ſibi compoßibili eſt idem realiter: ſed perſona diuina, ratione eſſentiæ, quam includit,
intenſiuè eſt infinita: eadem ergo eſt proprietati ſibi compoßibili atq; intrinſecæ. Præ- 1.
terea, quando aliquid continet plura, quorum vnum per realem identitatem tranſit in al- 2.
terum; ipſum profectò per identitatem eſt quodlibet ipſorum: ſed perſona diuina eſt
huiuſmodi, relationem, atq; eſſentiam continens: igitur quod prius. Quòd diſtinguantur — Diſtinguūtur formaliter.
formaliter, ſic patefieri poteſt: aliquid enim prædicatur de perſona, quod non prædicatur
de relatione: nam verum eſt dicere, perſona generat, non autem paternitas generat: ergo.
Præterea, ſi duæ perſonæ vnam, eandemq; habeant proprietatem, vtpote pater, & filius
ſpirationem actiuam: duæ ergo perſonæ, ſunt vna proprietas, & ex conſequenti vna per-
ſona, ſi perſona à proprietate formaliter non diſtinguitur. Sed de his latiùs in 2. libro.
Verùm arguunt nonnulli contra prædicta, ſicut patebit cap. ſequenti.

CAP. IIII.

Quòd relatio & perſona non ſint idem.

QVæ ſignificant modum rei affixum, non ſignificant rem: ſed relationes in 1.
diuinis ſignificant modum rei affixum, ergo &c. Maior, & minor Boëtij
authoritate roboratæ cōſiſtunt. in lib. enim de Trin. Quædam, inquit, ſigni-
ficant rem, vt ſubſtantia, quantitas, qualitas; quædam modum rei affixum,
cuiuſmodi ſunt relationes. Præterea, relatio non eſt in eſſentia, neq; in per- 2.
ſona, neq; vt affixa, neq; vt infixa: quod enim inſiſtit, per inhærentiam inſiſtit: ſed in di-
uinis nullum eſt accidens. ergo nulla poteſt eſſe inhærentia. nulla præterea pars, tanquā
in toto ibi conſiſtit: relatio igitur non eſt in eſſentia, neq; in perſona. Amplius, conſtituens, 3.
determinans, atq; diſtinguens, non eſt idem quod determinatum, conſtitutum, & diſtin-
ctum: ſed perſona eſt conſtitutum, proprietas verò conſtituens: ergo &c. Adde, quòd
multiplicata proprietate, non multiplicetur perſona: in vna enim perſona, plures ſunt
proprietates: igitur, proprietas, & perſona non ſunt idem. Adhuc, ſi proprietas eſt per- 4.
ſona, vna profectò relatio erit duæ perſonæ, atq; ex conſequenti duæ relationes: ſicuti ſpi-
ratio actiua, quæ eſt in patre & filio: hoc autem falſum eſt: ergo &c. Adde, quòd pater
generet, paternitas verò non generat, neq; eſt pater: ergo quod prius. Præterea nihil eſt 5.
in ſeipſo ſecundùm philoſophi autoritatem 4. phy. Si ergo relatio eſt in perſona, id certè
identitatis ratione fieri non poteſt; alioqui pari ratione eſſet in eſſentia. Relatio ergo, &
perſona non ſunt idem in diuinis. Sanè, quæcunq; ſunt idem ita ſe habent, quòd quicquid
prædicatur de vno, prædicatur de altero: at, aliquid prædicatur de perſona, quod de re-
latione non prædicatur; dicimus enim patris perſonam generare, non autem paternitatem:
ergo perſona, & relatio non ſunt idem.

CAP. V.

Soluuntur

Anno Domini 1572. 13. Maij Creatus eſt nouus Pontifex
Bononienſis Papa Gregorius 13.

Perſona& relatio ſunt idem realiter.

Soluuntur Argumenta.

AD primum, Boëtius, ſi bene intelligatur, primi argumenti nodus facilè
1. *ſoluitur: Senſus autem illius talis eſt. Relatio, rem ſuam in habitudine ad*
aliud ſibi extrinſecum enunciat: atq; ideo, dicit ipſam eſſe affixam, quia
nimirum non dicit rem ad ſe, ſicut abſolutam. ex hoc autem non licet in-
2. *ferre relationem non eſſe idem realiter cum perſona. Ad 2. Relatio non in-*
eſt eſſentiæ, vt accidens: ſed vt proprietas ipſi naturæ, per identitatem realem tranſiens
in ipſam. & ſimiliter, vt relatio conſubſtantialis fundamento, non autem accidentalis. ne-
que enim ineſt perſonæ, vt pars, ſed vt eius diſtinctiuum, atq; conſtitutiuum: denique, vt
3. *proprietas naturæ in ipſius naturæ ſuppoſito. Ad 3. dictum eſt, cum identitate reali, poſ-*
ſe formalem identitatem conſiſtere: proinde nihil refert, ſi vnum, vice fungatur conſti-
tuentis, alterum verò, conſtituti, cùm re ab inuicem diſcreta non ſint. Ad confirmatio-
nem reſpondeo, id tantùm elici, quòd ſcilicet relatio & perſona adæquata identitate idem
non ſint, bene tamen identitate reali. Cùm enim diuina ſimplicitas compoſitionem formæ
Abſtractũ & concretum in diuinis idem ſunt. *& materiæ excludat; hinc fit, vt idem in diuinis ſit abſtractum & concretum, Deus, &*
deitas. Eadem quoq; ratione, quia in diuina ſimplicitate ſubiecti, atq; accidentis compo-
ſitio non inuenitur: hac de cauſa, diuina eſſentia, & eius tributa idem ſunt realiter, ſimi-
liter relationes, & perſonæ. Quam ob rem, cùm vna eademq; numero ſit in diuinis eſſen-
tia; non opus eſt, multiplicatis rationibus formalibus, ſiue ſecundùm intelligentiæ ratio-
4. *nem eam augeri, multiplicariq;. Ad 4. nullum eſt inconueniens, ſi vna, duæ ſint pro-*
prietates, vel duæ perſonæ, vna proprietas, idq; non formali, ſed reali identitate. Ad con-
firmationem dico, ob diuerſum modum prædicandi, huiuſmodi prædicationem impediri,
quippe, cùm perſona concretum, paternitas verò abſtractum nomen enũciet. Porrò, par-
Actus ſunt ſuppoſitorũ proprietates, & formæ ſuppoſitorum. *ticipia adiectiua, & verba notialia, actus notiales ſignificant; actus autem ſuppoſitorum*
ſunt: proprietates verò, non vt ſuppoſita, ſed potiùs vt ſuppoſitorum formæ ſignificant:
atq; ideo modus ſignificandi non patitur, ſed repugnat potius, ac refugit huiuſmodi præ-
dicationis ordinem, vel quia relatio, atq; perſona eandem non habent identitatem forma-
lem. vtrumq; autem impedimentum ſufficiens eſt, quòminus huiuſmodi prædicatio non
5. *ſequatur. Ad 5. proprietates in eſſentia per identitatis modum eſſe dicuntur, in perſonis*
Proprietates quomodo ſint in eſſentia, & in perſonis. *verò nedum per identitatis modum, verùm etiam per modum ſignificandi, ſicuti forma*
in ſuppoſito. Propterea non quidem eſſentiam, ſed perſonas determinant, atq; diſtinguunt.
Quomodo ergo relatio ſit perſona, & in perſona, dictum eſt.

MERCVRIVS.

Horum Vnio vita eſt.

Commentum XIII.

QVid ſit perſona, quidué ſignificet, deniq; quam habeat cum eſſentia, & relatione cognationem, affinitatem, atq; identitatem, iam dixiſſe me puto: Poſthac operæpretium me facturum ſpero, ſi cum Mercurio ſapiẽtiſſimo, illius vnionem inquirendo, in medium adduxero, palamq; omnibus fecero Pymandri vnionem, quam profectò vitam Mercurius appellat. Horum, *inquit*, vnio vita eſt. *Pymandrum autem eſſe vnum, ſecundùm quidem naturæ vnitatem, ſuperiùs dixi, in quæſtione de vnitate Dei: nunc autem illius vnionem, & vtrum vnus ſit ſuppoſito, atque per-*

Bonum et vnum.

que perſona,necne: cum ipſius Pymandri,eiusq́ lucidiſſimi verbi gratia, lumine, atq́ amore,proſequi intendo. Ego fili, *ait Mercurius ad Tatium*,bonum ſemper dæmonem audiui dictantem,quî ſi literis quoq; monumenta mandaſſem, mira quædam in dies humano generi emolumenta contuliſſem. Solus ille tanquam ipſe pro me genitus Deus,vniuerſa conſpiciens, diuina in nos effudit oracula. hunc equidem audiui ſic aliquando prædicantem : vnum omnia ſunt, præſertim intelligibilia corpora. nam quemadmodum homo nequit ſine vita viuere; ita nec Deus viuere poteſt, niſi bona producat: hæc enim Dei vita,hic eſt eius actus agitare ſingula,vitamq; omnibus inſpirare. *Hæc Mercurius: Omnia ergo ſunt vnum, quia omnia ſunt in Deo, qui eſt verè vnum,imò ipſa vnitas,vnio,& vita. Et ad Aſclepium:* Omnia, *inquit*,eſt Deus, & à Deo omnia,& eius voluntatis omnia. omnia enim ab ipſo, & in ipſo, & per ipſum. *Et ad Tatium:* Deus eſt circa omnia, ſimulatq; per omnia : ipſe certè omnibus vitam præbet.*Quare ſi quo modo vitam ille ſubtraxerit, deficiente vita,in mortem corruēt omnia.* cùm autem viuent omnia,vnaq; ſit vita cunctorum;vnum ſunt omnia,quia vna eſt vita omnium.Rurſus,ſi omnia viuentia ſunt,& quæ in cœlo videntur, & quæ iacent in terra : vna autem vita cunctorum manat ex Deo:at ipſa,& ipſe Deus. *in Pymandro vocat* omnium principium.Monas omnium principium,radix, & origo, abſq; vero principio nihil.Initium eſt autem non principij,ſed alteriùs: Monas ergo principium continet omnem numerum, à nullo contenta, omnemq; gignit numerum,à nullo numero genita:quicquid vtiq; genitum,imperfectum, diuiduum, creſcens, & decreſcens. Ei verò quod perfectum eſt,horum nihil accidit. id ſanè quod augeſcit virtute monadis augetur : euaneſcit autem imbecillitate propria: cùm vlteriùs monadem capere nequeat. *Hæc ille. Rectè ergo dixit Mercurius:*Horum vnio vita eſt.*nam ab ipſa vnitate,quæ eſt Deus,omnium emanat vita,cuius gratia omnia ſunt vnum: ipſa eſt radix vitæ, principium entium, finis,& augmentum, in qua omnia ſunt vnum. Igitur vnum omnibus maximè eſt neceſſarium: nam alia in tantum ſunt,in quantum vno participant:quod eſt via veritas,& vita: via, inquam, per quam omnia ad ſuum principium redeunt : veritas, in qua omnia terminantur: vita, in qua omnia ſubſiſtunt: vnitas, in qua omnia vniuntur.in hac autem vnitate,quies eſt,in multis verò turbatio.Conſentit his Plotinus Enneadis 5.lib. 4.cap. 1. Quicquid, inquit,præter primum eſt, neceſſarium eſt ab ipſo primo pendere, atq; id quidem vel proximè,vel ſaltem per media quædam ; oportet enim aliquid ſuper omnia eſſe,idq́ ſimplex omninò,diuerſumq́ ab omnibus,in ſeipſo conſiſtens,neq; miſtum ſequentibus: quod enim verè vnum eſt, non ita quidem vnum eſt ; vt alterum quiddam primò in ſe ſit, deinde ſit & vnum : ſic enim de hoc vnum falsò prædicaretur. Idipſum præterea neq; ſermo,ſiue ratio,neq; ſcientia vlla prorſus attingit, quod etiam eſſentia ſuperiùs iudicatur.Niſi enim omninò ſit ſimplex ab omni prorſus concurſione, & compoſitione ſemotum,penitusq́ vnum ; principium eſſe non poterit: quippe,quum ob ſummam duntaxat ſimplicitatem ſufficientiſſimam eſſe queat,omnium primum : nempè, & quod non eſt primum indiget eo,quod eſt ante ipſum : & quod non eſt ſimplex , his indiget, quæ in ipſo ſimplicia ſunt,vt ex eis conſtituatur. Iam verò quod tale cenſetur, vnum tantùm eſſe vnicumq́ oportet. non ſic autem ſe habet illud verum vnum , à quo omnia pendent,in quo omnia ſunt vnum. vnum ergo eſt per ſe ſine vlla concretione,concurſione,atque cōpoſitione, à quo omnia entia habent eſſe: nam teſte Boëtio,cauſa & ratio entis eſt vnitas, & vnitatem vniuscuiusq; entis ſuam eſſe naturam, Auicenna, & Auerrois confitentur. quamobrem Plotinus Enneadis ſextæ lib.9. cap. primo. Omnia entia, inquit, ipſo vno ſunt entia, tum quæ primò entia ſunt, tum etiam quæ quoquo modo in rerum ordine*

Mercurius.

Bonus dæmō Mercurij.

Vna vita.

Monas omnium principiū & radix.

Via, veritas, vita, vnitas.

Plotinus.

Verū vnum.

Primum principium,ſimpliciſsimum.

Cauſa entis eſt vnitas.

Plotinus.

Bonū vnitatis

 numerantur.

De ſubſiſtentia dei ſiue perſona.

ſtantialem proprietatem ſignificat. Proinde, quamuis perſonæ nomen, à perſonare deriuatum, ficticia cuiuſdam faciei ſimulachrum prætendat, vt in comœdijs agitur; hic tamen, naturæ intellectualis perfectam, atq; indiuiduam ſignificat ſubſtantiam. Itaq; perſona accipitur pro re intellectuali, quæ eſt diſtincta, & incommunicabilis. Deus autem, etſi deitatem, quæ eſt forma non multiplicabilis in plures, ſignificet; eſt tamen concretũ nomen, quod verificabile eſt de ſingulis in eadem ſubſiſtentibus perſonis. Nomen autem perſonæ, ſecundùm vniuocationis communitatem, tribus commune eſt perſonis. Vniuocationis verò communitas, eſt rationis nominis inſtitutio, ad eam rem, de qua dicitur, ſignificandam, vt indiuiduam, atq; incommunicabilem: atq; ita ſecundum illud nomẽ perſona, rationis rei deſignatæ communitatem non tollit: modus ſiquidem incommunicabiliter exiſtendi, pluribus poteſt eſſe communis. Itaq; perſona de pluribus prædicatur vniuoce, nempè ſecundùm eandem ſubſtantiæ rationem: ratio autem communis, ſecundùm quam ipſum nomen perſona prædicatur, non eſt eſſentiæ diuinæ; alioqui diuinam ſignificaret eſſentiam, nec poſſet de tribus pluraliter prædicari. Quemadmodum enim, omnibus indiuiduis, indiuidui ratio vniuoce competit; ita, abſq; dubio, ratio perſonæ, multis conuenit perſonis. vnde quando hanc nomino perſonam, illam indiuiduam, atq; incommunicabilem eſſe pronuncio: ſimiliter, cùm dico: tres eſſe perſonas, indiuiſionem oſtendo, atq; incommunicabilitatem eſſe in ſingulis earum. Sed de ethymologia iſtius nominis, ſatis. Sunt igitur in diuinis diſtinctæ perſonæ, quæ ab inuicem non natura, ſed perſonalibus proprietatibus diſtinguuntur. Non immerito ergo ait Mercurius: Horum autem, *ſcilicet Pymãdri, & verbi lucidi* vnio, vita eſt. *Plotinus Enn. 5. lib. primo cap. 6. verbi lucidi emanationem, atq; generationem pulcherrimè deſcribit. Quod ab vno illo gignitur, inquit, ipſo non agitato: gigni neceſſe eſt: alioqui ſi moto illo aliquid generaretur; certè id, quod gignitur, non ſecundum, ſed tertium erit ab illo pòſt motum. Quamobrem neceſſarium eſt, cùm illud ſit prorſus immobile, ſi quid ſecundum pòſt ipſum naſcitur, id profectò illo neq; annuente, neq; voluntate decernente, neq; vllo pacto commoto ſubſiſtere. Quonam igitur pacto, quidué nobis eſt circa illud ſtabile cogitandum? lumen vndiq; circumfuſum, ex ipſo dependens, ex ipſo inquam penitus quieſcente, ceu fulgorem circa Solem, quaſi circumcurrentem, ex ipſo ſemper manente progenitum. Nam ignis ex ſe foras emittit calorem, nix quoq; frigus non intrinſecus tantùm cohibet; ſed & alijs exhibet, præcipuè verò res odore flagrantes, ex ſeipſis odoris ſuauitatem emittunt. Quæcunq; igitur perfecta iam ſunt, aliquid generant: quod autem ſemper eſt perfectũ, nunquid nihil prodit ab eo? Semper ergo gignit ſempiternum. Alludit Plotinus ad illud Iſa. vlt. Nunquid ego, qui alijs generationem tribuo, ipſe ſterilis ero? Et ad illud Sapientiæ 7. Candor eſt enim lucis æternæ, & ſpeculum ſine macula, Dei maieſtatis, & imago bonitatis illius. Et ad Hebr. 1. Qui cùm ſit ſplendor gloriæ, & figura ſubſtantiæ ipſius: Lux ſiquidem æterna eſt Deus pater, quæ ſine ſplendore, id eſt filio, nunquam fuit. Igitur germen mentis diuinæ coæternum eſt ſuo Pymandro. Vnde Prou. 8. Ante omnes colles generat me. Noli credere, inquit Ambro. lib. 5 de fide, quòd fuerit vel momentum aliquod quo fuerit, vel ſine ſapientia Deus, aut ſine ſplendore lux. Auguſt quoq; 6. de Trinitate: Arius dixiſſe fertur: Si filius eſt, natus eſt. ſi natus eſt, erat tempus, quando non erat filius, non intelligens etiam natum eſſe de Deo, ſempiternum eſſe, vt ſit coëternus patri, ſicut ſplendor (qui gignitur ab igne, atq; diffunditur) coæuus eſt illi. & eſſet æternus, ſi ignis eſſet æternus. Porrò Plotinus cap. 8. eiuſdem lib. in tres perſonas diuinas multiplicat trinitatem, vel in bonum, mentem, & animam. Hac de cauſa, inquit apud Platonem, omnia circa omnium regem triplici ordine diſponuntur, præcipuè verò per prima, ſecunda deinde circa ſecundum, tertia deniq; circa tertium. Tum verò dicit eſſe & cauſæ patrem: cauſam quidem intellectum appellans, nam mundi artifex apud Platonem eſt intellectus, quem Dauid vocat ſapientiam: Omnia in ſapientia feciſti Domine. Et Paulus*

[Margin notes:]
Perſona in diuinis quid ſignificet.
Perſona de pluribus prædicatur vniuoce.
Plotinus deſcribit verbi generationẽ.
Iſa.
Sapient.
Hebr.
Prouer.
Ambro.
Auguſt.
Diſtinctio trium perſonarum.
Plotinus.
Plato.
Pſal. 103.

creare

De ſubſiſtentia dei

Hebr. 1. Per quem fecit, & ſecula. hunc autem intellectum, animam in illa patera procreare dixit, ſæpe etiam appellat ideam. Quapropter apud Platonem cognoſcere licet, ex ipſo quidem bono, mentem atq; ideam, ex mente verò animam. Parmenides quoque prior eiuſmodi opinionem attigit, vbi in idem ens, intellectumq; reduxit, dicens intelligere, atq; eſſe idem prorſus exiſtere. Plato exactiùs hæc diſtinguit: primum ipſum vnum, quod eſt præcipuè vnum, ſolumq; vnum. Item, ſecundum vnum, multa nominat: tertium deniq; vnum, atque multa. hic itaq; tres dictas confirmat ſubſtantias, ſiue hypoſtaſes. In diuinis ergo, nedum ex ſacris, ſed etiam ex ſecularibus profectò ſcriptoribus, diſtinctionem eſſe cognouimus perſonarum. Suffragantur his Numenius apud Euſebium, & Porphyrius apud Cyrillum lib: contra Iulianum, cùm ait, diuinitatem tantùm ad tres proceſſiſſe. Plato autem epiſt: 6. Teſtamini Deum rerum omnium ducem præſentium & futurarum, ac ducis, & cauſæ patrem dominum. quem, ſi verè philoſophemur, cognoſcemus apertè omnes, quatenus felicis hominis natura attingere poteſt. & 6. de Repub. Solem inuiſibilem Dei verbum vocat, & filium Dei patris ſimillimum. Vnde ait: quem pater generauit ſibi proportione conuenientem. Noſter quoq; Mercurius in lib. de verbo perfecto ait: Dominus factor Deorum, ſecundum fecit, ſiue genuit Deum. huncergo genuit primum, & vnum: bonus autem ei viſus eſt, & pleniſſimus omnium bonorum. lætatus eſt, & valde dilexit eum, tanquam vnigenitum ſuum. hic filius benedicti Dei eſt, qui non poteſt humano ore narrari. Primogenitus eſt Iupiter, & nouiſſimus. Vnde Græci Iouem, Zina iuſto vocabulo nuncupant; quia Zin viuere dicimus: vitã autem omnibus ille tribuit, in quo omnia, quæ facta ſunt, viuebant, antequam, & poſtquam facta ſunt. Eſt autem vita hæc verbum Dei, ex ſolo patre genitum. vnde Mercurius de ſolo Deo, Dominus omnium, dominante mortalibus. In ſacris literis legimus: In ipſo vita erat, & vita erat lux hominum. Et Pſ. 110. Ex vtero, id eſt, ex arcano ſubſtantiæ meæ genui te. Refert diuus Aug. 10. de ciuit. cap. 23. beatum Simplicianum, ex ſententia cuiuſdam Platonici retuliſſe, euangelium Ioannis aureis literis inſcribendum, & ſupra omnium templorum ianuis imponendum. Refert etiam in 7. Confeſſionum, cap. 9. ſe legiſſe in libro cuiuſdam Platonici totum Euangelium Ioannis, præter illud, & verbum caro factum eſt. Iamblicus de myſterijs Egyptiorum cap. 39. ait: primus Deus & vnus, vnius primi Dei eſt pater, quem gignit in ſolitaria ſui permanens vnitate: eſt autem exemplar filij, qui nominatur ſuimet filius, ſui pater, atq; vnipater, Deus verè bonus: ille enim fons eſt idearum, à quo verè vno Deus per ſe ſufficiens ſeipſum explicauit in lucem: propterea ſufficiens per ſe nominatur, ſuiq; pater: eſt enim hic principium, Deus Deorum, vnus ex vno, ſuper eſſentiam omnem, principiumq; eſſentiæ. Ecce quàm clara teſtimonia à philoſophis prolata ſunt, de diuinarum diſtinctione relationeq; perſonarum. Sed tempus eſt, vt exactius perſcrutemur, quid apud ſacros ſignificet perſona.

Parmenides.
Plato.
Numœnius.
Phorphyrius.
Plato.
Hermes.
Orpheus.
Iouem, Zina, id eſt viuere.
Euangeliũ Ioannis inuenit Auguſt. apud quendam Platonicum.
Iamblicus.
Vnitas ſolitaria.

Qvaestionis primae cap. I.

Quid ſit perſona.

Boëtius de duabus naturis, & vna perſona Chriſti, ita perſonam deſcribit: Perſona eſt naturæ rationalis indiuidua ſubſtãtia. Alius quidam ſic: Perſona eſt naturæ intellectualis exiſtentia incommunicabilis. Sanè, rationalitas ei ſolummodo rei competit, ad quam ratiocionari ſpectat: quam profectò actionẽ, homini propiiſſimè dicimus conuenire. Quare, prima diffinitio non ita appoſitè, diuinis perſonis accommodari poſſet. Subſtantia præterea propriè Deo non conuenit, quippe, qui nullis ſubſtat accidentibus: deniq; in natura diuina, proprio vocabulo indiuiduum nullum eſt; ibi certè non eſt natura diuiſibilis, aut partibilis:

Perſona quid.
Duplex deffinitio.

Perſona in diuinis quid.

aptior ergo, atq; efficatior ſecunda eſſe videtur perſonæ diffinitio. Cæterùm, duobus modis aliquid incommunicabile vocamus : & vno quidem modo, vt quod, quando nimirum

Incommunicabile duplex quo & quod.

vniuerſale, ſingulari, & ſuperius, inferiori, vt ei, quod re ipſum eſt, communicatur hoc profectò modo, cuilibet in diuinis ſuppoſito, diuina certè natura, quoniam idem eſt realiter cum vno quoq; ſuppoſito, nequaquam communicabilis eſt : alio verò modo, vt quo alicui communicabile appellamus; atq; ita forma communicatur materiæ, & pars toti.

Perſona duobus modis incommunicabilis.

Perſona autem, his duplicem contrariam, oppoſitamq́; incommunicabilitatem habet : neque enim eſt communicabilis vt quod, neq;, vt quo; proinde nec vniuerſale nuncupatur: nec forma eſt, quæ alicui inhærere poteſt ſuppoſito; vt anima ſeparata, & natura humana in Chriſto. hanc autem duplicem communicabilitatis negationem, perſonæ indicat ſignificatum formale, quæ planè priuatio dicenda non eſt; ſed in ſubiecto non apto negatio, præſertim in diuinis. deinde poſitiuum illud, vt pote patrem, filium, & ſpiritum ſanctum, quod immediatè duplex conſequitur negatio, connotat. poſtremò eſſentiam diuinam. Dicunt tamen nonnulli poſitiuum illud connotatum, proprietatem in diuinis eſſe relatiuam,

Obiectio.

& non abſolutam ſicut in creaturis. Dices, ſi perſona duplicem in diuinis connotat negationem, quònam modo tribus erit communis perſonis, abſq; aliqua affirmatione communi, ob cuius gratiam, talis inſit negatio? ſiquidem negatio, niſi aliquam affirmationem conſequatur; eis reuera conuenire nequit : deitas autem, quoniam in tribus non numeratur; non eſt iſta affirmatio : aliquod ergo poſitiuum commune ab eis abſtractum priùs, quàm ſit negatio talis, detur neceſſe eſt. neq; enim huiuſmodi negationem hoc nomen perſonæ præciſe, ac ſolùmmodo ſonat : imò, rem omninò ad dignitatem, perfectionemq́; pertinentem : negatio autem, vllam dignitatem, aut perfectionem ponit. Rationis præterea relationem innuere videtur, quod ex ſuo oppoſito facilè apparet : nam communicabile in eſſentia diuina, relationem rationis indicat tantùm : eſt enim eſſentia filio communicabilis, ad quem nihilominus realiter non refertur.

Solutio.

Ad primum, ita reſpondeo: ab vltimis diſtinctiuis perſonarum, atq; conſtitutiuis, quæ idem realiter includunt nihil, aliquod commune, in quid de eis dictum, abſtrahi non poteſt; alioqui iuſta eſſet inquiſitio, ob quam cauſam ſcilicet diſtinguuntur. Quamobrem omne commune abſtractum ab eis aut eſt conceptus omninò negatiuus : aut vnius ſaltem rationis. non eſt quidditatiuus cõceptus: certum eſt autem, ab illis vltimis aliquam abſtrahi poſſe negationem, etiam vnius rationis. etenim negatio, propterea vnius cenſetur eſſe rationis; quia vnius rationis affirmationi repugnat. Igitur quibuſcunq; affirmatio vnius rationis repugnat; abſq; dubio, vnius rationis negatio congruit: atq; ita, tribus perſonis, illarumq́; diſtinctiuis vltimis, communis aliqua negatio competere poteſt. Sed quæ nam eſt illa? ſi, incommunicabilitatem

Perſonalitas.

eſſe dixeris, ita, vt perſonalitas perinde ſit, ac incommunicabilitas, naturæ in intellectuali ſubſiſtentis; profectò, conceptum propriè poſitiuum, perſona non diceret. ſed tunc, quo modo negatio poteſt eſſe communis, ſine poſitiuo, cui ineſt? Dico, quantùmcunq; diuerſis, nihilq́; commune habentibus; negatio nihilominus poteſt eſſe communis. Quamuis enim illa, quibus probatur eſſe communis negatio, aliquod habeant poſitiuum commune; per illud tamen, negationem illis ineſſe, non oportet. Sanè, non rationalitas, Leonis, & equi, vltimæ conuenit differentiæ, idq; non per aliquod in illis commune, quibus conuenit iſta negatio. nam, vel nihil commune eſt vltimis differentiis, aut ſi entitas fuerit; non ob eam tamen talis negatio competit. Maior ergo argumenti eſt falſa : non homo enim, & enti, & non enti commune eſt, quibus affirmatiuum, ſiue poſitiuum commune eſt nihil : ergo &c.

2\. Duplex negatio in genere, & extra gen9

Ad illud, Negatio, dignitatem non dicit, dico, quòd duplex eſt negatio: in genere vna, extra genus, altera : quæ diſtant ad inuicem : extra genus verò negatio, quia de ente, & non ente, æqualiter dicitur; nihil abſolutè requirit. negatio autem in genere, & ſi ſubiectum de quo dicatur exigit, non tamen aptitudinem ad formam; vt talpa dicitur cæca ſecundùm genus, non ſecundùm formam 5. met. cap. de priuatione. Porrò, talis ne-

Perſona in diuinis quid.

*talis negatio, negat identitatem, quæ planè incommunicabilitas nominatur. ſiquidem,
perſona duplicem oſtendit incommunicabilitatem in natura intellectuali, aptitudinem
verò nullam. huiuſmodi autem negatio, non quidem ratione ſignificati; ſed connotati po-
tius, & ſubiecti, dignitatem ſonat. vnde dicimus, perſonas gigni in diuinis, atq; adorari,
quemadmodum cœcum ambulare: non quòd cœcitas, ratio ſit ambulandi; ſed id magis,
in quo cœcitas inuenitur. Patet ergo negationem huiuſmodi, ad dignitatem ſpectare. Ad* 1.
*illud de cõmunicabili, & incommunicabili, dico, vnũ oppoſitum poſſe ad rationis relatio-
nem pertinere: alterum verò, ad realem: in cauſa autem eſt, quia licet aliquid, rei non* 2.
*competat, niſi ex opere intellectus negotiantis; poteſt tamen rei ex ſe repugnare, atq;
obſiſtere. Quare, & ſi communicabilitas in eſſentia, rationis relationem tantummodo di-
cat; perſonæ tamen, ex ſe, vel ex aliquo, quod eſt in ſe, repugnat: ob quam cauſam in-
communicabilitas ſibi competit. itaq; ex his patere arbitror, quæ in hac materia dicen-
da ſunt, nempè, à perſonis diuinis, atq; illarum formalibus conſtitutiuis, conceptum nega-* Conceptus negatiuus.
*tiuum, negationis in genere abſtrahi poſſe, qui ſit commune poſitiuum, poſsibile abſtra-
hi ab eis. Res, inquit, Aug. de doctrina Chriſtiana, quibus fruendum eſt, ſunt pater, fi-
lius, ſpiritus ſanctus. res autem dicit aliquod poſitiuum: vnde tres perſonæ, dicunt tria
ſuppoſita incommunicabiliter exiſtentia. vbi & primò, conceptus exprimitur poſitiuus,* Conceptus poſitiuus.
*ſecundo verò, negatiuus. Itaq; perſona, eſt natura intellectualis exiſtentia incommunica-
bilis intellectualis, inquam, vt à ſuppoſito, perſona eſſet diſcreta, atq; diſtincta: ſuppoſi-* Suppoſitum.
*tum enim, & intellectuali, & non intellectuali attribuitur naturæ: perſona verò, intel-
lectuali tantùm. Quæ ergo per ſe non ſubſiſtunt, vt accidentia; huius honore nominis pri-
uantur, ſiue carent: incommunicabilis, loco differentiæ ponitur. quocirca ſaxa, bruta o-
mnia, ac quæq; materialia perſonam nõ habere dicuntur. Sed non deſunt argumenta, qui-
bus aliquis poſſet prædictam perſonæ definitionem oppugnare.*

CAP. II.

Quòd perſona non ſit bene diffinita, nec diuinis ſit attribuenda Hypoſtaſibus.

NVllum ſingulare diffinitur: ſed perſona, quoddam profectò ſingulare ſigni- 1.
*ficat, nempè, rem per ſeipſam ſubſiſtentem, atque incommunicabilem: er-
go &c. Antecedens manifeſtum eſt, quia nimirum diffinitio eſt vniuerſa-
lium: quippè, quæ ex genere, & differentia componitur. Amplius, ſub-* 2.
*ſtantia, quæ in perſonæ diffinitione ponitur, aut prima dicenda eſt, aut ſe-
cunda. ſed neutra illarum dici poteſt: ergo &c. Prima enim ſubſtantia, cùm ſit indiui-
duum, illius ſanè particulæ additione opus non habet, eſt indiuidua ſubſtantia &c. Se-
cunda verò, multis probatur eſſe communis. quare ſubſtantiæ diffinitio incongruè, ine-
ptéq; à Boëtio tradita eſt. Adhuc, nomen intentionis, in rei diffinitione ponendum non* 3.
*eſt: proinde, ſi quiſpiam hominem ſic diffiniret: Homo eſt ſpecies animalis, quoniam ho-
mo eſt nomen rei, ſpecies verò, intentionis, is profectò non rectè, veréq; diceret. At per-
ſona, quoniam nomen rei eſt; ſignificat enim rationalis quandam naturæ ſubſtantiam;
indiuiduum planè, quod eſt intentionis nomen, in eius diffinitione inconuenienter poni-
tur. Item, natura eſt principium motus, & quietis in eo, in quo per ſe, non per accidens* 4.
*2. phyſ: ſed Deo, atq; angelis, huiuſmodi conditio non conuenit, quum ſint ab huiuſmodi
motu, quàm longiſsimè: igitur, talis perſonæ diffinitio, imperfecta reputatur, quæ ſcili-
cet omnibus non conuenit, ſub diffinitione contentis. Adhuc, anima rationalis, à corpo-* 5.
*re ſoluta, eſt indiuidua ſubſtantia: nec tamen perſona dici, appellariq; poteſt: inconue-
niens ergo, atq; inſufficiens perſonæ eſt tradita diffinitio. Præterea, à quocunq; remo-* 6.

uetur diſ

Perſona in diuinis quid.

uetur diffinitio, & diffinitum. ſed diffinitio perſonæ Deo non competit, vt diximus, tum
quia ratio diſcurſiua, quam diffinitio innuit, Deo non congruit; non enim diſcurſiuè ra-
tiocinatur; ſed vnico rationis actu omnia, & agit, & intelligit: tum etiam ob indiuidu-
am ſubſtantiam, cuius ſanè indiuiduationis, materia, principium eſt. atqui, in Deo, pe-
nitus nulla inueniri materia poteſt: ergo, quod prius. Adde, quod perſona eſt Hypo-
7. ſtaſis: ſed autore Boëtio, Hypoſtaſis, id omninò ſignificat, quod ſubſtat accidentibus: &
Hieronymus, ſub hoc nomine, venenum ſub melle latere, atq; abſconditum eſſe dixit. per-
8. ſonæ ergo nomen diuinis non eſt attribuendum. Præterea, nullum Deo nomen eſt attri-
buendum, niſi quod ex ſanctis ſcripturis didicimus, authore Dionyſio de diuinis nomini-
bus in principio illius libri. ſed nuſquam in ſcripturis huiuſmodi nomẽ legimus: ergo &c.
Adde, quod vt dicit Boëtius in lib. de duabus naturis, ex perſonis, quæ in comœdiis,
nunc Aiacis, nunc Vlixis perſonas agunt, traductum ſit. vnde perſona à perſonando, quaſi
per ſe reſonando: reſonat autem, quod aliis in ſono præeminet. Græci, vocant proſopon,
hominem laruatum, vultum contectum habentem. hæc autem Deo non competunt: ergo
&c. Perſonæ ergo definitio diuinis tribui non poteſt.

CAP. III.

Soluuntur argumenta.

1. Singulare quomodo definitur.

AD primum, quamuis ſingulare diffiniri non poſſit; id tamen, quod ad com-
munem ſingularitatis rationem ſpectat, à diffinitione alienum non eſt: Sic
philoſo. primam diffiniuit ſubſtantiam, & Boëtius, perſonam. ſiquidem,
& ſi omnibus in generibus vniuerſale, & particulare inueniantur; præci-
puè tamen in ſubſtantiæ genere: ſubſtantia enim per ipſum, indiuidui ſubit
rationem, accidentia verò per ſubiectum, quæ ſubſtantia eſt. Ex quo patet, ſubſtantiæ in-
Hypoſtaſes. diuidua, præ aliis, ſpeciale aliquod nomen habere: dicuntur namq; hypoſtaſes, & primæ
ſubſtantiæ: in ſubſtantiis autem rationabilibus, inuenitur indiuiduum, quod ſui actus
dominium habet. actio autem ſingulari conuenit ſubſtantiæ: qua de cauſa inter cæteras
ſubſtantias, quoddam ſpeciale nomen, rationalis naturæ ſingularia habere videntur: hoc
autem nomen, perſona eſt: quam ob cauſam, in ipſius diffinitione, ſubſtantia, vt dicit
2. Boëtius, vel rectius, exiſtentia, ponitur indiuidua. Ad 2. ſubſtantia communiter ſumi-
tur, quatenus per primam, & ſecundam diuiditur: cùm verò, indiuidua additur, pri-
3. mam ſolummodo innuit, quæ eſt per ſe ſubſiſtens. Ad 3. quoniam quidem ſubſtantiales
differentiæ nobis incognitæ ſunt, vel nominibus carent; propterea, illarum vice, acciden-
talibus vtimur. ſic enim dicere conſueuimus: ignis eſt corpus ſimplex, calidum, & ſiccũ:
Indiuiduum ponitur in definitione perſonæ. vbi propria accidentia, eas formas manifeſtant, quarum ſunt effectus. hoc etiam modo
intentionum nomina, pro aliquibus accipiuntur rerum nominibus, quibus non inſunt pro-
pria. quare hoc nomen indiuiduum, in diffinitione ponitur perſonæ; vt eum videlicet, qui
particularibus competit ſubſtantiis, deſignaret modum ſubſiſtendi. Ad 4. Nomen na-
4. Nomen naturæ competit. turæ (authore Philoſ: 5. met. cap. de natura) primò generationem ſignificat viuentium,
quæ profectò natiuitas appellatur. verùm, quoniam huiuſmodi generatio, à principio
progreditur intrinſeco; ideò cuiuſq; rei principium intrinſecum complectitur: atq; ita
diffinitur 2. phyſ: vbi mixtim materiæ, ac formæ tribuitur: at quia vniuſcuiuſq; rei eſ-
ſentia per formam completur; propterea, eſſentia vniuſcuiuſq; natura vocatur. vnde
Boëtius in eodem lib. Natura eſt vnumquodq; informans ſpecifica differẽtia. hæc autem
differentia ſpecifica, quia diffinitionem complet, & à propria rei forma ſumitur; ideò
in perſonæ diffinitione conuenientiſſimè poſita eſt. nam eſſentia, quæ ab eſſe deriuatur,
omnibus eſt communis, natura autem non ſic, quæ determinati alicuius generis eſt ſingu-
lare: apti-

lare: aptiùs ergo, atq; efficatiùs naturæ, quàm eſſentiæ nomine vſus eſt. Ad 5. quoni- Perſona in diuinis quid.
am anima humanæ ſpeciei pars eſt, idcirco, etiam ſi, ſeparata extiterit, aptitudinem ta-
men habet vniendi: quam ob cauſam perſonæ appellatione caret. Ad 6. rationalis natu- 5.
ra Deo tribuitur, quatenus intelligibilem ſonat, non diſcurſiuam naturam. eodem quoq; 6.
modo indiuiduum ei competit, non quatenus indiuiduationis principium eſt materia; ſed Rationalis natura Deo tribuitur.
quia incommunicabilitatem innuit. ſic etiam, ſubſtantia, quòd exiſtere per ſe ſignificat,
in Deo eſſe dicitur. pari quoq; facilitate, confirmatio ſoluitur: Hypoſtaſim enim ideò di-
citur Deo eſſe tributam, non ob id certè, quòd ſubſtet accidentibus, vt nominis vis ſona-
re videtur; ſed quia rem ſubſiſtentem ſignificet. Ad 7. quamuis ex diuinis literis, non 7.
ita expreſſè hoc nomen perſona Deo conueniat; id tamen, quod nominis ratio ſignificat, Nomen perſona non eſt in ſcripturis.
nempè rem per ſe maximè ſubſiſtentem, perfectiſſimeq; intelligentem, non ſemel à ſcri-
pturis ſanctis Deo attributum fuiſſe legimus. Etenim, ſi ea tantummodo Deo eſſent attri-
buenda, quæ ex ſola ſcripturarum voce haberentur; proculdubio, cùm de Deo loquimur,
ea tantùm lingua, quæ in ſcripturis habetur, nos vti oporteret. Itaq;, quando interdum a-
liqua nomina Deo attribuuntur, quæ à ſcripturarum ſenſu nequaquam ſunt aliena; pro-
pterea prophana dicenda non ſunt. Ad confirmationem dico, non ea certè ratione hoc no-
men Deo tribui, qua homines in comœdiis vtuntur; ſed ob eam potiſſimùm, vt dignita- Perſonæ in commedijs.
tis magnitudinem oſtenderet. Sanè in comœdiis, atq; tragœdiis, homines virtute illu-
ſtres, ſic repræſentabuntur: hinc emanauit, vt ij, qui gloria, ac laudum magnitudine
inſignes ſunt, huiuſmodi nomine donentur. quam ob cauſam, quidam, ita perſonam diffi-
nire conſueuerunt: perſona eſt hypoſtaſis, proprietate diſtincta ad dignitatem pertinen-
te. Quoniam autẽ non paruæ eſt dignitatis in rationali natura ſubſiſtere; hac de cauſa, ra-
tionalis naturæ indiuiduum, perſona nuncupatur. verùm, quia Deus, virtute, atq; digni- Perſona nomen eſt dignitatis.
tate omnia ſuperat; propriiſſimè, digniſſimeq;, perſonæ nomen ei competere, probabile
eſt. hoc modo, ſi res intelligatur, nedum prophani aliquid, ſed dignitatis potiùs, & qui-
dem maximè, perſonæ nomen afferre videtur. Non igitur, vt grammatici ſignificare cõ-
ſueuerunt certi officij diſtinctionem, vt dicunt, Roſcum ſuſtinere aliâs perſonam Aiacis,
alias perſonam Achyllis; ita & Theologi hoc nomine vtuntur: ſed hoc vocabulo ſubſtan-
tiam indiuiduam intelligentem, intelligunt: igitur perſona generaliter vſurpatur pro re
incommutabili & diſtincta, ſubſiſtente in qualibet natura intelligente. Verùm aliqui ni-
tuntur probare hoc nomen ſubſtantiam potiùs, quàm relationem in diuinis oſtendere.

CAP. IIII.

Argumenta, quibus probatur, perſonam in diuinis, ſubſtantiam potiùs, quàm relationem ſignificare.

QVod non dicitur relatiuè in diuinis, ſecundùm ſubſtantiam, & abſolutè dici- 1.
tur; authore Auguſt. 5. de trinit. cap. 5. ſed perſona non dicitur relatiuè,
quia nullum ſibi habet correlatiuum: igitur perſona in diuinis ſubſtantiam ſi-
gnificare videtur. Amplius, perſona eſt rationalis naturæ indiuidua ſub- 2.
ſtantia: ergo ſubſtantiam dicit, & non relationem: ſubſtantiæ enim indiuiduum, ad
ſubſtantiam, non autem ad relationem pertinet: profectò ens abſolutum relatiuo nobili-
ùs eſt: ſimiliter abſoluta, quàm relatiua perſona. At, diuina perſona eſt nobiliſſima: igi-
tur eſt abſoluta. Adde, quòd perſonæ nomen, vt diximus, ad dignitatem ſpectat: ſed
relatio non ita perfectionem dicere videtur: ergo, quod priùs. Præterea, id, quod ad ſe 3.
refertur, ſubſtantiam dicit, & non relationem: ſed perſona, authore Auguſt. 7. de Tri- Auguſtinus.
nit. cap. 5. ad ſe refertur, & non ad filium. ergo. Antecedens patet ex ſe: conſequentia

Perſona in diuinis quid.

verò Auguſtini authoritate roborata conſiſtit. Tres ſunt, qui teſtimonium dant in cœlò.
Pater, Verbum, & Spiritus ſanctus. Si quæris, quid illi tres ſint: Tres (inquit Auguſti-

Tres ſunt qui teſtimonium dant in cœlo.

nus) perſonas pronunciabo, quibus planè nominibus, non diuerſitatem intelligi volo, ſed
ſingularitatem: nomen ergo perſonæ ſubſtantiam ſignificat. Amplius, hoc nomen perſo-
4. *na, tùm in hominibus, tum etiam in angelis, non relationem, ſed abſolutum aliquod ſi-*
gnificat. Quare, ſi in Deo relationem ſignificaret; æquiuocè de Deo, angelis, & homini-
bus diceretur. Adde, quòd id, quod ſignificatur per nomen, eius ſit definitio, teſte Phi-
loſopho 4. met. ſed definitio perſonæ eſt huiuſmodi: ergo &c. Itaq; perſona ſubſtantiam
potiùs, quàm relationem ſignificat.

CAP. V.

Soluuntur argumenta.

1.

Perſona ſignificat relationẽ ſubſiſtentem.

AD primum: dico perſonam ſignificare relationem ſubſiſtentem per modũ
ſubſtantiæ: & ad minorem reſpondeo, verum eſſe, ſi abſolutè, & in ſpeci-
ali relationem ſignificaret: at, quia in commum, & per modum ſubſtantiæ;
ideo minor nihil concludit. neq; enim relatiuũ in cõmuni correlatiuum ha-
bet, aut etiam ipſa relatio; alioqui, duo relationis generaliſſima eſſe pro-

Variæ de hac materia ſententiæ.

barentur. Cœterùm, res cùm eſſet multa caligine circumfuſa, in varias dicentium ſen-
tentias erupit. nam quidam Auguſtini verbis lib. 7. de Trini. adhæſerunt: Nihil, inquit,
eſt aliud dicere perſonam patris, & ſubſtantiam patris: perſona ergo patris ad ſeipſam,
non ad filium refertur: ſed quod ad ſe refertur, in multitudinem non exit, aut plurifi-
catur: igitur perſona in ſingulari quidem numero, ſubſtantiam; in plurali verò relatio-
nem ſignificat: atq; ita plures eſſe perſonas fatemur. Verùm abſurda eſt iſtorum ſenten-
tia, quippè, cùm ſingulare ac plurale eiuſdem ſint ſignificatiuæ naturæ, & in modo tan-
tùm differant ſignificandi. Quòd ergo perſona in ſingulari ſubſtantiam, in plurali rela-
tionem ſignificet, eſt prorſus impoſſibile. ſiquidem plurale aliud eſt nihil, quàm gemina-
tum ſingulare: quapropter, ſi ſingulare ſubſtantiam ſignificet, & plurale, vt homo, &
2. *homines. Sed dicis, perſonæ nomen ex proprio, principaliq́; ſignificato, ſubſtantiam; ex*
adiuncto verò relationem ſignificare; quemadmodum dicimus, aliam eſſe perſonam pa
tris, aliam filij, aliam ſpiritus ſancti. Sed hoc à vero quàm maximè aberrat; vox enim
ex adiuncto, licèt à connotato cadere poſſit; à ſuo tamen principali ſignificato, nunquam.
Porrò, illud principale eſt reputandum ſignificatum, quod ex ſe ipſo, abſoluteq́; ſignifi-
cat, quod nulla adiunctione mutari poteſt: quod præterea ſecundùm ſe relationem ſi-
3. *gnificat, vt paternitas, ex adiuncto ſubſtantiam ſignificabit nunquã. Igitur, quod prin-*
cipaliter ſubſtantiã ſignificat, ex adiuncto relationem nõ ſignificabit. Dices, perſona re-
lationẽ ſignificat, non ſecundùm generis quidẽ rationem; ſed ſpeciei potiùs. ſed hæc quoq;
ſententia veritati non conſonat: nam, quamuis ſpecies genus includat, atq; ideo per ſuum
genus, ad aliquid dici queat; genus tamen è conuerſò ſeſe ita non habet: vnde per ſuam
ſpeciem ad aliquid nequaquam dicitur, niſi fortaſſis per accidens. Siquidem, homo per
animal ſenſibilis dicitur; non tamen è conuerſò, niſi per accidens, quemadmodum per
accidens animal eſt homo. Præterea, quodcunq; inferiùs relatiuè dicitur; & ſuperiùs ſi-
militer, licèt non primò, id eſt adæquatè. Quare, ſicut ad dimidium duplum refertur;
ita quoq; multiplex, licèt non primò. Quicquid igitur ſecundùm ſpeciem, aut inferiùs re-

Perſona per ſe non dicit relationem.

latiuè dicitur; & ſecundùm ſuperiùs ſimiliter, quòd in ſpecie concluditur: ſed perſona,
ſecundùm genus relationem non dicit; nec ergo ſecundùm ſpeciem. antecedens patet: ſi-
cut enim pater dicitur pater filij; ita profectò perſona diceretur filij: ſicuti duplum non
ſolùm dicitur duplum dimidij; ſed etiam dicitur multiplex dimidij. conſequentia nota
eſt, nam

Perſona in diuinis quid. 4.

eſt: nam ſi ſecundùm ſpeciem dicitur; & ſecundùm genus etiam: atqui Auguſt. 7. de Trinit. cap. 5. vel 34. pater non eſt perſona filij, nec è conuersò. Dicis, perſona, naturæ intellectualis ſubſtantiam ſignificat ſecundam, idq; indifferenter, in communi, & abſolutè, primam non determinando ſubſtantiam, quæ relationem queat includere, vel excludere. Cæterùm, quòd hæc quidem ſubſtantia in diuinis ſit reſpectiua, in creaturis autem abſoluta; id profectò non ex ſuo principali proficiſcitur ſignificato, quòd ſcilicet eſt aliquod in intellectuali perfectaq; natura ſubſiſtens; ſed per accidens potiùs. Verùm quarta hæc ſententia eſt imbecillis, & ſibi ipſi non conſtat; perſona namq; incommunicabilitatem ſonat, indiuidua autem ſubſtantia in creaturis, hac certè proprietate caret; ei ſiquidem communicari repugnat minimè, nam humana natura à verbo aſſumpta eſt.

Quarta ſententia.

Sed obijcis iterum, Auguſt. 7. de Trinit. cap. 4. vel 7. Quid eſt tres perſonæ? quid autem quærit eſſentiam: perſona ergo denotat eſſentiam. Præterea cap. 5. vel 9. euſdem libri: Non eſt aliud, inquit, Deum eſſe, & perſonam eſſe: ergo quod priùs. Reſpondeo: quandoque, quid diffinitione; quandoq; verò quæri illud, de quo aliquid dicitur, ex Topicorum primo. Ratio primi manifeſta eſt: Diffinitio, inquit, eſt oratio indicans quid eſt eſſe rei. Secundum, ex met. eluceſcit. totaliter quærendum eſt quid vnum, quemadmodum & quid ens, tanquam non ſufficiens; quia hoc ipſum iſtius natura eſt: quaſi diceret: non ſufficit aſſerere ipſum vnum eſſe principium, ſicut Platonici dicunt; ſed aliquid de quo dicitur vnum. hoc autem modo, ſi quis quæreret, quid eſt elementum, duobus modis reſpondere valet: & vno quidem elementi diffinitionem, altero verò, id, de quo dicitur elementum, vtpotè ignis eſt elementum, aſſignando. In propoſito Catholicis, tres eſſe perſonas confitentibus, Hæretici quæſierunt: quid tres, non quidem nominis diffinitionem inquirentes; ſed potius quid eſſet illud ſubſtantiuum, quod adiectiuum illud; nempè tres determinaret. Ad hanc autem interrogationem per hoc, quòd eſt perſona, rectè reſpondetur. Quando ergo dicis, quòd quid quærit de eſſentia, vniuerſaliter negatur, ſicut iam patet. Ad 2. quamuis perſona ſit ad ſe, tum in ſe, tum etiam in ſuis inferioribus; non ita tamen, ſicut eſſentia, quæ ad ſeſe perfectiſſima eſt. Verùm in hac ſententiarum diuerſitate, conſideratione, atque fide nobis opus eſt; vt perſonæ conditiones in diuinis ſtatuere valeamus. Perſonarum diſtinctio non ſit in diuinis per aliquod abſolutum: nam quidquid abſolutum eſt in Deo, hoc eſt, in tribus perſonis, non poteſt facere diſtinctionem; ſed per relationem, ſiue proprietates perſonales ſibi inuicem oppoſitas. Quoniam autem in Deo ſumma eſt ſimplicitas, per quam neceſſe eſt; vt quidquid in Deo eſt, ſit ipſe Deus, habens idem eſſe, quod diuina eſſentia; relationes idem eſſe habeant cum diuina eſſentia, neceſſariũ eſt, & ſecundùm intelligentiæ tantùm rationem ab illa diſtinctas; ſed inter ſe tamen realiter diſtinctas. hæ autẽ relationes in Deo nõ habent eſſe accidẽtale, ſed diuinũ; ita vt ſint in Deo verè ſubſiſtentes in vna natura diuina. Ex quo licet diſcere, quòd relationes oppoſitæ, per quas ſolas in diuinis ſit diſtinctio, poſſunt bifariam conſiderari; vel vt comparantur ad inuicẽ, & ſunt ſibi inuicem oppoſitæ, & à ſe inuicem realiter diſtinctæ: & ſic ſunt relationes. Relationũ enim ratio eſt eſſe ad aliud, hoc modo ſignificatæ, ſignificãtur his nominibus, pater, & filius: pater enim & filius importãt relationes, vt ſunt relationes, & proinde ſunt ex vi ſuæ ſignificationis nomina relatiua. Altero modo, poſſunt relationes in diuinis conſiderari, non vt ſunt ad inuicem oppoſitæ; ſed vt ſunt ſubſiſtentes in diuina natura: ſic autem non ſignificatæ non ſignificant, vt relationes, ſecundùm modum relationis; ſed magis ſecundùm modum ſubſtantiæ: quia nimirum ſignificantur vt res diſtinctæ & incommunicabiles, exiſtentes diuino eſſe in diuina natura. Ex quo patet, perſonam eſſe nomen abſolutum, & non relatiuũ: deinde non ſignificare eſſentiam in recto, id eſt, quòd non ſignificet eſſentiam, vt eſſentia eſt, ſecundùm rationem eſſentiæ: ſic enim dicentes tres perſonas, ſignificaremus tres eſſentias. Poſtremò ſimiliter patet, quòd nomen perſona importet ex vi ſignificationis ſuæ

Obiectio. 1. 2.

Solutio.

Quid, quot modis dicitur

Verior ſententia.

Relationes bifariam conſiderantur.

Perſona eſt nomen abſolutum.

Perſona & eſſentia quomodo differunt.

Perſona non ſignificat eſſẽtiam, ſed relationem.

diſtinctionem aliquam. Cùm ergo diſtinctio in diuinis non accipiatur, niſi ſecundùm rela
tiones oppoſitas: perſona igitur ex vi ſuæ ſignificationis relationem importat; non qui-
dẽ vt relatio, ſed per modum ſubſtantiæ relationẽ importat: vt eſt res ſubſiſtens in di-
uina natura. Quare nomen perſona quid ſit in diuinis, ſatis patet: vnde forma importa-
ta per nomen, perſona, non ex vi ſignificationis ſuæ, eſſentia vel natura diuina eſt; ſed
proprietas perſonalis, ſiue relatio: ideo nomen perſona, quia plures ſunt proprietates in
diuinis, non ſingulariter ſed pluraliter prædicatur de tribus: non autem Deus, aut eſſen-
tia; quia ſignificat formam non multiplicabilem in tribus, ſed eandem prorſus in tribus.
ſed eadem in tribus non poteſt prædicari, de tribus pluraliter; ſed de tribus ſingulari-
2. ter. Ad 2. principale, ſubſtantia, ſiue intellectualis natura, non eſt pricipale perſonæ
ſignificatum; ſed connotatum potius, ſeu proprietas perſonalis. ergo &c. Ad primam
confirmationem dico, non opus eſſe perſonam abſolutam, relatiuam nobilitate vincere.
Dicis, abſolutum eſt nobilius reſpectiuo: verum quidem eſt; ſi præciſe ens abſolutum
intelligatur: ſed quia perſona relatiua diuina, aliquod includit abſolutum, quod eſt ſua
perfectio, cuius gratia, cætera quæq; nobilitate ſuperat: ergo quod prius. Ad 2. con-
firmationem dico, quòd perſona in diuinis ex vi ſignificationis ſuæ diſtinctionem ſignifi-
cat; quæ certè in illis haberi non poteſt, niſi per relationem: quam quidem perſona deno
tat, non per relationis, ſed ſubſtantiæ modum: propterea dignitatem dicit, atq; enunti-
at. Ad 3. Verùm quidem eſt, hoc nomen perſonam, ad ſe, & non ad alterum dici; quia
3. nimirum relationem per modum ſubſtantiæ ſignificat, quæ eſt hypoſtaſis: atq; ideo ait
Auguſtinus, eſſentiam ſignificare; quatenus in Deo eſſentia idem eſt cum hypoſtaſi:
non enim in Deo differt, quod eſt, & quo eſt. Ad confirmationem dico, quid, quandoq;
quæret de natura, quam ſignificat diffinitio, vt iam diximus. interdum ſuppoſitum, vt
quum quæritur, quid natat in mari? reſpondetur, piſcis: & ſic quærentibus, quid tres,
4. reſponſum eſt, tres perſonæ. Ad 4. diuerſa ratio minus communium, æquiuocationem
non facit: nam & ſi alia ſit equi propria definitio quàm leonis; in animalis tamen no-
mine vniuocantur; quippè, cum communis animalis diffinitio vtriq; conueniat. Quam-
obrem, licèt in diuinæ perſonæ ſignificatione relatio contineatur, in angelicæ autem, atq;
humanæ minimè: ex hoc tamen perſonam eſſe nomen æquiuocum, dicere non audimus;
tametſi Deo, eiusq; creaturis vniuocum ſit nihil: proinde nec vniuocè dicitur. Ad ali-
ud, ſubſtantia indiuidua, relatio eo modo, vt diximus, in diuinis intelligenda eſt. Sed
poſthac quærere oportet, quomodo eſſentia non ſit idem quod relatio.

QVAESTIONIS SECVNDAE CAP. I.

Quòd eſſentia non ſit idem quod perſona.

1. NAtura, & res naturæ non ſunt idem, authore Hylario: ſed natura eſſen-
tia eſt, perſona verò res naturæ: ergo. Sanè, in quibuscunq; eſſentia & per
ſona, ſeu ſuppoſitum ſunt; idem ſuppoſitum vnius naturæ ſit, neceſſe eſt:
quemadmodum in ſubſtantijs ſeparatis clariſſimè cernitur. Porro, quæ e-
adem ſunt, vnum ſine altero nequit multiplicari: at in diuinis eſt vna eſ-
2. ſentia, & tres perſonæ: non ſunt ergo idem. Item, affirmatio, & negatio ſimul, & ſe-
mel non verificantur de eodem: ſed affirmatio & negatio verè eſſe probantur de eſſen-
tia, & de perſona; perſona ſiquidem eſt diſtincta, eſſentia verò non eſt diſtincta: igitur
3. idem eſſe non poſſunt. Amplius, eſſentia eſt vna, perſona verò multiplex, vtpote trina:
4. ergo quod prius. Præterea, nihil ſibi ipſi ſubijcitur; ſed perſona ſubijcitur eſſentia, vn-
5. de ſuppoſitum nominatur. ergo &c. Amplius, abſolutum & reſpectiuum non ſunt idẽ:
ſed eſſentia eſt quid abſolutum, perſona verò quid relatiuum. idem ergo non ſunt Præ-

Perſona & eſſentia quomodo differunt.

terea, eſſentia eſt communicabilis realiter, non autem perſona. igitur non ſunt idem realiter.

CAP: II.

Soluuntur argumenta.

AD primum, maior eſt vera ex natura rei, non autem realiter: item, vera eſt Rationes.
in creaturis, non autem in diuinis. Quam ob cauſam ſcire debemus, eſſenti-
am in perſona eſſe inſtar naturæ in ſuppoſito, ſibi formaliter eſſe Deum lar
gientis: & perſonam viciſsim in eſſentia, inſtar ſuppoſiti in natura quieſcen-
tis. Eſſentia ergo diuina, atq; perſona ſunt idem realiter. Sanè, id, quod ſim- 1.
plex, atq; vnum cum alio ſuppoſitum conſtituit; eſt certè idem cum ipſo realiter: ex rea- 2.
liter enim diſtinctis, vnum per ſe fieri non poteſt, niſi compoſitione tantùm. ſed ſic ſe ha-
bet eſſentia & perſona: realiter ergo ab inuicem non ſeparantur. Omne præterea ab eſ-
ſentia diuina, vel à Deo realiter diſtinctum, in creaturarum numero eſt habendum: Sed
perſona diuina non eſt creatura, ergo quod prius. Præterea, ob ſummam, perfectiſsi- 3.
mamq; Dei ſimplicitatem, idem eſt ipſi eſſentia, & ſuppoſitum, quemadmodum ſuperiùs
cùm de ſimplicitate Dei loqueremur, abunde demonſtrauimus. Idem ergo ſunt realiter. Eſſentia & perſona, quomodo ſunt idem realiter, & formaliter.
Perperam igitur locuti ſunt, qui relationes diuinas, ab eſſentia diuina realiter ſegrega-
runt, nihil aliud eſſe illas aſſerentes; niſi quòd ad inuicem referantur. Cæterùm, perſona,
vt diximus, relatio eſt ſubſiſtens in diuina natura, quæ ab ipſa realiter non diſtinguitur.
Sed dubitabit aliquis, nunquid diſtinguuntur formaliter? Profectò, ſi in eſſentia identi-
tas fundetur, ad perſonam verò terminetur; idem formaliter proculdubio eſſe cenſen-
tur. Secus autem ſe habet, ſi contrario modo illa dixeris eſſe diſpoſita: perſona enim ad
eſſentiæ conceptum non ſpectat, ſicuti è conuersò eſſentia ad conceptum perſonæ. Planè, Perſona non eſt de conceptu eſſentiæ.
perſona, relationē, quæ eſt extra quidditatiuum eſſentiæ conceptum, includit: non eſt ergo
æqua ad inuicem identitas. eſſentia namq; realiter ſibi omnes diuinas adæquat perſonas:
non ſic autem vna perſona ſecundùm rem, ipſam ſibi adæquat eſſentiam; ſed ad alias ſe-
ſe extendit: alioqui poſsibile eſſet vnā tantùm in diuinis inuenire perſonam. Præterea, non
ineſt vtriq; eadem identitas prædicandi: nam de quocunq; prædicatur perſona; & eſſen-
tia ſimiliter: non autem è conuersò. Sed dicis: ſi eſſentia, & perſona ſunt idem formali- Obiectio.
ter; tunc abſq; dubio, iſtæ eſſent veræ, pater eſt paternitas, & pater eſt eſſentia; ſicuti iſta,
homo eſt animal. Reſpondeo, ob diuerſum modum ſignificandi, nempè concretiuè, & ab- Solutio.
ſtractiuè, huiuſmodi obiectionem validam non eſſe: quamuis enim animalitas, & ratio-
nalitas ſint de quidditatiuo conceptu hominis; iſta tamen per ſe primò vera non eſt: ho- Homo eſt animalitas.
mo eſt animalitas, vel rationalitas. Quare, ſi in concreto, atq; modo conuenienti ſignificen
tur; tunc profectò prædicatio in primo modo per ſe vera eſt: vtpote, pater eſt Deus, pa-
ter eſt ſuppoſitum relatiuum, & quæ ſunt generis eiuſdem: quemadmodum iſtæ, homo eſt
animal, homo eſt rationalis. His ergo ita excuſsis ad cōfirmationem primi argumenti ac-
cedamus. Quoniam in creaturis non ſunt relationes ſubſiſtentes, propterea ſuppoſitorum In creaturis non ſunt relationes ſubſiſtentes.
diſtinctio, per eſſentialia principia, non per relationes, fiat, neceſſe eſt. In diuinis autem,
quia ſubſiſtentes ſunt; ideo, ex oppoſitis relationibus, ſuppoſitorum emanat diſtinctio: nec
tamen ob id, eſſentiam diuidi, neceſſe eſt, quippè, cùm in eſſentia ſint idem realiter. Ad
ſecundum, cùm eſſentia & perſona in diuinis, ſecundùm intelligentiæ rationem differunt 2.
tantùm, vt quidam aiunt, aut formaliter ſecundùm nonnullos; hac de cauſa, non eſt in-
conueniens, aliquid de vno quidem affirmari, de altero verò, negari. Ad 3. pari facili- 3.
tate refellitur cum primo argumento: perſona namq; multiplicatur propter relationes
oppoſitas, non propter eſſentiam, à qua realiter non eſt diſcreta. Ad 4. ſecundùm crea- 4.

 tarum re-

Perſona & relatio ſi ſint idem realiter.

tarum rerum modum, diuinis nomina accommodare conſueuimus: quia verò creatarum naturæ rerum per materiam indiuiduantur, quæ ſpeciei naturæ ſubijcitur; hac de cauſa indiuidua, ſubiecta, ſuppoſita, ſiue hypoſtaſes appellamus. Perſpicuè ergo patet, quare Quare vocentur hypoſtaſes *diuinæ perſonæ ſuppoſita, aut hypoſtaſes vocentur; vbi fas non eſt ſubiectionem huiuſmodi cadere, atq; inueniri.*
5. *Ad 5. perſona non eſt ita reſpectiuum aliquid, quin ſit idem realiter cum eſſentia: Ratio ergo huiuſmodi leuis eſt, & nullus momenti.*
6. *Ad 6. Illa, quæ ſunt idem realiter, ſic ſeſe habere poſſunt, quòd vnum ſit realiter incommunicabile, alterum verò minimè; idq; propter eam, quæ ex natura rei illis ineſt diſtinctio formalis. Itaque eſſentia diuina, atq; perſona ſunt idem realiter: ex natura autem rei, formaliter diſtinguuntur, aut ſecundum intelligentiæ rationem. Sed deinceps reſtat inquirere, ſi perſona & relatio ſint idem realiter, non autem formaliter.*

CAP. III.

Quòd relatio, ſiue proprietas, & perſona ſint idem realiter, non autem formaliter.

NOn parua apud nonnullos, de perſonæ relationisq; diuinæ ſubſiſtentia, vnione, atq; entitate, extitit controuerſia: vtrum idem eſſent realiter, ac vni altera inhæreret nec ne. vnde quidam, relationes, ſeu proprietates, neq; perſonas, neq; in perſonis eſſe, arbitrati ſunt: relationes enim non vt in aliquo, ſed magis, vt aliquid ſignificare videntur. Quapropter res quaſdam aſſiſtentes, relationes eſſe dixerunt. Alij rem huiuſmodi perſpicatiùs, atq; acutiùs conſide-
Duæ opiniones. *rantes, nempè quòd relatio, quatenus res in diuinis, ipſa profectò eſt eſſentia: eſſentia autem idem eſt, quod perſona: igitur, relatio idem eſt, quod perſona. quam ob rem, re-*
1. *lationes quidem perſonas eſſe faſsi ſunt; in perſonis verò nequaquam eſſe. Cæterum, quoniam relationes ſignificantur in abſtracto, vt quædam perſonarum formæ: ad formæ autem rationem ſpectat, vt illi inſit, cuius forma eſſe cenſetur: ideo, & perſonas, & in perſonis eſſe relationes, dicere audemus; quemadmodum eſſentiam in Deo eſſe, quæ tamen eſt Deus, confiteri non erubeſcimus. Amplius, relationes diuinæ, & res veræ ſunt, &*
2. *æternæ: ſed res vera, quæ non eſt in eſſentia, vel perſona diuina, eam profectò à Deo eſſentialiter eſſe diſcretam dicimus: ergo quod prius. Adhuc, quæcunq; ad alicuius vnius*
3. *conſtitutionem conueniunt, quorum vnum, non eſt in altero; non vnum per ſe component, ſed aggregatione vnum, vt aceruum lapidum. Si ergo relatio non ſit in perſona, & eſſentia, niſi per aggregationem; neceſsitas nos coget, vt dicamus, vnum in diuinis per aggregationem eſſe, quod planè impium eſt aſſerere. Iterum, eſſentia eſt relationis fundamentum: igitur relatio eſt in eſſentia veluti in fundamento; alioqui non video quomodo fundamentum reale eſſet dicendum. Præterea, conſtitutiuum alicuius, ac formale diſtincti-*
4. *uum, in ipſo ſit, neceſſe eſt: ſed aliqua proprietas reſpectu perſonæ, ita ſe habet: in ipſa ergo perſona eſſe, clariſsimum eſt. Porrò, relatio diuerſimode in eſſentia, & perſona eſſe*
Diuerſimode proprietas eſt in eſſentia, & in perſona. *cenſetur: in perſona enim eſt, ſicut actus perſonalis, ipſam conſtituens, atq; diſtinguens, referens, & denominans: in eſſentia verò, veluti in fundamento: quo ſanè modo non eſt in perſona. Eſt etiam in eſſentia, ſicut proprietas in natura quemadmodum ſuo modo indiuidualis proprietas eſt in natura creata: quo tandem modo non eſt in perſona; ſed in ea potiùs eſt, ſicut proprietas indiuidualis in naturæ ſuppoſito, vt differentia indiuidualis in Mercurio. Differt autem in natura creata huiuſmodi, ab ea, quæ eſt in perſona diuina. in natura ſiquidem creata indiuidualis differentia, quamuis ab ipſa eſſentialiter diſcreta non ſit; in ipſam tamen per identitatem realem non migrat: quapropter ipſam actuat, contrahit, atq; determinat, deniq; cum ipſa compoſitionem facit. At,*

Perſona& relatio ſunt idem realiter.

eit. At,in natura diuina contrario modo ſe habet, quippe, quæ compoſitionem non facit:
ſed ſuppoſitum tantummodo determinat,denominat, atq; conſtituit. Præterea, ſi relatio,
vt conſtitutiua conſideretur;ſic eſt in perſona,ſicut in conſtituto: ſi verò in aliquo,veluti
in fundamento eſſe conſideretur, hoc certè modo, eſt in eſſentia, & non in perſona. Sed
dices,quare relatio,vt paternitas,in eſsentia ſit,vt in fundamento,& in perſona,vt in con — Relatio an ſit prius in eſſentia quàm in perſona.
ſtituto vel relato; nō ſic autem æqualitas,vel ſimilitudo? Quia nimirum æqualitas in ſup-
poſitis fundatur: paternitas verò in eſsentia.quatenus in ſuppoſitis præintelligitur. Quam
ob rem ſi iſta admitteretur,pater eſt pater ſecundùm eſsentiam; tunc aliquis crederet
paternitatem eſſe actum eſsentiæ.Itaq; relationem eſſe in perſonis,manifeſtum eſt.Quòd
autem ſint idem realiter,ſic poteſt facillimè elucidari. Infinitum ſanè intenſiuè, cuilibet — Relatio & perſona ſunt idē realiter.
ſibi compoſsibili eſt idem realiter: ſed perſona diuina, ratione eſſentiæ, quam includit,
intenſiuè eſt infinita: eadem ergo eſt proprietati ſibi compoſsibili atq; intrinſecæ. Præ- 1.
terea,quando aliquid continet plura,quorum vnum per realem identitatem tranſit in al- 2.
terum; ipſum profectò per identitatem eſt quodlibet ipſorum: ſed perſona diuina eſt
huiuſmodi,relationem,atq; eſſentiam continens: igitur quod prius. Quòd diſtinguantur — Diſtinguūtur formaliter.
formaliter,ſic patefieri poteſt: aliquid enim prædicatur de perſona,quod non prædicatur
de relatione: nam verum eſt dicere,perſona generat,non autem paternitas generat:ergo.
Præterea, ſi duæ perſonæ vnam, eandemq; habeant proprietatem, vtpote pater,& filius
ſpirationem actiuam: duæ ergo perſonæ,ſunt vna proprietas,& ex conſequenti vna per-
ſona,ſi perſona à proprietate formaliter non diſtinguitur. Sed de his latiùs in 2. libro.
Verùm arguunt nonnulli contra prædicta,ſicut patebit cap. ſequenti.

CAP. IIII.

Quòd relatio & perſona non ſint idem.

QVæ ſignificant modum rei affixum, non ſignificant rem: ſed relationes in 1.
diuinis ſignificant modum rei affixum, ergo &c. Maior, & minor Boëtij
authoritate roboratæ cōſiſtunt.in lib.enim de Trin.Quædam,inquit,ſigni-
ficant rem,vt ſubſtantia,quantitas,qualitas; quædam modum rei affixum,
cuiuſmodi ſunt relationes. Præterea, relatio non eſt in eſſentia, neq; in per- 2.
ſona,neq; vt affixa,neq; vt infixa:quod enim inſiſtit, per inhærentiam inſiſtit: ſed in di-
uinis nullum eſt accidens.ergo nulla poteſt eſſe inhærentia. nulla præterea pars, tanquā
in toto ibi conſiſtit:relatio igitur non eſt in eſſentia,neq; in perſona. Amplius,conſtituens, 3.
determinans,atq; diſtinguens,non eſt idem quod determinatum, conſtitutum,& diſtin-
ctum: ſed perſona eſt conſtitutum, proprietas verò conſtituens: ergo &c. Adde, quòd
multiplicata proprietate, non multiplicetur perſona: in vna enim perſona, plures ſunt
proprietates: igitur,proprietas,& perſona non ſunt idem. Adhuc,ſi proprietas eſt per- 4.
ſona,vna profectò relatio erit duæ perſonæ,atq; ex conſequenti duæ relationes: ſicuti ſpi-
ratio actiua,quæ eſt in patre & filio: hoc autem falſum eſt:ergo &c. Adde, quòd pater
generet,paternitas verò non generat, neq; eſt pater: ergo quod prius. Præterea nihil eſt 5.
in ſeipſo ſecundùm philoſophi autoritatem 4. phy. Si ergo relatio eſt in perſona,id certè
identitatis ratione fieri non poteſt; alioqui pari ratione eſſet in eſſentia. Relatio ergo, &
perſona non ſunt idem in diuinis. Sanè, quæcunq; ſunt idem ita ſe habent, quòd quicquid
prædicatur de vno,prædicatur de altero: at,aliquid prædicatur de perſona, quod de re-
latione non prædicatur;dicimus enim patris perſonam generare,non autem paternitatem:
ergo perſona,& relatio non ſunt idem.

CAP. V.

Soluuntur

Anno Domini 1572. 13. Maij Creatus eſt nouus Pontifex
Bononienſis Papa Gregorius 13.

Perſona & relatio ſunt idem realiter.

Soluuntur Argumenta.

1. *AD primum, Boëtius, ſi bene intelligatur, primi argumenti nodus facilè ſoluitur: Senſus autem illius talis eſt. Relatio, rem ſuam in habitudine ad aliud ſibi extrinſecum enunciat: atq; ideo, dicit ipſam eſſe affixam, quia nimirum non dicit rem ad ſe, ſicut abſolutam. ex hoc autem non licet in-*
2. *ferre relationem non eſſe idem realiter cum perſona. Ad 2. Relatio non ineſt eſſentiæ, vt accidens: ſed vt proprietas ipſi naturæ, per identitatem realem tranſiens in ipſam. & ſimiliter, vt relatio conſubſtantialis fundamento, non autem accidentalis. neque enim ineſt perſonæ, vt pars, ſed vt eius diſtinctiuum, atq; conſtitutiuum: denique, vt*
3. *proprietas naturæ in ipſius naturæ ſuppoſito. Ad 3. dictum eſt, cum identitate reali, poſſe formalem identitatem conſiſtere: proinde nihil refert, ſi vnum, vice fungatur conſtituentis, alterum verò, conſtituti, cùm re ab inuicem diſcreta non ſint. Ad confirmationem reſpondeo, id tantùm elici, quòd ſcilicet relatio & perſona adæquata identitate idem non ſint, bene tamen identitate reali. Cùm enim diuina ſimplicitas compoſitionem formæ & materiæ excludat; hinc fit, vt idem in diuinis ſit abſtractum & concretum, Deus, & deitas. Eadem quoq; ratione, quia in diuina ſimplicitate ſubiecti, atq; accidentis compoſitio non inuenitur: hac de cauſa, diuina eſſentia, & eius tributa idem ſunt realiter, ſimiliter relationes, & perſonæ. Quam ob rem, cùm vna eademq; numero ſit in diuinis eſſentia; non opus eſt, multiplicatis rationibus formalibus, ſiue ſecundùm intelligentiæ ratio-*
4. *nem eam augeri, multiplicariq́. Ad 4. nullum eſt inconueniens, ſi vna, duæ ſint proprietates, vel duæ perſonæ, vna proprietas, idq; non formali, ſed reali identitate. Ad confirmationem dico, ob diuerſum modum prædicandi, huiuſmodi prædicationem impediri, quippe, cùm perſona concretum, paternitas verò abſtractum nomen enũciet. Porrò, participia adiectiua, & verba notialia, actus notiales ſignificant; actus autem ſuppoſitorum ſunt: proprietates verò, non vt ſuppoſita, ſed potiùs vt ſuppoſitorum formæ ſignificant: atq; ideo modus ſignificandi non patitur, ſed repugnat potiùs, ac refugit huiuſmodi prædicationis ordinem, vel quia relatio, atq; perſona eandem non habent identitatem formalem. vtrumq; autem impedimentum ſufficiens eſt, quòminus huiuſmodi prædicatio non*
5. *ſequatur. Ad 5. proprietates in eſſentia per identitatis modum eſſe dicuntur, in perſonis verò nedum per identitatis modum, verùm etiam per modum ſignificandi, ſicuti formæ in ſuppoſito: Propterea non quidem eſſentiam, ſed perſonas determinant, atq; diſtinguunt. Quomodo ergo relatio ſit perſona, & in perſona, dictum eſt.*

Abſtractũ & concretum in diuinis idem ſunt.

Actus ſunt ſuppoſitorũ proprietates, & formæ ſuppoſitorum.

Proprietates quomodo ſint in eſſentia, & in perſonis.

Mercvrivs.

Horum Vnio vita eſt.

Commentum XIII.

QVid ſit perſona, quidue ſignificet, deniq; quam habeat cum eſſentia, & relatione cognationem, affinitatem, atq; identitatem, iam dixiſſe me puto: Poſthac operæpretium me facturum ſpero, ſi cum Mercurio ſapiẽtiſſimo, illius vnionem inquirendo, in medium adduxero, palamq; omnibus fecero Pymandri vnionem, quam profectò vitam Mercurius appellat. Horum, *inquit,* vnio vita eſt. *Pymandrum autem eſſe vnum, ſecundùm quidem naturæ vnitatem, ſuperiùs dixi, in quæſtione de vnitate Dei: nunc autem illius vnionem, & vtrum vnus ſit ſuppoſito, atque per-*

que perſona,necne: cum ipſius Pymandri,eiusq́; lucidiſſimi verbi gratia, lumine, atq; amore,proſequi intendo. Ego fili, *ait Mercurius ad Tatium*,bonum ſemper dæmonem audiui dictantem,quî ſi literis quoq; monumenta mandaſſem, mira quædam in dies humano generi emolumenta contuliſſem. Solus ille tanquam ipſe pro me genitus Deus,vniuerſa conſpiciens, diuina in nos effudit oracula. hunc equidem audiui ſic aliquando prædicantem : vnum omnia ſunt, præſertim intelligibilia corpora. nam quemadmodum homo nequit ſine vita viuere; ita nec Deus viuere poteſt, niſi bona producat: hæc enim Dei vita,hic eſt eius actus agitare ſingula,vitamq́; omnibus inſpirare. *Hæc Mercurius: Omnia ergo ſunt vnum, quia omnia ſunt in Deo, qui eſt verè vnum,imò ipſa vnitas,vnio,& vita. Et ad Aſclepium:* Omnia, *inquit*,eſt Deus, & à Deo omnia,& eius voluntatis omnia. omnia enim ab ipſo, & in ipſo, & per ipſum. *Et ad Tatium:* Deus eſt circa omnia, ſimulatq; per omnia : ipſe certè omnibus vitam præbet. *Quare ſi quo modo vitam ille ſubtraxerit, deficiente vita,in mortem corruẽt omnia.* cùm autem viuent omnia,vnaq́; ſit vita cunctorum; vnum ſunt omnia,quia vna eſt vita omnium. Rurſus,ſi omnia viuentia ſunt,& quæ in cœlo videntur, & quæ iacent in terra : vna autem vita cunctorum manat ex Deo;at ipſa,& ipſe Deus. *in Pymandro vocat* omnium principium. Monas omnium principium,radix, & origo, abſq; vero principio nihil. Initium eſt autem non principij,ſed alteriùs: Monas ergo principium continet omnem numerum, à nullo contenta, omnemq́; gignit numerum,à nullo numero genita:quicquid vtiq; genitum,imperfectum, diuiduum, creſcens, & decreſcens. Ei verò quod perfectum eſt,horum nihil accidit. id ſanè quod augeſcit virtute monadis augetur : euaneſcit autem imbecillitate propria: cùm vlteriùs monadem capere nequeat. *Hæc ille. Rectè ergo dixit Mercurius:* Horum vnio vita eſt. *nam ab ipſa vnitate,quæ eſt Deus,omnium emanat vita,cuius gratia omnia ſunt vnum: ipſa eſt radix vitæ, principium entium, finis,& augmentum, in qua omnia ſunt vnum. Igitur vnum omnibus maximè eſt neceſſarium: nam alia in tantum ſunt,in quantum vno participant:quod eſt via veritas,& vita: via, inquam, per quam omnia ad ſuum principium redeunt : veritas, in qua omnia terminantur: vita, in qua omnia ſubſiſtunt: vnitas, in qua omnia vniuntur. in hac autem vnitate,quies eſt,in multis verò turbatio. Conſentit his Plotinus Enneadis 5.lib. 4.cap. 1. Quicquid, inquit,præter primum eſt, neceſſarium eſt ab ipſo primo pendere, atq; id quidem vel proximè,vel ſaltem per media quædam ; oportet enim aliquid ſuper omnia eſſe,idq́; ſimplex omninò,diuerſumq́; ab omnibus,in ſeipſo conſiſtens,neq; miſtum ſequentibus: quod enim verè vnum eſt, non ita quidem vnum eſt ; vt alterum quiddam primò in ſe ſit, deinde ſit & vnum : ſic enim de hoc vnum falsò prædicaretur. Idipſum præterea neq; ſermo,ſiue ratio,neq; ſcientia vlla prorſus attingit, quod etiam eſſentia ſuperiùs indicatur. Niſi enim omninò ſit ſimplex ab omni prorſus concurſione, & compoſitione ſemotum,penitusq́; vnum ; principium eſſe non poterit: quippe,quum ob ſummam duntaxat ſimplicitatem ſufficientiſſimam eſſe queat,omnium primum : nempè, & quod non eſt primum indiget eo,quod eſt ante ipſum : & quod non eſt ſimplex, his indiget, quæ in ipſo ſimplicia ſunt,vt ex eis conſtituatur. Iam verò quod tale cenſetur, vnum tantùm eſſe vnicumq́; oportet. non ſic autem ſe habet illud verum vnum, à quo omnia pendent,in quo omnia ſunt vnum. vnum ergo eſt per ſe ſine vlla concretione,concurſione,atque cõpoſitione, à quo omnia entia habent eſſe: nam teſte Boëtio,cauſa & ratio entis eſt vnitas, & vnitatem vniuſcuiuſq; entis ſuam eſſe naturam, Auicenna, & Auerrois confitentur. quamobrem Plotinus Enneadis ſextæ lib 9. cap. primo. Omnia entia, inquit, ipſo vno ſunt entia, tum quæ primò entia ſunt, tum etiam quæ quoquo modo in rerum ordine*

Mercurius.

Bonus dæmõ Mercurij.

Vna vita.

Monas omnium principiũ & radix.

Via, veritas, vita, vnitas.

Plotinus.

Verũ vnum.

Primum principium,ſimpliciſsimum.

Cauſa entis eſt vnitas.

Plotinus.

Bonũ vnitatis

numerantur. Nam & quidnam forent, niſi vnum forent? Siquidem priuata vno, non amplius ſunt quod eſſe ante dicuntur. Neq; enim exercitus erit, niſi fuerit vnum, neq; chorus, neq; grex vllus, niſi ſimiliter ſint & vnum tum verò nec domus, neq; nauis erũt, niſi potiantur vno: ſiquidem domus vnum aliquid eſt & nauis. Quod quidem ſi abiecerint, nec domus vlterius erit domus, neq; nauis ſimiliter erit nauis: continuæ quoq; magnitudines, niſi inſit vnum, nunquam erunt. Cùm itaq; diuiduntur, quatenus amittunt vnum; eſſe quoq; commutant. quin etiam plantarum animaliumq; corpora, quæ vnum ſingula ſunt, ſi quando fugerint vnum, in multitudinem videlicet diſsipata; eſſentiam ſtatim ſuam quam habebant, amittent: nec quæ priùs erant, vlteriùs erunt; ſed ſtatim euadent alia, quæ quidem & ipſa ſint, quatenus ſint & vnum. Tunc præterea viget ſanitas, quando corpus conciliatur in vnum: tunc pulchritudo floret, quando virtus vnius membra connectit: tunc virtus in anima regnat, quando in vnum animus, & in vnam conſpirat conſenſionem. Quapropter & minus quidem entia, minus vnum poſsident: quò verò magis ſunt, ſimiliter ſunt magis & vnum Iam verò anima cùm aliud ſit quàm vnum; tamen quatenus magis veriùsq; eſt, eatenus magis poſsidet vnum, neq; tamen vnum ipſum exiſtit. Sed dicet aliquis, animam idem eſſe penitus, atq; vnum, propterea quòd nõ ſit anima, niſi ſit vnum: ſed hoc modo alia quoq; ſunt vnum. verùm animam in ſe exiſtere multam conſtat, quamuis ex partibus minimè componatur. nam multæ in ea ſunt vires, nempè ratiocinatur, appetit, percipit, quæ ſanè vno quodam tanquam vinculo connectuntur. Et lib. 5. eiuſdem Enneadis cap. 1. Vnum quiddam, idemq; numero eſſe ſimul vbiq; totum, communis indicat mentis humanæ conceptio: quando omnes naturali quodam inſtinctu clamant in vnoquoq; noſtrum eſſe Deum, adeò vt vnus in omnibus idemq; ſit Deus: quæ quidem in re vnum idemq; pari ſtudio annituntur, neq; vllo pacto vellent ab vnione diuelli, omnia bonum appetunt, bonum autem eſt vnum: ad ipſum ergo vnum naturaliter omnia properant. Antiqua ſiquidem principaliſq; natura & appetitio boni, quod quidem exiſtit ſui, in vnum reuera perducit: atq; in hoc ad ſeipſam ſtudet vniuerſa natura. Dionyſius quoq; de diuinis nominibus vnionis huiuſmodi dignitatẽ ſui, maieſtatemq; clariſsimè manifeſtat: Nihil, inquit, eſt exiſtentium, niſi participans vno. Sicut enim omnis numerus vnitate participat, & vnum, & duo, & decem dicitur, & ſemis vnum, & decimum vnum; ita & omnia vno participant, & per id, quod eſt vnum, omnia ſunt exiſtentia. Ante enim omnem multitudinem, vnum eſt, omnem multitudinem terminans Sanè non eſt multitudo, niſi participãs vno: ſine multitudine, erat vnũ; non tamen ſine vno eſt multitudo. Sunt quidem multa partibus, ſed vnum totõ; vt corporis membra, ciuitas, exercitus, chorus, domus &c. & ſunt multa accidentibus. ſed vnum ſubiecto; vt ſcientia, & ignorantia in anima, & colores atq; affectiones in corpore: & ſunt multa numero, vt particularia, aut virtutibus, & ſunt vnum ſpecie: & ſunt multa ſpeciebus, & vnum genere; & ſunt multa proceſsibus, & vnum principio Omnia ergo appetunt vnum: nam quantò aliquid de vnitate plùs habet, authore Boëtio de conſ. 3. pro. 11. plus de eſſe, atq; bonitate habet. Igitur omne tam diu ſubſiſtit, & eſt, quàm diu vnum eſt: & tunc neceſſe eſt interire, cùm vnum eſſe deſierit: quia ſi partes corporis diuiſeris, ipſum corpus penitus interibit. cùm igitur ſui conſeruationem omnia appetant, idq; ſine vnitate aſſequi nequeant; vnitatem ergo appetunt omnia. Empedocles duplicem in noſtris animis ſitam aiebat eſſe naturam: quarum altera, ſurſum tollimur ad vnum ipſum, & ad cœleſtia: altera deorſum trudimur, ad multa, & ad inferna. has planè duas naturas per amicitiam & litem ſignificauit: in quibus ſe lite, & diſcordia actum, furenti ſimilem, ac profugum à diis in altum iactari conqueritur. Multi præterea in philoſophandi ſcientia inſignes, mundi formam vnitatem eſſe dixerunt: quam planè nonnulli ſpiritualem eſſe aiũt è primo ente in ipſum vniuerſum virtutem manãtem, qua & mundus, & ipſius partes connectuntur, atq; in vnũ coaleſcunt, inſtar corruptibilis animalis, cuius membra ſpiritu è corde diffuſo, ad inuicem com-

Vnitatis exempla.

Quomodo anima eſt vnũ, indicat mentis humanæ conceptio.

Dionyſius.

Sicut omnis numerus participat vnitate, ſic omne ens participat vno.

Omnia appetunt vnum.

Boëtius.

Empedocles.

Vnitas mundi forma.

Bonum & vnum.

cem compaginantur. Alij, vt Themiſtius & Simplicius in 3. de anima, vnitatem illam, mundi animam vocant, quam Plato aſſerit eſſe in medio, vt vniuerſum rectè gubernet: & in elementis quidem naturam eſſe, in cœlo verò, animam, in hominibus autem intellectũ. huius quoq; ſententiæ Plutarchus fuit, in eo, quem de Platonis opinione ſcripſit libro. Sed peripathetici vnitatem illam, primum motorem dicerent; qui profectò & realiter, & intentionaliter conſiderari poteſt. Porrò, realiter, quadam ſcilicet æquiuocatione, vniuerſi anima nominatur, quæ mundum, ac quamlibet ipſius partem in eſſe conſtituit: intentionaliter verò, nec mundi, nec alicuius ipſius partis forma erit; ſed intellectus ſeipſum intelligens, & forma omnium intellectuũ qui ipſum intelligunt. Vnde primo cœli com. 100. hanc formam aliis quidem clariùs, aliis verò obſcuriùs fuiſſe communicatam, philoſoph. aſſerit. Præterea, Deum eſſe primum agens, primum finem, atq; primam formam, peripathetici propemodum omnes proteſtantur: quod ſanè nullius eſſet momenti, ſi vniuerſi forma non eſſet: nullius enim alterius eſſe poteſt. Rurſus, ex motoris vnitate, ipſius mundi vnitatem oſtendit. quòd ſi mundi formam Deum non dicerent; nihili profectò ipſius ratio eſſet facienda. Hanc forſitan Parmenides balbutiendo deſcripſit apud Platonem in lib. Parmenidis, dum vnum numero dicit eſſe omnia; illius vtiq; primæ formæ vnitate, quæ tamen propriis, & particularibus formis differunt. hoc ſanè modo hominis membra, vnitate communis formæ vnum ſunt, propriis verò formis diſſentiunt. Primus itaq; motor vniuerſi forma nominatur; tum quia ipſum vniuerſum conſtituit, & perficit; tum etiam quia intrinſecè operatur. Horum igitur vnio vita eſt, quia forma, & vita vniuerſi, motus, & actus ſunt. Decimo met. com. 7. In omni genere eſt vnum primum, quod eſt metrum & menſura omnium exiſtentium in illo genere: In genere ergo entium eſt vnum primum ens, quod eſt metrum omnium entium, atq; menſura, à quo entia perfectionem habent, & vnitatem. Et Auerr. diſput. 3 in ſolu. 12. propè finem vnum fatetur eſſe Deum glorioſum, qui, cuilibet enti, ſecundùm ipſius naturæ capacitatem, entitatem, atq; vnitatem largitur. Diuus Aug. Nulla eſt ſpecies, nullumq; corpus, inquit, quod non habeat vnitatis qualecunq; veſtigium: de vno omnia naſcuntur, vel ſegetes ſegetum, vel ſyluæ ſyluarum, vel greges gregum, vel populi populorum: nullum folium fit, vel nullus pilus per tam numeroſam ſucceſſionem, cuius non ratio in illo primo & vno ſemine fuerit. Si corporalia quæq; in ſuis quidem generibus ab vno manant principio; quantò magis ſpiritualia ab vno pendere principio neceſſarium eſt? hanc vocat Auguſt. vnitatem intelligibilem, & Parmenides vnum omnium principium: quo poſito, ponuntur; & ſublato, omnia peſſum eunt. Itaq; multitudo eſt diſceſſus ab vno: atq; ob hoc ipſum, malum eſt, noſq; mali ſumus, quando multitudo ſumus: tunc enim quodlibet multum fit, quando potens penes ipſum, ſiue idem in ſeipſo manere diffunditur, & extenditur diſperſum, & quando in ipſa diffuſione prorſus vno priuatur; vbi deeſt, quod partem aliam cum alia vniat: Quòd ſi cognoſceret ille quàm malum hoc ſit; perſentiret vtiq;, ſe à ſeipſo procul abiiſſe Vnumquodq; ſanè non aliud appetit quàm ſeipſum: Progreſſus autem ad externa, factus eſt vanus, vel coactus. Quatenus igitur vnusquiſq; habet vnum, habet ſeipſum. Natura igitur vnumquodq; vnitatem deſiderat, in qua ſeipſum inuenire poteſt. Teſtimonium Parmenidis paulò antè citatum confirmat theologiam Empedoclis, vt dubium non ſit; quin ſit apud vtrumq; Deus ipſa vnitas. Damaſcius quoq; Platonicus: Vnitas, inquit, tanquã Sol procul obſcurè quaſi videtur: ſi propriùs acceſſeris, obſcuriùs: demũ cæterarum rerum tollit apprehenſionem: eſt ſanè lux inacceſſibilis, vt quò magis accedas, eò magis cæcutias. Vnitas igitur honoretur ſilentio, vnitas omnia producit. Plato de ente, reuera motum, vitam, animam, ſapientiam, ab eo quod omninò, ac verè eſt, abeſſe prorſus exiſtimandum non eſt, neq; viuere ipſum, neq; ſapere, ſed immobile conſiſtere. & in Parmenide: Quædam, inquit, ſunt alia ab vno, quia non illud primum vnum ſunt; non tamen penitus vno priuata ſunt, ſed vno participant. Itaq; noſter Mercurius præclariſſimè docuit,

Themiſt.
Simpl.
Plutarchus.
Plato.
Mundi anima vnitas mũdi.
Peripathetici illam vnitatẽ Deum appellant.
Parmenides vnum numero dicit eſſe omnia.
Mercurius.
Ariſt.
In omni genere eſt vnũ primũ quod eſt metrum omnium.
Diuus Aug.
Vnitas intelligibilis.
Parmenides.
Natura vnusquiſq; deſiderat vnitatem.
Damaſcius.
Vnitas eſt inueſtigabils.
Plato.

Perſonæ diuinæ quomodo diſtinguũ tur.

Pymiandri, atq; ipſius verbi vnionem, vitam eſſe: nam ob ſummam ſimplicitatem, ſummam quoq; abſolutiſſimamq; vnionem habent, vnitas verò huiuſmodi omnium eſt radix, & principium entium, vita in eis naturaliter eſt; quia vnio illa, eſt amborum vita: à qua profectò vita, vniuerſa habent, vt viuant, moueantur, & ſint: nam illius genus ſumus. Sed poſſet aliquis hinc arguere: Si pater & filius vnum ſunt; nunquid eſt vna perſona in diuinis?

Patris & filij vnio.

QVAESTIONIS PRIMAE CAP. I.

Quòd ſit vna perſona, ſiue ſuppoſitum in diuinis.

1\. IN Deo eſt ſumma vnitas, igitur eſt vnicum ſuppoſitum. Antecedens pa-
tet ex his, quæ iam dicta ſunt. Conſequentia autem probatur: nam vnitas
ſimpliciter perfecta, nedum in natura; verùm etiam in perſona, ac quoli-
bet ſibi intrinſeco, ſuam ſeruat ſimplicitatem. Vnum ergo eſt tantùm ſup-
2\. poſitum in diuinis. Amplius, quemadmodum in ordine entium, vnum ne-
ceſſarium eſt ens abſolutiſſimum, atq; ſupremum; ita abſq; dubio in ordine ſuppoſitorum:
non enim maior vnius, quàm alterius ratio eſſe videtur. ſed in ordine entium, abſolutiſſi-
mum ens eſt Deus: pari quoq; ratione, in ordine ſuppoſitorum, vnum eſt primum ſuppo-
3\. ſitum. Adhuc, cuilibet entitati ſimplici, & quæ augeri non poteſt, adæquatè aliquod v-
num, & abſolutum reſpondet; ſic in natura humana, vnum tantùm eſt ſuppoſitum, vel
vna eſt hominis natura: ſed entitas, ſiue natura diuina, eſt vniuoca, ſimplex, abſoluta, im-
4\. plurificabilis: vnicum ergo habet ſuppoſitum, ſiue perſonam. Præterea, recta ratio natu-
ræ in verum adducit: verum autem eſt, & humanæ perſuaſum rationi, naturam diuinam
in aliquo ſuppoſito ſubſiſtere; in tribus verò, fide potiùs, quàm ratione naturali habemus:
5\. ergo quod prius. Adhuc, quicquid perfectionis in rebus creatis eſſe videtur, excellentio-
ri quodam modo Deo eſt attribuendum: ſed non paruæ eſt perfectionis in creaturis ſup-
poſitum habere abſolutum: igitur in diuinis vnum ſit ſuppoſitum, & non reſpectiuum,
omninò neceſſarium eſſe videtur. Planè, ſi ſuppoſitum fuerit relatiuum, ſuppoſitum ſibi
habebit correlatiuum: atq; ita non erit vnicum, ſed plura. Adde authoritatem Augu-
ſtini lib. de Trin. Omnis natura ad ſe ſubſiſtit, quantò magis Deus. Primum igitur ſup-
6\. poſitum per ſe ſubſiſtit, atq; vnicum eſt, & abſolutum. Amplius, agere eſt ſuppoſiti
primo met: ergo actio communis eſt ſuppoſiti communis. In diuinis autem ſunt aliquæ
actiones communes, vtpote intelligere, & velle creare: igitur in diuinis eſt vnum ſuppo-
ſitum commune, atq; communicabile. Planè, quemadmodum primo poſter: dicitur, quan-
do aliquid pluribus eſt commune; hoc certè eſt per aliquod ipſis commune: ſed ſubſiſte-
re tribus conuenit perſonis relatiuis: per aliquod igitur commune ipſis fieri debet. non
quidem per eſſentiam, quia perſonaliter non ſubſiſtit: igitur per aliquod ſuppoſitum com-
mune, & abſolutum. Igitur vna eſt perſona in diuinis.

CAPVT II.

Soluuntur Argumenta.

1\. AD primum, negatur conſequentia, & ad probationem dico, ſuppoſitũ, qua-
tenus ſuppoſitum, nullam innuere perfectionem; ſed quidquid perfectionis
eſt à diuina pendere natura: vnitas præterea, ſi formaliter intelligatur, non
eſt perfectionis ſimpliciter: quia omnis profectò vnitas eſt formaliter quæ-
dam negatio. Quare ex ſimpliciſſima Dei perfectione, non licet inferre vni-

tatem per-

Perſonarũ diſtinctio.

*tatem perſonæ, ſiue ſuppoſiti; nam diuinæ vnitas naturæ compatitur ſecus trinitatẽ per-
ſonarum. Ad 2. negatur ſimilitudo, quamuis in ordine perfectionum ſimpliciter, ac to-
tius entis neceſſarium ſit, aliquod primum & abſolutiſſimum ens inueniri; hoc tamen in* 2.
*quolibet ordine non eſt neceſſarium: ideo ſuppoſitum patris in diuinis non eſt neceſſe, eſ-
ſe abſolutum, atq; vnicum; niſi fortaſſis abſolutum intelligere velis, independens à prio-
ri, vel poſteriori ſuppoſito. Ad 3. diuinæ entitati, ſingulari atq; abſoluta, aliquis v-* 3.
*nus, nempè Deus adæquatè reſpondet; non autem ſuppoſitum abſolutum, aut reſpectiuũ;
ſed indifferens & neutrum. Eadem quoq; facilitate quartum ſoluitur argumentum: nam* 4.
*etſi aliquod in diuinis ſuppoſitum per rationem naturalem eſſe probauerimus; illud ta-
men abſolutum, ſeu reſpectiuum ſit necne, probare non poſſumus. Ad 5. negatur mi-* 5.
*nor: neq; enim ſimpliciter perfectionis eſt in natura creata ſuppoſitũ habere abſolutum;
ſed perfectionis potiùs ſupplentis creatæ, imperfectionem naturæ; ipſa ſiquidem ex ſe
non eſt in vltima actualitate conſtituta; ideoq; per aliquid proprij generis contrahi, atq;
determinari indiget. Præterea, in nulla planè natura magnæ perfectionis eſſe reputatur,
ipſius ſuppoſitum eſſe abſolutum: quamobrem ſuppoſita, ſi per abſoluta conſtituerentur,
non minoris eſſent perfectionis, ac ſi id ipſum per relationes haberent. Ex hoc Auguſti-
ni authoritas ſoluitur, quæ ſanè ita intelligenda eſt, quòd Deus ad ſe ſubſiſtat; ſubſiſtentia
vtiq; naturali, ac communicabili, non autem perſonali, & incommunicabili. Ad 6. age-* 6.
re quidem eſt ſuppoſiti, ſicut vltimò denominati; immediatè verò, atq; adæquatè eſt i- Agere immediatius eſt ipſius principij.
*pſius principij: immediatiùs enim principium, quàm ſuppoſitum obſeruat, atq; intue-
tur. Quare, ſi principium proprium extiterit, & actio quoq; ſimiliter. quòdſi actio cõ-
munis, & principium etiam erit commune, non autem ſuppoſitum: neque refert, quòd
actio ſit ſuppoſiti; eſt enim ſuppoſiti, non tamen communis: impoſſibile certè eſt ſuppo
ſitum aliquid inueniri, illudq; communicabile eſſe: actio ergo in diuinis non vnius eſt
ſuppoſiti; ſed tribus omninò communis eſt perſonis. Dices: ſicut ſe habet actus notia-* Obiectio.
*lis ad ſuppoſitum proprium; ita actus communis ad commune ſuppoſitum: ſed actus no
tialis eſt à primo ſuppoſito: actus ergo communis, à communi ſuppoſito proficiſcitur.
Reſpondeo, maiorem non eſſe veram: actus namq; in diuinis ideo appellatur; quia nimi-* Solutio.
*rum tribus per idem principium conuenire dignoſcitur. Actus præterea ſpirandi patri,
ac filio communis eſt; & nihilominus duo ſunt, non vnum ſuppoſitum. Ad confirmatio-* Actus notionalis.
*nem dico, incommunicabiliter ſubſiſtere, commune eſt tribus in diuinis: non quidem v-
niuocè; quò ad illud poſitiuum in quolibet, puta relationes; nam vnumquodq; per ſuam
proprietatem ſubſiſtit: igitur non opus eſt illũ communi ſuppoſito. Præterea, ſuppoſitũ
ex ſui natura eſt incommunicabile; vt quod, & quo: propterea implicat, aliquod eſſe* Actus communis.
*ſuppoſitum abſolutum, atq; illud eſſe communicabile. Præterea, ſi illud ſuppoſitum ab-
ſolutum patri communicatur, tunc planè idem cum ipſo ſuppoſitum eſſet formaliter, &
eadem facilitate cum filio, & ſpiritu ſancto. Sed identitas formalis, atq; vnitas ſuppoſi-
ti, ab vnitate manat proprietatis ſuppoſitalis: igitur, ſi illa proprietas eſſet abſoluta;
tunc tres perſonæ non eſſent relatiuæ, ſed vnum ſuppoſitum abſolutum: quòdſi relatiua,
non vtiq; erit abſolutum. Amplius, idem ſuppoſitum eſſet generans, & genitum; quia
idem eſt in ambobus: ſed natura non permittit, nec intellectus capit; nec inſtare pote-
ris, aſſerens eſſentiam communem patri ac filio eſſe; nec tamen generantem, aut geni-
tam appellari: nam eſſentia ſuppoſiti rationem, cui generare, atq; generari communica-
tur, non ſubit: vna ergo perſona non eſt in diuinis. Ex hoc autem neceſſe eſt probare in
capitulo ſequenti, quomodo perſonæ diſtinguantur per proprietates relatiuas.*

CAP. III.

perſonarũ diſtinctio.

Quòd perſonæ diuinæ non per aliqua abſoluta, ſed per proprietates relatiuas diſtinguantur.

Arij argumẽtum.

QVidquid in Deo dicitur, inquit Auguſt: li. 5. cap. 5. de Trinit. contra Arij peſtiferã ſententiã, ſecundũ ſubſtantiam dicitur, dicebat Arius: Igitur, quicquid in Deo diſtinctũ vel diuiſum eſt; vtiq; ſecundũ ſubſtantias diſtinctum, atq; diuiſum erit: ſed pater eſt ingenitus, filius vero eſt genitus: ſecundùm ſubſtantias ergo diſtinguũtur. Ad hanc autem obiectionem ita reſpondet. Relatiuum de Deo non ſecundùm accidens dicitur; quia ſemper fuit pater filius: non ſecundùm ſubſtantiam; quia ad ſeipſos non reſpiciunt: ſed pater ex eo, quòd eſt ei filius dicitur, & filius ex eo, quòd habet patrem. Non ſecundùm ſubſtantiam hæc dicuntur; quia non quiſq; eorum ad ſeipſum; ſed ad inuicem, atq; alterutrum ad alterutrum iſta dicuntur: neq; ſecundùm accidens; quia & quòd dicitur pater, & quòd dicitur filius, æternum atq; incommutabile eſt eis. Quamobrem, quamuis diuerſum ſit patrem & filium eſſe; non tamen eſt diuerſa ſubſtantia: quia hæc non ſecundùm ſubſtantiam dicuntur, ſed ſecundùm relatiuum: quod tamen relatiuum non eſt accidens, quia non eſt mutabile.

Relatiua quomodo ſint in diuinis.

Obiectio.

Sed inſtas: ſi aliquid ad ſeipſum dicitur pater, quòd ad ſeipſum dici non poteſt filius: & quicquid ad ſeipſum dicitur, ſecundum ſubſtantiam dicitur; & ad ſeipſum dicitur ingenitus, quòd dici non poteſt filius; quia ad genitorem refertur: non ergo eiuſdem ſubſtantiæ.

Solutio.

Sed huic verſutiæ reſpondetur, filium æqualem eſſe patri, non ſecundùm quòd ad patrem dicitur; quia illud relatiuum eſt, non ſecundùm ſubſtantiam. Quia verò filius non ad filium relatiuè dicitur; ſed ad patrem; non ſecundùm hoc, quod ad patrem dicitur, æqualis eſt filius patri. Reſtat ergo, vt ſecundùm id æqualis ſit; quòd ad ſe dicitur: quicquid enim ad ſe dicitur, ſecundùm ſubſtantiam dicitur. Quapropter illud præcipuè teneamus, ait Auguſt. de Trinit. 5 lib. cap. 8. quicquid ad ſe dicitur, præſtantiſſima illa & diuina ſublimitas ſubſtantialiter dici: quod autem ad aliquid, non ſubſtantialiter; ſed relatiuè: tantamq; vim eſſe eiuſdem ſubſtantiæ in patre, & filio, & ſpiritu ſancto; vt quicquid de ſingulis ad ſeipſos dicitur; non pluraliter, ſed ſingulariter accipiatur. ſed perſonæ non ſingulariter, ſed pluraliter dicuntur: ergo &c. Item, lib. 6. de Trinit. cap. 2. Nihil pater in ſeipſo dicitur propriũ, quod ad filium nõ dicatur; quicquid autẽ aliud dicitur, cum filio dicitur: quicquid ergo ad ſe dicitur, nõ dicitur alter ſine altero: & quæcunq; dicuntur, quòd ſubſtantiam eorum oſtendunt, ambo ſimiliter dicuntur. itaq;, quicquid ad ſe dicitur, & eſt abſolutum in diuinis; commune eſt tribus, & nulli proprium. proprium enim relatio eſt, & ad ſe non dicitur: proinde proprietas ſuppoſiti conſtitutiua, abſoluta eſſe nequit. Item, lib. 5. cap. 11. Quod autem propriè, inquit, ſingula in eadem trinitate dicuntur; nullo modo ad ſeipſam, ſed ad inuicem, aut ad creaturam dicuntur; & ideo relatiuè, non ſubſtantialiter ea dici manifeſtum eſt: quòd ſi dixeris perſonam ad ſe ſubſiſtere; vno quidem ſenſu verum eſt, nempè, vt ſubſiſtentia inhærentiam excludat; idq; ob eſſentiam, quam includit. quemadmodum Auguſt. libro 7. cap. 8 de Trinit. innuere videtur. Omnis natura, vel res, inquit, ad ſe ſubſiſtit, quantò magis Deus? ſubſiſtit, inquam, non ſuppoſitali aut perſonali ad ſe ſubſiſtentia, ſed eſſentiali. Vel fortaſſis ſubſiſtere dixit; quia pater, quatenus perſona, & Deus, ad filium nõ dicitur. Igitur, ſecundùm Auguſtini doctrinam, quod ad ſe dicitur, eſt abſolutum in diuinis.

Filius eſt æqualis patri ſecundum ſubſtantiam.

Quod ad ſe dicitur eſt abſolutum, & cõmune tribus.

Subſiſtere duobus modis dicitu.

Boetius.

Obiectio.

Relationibus perſonas diſtingui.

Item, Auguſt. 11. de Ciuit. Deus eſt, inquit, quicquid habet, excepto relatiuo, vel relationibus, quarum vna non eſt altera. Præterea, Boëtius de Trinitate, eſſentia, ait, continet vnitatem; ſed relatio multiplicat trinitatem: relationibus igitur non abſolutis perſonæ diſtinguuntur. Amplius, ſi perſonæ diuinæ per proprietates abſolutas conſtituerentur, tunc quæro; aut illæ proprietates abſolutæ in natura, diſtinctæ eſſent manſuræ; aut in ipſam naturam tranſituræ. Si manſuræ, ſuppoſitum cum ipſa natura conſtituent; idq; per

idq́ per compoſitionem, quod eſt impoſsibile. ſi tranſituræ, ſuppoſiti conſtituendi vir- perſonarũ diſtinctio.
tutem non haberent. Diceres, quoad ſimplicem cum eſſentia identitatem, tranſeunt qui- Solutio.
dem, manent autem ab eſsentia formaliter diſtincta: quod planè ſufficit ad conſtituen-
da ſuppoſita, ſine vlla abſentia ſuppoſitorumq́ compoſitione. Contra: ſi ſuppoſita diui- Obiectio.
na per abſolutas conſtituerentur proprietates; tunc planè relationes diuinæ accidentia
dicerentur; quippè, quæ ſuppoſitis iam in eſse abſoluto ſuppoſitali aduenirent: ſed con-
ſequens eſt impoſsibile: ergo & antecedens; in deum enim nullum accidens cadere po-
teſt. Præterea, tunc vna neceſſariò aliam non requireret perſonam; nec ad ipſam neceſſa-
riam haberet relationem: quinimò vna poſset ſine altera conſiſtere; ſi quidem, ſi per ab-
ſolutam proprietatem conſtituitur perſona, abſoluti verò natura eſt ad alterum non re-
ferri; ſed ex ipſo conſiſtere: vna ergo perſona, abſq́ altera eſſe poterit. ſed hæc ſunt o-
mninò impoſsibilia. ergo &c. Reſpondeo. Relationes, accidentia dici non poſſe; ta- Solutio.
metſi aliquo modo ſuppoſita conſtituta præſupponere videantur: nam ſpiratio actiua in Relationes
patre accidens eſſe non poteſt; & nihilominus ſuppoſitum non conſtituit paternum; ſed non ſunt acci
ei iam conſtituto quaſi aduenire videtur. Quoniam igitur per realem identitatem, in di- dentia.
uinam eſſentiam tranſeunt omnia, nulla in mentem venire poteſt accidentis ſuſpicio. Ad
aliud, dico, quòd perſonæ neceſſarium nexum habeant ad inuicem, ob eandem quam ha-
bent communem eſſentiam; non ſunt enim eſſentialiter diſtinctæ relationibus: ergo ipſas
conſequentibus, neceſſariò ad inuicem realiter referuntur. Contrà: Omne abſolutum in Obiectiones.
diuinis dicit perfectionem ſimpliciter; atq́ proinde eſt communicabile: ſed per aliquod 1.
communicabile, ſuppoſitum nequit conſtitui: ergo. Item, nullum diuinum ſuppoſitum 2.
eſſet ſimpliciter perfectum: non enim haberet omnem ſimpliciter perfectionem, nempè
eſſe communicabile. Illæ præterea abſolutæ proprietates, aut eiuſdem profectò, aut al- 3.
terius eſſent rationis: non eiuſdem certè, alioqui non ſe totis diſtinguerentur; atq́ ita
conſtitutiuæ non eſsent; nec alterius rationis, diſtinctæ ſiquidem forent quidditates. Vn-
de in quolibet ſuppoſito, & quidditas tum eſſentiæ; tum etiam proprietatis eſſet abſolu-
tæ, atq́ ita compoſitio, quod eſt impoſsibile. Reſpondeo, abſolutum in diuinis, perfecti- Solutiones.
onem ſimpliciter dicere, atq́ aliquid communicabile; non autem proprietates perſona- 1.
les. Ad aliud, ſunt alterius rationis: & quando dicis, in quolibet ſuppoſito eſſent duæ 2.
quidditates: nego: neq́ enim eſsent duæ proprietates, ſicut ſuo modo in creaturis duæ
non inueniuntur differentiæ indiuiduales, nec vlla compoſitio: migrant ſanè identicè,
atque realiter in diuinam eſſentiam. Contrà: ſi perſonæ per abſolutas proprietates in eſ- Obiectiones.
ſe ſuppoſitali ſint conſtituendæ; tunc ſanè pater, ex filij generatione aliquid acquireret: 1.
ſed falſum eſt, pater namq́ à ſe habet omnia. Si ergo pater priùs eſt ſuppoſitum, idq́
per aliquod abſolutum, quàm generet filium; ſeipſum profectò patrem facit: ergo.
Amplius, tunc origines in diuinis ſuperfluæ eſsent, & otioſæ, nullaque vnius ab altera e- 2.
manaret perſonæ origo; ante ſiquidem omnem originem perſonæ eſsent conſtitutæ, atq́
diſtinctæ: quodlibet namq́ abſolutum, quamlibet relationem præcedere, certum eſt.
Neq́ enim ſub obtentu fundamenti, aut principij, vel perfectionis, relationem præſup-
ponere debet: nam ſi huiuſmodi abſolutæ proprietates, origines neceſſariò præſuppone-
rent, cùm ad origines ſpectet, ſuppoſitum à ſuppoſito diſtinguere; tunc per origines,
non autem per abſoluta eſſet diſtinctio perſonarum, ipſaque abſoluta ſuperflua eſsent &
otioſa. at in diuinis ſuperflui eſt nihil. Amplius, multitudo eſſet in diuinis abſolutorum 3.
realiter diſtinctorum: etenim proprietates illæ abſolutæ realiter differrent; conſtitu-
unt enim ſuppoſita realiter diſtincta: ſed hæc ſunt abſurdiſsima. igitur quod prius. Reſpõ- Solutio.
deo: pater prioritate originis, non autem temporis, aut naturæ, habet omnia prius quàm 1.
filius: ideo argumentum falſo innixum fundamento, ſcilicet, quòd prioritate temporis,
aut naturæ illud habeat, facilè ſoluitur. patet etiam ex ſpiratione actiua, quæ aliquo
modo paternitatem præſupponere videtur. habet igitur pater priùs omnia, quàm filius,
prioritate

perſonarũ diſtinctio.

*prioritate profectò originis: propterea ex filij generatione nihil ſibi ſecundum hunc mo-
2. dum noui aſſciſcitur. Ad aliud, nego relationes ibi fore otioſas: eſſent enim ibi ſuppoſi-
tum producens, & productum, & relationes originis cõcomitantes; ſicuti ſpiratio acti-
3 ua, per ſe primò non pertinet ad generationis terminum, ſed concomitatur potiùs. Quam
ob cauſam, primus generationis terminus eſſet ſuppoſitum abſolutum, non aliquem rela-
tionis reſpectum amplectens; quamuis ille neceſſariò inſequeretur. Ad aliud dico, quẽ-
admodum relationes à diuina eſſentia realiter non diſtinguuntur, ſed ab inuicem; ita
planè proprietates illæ abſolutæ. Quare nulla eſſet abſolutorum realiter diſtinctorum
multitudo concedenda. Hæc quidem dicta ſunt, & quidem acutè; res verò non ſine ca-
ligine eſt intelligenda: nam, ſi in diuinis relatiua non ſunt accidentia, ſed æterna; quæ au-
tem æterna ſunt, abſoluta eſſe videntur. atqui in diuinis vnum tantum eſt abſolutum,
nempè natura; conſultiùs ergo eſt, perſonas per proprietates relatiuas eſſe conſtitutas.
Verum nonnulli contra huiuſmodi determinationem ſic pugnare conantur, vt dicetur ca-
pite ſequenti.*

Perſonas per proprietates relatiuas conſtitui.

CAP. IIII.

Quòd perſonæ diuinæ per aliqua abſoluta diſtinguantur.

*1 QVod eſt ad ſe, per aliquod abſolutum diſtinguitur: ad ſe enim dici, ſubſtã-
tiam indicat. ſed, ſi pater non eſſet aliquid ad ſe; non diceretur relatiuè,
authore diuo Auguſt. 7. de Trinit. Igitur, pater cùm ſit aliquid ad ſe, eſt
2. ſuppoſitum abſolutum, & non reſpectiuum. Amplius, quemadmodum in
exiſtendo ſe habet prima entitas; ita, abſq; dubio, primum ſuppoſitum in
ſubſiſtendo: ſed prima entitas, vtpotè diuina natura, ad ſe eſt, & exiſtit; quia nimi-
rum, teſte Auguſt. 7. de trinit. omnis natura ad ſe ſubſiſtit, quantò magis Deus? igitur
3. primum ſuppoſitum ad ſe ſubſiſtit, atq; abſolutum eſt. Præterea, generationis terminus,
eſt aliquod abſolutum: ſed illud eſſentia eſſe non poteſt, vt ſuperius dictum eſt: ſuppo-
ſitum ergo filij, eſt generationis diuinæ terminus, atq; exinde abſolutum eſt, & non re-
4. ſpectiuum ſuppoſitũ. Adhuc, etiam ſi nulla in diuinis eſſet relatio; quælibet tamen per-
ſona eſſet abſoluta: abſolutis ergo, & non relatiuis proprietatibus, perſonæ diuinæ diſtin
guuntur: quidquid enim perſonis conſtituendis neceſſarium eſt, eſſentia diuina ſupplere
valet: ergo quod prius. Adde, non eadem ratione in diuinis primam perſonam, & ſub-
ſiſtere, & patrem eſſe; alioqui filius non coëxiſteret patri in eadem ſubſtantia. Præ-
5. terea, quæ ſunt ſimpliciſſima, ſeipſis diſtinguũtur: ſed perſonæ diuinæ ſunt maximè ſim
plices, vt diximus: ſeipſis ergo, & non relationibus diſtinguuntur: ſed, ſeipſæ ſunt quæ-
dam abſoluta; quia nimirum in diuinis hæc duo tantùm ſunt, abſolutum, & reſpectiuum:
6. ergo. Iterum, omnis forma, ſecundùm ſui generis qualitatem diſtinguitur: ſed hypo-
ſtaſis indiuiduum in genere ſubſtantiæ ſignificat: non ergo relationibus hypoſtaſes di-
7. ſtinguuntur. Amplius, quod ad ſui conſtitutionem, diſtinctionem præſupponit; nequit
ſane eſſe primum diſtinctionis principium: ſed relatio in diuinis eſt huiuſmodi; eſſe e-
enim relatiui, eſt ad aliud ſe habere: primum ergo principium diſtinctiuum non poteſt
eſſe relatio; ſiquidem abſolutum eſt priùs quàm relatiuum: diuinarum autem perſona-
8. rum diſtinctio, primatum obtinet: non ergo relationibus diſtinguuntur. Præterea, ab-
ſtractis per intellectum relationibus, adhuc remanẽt hypoſtaſes: non ſunt ergo perſona-
rum conſtitutiuæ. Antecedens patet: perſona namq; per quandam additionem ſeſe ha-
bet ad hypoſtaſim; eſt ſiquidem perſona, hypoſtaſis proprietate diſtincta ad dignitatẽ
pertinente: ſed remota dignitate perſonali, adhuc remanet hypoſtaſis. ergo &c. Ad-
de, quòd*

Perſona. Hypoſtaſis.

perſonarũ diſtinctio.

de, quòd remota paternitate, adhuc remanet hypoſtaſis patris. Non hoc eſt dicere (inquit Auguſt. 5. de Trinit.) ingenitum, quod eſt dicere patrem; quia ſi filium non genuiſſet, nihil prohiberet eum dicere ingenitum: ſed ſi filium non genuiſſet: non ineſſet ei paternitas. Quare, remota paternitate, adhuc hypoſtaſis eſſet manſura. Sanè, ſi paternitate eſt aliquis; filius ergo, in quo non eſt paternitas, non eſt aliquis: non eodem ergo, & pater eſt, & aliquis. Itaq; remota per intellectum proprietate, remanet aliquis, nempè hypoſtaſis. Perſonæ ergo diuinæ per abſoluta diſtinguuntur.

CAP. V.

Soluuntur argumenta.

AD primum, Auguſtini authoritas eſt rectè intelligenda: cuius ſenſus ſi no- 1.
bis apparuerit, ad ſoluendum argumenti nodum, facilis patebit acceſſus.
Pater eſt aliquid ad ſe, inquit, non quidem tanquam ſuppoſitum aliquod ab-
ſolutum; ſed quia certè eſt eſſentia ſua, quæ eſt aliquid ad ſe, præter eam,
quam ad filium habet relationem. Ad 2. negatur ſimilitudo; non enim eſt ſimile, vt di- 2.
ximus, de prima entitate, & ſuppoſitalitate: nam illa ad ſe, hæc autẽ ad aliud refertur.
Ad 3. verum quidem eſt ad ſuppoſitum, ſiue indiuiduum ſubſtantiæ generationem ter- 3.
minari: vtrum autem illud reſpectiuum, vel abſolutum ſit necne, nihil conducit genera-
tioni conſtituendæ. Ad 4. negatur conſequentia: nam ſi in diuinis nulla eſſet relatio, 4.
nullum quoq; eſſet ſuppoſitum; eſſentia enim ex ſe, illud conſtituere non poſſet. Ex quo
patet, in diuinis omninò neceſſarium, aut nullam, aut plures eſſe perſonas. Ad confirma-
tionem dico, quòd eodem pater, & eſt aliquis, & ſubſiſtit perſonaliter: filius verò & ſi
non ſit ille aliquis, qui eſt pater, eſt tamen aliquis alius. Ad 5. quoniam perſonæ ſunt 5.
ipſæ relationes ſubſiſtentes, non pugnat cum perſonarum ſimplicitate, relationibus di-
ſtingui. Ad 6. perſonæ diuinæ non eſſe, in quo ſubſiſtunt, aut in aliquo abſoluto nequa- 6.
quam diſtinguuntur; ſed in eo, quòd ad aliquid referuntur: ad earum ergo diſtinctio-
nem ſtatuendam ſufficit relatio. Ad 7. quando interdum relatio eſt accidens; tunc pla- 7.
nè diſtinctionem præſupponit ſuppoſitorum: at, ſi fuerit præſubſiſtens, quemadmodum
eſt in diuinis, ſecum profectò fert diſtinctionem. Cùm ergo dicis, relatiuum eſt ad ali-
ud ſe habere; bene quidem ad aliud correlatiuum, quod non eſt priùs; ſed ſimul natu-
ra. Ad confirmationem dico, abſolutum, id eſt diuinam eſſentiam prioritate originis an- Eſſentia præcedit relationes origine.
tecedere relationes: cùm autem neceſſaria eſſet diuiſio, ſiue diſtinctio; omnium minima
fuerat ſtatuenda, vtpotè vnitati propinquiſſima: hac verò aptior nulla, quàm diſtinctio
relationis. non ſequitur ergo: abſolutum eſt priùs reſpectiuo: igitur per abſolutum eſt
facienda diſtinctio; imò omnium minima eſt aſſignanda. Ad 8. negatur conſequentia: 8.
& ad probationem dico, perſonam non addere ſupra hypoſtaſim, proprietatem abſolutè
diſtinguentem, ſed ad dignitatem pertinentem: ad dignitatem enim pertinet proprietas
diſtinguens in natura rationali ſubſiſtens: in diuinis autem eſt relatio diſtinguens; quæ
ſi remoueretur, perſonæ quoq; eſſent remouendæ, atq; ita relatio deſtrueretur. Remotis ſi- Remotis proprietatibus nõ remanent perſonæ.
quidẽ per intellectum proprietatibus, remanet eſſentia communis, non autem hypoſtaſis
patris, quæ ſingularis vice fungitur, ſicut remota ab homine per abſtractionem, rationali
differentia, extincto homine, animal remanet. Secus autem ſe habet, ſi illas, quæ non
ſunt perſonales proprietates, remoueri contigerit, vt in patre ingenitum, & ſpirantem
eſſe: nam his per intellectum abſtractis, ac remotis, perſeuerat tamen patris perſona;
non ſic autem, ſi proprietates perſonarum conſtitutiuæ auferantur: ſiquidem proprie-
tates perſonales, non ſic aduenire cenſendæ ſunt hypoſtaſibus, ſicuti formæ ſubiectis præ-
exiſtentibus; ſed ſua ſecum ferunt ſuppoſita, quatenus ſunt ipſæ perſonæ ſubſiſtentes.

distinctio.

Eſt autem quorundam ſententia, quam ſequenti quæſtione diſputaturi ſumus, hypoſtaſes in diuinis, non per relationes, ſed per ſolam originem diſtingui: vnde, pater hypoſtaſis eſſe intelligitur; quia non eſt ab alio: filius vero, quia eſt ab alio per generationem. Igitur relationes aduenientes, quaſi proprietates ad dignitatem pertinentes, perſonæ rationem conſtituunt, vnde & perſonalitates nominantur. Itaq; remotis per intellectum huiuſmodi relationibus, remanent quidem hypoſtaſes, perſonæ verò auferuntur. Sed quomodo poſſunt hæc fieri, ſi relationes conſtituunt atque diſtinguunt hypoſtaſes; & hypoſtaſis ſit naturæ rationalis indiuidua ſubſtantia? ſic enim deſcribitur perſona. Vt autẽ ſit hypoſtaſis & non perſona, ex parte naturæ rationalitas abſtrahenda eſt; non ex parte perſonæ proprietas. Verùm hæc, quæ à nonnullis dicuntur, ſi rectè ſincereq; intelligantur, omnem prorſus controuerſiam è medio tollunt. Sanè, ſi ſpectes connotata perſonarũ, ſcilicet eſſentiam & relationem; abſq; dubio, remotis relationibus, perſonæ quoq; remouebuntur, atq; auferentur: non ſic autem, ſi principale & formale, quod eſt incommunicabilitas, conſideres. perſona ſiquidem ex ſuo formali ſignificato, aliquid formaliter incommunicabile ſignificat. Proinde, remotis relationibus per intellectum, hoc modo diſtinctè intelligi poſſunt: incommunicabilitas enim illa, & diuinis, & creatis vniuoca eſt perſonis. Quare ſub ipſa aliqua diſtinctio, atq; pluralitas incommunicabilis, eſt intelligibilis: nam intrinſecæ relationes ad iſtas incommunicabilitates, vel negationes non pertinent; ſed connotata poſitiua. Verùm, quia huiuſmodi negationes, relationes ſequuntur conſtitutiuas perſonarum; in ipſis profectò concomitanter, ac conuertibiliter fundari videntur. Quomodo ergo circumſcriptis relationibus perſonæ intelligi poſſunt, dixi. Ad confirmationem non eſt putandum Auguſtinum dicere voluiſſe, quòd patris perſona, remota paternitate, remanere queat, quaſi innaſcibilitas, patris ſit conſtitutiua atque diſtinctiua perſonæ: hoc enim fieri non poteſt: quia ingenitum nihil ponit, ſed negatiuè dicitur, quemadmodum & ipſe ibidem proteſtatur. igitur communiter loquitur, quòd ſcilicet non omne ingenitum ſit pater vocandum, aut dici queat. Quamobrem, remota paternitate, hypoſtaſis patris in diuinis conſiſtere non poterit; quatenus nimirum ab alijs diuinis perſonis diſcernitur, atq; diſtinguitur, niſi fortaſſis quatenus à creaturis ſeparatur. Alia confirmatio in reſponſione quarti argumenti ſoluta eſt: atqui aliqui dicunt perſonas ſe totis obiectiuè diſtingui. In ſequenti ergo capitulo de hac opinione nobis erit diſputandum.

An remotis re[lati]onib. per[ſonæ] [adhuc in] [inte]lligi poſſunt

C[õ]notata per[ſo]narum eſſẽ[tia] & relatio. Principale & [for]male, incõ[m]unicabilitas

I[n]genitum ni[hil] [po]nit.

CAP. VI.

Quòd perſonæ diuinæ non per relationes, ſed ſeipſis totis diſtinguantur.

1. Q*Væ ſunt æquæ ſimplicia, atq; æqualia, æqualem quoq; habent rationem diſtinguendi: ſed eſſentia atq; perſona, ſunt eiuſdem ſimplicitatis; alioqui in diuinis non eſſet ſumma ſimplicitas: ergo æqualem diſtinctionem ſortiuntur. Porrò diuina eſſentia ſe tota primò diſtinguitur: igitur & perſona.*

2. *Item, ſummè ſimplex, à quocunq; diſtinguitur, ſe toto diſtinguitur: non enim habet partem, & partem, aut aliquid, & aliquid; quod excellentiſſimæ repugnat ſimplicitati: ſed diuinæ perſonæ ſunt ſimplicier ſimplices: ſeipſis totis ergo diſtinguuntur.*

3. *Amplius, abſtractum & concretũ, ſicut eſt paternitas, & pater, idẽ omninò ſignificant: ſicut ergo abſtractum, vtpotè paternitas, ſe tota diſtinguitur ab alio quocunq; ita etiam & concretum, nempè pater, & pari quoq; ratione quælibet diuina perſona.*

4. *Adhuc, omne conſtituens cum conſtituto, compoſitionem facit: at in diuinis fas non eſt aliquam compoſitionem inuenire, vt ſuperiùs diximus de ſimplicitate Dei: perſonæ ergò non ſunt*

aliquæ

personarū diſtinctio.

aliquo modo conſtitutæ, neque per origines, neque per originis relationes; imò, ſi aliquo modo ſunt conſtitutæ; hoc certè ſortiuntur, non quidem ob relationes, ſed ob eſſentiam potiùs: eſſentia enim, ad negationum pluralitatem, quas perſonalitates important, maximè conducit: igitur ad pluralitatem perſonarum. Conſequentia patet: antecedens verò probatur. Etenim, negationum fundamentum, ad earum pluralitatem facit, ſicuti ad accidentium pluralitatem, ſubiectum. ſed eſsentia iſtarum eſt negationum fundamentum: cum Paternitate enim vnam fundat negationem, vnamq́; perſonalitatem, & cum filiatione aliam: ergo. Quoniam igitur diuinæ perſonæ non ſunt conſtitutæ, quemadmodum eſsentia quoque non eſt conſtituta: ſeipſis ergo totis diſtinguuntur. 5. *Præterea, paternitas & pater ſunt idem in diuinis; ſed paternitas, vtpote abſtracta, atq; libera ab huiuſmodi conſtitutione, non eſt conſtituta, nec etiam pater.* 6. *Item, conſtitutum eſt aliquo modo cauſa conſtituti: ſed diuinæ profectò perſonæ nihil poteſt eſſe cauſa: abſolutæ igitur ſunt, ac ſe totis diſtinguuntur.*

Fundamentū negationum.

CAP. VII.

Soluuntur argumenta.

1. *AD primum, bifariam intelligi poteſt, æqualem eſſe eſsentiæ, atq; perſonæ ſimplicitatem: & vno quidem modo, per compoſitionis negationem, aut priuationem; atq; ita æqualem ambabus ineſſe ſimplicitatem, affirmamus: alio verò modo, per diſtinctionis aliquorum, quæ in conceptu quidditatiuo includuntur negationem; & ita falſum eſt. Ex primo autem modo non ſequitur, quòd perſona ſicut eſſentia, à quolibet ſe tota primò diſtinguatur: non enim ita eſt ſimplex in ſecundo modo; ſed plura includit: & ſic per vnum, vni congruit, atq; coniungitur: per aliud verò ab eodem ſeparatur. vnde fieri non poteſt, vt ſe tota primò diſtinguatur. Sanè, quæcunq; conueniunt in aliquo, quoad ipſorum ſpectat quidditatiuum conceptum, ipſa profectò ſe totis non diſtinguũtur: ſed perſonæ diuinæ in vno eſsentiæ diuinæ conceptu conueniunt: ergo &c. Item, quæ ſe totis primò diſtinguuntur, diſtinctiua potiùs, quàm diſtincta dicenda ſunt; minus namque diſtincta, quàm diſtinctiua diſtinguuntur; ſed perſonæ magis ſunt quædam diſtincta, & conſtituta, quàm diſtinctiua: ergo. Impoſsibile præterea eſt, eiuſdem naturæ ſuppoſita, ſe totis diſtingui: ſed diuinæ perſonæ eiuſdem ſunt, nedum ſpecificæ, ſed etiam numeralis naturæ: ergo. Præterea, patris perſona duas habet proprietates: non ergo ſe tota diſtinguitur: vna profectò proprietate diſtinguitur. Item, ſi perſona ſe tota diſtinguitur, idem omninò eſt quod proprietas: ſed illa aucta aut multiplicata, perſonas quoque multiplicandas fore eſſet neceſſarium. Ex quo patet, huiuſmodi ſententiam erroneam omninò eſse, atq; impiam.* 2. *Ad 2. negatur maior: nam ſimpliciter ſimplex, ab eo ſolùmmodo ſe toto diſtinguitur, à quo eſsentialiter ſeparatur. Cùm autem diuinæ perſonæ ſubſtantialiter non diſtent ab inuicem; non video quomodo ſeipſis totis ab inuicem ſeparentur.* 3. *Ad 3. negatur maior: inter paternitatem enim & patrem, abſtractio, ſiue concretio eſse non poteſt: pater ſiquidem in diuinis, aliquid intrinſecè atq; formaliter denotat, ſuoq́; ambitu amplectitur, quod paternitas nequit efficere, atq; præſtare non valet: album verò & albedo, principali ſignificato idem denotant; quamuis album, non autem albedo, ſubiectum connotet: non ergo oportet, quòd à quocunq; paternitas diſtinguitur, pater quoq; diſtinguatur; quandoquidem nulla ibi abſtractio propriè, niſi ſecundùm modum intelligendi eſse queat. Præterea, quamuis pater paternitatem ſignificet; eſsentiam tamen concernit, in qua nulla eſſe poteſt patris filijque diſsenſio: vna certè eſt in ambobus, atq; ideo ſe totos diſtingui, eſt impoſsibile.* 4. *Ad 4. paternitas conſtituens patrem, non componit cum eo, ob vnũ idemq́;*

Bifariam ſimplicitas equalis dicitur, eſſentiæ & perſonæ.

Perſonæ diuinæ non ſe totis diſtinguũtur.

Paternitas & pater an idem denotent.

personarũ diſtinctio. caternitas nõ Pomponit cũ patre.

eſſe, quod habent; eſt tamen patris forma, nec opus eſt omnẽ formam, ab eo cuius eſt, teſte philoſopho 2 poſteriorum, eſſe diſcretam. Ad confirmationem dico, quoniam eſſentia communicabilis eſt, perſona verò incommunicabilis; idcirco fieri non poteſt; vt perſonam conſtituere, aut illius fundamentum eſſe queat. ex quo apparet, quòd maior ſit falſa: & ad probationem dico, illius negationis proximum quidem fundamentum relationem eſſe, quam profectò importat perſonalitas. Porrò, eſſentia, fundamentum remotum eſt; negatio autem, & alia, quæ in aliquo fundantur, ex remoto non habent fundamento pluralitatem, aut vnitatem conſtituendi virtutem; ſed ex proximo tantùm. Ex eſſentia igitur; vtpotè remoto fundamento, non eſt pluralitatis cauſa quærenda.

Perſonalitas.

5\. Pater conſtituitur non paternitas.

Ad 5. in diuinis, patrem conſtitui dicimus, non autem paternitatem, exprimitur certè concretiuè, vt habens formam; paternitas verò, vt relatio. Quare non congruit illi conſtitui; quia nimirum ad ſuppoſita ſpectat, quorum proprium eſt conſtitui.

6\. In diuinis nõ eſt cauſa, neq. propriè conſtitutio.

Ad 6. in diuinis non eſt cauſa, ſed per cauſæ formalis habitudinem aliquid ſignatur; quemadmodum dicere conſueuimus: paternitas patrem conſtituit. non eſt ergo ibi conſtitutio, ſicuti totum ex partibus conſtitutum reſultat, aut ſpecies, ex genere & differentia; ſed formalis potiùs, ſicuti humanitas hominem conſtituit. Dicis, formalis relationis effectus; quatenus relatio eſt, ad aliud refertur: ſed perſona ad aliud non refertur; nam pater non eſt perſona filij: igitur relatio virtutem non habet conſtitutiuam, ſed relatiuam potiùs. Reſpondeo, quamuis relatio ex ſuo formali ſignificato, referendi potiùs, quàm conſtituendi virtutem habeat; nihilominus, quatenus eſt forma incommunicabilis, poteſtatem habet perſonas conſtituendi. Sed deinceps quærendum eſt, an perſonæ conſtituantur per origines.

Relatio quomodo conſtituit perſonam

Qvaestionis secvndae. Cap. I.

An per origines perſonæ diſtinguantur.

Origo & relatio quot modis diſtinguãtur.

QVoniam tres perſonæ diuinæ eiuſdem ſunt eſſentiæ; illarum ſanè diſtinctionis cauſa quærenda eſt; quæ profectò in duobus videtur eſſe diſtincta, nempè origine, & relatione. Quamuis enim hæc duo, re omninò idem ſint; ſecũdùm modum tamen ſignificandi diſtinguuntur: etenim origo, quaſi generatio, per modum actus ſignificatur; relatio verò per modum formæ. Cum autem relatio actum conſequatur, veriſimile eſſe videtur, diuinas hypoſtaſes per origines diſtingui: pater namq; , quia generat; filius verò, quia genitus eſt, ab inuicem diſtinguuntur: relationes autem hypoſtaſum diſtinctiones manifeſtant. his verò duo aduerſantur; & vnum, ſiue primum quidem, ratio diſtinguendi; quæ ab aliquo emanat intrinſeco; origo autem alicuius rei, non ſignificatur, vt aliquod intrinſecum: ſed potiùs, quemadmodũ generatio, via eſt ad rem genitam; ita proculdubio origo, via eſt ad rem progredientẽ, & generantem. Quocirca progrediens & generans, ſola generatione non diſtinguuntur; ſed aliquo certè intrinſeco, in quo vera diſtinctio colligitur. Cùm autem in diuinis duo ſint, nempe eſſentia, & relatio; in eſſentia verò nulla ſit diſtinctio; reliquum eſt, vt ſecundùm relationes ſint perſonæ diſtinguendæ. Secundum, quod illi ſententiæ aduerſatur, eſt ratio diſtinguentium; neq; enim aliquod tribus perſonis commune diuiſuri ſumus; indiuiſa ſiquidem eſt illarum eſſentia. Quam ob cauſam neceſſe eſt, relationes diuinarũ eſſe, & diſtinctiuas, & conſtitutiuas perſonarum, quatenus ſunt ipſæ perſonæ ſubſiſtentes. Paternitas planè eſt pater, & filiatio eſt filius: nam abſtractum & concretum in diuinis, eſſentialiter idem ſunt: itaq; pugnat, atq; penitus aduerſatur proprietati originis, conſtituere perſonas. origo quippe actiua, ſiue actiuè ſignificata, progrediens eſt à perſona ſubſiſtente: præſupponit ergo, non conſtituit perſonam: paſſiua verò, via eſt ad per-

Origo eſt via ad rem progredientem.

Proprietas originis non conſtituit perſonas.

Perſonarũ diſtinctio.

ad perſonam ſubſiſtentem. Quam ob rem, quamuis vtroq; modo, & relatione, & origine
perſonæ diſtinguantur; rationabilius tamen per relationes, quã per origines diſtinguen-
das eſſe diuinas hypoſtaſes, nonnulli arbitrantur. Ex quo hoc nomen pater, nedum pro- Pater & genitor non idem significant.
prietatem, verùm etiam hypoſtaſim ſignificat: genitor verò, ſiue generans, proprietatem
tantùm; quia nimirum hoc nomen pater, relationem, quæ hypoſtaſim conſtituit, atq; di-
ſtinguit, oſtendit: generans autem, ſiue genitus, ſolam originem geniti, & gignentis. Qua-
re, probabile eſſe videtur, perſonas, relationibus diſtingui: ſi enim per abſoluta, & ori-
gines non diſtinguuntur: per relationes ergo & diſtinguendæ ſunt, & conſtituendæ:
præter namq; hæc tria in diuinis, aliud eſt nihil. Porrò, relatio, quatenus eſt realis, rea-
liter diſtinguit, quatenus verò eſt relatio, in eſſe conſtituit relatiuo: quatenus autem eſt
diuina eſſentia, illa, quæ diſtinguit, tanquam duo ſuppoſita diſtinguit; & quod conſti-
tuit, vt ſuppoſitum rationalis naturæ, quod eſt perſona, conſtituit: relationi igitur con- Obiectiones.
uenit, quatenus eſt diuina eſſentia, diuinas cõſtituere perſonas. Sed dubitabit aliquis, nul- 1.
lum poſterius conſtituendi prioris virtutem habet: ſed relatio, nempe paternitas, perſona Quod relatio non cõſtituat perſonas.
ſcilicet patre poſterior eſt: non ergo poteſt patris perſonam conſtituere; poſterius nam-
que, prius præſupponit in eſſe conſtitutum. Cæterùm, quicquid eſt poſterius poſteriori, eſt
poſterius priori: ſed paternitas eſt poſterior ipſo generare, quod ſanè patris perſona po-
ſterius eſt, quippè, quia ab ipſo procedit: ergo. Præterea, nulla relatio dat eſſe ad ſe, op- 2.
ponitur enim relationi, cuius eſſe eſt ad aliud: ſed ſubſiſtere eſt eſſe ad ſe: relatio ergo po
teſtatem non habet ſuppoſiti conſtituendi. Adhuc, extremorum diſtinctionem relatio 3.
præſupponit, & ex conſequenti, diſtinctionem ipſorum: nulla ergo relatio extrema con-
ſtituere poteſt. Item, ſi relatio perſonam conſtitueret: igitur perſona eſt per accidens, 4.
ſaltem ſecundùm rationem: quod quidem à diuinis perſonis quàm remotiſſimũ eſt. Am- 5.
plius, ſi perſona diuina, per relationem conſtituitur: diuina ergo eſſentia ad aliud refer-
tur: omne enim id, in quo eſt relatio, ad aliud refertur. ſed ſi relatio perſonam conſtituit:
profectò in eſſentia prius, quàm in perſona, eſſe videtur habere. Quare, in illo priori, ſal-
tem ſecundũ rationem, ipſa eſſentia refertur: minor quoq; clariſſima eſt. Etenim in omni
conſtituto, partium vnio, totius conſtitutionem præcedit. prius ergo eſſentia & relatio
vniuntur, quàm perſona conſtituta, reſultet. Vnius præterea naturæ ſuppoſitum, ab alia 6.
nequit quidditate conſtitui; alioqui duarum eſſet naturarum. ſed perſona diuina eſt dei-
tatis ſuppoſitum: non eſt ergo relationis, nec ab ipſa conſtitui poteſt. Sanè, ſuppoſitum
diuinum magis eſt vnum formaliter, quàm creatum: ſed eſſentia & relatio non ſunt ali- Conceptus abſolutus & reſpectiuus non faciunt vnũ.
quid vnum per ſe, nec conſtituunt; conceptus namq; includens abſolutum, & reſpectiuum,
vnus per ſe nequaquam dicitur: ſic etiam res diuerſorum generum, in effectu vnum per
ſe eſſe nequeunt: quantò magis in conceptu abſolutum, & reſpectiuum? Adde, quod pri-
mum ſuppoſitum non eſt vnum per accidens: ſed diuinum ſuppoſitum eſt primum: ergo.
Amplius, duarum naturarum idem eſſe ſuppoſitum, eſt impoſſibile: ſed relatio & natu- 7.
ra diuina, natura diuerſa ſunt: vnum ergo ſuppoſitum conſtituere non valent. Sanè, pri-
ma ſubſtantia intrinſecè relationem non includit: ſed ſuppoſitum diuinum eſt prima ſub-
ſtantia: ergo. Adde, quòd relatione remota, adhuc ſuppoſitum conſiſtit; quomodo ergo
ipſa ſuppoſiti conſtituendi virtutem habitura eſt? Remoto enim eo, quod eſt poſterius;
adhuc id, quod prius eſt, conſiſtere poteſt: ſed relatio reſpectu ſuppoſiti, eſt quidem po-
ſterior: ergo quod prius. Item, quod eſt prius naturaliter relatione, per ipſam conſtitui 8.
non poteſt: ſed ſuppoſitum eſt huiuſmodi, illud ſiquidem, quod relatione refertur, ipſa
quippe poſterius dicendum non eſt, neq; ſimul natura dici poſſunt: Igitur, relatio non eſt
diuini ſuppoſiti conſtitutiua, atq; diſtinctiua, vt multi dicere videntur. Iterum, actioni 9.
præponitur ſuppoſitum, ſed relatio eſt actione poſterior, ſicuti generatione, paternitas: nõ
ergo relatio, ſuppoſiti eſt conſtitutiua. Item, nulla relatio ex ſe eſt incommunicabilis, quia 10.
nimirum nulla ex ſe eſt formaliter infinita: neq; ex eſſentia id habere poteſt, quæ vna,

Perſonarũ diſtinctio.

eademq́ eſt in omnibus diuinis ſuppoſitis: ſpiratio actiua patri, filioque communis eſt. cùm ergo relatio ſit communicabilis, eius rei conſtitutiua non eſt, nempe perſonæ, quæ ex ſe eſt incommunicabilis. Planè, quod ex ſe eſt incommunicabile, illius conceptu manente, ſemper incommunicabile perſeuerat, etiamſi quodcunq; impoßibile, aut poßibile illi addideris. ſed paternitas, & generatio actiua non ita ſeſe habere videntur: ergo. Nam, ſi per impoßibile pater prius ſpiraret, quàm generaret; paternitas, ſeu generatio ſpiritui
11. ſancto communicaretur, ſicuti filio communicatur ſpiratio actiua: igitur relatio ex ſe eſt communicabilis. quod ſi verum fuerit, ſequitur illud, quod iam dictum eſt. Præterea, ad naturæ creatæ ſpectat, perfectionem, ſuam quidem ſubſiſtentiam ex ſe habere, & nõ aliunde acquirere: quæ profectò perfectio, accidentibus ob ipſorum imperfectionem non conceditur. ſed quicquid perfectionis eſt in creaturis, Deo eminentiori quodam modo tribuitur. Per ſe ergo diuina ſuppoſita ſubſiſtunt, & extrinſecus nihil mendicant: quod vtiq; contingeret, ſi per relationes eſſent conſtituenda, atq; diſtinguenda; relationes enim quidditates ſunt extrinſecæ.

CAP. II.

Soluuntur argumenta.

Paternitas quomodo præſupponit patrem.

1. AD primum, relatio, vtpote paternitas, quatenus eſt deitas, Deum; quatenus verò eſt forma indiuidualis, aliquod in natura diuina incommunicabile; vt autem relatio, relatiuum, ſed vt paternitas, patrem conſtituit: itaq́, paternitas, in quantum eſt relatio, patrem præſupponit: in quantum verò forma incommunicabilis, non præſupponit quidem, ſed ipſum conſtituit. hoc ergo modo paternitas, ipſa perſona poſterior dicenda non eſt. Sed iterum arguis, paternitas, quatenus eſt conſtitutiua, aut quid abſolutum dicit, aut verò aliquid reſpectiuum: non quidem abſolutum, alioqui per aliquod abſolutum pater conſtitueretur: neq; relatiuum, aliter ipſa relatio patrem conſtitueret: ergo. Dico, Si paternitas intelligatur, vt patris perſonæ conſtitutiua; tunc ſanè vt aliquod relatiuum concipitur, non autem ſi concipitur relatiuè. Perſona profectò diuina per rem conſtituitur, quæ eſt veriſsimè relatiua. Quoniam autem relatio diuina, habet eſſe diuinæ eſſentiæ, quod eſt abſolutũ; idcirco huiuſmo-
2. di relatio ſub ratione abſoluta concipi poteſt. Ad ſecundum, verum quidem eſt, relationem, quatenus eſt relatio, non habere virtutem ſuppoſiti conſtituendi; falſum tamen omninò, ſi aliqua fuerit relatio per ſe ſubſiſtens, quæ principiorum indiuiduantium omnium locum ſuppleat: talis planè, ſuppoſitum conſtituere poteſt, illiq; vt prima ſit ſubſtan-
3. tia, tribuere: hæc autem eſt diuina relatio, extra omne genus conſtituta. Ad 3. quòd relatio diſtinctionem extremorum præſupponat, quemadmodum philoſophus quinto meta. docet, vbi identitatem probat non eſſe relationem realem, quia nimirum relatio extremorum diſtinctionem realem exigit, qua non indiget identitas. Præterea, ſi relatio realis non præſupponeret extrema conſtituta, atq; diſtincta; non video, qua ratione ipſa quoq; identitas eſſe non poßit relatio realis: ſed extrema relationum ſunt ſuppoſita: ipſa ergo præſupponunt conſtituta realiter, atq; diſtincta. Ad illud philoſophi dico, philoſophum ibi de relatione, quæ non ſubſiſtit, ſiue non ſubſiſtente, fuiſſe locutum: talis enim in eſſe tantùmmodo relatiuo, extrema conſtituit, atq; diſtinguit. Falſitas quoq; antecedentis patet, quippe cùm relatio, cæterorum præſupponat diſtinctionem generum, nempè ſubſtantiæ, qualitatis, & nonnunquam actionis paßionisq́. At, diſtinctio, quæ eſt ad aliquid, à relatione non præſupponitur, ſed fit, de qua profectò locutus eſt philoſophus. Itaq́, quamuis vniuerſaliter verum ſit, relationem extrema realiter diſtincta præſupponere; in diuinis tamen perſonis hæc regula deficit, in quibus relata extrema conſtituit. Dicis, relatio

Relatio in diuinis conſtituit extrema.

Obiectio.

diuin

Perſonarũ diſtinctio.

diuina non præſupponit extrema: ergo eſt relatio rationis. Negatur conſequentia: nam
præter hæc, adhuc relatio rationis ex opere intellectus, diuinæ verò relationes ex natura
rei fiunt. Ad 4. Negatur conſequentia: ibi enim eſt ens per accidens, vbi res diuerſo- Reſonſio. 4.
rum generum aſsignantur: at relatio, & eſſentia diuina extra genus habentur, ſunt nam-
que eiuſdem eſſe: proinde nullum in diuinas perſonas accidens cadere poteſt. Etenim, ſi
albedo idem haberet eſſe cum homine; nullam certè compoſitionem faceret. Sed dicis: re- Obiectio.
latio non habet per ſe primam identitatem, ſed ad ſeipſam, vel ad aliquid abſolutum: ſed
prima natura habet primam identitatem igitur id, quod conſurgit ex natura, & relatio-
ne, ſcilicet, perſona, eſt vnum per accidens. Reſpondeo, eſſentia & relatio non ſunt vnum Reſponſio.
per accidens; ſed vnum magis, quàm natura creata cum ſua indiuiduali differentia. Ad
5. Negatur conſequentia: & ad probationem dico, referri ad aliud, ad ſuppoſitũ ſpectat. 5.
quare ſi in illo priori, aliquid debet referri; illud equidem eſſentia dici non poteſt, ſed
Deus. Præterea, relatio, quatenus eſt relatio, non eſt ſuppoſiti conſtitutiua: paternitas
ergo ſi in illo priori eſſentia vniretur; quatenus relatio id non efficeret, propterea non li-
cet inferre, eſſentiam ad aliud referri. Ad 6. Negatur maior: nam Mercurius in eſſe 6.
ſuppoſiti per quantitatem conſtituitur, quæ ad indiuiduationem concurrit. huiuſmodi e-
nim duas quidditates non includit, nec eodem modo illarum ſuppoſitum appellatur: ſed Suppoſitum
vna illarum eſt quaſi modus alterius, Præterea, relatio, vt eſt relatio non conſtituit ſup- non conſtituitur
poſitum in eſſe naturali, atque reali. Ad confirmationem dico, ſuppoſitum diuinũ per rea- tur duabus
lem, poſitiuorũ ipſum conſtituentium identitatem vnum eſſe, quod planè ſuppoſito creato quidditatibus
minimè conuenit. Quando ergo dicis, abſolutum, & reſpectiuum non faciunt per ſe con-
ceptum vnum; verùm quidem eſt formaliter, vno per ſe conceptu methaphiſico, vel lo-
gico, complexo ſiue incomplexo, aut ſimplici vel compoſito, quemadmodum intelligit phi
loſophus: non ſic autem res ſe habet de conceptu per identitatem realem: quem profectò
(etiam identitate formali inter ipſa nõ ſtante) conſtituere valet, ſicuti in diuinis perſonis,
quarum proprius eſt, apertè cernitur: ſed hoc doctus philoſophus neſciuit, vtpote diui-
norum arcanorum, quæ ad fidei mo[illegible]imenta ſpectant, minimè conſcius. Ad 7. patet ſolu- 7.
tio ex reſponſione præcedentis argumenti. ſiquidem in creaturis, relatio ad indiuidui con
ſtitutionem non concurrit, aut alia cuiuſcunque generis quidditas: vnum enim per ſe con-
ſtituent nunquam, quippe cùm non ſint idem realiter. In Deo autem, & natura diuina, & In diuinis quo
relatio, realiter penitus ſunt idem. Quando ergo dicis, idem ſuppoſitum, duarum eſſe ne- modo duæ
quit quidditatum: verum eſt, ſi eodem modo intelligatur: ſecus autem ſe habet, ſi diuer quidditates
ſus ſit vtriusque modus, nempe vnius, vt dantis eſſe Deum; alterius verò, vt dantis eſſe pa- conſtituant
trem: quod certè in natura humana, atque creata fieri non poteſt; quia nimirum quidditas vnum ſuppo-
extrinſeca, non poteſt cum ſubſtantia tantam inire vnitatem. Ad 8. Relatio quodam ſitum. 8.
modo eſt prior natura ipſo relato, ſicuti conſtitutiuum, conſtituto, quamuis natura pro-
priè ibi prius ſit nihil. verum præterea eſt, fundamentum, relatione prius eſſe, non au-
tem ſuppoſitum, aut relatum ipſa relatione; niſi in his certè, in quibus relatio eſſentiali-
ter à fundamento ſeparatur, neque vt in creaturis, eſt ſuppoſiti conſtitutiua. cùm autem
in diuinis hæc eſſe nequeant, non licet aſſerere ſuppoſitum, natura, relationem præcedere.
Ad 9. In creaturis, actioni ſuppoſitum præſupponitur, in Deo autem locum non habet, 9.
cuius ſuppoſitum per actionem productiuam eſt conſtitutum. Ad 10. Quando dicis, 10.
nullum communicabile conſtituit perſonam: ſed paternitas, filiatio & ſpiratio ſunt ex ſe Relatio non
communicabiles; negatur minor. dicis: nulla forma ex ſe eſt incommunicabilis: reſpon- eſt communi
deo: quidditas, cui ex natura ſua conuenit ſubſiſtere, & in alio ſecundùm rem recipi non cabilis.
poteſt; profectò huiuſmodi ex ſe eſt incommunicabilis. Ad illud, quòd relatio non eſt Relatio forma
formaliter infinita, dico, relationẽ diuinam eſſe formaliter infinitam, infinitate, inquam, liter infinita.
quæ cuilibet formæ ſeparatæ conuenit: ideò paternitas diuina, quòad rationem paterni-
tatis, eſt infinita. Spiratio præterea actiua, ſecundùm modum intelligendi aduenit ſuppo-
ſito iam

Perſonarũ diſtinctio,

ſita iam conſtituto: ſpiratio verò paſſiua, nequaquam. quòd autem iſta conſtituat, illa verò minimè, in cauſa eſt, quia tales res habentur. Quamuis enim quicquid ſubſiſtit in diuinis, incommunicabile ſit; aliquid tamen, ſicuti formæ, ſuppoſitis, & communia, proprijs

11. communicatur, ſiue communicabile eſſe cognoſcitur. Ad 11. Naturam diuinam per ex-

Naturam diuinam ſuppoſitari per extrinſecam quidditatem, non dicit imperfectionem.

trinſecam quidditatem ſuppoſitari, nullius planè eſt imperfectionis; etiamſi relatio, aliam dixerit quidditatem; modò hoc fundamentum maneat immobile, nempè eandem eſſe eſſentialiter cum natura diuina; magiſq; vnum, quàm quæcunq; proprietas abſoluta cum ipſa natura, poteſt eſſe vnum. Præterea, ad ſimplicem creatæ naturæ perfectionem non pertinet, per aliquod abſolutum ſuppoſitari; ſed magis ad perfectionem, imperfectionem ſupplentem: nam ſi per extrinſecam quampiam quidditatem illud fieret, cum illa neceſſariò ſit accidentalis; vtiq; ab ipſa eſſet eſſentialiter diſtincta. quoniam igitur relatio diuina, ab ipſa diuina eſſentia eſſentialiter non differt; hinc eſt, quòd nullam poteſt ſonare imperfectionem, ſi ſuppoſiti, vt diximus, ſit conſtitutiua. Itaq; relatio, vtpote paternitas, filiatio, ſpiratio paſſiua, ex propria quidditate eſt conſtitutiua, diſtinctiua, atq; incommunicabilis: quia autem eſt incommunicabilis, virtutem habet conſtituendi ſuppo-

Suppoſiti perfectio à diuina emanat natura.

ſitum, dum illi largitur eſſe, quod habet. Porrò, perfectio prorſus omnis, quæ ineſt ſuppoſito, ab ipſa diuina manat natura, non autem ab ipſa relatione. Ex quo patet, incommunicabilitatem illam in ſuppoſitis, perfectionis non eſſe, cùm nec ſit ipſa relatio: non enim melior eſt pater, eo quòd pater, quàm filius; nec filius, viciſſim patre. Quare, incommunicabilitas non per id, quod perfectionem; ſed per id magis, quod nec perfectionem dicit,

Suppoſitum conſtituere bifariam intelligitur.

nec imperfectionem ſuppoſitis ineſt diuinis. Amplius, conſtituere ſuppoſitum formaliter bifariam intelligi poteſt, & vno quidem modo, quatenus poſitiuum, alio verò, vt negatiuum includit. primus autem modus, adhuc eſt duplex: diuinum enim ſuppoſitum, quòad ſuum poſitiuum, & Deus eſt formaliter, & primus ipſius actus, eſſentia ipſa, atq; actus infinitus, & hic quidem primus modus. ſecundus verò, ipſum poſitiuum incommunicabile, vt patrem eſſe, quem paternitas; & filium, quem filiatio; & ſpiritum ſanctum, quem ſpiratio conſtituit. Porrò, ipſum incommunicabile per duplicis communicabilitatis, vt

Quod & quo, Suppoſitum quomodo fit vnum ex duabus quidditatibus.

quod ſcilicet, & vt quo, negationem conſtituitur. Ex his ergo patet, vnum fieri ex eſſentia, & relatione, non quidem poſitione, vnione, aggregatione, ordine, vel aliquo huiuſmodi; ſed identicè (ſalua vtriuſq; proprietate formali) Suppoſitũ ergo diuinum per realem poſitiuorum ad ipſum pertinentium identitatem, vnum eſt: poſitiua ſiquidem illa, etſi ex natura rei diſtincta ſunt; non tamen eſſentialiter, tum ab inuicem, tum etiam à diuina eſſentia ſeparantur. Quòd autem diuina ſuppoſita per relationes ſint conſtituta atq; diſtincta; ne dum ſuperioribus manifeſtum fieri poteſt rationibus; verùm etiam aliquibus doctorum

Auguſtinus.

ſententiis. Proprium eſt patri, inquit Auguſt. de fide ad Petrum cap. 2. quòd filium genuit, & proprium filio, quòd genitus eſt: igitur, proprietates, perſonas conſtituunt, atque

Damaſcenus.

diſtinguunt. Suffragatur huic ſententiæ Damaſcenus lib. 1. cap. 8. Omnia ſunt, inquit, vnũ in Deo realiter, præter generationem, & ingenerationem, & proceſſionem: in his enim

Perſonæ per relationes originis ſunt cõſtitutę.

Anſelmus.

ſolis proprietatibus differunt ab inuicem per ſe & hypoſtaſes. Si ergo omnia ſunt vnum in Deo; per relationes originis perſonas conſtitui, atq; diſtingui, omnibus modis eſt neceſſarium. Omnia ſanè ſunt ibi vnum, inter quæ non obuiat, teſte Anſelmo, relationis proceſſio. vnde ſola cauſa pluralitatis in Deo eſt, vt pater, & filius, & ſpiritus ſanctus, dici non poſſint de ſe inuicem. Sanè in hominibus tot ſunt homines, quot perſonæ; quia abſolutis perſonalitatibus diſtinguuntur: in diuinis verò non tot dij, quot perſonæ: nam, quòd Deus relatiuè dicatur ad Deum; hoc certè facit perſonarum diſtinctio. In diuinis igitur variatur ſuppoſitorum exiſtentia, non per abſoluta, ſed per ſolam originem, ſiue originis relationes. Quomodo autem diuinæ perſonæ per relationes originis conſtituantur, dixi.

MER-

 De vita Dei.

MERCVRIVS.

Horum vnio vita eſt.

Commentum XIIII.

QVOMODO diuini Pymandri cum ſuo verbo ſit vnio, atque cum vnione diſtinctio perſonarum, quæ per originis relationes diſtinguűtur, paulò antè balbutiendo perſcrutati ſumus: iam illud quod ſapientiſsimus Mercurius proſequitur, proſequamur. Horum vnio, *inquit,* vita eſt. *Nonne illud ſonare videtur, miſit me viuens pater, & ego viuo propter patrem? Eſt enim Deus vita, quemadmodum* Deus eſt vita. *Ariſtoteles 12. met. com. 39. clariſsimè docet: Ineſt, inquit, illi vita: mentis enim operatio, vita eſt. Illud autem eſt ipſa operatio, atq; actus actus igitur ipſe, qui eſt per ſe, illius eſt optima atq; perpetua vita. Dicimus autem ipſum eſſe animal perpetuum, & optimum. Deo ergo vita, nimirum æuum continuum, atq; perpetuum ineſt: hoc enim eſt ipſe Deus. Sanè, intelligere & velle non ſunt niſi viuentis, intelligere namq; eſt* Ariſt. de vita Dei. *viuere: ſed Deus eſt ſuum intelligere, & ſuum velle: viuit ergo virtute propria, vita perpetua ſiquidem, illa perfectiùs viuere dicuntur, quæ à ſeipſis & non ab aliquo extrinſeco mouentur. Plantæ, ſecundű formam eis à natura inditam, ſeipſas mouent, ad augmen-* Diuerſi gradus viuentiű. *tum atq; decrementum: forma profectò, per quam aguntur, à natura eſt illis diſtincta, atq; determinata: proinde tantùmmodo liberæ ſunt ad motum exequendum. Alia verò, non ſolùm quòad motus executionem, verùm etiam, quòad formam, per quam aguntur, ſeipſa li[illegible]è mouent; cuiusmodi ſunt animalia, quorum motus principium, forma eſt, non à natu[illegible]uidem indita; ſed per ſenſum accepta. vnde, quantò perfectiorem habent ſenſum, t[illegible]tò perfectiùs ſeipſa mo[illegible]ent: nam, quæ ſolo tactu vigent, dilatationis, atq; conſtrictionis motu agitantur: quæ verò virtutem ſenſitiuam perfectam poſsident; nedum ad vicina, proximaq; ſibi coniuncta cognoſcenda, verùm ad remotiſsima quæq; ſeipſa motu progreſsiuo, agunt & mouent. Cæterùm, quamuis huiuſmodi animalia, talem formam per ſenſum accipiant; ſibi tamen motus operationisq; finem non præſtituunt; ſed illum à natura inditum habent, cuius inſtinctu ad agendum mouentur. Rationabilia autem ani-* Homo mouet ſe intellectu & ratione. *malia, per intellectum, & rationem, quorum eſt, finem cognoſcere, & ea, quæ ſunt ad finem diſponere, fine ſibi præſtituto, ad illum aſſequendum, tenendumq; mouentur. Quare, perfectior modus viuendi, eorum profectò eſt, quæ per intellectum ſeſe mouent, & agunt: Intellectus autem noſter, licet ad aliqua ſe agat; habet tamen nonnulla à natura ſibi determinata, vtpote, prima principia, circa quæ non poteſt aliter ſe habere, & vltimus finis, quem non poteſt non velle. In his ergo ab alio potius, quàm à ſeipſo mouetur. Porrò,* In Deo ſummus gradus viuendi. *Deus, cuius natura eſt ſuum intelligere, habetq; omnia naturaliter nõ ab aliquo extrinſeco determinata, ſummum atq; optimum poſsidet gradum viuendi. vita ſiquidem, quæ propriè dicitur naturalis, & corruptibilis, inueniturq; in viuentibus inferioribus; ſic à philoſopho 1. lib. de morte & vita deſcribitur: Vita eſt manſio nutritiuæ animæ cum calido ſibi proportionali. Planè, vita naturalis tripliciter intelligi poteſt. primò quidem prò* Vita naturalis tripliciter intelligitur. *ipſa anima vt eſt vegetatiua, atque ita non formaliter; ſed cauſaliter eſt permanentia, quippè, cum ſit principium viuendi, & ex conſequenti eſt cauſa, cur permaneat calor naturalis cum humido proportionato. deinde, pro anima in corpore exiſtente, atq; ita eſt formalis diffinitio: nam illa permanentia, eſt formaliter exiſtentia: ſicuti viuere, formaliter eſt eſſe viuentis. poſtremò, pro operatione ab anima procedente, vt vegetatiua, & ita hæc diffinitio non eſt formalis, ſed à poſteriori potiùs, atq; ab effectu: ratio enim quà-*

 re Mercu-

re Mercurius viuit,eſt, quòd anima vegetatiua, mediante calore naturali coniuncto, & conſeruato in humido proportionali,permanet corpori vnita, atq; connexa: cuius ſignũ eſt, per humidi deſiccationem, defectus caloris. Alio modo, vita conſideratur abſolutè,

Intelligere eſt viuere.

& tunc planè eſt exiſtentia,vel operatio naturæ ſeipſam in operationem mouentis. motus autem huiuſmodi eſt methaphyſicus, vtpote intelligere velle, appetere, qui ſunt actus perfecti. etenim viuentia,à non viuentibus in hoc maximè diſtinguuntur; quia illa in ſeipſis intrinſecus habent principium mouendi; iſta verò,ab extrinſeco mutuant atq; recipiunt principio. Itaq; principium actiuum in viuentibus ſui motus eſt intrinſecum, propterea motu phyſico, aut mehaphyſico ſeipſa mouere dicuntur. Vnde vnumquodq; viuere dicimus, quia ſeipſum mouet.

Motus eſt radix vitæ.

Radix ergo,atq; fundamentum vitæ, eſt motus, ſiue ſeipſum mouere: qui profectò eò nobilior reputatur,quò minus ab aliquo pendet extrinſeco. Quòd ſi motus nobilior extiterit;& vita quoq; nobilitate,aliorũ vitas ſuperabit. Quoniam autẽ motus metaphyſicus, eò quòd eſt actus perfecti,virtutis nobilitate phyſicum antecellit,eſt enim motus phyſicus,actus imperfecti; hac de cauſa,qui motu methaphy-

Vita Dei nobiliſsima.

ſico,vtpote intellectu, & voluntate ſeipſos mouent, vitæ nobilitate præſtantiſſimi ſunt, cæteriſq; omnibus viuentibus anteponuntur. In horum autem numero habentur diuinæ intelligentiæ, atq; inprimis omnium intelligentiarum princeps,& opifex Deus. Quocirca inquit philoſophus primo de cœlo. com. 100. Neq; apta ſunt ea, quæ extra cœlum ſunt eſſe in loco,neq; tempus ſeneſcere ea facit,neq; vllius eorum eſt vlla mutatio,neq; vllis alterationibus, paſſionibuſq; ſubiecta ſunt: optimam certè in vniuerſa ſempiternitate vi-

Vita hæc non æqualiter omnibus impartitur.

tam,& ſufficientiſſimam habent,quod totum,infinitumq; tempus continet:ſempiternitas appellatur,à ſemper eſſendo appellatione ſumpta, immortalis ſanè, atq; diuina. vnde & cæteris aliis exactiùs,aliis offuſcatiùs ipſum eſſe viuereq; dependet. Etenim,vt in externis circa diuina ſententiis perſæpè rationibus dictum eſt,diuinum omne neceſſariò mutatione vacare: primum ipſum,ac ſummum ita ſe habens: neq; enim aliud præſtabilius eſt, quod quidem moueret,illud certè diuinius eſſet: neq; prauitatis cuiuſq; eſt particeps,neque bonorum cuiuſcunq; indiget: inceſſabili igitur motu,non abſq; ratione mouetur; vniuerſa enim ceſſant,deſinuntq; moueri, cùm venerint ſuum ad locum:

Dei vita æterna.

Dei autem in æternum perſeuerat vita, atq; iocunditas. Quoniam igitur Deus, nobiliſſimo motu ſe mouet, nec ab alio dependet,ſed omnia ſibi inſunt ex natura; ideo nobiliſſimam habet vitam: eſt

Deus eſt fons vitæ. Dauid. Plotinus.

enim ſua vita,ſua actio,ſuumq; eſſe infinitum,atq; ſempiternum. Dauid præterea, Deum appellat fontem vitæ,à quo cunctorũ vita proficiſcitur: Quoniam,inquit, apud te eſt fons vitæ,& in lumine tuo videbimus lumen. Plotinus quoq; enn:6 lib.9 cap.9.In hoc choro,inquit, inſpicit vitæ fontem, fontem mentis, entis ipſius principium, boni cauſam, radicem animæ. Quòd autem nunc animus noſter viuere dicitur ſine Deo, veſtigium vitæ eſt,ſupernam imitans vitam: illic autem viuere,mentis eſt actus: actus autem Deos quoq; generat,dum attingit Deum tactu quodam occulto,atq; tranquillo: generat autem pulchritudinem, generat & iuſtitiam, generat quoq; virtutem. hæc Deo prægnans anima parit; atq; id animo principium eſt,& finis principium quidem,quoniam inde procedit,finis autem,quoniam illic eius eſt bonum, perueniensque illuc ipſe, hoc ipſum quod erat, euadit. Quòd autem hic eſt,in his,quæ verſatur;caſus eſt aliquis,atq; fuga,alarumq; iactura indicat autem noſtram exiſtere,amor ipſe nobis ingenitus,qui quotidiè ad illam vitam ha-

Amor impellit ad vitam.

bendam nos impellit: iam enim cùm ibi viuit,cœleſtem habet amorem: hic autem communis fit,atq; vulgaris. Quam ob rem,hinc emigrare properandum eſt, dolenduméq; nobis,quòd aliqua hic ex parte alligati,viuamus; vt toto penitus animo complectamur Deum, nihilq; reliqui ſit in nobis, quo non pariter attingamus. Iam verò in eo viuendi ſtatu videre licet Deum,atq; ſeipſum,quemadmodum fas eſt videre ſeipſum illuminatum, imò lumen ipſum purum. Cur autem animus ibi non permanet,vbi eſt ſua vita? Profectò,quoniam nondum hinc emigrauit omninò. Erit autem,& quando dabitur continuitas, & vi-

uendi,&

Deus eſt vita.

nendi, & videndi. Deus igitur vita eſt, quia ſemper intelligit ſeipſum; intellectio autem, eſt vita ipſius; nam vitam actu conſiſtit viuentis: vnde mors huiuſmodi actus, priuatio eſt. Deus autem, quoniam ſemper eſt in actu, imò eſt ſuus actus puriſſimus, ſua quoque vita eſt, & quidem iocunda, & tranquilla: delectatio namq; circa optima potentiæ actũ verſatur. Optima autem potentia eſt intellectus: hic autem in Deo cùm ſit infinitus, ſemper eodem modo ſe habet, nullamq; recipit viciſſitudinis obumbrationem, aut leuem ſaltem aliquam mutationem. Iocundè igitur atq; tranquillè ſemper viuit: potentia enim eſt triſtitiæ, actus verò, delectationis cauſa. Iocunda eſt ergo Deo vigilia, & ſenſus, & operatio; quia nimirum ſemper idem eſt, idem intelligit, idemq; vult. Coniunctio namq; alicuius conuenientis, atq; illius comprehenſio, & cognitio, authore Auicenna lib. 8. ſuæ met: cap. 7. delectationẽ aſſerunt. hanc ob cauſam 12. met. com. 39. Deductio autem eſt, inquit, qualis optima paruo tempore nobis: ſic enim ſemper illud eſt, nobis quidem enim impoſſibile: quoniam & delectatio actus huius eſt, & propter hoc vigilatio ſenſus, intelligentia, delectabiliſſima ſunt. Quare, ſi bonitatis gradus, perfectionis, pulchritudinis, vnionis, atq; in obiecto conuenienti, comprehenſionis, præſtantiſſimi extiterint; præſtantiſſima, atq; omninò perfectiſſima ſequitur delectatio. Suffragatur huic ſententiæ Auicenna 6. met. cap. 7. Cuius perfectio, inquit, eſt nobilior, & maior, & diuturnior, & vicinior, & apprehenſio eſt in ſe fortior; illius delectatio eſt excellentior, & glorioſior: ſed Dei perfectio eſt in vltimo gradu nobilitatis; imò infinita, & cætera, quæ dicta ſunt: excellentiſſima ergo omnium, atq; glorioſiſſima fruitur voluptate. Neq; putet aliquis in ſolo ſenſibili, atq; materiali voluptatem conſiſtere; imò fortiùs, ac iocundiùs circa immaterialia verſatur: bonitas enim, atq; perfectio rei immaterialis, maior eſt, & coniunctio intimior, & apprehenſio nobilior, & voluptas excellentior: Fortior ſiquidem, ait Auicenna, eſt apprehenſio, qua intelligens apprehendit intellectum, ea, qua ſentiens, apprehendit ſenſatum. Sanè, quod intellectus apprehendit, in ipſius ferè conuerſum eſt naturam, vtpote ab omni prorſus materia exutum, & liberum: non ſic autem ſe habet ſenſus circa ſenſata: propterea delectabilior eſt voluptas intellectus, quàm ſenſus. Sic Auicenna loquitur. 9. met. cap. 6. Prudens homo, inquit, non putet, quòd omnis delectatio ſit, ſicut delectatio aſini: & quòd prima principia, nempè intelligentiæ, quæ ſunt domino ſeculorum vnitæ, omni delectatione, atq; gaudio careant: & quòd propria pulchritudo domini ſeculorum, quæ eſt ei in regno ſuo, & ſua virtus, quæ eſt infinita, non ſit ei in vltimo nobilitatis, & excellentiæ, & ſuauitatis: Ineſt ergo ei delectatio veriſſima: cuius ſimulachrum, noſtra gerere videtur; ſed à longe eam ſalutat, atq; quàm remotiſſimè inſequatur. Itaq; primũ principium, eſt ſua bonitas, pulchritudo, & perfectio; idcirco, & apprehendit, & coniungitur, imò eſt ipſum infinitum bonum, perfectio, & pulchritudo: habet ergo infinitam atq; perpetuam delectationem. Non mirum igitur eſſe debet, ſi Deum, vitam eſſe dicit Mercurius, cùm innata ſit ei delectatio infinita: ſine autem delectatione, vera vita conſiſtere nequit. tum etiam, ipſe in omnia influit vitam, & motum, quæ aliquo modo viuere dicuntur: inſuper omnium planè viuentium, ſiue eorum, qui veram, atq; immaterialem vitam agunt, ſiue eorum, qui veræ vitæ ſimulachra gerunt, ipſe profectò eſt primus actus forma, & origo. Nam in ipſo, vt refert ille à Paulo adductus philoſophus, mouemur, viuimus, & ſumus. Mouemur, inquam, quia ſine ipſo mouente, & agente, neq; in naturalia opera, neq; in ea, quæ naturales vires ſuperant, agere quicquam valemus. Ab illo ergo moti mouemur: non vt nos nihil agamus, ſed, vt acti agamus. Viuimus autẽ: nam ſi multifariam animal viuere dicimus 2. de anima, quorum vnum eſt intelligere; ille profectò verè viuit; qui ipſum intelligit bonũ, & intelligendo apprehendit, & apprehendendo poſſidet, & poſſidendo fruitur, & fruendo viuit, & viuendo delectatur, & delectando quieſcit, atq; vniuerſa ſecurè poſſidet, & pacificè tuetur, gubernat, & regit. Sumus verò, quia

Delectatio dei

Vigilia Deo iocunda.

Delectatio excellentior ex Auicenna.

Delectatio animi maior, quàm delectatio corporis.

In ipſo mouemur, viuimus & ſumus.

Vita noſtra in Deo.

in nobis ſumus nihil, ſi ab eo receſſerimus, qui verè eſt. In quantùm ergo in illo ſumus, in tantùm profectò ſumus. Si enim cauſa ſecunda, ſine primæ virtute, in opus progredi non poteſt; nec corporis membra, ad ipſorum munia exercenda, abſq; animæ imperio nō egrediuntur: & anima ſine intellectu, & intellectus ſine prima intelligentia, non operantur: Igitur omnia, ſine vero ente eſſe nequeunt. Bene ergo cecinit Poëta: In ipſo viuimus, mouemur, & ſumus. Quòd autem Deus ſit vita, dictum eſt. Verùm contra prædicta nonnullis argumentis, ita aliquis inſtare poterit.

QVAESTIONIS PRIMAE. CAP. I.

Quòd Deo non competat vita, & ex conſequenti, quòd in ipſo omnia vita non ſint

1\. *ILLA viuere dicimus, quæ ſeipſa mouent; vita enim conſiſtit in motu, vt dictum eſt: ſed Deus eſt prorſus immobilis: igitur vita illi non competit. Sanè, in viuentibus eſt aliquod viuendi principium: anima profectò, authore philoſ. 2 de anima, eſt cauſa atq; principium corporis viuentis: ſed Dei non eſt principium; alioqui primum principium haberet principium: ergo. Adde, quòd in viuentibus, vitæ principium ab anima vegetabili proficiſcitur, quæ*
2\. *reuera in Deum non cadit: corporalium ergo rerum eſt viuere, non ſpiritualium. Quòd autem omnia non ſint vita in Deo, probatur. Subſtantia viuens, authore Auguſtino in*
3\. *libro de vera religione, eſt melior ſubſtantia non viuente: igitur non omnia ſunt vita in Deo Tenet conſequentia: nam ſi quæ in ſeipſis non viuunt, in Deo ſint vita; profectò in Deo veriùs, quam in ſeipſis eſſe viderentur: at, in ſeipſis ſunt in actu, in Deo autem in*
4\. *potentia: ergo &c. Amplius, in Deo ſunt omnia, veluti in principio exemplari: igitur non omnia ſunt in Deo vita: patet: nam inter exemplar, & exemplatum, aliqua ſanè debet eſſe conformitas, atque proportio: ſed quædam in ſeipſis vita non ſunt. neque ergo in Deo vita erunt. Item, in Deo viuimus, mouemur, & ſumus, vt iam diximus, ex acti-*
5\. *bus Apoſtolorum 17. ſed in Deo non ſumus motus: ergo non ſumus vita. Præterea, malæ culpæ ſunt in Deo cognoſcente; non tamen ſunt vita: ergo quod priùs.*

CAP. II.

Soluuntur argumenta.

1\. *AD primum, viuere nonnulla dicuntur, vtpotè, quæ non ab aliis, ſed à ſeipſis mota operātur: quæ autem ſeipſa perfectius nobiliùsq; mouent, perfectiorem vtiq; atque nobiliorem vitam viuunt. Porrò, in mouentibus & motis, finis mouet agentem: principale verò agens, per ſuam formam agit: interdum autem per aliquod inſtrumentum; idq; ex virtute principalis agentis: quæ autem ſeipſa mouent, & motu quidem nobiliſſimo, vtpotè intelligere, nobiliſſimè viuere, credenda ſunt. vnde Plato dial. 10. de legibus: Neceſſe eſt eū, inquit,*
Plato. *qui ſe, & alia mouere poteſt, longiſſimo interuallo præcedere; cæteros autem omnes eſ-*
Nobiliſſimus modus viuēdi *ſe longè poſteriores: nam quando aliud ab alio mouetur, idq; rurſus ſemper ab alio; primum dicendum non erit, quum ab alio mouetur; ſed quando aliud ſeipſum mouens, aliud quoq; mouebit; illudq; aliud; & ſic deinceps plurima mouebuntur. Præterea, ſi quouis modo vniuerſa omnia ſimul ſteterint, vt plurimi talium audent dicere; eum potiſſimùm ex omnibus primum motum fieri aſſerimus, quo, quid ſeipſum mouet. Præterea, viuere ipſum dicendum eſt, quod à ſeipſo mouetur: iſte autem motus non imperfecti, ſed perfecti actus eſt; qui profectò in primo principio excellentiſſimo modo inuenitur:*

 Deus eſt vita.

nitur: patet ergo, quid ſit dicendum ad primi argumenti obiectionem. Ad confirmati-
onem autem dico; quemadmodum Deus eſt ſuum eſſe, & ſuum intelligere; ita quoque eſt
ſuum viuere: vnde ſic viuit, quòd non habet viuendi principium. Ad 2. confirmationẽ,
in hiſce inferioribus, vita recipitur in natura corruptibili, quæ pro ſpecie conſeruãda, ge-
neratione, pro indiuidui verò vita tuenda, alimento indiget; atq; ideo in iſtis, vita abſq; a-
nima vegetabili inueniri non poteſt: hæc autem quàm longiſſimè abſunt à diuinis ſpiriti-
bus. quare argumentũ illud aduerſus nos non militat. Ad 2. quoniam ad eſſe rerum na- 2.
turalium, materia neceſſaria eſt; hac de cauſa, quãuis nobiliori modo ſint in mente diuina;
veriùs tamen ſunt, in ſingulis naturarũ generibus: ſecus autem eſſet, ſi res naturales ſine
materia conſiſterẽt; tunc planè per ſuas ideas, nobiliùs veriùsq; in mente diuina perſta-
rent. Ad 3. inter exemplar, & exemplatum ſecundùm rationem quidem formæ, non autẽ 3.
ſecundum modum eſſendi conformitas neceſſaria eſt: non enim eundem modum eſſendi,
habet domus in eſſe producto, in quo ineſt ei eſſe materiale, & in mente artificis, in qua
eſſe habet ſpirituale: rerum ergo rationes, quæ in ſeipſis non viuunt, in mente diuina, vita
ſunt; habẽt enim in ea eſſe diuinũ. Ad 4. illius philo. ſententia intelligẽda eſt de cauſa ef- 4.
ficiente, atque conſeruante: Deus enim, & eſſe, & vitam, & motum noſtrum, cauſat &
conſeruat: hoc autem modo, creaturæ in Deo vita eſſe nequeunt, quippè, qui ex nihilo
eas produxerit, atq; in eſſe conſeruet. verum, quatenus & exemplariter, & eminenter
in eo eſſe dicuntur; vita ſunt: illud ſiquidem exemplar, atq; eminens in principe mundi
creaturarum eſſe; eſt profectò eſſe diuinum, atq; vita. Quamobrem excellentiori mo-
do, creaturarum vita in Deo eſſe creditur, quàm in ſeipſis. Omnia, inquit Auguſt. 5. Auguſtinus.
de gen. priuſquam fierent, erant in notitia facientis; & vtiq; ibi nobiliora, vbi æterna, Creatura nobilius eſſe habet in Deo, quã in ſeipſa.
& veriora, vbi immutabilia. Sanè, nobiliùs eſſe habet creatura, vbi eſt Deus, quàm vbi
eſt vanitas: ſed creatura in Deo, eſt quodammodo Deus; in ſeipſa verò, inſtabilis, mu-
tabilis, & vanitas: ergo &c. Verum tamen eſt creaturam in ſeipſa habere eſſe veriùs,
vt potè determinatiùs & diſtinctiùs, nempè humanam atq; propriam entitatem ab ali-
is diſcretam, quàm in mundi opifice; in quo non ita res ſeſe habere videntur. Itaq; duo- Creatura duobus modis dicitur eſſe in Deo.
bus modis creaturæ in Deo eſſe dicuntur; vt potè in conſeruante: vnde, In illo viuimus,
mouemur, & ſumus. alio verò modo, vt in exemplari, & eminenti principio, atque cogno-
ſcente; atq; ita per proprias rationes ſunt, ſicq; non diſtant ab eſſentia diuina, quæ eſt vita
per ſeipſam. Ad 5. quamuis mala diuinã ſcientiã ſubterfugere nequeant, ob ampliſſimam 5.
infinitamq; illius magnitudinem; in Deo tamen, velut conſeruata, aut creata, vel vitæ rati-
onem habentia, eſſe dicenda non ſunt. Quoniã ergo mala in Deo non habent cauſam exẽ-
plarem; per bonorum enim rationes cognoſcuntur; neq; efficientem, ſed deficientem; neq;
eminentem, aut fouentem, ſed permittentem: idcirco, mala in deo vita eſſe non poſſunt.

Prima die Iunij: in qua erat feſtum ſanctæ Trinitatis Tuderti in monte abſolui. 1572.

Sit tibi laus, honor, & poteſtas, Pymander ſanctiſſime, qui per verbum tuum lucidũ, in hac tua ſacratiſſima die, huic commento, tandem finem imponere decreuiſti, in quo abdita atque occulta diuinitatis tuæ ſacramenta reſeraſti.

DE IDEIS.

MERCVRIVS.

Verùm in primis meditare lumen, inquit Pymander, atq; cognoſce. Hæc vbi dicta ſunt, ait Mercurius, diu illum oraui, vt eius ideam ad me conuerteret. Quod cùm ille feciſſet, repentè perſpicio mea in mente, lucem vi-

ribus innumeris exiſtentem: ornatum ſine termino: ignē, vi ingenti circumſeptum, & in ipſa ſtabilitate dominantem. hæc ipſe percepi per Pymandri verbum, qui me ſtupore attonitum, ſic iterum affatus eſt: Vidiſti in mente primam ſpeciem, infinito imperio præualentem? eiuſmodi quædam mihi Pymander.

Commentum XV.

Platonis doctrina de ideis.

POSTQVAM de patre & filio in diuinis ſatis abundè dixiſſe me puto, deinceps cum magno Mercurio de ideis diſputationem texere intendo, & inprimis, quid de ideis ſenſerit Plato. Boni ipſius idea, ſuprema exiſtit, vixq́; videtur, inquit Plato dialogo 7. de republica: ſi autem viſa fuerit, aſſerendum eſt eam omnibus omnium rectorum, atq; bonorum cauſam eſſe, cùm ipſa in loco viſibili lumē creauerit, & luminis authorem: in ipſo verò intelligibili regnet ipſa, veritatemq́ue & mentem protulerit. quam noſſe neceſſe eſt, omnem, quicunq; ſanè quicquam vel priuatim, vel publicè eſt acturus. Quamobrem ſapientiſſimus Mercurius precatur, vt Pymander ſuam ad illum ideam conuerteret: ſciebat enim illius arcana verba, atq; oſtenſa exemplaria, ſine illius idea, ſe non intelligere, neque eſſe intellecturum, quemadmodum & ipſe proteſtatur, ſe poſtea & intellexiſſe, & vidiſſe: Quod cùm ille feciſſet, *inquit,* repentè perſpicio mea in mente, &c. *Rectè ergo Plato docet dialogo 6. de Repub. boni ideam maximam eſſe diſciplinam, qua quidem & iuſta, & alia ſi vtantur, vtilia, & conducibilia fiunt. Hanc autem non ſufficienter agnoſcimus, inquit: ſin verò ipſam neſcimus, & ſine ipſa, alia quàm maximè nouerimus; ſcire debemus, nullam ex alijs nobis vtilitatem fore; ſicut nec prodeſſet nobis quicquam, quod ſine bono poſſideremus. Illud igitur, quod veritatem illis, quæ intelliguntur præbet, & intelligenti vim ad intelligendum porrigit; boni ideam eſſe dicito, filium boni, ſcientiæ, & veritatis, quæ per illum percipitur. Paulò ante com. eadē Platonis adduximus verba, vbi de filij Dei maieſtate, diuinitateq́; locuti ſumus. Petit ergo Mercurius ſupernæ lucis aduētum, quaſi cum Propheta humiliter rogans: Emitte lucem tuam, & veritatem tuam, ipſa me duxerunt, & adduxerunt ad montem ſanctum tuum. Tenebris namq; aſſuetus oculus, authore Platone 7. de Repub. ad lucem Solis intuendam duci non poteſt; caligabit enim protinus, nihilq́; videbit: eget ergo superni luminis ducatu, vt diuinorum myſteriorum particeps, atq; conſcius fieri valeat. Cæterùm, de ideis locus eſt nobis ampliſſimus aptiſſimusq́; & ad dicendum, & ad diſputandum. Ideæ autem dictæ ſunt ab aſpectando, quoniam qui aliquid eſt acturus, ideas inſpicit, ad quas ſuam actionem aptare deſiderat: Idea igitur eſt exemplar rei agendæ. Sunt autem apud Deum ideæ omnium rerum, quas ſpectans ille mundi fabricator; ſingula quæq; in lucem produxit. Itaq́; tria Platoni ſunt vniuerſorum principia: mens, quæ opus confecit: Deus ipſe materia, ex qua fabricantur: & exemplar, quo, quum aliquid agit, ſpectat. Cùm ergo opus hoc naturæ Deus editurus eſſet, exemplar ei adfuit, quod ſequeretur, vt in Timæo ſcribit: Illius, inquit animalis mundum ſimillimum eſſe dicamus, cuius animalia cætera partes ſunt. non ſolùm ergo ſingula rerum ſpecies; ſed cælum, elementa, ipſumq́; vniuerſum principium ſui habent ideam. Tria in præſenti, ait Plato in Timæo, genera ſumenda ſunt; vnum, quod gignitur: aliud in quo gignitur: aliud à quo ſimilitudinem trahit, quod naſcitur. quod recipit, matri: vnde recipit, patri: naturam iſtorum mediam, proli. Ita igitur ipſe meam hac de re ſententiam feram. Si intellectus & vera opinio duo genera ſunt; ne-*

Mercurij textus.

Sine idea ſummi boni, nihil proſunt alia quæcunq.

Idea boni filius Dei.

Dauid.

Vnde ideæ dicuntur.

Tria principia platonica

Intelligentiæ pauci homines participes ſunt.

ceſſe eſt

neceſſe eſt huiuſmodi ſpecies eſſe, quæ per ſe ipſæ ſint; & intelligẽtia potius, quàm ſenſibus comprehendantur: vera quippè opinionis, vir quilibet particeps eſt; intelligentiæ verò dij quidem omnes; homines verò pauci admodum participes ſunt. Quæ cùm ita ſe habeant, fateri oportet eſſe ſpeciem, quæ ſemper eadem ſit, ſine ortu atq; interitu, quæ nec in ſe accipiat quicquam aliud aliunde, nec ipſa procedat, ad aliud quicquam, ſenſuq; corporis nullo percipiatur. atq; hoc eſt, quod ad ſolam intelligentiam pertinet. Bene ergo agebat Socrates, qui certam idearum contemplationem intermittere nunquam ſolitus erat; certam rerum cauſam in ideis eſſe ſitã aſſerens: immortalitatem quoq; animæ ab ideis potiſſimùm demonſtrabat; rerum enim veritas haberi non poteſt; niſi ad ideas cõfugerimus: nam idearum formulæ noſtris mentibus inſunt, ad quarum veſtigia ſingula quæq; cognoſcimus. In Parmenide de ideis quatuor mouentur quæſtiones: Primò, verum ſint: Secundò, quorum ideæ ſint; & quorum minimè: Tertiò, quales ſint, & quam vim habeant: Quartò, quomodo ab eis, quæ infra ſe ſunt, participantur. Diogenes Platonis ideas ſe videre non poſſe aiebat: cui Plato: Non eas vides, quoniam oculos, quibus iſta videntur habes, & vteris; mente verò non vteris, qua ſola illa cernuntur. Vnde Auguſt. 83 quæſt. quæſt. 46 Anima, inquit, negat eas intueri poſſe, niſi rationalis ea ſui parte, qua excellit, id eſt ipſa mente, atq; ratione, quaſi quadam facie, vel oculo ſuo interiori, atq; intelligibili: & ea quidem ipſa rationalis anima, non omnis; ſed quæ ſancta, & pura fuerit. Quis autem verè religioſus negare audet, inquit Auguſtinus, omnia quæ ſunt, Deo authore eſſe procreata? Quis audeat dicere, Deum irrationabiliter omnia cõdidiſſe? quòd ſi rectè dici & credi non poteſt; reſtat, vt omnia ratione ſint condita: nec eadem ratione homo, qua equus; hoc enim abſurdum eſt exiſtimare: ſingula igitur proprijs creata ſunt rationibus. has autem rationes, vbi arbitrandum eſt eſſe, niſi in ipſa mente creatoris? non enim extra ſe quicquam poſitum intuebatur, vt ſecundùm id conſtitueret, quod conſtituebat: nam hoc opinari ſacrilegium eſt. Quòd ſi hæ rerum omnium creandarum rationes in diuina mente continentur; neq; in diuina mente quicquam, niſi æternum atq; incommutabile poteſt eſſe: atq; has rerum rationes, principales appellat ideas Plato: Non ſolùm ſunt ideæ; ſed ipſæ veræ ſunt, quia æternæ ſunt, & eiuſmodi incommutabiles manent: quarum participatione fit; vt ſic quicquid eſt, quoq; modo eſt. Et libro 7. de Ciuit. cap: 28. Plato appellat ideas cœlum, Iouem; terram, Iunonem; ideas Mineruam, vult intelligi. Cœlum, à quo fiat aliquid, terram, de qua fiat, exemplum, ſecundùm quod fiat. Apuleius in dogmate Platonis, ideas, id eſt, formas omnium ſimplices, & æternas eſſe; nec corporales tamen: eſſe autem ex his, quæ Deus ſumpſerit exempla rerũ. Xenocrates, Proculo teſte, ideas ita diffiniunt: Ideæ ſunt cauſæ exemplares eorum, quæ ſecundùm naturam ſemper conſiſtunt. Plato ſiquidem in duobus ſubiectis, nempè in ipſo bono, & vnitate conſtituit ideas, & in ipſo ente primo, quod ſummum intelligibile vocat. Porrò, in ipſo bono per cauſæ modum, ideas collocauit, quas quibuſdam rationibus relatiuis inter ſe dixit eſſe diſtinctas: in ipſo verò intelligibili, abſolutis formis inuicem differentes: in mentibus autem, quæ per participationem intelligibiles ſunt, ſiue à corpore ſeparatis, ſiue corpori connexis, maioribus gradibus diſtinctas. Cæterùm ipſum bonum, Deum patrem in epiſtolis, & in Repub. atq; in Timæo Plato appellat: ipſum verò intelligibile, Deum filium; quem Plotinus boniformem nominat. Amplius, in Epimenide per huiuſmodi rationem diuinam, ſiue per verbum (quem mundum vocat intelligibilem) affirmat mundum fuiſſe ſenſibilem formatum. In primo autem, ideæ vna forma ſunt, in ſecundo verò multæ: proinde Plato epiſtola 7. Circa, inquit, omnium regem cũcta ſunt. circa, inquam, ipſum bonum, tanquam circa centrum vnum, quatuor circulos reuolui cenſuit; nempè mentem, animam, naturam, & materiam; in quibus planè diuina ſplendet pulchritudo. mentes ſiquidem idearum pulchritudine decorantur; animæ verò rationum venuſtate, natura autem ſeminibus, formis verò; materia quoq; adorna-

Socrates idearum contemplator.

Diogenes.

Sola mente Ideæ cernuntur.

Auguſtinus.

Anima pura ideas intuetur

Omnia proprijs & diſtinctis rationib. creata eſſe dicit Auguſt.

Apuleius.

Xenocrates.

Ideæ ſunt in ipſo bono per cauſæ modũ.

Bonum pater

Mundus intelligibilis filius.

tur: In Timæo autem Plato, Timæum Locrenſem Pytagoricum imitatur, affirmatq́ mundum à Deo eſſe genitum, eiusq́ generationis cauſam triplicem, videlicet efficientem, materiam, atq; exemplar eſſe diſtinxit: vult enim mundum à Dei potentia, ob ſuæ bonitatis gratiam, ad diuinæ ſapientiæ exemplar fuiſſe conditum. Vnde, quemadmodum in archytecto ædificij, eiusq́ partium exemplaria, vnum ſunt; ita profectò in mente primi opificis, omnium exemplaria rerum, quibus vniuerſum conſtat, vnum ſunt, nec vlla ſubſtantiali diſtinctione ſeparantur. Quare exemplar primum, mundum intelligibilem nominat, & æternum, hunc verò temporalem, & ſenſibilem: at exemplaria ideas vocat in illo. Cùm mundus, inquit Plato, omnium genitorum pulcherrimus ſit, & eius author, cauſarum omnium optimus; dubium non eſt, quin ſempiternum ſit ſecutus exemplar. ex quo efficitur, vt neceſſe ſit hunc mundum, alterius ſimulachrum eſſe, ad cuius ſimilitudinem deus ipſum conſtituit.

Timæus Platonis magiſter.

Sed Timæus Platonis magiſter: Mundus, inquit, eſt eorum, quæ genita ſunt, optimus; quoniam ab optimo authore eſt ille genitus. Qui reſpicit non in manufacta exemplaria, ſed in ideam, intelligibilemq́ ſubſtantiam. Ad quam quidem, quod factum eſt, ex amuſſim atq; pulcherrimum, & inemendabile ſit: perfectus verò eſt ſemper ſecundum ſenſibilia; quoniam illud ipſius exemplar (quod omnia in ſe continet intelligibilia animalia) nihil externus aliud reliquit, cùm ſit terminus intelligibilium abſolutiſſimus: quemadmodum hic mundus eſt ſenſibilium. ex quibus patet, ideas omnium, in quodam eſſe exemplari viuente, atq; æterno; quod omnium ſit intelligibilium præſtantiſſimum, & ita vndiq; abſolutum; vt intelligibilium extra ipſum ſit nihil.

Idea & Deus, idem ſunt.

Quam ob cauſam, cùm Plato dixiſſet, Deum omnia ſenſibilia, ad ſimilitudinem intelligibilium effeciſſe, ſubiunxit: eum ſui ipſius feciſſe ſimilia, quaſi idem exemplar ſit, et Deus.

Quot rerum ſpecies, tot in Deo rationes.

Quoniam verò, quot ſunt in hoc mundo rerum ſpecies; tot ſunt ſaltem in Deo ideæ .i. rationes, per quas cuncta creantur; idcirco Plato in eodem lib. ait: Quot, & quales mens ideas in ipſo viuente inſpicit; totidem, & tales in hoc mundo ſpecies cogitauit effingere quare, ideæ non ſolum ſunt ſpecies; ſed genera, imò genera generũ. vis enim maxima Platonici argumenti hæc eſt, cuilibet modo intelligendi, correſpondet modus eſſendi: ideo, vt firma ſit Platonis ſententia, omnium rerum ideas in mente diuina conſiſtere, fatendum nobis eſt.

Cuilibet modo intelligendi correſpondet modus eſſendi.

hac de cauſa in anima mundi huiuſmodi ideas ſitas eſſe, quidam arbitrati ſunt. Eſt autem anima mundi, ſiue intellectus agens, ipſe Deus, authore Themiſtio, in cuius mente ſunt vniuerſales ideæ, quippe, quæ ab ideatis ſeparatæ ſunt, omniumq́ ideatorum repræſentatiuæ ſunt diffinitiones, quibus mundi anima cognoſcit vniuerſa: per æternas ſiquidem rationes, quæq; condita intelligit: Ideæ ac formæ cunctorum, ad quarum exēplar, vniuerſa condidit.

Ad quid ideæ conducant.

Conducunt autem huiuſmodi ideæ, tum rerum generationi, tum etiam illarum ſcientiæ: nam cùm corruptibilium non ſit ſcientia, eorum profectò dicenda eſt, quæ ſunt æterna. Singularia præterea, ſine alicuius vniuerſalis virtute, ſufficere nequeunt ad generationem propagandam: quare neceſſaria eſt idearum virtus, atq; poteſtas. Cùm igitur mirabilis mundus caſu conſtare non poſſit; neceſſe eſt opificis intelligentiam formam eſſe, ad cuius ſimilitudinem ipſe mundus effectus ſit, atq; cætera quæ in mundi ambitu continentur. Et hæc quidem de Platonis opinione dicta ſint. Reliquum eſt, vt poſthac Plotinum Platonicum de ideis egregiè philoſophantem audiamus.

QVAESTIONIS PRIMAE CAP. I.

Plotinus de ideis.

Plotini rationes.

C*Vm igitur, inquit Plotinus enneadis 5. lib. 9. cap. 9. mundus hic ſit animal, animalia cuncta complectens, & ab alio accipiat eſſe, atq; eſſe tale, illud autem à quo eſt redigatur; neceſſarium eſt, & in mente vniuerſum imprimis totius exemplar extare, atq; hunc intellectum, mundum ipſum intelligibilem eſſe, de quo Plato in Timæo inquit: Intellectus in eo quod eſt vi-*

*uens, ſiue animal, ideas intelligit. ſicut enim vbi adeſt ratio ſeminaria, quæ animal quod-
dam eſt, ſimulq; ſubeſt materia, rationem ſeminariam ſuſceptura, neceſſarium eſt ani-
mal: ita quum adſit natura intellectualis omnipotentia pollens, nihilq; impediat, quippe
cùm nihil inter hanc & ſuſceptaculum ſe medium interponat; neceſſarium eſt hoc quidē
ornari, illud autem hoc exornare: ſed enim quod exornatum eſt, ſpeciem iam diuiſam
habet, alibi quidem hominem, alibi verò Solem: Exornator ille contrà, in vno quodam o-
mnia poſſidet: Idearum formalem diſtinctionem, eſſentialem verò vnitatem, elegantiſſi-
ma adhibita metaphora deſcribit. Mundus, inquit, iſte eſt animal, vniuerſa animalia
complectens, à primo animali productus, in cuius mente neceſſariò ſunt omnium iſtius
mūdi formales rationes: nam ſi ratione ſeminali, atq; materia ſimul exiſtentibus, neceſſe
eſt animal generari; quantò magis natura diuina intellectuali, omnipotentia pollente, æ-
ternaliter exiſtente, omni prorſus medio, ac impedimento carente, neceſſarium eſt idea-
rum ſuſceptaculum produci, atq; exornari? Deus enim more architecti & geometræ, re-
rum habet ideas: quas quidem, cùm ſit exornator, in vno quodam, nempe diuina eſſentia
omnia poſſidet. ordo ſiquidem vniuerſi præcipuè à Deo intenditur: idea autem vniuerſi,
ordinis idea eſt: ratio verò ordinis, atq; totius haberi non poteſt; niſi rationes partium,
ex quibus totum conſtituitur, habeantur: quemadmodum architectus, artificij ſpeciem
non poteſt concipere, niſi proprias partium eius concipiat rationes. Propriæ igitur ſunt
in Deo omnium rationes: neq; aliūde ſpecies habent, vt diſtinctæ ſint, quàm vnde habent,
vt ſint. neq; diuina ſimplicitas, ob idearum multitudinem, minus eſt ſimplex, cùm per
formam vnam, vnoq; contuitu omnes contueatur. neq; dicitur idea diuina eſſentia, qua-
tenus diuina eſt eſſentia; ſed in quantùm diuerſarum rerū atq; ſpecierum eſt exemplar.
Quæcunq; igitur in mundo ſenſibili ſunt, inquit Plotinus cap. 10. eiuſdem libri, inde pro-
cedunt, alia verò nequaquam. Quamobrem, nihil eorum ibi eſt, quæ præter naturā ſunt;
quemadmodum neq; quicquam præter artem, artibus ineſt. Et enn. 3. lib. 9. cap. 1.
Mens (vt ſcribitur in Timæo) ideas in eo, quod viuens eſt, inſitas contuetur. Hinc mū-
di artifex cogitauiſſe dicitur, eaq; hoc mundo includere, quæ mens in eo, quod viuens ſiue
animal eſt, contemplatur. Vbi autem dicitur intellectus intueri ideas, non ſignificat om-
ninò in alio contueri; ſed in ſeipſo intelligibile poſſidere: eſt enim idea forma exempla-
ris, ad cuius imitationem natum eſt aliquid, per ſe fieri, in eſſe reali ab agente per intel-
lectum; ideæ enim ſunt formæ rerum ſtabiles, atq; incommutabiles: igitur ideæ ratio,
propriè diuinæ conuenit eſſentiæ: deinde, per quendam participationis modum, eſſentiæ
creaturæ, in eſſe cognito; quatenus obiectiuè ineſt intellectui primi artificis. diuinæ ſi-
quidem eſſentiæ propriiſſimè aptatur ideæ diffinitio: eſt enim exemplaris forma, ad cu-
ius ſimilitudinem fit aliquid à Deo, vtpotè agente per intellectum in eſſe reali, & pri-
mo. Ad illud præterea ideæ rationem ſpectare, neceſſe eſt, quod præcipuè intuetur a- 2.
gens per intellectum, dum operando aliquid producere intendit: ſed hæc eſt diuina eſ-
ſentia in primo agente. ergo quod prius. Inſuper, quod eſt ratio cognoſcendi ideatum, id 3.
certè idea propriiſſimè nuncupatur: nam ex ratione obiecti cogniti, prima ſequitur ra-
tio operandi, producendiq;: ergo. Quòd autem ideæ diffinitio per quandam participati-
onem, atq; analogiam quidditati conueniat creaturarum, ſatis eſt manifeſtum: in pro-
ductione planè per modum artis, ratio producendi aliqua, vel aliquod exemplar, eſt v-
niuoca productio: Domus, inquit philoſophus 7. met. extra poſita, fit à domo, quæ eſt in
anima obiectiuè. Porrò, exemplar creaturæ vniuocum, per modum artis in productione
diuina, eſt ipſa creatura in eſſe cognito, vt dictum eſt. vna eſt ergo ideæ ratio principa-
lis, nempè diuina eſſentia, participatiua verò atq; ſecundaria, multiplex: alia profectò
ratione ideali conditus eſt homo, & alia equus. Itaq; prima idea, vtpotè eſſentia diuina,
ſummum, veriſſimum, abſolutiſſimumq; eſſe habet. ſecunda verò, eſſe obiectiuum in
intellectu, atq; cognitum: nam præter eſſe reale ab æterno, quidditas creata eſſe non ha-
bet. Quare*

Ideæ neceſſario inſunt mēti diuinæ.

Idea vniuerſi.

Simplicitas diuina cum idearum multitudine eadē manet.

Idea quid ſit.

Idea eſt diuina eſſentia.

Creatura in eſſe cognito.

bet. Quare, prima idea, tum rationis, tum etiam realem reſpectum nequaquam includit:
rationis, inquam, quia eſt ens diminutum: realem verò, quia Deus ad creaturam reali-
ter non refertur, quod neceſſariò ſequeretur, ſi realem ad illam reſpectum haberet. Ra-
Obiectiones. *tio autem ſecundæ ideæ, aliquos includit atq; obtinet reſpectus. Sed dicis, cui non ineſt*
1. *eſſe formale, quatenus huiuſmodi idea dici non poteſt; ſed creatura ſic accepta, non ha-*
bet eſſe formale: ergo &c. Sanè, tantam vim in ideis Auguſtinus conſtituit 83. quæſt.
quæſt. 46. vt ſine eis ſapiens poſſit eſſe nemo; ſed ſine creatura, poteſt eſſe ſapiens: ſi-
cut enim ob creaturas aliquis beatior dici non poteſt; ita profectò neq; ſapientior. pa-
2. *tet ergo, quidditatem creaturarum, ideam dici non poſſe. Amplius, creatura ſecundũ*
eſſe cognitum eſt ideata, vtpotè producta; non ergo eſt idea: idea enim non eſt ſui ipſi-
us, quippè, quum inter ideam, & ideatum aliquid interſit. ſed creatura in eſſe cognito eſt
in potentia ad eſſe; & eadem ſibi ipſi omninò in re & in actu; homo namq; in potentia
3. *& in actu idem eſt: creaturæ ergo eſſentiam ideam eſſe, eſt impoſſibile. Adhuc, quem-*
admodum idem nequaquam ſeipſum producit; ita abſq; dubio, nec ſeipſum eſt ratio pro-
ducendi; ſed idea eſt ratio producendi: igitur, quatenus reſpectu ſui in eſſe producto eſt
cognita, idea eſt appellanda; idea ſiquidem eſt ratio cognoſcendi: ſed creaturæ quiddi-
tas in Deo non eſt ratio cognoſcendi; alioqui intellectus diuinus vileſceret: idea ergo
4. *non eſt appellanda quidditas, ſiue eſſentia creaturarum. Præterea, Ideæ (authore Au-*
guſtino) ſunt formæ æternæ, & immutabiles: ſed quidditates cognitæ non ſunt tales; ſed
Solutio. *in eſſe potiùs cognito producuntur: igitur ideæ nequaquam dicendæ ſunt. Sed his obie-*
ctionibus facilis eſt via reſpondendi: & ad primum quidem, negatur maior: nam quã-
Idea prima & *uis idea ſecunda, eſſe formale non habeat; eſt tamen obiectiuè in intellectu, habetq́; ideæ*
ſecunda. *ſecundæ rationem. Ad Auguſtini confirmationem dico, illud verum eſſe de ſapientia*
accidentali, quæ ſine creaturarum cognitione haberi non poteſt: non autem de diuina,
2. *& æterna. Ad 2. quamuis creatura ſecundùm eſſe cognitum, non ſit idea prima; non*
tamen ſequitur, quin ſit idea ſecunda ipſius quidditas. Ad confirmationem reſpondeo,
idem, eodem modo acceptum, non eſſe ideam ſui: proinde, quamuis creatura cognita, &
3. *producta ſibi ſit eadem; non tamen eodem modo intelligitur. Ad 3. idea non eſt ratio*
motiua, vel actiua producendi, quemadmodum eſt potentia productiua, nempè volun-
tas; ſed exemplaris potiùs, ad quam aſpicit ille, qui aliquid eſt acturus. Vnde verum eſt
hoc modo, ſui rationem producendi eſſe nihil: ſi autem, vt cauſa, aut ratio exemplaris
intelligatur: bene quidem aliquid in eſſe cognito, ſui, & quidem in eſſe reali ratio eſſe va
let exemplaris productiua. Ad confirmationem dico, ideam eſſe rationem cognoſcendi:
ideam, inquam, primam, eo profectò modo, quo obiectum primò cognitum, & motiuũ,
ratio dicitur cognoſcendi, ſecundarium obiectum. Porrò, idea ſecundo modo intellecta,
aliquo modo, largè vt ita dicam, ratio dicitur cognoſcendi, quippè cùm obiectum in eſſe
4. *cognitum habeat, ab eodem in eſſe reali non difforme. Ad 4. ideæ principales formæ*
appellantur; quia nimirum priores ſunt: priùs enim eſt quidditas in eſſe cognito, quàm
aliquid ſit productum, nempè ideatum. principales præterea formæ ſunt ob quidditatẽ,
quæ eſt forma principalis in ipſo ſingulari; proinde non producuntur: nam eſſe aliud
Ideæ nõ ſunt *non habent, quàm obiectiuum in mente diuina: ideæ ergo productæ nequaquam ſunt ſe-*
productæ. *cundùm realem productionem, quamuis ſecundùm rationem; immutabiliter tamen, quo-*
quo modo dicantur eſſe productæ: ad quarũ typum, vt diximus, omnia neceſſariò formã-
tur. Cæterùm, operæpretium eſt animaduertere, ideam non eſſe obiectum ſecundarium
cognitum: idea ſiquidem ſecundùm aliquod eſſe in actu, eſt actu idea: ſed id, quatenus
ſpectat ad propoſitum, nõ eſt eſſe reale: igitur eſt eſſe rationis. ſed tunc omnis idea foret
ens rationis; quod falſum eſt: eſſe profectò ideæ, non minùs quàm ideati, verum eſt.
Præterea, creatura ideata, habet aliquod eſſe cognitum, quod certè eſſe ideæ dici non po
teſt: per diuinam namq; mentem eſſe habet præſentatum. Vnde, ſi creatura in eſſe co-
gnito

gnito ſit idea; diuina vtiq; eſſentia, ſiue intellectio, eſſentiæ idea eſſet dicenda; etenim diuina eſſentia eſt ſua intellectio: ſed eſſe cognitum eſt idem formaliter, quod diuina intellectio: ergo. Præterea, per intelligere, cùm non ſit actus productiuus, nihil producitur; finis eſt enim atq; terminus. Amplius, quemadmodum album, in quantum eſt album, nihil eſt formaliter quàm albedo, licet materialiter ſubiectum connotet; ita planè cognitum, aliud eſt nihil, quàm ipſa cognitio. Ex quo patet, quòd ſi eſſe cognitum eſt diuina intellectio, intellectio verò eſt diuina eſſentia, ſi eſſe cognitum eſt idea, diuina eſſentia neceſſariò diuinæ eſſentiæ idea erit, quod eſt falſum: idea ergo non eſt obiectum ſecundarium cognitum. Sed audiamus Ariſtotelem de ideis ſubtiliter diſputantem.

CAP: II.

Ariſtotelis opinio de ideis.

PLato autem extra quidem cœlum neq; corpus eſſe, inquit philoſophus 3. phyſic. com. 25. neq; ideas putabat, propterea, quòd neq; vſquam ſunt ipſæ. Et 7. met. com. 20. & 21. & ſequentibus: Erunt, inquit, & ideæ præter eas, quas dicunt. Et com. 21. ſimul autem patet & ſubiectum ſubſtantiam non eſſe, ſi ſint ipſæ ideæ tales, quales inquiunt quidam eſſe. vbi philoſophus copioſiſſimè diſputat, tum ad ſcientiam, tum etiam ad generationem ideas non prodeſſe. Et 12. met. com. 42. Opinio, ait, de formis nullam conſiderationem propriam habet: qui namq; ideas afferunt, numeros, inquiunt, ipſas eſſe: ſed numeros quandoq; augeri aiunt in infinitum, & ideas pariter; interdum verò vſq; ad 10. & ideas ſimiliter: nihil ergo certi huiuſmodi opinio habere videtur. Et 7. met. com. 53. Eſt enim, vt inquiunt, ipſa idea ſingularis, ac ſeparata. vbiq; videtur philoſophus ideas explodere, atq; reiicere, quum dicat ſeparatas eſſe, atq; ita intellexiſſe Platonem. Sunt nonnulli in Philoſophia illuſtres, qui verbis tantùm aiunt philoſophum, cum ſuo pugnare magiſtro: ideas ſiquidem dicunt eſſe rationes ſeparatas in mente creatoris, ſecundùm Platonis ſententiam. Ammonius 1. de anim, tex. 8. & Simplicius 1. cœli com. 19. & Boëtius in li. de interpretatione. Illorum autem rationes ſunt huiuſmodi: Quemadmodum philoſophus 12. met. com. 52. duplicem dixit in vniuerſo ordinem eſſe diſtributum, & vnum quidem ad ducem, alterum verò ad exercitum pertinentem, atq; poſterioris, priorem cauſam eſſe; ita planè duplex eſſe bonum: vnum in ipſo primo opifice: alterum autē, quod in creaturis mutuò ſe iuuantibus conſiſtit. Porrò, vbi eſt ordo, ibi quoque erit iudicium: iudicium autem ſine ratione eſſe non poteſt: at ratio in mente diuina idea eſt, qua cuncta condita ſunt, & in pulchritudine ordinis conſeruantur. quare in eandem incidere videtur philoſophus, quam ipſe reprobat ſententiam. Amplius, 7. met. com 23. Domus formam in materia, à forma domus ſine materia fieri, proteſtatur: quemadmodum contingit ſanitatem in corpore infirmi, fieri à ſanitate, quæ eſt in anima medici. Item, 3. de anima, comm. 6. commēdat antiquos, qui poſuerunt intellectum eſſe locum ſpecierum, præcipuè diuinum. Vnde 3. met. reprehendit Empedoclem, qui aſſerit Deum non cognoſcere omnia: ſententia verò philoſophi vera dicenda non eſſet; ſi non ineſſent menti diuinæ ideales rationes omnium. Suffragatur nobis commentator 12. met. com. 37. in quo faſſus eſt, illorum ſententiam, qui aiunt, Deum omnia intelligere, quodammodo veram eſſe, quodammodo verò minimè: verā ſanè, ſpecialibus; falſam verò, ſingularibus rationibus. Quælibet ergo ſpecies habet propriam ideam in diuino intellectu: Forma, inquit Commentator 12. met. cōment. 36. habet duplex eſſe, materiale & abſtractum. Item, 2. Phyſ. genus cauſæ formalis deſcribens, aſſerit ipſam eſſe rationem & exemplar: ſed cauſa exemplaris eſt cauſa idealis ex quo patet, philoſophi doctrinam à Platonis ſententia minimè diſſentire.

Ideas ad ſciētiam, & ad generationem non prodeſſe.

Ordo duplex in vniuerſo.

Conciliatio philoſophi, & Platonis.

Quod ideæ ſint in mente diuina ꝑ philoſophum oſtenditur.

Philoſophus non diſſentit à Platone.

Sanè: Non eſt veriſsimile, inquit Augu. 83. quæſt. quæſt. 46. aut nullos ſapientes ante Platonem extitiſſe, aut formas, quas Plato ideas nominat, non intellexiſſe: ſiquidē tanta vis in eis ſita eſt, vt eis non intellectis, ſapiens quiſquam eſſe non poſsit. Cæterùm, ſi quis perpetuum philoſophi ordinem intueatur, atq; attentiùs obſeruet de hac materia diſputantem, profectò nedum verbis, verùm etiam ſenſibus atq; rebus, à Platone inueniet ipſum diſcrepaſſe.

Contraria opinio.

Gaudeant, inquit, 1. poſterioris ideæ Platonis, monſtra enim ſunt. Et 2. phyſ. com. 26. Quo verò modo ſe habeat ſeparabilis forma, & quidnam ſit, philoſophiæ primæ officium eſt pertractare ac determinare. Et 1. cœli com. 92. nam ſi ſint, vt quidā inquiunt, formæ, hoc accidere ſanè, neceſſe eſt. ſin nihil ſit talium ſeparatum; non minus idem euenire neceſſe eſt. Et primo Ethi. 7. Præſtat fortaſſe de vniuerſali bono conſiderare, & quonam modo dicitur dubitare: quanquam hæc quæſtio perardua nobis eſt; propterea quòd amici ſunt, qui formas ipſas introduxerunt: verùm, meliùs forſitan & oportere videbitur ſua quoq;, præſertim philoſophos pro veritatis ſalute refellere: nam

Amica veritas.

cùm ambo amici ſint; ſanctum eſt honori veritatem præferre. Et in primo, & ſeptimo philoſophiæ, vt iam diximus, ad ſcientias, atq; ad generationes, ideas non eſſe neceſſarias, abundè demonſtrauit.

Soluitur conciliatio Platonis & Ariſtotelis.

Quòd ſi iſta ita ſe habeant, quid eſt nobis ad priores authoritates reſpondendum? hæc profectò pauca, quæ nonnulli Peripatetici ſubſcripſerunt: Forma, inquiunt, duplex eſſe obtinet, materiale vnum, abſtractum alterum: forma enim coloris, in corpore materiali, eſſe habet materiale; in ſenſu verò, ſpirituale: quia nimirum in ſenſu eſt comprehenſio, & latitudo: nobiliùs enim eſſe habet in virtute imaginatiua; quàm in ſenſu communi; & in cogitatiua, quàm in imaginatiua; & in memoratiua, quàm in cogitatiua; & in intellectu noſtro adhuc eſt in altiori gradu 3. de anima, com. 6. atq; bene, recteq; cenſent, qui formarum locum, animam inquiunt eſſe: attamen nec tota eſt locus; ſed intellectiua, neq; eſt actu; ſed potentia formæ. Et adhuc altiùs in intelligentia lunæ; & ſic gradatim aſcendunt perfectiones formarum, vſq; ad Deum, qui eſt forma formarum, in quo eminenter atq; vnitiuè, nobiliori quodam modo continentur entia omnia.

Deus per ſuā eſſentiam res intuetur.

Deus autem ſuam ipſius eſſentiam intuendo, nobiliùs, atq; diuiniùs res intelligit; quàm ſi per formales, atq; proprias illarum rationes attingeret: qui profectò modus intelligendi à ſolo ipſius intellectu percipitur. Quamobrem Commentator dixit: Omnes formas eſſe in potentiā, in prima materia, & in actu, in primo motore. In diuino igitur intellectu, vt dicit philoſophus, non eſt aliqua multitudo, neq; ſecundùm rem, neq; ſecundùm rationem: Plato autem, atq; theologi admittunt in diuina mente rationem, ſeu diſtinctionem formalem, aut ſaltem ſecundùm rationem. Alia, inquit Auguſt. 83. quæſt.

Alia ratione conditus eſt homo, & alia equus.

quæſt. 46. conditus eſt equus; & alia, conditus eſt homo. Cæterùm, ſi quidditas rerum, vt eſt in materia, eſt idem extra materiam; neceſſariò fiet, vt res materiales, ſine materia exiſtant; vtpotè, leo rugiens, equus hinnibilis, ignis comburens; quod planè omnibus conſtat eſſe falſiſsimum. res enim generabiles apud philoſophum, quatenus ſunt generabiles, non indigent ſeparato agente: nam generans, authore philoſopho, eſt corpus, aut virtus in corpore: quemadmodum etiam aſſerit Commentator 7. met. com. 31. & idem eſt agens, quod tranſmutat materiam, & inducit formam. At, ſi res generabiles, atq; ſenſibiles conſiderentur, quatenus ſunt in potentia intelligibiles; tunc ſanè agēte egent ſeparato: habent enim ex ſui natura ordinem, qui à ſenſibilibus emanare nequit principijs; materia namq; eſt inordinationis cauſa: illorum ergo ordo à primo dependet agente: vt refert philoſophus 12. met. com. 38. Ex tali, inquit, principio, cœlum ipſum naturaq; pendet. Et 52.

Bonū vniuerſi in ordine conſiſtit.

Bonum vniuerſi in ordine conſiſtit; & bonū ipſius eſt ipſe dux: atq; magis; non enim ob ordinē ipſe dux; ſed ob ducem eſt ille: nam ad vnum vniuerſa ſunt ordinata. hoc certè modo, nedum generabilia; ſed omnia prorſus indigent agente ſeparato, in cuius virtute continentur.

Quomodo poſſent conciliari peripathetici & academici.

profectò ſi ita hoc negotium tractetur, parum, aut nihil diſſentiunt ab inuicem Peripathetici, & Academici. ſecus autem res ſe haberet, ſi

eandem

eandem quidditatem equi in materia eſſe dicant, cum intelligibili eiuſdem, ac ſeparata: nam tunc abſq; dubio, error eſt manifeſtus: daretur enim equus ſine materia, quod eſt omninò impoſſibile. Sanè, quamuis modo prædicto equus ſit in virtute Dei actiua; non ob id tamen, illa virtus, equus appellari, vocariq; poteſt. Porrò illud, quod ex 2. phy. com. 28. adductum eſt, forma ibi vocatur exemplar, authore Themiſtio, non eo quidem modo, quo aliqui poſuerunt ideas ſeparatas, ſine materia ſubſiſtentes: ſed potiùs, quia eorũ omnium, quæ à natura proueniunt, definita, perſcriptaque ſit forma, vt equi, bouis, &c. Principium ſiquidem ſemper pergit agendo materiam, atq; exercendo, donec forma ipſa coaptata reſultet. Ex quo patet ſecundùm Themiſtium, formam exemplarem Ariſtotelem non poſuiſſe, atq; in hoc à Platone diſcrepaſſe, dubium poteſt eſſe nemini: cauſis enim Plato addit exemplarem. Ariſt. præterea 2. phy. com. 19. contra Platonem, ponentesque ideas argumentatur, quòd eorum poſitio parens ſit erroris, nempè, quòd ea quæ non ſunt ſeparabilia ſecundùm rationem, eſſe ſeparabilia. Quicquid, inquit Commentator, ſeparatur ſecundùm eſſe, ſeparatur etiam ſecundùm rationem, ſed non è conuersò: hoc autem argumentum contra authorem pugnaret, ſi idem cum Platone ſentiret. Eſt ergo veriſimile, vt ex multarum cognoſcitur contextu ſententiarum, Ariſtotelem, & verbis, & rebus à Platone diſcrepaſſe. vtrum autem ita ſenſerit Plato, quemadmodum philoſophus proteſtari videtur, paulò antè à nobis diſputatum eſt. quòd ſi ita conceſſeris ſenſiſſe, omnibus modis pronuncio Platonē à vera philoſophandi ratione, quàm longiſſimè aberraſſe.

Formam exemplarem philoſophus non poſuit.

Ariſtoteles verbis & rebus à Platone diſſentit.

CAP. III.

Quòd ideæ ſint formæ ſeparatæ à ſenſibilibus.

*Poſtquàm audiuimus quomodo conciliatio fieri poſſit, poſthac diſputemus, ſi 1.
ideæ ſint formæ ſeparatæ, hoc modo. Perpetuum eſt ſeparatum à corrupti-
bili, authore Philoſopho 2. de anima: Separatur, inquit, hoc ab hoc vt perpe-
tuum à corruptibili: ſed ideæ ſunt formæ perpetuæ, vt ſupra dictum eſt;
ſenſibilia verò, corruptibilia ſunt: igitur ideæ ſunt ſeparatæ à ſenſibilibus.
Sanè, principia eſſendi, ab his profectò, quorum ſunt principia, ſeparantur: ſed ideæ ſunt
principia, quibus fit, vt ſenſibilia ſubſiſtant; eadem quippe ſunt eſſendi, & cognoſcendi
principia: ideæ ergo à ſenſibilibus ſeparantur. Amplius, omne prius eſt ſeparatum à ſuo 2.
poſteriori: ſed ideæ ſunt priores ſenſibilibus, vtpote ſenſibilium cauſæ, cauſa autem ſepa-
rata eſt à ſuo cauſato: ergo quod prius. Inſuper ideæ ſunt vniuerſalia, authore Platone.
Porrò, vniuerſalia ſeparata ſunt à ſingularibus. ſiquidem ſpecies eſt aliquid præter indi-
uiduum: nam ſi idem penitus eſſet cum indiuiduo; nulla prorſus de eo haberetur ſcientia:
ſed ideæ ſunt ſpecies, vt ipſarum nomen ſonare videtur: præter ergo indiuidua ſunt ſpe-
cies ſeparatæ. Præterea, metaphyſica, ſecundùm eſſe, atq; rationem à ſingularibus abſtra- 3.
hit, & à materia 6. met. com. 2. ſed ideæ ad methaphyſicum ſpectant, teſte Platone: à
ſenſibilibus ergo ſeparantur. Porrò, quoniam ſpecies, eſt quidditas rei, quidditas autem 5. Met.
eſt ſubſtantia rei: igitur ideæ ſunt formæ ſubſtantiales à ſenſibilibus ſeparatæ. Profectò,
vnumquodq;, quod eſt ens per participationem, reducitur ad ens per eſſentiam, authore
philoſopho 12. met. ſed ſingularia ſunt entia per participationem: ad aliquod igitur ens
per ſe, quod ideam Plato nominat, ſunt reducenda. Adde, quòd omnis ſubſtantia ſit per
ſe exiſtens, vt dicitur in prædicamentis: ſed ideæ ſunt ſubſtantiæ iuxta Platonem: ſunt er-
go per ſe ſubſiſtentes. Sanè, quod prædicatur in quid, eſt ſubſtantia rei, teſte philoſop. 7.
met. com. 20. ſed ideæ prædicantur in quid de ſingularibus, vt dicit Plato; etiam ad
mentem philoſophi: ergo quod prius. Adhuc, ſcientiæ ſunt neceſſariorum, & incorrupti- 4.
bilium, vt dicitur primo poſteriorum com. 22. Non igitur, inquit philoſophus, eorum, quæ*

 intereunt

intereunt demonſtratio eſt, neq; ſcientia ſimpliciter &c. ſed ſingularia ſunt corruptibi-
lia: vniuerſalium ergo, & non ſingularium eſt reuera ſcientia. Porrò, vniuerſalium, qua-
tenus ſingularibus inſunt, nulla poteſt eſſe ſcientia : quod enim ineſt ſingulari, ſingulare
quidem eſt, quia, quicquid in aliquo recipitur, ad modum recipientis recipitur: vniuerſa-
lium ergo ſeparatorum, atq; extra exiſtentium, erit ſcientia. hac autem vniuerſalia, Pla-
5. *to ideas appellauit. Præterea. Ars imitatur naturam, vt docet philoſophus 2. phy ſed ar-*
tifex dum agit, exemplar ab artificiato ſeparatum intuetur: natura ergo dum agit, præ-
ſupponit exemplar ab ipſa ſeparatum, atq; diſtinctum. Sanè, particularis effectus à cau-
ſa vniuerſali producitur, quatenus propria, aut appropriata illius eſſe dicitur : ſed effe-
ctus prorſus omnes, qui in vniuerſo producuntur, à Deo, vtpote cauſa omnium ampliſsi-
ma proficiſcuntur: per rationes ergo ſingulis quibusq; rebus diſtributas, atq; proprias in
ipſo exiſtentes, emanant; alioqui non eſſet propria, ſiue appropiata cuiusq; rei cauſa vni-
6. *uerſalis aſsignanda. Quidditates præterea, & definitiones ad ſingularia non ſpectant;*
ſed ad vniuerſalia potiùs, quemadmodum legitur 7. met. & primo poſteriorum. neceſſe
ergo eſt vniuerſalia ſeparata conſtitui, quorum eſſe poſsint diffinitiones, quidditates at-
que ſcientia. Sunt ergo ideæ, ſiue formæ ſeparatæ à ſingularibus, ad quarum exemplum
Boëtius. *facta ſunt omnia, mundus, & vniuerſa, quæ cœli ambitu continentur. vnde Boëtius 3. de*
conſolatione alloquens Deum, in hæc verba erupit: Tu cuncta ſuperno ducis ab exemplo,
Mundũ mente gerens. *mundum mente gerens pulchrum, pulcherrimus ipſe. Mundi ergo exemplum æternum*
7. *eſt in Deo, quam ideam vocamus, authore Platone. Amplius, principium productiuum*
in omni ferè generatione vniuoca eſt forma vel quidditas, quam ideam Plato vocat: idea
namq; rem intuetur, quatenus eſt producibilis. Sed huiusmodi forma à re producta ſe-
paratur: ergo idea, vtpote principium productiuum, à rebus ſingularibus ſeparata, con-
ſiſtit. Agentia quoq; naturalia, quæ per qualitates actiuas atq; paſsiuas agunt, cùm vltra
ſpeciem propriam agere nequeant; profectò ad formam ſubſtantialẽ inducendam apta
non ſunt: qualitates enim illæ, formæ ſunt accidentales, ab accidenti verò ſubſtantia non
producitur. Igitur aliquæ ſunt formæ à ſingularibus ſeparatæ, quarum virtute genera-
tiones rerum procurantur, atq; conſeruantur. Ex his ergo, atq; ſimilibus ſatis conſtare
puto, ideas formas eſſe à ſingularibus, corruptibilibusq; omnibus ſeparatas.

CAP. IIII.

Soluuntur Argumenta.

1. *AD primum, verum quidem eſt ideas, quatenus ſunt formæ, eſſe profectò à*
Formæ in mẽte diuina re & ratione ſeparantur à ſingularibus. *ſingularibus ſeparatas, ratione duntaxat; non autem reali ſeparatione ex-*
tra omnem intellectum poſitas. hoc autem modo ideæ vniuerſalia appellan-
tur, quæ ſecundum rei veritatem, re, à ſingularibus non diſtinguuntur: ve-
rùm ſi ideas, rationes in intellectu primi opificis exiſtentes, quibus vniuer-
ſa conſtant, intelligere volueris; illæ, hauddubium, ab omni prorſus corruptibili quàm lon-
giſsimè diſcretæ ſunt, atq; ſemotæ, quum ſint æternæ, & diuinæ, inſuper, rerum & ſcien-
tiarum omnium cauſæ & principia. has puto à Platone ideas nuncupatas fuiſſe : quem-
admodum & ipſius ſententiæ, paſsim proteſtari videntur. profectò ſi hæc germanè, can-
didèq; expenderentur; nullus nobis remaneret ambigendi locus. Ad confirmationem di-
co, ideas eſſe principia eſſendi, quippe cùm ſint rerum formæ, atq; ideo ratione, non autem
re, à ſingularibus ſeparari: ni formæ in mente diuina intelligendæ ſint, quæ, vt diximus, ab
2. *omni creato ſeparantur. Ad 2. eadem facilitate, atq; diſtinctione ſecundum ſoluitur*
argumentum, nec non confirmationes eiuſdem : etenim ideæ, id eſt, vniuerſalia priora
3. *ſunt, & à ſingularibus ratione duntaxat, non autem re, ſeiunguntur. Ad 3. quamuìs res*

*methaphiſica re & ratione à materia ſeparentur; nõ ob id tamẽ ponendæ ſunt ideæ, ab o-
mni prorſus intellectu, atq; ſingularibus ſeparatæ: non enim Plato ideo poſuit ideas, vt* Plato quare
methaphyſicalia ſaluaret; ſed ob id potiùs, vt de materialibus, atq; corruptibilibus rebus poſuit ideas.
*poßit eſſe ſcientia. vel, & fortaſſe meliùs, vt omnimodam Dei ſapientiam omnibus palam
faceret, ad cuius exemplar condita ſunt vniuerſa. Ad confirmationem, quòd ideæ ſint
formæ, vel ſpecies rerum, dico, formam alicuius rei trifariam poſſe intelligi. Vno quidem* Forma tribus
modo, eſt forma agentis, effectum præcedentis, quæ ſcilicet propriè Idea dici non poteſt; modis dicitur
*effectus enim, quoniam frequenter in cauſis æquiuocis deficit, ad completam profectò
neceſſariò nequit formæ pertingere rationem agentis. Alio modo, vt anima eſt forma
hominis, & figura ſtatuæ, eſt forma cupri. hæc cum ſit forma partis compoſiti, idea dici
non poteſt: idea planè ex ſui ethymologia nominis; id ſonare videtur, nempè ab eo, cuius
eſt idea, ſeparatam eſſe, atq; diſtinctam. Poſtremò, forma, id appellatur, ad cuius typum
aliquid formatur, peculiariq; nomine forma exemplaris dicitur: atq; hoc modo idea, for-
ma nominatur. Porrò, quamùis huiuſmodi forma, ſpecies ſit, quæ eſt rei ſimilitudo; non
eſt tamen de indiuiduis prædicabilis vniuocè, neq; ſecundùm eſſe exiſtentiæ, extra ſingu-
laria conſtituta, ſola conſiſtit. Itaq; ideæ hoc modo, ſubſtantiæ dicendæ ſunt; quatenus in* Ideæ ſubſiſtũt
ſingularibus ſubſiſtunt. Ad aliam confirmationem: Ideæ, iuxta Platonis ſententiam, quo- in ſingulari-
niam in mente diuina exiſtunt, ſunt entia per eſſentiam: à quibus entium multitudo pro- bus.
*ficiſcitur: & ita ſubſtantiæ dicuntur, non quidem prædicabiles, vt genera, & ſpecies, quip-
pe, quæ ſub nullo genere continentur. Ad 4. ſex rationibus pugnat Ariſtoteles contra* Ad 4. ratio-
Platonem, aſſerens, ideas non eſſe neceſſarias ad conſeruandam ſcientiam rerum: quarum nes philoſop.
prima hæc eſt. Si omnium, inquit, eſſent ideæ, quorum ſunt ſcientiæ, negationum quoque contra Plato-
ideæ eſſent ponendæ: ſunt enim aliquæ, vt dicitur in primo poſteriorum, demonſtrationes, nẽ, quòd ideæ
quæ concluſionem inferunt negatiuam. At Plato, talium ideas omninò negauit: ergo. non ſunt po-
Item, ſi ita res ſe haberet, corruptibilium etiam eſſent ideæ, quod eſt contra Platonem. nendæ, pro
Tenet conſequentia: Corruptibilium ſiquidem eſt ſcientia, alioqui ſcientia naturalis, quæ ſcientia con-
eſt de corruptibilibus, è medio tolleretur. Sanè, corruptibilium, quatenus in eſſe parti- ſeruanda. 3.
*culari conſiderantur, ſcientia eſſe non poteſt: bene verò in eſſe vniuerſali, quod eſt incor-
ruptibile. Item tertio, homo non eſt præter hominem ſingularem. Præterea, huiuſmodi* 4.
*Platonis ſententia, notiora, quàm ſint ideæ, principia auferre videtur: nam ideæ iuxta
Platonem, mathematicis, atq; ſenſibilibus rebus priores habentur: ſed ideæ ſunt numeri:
igitur numeri præcedunt res mathematicas, atq; ſenſibiles. Porrò, dualitas, quoniam res
eſt mathematica: numeri ergo aliquot dualitatem præcedent. atqui Plato dualitatem in
numeris dixit eſſe primam. Item, de accidentibus eſt ſcientia: igitur ideæ accidentibus* 5.
*ſunt aßignandæ. ſed eorum, quæ ſunt ſecundùm accidens nulla eſt participatio, quod ideis
non conuenit: non omnium ergo, quorum eſt ſcientia, & ideæ ſimiliter. Amplius, aut ideæ* 6.
*& ſenſibilia, quæ ideas participant, vnius ſunt ſpeciei, aut non: ſi primum admiſeris; ali-
quid planè vtriſq; erit commune, per ſe ſeparatum, vt Platonis ſaluetur doctrina multo-
rum ſiquidem in ſpecie vna conuenientium, idea aliqua ſeparata, ſecundùm Platonem eſt
aßignanda. Si dixeris, ideas, quoniam ſunt ſpecies incorruptibiles, ſuperioribus non egere
ſpeciebus; profectò in eundem recides errorem: nam, mathematica, quæ inter ſenſibilia,
& ſpecies medium tenere, Plato arbitratur, vna eſt illorum ſpecies communis ſeparata,
quia nimirum eorum plura, vnius probantur eſſe ſpeciei. At, ſi ideæ, & res ſenſibiles, quæ* Soluuntur A-
ipſas ideas participant, vnius ſpeciei non ſint; tunc ſanè nomen, quod de ipſis dicitur, erit riſto. rationes
prorſus æquiuocum. Sed Ariſtotelis rationibus ſic poſſumus reſpondere. Ad primam: 1.
*negationes per affirmationes cognoſci: nam ita ſe habet negatio ad affirmationem, ſicu-
ti malum ad bonum: ſed malum cognoſcitur per ideam boni, & cæcitas per viſum, & per
affirmationem, negatio: quocirca, quamùis de negationibus, vt in lib. poſt. dicitur, per re-
ductionem ad affirmationem habeatur ſcientia; non primò tamen; proinde ideas habere*

non eſt

non eſt neceſſe. Si ſimilitudinem negaueris, dicens malum non eſſe bonum, negationem
autem poſſe veram fieri. Dico, malum ſine bono, nullatenus inueniri, nec ſine affirmatio-
2. *ne, negationem conſiſtere. Ad 2. corruptibilium, quatenus ſunt corruptibilia, non datur*
ſcientia, & ex conſequenti, neq; idea: quatenus autem in vniuerſali conſiſtunt, & ſcientia
3. *ex illis haberi poteſt, & idea ſimiliter. Ad 3. Homo tertius &c. tria enim in quibuſdam*
rerum generibus ponebat Plato: nempè quædam ſenſibilia, quædam mathematica, & ſpe
cies. Quare autem in quibuſdam magis, quàm in alijs media ponantur, ratio aliqua non
apparet: in ſpecie ergo hominis inter ideale, & ſenſibile, medius homo erat ponendus &c.
Idea fundamē- *Sed ad hæc ita reſpondemus: eorum, quæ ſunt ad aliquid, non eſt idea alia, quàm idea fun-*
ti. *damenti. Etenim, eorum, quæ ſunt ad aliquid, non quidem abſolutè; ſed per reductionem*
ad ſubſtantiam, poteſt eſſe ſcientia: non ergo eſt ponendus medius, ſiue tertius homo, ab
illis duobus ſeparatus, & diſtinctus. licet enim pro habenda ſcientia de homine, à ſorte,
& indiuiduantibus conditionibus, homo ſit abſtrahendus, atq; conſiderandus ſecundùm
ſuam eſſentiam, & naturam, & eſſe, quod in ſuis quidem principijs eſſentialibus habet, at-
que formalibus; non tamen gratia habendæ ſcientiæ, hominem tertium conſtitui neceſſe
eſt per intellectum: quandoquidem ea, quæ eſſentialiter, quidditatiueq́; aliquid cognoſci-
4. *tur, nulla certior habeatur cognitio. Ad 4. quamuis dualitas ſecundùm ſe ſit prima nu-*
meri ſpecies; nihil tamen refert, quò minus aliqua idea, quæ eſt in numeris, per abſtra-
ctionem, ipſam præcedere valeat: quemadmodum licet intelligere hominem, non intelle-
5. *cto riſibili; tametſi homo, ſine riſibili ſubſiſtere nequeat. Ad 5. Accidentia ſine ſubiecto*
intelligi nequeunt, authore philoſopho 7. met. com. 17. ideo, illorum ſcientia per reductio-
nem ad ſubiectum habetur: quapropter ſufficit, idea ſubſtantiæ, ad illorum ſcientiam ha-
bendam. Etenim, vnumquodq; ſicut ſe habet ad eſſe, inquit philoſophus 2. met. com. 4 ita
& ad veritatem: cùm autem accidentia, à ſubſtantia immediatè cauſentur; non eſt ne-
ceſſe, proprias accidentium ideas ſtatuere, propriorum potiſſimè, & demonſtrabilium
accidentium, quorum eſt ſcientia: vna enim, eademq; productione; non tamen eodem mo-
6. *do, cum ſuo proprio ſubiecto producuntur. Ad 6. Idea & res ſenſibiles, ſecundùm eſſen-*
tiam, vnius ſunt ſpeciei; differunt nihilominus ſecundùm diuerſum modum eſſendi: natu-
ra quippe ſecundùm ſeipſam conſiderata, idea appellatur: vt autem eſſe habet in ſingu-
laribus, dicitur res ſenſibilis. Ex quo fit, vt non ſit ponenda aliqua idea, ab idea, & rebus
ſenſibilibus abſtracta. Nam quamuis eorum, quæ eiuſdem ſunt ſpeciei, quæ nimirum eſſe
per participationem habent, ſit communis idea; non opus eſt tamen, eorum quæ eiuſdem
ſpeciei habentur, quorum vnum per eſſentiam conſideratur, alterum verò, ſecundùm eſſe,
quod habet in ſingularibus, quòd vna ſit eademq; communis idea. Plato ſiquidem, natu-
Idea ſingula- *ram ſpeculabatur humanam; quatenus eſſe haberet, ſuis in principijs eſſentialibus, forma-*
rium eſt natu *libusq́; : quam ideam aiebat eſſe, ſingularium, quæ in ſeipſis hanc naturam complectun-*
ra in ſuis prin *tur, quidditatem. Ideæ ergo hoc modo abſtrahunt ab omni omninò re, quæ ad quiddita-*
cipijs forma- *tiuum illarum non ſpectat intellectum: propterea tales ideas extra omnem intellectum,*
libus & eſſen- *extra deniq; ſingularia, nonnulli dicunt Platonem collocaſſe. Cæterùm, quamuis eſſe effe-*
tialibus. *ctus in ſuis cauſis ſit reale, actuale, ac virtuale; non tamen eſt eſſe actualis exiſtentiæ,*
ratum in vltimo actu naturæ: eſt igitur eſſe effectus in ſua cauſa, eſſentiæ potiùs, licet
imperfectum, quàm exiſtentiæ: res enim in ſuis cauſis veriùs ſunt, quàm in ſeipſis: nam et-
ſi in cauſis ſint in potentia, in ſeipſis verò in actu; potentia tamen actiua, actu à ſe pro-
ducto, potior eſt, atq; potentior. Itaq́; ſi ideæ eſſe habeant in ſuis principijs eſſentialibus;
veriſimile tamen eſt, illud eſſe exiſtentiæ non eſſe dicendum: quod puto Platonem non
eſſe conceſſurum. Et hæc ad philoſophi rationes contra Platonem diſputantis, ſint dicta.
5. Ad princi- *Ad quintum argumentum principale: Artifex in agendo, ideam in ſua mente exiſten-*
pale. *tem intuetur: non eſt ergo idea ab omni prorſus intellectu ſeparata. Ad confirmatio-*
nem, dico, effectus particulares ab vniuerſali cauſa, nempè à diuina mente produci, in

qua emi-

quæ eminenter ſunt ſingularum ideæ naturarum propriæ, atq; diſtinctæ, aut formali, aut rationali ſaltem diſtinctione. Ad 6. pro diffinitionũ ratione conſeruanda, ſufficere puto 6.
vniuerſalia, quæ à ſingularibus ratione tantummodo, non autem re ſeparantur. Boëtij verò authoritatem veram eſſe, atq; Platonicam pronuncio: ex hoc tamen non ſequitur ideã illam extra diuinum intellectum per ſe ſubſiſtere. Ad 7. & vltimum, principium pro- 7.
ductiuum quo, à ſenſibilibus non eſt ſeparatum, ſed eſt in cauſa producente, vel in intellectu primi agentis: ideo opus eſt ideas à ſenſibilibus quidem diſcretas ponere, non autem extra intellectum primi artificis. Ad confirmationem dico, quamuis formæ accidentales, propria virtute formam ſubſtantialem producere nequeant; virtute tamen formæ ſubſtantialis, ſecundùm quam agunt, id præſtare, non eſt illis difficile. Agit enim forma accidentalis virtute formæ ſubſtantialis, quaſi illius inſtrumentum. calor ſiquidem ignis inſtrumentum dicitur virtutis nutritiuæ 2. de anima, com. 50. Si igitur formæ accidentalis actio, ad ſubſtantialem formam terminetur, nihil ſequetur abſurdi: etenim ſicut calor ignis, vt inſtrumentum agit formæ ſubſtantialis ignis; ita planè agere poteſt, quaſi inſtrumentum animæ ſenſibilis, ad animam in actum ſenſibilem educendam. Sed iterum Ariſtoteles infirmare intendit rationes Platonis, aliis argumentis, quæ ſequuntur.

Forma accidentalis agit virtute formę ſubſtantialis.

CAP. V.

Ideas nihil conferre, neq; æternis, neq; ſenſibilibus, philoſophus multis probat rationibus primo met.

IDeæ, inquit, introductæ ſunt à Platone, immobilitatis, non motus gratia. 1.
Quoniam quidem ſenſibilia prorſus omnia ſub continuo motu aguntur; aliquas poſuit Plato ideas à ſenſibilibus ſeparatas, quarum eſſet ſcientia. ideæ ergo immobilitatis, non motus ſunt principia, atque ex conſequenti, motus,
aut tranſmutationis habendæ cauſa, ſenſibilibus conferunt nihil. Item, vnius 2.
cuiuſq; rei cognitio per ſuæ cognitionem ſubſtantiæ perficitur, non per aliquarum extrinſecarum cognitionem ſubſtantiarum: ſed ideæ ſunt ſubſtantiæ extrinſecæ, authore Platone: nihil ergo conducunt ad rerum ſcientiam habendam Illæ ſiquidem ideæ non ſunt ſubſtantiæ rerum ſenſibilium; cuiuslibet namq; rei ſubſtantia in eo eſt, cuius eſt ſubſtantia: ſed illæ à ſenſibilibus prorſus ſunt ſeparatæ: ergo quod prius. Neq; præterea huiuſmodi ideæ, rebus adſunt ſenſibilibus, ac ſubſtan[illegible]bus, tanquam ideas participantibus, alioqui formæ, & accidentia abſq; ſubſtãtiis poſſent eſſe; ea namq; ſola miſceri apta nata ſunt, quæ
poſſunt ſeparata exiſtere. Item, idea, quatenus eſt cauſa exemplaris, nullius eſt vtilitatis; 3.
exemplaris enim vtilitas eſt, quia nimirum artifex intuens exemplar, ſimilitudinem transfert formæ, rei à ſe componendæ. Tunc ſic arguit: aut illa ſimilitudo rebus genitis ineſt per reſpectum alicuius agentis ad exemplar: aut non ſi non, nihil refert, ideas intueri aut non intueri. ſi ſic, haud certè dici poterit, cauſam ſimilitudinis in genito, inferioris formam, eſſe generantis. fieret profectò aliquid ſimile per reſpectum ad agens ſeparatum, & non ad agens ſenſibile: atq; ita aliquis Mercurio ſimilis fieret, poſito vel re-
moto Mercurio, quod planè falſum eſt. Quòd ideæ non conferant ſenſibilibus, quatenus 4.
ſunt cauſæ formales, ſic: Subſtantiam & cauſam formalem, ab eo, cuius eſt ſubſtantia, ſe-
parari eſt impoſſibile: ſed ideæ ſunt ſeparatæ à ſenſibus, vt dicit Plato. ergo &c. Item, po- 5.
ſita cauſa, ponitur effectus: ſi ergo ideæ ſunt cauſæ rerum, atq; illæ ſunt quidem perpetuæ: ſemper ergo indiuidua, quæ ipſas participant, extiterunt, quod Plato ſanè nunquam eſſet
dicturus. Item, ſicut ſe habent artificialia ad cauſas artificiales; ita planè, naturalia ad 6.
cauſas naturales: ſed multa hîc fiunt, ſecundùm Platonicos, vtpote domus, anulus, & quæ

 ſunt ge-

ſunt generis eiuſdem, quibus ideæ non aſſignantur: aliquæ ergo fient res naturales, ſine
Soluuntur Ariſtotelis rationes.
proprijs ac peculiaribus ideis. Porrò, quiſpiam ſic poſſet philoſophi argumenta ſoluere: ſi
naturam Plato vocat ideam, in ſuis videlicet principijs eſſentialibus manentem, à parti-
1. *cularibus indiuiſis abſtractam: natura verò eſt principium motus, & quietis, authore*
philoſopho 2. phy: Igitur idea eſt cauſa motus. Neq; eſt impoſſibile, id, quod in ſe eſt im-
mobile, in alijs principium eſſe mutabilitatis. imò, mobile, ad aliquod immobile, ne in mo-
bilibus proceſſus fiat in infinitũ, eſt reuocandum. Itaq; naturæ ſpecificæ, etiam philoſophi
doctrinam ſequentes, etſi ſecundùm eſſe, quod in ſingularibus habent, mutabilitati ſub-
2. *iaceant; per abſtractionem tamen immutabiles ſunt. Ad 2. maior eſt falſa: effectus e-*
nim naturales à quatuor cauſis dependent; ideo, non ſolùm vnius, ſed omnium prorſus co-
gnitio eſt neceſſaria cauſarum. ſiquidem tunc nos arbitramur veram habere ſcienti-
Naturæ ſpecificæ ſubſiſtũt in ſingularibus.
am, ſi cauſas omnes (vt ipſe dicit primo poſt.) nouerimus. Minor quoq; eſt falſa: nam na-
turæ ſpecificæ etſi ſeparatæ ponantur à Platone, quòad hoc, & illud; ſubſiſtunt tamen ſe-
cundum eſſe exiſtentiæ actualis, & ratum in principijs ſuis, cauſisq; eſſentialibus: eſt eti-
am fallacia æquiuocationis in hoc termino ſeparatum, multiplex enim eſſe poteſt. Ad a-
lias confirmationes dico, participare, bifariam dici. vno quidem modo propriè, & perin-
de eſt, in mixtione partẽ rei capere: quo planè modo, ſingularia, ideas participare, Plato
negauit, alio modo, idem eſt, ac ſuo in ſignificato aliud includere: quo ſanè modo, ſpe-
cies, genus participat, & indiuiduũ, genus, & ſpeciem. Ita autem ſingularia ideas partici-
3. *pare, affirmat Plato. Ex quo patet, ſub hoc verbo ſeparatã eſſe fallaciam æquiuocationis.*
Ad 3. in omnibus, quæ non caſu, ſed natura generantur, forma eſt generationis finis: quæ
profectò per ſe exiſtens, eſt cognoſcendi operandiq; principium: multisq; ex rationibus,
Idea ſpeciei, & non generis.
idea nominatur, & exemplar. in rebus autem generatis ſimilitudo prouenit per reſpectũ
ad exemplar alicuius agentis. Quam ob rem conſequentia non tenet: etenim illa ſimilitu-
do, nedum ab ideis, verum etiam ab agente particulari effectiuè dependet. Cæterùm Pla
to ſpecierum, & non generum ideas eſſe voluit: ſpecies enim, teſte philoſopho, in Topicis, à
parte rei eſt vnum, non autem genus: ideæ ſiquidem in iſtis inferioribus, non ſunt materiæ
factiuæ, ſeu productiuæ, ſed formæ. ſingularitatis autem principium, materia eſt: per
formam autem; ex ſingularibus quodlibet collocatur in ſpecie. Idea, præterea eorum eſt,
quæ per ſe à natura intenduntur: natura verò principaliter ſpeciem intendit, vt dicitur
Idea eſt principiũ cognoſcendi, & exemplar.
in lib. de anima, & 18. de animalibus. Intentio ergo naturæ, non quidem ad generis; ſed ad
ſpeciei formam, terminatur. Idealis igitur natura, in quantùm eſt principium formale, eſt
principium cognoſcendi, vocaturq; idea. Vt autem eſt principium finale, exemplar ap-
4. *pellatur. Ad 4. eſt fallacia æquiuocationis in hoc termino, ſeparatum, vt dictum eſt.*
5. *Ad 5. poſita cauſa per ſe ſufficiente, & applicata, non aliquo modo impedita, ponitur ef-*
fectus: non autem poſito principio formali, & quidditatiuo, ponitur effectus naturalis,
niſi poſito efficiente, & materiali principio. At, non omnium, ideas eſſe principia, niſi
6. *formalia tantùm atq; finalia, dixit Plato. Ad 6. negatur ſimilitudo: materia namq; ar-*
tificialium, non autem naturalium rerum eſt tota ſubſtantia: Plato autem materiæ pri-
mæ ideam non poſuit. Porrò, rerum naturalium non eſt materia ſola, tota ſubſtantia, ſed
potiùs forma, ſiue natura. Quare, ſimilitudinem aſſumptam bonam, validamq; non eſſe,
clariſſimè patet. Hæc ad Ariſtotelis rationes.

CAP. VI.

Ideas non eſſe numerum, philoſophus multis rationibus contra Platonem oſtendere nititur.

POſt hac videndum eſt, quomodo pugnet Ariſto. contra Platonem, aſſerentem ideas eſſe numerum. Plato, non ſolùm ideas, rerum formas atq; principia poſuit, ſed etiam numerum eſſe voluit: numerum, inquam, ſpecierum, & idearum, non autem diſcretæ quantitatis: has enim dixit eſſe numerum, quæ proportionibus iunctæ, res, tum ex parte materiæ, tum etiam ex parte formæ in harmonicis ordinibus conſtituunt. Triplicem autem eſſe numerum, faſſus eſt: inſtrumentalem ſcilicet, quo diſcreta entium quantitas menſuratur: formalem, quo quælibet res in numero ponitur, atq; in numeri proportionibus conſtituitur: materialem, qui eſt rei ſenſibilis in proportione numeri conſtitutæ. Verùm aduerſus huiuſmodi Platonis

Ideas eſſe numerum.

Triplex numerus.

ſententiam, grauiſſimis, fortiſſimiſq; arguit philoſophus rationibus. Eorum, inquit, quæ ſunt idem ſecundùm ſubſtantiam, vnum certè non poteſt eſſe alterius cauſa: ſed ideæ ſunt numeri, & ſenſibilia ſimiliter: igitur ideæ ſenſibilium cauſæ eſſe non poſſunt. Neq; refert, quòd ideæ, & ſenſibilia non ſint idem numeri, aut quia ideæ ſunt numeri ſempiterni, ſiquidem in ratione numeri pariter conueniunt: quæ autem ſunt idem ſecundùm rationem, vnum non eſt cauſa alterius. Sempiternum præterea, & non ſempiternum, non per habitudinem vnius ad alterum; ſed abſolutè diſtinguuntur, non per cauſam, & cauſatū. Item, 1. 2.

ſi ideæ ſunt numeri; tunc ex multis, vna fieret idea, quod eſt impoſſibile. Tenet conſequentia: nam ex multis vnus fit numerus. Antecedentis autem falſitas patet: etenim ſi ex multis diuerſarum ſpecierum, aliquid vnum fiet; id profectò per mixtionem, in qua miſcibilium ſpecies non ſaluantur, conſtituetur: ipſæ autem numerorum ſpecies, ſimul coniunctæ, numerum conſtituunt. ſic binarius, & trinarius, quinarium, & in quinario vterq; numerus remanet integer. Item, quemadmodum mathematica inter ideas, atque ſenſibilia, media ſunt; ita planè neceſſariò ponendus eſt numerus, qui mediet inter idearum, & ſenſibilium numerum: ſed iſtius medij numeri ratio aliqua reddi non poteſt: ergo. Maior autem patet: illa ſiquidem mathematica intermedia, ex numeris, veluti ex primis principiis, conſtant: vnum namq; ſecundùm Platonicos, punctum conſtituit, binarius lineam, ternarius ſuperficiem, quaternarius corpus. Corpora quoq; ex ſuperficiebus componi aiebant, ſuperficies verò ex lineis, lineæ autem ex punctis, puncta verò ex vnitatibus, quæ numeros conſtituunt. Item, ſi omnia, quæ in ſenſibilibus habentur, ab ideis cauſantur; vtraque profectò vnitas, ex quibus dualitas cōſtat, ex idea dualitatis conſtabit; dualitas namque eſt principium numeri apud Platonicos: ſed vnitatem, ex dualitate cauſari, eſt impoſſibile: ergo &c. Item, Multa, ad vnum aliquod conſtituendum conuenire nequeunt, niſi per cauſam aliquam extrinſecam, vtpote agentem, vel intrinſecam vnientem. Nam ſi aliqua per ſeipſa vniantur; vnum ſanè ſe habebit, vt potentia; aliud verò, vt actus, quorū neutrum, vnitatibus conuenire poteſt. Item, ſi ideæ ſint numeri, & ſubſtantiæ rerum; aut vnitates in inuicem conueniunt, aut ab inuicem diſtant. Quòd ſi ab inuicem diſſentiant; vnitas ergo, in quantùm vnitas, principium non dicitur: vnde fieret, vt numeri non ſint ſubſtantiæ rerum. hac enim de cauſa, numerus ſubſtantia appellatur; quia nimirum ex vnitatibus cōſtat, quæ ſunt rerum ſubſtantiæ: quæ autem diſſentiunt omninò, vnum conſtituere nō poſſunt. Sanè, quāuis in ratione vnitatis conueniant; tamen quia ab inuicem ſunt differentes; propterea vnitas principium dici non poteſt. Si autem conueniant, totū vtiq; vniuerſum vnū, atq; idem erit: cuiuſlibet enim rei ſubſtantia hoc ipſum eſt, quod eſt indifferens: atq; ita vnum & idem, omnium erit principium, quod eſt impoſſibile: vnū namq; & idem, non eſt ſui ipſius principium. 3. 4. 5. 6.

Porrò, ad has philoſophi rationes ita reſpondere valemus: & ad primam quidem, verū planè eſſe, ea, quæ ratione ac ſubſtantia ſunt idem, vnum, alterius non eſſe principium: quæ verò ratione diſſentiunt, ſubſtantia autem conueniunt, bene vnum eſſe principium alterius quidditatiuum, atq; productiuum. Pater enim in diuinis eſt principium productiuum filij; vna nihilominus eſt vtriuſq; ſubſtantia. ſic animal rationale eſt quidditatiuum hominis principium; vnam tamen, eandemque

Soluuntur rationes philoſophi.

1.

Quomodo ſe habeant idearum & ſenſibilium numeri.

*vterq; ſubſtantiam habet. Ad confirmationem autem dico, quæ propria ratione, vnum
ſunt; vnum, alteriùs vt ſit, cauſa eſſe nequit. quæ verò ſecundùm rationem communem
vnum ſunt, ſecundùm proprias autem ſeparantur; benè vnum poteſt alterius eſſe princi-
pium. hoc autem modo ſe habent idearum, atq; ſenſibilium numeri: quare, vnum, poteſt
eſſe principium alteriùs. Ad aliam confirmationem reſpondeo, illa differre realiter, non
per habitudinem ſolam principij ad principiatum: aut quia vnum ſempiternũ, aliud ve-
rò eſt ſenſibile; aliquid enim reale ſenſibilia in ſe includunt, quod in ideis non continetur.
2. Ad 2. negatur conſequentia: & ad probationem dico, philoſophum aduerſus ſe pugnare:
nam 5. met: ait: Quòd bis tria non ſunt ſex: ſed ſemel ſex ſunt ſex. Itaq; non eſt neceſſe, ex
3. pluribus, ideam vnam fieri, licet ideæ numeri dicantur. Ad 3. concedimus mathemati-
4. ca eſſe numerum, nullumq; inde ſequi inconueniens. Ad 4. vnitas, ſi dualitatis pars eſſe
dicatur, cauſatur quidem, non à dualitate, cuius pars eſt, ſed à dualitate potiùs idearum;
5. non certè, quatenus eſt dualitas; ſed potiùs, quia duas vnitates complectitur. Ad 5.
quamuis vnitates formaliter ſumptæ, actus potentiæq; rationem non habeant; ſi tamen
materialiter ſumantur; vna quidem potentiæ, altera verò actus rationem habebit: vnde
materia, potentiæ vicem obtinet, forma verò, actus, ex quibus naturæ, ſeu ideæ componi-
6. tur. Ad 6. dico, vnitates eſſe quidem difformes, idq; ſeipſis, non per aliquam aliam for-
mam diſcerni: interdum certè aliquid ab alio, per aliquod ſibi additum diſtinguitur, vt
homo à leone, idq; per rationale, nonnunquam verò ſeipſo: quo profectò modo vnitates
à ſeipſis diſtinguuntur. Ad aliam rationem reſpondeo, aſſerens omnia eſſe vnum ſecun-
dùm ſubſtantiam, & vnum tranſcendens, quemadmodum 4. met: vnum quoq; eſſe vnum,
ſiue dici ſecundùm ſubſtantiam, philoſophus clariſſimè docet. Porrò, hæc annotaſſe ſtu-
dioſo ſufficiat lectori, qui ex paucis ſpicis, magnos ſatagit manipulos colligere, & in hor-
rea philoſophiæ inferre.*

QVAESTIONIS TERTIAE CAP. I.

Platonem inſufficienter diſputaſſe de principiis eſſendi rerum philoſophus oſtendere ſtudet.

Principia rerum ſubſiſtentium apud Platonem.

*HÆc ſunt principia apud Platonem, quibus res conditæ ſubſiſtunt: quatuor
elementa, quæ materiæ, principijq; materialis vice funguntur: idea, vtpote
formale principium: bonitas opificis, quod eſt principium finale: Deus verò
ipſe cauſa efficiens, atq; producens. Porrò cuiuſlibet compoſiti, nedum for-
1. ma partis, verùm etiam forma totius, quæ ex vnione partis cum materia re-
ſultat, vt dicitur 5. met: appellatur cauſa formalis. hanc autem Plato nomine ideæ, nos au-
tem quidditatis appellare conſueuimus. Sed philoſophus perpetuo ſtudio Platonis ideas
euertere ſtudet. Arguit igitur hoc modo: Quoniam ex hoc homines philoſophari incepe-
runt, quod cauſas inquiſierunt: ad omnem ergo pertinet ſapientiam, cauſas eorum quæ
ſenſui apparent, inquirere ſingulorum. Sed Platonici cauſam rerum principia neglexe-
runt, nihil enim de cauſa efficiente; quæ eſt rerum tranſmutationis principium, locuti
ſunt. neglexerunt quoq; cauſam formalem: forma enim ſimul eſt cum ſuo effectu: idea
autem, quam ipſi dicunt cauſam formalem, à ſuo eſt ſemota effectu, atq; diſtincta: for-
2. mæ ergo nomen habere non meretur. Illud præterea, quod tanquam rei ponitur materia,
magis eſt ſubſtantia rei, ac de re ipſa prædicabile, quàm id, quod eſt ſeparatum. ſed ideæ
vt Platonici dicunt, ſunt à ſenſibilibus ſeparatæ: magis ergo eſt ſubſtantia materia, quàm
3. idea, ſiue forma. Amplius, ſi ſenſibilia ab ideis cauſantur, profectò neceſſe eſt ideam in
motu conſiſtere. Porrò, motus ſine eo, quod mouetur, eſſe non poteſt: mouetur ergo idea,
quod*

*quod Plato negauit, quippe, qui aſſerit ideas im̃obiles eſſe. Quòd ſi dixeris, ideas in motu
non eſſe; tunc quæro, vnde ergo motus in hæc inferiora venit, quandoquidem, hæc ſenſi-
bilia à formis ſeparatis principiũ habeant producendi? deſtrueretur ergo ſcientia natura-
lis, quæ circa mobilia verſatur. Adhuc, ſi omnium rerum, vnum eſſet ſubſtantia: õnia ergo* 4.
*ſicut naturales dixerunt, eſſent vnum: ſed non omnia ſunt vnum: ergo non rectè ſenti-
unt Platonici, qui omnia dicunt eſſe vnum. Dicis, Plato ait, omnia eſſe vnum ſecundùm
ſpeciem, non autem ſimpliciter: ſed tunc vnum eſſet omnium genus, & ex conſequenti
omnia vnum ſubſtantialiter, quemadmodum hominem, & leonem dicimus eſſe vnum ge-
nus: ſed hoc eſt impoßibile, nempè omnia eſſe vnum ſubſtantialiter: igitur, omnia non
ſunt vnum ſecundùm ideam, ſiue ſpeciem. Verùm ad has philoſophi rationes non eſt mul-* Soluuntur Ariſtotelis rationes.
*tum difficile reſpondere: & ad primam quidem negamus maiorem: patet enim Plato-
nem principia naturalia poſuiſſe. Ad 2. quamuis materia, ſecundùm eſſe ratum, & cõ-
pletum actualis exiſtentiæ, ſit magis ſubſtantia rei, quàm id, quòd eſt ſeparatum; id ta-* 1.
men, quod eſt ſeparatum, nempè idea, ſecundùm eſſe, quod in principiis habet quiddita- 2.
tiuis, ſecundùm eſſe exiſtentiæ eſt magis rei ſubſtantia, quàm materia. Ad 3. quemad- 3.
*modum idea accidentis, ſeparatim diſtincta ab idea ſubſtantiæ, ponenda non eſt; ita pla-
nè idea motus, ab idea rei immobilis, vtpote ideæ. porrò, motus cauſa materialis, mate-
ria eſt, idea verò, cauſa formalis, agens autem eſt cauſa efficiens. Ad 4. ſicut omnia* 4.
*ſunt ens; ita ſanè, omnia ſunt vnum: non quidem inter ſe; ſed in ſe. vnumquodq; enim ens
eſt in ſe vnum, ab alio verò diſtinctum. Itaq́; quamuis ſint omnia vnum in ſe; ex hoc ta-* Vnum ſunt omnia, inter ſe verò disiuncta
*men non tollitur rerum multitudo. vnum ſiquidem, quod cum ente conuertitur, ſupra i-
pſum, addit nihil, niſi in diuiſionem tantùm: atq; hoc vnum, multitudinem priuat, quia
multitudo ex diuiſione naſcatur; multitudinẽ, inquam, extrinſecam, quæ vnitati opponitur.
neq; enim ex hoc, quod aliquid vnũ eſſe dicitur, omnẽ extra ſe multitudinem deſtruit, atq;
negat; ſed ipſius potiùs diuiſionẽ in multa. Dicis, Plato poſuit longitudines, latitudines,* Obiectio.
*ſoliditates eſſe ſubſtantias rerũ ſenſibilium: tales ergo longitudines, aut ſunt ſpecies, aut
intermedia, aut ſenſibilia. atqui Plato nequaquam poſuit plura genera entium. longitudi-
nes autem, ſpecies eſſe nequeunt; ſpecies ſiquidem, ſiue ideæ eſſentialiter numeri ſunt:
neq; intermedia, quippè, cùm illa ſint mathematica: neq; ſenſibilia, quia corruptioni ſub-
dita ſunt, hæc autem minimè. quare, aut quartum entium genus ponendum eſt, aut hæc
remouenda. Reſpondeo, Platonem poſuiſſe huiuſmodi longitudines, & ſimilia eſſe rerum* Solutio.
*ſubſtantias, quia nimirum, ſubſtantias rerum conſequuntur: corpus enim ſenſibile produ-
ci, niſi quantùm, longum, latum, & profundum fuerit, eſt impoßibile. Quare huiuſmo-
di non oportet ideas eſſe, aut intermedia, vel ſenſibiles ſubſtantias, quæ res quidem ſen-
ſibiles neceſſariò inſequuntur. Verùm adhuc inſtat philoſophus, aſſerens ideas non eſſe
principium ſcientiæ in nobis, vt dicetur cap. ſequenti.*

CAP. II.

Ideas non eſſe principium ſcientiæ in nobis, Philoſophus probare ſtudet.

CVm ſcientia ſit incorruptibilium, atq; eorum, quæ neceſſaria ſunt: omnia Ideę quare poſitæ ſint à Platone.
*autem, quæ hic habentur, mutabilitati ſubdita ſint: vniuerſalia perpetua;
atq; æterna Plato eſſe voluit, vt eorum vera haberetur ſcientia. Adhuc,
quò magis res ad im̃aterialitatem accedit; eò magis certè cognoſcibilis red-
ditur: immaterialitas enim, & intellectui cognoſcenti, & rei cognitæ per-
ſimilis eſt. ideoq́; Plato immaterialia, atq; ſeparata à corruptibilibus illa eſſe dixit, de
quibus verè aliquid ſciremus. fortaſſis ideò à materialibus, corruptibilibusq; ſcientiam*

ſuſtulit; quia Deum ſolum appellauit ſapientem, in cuius intellectu, ideas, ſiue formas æ-
ternas collocauit. Caeterùm, cõtra huiuſmodi rationes hoc modo inſtat, atq; inſurgit Ari-
ſtoteles: Si, inquit, ex ideis ſcientiæ in nobis cauſantur; nõ contingeret aliquem addiſcere:
nullus enim cognoſcit, quod eſt addiſciturus. At, ſi ideæ ſcientiæ ſunt genitrices, atq; parẽ-
tes; omnium ſanè ſcientiam haberemus, ideas habentes, quippe cùm ſcibilium omnium ra-
tiones ſint. de nouo ergo nihil ſumus intellecturi, niſi id, quod nobis priùs erat cognitum.
2. *Amplius, ſi ita res ſe habet, vt Plato dicit; tunc planè ſcientia eſſet nobis congenita, atq;*
connaturalis, vnde nec ipſam vlla caperet temporis obliuio. etenim, ſenſibilia, ideò natu-
ram ſeparatam adipiſcuntur; quia ſcilicet, ſecundùm Platonem, ideas participant: ſed
naturalis cognitionis nulla datur obliuio, quemadmodum primorum cognitio principiorũ
hoc ipſum proteſtatur: ſcientiarum ergo, quas per ideas nacti ſumus, obliuiſci non poſ-
ſumus. Sed hoc eſt contra Platonem, qui ait, animam ex deſcenſu ad corpus, ſcientiæ, quam
priùs habuerat, obliuiſci; ac deinde per diſciplinæ exercitium, iam amiſſæ reminiſci:
3. *atq; ita noſtrum addiſcere, eſt quodam reminiſci. Item, ad perfectam rerum cognitio-*
nem habendam, nedum formæ cognitio neceſſaria eſt; verùm etiam, materialium notitia
principiorum, ex quibus res ipſæ componuntur: Ideæ ergo ſine materialium principiorũ
notitia, perfectam nequeunt cauſare ſcientiam. Maior autem probatur exemplo de lite-
ra, ſyſma, adducto: quidam enim dubitant, vtrum ex quatuor literis ſ. s. y. m. a. ſit cõ-
poſita necne, aut ſit vna, præter has, litera, proprium ſonum poſſidens. itaq; materialia
rerum principia in dubitationem veniunt: neceſſaria ergo ſunt, perfectam rerum noti-
4. *tiam habere cupientibus. Item, ſi ideæ ſufficiant ad ingerendum, cauſandumq; in nobis*
rerum notitiam; poſſet profectò aliquis non habens ſenſum aliquem, illius ſenſus cogno-
ſcibilia attingere, quod eſt falſum. nam cœcus de coloribus, ſcientiam non habet. Conſe-
quentia tenet: rerum ſiquidem ſcientiam, ſine ſenſibilium cognitione, quæ ſunt elementa
rerum, habere non poſſumus: igitur, ſi ideæ ſufficienter in nobis cauſant ſcientiam; &
ſenſibilium quoque cognitionem cauſabunt. ſed per ſenſum, non ſumus diſpoſiti ad ideas
cognoſcendas: ſine ergo ſenſu cognoſcimus ſenſibilia, nempe per ſolum idearum admi-
Soluũtur philoſophi rationes.
niculum, quod planè impoſſibile reputatur. Ex his ergo, atque ſimilibus apparet, ideas
non eſſe principia ſcientiæ, quam nos ex ſenſibilium habemus rerum cognitione. His au-
tem philoſophi rationibus ita reſpondemus. Ad primam, quamuis ideæ omnium ſcibili-
1. *um rationes ſint: omnium tamen nos habere ſcientiam, nequaquam opus eſt, aut omni-*
bus modis neceſſarium: etenim, non omnium rerum ideas nouimus, ſicuti nec principia
propria, aut eſſentialia omnium: multorum ergo, tum lumine, virtuteq; intellectus agen-
tis, tum magiſtrorum ope, & induſtria, cognitionem acquirimus: non ergo oportet nos
2. *per ideas omnium habere ſcientiam. Ad 2. ſcientiam nobis eſſe congenitam, atq; conna-*
Scientia nobis congenita quomodo.
turalem multifariam dicitur. vno quidem modo, quia eſt ſecundum naturam, ex quo
ſcientia naturalis vocatur. alio modo, naturalis, vtpote à natura fluens, idq; bifariam:
aut perfectè, & tunc ſcientiæ non ſunt nobis congenitæ, aut connaturales: ab imperfecto
namq; ad perfectum natura proficiſcitur. alio modo, imperfectè, ac virtualiter, quem-
admodum effectus in ſuis proximis cauſis continentur: ſecundùm quem profectò modũ,
omnes ſcientias nobis connaturales Plato eſſe voluit. vnde addiſcimus aliquid noui, vtpote
ab imperfectò, ad perfectum ſcientiæ ordinem progredientes. Porrò, prima principia
naturaliter ſunt nobis nota, ex quibus, lumine intellectus agentis adiuti, alias concluſio-
3. *nes acquirimus. Ad 3. Idea, eſt forma totius, quæ videlicet, ſecundùm Platonem, for-*
mam partis, ac ſenſibilium includit materiam. quare, rerum naturalium diffinitiones,
4. *formam, materiamq; complectuntur. Ad 4. quemadmodum rerum diffinitiones, ſeu*
quidditates, per ſeipſas ſufficiunt; ita certè ideæ ad rerum cognitionem: ex hoc tamen
ſenſus miniſteria non excludimus; quæ ſcientiæ rerum acquirendæ, ſubſeruiunt, atq; mi-
niſtrant. Ex his ergo patet, quid ad philoſophi rationes, contra Platonem diſputantis ſit

dicendum

De ſapientia Dei.

dicendum. Ceterùm, hæc de Platonis, ac philoſophi controuerſia pro ideis ſtatuendis dixi: ſtudioſiores verò, ac ſapientiores, in dies maiora ſunt dicturi, & inuenturi.

Qvaestionis qvartae cap. I.

De Dei ſapientia.

Arduum idearum negotium, atq; difficile, tum apud illuſtres philoſophorum principes, tum etiam apud diuinos, ſeu theologos, ſine diuinæ ſapientiæ cognitione, abſolui non poteſt. Quapropter, de ſapientia diuini Pymandri nõnulla dicturus, ipſum ex intimis animæ medullis oro; vt ſedium ſuarum aſſiſtricem ſapientiam cœlitus mittat, doceatq́ abdita ſuæ ſapientiæ, diuinæq́ cognitionis oracula. ſapientia enim, diuina potiùs, quàm humana eſt poſſeſſio: ſapientia enim eſt rerum omnium humanarum, diuinarumq́ cognitio, quæ ſola in Deo reperitur. Vnde antiquiſſimi philoſophi dixerunt, Deum vbiq; adeſſe, omniumq́ ante oculos eius verſari abſolutiſſimam notitiam. hinc oculum Dei fortiſſimum, robuſtiſſimumq́ appellabant. Natura autem humana cùm ſit ſerua, & imbecilla; à Deo ſapientiam poſſidere credenda eſt.

Sapientia diuina eſt poſſeſſio.

Et vt dicit Simonides, quem Plato in primo de repub. diuinum virum appellat, ſolus Deus habet hoc decus. Oraculum vocabat Deum ἀδίδακτον, non edoctum; ſed ſeipſo ſapientem. veteres clamant, αὐτόσοφον per ſe, & à ſe ſapientem. In theologia legimus, ſapientiam fuiſſe omnium rerum inuentricem. Ariſtoteles dixit, quòd ſolus Deus ſapiens ſit: proinde reprehendit poëtas mendaces, qui dicebant, Deũ ſapientiam mortalibus inuidiſſe: etenim in Deum non cadit inuidia: ſi non inuidit, dedit: & ſi dedit, vt etiam ait Cicero (excepta ſapientia) nihil à diis immortalibus dari amicitia, melius potuiſſe. Socrates apud Platonem in ſua apologia: Videtur mihi, inquit, ô viri Athenienſes, reuera ſolus Deus ſapiens eſſe, atq; in hoc oraculo id ſibi velle, humanam videlicet ſapiẽtiam parui, imò nihil pendendam eſſe. In fine Phædri, Sapientis nomen magnum, ſoliq́ Deo conuenire videtur. In Alcibiadis primo: Nemo itaq; felix eſſe poteſt; niſi ſapiens, bonusq́ ſit. Quis autem bonus, niſi ſolus Deus? ipſe igitur eſt ſolus ſapiens, & natura bonus.

Simonides. Oraculum Apoll. Ariſtoteles. Cicero. Socrates. Plato.

Et in Litigioſo: Sapientia, inquit, omnibus humanis in rebus, felices nos efficit. neq; enim aberrat vnquam, nec fallitur ſapientia; ſed rectè opus peragit, aſſequiturq́, alioqui ne ſapientia quidem ſit. ſed quæ ſapientia humana, quæ interdum non aberret, atq; dormitet? Illam ergo veram vocat ſapientiam, quæ nunquam aberrat, nec vnquam fallitur, quam nos diuinam vocamus, nominamusq́.

Deus ſolus ſapiens & bonus.

In Sophiſta ſub fabulæ prætextu, ſapientiam è cœlo nobis allatam fuiſſe deſcribit. Vidit Promotheus cætera animalia ſuis quæq; fulta muneribus, boniſq́ referta; hominem autem nudum, inermem, calceorum, ſtramentorumq́ indigum. Cùmq́ aliam ſalutis humanæ viam conſultans Promotheus non inueniret, ſurripuit Vulcani, Mineruæq́ artificioſam pariter cum igne ſapientiam: neq; enim fieri poterat, vt eam ſine igne nanciſceretur quis, vel etiam vteretur. Eam itaq; ſic hominum generi Promotheus intulit, atq; ita ſapientiam conſecuti ſumus. Mirum certè, quòd ſapientia per verbum Pymandri nobis tributa, ſine igne haberi non poteſt: nec quis ſine igne ea vti: eſt enim Deus noſter ignis ardens, ſpiritus ſapientiæ, & intellectus, qui effudit eam ſuper omnia opera eius.

Promothei fabula.

Et in 4. de repub. In ordinanda, inquit, ciuitate, nulli credimus (ſi ſapimus) nulloq́ alio vtimur interprete, niſi patrio Deo. hic nempè Deus, in rebus huiuſmodi cunctis hominibus patrius interpres, in media terra, ſuper vmbilicum ſedens, exponit. Conſtat vtiq;, quòd ſapiens ciuitas, fortis, & temperata, & iuſta ſit. quaſi diceret, ſine ſapientia, nulla ciuitas, nullaq́ virtus ſuum poteſt habere dominium. in Sophiſta, Lacedæmoniorum ſtudium commendat: Lacedæmoniorum, ait, virtus, in ſapientiæ magis, quàm exercitationis ſtudio preſatur. Quamobrem, Thales Mileſius, & Mitylenus

Deus ſedet in media terra. 7. ſapientes Græciæ. Lacedæmoniorum ſapientia.

Pittacus,

tia Dei. *Pittacus, Bias Prienus, noſter Solon, Cleobolus Lindius, Myſochenæus, Lacedæmonius*
Chylo. hi omnes æmuli, ſtudioſiq́ Lacedæmoniæ ſapientiæ fuerunt: eam talem fuiſſe cõ-
Verba breuia *perimus, verba breuia, memoratu vnicuiq́ digna: hi facto conſilio, ex communi con-*
ſenſu, has Delphici Apollinis templo primitias ſapientiæ dedicârunt: quæ templo inſcri-
Cognoſce te ipſum. *ptæ ab omnibus celebrantur: Cognoſce teipſum: Nihil nimis. Et quis eſt? qui ſeipſum co-*
gnoſcit; niſi ſolus Deus, cui ſoli congruit ſapientiæ nomen? Sic Solon Deum tantummodo
ſapientem appellauit: cùm enim à piſcatoribus Mileſiis iuuenes quidam iactum eſſent
Menſa aurea. *mercati, hiq́ menſam auream traxiſſent, contendentibus vtriſq́ de menſa ac ſibi vendi-*
cantibus, Apollo conſultus, iuſſit ſapienti dari: data eſt ergo primùm Thaleti, qui ſa-
pientior cæteris habebatur. hic eam miſit alij ex ſeptem, qui alij remiſit, quòad ventum
Democritus. *eſt ad Solonem, qui menſam iuſſit Apollini, nempe verè ſapienti dari. vnde Democri-*
tus ait: Omnia Iupiter nouit, omnia ille dare, & omnia poteſt auferre, Rex omnium i-
pſe ſolus. itaq́ qui nouit omnia, omniaq́ dare auferreq́ poteſt, ipſe profectò & rex ſo-
Baruc 3. *lus, & ſapiens quoq́ ſolus eſt. Quis, inquit propheta Baruc, eſt locus ſapientiæ, aut quis*
inuenit ſemitas eius? non principes Theman, non gigantes, viri famoſi, ſcientes bellum,
non qui argentum, & aurum fabricant; ſed qui fecit omnia, nouit eam, & tranſtulit il-
lam de nubibus, & dedit illam Iacob ſeruo ſuo, & Iſraeli puero ſuo. In terris ergo non è-
Iob. 28. *rat ſapientia, ſed verbum Pymandri de nubibus illam ad nos attulit. Iob in antiquis dicit*
eſſe ſapientiam, & in multo tempore prudentiam. Quis autem Deo antiquior? Quam ob
cauſam ſapiens corde ab eodem propheta vocatur: diciteq́ illius ſapientiam, cœlo altiorẽ
Sapientiæ 8. *eſſe, inferno verò profundiorem, mari latiorem, terra longiorem. Salomon ait ſapien-*
tiam, omnia attingentem, atq́ per lata terrarum ſpatia, & tractus maris meantem. At-
tingit, inquit, à fine, vſq́ in finem fortiter, & diſponit omnia ſuauiter. vnde in Pro.
Ab initio, & ante ſecula creata ſum, & nondum erant abyſſi, & ego iam concepta erã:
quando præparabat cœlos aderam, & cum eo eram cuncta componens. in lib. Eccl. Ego
ex ore altiſſimi prodij, primogenita ſum omnis creaturæ: cuius potentiam ſubdit: In om-
Dauid pſalm. 101. *ni gente primatum tenui, ſublimium, & ſuperborum colla propria virtute calcaui. Da-*
uid: Omnia in ſapientia feciſti domine, inquit, cuius ſapientiæ nullum eſſe terminum pro-
Paulus. *nuntiat: & ſapientiæ eius non eſt numerus. In quo, inquit, Paulus ad Col. 2. ſunt theſauri*
ſapientiæ, & ſcientiæ abſconditi. huic diuinorum theologiæ ſuffragantur philoſophi diui-
Epicarmus. *næ ſapientiæ ſtudioſi: Epicarmus Pythagoricus. Nihil Deo clam; ſed natura ipſe videt:*
Menander. *nihilq́ eſt ei impoſſibile. Menander Comicus: Deus omnia videt, & prope eſt, quod illi*
Templum Mineruæ. *ſimile eſt. In templo Mineruæ apud Ægyptios hoc ſcriptum erat: Ego ſum, qui ſum, qui*
fui, & qui ero, velum meum adhuc nemo mortalium reuelauit. Suffragatur huic dicto
Iſaiæ. 40. *Iob: Sapientia, inquit, quæ Deus eſt, abſcondita eſt ab oculis mortalium. quis enim nouit*
ſenſum domini? aut quis eius conſiliarius fuit? aut quis dedit ei aliquid? ſapientia igitur,
Plato. *authore Platone 7. de repub. maximè omnium diuinioris cuiusdam virtus exiſtit, quod*
Ariſt. *vim quidem ſuam nunquam amittit. Sanè, ſapientem omnia ſcire oportet, inquit phi-*
loſophus in proœmio met. difficilia cognoſcere, potentem, quem ordinare, & non ordinari
oportet ab altero. ſcire quippe omnia, & quidem difficilia, ordinare omnia, & à nemi-
ne ordinari, ſolius Dei eſt. Et 12. met. com. 51. Si, inquit, ipſa diuina mens nihil intelligit;
ſed ita ſeſe habet, vt is qui dormit; quid nam ipſius excellens? quid egregium erit? in-
Dionyſius. *telligit autem, & quidem ſeipſum, & in ſeipſo omnia. In omni ſanè creato (authore Dio-*
nyſio Areopagita) tria apparent diſtincta, nempè ſubſtantia, qua res ſubſiſtit, virtus,
ſiue potentia, qua potens eſt ad agendum: poſtremò operatio, per quam peragit agenda.
Porrò, per potentiam ad opus creatura egreditur peragendum, per ſuam enim eſſentiam
non habet virtutem agendi. Cùm autem Deus omnibus ſit modis ſimpliciſſimus, vt di-
ctum eſt; per ſuam agit, atq́ operatur eſſentiam: nam, quemadmodum in Deo, id, quod
intelligit, ſcilicet diuina eſſentia; ab intellectu diuino, per quem intelligit, non diſtingui-
tur:

Deum intelligere alia à ſe.

tur; ita planè, nec ſpecies intelligibilis ab obiecto. Diuini ſanè intellectus ſpecies intelligibilis, eſt vis omnium perceptiua, ſecluſis extraneis quibuscunq; adminiculis, compoſitione videlicet, diuiſione, diſcurſu, peregrinisq; ſpeciebus: Obiectum autem diuini intellectus, eſt Dei eſſentia, in ſua puritate conſiſtens: intellectus ſiquidem diuinus, primò quidem ſe; & id profectò, in ſuaq; contemplatur eſſentia: cætera verò in ſe, veluti in ſpeculo, in quo relucent condita. Siquidem intellectus diuinus cùm ſit totius entis actus, forma, ac exemplar omnium, eminentiori, diuiniorique quodam modo cuiuslibet rei continet entitatem; itaq; vno, eodemq; ſimpliciſſimo actu omnia penetrat, cognoſcit, & regit: quatenus autem hæc diuina ſapientia, omnia poſſibilia intuetur, Scientia, ſiue diuina cognitio; vt verò, omnia, quæ in vniuerſo fiunt, ſpeculatur, Viſio; in quantum ea, quæ bene fiunt, reſpicit, Approbatio; vt omnium eſt cognoſcitiua, quæ futura ſunt, Præuiſio; quatenus ea intelligit, quæ ab ipſo facienda ſunt, Diſpoſitio; vt verò reſpicit præmianda, Prædeſtinatio; ad puniẽda autem intendens, Reprobatio, appellatur. Mens itaq; Pymandri eſt ſuaipſius eſſentia, potentia, & operatio: nec aliunde mendicat ſapientiam, quàm à ſeipſa; iccirco idem ſemper intelligit, ſapit, & vult; proinde æternam, atq; infinitam habet ſapientiam, quia habet ſeipſam: neq; enim mens diuina ab ipſius ſapientia diſtinguitur, ſicut creaturæ contingere videmus, in qua ſapientia ab illius natura ſecernitur. Quamobrem, inquit philoſophus 12. met. com. 39: Actus, vigilia, ſenſus, intellectio illius, iocundiſſima ſunt: intellectio namq; eius per ſe optima eſt, quippè cùm idem ſit intellectus ipſius, & intelligibile. vnde ipſius mentis contemplatio, eſt quid iocundiſſimum, optimũ, atq; diuinum. Hæc autem cùm ita ſe habeant; Deum eſſe ſolum, ac veriſſimum, ſapientem, illiusq; ſapientiam eſſe infinitam, veriſſimum eſt. Quòd ſi ita res ſe habet, ſine dubio Dei intellectus diſtinctè cognoſcit omnia, vt in ſequenti capitulo dicetur.

Species intelligibilis diuini intellectus.

Obiectum diuinum.

Deus in ſe omnia videt.

Scientia.

Viſio.

Præuiſio.

Diſpoſitio.

Prædeſtinatio

Reprobatio.

Deus ſolus ſapiens.

CAPVT II.

Intellectum d[illegible]inum, non ſolum ſe, ſed etiam alia à ſe diſtinctè cognoſcere.

IN 12. primæ philoſophiæ com. 51. tres de diuini intellectus cognitione, arduæ ſatis, atq; difficiles tum à philoſopho, tum etiam à ſuo commentatore concluſiones proponuntur. Prima quidem, Deum eſſe ſubſtantiam ſpiritualem, actu ſemper intelligentem. Sanè, quoniam Deus nobilitate rebus omnibus præſtat, ſi ab actu paululum intelligendi ceſſaret: profectò non omnium vinceret entium nobilitatem. Neceſſe eſt, inquit Auerr. in eodem com. ſi eſt intelligens, & quidem ſemper; aut ſecundùm diſpoſitionem eſſe, in qua non vtitur ſciens ſcientia; aut in qua vtitur. Quòd ſi ſit ſciens, ſcientia verò non vtatur, inſtar dormientis ſe habebit; quod certè ſuæ perfectioni, nobilitatiq; derogare, clariſſimum eſt: Deus igitur ſemper eſt in actu intelligendi. Altera concluſio eſt, Deus eſt ſubſtantia, ſuaq; intellectio: equidem ſi ſua non ſit intellectio, ſed potentia; non eſſet planè optima ſubſtantia: intelligere enim ei honorabile ineſt: in optima namq; diſpoſitione, eſt per actum intelligendi. quam ob cauſam, ſi ipſius ſubſtantia non ſit ſua intellectio; tunc planè non eſſet optima ſubſtantia, vtpotè ab aliquo perficiendus extrinſeco, quod eſt impoſſibile: itaq; Deus eſt ſua intellectio. Tertia concluſio, Deus nihil aliud à ſe intelligit. Sanè, ſi aliud à ſe intelligeret, reuera ſua ſubſtantia non eſſet ipſius intellectio; ſed potentia potiùs, per quam ſit intelligens. aliud præterea Deo inueniretur nobilius, intellectum enim
ſiuè quod intelligitur, eſt perfectio intelligentis: cauſat namq; ſuam in mente intelli- 1.
gentis perfectionem, nempe intellectionem. Porrò, omne tale, quatenus eſt huiusmodi, 2.
intelligente perfectiùs eſſe videtur. Amplius, nequaquam ſimpliciter independens di- 3.

Ariſtoteles.

Deus eſt ſubſtantia actu intelligens.

Auerroës.

Deus eſt ſua intellectio.

Rationes, quòd Deus nihil aliud à ſe intelligat.

Deum intelligere alia à ſe.

ceretur, aut nullius indigus: ſiquidem intellectus, à re intellecta dependet. Iterùm,
ſi intelligit aliud à ſe, non eſſet vtiq; ab omni prorſus paſſione liber: omne certè, quod
4. aliud intelligit, in ſua abſq; dubio ſubſtantia transmutatur, ab alioq; mouetur. Item, vi-
5. leſceret planè intellectus diuinus: nam vilium, atq; ignobilium rerum intellectio, vilem
quoq; reddũt intelligentem. vnde præſtat quædam negligere, quàm intelligere, & quæ-
6. dam non videre, quam videre. Item, ſi Deus intelligeret alia à ſe, inquit Commentator,
aut hoc eſſet per ſcientiam vniuerſalem, aut per particularem: non per vniuerſalem qui-
dem, ſcientia quippe in vniuerſali eſt ſcientia in potentia, ſcireq; confuſum, quod Deo nõ
congruit. neq; ſecundùm particularem quoq; ſcientiam: nam particularia ſunt infinita:

Auerr. inconſtantia.

infinitum autem, quatenus infinitum, eſt ignotum. Cæterùm, ſciendum Auerro. non ſibi
conſtare: nam 12. met. com. 51. dicit Deum cognoſcere res, non per proprias, diſtinctasq;
rationes; ſed in vniuerſali potiùs: interdum verò per proprias ſpecies 12. met. com. 36.

Comm. 18.

& 2. phyſ. 75. & ſecũdo de anima. 34. & in calce: 18. Omnes, inquit, formæ actu ſunt in
primo motore, potentia verò in prima materia. ex quo apparet etiam ſecundùm Auer.

Themiſt. Solutio. Intellectus diuinus intelligit õnia, quia intelligit ſe.

Deum cognoſcere ſpecificas rerum quidditates. Soluit Themiſtius huiuſmodi argumen-
ta hoc modo in eodem loco, vt dicit Commentator: Intellectus diuinus intelligit omnia,
inquit, quia intelligit ſe eſſe omnium principium. Si vera eſſet Themiſtij ſententia, ait A-
uerr. tunc in Deo intellectus, & res intellecta, non omninò idem eſſent: hoc autem ſeque-
retur, ſi aliquod aliud à ſe intelligeret: Intellectio enim Dei, vt ipſe dicit 12. met. com. 37.
eſt in fine ſimplicitatis, nobilitatis, atq; vnitatis: quare nullam patitur intellectorum
multitudinem. Præterea, obiectum primò cognitum, nempè eſſentia diuina, & alia obie-
cta extrinſeca, non ſunt omnibus modis idem; alioqui aliorum obiectorum non eſſet neceſ-
ſaria cognitio. Cæterùm, in cauſa quidem prima nobiliori quodam modo ſunt entia, quàm
in ſeipſis, ſiquidẽ cauſa prima eſt vita. quæcũq; ergo ſunt in ipſa, vita ſunt, quæ in propriis
carent naturis. Itaq; dum intellectus diuinus ſeipſum intelligit, nobiliori, altioriq; modo

Auerroes. Algazel.

nedũ ſeipſum, ſed etiã vniuerſa intelligit entia Vnde com. diſput. 3. in ſol. dub: 18. Alga-
zelis nodos diſſoluit. Si, inquit, Algazel primum ori[...]pium tantùm ſeipſum intelligit,
cætera prorſus ignorabit. Rectè, inquit Auerr. diceret, ſi entia per participationem, in
primi principij eſſentia, vnitiuè non eſſent contenta: intellectus ergo diuinus eo modo en-
tia intelligit, quo profectò alicuius mens nequit intelligere, alioqui cum illo in ſcientia

Scientia Dei non eſt vniuerſalis, nec particularis.

communicaret, quod falſum eſt. Quamobrem, fatendum nobis eſt, Dei ſcientiam nec v-
niuerſalem eſſe, nec etiam particularem: ab entibus enim, huiuſmodi ſcientia cauſantur,
atq; dependent, ſuntq; corruptioni, mutabilitatiq; obnoxia. Dum ergo philoſophi, Deum
tantùmmodo ſeipſum contemplari fatentur, cætera ipſum latere nequaquam volunt, ſed
omnia prorſus excellentiſſimo, nobiliſſimeq; modo cognoſcere: qui planè modus intelli-

Noſtra ſcientia ortum habet à rebus

gendi, à noſtro quidem infinito interuallo ſeiungitur: noſtra ſiquidem ſcientia à rebus
originem trahit, Dei verò, à ſuaipſius eſſentia: proinde obiecto extrinſeco non indiget,
nec aliunde perficitur, aut mutabilitati ſubiacet, aut iacturam ſui aliquando eſt factu-
ra; ſed æterna ſtabiliq; manens, cuncta regit, quatit, mouetq;. Vnde Com. 3. de anima
com. 5. & philoſophus 3. de anima com. 20. Si ſcientia Dei ab extrinſeco cauſaretur ob-
iecto; reuera, ſaltem ſecundùm indiuiduum generabilis, corruptibiliq; eſſet dicenda. Sunt
ergo entia veriori modo in intellectu diuino, quàm in propriis formis. Nam, ſi, vt inquit

Auerr.

Auerr. diſp. 6 formæ materiales, quæ ſunt potentia intellecta, per abſtractionem fiunt
vnum cum intellectu, vt dicit 3. de anima, com. 5. in ſolutione 2. quæſtionis; quantò ma-

Ariſt.

gis formæ, quæ ex ſe à materia ſeparantur vnum fiunt cum intellectu? At, intellectus
primus omnibus modis ſimplex, tum ea, quæ intelligit, tum etiam ipſe intelligens, & ſpe-
cies, per quam intelligit, vnum ſunt: vnde nulla poteſt naturæ oriri diuiſio, qualitatis,

Scientia Dei non cauſatur à rebus.

conditionisq; diſſenſio. Itaq; Deus non intelligit entia, ait Com. diſpu. 3. in ſol dub. 18. in-
quantùm ſunt cauſæ, quòd ipſe intelligit ea, ſicut noſter intelligit intellectus; ſed modo,
vt di-

Deum intelligere alia à ſe.

vt diximus; particulari. Et diſp. 5. in ſolutione primi: Deum ſcire ſeipſum, inquit, nihil
aliud eſt, quàm ipſum ſcire entia. vnde ſi homo, cæterorum entium ſimilitudinem gere-
ret; ſeipſum intelligens, reliqua profectò intelligeret. Et diſputatione 6. in ſolutione 3. In
intellectu, inquit, humano, aliquod apparet diuinæ intellectionis exemplar, atq; veſtigi-
um: In intellectu namq; humano intelligibile eſt idem propemodũ cum intellectu: quan-
tò magis in intellectu diuino, in quo omnia ſunt vnum? Quare, Deus omnia intelligit, non
autem eo modo, quo nos intelligimus. Sanè, vbi eſt prima, & ſumma vita, authore Au- Vita prima & ſumma in deo
guſt. 6. de trin. cap. vltimo, non eſt aliud viuere, & aliud eſſe; ſed idem omninò viuere,
eſſe, & intelligere. Plato 6. de repub. Deum appellat ideam boni ſupra intellectum, & Auguſt.
intelligibilia dominantem, qui aliis quidem præſtat virtutem intelligendi, his verò, vt in- Plato.
telligantur. Ariſtot. 12. met. vocat intellectum intelligentem: ac ſi pariter dicant, Deus Ariſtote.
eſt omne ens, Deus non eſt aliquod entium, ſiue nullum ens; proinde illius ſcientia eſt o-
mnis entis, & nullius entis. Omnis, inquam, quia omnia nouit, nullius verò, quia eo modo
quo nos alia ſcimus, nouit nihil. Ex his ergo quæ dicta ſunt, ad illa, quæ priùs obiecta ap-
parent, patet ſolutio. Cæterùm, Deum omnia noſſe, multis rationibus confirmatur, quarum
prima hæc haberi poteſt. Si intellectus diuinus non omnia intelligit; aut hoc quidem con- Prima ratio quòd Deus cognoſcit õnia.
tingeret ob defectum, debilitatemq; potentiæ intelligentis; aut propter intelligibilis ex-
cellentiam. ſed neutrum iſtorum diuino conuenit intellectui: omnia ergo intelligit. Ma-
ior ex Ariſtot: doctrina habetur, quæ in ſecundo met. clariſſima apparet: Aut, inquit,
naturæ manifeſtiſſima non intelligimus, ob eorum ſcilicet excellentiſſimam naturã; aut
ob noſtram debilitatem, paruitatemq;. verùm cùm intellectus diuinus ſit formaliter in-
finitus, à nullo vtiq; extrinſeco obiecto, vinci ſuperariq; poteſt. intellectus præterea diui-
nus aliquod extrinſecum in eſſe intelligibili non proponit, quin etiam per ſuum intellige-
re, eſſe illi largiatur intelligibile. nullius inſuper eget exterioris obiecti ad rerum ſcien-
tiam habendam, adminiculo: ſuum ſiquidem obiectum, nempè eſſentia diuina, continet
omnia: igitur omnia intelligit. Amplius, quicunq; intellectus, cauſam, quatenus ipſe eſt 2.
cauſa, & quidem totalis, perfect[illegible] cognoſcere valet, cauſatum abſq; dubio cognoſcet; ſed
Deus eſt huiuſmodi, nempè cuiuslibet rei cauſa totalis, atq; perfecta. dum ergo ſe cogno-
ſcit, omnia certè cauſata intelligit, atq; cognoſcit. Item, ſi intellectus diuinus non intel- 3.
ligit omnia, duæ profectò partes, & quidem perfectiſſimæ à diuina illa maieſtate ſepa-
rarentur, quod omninò impium eſt credere, nempè diuina prouidentia, atq; iuſtitia. Sa- Prouidentia, & iuſtitia præcipuæ virtutes Dei.
nè, illius intereſt ad proprium finem ſingula deducere, quod non video fieri poſſe, ſi ali-
quid eum rerum lateat, quæ hîc geruntur. Præterea, quomodo vnicuiq; ſingula eſt red-
diturus, quod ad iuſtitiæ munus pertinet; ſi perſpicuè, & ad vnguẽ[?]ſim, mortalium opera,
cogitationes, conſilia, cæteraq; ipſorum facta ignorat? Si itaq; Deus hæc neſcit, non pro-
uidet, nec vnicuiq; reddit ſecundum opera ſua: igitur non eſt Deus. Amplius, diuinus 4.
intellectus cùm ſit ſuum intelligere, ac quoddam intelligibile digniſſimum, potentiſſi-
mumq; ſuum planè intelligere perfectiſſimum ſit, neceſſe eſt. Porrò quãtò aliquod prin-
cipium perfectiùs intelligitur, ſiue ſeipſum intelligit; eò profectò perfectius principia-
ta, illiusq; effectus, quæ in illius virtute continentur, intelliguntur. ſed Deus eſt cauſa
prima, primumq; principium, à quo dependet cœlum & natura: dum ergo ſe intelligit, Deus quia perfectè ſe intelligit, ideò alia perfectè intelligit.
cætera omnia cognoſcit. neq; vileſcit intellectus, quia vilia intelligit, niſi à digniſſimo-
rum contemplatione abſtrahatur, deficiatq; à ſui perfectione, ob vilium intellectionem,
quod reuera, in Deum non cadit. Præterea, eſſentia diuina continet omnia, idq; perfe-
ctè, illimitatè, atq; eminenter: igitur perfectiſſimè omnium habet notitiam: illud autẽ 5.
Themiſtij aſſerentis, Deum omnia noſſe, quia ſeipſum intelligit, vt eſt cauſa aliorũ, bifa- Themiſtij opinio expenditur.
riam poteſt intelligi. vno quidẽ modo ſic, per cauſalitatis rationem intelligit omnia: ac ſi
diceret: ratio cauſalitatis, eſt ratio intelligendi: & hic quidem modus falſus eſt: perin-
de enim eſt, ac ſi diceret, cauſalitas in Deo eſt prior, quàm intellectio, vel cauſare præ-

Deum intelligere alia à ſe: Eſſentia Dei eſt imago aliorum.

*cedit Dei intelligere. ſecundus modus, eſt talis: Deus cognoſcit ſe cauſam aliorum, atq;
ita intelligit omnia. Saluatur huiuſmodi modus, ob gratiam fundamenti cauſalitatis, nēpè diuinæ eſſentiæ, in qua continentur omnia. Alia, inquit Auerr. non ſunt primo principio incognita: quia dum ſuam eſſentiam cognoſcit, quæ eſt quaſi imago aliorum, & exemplar, alia non ignorare dicitur: non quòd intellectus eius ſuam ipſius eſſentiam alteri comparet, vel illam, vt exemplar intueatur, alioqui multitudo ibi eſſet intellectorum; ſed eam abſolutè vt in ſe, & præcisè ſecundùm ſe intelligit: atq; ita alia intelligere,
ait. Sed hæc Commentatoris poſitio nimis anguſtat, atq; arctat diuini modum intellectus, qui perſpicuè, diſtinctèq; omnia intelligit. Quamobrem, ad rationes Commentato-*

Soluuntur rationes Com.

1. *ris ita reſpondere valemus. Eſſentia ſua, inquit, eſt obiectum ſibi adæquatum, alioqui po-*
2. *tentia excederet eſſentiam: ſeipſum ergo præcisè intelligit. Verum quidem eſt, eſſentiam*
3. *obiectum eſſe adæquatum, vt primum quidem, & non vt ſecundarium obiectum. Vnde
extenſiuè ad alia ſe poteſt obiecta extendere: ex quo tollitur intellectorum compoſitio
propter obiectum ſecundarium: intelligibile, ſiue intellectum, nullam habet entitatem
realem ſecundùm ſe, nec primo vnitur obiecto; niſi quatenus vno, ſimpliciq; actu intelli-*
4. *gitur, atq; eminenter in illo continetur: nulla ergo poteſt eſſe compoſitio. Ad 4. non eſſet,
inquit, perfecta actus identitas ad obiectum, ſicut nec potentiæ ad obiectum: ſed obiectum intellectum, aliud eſſet extra ipſum: dico perfectam eſſe potentiæ actuſq; identitatem, ſicuti potentiæ, & obiecti, nec aliquam ex ſecundario obiecto ſequi diuerſitatem.*
5. *Ad 5. non intelligit aliqua in vniuerſali, quia indiſtincta eſt cognitio: nec in particulari,
quia particularia ſunt infinita. Reſpondeo, quod actu diſtincto, & ſingulariter, intelligit omnia diſtinctiſſimè, quocunq; modo intelligendi: infinitus enim intelligit infinita.*
6. *Ad 6. tunc intellectus diuinus eſſet mutabilis, ſicut obiectum extrinſecum de potentia
ad actum: ſed nulla eſt ibi ponenda mutatio, vtpote, quia primum obiectum eſt æternū,*
7. *atq; immutabile, in quo conſiſtit vis intelligendi. Ad 7. diximus intellectum diuinum
ex vilibus intellectis, non viléſcere: ex illis enim nequaquam dependet. Verùm contra prædicta poſſet aliquis nonnullis rationibus ita pugnare.*

CAP. III.

Quòd Deus non intelligit omnia.

1. *INtellectio diuina, eſt ipſius vita, & beatitudo; igitur nō intelligit aliud à ſe,
quippe, cùm ipſius operatio, illius ſit beatitudo: operatio autem eius, eſt illius intelligere: authore philoſop. met. 12. com. 39 ſed ex intellectione rerū externarum, nulla ineſt Deo beatitudo: Beatus, inquit Auguſti. qui te, & illa nouit, non propter illa beatior; ſed propter te ſolùm beatus. quare, ſi Deus externa intelligit, aut fruſtratoria eſt illius intellectio, aut ab extrinſeco obiecto*
2. *beatitudinem ſibi comparauit: ſed vtrumq; eſt falſum: ergo. Amplius, potentia Dei intellectiua, obiectum ſibi adæquatum, nempè eſſentiam diuinam non ſuperat: nihil ergo
aliud à ſe intelligit: alioqui potentia, obiectum vinceret, quod falſum eſſe, omnibus propemodum conſtat. profectò, ſi Deus aliquod aliud à ſe intelligeret, in intelligendo ab aliquo dependeret, ab eo ſcilicet, quod ſuæ intellectioni præſupponeret: quod planè abſur-*
3. *dum eſt, & inconueniens. Adhuc, ſi Deus intelligit aliud à ſe, aut hoc certè fiet intuitiua, aut abſtractiua notitia: non intuitiua, quippe cùm rerum ſit tantùmmodo actu exiſtentium; multa autem ſunt, quæ nondum huiuſmodi perfectionem attigerunt: nec abſtractiua, æquè enim futura, & præſentia, intuetur. vnde quamùis ſenſibile, per abſtractionem intelligibile fiat; Deo tamen non conuenit modus abſtrahendi, ob vnicum illius actum intelligendi, quo omnia ſimul intuetur: igitur, Deus ſe tantùm intelligit.*

Præterea,

Deum intelligere alia à ſe.

*Præterea, ſi Deus intelligit aliud à ſe, aliquid reuera eſſet Deo nobiliùs. Tenet conſequen-
tia: nam ſicut intelligere eſt perfectio intellectus; ita certè res intellecta, ipſius eſt po-
tentiæ intellectiuæ perfectio: dependet enim potentia ab actu; & actus ab obiecto. ſed* 4.
*nihil eſt Deo nobiliùs: ergo quod prius. Sanè, intelligere, ſpeciem ab intelligibili ſortitur,
quemadmodum à ſuo obiecto quilibet actus: quare eò nobiliùs eſt ipſum intelligere, quò
planè nobiliùs eſt id, quod intelligitur. Sed Deus eſt ſuum intelligere: ſi ergo aliquod
aliud à ſe intelligeret, diuinus reuera vileſceret intellectus. Adde, quòd ſi cognoſceret
aliquid, quod eſt extra ſe, quatenus eſt in ſeipſo, veluti in cauſa; illius profectò cognitio
nequaquam perfecta eſſet dicenda. Etenim cognoſcere res, vt ſunt in cauſa, eſt cognoſce-
re imperfectè, confusè, & ſophiſtico modo, authore philoſopho primo poſteriorum: quæ
planè cognitio à diuino intellectu quàm longiſsimè abeſt atq; diſiungitur: quam ob rem,
aut Deus nihil aliud à ſe cognoſcit, aut illud indiſtinctè, confuſeq́; cognoſcit. Item, intel-* 5.
*lectus diuinus & humanus differunt genere: vnus enim eſt corruptibilis, creatus, & fi-
nitus, humanus ſcilicet; alter verò incorruptibilis, increatus, & infinitus: corruptibile au-
tem, & incorruptibile differunt genere. Sed humani perfectio eſt intellectus plura in-
telligere, quippe, qui ex vnico intelligendi actu ſuam non aſſequitur perfectionem: igitur
ad diuini ſpectat intellectus perfectionem, nobilitatemq́; vnum intelligere, idq́; vnico, &* 6.
*ſimplici modo: alioqui nõ à ſe, ſed aliunde illius dependeret perfectio, atq; nobilitas. Am-
plius, ſi diuinus intellectus alia à ſe intelligit; omnis prorſus rerum euentus deſtruetur,
atq; ita fruſtra ineſſet homini, humani arbitrij libertas, ſanctarum legum vſus inuenire-
tur inutilis, omnia enim neceſſariò euentura eſſent. Tenet conſequentia: Scientia ſiquidem
Dei eſt cauſa entium, 12 met. com. 51. noſtra verò cauſatur ab entibus: ſed Deus eſt cauſa
rerum immutabilis: igitur aut omnia ex neceſsitate eueniunt, & caſſo premitur labore
humana conditio, aut Deus hæc inferiora non intelligit. Adde, quòd ſi quis inueniatur in-
tellectus, inquit Themiſtius in 3. de anima, 45. ab omnipotentia exolutus, liberq́; is neq;
malum, neq; priuationem intelligit, qualis eſſe videtur intellectus agens, & eò magis cau-
ſa rerum princeps Deus. Sed h[illegible] non deſunt priuationes, & mala plurima. hæc igitur in-
tellectus diuinus, ab omni concretione materiaq́; liber, minimè intelligit. Perperam ergo
ſentiunt, qui aiunt diuinum intellectum, vltimum nobilitatis gradum habere non poſſe, ni
hæc extrinſeca intelligat: obiectum namq; primarium adæquatum, ac beatificum diuini
intellectus, eſt diuina eſſentia, quatenus eſt infinita. Ex quo patet exterorum intellectio,
diuino intellectui nihil conducere, cùm ſit ſeipſo beatus. Itaq́; ex his, atq; ſimilibus patet
rationibus, diuinum intellectum ſe ſolum intelligere, cætera veluti ſe indigna, & minimè
neceſſaria relinquere, & penitus non cognoſcere.*

Intellectus diuinus vileſceret.

Omnia neceſſariò euenire.

Themiſtius.

CAP. IIII.

Soluuntur argumenta.

*AD primum, negatur conſequentia, & ad probationem dico, diuini intelle-
ctus operationem, qua externa intelligit, inanem aut fruſtratoriam nõ eſſe:* 1.
*non enim externa, extra ſe, ſed in ſeipſo, vnico ac peculiari modo intelligit:
quocirca ſemper eſt beatus, & felix, quia ſeipſo felix, ſapiens, & beatus.
Vera autem eſſet probatio, ſi ſecundùm modum noſtri intellectus, illa intel-
ligeret: cùm autem ſeipſum intelligens, illa percipiat; fieri non poteſt, vt illius actio, ſiue
intellectio ſit ocioſa. Ad 2. Eſſentia diuina, ea quippe ratione obiectum adæquatum di-* 2.
*citur; quia nimirum in idem incidunt obiectum, & ratio intelligendi: proinde quicquid
Deus intelligit, aut eſt ipſa eſſentia, aut eſt ratio intelligendi. ſi hoc modo intelligas, diui-
nus intellectus, præter obiectum adæquatum alia intelligit, quæ non ſunt ratio intelligen-*

Dei intellectio non eſt ocioſa.

Eſſentia diuina adæquatum obiectum dicitur.

 di, ſed

Deũ intelligere alia à ſe.

*di,ſed diuina potiùs eſſentia. At, ſi obiectum intellectum diſtinguitur à ratione intelli-
gendi,nec adæquatè in idem recidit; tunc planè eſſentia diuina, non eſſet diuini intelle-
ctus adæquatum obiectum, ſed intellecta prorſus omnia pro obiecto habentur adæqua-
to: atq; ita diceremus,Deum præter obiectum adæquatum nihil intelligere. vel dicito,
potentiam non excedere ſimpliciter ſuum primũ obiectum adæquatum, alioqui aliquod
aliud primum haberet obiectum: ſed ſecundùm quid excedere dicitur, quia ſcilicet non*

Obiectum duplex.

*primarium; ſed ſecundarium intelligere videt obiectum. Ad confirmationem,dico illud
verum eſſe, ſi creatura primariũ diceretur obiectum, diuinæq; etiam intellectioni in eſ-
ſe intelligibili eſſet præſupponenda: modò hæc ita nequaquam ſe habet, idcirco neq; di-
uina intellectio dependens ab aliquo dicenda eſt, nec in externis cognoſcendis, diuinus
intellectus vileſcit. Ad 3. Deus omnia cognoſcit, idq; cognitione intuitiua, ratione primi*
3. *obiecti,quæ eſt eſſentia: quando autem dicis,cognitionem intuitiuam eſſe rei in actu ex-
iſtentis,creaturam autem actu ſemper non extitiſſe: Reſpondeo, non fuiſſe neceſſarium
actu in ſeipſa ſemper fuiſſe, cùm in repræſentatiuo, eminentioriq; obiecto, nempe diuina*
4. *eſſentia ſemper extiterit. Ad 4. bifariam aliquid cognoſci dicimus: vno quidem modo
in ſeipſo: alio ſiue ſecundo autem modo,in alio. Porrò, in ſeipſo, per propriam ſpeciem,*

Duobus modis aliquid cognoſcitur.

*ipſi planè cognoſcibili adæquatam, cognoſcitur: ſic oculus hominem per propriam homi-
nis ſpeciem,intuetur. In alio autem per ſpeciem continentis cognoſcitur: ſicuti pars per
ſpeciem totius,videtur in toto: vel cùm homo videtur in ſpeculo, per ſpeculi quidem ſpe-
ciem, aut quocunq; alio aliquo modo, aliquid in alio videri contingat. Itaq; Deus videt
ſeipſum,& quidem non in alio, ſed in ſeipſo, quia nimirum per ſeipſum, id eſt, per ſuam
eſſentiam ſeipſum cognoſcit, alia verò non in ſeipſis, ſed in ipſomet intuetur: ipſius enim*

Eſſentia Dei omnium ſimilitudinem gerit.

*eſſentia,omnium ſimilitudinem continet. intelligit ergo Deus aliud à ſe, quia ipſum non
ignorat;non tamen per aliud à ſe. Ad primam confirmationem dico: intelligere per prin
cipale intellectum in quo alia intelliguntur, ſpecificari. Specificatur autem ab obiecto,
quia forma intelligibilis, eſt intellectualis operationis principium: omnis enim operatio
ſpecificatur per formam,quæ eſt principium operandi,v[illegible] calefactio per calorem. Quare
per talem formam intelligibilem,intellectualis operatio ſpecificatur,quæ facit intellectũ
in actu,quæ eſt ſpecies principalis intellecti. hæc autem in Deo, eſt ipſius eſſentia,in qua
omnes rerum ſpecies comprehenduntur: non ergo intelligere diuinum ab aliqua ſpecie
exteriori intelligibili dependet; ſed à ſua ipſius eſſentia, ex quo nullo modo poteſt vile-
ſcere. Ad ſecundam confirmationem: quantò perfectius cognitum eſt in cognoſcente,
tantò perfectior eſt modus cognoſcendi. quoniam autem Deus, nedum res cognoſcit in
ſeipſo, verùm etiam,in propria profectò natura huiuſmodi intelligit; continet enim illas:
idcirco illius cognitio perfectiſſima eſt, quæ per veram, & principalem cauſam, nempe
per diuinam fit eſſentiam: quæ eſt propria ratio cuiuſcunq; rei, ſecundùm diuerſum mo-*
5. *dum participandi,imitandiq;. Ad 5 Concedimus totum argumentum. quando ergo di-
cis,intelligit vnum,ergo non intelligit alia;negatur aſſumptum vnum enim intelligendo,*

Deus intelligit ſine diſcurſu.

*intelligit omnia,quoniam omnia in illo vno continentur. vnde fit, vt illius intellectio ſine
diſcurſu ſit,quippe,quæ eſt ſimplex,vnica,& æterna. Nec obeſt authoritas phil 2. Tho-
picorum dicentis:Contingit, inquit, ſcire multa in habitu: ſed intelligere in actu contin-
git vnum tantùm: cùm autem Deus actu ſemper intelligat, & quidem multa, quia alia
extra ſe,diſcurſiuè ergo eum intelligere neceſſe eſt. Præterea intelligere effectũ per cau-
ſam,eſt ipſius intellectus diſcurrentis. Quare, ſi Deus cognoſcit res per cauſam, nempe
per ſeipſum; diſcurſu ſanè indiget in intelligendo. ſiquidem intelligere vnum tantùm in*

Intelligere vnum in actu dicitur duobꝰ modis.

*actu dupliciter intelligi poteſt,aut in ſe tantùm, atq; ita vnum tantùm, ſicut dicit phi-
loſophus,intelligere contingit: aut in alio, & ſic multa ſimul intelligit. hoc autem modo
Deus,& vnum,& multa intelligit: id autem nos præſtare non poſſumus, quia ſcilicet per
ſpecies varias intelligimus:diuerſis autem ſpeciebus,vnus,idemq; intellectus, actu infor-*

mari

Deũ intelligere alia à ſe.

mari non poteſt, vt per eas intelligat, quemadmodũ nec vnũ idemq́ corpus, actu multis figuris, imaginibusq́ depingi. ſed quæ videntur in Deo, non per ſuas ſimilitudines; ſed per vnam tantum, ſcilicet diuinam eſſentiam ſingula videntur: ideo ſimul, & non ſucceſſiuè videntur. Multa ſanè, ſub vna ſpecie ſimul intelliguntur, vt animal, & rationale ſub vna ſpecie hominis, & paries & tectum ſub ſpecie domus. Igitur intellectus actu ſimul plura ſub diuerſis ſpeciebus intelligere nequit, ſub vna tamen ſpecie valet: ſunt enim ſpecies intelligibiles in eiuſdem cognitionis genere: tametſi, quæ per huiuſmodi ſpecies repræſentantur, inter ſeſe interdum genere ſint diſcreta. Etenim diuerſæ eiuſdem generis ſpecies in eodem certè ſubiecto ſimul eſſe non poſſint: ſub eodem enim genere ex oppoſitis differentiis conſtituuntur. quam ob rem, ſi in eodem ſubiecto ſimul eſſent manſuræ; abſq́ dubio in eodem ſimul actu eſſent contraria, ſiue oppoſita: quod planè oppoſitorum natura non admittit. Itaq́ plura, ſub ſpecie vnius intelligi poſſunt, quod planè diuinæ congruit cognitioni, quæ vnico actu, ſub vna ſpecie, ſiue eſſentia vniuerſa conſiderat, intuetur, & monet. Ad aliam confirmationem, dico, Deum non cognoſcere per cauſam, quaſi prius cauſam, quàm effectus cognoſcat: ſed in cauſa cognoſcere effectum, id eſt, in ſeipſo cognoſcere omnia: Deus ſiquidem id, quod eſt honoratiſſimum, & diuiniſſimum intelligit. Si ergo tranſiret in aliud intelligibile, in aliquod profectò indignius tranſmigraret, quod ſanè diuinæ derogat maieſtatis, diuinitatisq́ potentiæ, & authoritati. Tranſire præterea de vno intellecto ad aliud, eſt quidam motus, qui reuera primo nequaquam competit mouenti, eſt enim omninò immobile. Ex quo patet, ſcientiam Dei non eſſe diſcurſiuam. Ad 6. principale, negatur conſequentia: Deus enim ſcit futura, idq́ neceſſario, non neceſſitate quidem abſoluta; ſed ex conditione, præſuppoſitioneq́ determinationis diuinæ, quæ diuinum nequaquam fugit intellectum: ex hoc tamen non tollitur rerum euentus, liberi arbitrij facultas, ſanctarum quoq́ legum authoritas. Ad confirmationem, ſeu authoritatem Themiſtij, reſpondeo, Deum cognoſcere omnia poſitiua incomplexa, actu ſcilicet ſimplicis intelligentiæ, negationes quoq́, atq́ ipſorum priuationes, & ex conſequenti figmenta, & quæq́ impoſſibilia: per ſe au... poſitiua intelligit, negatiua verò quaſi per accidens. Intelligit quoq́ neceſſaria complexa, & contingentia, ſub eſſe poſſibili. omnia quoq́ bona, & mala, etiã culpæ, oculo ſuæ ampliſſimæ, clariſſimæq́ cognitionis ſpeculatur, Quia omnia nuda, & aperta ſunt oculis eius, ait Apoſt. Hebr. 5. hoc autem Deus cognoſcit per rationes æternas, quæ in ipſo ſunt, vt dicetur cap. ſequenti.

Intellectus ſimul plura nõ poteſt intelligere.

Quomodo Deus cognoſcit per cauſam.

Scientia Dei non eſt diſcurſiua.

6.

Liberi arbitrij facultas.

Qvaestio qvinta. Cap. I.

Æternas rationes eſſe in mente diuina, quibus diſtinctè rerum quidditates intelligit.

Ratio intelligendi, quam Plato vocat ideam, peripathetici verò ſpeciem, bifariam poteſt intelligi: vno quidem modo, vt cauſa; altero verò, vt effectus. Porrò, quatenus ratio intelligendi, ſiue idea, effectus nominatur, eſt ſimilitudo rei repræſentatiua, ratioq́ rei intelligendæ: quæ planè in phantaſia, phantaſma, in virtute imaginaria, imago, in intellectu, ſpecies appellatur. Idea verò, vt cauſa, rei eſt ratio producendæ, quæ illam formaliter, veriſſimeq́ repræſentat: perfectior enim per cauſam, quàm ſine cauſa, habetur cognitio. Quoniam autem hæc eſt ratio formalis ſeſe cognoſcendi, & cætera quoq́ in ſe; rectè à Platone, cæterisq́ ſapientibus, ars in mente artificis appellatur. Itaq́ diuina eſſentia cùm ſit ratio res producendi, ſecundùm earum gradum ſpecificum; eſt quoq́, illas diſtinctè formaliterq́ ratio cognoſcendi. Sanè, quicquid eſt diſtincta ratio producendi; idem profectò eſt diſtincta.

Idea bifariam intelligitur.

ratio co-

De æternis rationibus.

gendi, Deus eſt intellectus infinitus: ſed hoc nomine nequaquam eſſet appellandus, ni infinitas cognoſcendi rationes haberet. Tales ergo inter ſe, atq; ab eſſentia diuina, ex natura rei ſaltem diſtinguuntur. Ideæ inquit Auguſt. Quæſt. 46. 83. quæſt. ſunt formæ æternæ, & incommutabiles, quæ in diuina intelligentia continentur, ſecundùm quas formari dicitur omne, quod oriri poteſt: in quibus tantam vim collocauit, vt ipſis non intellectis, ſapiens nemo eſſe poſſit, ex quarum viſione, docet animam fieri beatam. Sunt ergo rationes æternæ, quibus creatorum naturæ cognoſcuntur. Item cognitio fit per ſimile: ratio ergo cognoſcendi, reſpectu cogniti, propriam habeat rationem, neceſſarium eſt. Differt autem noſtra cognoſcendi ratio à diuina illa, excellentiq; cognitione. Etenim ab obiecto, ad quod refertur, noſtra dependet, ſicut menſurabile ad menſuram, in quo non eſt mutua dependentia, ſed obiectum ſub ratione abſoluta, talem terminat. Intellectio autem diuina, cùm omnium aliorum à ſe intellectorum ſit menſura; per eam ſanè ad ipſa non refertur, ſed obiecta potiùs intellecta, ad intellectionem referuntur diuinam, quæ ſub ratione abſoluti huiuſmodi terminat relationem. Quam ob rem, Deus in primo inſtanti naturæ, ſub ratione merè abſoluta, quæ eſt ei ratio cognoſcendi omne cognoſcibile, diuinam intelligit eſſentiam. in ſecundo intelligit lapidem, & ſic ipſum producit in eſſe intelligibili, & producendo eum, in tali eſſe, intentionali producit. In tertio inſtanti, intellectus diuinus, ſuam ad quodcunq; intelligibile, comparare poteſt intellectionem: atq; ita relationem rationis cauſare. vnde lapis cognitus in mente diuina dicitur idea, idq; obiectiuè, ob propriam rationem, qua in eſſe formatur reali. Sic Plato ideas eſſe dixit rerum quidditates, quippe quæ habeant in mente diuina eſſe cognitum. Habet autem intellectus diuinus duplex obiectum, primarium, nempe diuinam eſſentiam, quæ ſibi adæquatur, atq; ratio eſt intelligendi eorum, quæ intelligi poſſunt. ſecundarium verò, ſunt creaturæ cognitæ, quæ obiectiuè ſunt in intellectu diuino, quatenus ſcilicet ab ipſo apprehenduntur: habentque in illo eſſe cognitum, officiumq; terminandi, non autem mouendi intellectum diuinũ. Ex parte ergo ſecundarij obiecti, quòd ſanè nullam infert ſimpliciſſimæ Dei naturæ compoſitionem, multæ certè proban. r rationes & producendi & cognoſcendi. Ex parte autem primarij obiecti, quoniam ſimpliciſſimum eſt, omnes producendi, cognoſcendique eminenter continet rationes: quæ ratione, non autem re in ipſo diſtinguuntur obiecto, quemadmodum Auguſtinus, ac Plato ſentire videntur. Verùm contra prædicta poſſet aliquis ſic arguere, vt dicetur cap. ſequenti.

Auguſt.

Differentia inter noſtrã & diuinã cognitionem.

Primum inſtans naturæ.

Secundum inſtans.

Plato.

Duplex obiectum diuini intellectus.

CAP: II.

Argumenta huius propoſitionis.

*PEr vnam intelligendi rationem, vnum certè obiectum intelligitur: ſed Deus 1.
intelligit infinitas rerum quidditates, atq; ſpecies; igitur infinitæ ſunt in
ipſius intellectu rationes, quibus infinita intelligit. Sanè ſi huiuſmodi æter-
næ infinitaq; non darentur, ſeu in illius mente non inuenirentur rationes; in-
finitus intellectus dici non poſſet: infiniti enim intellectus eſt, infinitas ha-
bere intelligendi rationes, quarum quælibet ratione ſaltem ab altera, atq; ab ipſa diuina
diſtet eſſentia: nam ſi huiuſmodi non eſſent æternæ rationes, ita ad inuicem diſtinctæ; nõ
eſſet pulchra atq; ornata in mente primi artificis ratio producendi: quod planè abſurdũ
eſt, hoc de ſumma Dei ſapientia dicere, ne dicam aſſerere atq; ſentire. Quemadmodum 2.
intellectus artificis creati, ex diſtinctis in mente ſpeciebus, ſiue rationibus, ſua opera pro-
ducit, & fabricatur: ita planè intellectus diuinus, quem Plato mundi opificem vocat, re-
rum, quas condidit, diſtinctas habet rationes. Ideæ ergò æternæ in mente artificis haben-
tur, omnium rerum diſtinctiuæ, & cauſatiuæ. Idea autem in Deo non eſt aliquod abſolu-*

De æternis rationibus. *tum, alioqui abſoluta diſtinguerentur in Deo, quod non eſt fas dicere: ratione ergo, & non re, rationes, ſiue ideales rationes in Deo diſtinguuntur.*
Obiectiones. *Dicis, illa, quorum vnum ab altero ſubtrahi poteſt, diſtincta eſſe dicuntur, quemadmodum in numeris clariſsimè patet: ſed vna Dei perfectio ab altera ſubtrahi, ſepararíq; non poteſt: non ſunt ergo in Deo diſtinctæ rationes cognoſcendi. Item, quicquid eſt tota diuina eſſentia, omnium prorſus eſt rerum ſimilitudo: ſed quælibet illarum planè rationum, eſt tota diuina eſſentia: quælibet ergo illarum, eſt omnium ſimilitudo. Ideæ ergo in Deo nullo modo diſtinguuntur.*
Solutio. *Reſpondeo, quamuis perfectiones in Deo re quidem ſint idem; ratione tamen diſtinguuntur. Vnde diuina eſſentia, ſub vna certè ratione, iſtius, ſub altera vera verò, alterius creaturæ ſimilitudinem gerit. ita, quod etſi re ſint idem; ratione tamē ſeparantur. Ad 2. verum quidem eſt quamlibet Dei perfectionem, puta ſapientiam, bonitatem &c. omnium eſſe ſimilitudinem: omnem autem perfectionis modum nulla illarum dicit: ſed vnaquæq; proprium modum ſignificat, atq; ita ſecundùm propriam rationem, qualibet non eſt omnium ſimilitudo.*
Obiectio. *Dicis, attributorum ergo diſtinctio in diuino intellectu, præcedit ideas.*
Soluitur. *Negatur conſequentia: Deus enim, ſine vlla omninò præuia diſtinctione, dum ſuam videt eſſentiam, cuncta, quæ in ipſa continentur, intuetur, & videt: cuiuſmodi ſunt rerum quidditates, intentionis reſpectus, ac rationes.*
Obiectio. *Contrà, Animal cōtinetur in homine, idq́; quidditatiuè, cùm ſit de eius eſſentia: & minor numerus in maiori, & pars in toto: ſed nulla creatura aliquo iſtorum modorum in Deo continetur: vana ergo eſt aſſumpta ſimilitudo.*
Solutio. *Nego conſequentiam: nam illa ſimilitudo eſt bene intelligenda, nempè imperfectum, ſub perfecto actu, propria adhibita proportione, contineri: ſic homo continet animal, & maior, minorem numerum: ſimiliter condita vniuerſa, diuina vtiq; eſſentia.*
Obiectiones. 1. *Dicis, ſub qualibet ratione diuina eſſentia eſt infinita: igitur ſub qualibet ratione eſt omnium ſimilitudo.*
2. *Item, diuina eſſentia, ſub diuinitatis ratione, eſt omnium exemplar: non ſunt ergo plures ideæ. Tenet conſequentia: ratio enim diuinitatis eſt vna tantùm. antecedens quoque manifeſtum eſt: nam ſi diuina eſſentia, ſub ratione deitatis eſt aliquorum exemplar; omnium quoq; erit: non enim maior de vno, quàm de al[illegible]o, ratio haberi poteſt: ratio quoque deitatis, eſt nobiliſſima, omnia certè eminenter cont[illegible]net, ideo omnium ratio dici poteſt.*
3. *Item, ob rationem deitatis, Deus eſt cauſa finalis, atq; beatitudinis effectiua: per eam ergo eſt omnium exemplar. vna igitur idea, non autem plures ſunt in diuino intellectu.*
Solutio primi argumenti. *Reſpondeo, & quidem ad primam obiectionem, illius negando conſequentiam: nam etſi diuina eſſentia ſub qualibet ratione ſit infinita; ex qualibet tamen ratione non habet infinitatem. Etenim ſi in diuina eſſentia id tantùm contineretur, quod nomen ſapientiæ innuere videtur; ipſa profectò nō eſſet infinita: eam namq; ob cauſam dicitur infinita, quia ſcilicet omnem contineat perfectionis modum. Ad 2. negatur antecedens: per deitatis enim rationē, nullius exemplar appellari poteſt. Deitatis ſiquidem ratio, qualis eſt in diuinis, alicui creaturarum communicari nequit: proinde huiuſmodi propria ſimilitudo creaturis non conceditur: earum autem perfectionum exemplar aliquod dicitur, quæ*
Tres conditiones rei exemplaris. *profectò creaturis ſunt communicabiles. Tria namq; ſpectant ad veram exemplaris naturam: primum quidem, vt id, cuius eſt exemplar, repræſentare queat, hoc autem modo, Deus, ex ſuæ diuinitatis ratione, increatæ nequaquam eſt ſimilitudo ſapientiæ; ſed ex ratione ſapientiæ potius: ſecundum, vt ſit ſubſiſtens: tertium, vt ſit cauſa exemplati: & hæc quidem duo à diuinitate mutuat: ſapientia enim, quia in Deo eſt, ideo diuina ſubſiſtit, & cauſat ſapientiā. Itaq; diuinitatis ratio, non exemplaris; ſed alicuius potiùs ad exemplar requiſiti, cauſa appellatur. Ad 3. negatur antecedens: ſummum ſiquidem bonum eſt formalis beatitudinis ratio, illatiua verò, deitas: ſed hæc diſcutienda relinquimus propoſitionι, quam de hominis beatitudine, omniumq́; ſupernarum mentium ſumus ſcripturi. Quam ob rem, plures ideas in mente diuina per huiuſmodi rationes, ſiue rationis reſpectus di-*
Ideæ diſtinctæ. *ſtingui, clariſsimè conſtat. etenim, vt diximus paulò ſuperiùs, diuina eſſentia præcisè intellecta,*

De æternis ratiõi.

tellecta, quatenus lapidem repræſentat, eſt propria lapidis ratio, & ita de ſingulis: huiuſ-
modi ergo rationes, per reſpectus rationis diſtinguuntur. Sed dicis: Quicquid alicui lar- Obiectiones.
gitur repræſentatiuo virtutẽ repræſentandi, in multa ſanè ipſum repræſentatiua diuidit: 1.
ſed huiuſmodi reſpectus, diuinã non diuidunt eſſentiam: igitur illi præſtare nequeunt vir-
tutem repræſentandi. Item, idea id ſanè eſt, quod creatura in Deo imitari ſtudet: ſed crea 2.
tura huiuſmodi reſpectus nequaquam imitatur: igitur ad idearum rationes, huiuſmodi
reſpectus non ſpectant. Item, diuina eſſentia, earum certè perfectionum, quibus à crea- 3.
tura ſecernitur, cuiuſmodi ſunt immenſitas, æternitas, idea eſſe non poteſt: in his enim
creatura Deum imitari, ſeu ſimilis fieri non valet: nec etiam earum, quæ creaturis com-
municantur, vtpote ſapientia, bonitas: multùm profectò ab harum imitatione creatura
deficit: nec earum, quæ propriè creaturis congruunt, vt humanitas, vel aliquid huiuſmodi:
quippe, quæ Deo obiectiuè, non autem formaliter inſunt: Porrò obiectiua illa ratio, non Obiectiua ratio non ſufficit ad rationẽ ideæ.
ſufficit ad ideæ rationem ſtatuendam: alioqui cùm eſſe peccabile in Deo obiectiuè ſit,
eſſet quoq; in Deo peccati idea, quod eſt falſum. Itaq; nulla earum rerum, quæ extrinſe-
cus habentur, idea in diuino intellectu eſſe videtur. Item, omne, quod fit fit ab vniuoco. 4.
7. met. com. 28. ſed ideatum fit ab idea, ſicuti domus ad extra, fit à domo, quæ eſt in men-
te artificis ideatum ergo eſt vniuocum ideæ. At, diuina eſſentia non eſt vniuoca crea-
turæ: ergo non eſt eius idea. Reſpondeo ad primum, cuius minor negatur: tales enim re- Solutiones.
ſpectus in plura quidem exemplaria, pluresq; rationes diuinam diuidunt eſſentiam. Iſti 1.
ſanè reſpectus in Deo non ſunt obiecta primò cognita, nec præcogniti creaturis; ſed a-
ctum intelligendi, quo Deus creaturas cognoſcit, cõſequuntur: ſunt tamen in diuina men-
te æternaliter. Ad 2. verum quidẽ eſt de idea denominatiuè, non autem de idea forma- 2.
liter. Illa enim res, quæ eſt idea, ab omnibus ſemota eſt rationis reſpectibus: eſt ſanè
ipſa diuina eſſentia abſolutè accepta: ideoq; quòad principale ſignificatum, non multæ, Idea vna.
ſed vna tantùm eſt idea. Idea autem formaliter accepta, extrinſecos reſpectus comple- Ideæ plures.
ctitur, quemadmodum ipſum nomen indicat: eſt enim relatiuum, quod ad ſe referri non
poteſt: reſpectum planè inclu[illegible], penes quem idea diuiditur. patet ergo rationis reſpe- Idea denominatiua, & formalis.
ctus, ad ideæ rationem pertinere. Ad 3. negatur antecedens, & ad probationem dico,
non eſſe neceſſe, ideam atq; ideatum eiuſdem eſſe naturæ formaliter: ſufficit certè talem
eſſe in repræſentando, quale nimirum ideatum eſt in propria natura conſiſtens. Porrò, 3.
ideatum in idea formaliter non continetur, nec obiectiuè tantùm, alioqui, vt diximus, in
Deo peccati eſſet idea, ſed formaliter, & eminenter. Ad 4. conceditur maior de agente 4.
proximo, de prima verò cauſa negatur, quæ eſt remota, & prima cauſa, nullamq; habe-
re poteſt vniuocationem cum conditis à ſe rebus. Verùm aduerſus huiuſmodi ſententiam Obiectiones.
non deſunt rationes & quidem ſubtiles, & pulchræ. Illud, quod eſt minimæ entitatis, nefas 1.
eſt habere virtutem determinandi, formaliter infinitum. Sed obiectũ primarium intel-
lectus diuini, eſt formaliter infinitum, & actus ſimiliter: illi ergo reſpectus rationis mi-
nimi, diuinum obiectum determinare non poſſunt. Item, eſſentia diuina, ſiue vt ra- 2.
tio, ſiue vt obiectum, ſiue vt actus, pro ſui cognitione habenda, non indigèt rationis reſpe-
ctu: aliter actus comparatiuus, & reflexus, primum actum præcederet, quod eſt im-
poſsibile. Igitur, vt extrinſeca intelligat, non eget multis rationis reſpectibus. Nam ſi
quod maius, ſine vllo reſpectu intelligit, quantò magis, id quod minimum eſt, ſine reſpectu
intelliget: Item illud, quod non eſt aliquid in actu, non poteſt determinare id, quod eſt 3.
actus ſimpliciſſimus, nempe diuinam eſſentiam: ſed illi rationis reſpectus ſunt tales: er-
go, quod prius. Reſpondeo: ad primum, negatur minor, nam illi reſpectus cùm ſint idem Solutiones.
realiter cum diuina eſſentia, nullo modo ſunt minimè entitatis. Ad 2. negatur ſimilitu- 1.
do: neq; enim diuinæ poteſt eſſentiæ aliqua eſſe idea, qua ipſa intelligatur, alioqui à ſe 2.
ipſa eſſet diſcreta: nam vniuerſa, quorum ideæ ſunt in mente, ab ipſa diuina eſſentia rea-
liter ſeparantur. Ad 3. negamus huiuſmodi reſpectus in actu non eſſe: quæcunq; ſanè di- 3.

De æternis rationibus.

uinæ inſident menti, qui eſt actus puriſſimus, in actu pleniſſimo, perfectiſſimoq; conſiſtunt.

CAP. III.

Soluuntur argumenta.

1. *AD primum, verum quidem eſt per vnam rationem intelligendi, quæ ſcilicet eſt effectus, & non cauſa, vnum propriè diſtincteq; intelligi: ſecus autem ſe habet, ſi illa vna ratio, cauſa ſit: nam tunc tot intelligere poteſt, quot ſanè producere valet. Ad confirmationem negatur conſequentia: ideo enim Deus infinitus dicitur, quia nimirum infinitam eſſentiam habet, quæ eſt infini-*
2. *torum cauſa, atq; ratio: non ob infinitas producendi rationes. Ad 2. negatur ſimilitudo, intellectus ſiquidem artificis creati, vnica intellectione, diuerſa producere ſimul non valet: at, intellectus diuinus, quoniam & actum, & obiectum primum habet infinitum: idcirco vnica intellectione, qui eſt proprius illius actus, infinita poteſt intelligere. Quare idea, quæ eſt diuina eſſentia, non diſtinguitur, ſed vna manet omniũ: aliæ verò diſtinguuntur obiectiuè tantùm, aut per reſpectus rationis, ſiue diſtinctione, in rebus, non in ipſa eſſentia exiſtente. Sanè, ſi res bene perpendatur, omnis planè opinionum diuerſitas diſſoluitur: conſtat enim diuinam eſſentiam adeò ſimplicem eſſe, vt nulla in eam cadere poſſit diuiſio, ſiue compoſitio: conſtat præterea, in rebus conditis, varias eſſe rerum naturas, ſpecies, ordines, qualitates, & quæ ſunt generis eiuſdem; quæ profectò producendi diuerſas habent rationes. Porrò, rationes producendi diuerſa, in mente ſunt producentis: quomodo autem ibi ſint, non paruum negotium intulit ſapientiæ cultoribus: res enim cùm ſit obſcuriſſima, & à noſtris ſenſibus, imò modo intelligendi remotiſſima; non ſine multa caligine percipitur. Sanè quoniam huiuſmodi rerum naturæ inter ſe realiter, formaliterq; differunt; ſi eandem in mente primi opificis diſtinctionem hærerent, omnimodam Dei ſimplicitatem deſtruerent. Itaq; ideæ, ſiue rationes diuerſæ, quibus rerum naturæ conditæ ſunt, nullo modo in mente opificis realiter aut formaliter differunt: neq; obiectiuè tantùm, alioqui in intellectu diuino eſſet idea peccati: neq; reſpectu rationis, huiuſmodi enim reſpectus cùm nullius ſint entitatis, in ſimpliciſſimum actum, ſcilicet in diuinam eſſentiam cadere non poſſunt: neq; eminenter, nam ſic in Deo non eſſet perfecta cognitio, vt dictum eſt: neq; diſtinctione in rebus tantummodo exiſtente, hoc profectò non abſolueret argumentum; nam in mente artificis creati, præter opera, quæ extrinſecus patent, inſunt etiam diſtinctæ formandi rationes. Sunt ergo in illa primi opificis mente diuerſæ ideæ, rationesq;, quibus condita ſunt omnia, modo peculiari, nobiſq; ineffabili diſtinctæ, nobis, inquam, qui de rebus cognitis vix bene iudicare conſueuimus,*

Idea quæ eſt diuina eſſentia non diſtinguitur.

Aliæ ideæ diſtinguuntur obiectiuè.

Æternæ rationes in mente diuina modo ineffabili diſtinguuntur.

QVAESTIONIS SEXTAE CAP. I.

Si intellectus diuinus infinita intelligit.

QVoniam intellectus diuinus, nedum ea, quæ ſunt in actu, verùmetiam, quæ ſunt in potentia, tum ipſius, tum etiam creaturarũ, limpidiſſimo diuinitatis oculo conſiderat, perſpicit, & intuetur, quæ profectò ſunt infinita: conſtat ergo infinita intelligere: ſiquidem cùm Deus ſciat cogitationes cordium: Dominus, inquit ille, ſcit cogitationes hominum, quoniam vanæ ſunt. cogitationes autem in creaturis permanentibus in infinitum aſcendunt: Deus ergo infinita cognoſcit. Sanè, cuiuſlibet cognoſcentis cognitio, ſecundum formæ modum ſe extendit, quæ eſt co-

Deus ſcit cogitationes cordium.

 Deus intel-

eſt cognitionis principium. Porrò, ſpecies ſenſibilis, quæ eſt in ſenſu, vnius tantùm ſimi- ligit infini-
litudinem gerit: vnum ergo ſolùmmodo indiuiduum cognoſcit. At, illa ſpecies intelligi- ta.
bilis, quæ noſtro inſidet intellectui, rei, quoàd naturam ſpecificam, quæ infinitis commu- Deus cogno-
nicatur particularibus, ſimilitudo eſſe probatur. Vnde intellectus noſter per ſpeciem hu- ſcit infinita.
iuſmodi, infinitos quodammodo homines cognoſcit; quatenus in vna ſpeciei natura con-
ueniunt, indiſtinctos tamen ad inuicem: eſt enim noſtri intellectus ſpecies intelligibilis,
earum ſimilitudo rerum, quæ ſpecie, non proprietate indiuiduali conueniunt. Verùm eſ-
ſentia diuina, quæ eſt diuini intellectus ſubiectum adæquatum, communium, & propri-
orum certè principiorum, quarumcunque rerum, ſimilitudo eſt ampliſſima; idcirco in-
finita, etiam à ſe inuicem diſtincta intelligit. Item, quicunque cauſam, cuius virtus eſt 2.
infinita, comprehendit; ipſa quoque infinita cognoſcit: ſed deus comprehendit eſſentiam
diuinam, cuius virtus ſeſe ad infinita extendit: infinita ergo cognoſcit. Item, ſi ſunt in-
finitæ ſpecies poſſibiles; ſunt quoque infinitæ ideæ in actu: ſed ſcit Deus omnes ideas; igi- 3.
tur ſcit infinita. Sanè, quod nullam implicat contradictionem, poſſibile eſt eſſe: ſed in-
finitas ſpecies poſſibiles eſſe, nullam implicat contradictionem; tum ex parte ſpecierũ,
tum ex parte infinitarum: ſunt ergo infinitæ ideæ, quarum notitia deum fugere non po-
teſt. Item, ſi numerus per appoſitionem in infinitum augeri poteſt, quemadmodum cõ-
tinuum in infinitum eſt diuiſibile, vnitas autem variat ſpeciem, 8. met. ſunt ergo ſpecies 4.
numerorum infinitæ, quarum ideæ ſunt in mente diuina, & ab ipſa perfectè, diſtinctèque
cognoſcuntur: poſſibilis planè eſt in indiuerſæ rationis quidditatibus proceſſus in infinitũ:
huiuſmodi autem quidditates actu deo ſunt cognitæ: igitur actu diuinus intellectus, in-
finita cognoſcit. Item, Auguſtinus 12. de ciuit. cap. 18. Abſit itaque, inquit, vt dubite- 5.
mus, quod ei notus non ſit omnis numerus; cuius ſapientiæ non eſt numerus. infinitas itaque Auguſtinus.
numeri, quamuis infinitorum numerorum nullus ſit numerus; non eſt tamen incompre-
henſibilis ei, cuius intelligentiæ non eſt numerus. Quapropter, ſi quidquid ſcientia com-
prehenditur, ſcientis comprehenſione finitur: profectò & omnis infinitas, quodam ineſ-
fabili modo deo finita eſt; quia [illegible]entiæ ipſius incomprehenſibilis non eſt. Cæterùm, deũ
ſcire actus humanos, intentiones cordium, præterea, quæ à diuinis dicta ſunt. Qui finxit,
inquit Dauid, ſigillatim corda eorum: qui intelligit omnia opera eorũ. Et alibi: Ipſe nouit Dauid.
abſcondita cordiũ. Et alius Propheta: Ego deus ſcrutãs corda & probans renes. Et Paulus Hieronymus.
ſcrutatorẽ appellat cogitationũ, & intentionũ cordium, medullarum quoque ac omniũ viri- Paulus.
um libratorẽ. Sunt quoque rationes, authoritateſque præclariſſimorũ in philoſophia virorũ Deus ſcit a-
qui de hac re clariſſimè diſputàrunt. Conſtat ſiquidẽ omnes gentes in rebus aduerſis, diui- ctus humanos
nũ auxiliũ imploraſſe: & ſecũdos, ac proſperos euẽtus precibus procuraſſe. Hoc ab initio
vniuerſo generi inditũ fuit, vt Deum omniũ opificem, prouiſorem, rectoremque, quilibet à
natura bene inſtitutus, ſuis in rebus, ſemper inuocarit. hinc illa antiquiorũ lex: Ad diuos Lex antiqua.
adeunto: caſte pietatem adhibento. Thales omnia deorum plena eſſe dixit: Apud noſtrũ Thales.
Mercurium, atque Orpheum deorum hymnos, & preces legimus. Homerus in Ægypto Homerus.
diuerſatus, latiſſimos dixit Iouem habere oculos, vt ipſe omnibus rebus proſpicere poſſit.
Plutarchus, primus introduxit deos cum hominibus conuerſantes, non ſolùm oblectandi Plutarchus.
animi gratia, ſed, vt illius ſcientiam, prouidentiamque propalaret. Phocilides cecinit: Si
tu male me iudicâris, te poſtea Deus male iudicabit. Porphyrius in lib. 2. de occaſionibus: Porphyrius.
Tribus de cauſis Deo ſacrificandum eſt, inquit, vt veneremur, vt gratiam referamus, vt
neceſſaria ab ipſo petamus. hinc Theodorus ait: ſi quis naturas rerum diligenter explo- Theodor.
rauerit, inueniet non animas tantùm, atque mentes; ſed quodammodo omnia, excepto pri-
mo, adorare, & vouere: quem morem ſeruaſſe illos viros ſanctos apud Indos, ſcribit Phi-
loſtratus, teſtimonio Apollonij, qui appellantur Oxidrachi: qui ſuas vrbes, non mani- Oxidrachi.
bus, ſed orationibus defendebant ab hoſtibus. Iamblicus de myſterijs Ægyptiorum Iamblicus.
cap. 9. Dij, inquit, ſponte nos ad bonum prouocant, nobiſque inuocando conuerſis occurrunt

 vltro.

Deus intelligit infinita.

Plato.

Plotinus.

vltro. Plato in Timæo, diis, quos condidit, præcepit, vt cætera, quæ in hoc mundo ſunt manſura, ipſi conderent: quæ profectò facienda nõ præcepiſſet, niſi illorum notitiam, atq; curam haberet. Plotinus enn. 3. lib. 2. cap. 1. Fortè, inquit, & mala ſimul & bona ratio vniuerſa complectitur, cuius hæ quoq; ſunt partes: non enim vniuerſa ratio hæc gignit; ſed vna cum his exiſtit tota. Profectò non maioris continentiæ eſt mundus ſenſibilis, in actu, atq; eſſentialiter continendo, quàm mundus intelligibilis, nempè Deus, qui à Platone mundus vocatur intelligibilis, continendo mentaliter. ſed mundus ſenſibilis, tum actualiter, tum eſſentialiter continet omnia: igitur mundus intelligibilis continet mentaliter omnia. Porrò, ſi mente mundum gerit; omnia certè, quæ intra mundum continentur, cognoſcit: illa autem ſunt infinita: infinita igitur diuinum intellectum intelligere, clarum eſt. Auerroës 12. com. 37. in calce commenti Ex hoc, inquit, videtur Deum habere curam circa omnia entia: dicentes autem quòd Deus ſollicitus eſt circa vnũquodq;

Mundus intelligibilis.

Deus curat omnia, etiam indiuidua.

indiuiduum, aliqualiter eſt verum, & aliqualiter non: quia nullum indiuiduum habet diſpoſitionem propriam, niſi illa diſpoſitio inueniatur in aliquo modo ſpeciei: & hoc modo verum eſt Deum ſollicitari circa indiuidua: ſollicitudo autem circa indiuiduum tali modo, quòd nullus habeat communicationem cum eo, hoc non eſt fas bonitati diuinæ. quaſi diceret: indiuiduorum, ſecundùm vniuerſalia, non autem particularia prædicata, Deus notitiam habet, & curam gerit. ſed ſibi ipſi aduerſatur: nam com: 51. admit Deo, tum vniuerſalem, tum etiam particularem modum cognoſcendi. & com: 52. Sunt, inquit, quidam, qui dicunt, quoniam nihil eſt, de quo Deus non habeat ſollicitudinem: dicunt enim quòd non licet ſapienti dimittere aliquid ſine ſollicitudine, neq; vt faciat malum, & quòd omnes actiones eius ſint iuſtæ. Et alij, qui contradixerunt huic ſermoni de hoc, quod inuenitur, quoniam multa mala ſunt, & debet ſapiens dimittere ea: igitur iſti ſunt in extremo contradictorio, ſcilicet, quòd nulla ſollicitudo eſt in eo omninò, & veritas eſt in hoc, quòd ſollicitudo eſt: & quòd ſi aliqua ſunt ſine ſollicitudine, proueniunt ex neceſſitate materiæ, & non ex diminutione agentis, ita quòd hæc excitat quoſdam ad dicendum duos deos eſſe, quorum vnus creat bona, & alius non b[…]a: vult ergo vniuerſalium tantùm, non autem particularium, Deum curam habere. Ariſt. 12. met. com. 52. ordinis, qui in vniuerſo habetur, Deum dicit eſſe authorem: Perſerutemur, inquit, quomodo in natura totius bonũ, & nobile, vtrum ſit aliquod diſtinctũ, aut per ordinẽ, aut vtroq; modo, vt in exercitu: in ciuitate enim eſt bonum, & in duce exercituum, & iſte magis. Iſte enim non eſt propter ordinem; ſed ordo propter eum: omnia enim ordinata ſunt in ſimul aliquomodo: ſed non ordine conſimili ſunt natantia, & volatilia, & plantæ; ad inuicem tamen comparantur: omnia enim ordinata ſunt ad inuicem in reſpectu alicuius: ſed quemadmodum liberi domus, raro licentiantur ad faciendum quicquid comprehendunt; ſed omnes actiones eorum, aut plures ſunt ordinatæ: ſeruientes autem, & lupi in pauco communicant illis in actione, multum verò, quod contingit. certè ſi faber mundi cuncta ordine diſpoſuit, atq; confecit; & quædam quidem prope ſe collocauit, veluti filios, & domeſticos; quædam remotius ſtatuit, quibuſdam vilioribus addicta, ac dedita officiis; non ideò tamen ab illis ſuæ prouidentiæ, ſuæq; actionis ſtudium amouit: ſed non ita in actione nobiliſſima communicare voluit. Profectò non video, quin ex philoſophi verbis, etiam minimorum Deo non ſit cognitio, curaq; tribuenda: nam, quomodo inter ſe congruo omnia ordine diſpoſuit, & ad vnum aliquem finem deputauit, ſi non omnium notitiam, ſollicitudinemq; gerit? Nemo enim ordinat aliqua ad finem, ſine finis, ipſorumq;, quæ ordinantur, cognitione. Imponunt ergo philoſopho, imò illius ſententiam obſcurant, atq; detorquent, qui ex his Ariſtotelis verbis, aſſerere audent, particularium notitiam, atq; curam mundi opifici, Ariſtotelem ademiſſe. Imitatur ſanè hic Ariſtoteles Platonem in Timæo angelis præcipientem, vt inferiorum curam gerant, in ſublimibus ipſis manentibus. ſed quæ in hoc inferiori mundo habentur, ſunt infinita: Deus ergo nouit infinita.

Auerroes ſibi contrarius.

Ariſtoteles.

Dux non eſt propter ordinem, ſed ordo propter ducẽ.

Prouidentia Dei in omnibus.

CAP.

Deus intelligit infinita.

CAP. II.

Quòd non ſint infinitæ ideæ in mente diuina, & ex conſequenti diuinum intellectū non cognoſcere infinita: ita aliquis probare poſſet.

INter quæcunq; eſſentialiter ordinata, eſt dare primum, medium, & vltimum: ſed ideæ ſunt eſſentialiter ordinatæ, quemadmodum, & ſpecies: habent ergo primum, medium, & vltimum. At, infiniti ratio, primo caret, medio, & fine: non ſunt ergo in diuina mente ideæ infinitæ: Deus quoque 1. *non cognoſcit infinita. Item, ad differentias, alicuius generis potentia, fi-* 2. *nita potiùs eſt, quàm infinita: ſed ſi dantur ſub ſubſtantiæ genere ſpecies infinitæ: genus vtique erit actu infinitum, ſiue potentia ipſius ad ſpecies infinitas, quod eſt abſurdum: ergo quod prius. Accedit ad hæc, quòd proceſſus ad formam, tum actu, tum etiam potentia, nequaquam eſt infinitus: nam iuxta potentiæ menſuram in huiuſmodi, præſtatur actus conditio, atq; quantitas; ſed idearum proceſſus, ad formam, nempè ad primi opificis perfectionem imitandam, aſcendendo contendit: finitus ergo eſt idearum numerus, non autem infinitus. Sanè, infinito nihil eſt maius: at, ſi infinitæ fuerint ideæ, vna planè erit, diuina ſcilicet eſſentia, quæ omnes complectitur; atque ita infinito, aliquid maius eſſe videbitur: ergo &c. Id etiam authoritate Auguſtini 12. de ciuit: cap. 18. ſtabiliri* Auguſtinus. *poteſt. Quidquid, inquit, ſcientia comprehenditur, ſcientis apprehenſione finitur: ſed omnes ideæ ſciuntur à Deo, cuius ſapientiæ non eſt numerus: illius ergo comprehenſione ſunt finitæ: tale enim eſt vnumquodq; in ſe, quale nimirum eſt apud intellectum, qui veriſſimè illius conditionem, qualitatemq́; comprehendit. vnde ſubdit Auguſtinus: Numeri non ſunt Deo infiniti, cuius ſapientiæ non eſt numerus: numeri ergo ſunt finiti, & ex conſequenti omnis proceſſus tum in ſpeciebus, tum etiam in ideis, qui planè in numerorum ideis, clariſſimè, latiſſiméq; patet, eſt finitus. Adde, quòd ſi ideæ ad ſpecies tantùm, & quidditates, non autem ad genera, differentias, atq; indiuidua ſpectant, ſpecies autem ſunt numero infinitæ: igitur ideas finitas, non autem infinitas eſſe, manifeſtum eſt. Cùm autem finitæ ſint: finita ergo, & non infinita intellectus diuinus intelligit: per ideas enim ille intelligit. Amplius, ſi Deus intelligit infinita: diuiſio ergo continui euacu-* 3. *ata eſt in intellectu diuino. Tenet conſequentia: quia ſi intelligit continuum, aut in eius intuitu ponuntur partes indiuiſibiles, in quas linea eſſet diuidenda, quod certè ſtare nō poteſt, continuum enim non eſt in indiuiſibilia diuiſibile: aut ponuntur partes diuiſibiles; ſed tunc diuino intellectui aliquid poſſet accreſcere, nempè illarum diuiſio, quod eſt falſum: aut poneretur continuum in actu, partes verò in potentia, ſucceſſiuè ad actum reducibiles. at, Deus ſucceſſiuè intelligit nihil. De numeris autem, atq; ſpecificis perfectionibus ſimile eſt iudicium: tunc enim Deus, infinitum numerum videret, infinitam quoq; ſpeciem, infinitamq́; magnitudinem, quod eſt impoſſibile: Deus ergo non intelligit infinita. Amplius, infinitum, quatenus infinitum, eſt ignotum: infinitum enim eſt, cuius quantitatem accipientibus, ſemper eſt aliquid extra ſumere, authore philoſo-* 4. *pho 3. phyſ. infinita ergo Dei ſcientia non comprehenduntur: nam quod ſcientis intellectu comprehenditur, finitur: infinita autem non poſſunt finiri: ergo Deus non intelligit infinita. Dicis, quæ in ſe ſunt infinita, dei ſcientiæ finita ſunt. Contra: ad infiniti rationem ſpectat, eſſe impertranſibile 3. phyſ. ſed infinitum, tum à finito, cùm etiam ab infinito pertranſiri non poteſt, vt refert philoſophus 6. phyſ. infinita ergo non ſunt finita ſcientiæ Dei, quæ eſt infinita. ſiquidem ſcientia Dei, eſt ſcitorum menſura: repugnat autem infiniti naturæ, menſurari, ſiue eſſe menſuratum: infinita ergo à Dei ſcientia non comprehenduntur.*

CAP.

Deus intel ligit infini ta.

CAP. III.

Soluuntur Argumenta.

1. *AD primum. quamuis illæ ſpecies, ſeu ideæ ſint eſſentialiter ordinatæ, ad vnã*
tamen ideam infinitam, habitudinem habent: non quidem ad aliquam pri-
mam inter ipſas; ſed ſecundùm acceſſum potiùs ad Deum, & receſſum ab
Idearum ordinis ſtudium.
infimis. Dicis, vbi non eſt primum, nec medium erit; atq; ita ordo in ideis ha
beri non poſſet. verum quidem eſt, vbi nullo modo eſt aliquod primum: ſed in ideis eſt
diuina eſſentia, ad cuius perfectionem habendam, repræſentandamq́; ideæ ferme omnes
continuum habent accedendi ſtudium. totus ergo idearum ordo in hoc conſiſtit, vt quæ-
libet ſecundùm ſuæ proportionis gradum, Deo appropinquet, atque illi ſimilis fiat. Ad
2. *2. generis potentia, quatenus eſt talis, infinita eſſe dicitur: ex ſe enim in potentia tantũ*
eſt ad differentias, nec eſt vna ſimpliciter. nam quemadmodum generis natura, & mul
tiplicatur, & participat; ita, abſq; dubio, & ipſius potentia: vnde ſicut & ſpecies, ita,
& ipſa ſecundùm multitudinem dicitur infinita. Ad primam confirmationem dico, pro
ceſſus ad formam aliquam ſeu perfectionem, non eſt infinitus virtute agentis naturalis.
ſecus autem eſt, ſi fiat per virtutem agentis ſupernaturalis, & infiniti. Ad ſecundã cõ-
firmationem: infinito, ais, nihil eſt maius. Verum quidem eſt, eiuſdem rationis, vt linea
non eſt linea maior: quodſi alterius extiterit rationis, ſicuti eſt in propoſito, bene poteſt
eſſe maius. Ad 3. confirmationem, authoritas Auguſtini noſtro ſanè propoſito fauet: ſic
enim illius ſententia intelligenda eſt; quòd licet ſint numeri infiniti idque in potentia; ei
Intellectus diuinus actu eſt infinitus.
tamen non ſunt infiniti, cuius ſapientiæ non eſt numerus. Eſt ergo intellectus diuinus actu
infinitus, qui comprehendit omnia infinita potentia exiſtentia. Ad 4. confirmationẽ di-
co, inter ideas ſecundarias, non opus eſſe, aliquã dari actu ſimpliciter infinitam exiſtentẽ.
Dicis, neceſſe eſt, aliquã eſſe in infinitum diſtantẽ illi, quæ eſt infinita. Non bene dicis: imò
oppoſitũ eſt omninò tenendum: proceſſus enim in infinitum, concludit oppoſitum: nam ſi ita
Idea primaria formaliter infinita.
eſſet, vt ipſemet dicis; profectò vltra illam ideam ſecundariam, actu infinitam, nõ pateret
acceſſus ad ſuperiorẽ, ad Deũ ſcilicet, qui eſt idea primaria, formaliter infinita. Si dixeris,
per illã infinitam non excludi proceſſum in infinitum aliarum ſcilicet, quæ ad ipſam acce-
derent, ſicuti proceſſus videtur infinitus ſpecierum ad deum accedentium: ſed nos iuuat
hæc tua obiectio: aſſeris enim in ſpeciebus proceſſum eſſe in infinitum. Ad illud, quòd ſci-
entis comprehenſione ideæ finiantur: dico, quòd ſi hoc verum eſſet; tunc planè ipſe quoq;
deus finitus diceretur; cùm ſeipſum ſciat, atq; comprehendat. ſenſus ergo illius ſententiæ
eſt, quamuis ideæ ſecundùm eſſe cognitum ſint infinitæ; nulla tamen illarum ampliſſimũ
3. *dei oculum effugere valet. Ad 3. ſi antecedens ita intelligas, deus videt, & primam, &*
vltimam continui diuiſionem: perperam intelligis. at, ſi dixeris, deus ſimul, & ſemel,
ſine vlla omninò ſucceſſione, videt omnem continui diuiſionem poſſibilem. bene ſentis: e-
odem enim intuitu, totum continuum, eiuſque medietatem, ac medietatis medietatem;
ac ſic deinceps ſine fine ſemper videt. Ad probationem, concedo Deum non videre in con
tinuo, niſi partes diuiſibiles: negatur tamen conſequentia; quòd ſcilicet diuino intelle-
Deus ſimul, & ſemel omnia videt.
ctui aliquid accreſcat: nam ſimul videt partes illarum partium, nec in aliqua parte di-
uiſionis quieſcit. Eodem quoq; immenſo diuinitatis oculo, infinitas videt magnitudines,
quarum nulla eſt ita maxima, quin maiorem non videat. neq; inde ſequitur, infinitæ ma-
gnitudines, ſpecies, numeri viſi ſunt à deo, quorum ſecundus maior eſt primo: tertius,
ſecundo: quartus, tertio: & ſic ſine fine. ergo videt infinitum numerum. hoc etiam mo-
do non ſequitur: in continuo ſunt infinitæ partes, quarum ſecunda eſt minor prima, &
ſic deinceps ſine fine. in continuo ergo eſt aliqua pars infinitè parua. itaq; deus ſimplici
4. *intuitu cognoſcit ſimul omnes partes, nec in aliqua illarum quieſcit. Ad 4. infiniti ra-*
tio, autho-

De modo cognoſcẽdi Deum.

tio, authore philoſopho, primo phyſ. quantitati congruit: ad rationem autem quantitatis ſpectat ordo partium. Quare cognoſcere infinitum, ſecundùm modum infiniti, eſt cognoſcere partem, poſt partem: atq; ita non cognoſcitur infinitum: quacunq; enim partium quantitate accepta, aliquid extra ſemper eſt accipere: deus autem non ſic ſucceſſiuè partes enumerando, ſed ſimul, & ſemel omnia cognoſcit: vnde nihil prohibere poteſt, quin ipſe infinita intelligat. Ad confirmationem dico, tranſitionem illam, ſucceſſionem in partibus importare: quam ob cauſam infinitum tranſiri non poteſt tum à finito, tum etiam ab infinito. Porrò, ad comprehenſionis rationem ſufficit adæquatio: id enim comprehendi dicitur, cuius partes non fugiunt comprehendentem. vnde infinitum & ſi tranſiri non poteſt, bene tamen poteſt comprehendi; atq; ita ſcientiæ dei omnia cõprehendenti eſt finitum, quia ab ipſa comprehenditur. Ad aliam confirmationem dico: dei ſcientiam rerum menſuram eſſe, non quantitatiuam quidem, quæ in infinitis non habetur; ſed potiùs, quæ menſuret eſſentiam, ac rei veritatem. vnumquodque ergo in tantùm ſuæ naturæ veritatem obtinet; in quantùm certè dei ſcientiam imitatur. quamobrem etiamſi infiniti homines eſſent, aut infinitus àër, vel ignis; determinatas tamen haberent naturas, quippè, quæ diuinæ menſuræ ſubderentur. Itaq; ex his, quæ dicta ſunt, conſtat ſecundarias ideas eſſe infinitas, deoq; cognitas; atq; ita deum infinita intelligere. Quid ergo ſit idea, ſecundùm philoſophos, quiduè ſecundùm Theologos, hæc pauca dixiſſe ſufficiat.

Deus non cognoſcit partẽ poſt partem, ſed ſimul omnes partes cõtinui.

Mercvrivs.

Quod cùm ille feciſſet, repentè perſpicio mea in mente, lucem viribus innumeris exiſtentem, ornatum ſine termino, ignem vi ingenti circumſeptum, & in ipſa ſtabilitate dominantem.

Commentum X V I.

V*BI ſapientiſſimus Mercurius ſui voti compos effectus eſt, obtinuitq; quod tantopere quæſierat, diuinæ ſcilicet ideæ beneficium, comitatem, illuſtrationem; repentè in virum alterum mutatus eſt, viditq; lucem infinitam, inacceſſibilem, ornatam nimis, ſine aliquo termino, ignemq; vndiq; vallatum, atq; munitum*, In ipſa (*inquit*) ſtabilitate dominantem. Repentè, *ait*, mea in mẽte perſpicio lucem &c. *huiuſmodi enim viſio tempore non eget, aut exterorum oculorum adminiculo opus habet; ſed repentè fit, idq; in mente, quæ diuinæ eſt viſionis capax: ſed ea priùs diuinæ ideæ lumine eſt illuſtranda, vt diuinum ſpectaculum intueri queat. in quo profectò ſpectaculo mens videntis in diuinam quodammodo migrat naturam; ita, vt diuina potiùs, quàm humana eſſe cenſeatur. Qui, inquit Paulus, adhæret deo, vnus ſpiritus fit cum eo. vnde Iamblicus cap: 1. de myſteriis Aegyptiorum. Ante omnem rationis vſum, inquit, ineſt nobis naturalis inſita deorum notitia, imò tactus quidam diuinitatis, melior quàm notitia: ex tactu ergo ideæ factus eſt Mercurius diuinæ viſionis capax: Nam ex intelligibili, & intellectu, magis fit vnum, inquit Auer. 3. de anima, quàm ex materia & forma: dimenſio enim nulla intercidit. Pytagoras vult homines poſt mortem, ſi iuſtus deceſſerit; animam eius tranſcendere purum æthera, & æuum degere cum beatis, tanquam Deum cum diis. ita enim ait: Auriga iu-*

Textus.

Paulus.

Iamblicus.

Auerroes.

Pytagoras.

De modo cognoſcē di Deum.

dicium ſtatuens ſupernè optimum, cùm relinquens corpus in atherem liberum veniens eris immortalis deus, incorruptibilis, nec vltra mortalis. Plato 7. de republica ait: Theologum idoneis demonſtrationum fundamentis, & gradibus, aſcendere vſq; ad principium vniuerſi, tangere ipſum, atq; tenere, & denique adhærere ſemper his, quæ deo adhærent. Et in Phædone Socrates loquitur: Niſi me, inquit, migraturum putarem, primùm quidem ad deos alios ſapientes, & bonos, deinde ad homines defunctos, &c. anima autē quæ inuiſibile quoddam eſt, in ſimilem quendam alium locum migrans, cum diis agit: dum enim ſuperior animæ portio in ſuo actu conſiſtit, portione inferiori nihil agente (quē admodum paulò in raptu accidit Dauidi in extaſi, & Moyſi in monte, & ſi fas eſt dicere, Mercurio in hoc diuino ſpectaculo) memoria, intellectu, atq; voluntate deum extaticè intelligit, & diligit: quo profectò modo ſpiritus ab anima ſeparari videtur, atq; ita introducitur in diuinam caliginem, ad quam ingreſſus eſt Moyſes, diuinæ illius viſionis oraculo illuſtratus. Vocauit deus, inquit, Moyſen de medio caliginis, Exodi 24. Excellentiſſimus ſanè modus contemplandi deum in raptu, ait Dionyſ. de myſtica Theologia, eſt ignotè aſcendere; quia nec ipſe Moyſes valuit deum videre, & ideo introductus dicitur fuiſſe in caliginem. Planè, oculus contemplantis in deum figi poteſt, ita, quòd ad nihil aliud aſpiciat: non videbit tamen ipſius lucis claritatem: imò in caliginem potiùs eleuabitur: ad hanc autem cognitionem, per ablationem omnium pertinget, quæ à Dionyſio docta vocatur ignorantia; ignorat enim animus contemplantis actualiter, cuiuſcunq; rei creatæ cognitionem, vnde docta ignorantia dicitur, qua cætera negliguntur, vt Deus habeatur. Cæterùm, dei cognitio, quæ in raptu habetur, duobus certè modis, ablatione ſcilicet, & excellentia fieri ſolet: ablatione quidem, vt quando dicimus, Deum non eſſe hoc, vel hoc: eminentia verò, ſi id, quod in creaturis perfectionis inuenitur, in creatore eminentiſſimè excellentiſſimeq; contineri cognoſcatur. Sed primus modus, abſq; ſecundo, perfectam non reddit cognitionem, authore Dionyſio, 2. de myſtica Theologia. Quemadmodum, inquit, imaginem ex ligno, vel lapide facientes, auferunt ea, quæ ſuperiecta ſunt, ipſaq; ablatione occultam manifeſtant formæ pulchritudinem virtutemq; ; ita, dum creata à Deo remouemus, creatoris maieſtas elucet. hæc tamen cognitio, caligine terminatur, alia priùs relicta caligine, nempe creatura. Natura certè humana quædam caligo eſt; ſed à deo illuſtratur, dum intellectus agens, qui eſt quædam animæ potentia, lux ſit, à diuina vtiq; luce deriuata. In raptu igitur deſeritur hæc caligo, & diuinæ maieſtatis caliginem ingredimur: deſeritur, inquam, ſenſitiua, non autem vegetatiua operatio, quæ huic negotio impedimento non eſt. intellectiua quoq; circa ens, & non ens derelinquitur. inſuper humana mens, non quidem eſſentialiter; ſed ipſius, ac aliorum officiis derelictis, diuinæ tantùm contemplationi intendit, cuius percipiendæ gratia, ipſa laborat tota contemplantis intentio. Dum igitur Deum contemplari nititur, qui poſuit tenebras latibulum ſuum, duæ profectò tenebræ occurrunt contemplanti: altera certè inferior, quæ eſt derelictæ creaturæ: altera verò, quam anima contemplantis ingreditur: & hæc quidem eſt actualis dei ignorantia, quippè, quæ nudam diuini obiecti, apertamq; viſionem habere non valet. Hæc autem diuina caligo, ita deſcribitur. Diuina caligo, eſt comprehenſionis defectus diuinæ vtiq; maieſtatis: ineſt etiam beatis illis mentibus, in cœlo degentibus, huius diuinæ comprehenſionis caligo: nam & ſi immediatè, clarè, nudèq; obiectaliter Deum apprehendant abſque vlla prorſus caligine; ipſum tamen perfectiſſimè comprehendere nequeunt, quoniam ad officium hoc tantùm eſt intellectus diuini. Itaque anima contemplantis, quæ diuino adeſt ſpectaculo, vnus fit ſpiritus cum Deo, à quo planè tangitur, & perficitur. Etenim, quemadmodum materiam perficit ſemper quantitatis interminata dimenſio; ita, abſq; dubio mentem creatam, diuinæ amplitudinis virtus immenſa. Vnde Iamblicus: Intellectus omnium opifex, inquit de myſteriis Ægyptiorum, adeſt ſemper omnibus diis pleniſſimè, per actum vnum in

Plato.
Moduscognoſcendi per caliginem.
Moyſes in caligine.
Ignotè aſcendere.
Docta ignorantia.
Moduscognoſcendi per raptum.
Dionyſius.
Ablatione & excellentia deus cognoſcitur.
Duę caligines
Duæ tenebræ occurunt contemplanti.
Diuina caligo
Iamblicus.

De modo cognoſcẽdi Deum.

ipſo manentem; anima autem eſt particeps intellectus: & eſt ſenſus, intellectus creatus, ab ipſo diuino intellectu perficitur, & formatur. Plotinus quoq; libro 9. enn. 6. cap. 9. Quod nunc viuere dicimur (inquit) veſtigium eſt vitæ, ſupernam vitam imitantis: illic enim viuere, mentis eſt actus: actus quoque deos generat, dum deum attingit. Mirabilis certè iſtius diuini actus potentia, quæ homines deos facit: huiuſmodi enim tactus ſiue actus, Paulum in tertium cœlum ſuſtulit, Moyſen deificauit, Mercurium quoque diuinæ reddidit viſionis conſortem: fit autem huiuſmodi tactus tranquillus, & occultus; occultè tranquillè q; agenti amantur hîc mortalia, & noxia, & ad imagines quaſdam amores ipſi feruntur, ac tandem in contrarium tranſmutantur. Vbi verò deum anima cõſequuta fuerit, in eo ſolo conſiſtit, deus quodammodo effecta, reliquis penitus amputatis, quæ circa nobis adhærent. Quemadmodum Mercurio accidiſſe veriſimile eſt, qui in diuinam viſionis maieſtatem raptus, terrena cuncta depoſuit, in nouamq; naturam migrauit. Rectè ergò dicit Plotinus enn. 3. lib. 7. cap. 6. nullam in nobis ſine tactu intelligentiam fieri; nec diuina, nec etiam humana, ſine tactu intelligi poſſe. Quæ, inquit, intelligentia in nobis fieri poteſt, niſi tangamus? ſapientiſſimè igitur Mercurius poſtulabat ideo conuerſionem, atq; donum, quippe qui optimè nouerat, animam tantum deiformem, dei viſionem apprehendere poſſe. Oculi planè niſi ſolares quodammodo fuerint effecti, ſolis radios intueri nequeunt; ſic qui deum videre cupit, exterorum à ſe amoueat formas, inquit Plotinus enn. 6. lib. 9. cap. 7. vt diuino intereſſe poſſit maieſtatis diuinitatisq; ſpectaculo, cuius particeps fieri vult. Ex hac autem exterorum eiectione, ſequitur vnio mirabilis, per quam ſpiritus creatus Deo adhærens, inſeparabili nexu, diuinus quodammodo efficitur: de qua planè vnione Dionyſius Areopagita cap. 1. de diuinis nom. Eſt enim nobis, ait, diuinorum eloquiorum lex illa perſcripta; per quam eorum quæ de deo dicuntur, veritatem aſſeueremus; non in perſuaſoriis humanæ ſapientiæ rationibus, quam Spiritus ſanctus in theologis ſuſcitauit: qua quidem ineffabilibus, & incognitis ineffabiliter, & incog[illegible]è copulamur, per vnionem quandam, potentia, & actione noſtra; tum rationali, tum etiam intellectuali præſtantiorem. hæc autem vnio, in animæ vnitate, veluti in centro fundatur; quæ quidem eſt animæ intellectualis apex; quam reuera ipſum vnum impreſſit animæ, tanquam ſui characterem, cui ſimul naturalem primi boni infudit amorem, & aſſiduè ſuſcitat; vt plena reformatio fiat. Quamobrem Plato in Epinomide dicit, animum contemplatione perfectum penes diuinam vnitatem, vnum prorſus euadere. Etenim, ſicut lumen lumini iungitur ſine confuſione; alterum tamen ſecerni poteſt ab altero; ita mens, imò plures mentes deo, veluti centro vniri poſſunt, & vnum quodammodo ex his fieri, ſine illarum confuſione. Item, ſicut diuerſæ lineæ in centro ſunt vnum, quod ratio, non ſitus, aut tempus diſcernit; ſic plures notiones in mente vna ſunt impermixtæ: ſic ſphæræ minores, intra maiorem ſphærã centris ſuis, centrum maioris attingunt: ita planè mentes quaſi minores circuli, ſub bonitate diuina comprehenſi, tanquam ſub ſphæra maiori, ſub ipſaq; reuoluti per centra, id eſt vnitates ſuas, vnitati diuinæ, tanquam omnium centro copulantur. Porrò, anima ſic vnita, ſi oculo corporali conſpici poſſet; non anima profectò, ſed deus potius exiſtimaretur; ac ſi aër in lumen attenuatus, non ipſe, ſed lumen videretur. Migrat enim imaginatio in rationem. & ratio in intellectum, diſcurſione depoſita, & argumentatio, in intuitum, & intellectus in vnitatem propriam, & propria illius vnitas, in primam vnitatem, in qua coaleſcit, fitq; vnus ſpiritus cum Deo, quaſi centrum centro coniungens. Ex quibus conſtat Deum animæ vniri, nulla confuſione, aut mixtione interueniente. Mirabile prorſus ſpectaculum, quod nemo nouit, niſi qui accipit: in quo reuera ſpectaculo, ſi fas eſt dicere, fuiſſe videtur Mercurius ſapientiſſimus, quemadmodum ipſius ſermo præſeferre videtur. Repente, inquit, perſpicio mea in mente lucem innumeris viribus exiſtentem, id eſt Deum infinitum. Sed quoniam modo Dei infinitatem videre po-

Plotinus.

Viuere noſtrũ eſt veſtigium vitæ ſupernæ

Tactus diuinus, diuina & humana nobis aperit.

Dionyſius.

Vnio animæ cum Deo.

Apex animæ intellectualis.

Plato.

Vnionis exempla.

Animorum vnitas cũ deo

Mirabile ſpectaculum.

Deum eſſe infinitum intenſiuè & extenſiuè.

dere potuit, niſi in diuinam fere emigraßet naturæ cognitionem: ſimile enim à ſimili
videtur. Sed locus iſte nos excitat ad aliquid ſcribendum de Dei infinitate.

QVAESTIONIS PRIMAE. CAP. I.

Deum eſſe infinitum, tum intenſiuè, tum extenſiuè.

DE diuini Pymandri infinitate verba facturus, ipſius nominis vſum, modum,
diuerſitatemq́, cæteris iam dicendis præmittere diſpoſui: quò faciliùs, &
dicendorum pateſceret veritas, & multorum controuerſia ſolueretur. Bi-
Duplex infinitum.
fariam imprimis infinitum dici, nobis ſciendum eſt: & vno quidem modo
vt communiori vtar vocabulo, priuatiuè, altero verò, negatiuè. Primùm
Priuatiuè infinitum vt materia.
autem ideò ita nominatur, quia nimirum, & ſi actu finitum non ſit; per aliquod tamen
aliud, vel ſecundùm eſſe, quod habet in actu, vel in fieri finiri poteſt. hoc modo, materia
dicitur finita, reſpectu quidem formarum, quas ſucceſſiuè recipit, tametſi ex ſe potentia
eſſe dicatur infinita, vtpotè, quæ ad infinitas formas, potentiam habeat; per formam nihi-
lominus, ad aliquod eſſe determinatur, vt ſit huius, vel alteriùs cõpoſiti, actu pars aliqua.
Porrò, infinitũ, quod ſub hac appellatione continetur, ad imperfectionẽ ſpectat: eſt enim
potentialitas quædã atq́ partialitas, ſub qua cõtinui diuiſio cõtinetur; quia extra quãlibet
illius partem, ſemper eſt aliam accipere, nullaq́ datur totalis actu continui diuiſio: de
Infinitum negatiuè perfectionem denotat.
numeris quoq́ ſimile eſt iudicium. Cæterùm, finitum ſecundo modo dictum, idem eſt ac
res, quæ nec ex ſe, nec per aliud finem accipere poteſt. vnde omnimodam illius, in quo
eſt, perfectionem enunciat. huiuſmodi autem infinitum, cùm perfectiſſimum ſit, in actu
conſiſtit, non enim repugnat, ſed conuenit magis enti perfectiſſimo. Quare infinitum eſt,
Deus eſt infinitus formaliter, eminenter & perfectè.
quòd omnimodam habet perfectionem, ſibi poſſibilem, atq́ intelligibilem, non huius qui-
dem naturæ, aut illius; ſed omnem prorſus perfectionem cum formaliter, tum etiam e-
minenter, quæ in aliquo vno haberi poteſt. Itaq́ primum infinitum in actu eſſe, eſt im-
poſſibile: in potentia enim ſemper eſt. Infinitum autem ſecundum, eſt totum, & comple-
Rationes.
tum. Totum, inquam, quia extra ipſum, formaliter, aut eminenter nihil eſſe poteſt: per-
fectum autem, quòd nihil perfectionis ſibi deſit: vnde ex ſua habet ratione formali, in
actu ſemper conſiſtere: talis autem eſt Deus benedictus, qui, & rigore, & duratione eſt
1. *ſimpliciter infinitus: Natura ſiquidem ipſius generis, aut ſpeciei terminis, limitibuſq́*
2. *non clauditur, aut finitur: eſt ergo infinitus. Item, Deus eſt, quo maius nihil cogitari*
3. *poteſt: ſed quocunq́ finito, poteſt cogitari maius: igitur Deus eſt infinitus. Amplius,*
omnes propemodum philoſophi, primo principio infinitum tribuerunt, authore philoſop.
3. phyſ. quamuis errauerint, in hoc determinando principio, vtrum ne forma, aut mate-
ria ſit, necne. cùm autem conſtet, eſſe diuinum in aliquo non eſſe receptum; ſed eſſe ſuũ
eſſe ſubſiſtens, formale, & perfectiſſimum: primum ergo principium eſt infinitum. Ete-
enim illa, quorum formæ ſunt in materia, finita omnino eſſe, neceſſarium eſt: non enim
Infinita non ſunt quorum formæ ſunt in materia.
ſunt ſuum eſſe: ſed ab alio dependent; ſolus ergo Deus eſt verè infinitus. vnde, & ſi per
impoſſibile aliquod eſſet infinitum ſecundùm magnitudinem, puta aër, vel ignis; illud ta-
men ſecundùm eſſentiam, infinitum minimè diceretur: eſſentia enim illius, ad aliquam
certè ſpeciem, per formam, & ad aliquod indiuiduum, per materiam, terminata eſſet,
ex quo nullam creaturam eſſentialiter eſſe infinitam, clariſſimè patet. Sanè, omnis cre-
atura, ſiue multitudo in rerum natura, creata eſt: omne autem creatum, ſub aliqua cer-
ta intentione creantis comprehenditur, alioqui non eſſet agens perfectiſſimum: multitu-
dinem ergo eſſe actu infinitam, eſt impoſſibile. Soli ergo Deo conuenit eſſe actu infini-
4. *tum. Item, in eſſentialiter ordinatis, non eſt proceſſus in infinitũ: ſuperior enim cauſa cæ-*
teris perfectior eſt, à qua reliquæ dependent: in infinitum ergo eſt perfectior, atq́ ita in-
5. *finita perfectionis, tum in cauſando, tum etiam in eſſendo. Adhuc, primum efficiens, à*

nemine

Deũ eſſe infinitẽ intenſiuè & extenſiuè.

…ne producitur,alioqui non eſſet primum. Si igitur ab aliquo non cauſatur,nec etiam
ab aliquo finitur: cauſa enim finalis cauſat, dum efficientem mouet: igitur, id quod
non habet cauſam efficientem, finalem quoque minimè habere poterit. Adhue, pri-
mum mouens, mouet motu infinito: igitur eſt infinitæ potentiæ. vnde, quamuis mo- 6.
tus non ſit infinitus, habet tamen ad mouendum virtutem infinitam. Profectò,
quod continet,ſecundarum rationes, virtuteſq; cauſarum eminentiùs, quàm in ipſiſmet
formis contineantur,omnibus numeris eſt infinitum: ſed talis eſt Deus benedictus, à quo
cœlum, & natura dependet; quippe, qui quoad ſuam ſpectat potentiam, infinita ſimul
producere valet: infiniti ergo eſt vigoris,infinitæq; potentiæ,& virtutis.Etenim,quemad- Deus poſſet infinita ſimul producere,ſi id natura rerũ pateretur.
modum ſi quiſpiam album & nigrum ſimul producere poſſet,quamuis illa,ob naturarum
contrarietatem,ſimul eſſe nequeant;non minus tamen ille fortis eſſet dicendus,ac ſi ſimul
illa produxiſſet: nullus enim ibi eſt defectus agentis, ſed repugnantia naturarum. Sic
etiam Deus benedictus infinita ſimul condere poſſet,ſi id rerum pateretur natura. Porrò
potentiam,quæ infinita poteſt producere: infiniti eſſe vigoris,omnibus modis neceſſarium
eſt. hoc eſt,quod dicit ſapientiſſimus Mercurius. Lucem, inquit,vidi viribus innumeris Mercurius.
exiſtentem:vbi autem ſunt vires innumeræ,ſiue ſine numero;ibi profectò eſt potentia ſi-
ne numero: potentia verò ſine numero,eſt potentia infinita. Amplius, primum ens intel- 7.
ligit omne intelligibile:igitur eſt infinitæ virtutis:intelligibilia namq;,in intellectu omnia
intelligente,ſunt actu infinita:igitur intellectus illa intelligens,eſt etiam infinitus. poten-
tia ſiquidem infinita ſunt,quorum ſemper eſt aliam partem accipere,nullumq; finem ha-
bent in accipiendo: quod ſi actu ſimul eſſent, vtiq; infinita computarentur. at, illa actu
à diuino intellectu percipiuntur: actu ergo diuinus intellectus intelligit infinita. intelli-
gere autem infinita,ſolius eſt intellectus infinitum vigorẽ habentis. Amplius,ens ſimpli- 8.
ciſſimum,eſt infiniti vigoris: cum aliquantulo enim compoſitionis gradu,ſtat aliquis gra-
dus perfectionis,& cum duplo,duplus: igitur illud, in quo nullus eſt compoſitionis gra-
dus, in eo,abſq; dubio, eſt infinita perfectio: ſed Deus eſt ens ſimpliciſſimum, quo ſim-
pliciùs aliquid cogitari non poteſt. 8. met. Ideo, inquit,primum eſt ſimpliciſſimum,quia
mox eſt id,quod eſt. Et 3.de anima com 5.Nulla intelligentia liberata eſt à potentia,præ-
ter primam: igitur, Deus eſt infiniti vigoris. Item, Auicenna 8. met. cap. 6. ſic arguit. 9.
Cauſa entis vniuerſaliſſima,totius entis perfectionem prorſus continet. cauſa enim huiuſ-
modi,ſimpliciter nihil præſupponit, ſicuti cauſa particularis: ideò omnem habet perfe-
ctionem,atq; virtutem. ſed Deus eſt huiuſmodi cauſa,à quo dependet cœlum, & natura;
vt philoſophus 12. Eſt enim per eſſentiam proprium ens perfectiſſimum, alia verò en-
tia, ſunt per participationem. primo cœli com. 100. eſſe autem communicatur, à primo,
aliquibus quidem clariùs,aliquibus verò obſcuriùs. Quare omnium entium,quæ per par-
ticipationem conſiſtunt,eſt ens contentiuum. quod certè fieri non poteſt,niſi primum ens
infinitæ eſſet virtutis. Præterea,in quo nulla penitus eſt admixta imperfectio,eſt omninò 10.
perfectiſſimum, & infiniti vigoris. ſed in primum ens nulla cadit imperfectio: igitur
eſt infiniti vigoris. Quamuis enim homo,ſpecie perfectus ſit,ſubſtantia tamen eſt imper-
fectus: ſubſtantiæ ſiquidem non repugnat, quæ ineſt intellectui luna, perfectionem ha-
bere: homini tamen non congruit. Reſpectu ergo illius perfectionis,homo dicitur imper-
fectus. Talis etiam ordo in intelligentiis medijs, & vltimis, inter ſe gradus diuerſos ha-
bentibus obſeruandus eſt,atq; ex illo animaduertere poſſumus, omne creatum,quantoli-
bet perfectionis decore illuſtretur,admixtam ſemper habere imperfectionem. Solus er-
go Deus omnimodam habet perfectionem,& ex conſequenti infinitum vigorem: alioqui
aliquid perfectionis ſibi deeſſet, quod abſurdum eſt,ne dicam impium & hæreticũ Præ-
terea,Deus tranſcendit genus,& materiam:omnem ergo habet virtutem entis veri,poſſi- 11.
bilis & excogitabilis: igitur eſt infinitus. vnumquodq; enim primò limitatur, quia nimi-
rum in materia recipitur: omne verò receptum, à recipiente limitatur,& finitur, autho-

Deũ eſſe infinitũ vigore & duratione. re *Auerroe 3. de anima com. 32. continetur namq; ſub genere, vel ſpecie; atq; ita definitur*
definitio autem rei terminus eſt. Limitatur præterea, quia alicui innititur, à quo menſu-
ram habet, & dependentiam. Sed Deus nullis limitibus concluditur, nullaq́; menſura ter-
minatur, à nemine aliquid accipit, cum ſeipſo ſit immenſus, & perfectus; igitur verum
Mercurius. *eſt, quod dicit ſapientiſſimus Mercurius:* Ornatum, *inquit*, ſine termino, ignem vi
ingenti circumſeptum. *Ornatus enim Dei eſt virtus ipſius, quæ plane, ſi caret termi-*
Ornatus Dei. *no, vtiq; eſt infinita.* Ignis autem ingenti virtute vallatus, *diuina eſt voluntas, in-*
finito amore circumſepta. Ex quo patet ſecundum ſapientiſſimi Mercurij ſententiam, De-
um eſſe infinitum, tum vigore, tum temporis duratione. Idem autem ex philoſophi ratio-
nibus perſpicuum fieri poteſt.

CAP. II.

Aliæ rationes, quæ ex philoſophi fundamentis ſumuntur.

1\. Infinito tempore mouet. *FInitum mouere ſecundùm tempus infinitum, eſt impoſsibile, authore philo-*
ſopho 8. phy. com 78. ſed primus motor, ſecundùm philoſophum mouet per
tempus infinitum: infinitus ergo eſt, non finitus. primum enim mouens, per-
petuum habet motum: indiuiſibile ergo eſt, nullamq́; habet magnitudinem.
Nam finita magnitudo, infinitam habere non poteſt potentiam, com. vlt. 8.
phy. & 4. met. com. 41. Deus igitur eſt potentia infinita, non enim eſt corpus, aut virtus
in corpore. infinita, inquam, nedũ duratione, ſed etiam vigore. etenim infinitũ duratione,
2\. *poteſt eſſe corpus, vtpote primum cœlum, quod motu diurno mouetur. Amplius, omne*
agens, vt diximus, quod ex ſe infinitos ſimul effectus producere poteſt, eſt infiniti vigo-
ris: ſed Deus eſt huiuſmodi agens: ergo eſt infinitus. poſſe enim agere duo ſimul, eſt ali-
cuius vigoris, & quatuor duplo maioris: igitur ſimul infi[illegible]a poſſe producere, eſt infiniti
vigoris. At, hactenus per ſucceſsionem Deus infinitos effectus produxit, quos profectò
ſimul producere potuiſſet, ſi effectuum naturæ id ſuſtinuiſſent: in Deo ergo eſt infinita
3\. Cauſalitates infinitorum effectuum. *virtus, quæ illa in actũ adduxit, quæ erant infinita in potentia. Amplius, agens eſt infi-*
niti vigoris, quòd infinitorum effectuum cauſalitates continet: etenim, qui plures ſua vir-
tute continet, aliquanti eſt vigoris: qui igitur infinitos, pariter infiniti: ſed Deus eſt tale
agens, authore Auerroe 12. met. com. 36. Omnes, inquit, formæ, continentur, actu in pri-
mo motore, potentia verò in prima materia: Deus ergo eſt infinitæ potentiæ, atq; virtutis.
4\. *Adhuc, quod actu intelligit infinita, vel aliquod æquiualens, eſt ipſum quoq; infinitum:*
nam intelligere, eſt quædam operatio, operatio autem ſequitur potentiam, virtutemq́; na-
turæ. Quare, ſi intelligere, ſiue intellectio diuina eſt infinita, & ipſius quoq; virtus eſt in-
finita: intellectio enim Dei eſt eius ſubſtantia. ſed Deus, vt ſupra dictum eſt, infinita actu
intelligit, vt omnes propemodum aiunt, aut ſuam eſſentiam, quæ eſt infinita: Deus ergo
5\. *eſt vigoris, virtutiśq; infinitæ. Præterea, omne, quod eſt finiti vigoris, additione poteſt fie-*
ri, aut intelligi ſemper maius: quemadmodum philoſophus 8. phy. com. 78. apertè teſta-
tur: ſed Deus id eſt, quo aliquid maius, aut fieri, aut intelligi non poteſt: infiniti ergo eſt
vigoris: omni namq; finito dato, Deus poteſt maius intelligere, & voluntas maius appete-
re: appetitus ſiquidem, vt dicitur 12. met. com. 39. ſicut vmbra corpus, ita ipſe cognitionem
ſequitur: ſed Deo maius, nec alicuius intellectus poteſt intelligere, nec voluntas appetere:
Deus ergo eſt vigore infinito, & duratione ſimiliter. Verùm contra prædicta poſſet ali-
quis ita arguere.

CAP. III.

Quod

Deũ eſſe infinitũ vigore & duratione.

Quòd Deus non ſit vigore infinito.

Si vnum contrarium eſſet actu infinitum, nihil certè ſibi contrarium in rerũ natura relinqueret: igitur ſi eſt aliquod bonum actu infinitum; nihil prorſus mali erit in vniuerſo. Dicis, verum eſſe formaliter, non autem virtualiter: nihil enim mali Deo formaliter contrariatur. Contrà, nam ſi virtute ſit infinita, contrarium ferre non debet: ſuæ enim virtutis infinitate, penitus deſtruet, quicquid ſuo eſt effectui incompoſsibile. Proinde, ſi Sol infinito eſſet calore, omnem prorſus frigoris moleſtiam abigeret: corpus præterea infinitum ſi daretur, nullum ſanè aliud corpus compateretur. ſic etiam nec ens infinitum vigore, ens finiti vigoris; ſed tunc omnia eſſent vnum ens, nempe infinitum. Tenet conſequentia, ſicut enim dimenſio dimenſioni; ita certè actualitas, actualitati repugnat: Deus ergo eſt finitæ virtutis.

1.

Malũ formale Virtuale.

2. *Amplius, Quod eſt hic, & non alibi, eſt finitum ſecundùm logicos: ergo quod eſt hoc, & non aliud eſt finitum in eſſe: ſed Deus eſt ita hoc ens; quod non eſt aliud, vt ſatis conſtare puto: Deus ergo non eſt infinitus. Infinito præterea, imperfectio potiùs, quàm perfectio competit: nam ad quantitatem ſpectat, materiam, vel numerum, vt ex tertio phyſic. colligitur. ſed Deus eſt actus puriſsimus, in quem nulla imperfectio cadere poteſt: ergo quod prius. Sanè, quemadmodum materia eſt cauſa infinitatis; ita certè forma, ſiue actus, finitatis. ſed Deus eſt actus puriſsimus: ergo eſt finitus. Omne enim perfectum, eſt finitum: nam carens fine eſt imperfectum 3. phy. finis autem terminus eſt 5. met: omne igitur perfectum eſt finitum, & terminatum. ſed Deus eſt ſummè perfectus: ergo eſt ſummè finitus. Præterea, Deus habet vltimum ſuæ naturæ in actu: alioqui aliquid deeſſet perfectiſsimæ maieſtati, quod abſurdum eſt. Adde, omne, quod comprehenditur, etiam à quocunq; eſt finitum, & terminatum, vt dicit Aug. 12. de ciuit. cap. 18. Sed Deus à ſeipſo perfectè comprehenditur: finitus ergo eſt, & non infinitus. Dicis, Deus eſt ſimpliciter infinitus, ſuæ tamen intelligentiæ eſt finitus: nullum autem eſt inconueniens, infinitum comprehendi à ſeipſo. Contrà, per Dei intellectionem, diuinæ planè maieſtati detrahitur, aut additur aliquid: intellectio enim Dei eſt diuina eſſentia. Si Deus ergo eſt ſuo intellectui finitus, eſt etiam finitus ſimpliciter. Item, 3. phyſ. philoſophus reprehendit illorum ſententiam, qui ita infinitum diffiniebant: Infinitum eſt, cuius nihil eſt extra, imò, inquit, infinitum eſt, cuius ſemper eſt aliquid extra accipere. ſed Dei nihil eſt extra ſecundùm Ariſtotelem: ergo Deus eſt finitus: vel perperam, datæ diffinitionis antiquos reprehendit. Itaq; ex his, Deum eſſe vigore finito, clariſsimè patet.*

Omne perfectum eſt finitum.

3. *Amplius, ſi primus motor eſt vigore infinito, inquit Auer. 2. cæli. com. 38. tunc motus fieret in inſtanti. ſed hoc deſtruit naturam motus: impoſsibile ergo eſt primum motorem eſſe infinitæ virtutis. Antecedens ex 8. phy. com: 79. & primo cœli com. 72. ſatis elucet & apparet. Etenim, qualis eſt proportio motoris ad mobile; talis profectò eſt temporis ad tempus, & velocitatis, ad velocitatem: ſed proportio potentiæ infinitæ, ad mobile, eſt infinita, & motoris finiti, ad mobile, eſt finita: in non tempore ergo mouebit velocitas infinita, mobile finitum. Item, vt ex 8. phy. com. 78. oſtenditur, ſi motor intenſiuè infinitus moueat in tempore; & virtus quoq; finita mouebit in illo quantocunq; paruo dato: quod planè Ariſtotelis doctrinæ 2. cœli com. 63. aduerſatur. Nam ſi motoris finiti virtus augeatur continuè, media reſiſtentia ſemper deficiente: vt dicitur 4. phy. com. 71. ad id tandem perueniet; vt citiùs quàm motor infinitus moueatur: primus ergo motor eſt virtutis finitæ.*

Motus fieret in inſtanti.

4. *Amplius, Cõmentator de ſubſtantia orbis cap. 3. apertè diſtincteq; hanc materiam pertractauit. Nulla, inquit, virtus exiſtens in corpore, ſiue æterno, ſiue corruptibili, eſt infinita in ſe, id eſt, infiniti vigoris. Si enim vigoris infinitas daretur; illa abſq; dubio, corpus inſequeretur infinitum: ſed corpus infinitum non reperitur in rerum natura 3. phyſ. & primo cœli de infinito: nulla ergo virtus habet infinitum vigorem. Vult autem Commen-*

Virtus in corpore non eſt infiniti vigoris.

tator

Deũ eſſe infinitũ, vigore & duratione.

tator virtutes corporeas eſſe diuiſibiles: vnde ſi huiuſmodi virtus in infinitum augeretur, & corpus ſimiliter, quod eſt impoßibile. Infinitum, inquit, in rigore, cuius cauſa eſt corpus, in quantùm corpus, impoßibile eſt, quòd ſit, tam in cœleſtibus corporibus, quàm in alijs. Et 8. phy. com. 79. Nos autem dicimus, quòd ex 6. verborum Ariſt. in hac demonſtratione apparet, potentiam eius paßiuam ſcilicet ſuſceptiuam motus eſſe finitam: nam ſicut actio infinita non eſt formæ in corpore; ſic paßio infinita non eſt formæ in corpore ſcilicet compoſito. Nam ſi huiuſmodi forma in infinitum creſceret; tunc planè infinitum eſſet maius infinito: idem enim corpus ſenſibile, quantò maius extiterit; tantò longiorem habebit motionem, atque ita infinitum, infinitum ſuperabit, quod eſt impoßibile. infinitas ergo potentiæ in vigore, naturam corporis compoſiti ex materia & forma inſequitur: tales ſiquidem formæ ſunt extenſæ ad extenſionem materiæ, & ſubiecti, vt dicitur de ſub-
5. *ſtantia orbis Ex quibus omnibus patet ſecundùm Auerroem, primum motorem eſſe vigorũ finiti. Item Auerr. 2. cœli com. 38. & 39. Nos, inquit, non intendimus per infinitum, niſi infinitatem motionis, id eſt, quòd motio eorum non ceſſat: infinitas autem intenſionis, vt illic non ſit proportio inter potentiam motoris, & moti, eſt impoßibilis in formis, in quantùm ſunt formæ: etenim nulla eſſet inter eos differentia, nec aliqua omninò illic eſſet multitudo: motor namque orbis Saturni, & motor orbis totius, nullo modo inter ſe differrent, ſi mouent tempore infinito, tum in potentia mouendi, tum in mouendo in non tempore. Potentiæ ergo intelligentiarum, quæ à materia ſeparantur, finitæ ſunt in mouendo: vltra enim menſuram, limitemque ſuorum orbium, mouere nequeunt. Si cæteri orbes, ait*

Infinitum bifariam.

philoſophus, tot ſtellas haberent, quot ſtellato mobili inſunt; illorum certè motores, eos mouere non poſſent. Sed dicis, Auer. de ſubſtantia orbis cap. 3. infinitum bifariam diuidere, quorum vnum, ad motorem orbi coniunctum ſpectat, qui eſt vigoris finiti: alterũ verò ad motorem ſeparatum, infinito vigore dominantem, vt dicit Mercurius. Ad hæc reſpondemus ſecundùm doctrinam Auer. quæ in 2. cœli habetur com. partim 42. partim 71. & 12. met. com 44 & 2. de ſubſtantia orbis. Denique omnium clariſsimè deſtr. deſtr. diſp. 3. in ſolutione dubij 18. Si cœlum pro ſuperiori mundo intelligatur, planum eſt à duobus motoribus ſemper moueri: à coniunctis ſcilicet & ab alio, nempe à primo, qui eſt à materia id eſt, potentia ſeparatus, & diſcretus. Porrò motores, orbibus ſuis coniuncti, ſub ratione amati, & deſiderati boni, quod eſt omnibus communis finis, ſemper mouentur: motor verò primus ideo liber dicitur, non quin effectiuè ſuum etiam orbem non moueat motu diurno; ſed ideo ita nominatur, quia nimirum ab omni eſt potentia liber. hunc autem lo-

Motores mouētur ſub ratione boni amati & deſiderati.

6. *quendi vſum inuenies 3. de anima com. 5. 12. met. com. 41. Itaque infinitæ virtutis eſſe dicitur, quia ſcilicet, cauſa eſt infinitæ motionis, non quòd intenſo infinitoque ſit vigore. Amplius, Auerr. 2. cœli com. 38. Si primus motor, inquit, eſſet infinitus vigore: igitur non haberet potentiam determinatam, proinde nec naturam determinatam: quòd ſi naturam determinatam non habuerit; infiniti vtique erunt motores: ſi autem infiniti motores intelligi poſſunt; tunc non intelligerentur ex ſuo eſſe res propriè ei: ſed iam declaratum eſt, quòd motores cœlorum differunt, & in potentia, & in eſſe: & cum hoc, vnumquodque eorum mouet per tempus infinitum; non igitur remanet, vt differant, niſi propter diuer-*

Infiniti motores.

7. *ſitatem proportionis inter vnumquodque eorum, & corpus quod mouetur. vbi autem eſt proportio, ibi infinitum eſſe non poteſt: proportione enim infinitum caret. Præterea, ſi Deus eſt infinitus, omnes res ſunt æquales: Sed conſequens eſt falſum: ergo, & antecedens. conſequentia patet: nam ab infinito, omnia æqualiter diſtant. Ex his igitur tum rationibus tum etiam authoritatibus patet, Deum non eſſe intenſiuè infinitum.*

CAP. IIII.

Soluuntur argumenta.

Ad pri-

Deũ eſſe infinit. vigore &c.

AD primum, Antecedens verum eſſe dicimus, de contrario, ex neceſsitate
naturæ operante: vnde ſi ignis intenſiuè eſſet infinitus, in ſui naturam con-
uerteret omnia: negamus autem, de agente libero, cuiuſmodi eſt Deus bene- 1.
dictus, qui ad extra, non ex neceſsitate naturæ, ſed liberè agit ſecundùm con
ſilium voluntatis ſuæ. Cùm ergò liberè in his agat, quædam mala permittit, vt ex illis eli- Mala permittit, vt eligat bona.
ciat bona. ſed de hac materia, tunc copioſè agemus, cùm de mali cauſa ſermo inciderit.
Ad confirmationem, negatur ſimilitudo: vna enim dimenſio, ſecundùm ſuæ capacitatis
vltimum, locum replet, in quem alia dimenſio ſubintrare nequit: proinde ſimul eſſe non
poſſunt. ſed vna entitas, cum alia ſimul conſiſtere poteſt: poſſet namq; eſſe aliquod cor-
pus, non replens locum, cum corpore locum replente. Ad 2. ſi hoc aduerbium, hîc, locum 2.
dicat infinitum, antecedens eſt falſum. ſi enim aliquid eſt hîc hoc modo, eſt nihilominus
infinitum ſecundùm locum. vnde, quando dicitur: Deus eſt hoc ens, & non aliud, igitur
eſt finitum; nihil certè legitimè concluditur: nam cùm Deus ſit ens infinitum, omnia pro-
fectò replet, nulloq; limite clauditur. Dicis, ſi Deus eſſet aliquod corpus infinitum; alte-
rius planè, tum finiti, tum etiam infiniti corporis ſocietatem non ferret: duo enim corpo-
ra in eodem loco ſimul eſſe non poſſunt. Igitur, ſi eſt ens intenſiuè infinitum, nullius ſanè
entis conſortium pateretur: atq; ita vnum ſolummodo eſt ens, ſcilicet infinitum. Sed hæc
ſimilitudo non conuenit: nam corpora ob dimenſionum incompoſsibilitatem, ſimul eſſe nõ
poſſunt: entitates autem, maximè formales ſeſe recipiunt, nec vna alteram deſtruit, niſi Entitates formales ſeſe recipiunt.
naturæ contrarietate intercedente. Cùm autem diuina entitas, etiamſi infinita, non ſolùm
non deſtruat, verùm etiam foueat vniuerſa, nullum certè ſequitur impoſsibile, cum infi-
nita Dei entitate, poſſe etiam ſtare, & cætera entia. Ad primam confirmationem, dico,
actum ac formam materiam informantem, determinare materiam, eſſeq; cauſam deter-
minationis, & finis, quæ in materia habetur: actum verò purum, cuiuſmodi eſt Deus, eſſe
ipſam infinitatem, in actu, vtpote ab omni materia, & potentialitate liberam. Quare, cum
actu puriſsimo, ſtat, imò neceſſariò ineſt infinita potentia, ſiue virtus. Ad aliam, non in
omnibus eſt verum, omne perfectum eſſe finitum: neq; obeſt illud, imperfectum eſt, quod
non habet finem; hoc enim tantùm conuenit rei, quæ ex ſui natura finiri poteſt, cuius per-
fectio, eſt finis adeptio. Quòd ſi Deus aliunde, quàm à ſe finem expectat: proculdubio nõ
eſt Deus dicendus. Quam ob cauſam ideo Deus perfectus eſt, quia finem non habet, nec Deus eſt perfectus, quia finẽ non habet.
ab aliquo dependet. Ad aliam, quamuis diuinus intellectus, ſuam comprehendat diui-
nam, atq; infinitam eſſentiam, finita tamen dici non poteſt, quemadmodum, nec ipſius in-
tellectus. infinitus igitur intellectus, infinitè intelligit infinitam eſſentiam: nec plura, ſed
vnum tantùm eſt infinitum, tum vigore immenſo, tum æuo æterno, ſiue æternitate incom-
municabili. Ad vltimam confirmationem dico, Ariſtotelem ibi loqui de infinito mate-
riali, & priuatiuo: ideo aduerſus nos argumentum non militare. Ad 3. Concedo anteca- 3.
dens, neq; enim repugnat virtuti mouenti, ſed naturæ motus, & mobilis. Præterea, parum
virium habet, quod à philoſopho adducitur 8. & ſeptimo phy. de infinita virtute in ma-
gnitudine, & non in magnitudine: virtus ſanè primi motoris non eſt virtus extenſa: nihil
ergo concludit. Præterea non minoris eſt potentiæ in magnitudine, quam extra magnitu-
dinem: ſi eſt virtus infinita. Itaq; poteſt cauſare ex ſe motum in inſtanti, non autem moue-
re, ob motus incompoſsibilitatem. Auerroes etiam falſo innititur fundamento proportio- Auerrois error.
num, atq; exceſſuum: nõ enim agenti per intellectum, & voluntatem, cuiuſmodi eſt Deus 1.
conueniunt: ipſe quippe agit non ſecundùm vltimum ſuæ naturæ impetum, atq; poſſe; ſed
ſecundùm liberam ſui intellectus, voluntatiſq; præconceptionem. Præterea, an Deus im- 2.
mediatè cœlum moueat, nec ne, nondum ab omnibus admittitur, & conceditur. Ampli- 3.
us, cùm in motu alterationis ſignetur primum inſtans non eſſe calefactionis; tunc certè in
hoc inſtanti non eſt calefactio: eſt enim primum non eſſe, & primum calefactum eſſe.
Ante hoc igitur in infinitum velox motus præceſsit: nullum enim inſtans extitit, in quo

Deū eſſe infinitū in vigore.

*inter illud, & hoc non fuerit aliquis motus. In infinitum ergo velox aliquis motus praeceſ-
ſit. Ex his ergo, atq; ex ſimilibus conſtat Auerroem vana imaginatione fuiſſe deluſum.*
Auerrois deluſio. *Quare falſò iacto fundamento, caetera, quae erecta ſunt, in falſitatis ruinam, cõfuſionem-
que ruitura fore, neceſſarium eſt. His ergo ita dilucidatis, ad Auerrois argumenta e-
uertenda, vnica ſufficit reſponſio, ſcilicet, Deum non agere ex neceſſitate naturae, nec
quantùm poteſt; ſed liberè, & quantùm per intellectum, voluntatemq; facere decreuit.*
Obiectiones. *Sed dices: Aut Deus agit ſecundùm vltimum ſuae potentiae, ſiue ſecundùm totam poten-*
1. *tiam: aut ſecundum partem potentiae ſaltem gradualem. ſi primo modo agat, quum illa
ſit infinita, aget in nõ tempore: ſi verò ſecundum vnam partem agit, ſecundùm aliam au-
tem non: vna igitur pars diuinae potentiae eſt actiua; altera verò non actiua; & ſic non
eiuſdem rationis: aut ſi ambae ſunt actiuae, & altera non agit, ocioſa vtiq; reputabitur. ex*
2. *quo patet, potentiam Dei eſſe finitam: in tempore enim agit. Item, actio Dei, eſt eſſen-
tialis: igitur aget in non tempore: ratio enim agendi, eſt eſſentia. ſecundùm autem ratio-
nem eſſentiae agere, eſt operari ſecundùm vltimum ſuae potentiae. ſed eſſentia Dei eſt infi-
nita: ergo illius actio eſt infinita: atq; ita aget in non tempore. Sed haec, atq; ſimilia, ea-*
Solutio. *dem, qua caetera ſoluta ſunt, facilitate diſſoluentur: Deus enim, eſt agens per intellectum,
& voluntatem: vnde agere illi conuenit, non ex naturae neceſſitate, ſed liberè: ideo non*
Obiectio. *eſt neceſſe illum agere in non tempore. Dices, Deus ita agit, quòd aliter agere non po-
teſt, & ita ex neceſſitate aget: aut aliter agere poteſt, & ſic eſt mutabilis: melius enim
in aeternis, vt dicitur 2. coeli com 34. eſt ſimpliciter neceſſarium, & 8. phy com. 15. & in
lib. deſt: deſt. diſp prima. in ſolu: dubij 2. Deus ergo agit ſecundùm impetum naturae. Am-*
Quòd Deus agit ex neceſſitate. *plius, omne agens, quod actu aliquid agit, & poteſt aliter agere, eſt agens in potentia:
ſed Deus non eſt agens in potentia, vt communiter dicitur, tum a Theologis, tum etiam à
philoſophis 11 met. com. 14. & 15. & 8. phy. com. 46. & 47. egeret enim aliquo extrahen-
te de potentia ad actum. Sanè, omne, quod ad actum reducitur; ad aliquam certè per-
fectionem, quam priùs non habebat, reducitur: ideo opus habet extrahente. Hoc modo
arguit Auer. 2. coeli com. 37. & deſtr. deſtr. diſput: prim. in ſolut. primi dubij. & diſput.*
Solutiones. *2. & 3. & 8. phy. com. 15. Reſpondeo, Deus ita agit, & poteſt aliter agere, quippè, cùm
illi non deficiat aliqua ratio agendi: nec inde eſt mutabilis: nam ipſius voluntas, ſecundū
quam agit, mutari non poteſt: quod profectò in agente creato locum non habet: cuius vo-
luntas non eſt ſua eſſentia: ſed de potentia in actum facilè, & de vno in alium contrarium
ſanè actum migrat frequenter. Ad 2. Deus perpetuò eſt in actu, nec vnquam reducitur*
Obiectiones. *ad actum agentis; ſed bene ad actum actionis, qui eſt rei actae, non agentis perfectio. Di-
cis, potentiae menſurantur per maximum, quod poſſunt; vel minimum, quod non poſſunt.
primo coeli com: 116. & 2. coeli com: 36. ſi ergo maximum diuinae potentiae menſuratum*
Solutio. *eſt, ipſa vtiq; potentia finita eſt. Dico haec vera eſſe, in potentiis earum rerum, quae condi-
tae ſunt. At potentia Dei, quae eſt ſua eſſentia, cùm ſit ſine numero, vt dicit Mercurius,
non opus eſt ipſius maximum, & minimum limitibus artari, aut terminis conſtringi: ha-
rum certè differentiarum expers eſt diuina potentia. Quid ſit igitur infinitum vigore,
& quòd Deus ſit vigore infinito, diximus.*

QVAESTIONIS SECVNDAE CAP. I.

Deum eſſe infinito vigore lumine naturali demonſtrari non poſſe.

Lumen naturale, & ſupernaturale. *PRO intellectu iſtius dubij, non ignorare oportet, lumen naturale hic appel-
lari, lumē intellectus creati, quo his, quae ſub ſenſum cadūt acquieſcit; ſeclu-
ſa omni illuminatione eorum, quae per fidem habentur. Contrà, lumen ſuper-
naturale illud dicitur, quod intellectus viatoris, remoto ſuperioris oraculi
adminiculo,*

Deũ eſſe infinitũ in vigore.

adminiculo, attingere nequit, Ex quo conſtat, illud eſſe lumine naturali notum, quod
eſt experientia, vel ſenſu notum. Sed Deum eſſe infinitum in vigore, non conſtat
intellectui uiatoris, niſi ex effectis; quia nulla eſt cauſa per quam Deum eſſe infiniti Theologorũ argumenta.
vigoris poſſet probari, quia effectus ſunt finiti: Igitur Deum eſſe infinitæ virtutis lumi-
ne naturali non conſtat. Contra prædicta ita quidam ex Theologorum numero arguere 1.
videntur. Deus, inquiunt, eſt infinitus infinitate, cui repugnat eſſe in magnitudine: quæ
planè eſt infinitas in vigore. Igitur Deus eſt infiniti vigoris. Antecedens eſt philoſo-
phi 8. phyſ. quia primus motor eſt omnino indiuiſibilis. Conſequentia patet, quia infinitas
durationis eſt bene in magnitudine; quemadmodum philoſophus dicit, corpora cœleſtia
infinito tempore moueri. Confirmatur, quia finitum præſupponit aliquod prius ſe à quo
dependet, ſub ratione menſuræ, & menſurati: eſt enim finitum certis limitibus conclu-
ſum. Sed Deo nihil eſt prius, alioqui non eſſet primum ens: ergo quod prius. Confirmatur,
quia Deus eſt in infinitum diligibilis, ergo eſt infiniti vigoris: Appetitus, inquit philoſo-
phus, 1. politicorum, in infinitum eſt. In Deo autem idem eſt vigor, & amor, quo eſt
diligendus: Deus ergo eſt infinitæ potentiæ, ſiue virtutis. Item, Mouens in infinitum con- 2.
tinuans ſuam actionem propria virtute, eſt infinitæ virtutis intenſiuè: cùm enim alij mo-
tores orbium, à primo motore dependeant, & duratione ſint infiniti, iuxta philoſophi ſen-
tentiam: primus ergo motor, non ſolùm duratione, ſed etiam vigore erit infinitus. Confir-
matur authoritate commentatoris 12. meth. Omnes formæ, inquit, quæ ſunt in potentia in
prima materia, ſunt actu in primo motore: ſed illæ poſſunt eſſe infinitæ: ergo eſt infiniti
vigoris. Confirmatur authoritate philoſophi, & Commentatoris 8. phyſ. ſicut paulò antè
dictum eſt. Si virtus primi motoris eſſet in corpore, moueret in inſtanti: cùm autem in-
ſtans ſit in infinitum minus quàm tempus: virtus ergo primi motoris, in infinitum exce-
det virtutem cuiuſlibet motoris, in corpore exiſtentis, atq; ita habetur propoſitum. Item, 3.
ponendum eſt in lumine naturali aliquid eſſe, quo maius excogitari non poteſt: aliquid
ergo eſt infinitæ virtutis in vigore. conſequentia patet: antecedens probatur, authoritate
Dni Anſelmi cap. 2. de proceſſu ſpiritus ſancti. Audiens enim hanc orationem, ens, quo Anſelmus.
maius cogitari non poteſt, ipſam intelligit: vel ergo eſt in re quod intelligit, & habetur
propoſitum: vel quod intelligit eſt in intellectu tantùm: & ſic non eſſet ens, quo maius
cogitari non poteſt: Maius enim eſſet quod eſſet in re, quàm quod in intellectu. Deum
ergo eſſe infinitum in vigore lumine naturali, probari poteſt. Item, ſi medium poteſt in 4.
infinitum ſubtiliari, ſiue ſubtilius fieri, vt dicitur 4. phyſ. de vacuo, & hoc efficere non
poſſit aliqua virtus finita: ergo habetur propoſitum. In quinto præterea phyſ. docet, o-
mnem motum eſſe irregularem, & regularem: Igitur poſuit, Deum poſſe mouere cœlum
tardiùs aut velociùs, quàm modo mouet. Liberè ergo mouet, & nõ ex neceſſitate naturæ.
Confirmatur authoritate 7. phyſ. vbi poſuit omnia corpora mota, ſubordinata continua-
ri poſſe, etiam ſi eſſent infinita: quod planè non niſi à virtute infinita effici poteſt: Er-
go quod prius. Item, illa cenſeri poteſt infinita virtus, quæ quantumlibet multiplicato vi- 5.
gore, infinito attingi non poteſt, ſicut infinitum in magnitudine, ſi daretur à multiplicata
quantalibet magnitudine finita, non attingitur: ſed quantumcunq; multiplicaretur vigor
ſecundæ intelligentiæ, ſemper maneret dependens: vigor autem primæ intelligentiæ non
dependet: Eſt ergo infinitus. Item, eſſentialis perfectio diuina eſt infinita, quia eſt ſim- 6.
pliciter perfecta, omniúq; additionis expers, omnẽq; aliam additionẽ eminẽter cõtinens.
Igitur eſt infinita: infinitæ enim perfectionis eſt, non poſſe augmentum ſuſcipere. Et hæc
quidem vera ſunt, & noſtræ fidei catholicæ conſona. Sed quidam aſſerunt non eſſe de
mente philoſophi, & Commentatoris eiuſdem: Siquidem 12. metha. Ariſtõ. motores cœ-
leſtes, dicit inter ſe differre, ſecundùm mobilium diſtinctionem, ac motorũ velocitatem. Si philoſoph⁹ dixit Deũ eſſe infinitũ in vigore.
Similiter & Commentator 2. cœli commen. 39. dicit ſe diſputationem texere de infinita-
te primi motoris in duratione, vt motus non deficiat, non autem de eius infinitate in vigo-

Deũ eſſe infinitũ in vigore.

re. In cauſa eſt, quia infinitas intenſionis non habet proportionem ad mobile: præſertim, cùm Deum ad extra agere arbitretur, ex neceſsitate naturæ. vnde Ariſtoteles ſicut nullo modo poneret, Deum poſſe non conſeruare cœlum; ita planè non poſſe cœlum velociùs mouere: ſed diceret Deum ab æterno, pro ſua bonitate ſe determinaſſe ad mouendũ cœlum, illo motu per quem modò mouet, quia ſic rerum vniuerſitati conducere iudicauit.

CAP: II.

Soluuntur Argumenta.

1. AD primum, infinitas durationis actualis non poteſt eſſe in magnitudine, alioqui eſſet mobilis ad motum magnitudinis, atq; ita per motum reciperet aliter, & aliter modum agendi, & ex conſequenti non actualis eſſet, ſed potentialis. Ad hunc autem modum dicunt, philoſophum intelligi debere, ſcilicet, quia primus motor eſt infinitus infinitate durationis actualis, ideo debet eſſe indiuiſibilis. Ad confirm. Deus eſt terminatus non ab alio, ſed à ſua bonitate, & immutabili voluntate ad ſic mouendum primum mobile, & ad regendas alias mentes motrices ad bonum vniuerſi. Neq; ſequitur, Deus eſt primum ens igitur eſt infiniti vigoris: ſed potiùs non præſupponit aliquid ante ſe: argumentum enim à lumine naturali ſumitur ab effectibus, & non ab eſſe Dei. Ad aliam confirmationem, lumine naturali oſtendi poteſt, Deum infinitè ſe diligere, eò quòd omnem rem dependentem infinitè excedat: finiti tamen exiſtit vigoris, quia non poteſt magis velociùs mouere, quàm nunc mouet. Et cùm dicis: vigorem Dei, & diligibilitatem idem eſſe. Aſſentior, ex hoc tamen non ſequitur eſſe infiniti vigoris, quia diuerſa connotata impediunt conſequentiam. Nam etſi idem ſit ſcire Dei, & velle: non tamen omnia quæ ſcit, ipſe vult. Illa autem authoritas philoſophi loquitur de auari appetitu, ideo non eſt ad propoſitum. Ad 2. certum eſt, Deum nulli alteri initi, ſuamq; actionem ab æterno continuare. Et cùm dicis, Dei maiorem eſſe actualem durationem, aliorũ motorum duratione, concedo quidem, atq; ita maioris vigoris, quia nimirum maius mobile, & velociùs mouet; totumq; mundum gubernat: ex hoc tamen non ſequitur, eſſe infinitum in vigore. Ad confirm: Commentator intellexit omnes corruptibilium formas in primo agente eſſe in actu, id eſt, eminenter contineri. Illæ ergo formæ, nequiuerunt infinitum intenſiuè efficere, ſed extenſiuè ſolùm: ſicut non eſt intenſiuè maior perfectio eſſentialis in mille equis, quàm in vno ex illis. Ad aliam confirmationem, primus motor non poteſt eſſe forma inhærens, purè, ac naturaliter mouens ipſum mobile: in cauſa eſt, quia tunc ſequeretur motus in inſtanti: non quidem propter infinitum vigorem in mouente; ſed potiùs propter tenuem reſiſtentiam mobilis, & defectum in reſiſtendo. ſicut graue ſurſum exiſtens, vt dicitur 4. phyſ. extrinſecam ſi non haberet reſiſtentiam, in inſtanti ad ſuum locum pergeret. Quia verò primus motor, non eſt forma inhærens, ſed coexiſtens, mouens per intellectum, & voluntatem; ideò mobile mouet determinata velocitate, qua ei eſt optimum moueri, & primus motor ſuum mobile optimè regere, atq; diſponere valet. Non oportet ergo primum motorem eſſe infinitæ virtutis, qualibet virtute, quæ eſt in corpore: alioqui graue ſimplex eſſet infinitæ virtutis, quòd defectu reſiſtentiæ moueretur in inſtanti. Ad authoritatem Commentatoris 12. metha. videtur ponere duos motores primi mobilis, quorum vnus mouet per modum finis, alter verò per modum agentis. Sed reuera non fuit intentio Commentatoris ponere duos primi mobilis motores realiter diſtinctos, ſed potiùs vnum, Deum ſcilicet, ſub duplici ratione mouentem, efficientis ſcilicet, & finis principaliter. Ad tertium argumentum. illa ratio

3. valet de perfectione eſſentiali diuina, quæ adeò magna eſt; vt ea maior cogitari non poſſit, non autem de vigore ad extra. Anſelmi autem authoritas, non probatur, niſi gratia

materiæ:

Deus eſt determinatus à ſeipſo.

Deus infinitè ſe diligit.

Omnes formæ in primo agente ſunt in actu.

Motus quare fieret in inſtãti.

Duo motores primi mobilis

Deus eſt quo maior cogitari non poteſt.

Deũ eſſe infinitũ in vigore.

materiæ: alioqui albedo eſſet infinita intenſiuè. Etenim albedo, qua maior excogitari nõ
poteſt, eſt in intellectu. Vel ergo ita eſt in re, & ſic erit infinita albedo: vel ita non ſe ha-
bebit in re: in intellectu ergo non eſt ita magna; quia maior excogitari non poßit: quia
maior eſſet, ſi ita in re eſſet, ſecundùm intellectum: ergo ſemper maior cogitari poterit.
Poteſt ſiquidem aliquis imaginari cœlum duplo velocius moueri poſſe. Itaq; ad illam
propoſitionem, Deus eſt, quo maius cogitari non poteſt, ſic reſpondent: id eſt, nihil ei,
ex parte rei correſpondet, nec per eam aliquid tale ad extra repræſentatur: ſicut ſi quis
audiret hanc propoſitionem: homo eſt bos: nihil ſanè rei eſt ad extra: quod poßit huic
propoſitioni reſpondere. Ad 4. phyſ. loquitur de imaginatione, cui non repugnat ita 4.
medium ſubtiliari, concludens, imaginationi omnibus modis repugnare, motum æquè ve-
lociter in pleno, & in vacuo fieri. Ad aliam authoritatem, Philoſophus loquitur de quo-
libet genere motus, in quo aliquis poteſt eſſe regularis, aliquis verò irregularis: non au-
tem in qualibet ſpecie motus, vel indiuiduo. Ad aliam authoritatem, ſic intellige: quan-
tùm ad rationem corporum ſpectat, non repugnare, omnia continuari ſub ratione gene-
rali. Eodem modo loquitur primo cœli: bene enim capit imaginatio, corpori moto coëxi-
ſtere ſpatium quieſcens, quod ipſum pertranſit, cùm mouetur: atque ita deducit ad quod-
dam, quod imaginationi non conſonat, ſcilicet in tempore finito, motũ infinitũ fieri. Ad 5.
vigor diuinus poteſt conſiderari dupliciter: vno quidem modo, quòad id, quod eſt, ſcili- 5.
cet, quòd ſit independens: & ſic ab aliquo vigore dependente, quantumuis multiplica-
to, attingi non poteſt. alio autem modo, quantùm ad effectum, quem producit: & ſic
vigor eius attingi poteſt à ſecunda intelligentia, ſecundùm imaginationem ſaltem: ſi ita
vigor illius multiplicaretur, cùm motus primi mobilis non ſit infinitè intenſus. Ad 6. 6.
licet idem ſit perfectio eſſentialis, & vigor eius; multa tamen competunt eſſentiali per-
fectioni, quæ vigori non competunt: competit enim eius perfectioni omnia ſcire: ſed non
omnia facere. Lumen quidem naturale, iudicat deum infinitum in perfectione intrinſeca;
quia infinita cognoſcit: quia independens, omnemq; perfectionem dependentem, infinitè
excedens: atq; ita intrinſeca & eſſentialis eius perfectio eſt infinita; etiam ſecundùm
lumen rationis naturalis nobis inditæ. De vigore autem non habetur ſimile iudiciũ; quia
vigor ſequitur effectum extrinſecum: omnia autem extrinſeca ſunt finita: ex iſtis ergo
intrinſecis, nullum cernitur veſtigium vigoris infiniti. Porrò, ſi vigor illius conſideretur
ſecundùm rationem intrinſecam; tantus eſt vigor Dei, quanta eius cognitio, quanta
eius eſſentia, per quam cognoſcit infinita; quia in Deo idem eſſentialiter ſunt eſſe, ſci-
re, & poſſe: verum, quia quantùm ad extrinſeca opera, omnia ſunt finita virtutis
cùm ſit creata, vigor Dei dicitur finitus; ſed conſeruatio totius vniuerſi, videtur eſſe
infiniti vigoris.

Perfectio Dei infinita.

Vigor Dei duobus modis.

MERCVRIVS.

Hæc ipſe percepi per Pymandri verbum, qui me ſtupore attonitum, ſic iterum affatus eſt: vidiſti in mente primam ſpeciem, infinito imperio præualentem? eiusmodi quædam mihi Pymander.

Commentum XVII.

DEI notitiam, magnitudinem, diuinitatem immenſam, imperijq́; potentiam vbique, & perpetuo dominantem, creaturarum mentibus ſtudioſè inſerere ſtudet: vt illius perſpecta magnitudine, ipſum verè, intimèq́; colant.
Lactantius. *Soli, inquit, Lactantius lib. 3. cap. vltimo animantium ad aſpectum cœli erecti ſumus, vt ſummum bonum noſtrũ in ſummo Deo eſſe credamus; ideo religionem ſoli capimus, vt ex hoc ſciamus humanum ſpiritum nõ eſſe mortalem, quòd Deũ, qui eſt immortalis, & deſiderat, & agnoſcit hæc enim duo ſunt, quæ ſimul efficiant illud, quod quæritur, ſcientia, & virtus: ſcientia id præſtat, vt quomodo, & quo perueniendũ ſit, nouerimus:*
Religio Chriſtianorum. *virtus vt perueniamus. Alterũ ſine altero nihil valet: ex ſciẽcia enim virtus, & ex virtute ſummum bonum naſcitur. Hac quippe conditione nati ſumus, vt generanti nos Deo, iuſta & debita obſequia præbeamus: hoc vinculo pietatis obſtricti, & religati ſumus, non*
Cicero. *vt Cicero interpretatus eſt, à relegendo, qui in lib. de natura deorum ſecundo, ita dicit: Non enim philoſ. ſolùm, verùm etiam maiores noſtri ſuperſtitionem à religione ſeparauerunt. Nam qui totos dies precabantur, & immolabant, vt ſui ſibi liberi ſuperſtites eſſent, ſuperſtitioſi ſunt appellati: qui autẽ omnia, quæ ad cultum deorũ pertinerent, retractarent*
Vnde dicitur religio. *& tanquã relegerent, ij dicti ſunt religioſi, ex eligendo, elegãtes, ex diligendo, diligẽtes, ex intelligendo, intelligentes. itaq́; religionis nomen à vinculo pietatis eſt deductũ, quod hominẽ ſibi deus religauerit, & pietate conſtrinxerit: Vnde Aug. Religio, inquit, eſt iterata li-*
Auguſtinus. *gatio cultus, quo anima vni deo ſe reconciliatione ligat. In libris autẽ de ciuit. dei, religio-*
Ioannes. *nẽ à reeligendo Deum, quem admiſeramus, vult eſſe dictã. hæc autem religatio, ſine Py-*
Paulus. *mandri verbo fieri non poterat: Nemo, inquit, venit ad patrem, niſi per me. Et Paulus ad Eph. Per ipſum habemus acceſſum in vno ſpiritu ad patrem.* Quamobrem, *inquit ſa-*
Mercurius. *pientiſſimus Mercurius,* hæc percepi per Pymandri verbum. *itaq́; verbum lucidum, & diuinum, eſt veræ religionis caput, dux, & mediator, per quem & Moyſes legem accepit, & Noui teſtamenti ſancita ſunt decreta, & Mercurius, diuini ſpectaculi intelligentiam ſuſcepit. Sine hoc lucidiſſimo Pymandri verbo, doctrina quæcunque iniqua*
Religio coniungit nos Deo. *eſt ſuperſtitio, cultus dæmonum, doctrina mendax & inſtabilis. veræ igitur religionis notitia, quam habemus per Pymandri verbum, Deo nos coniungit, & connectit. Quam*
Plato. *ob cauſam Plato in lib. de ſcientia: Vera, inquit, ſcientia ſancit, vt amorem, & ſeruitutem omnem Deo reddamus. Et in Protagora: Solus ex omnibus animantibus homo diuinæ ſortis particeps effectus eſt in principio: ſolus ob hanc cognationem, deos eſſe putauit, araſq́; illi, & ſtatuas dicauit. Et in lib. de regno: Sine Deo, inquit, homines nequeunt feliciter gubernari, ſicut, neq́; beſtiæ ſine homine hæc eſt illa nobis natura inſerta cogni-*
Cicero. *tio, teſte Iamblico cap. 1. vt diximus, & noſtro etiam Cicerone. Quæ, inquit, gens, aut quod genus hominum, quod non habeat ſine doctrina, anticipationem quandam deorum,*
Epicurus. Pralepſis. *quam appellat Epicurus Pralepſin. Ob hanc itaq́; cognitionem, Deum agnoſcimus, & cupimus tanquam authorem: inuocamus, & amamus, vt patrem: vt regem veneramur: timemus, vt dominum.*
Auguſt. *Vnde Auguſt. de vera religione: Hac, inquit, Deo coniungimur, vnimur, & ligamur, à quo peccando excidimus. Itaq́; religio eſt canonicum iter, quod vnum ducit ad regnum non temporali veſtigio nutabundum; ſed æternitatis firmitate ſecurum. Eſt etiam virtus moralis, & iuſtitiæ pars: quoniam ad virtutem moralem pertinet reddere honorem vnicuiq́; præcellenti ſecundùm virtutem. ſi autem honor virtuti de-*
Religio eſt præſtantior fide, & ſpe. *betur; cui magis, quàm Deo conuenire poterit? hæc eſt ſtabilitas ſanctitatis, fide, & ſpe præſtantior: facilius enim ad Dei notitiam ingreditur, quàm reliquæ ſtudiorum diſciplinæ; quæ foris ſtant, & ingredi non præſumunt.*
Rationes. 1. *Profectò, ſicut deterius eſt odiſſe Deum,*

quàm

De religione Chriſtiana.

quàm ignorare: ſic melius eſt amare, quàm noſſe. Perſcrutando præterea Deum longiſſimo tempore minimùm proficimus: amando autem breuiſſimo tempore, plurimùm. Item,
religio, ſiue religionis amor, citiùs, propinquiùs, ac firmiùs, quàm cognitio, mentem di- 2.
uinitati coniungit; quia vis amoris in vnione conſiſtit. Amplius, gratiùs eſt ipſi Deo a- 3.
mari multùm, quàm multùm cognoſci; nihil enim Deo tribuimus intuendo, amando ve- 4.
rò tribuimus, quicquid & ſumus, poſſumus, & poſſidemus. Adhuc, nobis magis profici- 5.
mus amando, quàm intuendo: quoniam Deus ſe amantibus retribuit potiùs, quàm ſcru- 6.
tantibus: cognitione quoque diuina malè vti poſſumus, amore autem Dei abutitur nemo.
Inſuper, amando Deum longè maiorem percipimus voluptatem, quàm noſcendo: atque
inde efficimur meliores. Sanè, ſi quid bonum vides, non quia vides, bonus efficieris; ſed 7.
quia bonum amas: & ita mens, non quia Deum conſiderat, ſed quia Deum diligit, fit di-
uina. Item, cognoſcendo Deum, eius amplitudinem contrahimus ad anguſtum mentis 8.
noſtræ conceptum; quia cognitum eſt in cognoſcente: amando autem, mentem amplificamus ad immenſam diuinæ bonitatis latitudinem. Præterea, non eſt amor humana co-
gnitione contentus, cùm illa creata, atque finita ſit; ſed voluntas in ſolo immenſo quieſcit 9.
bono. Ex his ergo atque ſimilibus patet religionem, quæ eſt verus Dei cultus, quam à lucido Pymandri verbo accepimus, omnibus diſciplinis eſſe præſtantiorem. Neceſſe ſanè erat,

Religionis veritas, & neceſſitas.

veram aliquam in vniuerſo religionem eſſe: nam ſi nulla vera eſſet religio; omnium profecto animalium ſolus homo eſſet miſerrimus, atque ſtultiſſimus. Cùm enim præſentibus, ob
religionem, & futurorum auiditatem, abſtineat bonis, vtriſque priuaretur: ſed Deo au- 1.
thore, nemo fit ſtultus, atque miſer, ſicut nemo friget, ex eo, quòd igni adhæret: vera er-
go religione homo priuandus non erat. Etenim id, per quod homo, cuncta animalia exce- 2.
dit, falſum eſſe nequit, excedit autem religione: religio ergo hominis ſanctiſſima eſt, &
à falſitate libera. Amplius, vaticinium à tota aliqua animalium ſpecie, non poteſt eſſe 3.
falſum: communi namque hominum vaticinio, religio vera eſſe probatur, cùm omnes vbique Deum colant; vt naturæ authorem, ac beatæ vitæ largitorem: perfectiſſima enim animalium ſpecies, perfectiſſimum habet iudicium, quod eſt ſibi maximè omnium naturale: mutantur ſiquidem opiniones, affectus, & hominum mores: religio autem non

Perfectiſſimũ iudicium.

mutatur: nam ſemper & Ægyptij ſacerdotes, prophetæ omnes, Perſarum magi, Orphici; Pythagorici, Platonici philoſophi, & cæteri votis incumbunt. vnde Pythagoras in aureis carminibus: Inprimis venerare Deos, vt lege diſpoſiti ſunt immortales: Optimo autẽ dono Deum veneraberis; ſi animo ſibi ſimilis fias. vnde Pytheus *Apollo: Piis hominibus tantùm gaudeo, quantùm cœlo. Hæc autem noſtra religio homines Deo ſimiles reddit, lõge præſtantiùs, quàm aliæ, quæ retroactis temporibus, apud diuerſos hominum cœtus habitæ ſunt diſciplinæ. Lex enim ſiue religio Ægyptiorũ lata à Foroneo, impunè latrocinari permiſit, Licurgus homicidium, Solon adulteriũ, Numma pompilius, Romanis, patrimonij vndequaque augendi licentiam conceſſit, Moſes, libellum repudij dari iuſſit. At religio noſtra eſt lex immaculata, lata vtique ab immaculato Pymandri verbo, à quo noſter Mercurius dicit ſe mirabilia didiciſſe diuinæ viſionis oracula.* Hęc, *inquit,* percepi per Pymãdri verbũ, qui me ſtupore attonitũ, ſic iterũ affatus eſt: Vidiſti in mente primã ſpeciem, infinito imperio pręualentẽ. *Quod priùs ideam, atque verbum, nunc autẽ primam ſpeciem vocat, & ſpeciem æterno imperio præualentem. vbi, & illius æternitatem, & imperij magnitudinem pronunciauit.* Vidiſti in mente Pymandri primam ſpeciem, *quæ eſt mentis illius primum germen, partus, atque verbum: quam ideò ſpeciem appello, quia eſt genuinus, atque vnicus meus filius, totamque in ſe fert naturam gignentis. Species, inquam, vnica, ex vtero antè luciferum genita, totam præferens ſubſtantiam gignentis: ſpecies, quæ à mente generantis nunquam ſeparatur; ſed ſemper eſt in ſinu patris. Deum autem nemo vidit vnquam: vnigenitus filius Dei, qui erat in ſinu patris, proles, germen, idea, verbum, ſpecies prima, ille inſinuauit nobis. Hanc ob cauſam ſapientiſſimus*

Aurea verba Pythagoræ.

Variæ religiones gentiliũ.

Textus expoſitio.

Prima ſpecies

Filius eſt prima ſpecies.

Mercurius,

Textus.

Mercurius, gratias agit Pymandro, qui per ſuum verbum, & primam ideam, primamq́ ſpeciem, hæc ſibi reuelauerit. Eiuſmodi quædam mihi Pymander. At ego illi, Elementa naturæ vnde manarunt? Ex voluntate Dei, inquit Pymander, quæ verbum complexa, pulchrumq́; intuita mundum, ad eius exemplar, reliqua ſuiipſius elementis, vitalibusq́ue ſeminibus exornauit. *Mundus, ad cuius exemplar cætera exornata ſunt, eſt filius, germen, verbum, idea, prima ſpecies, deniq; ſummi opificis exemplar, character, & figura ſubſtantiæ ipſius. Quoniam autem ſuperiùs multa de diuini verbi generatione, ac Pymandri diuinitate, potentia, immutabilitate, ſimplicitate, & quæ ſunt generis eiuſdem, dicere curaui; nunc, vt huius primi libri gratior finis habeatur, operæpretium me facturum putaui, ſi de obiecto fruitionis, quam Mercurius in illius diuinæ viſionis ſpectaculo ſe habuiſſe dicit, nonnulla dilucidanda in medium adduxero.*

QVAESTIONIS PRIMAE CAP. I.

Summum bonum.

Fruitio multiplex.
Fruitio ordinata, inordinata, neutra.

MVltifariam, apud Græcos, Latinosq; Theologos fruitionis nomen, vſurpatū ſemper fuiſſe legimus: nam, & quandā vocant ordinatam, aliam verò inordinatā, tertiam autem neutrā fruitionem. Ordinata autem eſt, cuius obiectū eſt vltimus finis: quemadmodum enim intellectus primo vero; ita voluntas primo, ac ſupremo adhæret bono. huiuſmodi enim finis, nempè Deus benedictus, voluntatis deſideria perfectiſſimè complet, atq; ita replet, vt alteriùs rei appetendæ, vis vlla relinquatur appetenti.

Fruitio quid ſit.

Eſt certè fruitio actus voluntatis, ad aliquid propter ſe acceptandum, poſſidendumq́; nempè ad ſupremum bonum tendentis (authore Auguſtino de doctrina Chriſtiana. Frui, inquit, eſt amore inhærere propter ſe. inordinata autem fruitio, eſt frui vtendis, & vti fruendis, vt dicit Auguſt. 83. quæſt. quæſt. 3. Peruerſitas eſt, inquit, frui vtendis, vtpotè rebus creatis, & vti fruendis, diua ſcilicet trinitate; vſus namque eſt voluntatis actus, in aliud, propter aliud tendentis.

Vſus eſt volūtatis actus.

Sanè, ſicut intellectus duobus pollet actibus, quibus alicui credit, aſſentiturq́; complexo, & vno quidem propter ſe, nempè primis principiis, alio verò ob gratiam alteriùs, vtpote concluſioni; ita & voluntas, duobus exornatur actibus volendi, aſſentiendiq́; quorum altero, bono propter ſe adhæret, altero autem propter aliud. vnde primus, fruitio, ſecundus verò, vſus appellatur.

Actus voluntatis duplex.

Neutra autem fruitio, eſt actus neutri: ſi enim voluntati aliquod bonum, abſolutè apprehenſum, non quidem ſub ratione boni, ob ſui, aut alteriùs gratiam oſtenderetur; poſſet vtiq; voluntas, ex propria volendi libertate, abſq; fruitione propter ſe, illud elicere, atq; intellectui præcipere, vt quale illud bonum ſit, conſideret, illiq; hoc, vel alio modo adhærere.

Auicennæ poſitio de obiectio fruitionis.

Cæterùm, Auicenna met. 9. cap. 4. ordinatæ fruitionis obiectum, à fine vltimo ſeiunxit, atq; diſtinxit. Dixit enim, ſuperiorem per actum intelligendi, inferiorem producere intelligentiam. Porrò, vnumquodq; natum eſt conuerti ad illud, à quo procedit: quare intelligentia producta, ad producentem, veluti ad ſummum bonum conuertatur, neceſſe eſt: in quo quidem conuerſionis reditu, completus circulus eſſe videtur: atq; ita perfectionem, fruitioniſq; bonum, aliunde, quàm à Deo, intelligentia producta haberet: Deus igitur benedictus, non eſt verum, & adæquatum fruitionis obiectum. Sed pace tanti viri dixerim: multum enim errauit tum in philoſophia, tum etiam in ſcientia diuina, vt dictum eſt. potentia enim non quieſcit, niſi in ſummo, & perfectiſſimo obiecto: potentiæ autem fruentis obiectum, vt ipſemet affirmat 1. met. cap. 5. eſt ens in communi: intelligentiæ ergo productæ obiectum, eſſe non poteſt illa, vt dicit Auicenna, intelligentia producens. Potentia præterea, quæ ad multa ſanè obiecta, inclinationem

Reprehēditur Auicenna.

Rationes de ſummo bono

nationē, ſiue propenſionem habet, in aliquo illorum quieſcere nequit, niſi illud vnum tan-
tæ virtutis extiterit, vt ſua vi, cætera contineat : quod planè ſoli Deo conuenit. Amplius,
inferior intelligentia, ſuperiorem ſuſpiciens, aut illam finitam eſſe conſpicit, aut infini- 1.
tam eſſe credit: aut neque finitatem, aut infinitatem illius intelligit. ſi infinitam illam eſ- 2.
ſe crediderit; in illa profectò beata eſſe non poterit ſi finitam, infinitatemq́ ignoraue- 3.
rit, beatitudinem certè non aſſequetur. ſi finitatem eſſe fuerit intuita; quis ambigit in re
finita beatitudinem non eſſe ſtatuendam? intelligit enim à maiori bono vinci, atq; ſupe-
rari. Sanè, ſecunda intelligentia, ſi tertiam produxerit; id quidem non virtute propria; 4.
ſed primæ intelligentiæ præſtabit. Non perficit ergo, atque complet illam ſua, ſed alie-
na virtute. quicquid autem eſt huiuſmodi, finis vltimus eſſe nequaquam valet. Item, 5.
Eò anima, inquit Auguſtinus 9. de trinitate cap. 8. vel 15. eſt capax Dei, quò illius eſt
imago. Animam ergo (excepto vno Deo) ſatiabit nihil. Verùm quidem hoc eſt apud the-
ologos, non autem apud philoſophos, qui de animæ conditione variè locuti ſunt. Sed di- 6.
ces : anima immediatè creatur à Deo, in Deo igitur immediatè quieſcit, ſiue quietatur :
ſed huius rationis antecedens, multis philoſophis non probatur: vt Platoni in Timæo, ali-
iſque, quibus curæ fuit de animarum creatione multa dicere. Effectiui præterea princi- 7.
pij, atque finis rationes in eodem coaleſcere poſſunt : nec inde fit, vt quietent animum, ſu-
um bonum habere cupientis : non enim principium effectiuum; ſed obiectum perfectiſ-
ſimum, eſt perfectæ fruitionis ratio : alioqui anima noſtra ſenſitiua, quæ (vt quidam a-
iunt) creatur à Deo, non niſi in Deo perfectè quieſceret. Itaq; potentiæ fruitiuæ obiectū,
eſt bonum ſupremum, atque ſummum : ipſa quippe in perfectiſſimo quieſcat obiecto,
neceſſe eſt : nam quodcunque partiale fruitiuæ potentiæ bonum offeratur; adhuc, ma-
ius appetere valet: ex quo illam quieſcere non poſſe, niſi in vltimo, ac ſupremo bono, cla-

Fruitionis obiectum quale ſit.

riſſimum eſt. Non ergo immeritò Auguſtinus primo confeſſionum ait: Feciſti nos domi-
ne ad te, & inquietum eſt cor noſtrum, donec requieſcat in te. Et in principio de natura
boni : Tam magnum bonum eſt natura rationalis, vt nullum ſit bonum, quo beata ſit niſi

Auguſtinus.

ſolus Deus. Summum igitur bonum, fruitionis obiectum perfectiſſimū, Deus : quia nimi-
rum incommutabilis eſt, & corrumpi omninò non poteſt. creatura autem bonum eſt; ſed
non ſummum, quia mutabilis: & dum ſit quidem bonum, non tamen poteſt eſſe ſummum.

Summum bonum.
Iſidorus.

Dei autem immutalitas, eſt illius incommutabilitas; nam & angeli, & animæ immorta-
les ſunt, ſed immutabiles non ſunt. ſolus ergo Deus dicitur immortalis: quia ſolus eſt im-
mutabilis. Plato in libris de repub. & legibus, & Phœdone, cognitionem veritatis ſum-
mum hominibus bonum eſſe affirmat: quæ cùm perfectè contingere in hac vita nequeat,
ſit, vt difficile putet viuentium aliquem verè poſſe beatum dici. Anima cùm per ſenſus a-
liquid conſiderat, inquit in Phœdone, tum quidem à corpore trahitur ad ea, quæ nunquã

Deus ſolus immortalis.
Plato.
Cognitio veritatis ſummum bonum

eodem modo ſunt : atq; ipſa aberrat, perturbaturq́, quaſi ebria vacillans, vtpote quæ ta-
lia quædam attigerit. At verò, quoties ipſe animus per ſe ipſum excogitat, illuc ſe con-
fert ad purum, ſempiternum, immortale, ſemper eodem modo ſe habens, & tanquam i-
pſius cognatus, ſemper adhæret illi : ſemper autem adhærere, perfectiſſimæ eſt fruitio-
nis; ideò dum hîc ſumus, aut nullo modo veri boni ſcientiam conſequi poſſumus, aut poſt
mortem, ſi purgati deceſſerimus; tunc ſiquidem ſummum bonum intuentes, fruemur re
nobis tantopere concupita. Perfectæ ergo fruitionis obiectum, authore Platone, eſt ſum-
mum bonum, Deus ſcilicet benedictus. hoc idem recitat Auguſtin. 8. de ciuit. Dei cap.

Auguſtinus.

9. finem boni ei ſoli euenire poſſe aſſerens, qui notitiam Dei habeat, & imitationem, nec
aliam ob cauſam eſſe beatum. Quiſquis ergo fruitur eo, quod amat, verumq́ & ſummum
bonum amat: ipſum autem ſummum Plato dicit Deum: vnde vult philoſophum eſſe ama-

Plato.

torem Dei: vt quoniam philoſophia ad beatam vitam tendit, fruens Deo, ſit beatus, qui
Deum amauerit. In Philebo ſummi boni conditiones poſuit, quæ ad perfectiſſimum frui-
tionis obiectum ſpectant: Summum ſcilicet bonum perfectum eſſe, ſufficiens: atque ex-

Tres conditiones ſummi boni.

 petendum.

petendum. Perfectum, inquam, quia nihil ſibi deeſt: ſufficiens, quia ipſum habenti, de-
eſt nihil: expetendum, quia in illo, & ex illo, & per illud eſt, quicquid appetitur. Et in
Hipparcho. Bonum duplex, inquit: vnum finis; ad finem alterum: illud propter ſeipſum;
hoc propter aliud expetendum: illud venerandum; hoc vtile: illo fruimur; hoc autem v-
Socrates. timur. In Gorgia Socratis eſt ſententia, in doctrina & virtute ſitam eſſe beatam vitam,
Simonides. pronunciatq́ bonos beatos, improbos verò miſeros. Et in Sophiſta, Simonides ait: Virum
Pittacus. verè bonum fieri, difficile eſt. Pittacus non hoc improbat, ſed bonum perſeuerare: Diffi-
Heſiodus. cile eſt, inquit, bonum permanere. his conuenit illud Heſiodi, effici bonum, difficile quidē
eſſe, qui ante virtutē ſudorem à dijs poſitum dicit. verùm vbi ad ſummum verticem per-
uētum eſt, facilem eſſe, quæ comparatu difficilis fuit. Deus enim ſolus hoc munere dignus
eſt, inquit Simonides. Itaq; ſi Deus eſt ſolus bonus; ipſe profectò eſt perfectiſſimum
Apuleius. noſtræ fruitionis obiectum. Apuleius, Deum beatum, & beatificum nominat. Speuſip-
Speuſippus. pus, in definitionibus Platonis, Deum eſſe ait, viuens, immortale, ad beatitudinem ſuffi-
ciens, eſſentiam ſempiternam, naturæ ipſius boni cauſam. huius tanti boni contemplati-
Diotima. one, Plato beatum fieri hominem ait: in conuiuio namq; Diotima ſapientiſſima fœmina,
iubet Socratem totam animi intentionem ad orationem ſuam conuertere: Illa me docuit,
inquit Socrates, atque me eiſdem rationibus arguit. Quæſo te, an non admirandam eſſe
vitam illius, qui verum pulchrum, verumq́ bonum intueatur? Itaq; animus fruentis, diui-
næ pulchritudinis amator effectus, dum diuinas rationes attingit, veras in ſeipſo rationes
parit, Deoq́ familiaris efficitur. Tunc enim mens ideam induta, diuinam intuetur maie-
Ioannes. ſtatem, vt ait Mercurius. quod cùm ille feciſſet &c. vnde Apoſtolus Ioannes 1. O-
Plato. mnes de plenitudine eius accepimus. & Plato in Epinomide ait, animum contemplato-
ris purgatum priùs, poſtea hærere Deo, & penes diuinam vnitatem, vnum prorſus eua-
Idea. dere. Sanè, ſicut Sol, ſine Sole non cernitur: & ſicut aër, ſine aëre non auditur; ita ne-
Xiſtus. que Deus, ſine Deo cognoſcitur. hinc animus Dei templum efficitur, vt Xiſtus Pythago-
ricus arbitratur. Item, ſicut oculus per ſpeciem coloris formatus, videt colorem: ſpeci-
em verò, per quam videt, non cernit; ita intellectus alic[illegible] per ideam formatus, ipſum
intelligit, ipſam tamen ideam perſpicuè non intuetur; imò non agnoſcit, licet intueatur;
Modus noſtræ cognitionis. ſed cùm pergit contemplando, ipſam quoque ſuſpicit clariùs, agnoſcitq́: Deus igitur eſt
noſtræ fruitionis principium, medium, & finis. Principium, inquam, quia ſicut ipſius o-
culi viſio à lumine externo fit, tanquam à cauſa vniuerſali, à ſcintilla verò interiore ac-
cenſa, tanquam à cauſa particulari; ita actus intelligendi, atq; fruendi, ab ampliſſima
Architas. Dei mente, noſtraq́ dependet. vnde Architas Tarentinus in libro de ſapientia: Homo ſa-
pientiſſimus cunctorum animalium eſt natus: quippe, cui Deus rerum omnium ideas in-
fuderit, per quas mente valeat notiones rerum non aliter procreare, quàm per linguam,
rerum nomina fingere. Ex illis autem diuinis ideis, Deum intelligimus, & fruimur: neq;
enim par eſt oculus noſtri intellectus, vt Deo fruatur, & intelligat, niſi priùs diuino lu-
Zoroaſtres. mine, fuerit indutus: ideò Zoroaſtris philoſophia, vt dicit Plato in Charmide, nihil a-
Minerua. liud erat, quàm ſapiens pietas, cultusq́ diuinus. Deniq; fingitur Minerua ſapientiæ dea
Maro. ſolo Iouis capite nata. hinc illud Maronis in Eglo: A Ioue principium muſæ: Iouis omnia
A Ioue principium muſæ. plena. Omnes ergo propemodum ſapientes Deum eſſe ſummum creaturarum bonum, v-
nanimiter fatentur, à quo, & intelligendi modus nobis ineſt, & fruendi poſſeſſio. Perpe-
ram ergo ſentiunt, qui præter Deum, in aliquo alio fruitionis obiectum conſtituunt. Cùm
enim vltima hominis beatitudo, in altiſſima eius operatione conſiſtat; altiſſima autem o-
peratio ad intellectum pertineat; fieri non poteſt, vt in alio, quàm in Deo eius ſit frui-
tionis obiectum.

CAP. II.

De obiecto fruitionis.

Fruitionis obiectum, Deum non eſſe.

Contra prædicta ſolent aliqui ſic arguere, non vno, ſed multis argumentis. 1.
*Cuius natura eſt finita; & illius quoque aptitudo, capacitasq́ intelligendi
eſt finita, illæ enim naturæ vires inſequuntur; ſed creati intellectus natu-
ra, eſt finita, vtpote creata: finito igitur ſatiari poteſt. Etenim, animæ ca-
pacitate, aliquid maius eſt, nempe diuina, & increata natura: aliquid ve-
rò minus, ſiue inferius, vtpote corpus. reſtat ergo, vt illi æquale aliquid ſit, quo certè frui
poteſt animus, qui beatæ vitæ poſſeſſionem habet. Deus ergo non eſt fruitionis obiectum
adæquatum: ſuperat planè ſua eſſentia amplitudine, finitæ naturæ capacitatem. Am-
plius, quemadmodum, quælibet forma ſatiat capacitatem materiæ; ita planè, quodlibet* 2.
*obiectum capacitatem potentia. Conſequentia patet à ſimili: antecedens verò ita probari
poteſt. Si forma materiæ capacitatem non ſatiat, atque complet: igitur forma huiuſmo-
di in materia exiſtente, violenter ſub tali forma materia continetur: ad aliam enim ha-
bendam, naturali quadam neceſſitate, ſeu inclinatione conſtringitur. Sanè, quodcunq;
prohibens, violentum appellatur, quod reuera naturalem alicuius rei inclinationem im-
pedit: quemadmodum de quiete grauis extra centrum ratio clariſſimè docet. itaque
omnis forma, & materiæ obiectum, & potentiæ capacitatem replet. Adde, quod virtu-
tes propter ſe diliguntur: ſunt enim bona honeſta; honeſtum autem eſt, quod ſua vi nos
trahit, & dignitate allicit. ſunt ergo & ipſæ fruitionis obiectum. Præterea, ſicut intelle-
ctus alij vero, quàm primo firmius conſentit, atq; adhæret, vtpote ſibi magis domeſtico,* 3.
*ac familiari; ita, abſque dubio, voluntas, notiori ſibi bono intenſiùs adhæret. primo au-
tem bono, quoniam à ſenſibus quàm longè poſitum eſt, non ita ardenter adhæremus: alia
ergo bona, à primo, obiectum ſunt noſtræ fruitionis. Confirmatur idem authoritate Au-
guſtini 83. quæſt. quæſt. 8. Fruendum eſt bonis inuiſibilibus: bona autem huiuſmodi plu-
ra ſunt: non eſt ergo vnum, atque adæquatum noſtræ fruitionis obiectum, vltimus ſcili-
cet finis. Adhuc, non poteſt [?]ſ fruitionis obiectum, quod non eſt notum fruenti: igno-
tis certè non fruimur: ſed Deus eſt nobis incognitus: non eſt ergo fruitionis obiectum,* 4.
*eſt enim infinitus, vt dictum eſt: infinitum autem, quatenus infinitum, eſt incognitum,
atque inueſtigabile. Sanè, cognoſcentis ad cognitum aliqua debet eſſe proportio: cogni-
tum namq; perfectio eſt cognoſcentis: ſed intellectus creati ad Deum, nulla eſt propor-
tio: Deus ergo non eſt noſtræ fruitionis adæquatum obiectum.*

CAP. III.

Soluuntur argumenta.

Ad primum, quamuis creatæ naturæ aptitudo, ſiue capacitas finita ſit, & qui- 1.
*dem ſubiectiuè, obiectiuè tamen eſt infinita; aliquo enim finito, formaliter
ſatiari, repleriq́ poteſt, quippè, quæ nullam ſecum habeat formam actu in-
finitam exiſtentem. Cæterùm, relatio aliqua finita, ad terminum eſt, atque
obiectum infinitum: quod enim eſt ad finem, quatenus tale, vtique finitum eſt, etiamſi
accipiatur; vt omninò fini proximum, atque propinquum: cum his etiam, quæ neceſſa-
riæ ſunt ad finem attingendum, poſsidendumq́ conditionibus: finis tamen relatio, ad quē
illud immediatè diſponitur, in ſolo certè infinito quieſcit, ſicut vſu frequenter accidit his,
quæ proportionum, non autem ſimilium ſunt relationibus: itaq; inter potentiam, & ob-
iectum non eſt ſimilitudinis, quæ extrema habet ſolùm eiuſdem rationis; ſed proportio-
nis relatio. Ex quo neceſſe eſt naturæ finitæ capacitatem, ad obiectum infinitum tendere,
veluti ad ſuum correlarium; finis ſiquidem vltimus infinitus ſit, omnibus modis neceſſa-*

Naturæ creatæ aptitudo eſt infinita obiectiuè.

rium eſt.

De obiecto fruitionis.

rium eſt. Sed dices, obiectum potentiæ adæquatum, ipſam omninò ſatiat, atque complet,
alioqui adæquatum dici non poſſet: ſed potentia creatæ capacitas eſt finita: igitur illius
obiectum neceſſariò erit finitum. Dico, obiecti ad potentiam, æquam entitatem, neceſſa-
riam non eſſe, eorum ſcilicet, quæ ſecundùm eiuſdem naturæ formæque participationem
adæquantur: neque ſecundùm commenſurationem, iuxta quam, exceſſum aliquoties ſum-
ptum reddit excedens, proportionem ſeu comparationem eſſe neceſſariam; ſed adæqua-
tionem potiùs, proportionemq́ in obiecti ratione, nempè motiui ad mobile, actiuique ad
paſſiuum: in qua quidem naturarum diuerſitas, inuenitur; non autem ſimilitudo. vnum
certè eſt finitum, infinitum alterum. Ad confirmationem reſpondeo: in obiecti ratione,
proportionato animæ obiecto, maius eſſe nihil; niſi fortaſis, maius intelligas, quia magis
ab anima percipitur: vtpote maior modus attingendi. Nam ſi album aliquod ſit, & qui-
dem ſecundùm decem gradus viſibile: vnius autem capacitas videntis ſit vnius tantum-
modo gradus, alteriùs verò decem; profectò huiuſmodi, cùm ſit perfectior, omnes pla-
nè videndi, ſiue, vt ita dicam, viſibilitatis gradus perfectiùs intuebitur. Exceſſus ergo
ibi, non ex parte obiecti naſcitur; ſed ex parte actus videndi: ſecundùm ergo rationem
2. obiecti, maius, minusq́ eſt nihil. Ad 2. negatur antecedens: non enim qualibet forma,
materiæ deſiderium complet, atque illius explet totaliter, extenſiueq́ appetitum. tot e-
nim inſunt materiæ deſideria appetendarum formarum; quot planè receptibilium for-
marum poteſt eſſe multitudo. vna ergo forma, omnes certè nequit materiæ appetitus ex-
plere; niſi illa adeò perfecta extiterit, vt omnes recipiendarum appetitus, perfectio-
neſq́ formarum in ſeipſa perfectiſſimè habeat, atq́ poſſideat. Quare, cùm vnum atque
idem obiectũ, ſua valeat virtute cætera obiecta continere; illud profectò, omnem poten-
tiæ appetitũ perfectiſſimè complebit. huiuſmodi autem eſt Deus benedictus, noſtræ frui-
tionis perfectiſſimum, atq́ abſolutum obiectũ. illud autem de quiete grauis extra centrũ,
non eſt ſimile. Receptiuum enim quodcunq́, ſi aliquod intra ſe finitum receperit, illicò re-
uera, quieſcit: finiti namq́ eſt, formam finitam recipere, cùm hæc illius ſit formalis per-
fectio. Ad extra verò, infinito indiget, veluti ſuæ quietis fundamento: ad aliquod certè
perfectius ad extra ordinatur, quam formaliter recipere poſſit: proinde, neceſſe eſt,
obiectum, quod eſt ad extra, eſſe omninò perfectiſſimum, atq́ infinitum. Cùm dicis, quã-
libet quidem formam, ſuam quietare materiam, alioqui violenter in illa quieſceret: Re-
ſpondeo, violentam quietem, illius eſſe quieſcentis, quod naturali impetu, fertur ad op-
poſitum; ſicut patet de graui deorſum tendente, ac infima petente. At, materia pri-
ma, quoniam certæ, ac determinatæ naturæ vinculo non conſtringitur; ſed ad omnes am-
pliſſimam habet naturam; ideò nullibi violenter quieſcit. Ad confirmationem, reſpon-
deo, aliquid eſſe diligibile, bifariam intelligi poſſe: vno quidem modo, propter aliud: alio
verò propter ſe. vnde, & ſi virtutes, ob honeſtatis illarum amplitudinem, decoremque
ſplendidiſſimum amentur; ad vltimum tamen finem, ſui amatores tranſmittere ſtudent:
3. idcirco veri, ac proprij obiecti rationem non obtinent. Ad 3. negatur ſimilitudo: intel-
lectus enim, vnicuiq́ vero, quatenus ſui ſplendorem, atq́ euidentem notitiam intellectui
ingerit, aptitudinem habet conſentiendi. neq́ enim in illius poteſtate ſitum, vni magis,
minùsq́, quàm alteri adhærere; ſed conditioni, portioniq́ potiùs ipſius veri, intellectum
mouentis. Voluntatis autem poteſtas, ſecus ſe habet: poteſt enim bono alicui, etiam non
viſo, intenſiùs quàm alteri, fortiùsq́ adhærere. Ad confirmationem reſpondeo, plu-
ra quidem dici ſpiritualia bona, non certè ob eſſentiarum diuerſitatem; ſed perfectio-
4. num potiùs, quæ in Deo fruibiles eſſe videntur. Ad 4. infinitum, quod ex materiæ imper-
fectione naſcitur, quoniam per formam perfectè compleri, determinarique non poteſt;
ignotum & imperuium eſt ſpeculanti: per formam enim fit omnis cognitio. At, infinitum,
quod ex formæ immenſitate deſcendit, quam nulla poteſt materia limitibus claudere, cu-
iuſmodi eſt forma diuina; illa profectò ex ſe notiſſima eſt, quamuis nobis, ob tenuita-
tem, ca-

Obiecti ad potentiã adæquatio eſt motiui ad mobile.

Obiectum perfectum continet alia obiecta.

Deus ſolus eſt obiectum fruitionis.

Intellectus in quo diſcrepat à voluntate.

Infinitũ quoddam notiſſimum.

Fruitio eſt actus volũtatis.

tem, capacitatemq́; intelligendi ignota. Ad confirmationem, Reſponſum eſt ſuperius: proportio namq; creaturæ ad Deum, eſt veluti effectus ad cauſam, & potentiæ ad actum: tum veluti duplum, ad triplum, & vnius quantitatis ad alteram.

CAP. IIII.

Fruitionem eſſe voluntatis actum.

COgnito fruitionis obiecto, deinceps inueſtigare oportet fruitionis actum, an ad voluntatem potiſſimùm ſpectet. Porro frui, eſſe actum voluntatis perfectiſſimum, quo aliquid propter ſe amatur, Auguſtinus in primo de doctrina Chriſtiana, cap. 3i apertiſſimè docet. Ea, inquit, re nos fruimur, quam diligimus propter ſeipſam: & ea re nobis fruendum eſſe, qua efficimur beati, cæterũ verò vtendum. Et in 4. de trin: Frui, ait, illarum rerum eſt, in quibus voluntas propter ſe delectata, conquieſcit. Ibi duplicem ſubindicat naturam: actum nimirum fruentis, & delectationem, huiuſmodi actum quaſi paſſionem conſequentem. Et in primo de trin. Gaudium plenum eſt, frui ſancta trinitate. Et 11. de ciui Dei, cap. 25. Ea re frui dicimur, qua nos non ad aliud referenda per ſeipſam delectat. Eſt autem bonum, voluntatis obiectum: bonum enim eſt appetitus motiuum, authore philoſopho primo ethicorum. Bene, inquit, enũciauerunt dicentes, bonum eſt, quod omnia appetunt. Boat planè, id eſt; vocat ad ſe omnia bonum, allicit, atq; inclinat. Et in 8. Ethicorum, triplex bonum eſſe diſtinxit, vtile ſcilicet, delectabile, atq; honeſtum. Bonum autem eſt, quod appetitum mouet, quod quidem tribus modis fieri contingit: interdum non ſui, ſed alterius gratia; per illud enim, veluti per quoddam medium in aliud tendimus: vocaturq́; bonum vtile, ſub quo diuitiæ, atq; honores comprehenduntur. Aliquando, vt quies rei, magnopere concupitæ: eſt autem huiuſmodi bonum delectabile, quod ob ſui complacentiam, delectationemq́; appetitur: quales ſunt ſenſuum delectationes, atq; oblectamenta: nempè viſus in pulchris videndis, auditus, in ſuauibus audiendis, & quæ ſunt generis eiuſdem. Poſtremò, bonum appetitur, quia ſcilicet appetitum implet appetentis: quam ob cauſam, bonum honeſtum nominatur, qui eſt finis voluntatis: ſiquidem bonum vtile finem habet extra ſe poſitum, delectabile verò, finis eſt appetitus ſenſitiui, honeſtum autem, intellectiui. Porrò bonum honeſtum, authore Cicerone, ſua vi nos trahit, & dignitate ſua nos allicit: hoc enim propter ſe appetitur, etiam ſi nulla inde virtus ſequatur. Inhoneſta autem voluptas, vi ſuæ turpitudinis nos trahit, vt dedecore nos accumulet, improbo nos nomine commaculet, ac ſordibus ſuis ſemper inficiat, inquietitudinis labore ſemper nos ſollicitat, ſtimulisq́; agit fruentes, teſte Boetio 3. de conſolatione. Plautus in Amphitrione: Ita diis placitum eſt, vt voluptati mœror ſubſequatur: at bonum honeſtum, quietum, ac tranquillum reddit ſui poſſeſſorem. Sylius 15. libro Punicorum: Quippe nec ira Deûm, nec tela, nec hoſtes, quantùm ſola noces animis infuſa voluptas; ita nihil ſic animis prodeſt, quàm boni honeſti infuſa cupido. Homerus, in limine Iouis dolia duo poſita eſſe aſſeruit, vnum mellis, alterum fellis plenum. Et ſingulis animabus è cœlo deſcendentibus in corpora, ex vtroq; poculo potionem dari, ſed plus fellis. Nam quod iuuat, inquit Ouidius, exiguum eſt, plus eſt, quod lædit amantes. Proinde rectè dixit Tibullus: Omnia noſtra triſti tempore, felle madent. Vnde veriſſimum eſt illud Socratis in Phædone, dolorem voluptatemq́; ſimul ex eodem capite ambo eſſe connexa, eaq́; de cauſa fieri, vt cùm alicui alterum adeſt, eundem poſtea ſequatur & alterum. Hoc idem declarauit Apologius nobilis Platonicus: Cùm voluptas inquit, apud Iouem iactaret ſe nobiliorem Pallade, diuinioremq́; eſſe, quòd ipſam videbat arcubus, & venatione Dianam, & Veſtam laribus delectari. Ad hæc indignata Pallas, ait: ô Iupiter, mox videbis quàm fortis ſit voluptas; accerſe hunc pauorem, non Deorum

Auguſtinus.

Quibus fruendum.

Bonum eſt obiectum voluntatis.

Triplex bonũ
Vtile.
Delectabile.
Honeſtum.

Cicero.
Voluptas.
Plautus.
Sylius.
Homerus.
Ouidius.
Tibullus.
Plato.
Apologius.
Pallas.
Diana.

Fruitio eſt actus voluntatis.

tantùm, ſed omniũ abiectiſſimum. Exclamauit Iuppiter: Heus pauor, accede pauor. Confeſtim ad ipſum pauoris aduocati nomen, voluptates trepidæ vnà cum temeritate fugerunt. Quapropter Architas, atq; Plato voluptatum animum, perforato vaſi ſimilem eſſe voluerunt. Architas. Plato. *Plato in Philebo: Ratio nobis hæc dictat, in totius vitæ quadam veluti tragœdia, atq; comœdia, dolores voluptatibus miſceri.* Socrates. *Socrates in Phædone, cùm ſederet in lectica, & ad ſe contrahens crus manu perfricaret: Quid mira videtur ô viri hæc res eſſe, quam nominant homines voluptatem? quámque miro naturaliter ſe habeat modo ad dolorem ipſum, qui eius contrarius eſſe videtur? Quippe, cùm ſimul homini adeſſe nolint: attamen ſi quis proſequitur, capitq; alterum, ferme ſemper alterum accipere cogitur, quaſi ex eodem vertice ſint ambo connexa.* Plato. *Denique Plato in Timæo, voluptatem animæ morbum appellat. Morbus animæ, inquit, dementia, cuius duo genera ſunt, inſania & imperitia. Voluptates, doloresq; admodum vehementes, morborum animi grauiſſimi iudicandi.* Voluptas & dolor conneċtuntur. *Vbi ergo ſunt illi, qui inter philoſophos computantur? quiq; philoſophi videri volunt, & voluptatem ſummum hominis bonum eſſe contendunt? Quomodo enim poteſt animorum eſſe bonum id, quod ab omnium philoſophorum principe, animi morbus, lues, amentia, grauiſſimaq; peſtis appellatur?* Hermes Triſmegiſtus. *Rectè ergo dictum eſt à ſapientiſſimo Mercurio in Pymandro: Bonum noſtrum nihil aliud eſt, quàm mali portio minima. Itaq; bonum honeſtum, quod propter ſe appetitur, eſt noſtræ voluntatis obiectum: Bonum ſanè honeſtum duplex eſt, vnum quidem puriſſimum, propter ſe appetendum, qui eſt Deus benedictus: alterum verò virtutes, & gratiæ, propter primum bonum appetendæ, cuius ſimilitudinẽ præſeferre geſtiunt. primo autem bono, veriſſimè fruimur: ſatiat enim, ac replet omnes voluntatis affectus, in cuius actu conſiſtit fruitio. Siquidem nobiliſſimæ potentiæ, actus conuenit nobiliſſimus, qui circa nobiliſſimum obiectum verſatur. Sed nobiliſſima potentia eſt voluntas, actus autem nobiliſſimus, eſt fruitio, quem delectatio immediatè ſequitur, authore Auguſtino primo de doctrina Chriſtiana: Summa merces, inquit, eſt, vt Deo fruamur: igitur fruitio, eſt actus voluntatis.* Fruitio eſt actus voluntatis. *Quòd voluntas, nobilitatis ſuæ ſplendore, præſtet cæteris animæ potentiis; clariſſimis, lucidiſſimisq; rationibus, & pronunciatur, & veriſſimè quoq; probatur.* Voluntas eſt nobilior potentia.

1. *Quod enim poteſtatem, authoritatemq; habet determinandi, ordinandiq;, eo certè eſt nobilius, quod planè determinatur, atq; ordinatur. ſed ita ſe habet voluntas erga intellectum: nobilior ergo cenſenda eſt, atq; reputanda.*

2. *Amplius, quod per ſuam eſſentiam ſua potitur libertate; abſq; dubio, eo præſtantius eſt, quod ab alio ſuæ poteſtatem authoritatis quærit, atq; mendicat: omne namq; quod per eſſentiam aliquid habet, longè excellit illud, quod per participationem aliquid ſimile poſſidere videtur. ſed voluntas eſt potentia per ſe libera, libertas autem nobiliſſima eſt proprietas, vt dicit philoſophus in prologo met: intellectus verò per participationem tantùm, intelligimus enim cùm volumus: ergo quod prius.*

3. *Adhuc, ſicut ſe habet actus ad actum; ita ſanè potentia ad potentiam ſed actus voluntatis eſt nobilior actu intellectus: nam beatitudo, qui eſt ſtatus omnium bonorum aggregatione perfectus, in voluntate conſiſtit: igitur, potentia illa, eſt alia nobilior, quæ eſt beatitudinis, atq; fruitionis actus.* Beatitudo cõſiſtit in voluntate. *Profectò fruitio, quæ ad actum voluntatis pertinet, naturam quidem Deum videntis ſuo planè obiecto perfectiſſimo, fortiùs, firmiùsq; connectit, quàm ſolus diuinæ faciei intuitus. fruitio ergo ad actum ſpectat voluntatis. cognitio ſanè ſine amore, nihili facienda eſt: obeſt enim magis, quàm prodeſt. Igitur voluntas, ſua nobilitate, intellectum ſuperat.*

4. *Præterea, Amor præeminet ſcientiæ: ad diuinum enim viſionis ſpectaculum amor ingreditur, ſcientia autem ſola, foris ſtat: ſed actus fruendi beatificus, eſt actus amandi: amor autem ad voluntatem ſpectat: igitur, frui eſt actus voluntatis, quæ eſt potentia nobiliſſima, cuius intereſt circa nobiliſſimum obiectum verſari, ideo nobiliſſimum actũ, nempè fruitionem habet, atq; poſſidet.*

CAP.

Fruitio eſt actus voluntatis.

CAP. V.

Quòd fruitio non ſit actus voluntatis, ſed intellectus potiùs.

ILLA potentia eſt nobilior, cuius obiectum eſt ſimplicius, alterius potentiæ obiectu. ſed voluntatis obiectum, non eſt ſimplicius obiecto potentiæ intellectiuæ: igitur, potentia intellectiua, volitiua, ſiue voluntate, præſtantior eſſe videtur. obiectum ſiquidem intellectus, eſt verum, quod in mente, veluti in quodam mundiſsimo, ſimpliciſsimoq́; habitaculo verſatur, & degit. voluntatis verò obiectum, eſt bonum, & id quidem in rebus inuenitur, vt ex 6. clariſsimè patet methaphiſices libro. Intellectus ergo, præſtat voluntati, tum obiecti nobilitate, tum etiam principio cognoſcendi: ab intellectu ſanè ſuæ mutuat cognitionis principium. Amplius, illa potentia, cæteris nobilior cenſenda eſt, ad cuius actum ſpectat hominis perfectio, atq; conſummatio, nempe beatitudo: beatitudo enim eſt nobiliſsimæ potentiæ. tunc ſanè beati vocamur, quando ſecundùm actum nobiliſsimæ potentiæ viuimus. ſed talis eſt intellectus, quemadmodum verbum Pymandri conſtantiſsimè docuit: Hæc, inquit, eſt vera vita, ſiue vita æterna, vt cognoſcant te ſolum Deum verum. Porrò cognitio, ſiue viſio, intellectui congruit, & non voluntati, quæ ex ſe ipſa cœca eſt. intellectus ergo dignitatis ſplendore, voluntatem ſuperat. Adhuc, dirigens eſt nobilius directo: ſed voluntas ab intellectu dirigitur: Cœcus ſanè à vidente dirigitur, & inſipiens à ſapiente: intellectus autem eſt radix cognitionis: igitur eſt radix libertatis: abſq; namq; cognitione, nulla eſt vera libertas: vnde illa, quæ naturali ductu, neceſsitateq́; mouentur, libera nequaquam dicenda ſunt. Intellectus præterea cogi non poteſt, cùm liberum habeat ſuæ iuriſdictionis principatum. At voluntas, reſpectu vltimi finis, libertatem ad vtrumlibet nequaquam habet; ſed abſoluta neceſsitate tendit ad finem: liberior ergo eſt intellectus, quàm ipſa voluntas. 1. 2. 3.

Ioan. 17.

Radix cognitionis.

CAP. VI.

Soluuntur argumenta.

AD primum, Noſtro quidem propoſito minor fauere videtur: nam ſi voluntatis obiectum, eſt Deus in ſeipſo, intellectus verò, vt intellectu recipitur, ſiue Deus per intellectum receptus; abſq; dubio, ſi ita res ſe habet, voluntatis obiectum, ſimplicius eſt, quippe, cùm hoc modo Deus ſimplicius intelligatur, quàm vbi eſt multarum relationum rationis, ac rei aggregatio: qualis ſcilicet eſſe videtur in obiecto intellectus in patria, vbi Deus per intellectum receptus cognoſcitur: atq; ita eſt intellectus obiectum. Ad confirmationem dico, quòd quamuis cognitionis principium ab ipſo intellectu dependeat; animæ tamen dominium, penes voluntatem manet: ipſa enim eſt cauſa efficiens, intrinſecus mouens, ſuorum actuum regina, in vniuerſo animæ regno. Penes ipſam quoq; reſidet merendi, demerendiq́; poteſtas, virtutum propemodum omnium, atq; vitiorum theſaurus. Denique apud, ſeu ſub ipſius manent imperio vita, & mors, laus, & opprobrium, gloria, & dedecus. Quare, cùm tanta, taliſq; ſit; perfectiſsimæ vtiq; potentiæ ſplendore fulget, & dominij, principatusq́; honore illuſtratur. Quicquid præterea intellectus ante voluntatis actum intelligit, ante ſcilicet electionem; naturaliter prorſus intelligit: quam ob rem, ante voluntatis actum, nulla eſt in intellectu libertas. Sed dicis, potentia tribus opus habet, vt verè libera eſſe valeat. im- 1.

Voluntatis laudes.

Cognitio incipit ab intellectu, & terminatur ad voluntatem.

materiali-

actus vo- *materialitate vtiq;. obiecto vniuerſali, & libertate indifferenter ſe habendi ad ea, quæ*
luntatis. *ſub obiecto vniuerſali continentur. ſed huiuſmodi conditiones, æquè perfectaq; ſunt in*
ambabus animæ potentiis: vna ergo alteram, libertate non vincit. Verum duæ adhuc de-
Potentia libe- *ſunt conditiones, vt aliqua potentia vera libertate donetur: prima quidem, vt talis poten-*
ra quando eſt *tia ad exeundum in actum, aliqua non ſit neceſſitate cogenda: altera, quod vim habeat*
dicenda. *effectiuam ad reliquas certè potentias, quas pro ſuo libitu mouere queat. His autem dua-*
Voluntas regi *bus exornatur voluntas: ideoq; cæterarum regina eſt apppellanda. Ipſa namq; cogere*
na in regno *poteſt intellectum, vt in actum prodeat, atq; aliquid, quod eſt agendum, conſideret. Ne-*
animæ. *que valet, quod aliqui dicunt, voluntatem poſſe ab intellectu cogi, atq; neceſſitari, oſtenſo*
ſibi ſummo bono, ſiue aliquo alio, quod ſecundum ſui naturam eſt diligendum: tum quia,
ſummum hac in vita bonum euidentiſſimè cognoſci non poteſt, tum etiam, quia, etſi co-
gnoſceretur, aut ſummum bonum, aut apparens; ab intellectu tamen nullam neceſſitatem
reciperet, ſed à ſeipſa potiùs, quippe, quæ intellectum, tale iudicium machinantem non
2. *repreſſerit. Ad 2. in viſione, nudè abſoluteq; beatitudo non conſiſtit, niſi per quandam,*
quam habet ad fruitionem ſocietatem: viſio enim, atq; complacentia, in quibus perfecta
fruitionis ratio perfectiſſimè habetur, inſeparabili nexu connectuntur: Viſio ergo, qui
eſt actus intellectus, ad fruitionem tendit, veluti ad rem omninò perfectiſſimam: quod
Viſio eſt tota *autem eſt propter aliud, inferiùs certè reputatur. Nec obeſt illud Auguſti: Viſio eſt tota*
merces. *merces, partim quidem propter connexionem, quam viſio, atq; fruitio ad inuicē habent:*
3. *partim verò, quia viſio, & cognitiuam complectitur, & affectiuam potentiam. Ad 3. Si*
ratio voluntati aliquid oſtenderit, id certè facit non quidem per modum imperantis, ſed
conſulentis potiùs: cuius tamen conſilium ſubeſt nutui, imperioq; voluntatis. Contrà, quòd
fruitio non ſit actus voluntatis: Quælibet natura fruitur ſuo fine: ſed finis cuiuſlibet po-
Inſtantia. *tentiæ, eſt proprius actus eius 4. æthicorum. quælibet ergo potentia fruitur ſuo actu: at-*
que ita frui non eſt actus voluntatis tantùm. Confirmatur, quia fruitio eſt quædam feli-
citas, felicitas verò, vt dicitur 10. æthicorum in ſpeculatione conſiſtit: ſpeculatio autem
intellectui competit & non voluntati. Igitur fruitio eſt actus intellectus, & non volunta-
Soluitur. *tis. Soluitur: Duplex eſt finis, formalis ſcilicet, & obiectiuus: licet ergo actus potentiæ ſit*
Finis forma- *finis formalis, per quem attingitur finis obiectiuus: non eſt tamen finis obiectiuus. Ipſo er-*
lis, & obiecti- *go frui non poteſt, quoniam fruitio intuetur finem obiectum, quem perfectiſſimè attin-*
uus. *git voluntas. Ad confirmationem, fruitio præſupponit cognitionem, non tamen conſiſtit*
in cognitione: perfectiſſimè ergo ſpectat ad actum voluntatis. quæ enim ſunt priora ge-
neratione, ſunt poſteriora perfectione: & è cõuersò 9 met. Igitur fruitio eſt actus volun-
Fruimur bo- *tatis. Ad hæc accedit illa ſententia Auguſtini 10. de trinit. Fruimur bonis cognitis, in-*
nis cognitis. *quit, in quibus voluntas delectata quieſcit: ipſius ergo voluntatis eſt fruitio. Quando e-*
nim aliquid alicuius definitionem in recto ingreditur, quod definitur, ad illud primò ſpe-
ctat. Sed ita res ſe habet in hac definitione poſita ab Auguſtino, dicitur enim voluntas
Frui eſt amore *delectata: ergo quod ſupra. Item, 1. de doctrina Chriſtiana, frui eſt amore inhærere: ſed*
inhærere. *amor primò pertinet ad voluntatem: igitur fruitio eſt actus voluntatis. Item, cuius eſt*
mouere in finem, eius eſt quieſcere, motus enim eſt propter quietem. ſed fruitio quietem
Voluntas qua *denotat: pertinet ergo ad voluntatem. Eſt autem voluntas quadruplex, nempè diuina:*
druplex. *beata in angelis: voluntas hominis iuſti, adhuc in terris exiſtentis: & voluntas mortaliter*
peccantis. Prima voluntas, primò, per ſe, & immobiliter fruitur, vltimo ſiquidem fini, non
per habitum, vel actum differentem, vel per ſuperioris cauſæ virtutem, ſed per ſe primò,
Diuina volun *neceſſariò, & immobiliter adhæret. Rectè ergo hæc comparari poteſt voluntatis fruitio*
tas ſimilis ter *terræ in centro quieſcenti: ſuapte enim natura, immobiliter, in ea mundi parte quietem*
ræ in centro *inuenit, nullo vnquam tempore defecturam. Et reuera, ſicut ſe habet pondus in rebus*
quieſcenti. *corporalibus; ita planè voluntas in rebus ſpiritualibus, animus namq; amore mouetur.*
Amor meus, pondus meum, dicit Aug in lib. de trinita. Sanè, ſicut centrum eſt vltimus
terminus

terminus quietū corporum grauium; ita certè vltimus finis perfectiſſima quies animorū. Hac de cauſa, Mercurius in Pymandro vocat Deum ſphæram intellectualem, cuius centrum vbiq; eſt, circumferentia verò nuſquam. Porrò, voluntas angelica, perpetuò, & per ſe fruitur, quia per formam intrinſecam, nempè per habitum charitatis, ſed non primò, quia non à ſe, ſed à Deo habet huiuſmodi quietis donum: ideoq; ſimilis eſt quieti metallorum, quæ in viſceribus terræ deliteſcunt: talia namq; centro immobiliter adhærent, non quidem primò, ſed per grauitatem, quam à terra receperunt. Porrò, voluntas iuſti viatoris fruitur per ſe, ſed non primò & immobiliter; idcirco huiuſmodi fruitio ſimilis eſt quieti grauium, in terræ ſuperficie exiſtentium mediante ſiquidem terra, centro connectuntur, ſed non immobiliter quidem: viator enim iuſtus, præter actū deſiderij, quo ſibi Deum appetit actu concupiſcentiæ, diligit Deum actu amicitiæ, volens Deum in ſe bene eſſe. Et talis actus fruitio nominatur. Voluntas verò mortaliter peccantis fruitur quidē quantùm eſt ex parte ſui, quippè, quæ quieſcit in obiecto creato, quod propter ſe amat, ſed non ſimpliciter quieſcit, quantùm eſt ex parte obiecti, quia non perfectè ſatiat voluntatem peccatoris: ideoq; ſimilis eſt quieti illius, qui in naui quieſcit, qui nec mediatè, nec immediatè quieſcit in centro, eò quòd nauis continuo aquarum motu agitata, vniformiter non ſe habeat ad centrum. Fruitur autem peccator non quidem obiecto ſui actus, quod amore concupiſcentiæ proſequitur; ſed ſeipſo potiùs, quia ſeipſum diligit amore amicitiæ, optans ſibi illud obiectum, quod pro ſummo bono habere intendit. Egregiè ergo dictum eſt à diuo Auguſtino, duos amores condidiſſe duas ciuitates 14. de ciuitate Dei: Amor Dei vſq; ad contemptum ſui, & amor ſui, vſq; ad contemptum Dei. Itaq; frui eſt actus voluntatis tendentis in aliquod obiectum propter ſe, illud acceptando tanquam ſummū bonum: frui enim eſt alicui amore inhærere propter ſe, primo de doctrina Chriſtiana: vſus verò eſt actus voluntatis in aliquod obiectum tendentis propter aliud. Etenim, quemadmodum in intellectu duo actus reperiuntur, quibus alicui rei complexæ aſſentitur, vtpote principio propter ſe, & concluſioni propter principium; ita ſanè duo ſunt actus voluntatis, primus, quo adhæret bono propter ſe, vocatur fruitio, ſecundus dicitur vſus, quia adhæret rei propter aliud. Ad hos autem addi poteſt tertius, qui eſt actus neuter. aliquod enim bonum abſolutè apprehenſum, non ſub ratione boni per ſe, neq; propter aliud bonum voluntatis, oſtendi poteſt: circa quod planè bonum, voluntas poteſt actum ex ſua libertate elicere volendi illud; abſolutè quidem, ſine reſpectu, ordineq; ad aliud; abſque tamen fruitione propter ſe: poteſt enim intellectui imperare, vt inquirat, quale ſit illud bonum, & qualiter volendum. hoc autem competit voluntati ex ipſius libertate, & ex neceſſitate naturali ex parte intellectus. Nonnihil ergo diſcriminis inuenitur inter huiuſmodi actus: aſſenſus enim intellectus ex natura obiectorum diſtinguuntur: quæ naturaliter ſequitur intellectus. Aſſenſus autem voluntatis, non ex diſtinctione obiectorum, ſed potiùs ex diſtinctis actibus potentiæ liberæ, ſic, vel ſic obiectum acceptantis, proficiſcuntur: in eius ſiquidem poteſtate ſitum eſt referre poſſe, & non referre. Duo præterea aſſenſus intellectus, in communi aſſenſum intellectus ſufficienter diuidunt, nec vllum admittunt neutrum conſenſum, ſicut voluntas, quia ex parte obiecti nulla eſt euidentia media, ex qua medius conſenſus ſubſiſteret. Cæterùm actus, quo aſſentimur bono propter ſe, eſt actus perfectus, quem ſequitur delectatio 4. ethicorum, licet autem fruitio propriè ſumpta ſit actus voluntatis, vt docet Auguſt. 83. quæſt. quæſt. 3. Peruerſitas, inquit, voluntatis eſt frui vtendis, & vti fruendis: peruerſitas autem eſt in actu voluntatis elicito, delectatio enim praua dicitur ex prauitate actus: ſumitur tamen largè fruitio pro ipſa etiam delectatione voluntatis. Itaq; quatuor eſſe probantur actus voluntatis, fruitio, vſus, actus medius, & delectatio.

Fruitio eſt actus voluntatis.
Deus ſphæra intelligibilis.
Voluntas angelorum ſimilis quieti metallorum.
Voluntas iuſti viatoris ſimilis quieti grauiū, quæ ſunt in ſuperficie terræ.
Actus concupiſcentiæ, & amicitiæ.
Volūtas mortaliter peccantis ſimilis illi qui in naui quieſcit.
Duo amores fecerunt duas ciuitates.
Frui.
Vti.
Duo actus intellectus.
Duo actus voluntatis.
Actus neuter.
Differentia inter actus voluntatis & intellectus.
Intellectus nō habet neutrū conſenſum.
Actus perfectus.
Delectatio.
Quatuor act⁹ voluntatis.

CAP. VII.

Fruitio eſt actus voluntatis.

Fruitio ordinata, & communis.

Frui an ſit actus elicitus, vel paſsio.

Poſtquam locuti ſumus de fruitione, quantùm ad eius actum pertinet: deinde indagare neceſſe eſt, quotuplex ſit fruitio, & an frui ſit actus elicitus, vel paſsio, quæ actum elicitum conſequitur. Quòd verò ſit actus elicitus, Augu. 83. quæſt quæſt. 3. innuere videtur: Omnis, inquit, peruerſitas, quæ vitium nominatur, eſt vti fruendis, & frui vtendis. Peruerſitas autem eſt formaliter actus voluntatis elicitus, & non delectatio, quæ non eſt in poteſtate delectantis: peccatum verò, in quantùm peccatum, eſt in poteſtate peccantis. Verùm. 1. de trinit. cap. 10 vel 13. aliud videtur aſſerere, nempè frui, delectationem eſſe: Plenum gaudium, inquit, eſt, frui trinitate. Item, 4. libro de trinitate Fruimur illa re, de qua capimus voluptatem Porrò 10. de trinitate accipit pro vtroq; Fruimur, inquit, cognitis, in quibus voluntas propter ſe delectata, conquieſcit: ad actum enim pertinet elicitum, cùm dicit: Fruimur cognitis: quia actu voluntatis præſupponitur obiectum cognitum ad delectationem verò, cùm dicitur: In quibus voluntas delectata, conquieſcit. Si quis dixerit tales authoritates veras eſſe cauſaliter & concomitanter, non autem formaliter; non longè erit à

Frui tribus modis dicitur

rei veritate: fruitio enim vtrumq; actum complectitur. Et reuera, frui, tribus modis dicitur: Primo quidem modo communiter; pro omni ſiquidem actu potentiæ appetitiuæ delectabili, ſiue quæ cum delectatione percipitur: atq; ita frui, eſt vti cum delectatione: dicit enim motum voluntatis cum gaudio. Auguſt 83. quæſt. quæſt 30. Fruimur cibo, & potu, fruimur ea re, de qua capimus voluptatem. Hoc ergo modo & bonæ, & malæ fruitioni competit. Ego te fruar in domino, ait Paulus ad Philemonem. Alio modo accipitur pro omni actu voluntatis, quo propter ſe aliquid diligitur, non in aliud relatum, ſaltem per

Delectatio fruitio dicitur.

illum actum: & ſic delectatio poteſt dici fruitio, & quicunq; alius amor naturaliter ſequens apprehenſionem rei conuenientis, & complacentis. Tertio modo pro amore libero voluntatis, quo finaliter quieſcit in amato, qui repugnat relationi ad finem alium: atq; ita dixit Auguſtinus cognitis nos frui: quibus inhæremus propter ſe. Inhærere autem alicui amore, ad actum ſpectat voluntatis. Beati autem verè & perfectè fruuntur Deo, viatores verò à longè ſentiunt odorem fructus ſuauitatis. Ponuntur à nonnullis quinq; modi

Quinq; modi fruitionis.

fruendi: fruimur enim ſolo Deo, vt perfectè beatificante: fruimur voluntate, vt mouente & imperante: fruimur charitate, vt præmium perfectè eliciente, & perficiente fruimur virtutibus, vt bono diſponente: fruimur homine iuſto, in quantùm repræſentat Deum per ſimilitudinem gratiæ, ſicut loquebatur Apoſtolus ad Philemonem: Fruar te in domino. Itaq; fruitio propriè, & ſtrictè ſumpta, aliquid tradit in facultatem voluntatis, propter

Fruitio ordinata.

ſe, tanquam per ſummum bonum. Illa autem appellatur fruitio ordinata, quippè quæ ſummum bonum ſummè diligit; non ad aliud bonum referendo, ſed propter ſe diligit. Hæc autem fruitio ordinata eſt duplex: Vna perfectè quietat, & ſatiat voluntatis appetitum, qualis eſt fruitio patriæ: Altera verò compatitur ſecum moleſtias huius vitæ, ideoq; minimè quietare poterit animum viatoris.

Fruitio inordinata.

Eſt quoque fruitio inordinata, quæ id quod eſt ſummè, & propter ſe diligendum, ad aliud refert & ordinat. Huius autem fruitionis obiectum poteſt eſſe aliud à Deo: voluntas enim errore affectus peruerſi ſeducta, alium finem tanquam ſummum bonum ſibi poteſt præſtituere. Ex quo colligi poteſt, fruitionem inordinatam eſſe, ſummum diligendum non ſummè diligere, ad aliud referre, & non

Fruitionis immediatũ obiectum.

propter ſe amare. Immediatum autem fruitionis obiectum, eſt ipſe Deus eſſentialiter, ſummum bonum, ſuper omnia amatum amore amicitiæ, & non viſio beatifica, vt quidam ſentire videntur. Ex his ergo quæ dicta ſunt, ſatis aptè intelligitur duplex illa fruitio, patriæ, & viæ.

Fruitio patriæ

Fruitio viæ.

Eſt autem fruitio patriæ amor, quo Deum diligimus ſuper omnia clarè quidem & apertè: fruitio autem viæ amor quo diligimus Deum, non tamen clarè, & perfectè. Differunt autem ab inuicem, non ſolùm intentione, verùmetiam & ſpecie. Diſtinguitur autem

Fruitio eſt actus voluntatis.

tur autem ſpecie præſentia obiecti per intuitiuam & propriam cognitionem, à præſentia quæ per cognitionem confuſam in conceptu, vel in ſpecie percipitur. Reuera, amor, quo ſancti in patria Deum diligunt naturaliter, & liberè, pleniſsimus eſt, continuus, ſimplex, & iocundus: ille verò, quo iuſti in hac vita degentes Deum proſequuntur, interruptus, inquietus, imbecillis, mœrori commixtus. Porrò, obiectum fruitionis in communi eſt finis vltimus verus, vel apparens, qui ſcilicet oſtenditur voluntati à ratione errante, vel finis à voluntate præſtitutus. Intellectus ſiquidem poſſet aliquid voluntati offerre tanquam vltimum finem, vel voluntas, cùm ſit libera, poteſt aliquid pro fine ſibi ſtatuere, volendo illud propter ſe, & ad aliud non referendo. Patet ergo quomodo finis vltimus ſit proprium obiectum voluntatis, iuxta illud Auguſtini 2. de doctrina Chriſtiana. Res quibus fruendum eſt, inquit, ſunt pater, & filius, & ſpiritus ſanctus: & ij tres vnum ſunt. Patet etiam quænam dicenda eſt fruitio ordinata, & quæ inordinata, & quot modi ſint fruitionis, & quòd fruitio ſit actus voluntatis. Reliquum ergo nobis quærere, ſi dilectio & delectatio ſint idem realiter, vt nonnulli dicere videntur: ſimiliter, ſi fruitio ſit dilectio, vel delectatio: quæ omnia, & ſimilia in ſequenti capitulo diligenti examinatione expendentur.

Obiectũ fruitionis in communi.

QVAESTIONIS SECVNDAE CAP. I.

Si dilectio & delectatio ſint idem realiter.

Rationes quòd dilectio, & delectatio ſint idem realiter.

*Poſſet aliquis nonnullis rationibus aſtruere dilectionem, & delectationem
eſſe idem realiter, hoc modo. Quæ ſunt eiuſdem potentiæ circa idem obie-
ctum, & habent eadem oppoſita, & eundem effectum, per ſe & immedia-
tè, ſunt idem realiter: ſed dilectio, & delectatio ſunt huiuſmodi, quia ſunt
eiuſdem potentiæ, nempè voluntatis, circa idem obiectum, bonum ſcilicet, 1.
& habent eadem oppoſita, odium & triſtitiam, & eundem effectum, operationem vide-
licet perficere: igitur ſunt idem realiter. Item illi actus, qui immediate conſequuntur ad 2.
idem, ſunt idem realiter: ſed dilectio & delectatio immediatè conſequuntur ad intelle-
ctum & voluntatem: ergo quod prius. Item, vt in vna potentia ſimplici, ſimul conſiſtant 3.
duo actus realiter diſtincti, fieri non poteſt: ſed dilectio & delectatio ſimul ſunt in vo-
luntate realiter: ergo non differunt. Poſſet etiam aſtruere dilectionem, & delectationem 4.
ſecundùm rationem differre: hoc modo: delectatio quietationem importat, quæ eſt priua-
tio motus: dilectio verò vnionem & priuationem quietationis. ſed illæ duæ priuationes
ſola ratione differunt: ergo dilectio, & delectatio ſola differunt ratione. Item, quæ diffe- 5.
runt in modo ſignificandi, ratione quoq; differunt: ſed delectatio & dilectio ita ſe habent
ad inuicem, quia dilectio ſignificat per modum formæ egredientis à voluntate ad ipſum
obiectum amatum, delectatio verò è conuersò, nempè per modum formæ ab obiecto e-
gredientis: diuerſum ergo habent modum ſignificandi: & ex conſequenti differunt ra-
tione. Sed aliquis poſſet huiusmodi rationibus inficias ire, ſiue obuiando ſeſe opponere ſic.*

Rationes contrariæ.

*Quæcunq; poſſunt ſeparari ab inuicem, illa vtiq; non ſunt idem realiter: ſed dilectio &
delectatio ſunt huiuſmodi, ſicut patet in angelis malis, qui ſe mutuò diligunt, triſtitia ta- 1.
men, & non delectatione afficiuntur: ergo non ſunt idem realiter. Item, illi actus non 2.
ſunt idem realiter, quorum oppoſita diſtinguuntur realiter: ſed odium & triſtitia, quæ
opponuntur dilectioni, & delectationi, diſtinguuntur realiter, vt patet in beatis, qui odi-
unt peccata noſtra, nec tamen aliqua triſtitia ſauciantur, quia in eos non cadit triſtitia:
Ergo. Item, Delectatio eſt per ſe obiectum dilectionis, dilectio verò non eſt per ſe obie- 3.
ctum dilectionis: igitur non ſunt idem realiter. Item, quod accidit alteri, non ſunt idem 4.
realiter: ſed delectatio accidit dilectioni: non ergo ſunt idem realiter. Item, dilectio eſt 5.*

Fruitio eſt actus voluntatis.

actus volendi, triſtitia verò minimè. probatur, quia voluntas reflectens ſe ſuper actum
elicitum, complacet ſibi: ſed nullus complacet ſibi, ſed diſplicet potius, cùm triſtatur: igi-
tur triſtitia non eſt actus volendi: triſtitia enim eſt de his, quæ nobis nolentibus accidunt
6. *teſte Auguſtino. Item, voluntas, ſicut liberè elicit actum volendi, ſic liberè elicit actum*
nolendi. Sed nullus liberè, & voluntariè triſtatur, quia tunc non triſtaretur: triſtitia er-
7. *go non eſt actus nolendi. Item, illa ratio non probatur, quæ dicit dilectionem, & delecta-*
tionem ratione differre, quia delectatio importat quietationem, & priuationem motus,
dilectio verò vnionem, & priuationem diſtantiæ: vnio enim per ſe eſt beatitudo inter
extrema vnita, ideoq́; eſt aliquid poſitiuum. Beatus ſiquidem vnitur Deo formaliter per
vnionem, non autem per priuationem. Agens ſiquidem approximatum paſſo, ita agit, vt
approximatio ſit, ſiue vnio neceſſaria ſit ad actionem agentis perficiendam: priuatio
8. *verò minimè. Adde, quòd dilectio realiter elicitur à voluntate, delectatio autem rea-*
Priores rationes ſoluuntur. *liter dilectionem ſequitur: Ergo non ſola differunt ratione. Qui harum extiterit ratio-*
num ſectator, priores rationes ita ſoluere poterit: & primam quidem, aſſerendo falſam
1. *eſſe maiorem: nam duo actus ſubordinati poſſunt eſſe de eodem obiecto, & ſub eadem*
ratione, quorum vnus perficit alium, cuiuſmodi eſt dilectio, & delectatio. vel poteſt dici
ad minorem illius argumenti, dilectionem, & delectationem non eſſe de eodem obiecto,
2. *ſub eadem ratione, eò quòd delectatio ſemper ſit de obiecto præſente: dilectio verò non*
ſemper concernit præſentiam obiecti. Ad 2. minor eſt falſa, dilectio enim & delectatio
non immediatè ſe habent ad potentiam: Delectatio, inquit philoſophus 2. eth. eſt superue-
3. *niens dilectioni, atq; ita præſupponit neceſſario dilectionem. Ad 3. Duo actus ſubordi-*
nati, ſicut dilectio & delectatio poſſunt eſſe ſimul in eadem potentia, ſicut dictum eſt.
4. *Ad 4. dilectio & delectatio non dicunt priuationes, quia non ſunt priuationes, nec for-*
maliter includunt priuationes. Sanè vnio, qua beatus Deo vnitur, non eſt priuatio, ſed
5. *res poſitiua. Ad 5. dilectio, & delectatio non differunt in ſolo modo ſignificandi, verum*
Conciliatio opinionum. *etiam realiter. Hæc ille. Verùm facilis poteſt eſſe iſtorum contendentium conciliatio: ſi*
rectè, & ſine cupidine contendendi aliquis loqui voluerit: Primæ quippe rationes veræ
ſunt concomitanter, ſecundæ verò formaliter. Sed poſſet aliquis non temerè ſic arguere:
Frui eſſe paſſionem in voluntate receptam. *Frui, paſſionem eſſe in voluntate receptam, hoc modo: fructus eſt id, quod vltimò expe-*
ctatur ex arbore: frui autem dicitur à fructu: vltimum autem in fructu, non eſt co-
meſtio, ſed delectatio, cuius gratia comeditur. Igitur in rebus ſpiritualibus, fructus eſt
vltimum quod expectatur de obiecto, cuiuſmodi eſt delectatio, quæ ſequitur actum, vt
Soluitur. *dicitur 10. Ethicorum: Fruitio ergo eſt paſſio, & non actus elicitus voluntatis. Soluitur,*
Fructus eſt vltimum quod expectatur. *fructus eſt vltimum, quod expectatur ex arbore, non quidem, vt corporaliter poſſidea-*
tur; ſed vt per actum potentiæ guſtatiuæ attingatur potiùs, ad quem ſanè fructus gu-
ſtum, delectatio ſequitur. Itaq́; ſi ille dicitur fructus, quo fruendum eſt; ſine dubio, de-
lectatio non eſt fructus, quippè quæ non eſt, ſed ſequitur potiùs obiectum fruibile, imò
fructus eſt illud vltimum expectandum, ipſum vtiq; obiectum fruibile, quod vltimatè
expectamus, vt per actum guſtationis, illud habeamus. Neq; delectatio eſt frui, quia nõ
ſolùm non eſt obiectum fruibile, verùm etiam, nec formaliter fruitio: non enim eſt il-
lud, quo attingitur obiectum fruibile; ſed illam operationem conſequitur. Nam potentia
priùs amat obiectum fruibile, & poſtea ſequitur delectatio. Illud ergo, quo potentia at-
tingit obiectum fruibile, eſt formaliter frui: huiuſmodi autem eſt perfectus actus vo-
Inſtantia. *luntatis. Sed iterum ille poſſet inſtare, innixus autoritati Diui Aug. 10. de trini. cap. 10.*
Fruimur cognitis. *Fruimur cognitis, in quibus voluntas propter ſe delectata, conquieſcit: igitur delectatio*
eſt fruitio, & non paſſio conſequens fruitionem; quia poſterius non ponitur in definitione
Soluitur. *prioris. Soluitur: Authoritas illa oppoſitum habet ſenſum: cùm enim dicat actus non eſſe*
fructus, ſed paſſiones, neceſſariò ſequitur frui non eſſe delectari; quia fructus eſt obie-
ctum fruitionis: paſſio autem non poteſt eſſe primo obiectum frui, ſicut poteſt eſſe obie-
ctum actus.

Fruitio eſt actus voluntatis.

ctum actus. Et ſic frui; ſi eſt paſsio vt obiecti, ſicut authoritas ſonare videtur, non erit paſsio; ſed actus potens habere iſtas paſsiones pro obiectis. Et cùm dicitur fructu per ſe fruimur: verum quidem eſt, in ratione obiecti, ſicut dicimus amabile amamus, non autem in ratione formali, ſicut dicitur calore calet.

CAP. II.

Argumenta.

Primum argumentum.

Poſset aliquis contra prædicta ſic arguere: Aliquid eſt maius animæ capacitate, deus ſcilicet; aliquid minus, vt corpus, aliquid ergo erit æquale: quod planè erit minus Deo: ergo Deo, vt vltimo fine, non eſt fruendum. Confirmatur: virtutes enim propter ſe diliguntur; igitur poſſunt eſſe fruitionis obiectum. Antecedens patet, quia ſunt bona honeſta: honeſtum autem illud appellatur, quod ſua nos vi trahit, & dignitate allicit: ergo quod priùs.

Solutio.

Soluitur, nihil eſt maius in ratione obiecti, obiecto animæ proportionato, licet ſit aliquid maius, id eſt, maiori modo attingibile, quàm poſsit ab anima attingi; ſicut idem album perfectiùs, perfectiùs attingitur à viſu perfectiori, quàm imperfectiori.

Animæ obiectum proportionatum.

Sanè, ut paulò ante dixi, obiecti ad potentiam, non eſt neceſſaria adæquatio entitatiua, quæ eorum, quæ adæquantur eiusdem exigit ſimilitudinem naturæ, vel formæ participationem: Neque proportio, ſeu habitudo, vel comparatio in commenſuratione, ſecundùm quam, res, quæ exceditur, aliquoties ſumpta, æquiualet excedenti; ſed potiùs neceſſaria eſt adæquatio, & proportio obiectiua, puta actiui ad paſsum, & motiui ad mobile, in qua eſt diuerſitas, non autem ſimilitudo naturarum, nempè finitæ & infinitæ naturæ. Non ergo neceſſe eſt, vt ſit ſimilitudo proportionatorum ad inuicem; ſed plerunque diſsimilitudo inter illa inuenitur, ſicut videre eſt in materia & forma, in parte & toto, cauſa & cauſato. Ad confirmationem, diligibile propter ſe dupliciter accipitur: Vno quidem modo, quod ſic eſt diligibile, vt non ad aliud ordinetur, & tale eſt obiectum fruitionis, Deus ſcilicet: Alio modò, quia ad aliud ordinatur, cuiusmodi ſunt virtutes, quæ ſunt nobis vehicula, quibus vehimur ad illud obiectum perfectum conſummatæ, & perfectæ noſtræ fruitionis.

virtutibus fruimur.

Argumentũ ſecundum.

Item, fruitio Dei non eſt creaturæ rationali poſsibilis: fruitio enim præſupponit viſionem: atqui nulla creatura rationalis poteſt Deum videre, quia viſio dei eſt perfectionis infinitæ, creatura verò finitæ perfectionis: nullam ergo habent ad inuicem proportionem. Quòd ſi dixeris perfectionis eſſe finitæ, tunc ſequeretur iſtud abſurdũ, vt viſio boni finiti, & dei, æqualis in nobis perfectionis eſſent: igitur Deus benedictus non eſt obiectum noſtræ fruitionis.

Solutio.

Soluitur, negatur antecedens. & ad probationem reſpondetur: Viſio finiti boni, & dei poſſunt eſſe æqualis perfectionis, id eſt æquè intenſæ, nõ autem æquè perfectæ, in ordine ad obiectum ſimpliciter: vna ſiquidem repræſentat bonum immenſum, altera verò bonum finitum: neque æquè perfectæ in nobis, quia illa viſio finiti boni, non perfectè quietat voluntatem creaturæ: neque æquè perfectæ in ſpecie, quia viſio boni finiti, eſt inferioris ſpeciei: ideoque quantumcunque in ſua ſpecie fuerit perfecta; diuinæ tamen viſionis perfectionem attingere non valet. Poſſent tamen dici æquè perfectæ: quia ſicut viſio albi perfecta eſt in præſentando album; ita viſio dei, in repræſentando Deum: imò, intellectus poteſt comprehendere totam ſubſtantiam albi, non autem totam ſubſtantiam dei. Contrà: ergo, viſio beatifica non eſt totius dei.

Si viſio ſit totius Dei.

Reſpondeo, hoc intelligi poteſt dupliciter. Primo modo ſic; totius dei, quòd nihil ſit Deus, vel aliquod extrinſecum diuinæ eſſentiæ, quin illud videatur à mentibus, & ſpiritibus cœleſtibus; & ſic conceditur: Alio modo, dicit comprehenſiuam viſionem diuinæ eſſentiæ, bonitatis, & ſapientiæ, & huiusmodi, & ſic negatur. Videntur enim beati Deum, non partem quidem, cùm ſit ſummè ſimplex; ſed Deum vnum

Videbimus Deum ſicuti eſt.

in eſſentia

Fruitio eſt actus voluntatis. *in eſſentia, & trinum in perſonis, infinitè tamen minus, quàm ſit in ſe comprehenſibilis.*
In tantùm ergo comprehendunt, in quantum ſeſe extendit lumen gloriæ à magno, & glo-
rioſo largitore deo illis impenſum: quæ planè viſionis comprehenſio ſatiat videntes, & qui-
dem perfectiſſimè. vident ergo Deum, vt obiectum beatificum; non tamen comprehen-
dere poſſunt infinitam dei perfectionem. & cùm dicitur, creaturam eſſe finitam & limi-
tatam, Reſpondeo, creaturam ſuis viribus naturalibus nequaquam poſſe pertingere ad di-
uinam illam, & eximiam viſionem; ſed lumine gloriæ adiutam, & ſupra ſe erectam, par-
ticipem diuinæ viſionis fieri. In lumine tuo, inquit Propheta, videbimus lumen. Contrà,
ſicut ſenſus ſe habet ad ſenſibile; ita intellectus ad intelligibile. ſed ſenſus non patitur ſen-
ſibile excellens, quia omne tale deſtruit illius potentiam 2. de anima: ergo intellectus non
Soluitur. *poteſt videre Deum, ſuperat enim illius captum, & intelligentiam, vt dixi. Soluitur,*
illa maior non eſt vniuerſaliter vera: ſenſus enim ſentiens ſenſibile maius, corrumpitur po-
tiùs, quàm inde vigorem aliquem virtutis accipiat. Contrà, intellectus intelligens maius
intelligibile, magis magisq́ vigoratur. Præterea, argumentum concludit de viſione, quæ
merè naturaliter fit à viſibilibus naturalibus, non autem de illa viſione, quæ per lumen
Exemplum quomodo deus videtur. *gloriæ nobis, ſeu beatis impenditur. Accipe exemplum: videt aliquis montem, ſed tantùm*
quantùm videre poteſt, mons quidem ſeſe ei offert videndum, non quidem finitum, neq́
infinitum, quia eius fines, & terminos non videt. Ita beatus videt Deum trinum & vnum:
Solutio. *ſed illius fines non videt; quia finem non habet, ſed tantùm videt, quantùm ſatis eſt illi,*
ſatis & ſibi ſecundùm menſuram luminis gloriæ tributum. Contrà Euangelium dicit, De-
Deum nemo vidit vnquam *um nemo vidit vnquam: ergo Deus non eſt obiectum noſtræ fruitionis. Reſpondeo, Deum*
nemo, id eſt, nulla creatura vidit vnquam, comprehenſiuè ſcilicet; videtur tamen bea-
tificè, & apprehenſiuè, ſcilicet viſione intuitiua. Contrà, aut illa viſio eſſet in ſe finita, &
non poſſet eſſe ſignum infiniti, quia proportionem ad illud non haberet; aut infinita, &
intellectus non poſſet illam recipere, alioqui eſſet ſine deo beatus: cùm enim eſſet forma
Soluitur. *per ſe inhærens, eſſet diſtincta à deo, quod eſt abſurdum: ergo. Soluitur, viſio eſt in ſe*
finita, ſignum obiecti infiniti clarè viſi: nec oportet ſigni naturalis ad ſignatum, in digni-
tate, & perfectione proportionem inueniri, ſed in repræſentando tantùm. Contrà, ſi fru-
itio Dei, eſt creaturæ rationalis poſſibilis: igitur, fieri poteſt, vt creatura rationalis fru-
atur gaudio infinito: ſed gaudium infinitum ſoli deo competit: ergo. Conſequentia proba-
tur: quia non minus eſt gaudendum de beatitudine, quàm de pœna æterna dolendum. ſed
de pœna æterna, infinite eſt dolendum, quia in æternum extenditur: igitur de beatitu-
dine æterna, infinitè eſt gaudendum. Confirmatur, quia infinitè Deus maior eſt, delecta-
Soluitur. *tionem afferendo, quàm quæcunque pœna triſtitiam ingerendo. Soluitur, creatura gau-*
Creatura non poteſt frui gaudio infinito intenſiuè. *dio infinito intenſiuè frui non poteſt, neque dolendum eſt intenſiuè de pœna æterna. In-*
tellectus ſiquidem poſitiuè comprehendere poteſt pœnam illam duratione finitam: cùm
infinitum, quatenus infinitum ſit ignotum. Quòd ſi comprehenderit priuatiuè, videlicet
quòd huius pœnæ non erit terminus; tunc extenſiuè, non autem intenſiuè infinitè dolere
poterit; non enim aliquis punitur ambabus pœnis ſimul; ſed priùs pœna vnius diei, dein-
de alterius. nec valet dicere, ſcit ſe puniendum in æternum: ergo infinito dolore crucia-
bitur, quoniam infinitum, vt dixi, nemo poſitiuè comprehendit. Ad confirmationem,
quamuis Deus in ſe ſit ens infinitè neceſſariò delectans, non autem ad extra, niſi in quan-
tùm ipſe vult. Creatura præterea rationalis non capit naturaliter infinitam beatitudinē:
eſt ergo Deus benedictus obiectum noſtræ fruitionis. Verùm adhuc non deſunt, qui co-
nantur aſtruere, beatitudine fruendum eſſe, & non Deo, vt dicetur in cap. ſequenti.

CAP. III.

Si ſola beatitudine ſit fruendum.

Pro in-

Fruitio eſt actus voluntatis.

PRò intellectu iſtius dubij, non ignorare oportet, ad beatitudinem perfectam conſequendam, multis opus eſſe, imprimis obiecto plenè ſatiante potentiam intuentis, fide in via, & cognitione in patria, amore informante, & ſubiecto, quod informatur. Cùm ergo hæc ità ſe habeant, poſſet aliquis ſic arguere: Obiectum primum, & immediatum noſtræ fruitionis eſſe aliquem actum, quo Deus à nobis attingitur: amor ſiquidem ordinatus concupiſcentiæ, non eſt immediatè in rem: vt appetitus vini, non eſt immediatè in vinum, ſed in guſtum vini. Igitur deſiderium noſtræ ordinatæ fruitionis, non eſt immediatè in Deum, ſed potiùs in actum illum, quo Deo fruimur. Conſequentia patet: quia fruitio, quam habemus de Deo, eſt amor concupiſcentiæ de Deo habendo. Confirmatur: quia fruitio ſuccedit deſiderio, reſpectu eiuſdem obiecti: deſiderium autem potiſſimùm reſpicit fruitionis actum, n n autem ipſum Deum abſolutè: deſideramus enim habere viſionem Dei, nòn autem ipſum Deum: deſiderium ſiquidem futura intuetur. atqui Deus ſemper adeſt vbique, viſio verò, vel fruitio eius eſt futura, quam conſequi optamus: ergo quod prius.

Beatitudo quibus opus habet.

Argumentū. 1.

Soluitur.

Soluitur, ſitiens immediatè appetit vinum, vel ſaltem humidum potabile, non autem guſtum vini: Puer enim qui nondum vinum guſtauit, immediatè appetit vinum. Præterea, amor Dei, qui eſt in fruitione, non eſt amor concupiſcentiæ, cùm in Deum & non in creaturam tendat: ergo. Ad confirmationem: eſto, quòd deſiderio ſuccedat fruitio; deſiderium tamen vltimatè, non eſt reſpectu amoris, ſed potiùs reſpectu obiecti beatifici: ſimile quiddam eſt in rebus naturalibus: materia namque principaliter appetit ipſam formam, ſic & mens creata immediatè appetit ipſum, vt primum, & immediatum ſuæ fruitionis obiectum.

Argumentū. 2.

Triſtitia damnatorum.

Item, quemadmodum ſe habet timor, & triſtitia ad malum; ita planè deſiderium, & delectatio ad bonum: ſed ſumma triſtitia, qua damnati in inferno afficiuntur, Deum ſecundùm ſe & immediatè non reſpicit; ſed pœnas potiùs, quas ſuſtinent, inter quas præcipua eſt, carentia viſionis diuinæ: igitur ſumma lætitia, qua fruuntur beati, non eſt deus, ſed Dei viſio: & ex conſequenti, ſola beatitudine eſt fruendum.

Soluitur.

Soluitur, ſumma triſtitia damnatorum, non eſt carentia viſionis diuinæ; quia cùm ſit pura priuatio, nullam triſtitiam afferre poteſt: ſed potiſſima triſtitia eorum formaliter, eſt naturalis appetitus in Deum, vt in proprium, & immediatum obiectum, cuius aſpectu, ob ipſorum demerita ſe priuatos eſſe conſpiciunt: non ſecus, ac oculus, qui infirmitate oppreſſus, in colores ſuam aciem intendere non valet: maiori ergo odio Deum proſequuntur, qui eis talem viſionem beatificam ſubtraxerit, quàm ipſius viſionis carentiam. Atque ita in ipſis comprobatur ille verſiculus: Superbia eorum, qui te oderunt, aſcendit ſemper. experientia certa hoc didicimus, nos magis odio habere punientem, quàm punitionem, & affligentem, quàm afflictionem: ergo.

ſuperbia eorū aſcendit ſemper.

Argumentū. 3.

Inclinaui cor meū propter retributionē.

Item, Deus amatur propter aliud, vt dicit pſalm. 118. Inclinaui cor meum, ad faciendas iuſtificationes tuaſ in æternum, propter retributionem: igitur ſolo Deo non eſt fruendum: frui enim eſt propter ſeipſum, & non propter aliud. Confirmatur authoritate Euangelij Lucæ 15. Quanti mercenarij in domo patris mei abundant panibus: licet ergo amare Deum propter mercedem.

Soluitur.

Soluitur: Rectè Deum diligit, qui Deum propter ſe, & alia propter Deum diligit: gratis enim Deus dedit, gratis amandus, nec aliud præmium expectandum quàm ipſe Deus. licet autem velle bonum à Deo, vt ſic animus beneficiis affectus, efficaciùs in ipſum feratur, vnde ab ipſo petimus ſpei, fidei, & charitatis augmentum. licet etiam ſecundaria intentione Deum diligere propter retributionē, non quòd ſtandum ſit in illis; ſed toto animi affectu, atque vicarij amoris officio, in Deum omnia referenda ſunt: alioqui ſi in bonis ſibi conceſſis, homo vellet conſiſtere; proculdubio, Deum nō licitè, rectèque diligeret. Reciprocè ergo reflexa in Deum dilectio, licita eſt, & non mercenaria. Ad authoritatem Euangeliſtæ, vocantur ſerui mercenarij, quorum tamen merces, Deus eſt. Math. 20. Voca operarios, & redde illis mercedem ſuam, id eſt, Deum, qui denarius diurnus vitæ præſentis nominatur. Quòd ſi intellexeris,

Quanti mercenarij.

a dee

Fruitio eſt actus voluntatis.

à deo aliam mercedem eſſe quærendam, puta charitatem, ſapientiam, & huiuſmodi, vt facilius, expeditiúſq; Deus à nobis attingatur; talis amor non eſt vſus, ſed fruitio, quia
Argumētum. 4. *reciprocè in deum terminatur. Item, beatitudine eſt fruendum, & illa non eſt Deus, ſed viſio dei, Ioan. 17. Hæc eſt vita æterna, vt cognoſcant te ſolum Deum: ergo &c. Maior*
Hæc eſt vita æterna vt cognoſcant te. *patet, quia frui eſt alicui inhærere propter ſe tantùm; ſed beatitudini inhæremus propter ſe, cùm ſit vltimus finis, alioqui eſſet proceſſus in infinitum in finibus, ſi beatitudinem propter aliud quæreremus. Confirmatur: quia ſicut nihil vltra deum quærimus obiectiuè; ita nihil vltra beatitudinem quærimus informatiuè. Quare, ſicut deo inhæremus obiectiuè propter ſe tantùm; ita certè beatitudini informatiuè propter ſe tantùm. Soluitur,*
Fruimur beatitudine obiectiua, non formali. *fruimur beatitudine obiectiua, non autem formali: illa autem beatitudo obiectiua eſt ipſe Deus: beatitudini autem formali inhæremus propter Deum. Ad confirmationem, ratio illa locum habet in beatitudine formali, tunc enim eſſet proceſſus in infinitum, non autem locum habet in beatitudine obiectiua, quæ eſt vltimus finis creaturæ rationalis. Illa autem beatitudo formalis, cùm ſit vltimus finis formalis, ea vtimur in deum, qui eſt vltimus finis ſimpliciter. vnde quamuis nihil, vltra beatitudinem formalem quæramus; ea*
Inſtantia. *tamen non fruimur, vtpotè, qui eam ad beatitudinem obiectiuam ordinamus. Contra, omni illo fruendum eſt, quod poteſt noſtram voluntatem quietare, & eius capacitatem implere, quia illud beatificat: ſed multa alia à deo, poſſunt mentem humanam imple-*
Soluitur. *re, quia poteſt ſatiari bono finito, cùm ſit ipſa finita: ergo. Soluitur, nihil aliud obiectiuè à Deo, humanum animum quietare poteſt: & quamuis capacitas humanæ naturæ ſit finita; tendit tamen in Deum, tanquam in ſuum naturalem finem, propterea, quòd ad eius imaginem ſit formata: Gene. primo. Itaq; fruitio, ſiue Dei dilectio, non ordinatur ad aliam dilectionem, ſiue fruitionem mediatam, ab ea ſpecie differentem, & hoc in eodem ſtatu vitæ: nulla enim dilectio eſt præſtantior dilectione diuina; nec aliqua fruitio eſt melior fruitione beatifica: illa eſt ergo vltima, & in nullam aliam habet or-*
Beatitudo formalis, & obiectiua. *dinari, in eodem ſtatu; nam fruitio viæ ordinatur in fruitionem patriæ. Ex quo licet colligere, quòd licet fruitio beatifica formalis, ordinetur in fruitionem obiectiuam, in Deum ſcilicet; non ordinatur tamen recto ordine in aliam fruitionem formalem acquirendam: ipſa enim eſt vltima, & optima, inter cauſas formales, eò, quòd includat viſio-*
Tria ad beatitudinem. *nem beatificam. Tria ergo concurrant neceſſe eſt, ad perfectam hominis beatitudinem; fruitio obiectiua, id eſt, ipſemet Deus: fruitio formalis, id eſt, viſio & dilectio Dei: poſtremò, ſubiectum beatificandum, animus ſcilicet rationis capax. Huius autem perfectæ fruitionis, tres habentur, atq; numerantur conditiones, quarum prima eſt, voluntatis acceptio: Secunda, delectatio in accepto: Tertia, quies in eodem accepto, ne tendat in ali-*
Frui ſtrictè, & largè. *ud: frui enim propriè eſt, alicui rei amore inhærere, propter ſe tantùm. Quanquam largo modo ſumatur, complectaturque duas tantùm conditiones, ſcilicet alicui rei amore adhærere, & in ea delectari; non tamen in ea quieſcere, cùm in ſolo deo ſit quies huma-*
Philemon. *næ, & angelicæ mentis. Quapropter rectè Apoſtolus hæc in Epiſtola ad Philemonem, diſtinxit. Itaque, inquit, ego te fruar, non quidem in te, ſed in domino: ad hunc ſanè finem te diligo, vt in domino ſit quies huius meæ dilectionis. Et hæc eſt fruitio ordinata, vt dixi, ſi fruimur eo, quo fruendum eſt, & ad eum finem referimus, ad quem referendum eſt. Porrò, fruitionem præcedit cognitio intellectus, fruimur enim cognitis: Deinde ſequitur amor in fruitione, & delectatio in amato: Tertiò quies in ipſo amato, ſcilicet*
Vti quid ſit. *non referendo amatum in aliud. Vti autem, vno modo, eſt aſſumere aliquid in ſaturitatem voluntatis, & ſic eſt genus ad frui, poniturq; in eius definitione, teſte Auguſt. 10. de trinit. cap. 26 Frui eſt vti cum gaudio, non adhuc ſpei, ſed rei. Alio modo ſumitur ſpecialiter, & ſic vti eſt aliquid aſſumere in facultatem voluntatis propter aliud. Magis au-*
Deo non vtimur, ſed fruimur. *tem propriè, eſt aliquod aſſumere in facultatem voluntatis propter id, quo fruendum eſt. 4. de trinit. cap. 10. Vtimur eis (inquit Auguſt.) quæ ad aliud referimus, quo fruendum eſt,*

dum eſt: ex quo licet colligere, nos deo vti non debere, ſed frui. nec enim in aliquid aliud Deus referendus: quoniam omne illud, quod ad aliud referendum eſt, inferius eſt quàm illud, ad quod refertur: Deo autem nihil eſt ſuperius: igitur Deo non eſt vtendum. Quapropter temporalibus magis vtendum eſt, quàm fruendum, vt frui mereamur æternis. Non ſicut peruerſi faciunt, qui frui volunt mundo; vti autem Deo: quoniam non nummum propter deum, ſed Deum propter nummum colunt. Multi autem colunt Deum principaliter, vt ab eo aliquod temporale bonum conſequantur: iſte eſt vſus inordinatus, quo planè aliquis vti poteſt creatura, diligendo, vel odio habendo creaturam principaliter propter ſe: hoc eſt enim frui, & non vti creatura, quod non licet. Hæc ſiquidem eſt humana peruerſitas, frui vtendis, & vti fruendis. Omni autem creatura poteſt quis licitè vti, quia licitè diligit, vel odit in deum. ſi enim bona extiterit, poterit legitimè eam in deum diligere; ſi verò mala, eodem modo odio habere; non quidem quod fecit Deus; ſed illud, quod creatura fecit. Non omnia ergo, quibus vtendum eſt, diligenda ſunt. nam Martyres vtique non dilexerunt ſcelera impiorum hominum, quibus tamen vſi ſunt ad promerendum deum. Itaque capiendo vti proprie, non licet deo vti, quia Deo fruendum eſt ergo non eſt eo vtendum; quia peruerſitas voluntatis eſt, vti fruendis. Sed aliquis poſſet ſic inſtare: poteſt homo Deo abuti: ergo vti. Antecedens patet ex prædictis, Conſequentia probatur: quia vti & abuti habent fieri circa idem, cùm ſint oppoſita. Soluitur: Conſequentia non probatur, non enim omnia oppoſita habent fieri circa idem. quamuis enim malefacere, & benefacere ſint oppoſita; tamen benefacere Deo conuenit, malefacere autem minimè. ita homo poteſt deo abuti, non autem vti, qui vſus refertur ad illud, quo eſt fruendum: Deus autem non refertur ad aliud, cùm ſit vltimus finis creaturæ rationalis: vltimo autem fine vti non licet. Sanè non licet voluntati, niſi in re nobiliſſima, quæ per voluntatem attingitur, vltimum ſibi finem, & quietem præfigere: illa ergo eſt fruendum, cùm ſit vltimus finis. Ex quo patet, voluntatem vti non poſſe vltimo, & perfectiſſimo bono, quo eſt illi fruendum, & ei adhærendum propter ſe potiſſimè; niſi peruerſa euaſerit: ſed tunc non rectè vtitur, ſed abutitur. Et reuera frui eſt vltimus actus appetitiuæ potentiæ, quo delectabiliter quieſcit in obiecto. Non licet ergo frui aliqua re, tanquam vltimo obiecto, niſi ſolo deo, qui eſt benedictus in ſecula, principium, medium, & finis omnis noſtræ fruitionis, beatitudinis, & plenæ felicitatis. Quid ergo filij hominum quæritis temporalibus frui, & vti æternis? peruerſi eſtis, & mendaces eſtis. Sed in quæſtione tertia ſequenti diſputandum erit de libertate voluntatis, quanquam in 7. lib. de hac re dixi ſatis.

Fruitio eſt actus voluntatis.

Vſus inordinatus.

Humana peruerſitas.

Inſtantia.

Solutio.

Solo Deo eſt debitè fruendum.

QVAESTIONIS TERTIAE CAP. I.

Quid ſit voluntas, & eius libertas.

QVoniam quidem dixi, fruitionem eſſe actum voluntatis, deinde dicendum quid ſit ipſa voluntas. Voluntas eſt vis animæ rationalis affectiua, apta moueri in bonum ſeparatum à materia: ex coniuncta apprehenſione rationis particulariter dirigentis. Vis, inquam, animæ rationalis, cuius gratia, atque proprietate, à cæteris diſtat inferioribus potentiis, atque viribus. Affectiua, ad differentiam intellectus, cuius partes ſunt, intellectus agens & poſſibilis. in affectiua autem parte, eſt voluntas, apta moueri ad bonum à materia ſeparatum, quod illius obiectum eſt: vnde, & à ſenſu diſtinguitur. Ex coniuncta apprehenſione, voluntas ſanè, & ratio, in animæ rationalis parte coniunguntur: ideo ſequitur, ſi ſibi lubet, rationem particulariter dictantem ſequi. Alio modo, voluntas eſt inſtrumentum ſeipſum mouens: nam, ſi aliarum ſibi ſubſeruientium potentiarum poteſtatem habet; quanto magis

1. Voluntatis definitio.

2. Alia definitio

quid ſit & eius libertas. *ſuipſius habere cenſenda eſt? Quid enim eſt voluntas; niſi volens aliquid .i. ſeipſam? ſiquidem voluntas ſeipſam mouet ad actum volendi, in illum reuera ſe inclinando, & conſentiendo, quod eſt primum voluntatis imperium. deinde viribus, tum apprehenſiuis, tum etiam motiuis iubet, vt in actum exeant ſuæ volitionis. Quam ob cauſam, vna, eademque voluntas, eſt mouens, & motum, quia nimirum vult ſe velle, vult ſe frui, vti, eligere,*

Voluntas mouens & mota *atque ita cæteros ſuæ potentiæ actus agit mouet quoque ſeipſam, ad actus, quos ipſa prodire iuſsit: quod profectò ſolius eſt voluntatis: aliæ enim potentiæ ſibiipſis imperare nequeunt: nam, viſus non vult ſe videre, ſed voluntas: nec intellectus vult ſe intelligere, ſed voluntas. voluntas ergo eſt potentia ſuper ſeipſam reflexiua. Ineſt autem voluntati hæc natura intrinſecus, nec alia huius libertatis cauſa quærenda eſt.*

3. Tertia definitio. *Iterùm, voluntas eſt animi motus, cogente nullo ad aliquid non admittendum, vel adipiſcendum, authore Auguſtino.*

Quarta definitio. *Voluntas, iuxta Alexandrum, eſt appetitus rationi, & deliberationi coniunctus: non enim eſt voluntas extra cognitionem conſimilem, vt dicitur 12. met. com. 39.*

Obiectiones principales.

1. *Sed dicis voluntatem non eſſe liberam. illud certè liberum dici non poteſt, quod eligendi, repudiandiq́ue non habet libertatem ſed ita ſe habet voluntas circa vltimum finem: igitur voluntas eſſentialiter non eſt libera. nam ſi voluntas eſſentialiter eſt libera; vbicunque eſſet voluntas, eſſet etiam & voluntatis libertas, quod certè ſapientibus non probatur, quandoquidem circa vltimum finem, id voluntas habere non poſsit.*

2. *Amplius, quod mouetur ab aliquo agente naturali, caret certè libertate: ſed voluntas mouetur ab appetibili, merè naturaliter mouente: voluntas ergo libertatis dominium non habet. Adde, quod primi motus, voluntatis imperio non ſubiaceant: ad illos ergo libertate omninò non vtitur. Auguſtinus præterea 13. de trinit. cap. 3. & 4. & 5. Omnes, inquit, homines volunt eſſe beati, & non poſſunt non velle beatitudinem: ſed beatitudo eſt vltimus finis: igitur, voluntas circa vltimum finem, libertate priuatur.*

3. *Item, delectatio eſt coniunctio conuenientis cum conuenienti, authore Auicenna 8. met. ſed finis, voluntati maximè congruit: fine igitur per intellectum voluntati oſtenſo, adeſt delectatio, atque exinde fruitio, & volitio. Finis ſanè, inſtar proprij efficientis, voluntatem agit, mouetque: ſed agens approximatum paſſo, neceſſariò agit: voluntas ergo ad finem vltimum neceſſariò mouetur. quod autem ita mouetur, non eſt omnibus modis in ſuæ poteſtatis arbitrio.*

4. *Adhuc, omne ens mobile, aliquod certè præſupponit immobile, authore Philoſopho in phyſicis: igitur volitiones mutabiles, & contingentes, aliquam immobilem, nempè volitionem finis præſupponunt, ad quam voluntas immobiliter dirigitur, & ordinatur.*

5. *Præterea, eſſe, & viuere neceſſariò appetuntur: ergo & vltimus finis. Antecedens habetur apud philoſophum 9. eth. & 3. politicorum. Conſequentia patet: nam ſicut ſe habet principium in ſpeculatiuis; ita finis in agibilibus.*

De libertate voluntatis. *ſed intellectus neceſſariò adhæret primis principijs: voluntas ergo neceſsitate naturali ad finis conſequutionem mouetur. Clariſsima ſunt hæc in philoſophi doctrina 2. phyſ: com. 89. & 7. eth. cap. 8. Sicut, inquit, principio, vt principium eſt, intellectus aſſentit propter ſe; ita planè, fini, vt finis eſt, voluntas adhæret propter ſe. Et quemadmodum principio, quodcunque ſit illud, non poteſt intellectus diſſentire; ita, finem vltimum reſpuere nequit voluntas.*

Solutiones. Finis vltimus bifariam accipitur. *Ad hæc, atque ſimilia ita reſpondere valemus. Aliquando finis vltimus in vniuerſali apprehenditur, idq́ue obſcurè, quemadmodum beatitudinem in communi concipimus. interdum verò, in particulari, veluti, ſi beatitudinem in deo trino conſiſtere dixerimus: aut vt finis ſit clara viſio, eius certè voluntatis, quæ per charitatis habitum ſuper ſeipſam eleuata, Deo fruitur. vel ſit clara viſio, ſine habitu charitatis, quod ſanè Deus per potentiam abſolutam facturus eſſet; ſi intellectui creato ſeſe oſtenderet, voluntati, habitum ſupernaturalem, non largiendo.*

Quòd voluntas vltimo fini neceſſariò conſentiat. *His ita diſtinctis, atq; elucidatis, quæſtio eſt: ſi intellectus, vltimo fini, obſcurè, & ſub vniuerſali apprehenſo, neceſſariò adhæreat. Nō deſunt rationes, quæ hoc tueri videntur. Etenim, ſi intellectus neceſſariò primis adhæret, conſentitq́; principijs, vt quintum*

argumentum

argumentum apertè docet; voluntas etiam pariter vltimo fini neceſſariò adhærebit. Vo- Voluntas quid ſit &
luntas præterea, illud neceſſariò vult, cuius participatione vult, quicquid vult: ſed par- eius liber-
ticipatione vltimi finis, vult, quicquid vult; nihil enim vult, niſi in quantùm eſt quod- tas.
dam bonum; omne autem bonum, eſt quædam ſummi boni participatio, qui eſt vltimus 2.
finis: voluntas igitur neceſſariò vult vltimum finem. Item, voluntas non poteſt non vel- 3.
le aliquid, niſi viderit boni defectum, & mali exſtentiam ſed in vltimo fine, non eſt mali
ratio, aut boni defectus: igitur, quod prius. Cæterum his, atque ſimilibus aduerſatur ra- Contrariæ ra
tionibus, illud Auguſtini primo retract. cap. 9. & 22 Nihil, inquit, eſt ita in poteſtate tiones.
voluntatis, quàm ipſa voluntas a actus voluntatis ſecundus. In poteſtate ergo voluntatis 1.
eſt actus intellectus, qui in finem tendit vltimum, & perfectum Quare, à finis conſide-
ratione diuertere poteſt actum intelligendi: & ex conſequenti actum volendi. Item, a- 2.
gens neceſſarium, omne auſert impedimentum, ſi valet, vt finem ſuum aſſequi valeat. ſed
voluntas non ita ſe habet circa vltimum finem; multa enim in ſeipſa pertractat, quæ fini,
impedimento potiùs, quàm adiumento eſſe videntur: non ergo neceſſariò fertur in finem.
nam, ſi voluntas omninò finem appeteret; profectò, ſemper ob oculos illum inceſſanter 3.
haberet, atque verſaret, & ad illum, ſecundum vltimum ſuæ potentiæ, habendum, ſtudio-
sè intenderet: quod, reuera, experientia, nequaquam oſtendit. Amplius, vnius finitæ, 4.
limitatæque naturæ, vnus eſt modus agendi, naturalis ſcilicet, ſiue neceſſarius: ſed volun-
tas eſt vna potentia finita, vnius certæ naturæ finitæ: vnum ergo habet modum agendi
ſibi connaturalem, nempe liberè agendi. hac ergo libertatis dignitate, ſi priuata fuerit,
eius omninò deſtruetur natura: nihil ergo omninò neceſſariò vult. Quam ob cauſam, ita Soluuntur ra-
reſpondere poſſumus ad rationes priùs adductas. Ad primam, negatur ſimilitudo: in- tiones primæ
tellectus namque, quia non eſt liber, primis quidem principiis ex neceſſitate conſentit: 1.
non ſic autem voluntas, cuius natura ex ſeipſa, libera eſt circa quodcunque ſuum obiectum:
Libertate, inquam, contradictionis: nam ſi teneret ſimilitudo, nedum finem, ſed ea, quæ
ſunt ad finem neceſſariò appeteret: ſicuti intellectus neceſſariò concluſioni aſſentitur, ob
principij gratiam. Ad 2. quamuis voluntas finem vltimum velit, ipſumque deteſtari ne- 2.
queat; ſi tamen id tantùm odiſſe poteſt, quod mali rationem, boni verò defectum habe-
at; nihilominus omnem circa obiectum actum ſuſpendere valet; idque per aliquod nolle
elicitum, quod eſt obiectum actus volendi: dubium quoque eſt, ſi voluntas non poſſit
velle malum Ad 3 negatur maior: nam & ſi participatione obiecti primò voliti, cæte- 3.
ra, voluntas velit; id tamen liberè, & non neceſſariò vult. vnde ex hoc patet reſponſio
ad aliud argumentum: voluntas ſiquidem ob ſuæ libertatis amplitudinem, potentiam
contradictionis, ſeu actum libertatemque huiuſmodi habet: quippe, cùm neceſſitas, ſinæ
quàm maximè obiicet libertati; imò funditus illam euertat. Itaque voluntas in præſenti vi-
ta, libertatem habet diuertendi, & ſeipſam, & intellectum ſimiliter, ob confuſam voli-
tionem, cognitionemque, quam de vltimo fine habet: qua de re, vt medium inſufficiens
apprehendi poteſt. ſi verò ad actus ſpecificationem deſcenderit, ſtante finis vltimi ap-
prehenſione, quatenus eſt ſummum bonum, ſi in actum prodeat: poteſt enim ſeſe ab illo
continere, actum vtique apprehendendi, volendique vltimi finis abſque dubio, eliciet. quòad
ergo ad exercitium, non autem quòad ſpecificationem, libera eſſe iudicatur. Ad alias ra- Soluuntur ra
tiones, quæ videntur oſtendere circa quodcunque obiectum, voluntatem, contradictionis tiones ſecūdę
habere libertatem & primo quidem ad primam, verum eſſe dico illud Auguſtini, volun-
tatem in ſua eſſe, atque conſiſtere poteſtate: non tamen reſpectu cuiuſcunque obiecti ſibi 1.
præſentati, in contradictionis eſſe libertate nam ſi vltimus finis illius fuerit præſentatus
conſpectibus, & in actum eſt proditura; velle vtique eliciet, vt dictum eſt: excepto au-
tem hoc vltimo, pollet voluntas contradictionis libertate. Ad 2. Antecedens non eſt o- 2.
mnibus modis verum: homo enim naturaliter appetit ſcire; non tamen omnia ab hoc ſtu-
dio ſciendi, impedimenta remouet. voluntas etiam aliorum intellectiones obiectorum,

 quæ vlti-

libertas.

quæ vltimi finis obiectum, obſcurant, atq; impediunt, à ſe certè abiicere penitus nequit. Sanè, authore Auguſtino 3. de lib. cap. 15. non eſt in poteſtate noſtra quibus tangamur.
3. *Ad 3. quamuis voluntas ſit vna potentia, habeatq; duplicem modum libertatis; non tamen qualibet libertas eſt contradictionis.*

CAP: II.

Soluuntur argumenta principalia.

1. *AD primum, voluntas eſſentialiter eſt libera, ac contradictionis habet libertatem, ſuum nihilominus à natura illi inditum deſiderium vltimi boni appetendi, refrenare, atque temperare non poteſt. Si quis enim in ignem ceciderit, licet quidem ei non velle combuſtionem intelligere; fieri tamen non poteſt, quin intelligat, ob ſenſum eum affligentem: ita & voluntas, poteſtatem quidem habet contradictionis; naturalem tamen appetitum circa vltimum finem extinguere nequit.*
2. *Ad 2. motus, quo mouetur voluntas ab oſtenſo obiecto, non eſt nolle, aut velle; ſed apprehenſio potiùs quædam, qua apprehendit, aliquod eſſe eligibile. vnde illius reſpectu, libera dicenda non eſt: actus enim ille, obiecto potiùs conuenit oſtenſo, quàm voluntati: niſi fortaſſe ſubiectiuè. Ex hoc autem non ſequitur voluntatem non eſſe eſſentialiter liberam: libertas ſiquidem voluntatis in ipſius actibus conſiſtit, qui mouentur ad voluntatis imperium. Pari facilitate ſoluitur alia confirmatio, motus ſanè primi, non ſunt voluntatis. Ad Auguſtini authoritatem reſpondeo, illud non de amore amicitiæ, ſed concupiſcentiæ potiùs intelligi: hoc enim modo omnes beatitudinem appetunt, ſed huiuſmodi amor ad beatitudinem non ſpectat veram, ſiue fruitionem; ſed amor amicitiæ.*
3. *Ad 3. ad illud Auicennæ dico, id tantùm voluntati conuenire actualiter, quod in ipſius contradictionis libertate ſitum eſt, vnde poteſt & non velle. Ad confirmationem: Agens ſi proximum fiat patienti, vel etiam obiecto, vehementiorem excitat appetitum, ac neceſſariò agit: at ſi approximetur rei liberæ, nempè voluntati; ob illius approximationem, liberam non adimit voluntati facultatem.*
4. *Ad 4. non opus eſt omnes volitiones, ad vnam immobilem, atque neceſſariam fore reuocandas, ſed ad ipſam potiùs voluntatem, ſiue ad voluntatem diuinam. Illud ergo immobile non eſt aliquis actus elicitus; non enim plures calefactiones, variæ, ac mobiles, aliquam immobilem, neceſſariò præſupponunt: ſed actum primum tantùm, nempe caliditatem, quæ principium ſit actus huiuſmodi varios eliciendi. Quare, non eſt neceſſe, volitiones varias, vnam habere immobilem: alioqui voluntas aliquid ad finem volens, ſub duobus fermè ſemper eſſet actibus, aut ſaltem ſub vno, hoc ad illud referente: itaq; variæ illæ volitiones, vnum certè actum primum præſupponunt, voluntatem ſcilicet, quæ eliciendarum volitionum eſt ratio ſufficiens.*

Voluntas eſt ra lix volutionum.

5. *Ad 5. ſuperiùs negata eſt ſimilitudo, quippe cùm eadem polleat libertatis dignitate, qua pollet voluntas: ipſa namq; ex ſui natura libera eſt, habetq; poteſtatem contradictionis: quamuis naturalem inſitum, ac congenitum illi appetitum circa finem vltimum temperare, ſeu auferre non poſſit: voluntas autem liberè vult, quia aliquando vult, idq; immediatè, antequam inceperit velle: potuit enim non incipere velle. De nolle etiam ſimilis eſt ratio: ſuſpendit verò actum ſuum, aut negatiuè, dum ſcilicet nõ habet aliquem actum liberum: aut affirmatiuè, quatenus ſcilicet nullum actum habere vult. ſed implicat contradictionem: nam ſi nullum actum habere vult; habet ergo aliquem actum. voluntas ergo contradictionis, non eſt velle, & non velle: ſed eſt aliquid velle, & potuiſſe ante noluiſſe. Poſitis igitur omnibus, quæ ad actum voluntatis ſunt neceſſaria, in dominio eſt voluntatis, velle incipere, & non incipere, & ab incepto deſinere velle, & non velle. Sed dices: voluntatem, contradictionis carere libertate, ſic arguendo.*

Quid ſit libere velle.

Voluntas contradictionis.

Obiectiones.

Si volun-

Volunta-tis liber-tas.

Si voluntas poteſt aliquid liberè velle, & nolle, idq́ contradictionis libertate; tunc duo contradictoria eſſent ſimul vera. Tenet conſequentia: poßibile enim, teſte philoſopho in primo priorum, eſt, quo poſito in eſſe nullum ſequitur impoßibile. ſed voluntas poteſt aliquid velle, & non velle: ſimul ergo erunt duo incompoßibilia. Amplius: ſi voluntas, hac 2.
polleret contradictionis libertate; aliquis profectò eſſet actus in voluntatis poteſtate, quod eſt falſum. quia vel actus huiuſmodi eſt ille, qui iam adeſt, vel qui futurus eſt: non certè actus, qui eſt præſens: ex quo enim ille eſt, non eſt ampliùs in voluntatis imperio. nec actus, qui nondum eſt: nam, quod non eſt, nullius ſubeſt imperio. Nullus ergo actus ſitus eſt in voluntatis arbitrio. Adhuc, ſi voluntas poſſet liberè velle, & non velle, libertate 3.
contradictionis; omnem planè ipſius actum ſuſpendere poſſet, quod quidem contradictionem implicat: dum enim omnem prorſus vult actum ſuſpendere; aliquem profectò actum habere ſe oſtendit, hunc nimirum, quo vult omnem actum ſuſpendere itaq́, voluntas non habet contradictionis libertatē. Sed hæc facilè diſſolui poſſunt Ad prim: negatur Solutiones.
conſequentia: Ideo namque voluntas libera appellatur; quia id, quod vult potuit nolle: 1.
& è contrariò. ex hoc autem non ſequitur: ergo id quod vult, in eſſe, actuq́ eſt ponendū.
Ad 2. In voluntatis poteſtate, eſt actus, quem iam voluntas habet, quippe, quæ & huiuſ- 2.
modi conſeruare, & amouere valet: & actus etiam, qui eſt futurus: vterq́ ſanè, ſub voluntatis poteſtate continetur, vnum continuando, alterum producendo. Ad 3. Voluntas 3.
omnem eius actum poſitiuum ſuſpendere poteſt, per negationem quidem, non autem per affirmationem, vt ſupra dictum eſt. Quid ergo ſit voluntas, quaq́ ipſius libertas, breuiter dixi. In 7. autem libro latiùs atq́ vberiùs.

CAP. III.

Si quiſpiam beatus poßit frui Pymandro, non fruendo ipſius verbo, & è conuerſo.

Vidit ſapientißimus Mercurius Pymandrum, eiuſq́ lucidißimum verbum, à quo ſe omnia recepiſſe fatetur: pater enim per ſuum verbum, ſua ſanè reuelat ſecreta ſapientiæ. Profectò, nemo nouit patrem niſi filius, & cui voluerit filius reuelare. Et vicißim: pater, filium quem nouit nobis manifeſtat. Sed nunquid in illius diuinæ viſionis ſpectaculo aliquis Pymandro frui poteſt, nō fruendo illius lucidißimo verbo? Sanè, quando aliquid ad alterum ſequitur per locum extrinſecum, quamuis vnum altero non intellecto, nequaquam intelligi poßit; voluntas tamen, ſua ex libertate, in vnum quidem, & non in alterum ferri poteſt. Volitio reuera, eſt motus animæ ad rem: in re autem, hoc non eſt illud, nec includit ipſum intrinſecè. Quare, etſi perſonæ relatiuæ, vna ſine altera, perfectè intelligi nequeant; vna tamen non eſt alia, nec quidditatiuè, intrinſecè, realiterq́ includit; ſed vna potiùs ad aliam ſequitur per locum extrinſecum, ſicut videre facile eſt in relatiuè oppoſitis, qui planè eſt locus extrinſecus. Hoc modo, aiunt quidam, poſſe aliquem frui vna perſona, altera non fruenda. Ceterùm, recta fruitio, quæ naturalis rationis iudicium ſequitur, non poteſt vna frui perſona, quin fruatur altera, ſaltem habitualiter, ſicut poteſt frui eſſentia, non fruendo perſona: non ita certè ſecundùm rationis naturalis iudicium, perſona relatiua ſequitur ad eſſentiam, ſicuti perſona relatiua, ad alteram correlatiuam. Quam ob cauſam, ſecundùm rectæ rationis dictamen, bene ſequitur, in diuinis eſt pater; igitur eſt filius: nō ſic autem in Deo eſt eſſentia, ibi ergo eſt perſona relatiua. Id profectò naturali ratione probari non poteſt. Porrò, comprehenſor, vna non poteſt frui perſona ſine altera. in poteſtate ſiquidem non eſt intellectus creati, vnam conſpicere perſonam, alia incognita re-

Nemo nouit patrem, niſi filius.

Frui vna perſona ſine alia.

Nō poſſe frui aliquem vna perſona ſine altera.

De Dei voluntate.

manente, aut videre eſſentiam, non videndo perſonam. Viſio enim illa beatifica à Deo menti infunditur videntis: quæ ita flectit, ac inclinat voluntatem videntis, & fruentis; vt illud tantùm intueatur, quod ſanè diuinæ voluntatis imperium voluerit. In illa planè beatiſsima viſione, eſt perfectiſsimus, atq; abſolutiſsimus ordo: ergo eſt ordinata voluntas, cuius certè intereſt, vt vna nequeat perſona, ſine altera frui. Quilibet ergo beatus, vnica fruitione, ſimul tota trinitate fruitur, quam ſimul videt, & intuetur. Videt ergo beatus quiſpiam diuinum Pymandrum, ſed non ſine ſuo germine, & verbo lucido: quia nimirum nunquam Pymander, ſine verbo, nec verbum, ſine Pymandro. Idcirco recta fruitio, vnius non eſt perſonæ, nec animus compræhenſoris, aut viatoris, ſine vtriuſq; notitia quieſcere, aut beatus eſſe poteſt. Fruitio ergo eſt plena notitia, atq; dilectio totius trinitatis: vnde vnica eſt fruitionis ratio, quippe, cùm vna ſit ratio viſionis, intellectioniſq; obiectiua, nempe diuinitatis ratio. Hæc autem diuinitas vna eſt in omnibus diuinis perſonis ſimpliciſsima, & perfectiſsima. Quare non video, quomodo mens videntis, & fruentis, cùm hac vnica fruitionis ratione vtatur, poſsit vna, ſine altera, frui perſona.

Viſio beatifica infunditur.

Recta fruitio.

MERCVRIVS.

At ego illi: Elementa naturæ vnde manarunt? Cui Pymander. Ex voluntate Dei, quæ verbum complexa, pulchrumq; intuita mundum, ad eius exemplar reliqua ſui ipſius elementis, vitalibuſq; ſeminibus exornauit.

Commentum XVIII.

P*OST arcanum colloquium, atq; diuinæ viſionis oraculum, in quo ſapientiſsimus Mercurius omnia vidit in lucem conuerſa: poſtquam didicit Pymandri diuinitatem, ſapientiam, infinitamq; maieſtatem: deniq; poſtquam cognouit verbi lucidi ineffabile, ſanctumq; ſacramentum, ſolicitè interrogat, ſatagitq; rerum, atq; elementorum naturam cognoſcere: ita cum in principio huius libri reſponderat Pymandro interroganti:* Quid eſt ô Mercurij quod diſcere, & intelligere cupis? Cupio, *ait*, rerum naturam diſcere, Deumq; cognoſcere. *Cognito autem Deo, eiſq; ſanctiſsimis myſterijs, diuina quoq; Pymandri familiaritate fretus, & ſuperni luminis ſplendore illuſtratus, magna cum fiducia interrogat, cupitque rerum naturam intelligere.* Vnde, *inquit*, naturæ elementa manarunt? *Cuperem edoceri ſanctiſsime Pymander, quale extiterit elementorum exordium, quoniam narrauerunt mihi iniqui fabulationes, ſed non vt lex tua.* At ille ex voluntate, *inquit*, Dei, *non caſu, aut fortuna, non alijs opificibus accedentibus; ſed ex ſola Dei voluntate, quæ rerum omnium eſt ſapientiſsima creatrix. Sic etiam Plato in Timæo teſtari videtur. Dij deorum, inquit, quorum opifex ego ſum & pater, hæc attendite, quæ à me facta ſunt, me ita volente indiſſolubilia ſunt. Nam voluntas mea, maius præſtantiuſq; eſt vinculum ad vitæ cuſtodiam, quàm nexus illi, quibus tunc, quum gignebamini, colligati. Itaq; & Dei voluntate condita ſunt vniuerſa, & eadem, indiſſolubilia perſeuerant.* Hæc autem Pymandri voluntas, verbum complexa, *omnia enim per ſuum verbum Pymander condidit*, pulchrumq; intuita mundum, ad eius exemplar, reliqua ſui ipſius elementis, vitalibuſq; ſeminibus exornauit. *Si enim, authore Platone in Timæo, Mundus iſte animal eſt, idq; intelligens; reuera diuina prouidentia conſtitutum,*

Textus exponitur.

Plato.

Plato de volũtate Dei.

ad cuius

De Deivo luntate.

Ad cuius animalis ſimilitudinem Deus mundum conſtituit? Nam ſi imperfecto animali ſimilis eſſet factus, pulcher certè non eſſet. Imò verò illius animalis ſimillimum eſſe dicamus, cuius animalia cætera, & ſingulatim, & generatim partes ſunt. Quod Plato vocat animal; pulchrum mundum, Mercurius appellauit; Paulus, ſplendorem gloriæ, & characterem ſubſtantiæ Pymandri, per quem Pymander fecit & ſecula. De qua quidem re ſuperiùs nonnulla me dixiſſe arbitror. Quare opportunum eſſe reputo de diuini Pymandri voluntate, nonnulla contexendo inſerere, quæ ad huius rei negotium ſpectare videntur. Recitat Algazel diſput. 12. in principio eiuſdem. Et dicamus, inquit, quòd perfecti, quoniam ſciuerunt innouationem mundi ex voluntate eius, adduxerunt probationem ex voluntate, quòd ſit ſciens: & ex voluntate, & ſcientia ſimul, quòd ſit viuens: deinde mediante vita in eo, quòd omne viuens conſiderat in ſe, & eſt viuens, neceſſe eſt, vt ſciat ſeipſum, & hic diſcurſus intellectiuus eſt: Senſus ergo eſt: Deus ſcit, & vult: Omne autem ſciens, & volens, eſt viuens. Intelligere ſanè, & velle, cauſæ ſunt vitæ perfectiſſimæ, teſte Commentatore 12. met. com 38. & 39. quam ob cauſam, ſi à Deo amoueatur voluntas; amouebitur etiam & vita, quod omnibus modis impium eſt. Ineſt ergo Deo voluntas, & quidem æterna, & immutabilis, qua omnia quæ voluit, fecit in cœlo, & in terra, & in omnibus abyſſis: vnde Paulus. Voluntati eius, quis reſiſtit? Aut quis reſiſtit ei, & habuit pacem? vt dicit ſapientiſſimus Iob. Vnde oraculum Apollinis de Deo loquens, veritatis virtute coactus, in hæc verba prorupit: Tua ſupra mundum, & cœlum ſyderum, aurea ſemper eminet, magna, & æterna voluntas, ſuper qua eleuaris, ſplendore te ipſum excitans, perennibus riuis, nutriens animum infinitum. Qui producit hæc omnia, formans materiam indeficientem, quam generatio circumagatur, quoniam illam formis obligaſti. Et ex eadem voluntate fluxerunt genituræ ſanctorum regum, qui tecum circumſtant, pater vniuerſalis, & rex, & ſingularis mortalium, immortaliumq; beatus pater. Quàm pulchra oraculum de aurea Dei voluntate eructauit, cui omnium tribuit rerum principium. Ab ipſa planè, & intelligentiarum ordines, & elementa mundi cum vitalibus ſeminibus, atq; animalia cuncta manârunt. Quam ob rem, Mercurius in hymno ad Pymandrum ſic loquitur: Sanctus, *inquit,* Deus pater omnium. Sanctus Deus, cuius voluntas à proprijs poteſtatibus adimpletur. *Tale aliquid inuenies in Dauide. Miniſtri eius, qui facitis voluntatem eius. Proinde, interrogatus dæmon à quodam Theophilo, an ipſius voluntas cæteris eſſet ſuperior, ad hunc modum reſpondit: Eſt ſupra cœleſti vaſtitate, deſuper fulgor, motus, voluntas immenſa, inæſtimabilis, incomprehenſibilis. Eſt flamma Dei immenſa profunditas, repens voluitur, rapidè cum ſtrepitu: non habet ardorem, ſed placida cōbuſtione, ſeculum ſeculi miſcetur: ex Deo ipſo per ſe genitus, ſine matre, incōcuſſus, cuius nomen ſermone non capitur, in igne habitans, hoc eſt Deus. Exigua autem pars Dei, nos, angeli. Hoc idem paulò antè ſapiens Mercurius annotauit.* Vidi, *inquit,* ignem vi ingenti circumſeptum. *Deus ignis, ignea quoq; ipſius voluntas. Similia locutus eſt Homerus, approbaturq; vehementer ab Ariſtotele: Olympum dictum, quaſi* ὁλολαμπῆ, *totum ardentem. de quo Homerus:*

Pulcher mundus.

Algazel de voluntate Dei.

Intelligere, & velle cauſæ perfectiſsimæ.

Dauid.

Paulus Rom.

Iob.

Oraculum.

Oraculum Apollinis de voluntate Dei.

Mercurius.

Dauid.

Oraculum.

Deus eſt ignis

Genitus ſine matre.

Venit Olympum, vbi ſedes diuûm dicitur eſſe
Immota, hæc vento haud quatitur, nec ſpargitur hymbre,
Non nix decidit, aſt ſplendor puriſſimus albet,
Et ſine nube nitor, campos, hic occupat omnes.

Homerus.

Aliud quoq; oraculum de hac immenſa Dei voluntate ſimilia loquitur. Eſt, inquit, ſupra cœleſti igni, incorruptibilis, & ardens authoris voluntas, vitalis omniū fons, omnium quoq; principium: quæ & producit omnia, & producens omnia abſumit. Erat Iupiter, eſt nunc, & erit. ô magnè Iupiter, hei mihi deficit oraculorum claritas. heu heu tripodes plangite, obit Apollo, obit, quoniam flammans cœleſtis lux vim adhibet. Hæc adducere curaui, vt non ſolùm ex ſacris, verùmetiam ex ethnicis ſapientibus, veræ doctrinæ

Oraculum de Dei voluntate.

ô magne Iupiter.

lumen eluceſceret: quæ enim ab huiuſmodi hominibus afferuntur teſtimonia, neſcio quid
maioris energiæ habere videntur. Nam licet veritatem fidei non cognouerint; ab ipſa ta-
men compulſi ſunt vera loqui. Itaq́, voluntas Dei omnium eſt rerum principium, fons,
Plotinus de voluntate dei. vitaliſq́ origo, quæ omnia producit, atq; produxit, ſine vlla ſui mutatione. Plotinus enn.
6 lib 8. cap. 21. Oportet, inquit, affectionem, ſiue voluntatem Dei ſimul ſemelq́ extitiſſe:
eſt enim optima: & quiſnam eam peruertere poſſit? In eſſentia voluntas erat; ideoq́ ni-
hil ab eſſentia ibi diuerſum: alioqui ibi aliquid extitiſſet, quod non tanquam voluntas ex-
iſteret. Totum ergo voluntas erat, nec quicquam erat ibi non volens, neq; aliquid, quod
ante voluntatem eſſet. Principiò igitur ipſa voluntas, ipſe Deus exiſtit. Ita igitur extat,
Theologi de voluntate dei. ſicut voluit, & quale voluit. Hæc Plotini verba veram profectò ſapiunt theologiam: in
Deo enim ex natura rei formaliter, diſtinctèq́ eſt voluntas, non certè veluti effectus in
cauſa, aut forma in potentia materiæ, vel ſicut elementa in mixto; ſed formaliter, actu,
1. purè, merèq́, cuius gratia, intrinſeca denominatione, dicitur volens, ſiue volitiuus. In ente
ſanè perfectiſſimo, omnis debet eſſe perfectio: ſed Deus eſt ens perfectiſſimum: omnem
ergo habet perfectionem. ſed voluntas eſt perfectio ſimpliciter, quippe, quæ eſt melior
2. in quolibet ipſa, quàm non ipſa: in Deo ergo omninò eſt voluntas. Is, præterea, qui eſt for-
maliter, ſiue ſeipſo beatus, ſine voluntate eſſe non poteſt: beatitudo enim in actu volunta-
3. tis præcipuè conſiſtit. ſed Deus eſt talis: Ergo &c. Item, cuius vita eſt ſumma voluptas,
ei planè inſit voluntas, neceſſe eſt: ſiquidem ſine voluntate voluptas vera eſſe non poteſt.
ſed Dei vita, eſt huiuſmodi, authore philoſopho 12. met. com. 39. Voluptas, inquit, eſt
actus illius, ideirco, vigilia, ſenſus intellectio iocundiſſima ſunt: igitur adeſt Deo perfe-
4. cta, ſanctaq́ voluntas. Summo præterea, ac perfectiſſimo principi, eam habere conuenit
potentiæ virtutem, ad quam præcipuè ſpectat imperandi, regendiq́ poteſtas: ſed Deus
eſt ſummus, ſoluſq́ mundi princeps, à quo cœlum, & natura dependet: ea ergo vacare
non debet potentiæ virtute, quæ regno bene, aptèq́ regendo, eſt admodum neceſſaria. ſed
hæc eſt voluntas, intellectualiſq́ appetitus, qui à commentatore 9. met. dominus appella-
5. tur: in Deo ergo eſt voluntas, & quidem æterna. Amplius, in quolibet habente intellectū,
eſt voluntas, ſicut in quolibet habente ſenſum, eſt appetitus animalis. ſed in Deo eſt in-
tellectus: ergo & voluntas. Sanè voluntas intellectum ſequitur, ſaltem indicantem, atq;
Voluntas ſequitur intellectū indicantem. demonſtrantem, etſi non præcipientem. etenim, qualibet res naturalis, per ſuam quidem
formam, eſſe habet in actu, quemadmodū per ſuam profectò formam intelligibilem, in-
tellectus eſt actu intelligens. qualibet namq; res, hanc habet ad ſuam formam natura-
lem habitudinem; vt ſi eam non habuerit, ad eam neceſſariò tendat; ſi autem obtinuerit,
ipſa potiatur, atq; in ipſa quieſcat. Sic etiam perfectio naturalis fertur ad bonum natu-
ræ: obtinetq́ habitudinem ad illud poſſidendum: quam ſanè habitudinem in rebus ra-
tione carentibus, appetitum naturalem vocamus. Eodem quoq; modo, intellectualis natu-
ra, ad bonum, per formam intelligibilem apprehenſum, habitudinem habet, quo præſen-
te, quieſcit, abſente verò, inquirit. Itaq́ voluntas diuina, quoniam ſuum bonum habet præ-
ſens, & quidem ſemper, nempe diuinā eſſentiam, ſempiterna eſt voluntas, ſemper eodem
Auguſt. de voluntate Dei. modo ſe habens, ſeipſa beatiſſima, atq; perfectiſſima. Vnde Auguſt. 22. de ciuit. Dei cap.
2. Secundùm illam, inquit, voluntatem ſuam, quæ cum eius præſentia ſempiterna eſt, pro
fectò in cœlo, & in terra omnia quæcunq; voluit, non ſolùm præterita, vel præſentia, ſed
etiam futura iam fecit: verùm antequam veniet tempus, quo voluit vt fieret, quod ante
tempora vniuerſa præſciuit, atq; diſpoſuit, dicimus: Fiet quando Deus voluerit. Si autem
non ſolùm tempus quo futurum eſt, verùmetiam, vtrum futurum ſit, ignoramus, dicimus.
Fiet ſi Deus voluerit, non quia Deus nouam voluntatem, quam non habuit, tunc habebit;
ſed quia id, quod ex æternitate in eius immutabili præparatum eſt voluntate, tunc erit.
In Deo ergo eſſe voluntatem, dixi.

QVAE-

QVAESTIONIS PRIMAE CAP. I.

Quòd in Deo non ſit voluntas.

Poſſet aliquis contra ea, quæ dicta ſunt, nonnullis argumentis ita pugnare. In 1.
quocunq; eſt voluntas, poteſt voluntate velle: ſed Deus non poteſt aliquid
velle, alioqui pari ratione poſſet non velle: potentiæ enim rationales ſunt
ad oppoſita 9. met. & 2. Perihermenias. At, ſi poſſet non velle, mutationi
vtiq; ſubderetur, quod eſt falſum: in Deo ergo non eſt voluntas. Amplius, 2.
Deo nulla eſt attribuenda imperfectio, nã à perfectiſsimo omnis abeſt imperfectio: ſed
voluntas eſt res imperfecta, eget ſanè determinante, quippe, quæ ex ſui natura ſit inde-
terminata, nec poſsit niſi in cognitũ ferri, vt autem cognoſcat, opus habet demonſtrante:
omne autem huiuſmodi eſt imperfectum: quod plane Deo attribui non poteſt: ergo quod
prius. Amplius, ſi Deus habet voluntatem, Deus certè haberet finem. Tenet conſequen- 3.
tia: primum enim voluntatis obiectum, eſt finis: ſed Deus non habet finem, quia finis ſcili-
cet, eo melior eſt, quod eſt ad finem: Nihil autem Deo melius, atq; præſtantius: in Deo
ergo non eſt voluntas. Adde, quòd potentia purè paſsiua nec actiua, & paſsiua in Deo
ponenda non eſt: vtrumq; planè imperfectionem ſonat. ſed voluntas, aut potentia eſt, ſe-
cundũ aliquos, paſsiua, aut actiua, & paſsiua, mouens, & mota: ergo quod prius. Adhuc:
ſi voluntas eſt in Deo, ergo Deus non eſt ens omnibus modis perfectũ. Patet conſequen- 4.
tia: ſiquidem voluntas eſt quidam appetitus: appetitus autem cum ſit rei non habitæ, at-
que poſſeſſæ, aliquid ſubindicat imperfectionis, quæ planè Deo nullo modo conuenire po-
teſt: voluntas ergo in Deo eſſe non poteſt. Præterea, voluntas, authore philoſopho 3. de ani 5.
ma, eſt mouens motum ſed Deus eſt primum mouens immobile, vt octauus indicat phy-
ſicorum liber: ergo &c. In Deo præterea non eſt intellectus: ergo non eſt voluntas. Con-
ſequentia eſt notiſsima. voluntas namq; ſine intellectu eſſe non poteſt. Antecedens au-
tem manifeſtum eſt: intellectus enim agens ad animam ſpectat corpori coniunctam:
Deus autem non eſt aliquid tale, quippe, qui ab omni eſt concretione liberrimus: ei ergo Intellectus agens & poſſibilis.
non conuenit intellectus agens: nec etiam intellectus poſsibilis, ob ſuam certè vilitatem,
in infimo planè intelligibilium genere continetur: itaq; in Deo nullus intellectus eſſe vide-
tur. quòd ſi non eſt intellectus, nec etiam voluntas.

CAP. II.

Soluuntur argumenta.

AD primum, Deus vult ſeipſum, & non poteſt ſeipſum non velle. Dicis: poten- 1.
tiæ rationales ſunt ad oppoſita. Verum quidem eſt in potentiis creatis, vt po-
te hominum, & angelorum; non autem in diuina potentia, quæ eſt ſua recti-
tudo: habetq; obiectum perfectiſsimum, quod ſemper vult, & non poteſt
non velle. Authoritas ergo philoſophi de voluntate creata intelligenda eſt.
Ad 2. voluntas diuina non determinatur ab actu rationis, & intellectus, ſed eſt ipſemet 2.
actus: non enim plures, ſed vnus tantùm eſt Dei actus: Quare, vnus non determinatur
ab altero, nec ab obiecto: obiectum namque diuinæ voluntatis eſt diuina eſſentia, quam
ſemper vult. ad quod neceſſariò ſe habet. Ad aliud verò contingenter, nempe ad creatu- Deus ad creaturas contingenter ſe habet.
ram: non reſpectu quidem actus, ſed obiecti. Itaq;, voluntas tum ex parte intellectus,
tum etiam ex parte obiecti, nullam ſubit determinationis varietatem. Dicis, voluntas ab
intellectu determinatur, quia non fertur niſi in cognitum, quod ab intellectu accepit. Ne-
gatur conſequentia: poſſunt enim iſtæ ſimul conſiſtere, immitrũ, cognitionem priorem eſſe,

luntate.

idq́ ratione, voluntatem autem ſeipſam determinare. vnde voluntas diuina prius aliquid fore vult, quàm ſuus intellectus id fore futurum determinatè cognoſcat. Iſta autem prio-
3. *ritas, ſicut Deo congruit, ita eſt intelligenda. Ad 3. voluntas diuina non reſpicit, aut intuetur, vt ſui, ſed potiùs, vt effectus ſui, finem: obiectum ſanè diuinæ voluntatis, eſt eſſentia diuina, quæ omnium, quæ condita ſunt, eſt vltimus finis: non tamen ipſa eſt ad finem, ſiue, vt ita dicam, finibilis. Quare, cùm idem ſit eſſentialiter eſſentia, & voluntas; fieri nõ poteſt, vt diuina voluntas, aliquo fine claudatur. Ad confirmationem dico, voluntatem diuinam reſpectu ſui actus actiuam non eſſe, nec paſſiuam: eſt profectò ipſemet actus: atq́ ideo non eſt dicenda, ſicut voluntas creata, cauſare, aut eligere actũ ſuum, aut ipſum ab aliquo recipere. Quam ob rem, etſi voluntas diuina non ſit actiua, id eſt, ſui actus effectiua; obiecti tamen extrinſeci reſpectu, per ſuum actum, actiua appellatur: quem planè per ſuum velle cauſare poteſt, nullamq́ ſonat imperfectionem, aut alicuius ſuperuenientis actus potentialitatem receptiuam: non enim eſt ſui actus actiua ſiue effectiua, vt*

Voluntas diuina reſpectu ſui actus, non eſt paſſiuum, neq́ actiuum.

4. *dixi, potentia. Ad 4. Quamuis voluntas creata ad partem appetitiuã pertineat, à qua nomẽ accepit, vt pars animæ appetitiua nominetur; non ſolùm tamen hunc actũ habere credenda eſt, vt appetat quæ non habet, verùmetiam, vt amet quod habet, illoq́ delectetur. vnde hoc modo Deo attribuendam eſſe voluntatem, dicimus: ſemper enim habet obie-*
5. *ctum præſens, à quo ſecundùm aliquam eſſentialem differentiam, non diſſentit. Ad 5. Voluntas, cuius obiectum principale eſt extrinſecum, ab alio moueatur, neceſſe eſt. At, diuinæ voluntatis obiectum, vt ſæpè dixi, eſt Dei bonitas, quæ eſt illius eſſentia, & ipſa voluntas, eſt ipſamet eſſentia; fieri non poteſt, vt ab alio, quàm à ſeipſa moueatur: eo planè modo loquendi, quo certè intelligere, & velle motus eſſe dicuntur. Ad confirmationem dico, intellectum eſſe perfectionem ſimpliciter; ideo in Deo eſſe formaliter: intellectus quoq́ poſſibilis, eſt beatificabilis: Deo ergo eſt attribuendus, in quo eſt ſumma beatitudo. Porrò, intellectus agens in creaturis, cùm ſit potentia actiua, ſpeciem cauſat intelligibilem. Cum obiecto præterea, ſine aliquo præuio cauſato, cauſare poteſt, veluti clarè apparet in cognitione intuitiua. Immutat præterea intellectum poſſibilem, dum illi aliquid imprimit, vnde & agens appellatur: imprimere enim eſt quoddam agere: deniq́ verbum producit: atq́ ita Deo intellectus agens conceditur, quo verbum lucidum ſemper producitur. Sed dicis: Intellectus agentis, authore philoſopho 3. de anima, eſt õnia facere:*

Intellectus agens in Deo.

Obiectiones.

1. *ſed hoc à diuinis quàm longiſſimè abeſt, Deo enim ad intra repugnat agere: nam quem-*
2. *admodum patiens ſine paſſione eſſe nequit, ita etiam agens, ſine actione. Præterea, duo tunc eſſent intellectus, ſicuti & in nobis: ſed nobis ſunt neceſſarij, ob nouam, quam quotidie recipimus, rerum cognitionem: Deo autem nihil noui accidere poteſt: in Deo ergo nullo modo intellectus agens eſſe videtur. Reſpondeo ad primam. Intellectui agenti, quatenus perfectionem habet ſimpliciter, & Deo tribuitur, producere quidem conuenit, & non facere: hoc enim ſpectat ad creatam, finitamq́ naturam, in qua in idem propemodum facere, ac producere coincidere videntur. Ex quo patet, quòd intellectus agens ſecundùm ſuam rationem formalem non ſit actiuus: nec productio intellectus agentis in diuinis, propriè ſit actio, niſi in creaturis tantùm, vbi paſſum actioni reſpondet. Ad 2. In nobis quidem duæ ſunt naturæ, vna quidem actiua, altera verò paſſiua: in Deo verò vnus eſt intellectus productiuus, agens videlicet, reliquus verò operatiuus, nempe poſſibilis: ſi equidem actus intelligendi innatus ſolùmmodo in Deo poneretur; non opus eſſet nobis, intellectum illi attribuere agentem, vt productiuum: ſed quia in diuinis eſt verbum productum per modum intellectus: ideo intellectus formaliter productiuus ibi eſſe dicitur. Ceterùm, agens intellectus, hac profectò de cauſa Deo attribuitur; quia ſcilicet verbum producit diuinum; non autem quòd perficiat, moueat, aut cauſet actum intelligendi. De intellectu autem poſſibili, dubium eſſe non poteſt, quin in Deo ſit ponendus, ſiquidem Deus formaliter eſt intelligens: formaliter ergo habet intellectum poſſi-*

Solutiones.

1\. Intellectui diuino competit producere, non agere.

Intellectus poſſibilis in Deo.

bilem: nam

De Dei voluntate.

bilem: nam ſi Deo attribuitur voluntas, ad quam pertinet velle: & intellectus quoq;, ad quem ſpectat intelligere. huiuſmodi autem intellectum eſſe poßibilem, clariſſimum eſt.
In quocunq; præterea eſt ſapientia, in eo quoq; eſt ſapientiæ fundamentum: ſed in Deo 2.
eſt ſapientia, imò eſt ipſamet ſapientia: eſt ergo & intellectus poßibilis, ſapientiæ fundamentum. Amplius, quemadmodum intellectus agentis eſt dicere; ita planè poßibilis 3.
eſt intelligere: ſed intelligere perfectionem ſonat ſimpliciter, non autem dicere: Deo ergo omnibus modis, intellectus poßibilis eſt attribuendus.

QVAESTIONIS SECVNDAE CAP. I.

Deus ab æterno, & ſeipſum voluit, & alia à ſe.

Voluntas, quæ eſt ſua rectitudo, non poteſt non velle optimum, & supremū 1.
bonum: alioqui ſi poſſet non velle, poſſet vtiq; à rectitudine excidere, & ſic
in peccatum ruere. ſed voluntas diuina, eſt ſua rectitudo: diligit ergo, atq;
vult ſummum diligibile, nempe ſuam eſſentiam. Voluntas præterea neceſ- 2.
ſariò beata, vult neceſſariò, atq; perpetuò ſuæ beatitudinis obiectum: ſed
diuina voluntas eſt neceſſariò beata, nec poteſt non eſſe beata, quia ſeipſa beata, ſeipſam
autem negare non poteſt: diligit ergo, atq; vult ſuæ beatitudinis obiectum, hoc eſt, eſſentiam ſuam. Etenim, voluntas perfectiſſima, obiectum ſummè perfectiſſimum, & ſummè 3.
vult, & ſummè etiam diligit: ſed diuina voluntas eſt huiuſmodi, obiectum quoq; eſt infinitum: igitur infinita voluntas, infinitè vult, & diligit infinitum. Sanè, dilectio, quæ eſt 4.
amor optimi obiecti, eſt perfectio ſimpliciter, ſicut etiam intellectio: ſed omnis perfectio
ſimpliciter neceſſariò eſt Deo attribuenda: igitur Deus neceſſariò ſeipſum, & diligit, &
vult. Voluit etiam ſiue vult ab æterno alia à ſe. Equidem, omnis potentia perfectè operatiua, principium eſt operandi circa illud obiectum, quod aptitudinem habet, vt ab ipſa — Deus vult alia à ſe.
inſpiciatur, atq; conſideretur potentia: ſic perfectus intellectus, principium eſt cuiuſcunque intelligibilis, quod ab ipſo ſcilicet intelligatur: viſus verò perfectus, quodcunq; viſibile perfectè videndi: atq; de ſimilibus idem habeatur iudicium. Sed in Deo eſt infinita 1.
voluntas, ipſa ergo eſt principium volendi quodcunq;, vt ita dicam, volibile. Ex tempore
autem nihil velle poteſt, quia ſcilicet mutationi non ſubditur, quæ ſub tempore continetur:
itaq; voluntas diuina, in ſua æternitate, eſt principium, & quidem æternum volendi alia
à ſe. Amplius, voluntas, quæ neceſſariò eſt infinitè bona, vult ſe aliis communicare: nam 2.
ſi res naturales, quatenus perfectionis gradum altiorem conſcenderint, eatenus in alias
res ſuum bonum transfundere ſatagunt; quantò magis voluntas Dei infinita? vt igitur
ſeipſam aliis communicaret, alia à ſe, ab æterno voluit. Eſt autem Dei voluntas contingentium omnium prima regula, & cauſa, quæ res ſunt, magis quàm intellectus diuinus: imò — Voluntas diuina eſt regula omnium & cauſa.
intellectus, ſine voluntatis actu, in creaturas non habet cauſalitatem producendi. Illa enim potentia, quæ eſt principalis in operando, vel mouendo, eſt etiam principalior in cau-
ſando, atq; producendo: ſed hæc eſt voluntas, cuius intereſt cæteris imperare potentiis, 1.
eaſq; in proprios fines dirigere: voluntas ergo diuina eſt cauſa rerum. In productione 2.
planè libera, id principalius reputatur inſtrumentum ſub cuius ratione, libertas principaliter continetur. ſed libertas principaliter ad voluntatem ſpectat: ergo quod prius.
Adhuc id, quod determinat creaturam fore, præcipuum eſt in creaturarum conditione principium: ſed voluntas diuina hoc agit officium, non autem intellectus: ipſa igitur, 3.
rerum quæ conditæ ſunt, præteritarum, præſentium, atq; futurarum cauſa exiſtit potentiſſima. Adhuc, Illa potentia eſt principalior in agendo, à qua alia habet, vt actiua ſit, 4.
vel motiua: ſed talis eſt voluntas: intellectus enim non eſt alicuius extrinſeci operatiuus
niſi ex appetitu finis: finis autem appetitus, ad voluntatem pertinet: itaq; voluntas diui-

De Dei voluntate.

na eſt cauſa rerum omnium, & regula contingentium. Sed dicis: Agens, principaliter
Obiectiones. 1. *agere dicitur, per eam certè potentiam, quæ eſt forma principalis in agendo, quàm per aliquam aliam, quemadmodum calidum principaliter agit per calorem. ſed Deus per intellectum, formam, quæ eſt principalis cauſa producendi, nempe ideam, continet, idea autem ad intellectum pertinet: igitur intellectus diuinus eſt principalior cauſa productionis rerum. Adhuc, in opifice, qui ſecundùm ſuæ artis peritiam operatur, intellectus præſtat voluntati. ars enim ad intellectũ potiùs, quàm ad voluntatem pertinet: ſed De-*

Quòd intellectus ſit principalior.

2. *us alia à ſe, per modum artis producit, vt ſæpè dictum eſt, non autem per modum naturæ: ergo quod prius. Item, inclinatio, non eſt alicuius actus principale principium, ſed*
3. *forma potiùs, quam inclinatio ſequitur: ſed talis videtur eſſe voluntas, quæ formam ſequitur per intellectum apprehenſam: igitur, intellectus eſt præcipua cauſa, qua res conditæ*
Solutiones. *ſunt. Ad hæc autem, ita reſpondere valemus: & ad primam quidem, dico, Deum benedi-*
1. *ctum, effectus rerum, per intellectum, exemplariter, per voluntatem autem efficienter, atq; productiuè continere. Voluntas ergo in producendo, eſt principalius agens, quàm*
2. *intellectus, tum imperando, tum effectum fore determinando. Ad 2. in agente per modum artis, voluntas eſt cauſa principalior, non autem ars: ſiquidem voluntas mouet artem, & ad finem deducere ſtudet: vnde ars, ſine voluntate nihil agit, aut quippiam ope-*
3. *ratur. Ad 3. Voluntas non eſt minùs principalis potentia, quàm intellectus: vnde friuola eſt illa imaginatio de inclinatione formam conſequente: nam voluntas non ſolùm non ſequitur intellectum, ſed etiam ipſum ad ſuæ iuſſionis pertrahit imperium, cui ſubeſſe cogit, & iuſſui, atq; mandato parere imperantis: voluntas ergo eſt principalis rerum cauſa.*
Obiectiones. *Iterum inſtas, Auguſtini authoritate munitus primo de doctrin. Chriſt: quia Deus bonus*
1. *eſt, ideo ſumus: Deus ergo per ſuam naturam eſt cauſa rerum: bonitas certè eſt Dei na-*
2. *tura: ergo. Item, vnius rei, vna eſt cauſa: ſed creatarum cauſa rerum, eſt ſcientia Dei: non*
3. *ergo eſt ipſius voluntas. Item, id quod eſt per eſſentiam, eſt primum in quolibet ordine. ſed Deus eſt primum agens: agit ergo per ſuam eſſentiam, quæ eſt ipſius natura, non au-*
Solutiones. *tem per voluntatem. Reſpondeo ad primam. Quoniam, bonum eſt voluntatis obiectum,*
1. *idcirco dicitur, quia Deus eſt bonus, ideo ſumus, quia nimirum ſua bonitas, eſt ei ratio volendi omnia alia Ex quo patet, Auguſtini authoritatem noſtro magis fauere, quàm repugnare propoſito. Nam ſi obiectum voluntatis eſt bonum, & ideo ſumus, quia ille eſt bo-*
2. *nus: voluntas ergo præcipua, in creandis rerum generibus, cauſa eſſe videtur. Ad 2. Vnius atq; eiuſdem effectus, tum ſcientia cauſa eſſe poteſt, tum etiam voluntas: ſcientia quidem, vt dirigens, ſiue potiùs oſtendens: voluntas verò officio fungens imperantis, & perficientis, atq; completè determinantis: forma namq; quatenus in intellectu conſiſtit tantùm, non niſi per voluntatem, effectum determinat. Potentia igitur executiua, id eſt, voluntas, eſt immediatum operationis principium. vnde quamuis in Deo hæc omnia vnum*
3. *ſint: ſecundùm tamen modum intelligendi, voluntas, principalior cauſa reputatur. Ad 3. Quoniam Dei eſſentia eſt intelligere & velle: dum ergo ait per eſſentiam, per intellectum agit & voluntatem. Sed quidam conati ſunt oſtendere, Deum ab æterno, nihil aliud voluiſſe quàm ſeipſum.*

CAP. II.

Quòd Deus ab æterno non vult aliud, quàm ſeipſum.

1. *SI Deus ab æterno voluit alia à ſe, tunc planè inter voluntatem diuinam, atq; creaturam, relatio eſſet realis: ſed conſequens eſt falſum, alioqui Deus ſine creatura eſſe non poſſet: ergo. Sanè, certitudo diuini intellectus circa rerum contingentia, ſine voluntatis certitudine eſſe non poteſt: Si Deus ergo vult*

alia à

alia à ſe, & inter ipſius voluntatem, atque creaturas, quas ipſa vult, erit realis quidem relatio; atq; huiuſmodi planè relatio, omnẽ prorſus precedet intellectus conſideratonẽ. non eſt ergo in voluntate, vt in cognito eſt cognitum; ſed potius vt in ſe eſt, & per con-
ſequens ex natura rei. ſed hoc eſt impoßibile: igitur Deus non vult alia à ſe. Amplius, 2.
cuius velle, eſt ſuum eſſe, non poteſt velle, niſi ſeipſum: ſed velle diuinum, eſt ipſius eße: ergo non vult aliud à ſe. Volitum certè, authore philoſopho, 3. de anima, monet volentẽ, ſicut appetibile appetitum. Quamobrẽ ſi diuina voluntas, aliquid à ſe velit, ab aliquo alio movebitur, quod eſt impoßibile. Sanè, cuicunq; voluntati, ſufficit vnum, non opus habet exterorum inquiſitione, ſed deo ſufficit ſua bonitas: non vult ergo aliud à ſe. Etenim, ſi aliquid aliud à ſe vellet, non vnus; ſed plures eßent ipſius voluntatis actus: actus enim voluntatis ſecundùm volita multiplicantur. ſed vnus tantùm eſt actus ipſius volũ-
tatis: deus ergo non vult alia à ſe. Amplius, ſi deus ab æterno vult alia à ſe, aut hæc qui- 3.
dem vult actu voluntatis, qui eſt deſiderium, aut actu voluntatis, qui eſt voluntas, vel quam conſequitur delectatio: ſed nullo iſtorum actuum, poteſt velle alia à ſe, alioqui ex-
ternis rebus, non autem ſeipſo eßet beatus. igitur non vult alia à ſe. Adhuc; quicquid 4.
deus vult, illud profectò ab æterno vult, quippè cùm in diuinam cadere voluntatem nihil noui poßit: ſed deus non vult alia à ſe ab æterno; voluntas enim tendit in rem vt in ſe eſt: res autem alia à deo, non eſt in ſeipſa: ergo quod prius. Præterea, ſi deus vult a- 5.
lia à ſe, aut vult ea neceſſariò, aut contingenter: ſed non vult ea neceſſariò; quia omne quod eſt aliud à deo, non eſt neceſſarium: nec contingenter; quia tunc poſſet ea non velle, & ſic poſſet mutari. igitur deus non poteſt, niſi ſeipſum velle.

Soluuntur Argumenta.

CAP. III. 1.

AD primum, voluntas diuina, ſub ratione merè abſoluta voliti reſpectum, quem habet ad ipſam, terminat, atque complet: quemadmodum intellectus diuinus ab æterno cogniti reſpectum. vnde voluntatis diuinæ ad obiectum nulla poteſt eſſe relatio realis: neque vt Deus diſtinctè velit aliud à ſe, aliquis præexigitur rationis reſpectus, in diuina voluntate, aut in actu illius. Actus enim, & obiectum voluntatis ſimul ſunt: poteſt autẽ diuina voluntas circa obiectum, aliquem reſpectum producere, qui planè realis eſſe non poteſt, quia ex extremorum natura non ſurgit: Cùm autem potentia ſit operatiua, ipſum quidem obiectum, ad aliquid conferre poteſt, cuius gratia ipſum vult. Sic ratio particularis, ſua reuera obiecta ad inuicem conferre poteſt. Porrò, huiuſmodi reſpectus largo, vt ita dicã, modo, rationis reſpectus appellantur. Relatio enim rationis bifariam intelligi poteſt: vno planè modo, vt ſit relatio fabricata per intellectum, vnum obiectum cognitum, ad aliud comparantem: atq; ita voliti ad voluntatem non eſt relatio rationis. alio verò modo vt ſit relatio, à quacunq; potentia collatiua, producta: & ita, relationem rationis voluntas cauſare poteſt, quæ profectò obiecto non ineſt ex natura rei. Etenim, comparare poteſt
vnum obiectum ad aliud, ad quod planè tale obiectum, non comparatur ex natura rei, 2.
vtpote, volendo creaturam in ordine ad vltimum finem: itaq; voliti ab æterno ad voluntatem, eſt relatio rationis largè ſumpta. Ad 2. quamuis, diuinum velle, re idem prorſus ſit, quod eſſe ipſius; ab eo tamen diſſentit ſecundùm diuerſum modum intelligendi, ſignificandiq;: cùm enim dico Deum: nihil planè innuo ad aliud, veluti cùm dico, Deum velle. Quamobrem, licet Deus non ſit aliquid aliud à ſe; vult tamen aliquid aliud à ſe. Ad primam probationem dico, quòd in his, quæ propter finem volumus, finis eſt tota ratio mouendi: mouet enim voluntatem, quemadmodum in his, quæ volumus, propter

Relatio rationis duplex.

De dei voluntate.

Deus omnia vult propter ſe.

finem, clarißimè apparet. Verùm, cùm Deus omnia velit propter ſe, id eſt, ſuam boni-
tatem; nulla res extra ipſum, inſtar finis, illius mouere poterit voluntatem. Ad 2. con-
firmationem, affirmo, voluntati diuinæ, ſuam ſufficere voluntatem; hoc tamen non im-
pedit, quin ipſe alia à ſe velle non poßit; ſed hoc tantùm indicat, omnia quæcunque vult,
ob ſuam bonitatem velle. ſic intellectus diuinus, & ſi intuendo diuinam eſſentiam, ſit
perfectus; in ea nihilominus alia intuetur. Ad 3. confirmationem, quemadmodum in-
telligere diuinum eſt vnum, quia multa videt in vno; ita planè & velle diuinum vnum,
3. ac ſimplex eſt; quia multa vult per vnum, nempè per ſuam bonitatem. Ad 3. Deus,
primo obiecto ſuo, nempè diuina eſſentia delectatur; quà eſt verè, ſummèque beatus. ſe-
cundarium autem obiectum, id eſt creatura, placet illi; non eſt tamen diuinæ beatitu-
dinis obiectum. Vnde propriè loquendo, non deſiderat creaturam, neque ex illa, ſuam be-
atitudinem mendicat; ex ſua tamen bonitate vult illam, veluti obiectum ſecundarium,
cui ſeſe communicare complacuit. Ad 4. dico, creaturam non eſſe in ſeipſa ab æterno,
4. cùm non ſit æterna; ſed aliqualiter eſſe in primo obiecto, hoc eſt, in eſſentia diuina. Quã-
do dicis: voluntas tendit in rem, vt eſt in ſe; verum quidem eſt reſpectu primi, non autẽ
5. ſecundi obiecti. Ad 5. Deus, alia bona à ſe neceſſariò vult, idque ſimplicis complacen-
tiæ amore; atque ita neceſſaria ſunt in eſſe poßibili; contingenter verò amore efficaci:
non ita tamen, quòd poßit ea non velle, poſtquam ea voluit: ſed velle, & non velle ad

An deus poſſit non velle, quod aliquando voluit.

idem inſtans diuiſim referuntur. Vt autem hoc clarius, lucidiusque intelligatur, inquirã,
ſi Deus poßit non velle, quod aliquando voluit. Sanè, voluntas Dei cùm ſit vna, atque æ-
terna, non video, quomodo poßit non velle, quod ſemel voluit: Deus igitur, in ſua qui-
dem æternitate vult, & intelligit, quidquid velle & intelligere poteſt. Abſurdum eſt (in
1. quit Auguſtinus 5. de Trinit.) dicere, quòd de nouo creaturam diligat; tranſiret enim
de contradictorio in contradictorium, id eſt, de non velle in velle; quod ſine mutatione
fieri non poſſet: illa autem mutatio, volito non eſſet attribuenda; ſed diuinæ potiùs vo-
luntati. Dicis, non aduenit voluntati, niſi nouus tantùm rationis reſpectus. Contrà: no-
uus reſpectus rationis, per aliquem motum nouum, actumque realem fiat, neceſſe eſt. In
quo ergo ille actus erit reponendus? cuicunque attribueris, uoluntati uidelicet, aut in-
tellectui, mutationi utique ſubijcies. Velle igitur diuinum, eſt æternum & immutabile.
Vnde, quamuis diuina voluntas poßit in oppoſita diuiſim pro eodem inſtanti; non tamen
2. pro diuerſis inſtantibus: alioqui in eo eſſet ſucceßio, atque mutatio. Actus præterea
volendi diuinus, quoniam eſt æternus, planum eſt; quòd coæternum quoque volitum ha-
beat: alioqui, aut eſſet actus volendi ſine volito, aut actus eſſet nouus: quodlibet autem
iſtorum, falſum eſt, atque impoßibile. Vnde, quamuis deus poßit, quicquid potuit; non
tamen poteſt non velle, quod aliquando voluit, quippe, qui nunquam hoc potuit; arguit
Obiectio. enim mutationem, quæ in deum cadere non poteſt. Sed dices: Voluntas habens actum
1. ab obiecto non dependentem, abſque ſui mutatione, poteſt de nouo aliquid velle, & non vel-
le: actus enim mutationi ſubditur; quia ipſius potentia ab obiecto dependet. Sed actus
voluntatis diuinæ, eſt idem omnino, quod ipſa voluntas: igitur ſine ſui mutatione, poteſt
2. aliquid velle, & non velle. Amplius, Deus poteſt ad extra quicquid non implicat con-
tradictionem: igitur poteſt aliquid velle, quod priùs non voluit: hoc enim nullam impli-
cat contradictionem: nam affirmatio & negatio, eiuſdem profectò durationis non ſunt.
3. Item, Deus ab æterno voluit creaturam potuitque non velle: idque abſque mutatione ſui;
quippè cùm in æternitate nihil tranſeat. igitur, adhuc poteſt velle creaturam, quam ali-
4. quando non voluit. Præterea, relatio rationis noua, poteſt alicui, abſque ſui mutatione
contingere: ſed voluntatis dei ad externa volita, eſt tantùm rationis relatio: poteſt er-
5. go, ſine ſui mutatione velle, quod priùs noluit; & nolle quod priùs voluit. Item, non eſt
minus dei, quàm noſtra perfecta voluntas: imò in infinitum perfectißima: ſed noſtra
poteſt aliquid de nouo, ſine ſui mutatione velle: nam cùm velit finem, eodem quoque a-
ctu exten-

ctu, extendere ſe ualet ad volendum id; quod de nouo ad finem pertinere uidetur. igitur diuina voluntas, nunc poteſt beatum reddere Iudam; & Petrum Apoſtolum, in cœlis regnantem, ſupplicijs deputare æternis. Ad hæc ſic reſpondemus. ad primum, maior eſt falſa. quamuis enim voluntas diuina ſit infinita, atque idem omninò cum ſuo actu; non poteſt tamen aliquid de nouo velle: voluntas enim æterna eſt, actus quoque ſimiliter, & ex conſequenti obiectum, ac volitum per huiuſmodi actum. nihil ergo noui illi accidere poteſt, alioqui non eſſet infinita, nec idem cum ea actus ipſius; ſed dependens ſimpliciter, atque ita nouus: omne enim nouum ab alio dependet. Ad 2. negatur conſequentia: implicant enim contradictionem in voluntate diuina. dum enim dico, deum velle aliquid, vtique illud velle in æternitate pronuncio. Quare, ſi illud idem non vellet, abſque dubio, idem vellet, & non vellet; atque ita clara eſt contradictio. Ad 3. quamuis Deus ab æterno voluerit creaturam; diuiſim tamen, atque pro eodem inſtanti; potuit tamen non velle, non præſuppoſito quidem velle creaturæ eiuſdem, atque adhuc idem poteſt, quia ſcilicet in æternitate. Verùm, ab æterno non potuit velle creaturam, & in alio poſtea inſtanti, non velle; nec etiam modo poteſt. Ad 4. dico, verum quidem eſſe, nouum rationis reſpectum alicui poſſe contingere obiecto, idque ſine ipſius mutatione; non autem operanti, ſine mutatione eiuſdem: quam ob cauſam, cùm Deus ſit huiuſmodi operans, in ipſum profectò caderet talis reſpectus; atque ita non eſſet à mutatione liber. Ad 5. negatur minor: non enim voluntas noſtra, abſque ſui mutatione, poteſt aliquid noui velle, nec finem, nec ad finem ſpectantia: illius ergo actus prioris extenſio, ficta eſt, atque friuola. Quamobrem, ſi quippiam noui appetit, nouus vtique erit actus, aut nouus gradus intenſionis in actu, quod reuera, ſine mutatione fieri non poteſt. Itaque diuinum velle eſt æternum, atque immutabile.

Solutiones. 1. 2. 3. 4. 5.

CAP. IIII.

Voluntas Dei ſemper impletur.

QVamuis Diuinum velle ſit vnicus ac ſimpliciſſimus actus, idque in ſeipſo; quatenus tamen tranſit in obiecta diſtincta, atque diuerſa, multorum nominũ titulis exornatur. Vnde & voluntas beneplaciti vno modo dicitur: altero verò voluntas ſigni. Voluntas autem beneplaciti, eſt ipſum diuinum velle, Deo intimum, atque intrinſecum. Et hæc quidem diuiditur in antecedentem, atque conſequentẽ voluntatem. Voluntas autem antecedens ea eſſe dicitur, quæ non ſimpliciter de aliquo; ſed ſecundùm quid potiùs ſuum actum exercet. conſequens verò ſimpliciter aliquid, atque efficaciter vult: vnde & efficax voluntas appellatur. Voluntas præterea antecedẽs reſpectu rei iam futuræ, aptitudinalem, ſeu potentialem ordinem connotat: conſequens verò, futuræ rei euentum determinat, & ad finem efficaciter perducit, aſſequiturque quod facere diſpoſuit. vnde Deus benedictus uoluntate antecedente, ad finem vltimum habendum, creaturas condidit, quibus media diſtribuit congruentia, vt ipſum finem, ſi modò vellent, aſſequi poſſent: conſequente autem, efficaciam præſtitit conſequendi. Porrò voluntas ſigni, non eſt ipſum velle formaliter, ſed diuini velle aliquod ſignum. Sanè, nedum actus volendi, ſed aliquod etiam ipſius ſignum, voluntas appellatur: vt potẽ, ſermo, aut aliquod verbũ, & quæ ſunt generis eiuſdẽ. Diuinæ autẽ voluntatis ſigna quinque numerantur, nempè præceptum, prohibitio, conſilium, permiſſio, adimpletio, ſiue operatio. Si aſpicias ad præſens bonum, adeſt operatio: ad malum verò, eſt permiſſio. Porrò reſpectu futuri mali, eſt prohibitio: neceſſariò verò boni reſpectu, eſt præceptum: non neceſſarij autem, conſilium appellatur. Dicitur etiam, authore Auguſtino 22 de ciuit. cap. 1. voluntas dei, quam facit in cordibus obedientium mandatis eius, de qua dicit Apo-

Voluntas beneplaciti, & ſigni.

Antecedens voluntas & conſequens.

Voluntas ſigni.

Signa diuinæ voluntatis.

Auguſtinus.

De dei voluntate.

Operatur in nobis velle & perficere.

cit Apoſtolus 2. ad Phil. Deus eſt, qui operatur in nobis & velle & perficere. Sic enim iuſticia Dei non ſolùm, qua ipſe iuſtus eſt, dicitur; ſed etiam illa, quam in hominē, qui ab illo iuſtificatur, facit. Ex his autem ita dilucidatis, facilè eſt reſpondere, ac propoſitam ſoluere quæſtionem. Sanè dei voluntas, cùm æterna, atq; omnipotentiſſima ſit, illam ſemper impleri neceſſe eſt: nam, quemadmodum in cauſis formalibus, effectus conformatur agentis ſecundùm ſuam formam; ita planè in cauſis agentibus. Quapropter, & ſi aliquid à forma quidem particulari deflectere, ac deficere valeat; ab vniuerſali autem forma nihil deficere poteſt. Etenim, bene inuenitur aliquid non eſſe hominem, aut aliquid huiuſmodi: non eſſe autem ens, eſt impoſſibile. hoc idem accidit cauſis agentibus. Poteſt ſiquidem aliquid fieri extra cauſam, ordinemq; particularis: extra verò vniuerſalis agentis, minimè. Planè, ſi cauſa particularis à ſuo effectu defecerit; id certè continget ob gratiam alicuius cauſæ particularis impedientis: quæ tamen vniuerſalis cauſæ, ſeu agentis imperium effugere nequit.

Effectus ſequens cauſam vniuerſalem nunquam deficit.

Quare effectus ſequens, vniuerſalis cauſæ terminos pertranſire, aut violare non poteſt. Quod ergo à diuinæ voluntatis imperio, aliquo modo recedere tentat; in illius tandem imperij ordinem, alio modo regreditur, atque relabitur. Sanè, cùm voluntas dei ſit omnium rerum cauſa vniuerſalis, atque pleniſſima; fieri non poteſt, vt illius ordinem, effectus aliquis effugere queat. ſemper igitur vno vel altero modo voluntas dei impletur; eſt enim ipſa cauſa rerum: natura namque & intellectus, vt dicitur 2. phyſ. agunt propter finem.

Voluntas Dei eſt cauſa rerũ.

Voluntas Dei ſemper impletur.

ſic autem agenti, ab aliquo ſuperiori finis prædeterminatur, atq; media fini vtiq; neceſſaria: ſic ſagittæ finis, à ſagittante diſtinguitur, atq; determinatur. Ex quo patet, agens naturale ab agente per intellectum diſponi, atque ordinari. At deus cùm ſit primus in ordine agentium, per intellectũ agat, atq; voluntatem neceſſe eſt: idq; non ex neceſſitate naturæ; quoniam eſſe non habet determinatum, ſicut agens naturale, quod ad vnum agendum, ab ipſa natura impellitur; ſed liberè ab ipſius virtutē infinita effectus procedunt, ſecundùm illius voluntatis ordinem diſpoſitum atq; diſtributum. Porrò, effectus procedũt à cauſa agente, quatenus in ipſa præexiſtunt: omne enim agens, agit ſibi ſimile: in cauſa autem, ſecundùm ipſius cauſæ modum præexiſtere, dubium nullum eſſe poteſt. Quoniam autem vniuerſalis cauſæ modus, eſt intelligere diuinum; manifeſtum eſt, effectus prorſus omnes in illo præexiſtere, ſecundùm modum intelligibilem: & ex conſequenti, per modum voluntatis: quippè, cùm inclinatio eius ad agendum, quod intellectu concipitur, ad voluntatem ſpectet. Dei ergo voluntatem eſſe rerum omnium cauſam, ſatis patere arbitror.

Diuinæ volũtatis cauſa nõ eſt quærenda.

Porrò Diuinæ voluntatis cauſæ quærenda non eſt: omnis enim cauſa (inquit Auguſtinus in lib. 83. quæſt.) maior eſt eo, quod efficitur: ſed nihil eſt maius dei voluntate: illius ergo cauſa quærenda non eſt. Deus ſiquidem omnia ſua in eſſentia intelligit, proinde vno actu ſua in bonitate vult omnia. Vnde, quemadmodum in deo intelligere cauſam, non eſt cauſa intelligendi effectus; ſed ipſe intelligit effectus in cauſa; ita reuera velle finem, non eſt ei certè cauſa volendi ea, quæ ſunt ad finem: vult tamen ea, quæ ſunt ad finem, ordinari ad finem. hoc eſt, vult hoc eſſe propter hoc, id eſt propter finem; non tamen vult propter hoc id eſt finem, vult hoc, id eſt, ſuæ cauſa eſt voluntatis.

Quod voluntas dei non ſit cauſa rerum.

Sed dicis: ſicut cauſa primaria plus influit in effectum, quàm ſecunda; ita etiam & priùs: nedum enim plus, verùm etiam & priùs producere, ad diuinam cauſam ſpectare videtur; ſed quod eſt priùs productum, ampliùs produci non poteſt. Si igitur voluntas diuina eſt cauſa omnium rerum, atq; effectuum contingentium; ſecundæ vtique cauſæ producunt nihil: quod eſt falſum. Sanè, aut diuina voluntas in effectibus producendis, eſt totalis cauſa; & ita ſecundæ cauſæ opera eſt inanis, atq; fruſtratoria; aut partialis tantùm, atque ita diuina voluntas ſufficiens per ſe cauſa dicenda non eſſet. Diuina ergo voluntas non eſt omnium effectuũ cauſa.

2. Amplius, ſi diuina voluntas ad quemcunque actum producendum concurrat, neceſſe ſit: concurrit ergo ad actum generandi. Tenet conſequentia, alioqui actus generandi

vandi eſſet præter actum diuinæ voluntatis: ſed à quocunque eſt actus generandi: & illud quo generare, neceſſarium eſt. Deus autem non generat hæc inferiora, ſed producit potius: igitur non omnium, quæ hic geruntur, diuina voluntas, cauſa dici poteſt. Profectò, ſi actus volendi in nobis, aliquid agere non poſſit, diuina voluntate non concurrēte; tunc, aut noſtra voluntas, diuina adhuc voluntate præſente, poteſt nō agere; & ita diuina voluntate ſuperior reputabitur: aut non poteſt non agere; & ſic ex neceſſitate, & non liberè ageret; quod planè liberum ipſius arbitrium funditus deſtruit: ergo quod prius. Amplius, cauſaliter non concurrit ad actum peccati: alioqui peccati cauſæ in 3.
Deum eſſet retorquenda; quod eſt impium dicere. Itaq; diuina voluntas, quamuis omnipotentiſſima; non omnium tamen eſt effectuum cauſa. His autem obiectionibus ita reſpondemus. Ad primam, vera quidem eſt minor in rebus, quæ ſucceſſiuè peraguntur, Soluuntur obiectiones.
in quibus productio in præteritum tranſit, non autem in rebus permanentibus. Ad cōfirmationem dico: bene quidem verum eſt, diuinam voluntatem ſufficientem eſſe ad effectum producendum, ſine alterius cauſæ adminiculo; ob ſuam tamen infinitam bonitatem, voluit ſecundas cauſas ſuorum effectuum habere coadiutrices, quibus cooperandi 1.
virtutem communicauit. Ad 2. Verum eſt, Deum concurrere ad actum generandi, nec 2.
inde ſequitur, ipſum hæc inferiora gignere, cùm ſit agens vniuerſale: illa autem conditio agenti conuenit immediato, atq; particulari. Ad confirmationem reſpondeo: quòd diuina voluntate noſtræ aſſiſtente voluntati, atque præcauſante, voluntas adhuc noſtra poteſt non agere; idq; ex ſuæ dignitatis arbitrio: ipſa verò diuina voluntate concauſante, voluntatem noſtram agere neceſſe, eo certè modo, quo dicere ſolemus: omne quod eſt, quando eſt, neceſſe eſt eſſe. ſed de hac re clariùs copioſiùsq; de hominis libero arbitrio libro ſeptimo diſputaui. Ad 3. quamuis diuina voluntas ad id concurrat, quod eſt in actu 3.
peccati poſitiuum; ad ipſam tamen peccati deformitatem, in qua ratio peccati formaliter conſiſtit, minimè concurrere dicimus: peccati ſiquidem deformitas, non effectiuam, ſed defectiuam cauſam habet; quæ profectò deo nullo modo eſt attribuenda. Sed dicis: ſi voluntatis diuinæ, nulla cauſa eſt aſſignanda; omnes propemodum ſcientiæ deſtruerētur: in his enim, quæ fiunt à volente, qui propter nullā cauſam aliquid vult, non eſt aliqua Quod voluntatis diuinę ſit aliqua cauſa.
cauſa aſſignanda, quàm voluntas volentis. Quare, cùm de rebus naturalibus incideret 1.
quæſtio; ſtultus profectò, atque ſapiens, æqua lance appenderentur; omnes ſanè rerum naturalium cauſam dicere poſſent, nempè diuinam voluntatem. ergo diuinæ voluntatis aliqua cauſa aſſignari poteſt. Amplius, quod fit à volente, non alicuius cauſæ gratia, 2.
ex ipſius vtiq; ſimplici dependet voluntate. Si nulla eſt diuinæ voluntatis ratio, ſiue cauſa inquirenda; omnia igitur ex ſimplici ipſius voluntate procedunt, nullamq; præter dei voluntatem cauſam habebunt, quod certè falſum eſt. Sanè, authore Auguſtino in libro 83. quæſt. nihil Deus irrationabiliter condidit: Quis, inquit, audeat dicere deum irrationabiliter omnia condidiſſe? ſed agenti voluntario, quod eſt ratio operandi, illud idem etiam eſt cauſa volendi. Eſt igitur diuinæ voluntatis aliqua cauſa. Verùm, ad hæc reſpōdere non erit inutile. Ad primam, quoniam bonum in rebus, eſt ipſarum ordo: ordinis Solutio.
autē ratio ſeruatur, ſi à certis determinatisq; cauſis effectus proficiſcantur. hæc de cau- 1.
ſa voluit Deus benedictus, vt vna, alterius rei cauſa diceretur: non ergo inanis eſt labor, rerum cauſas inquirere: ſed tunc profectò labor eſſet inutilis, ſi extra dei ordinem, huiuſmodi cauſas quis conſtituere vellet. Ordo in rebus eſt ipſarū bonum.
Ad 2. Voluntas dei eſt, vt effectus ſint propter 2.
cauſas: quicunque ergo effectus præſupponunt, nedum dei voluntatem, verùm etiam aliam effectuum cauſam, inquirere valent; vltimus verò atque ſupremus finis, eſt dei voluntas. ex quo patet confirmationis ſolutio. Equidem, Dei voluntas rationalis eſt, non quidem quaſi aliquid ſit Deo cauſa volendi; ſed quia vnam vult eſſe alterius cauſam. Sed dicis: Voluntas diuina, non ſemper impletur, ſic arguendo. ſicut ſe habet ſcientia Quod voluntas diuina nō ſemper impleat.
ad verum; ita abſque dubio, voluntas ad bonum. ſed Deus ſcit omne verum, alioqui dei 1.

ſcientia non eſſet perfectiſſima: vult ergo omne bonum. ſed experientia docet, non omne bonum fieri; multa enim bona poſſent fieri, quæ non fiunt: igitur dei voluntas non
2. *ſemper impletur. Amplius, cauſa prima, quæ eſt diuina voluntas, ſecundarum adminiculum cauſarum excludit minime: ſed primæ cauſæ effectus interdum impediri con-*
3. *tingit, ob ſecundarum cauſarum defectum: igitur quod prius. Adhuc, omnis cauſa, cuius effectus contingenter euenit, impediri poteſt: ſed diuinæ voluntatis actio, in effectibus creaturarum producendis, contingenter ſe habet: diuina ergo voluntas impediri*
4. *poteſt. Vnde eſt illa vox Domini, ad Hieruzalem loquentis, atque exprobrantis, ſiue arguentis, Matth. 24. Quoties volui congregare filios tuos, & noluiſti? Et Paulus ad Thim. 2. Deus vult omnes homines ſaluos fieri. non omnes autem ſaluantur: non ſemper ergo*
Solutio. *in omnibus diuina impletur voluntas. Ad hæc, ſic reſpondere valemus. ad primum: co-*
1. *gnoſcitiuæ virtutis actus, eſt in cognoſcente, appetitiuæ verò, ad res ordinem habet, quatenus ſunt in ſeipſis. Porrò, quicquid tum entis, tum etiam veri rationem habet; in Deo profectò virtualiter exiſtit, idq́ totum, non ſic autem in rebus conditis. Quamobrem, Deus quidem cognoſcit omne verum, atq; vult omne bonum, id eſt ſeipſum, in quo omne*
2. *bonum virtute conſiſtit: bona autem, quæ ſunt in alijs, non ita vult ſicut ſeipſum; ſed in arbitrio reliquit creaturarum, in quibus & ipſa bona exiſtunt: ideo ſemper non fit, id,*
2. *quod bonum eſt. Ad 2. negatur minor, ſanè tunc prima cauſa aliquid impedimenti eſſet paſſura, quando alicuius rei effectus, illius ordinem effugere poſſet, quod profectò*
3. *fieri nullo modo poteſt. Diuina igitur voluntas ab aliquo impediri non poteſt. Ad 3. negatur maior: non enim eſt vera in his effectibus, qui neceſſariò conſequuntur ad cauſam: etenim, quamuis diuinæ voluntatis effectus circa creaturas ſint contingentes; reſpectu*
4. *tamen voluntatis beneplaciti, ſiue efficacis, neceſſariò conſequuntur. vnde eſt ibi neceſſitas conſequentiæ, & ſi non conſequentis. ſiquidem, licet deus non cogat voluntatem;*
Voluntas hominis ita mutatur à deo, vt neceſſariò, & liberè velit. *eam tamen propoſito ſibi aliquo optimo bono, mutat, vt neceſſariò, & liberè velit. neceſſariò, inquam, dum non poteſt non velle: liberè autem, quia id, quod vult, liberè vult. Ad confirmationem, illa intelligenda ſunt de voluntate ſigni, atq; antecedente. Voluntas ergo Dei ſemper impletur.*

QVAESTIONIS TERTIAE CAP. I.

Voluntas Dei non eſt circa mala, ſeu non eſt malorum cauſa.

Plato oſtendit dei voluntatē non eſſe malorum cauſam. *QVoniam diuina voluntas, eſt ipſius dei bonitas, quæ eſt infinita, à ſumma autem, infinitaq; bonitate, mali proficiſcitur nihil: ideo dei voluntatem eſſe malorum cauſam, eſt impoſſibile. Deus enim, quum ſit bonus, inquit Plato 2. de repub. non omnium cauſa eſt (vt multi dicunt) ſed paucorum quidem hominum in cauſa eſt; multorum verò extra cauſam: multò enim pauciora nobis ſunt bona, quàm mala: & bonorum quidem ſolus Deus cauſa eſt dicendus; malorum autem, quamlibet aliam præter deum cauſam, quærere decet. Homeri igitur, aut alterius Poëtæ accipiendum non eſt peccatum, ſtultè de Dijs dicentis: in Io-*
In Iouis limine duo dolia. *uis limine duo iacere dolia plena ſordibus, bonis vnum, malis alterum. Cumq; ex his Iupiter inuicem commixtis impertit alicui; aliâs huic bene, aliâs male eſt. neque enim admittendum eſt, Iouem nobis penuarium eſſe bonorum, atq; malorum: malorum ſiquidē alicui cauſam eſſe, ipſum deum, quum bonus ſit, refellendum eſt omninò, neque permittendum hoc quenquam dicere in ſua ciuitate, ſi bonis inſtitui legibus ciuitas debet. Hæc itaq; vna ſit lex, atque figura ex his, quæ circa Deos ferendæ ſunt, in qua cogatur vnusquiſque*

Dei voluntas nõ eſt cauſa mali

quiſque, & dicere, & inducere, Deum non omnium cauſam, ſed bonorum Sanè, ſi malum eſt priuatio boni, vbi nulla poteſt eſſe priuatio boni; nulla quoq; erit cauſa mali: bonum certè, & perfectum idem ſunt: vnde id bonum vocamus, cui nihil deeſt eorum, quæ ad illius perfectionem ſpectare videntur. igitur malum eſt debitæ perfectionis abſentia. Cùm autem Deus omnem, perfectamq; habeat debitam perfectionem, nullo vnquam tẽpore aliqua ſui perfectione carentem; liquet, Dei voluntatem malorum cauſam non eſſe: ſi enim malorum cauſa eſt, non eſt bonus: ſi non eſt bonus, neque Deus. Mali (authore Platone in primo de Repub.) ſunt, qui ſibimet imperare non poſſunt, quiq; impurũ ſemper habent animum, inutiles, miſeri; quia ignorantes, aliis non amici: ſemper enim amicos lædunt. Olim iam, inquit, conceſſimus, bonos eſſe illos, qui ſibimet imperare poſſunt; malos autem, qui nequeunt. Et quis eſt, qui vere ſibi imperet, niſi is, cuius voluntas eſt æterna, atque ab omni peccandi occaſione naturaliter libera? hunc autem Deum appellamus. Et Dialogo 4. Quanam, inquit, actio à Deo amatur? Deumque ſequitur? vna certè, rationem vnam antiquam habens, quòd ſimile ſimili, quòd moderatum ſit, amicum eſt: immoderata verò, neque inuicem, neque moderatis ſunt amica: Deus profectò nobis rerum omnium maximè eſt menſura, multòq; magis, quàm quiuis, vt ferunt, homo. Qui igitur huic tali amicus fore ſtudet, eſt neceſſe; vtquam maximè pro viribus talis efficiatur: ſic Deo amicus; quia illi ſimilis, quia temperatus. Decet igitur bonum virum ſacrificare dijs, & intereſſe diuinis: malo autem contraria contingunt omnia. Si itaq; deus bono viro gaudet plusquàm cœlo; quomodo illius ſancta voluntas eſt cauſa malorum? Porrò mala, quorum alia eſt cauſa præter deum, penitus extirpari non poſſe, ait Socrates apud Platonem in lib. de ſcientia: Impoſſibile eſt, inquit, ô Theodere, mala penitus extirpari: nam bono oppoſitum aliquid eſſe, ſemper neceſſe eſt; neque illa tamen apud Deos locum habere poſſunt: naturam verò mortalem, regionemq; inferiorem neceſſariò circumeunt. Quare conandum eſt, vt hinc illuc quàm celerrimè fugiamus: fuga autem iſta eſt, vt deo ſimiles pro viribus efficiamur. Deo ſimiles efficit, cum prudentia, iuſtitia, ſimul & ſanctitas. Quid hac Socratis ſententia clarius, quæ mala, terras, non autem cœlum incolere aſſerit? & rectè quidem: nam teſte ſapientiſſimo Mercurio ad Tatum: Mundus iſte inferior eſt congeries malorum. Equidem ingentes gratias deo ago, *inquit*, qui naturam boni mihi cogitanti, ſententiam hanc certam infudit, quòd in mundo bonum eſſe non poſsit, ſiquidem mundus eſt congeries malorum. *Vnde conſtantiſſimè docet, mala ab ipſo Deo eſſe non poſſe.* Ab ipſo profectò factore, *inquit*, nihil malum, nihilq; turpe: hæ ſiquidem paſsiones creaturas ſequuntur, quemadmodum æs rubigo, & animata corpora limus: at neque faber ferrarius induxit rubiginem, neque animali corporis genitor, cœnum, ac ſordes: eodem modo nec Deus etiam malum: generationis autem perſeueratio, malum ſurrepere cogit, eaque de cauſa mutationem Deus rebus inſtituit, ceu quandam generationis ipſius purgationem. *Apertiſſimè ſapientiſſimus Mercurius docet, dei voluntatem non eſſe malorum cauſam, quem Plato quoque imitatur dialogo 9. de legibus. Nemo autem, inquit, ſponte malus: iniuſtum ſanè eſt eſſe malum, & malum ſponte huiuſmodi eſſe: non ſponte verò fieri, quod voluntarium eſt, nulla unquam ratione poteſt; habitus enim omnis, aut virtutis, aut vitij eſt. ſi virtutis, omninò voluntarius eſt; quoniã conſilio libero acquiſitus eſt. ſi verò vitij, inuoluntarius omninò cenſetur; vitium enim morbus eſt animi. cùm ergo vitiorum habitus inuoluntarij ſint, nemo ergo ſponte malus ſit. Quoniam ergo nemo ſponte malus: nunquid deus ipſe ſponte eſt malus? An non malus, cuius voluntas eſt malorum? profectò bonum nequaquam dixerim, cuius voluntas eſt mala an non mala voluntas, ſi cauſat, atque efficit mala? Derogat ergo, & quidem multum diuinæ voluntati; quia eam aſſerit eſſe cauſam malorum. Sanè, ratio boni eſt appetibilis.*

Plato.

Qui ſint mali ſecundũ Platonem.

Deus eſt nobis menſura.

Socrates.

Mercurius docet deum non eſſe cauſam malorum.

Ad Eſculapiũ

Plato.

Nemo ſponte malus.

Deus non poteſt eſſe cauſa malorum.

Dei voluntas nō eſt cauſa mali.

petibilis, malum autem bono opponitur: malum ergo, quatenus huiuſmodi, nullo appetitu eſt appetibile; per accidens tamen interdum appetitur, in quantùm aliquod, reſpectu alicuius, ſaltem ſecundùm apparentiam, conſequitur bonum: agens namq; naturale, non priuationem, ſed formam intendit. Malum autem, quod coniungitur bono, eſt priuatio boni. Proindè malum minimè appeteretur, etiam per accidens, niſi ob gratiam boni, quod habere videtur: itaq; non malum quæritur, ſed bonum, etiam ſi fallax ſit, & apparens bonum. Cùm autem Deus ſit natura bonus, non poteſt velle niſi verum, & ſummum bonum, id eſt, ſeipſum. Dei ergo voluntas non poteſt eſſe malorum. Præterea, malum ſit, cùm à bono receditur: ſed Deus non poteſt à bono, id eſt à ſeipſo recedere, atq; deficere: igitur non poteſt eſſe malorum cauſa.

CAP. II.

Diuina Plotini doctrina de origine mali, Enneadis primæ, lib. 2. cap. 2. & ſequent.

Boni natura.

BOnum eſt, inquit, à quo omnia pendent, quoduè omnia appetunt, accipientia ab ipſo principium, eiuſque penitus indiga: ipſum verò nullius egenum, ſed ſibi ſufficiens, nihil penitus appetens, menſura omnium atque terminus, ex ſeipſo producens intellectum, eſſentiam, animam, vitam, rurſus actionem circa intellectum, in mundo regnat intelligibili, qui ſanè intellectus eſt, intellectus, inquam, habens omnia, qui eſt omnia, ſecum habitat, ſibi prorſus vnitus, non poſſidet ea tanquam alia, nec ipſe exiſtit alius, neque quæ ſunt in eo, ſingula ſegregantur à ſingulis; imò quodlibet eſt vniuerſum, & vbiq; totum, neque tamen confunduntur omnia; ſed rurſus ſingula diſcernuntur. quod ergo huius ſit particeps, non ſimul omnia; ſed quod poteſt participat. Hæc eſt illæſa, felixq; deorum vita, à malis omninò ſemota: quod ſi hîc ſiſteret natura gradum, nuſquam foret malum. hæc ille.

Felix vita à malis ſemota.

Dei planè naturam ita diſtinctè, clareq; depingit, non quidem vt purus, ſimplexq; philoſophus; verùmetiam, vt illuſtris, inſigniſq; Theologus; nam & veri boni naturam, quam omnia appetunt, à qua dependent omnia, eleganter oſtendit: attributorum quoq; diuinorum diſtinctionem, vnionemq;, denique feliciſſimam Dei vitam à malis omninò ſemotam.

Malum à Deo longè poſitū eſt.

Quomodo ergo illius voluntas poteſt eſſe malorum cauſa, qui eſt omnibus modis à quouis malo remotiſſimus? Deniq; adiungit, quòd ſi res creatæ in hoc ſummo bono gradum ſiſterent, ab eoq; nunquam deflecterent; nuſquam profectò malum foret. Malum igitur ſit, à bono & optimo Deo recedendo, non illi adhærendo: nemo enim, authore Deo, ſit deterior. Itaq;, inquit 2. cap. malum in entibus non eſt, multò etiam minus in eo, quod entia ſupereminet: bona enim hæc omnia ſunt. Reliquum eſt igitur: ſicubi malum eſt, in his quæ non ſunt, reperiri, quaſi quandam non entis ſpeciem, & circa aliquid eorum, quæ non enti miſcentur. non ens, inquam, haudquaquam omninò non ens, ſed tantùm ab ente diuerſum. Itaq; malum non entium eſt, quia quibus inſidet rebus, non entia reddit. Eſt enim non ens, quod ſuo bono priuatur: malum autem eſt, priuatio boni.

Malum eſt nō in entibus.

Mercurius.

Impietas hominis malum.

Magnum malum, *inquit Mercurius,* eſt iniquitas, quæ ſui poſſeſſorem non eſſe facit. hæc eſt magnū hominis tormentum, quo nulla ignis ardentior flamma: quænam fera mordax ita corpus lacerat, vt impietas laniat animam: *hoc eſt malum non entium, quippe, quod entia, non entia facit: omne enim quod eſt, quatenus tale, bonum eſt: malum autem eſt, quod vitiat, corrumpitq; bonum. Quum autem hæ paſſiones in Deum cadere nequeant, liquet, illius voluntatem malorum cauſam non eſſe. Operæpretium eſt igitur intelligere, inquit cap. 6. qua ratione potiſſimùm à Platone dictū eſt, mala omninò*

Mala deleri non poſſe.

deleri

deleri non poſse. ſed ex neceßitate euenire, neq; apud Deos eſſe, ſed apud mortalem naturam: vtique, quia cœlum à malis liberum eſt: in terra verò iniuſtitia verſatur, ordinisque expers iniquitas. Mala igitur neceſſariò eueniunt, quia ſcilicet virtuti aduerſatur iniquitas. Ex hoc tamen non ſequitur, duo debere eſſe mundi principia, bonum vnum, malum verò alterum. non enim cogit vbiq; ſi alterum contrariorũ extat, alterum rurſus extare: id autem veritatem habet, quando vtrumq; ineſſet, idq; viciſsim poteſt contrarium veluti exiſtente ſanitate, poteſt & morbus ineſſe, neq; tamen neceſſariò prouenit: fortè non putat Plato, in quolibet contrariorum ordine eiusmodi neceßitatem eſſe veram; ſed in ipſo boni contrario. At, ſi ipſum bonum eſſentia eſt, vel potiùs ſuper eſſentiam, quidnam poteſt ei eſſe contrarium? Cæterum, quia mundus ex contrariis conſtat, idq; quia materia neceſſaria eſt vniuerſo; hac de cauſa, ſi bonum eſt, neceſſum eſt, malum quoq; eſſe: materia enim eſt cauſa mali. Sanè, quæcunq; in hunc mundum à Deo proueniunt, bona ſunt: mala verò ex antiqua natura, inquit Plato, ſignificans videlicet ſubiectam materiam nondum exornatam. Obiiciet fortè quiſpiam, non propter materiam nos fieri malos: neq; enim ignorantiam, neq; prauas cupiditates ob materiam proficiſci. verùm omninò neceſſe eſt mali neceßitatem, materiam eſſe. Quæcunq; enim facit qualitas in materia iacens, hudquaquam ſeorſum exiſtens, efficit: quemadmodum neq; figura ſecuris, abſq; ferro ſecat. Præterea, formæ, quæ in materia ſunt, non eædem eſſent, ſi in ſeipſis exiſterent. Ignis ſeparatus non vrit: neq; aliud quicquam eorum quæ in ſeipſis exiſtunt, talia facit, qualia formæ in materia exiſtentes dicuntur efficere. Materia igitur cùm eius quod apparet ſit domina, deprauat ipſum, atq; diſſoluit, ſuam videlicet naturam, adhibens illi contrariam, nempè formæ, informitatem & defectum, atq; exceſſum moderatæ naturæ; quouſq; tandem efficiat, vt forma non ampliùs ſui iuris, ſed materiæ prorſus euadat: non admouet calido frigus, ſed ſpeciei caloris, ſuam ſpeciei obiiciens orbitatem. Itaq; materiam vocat Plotinus pulchri priuationem, ordinis deformitatem, deniq; boni corruptionem. Et, vt ſummatim dicam, inquit, malum quidem appellamus, quod omninò menſuræ eſt expers. Eſt ergo malum priuatio boni: priuatio autem ſemper in alio, in ſeipſa verò non eſt ſubſtantia. Malum igitur ſi eſt in priuatione ſitum, certè in eo, quod ſpecie priuatum eſt, erit malum. igitur per ſeipſum eſſe non poterit. Si ergo in anima eſt malum, priuatio in ea malum, & prauitas eſt: malum enim in anima, eſt abſentia boni. Iam ergo neq; habebit vitam, etiam dum eſt anima: quod ſi vita caruerit, anima erit inanimis: mors enim animæ eſt, dum corpore mergitur, & in materiam labitur, ipſaque repletur. Itaq; cum cauſa mali ſit materia, id eſt deformitas ſpeciei, & ordinis, ipſumque quoq; materiæ commertium; Deus, qui ab omni deformitate, materiæq; concretione remotiſsimus eſt, nullo certè modo, etiam ſecundùm Plotini doctrinam, cauſa poteſt eſſe malorum.

Dei voluntas nõ eſt cauſa mali.

Plato.

Non eſſe ponenda duo principia.

Materia eſt cauſa mali. Cap. 8.

Materia deprauat corpus.

Malum per ſe ipſum eſſe nõ poteſt.

Malum in anima eſt abſentia boni.

CAP. III.

Pythagoricorum ſententia de mali cauſa, ſiue origine.

DVo eſſe rerum principia Pythagorici crediderunt, vnum quidem bonum, alterum verò malum: atq; ita duos Deos poſuerunt: quorum profectò opinio à philoſopho 14 met. legitimè, iuſteq; corrigitur; & in fine 12 Entia inquit, nolunt malè diſponi: vnus ergo princeps. Sanè, vbi ſunt plura prima ſimpliciter, ibi quoq; plures primas formas eſſe, neceſſarium eſt: plures quoq; primos fines, ac plura prima mouentia: primum enim principium ſimpliciter eſt 2.
prima forma, primusq; finis: ſed hæc abſurditatem non paruam oſtendunt: non ſunt ergo plura prima principia. Malum præterea principium, non habet virtutem producen- 3.
di: ex non ente enim nihil fit: ſed malum eſt non ens: malum ergo non poteſt eſſe cauſa

Non eſſe duo principia prima mundi.

Dei volũ-tas nõ eſt cauſa mali

rerum. Item, ſi malum eſt rerum principium, malum vtiq; aliqua eſſet perfectio: omne enim quod fit ex aliquo, ab illo vtiq; velati à quadam re perfectiori fiat, neceſſarium eſt: ſed perfectum, & bonum idem ſunt: ſi ergo malum eſt res perfecta; malum abſq; dubio, eſt bonum, quod eſt impoſsibile. Sed fortaſſe bonum, id eſt, cælum, malum, hoc eſt, materiam pythagorici intellexerunt: cælum ſiquidem agens eſt vniuerſale generationis cauſa; materia autem, ob priuationem, quam habet annexam, corruptionem ſemper machinatur: atq; ita in malum perpetuo ſtudio intendit. Si licet ita pythagoricorum ſententiam intelligere; argumenta iam facta contra huiuſmodi pythagoricos militare non poſſunt. Quòd ſi quiſpiam contendere velit, non talem fuiſſe illorum mentem; abſq; dubio nedum in theologiam, verum etiam in philoſophiam turpiſsimè peccauerunt. Etenim, ſi malum eſt principium: igitur malum eſt per ſe ſubſiſtens, quod planè eſt impoſsibile, ſe

Malum quid ſit apud Pythagoricos.

Malum non poteſt eſſe principium.

4. *ipſum enim deſtrueret. Amplius, malum, bono natura eſt poſterius, vt nonus narrat primæ philoſophiæ liber com. 19. non ergo poteſt eſſe principium, & quidem primum, quod ab alio præceditur, imò, ſine cuius exiſtentia eſſe non poteſt. Reuera, quoniam malum eſt priuatio boni, priuatio autem in ſeipſa eſſe non poſsit: in alio ergo, & non in ſeipſa quieſcit. ſed hoc certè penitus euertit primi rationem, ordinemq́; principij. Item, in ſempiter-*

5. *nis, quæ à principio ſunt, non eſt quicquam malum, aut peccatum, vel corruptum, vt Platonici volunt, quoniam in ſempiternis non eſt potentia, quæ ſupponitur malo. Quam ob cauſam, non indoctè arguit Commentator contra aſtronomos, qui beneficentiam, odium, malum, & quæ ſunt generis eiuſdem, ſtellis attribuerunt: in ſtellis enim hæc ſimpliciter*

6. *eſſe nequaquam aſſerendum eſt. Adhuc, malum eſt de neceſsitate propter priuationem, aut propter alterum contrariorum, cui alterius accidit priuatio contrarij. vnde ægritudinem, malum appellamus, ob eam certè quam habet priuationem ſanitatis. Si ergo vnum principium eſt malum; hoc vtiq; erit ob priuationem boni: priuatio autem non eſt ens:*

7. *primum ergo principiũ eſt, & non eſt, quod eſt abſurdum. Præterea, ſi inuenitur vnum quidem principium, quod ſummum bonum eſt, alterum verò, ſummum malum; profectò nullum erit mundi principium: etenim ſummum dicendum non eſt bonum, quod ſummum malum regnare permittit. An fortaſsis malum, bono eſt potentius: Minime. Itaq; eſt vnum ſummum bonum, Deus benedictus, cuius diuina, ſanctaq́; voluntas non eſt malorum cauſa.*

CAP. IIII.

Quòd Deus velit mala. quòdq́; duo ſint prima principia, bonum ſcilicet & malum.

1. *SI Deus nouit mala, quæ contingunt: igitur Deus vult mala. Tenet conſequentia hac enim ratione nouit futura mala, quia vult ea fore, alioqui nullo modo fierent: ſed Deus nouit futura, præſentia, ac præterita mala: vult ergo mala fore. Dicis: Deus non vult mala fore, ſed permittit. Contrà: Deus vult fieri, quæ permittit: ſed Deus permittit mala fieri: vult ergo ea fieri: poſſet enim impedire ſi vellet. permittere quoq; eſt actus voluntatis, puta velle, vel eſt negatio, nempè non velle, reſpectu mali: ſed non eſt nolle: malum enim tunc nullum eſſet. ergo eſt*

2. *velle. Amplius, Agens, quod vult aliquid, ad quod neceſſariò ſequitur malum fieri, vel eſſe, vult vtiq; fieri vel eſſe malum: ſed Deus, vti cauſa per ſe, vult omne poſitiuum, quod in re, atq; actu conſiſtit: igitur vult malum: ad aliqua enim poſitiua, neceſſe eſt aliquod malum ſequi, fieri, vel eſſe: ſicuti in actione, in qua Deo detrahitur, aut odio habetur.*

3. *Adhuc, ſi Deus non vult malum fieri, ſequitur omninò malum prorſus non fieri: id enim, quod à cauſa eſſentialiter prima non fit, nec à cauſa ſecunda fieri poteſt. Quare, ſi Deus, qui eſt*

Dei volũtas nõ eſt cauſa malorum.

qui eſt cauſa prima, & ſuprema, malum fieri non vult: Malum ergo ab ipſo non fit: nec ex conſequenti à cauſa ſecunda. quòd ſi dixeris à Deo malum fieri per accidens; pari ratione dicam, fieri à cauſa ſecunda. Itaq; Dei voluntas poteſt eſſe malorum cauſa. Sanè, omne bonum, quod fit, Deus vult: ſed mala fieri, bonum eſt, authore Auguſtino in Enchyridion: Quamuis, inquit, ea quæ mala ſunt, in quantum mala ſunt, non ſint bona; tamen, vt non ſolùm ſint bona, ſed etiam, vt ſint mala, bonum eſt. Deus ergo, qui vult omne bonum, & mala fieri, eſt bonum: vult ergo mala. Amplius, quicquid principaliter ad vniuerſi 4. *ſpectat perfectionẽ, illud idem certè à ſummo opifice principaliter intenditur: eius enim muneris eſt, abſoluta, perfectaq; opera condere. Sed malum, ad vniuerſi pulchritudinem perfectionemq; ſpectat, quemadmodum Auguſtinus in eodem lib. conſtantiſſime docet: Ex omnibus, inquit, conſiſtit vniuerſitatis admirabilis pulchritudo, in qua etiam illud, quod malũ dicitur, bene ordinatum, & loco ſuo poſitum eminentiùs commendat bona; vt magis placeant, & laudabiliora ſint, dum comparantur malis. Deus igitur, qui ſummopere diligit appetitq; vniuerſi pulchritudinem, quæ ſine mali admixtione eſſe non poteſt, vult mala fieri. Profectò, mala fieri, & non fieri, contradictoriè opponuntur: ſed Deus non vult mala non fieri; alioqui ipſius voluntas non ſemper impleretur, multa enim mala fiunt: vult ergo mala fieri: atq; ita ipſius voluntas eſt malorũ cauſa. Quòd autem duo ſint vniuerſi prima principia, ita oſtendi poteſt. ſi vnum tantummodo eſt rerum principium:* 1. *aut illud profectò eſt bonum, aut malum. Si malum quidem, abſq; dubio cùm effectus ſequantur naturam principij, omnia retroq; eſſent mala, quod eſt manifeſte falſum: omne enim quod eſt, in quantum eſt, bonum planè eſt. Quòd ſi bonum eſt, quare ergo nõ prohibet mala? Aut certè hoc continget, quia non poteſt, vel quia non vult, aut quia inuidet, aut quia ignorat. ſi non poteſt, primum reuera dicendum non eſt: Ab aliquo certè ſuperiori vincitur: ſi non vult, bonum non eſt, quod vult malum: ſi inuidet, non eſt ſummum bonum; nam inuidia longè abeſt à dijs immortalibus: ſi ignorat, Deus non eſt, qui non omnia ſcit. Cùm ergo nullum iſtorum, Deo conueniat; veriſimile eſt, duo eſſe prima rerum principia, bonum, ſcilicet, & malum. Profectò, ſi vnum contrariorum eſt in rerum natura, & alterum ſit, neceſſe eſt. ſed datur ſummum bonum, & ſummum quoque malum dari, atq; inueniri, omnibus modis eſt neceſſarium: ergo quod prius. Amplius,* 2. *quicquid eſt in rerum natura, aut eſt principium, aut principiatũ: ſed bonum, & malum, authore philoſopho 6. met. ſunt in rebus; & principiata quidem non ſunt; bonum enim eſt, authore Platone, à quo totum eſſe dependet: Malum ergo & bonum principia eſſe probantur. bonum ſiquidem & malum non fiunt ex alijs, nec fiunt ex ſeipſis mutuò: omnia ergo ex ipſis fiunt. ſed hæc ſpectat ad principiorum authoritatem: principia namque ſunt, quæ non fiunt ex alijs, ſed ex ipſis alia fiunt. Etenim ſi malum & bonum ex alijs fierent: aut fierent ex bonis, aut non ex bonis, ſed ex malis. Non ex bonis, eſſent enim illa bona infecta: ex malis ergo fient, atq; ita malum, rerum principium erit. Sanè, ſi malum ab aliquo fit, aut à bono certè, aut ab aliquo alio. non à bono, quia bonum non eſt cauſa mali: arbor namq; bona, inquit philoſophus in lib. de Plantis, non poteſt fructus malos facere: nec ab aliquo alio: nam, aut illud eſſet malum, aut bono maloq; commune. non commune quidem, quia ab indifferenti, non prouenit actio, nec etiam malum, alioqui cauſa mali non eſſet in bono, quod Theologis non probatur. Malum ergo eſt à ſe, & ex conſequenti primum principium rerum.*

Bona nõ ſunt ſine malis.

Quod ſint duo principia.

Arbor bona non facit malos fructus.

CAP. V.

Soluuntur argumenta.

Ad pri-

Dei volũtas nõ eſt cauſa mali. AD primum, negatur conſequentia: Deus enim propriè non vult, ſed permit-
tit mala fieri. Sunt autem mala diuerſa, & naturæ interdũ, quæ perfectio-
nis naturalis carentiam indicant: & pœnæ nonnunquam, quæ perfectionis
1. debitæ abſentiam demonſtrant. Et culpæ quidem mala, quæ propriè, ac pe-
Triplex malũ culiari nomine, mala vocantur. Hæc enim perfectionis debitæ ineſſe volun-
tariam carentiam, priuationemq́; oſtendunt. Primi quidẽ generis mala monſtra, ſiue na-
turæ peccata vocantur, quæ ob defectum materiæ, atq; exceſſum contingere ſolent: ſecun-
Malum culpæ iuſtè permittitur. di verò generis, diuinæ iuſtitiæ ordinem ſequuntur: at tertij generis, ad diuinam permiſ-
ſionem ſpectant: naturaq́; conditæ libertatem, dignitatemq́; concernunt. Itaq; Deus bene-
dictus, actu quidem recto malum culpæ non vult, ſed actu potiùs indirecto, atq; reflexo
quem ſanè permiſſionem vocamus: Porrò, ſecundùm ſuæ inſcrutabilis ſapientiæ iudici-
um, mala culpæ iuſtè legitimeq́; permittit. Etenim ſic condita adminiſtrat, vt proprios
motus ea agere permittat: neq; enim rationalis creatura, bonum proprium haberet, ſi in-
uita ageret bonum; imò nec bonum dici poteſt, quod propria, atq; vltronea voluntate non
2. fit. Amplius, iuſtè Deus poteſt permittere, quod iuſtè punire valet: ſed Deus poteſt pu-
3. nire, imò punit malum culpæ: iuſtè ergo permittit. Item, ſtante omnimoda ſua iuſtitia,
Quomodo permiſsio fit in Deo. Deus non tenetur mala culpæ impedire: poteſt ergo permittere, nullaq́; ex hoc in Deum
eſt culpæ occaſio retorquenda. Permiſſio ſanè vno modo idem eſt, ac non punire, quæ in
Deum non cadit, punit enim ipſe peccatores. Alio modo, perinde eſt, ac non prohibere,
Permiſsio duplex. ſiue non impedire: atq; hoc modo ſignum eſt diuinæ voluntatis. Permiſſioni autem ſic di-
ctæ tria neceſſaria ſunt: ſcientia nimirum, ſanè quod ignorat, permittit nemo. deinde nõ
velle malum fieri, aut non fieri, quod reuera eſt negatio actus poſitiui in voluntate. po-
ſtremò eſt velle reflexum: quatenus ſcilicet voluntas diuina vult ſe non velle malum fie-
ri, aut non fieri: vnde Deus dicitur volens permittere: formaliter autem ipſa permiſſio
non volitionem nominat. Malum namq; ſub ratione mali non eſt à Deo volitum: ſic enim
Quare permittit mala. iacet extra formale voluntatis obiectum. Permittit ergo mala, quia ex malis elicit bona.
Sed dicis, prouidus artifex, quantùm poteſt ab his, quorum curam gerit, mala curat ex-
cludere: ſed Deus non excludit: non eſt ergo illi curæ de nobis. Sed hæc ad vniuerſalem
artificem, prouiſoremq́; non ſpectant, cui curæ eſt interdum particulares defectus per-
mittere, ne vniuerſale bonum impediri poſſit. ſi enim omnia mala impedirentur, bona
plurima deeſſent vniuerſo: non enim eſſet vita leonis, ſi non eſſet interitus animalium:
neque eſſet generatio vnius, ſi non eſſet corruptio alterius. Sed dicis, pulchrius eſſet v-
niuerſum, ſi malum nullum adeſſet, quippe, cùm nihil ab ordine diuinæ voluntatis defi-
ceret: id autem Deus, & angelis, & homini ante lapſum, ſi præſtitiſſet; nullum planè in
orbe malum inueniretur. Reſpondeo, vniuerſum maius bonũ eſſe, quàm quodcunque par-
ticulare aliud à Deo: quòd ſi mala penitus non eſſent; deeſſent vniuerſo virtutes in actu
completo, vtpote iuſtitia punitiua, conſtantia, patientia, & his ſimilia. Mala certè, te-
Auguſtinus. ſte Auguſtino in enchyridion cap. 10. bene ordinata, & loco ſuo poſita, eminentius com-
Quod mala non ſint permittenda. mendant bona, vt magis placeant, & laudabiliora ſint, dum comparantur malis: neque
enim Deus omnipotens, quod etiam infideles fatentur, rerum cui ſumma poteſtas, cùm
ſummè beatus ſit, vllo modo ſineret mali aliquid eſſe in operibus ſuis, niſi vſque adeò
1. eſſet omnipotens, & bonus, vt benefaceret etiam de malo. Sed arguet aliquis: ſi Deus
permittit iuſtum in peccatum incidere; id profectò facit, aut iuſtitiæ, aut miſericordiæ
via, atque ordine: non miſericordia quidem via; aliquem enim in peccatum ruentem, mi-
ſericordia potiùs eſt, eum cohibere, quàm permittere: neque iuſtitiæ via, cùm iuſtus hoc
nequaquam meruerit. Permiſſio ergo ad miſericordiam, aut ad iuſtitiam Dei non perti-
net: atque ita res eſt iniuſta, Deoq́; minimè tribuenda. Sanè, paris videtur eſſe crimi-
nis apud Apoſtolum ſcribentem ad Romanos cap. 2. facere malum, & conſentire faci-
entibus, ſed qui permittit, conſentit, impedire enim poteſt, ne malum illud fiat, præſer-
tim De-

Dei voluntas nõ eſt cã mali.

tim Deus, in cuius manu ſunt omnium corda, atque voluntates. Quare, ſi Deus permittit, conſentire videtur: quod certè à ſummo bono quàm longiſſimum eſſe debet: permiſsio ergo Deo non conuenit. Amplius, ſi permiſsio eſt in Deo, aut eſt actus poſitiuus, aut cer- 2.
tè negatiuus. Non primum; nam actus voluntatis poſitiuus, volitio eſt, aut nolitio. at, reſpectu peccati, neutra illarum Deo ineſſe poteſt. Neque ſecundùm, alioqui de peccato futuro, Deus certam non haberet ſcientiam. futura ſiquidem contingentia, per voluntatis determinationem, quæ vtique eſt actus poſitiuus, cognoſcit, atque intelligit: ergo quod
prius. Reſpondeo, illa permiſsio per viam iuſtitiæ fit; quæ vtique eſt ſecundùm merito- Soluitur.
rum exigentiam, non autem diuinæ ſapientiæ condecentiam. Ad confirmationem dico, 1.
quòd ille conſentit, qui cùm habeat & tempus, & authoritatem puniendi, atque arguendi; non arguit tamen, atque caſtigat, quod certè in Deum non cadit. Ad 2. permiſsio 2.
volitionis negationem denotat, quando dicis, ergo Deus de peccatis futuris certam notitiam non habet: dico, Deum futura contingentia, ex ſua tantùm permiſſione non cognoſcere; ſed ex peccati poſitiuo, quod ſcit ſe eſſe cooperaturum, vel non cooperaturum, commiſsionis ſcilicet vel omiſsionis: ex quo patet, quòd iuſta ſit Dei permiſsio, quamuis
nobis incognita. Ad tertium principale, negatur maior: non enim opus eſt, quòd Deus 3.
velit illam carentiam, quæ actum huiuſmodi poſitiuum ſequitur. Ad confirmationem, quamuis Deus non velit malum culpa; fit tamen à cauſa defectiua ſecunda, idq́ abſque primæ cauſæ influxu. Quamobrem, malum eſſe primam cauſam ſimpliciter effectiuam, eſt impoſsibile. malum ſiquidem, quatenus malum, deficit potiùs, quàm aliquid efficit.
Ad authoritatem Auguſtini, reſpondeo, nonnullorum fuiſſe ſententiam, quòd licet Deus non velit mala, vult tamen mala eſſe, vel fieri; nam, & ſi bona non ſint, bonum tamen eſt illa fieri: quæ enim in ſeipſis mala ſunt, ad aliquod certè bonum ordinantur. Ordo ergo ille exegit mala eſſe; ſed falſa eſt illorum opinio: malum ſiquidem per ſe non ordinatur ad bonum: ſed per accidens potiùs. Sanè, non eſt intentio peccantis, vt ex malò, boni aliquid ſequatur. Quare, ordo ille non hoc importat, quia non per ſe, ſed per accidens illi contingit. bonum ergo illud non per ſe intenditur à peccante; ſed elicitur ab

Malum non poteſt eſſe cauſa effectiua.

omnipotente regente, qui bene vtitur malis. Ad 4. malum non prodeſt vniuerſi pul- 4.
chritudini per ſe, ſed per accidens: idq́ ex ſapientia opificis. Ad confirmationem, quamuis mala fieri, & mala non fieri; contradictoriè opponantur; velle tamen mala fieri, & mala non fieri, non ita ſe habent; vtrumque enim affirmatiuum eſt. itaque Deus non vult mala fieri, neque vult mala non fieri; ſed vult permittere; vt illa fiant,
ſiue poſsint fieri; idq́ ſecundùm iuſtitia, ac ſuæ ſapientia verum, ſanctumq́ conſilium. Quòd nõ ſint duo principia
Ad argumenta, quæ videntur oſtendere duo eſſe rerum principia, malum ſcilicet & bo- 1.
num: Reſpondeo, & quidem ad primum, Deum ſcilicet cognoſcere mala futura; non vel- 2.
le tamen ea, ſed potiùs velle ea permittere, vt iam diximus. Ad 2. Malum & bonum in rerum natura ſubiectiuè eſſe dicuntur, non autem formaliter: materia enim eſt principium in quo, & ex quo, quæ profectò à philoſopho ſubiectiuè malum appellatur, maleficium enim ſemper machinatur: forma autem eſt principium, in quod, quæ dicitur quoddam diuinum & optimum, atq́ ita bonum nuncupatur. Hæc ſunt duo generationis principia, bonum ſcilicet & malum ſubiectiuè; non tamen formaliter. Duo enim prima principia formalia eſſe, eſt impoſsibile. Ex hoc autem ſoluuntur aliæ confirmationes, vitium namq́ quod propriè malum dicitur, ex bono naſcitur.

Malum in rerum natura ſubiectiuè.

CAP. VI.

De origine mali.

QVoniam huiuſmodi inquiſitio veritatis, plurimùm prodeſt ad euertendos, confutandosq́ errores aliquorum, qui de hac re perperam ſenſerunt; ideò poſt philoſophorum dicta, ad ſacros me conuerti, præcipuè ad eos, qui con-

Dei volun tas nõ eſt cã mali.

Dionyſius Areopagita.

tra huiuſmodi errores, ex profeſſo diſputarunt. In primis autem obuiam venit Dionyſius Areopagita, vir doctrina inſignis, & antiquitate, & ſanctitate illuſtris; qui in libr. De diuinis nominibus abundè & eleganter diſſeruit capite tertio. De origine mali: Malum, inquit, ex ipſo bono nequaquam exiſtere, audemus dicere. Nam ſi ex bono ſit, non eſſet malum: non enim ignis eſt frigefacere; nec boni, facere non bona. Præterea, natura boni eſt, producere, atq; ſeruare: mali verò perdere, atq; diſſoluere; pro-

Malum nõ eſt ex bono.

fectò nullum exiſtentium eſt ex malo: nec ergo ipſum malũ ex bono: haberet enim quandam portionem boni. Item, omnis rerum intentio bonum ſpectat, vt principium, atque finem: omnia ſiquidem pulchrum & bonum appetunt: ſed nihil mali naturam ſpectans, aliquid facit, atq; aggreditur: quo ergo modo in ordine rerum erit malum, cùm huiuſmodi bono appetitu ſit destitutum? Rurſus, quæcunq; ſunt, ex ipſo bono dependent, ipſumq;

Bonum omnibus entibus ſuperius.

bonum entibus eſt ſuperius, ſiquidẽ in bono, etiam quod non ens dicitur, ens exiſtit: Malum ergo, neq; ens eſt, propterea nec eſt omninò malum, neq; rurſus eſt omninò non ens: nihil enim erit ipſum quod dicitur omninò non ens, niſi per rationem quandam ente ſuperiorem, in ipſo bono dicatur. Malum igitur, magis quàm non ens, eſt ab ipſo bono, & eſſentia diſsidet. Sed dicet aliquis: vnde nam erit malum? niſi enim malum ſit, virtus ac vitium erit idem. Aut ſaltem quod virtuti aduerſatur, non erit malum. Contraria profectò temperantiæ intemperantia eſt, iuſtitiæq; iniuſtitia. Propterea neceſſe eſt concedere, malum aliquid eſſe bono contrarium. Neq; enim bonum ſibimet repugnat; ſed vniuerſum bonum communione quadam inuicem gaudet. Neq; rurſus quod minus bonum eſt, maiori bono contrarium eſt dicendum; quia neq; minus calidum, aut frigidum, minus ca-

Malũ impoſſibile eſt eſſe in bono.

lido frigidòue repugnat. Malum igitur eſt in rebus oppoſitum, contrariumq; bono. Ad hæc autem vera ratio reſpondebit: Malum, qua ratione malum eſt, nullam eſſentiam, vel generationem facere, ſolùm verò deprauare, atq; perdere (quantùm in ipſo eſt) rerum ſubſtantiam. Quòd verò corruptionem generatio ſequatur, non eſt id quidem mali poteſtas, ſed minoris boni præſentia; quemadmodum & morbus defectus quidem eſt ordinis, ſed non vniuerſi. Si enim totus ordo deſiit, neq; morbus ipſe ſubſiſtet. Non eſt ergo in exiſtentibus malum, quia illa ſunt ex bono: in bono autem malum eſſe non poteſt. Si autem fingatur in bono malum eſſe, quonam pacto inerit? Non poteſt arbor bona fructus ma-

Duo principia rerum eſſe impoſſibile.

los facere, vel mala bonos. Neq; rurſus poſsibile eſt, duo rerum eſſe principia, & inuicem & in vniuerſo contraria, atq; repugnantia. ſi enim id concedatur, nec Deus ipſe à detrimento moleſtiaq; procul aberit, cùm non deſit, quod ipſum quoq; perturbet. Præterea, cuncta erunt inordinata, ſemperq; pugnantia: atqui bonũ ipſum amicitia quadam cuncta conciliat: quapropter malum nec eſt in Deo, nec ex Deo: aut concedendum erit, Deum non eſſe bonum. In Deo bonum, eſt ſua ſubſtantia: ſi permutetur ex bono, Deus ali-

Malum nullũ ex Deo.

quando quidem erit, aliquando verò non erit. Malum igitur nec eſt in Deo, nec ex Deo, neq; ſimpliciter, neq; per tempus. Sed dices fortaſsis, malum in angelis inueniri: Nec in

Malum nõ eſt in angelis.

angelis etiam malum eſt. Si enim angelus ſpeciem boni præferens, diuinam exprimit bonitatem, exiſtens videlicet per participationem, quod ſecundùm cauſam eſt in primo ente; illud quod exprimitur, certè imago Dei eſt angelus, & occulti luminis declaratio, ac ſpeculum purum nitidiſsimum, incontaminatum, immaculatum, ſplendore declarans ſecretiſsimi illius ſilentij bonitatem. Itaq; nec angelis quidem ineſt malum, niſi quis dixerit propterea malos eſſe, quòd puniant peccatores. Sed eadem ratione Sacerdotes qui prophanos à diuinis myſteriis arcent, mali erunt: Sed profectò non malum, meritis affici

Malum nõ eſſe in natura dæmonum.

pœnis qui ſunt pœna digni. Neq; rurſus dæmones ſunt natura mali: alioqui nec eſſent ex bono, nec eſſent prorſus aliquid: Nec ex bonis natura mutati ſunt in malos, neq; ſemper extitère mali. Præterea, ſi ſibi ipſis mali ſint, ſeipſos vtiq; perderent: malum enim deſtruit ſeipſum. Si aliis mali, eſſentiam eorum perdere non poſſunt. Non ſunt ergo omninò mali, ſed deficientes à bono: malum enim eſt deficiens bonum. Quod namq; expers omnis

boni

boni fingitur, nec vſquam quidem aliquid erit. Proindè, quonam pacto dæmones, cùm à Deo facti ſint, mali ſunt? nempè bonum bona producit, & ſtatuit. Deprauati verò ſunt in eo, quòd ab habitu, actioneq́; circa bona diuina vacant. Præterea, ſi natura mali ſunt dæmones, ſemper fuêre mali, atqui malum non eſt ſtabile: quod enim ſemper eodem modo ſe habet, malũ non eſt: ſemper ſiquidem idem eſſe boni propriũ eſt, igitur non ſunt ipſa natura praui, ſed indigentia quadam bonorum angelicorum. His itaq; malum eſt auerſio quædam, exceſſusq; & diſceſſus, ob quem bonis ſibi conuenientibus potiti non fuerint. Dæmoniaca igitur gens, non ſecundùm naturam eſt, ſed quæ non eſt, exiſtit mala. Neq; angelica munera his tributa, aliquando permutata ſunt, ſed integra ſunt, quamuis ipſi minimè cernant, quippè cùm vires eas, quibus bona videri poſſent, iam occluſerint: licet ergo dæmones ſint, viuant, intelligant, deſiderent; priuatione tamen quadam, & fuga, & caſu à conuenientibus ſibi bonis, mali cognominantur, & ſunt. Sed quiſpiam fortaſsis dicet, malas eſſe animas, eò quòd quodam prouidentiæ conſeruationiſq; officio coniunguntur malis. Atqui hoc non eſt malum, ſed bonum, atq; ex ipſo bono prouenĩens. Sin autem animas quoque modo deprauari dicamus, in quo nam deprauantur? niſi in quodam affectionum actionumq́; bonarum defectu, aberrantes ſiquidem à fine, ob infirmitatem propriam delabuntur. Quam ob rem nec in dæmonibus, nec in nobis ita malum eſt, quaſi exiſtens aliquid; ſed tanquam defectus aliquis, per quem propriorum bonorum conſummatione caremus. Neq; rurſus in animalibus brutis eſt malum: ſi enim iram concupiſcentiamq́; ſuſtuleris, & cætera quæ in eis, etſi mala dicuntur; non ſunt tamen ſimpliciter ſuapte natura mala: Leo quidem fortitudine ſuperbiaq́; amiſſa, Leo eſſe deſinit: canis quoq; blandus effectus omnibus, non erit canis; cuſtodire enim latratu ſuo, canis eſt proprium, atq; domeſticos quidem admittere, alienos verò propellere. Quapropter conſeruare naturam non eſt malum, imò verò malum eſt naturæ corruptio, ac naturalium actionum, viriumq́; defectus. Neq; malum aliquid eſt in corporibus; deformitas enim, atq; morbus, defectus eſt quidam ſpeciei, ordinisq́; priuatio. Id autem non omninò malum eſt, ſed minus bonũ: alioqui ſi pulchritudinis, ſpecieiq́; & ordinis integra ſolutio fiat, ipſum quoq; corpus abibit. Præterea, neq; corpus eſt vitiorum cauſa animo contingentium, nam abſq; corpore prauitas poteſt oriri, quemadmodum in dæmonibus: hoc ergo eſt mentibus, & animabus corporibusq́; malum, infirmitas videlicet ad bonum proprium conſequendum. Neq; verum eſt vulgatiſsimum illud, malum ſcilicet in materia eſſe, quà ratione materia; hæc enim ornatus & pulchritudinis, ſpecieiq́; ſit particeps: ſeparata autem ab his, nullam habet ſpeciem, aut qualitatem, vt pati poſsit. Præterea, ſi materia nullo modo eſt, neq; bonum eſt, neq; malum. Sin autem quomodolibet eſt, quæ verò ſunt omnia, ſunt ex bono, bonum erit, quia effector bonus. Aut materia condita eſt à malo, & ita duo rurſus erunt principia. Iam verò ſi materiam ad conſummationem vniuerſi fuiſſe neceſſariam, confitentur; quonam modo erit materia malum? Præterea, malum fugit naturam boni, ſed materia ſuapte natura appetit bonum, formam ſcilicet: materia ergo non eſt malum. Deniq; ſi materia mala eſt; quomodo naturam generat, atq; nutrit, aut omninò quicquam facit, aut ſeruat? Si dixeris materiam quidem ipſam in animabus prauitatem nullam facere, ſed eas trahere; quomodo id verum erit, cum animæ multæ aciem ſuam ad bonum dirigant? Malum igitur in animabus ex materia non contingit. Sed neq; priuatio, quæ eſt in materia, repugnat bono: non quidem vniuerſalis priuatio, quia nuſquam eſt, cùm non ſit aliquod poſitiuum. neque particularis priuatio: priuatione enim boni particularis exiſtente, malum necdum omninò præualuit: ea autem recedente, mali natura perit. Itaq; in Deo, neq; ex Deo eſt malum, neq; in angelis, neq; in dæmonibus, neque in animabus, neq; in corporibus, neq; in brutis.

Dei voluntas nõ eſt cã mali.

Dæmonum prauitas.

Dæmones integra naturalia.

Malas animas non eſſe.

Animarum prauitas.

Malum non eſt in brutis.

Malum nõ eſt in corporibus

Malum non eſt in materia

Priuatio non repugnat bono.

CAP. VII.

De dei voluntate.

Deus omnia vult propter ſe.

*finem, clariſſimè apparet. Verùm, cùm Deus omnia velit propter ſe, id eſt, ſuam boni-
tatem; nulla res extra ipſum, inſtar finis, illius mouere poterit voluntatem. Ad 2. con-
firmationem, affirmo, voluntati diuinæ, ſuam ſufficere voluntatem; hoc tamen non im-
pedit, quin ipſe alia à ſe velle non poſſit; ſed hoc tantùm indicat, omnia quæcunq; vult,
ob ſuam bonitatem velle. ſic intellectus diuinus, & ſi intuendo diuinam eſſentiam, ſit
perfectus; in ea nihilominus alia intuetur. Ad 3. confirmationem, quemadmodum in-
telligere diuinum eſt vnum, quia multa videt in vno; ita planè & velle diuinum vnum,*
3. *ac ſimplex eſt; quia multa vult per vnum, nempè per ſuam bonitatem. Ad 3. Deus,
primo obiecto ſuo, nempè diuina eſſentia delectatur; quà eſt verè, ſummèq; beatus. ſe-
cundarium autem obiectum, id eſt creatura, placet illi; non eſt tamen diuinæ beatitu-
dinis obiectum. Vnde propriè loquendo, non deſiderat creaturam, neque ex illa, ſuam be-
atitudinem mendicat; ex ſua tamen bonitate vult illam, veluti obiectum ſecundarium,
cui ſeſe communicare complacuit.* Ad 4. *dicò, creaturam non eſſe in ſeipſa ab æterno,*
4. *cùm non ſit æterna; ſed aliqualiter eſſe in primo obiecto, hoc eſt, in eſſentia diuinà. Quã-
do dicis: voluntas tendit in rem, vt eſt in ſe; verum quidem eſt reſpectu primi, non autẽ*
5. *ſecundi obiecti. Ad 5. Deus, alia bona à ſe neceſſariò vult, idq; ſimplicis complacen-
tiæ amore; atque ita neceſſaria ſunt in eſſe poſſibili; contingenter verò amore efficaci:
non ita tamen, quòd poſſit ea non velle, poſtquam ea voluit: ſed velle, & non velle ad*

An deus poſſit non velle, quod aliquando voluit.

*idem inſtans diuiſim referuntur. Vt autem hoc clariùs, lucidiùsq; intelligatur, inquiră,
ſi Deus poſſit non velle, quod aliquando voluit. Sanè, voluntas Dei cùm ſit vna, atq; æ-
terna, non video, quomodo poſſit non velle, quod ſemel voluit: Deus igitur, in ſua qui-
dem æternitate vult, & intelligit, quidquid velle & intelligere poteſt. Abſurdum eſt (in*
1. *quit Auguſtinus 5. de Trinit.) dicere, quòd de nouo creaturam diligat; tranſiret enim
de contradictorio in contradictorium, id eſt, de non velle in velle; quod ſine mutatione
fieri non poſſet: illa autem mutatio, volito non eſſet attribuenda; ſed diuinæ potiùs vo-
luntati. Dicis, non aduenit voluntati, niſi nouus tantùm rationis reſpectus Contrà: no-
uus reſpectus rationis, per aliquem motum nouum, actumq; realem fiat, neceſſe eſt In
quo ergo ille actus erit reponendus? cuicunque attribueris, uoluntati uidelicet, aut in-
tellectui, mutationi utique ſubijcies. Velle igitur diuinum, eſt æternum & immutabile.
Vnde, quamuis diuina voluntas poſſit in oppoſita diuiſim pro eodem inſtanti; non tamen*
2. *pro diuerſis inſtantibus: alioqui in eo eſſet ſucceſſio, atque mutatio. Actus præterea
volendi diuinus, quoniam eſt æternus, planum eſt; quòd coæternum quoque volitum ha-
beat: alioqui, aut eſſet actus volendi ſine volito, aut actus eſſet nouus: quodlibet autem
iſtorum, falſum eſt, atque impoſſibile. Vnde, quamuis deus poſſit, quicquid potuit; non
tamen poteſt non velle, quod aliquando voluit, quippe, qui nunquam hoc potuit; arguit*

Obiectio.

enim mutationem, quæ in deum cadere non poteſt. Sed dices: Voluntas habens actum
1. *ab obiecto non dependentem, abſq; ſui mutatione, poteſt de nouo aliquid velle, & non vel-
le: actus enim mutationi ſubditur; quia ipſius potentia ab obiecto dependet. Sed actus
voluntatis diuinæ, eſt idem omnino, quod ipſa voluntas: igitur ſine ſui mutatione, poteſt*
2. *aliquid velle, & non velle. Amplius, Deus poteſt ad extra quicquid non implicat con-
tradictionem igitur poteſt aliquid velle, quod prius non voluit: hoc enim nullam impli-
cat contradictionem: nam affirmatio & negatio, eiuſdem profectò durationis non ſunt.*
3. *Item, Deus ab æterno voluit creaturam potuitq; non velle: idq; abſque mutatione ſui;
quippè cùm in æternitate nihil tranſeat. igitur, adhuc poteſt velle creaturam, quam ali-*
4. *quando non voluit. Præterea, relatio rationis noua, poteſt alicui, abſque ſui mutatione
contingere: ſed voluntatis dei ad externa volita, eſt tantùm rationis relatio: poteſt er-*
5. *go, ſine ſui mutatione velle, quod prius noluit; & nolle quod prius voluit. Item, non eſt
minus dei, quàm noſtra perfecta voluntas: imò in infinitum perfectiſſima. ſed noſtra
poteſt aliquid de nouo, ſine ſui mutatione velle: nam cùm velit finem, eodem quoque a-
ctu exten-*

 De dei vo luntate.

ctu, extendere ſe ualet ad volendum id; quod de nouo ad finem pertinere uidetur. igitur
diuina voluntas, nunc poteſt beatum reddere Iudam; & Petrum Apoſtolum, in cœlis re
gnantem, ſuppliciis deputare æternis. Ad hæc ſic reſpondemus. ad primum, maior eſt Solutiones.
falſa. quamuis enim voluntas diuina ſit infinita, atque idem omninò cum ſuo actu; non 1.
poteſt tamen aliquid de nouo velle: voluntas enim æterna eſt, actus quoque ſimiliter, &
ex conſequenti obiectum, ac volitum per huiuſmodi actum. nihil ergo noui illi accidere
poteſt, alioqui non eſſet infinita, nec idem cum ea actus ipſius; ſed dependens ſimpli-
citer, atque ita nouus: omne enim nouum ab alio dependet. Ad 2. negatur conſequen-
tia: implicant enim contradictionem in voluntate diuina. dum enim dico, deum velle a- 2.
liquid, vtique illud velle in æternitate pronuncio. Quare, ſi illud idem non vellet, abſque
dubio, idem vellet, & non vellet; atque ita clara eſt contradictio, Ad 3. quamuis De- 3.
us ab æterno voluerit creaturam; diuiſim tamen, atq; pro eodem inſtanti; potuit tamen
non velle, non præſuppoſito quidem velle creaturæ eiuſdem, atque adhuc idem poteſt,
quia ſcilicet in æternitate. Verùm, ab æterno non potuit velle creaturam, & in alio poſtea
inſtanti, non velle; nec etiam modo poteſt. Ad 4. dico, verum quidem eſſe, nouum ra- 4.
tionis reſpectum alicui poſſe contingere obiecto, idq; ſine ipſius mutatione; non autem o-
peranti, ſine mutatione eiuſdem: quam ob cauſam, cùm Deus ſit huiuſmodi operans, in
ipſum profectò caderet talis reſpectus; atque ita non eſſet à mutatione liber. Ad 5. 5.
negatur minor: non enim voluntas noſtra, abſq; ſui mutatione, poteſt aliquid noui velle,
nec finem, nec ad finem ſpectantia: illius ergo actus prioris extenſio, ficta eſt, atq; fri-
uola. Quamobrem, ſi quippiam noui appetit, nouus vtiq; erit actus, aut nouus gradus in-
tenſionis in actu, quod reuera, ſine mutatione fieri non poteſt. Itaq; diuinum velle eſt æ-
ternum, atque immutabile.

CAP. IIII.

Voluntas Dei ſemper impletur.

*Q*uamuis Diuinum velle ſit vnicus ac ſimpliciſſimus actus, idq; in ſeipſo; qua-*
tenus tamen tranſit in obiecta diſtincta, atque diuerſa, multorum nominũ
titulis exornatur. Vnde & voluntas beneplaciti vno modo dicitur: altero ve- Voluntas beneplaciti, & ſigni.
rò voluntas ſigni. Voluntas autem beneplaciti, eſt ipſum diuinum velle, Deo
intimum, atq; intrinſecum. Et hæc quidem diuiditur in antecedentem, atq; conſequentẽ Antecedens voluntas & conſequens.
voluntatem. Voluntas autem antecedens ea eſſe dicitur, quæ non ſimpliciter de aliquo;
ſed ſecundùm quid potiùs ſuum actum exercet. conſequens verò ſimpliciter aliquid, at-
que efficaciter vult: vnde & efficax voluntas appellatur. Voluntas præterea antecedẽs
reſpectu rei iam futuræ, aptitudinalem, ſeu potentialem ordinem connotat: conſequens
verò, futuræ rei euentum determinat, & ad finem efficaciter perducit, aſſequiturque
quod facere diſpoſuit. vnde Deus benedictus uoluntate antecedente, ad finem vltimum
habendum, creaturas condidit, quibus media diſtribuit congruentia, vt ipſum finem, ſi
modò vellent, aſſequi poſſent: conſequente autem, efficaciam præſtitit conſequendi. Por- Voluntas ſigni.
rò voluntas ſigni, non eſt ipſum velle formaliter, ſed diuini velle aliquod ſignum. Sanè,
nedum actus volendi, ſed aliquod etiam ipſius ſignum, voluntas appellatur: vt potẽ,
ſermo, aut aliquod verbũ, & quæ ſunt generis eiuſdẽ. Diuinæ autẽ voluntatis ſigna quinq; Signa diuinæ voluntatis.
numerantur, nempè præceptum, prohibitio, conſilium, permiſſio, adimpletio, ſiue ope-
ratio. Si aſpicias ad præſens bonum, adeſt operatio: ad malum verò, eſt permiſſio. Por-
rò reſpectu futuri mali, eſt prohibitio: neceſſariò verò boni reſpectu, eſt præceptum:
non neceſſarij autem, conſilium appellatur. Dicitur etiam, authore Auguſtino 22 de Auguſtinus.
ciuit. cap. 1. voluntas dei, quam facit in cordibus obedientium mandatis eius, de qua di-
cit Apo-

De dei voluntate.

Operatur in nobis velle & perficere.

cit Apoſtolus 2. ad Phil. Deus eſt, qui operatur in nobis & velle & perficere. Sic enim inſticia Dei non ſolùm, qua ipſe iuſtus eſt, dicitur; ſed etiam illa, quam in homine, qui ab illo iuſtificatur, facit. Ex his autem ita dilucidatis, facilè eſt reſpondere, ac propoſitam ſoluere quæſtionem. Sanè dei voluntas, cùm æterna, atq; omnipotentiſsima ſit, illam ſemper impleri neceſſe eſt: nam, quemadmodum in cauſis formalibus, effectus conformatur agentis ſecundùm ſuam formam; ita planè in cauſis agentibus. Quapropter, & ſi aliquid à forma quidem particulari deflectere, ac deficere valeat; ab vniuerſali autem forma nihil deficere poteſt. Etenim, bene inuenitur aliquid non eſſe hominem, aut aliquid huiuſmodi: non eſſe autem ens, eſt impòſsibile. hoc idem accidit cauſis agentibus. Poteſt ſiquidem aliquid fieri extra cauſam, ordinemq; particularis: extra verò vniuerſalis agentis, minimè. Planè, ſi cauſa particularis à ſuo effectu defecerit; id certè continget ob gratiam alicuius cauſæ particularis impedientis: quæ tamen vniuerſalis

Effectus ſequens cauſam vniuerſalem nunquam deficit.

cauſæ, ſeu agentis imperium effugere nequit. Quare effectus ſequens; vniuerſalis cauſæ terminos pertranſire, aut violare non poteſt. Quod ergo à diuinæ voluntatis imperio, aliquo modo recedere tentat; in illius tandem imperij ordinem, alio modo regreditur, atque relabitur. Sanè, cùm voluntas dei ſit omnium rerum cauſa vniuerſalis; atque pleniſſima; fieri non poteſt, vt illius ordinem, effectus aliquis effugere queat. ſemper igitur

Voluntas Dei eſt cauſa rerũ.

Voluntas Dei ſemper impletur.

vno vel altero modo voluntas dei impletur; eſt enim ipſa cauſa rerum: natura namque & intellectus, vt dicitur 2. phyſ. agunt propter finem. ſic autem agenti, ab aliquo ſuperiori fiuis prædeterminatur, atq; media fini vtiq; neceſſaria: ſic ſagittæ finis, à ſagittante diſtinguitur, atq; determinatur. Ex quo patet, agens naturale ab agente per intellectum diſponi, atque ordinari. At deus cùm ſit primus in ordine agentium, per intellectũ agat, atq; voluntatem neceſſe eſt: idq; non ex neceſsitate naturæ; quoniam eſſe non habet determinatum, ſicut agens naturale, quod ad vnum agendum, ab ipſa natura impellitur; ſed liberè ab ipſius virtutẽ infinita effectus procedunt, ſecundùm illius voluntatis ordinem diſpoſitum atq; diſtributum. Porrò, effectus procedũt à cauſa agente, quatenus in ipſa præexiſtunt: omne enim agens, agit ſibi ſimile: in cauſa autem, ſecundùm ipſius cauſæ modum præexiſtere, dubium nullum eſſe poteſt. Quoniam autem vniuerſalis cauſæ modus, eſt intelligere diuinum; manifeſtum eſt, effectus prorſus omnes in illo præexiſtere, ſecundùm modum intelligibilem: & ex conſequenti, per modum voluntatis: quippè, cùm inclinatio eius ad agendum, quod intellectu concipitur, ad voluntatem

Diuinæ voluntatis cauſa nõ eſt quærenda.

ſpectet. Dei ergo voluntatem eſſe rerum omnium cauſam, ſatis patere arbitror. Porrò Diuinæ voluntatis cauſa quærenda non eſt: omnis enim cauſa (inquit Auguſtinus in lib: 83. quæſt.) maior eſt eo, quod efficitur: ſed nihil eſt maius dei voluntate: illius ergo cauſa quærenda non eſt. Deus ſiquidem omnia ſua in eſſentia intelligit, proinde vno actu ſua in bonitate vult omnia. Vnde, quemadmodum in deo intelligere cauſam, non eſt cauſa intelligendi effectus; ſed ipſe intelligit effectus in cauſa; ita reuera velle finem, non eſt ei

Quod voluntas dei non ſit cauſa rerum.

certè cauſa volendi ea, quæ ſunt ad finem: vult tamen ea, quæ ſunt ad finem, ordinari ad finem. hoc eſt, vult hoc eſſe propter hoc, id eſt propter finem; non tamen vult propter hoc id eſt finem, vult hoc, id eſt, ſuæ cauſa eſt voluntatis. Sed dicis: ſicut cauſa primaria plus influit in effectum, quàm ſecunda; ita etiam & priùs: nedum enim plus, verùm etiam & priùs producere, ad diuinam cauſam ſpectare videtur; ſed quod eſt priùs productum, ampliùs produci non poteſt. Si igitur voluntas diuina eſt cauſa omnium rerum, atq; effectuum contingentium; ſecundæ vtique cauſæ producunt nihil; quod eſt falſum. Sanè, aut diuina voluntas in effectibus producendis, eſt totalis cauſa; & ita ſecundæ cauſæ opera eſt inanis, atq; fruſtratoria; aut partialis tantùm, atque ita diuina voluntas ſufficiens per ſe cauſa dicenda non eſſet. Diuina ergo voluntas non eſt omnium effectuũ

2.

cauſa. Amplius, ſi diuina voluntas ad quemcunque actum producendum concurrat, neceſſe ſit: concurrit ergo ad actum generandi. Tenet conſequentia, alioqui actus gene-

randi

vandi eſſet præter actum diuinæ voluntatis: ſed à quocunque eſt actus generandi: & illud quo generare, neceſſarium eſt. Deus autem non generat hæc inferiora, ſed producit potius: igitur non omnium, quæ hic geruntur, diuina voluntas, cauſa dici poteſt. Profectò, ſi actus volendi in nobis, aliquid agere non poſſit, diuina voluntate non concurrẽte; tunc, aut noſtra voluntas, diuina adhuc voluntate præſente, poteſt nõ agere; & ita diuina voluntate ſuperior reputabitur: aut non poteſt non agere; & ſic ex neceſſitate, & non liberè ageret; quod planè liberum ipſius arbitrium funditus deſtruit: ergo quod prius. 3. *Amplius, cauſaliter non concurrit ad actum peccati: alioqui peccati cauſa in Deum eſſet retorquenda; quod eſt impium dicere. Itaq́ diuina voluntas, quamuis omnipotentiſſima; non omnium tamen eſt effectuum cauſa. His autem obiectionibus ita reſpondemus.*

Soluuntur obiectiones.

1. *Ad primam, vera quidem eſt minor in rebus, quæ ſucceſſiuè peraguntur, in quibus productio in præteritum tranſit, non autem in rebus permanentibus. Ad cõfirmationem dico: bene quidem verum eſt, diuinam voluntatem ſufficientem eſſe ad effectum producendum, ſine alterius cauſæ adminiculo; ob ſuam tamen infinitam bonitatem, voluit ſecundas cauſas ſuorum effectuum habere coadiutrices, quibus cooperandi virtutem communicauit.* 2. *Ad 2. Verum eſt, Deum concurrere ad actum generandi, nec inde ſequitur, ipſum hæc inferiora gignere, cùm ſit agens vniuerſale: illa autem conditio agenti conuenit immediato, atq́ particulari. Ad confirmationem reſpondeo: quòd diuina voluntate noſtræ aſſiſtente voluntati, atque præcauſante, voluntas adhuc noſtra poteſt non agere; idq́ ex ſuæ dignitatis arbitrio: ipſa verò diuina voluntate concauſante, voluntatem noſtram agere neceſſe, eo certè modo, quo dicere ſolemus: omne quod eſt, quando eſt, neceſſe eſt eſſe. ſed de hac re clarius copioſiusq́, de hominis libero arbitrio libro ſeptimo diſputaui.* 3. *Ad 3. quamuis diuina voluntas ad id concurrat, quod eſt in actu peccati poſitiuum; ad ipſam tamen peccati deformitatem, in qua ratio peccati formaliter conſiſtit, minimè concurrere dicimus: peccati ſiquidem deformitas, non effectiuam, ſed defectiuam cauſam habet; quæ profectò deo nullo modo eſt attribuenda.*

Quod voluntatis diuinæ ſit aliqua cauſa.

Sed dicis: ſi voluntatis diuinæ, nulla cauſa eſt aſſignanda; omnes propemodum ſcientiæ deſtruerẽtur: in his enim, quæ fiunt à volente, qui propter nullã cauſam aliquid vult, non eſt aliqua cauſa aſſignanda, quàm voluntas volentis. 1. *Quare, cùm de rebus naturalibus incideret quæſtio; ſtultus profectò, atque ſapiens, æqua lance appenderentur; omnes ſanè rerum naturalium cauſam dicere poſſent, nempè diuinam voluntatem. ergo diuinæ voluntatis aliqua cauſa aſſignari poteſt.* 2. *Amplius, quod fit à volente, non alicuius cauſæ gratia, ex ipſius vtiq́ ſimplici dependet voluntate. Si nulla eſt diuinæ voluntatis ratio, ſiue cauſa inquirenda; omnia igitur ex ſimplici ipſius voluntate procedunt, nullamq́ præter dei voluntatem cauſam habebunt, quod certè falſum eſt. Sanè, authore Auguſtino in libro 83. quæſt. nihil Deus irrationabiliter condidit: Quis, inquit, audeat dicere deum irrationabiliter omnia condidiſſe? ſed agenti voluntario, quod eſt ratio operandi, illud idem etiam eſt cauſa volendi. Eſt igitur diuinæ voluntatis aliqua cauſa. Verùm, ad hæc reſpõdere non erit inutile.*

Solutio.

1. *Ad primam, quoniam bonum in rebus, eſt ipſarum ordo: ordinis autẽ ratio ſeruatur, ſi à certis determinatisq́ cauſis effectus proficiſcantur. hac de cauſa voluit Deus benedictus, vt vna, alterius rei cauſa diceretur: non ergo inanis eſt labor, rerum cauſas inquirere: ſed tunc profectò labor eſſet inutilis, ſi extra dei ordinem, huiuſmodi cauſas quis conſtituere vellet.* (Ordo in rebus eſt ipſarũ bonum.) 2. *Ad 2. Voluntas dei eſt, vt effectus ſint propter cauſas: quicunque ergo effectus præſupponunt, nedum dei voluntatem, verùm etiam aliam effectuum cauſam, inquirere valent; vltimus verò atque ſupremus finis, eſt dei voluntas. ex quo patet confirmationis ſolutio. Equidem, Dei voluntas rationalis eſt, non quidem quaſi aliquid ſit Deo cauſa volendi; ſed quia vnam vult eſſe alterius cauſam.*

Quod voluntas diuina nõ ſemper impleat.

1. *Sed dices: Voluntas diuina, non ſemper impletur, ſic arguendo. ſicut ſe habet ſcientia ad verum; ita abſque dubio, voluntas ad bonum. ſed Deus ſcit omne verum, alioqui dei*

 ſcientia

luntate.

ſcientia non eſſet perfectiſſima: vult ergo omne bonum. ſed experientia docet, non o-
mne bonum fieri; multa enim bona poſſent fieri, quæ non fiunt: igitur dei voluntas non
2. ſemper impletur. Amplius, cauſa prima, quæ eſt diuina voluntas, ſecundarum admi-
niculum cauſarum excludit minime: ſed primæ cauſæ effectus interdum impedire con-
3. tingit, ob ſecundarum cauſarum defectum: igitur quod prius. Adhuc, omnis cauſa,
cuius effectus contingenter euenit, impediri poteſt: ſed diuinæ voluntatis actio, in effe-
ctibus creaturarum producendis, contingenter ſe habet: diuina ergo voluntas impediri
poteſt. Vnde eſt illa vox Domini, ad Hieruzalem loquentis, atque exprobrantis, ſiue ar-
guentis, Matth. 24. Quoties volui congregare filios tuos, & noluiſti? Et Paulus ad Thim.
2. Deus vult omnes homines ſaluos fieri. non omnes autem ſaluantur: non ſemper ergo
Solutio. in omnibus diuina impletur voluntas. Ad hæc, ſic reſpondere valemus. ad primum: co-
1. gnoſcitiuæ virtutis actus, eſt in cognoſcente, appetitiuæ verò, ad res ordinem habet, qua-
tenus ſunt in ſeipſis. Porrò, quicquid tum entis, tum etiam veri rationem habet; in Deo
profectò virtualiter exiſtit, idq́ totum, non ſic autem in rebus conditis. Quamobrem,
Deus quidem cognoſcit omne verum, atq; vult omne bonum, id eſt ſeipſum, in quo omne
bonum virtute conſiſtit: bona autem, quæ ſunt in alijs, non ita vult ſicut ſeipſum; ſed in
arbitrio reliquit creaturarum, in quibus & ipſa bona exiſtunt: ideo ſemper non fit, id,
2. quod bonum eſt. Ad 2. negatur minor, ſanè tunc prima cauſa aliquid impedimenti eſ-
ſet paſſura, quando alicuius rei effectus, illius ordinem effugere poſſet, quod profectò
3. fieri nullo modo poteſt. Diuina igitur voluntas ab aliquo impediri non poteſt. Ad 3. ne-
gatur maior: non enim eſt vera in his effectibus, qui neceſſariò conſequuntur ad cauſam:
etenim, quamuis diuinæ voluntatis effectus circa creaturas ſint contingentes; reſpectu
tamen voluntatis beneplaciti, ſiue efficacis, neceſſariò conſequuntur. vnde eſt ibi neceſ-
ſitas conſequentiæ, & ſi non conſequentis. ſiquidem, licet deus non cogat voluntatem;
eam tamen propoſito ſibi aliquo optimo bono, mutat, vt neceſſariò, & liberè velit. neceſ-
ſariò, inquam, dum non poteſt non velle: liberè autem, quia id, quod vult, liberè vult.
Ad confirmationem, illa intelligenda ſunt de voluntate ſigni, atq; antecedente. Voluntas
ergo Dei ſemper impletur.

Voluntas hominis ita mutatur à deo, vt neceſſariò, & liberè velit.

QVAESTIONIS TERTIAE CAP. I.

Voluntas Dei non eſt circa mala, ſeu non eſt malorum cauſa.

Plato oſtendit dei voluntatẽ non eſſe malorum cauſam.

QVoniam diuina voluntas, eſt ipſius dei bonitas, quæ eſt infinita, à ſumma autem, infinitaq; bonitate, mali proficiſcitur nihil: ideo dei voluntatem eſſe malorum cauſam, eſt impoſſibile. Deus enim, quum ſit bonus, inquit Plato 2. de repub. non omnium cauſa eſt (vt multi dicunt) ſed paucorum quidem hominum in cauſa eſt; multorum verò extra cauſam: multò enim pauciora nobis ſunt bona, quàm mala: & bonorum quidem ſolus Deus cauſa eſt dicendus; malorum autem, quamlibet aliam præter deum cauſam, quærere decet. Homeri igitur, aut alterius Poetæ accipiendum non eſt peccatum, ſtultè de Diis dicentis: in Iouis limine duo iacere dolia plena ſordibus, bonis vnum, malis alterum. Cumq; ex his Iupiter inuicem commixtis impertit alicui; aliâs huic bene, aliâs male eſt. neque enim admittendum eſt, Iouem nobis penuarium eſſe bonorum, atq; malorum: malorum ſiquidẽ alicui cauſam eſſe, ipſum deum, quum bonus ſit, refellendum eſt omninò, neque permittendum hoc quenquam dicere in ſua ciuitate, ſi bonis inſtitui legibus ciuitas debet. Hæc itaq; vna ſit lex, atque figura ex his, quæ circa Deos ferendæ ſunt, in qua cogatur vnuſquiſque

In Iouis limine duo dolia.

quiſque

Dei voluntas nō eſt cauſa mali

quiſque, & dicere, & inducere, Deum non omnium cauſam, ſed bonorum. Sanè, ſi malum eſt priuatio boni, vbi nulla poteſt eſſe priuatio boni; nulla quoq; erit cauſa mali: bonum certè, & perfectum idem ſunt: vnde id bonum vocamus, cui nihil deeſt eorum, quæ ad illius perfectionem ſpectare videntur. igitur malum eſt debitæ perfectionis abſentia. Cùm autem Deus omnem, perfectamq; habeat debitam perfectionem, nullo vnquam tēpore aliqua ſui perfectione carentem; liquet, Dei voluntatem malorum cauſam non eſſe: ſi enim malorum cauſa eſt, non eſt bonus: ſi non eſt bonus, neque Deus. Mali (authore Platone in primo de Repub.) ſunt, qui ſibimet imperare non poſſunt, quiq; impurū ſemper habent animum, inutiles, miſeri; quia ignorantes, aliis non amici: ſemper enim amicos lædunt. Olim iam, inquit, conceſſimus, bonos eſſe illos, qui ſibimet imperare poſſunt; malos autem, qui nequeunt. Et quis eſt, qui vere ſibi imperet, niſi is, cuius voluntas eſt æterna, atque ab omni peccandi occaſione naturaliter libera? hunc autem Deum appellamus. Et Dialogo 4. Quanam, inquit, actio à Deo amatur? Deumque ſequitur? vna certe, rationem vnam antiquam habens, quòd ſimile ſimili, quòd moderatum ſit, amicum eſt: immoderata verò, neque inuicem, neque moderatis ſunt amica: Deus profectò nobis rerum omnium maximè eſt menſura, multòq; magis, quàm quiuis, vt ferunt, homo. Qui igitur huic tali amicus fore ſtudet, eſt neceſſe; vtquam maximè pro viribus talis efficiatur: ſic Deo amicus; quia illi ſimilis, quia temperatus. Decet igitur bonum virum ſacrificare dijs, & intereſſe diuinis: malo autem contraria contingunt omnia. Si itaq; deus bono viro gaudet pluſquam cœlo; quomodo illius ſancta voluntas eſt cauſa malorum? Porrò mala, quorum alia eſt cauſa præter deum, penitus extirpari non poſſe, ait Socrates apud Platonem in lib. de ſcientia: Impoſſibile eſt, inquit, ô Theodere, mala penitus extirpari: nam bono oppoſitum aliquid eſſe, ſemper neceſſe eſt; neque illa tamen apud Deos locum habere poſſunt: naturam verò mortalem, regionemq; inferiorem neceſſariò circumeunt. Quare conandum eſt, vt hinc illuc quàm celerrime fugiamus: fuga autem iſta eſt, vt deo ſimiles pro viribus efficiamur. Deo ſimiles efficit, cum prudentia, iuſtitia, ſimul & ſanctitas. Quid hac Socratis ſententia clarius, quæ mala, terras, non autem cœlum incolere aſſerit? & rectè quidem: nam teſte ſapientiſſimo Mercurio ad Tatum: Mundus iſte inferior eſt congeries malorum. Equidem ingentes gratias deo ago, inquit, qui naturam boni mihi cogitanti, ſententiam hanc certam infudit, quòd in mundo bonum eſſe non poſſit, ſiquidem mundus eſt congeries malorum. Vnde conſtantiſſimè docet, mala ab ipſo Deo eſſe non poſſe. Ab ipſo profectò factore, inquit, nihil malum, nihilq; turpe: hæ ſiquidem paſſiones creaturas ſequuntur, quemadmodum æs rubigo, & animata corpora limus; at neque faber ferarius induxit rubiginem, neque animali corporis genitor, cœnum, ac ſordes: eodem modo nec Deus etiam malum: generationis autem perſeueratio, malum ſurrepere cogit, eaque de cauſa mutationem Deus rebus inſtituit, ceu quandam generationis ipſius purgationem. Apertiſſimè ſapientiſſimus Mercurius docet, dei voluntatem non eſſe malorum cauſam, quem Plato quoque imitatur dialogo 9. de legibus. Nemo autem, inquit, ſponte malus: iniuſtum ſanè eſt eſſe malum, & malum ſponte huiuſmodi eſſe: non ſponte verò fieri, quod voluntarium eſt, nulla unquam ratione poteſt; habitus enim omnis, aut virtutis, aut vitij eſt. ſi virtutis, omninò voluntarius eſt; quoniā conſilio libero acquiſitus eſt. ſi verò vitij, inuoluntarius omninò cenſetur; vitium enim morbus eſt animi. cùm ergo vitiorum habitus inuoluntarij ſint, nemo ergo ſponte malus ſit. Quoniam ergo nemo ſponte malus: nunquid deus ipſe ſponte eſt malus? An non malus, cuius voluntas eſt malorum? profectò bonum nequaquam dixerim, cuius voluntas eſt mala an non mala voluntas, ſi cauſat, atque efficit mala? Derogat ergo, & quidem multum diuinæ voluntati; quia eam aſſerit eſſe cauſam malorum. Sanè, ratio boni eſt appetibilis.

Plato.

Qui ſint mali ſecundū Platonem.

Deus eſt nobis menſura.

Socrates.

Mercurius docet deum non eſſe cauſam malorum. Ad Eſculapiū

Plato.

Nemo ſponte malus.

Deus non poteſt eſſe cauſa malorum.

Dei voluntas nō eſt cauſa mali.

deleri non poſſe, ſed ex neceſſitate euenire, neq; apud Deos eſſe, ſed apud mortalem naturam: vtique, quia cœlum à malis liberum eſt: in terra verò iniuſtitia verſatur, ordinisque expers iniquitas. Mala igitur neceſſariò eueniunt, quia ſcilicet virtuti aduerſatur iniquitas. Ex hoc tamen non ſequitur, duo debere eſſe mundi principia, bonum vnum, malum verò alterum: non enim cogit vbiq; ſi alterum contrariorũ extat, alterum rurſus extare: id autem veritatem habet, quando vtrumq; ineſſet, idq; viciſſim poteſt contrarium veluti exiſtente ſanitate, poteſt & morbus ineſſe, neq; tamen neceſſariò prouenit: fortè non putat Plato, in quolibet contrariorum ordine eiuſmodi neceſſitatem eſſe veram; ſed in ipſo boni contrario. At, ſi ipſum bonum eſſentia eſt, vel potiùs ſuper eſſentiam, quidnam poteſt ei eſſe contrarium? Cæterùm, quia mundus ex contrariis conſtat, idq; quia materia neceſſaria eſt vniuerſo; hac de cauſa, ſi bonum eſt, neceſſum eſt, malum quoq; eſſe: materia enim eſt cauſa mali. Sanè, quæcunq; in hunc mundum à Deo proueniunt, bona ſunt: mala verò ex antiqua natura, inquit Plato, ſignificans videlicet ſubiectam materiam nondum exornatam. Obiiciet fortè quiſpiam, non propter materiam nos fieri malos: neq; enim ignorantiam, neq; prauas cupiditates ob materiam proficiſci, verùm omninò neceſſe eſt mali neceſſitatem, materiam eſſe. Quæcunq; enim facit qualitas in materia iacens, haudquaquam ſeorſum exiſtens, efficit: quemadmodum neq; figura ſecuris, abſq; ferro ſecat. Præterea, formæ, quæ in materia ſunt, non eædem eſſent, ſi in ſeipſis exiſterent. Ignis ſeparatus non vrit: neq; aliud quicquam eorum quæ in ſeipſis exiſtunt, talia facit, qualia formæ in materia exiſtentes dicuntur efficere. Materia igitur cùm eius quod apparet ſit domina, deprauat ipſum, atq; diſſoluit, ſuam videlicet naturam, adhibens illi contrariam, nempè formæ, informitatem & defectum, atq; exceſſum moderatæ naturæ; quouſq; tandem efficiat, vt forma non ampliùs ſui iuris, ſed materiæ prorſus euadat: non admouet calido frigus, ſed ſpeciei caloris, ſuam ſpeciei obiiciens orbitatem. Itaq; materiam vocat Plotinus pulchri priuationem, ordinis deformitatem, denique boni corruptionem. Et, vt ſummatim dicam, inquit, malum quidem appellamus, quod omninò menſuræ eſt expers. Eſt ergo malum priuatio boni: priuatio autem ſemper in alio, in ſeipſa verò non eſt ſubſtantia. Malum igitur ſi eſt in priuatione ſitum, certè in eo, quod ſpecie priuatum eſt, erit malum igitur per ſeipſum eſſe non poterit. Si ergo in anima eſt malum, priuatio in ea malum, & prauitas eſt: malum enim in anima, eſt abſentia boni. Iam ergo neq; habebit vitam, etiam dum eſt anima: quod ſi vita caruerit, anima erit inanimis: mors enim animæ eſt, dum corpore mergitur, & in materiam labitur, ipſaque repletur. Itaq; cum cauſa mali ſit materia, id eſt deformitas ſpeciei, & ordinis, ipſumque quoq; materiæ commertium; Deus, qui ab omni deformitate, materiæq; concretione remotiſſimus eſt, nullo certè modo, etiam ſecundùm Plotini doctrinam, cauſa poteſt eſſe malorum.

Plato.

Non eſſe ponenda duo principia.

Materia eſt cauſa mali. Cap. 8.

Materia deprauat corpus.

Malum per ſe ipſum eſſe nō poteſt.

Malum in anima eſt abſentia boni.

CAP. III.

Pythagoricorum ſententia de mali cauſa, ſiue origine.

DVo eſſe rerum principia Pythagorici crediderunt, vnum quidem bonum, alterum verò malum: atq; ita duos Deos poſuerunt: quorum profectò opinio à philoſopho 14 met. legitimè, iuſteq; corrigitur: & in fine 12 Entia inquit, nolunt malè diſponi: vnus ergo princeps. Sanè, vbi ſunt plura prima ſimpliciter, ibi quoq; plures primas formas eſſe, neceſſarium eſt: plures

Non eſſe duo principia prima mundi.

quoq; primos fines, ac plura prima mouentia: primum enim principium ſimpliciter eſt 2.
prima forma, primusq; finis: ſed hæc abſurditatem non paruam oſtendunt: non ſunt ergo plura prima principia. Malum præterea principium, non habet virtutem producen- 3.
di: ex non ente enim nihil fit: ſed malum eſt non ens: malum ergo non poteſt eſſe cauſa

Dei volũtas nõ eſt cauſa mali

Malum quid ſit apud Pythagoricos.

Malum non poteſt eſſe principium.

rerum. Item, ſi malum eſt rerum principium, malum vtiq; aliqua eſſet perfectio: omne
enim quod fit ex aliquo, ab illo vtiq; veluti à quadam re perfectiori fiat, neceſſarium eſt:
ſed perfectum, & bonum idem ſunt. ſi ergo malum eſt res perfecta; malum abſq; dubio,
eſt bonum, quod eſt impoſſibile. Sed fortaſſe bonum, id eſt, cœlum, malum, hoc eſt, ma-
teriam pythagorici intellexerunt. cœlum ſiquidem agens eſt vniuerſale generationis cau-
ſa; materia autem, ob priuationem, quam habet annexam, corruptionem ſemper machi-
natur: atq; ita in malum perpetuò ſtudio intendit. Si licet ita pythagoricorum ſenten-
tiam intelligere; argumenta iam facta contra huiuſmodi pythagoricos militare non poſ-
ſunt. Quòd ſi quiſpiam contendere velit, non talem fuiſſe illorum mentem; abſq; dubio
nedum in theologiam, verum etiam in philoſophiam turpiſſimè peccauerunt. Etenim, ſi
malum eſt principium: igitur malum eſt per ſe ſubſiſtens, quod planè eſt impoſſibile, ſe
4. ipſum enim destrueret. Amplius, malum, bono natura eſt poſterius, vt nonus narrat pri-
mæ philoſophiæ liber com. 19. non ergo poteſt eſſe principium, & quidem primum, quod
ab alio præceditur, imò, ſine cuius exiſtentia eſſe non poteſt. Reuera, quoniam malum
eſt priuatio boni, priuatio autem in ſeipſa eſſe non poſsit: in alio ergo, & non in ſeipſa qui-
5. eſcit. ſed hoc certè penitus euertit primi rationem, ordinemq; principij. Item, in ſempiter-
nis, quæ à principio ſunt, non eſt quicquam malum, aut peccatum, vt etiam ...
vt Platonici volunt, quoniam in ſempiternis non eſt potentia, quæ ſupponitur malo. Quam
ob cauſam, non indoctè arguit Commentator contra aſtronomos, qui beneficentiam, odiũ,
malum, & quæ ſunt generũ euſdem, ſtellis attribuerunt in ſtellis enim hæc ſimpliciter
6. eſſe nequaquam aſſerendum eſt. Adhuc, malum eſt de neceſſitate propter priuationem,
aut propter alterum contrariorum, cui alterius accidit priuatio contrarij. vnde ægritu-
dinem, malum appellamus, ob eam certè quam habet priuationem ſanitatis. Si ergo vnũ
principium eſt malum; hoc vtiq; erit ob priuationem boni: priuatio autem non eſt ens:
7. primum ergo principiũ eſt, & non eſt, quod eſt abſurdum Præterea, ſi inuenitur vnum
quidem principium, quod ſummum bonum eſt, alterum verò, ſummum malum; profectò
nullum erit mundi principium: etenim ſummum dicendum non eſt bonum, quod ſummum
malum regnare permittit. An fortaſsis malum, bono eſt potentius: Minime. Itaq; eſt v-
num ſummum bonum, Deus benedictus, cuius diuina, ſanctaq; voluntas non eſt malorum
cauſa.

CAP. IIII.

Quòd Deus velit mala. quòdq; duo ſint prima principia, bonum ſcilicet & malum.

1. SI Deus nouit mala, quæ contingunt: igitur Deus vult mala. Tenet conſequen-
tia hac enim ratione nouit futura mala, quia vult ea fore, alioqui nullo mo-
do fierent: ſed Deus nouit futura, præſentia, ac præterita mala: vult ergo
mala fore. Dicis: Deus non vult mala fore, ſed permittit. Contrà: Deus vult
fieri, quæ permittit. ſed Deus permittit mala fieri: vult ergo ea fieri: poſſet
enim impedire ſi vellet. permittere quoq; eſt actus voluntatis, puta velle, vel eſt negatio,
nempè non velle, reſpectu mali: ſed non eſt nolle: malum enim tunc nullum eſſet. ergo eſt
2. velle. Amplius, Agens, quod vult aliquid, ad quod neceſſariò ſequitur malum fieri, vel
eſſe, vult vtiq; fieri vel eſſe malum: ſed Deus, vti cauſa per ſe, vult omne poſitiuum, quod
in re, atq; actu conſiſtit: igitur vult malum: ad aliqua enim poſitiua, neceſſe eſt aliquod
malum ſequi, fieri, vel eſſe: ſicuti in actione, in qua Deo detrahitur, aut odio habetur.
3. Adhuc, ſi Deus non vult malum fieri, ſequitur omninò malum prorſus non fieri: id enim,
quod à cauſa eſſentialiter prima non fit, nec à cauſa ſecunda fieri poteſt. Quare, ſi Deus,
qui eſt

Dei volũtas nõ eſt cauſa malorum.

qui eſt cauſa prima, & ſuprema, malum fieri non vult: Malum ergo ab ipſo non fit: nec ex conſequenti à cauſa ſecunda. quòd ſi dixeris à Deo malum fieri per accidens; pari ratione dicam, fieri à cauſa ſecunda. Itaq; Dei voluntas poteſt eſſe malorum cauſa. Sanè, omne bonum, quod fit, Deus vult: ſed mala fieri, bonum eſt, authore Auguſtino in Euchyridion. Quamuis, inquit, ea quæ mala ſunt in quantum mala ſunt, non ſint bona; tamen, vt non ſolùm ſint bona, ſed etiam, vt ſint mala, bonum eſt. Deus ergo qui vult omne bonum, & mala fieri, eſt bonum: vult ergo mala. Amplius, quicquid principaliter ad vniuerſi 4. *ſpectat perfectionẽ, illud idem certè à ſummo opifice principaliter intenditur: eius enim muneris eſt, abſoluta, perfectaq; opera condere. Sed malum, ad vniuerſi pulchritudinem perfectionemq; ſpectat, quemadmodum Auguſtinus in eodem lib. conſtantiſſime docet: Ex omnibus, inquit, conſiſtit vniuerſitatis admirabilis pulchritudo, in qua etiam illud, quod malũ dicitur, bene ordinatum, & loco ſuo poſitum eminentiùs commendat bona; vt magis placeant, & laudabiliora ſint, dum comparantur malis.*

Bona nõ ſunt ſine malis.

Deus igitur, qui ſummopere diligit appetitq; vniuerſi pulchritudinem, quæ ſine mali admixtione eſſe non poteſt, vult mala fieri. Profectò, mala fieri, & non fieri, contradictoriè opponuntur; ſed Deus non vult mala non fieri; alioqui ipſius voluntas non ſemper impleretur, multa enim mala fiunt: vult ergo mala fieri: atq; ita ipſius voluntas eſt malorũ cauſa.

Quod ſint duo principia. 5.

Quòd autem duo ſint vniuerſi prima principia, ita oſtendi poteſt ſi vnum tantùmmodo eſt rerum principium: aut illud profectò eſt bonum, aut malum. Si malum quidem, abſq; dubio cùm effectus ſequantur naturam principij, omnia vtiq; eſſent mala, quod eſt manifeſte falſum: omne enim quod eſt, in quantum eſt, bonum planè eſt. Quòd ſi bonum eſt quare ergo nõ prohibet mala? Aut certè hoc continget, quia non poteſt, vel quia non vult, aut quia inuidet, aut quia ignorat. ſi non poteſt, primum reuera dicendum non eſt: Ab aliquo certè ſuperiori vincitur: ſi non vult, bonum non eſt, quod vult malum: ſi inuidet, non eſt ſummum bonum; nam inuidia longè abeſt à dijs immortalibus: ſi ignorat, Deus non eſt, qui non omnia ſcit. Cùm ergo nullum iſtorum, Deo conueniat; veriſimile eſt, duo eſſe prima rerum principia, bonum, ſcilicet, & malum. Profectò, ſi vnum contrariorum eſt in rerum natura, & alterum ſit, neceſſe eſt ſed datur ſummum bonum, & ſummum quoque malum dari, atq; inueniri, omnibus modis eſt neceſſarium: ergo quod prius. Amplius, 6. *quicquid eſt in rerum natura, aut eſt principium, aut principiatũ: ſed bonum, & malum, authore philoſopho 6. met. ſunt in rebus; & principiata quidem non ſunt; bonum enim eſt, authore Platone, à quo totum eſſe dependet: Malum ergo & bonum principia eſſe probantur. bonum ſiquidem & malum non fiunt ex alijs, nec fiunt ex ſeipſis mutuò: omnia ergo ex ipſis fiunt. ſed hoc ſpectat ad principiorum authoritatem: principia namque ſunt, quæ non fiunt ex alijs, ſed ex ipſis alia fiunt. Etenim ſi malum & bonum ex alijs fierent: aut fierent ex bonis, aut non ex bonis, ſed ex malis. Non ex bonis, eſſent enim illa bona infecta: ex malis ergo fient, atq; ita malum, rerum principium erit. Sanè, ſi malum ab aliquo fit, aut à bono certè, aut ab aliquo alio. non à bono, quia bonum non eſt cauſa mali: arbor namq; bona, inquit philoſophus in lib. de Plantis, non poteſt fructus malos facere nec ab aliquo alio: nam, aut illud eſſet malum, aut bono maloq; commune. non commune quidem, quia ab indifferenti, non prouenit actio, nec etiam malum, alioqui cauſa mali non eſſet in bono, quod Theologis non probatur. Malum ergo eſt à ſe, & ex conſequenti primum principium rerum.*

Arbor bona non facit malos fructus.

CAP. V.

Soluuntur argumenta.

Ad pri-

Dei volũtas nõ eſt cauſa mali.

1.
Triplex malũ

AD primum, negatur conſequentia: Deus enim propriè non vult, ſed permittit mala fieri. Sunt autem mala diuerſa, & naturæ interdũ, quæ perfectionis naturalis carentiam indicant: & pœnæ nonnunquam, quæ perfectionis debitæ abſentiam demonſtrant. Et culpæ quidem mala, quæ proprio, ac peculiari nomine, mala vocantur. Hæc enim perfectionis debitæ ineſſe voluntariam carentiam, priuationemq́ oſtendunt. Primi quidẽ generis mala monſtra, ſiue naturæ peccata vocantur, quæ ob defectum materiæ, atq́ exceſſum contingere ſolent: ſecundi verò generis, diuinæ iuſtitiæ ordinem ſequuntur: at tertij generis, ad diuinam permiſ-

Malum culpæ iuſtè permittitur.

ſionem ſpectant: naturæq́ conditæ libertatem, dignitatemq́ concernunt. Itaq́ Deus benedictus, actu quidem recto malum culpæ non vult, ſed actu potiùs indirecto, atq́ reflexo quem ſanè permiſſionem vocamus: Porrò, ſecundùm ſuæ inſcrutabilis ſapientiæ iudicium, mala culpæ iuſtè legitimeq́ permittit. Etenim ſic condita adminiſtrat, vt proprios motus ea agere permittat: neq́ enim rationalis creatura, bonum proprium haberet, ſi inuita ageret bonum; imò nec bonum dici poteſt, quod propria, atq́ vltronea voluntate non

2.
fit. Amplius, iuſtè Deus poteſt permittere, quod iuſtè punire valet: ſed Deus poteſt pu-

3.
nire, imò punit malum culpæ: iuſtè ergo permittit. Item, ſtante omnimoda ſuæ iuſtitia, Deus non tenetur mala culpæ impedire: poteſt ergo permittere, nullaq́ ex hoc in Deum

Quomodo permiſsio fit in Deo.
Permiſsio duplex.

eſt culpæ occaſio retorquenda. Permiſſio ſanè vno modo idem eſt, ac non punire, quæ in Deum non cadit, punit enim ipſe peccatores. Alio modo, perinde eſt, ac non prohibere, ſiue non impedire: atq́ hoc modo ſignum eſt diuinæ voluntatis. Permiſſioni autem ſic dictæ tria neceſſaria ſunt: ſcientia nimirum, ſanè quod ignorat, permittit nemo. deinde nõ velle malum fieri, aut non fieri, quod reuera eſt negatio actus poſitiui in voluntate. poſtremò eſt velle reflexum: quatenus ſcilicet voluntas diuina vult ſe non velle malum fieri, aut non fieri: vnde Deus dicitur volens permittere: formaliter autem ipſa permiſſio non volitionem nominat. Malum namq́ ſub ratione mali non eſt à Deo volitum: ſic enim

Quare permittit mala.

iacet extra formale voluntatis obiectum. Permittit ergo mala, quia ex malis elicit bona. Sed dicis, prouidus artifex, quantùm poteſt ab his, quorum curam gerit, mala curat excludere: ſed Deus non excludit: non eſt ergo illi cura de nobis. Sed hæc ad vniuerſalem artificem, prouiſoremq́ non ſpectant, cui cura eſt interdum particulares defectus permittere, ne vniuerſale bonum impediri poſſit. ſi enim omnia mala impedirentur, bona plurima deeſſent vniuerſo: non enim eſſet vita leonis, ſi non eſſet interitus animalium: neque eſſet generatio vnius, ſi non eſſet corruptio alterius. Sed dicis, pulchrius eſſet vniuerſum, ſi malum nullum adeſſet, quippe, cùm nihil ab ordine diuinæ voluntatis deficeret: id autem Deus, & angelis, & homini ante lapſum, ſi præſtitiſſet; nullum planè in orbe malum inueniretur. Reſpondeo, vniuerſum maius bonũ eſſe, quam quodcunque particulare aliud à Deo: quòd ſi mala penitus non eſſent; deeſſent vniuerſo virtutes in actu completo, vtpote iuſtitia punitiua, conſtantia, patientia, & his ſimilia. Mala certè, te-

Auguſtinus.

ſte Auguſtino in enchyridion cap. 10. bene ordinata, & loco ſuo poſita, eminentiùs com-

Quod mala non ſint permittenda.

mendant bona, vt magis placeant, & laudabiliora ſint, dum comparantur malis: neque enim Deus omnipotens, quod etiam infideles fatentur, rerum cui ſumma poteſtas, cùm ſummè beatus ſit, vllo modo ſineret mali aliquid eſſe in operibus ſuis, niſi vſque adeò

1.
eſſet omnipotens, & bonus, vt benefaceret etiam de malo. Sed arguet aliquis: ſi Deus permittit iuſtum in peccatum incidere; id profectò facit, aut iuſtitiæ, aut miſericordiæ via, atque ordine: non miſericordiæ quidem via; aliquem enim in peccatum ruentem, miſericordiæ potiùs eſt, eum cohibere, quàm permittere: neque iuſtitiæ via, cùm iuſtus hoc nequaquam meruerit. Permiſſio ergo ad miſericordiam, aut ad iuſtitiam Dei non pertinet: atque ita res eſt iniuſta, Deoq́ minimè tribuenda. Sanè, paris videtur eſſe criminis apud Apoſtolum ſcribentem ad Romanos cap. 2. facere malum, & conſentire facientibus, ſed qui permittit, conſentit, impedire enim poteſt, ne malum illud fiat, præſer-

tim De-

Dei voluntas nō eſt cã mali.

*tim Deus, in cuius manu ſunt omnium corda, atque voluntates. Quare, ſi Deus permittit,
conſentire videtur: quod certè à ſummo bono quàm longiſſimum eſſe debet: permiſſio er-
go Deo non conuenit. Amplius, ſi permiſſio eſt in Deo, aut eſt actus poſitiuus, aut cer-* 2.
*tè negatiuus. Non primum; nam actus voluntatis poſitiuus, volitio eſt, aut nolitio. at,
reſpectu peccati, neutra illarum Deo ineſſe poteſt. Neque ſecundùm, alioqui de peccato
futuro, Deus certam non haberet ſcientiam. futura ſiquidem contingentia, per volunta-
tis determinationem, quæ vtique eſt actus poſitiuus, cognoſcit, atque intelligit: ergo quod
prius. Reſpondeo, illa permiſſio per viam iuſtitiæ fit, quæ vtique eſt ſecundùm meritò-* Solutur.
rum exigentiam, non autem diuinæ ſapientiæ condecentiam. Ad confirmationem dico, 1.
*quòd ille conſentit, qui cùm habeat & tempus, & authoritatem puniendi, atque argu-
endi; non arguit tamen, atque caſtigat, quod certè in Deum non cadit. Ad 2. permiſſio,* 2.
*volitionis negationem denotat, quando dicis, ergo Deus de peccatis futuris certam noti-
tiam non habet: dico, Deum futura contingentia, ex ſua tantùm permiſſione non co-
gnoſcere; ſed ex peccati poſitiuo, quod ſcit ſe eſſe cooperaturum, vel non cooperaturum,
commiſſionis ſcilicet vel omiſſionis: ex quo patet, quòd iuſta ſit Dei permiſſio, quamuis
nobis incognita. Ad tertium principale, negatur maior: non enim opus eſt, quòd Deus* 3.
*velit illam carentiam, quæ actum huiuſmodi poſitiuum ſequitur. Ad confirmationem,
quamuis Deus non velit malum culpæ; fit tamen à cauſa defectiua ſecunda, idq; abſque
primæ cauſæ influxu. Quamobrem, malum eſſe primam cauſam ſimpliciter effectiuam,
eſt impoſſibile. malum ſiquidem, quatenus malum, deficit potiùs, quàm aliquid efficit.
Ad authoritatem Auguſtini, reſpondeo, nonnullorum fuiſſe ſententiam, quòd licet De-* Malum non
us non velit mala, vult tamen mala eſſe, vel fieri; nam, & ſi bona non ſint, bonum ta- poteſt eſſe cauſa
men eſt illa fieri: quæ enim in ſeipſis mala ſunt, ad aliquod certè bonum ordinantur. Or- effectiua.
*do ergo ille exegit mala eſſe; ſed falſa eſt illorum opinio: malum ſiquidem per ſe non or-
dinatur ad bonum: ſed per accidens potiùs. Sanè, non eſt intentio peccantis, vt ex ma-
lo, boni aliquid ſequatur. Quare, ordo ille non hoc importat, quia non per ſe, ſed per ac-
cidens illi contingit. bonum ergo illud non per ſe intenditur à peccante; ſed elicitur ab
omnipotente regente, qui bene vtitur malis. Ad 4. malum non prodeſt vniuerſi pul-* 4.
*chritudini per ſe, ſed per accidens: idq; ex ſapientia opificis. Ad confirmationem, quam-
uis mala fieri, & mala non fieri, contradictoriè opponantur; velle tamen mala fie-
ri, & mala non fieri, non ita ſe habent, vtrumque enim affirmatiuum eſt. itaque
Deus non vult mala fieri, neque vult mala non fieri; ſed vult permittere, vt illa fiant,
ſiue poſſint fieri; idq; ſecundùm iuſtitiæ, ac ſua ſapientiæ verum, ſanctumq; conſilium.* Quòd nō ſint
Ad argumenta, quæ videntur oſtendere duo eſſe rerum principia, malum ſcilicet & bo- duo principia
num: Reſpondeo, & quidem ad primum, Deum ſcilicet cognoſcere mala futura; non vel- 1.
le tamen ea, ſed potiùs velle ea permittere, vt iam diximus. Ad 2. Malum & bonum in 2.
rerum natura ſubiectiuè eſſe dicuntur, non autem formaliter: materia enim eſt princi- Malum in re-
pium in quo, & ex quo, quæ profectò à philoſopho ſubiectiuè malum appellatur, maleſi- rum natura
cium enim ſemper machinatur: forma autem eſt principium, in quod, quæ dicitur quod- ſubiectiuè.
*dam diuinum & optimum, atq; ita bonum nuncupatur. Hæc ſunt duo generationis prin-
cipia, bonum ſcilicet & malum ſubiectiuè; non tamen formaliter. Duo enim prima prin-
cipia formalia eſſe, eſt impoſſibile. Ex hoc autem ſoluuntur aliæ confirmationes, vitium
namq; quod propriè malum dicitur, ex bono naſcitur.*

CAP. VI.

De origine mali.

*QVoniam huiuſmodi inquiſitio veritatis, plurimùm prodeſt ad euertendos,
confutandosq; errores aliquorum, qui de hac re perperam ſenſerunt; ideò
poſt philoſophorum dicta, ad ſacros me conuerti, præcipuè ad eos, qui con-*

Dei voluntas nõ eſt cã mali.

Dionyſius Areopagita.

tra huiuſmodi errores, ex profeſſo diſputarunt. In primis autem obuiam venit Dionyſius Areopagita, vir doctrina inſignis, & antiquitate, & ſanctitate illuſtris; qui in libr. De diuinis nominibus abundè & eleganter diſſerit capite tertio. De origine mali: Malum, inquit, ex ipſo bono nequaquam exiſtere, audemus dicere. Nam ſi ex bono ſit, non eſſet malum: non enim ignis eſt frigefacere; nec boni, facere non bona. Præterea, natura boni eſt, producere, atq; ſeruare: mali verò perdere, atq; diſſoluere; pro-

Malum nõ eſt ex bono.

fectò nullum exiſtentium eſt ex malo: nec ergo ipſum malũ ex bono: haberet enim quandam portionem boni. Item, omniũ rerum intentio bonum ſpectat, vt principium, atque finem: omnia ſiquidem pulchrum & bonum appetunt: ſed nihil mali naturam ſpectans, aliquid facit, atq; aggreditur: quo ergo modo in ordine rerum erit malum, cùm huiuſmodi bono appetitu ſit deſtitutum? Rurſus, quæcunq; ſunt, ex ipſo bono dependent, ipſumq;

Bonum omnibus entibus ſuperius.

bonum entibus eſt ſuperius, ſiquidẽ in bono, etiam quod non ens dicitur, ens exiſtit: Malum ergo, neq; ens eſt, propterea nec eſt omninò malum, neq; rurſus eſt omninò non ens: nihil enim erit ipſum quod dicitur omninò non ens, niſi per rationem quandam ente ſuperiorem, in ipſo bono dicatur. Malum igitur, magis quàm non ens, eſt ab ipſo bono, & eſſentia diſsidet. Sed dicet aliquis: vnde nam erit malum? niſi enim malum ſit, virtus ac vitium erit idem. Aut ſaltem quod virtuti aduerſatur, non erit malum. Contraria profectò temperantiæ intemperantia eſt, iuſtitiæq; iniuſtitia. Propterea neceſſe eſt concedere, malum aliquid eſſe bono contrarium. Neq; enim bonum ſibimet repugnat; ſed vniuerſum bonum communione quadam inuicem gaudet. Neq; rurſus quod minus bonum eſt, maiori bono contrarium eſt dicendum; quia neq; minus calidum, aut frigidum, minus ca-

Malũ impoſſibile eſt eſſe in bono.

lido frigidóue repugnat. Malum igitur eſt in rebus oppoſitum, contrariumq; bono. Ad hæc autem vera ratio reſpondebit: Malum, qua ratione malum eſt, nullam eſſentiam, vel generationem facere, ſolùm verò deprauare, atq; perdere (quantùm in ipſo eſt) rerum ſubſtantiam. Quòd verò corruptionem generatio ſequatur, non eſt id quidem mali poteſtas, ſed minoris boni præſentia; quemadmodum & morbus defectus quidem eſt ordinis, ſed non vniuerſi. Si enim totus ordo deſit, neq; morbus ipſe ſubſiſtet. Non eſt ergò in exiſtentibus malum, quia illa ſunt ex bono: in bono autem malum eſſe non poteſt. Si autem fingatur in bono malum eſſe, quonam pacto inerit? Non poteſt arbor bona fructus ma-

Duo principia rerum eſſe impoſsibile.

los facere, vel mala bonos. Neq; rurſus poſsibile eſt, duo rerum eſſe principia, & inuicem & in vniuerſo contraria, atq; repugnantia. ſi enim id concedatur, nec Deus ipſe à detrimento moleſtiaq; procul aberit, cùm non deſit, quod ipſum quoq; perturbet. Præterea, cuncta erunt inordinata, ſemperq; pugnantia: atqui bonũ ipſum amicitia quadam cuncta conciliat: quapropter malum nec eſt in Deo, nec ex Deo: aut concedendum erit, Deum non eſſe bonum. In Deo bonum, eſt ſua ſubſtantia: ſi permutetur ex bono, Deus ali-

Malum nullũ ex Deo.

quando quidem erit, aliquando verò non erit. Malum igitur nec eſt in Deo, nec ex Deo, neq; ſimpliciter, neq; per tempus. Sed dices fortaſsis, malum in angelis inueniri: Nec in

Malum nõ eſt in angelis.

angelis etiam malum eſt. Si enim angelus ſpeciem boni præferens, diuinam exprimit bonitatem, exiſtens videlicet per participationem, quod ſecundùm cauſam eſt in primo ente; illud quod exprimitur, certè imago Dei eſt angelus, & occulti luminis declaratio, ac ſpeculum purum nitidiſsimum, incoinquinatum, immaculatum, ſplendore declarans ſecretiſsimi illius ſilentij bonitatem. Itaq; nec angelis quidem ineſt malum, niſi quis dixerit propterea malos eſſe, quòd puniant peccatores. Sed eadem ratione Sacerdotes qui prophanos à diuinis myſteriis arcent, mali erunt: Sed profectò non malum, meritis affici

Malum nõ eſſe in natura dæmonum.

pœnis qui ſunt pœna digni. Neq; rurſus dæmones ſunt natura mali: alioqui nec eſſent ex bono, nec eſſent prorſus aliquid: Nec ex bonis natura mutati ſunt in malos, neq; ſemper extitère mali. Præterea, ſi ſibi ipſis mali ſint, ſeipſos vtiq; perderent: malum enim deſtruit ſeipſum. Si aliis mali, eſſentiam eorum perdere non poſſunt. Non ſunt ergo omninò mali, ſed deficientes à bono: malum enim eſt deficiens bonum. Quod namq; expers omnis

Dei voluntas nō eſt cā mali.

boni fingitur, nec vſquam quidem aliquid erit. Proindè, quonam pacto dæmones, cùm à Deo facti ſint, mali ſunt? nempè bonum bona producit, & ſtatuit. Deprauati verò ſunt in eo, quòd ab habitu, actioneq́; circa bona diuina vacant. Præterea, ſi natura mali ſunt

Dæmonum prauitas.

dæmones, ſemper fuêre mali, atqui malum non eſt ſtabile: quod enim ſemper eodem modo ſe habet, malū non eſt: ſemper ſiquidem idem eſſe boni propriū eſt. igitur non ſunt ipſa natura praui, ſed indigentia quadam bonorum angelicorum. His itaq; malum eſt, auerſio quædam, exceſſusq; & diſceſſus, ob quem bonis ſibi conuenientibus potiti non fuerant. Dæmoniaca igitur gens, non ſecundùm naturam eſt, ſed quà non eſt, exiſtit mala.

Dæmones integra naturalia.

Neq; angelica munera his tributa, aliquando permutata ſunt, ſed integra ſunt, quamuis ipſi minimè cernant, quippè cùm vires eas, quibus bona videri poſſent, iam occluſerint: licet ergo dæmones ſint, viuant, intelligant, deſiderent; priuatione tamen quadam, & fuga, & caſu à conuenientibus ſibi bonis, mali cognominantur, & ſunt. Sed quiſpiam forſitan dicet, malas eſſe animas, eò quòd quodam prouidentiæ conſeruationisq́; officio coniunguntur malis.

Malas animas non eſſe.

Atqui hoc non eſt malum, ſed bonum, atq; ex ipſo bono prouenientes. Sin autem animas quoquo modo deprauari dicamus, in quo nam deprauantur? niſi in quodam affectionum actionumq́; bonarum defectu, aberrantes ſiquidem à fine, ob infirmitatem propriam delabuntur.

Animarum prauitas.

Quam ob rem nec in dæmonibus, nec in nobis ita malum eſt, quaſi exiſtens aliquid; ſed tanquam defectus aliquis, per quem propriorum bonorum conſummatione caremus.

Malum non eſt in brutis.

Neq; rurſus in animalibus brutis eſt malum: ſi enim iram concupiſcentiamq́; ſuſtuleris, & cætera quæ in eis, etſi mala dicuntur; non ſunt tamen ſimpliciter ſuapte natura mala: Leo quidem, fortitudine ſuperbiaq; amiſſa, Leo eſſe deſinit: canis quoq; blandus effectus omnibus, non erit canis; cuſtodire enim latratu ſuo, canis eſt proprium, atq; domeſticos quidem admittere, alienos verò propellere. Quapropter conſeruare naturam non eſt malum, imò verò malum eſt naturæ corruptio, ac naturalium actionum, viriumq́; defectus.

Malum nō eſt in corporibus

Neq; malum aliquid eſt in corporibus: deformitas enim, atq; morbus, defectus eſt quidam ſpeciei, ordinisq́; priuatio. Id autem non omninò malum eſt, ſed minus boni: alioqui ſi pulchritudinis, ſpecieiq́; & ordinis integra ſolutio fiat, ipſum quoq; corpus abibit. Præterea, neq; corpus eſt vitiorum cauſa animo contingentium, nam abſq; corpore prauitas poteſt oriri, quemadmodum in dæmonibus: hoc ergo eſt mentibus, & animabus corporibusq́; malum, infirmitas videlicet ad bonum proprium conſequendum.

Malum non eſt in materia

Neq; verum eſt vulgatiſſimum illud, malum ſcilicet in materia eſſe, quà ratione materia: hæc enim ornatus & pulchritudinis, ſpecieiq́; fit particeps: ſeparata autem ab his, nullam habet ſpeciem, aut qualitatem, vt pati poſſit. Præterea ſi materia nullo modo eſt, neq; bonum eſt, neq; malum. Sin autem quomodolibet eſt, quæ verò ſunt omnia, ſunt ex bono, bonum erit, quia effector bonus. Aut materia condita eſt à malo, & ita duo rurſus erunt principia. Iam verò ſi materiam ad conſummationem vniuerſi fuiſſe neceſſariam confitentur; quonam modo erit materia malum? Præterea, malum fugit naturam boni, ſed materia ſuapte natura appetit bonum, formam ſcilicet: materia ergo non eſt malum. Deniq; ſi materia mala eſt; quomodo naturam generat, atq; nutrit, aut omninò quicquam facit, aut ſeruat? Si dixeris materiam quidem ipſam in animabus prauitatem nullam facere, ſed eas trahere; quomodo id verum erit, cum animæ multæ aciem ſuam ad bonum dirigant? Malum igitur in animabus ex materia non contingit.

Priuatio non repugnat bono.

Sed neq; priuatio, quæ eſt in materia, repugnat bono: non quidem vniuerſalis priuatio, quia nuſquam eſt, cùm non ſit aliquod poſitiuum. neque particularis priuatio: priuatione enim boni particularis exiſtente, malum necdum omninò præualuit: ea autem recedente, mali natura perit. Itaq; in Deo, neq; ex Deo eſt malum, neq; in angelis, neq; in dæmonibus, neque in animabus, neq; in corporibus, neq; in brutis.

CAP. VII.

Dei volun- tas nō eſt cā mali.

Cauſa mali.

Dionyſius.

Mali multæ cauſæ, boni autem vna.

Deus per bona cognoſcit mala.

Malum nō eſt æternum.

De cauſa mali diſputans D. Dionyſius, dicit bonū, ex vna integra & totali cauſa conſiſtere, nempè ex omnibus circumſtantiis, quæ ad bonum requiruntur: præſertim ex optima intentione, quæ operi imprimit ſpeciem. Malum verò ex multis & particularibus defectibus. Sanè, pluribus modis contingit peccare, quia facilè eſt declinare à ſigno; vno autem modo benefacere. Scit autem Deus malum, ſub ratione boni: Et apud ipſum cauſæ malorum ſunt beneficæ virtutes, nempè potentiæ intellectiuæ & liberæ, quæ ſunt ſubiectæ, in quibus vitia & virtutes inſident. Malum non eſt æternum, vt quidam dicunt: alioqui ſi ſubſtantialiter eſt malum: creat vtiq;, poteſt, eſt, & agit. ſed à quo habet hæc omnia? ex principio vtiq; bono. Malum igitur non eſt: quia omne, quod ſecundùm naturam exiſtit, ex definita quadam cauſa ſcitur. At ſi malum nullam habet cauſam definitam; certè ſecundùm naturam non exiſtit: neq; enim eſt in natura, quod præter naturam eſt: neq; in arte ratio illius, quod accidit præter artem: neq; anima cauſa malorum eſt; eſſentia enim animæ bona eſt, actione autem fit praua: nec hoc eſt incommutabile; mutari enim poteſt eius actio, quàm diu hîc degit, manetq́; in ſua ipſius poteſtate. ſi autem non ſic, vnde virtutes, ſi mutari nequit in melius? nunquid & deiformis eſt facta? Malum ergo eſt defectus & priuatio boni: optimorum enim cauſa vna eſt. quia rerum valde bonarum vna eſt fontalis cauſa ſi optimo malum contrarium, mali multæ cauſæ ſunt, diuerſæ vtiq; cauſæ malorum, defectiuæ quidem, non poſitiuæ; vt impotentia, infirmitas, cauſa ſcilicet non effectiua, ſed defectiuæ: neq; immobilia, & ſemper ſic & ſic ſe habent mala, hoc eſt, non ſunt fixa, & vniformia, cùm maximè diſtent à ſummo, & immobili ente, ac vltimo fine; ſed multa, & infinita, inordinata, atq; indeterminata, quæ mouent in fines diuerſos, & indeterminatos. Malorum autem omnium principium, ac finis, eſt bonum. Boni autem gratia, tum bona, tum etiam contraria fiunt: nam & mala facimus appetentes bonum: nullus enim malum ſpectans, quæ facit aggreditur. quapropter neq; ſubſtantiam malum habet, ſed præter ſubſtantiam exiſtens, ſubſtantia nititur aliena, vtpote quod non ſui quidem, ſed boni duntaxat gratia, perpetratur. Ex quo patet, malum non eſſe ex proprio principio, ſed per accidens, atq; propter aliud. Sæpè enim contingit, vt recta agamus, nonnunquam verò recta eſſe putamus, quæ agimus; non tamen ſunt, ſed opinamur bona eſſe. Iam verò apparet, malum eſſe præter intentionem, præter naturam, præter cauſam, præter principium, præter finem, extra terminum, extra voluntatem, extra ſubſtantiam. Itaq; malum eſt priuatio, defectus, infirmitas, inconcinnitas, error, ſcopo, id eſt, fine determinato, atq; perfectione deſtitutum, ſterile, iners, imbecillum, confuſum, diſsimile, infinitum, tenebroſum, eſſentia carens. vnde fit, vt malum omninò non valeat, nec quicquam poſsit, niſi permixtione boni. Quod enim omni bono vacuum eſt, non poteſt facere quicquam. Proinde non omnibus omninò eadem ſunt mala; ſed dæmoni quidem malum eſt, quòd intellectus eius amiſerit ipſam boni formam: Animæ verò, quòd ratione defecit, corpori autem quòd à natura deſciuit. Sed dices fortaſsis, cùm prouidentia diuina cuncta comprehendat, nihilq́; prouidentiæ gubernatione deſeritur, vnde mala ſunt? Prouidentia diuina ita omnia rectè gubernantur, vt malis bene vtatur, ad aliquam videlicet vel ipſorum, vel aliorum, ſiue priuatam, ſiue communem vtilitatem. Sed cur Deus hæc mala, quæ inſunt hominibus, & dæmonibus non tollit? aut vult mala tollere, & non poteſt: aut poteſt, & non vult: aut neq; vult, neq; poteſt: aut vult & poteſt. Si vult & non poteſt, imbecillis eſt, quod in Deum non cadit: ſi poteſt & non vult, inuidus, quod æquè alienum eſt à Deo: ſi neq; vult, neq; poteſt; & inuidus, & imbecillis eſt, ideoq; neque Deus: ſi vult & poteſt, quod ſolùm Deo conuenit; vnde ergo ſunt mala? Hoc formidoloſum argumentum, quod plurimos ex philoſopho-

Anima fit actione praua.

Mala nō ſunt immobilia.

Nullus reſpiciens ad malū operatur.

Malū eſt præter intentionē

Malum quid.

Malū dæmonis, animæ & corporis.

Dei volũtas nõ eſt cauſa mali.

philoſophorum numero perturbauit, facilè ſolui poteſt: Deus enim poteſt quicquid velit, & imbecillitas, & inuidia in Deo nulla eſſe poteſt. Igitur mala tollere poteſt, ſed non vult: nec ideo tamen inuidus, idcirco namq; non tollit, quia ſapiens, & iuſtus eſt: ſapientia autem ſua bona omnia fecit, & in bonis mala exoriri permiſit, vt recta eſſet electio: & honorabilis virtus, quæ in diſcernendis malis, eligendisq; bonis, malis autem fugiendis, atque abijciendis, poſita eſt. Non poteſt enim quiſquam eligere meliora, & ſcire quid bonum ſit, niſi ſciat ſimul reijcere, atque vitare, quæ mala ſunt. Iuſtitia autem mala non ſuſtulit, vt remanerent in homine virtutis veſtigia, cuius ratio in ſuſtinenda, & ſuperanda malorum acerbitate conſiſtit. Quis enim iuſtus dicendus, quis virtute præditus appellandus, niſi qui pro viribus pugnat contra mala? Nemo enim coronabitur, niſi qui legitimè certauerit.

Mala Deus cur nõ tollit.

Sed tempus eſt claudendi, terminandiq; hunc primum librũ Pymandri, in quo potiſſimũ diſputaui de diuinitate filij Dei, eiusq; generatione æterna. Vnus ergo eſt verus Pymander, ſanctus, innocens, bonus, cuius voluntas nedum ſanctiſſima, verùm etiam omnipotentiſſima eſt, qui per ſuum verbum omnia condidit, ac ſapientiſſimum Mercurium inſtruxit, vt hæc, quæ audiuimus arcana verba, nobis oſtenderet: quæ ipſe ita interpretari curaui, idq; ope, & gratia diuini Pymandri cum ſuo lucidiſſimo verbo: quibus gratias refero immortales, quòd ſuis me donis in ſcribendo, interpretandoq; cumulare dignati ſunt. certè, vt verum fatear, hæc me ſcripturum nunquam putaui.

Concluſio Operis.

Laus tibi Pymander ſancte, qui per tuum verbum linguas infantium facis diſertas, & reuelas profunda de tenebris, ſancte Pymander.

Tuderti hora nona 14. Iulij 1572. labore & induſtria fratris Hannibalis Roſſeli Calabri, ordinis Diui Franciſci de obſeruantia.

Lege Lector attentè.

Amor meus Ieſus Chriſtus.

INDEX

Omnium quæ in hoc primo libro continentur.

A.

ABraham vidit Deũ in ſubſtantia creaturæ. Folio a
Abſtractum & concretum ſunt in diuinis. 264
Actio diuini agentis eſt ſua ſubſtantia. 39
Actualis intellectio eſt verbum. 152
Actus Dei actus eſſentiæ. 137
Actio Dei eſt eius eſſentia. 140
Actus ſunt ſuppoſitorum proprietates vel formæ ſuppoſitorum. 264
Actus notionalis. 269
Actus communis. 269
Actus voluntatis duplex. 336
Actus concupiſcentiæ & amicitiæ. 345
Actus neuter. ibidem
Actus perfectus. ibid.
Aduocatum habemus. 119
A Deo exiui. 122
Agens vniuerſale non indiguit materia. 58
Agens perfectũ non indiguit materia. 159
Agere immediatius eſt ipſius principij. 269
A Ioue principium Muſæ. 338
Aliquid eſt in aliquo dupliciter. 173
Alium filium gigni eſt impoſsibile. 216
Almæon Crotoniates. 21
Amor impellit ad vitam. 282
Animus cecutit ſine Deo. 108
Angeli ſuperiores polent maiori ſcientia. 232
Antiquum chaos. 4
Anaxagoram accuſat Socrates. 19
Anaxagoras defenditur. ibid.
Anaxagoræ laus. ibid.
Anima ligata in corpore. 23
Animæ humanæ immortalitas. 42
Animæ origo vocatur acceſſus & Dei iuſſus. ibid.
Anima diuinus effectus. ibid.
Anima ex nihilo. ibid.
Anima rationalis non fuit ab æterno. 43
Animalia tria apud Platonem. 33
Animorum vnitas cum Deo. 313
Animæ obiectum proportionatum. 349
Apex animæ intellectualis. 313
Apollinis oraculum de voluntate Dei. 359
Ariſtotelis laudes. 36
Ariſtoteles arguit contra Platonem. 37
Ariſt. rationes ſoluuntur. ibid.
Ariſt. rat. contra Anaxagoram. 18
Ariſt. rat. contra Platonem. 26
Soluuntur rat. ibid.
Ariſtotelis arguit contra Platonem. 29
Soluuntur ibi.
Ariſtotelis atq; Auerois ſoluuntur. 33
Attributa diſtingui ex natura rei, probatur rationibus. 225
Soluuntur. 226
Arij Argumenta. 270
Ariſto. verbis & rebus à Platone diſſentit. 293
Aſcendo ad patrem meum & patrem veſtrum. 128
Athomus vnde dicitur. 18
Attributa qualiter diſtinguantur à Deo. 223
Attributa Dei quomodo differant ab eſſentia Dei. 224
Attributa diſtingui ex natura rei. 219
Attributa ſunt vnum non formali ſed reali ratione. 230
Attributa Dei ſecundum philoſophos. 224
Auerrois error. 329
Auerrois deluſio. 330
Aurea verba Pythagoræ. 335
Auicenna reprehenditur. 336
Auicenna ab Auerroe oppugnatur. 71
Auerrois Alexandri & Themiſti error. 77
Auicennæ error. 223
Auerroes diſputat contra antiquos. ibid.
Auerroes reprehendit Auicennam. 46
Auerrois rationes contra Platonem. 26
Academici & Peripatetici quomodo conciliantur. 292
Animæ ſi ſint infinitæ. 31

B.

BEatitudo conſiſtit in voluntate. 342
Beatitudine ſola an ſit fruendum. 351
Beatitudo quibus opus habet. 351
Beatitudo formalis & obiectiua. 352
Argumenta his contraria. ibid.
Soluuntur. ibid.
Beatitudo tribus opus habet. 352
Bonum vniuerſi in ordine conſiſtit. 292
Bonum eſt obiectum voluntatis. 341
Bonum triplex. ibid.

C.

CApur Chriſti Deus. 118
Cauſa mali vnde. 105

Cauſa

Cauſa entis eſt vnitas. 265
Cauſam efficientem rationalem inuenit Anaxagoras. 19
Cauſa aut conſtitutio non eſt propriè in diuinis. 176
Carmina Poetarum de Deo. 88
Catholici diſſentiunt à Peripateticis in cognoſcendo Deo. 77
Carmina antiquiſſimorum Poëtarum de mundi creatione & corruptione. 32
Cœlum ſedes Dei. 37
Cœlum non eſſe creatum, argumentis oſtenditur. 47
Soluuntur. 48
Circumincesſio quid. 174
Circumincesſionis cauſa. ibid.
Cicero reprehenditur. 34
Chaos inordinato motu agebatur. 25
Chaldeus de mente. 88
Chriſtus imago Dei inuiſibilis. 114
Chriſtus virtus & ſapientia. 115
Chriſti nomina diuerſa. 119
Chriſtus non eſt ex nihilo. 122
Chriſtum eſſe naturaliter Deum rationibus oſtenditur. 142
Concordia cauſa vnitatis. 14
Compoſitio ex intelligentia & orbe. 240
Conceptus abſolutus & reſpectiuus non faciunt vnum. 277
Cognoſce teipſum. 304
Cognitio incipit ab intellectu & terminatur ad voluntatem. 343
Cognitio alicuius rei fit duobus modis. 310
Cognito patre cognoſcitur filius. 114
Creditis in Deum & in me credite. 125
Creatio non eſt mutatio. 234
Creatura nobilius eſſe habet in Deo quã in ſeipſa. 285
Creatura duobus modis dicitur eſſe in Deo. ibid.
Creatura in eſſe cognito. 289
Creatura non frui gaudio infinito intenſiue. 350
Creatio mundi ſecundum Anaximandrũ. 7
Creatio mundi ſecundum Anaximanem. 9
Creatio mundi ſecundum Lucypum. 13
Creatio mundi ſecundum Anaxagoram. 17
Creatio ſecundum philoſophum conceditur. 42
Creatio an potuerit eſſe ab æterno. 48
Creare per filium quid ſignificat. 113
Creatio an ſit ab initio, rationibus Auicennæ probatur. 46
Creatio mundi ſecundum Talethem. 9
Creatio mundi ſecundum Democritum. 11
Contradictio Ariſt. 40
Cognitio veſpertina & matutina. 76
Cognoſcendi difficultas vnde ſit. 82
Cognoſcendi modus multiplex. ibid.
Compoſitio multiplex. 219
Contactus duplex. 222
Creatio mundi ſecundum Hypaſum. 10
Creatio mundi ſecundũ Parmenidem. 12
Creatio mundi ſecundũ Pythagoram. 20
Creatio mundi ſecundum Platonem. 24
Cum tradet regnum Deo Patri. 125

D.

DEi intellectio non eſt ocioſa. 309
Dei eſſentia omnium ſimilitudinem gerit. 310
Deus intelligit ſine diſcurſu. 310
Deus cognoſcit omnia non ſolum eminenter ſed etiam formaliter. 312
Deus ſcit cogitationes hominum. 316
Deus ſcit infinita. 317
Deus curat omnia etiam indiuidua. 318
Deus ſimul & ſemel omnia videt. 320
Deus non cognoſcit participale poſt partem, ſed cognoſcit omnes ſimul partes continui. 321
Deus eſt infinitus intenſiue & extenſiue. 324
Deus eſt infinitus formaliter, eminenter, & perfecte. ibid.
Deus poſſet ſimul infinita producere, ſi id natura rerum pateretur. 325
Dei ornatus. 326
Deum non eſſe infiniti vigoris, argumentis oſtenditur. 327
Soluuntur. 328
Deus eſt perfectus quia finem non habet. 329
Deum agere ex neceſsitate. 330
Soluuntur. ibid.
Deum eſſe infinitum vigore lumine naturali demonſtrari non poſſe. 310
Argumenta Theologorum. 331
Deum eſſe infinitum in vigore, vtrum philoſophus ſenſerit. ibid.
Soluuntur argumenta. 332
Deus infinite ſe diligit. ibid.
Deus eſt quo maior cogitari non poſsit. ibid.
Dei perfectio infinita. 333
Dei vigor duobus modis accipitur. ibid.
Deus eſt ſolus immortalis. 337
Deus ſolus eſt obiectum fruitionis. 340
Deus ſphæra intelligibilis. 345
Deum nemo vidit vnquam. 350
Deo non vtimur ſed fruimur. 352
Delectatio dicitur fruitio. 346
Deus eſt omnipotens. 202
Deus quare eſt ſimplex. 218

Dei ſimplicitas probatur. 218
Deus non eſt compoſitus ex materia & forma neq; aliqua alia compoſitione. 219
Deum eſſe compoſitum arguitur. 220
Soluuntur argumenta. 221
Deus non eſt forma informans per eſſentiam. ibid.
Deus non venit in compoſitionem. 222
Deus non eſt capax accidentis. ibid.
Dei immutabilitas. 233
Deum eſſe perfectum ſimpliciter probat Dionyſius. 228
Deum non poſſe definiri. 234
Deus & pater & bonum eandem naturam habent. 237
Dei eſſentia & eſſe ſunt idem. 239
Deus eſt ſuum intelligere. ibid.
Deus eſt vita. 281
Deus habet ſummum gradum vitæ. ibid.
Dei delectatio. 283
Delectatio excellentior ex Auicenna. ibi.
Delectatio animi maior eſt quam delectatio corporis. ibid.
Deum vitam non habere arguitur. 284
Deus per ſuam eſſentiam res intuetur. 292
Dei ſapientia. 303
Deus ſolus eſt bonus & ſapiens. ibid.
Deus ſedet in media terra. ibid.
Dei diſpoſitio ſcientia, viſio, præuiſio, prædeſtinatio, reprobatio. 305
Deus eſt ſubſtantia actu intelligens. ibid.
Deum nihil à ſe intelligere arguitur. ibid.
Dei ſcientia nec vniuerſalis nec particularis eſt. 306
Dei eſſentia eſt imago aliorum. 308
Dei ſcientia non cauſatur à rebus. 306
Deus ſi in hac vita non cognoſcitur, minus cognoſcitur poſt hanc vitam, Argumentis probatur. 63
Deus non poteſt definiri. 84
Deus quare dicatur menſa apud Theologos. 89
Deus quomodo intelligitur ſecundũ Nazyanzenum. ibid.
Deus quid ſit ſecundum Damaſcenũ. ibid.
Deus eſt incorporeus. ibid.
Dei nomen latiſsimè explicatur ſecundũ diuerſos authores. 90
Deum eſſe, omnibus conſtat. 91
Deum non eſſe quare aliqui dixerunt. ibi.
Deum eſſe fide tantum conſtare arguitur. 94
Deum eſſe eſt per ſe notum. 95
Deum eſſe vnum rationibus probatur. 97
Deum eſſe vnum probatur per antiquos Poetas & diuerſos authores. ibid.
Deus ipſa vnitas & veritas. 14
Deum omnia intelligere & cognoſcere probatur. 16
Deus nõ indiget materia in creatione. 34
Deus eſt infiniti vigoris. 38
Deus nunquam eſt otioſus. 39
Deus an agat ex neceſsitate naturæ. 40
Deus eſt omnium cauſa effectiua ſecundũ philoſophum. 43
Deus eſt ars prima. 46
Deum non eſſe omnium cauſam effectiuã arguitur. ibid.
Deus ſolus eſt æternus. 52
Dei voluntas nec eſt noua nec antiqua. 59
Deus eſt lumen noſtri intellectus. 75
Deus eſt fons & arbor ingens ſecundum Plotinum. ibid.
Deo ſolo eſt fruendum. 353
Deus eſt ignis. 359
Deus ad creaturas contingenter ſe habet. 361
Deus ab æterno & ſeipſum voluit & alia à ſe. 363
Deus omnia vult propter ſe. 366
Deus an poſsit non velle quod aliquando voluit. ibid.
Deus operatur in nobis velle & perficere. 368
Deũ vidit Abraã in ſubſtantia creaturæ. 2
Deum parentem omniũ vocat Plato. 99
De filio dei Plotinus apertè loquitur. 109
De filio dei doctrina Procli. 111
De filio dei Philo diſſerit copioſe. ibi.
Deus quomodo cognoſcit per cauſam. 302
De diuinitate & humanitate Chriſti doctrina Hieron. 117
Deus cognoſcit omnia. 307
Deum eſſe Plato didicit à pueritia. 92
Deus Deus meus vt quid me dereliquiſti. 117
Dedit illi nomen. ibid.
Diogenis Apoloniatæ ſententia. 9
Diuinitatis cognoſcendæ duplex modus. 76
Diuinæ ſubſtantiæ non ſubſunt noſtris phantaſmatibus. 79
Difficultas cognoſcendi æqualitatem perſonarum vnde ſit. 207
Dinſtinctionis modi ſeptem. 223
Diſtinctio rationis duplex. 224
Diuini intellectus ſpecies intelligibilis. 303
Diuinum obiectum eſt diuina eſſentia. 305
Diuinitas Chriſti ſecundum Ambroſium. 119
Diuinitas & humanitas Chriſti ſecundum Auguſtinum. 123
Differentia inter noſtram & diuinam cognitionem. 313
Differentia inter actum voluntatis & intellectus. 345
Dilectionem & delectationẽ non eſſe idem arguitur. 348
Docta ignorantia. 322

Duo

Duo principia poſuit Anaxagoras. 19
Duratio duplex. 52
Duratio vera non fuit ante cœlum. 58
Duo motores primi mobilis. 332
Duo amores fecerunt duas ciuitates. 345
Duo actus intellectus & duo voluntatis. ibid.
Deus eſt principium medium & finis. 99
Dei æternitas apud Platon. 99
Deum eſſe vnum bonarum rerum principium confitetur Thimeus. ibid.
Deum eſſe animal Ariſtoteles dicit. 100
Deos plures eſſe eſt impoſsibile. 100
Deus eſt forma vniuerſi. ibid.
Deum eſſe vnum ordo creaturarũ oſtendit. 103
Deos plures eſſe non eſt impoſsibile arguitur. 106
Deum eſſe vnum ex ſcripturis probatur. ibid.
Dei filius inſtar ſolis ſe habet. 108
De die iudicij nemo ſcit neq; filius 125
Deus omnia in omnibus. 127
Deus ſolus bonus. 131
Dei prouidentia. 134
Deus omnia in omnibus. 142
De ſubſtantia patris quid ſignificet. 159
Deus animal optimum. 205
Deum imperfecte nominamus. 206
Deorum duo genera apud Platonem. 99
Dies iudicij nota Chriſto. 128
Diuinæ generationis exemplum. ibid.
Diuina eſſentia tota ſimul in patre & in filio. 129
Dicere & dici in diuinis. 48
Dicere multiplex. 152
Diſtinctionis ratio. 181
Diſtinguentia magis differunt quam diſtincta. 182
Dominus creauit me. 135
Dominum Ieſum Deus fecit. 139
Duo eſſe principia. 375
Duo principia non eſſe. 373

E.

Æternitatem mundi oppugnant Catholici. 56
Æternitas declaratur per Augu. 204
Æqualitas ſumma in diuinis. 208
Æqualia quæ ſunt dicenda. 205
Æternitas quid ſit. 209
Æqualitas in diuinis. ibid.
Æterna ſi habent cauſam ſuæ emanationis. 44
Effectus ſequens cauſam vniuerſalẽ nunquam deficit. 363
Effectus mentis ſecundæ. 238
Ego dixi Dij eſtis. 207
Ego primus & nõ eſt deus præter me. 141
Ego in patre & pater in me eſt. 124. & 131
Ego & pater vnum ſumus. 124
Ego ſum vitis vera. 118
Ego ſum alpha & omega. 113
Elementa non prima principia. 10
Elementorum genitura. 60
Element. natura. 61
Elem. conuenientes qualitates. ibid.
Elem. vocata ſunt principia. 62
Elementum quid ſit. 63
Elementi propriè dicti quatuor conditiones. ibid.
Elem. quod modis aliquid dicatur. ibid.
Elemen. quare ſint numero 4. 64
Elementum tertium non ſufficit. 65
Elementorum numerus ex motuum diuerſitate. ibid.
Elem. numerus quaternarius. 66
Elem. qualitates ſi ſint formæ ſubſtantiales. 68
Ele. eſſentiales formæ non ſunt nobis incognitæ. ibid.
Elementa in mixto, an actu vel potentia remaneant. 69
Elem. manent in mixto ſecundum qualitates remiſſas. ibid.
Elem. eſſe in mixto in perfecta forma ſubſtantiali. 70
Ele. determinato gradu continentur. 72
Elementa ſi manent in mixto in actu perfecto ſecundum Auerroem. 72
Ele. ſubſtantiales differentiæ. ibid.
Elem. formæ ſuſcipiunt magis & minus. ibid.
Elementa manere in eſſe remiſſo. 73
Elementales formæ diſtant à forma mixti. ibidem
Elementa ſunt mediæ formæ. ibid.
Elementorum qualitates in mixto ſecundum Auicennam. 70
Emanatio eſt generatio in diuinis. 107
Empedoclis poſitio de mundi creatione. 14
Emanationes diuinæ formaliter diſtinguuntur. 227
Ens perfectum duplex. 93
Ens aliquod eſt omnino neceſſarium in rerum natura. ibid.
Entitates formales ſeſe recipiunt. 329
Entis diuiſio ſecundum Auicennam. 41
Eo eſt pater, quo eſt ei filius. 188
Epicuri poſitio de creatione. 11
Æqualitas intenſiua & extenſiua. 216
Eſſe de aliquo dupliciter dicitur. 160
Eſſentia tenet locum formæ & non materiæ. 161
Eſſentia diuina eſt terminus formalis diuinæ generationis vt quo, filius verò vt quod. 162
Eſſentia diuina à quidditate humana in quibus conuenit & diſſentit. ibid.

Eſſentia & relatio conſtituunt perſonam ſine compoſitione. ibid.
Eſſen. diuina in primo & ſecundo ſigno. 163
Eſſent. communicetur vt quidditas. ibid.
Eſſent. diuina quomodo relationi diuinæ communicetur. ibid.
Eſſen. diuina diſſentit ab alijs formis. 165
Eſſent. diuina eſt principium quo generationis. 184
Eſſen. diuina non eget determinante. 186
Eſſen. diuina eſt forma communis tribus perſonis diuinis. 188
Eſſentia diuina non dicitur ingenita. 109
Eſſe in ſe non dicit aliquid poſitiuum. 200
Eſſentia apud philoſophos quid ſignificet 213
Eſſentia apud Theologos. ibid.
Eſſentia diuina & eius attributa ſunt idem realiter. 231
Eſſentia & eſſe variè ſumuntur. 239
Eſſe potentiæ obiectiuæ & ſubiectiuæ. 239
Eſſentia diuina ex ſeipſa neceſſaria. 242
Eſſe actualis exiſtentiæ & eſſentiam tantummodo diſtingui ex natura rei. 244
Soluitur. 246
Eſſe & eſſentia an diſtinguantur realiter. 247
Eſſentia & perſona in patre quomodo diſtinguantur. 134
Eſſentia non generat. 150
Eſſentia diuina eſt vt forma, & non vt materia. 159
Eſſentia comparatur formæ. ibid.
Eſſentia præcedit relationes origine. 273
Eſſentia Dei eſt imago aliorum. 308
Eſſentia diuina adæquatum obiectum dicitur. 309
Eſſentia diuina omnium ſimilitudinem gerit. 310
Eſſentia diuina eſt cauſa & ratio formalis cognoſcendi & creandi. 314
Eſſentia in diuinis verbi geniti eſſe principium rationibus probatur. 149
Eſſentiam & eſſe actualis exiſtentiæ in creaturis differre realiter argumentis probatur. 242
Eſſentiam diuinam ſi aliquis poſsit videre in hac vita degens. 76
Eſſe acquiſitum creaturæ. 51
Æternæ rationes in mente diuina quibus diſtinctè rerũ quidditates cognoſcat. 311
Æternæ rationes in mente diuina modo ineffabili diſtinguuntur. 316
Et quem miſiſti Ieſum Chriſtum. 141
Et ſimus in vero filio eius. ibid.
Euangelium Ioannis inuenit Auguſtinus apud quendam Platonicum. 253
Extaſis quid ſit. 2
Exemplum generationis filij Dei. 114
Exemplum quomodo Deus videtur. 350

F.

Fabula Promothei. 330
Factus id eſt genitus. 139
Facere pro gigni. ibid.
Fecit id eſt declarauit. ibid.
Filius imago patris. 120
Filius eſt ſimilis patri. ibid.
Filium Dei creaturam non eſſe. 121
Filius Dei genitus, primogenitus, vnigenitus. ibid.
Filius factus ſub lege. 122
Filius de ſubſtantia patris. ibid.
Filius Dei mittitur à patre. 126
Filius à patre ſemper procedit. 128
Filius eſt coæternus patri. 129
Filius non dicitur ſimilis voluntati ſed naturæ patris. 130
Filius patri ſimilis. 131
Filius naturalis genitoris. 132
Filij Dei qui imaginem Dei recipiunt. ibi.
Filius quare non generat. 133
Filius eſt vita eſſentialiter. ibid.
Filius Dei non eſt creatura. 134
Filium eſſe creaturam & creatorem quidam probare contendunt. 131
Confutantur rationes. ibid.
Filius Dei eſt Idea boni. 109
Filius Dei eſt verbum Dei. 308
Filius eſt exemplar æternum ſecundum Platonem & ſacros. 109
Filius propriè eſt imago in diuinis. ibid.
Filij Dei generatio æterna. 110
Filius prima pulchritudo. ibid.
Filius Dei quare dicitur logos. 111
Filius eſt imago patris. ibid.
Filium Dei eſſe verum Deum, per ſcripturas probatur. 113
Filius natura Deus. 114
Filius ſplendor patris. ibid.
Fil. lumen ibid.
Fil. ab æterno genitus. ibid.
Fil. imago viuens. 115
Fil. Dei. 119
Fil. ſapientia Dei. ibid.
Fil. melius dicitur ſemper genitus quam quod ſemper generetur. 170
Filius an habeat potentiam generadi. 187
Fil. natura producitur. 189
Fil. dicitur ars. 190
Fil. quomodo eſt neceſſarius. ibid.
Filij productio eſt naturalis & libera. ibi.
Fil. non fuit prius intellectus, ſiue volitus quam productus. 192
Fil. non producitur voluntate, vt principio productiuo. ibid.
Argumenta contraria. 193
Soluuntur. 194
Fil. dilectionis. 193
Fil. meus dilectus. 194

Fil. vi-

Fil. viſio de viſione. 158
Fil. non generat, non quia non potuit, ſed quia non oportuit. 216
Fil. Dei à patre procedit ſicut à corpore ſolari. 238
Fil. eſt æqualis patri ſecundum ſubſtantiam. 270
Fil. eſt prima ſpecies. 335
Fil. alium gigni eſt impoſsibile. 216
Fil. quare non generat. 210
Fil. quare vocatur verbum. 107
Fil. quomodo patri ſubiectus. 127
Fil. Dei quomodo dicitur. 136
Fil. facit quæ videt patrem facientem. 117
Finis vltimus bifariam accipitur. 348
Filius non arte ſed natura creator. 135
Filius Dei non eſt creatura. 137
Fil. Dei eſſe naturale Dei verbum. 137
Fil. quomodo ſubijcitur Patri. 142
Fil. proprie eſt verbum. 147
Fil. imago, ſplendor & verbum. 153
Fil. non eſt notitia impreſſa. 154
Fil. Dei propriè filius dicitur. 159
Fil. de ſubſtantia patris quid ſignificet. ibi.
Fil. non eſt de nihilo. 162
Finis formalis & obiectiuus. 344
Formæ effectus primus & ſecundus. 211
Formæ quæ non ſunt ſubditæ mutationi 234
Formam exemplarem non poſuit philoſophus. 293
Formæ in mente diuina re & ratione ſeparantur à ſingularibus. 294
Forma tribus modis dicitur. 295
Forma accidentalis agit virtute formæ ſubſtantialis. 297
Forma ſpecifica & non indiuidualis dat eſſe ſimpliciter. 185
Forma ſerui forma Dei. 124
Forma Dei. 115
Fruitio multiplex. 338
Fruitio ordinata, inordinata & neutra. ibi.
Fruitio quid ſit. ibid.
Fruitionis obiectum quale ſit. 337
Fruitionis obiectum Deum non eſſe argumentis oſtenditur. 339
Soluuntur Argumenta. ibid.
Fruimur bonis cognitis. 344
Frui, eſt amore inhærere. ibid.
Fruitionis obiectum Deus ſolus eſt. 346
Fruitio circa quæ verſatur. 341
Fruitio ordinata & communis. 346
Frui tribus modis dicitur. ibid.
Fruitiones quinq; à nonnullis ponuntur. ibid.
Fruitionis immediatum obiectum. ibid.
Fruitio patriæ & fruitio viæ. ibid.
Fruitionis obiectum in communi. 347
Frui eſſe paſsionē in volūtate receptā. 348
Fruimur cognitis. ibid.
Fruimur virtutibus. 349
Argumenta contraria. 349
Soluuntur. 350
Fruimur beatitudine obiectiua non formali. 352
Frui ſtricte & large. ibid.
Fructus eſt vltimum quod expectatur de arbore. 348
Frui nemo poteſt vna perſona ſine altera. 357
Fruendo vna perſona vtrū poſsit aliquis frui alia perſona. ibid.
Frui quibus debemus. 341
Fumus quid apud Mercurium forma terræ. 7
Fundamenta negationum. 275
Fundamentum relationis diuinæ. 163

G.

Generatio filij Dei æterna. 110
Generationis diuinæ exemplum. 111
Generare & creare indifferenter accipiuntur. 136
Generatio diuina multùm differt ab humana. 169
Generatio diuina plurimis modis explicandi opus habet. 170
Generatio diuina realem geniti à gignente diſtinctionem indicat. 170
Generare conuenit patri. 174
Generatio diuina eſt vniuoca. 180
Genitum quid ſignificat. 196
Generare eſt actus productiui neceſſarij. 213
Generationem eius quis enarrabit. 238
Genitus ſine matre ex Deo ipſo per ſe. 359
Generationis modos duodecim poſuit Arius.
Gloriam meam alteri non dabo. 128
Glorifica me pater. 142
Gloria quam Chriſtus petebat. 104
Gracia Chriſti redundat in electos. 131
Generatio filij Dei ſecundū Platonem. 108
Generatio filij ſecundum Plotinum. 109
Generatio filij Dei ſecundum Porphirium 110

H.

Habere vitam in ſeipſo. 133
Heracliti poſitio de creatione mundi. 10
Hieronymi doctrina de diuinitate & humanitate Chriſti. 117
Hic eſt filius meus dilectus in quo mihi complacui. 119
Hippaſi poſitio de creatione mundi. 10
Homo an generat hominem. 42
Homo mouet ſe intellectu & ratione. 281
Humanæ animæ immortalitas. 42

Humana peruerſitas. 353

I.

IDea quid ſit. 289
Ideæ quid ſint ſecundum Mercurium. 286
Ideæ ſecundum Platonem. ibid.
Idea boni, filius Dei. ibid.
Ideæ vnde ſic dictæ. ibid.
Idearum & ſenſibilium numeri quomodo ſe habeant. 300
Idea boni. 108
Ideas quare Plato poſuit. 295
Idearum contemplator Socrates extitit. 287
Ideæ ſola mente cernuntur ſecundũ Diogenem & ſecundum D. Auguſt. ibid.
Ideæ ſunt in ipſo bono per modum cauſæ. ibid.
Idea & Deus idem ſunt. 288
Ideæ ad quid conducunt. ibid.
Ideæ neceſſariò inſunt menti diuinæ. 289
Idea vniuerſi. ibid.
Idea eſt diuina eſſentia. ibid.
Idea prima & ſecunda. 290
Ideæ non ſunt productæ. ibid.
Ideæ ſecundum Ariſtotelem. 291
Ideas eſſe in mente diuina oſtenditur per philoſophum. ibid.
Ideas eſſe formas ſeparatas à ſenſibilibus argumentis probatur. 293
Ideæ ſubſiſtunt in ſingularibus. 295
Idea fundamenti. 296
Idea ſingularium eſt natura in ſuis principijs formalibus & eſſentialibus, ibid.
Ideas nec æternis nec ſenſibilibus quicquam conferre arguit Ariſtoteles. 297
Soluuntur eius rationes. 298
Idea ſpeciei eſt & non generis. ibid.
Idea eſt principium cognoſcendi & exemplar. ibid.
Ideas non eſſe numerum philoſophus arguit contra Platonem. 299
Soluuntur eius rationes. ibid.
Ideas non eſſe in nobis principium ſcientiæ arguit philoſophus. 301. & ſoluuntur eius rationes 302
Ideæ quare ſunt poſitæ à Platone. 301
Idea biſ. ri. m intelligitur. 311
Ideæ diſtinctæ. 314
Idea denominatiua & formalis. 315
Idea quæ eſt diuina eſſentia non diſtinguitur, aliæ vero ideæ diſtinguuntur obiectiuè. 316
Idearum ordinis ſtudium. 320
Idea primaria formaliter Infinita. ibid.
Ieſus proficiebat ætate & ſapientia. 141
Ignis elementum neceſſarium. 67
Ignis quare nõ lucet in propria ſphera. 67
Ignis eſt lux alba. 67
Ignorantia noſtra qualis. 86
Imago propriè filio conuenit. 109
Imago regia filius Dei. 132
Imago in diuinis quomodo accipitur. 172
Imaginis & verbi diſcrimen. ibid.
Imaginis perfectæ rationes. ibid.
Imago non competit ſpiritui ſancto. ibid.
Imago patris. 120
Immutabilitas Dei. 253
Immutabilitas Dei probatur. 234
Immutabilitas Dei ſecundum Ariſtotelem 253
Impij non videbunt formam Dei in iudicio. 125
Immediatius eſt intelligere quam dicere. 157
Incommunicabilitas duplex, quo & quod 254
Indiuiduum ponitur in definitione perſonæ. 256
Infinitum eſt cauſa rerum. 7
Infinitum multiplex. 8
Ingratus homo qui non agnoſcit Chriſti humanitatem. 124
Ingenitus neq; eſt ſubſtantia neq; accidens 126
Ingenitum non conſtituit perſonam. 127
Ingenitum in diuinis ſoli patri conuenit. 196
Ingenitum quid propriè ſit. ibid.
Ingenitum idem ac non filius. 198
Ingenitum quomodo ſignificat ſubſtantiam. 198
Ingenitum neq; eſt abſolutum neq; reſpectiuum in patre. 199
Ingenitum formaliter non dicit perfectionem. 200
In principio erat verbum. 115. & 120. & 123
Inſtans iniciatiuum. 36
Intentio Mercurij in hoc libro. 3
Intellectus ſpeculatiuus. 40
Intelligentiarum productio. 46
Intelligentiæ ſunt artes intelligentes. 46
Intellectus agens ſimilis eſt ſoli. 76
Intellectio qua Deus intelligitur ſecundum peripateticos ſine medio fit. ibid.
Intellectus heroicus. 77
Intellectum corpori copulatum ſubſtantias ſeparatas poſſe intelligere. ibid.
Intellectum corpori copulatũ poſſe quidditatiue Deum cognoſcere. 81
Intellectus agentis & poſsibilis virtus. 86
Intellectus fœcundus. 129
Intellectio eſſentialis. 148
Intelligere & dicere in patre. 156
Intellectus in patre habens præſentem diuinam eſſentiam, eſt principium productiuum filij. 108
Intellectus & voluntas diſtinguuntur ex

natura

natura rei. 231
Intellectio eſt perfectio intelligentis. 239
Intellectus diuinus eſt propriè ſuum intelligere. 240
Intelligere eſt viuere. 282
Intelligentiæ pauci homines participes ſunt. 286
Intellectus in quo diſcrepat à voluntate. 340
Intellectus diuinus intelligit infinita. 316
Intellectus diuinus actu eſt infinitus. 320
Infinitum priuatiuum & negatiuum. 324
Infinita non ſunt quorum formæ ſunt in materia. ibid.
Infinitorum effectuum cauſalitates. 326
Infiniti motores. 328
Intellectus diuinus non ſolum ſe ſed & alia à ſe diſtinctè cognoſcit. 305
Intellectus diuinus intelligit omnia quia ſe intelligit. 306
Intelligere vnum in actu dicitur duobus modis. 310
Intellectus non poteſt plura ſimul intelligere. 311
Intellectus neutrum ſenſum habet. 345
Intelligere & velle cauſæ perfectiſsimæ. 359
Intellectus agens & poſsibilis. 361
Intellectus agens in Deo. 362
Intellectui diuino competit intelligere nõ agere. ibid.
Intellectus poſsibilis in Deo. ibid.
Intelligentiarum productio ſecundum Magnum Albertum. 46
Intellectus diuini duplex obiectum. 313
Intellectio Dei non eſt ocioſa. 309

L.

LAus Ariſtotelis. 36
Laus Theologiæ. 4
Leucippi poſitio de creatione. 11
Liberi arbitrij facultas. 311
Libere velle quid ſit. 356
Logos quomodo interpretetur. 111
Loqui in prouerbiis quid ſignificet. 135
Lux cauſa rerum. 10
Lunæ reuolutiones. 53
Lux rebus ſpiritualibus conuenit. 74
Lucis proprietas. 75
Lucis natura à Phœnicibus exponitur. ib.
Lumen Dei ſiue Pymandri ſuaue. 76
Lumen velatum. 77
Lux de luce candor lucis æternæ. 112
Lumen naturale & ſupernaturale. 330

M.

MAteriæ primæ nomina. 4
Manichæorum opinio. ibid.
Materia eſt receptaculum. 27
Materia eſt extra decem prædicamenta. ibid.
Materia prima eſt elementum. 63
Magnitudo in diuinis quid ſignificet. 210
Mala Deus permittit vt eligat bona. 329
Menſa aurea. 7
Mercurius de elementis. 64
Mercurius quonammodo viderit diuinã Pymandri eſſentiam. 87
Mens Deus tuus. ibid.
Mens ſignificat perſonam patris. 89
Mens noſtra naturaliter ſemper eſt Deo cõiuncta. 92
Mentis veræ germen verbum lucens Dei filius. 107
Melior angelis effectus. 139
Memoria fœcunda. 148
Mens autem pater Deus. 178
Mens adiutrix hominum. 238
Mercurius habuit bonum angelum. 265
Menſa aurea. 304
Mens ſecundum Chaldæum. 88
Mixtum eſt medium quoddam. 70
Mixtio quid ſit. ibid.
Miſsio æterna eſt quædam emanatio. 126
Mirabile ſpectaculum. 323
Motus ſimplices. 65
Motus nec naturalis nec violentus fuit ante cœlum. 29
Motiuæ & tangibiles qualitates. 65
Motus ſpecies decem. 98
Motus potentiſsimus quo ſeipſum mouet. ibid.
Modus verbi geniti eſt naturæ incognitus. 161
Monas & omnium principium & radix. 265
Motus eſt cauſa vitæ. 282
Modus cognoſcendi per caliginem. 322
Moyſes in caligine. ibid.
Modus cognoſcendi per raptum. ibid.
Motus quare fieret in inſtanti. 332
Modus noſtræ cognitionis. 338
Modus eſſendi in formis duplex. 101
Mundi exordium. 4
Mundi æternitas fuit problema neutrum. 36
Mundus potuit eſſe ab æterno. 49
Mun. non potuit eſſe ab æterno. 50. & 52
Mund. quomodo potuit eſſe ab æterno. 53
Mundum non potuiſſe ab æterno produci oſtenditur. 54
Soluuntur rationes. ibid.
Mundi æternitas oſtenditur ex parte primi agentis atq; materiæ. 59
Soluuntur argumenta. ibid.
Mundus conſtat ex quatuor elementis ſecundum Platonem. 61
Mundi quatuor. 66

Muſices conſtantia. 66
Mala eſſe à Deo, duoq́; eſſe prima principia, argumentis oſtenditur. 374
Soluuntur. 376
Malum triplex. ibid.
Malum culpæ iuſtè permittitur. ibid.
Mala quare permittuntur. ibid.
Malum non poteſt eſſe cauſa effectiua. 377
Malum in rerum natura ſubiectiuè. ibid.
Malum non eſt ex bono. 378
Malum impoſsibile eſt eſſe in bo. ibid.
Malum nullum ex Deo. ibid.
Malum non eſt in angelis. ibid.
Malum non eſſe in natura dæmonum. ibi.
Malum non eſſe in animabus. 379
Malum non eſt in corporibus. ibid.
Mali qui ſint ſecundum Platonem. 371
Malum quid ſecundum Plotinum. 372
Malorum Deum cauſam non eſſe ſecundum Mercurium. 371
Malum à Deo longè poſitum eſſe. 372
Malum non eſſe in entibus. ibid.
Malum hominis eſſe impietatem. ibid.
Mala deleri non poſſe. ibid.
Mali cauſam non eſſe materiam. 373
Malum per ſeipſum eſſe non poſſe. ibid.
Malum animæ eſſe abſentiam boni. ibid.
Malum quid ſit apud Pythagoricos. 374
Malum non poſſe eſſe principium probatur. ibid.
Malum non eſt in brutis. 379
Malum non eſt in materia. ibid.
Mali multæ cauſæ, boni vna. 380
Malum non eſt æternum. ibid.
Mala non ſunt immobilia. ibid.
Malum eſt præter intentionem. ibid.
Malum quid. ibid.
Malum dæmonis, animæ, & corporis. ibid.
Mala Deus cur non tollit. 381
Mundus verbo Dei conſeruatur. 111
Mutatio vbi inuenitur. 159
Mundi æternitas oppugnatur à Catholicis. 56
Mundi æternitatem ex parte motus & temporis probat Ariſtoteles. 57
Mundum habere principium dixit Plato. 24
Mundum natura corruptibilē ſed Dei voluntate æternum dixit Plato. 130
Mundum eſſe æternum Ariſtotelis inuentio. 33

N.

NAturæ quatuor inſunt. 66
Natura variè dicitur. 189
Natura diuina quid ſignificet. ibid.
Naturam diuinam ſuppoſitari per extrinſecam quidditatem non dicit imperfectionem. 280
Naturæ ſpecificæ conſiſtunt in ſingularibus. 298
Naturæ creatæ aptitudo eſt infinita obiectiuè. 339
Nazianzenus egregiè defendit Chriſti diuinitatem. 116
Neceſſe eſt dari vnam cauſam primã. 94
Neceſsitas immutabilis. 169
Neceſſarium duobus modis dicitur. 194
Negatio duplex in genere & extra genus. 254
Nemo nouit patrem niſi filius. 357
Nemo bonus niſi ſolus Deus. 112
Neceſſarium duplex ſecundum Auerroem. 41
Negando filium negatur & pater. 146
Nihil nimis. 304
Nomina Dei. 90
Non mea ſed tua voluntas fiat. 117
Nomina Chriſti diuerſa. 119
Nomina verbi Dei. 112
Non poteſt filius à ſe facere quicquã. 126
Non eſt meum dare vobis. 141
Notitia confuſa. 147
Notitia impreſſa. 154
Notitia infinita. 156
Notitia actualis in patre non eſt verbum. 158
Nomina Dei apud populos diuerſos. 203
Nomen Dei quare quatuor literis nominatur. 203
Nominabilem Deum non eſſe, argumentis probatur. 205
Soluuntur. 206
Nomina abſtracta & concreta in diuinis quid ſignificent. ibid.
Nomen Dei quomodo ſit communicabile 207
Nobiliſsimus modus viuendi. 284
Non erit impoſsibile apud Deum omne verbum. 106
Numerus quaternarius. 66
Numenius Heraclitus & multi alij de filio Dei. 112
Numeri Pythagoræ. 20
Numeri Idearum & ſenſibilium quomodo ſe habeant ad inuicem. 300

O.

OBiectum duplex. 310
Obiectum diuini intellectus duplex. 313
Obiecti adæquatio eſt mobili ad mobile. 340
Obiectum perfectum continet alia obiecta. ibid.
Obiectum fruitionis ſecundum Auicennam. 136

Otium

Odium & amicitia in entibus. 15
Omnia entia habent eſſe à prima cauſa. 45
Omnia mihi tradita ſunt à patre meo. 139
Omnia tua mea ſunt. 125
Omnia propriis & diſtinctis rationibus dicit eſſe Auguſt. 287
Omnes formæ in primo agente ſunt in actu. 332
Opera ſpiritus ſancti. 2
Operatio & productio, 358
Ordo iſtius libri. 1
Ordo in rebus eſt ipſarum bonum. 369
Ordines tres diuinarum reuelationum. 2
Oraculum Apollinis de Deo. 86
Orphei carmina de filio Dei. 110
Oraculũ Apollinis, Sibyllæ & Virgilij de filio Dei. 110
Originis ſigna. 191
Origo & relatio quot modis diſtinguantur. 276
Origo eſt via ad rem progredientem. ibid.
Originis proprietas non conſtituit perſonas. ibid.
Omnia eſſe vnum dixit Parmenides. 100
Oppoſitio in diuinis. 230

P.

Parmenidis poſitio de creatione mundi. 12
Parmenidis rationes. 13
Parmenidis ſyllogiſmus. 13
Pater quomodo communicat filio diuinã eſſentiam. 164
Paternitas non determinat diuinam eſſentiam. 186
Paternitas duobus modis accipitur. 187
Pater genuit filium natura atq; neceſsitate immutabili. 189
Pater quomodo genuit filium volens. 191
Pater ſolus ingenitus. 196
Paternitas procedit innaſcibilitatem. 201
Partus Dei. 109
Pater per filium creauit omnia. 113
Pater meus operatur & ego operor. ibid.
Pater glorifica me. 118
Paternitas & pater, an idem denotent. 275
Paternitas non componit cum patre. 276
Pater conſtituitur non paternitas. ibid.
Pater & genitor non idem ſignificant. 277
Paternitas quomodo preſupponit patrem 278
Pater quamuis ſit in filio fundamentaliter non tamen Pater eſt filius. 176
Pater quomodo eſt in filio. 130
Pater quomodo vitam dedit filio. ibid.
Pater glorifica me quomodo intelligendum. 118
Patrem aliis reuelare ſoli filio competit. 56
Pater maior me eſt. 117
Pater diligit filium & omnia ei demonſtrat. 123
Pater maior me eſt. 124 & 132
Pater omnia dedit filio ſed extra ſuam eſſentiam non emiſit. 130
Pater voluntariè non autem voluntate vt principio productiuo genuit filium 130
Pater principium filij. 131
Pater non cœpit generare nec habet finẽ generandi. ibid.
Patrem loqui ad filium, quomodo intelligitur. 138
Pater habet vitam in ſemetipſo, & dedit filio habere vitam in ſemetipſo. 140
Pater quomodo eſt in filio. 133
Pater per filium omnia operatur. 141
Pater dicit verbo. 152
Pater in diuinis propriè dicit verbum & verbo. 152
Argumenta quod pater non genuit filium volens. 195
Soluuntur. ibid.
Perſona in diuinis quomodo dicatur vna. 162
Perſonæ diuinæ ſunt intenſiuè & extenſiuè æquales. 216
Argumenta contraria. 217
Soluuntur. ibid.
Perſonæ diſtinguuntur realiter, eſſentia & relatio, formaliter ex natura. 230
Perſonæ & eſſentiæ ſimplicitas dicitur æqualis bifariam. 275
Perſonæ diuinæ non ſe totis diſtinguuntur. ibid.
Perſonæ an per origines diſtinguantur. 276
Soluuntur. 278
Perſonæ per relationes originis ſunt conſtitutæ. 208
Perſona, ſiue hoc nomen perſona non eſt in ſcripturis. 257
Perſonæ per relationes originis ſunt conſtitutæ. 280
Perfectiſſimum iudicium. 318
Perfectio in Deo ſimpliciter ſecundum Dionyſium. 218
Per, quot modis dicit. 13
Perſonæ in diuinis ſunt æquales. 214
Perſona ſi vna eſſet tunc eſſet ingenita. 202
Perſonam quid conſtituit. 200
Perſona vna quomodo eſt in alia. 174
Perſona quid ſit. 251
Perſona in diuinis quid ſignificet. 252
Perſona de pluribus prædicatur vniuocè. ibid.

Perſona quid ſit. 253
Perſona duobus modis incommunicabilis. 254
Perſonalitas. ibid.
Perſonam non eſſe bene diffinitam, neque diuinis hypoſtaſibus tribuendam. 255
Soluuntur. 256
Perſona in Cõmœdiis quid ſignificet. 157
Perſonam in diuinis ſubſtantiam ſignificare. 257
Soluitur. 258
Perſona nomen dignitatis. 257
Perſona ſignificat relationem ſubſiſtentem. 258
Perſona per ſe non dicit relationem. ibid.
Perſona eſt nomen abſolutum. 259
Perſona non ſignificat eſſentiam, ſed relationem. 260
Perſonam non eſſe idem cum eſſentia. 260
Soluitur. 261
Perſona & eſſentia quomodo ſint idem realiter, & formaliter. ibid.
Perſona non eſt de conceptu eſſentiæ. ibid.
Perſona & relatio ſint idem realiter. 263
Argumenta contraria. ibid.
Soluuntur. 264
Perſonam vnam eſſe in diuinis. 268
Soluuntur argumenta ibid.
Perſonas diuinas non per aliqua abſoluta, ſed per proprietates relatiuas diſtingui. 270
Soluuntur. ibid.
Perſonas diſtingui relationibus. 271
Soluuntur. ibid.
Perſonas per proprietates relatiuas conſtitui. 272
Perſonas diuinas per abſoluta diſtingui. ibid.
Soluuntur. 273
Perſonarum connotatā eſſentia & relatio. 274
Perſonas diuinas non per relationes, ſed ſeipſis totis diſtingui. ibid.
Soluuntur. 275
Permiſsio an ſit in Deo. 376
Permiſsio duplex. ibid.
Permittenda ne ſint mala. ibid.
Permiſsionem non eſſe in Deo. 377
Soluitur. ibid.
Philoſophi rationes non militant contra Platonem. 35
Philoſophus diſputat contra antiquos. 36
Philoſophus inuentor eſt opinionis illius, quod mundus eſſet æternus. 37
Philoſophi rationes pugnant contra phyſicos. 38
Phœnicum ſententia de lucis natura 75
& aliorum quoque philoſophorum & ſacrorum. ibid.
Philoſophus dicit nos ignorare diuinas ſubſtantias. 36
Philippe qui videt me videt & patrem meum. 124
Philoſophorum ſententia de attributis Dei. 224
Platonis poſitio de creatione mundi. 24
Platonis philoſophia tripartita. 24
Platonis natiuitas. ibid.
Plato didicit literas ſacras. ibid.
Plato alter Moyſes. ibid.
Plato dixit mundum habere principium, & tempus non eſſe æternum. ibid.
Platonicorum de mundi principio variæ ſententiæ. 25
Plato dicit mundum eſſe creatum. ibid.
Plato. & Ariſtotelis conciliatio. ibid.
Plato poſuit paruum & magnum rerum principium. 27
Plato quid voluit intelligi per paruum & magnum. 28
Plato inordinato motu, omnia prius mota fuiſſe putauit. ibid.
Plato dicit mundum natura corruptibilē, ſed Dei voluntate æternum. 30
Plato dicit mundum eſſe natum. 33
Plato poſuit tria animalia. ibid.
Platonici reſpondent. 34
Plotinus dicit Deum eſſe velut fontem & arborem ingentem. 75
Plotinus dicit nos perpetua intellectione intelligere diuina. 77
Plato à pueritia didicit Deum eſſe. 91
Plato probat Deum eſſe. 92
Platonici Deo tribuunt actiuam & paſsiuam potentiam. 215
Platonem inſufficienter diſputaſſe de principiis eſſendi rerum arguit philoſophus 300
Soluuntur. 301
Plato de voluntate Dei. 358
Plato diſſentit ab Ariſtotile quoad ſecundum modum. 239
Plato eſt Moſes Attica lingua loquens. 113
Potentia libera quando eſt dicenda. 344
Potentia generandi proprie non actiua ſed productiua. 161
Potentia an ſit in Deo. 39
Argumenta. 165
Soluuntur. ibid.
Potentia multiplex. 178
Potentia fundamentalis ſiue actualis eſt potentia generandi. 179
Potentia generandi duo complectitur. 197
Potentia quot modis accipitur. 214
Potentiam paſsiuam non eſſe in Deo ſecundum Ariſto. 215
Potentiæ æqualitas. 216
Poſsibile quid ſit. 34
Reſponſio Platonis. 35
Poſſe non differt ab eſſe. 50
Potentia improportionata obiecto. 82

Poëtarum

Poëtarum carmina de Deo. 88
Potentia quomodo dicit cadere aut eſſe ſub omnipotentia. 111
Potentia in Deo quomodo eſt. 215
Potentia generandi in diuinis, non cadit ſub potentia diſtributiua. 311
Potentiam non eſſe in ſempiterno. 34
Primum neceſſarium. 4
Prudentiam mutari conſilium augeri. 16
Primogenitus & vnigenitus quare dicitur. 140
Primogenitus ex mortuis. ibid.
Primogenitus Mariæ virginis. ibid.
Propoſitio per ſe nota quid ſit. 95
Prima pulchritudo Dei filius. 110
Protothipon quid ſignificet. 111
Primogenitus omnis creaturæ. 118
Primogenitus in multis fratribus. ibid.
Proprio filio ſuo non pepercit. 122
Principia rerum ſubſiſtentium apud Platonem. 300
Promothei fabula de ſapientia quam à Vulcano ſurripuit. 303
Prouidentia & iuſtitia præcipuæ virtutes Dei. 307
Primum inſtans naturæ. 313
Prouidentia Dei in omnibus. 318
Primi mobilis duo motores. 332
Principia duo poſuit Anaxagoras. 19
Primum originis ſignum. 191
Prioritas non minuit potentiam. 217
Productio & modus producendi. 187
Argumenta. ibid.
Soluuntur argumenta. ibid.
Productio aſsimilatiua eſt perfectior. 186
Prius ſecundum conſequentiam & cauſalitatem. ibid.
Principium productiuum memoria fœcunda. 185
Prius & poſterius origine quid ſignificet. 62
Proprietas diuerſimode eſt in eſſentia & in perſona. 262
Proprietas quomodo ſint eſſentia & in perſonis. 264
Primum principium ſimpliciſsimum. 265
Pueri quare in iubilo verſentur. 77
Pulcher mundus. 359
Pythagoras de Deo. 88
Pymander quare dicitur mens. 89
Pythagoræ poſitio de mundi creatione. 20
Pythagoræ numeri. ibid.
Pythagorici oppugnantur. 21
Pythagorici defenduntur. ibid.
Pythagorici poſuerunt duo principia. 22
Pythagorici fuerunt diuini. ibid.
Pythagoræ vita & mors. ibid.
Pymandrum à ſuo verbo diſtare magnitudine arguitur. 209
Soluuntur argumenta. ibid.

Q.

Quatuor mundi. 66
Quaternitas plenitudo mundi. 66
Quatuor humores. ibid.
Quatuor animi affectus. 67
Quatuor virtutes. ibid.
Quatuor elementa in inferno. ibid.
Quidditatiuè cognoſcere. 50
Quidditas obiectum intellectus. ibid.
Quid quot modis dicitur. 259
Quælibet perſona dicit 141
Quod ad ſe dicitur eſt abſolutum & commune tribus. 270

R.

Rationes diſtinctæ in mente diuina. 312
Ratio formalis omnium perfectionũ in diuinis eſt vna. 226
Rationalis natura Deo tribuitur. 256
Rationes perfectæ imaginis. 172
Rationes contra Ariſtotelem de creatione mundi. 37
Reuelatio viſionum. 3
Relatio diſtinguit perſonam, ſed non eſſentiam. 163
Reſurrectio non eſt generatio. 166
Relationis proximum fundamentum. 179
Relatio poſitiua conſtituit perſonam. 201
Realitas eſſentiæ & exiſtentiæ. 250
Relationes bifariam conſiderantur. 259
Relatio an prius ſit in eſſentia quam in perſona, 263
Relatiua quomodo ſint in diuinis. 270
Relationibus perſonæ diſtinguuntur. ibi.
Relationes non ſunt accidentia. 271
Remotis proprietatibus non remanent perſonæ. 273
Relatio quomodo conſtituit perſonam. 276
Relatio & origo quot modis diſtinguantur. ibid.
Relationes non conſtituere perſonas. fol. 277
Soluuntur. 278
Relatio in diuinis conſtituit extrema. fol. eodem
Relatio non eſt communicabilis. 279
Relatio eſt formaliter finita. ibid.
Relatio rationis duplex. 365
Religio Chriſtianorum. 334
Religio vnde dicatur. ibid.
Religio coniungit nos Deo. ibid.
Religio eſt præſtantior fide & ſpe. ibid.
Religionis veritas & neceſsitas. 335
Religiones variæ gentilium. ibid.

Relationem eſſe potentiam generandi rationibus quidam probare conantur. 173
Soluuntur. 184
Rei exemplaris tres conditiones. 314
Relationes ſubſiſtentes ſunt in creaturis. 261

S.

SApientia eſt diuina poſſeſsio. folio 303
Sapientia Lacedæmoniorum. ibid.
Sapientia omnibus mobilibus mobilior eſt. 236
Sapientia ſe transfert in animas ſanctas. 126
Sapientia Dei, potentia, veritas, ſygillum, imago, lux, ſplendor, iuſtitia, ſanctificatio, redemptio, reſurrectio, filius hominis, via, oſtium, ouis, agnus, Pontifex, Paſtor. 111
Scripturæ de diuinitate Chriſti. 115
Scripturæ mixtim de humanitate & diuinitate Chriſti. ibid.
Argumenta contraria. 116
Soluuntur. ibid.
Scientia & omnipotentia quomodo differant. 214
Scire noſtrum eſt reminiſci ſecundum Platonem. 77
Scientia nobis quomodo congenita. 302
Scientia noſtra ortum habet à rebus. 306
Scientia Dei non cauſatur à rebus. ibid.
Scientia Dei non eſt diſcurſiua. 311
Si potentia generandi ad omnipotentiam ſpectet filius non eſſet neceſſario omnipotens. 214
Septem ſapientes Græciæ. 303
Separata à materia ſunt æterna. 239
Sedere à dextris & à ſiniſtris quomodo intelligitur. 141
Senſus & intellectus in quo differunt. 80
Sicut dedit mihi pater. 115
Similitudinis aduerbia. 133
Similitudo ſolis. 136
Simplicia creantur compoſita gignuntur 42
Simplex emanatio. 48
Signum filij ſecundum ſignum originis. 195
Simplicitas Pymandri & eius verbi. 218
Simplicitas diuina cum idearum multitudine eadem manet. 189
Singulare quomodo deffinitur. 256
Socrates idearum contemplator. 287
Socrates accuſat Anaxagoram. 19
Solo Deo eſt fruendum. 353
Soli filio competit patrem aliis reuelare 134
Socratis poſitio & Apologia. 22
Splendor filius. 111
Spiritus ſanctus ſubiectus prophetis. 142
Spiritus ſanctus verbum filij. 151
Spiritus dicitur verbum filij. 153
Spiritus domini ferebatur ſuper aquas. 6
Spiritus ſanctus non dicitur imago. 172
Specifica differentia de perfectione vniuerſi. 161
Spirare non prius patri quàm filio conuenit. 195
Subſtantias diuinas nos ignorare dixit Ariſtot. 86
Sub potentia diſtributiua in diuinis non cadit potentia generandi. 211
Argumenta contraria. 212
Soluuntur. 213
Subſiſtere duobus modis dicitur. 270
Suppoſitū non conſtituitur duabus quidditatibus. 279
Suppoſiti perfectio à diuina emanat natura. 250
Suppoſitum conſtituere formaliter binariam intelligitur. 208
Suppoſitum quomodo ſit vnum ex duabus quidditatibus. 281
Summum bonum. 336 & 37
Summum bonum eſt cognitio veritatis. 337
Summi boni tres conditiones. ibid.
Superbia eorum aſcendit ſemper. 351
Subſiſtere duplex in diuinis. 241
Subiectionis modus. 142
Summum malum an detur in natura. 105
Sylogiſmus Arianorum. 127

T.

TActus diuinus diuina & humana nobis aperit. 323
Terminus formalis in creaturis. fol. 162
Terminus ſingularis. 211
Tertium elementum non ſufficit. 65
Terra in medio collocata. 62
Templum Mineruæ apud Ægyptios. fol. 300
Theologiæ laus. 4
Thaletis opinio de creatione mundi. fol. 6
Thaletis rationes. ibid.
Thaletis & Anaximandri ſententiæ laudantur. 8
Theologi de voluntate Dei. 360

Timæus de elementis. 62
Timæus Locrenſis ciuitatis antiquiſsimæ in Calabria, magiſter Platonis. 288
Totis ſubiectiuè & obiectiuè, 224
Tres ordines diuinarum reuelationum. 2
Trinæ qualitates. 61
Tranſſumptiuè Elementu quot modis dicitur. 63
Trinitatis diuinæ & noſtræ magna differentia. 83
Transfer calicem iſtum à me. 123
Tribus modis filium Dei mitti. 126
Triplex mouens. 222
Tres ſubſtantiæ in Deo ſecundum antiquos. 223
Tres ſunt qui teſtimonium dant in cœlo. 258
Tria principia Platonica. 266
Triſtitia damnatorum. 351
Tranſeat à me calix iſte. 117
Tumultus naturæ. 4
Tunc ipſe filius ſubiicietur Patri quomodo intelligendum. 117

V.

VErbum Dei eſt filius ſubſtantialis. fol. 137.
Verbum Dei quomodo loquatur. ibid.
Verbum Dei eſt vnum. 138
Verbum Dei non audit aliud verbum. ibid.
Verbum eſt notitia actualis ex memoria Patris genita, proprium nomen filij in diuinis. 147
Verbum creatum quid ſit. ibid.
Verbum perfectum. ibid.
Verbum Dei quomodo generetur. 148
Verbi duplex reſpectus. 152
Verbum Dei, eſt ars in diuinis. ibid.
Vegetatiuum & ſenſitiuum continentur in intellectu. 69
Verbi æterni generatio. 107
Verbum Dei verum, eſt filius Dei. ibid.
Verbo noſtro mentali intelligitur aliquomodo verbum Dei. ibid.
Verbum Dei appellatur ſpiritus ſanctus. 108
Verbum Dei egregiè commendatur à Mercurio. 108
Verbum quare dicitur. 111
Verbum Dei quot nominibus vocetur apud Philonem. ibid.
Verbi Dei nomina. 112
Verbum filius dicitur. 119
Verbum filius & virtus & ſapientia. 120
Verè filius Dei eſt. 122
Verba breuia. 304
Veritas amica, magis quam amicus. 292
Verbum eſt actualis intellectio. 152
Verbum in diuinis nomen eſſe ſubſtantiale non perſonale argumentis oſtenditur. 151
Verbum diuinũ ex patris ſubſtantia quaſi ex materia gigni aliqui probare nituntur. 160
Soluuntur argumenta. 161
Verbum diuinum non eſſe genitum de patris ſubſtantia aliqui probare nituntur. 166
Soluuntur argumenta, 167
Verbi diuini generatio eſt æterna. ibid.
Argumenta contraria. 169
Soluuntur. ibid.
Verbum lucidum eſt imago Dei inuiſibilis. 172
Verbum eſt verè imago. 172
Verbum eſt in patre & pater eſt in verbo. 173
Verbum eſt in patre vt in dicente. 174
Argumenta contraria. 175
Soluuntur. 176
Verbum eſt cum amore notitia. 193
Verba & participia Deo tribuuntur. 206
Verbum id eſt imperium virtutis ſuæ. 153
Verbum eſt notitia cum amore. ibid.
Verbum non eſſe notitiam ſeu intellectionem actualem aliqui probare nituntur ibid.
Verbum non eſſe ſpeciem intelligibilem. ibid.
Verbum non eſt habitus. 154
Verbum non actus. ibid.
Verbum non eſt obiectum. 155
Verbum non eſt reſpectus rationis. 155
Verbum non eſſe productum ex actu memoriæ. ibid.
Soluuntur argumenta. 156
Verbum quot modis accipitur. ibid.
Verbum ſecundum Damaſcenum quid. ibid.
Verbum in diuinis. ibid.
verbum eſt ſapientia genita. ibid.
Verbum diuinum eſt notitia genita. fol. eodem
Verbum eſſe actualem intellectionem. 157
Verbum eſt perpetua emanatio. ibid.
Verbum diuinum ex patris ſubſtantia gignitur non quaſi ex materia. 158
Verbum non fuit ex nihilo. ibid.
Veri filij conditiones ſunt ſex. 159
Via, veritas, vita & vnitas. 265
Vita prima & ſumma in Deo. 307
Viſio beatifica infunditur. 358
Vnum ſuppoſitum in diuinis quomodo decem quidditates conſtituunt. 279

Vita & mors Pythagoræ. 22
Viuo propter patrem. 117
Viſio de viſione filius. 158
Vigilia Deo iocunda. 283
Viuentium gradus diuerſi. 281
Vita naturalis tripliciter intelligitur. ibid.
Vita Dei nobiliſsima. 262
Vita hæc non omnibus æqualiter impenditur. ibid.
Vita noſtra in Deo, in quo viuimus, mouemur & ſumus. 283
Viuere noſtrum eſt veſtigium vitæ supernæ. 323
Virtus in corpore non eſt infiniti vigoris. 327
Viſio Dei eſt tota merces. 344
Viſio ſit totius Dei. 349
Videbimus Deum ſicuti eſt. 349
Viſio non eſt ſine ſpiritu. 2
Viſio Mercurij qualis fuerit. 3
Vita Dei quæ ſit. 38
Virtus Heroica. 76
Vidi dominum ſedentem. 128
Vita æterna Chriſtus. 146
Voluntas Dei ſecundum Theologos. 360
Voluntas Dei ſecundum Plotinum. ibid.
Voluntas diuina quomodo eſt principium generationis Filij Dei. 148
Volens an nolens genuit pater filium. 130
Voluntas in nobis imperat intellectui. 153
Voluntas ſequitur intellectum indicantem. 360
Voluntas antecedens & conſequens. 367
Voluntatis diuinæ ſigna quinq;. ibid.
Voluntas Dei eſt cauſa rerum. 368
Voluntatis diuinæ non eſt cauſa quærenda. ibid.
Voluntas Dei ſecundum Algazelem. 359
Voluntas Dei ſecundum Auguſtinum. 360
Voluntatis quatuor actus. 345
Voluntas Dei ſecundum Theologos. 346
Voluntatis diuinæ aliquam cauſam præexiſtere. 369
Soluuntur. ibid.
Voluntatem diuinam non ſemper impleri. 369 & 370
Voluntatem diuinam non eſſe malorum cauſa Plato docet. 370
Voluntas hominis ita mutatur à Deo vt neceſſario & libere velit. ibid.
Voluntatis quatuor actus. 345
Voluntas diuina eſt ſimilis terræ in centro quieſcenti. ibid.
Voluntas angeli, hominis & peccatoris, quibus rebus ſunt ſimiles. 344 & 345
Voluntas quadruplex. 344
Voluntatis laudes. 343
Voluntas regina in regno animæ. 344
Voluntas eſt nobilior potentia. 342
Voluptas & dolor ſeſe comitantur. ibid.
Voluntas Dei ſi poſſet dici indeterminata. 236
Voluntas Dei æterna. ibid.
Voluntatis definitio. 353
Voluntas mouens & mota. 354
Voluntatis alia definitio. 354
Voluntatis libertas. ibid.
Voluntas vltimo fini neceſſariò adhæret. ibid.
Argumenta contraria. 355
Soluuntur. 356
Voluntas eſt radix volitionum. 356
Voluntatis contradictio. 356
Voluntas diuina reſpectu ſui actus non actiua neque paſsiua. 362
Voluntas diuina eſt regula omnium & cauſa. 363
Voluntas Dei ſemper impletur. 367
Voluntas beneplaciti & ſigni. ibid.
Vmbra verbum Dei dicitur. 111
Vnius potentiæ vnus actus & quomodo. 191
Vna voluntas Patris & filij. 123 & 124. & 117
Vnigenitus quare dicitur. 140
Vnitas ſoli Deo competit. 13
Vnitas eſt ipſe Deus. 14
Vnum quid ſignificat apud Platonem. 27
Vnigenitus. 118. & 119
Vna voluntas in patre & filio. 119
Vnxit te Deus Deus tuus. 120
Vna ſimplex ratio formalis, omnium perfectionum in diuinis. 226
Vnum attributum non includit conceptum alterius formaliter. 229
Vna mens eſſentialiter. 237
Vnitas bonum. 266
Vnitatis exempla ibid.
Vnitatem animæ indicat humanæ mentis conceptio. ibid.
Vnum participant omnia. ibid.
Vnum appetunt omnia. ibid.
Vnitas eſt mundi forma. ibid.
Vnitas mundi, animæ mundi vnitas. ibid.
Vnitatem illam Peripathetici Deum appellant. 267
Vnum numero Parmenides dixit omne omnia. ibid.
Vnitas intelligibilis. ibid.
Vnuſquiſque natura deſiderat vnitatem. ibid.
Vnitas eſt inueſtigabilis. ibid.
Vnio Patris & filij. 268
Vnum ſunt omnia, inter ſe verò diſtincta. 301
Vnus & idem actus non poteſt eſſe diuerſarum potentiarum. 358

Vnam perſonam in alia nullo modo eſſe quidam probare videntur. 177
Soluuntur. ibid.
Vniuerſale multiplex. 311
Vniuerſale eminenter diuina eſſentia dicitur. 211
Vniuerſale & particulare non ſunt in prima ſubſtantia. 200
Vnio animæ cum Deo. 323
Vnionis exempla. ibid.
Vnum primum eſt metrum in omni genere. 267
Vſus eſt voluntatis actus. 336
Vſus inordinatus. 353
Vti quid ſit. 352
Vt ſint vnum ſicut & nos. 133
Vt te cognoſcant ſolum Deum. 141

X.

Xenophanes Ariſtippi Methodori poſitio de creatione mundi. 18

FINIS.

REGISTRVM.

★ A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z. Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Kk Ll Mm Nn Oo Pp Qq Rr Ss Tt Vu Xx Yy Zz. Aaa Bbb Ccc Ddd. omnes ſunt Duerniones.

542

Digitized by Google

R. SALVAREZZA
RESTAURO
Via A. Cervi n. 6
Tel. 88 57.67

Digitized by Google